ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל תשיעי

שער שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת
„אוצר החסידים"
770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה
הי' תהא שנת נפלאות בכל
צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֵב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְּלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:
בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.
אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקָם - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קטו.

תפילה על אריכות הגלות שיעשה למען שמו שלא יתחלל:

א לֹא לָנוּ | יְהוָה לֹא־לָנוּ כִּי־לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד עַל־חַסְדְּךָ עַל־אֲמִתֶּךָ: ב לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם
אַיֵּה־נָא אֱלֹהֵיהֶם: ג וֵאלֹהֵינוּ בַשָּׁמָיִם כֹּל אֲשֶׁר־חָפֵץ עָשָׂה: ד עֲצַבֵּיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה
יְדֵי אָדָם: ה פֶּה־לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ: ו אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמָעוּ אַף לָהֶם
וְלֹא יְרִיחוּן: ז יְדֵיהֶם | וְלֹא יְמִישׁוּן רַגְלֵיהֶם וְלֹא יְהַלֵּכוּ לֹא־יֶהְגּוּ בִּגְרוֹנָם: ח כְּמוֹהֶם יִהְיוּ
עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר־בֹּטֵחַ בָּהֶם: ט יִשְׂרָאֵל בְּטַח בַּיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: י בֵּית אַהֲרֹן בִּטְחוּ
בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יא יִרְאֵי יְהוָה בִּטְחוּ בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יב יְהוָה זְכָרָנוּ יְבָרֵךְ
יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית אַהֲרֹן: יג יְבָרֵךְ יִרְאֵי יְהוָה הַקְּטַנִּים עִם־הַגְּדֹלִים: יד יֹסֵף
יְהוָה עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם וְעַל־בְּנֵיכֶם: טו בְּרוּכִים אַתֶּם לַיהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: טז הַשָּׁמַיִם
שָׁמַיִם לַיהוָה וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי־אָדָם: יז לֹא הַמֵּתִים יְהַלְלוּ־יָהּ וְלֹא כָּל־יֹרְדֵי דוּמָה:
יח וַאֲנַחְנוּ | נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

קטז.

שבחים גדולים להקדוש־ברוך־הוא והיאך דוד אמר בדין הוא לאהוב אותו על כל הטובות שעשה לו כמה ניסים ואינו יודע מה גמול ישלם לו שאי אפשר להשיב לו על כל הגמול שעשה עמו:

א אָהַבְתִּי כִּי־יִשְׁמַע | יְהוָה אֶת־קוֹלִי תַּחֲנוּנָי: ב כִּי־הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבְיָמַי אֶקְרָא: ג אֲפָפוּנִי |
חֶבְלֵי־מָוֶת וּמְצָרֵי שְׁאוֹל מְצָאוּנִי צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא: ד וּבְשֵׁם־יְהוָה אֶקְרָא אָנָּה יְהוָה מַלְּטָה
נַפְשִׁי: ה חַנּוּן יְהוָה וְצַדִּיק וֵאלֹהֵינוּ מְרַחֵם: ו שֹׁמֵר פְּתָאִים יְהוָה דַּלּוֹתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: ז שׁוּבִי
נַפְשִׁי לִמְנוּחֵיכִי כִּי־יְהוָה גָּמַל עָלָיְכִי: ח כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת־עֵינִי מִן־דִּמְעָה אֶת־רַגְלִי
מִדֶּחִי: ט אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים: י הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד: יא אֲנִי
אָמַרְתִּי בְחָפְזִי כָּל־הָאָדָם כֹּזֵב: יב מָה־אָשִׁיב לַיהוָה כָּל־תַּגְמוּלוֹהִי עָלָי: יג כּוֹס־יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא
וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא: יד נְדָרַי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נֶגְדָּה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: טו יָקָר בְּעֵינֵי יְהוָה הַמָּוְתָה
לַחֲסִידָיו: טז אָנָּה יְהוָה כִּי־אֲנִי עַבְדֶּךָ אֲנִי־עַבְדְּךָ בֶּן־אֲמָתֶךָ פִּתַּחְתָּ לְמוֹסֵרָי: יז לְךָ אֶזְבַּח זֶבַח
תּוֹדָה וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא: יח נְדָרַי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נֶגְדָּה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: יט בְּחַצְרוֹת | בֵּית
יְהוָה בְּתוֹכֵכִי יְרוּשָׁלִַם הַלְלוּיָהּ:

אגרות קודש

[ר״ח סיון תשכ״א?]

בעתו קבלתי מכתביו מיום ג׳ באייר והקודמיו, ות״ח. ועל של עתה באתי בענין שכתבתי לד״ר יצחק שי׳ לוין לפני איזה זמן על דבר הנחיצות לכתוב דברי ימי השואה האחרונה והתקופה שלפני׳, כתובים לאמתתם של דברים על ידי חרדים וי״ש, ומוסג״פ העתק מכתבי בהנוגע לזה. קבלתי ממנו מענה כי מתענין בזה אלא שיש קושי שאין סופרים מומחים בשדה היסטורי׳ ולו בעצמו קשה להפנות לדבר זה מרוב הטרדות, והוא שואל את מי אפשר לשתף לעבודה זאת.

וכיון שגם לכת״ר בטח תהיינה הצעות בענין זה, הריני מביא הענין לתשומת לבו ואשמח לשמוע חוו״ד.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קטו, קטז ..... ג

ג) מאמר ד״ה ועשית חג להוי׳ אלקיך
יום ב׳ דחג השבועות, ה׳תשכ״ה ..... ו

ד) מאמר ד״ה בהעלותך את הנרות וגו׳
שבת פרשת בהעלותך, י״ט סיון, ה׳תשכ״ד ..... כו

ה) שיחת יום ב׳ דחג השבועות, ה׳תשכ״ה ..... לב

ו) שיחת שבת פרשת בהעלותך,
י״ט סיון ה׳תשכ״ה ..... נט

ז) לקוטי שיחות חג השבועות ..... סג

ח) לקוטי שיחות פרשת בהעלותך ..... סח

ט) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח
המקובל ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... עד

י) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת בהעלותך ..... עו

יא) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת בהעלותך ..... עז

יב) שיעורי תהלים לשבוע פרשת בהעלותך ..... קי

יג) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת בהעלותך ..... קיא

יד) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת בהעלותך ..... קכג

טו) הלכה יומית לעיון ברמב״ם ..... קכו

שיעורי רמב״ם

טז) – ג׳ פרקים ליום לשבוע פרשת בהעלותך .... קכט

יז) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת בהעלותך ... קעא

יח) – ספר המצוות לשבוע פרשת בהעלותך ..... קצג

יט) נביאים וכתובים
ישעיה פרק כז, איוב פרק ג ..... קצו

כ) משניות – מסכת דמאי
ביאור קהתי ..... קצח

כא) עין יעקב מסכת סוכה ..... רו

כב) מסכת בבא קמא עם ביאורים
מדף יב עד דף יח ..... רח

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כג) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... רלח

כד) שולחן ערוך הלכות שבת
לפי לוח רב יומי אדמו״ר הזקן ..... רלט

כה) לקוטי תורה
אדמו״ר הזקן ..... רמב

כו) שערי תשובה
אדמו״ר האמצעי ..... רמד

כז) מאמרי הצ״צ – מאמרי הצ״צ תרי״ד-תרט״ו
אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... רמה

כח) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש ..... רמו

כט) שיעורים בהמשך המאמרים – תער״ב
אדמו״ר מוהרש״ב ..... רמו

ל) ספר המאמרים ה׳תש״י
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רמח

לא) ספר השיחות ה׳ש״ת-תש״א בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רנ

לב) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רנ

לג) פרקי אבות פרק א ..... רנא

לד) חומש לקריאה לציבור לשבת פ׳ בהעלותך ..... רנב

לה) לוח זמנים לשבוע פרשת בהעלותך ..... רסא

לו) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש ..... רסג

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

הוראות כ"ק אדמו"ר לחג השבועות

על פי הוראת חז"ל[1] דמזכירים "ומזרזין . . בשעת מעשה" — כאן המקום להזכיר ולזרז עוד הפעם אודות הענינים דלקמן שהזמן גרמא:

א) ב"תיקון ליל שבועות" — בכל הדפוסים שראיתי — הסיום דספר יצירה הוא: "... נאמנת בפנים . . אחד בפה ואחד בלב".

ולפי עניות דעתי אינו נכון. כי (נוסף לזה שחסר סיום בדבר טוב, הרי) נוסח זה אינו מובן כלל.

וצריך להיות, כמו שהוא בכמה וכמה הוצאות דספר יצירה הנדפס בפני עצמו: "... נאמנת. ג' רעות ללשון דיבור רע והמלשין והמדבר אחד בפה ואחד בלב. ג' טובות ללשון שתיקה ושמירת הלשון ודיבור אמת".

ומענין לענין: ב"תיקון" שנדפס בסלאוויטא (ועוד) בהעתקת מאמרו של רשב"י: "אנן בחביבותא תליא מילתא דכתיב כו'", הובאו רק ב' פסוקים.

וצ"ל כבזהר: "אנן בחביבותא תליא מילתא דכתיב ואהבת את ה' אלקיך וכתיב מאהבת ה' אתכם וכתיב אהבתי אתכם אמר ה'"[2].

ב) כמדובר כמה פעמים — על פי מאמר רז"ל[3] "אמר הקב"ה לישראל בני היו קורין את הפרשה הזאת בכל שנה ואני מעלה עליכם כאילו אתם עומדים לפני הר סיני ומקבלין את התורה" — כשם שאמירת עשרת הדברות בפעם הראשונה היתה בנוכחות כל עם ישראל, אנשים נשים וטף, גם הקטני קטנים — כדאי להשתדל אשר בעת קריאת הפרשה הזאת בזמן מתן תורה בכל שנה ושנה,

כל בני ישראל, גם הקטני קטנים(ות), יהיו בבית הכנסת (לכל הפחות) בעת קריאת עשרת הדברות.

ולהעיר אשר מתן תורה הוא על־ידי אשר "בנינו **עורבים אותנו"[4].**

ג) הרגילים בנתינת צדקה בכל יום — בערב חג השבועות זה, יתנו גם בעד שני הימים דחג השבועות. **ועל־דרך־זה בכל ערב שבת קודש[5] וערב יום־טוב כו'[6].**

(משיחת יום ב' דחה"ש תשמ"ג)

---

1) מכילתא (ורש"י) יתרו יט, כד.
2) עיין לקוטי לוי"צ הערות לזהר פ' נשא ס"ע שנה ואילך — ביאור ג' פסוקים אלו.
3) פסיקתא דר"כ פ' בחודש השלישי (הובא ברוקח סרצ"ו).
4) שהש"ר פ"א, ד (א).
5) אף ד"פרש שבתכם לא קאמר" ואצ"ל הכנסת אורחים כביו"ט (זח"ב פח, ב. סידור עם דא"ח רא, א. שם ד"ה יגלה לן — רג, ג ואילך).
6) ועיין תניא פל"ז (מח, ב).

אגרות קודש

[אייר תשכ"א]

לשאלותיו: א) פשיטא שטוב עושה שמדפיס ממאמרי רבותינו ושיחותיהם הק', וזכות הרבים תלוי בו. ב) לירד לפני בתיבה בש"ק שלפני יאצ"ט (במוסף וכיו"ב) - אין מנהגנו בזה. והרוצה בזה דוקא - מהיכא תיתי (ויש להעירו מסוכה לב, סע"ב: הואיל ונפיק כו'). אבל לעורר מחלוקת ע"ז וכיו"ב - הוא לא מנהג כ"א איסור מה"ת, ות"ח מרבים שלום.

בס"ד. יום ב' דחג השבועות, ה'תשכ"ה

(הנחה בלתי מוגה)

וְעָשִׂיתָ חַג שָׁבוּעוֹת לַהֲוָיָ' אֱלֹקֶיךָ מִסַּת נִדְבַת יָדְךָ אֲשֶׁר תִּתֵּן גו'[1]. וְיָדוּעַ הַדִּיּוּק[2] בְּמַה שֶׁכָּתוּב נִדְבַת יָדְךָ, הֲרֵי עִנְיַן הַנְּדִיבוּת שַׁיָּךְ אֶל הַלֵּב, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[3] כֹּל נָדִיב לִבּוֹ יְבִיאֻהָ, וּמַהוּ אוֹמְרוֹ נִדְבַת יָדְךָ דַּוְקָא. וְעוֹד דִּיּוּק בָּזֶה[4], מַה שַׁיָּךְ עִנְיָן זֶה לְחַג הַשָּׁבוּעוֹת דַּוְקָא. דְּהִנֵּה, מִמַּה שֶׁכָּתוּב "מִסַּת נִדְבַת יָדְךָ", דָּרְשׁוּ חֲז"ל[5] שֶׁאָדָם מֵבִיא חוֹבָתוֹ מִן הַחוּלִין, הַיְנוּ, שֶׁצָּרִיךְ לְהַקְרִיב קָרְבָּנוֹת בְּרִיבּוּי יוֹתֵר מִן הַמַּעֲשֵׂר[6], בְּעַיִן יָפָה, וּבְאוֹפֶן שֶׁל יִתּוּר. וְעִנְיָן זֶה נִתְפָּרֵשׁ לְהֶדְיָא בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת, וּמִמֶּנּוּ יָלְפִינַן שֶׁבְּכָל הַמּוֹעֲדִים צָרִיךְ לִהְיוֹת הַקָּרְבָּנוֹת בְּעַיִן יָפָה וּבְאוֹפֶן שֶׁל יִתּוּר. וְלִכְאוֹרָה, הָוָה לֵיהּ לְמֵימַר עִנְיָן זֶה בְּחַג הַפֶּסַח, שֶׁהוּא רִאשׁוֹן לְרְגָלִים[7], וּמִמֶּנּוּ נִלְמַד עַל כָּל הַמּוֹעֲדִים, וְלָמָּה נֶאֱמַר עִנְיָן זֶה בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת דַּוְקָא. וּמִזֶּה שֶׁהַכָּתוּב "מִסַּת נִדְבַת יָדְךָ" נִתְפָּרֵשׁ בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת, מוּכָח, שֶׁעִיקַּר עִנְיָן הַנְּתִינָה בְּעַיִן יָפָה וּבְאוֹפֶן שֶׁל יִתּוּר שַׁיָּךְ לְחַג הַשָּׁבוּעוֹת דַּוְקָא, וּבָזֶה גּוּפָא מוּדְגָּשׁ (לֹא כָּל־כָּךְ עִנְיָן נִדְבַת הַלֵּב, אֶלָּא) הָעִנְיָן דְּ"נִדְבַת יָדְךָ" דַּוְקָא, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.

ב) **וּלְהָבִין** בֵּאוּר הָעִנְיָן, יֵשׁ לְהַקְדִּים תְּחִלָּה מַה שֶׁכָּתוּב בַּהַפְטָרָה[8] וְעַל דְּמוּת כִּמְרֵאֵה אָדָם עָלָיו מִלְּמָעְלָה, דְּצָרִיךְ לְהָבִין[9] מַהוּ עִנְיָן צִיּוּר אָדָם לְמַעְלָה, הֲלֹא אֵין לוֹ דְּמוּת הַגּוּף וְאֵין לוֹ גּוּף[10]. וּבְמִדְרַשׁ רַבָּה[11] אִיתָא "גָּדוֹל כֹּחָן שֶׁל נְבִיאִים שֶׁמְּדַמִּין צוּרָה לְיוֹצְרָהּ כו' שֶׁנֶּאֱמַר וְעַל דְּמוּת הַכִּסֵּא דְּמוּת כְּמַרְאֵה אָדָם עָלָיו מִלְּמָעְלָה", אָמְנָם, כֵּיוָן שֶׁעִנְיָן זֶה (שֶׁהַנְּבִיאִים מְדַמִּין צוּרָה לְיוֹצְרָהּ) נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה, עַל־כָּרְחֲךָ צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁכֵּן הַמּוֹעֲדִים, וְלָמָּה נֶאֱמַר עִנְיָן זֶה בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת דַּוְקָא? וּמִזֶּה שֶׁהַכָּתוּב "מִסַּת נִדְבַת יָדְךָ" נִתְפָּרֵשׁ בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת, מוּכָח, שֶׁעִיקַּר עִנְיָן הַנְּתִינָה בְּעַיִן יָפָה וּבְאוֹפֶן שֶׁל יִתּוּר שַׁיָּךְ לְחַג הַשָּׁבוּעוֹת דַּוְקָא, וּבָזֶה גּוּפָא מוּדְגָּשׁ (לֹא כָּל־כָּךְ עִנְיָן נִדְבַת הַלֵּב, אֶלָּא) הָעִנְיָן דְּ"נִדְבַת יָדְךָ" דַּוְקָא, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.

ב) **וּלְהָבִין** בֵּאוּר הָעִנְיָן, יֵשׁ לְהַקְדִּים תְּחִלָּה מַה שֶׁכָּתוּב בַּהַפְטָרָה[8] וְעַל דְּמוּת כִּמְרֵאֵה אָדָם עָלָיו מִלְּמָעְלָה, דְּצָרִיךְ לְהָבִין[9] מַהוּ עִנְיָן צִיּוּר אָדָם לְמַעְלָה, הֲלֹא אֵין לוֹ דְּמוּת הַגּוּף וְאֵין לוֹ גּוּף[10]. וּבְמִדְרַשׁ רַבָּה[11] אִיתָא "גָּדוֹל כֹּחָן שֶׁל נְבִיאִים שֶׁמְּדַמִּין צוּרָה לְיוֹצְרָהּ כו' שֶׁנֶּאֱמַר וְעַל דְּמוּת הַכִּסֵּא דְּמוּת כְּמַרְאֵה אָדָם עָלָיו מִלְּמָעְלָה", אָמְנָם, כֵּיוָן שֶׁעִנְיָן זֶה (שֶׁהַנְּבִיאִים מְדַמִּין צוּרָה לְיוֹצְרָהּ) נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה, עַל־כָּרְחֲךָ צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁכֵּן

---

1) פ' ראה טז, יו"ד - בקריאת היום. 2) ד"ה זה בהמשך תער"ב ח"א ע' רמה. ובכ"מ. 3) ויקהל לה, ה. 4) ד"ה זה בסה"מ תרנ"ו ע' שנ. המשך תרס"ו ס"ע רלו. וראה גם אוה"ת פ' ראה ע' תשנד. ע' תשסד. 5) חגיגה ח, א. 6) ראה פנים יפות עה"פ. 7) ריש מסכת ר"ה. 8) דיום א' דחג השבועות - יחזקאל א, כו. 9) בהבא לקמן - ראה ד"ה כי תשא העת"ר (המשך תער"ב ח"ב ס"ע תתצו). 10) פיוט יגדל. 11) ב"ר ר"פ כז.

ביאור בדרך אפשר

הוא המְציאות ואכן יש דמיון ביניהם. **וְצָרִיךְ לְהָבִין אֵיךְ שַׁיָּךְ לוֹמַר ׳צִיּוּר אָדָם׳ לְמַעְלָה?**

ג) וְיוּבָן בְּהַקְדִּים מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל[12] במאמר שנאמר בליל א׳ דחג השבועות (יוצא לאור עם ביאור בדרך אפשר ב׳דבר מלכות׳ לפרשת נשא) **בְּפֵירוּשׁ** הפנימי על פי חסידות של דברי **הַכָּתוּב**[13] **כַּמַּיִם הַפָּנִים לַפָּנִים, כֵּן לֵב הָאָדָם לָאָדָם, שֶׁקָּאֵי** הכתוב מדבר **לֹא רַק בְּמַיִם כִּפְשׁוּטָם,** שלמרות שמצד עצמם אין בהם ׳ציור׳ ודמות מסוימת, הדמות המסתכלת בהם נשקפת מהם **אֶלָּא גַּם בַּמַּיִם הָעֶלְיוֹנִים, שֶׁהוּא עִנְיַן הַפְּשִׁיטוּת דְּאוֹר־אֵין־סוֹף שֶׁלְּמַעְלָה מִ׳צִיּוּר אָדָם׳** ׳מים׳ למעלה הם משל לכך שהאור האלוקי האין־סוף הוא ׳פשוט׳, כלומר מופשט מהגדרה ו׳ציור׳ מסוים והוא למעלה מ׳ציור אדם׳, דרגה באלוקות שבה יש ׳ציור׳ וה׳דמות׳ שנמשלה ל׳אדם׳, כפי שממשיך ומבאר.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, הַמַּיִם (כִּפְשׁוּטָם המים הגשמיים) **הֵם חוֹמֶר זַדְּ וְצָלוּל** נקי **וּפָשׁוּט מִכָּל גְּוָנִים** מופשט ללא כל צבע, **וְכַאֲשֶׁר אָדָם מִסְתַּכֵּל בְּתוֹךְ הַמַּיִם, נִרְאִים** משתקפים **בַּמַּיִם פְּנֵי הָאָדָם הַמִּסְתַּכֵּל בָּהֶם, וְהַמַּיִם עַצְמָם אֵינָם מִשְׁתַּנִּים כְּלָל,** בעקבות העובדה שפני האדם משתקפים בהם, **וְשִׁינּוּי הַפָּנִים הַנִּרְאִים בַּמַּיִם** השינוי שחל במראה המים הוא לא שינוי במים עצמם אלא **מַחֲמַת שִׁינּוּי הַפָּנִים שֶׁל** האנשים **הַמִּסְתַּכְּלִים בָּהֶם (אִם הַמִּסְתַּכֵּל הוּא רְאוּבֵן** הפנים הנראים במים הם פניו של ראובן **אוֹ שִׁמְעוֹן כוּ׳), וְגַם בְּשָׁעָה שֶׁנִּרְאִים בָּהֶם פְּנֵי הָאָדָם הַמִּסְתַּכֵּל בָּהֶם,** לא זו בלבד שלאחר שהאדם יפסיק להביט במים, מראה המים יחזור להיות כפי שהיה אלא אפילו באותה שעה שבה האדם מביט במים וצורת פניו נראית בהם **אֵין הַשִּׁינּוּי קָנוּי בַּאֲמִתִּית בַּמַּיִם,** האמת היא שהמים עצמם לא השתנו **רַק** אלא **שֶׁנִּרְאֶה כֵּן לְעֵינֵי הָרוֹאֶה בִּלְבַד, וַאֲמִתִּית מַהוּת הַפָּנִים הַנִּרְאִים בַּמַּיִם אֵינוֹ אֶלָּא מַהוּת הַמַּיִם עַצְמָם** ואילו המהות האמיתית של הפנים בכלל לא נמצאת במים.

וְכֵן הוּא גַּם לְמַעְלָה באלוקות, **דְּעִנְיַן מַיִם הָעֶלְיוֹנִים כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּתַכְלִית הָעִילּוּי,** במעלה ומדריגה הכי גבוהה **רוֹמֵז עַל אוֹר־אֵין־סוֹף שֶׁלְּפְנֵי הַצִּמְצוּם שֶׁהוּא פָּשׁוּט בְּתַכְלִית הַפְּשִׁיטוּת,** מופשט לחלוטין מכל ׳ציור׳ ומכל הגדרה והגבלה, **וְלֹא שַׁיָּךְ בּוֹ שׁוּם רָצוֹן** לדברים מוגבלים ומוגדרים שמחוץ לעצמיותו **וְשׁוּם צִיּוּר** דמות וצורה **כְּלָל, וּמַה שֶּׁעָלָה בִּרְצוֹנוֹ הַפָּשׁוּט** הלא מוגדר **לִבְרוֹא אֶת הָעוֹלָם** המוגבל והמוגדר, **הֲרֵי זֶה עַל־יְדֵי הַעֲלָאַת ׳מַיִן נוּקְבִין׳** מים נקביים, כלומר התעוררות מצד המקבל את השפע (כידוע בקבלה וחסידות שהמשפיע נמשל לזכר והמקבל נמשל לנקבה), אבל אין הכוונה להתעוררות שנפעלת על ידי הנבראים התחתונים המוגבלים אלא רצון שהתעורר באין־סוף **מִינֵּהּ־וּבֵהּ** ממנו ומתוכו, היינו בתוך עצמו ולא מצד מציאות שחוץ ממנו, רצון שהתעורר **מֵהַתַּעֲנוּג שֶׁיִּהְיֶה** שעתיד להיות למעלה **בְּמַעֲשֵׂה הַתַּחְתּוֹנִים** לכשייבראו והענוג העתיד להיות ממעשיהם של התחתונים, עורר את הרצון לברוא אותם, **שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן** התוכן הפנימי של מאמר חכמינו ז״ל **״בְּמִי נִמְלַךְ** הקדוש־ברוך־הוא והתייעץ, כביכול, אם לברוא את העולם, **בְּנִשְׁמוֹתֵיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים״**[14], **שֶׁעָלָה לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ מַה שֶּׁעָתִיד לְהִתְעַנֵּג בַּעֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת,** לאחר שייברא העולם, **וְעַל־יְדֵי־זֶה** כתוצאה מהתעוררות הענוג **הָיְתָה הִתְעוֹרְרוּת הָרָצוֹן** העליון **לִבְרוֹא אֶת הָעוֹלָם.**

ביאור בדרך אפשר

הוא הַמְּציאות. וְצָרִיךְ לְהָבִין אֵיךְ שַׁיָּךְ לוֹמַר ׳צִיּוּר אָדָם׳ לְמַעְלָה.

ג) **וְיוּבָן** בְּהַקְדִּים מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל[12] בְּפֵירוּשׁ הַכָּתוּב[13] כַּמַּיִם הַפָּנִים לַפָּנִים, כֵּן לֵב הָאָדָם לָאָדָם, שֶׁקָּאֵי לֹא רַק בְּמַיִם כִּפְשׁוּטָם, אֶלָּא גַּם בַּמַּיִם הָעֶלְיוֹנִים, שֶׁהוּא עִנְיַן הַפְּשִׁיטוּת דְּאוֹר־אֵין־סוֹף שֶׁלְּמַעְלָה מִ׳צִיּוּר אָדָם׳. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, הַמַּיִם (כִּפְשׁוּטָם) הֵם חוֹמֶר זַדְּ וְצָלוּל וּפָשׁוּט מִכָּל גְּוָנִים, וְכַאֲשֶׁר אָדָם מִסְתַּכֵּל בְּתוֹךְ הַמַּיִם, נִרְאִים בַּמַּיִם פְּנֵי הָאָדָם הַמִּסְתַּכֵּל בָּהֶם, וְהַמַּיִם עַצְמָם אֵינָם מִשְׁתַּנִּים כְּלָל, וְשִׁינּוּי הַפָּנִים הַנִּרְאִים בַּמַּיִם הוּא מַחֲמַת שִׁינּוּי הַפָּנִים שֶׁל הָאָדָם הַמִּסְתַּכֵּל בָּהֶם (אִם הַמִּסְתַּכֵּל הוּא רְאוּבֵן אוֹ שִׁמְעוֹן כוּ׳), וְגַם בְּשָׁעָה שֶׁנִּרְאִים בָּהֶם פְּנֵי הָאָדָם הַמִּסְתַּכֵּל בָּהֶם, אֵין הַשִּׁינּוּי קָנוּי בַּאֲמִתִּית בַּמַּיִם, רַק שֶׁנִּרְאֶה כֵּן לְעֵינֵי הָרוֹאֶה בִּלְבַד, וַאֲמִתִּית מַהוּת הַפָּנִים הַנִּרְאִים בַּמַּיִם אֵינוֹ אֶלָּא מַהוּת הַמַּיִם עַצְמָם. וְכֵן הוּא גַּם לְמַעְלָה, דְּעִנְיַן מַיִם הָעֶלְיוֹנִים כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּתַכְלִית הָעִילּוּי, רוֹמֵז עַל אוֹר־אֵין־סוֹף שֶׁלְּפְנֵי הַצִּמְצוּם שֶׁהוּא פָּשׁוּט בְּתַכְלִית הַפְּשִׁיטוּת, וְלֹא שַׁיָּךְ בּוֹ שׁוּם רָצוֹן וְשׁוּם צִיּוּר כְּלָל, וּמַה שֶּׁעָלָה בִּרְצוֹנוֹ הַפָּשׁוּט לִבְרוֹא אֶת הָעוֹלָם, הֲרֵי זֶה עַל־יְדֵי הַעֲלָאַת ׳מַיִן נוּקְבִין׳ מִינֵּהּ־וּבֵהּ מֵהַתַּעֲנוּג שֶׁיִּהְיֶה בְּמַעֲשֵׂה הַתַּחְתּוֹנִים, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן ״בְּמִי נִמְלַךְ בְּנִשְׁמוֹתֵיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים״, שֶׁעָלָה לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ מַה שֶּׁעָתִיד לְהִתְעַנֵּג בַּעֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת, וְעַל־יְדֵי־זֶה הָיְתָה הִתְעוֹרְרוּת הָרָצוֹן לִבְרוֹא אֶת הָעוֹלָם.

---

12) ד״ה בשעה שעלה משה למרום - דליל א׳ דחג השבועות פ״ד ואילך (תורת מנחם - התוועדויות חמ״ג ע׳ 343 ואילך).
13) משלי כז, יט. וראה המשך תער״ב שם ע׳ תתקסד ואילך. דרושים שנסמנו בד״ה בשעה שעלה הנ״ל. 14) ב״ר פ״ח, ז. רות רבה פ״ב, ג.

ביאור בדרך אפשר

וְאַף שֶׁיָּדוּעַ שֶׁתְּחִלָּה צְרִיכָה לִהְיוֹת הִתְעוֹרְרוּת הָרָצוֹן העליון לברוא עולמות, **וְאַחַר־כָּךְ** כאשר כבר קיים רצון כזה **יָכוֹל לִהְיוֹת עִנְיַן הַהַמְלָכָה** ההתייעצות, כביכול האם למלא את הרצון ולברוא עולמות בפועל (**בְּמִי נִמְלַךְ כוי׳**), **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן קוֹדֶם הִתְעוֹרְרוּת הָרָצוֹן בַּדָּבָר לֹא שַׁיָּךְ עִנְיַן הַהַמְלָכָה** שהרי אם אין רצון, אין על מה להתייעץ, **וְאִם־כֵּן הֲרֵי גַּם קוֹדֶם הַעֲלָאַת ׳מַיִן נוּקְבִין׳** מים נקביים, התעוררות מלמטה, מצד המקבל, היינו הנבראים **כוי׳ הָיְתָה כְּבָר הִתְעוֹרְרוּת הָרָצוֹן** העליון לעולמות **מִצַּד עַצְמוֹ** ולכאורה לא מובן איך הדברים מתאימים עם האמור לעיל שהתעוררות ה׳מיין נוקבין׳ היא זו שגורמת את התעוררות הרצון, אלא ההסבר הוא **מִכָּל־מָקוֹם** למרות שאכן ללא התעוררות הרצון תחילה אין על מה להתייעץ, **כֵּיוָן שֶׁגַּם לְאַחֲרֵי הִתְעוֹרְרוּת הָרָצוֹן עַל בְּרִיאַת הָעוֹלָם צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיַן הַהַמְלָכָה אִם לְבָרְאוֹ אִם לַאו, וְאִם בְּעֵת הַהַמְלָכָה יוּחְלַט עַל לַאו**, ומסקנת ההתייעצות תהיה לא לברוא את העולם. **יִהְיֶה זֶה כְּאִילוּ לֹא נִתְעוֹרֵר בָּזֶה כְּלָל וּכְלָל (שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַהַמְלָכָה** שהרי זו המשמעות של התייעצות **שֶׁמּוֹסֵר** המתייעץ **אֶת רְצוֹנוֹ לְזֶה שֶׁנִּמְלָךְ אִתּוֹ, שֶׁאִם יֹאמַר לַאו, יִהְיֶה הָרָצוֹן כְּאִלּוּ לֹא הָיָה כְּלָל), נִמְצָא, שֶׁהַהֶחְלֵט עַל הֵן** המסקנה כן לברוא את העולמות **בְּעֵת הַהַמְלָכָה הוּא כְּמוֹ תְּחִלַּת הִתְעוֹרְרוּת הָרָצוֹן** שהרי עד שתתקבל המסקנה כן לברוא את העולם, התעוררות הרצון יכולה להתבטל כאילו לא הייתה. **וְהַיְנוּ, שֶׁתְּחִלַּת הִתְעוֹרְרוּת הָרָצוֹן (שֶׁלִּפְנֵי הַהַמְלָכָה) אֵינוֹ בִּבְחִינַת רָצוֹן עֲדַיִן, וְלָכֵן הֵן וְלַאו שָׁוִין, וְרַק עַל־יְדֵי הַהַמְלָכָה נַעֲשָׂה בִּבְחִינַת רָצוֹן**[15]. **וְעוֹד זֹאת, דְּעִנְיַן הַעֲלָאַת ׳מַיִן נוּקְבִין׳ (שֶׁעָלָה לְפָנָיו הַתַּעֲנוּג שֶׁבַּעֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים, שֶׁהוּא עִנְיַן ״בְּמִי נִמְלַךְ״ כוי׳) יֶשְׁנוֹ עוֹד קוֹדֶם הִתְעוֹרְרוּת הָרָצוֹן, אֶלָּא שֶׁהוּא בְּהֶעְלֵם בְּעַצְמוּתוֹ, וּבַהֶעְלֵם קוֹדֵם הַ״נִּמְלָךְ״ אֶל הַהִתְעוֹרְרוּת כוי׳. וְהַיְנוּ, דְּעִם הֱיוֹת שֶׁהַסֵּדֶר בְּפוֹעַל וּבְגָלוּי הוּא שֶׁתְּחִלָּה בָּאָה הִתְעוֹרְרוּת הָרָצוֹן, וְאַחַר־כָּךְ נַעֲשֵׂית הַהַמְלָכָה כוי׳, מִכָּל־מָקוֹם עוֹד לִפְנֵי הִתְעוֹרְרוּת הָרָצוֹן צְרִיכָה לִהְיוֹת הַהִשְׁרָשָׁה בְּעַצְמוּתוֹ, שֶׁהָעִנְיָן דְּהַעֲלָאַת ׳מַיִן נוּקְבִין׳ יִהְיֶה תּוֹפֵס מָקוֹם אֶצְלוֹ, שֶׁהֲרֵי עֲבוֹדַת הַנִּבְרָאִים מִצַּד־עַצְמָהּ אֵין לָהּ שׁוּם תְּפִיסַת מָקוֹם לְגַבֵּי עַצְמוּת אוֹר־אֵין־סוֹף, וְלָכֵן צָרִיךְ שֶׁיָּאִיר אוֹר חֶסֶד עֶלְיוֹן מִצַּד עַצְמוֹ שֶׁיַּחְפּוֹץ וְיִתְעַנֵּג בָּזֶה בִּבְחִינַת רָצוֹן**[15] ברור וממשי.

ביאור בדרך אפשר

וְעוֹד זֹאת, הסבר נוסף לכך שגם תחילת התעוררות הרצון לעולמות ונבראים היא על־ידי ׳מיין נוקבין׳, התעוררות מלמטה אף שעדיין אין מציאות של נבראים תחתונים, **דְּעִנְיַן הַעֲלָאַת ׳מַיִן נוּקְבִין׳ (שֶׁעָלָה לְפָנָיו** לפני הקדוש־ברוך־הוא **הַתַּעֲנוּג שֶׁבַּעֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים** שעתיד להיות לו מעבודת הצדיקים, **שֶׁהוּא עִנְיַן ״בְּמִי נִמְלַךְ״ כוי׳) יֶשְׁנוֹ** עליית ה׳מיין נוקבין׳ קיימת בעצם **עוֹד קוֹדֶם הִתְעוֹרְרוּת הָרָצוֹן, אֶלָּא שֶׁהוּא** עניין התעוררות ה׳מיין נוקבין׳ קיים **בְּהֶעְלֵם בְּעַצְמוּתוֹ** ועדיין אינו נרגש בגלוי, **וּבַהֶעְלֵם קוֹדֵם הַ״נִּמְלָךְ״ אֶל הַהִתְעוֹרְרוּת כוי׳** וכפי שהדברים הם בהעלם, לפני שבאו בגלוי, שלב ה׳נמלך׳ שבו הקדוש־ברוך־הוא מתייעץ, כביכול, עם נשמות הצדיקים שעתידות לגרום לו תענוג, קודם לשלב של התעוררות הרצון ורק לאחר שיש העלאת ׳מיין נוקבין׳ מתעורר הרצון. **וְהַיְנוּ, דְּעִם הֱיוֹת שֶׁהַסֵּדֶר בְּפוֹעַל וּבְגָלוּי** כפי שהדברים הם בגילוי, כשמדובר על התעוררות הרצון באופן גלוי, **הוּא שֶׁתְּחִלָּה** בשלב ראשון **בָּאָה הִתְעוֹרְרוּת הָרָצוֹן, וְאַחַר־כָּךְ נַעֲשֵׂית הַהַמְלָכָה כוי׳** אם וכיצד לבצע את הרצון, **מִכָּל־מָקוֹם עוֹד לִפְנֵי הִתְעוֹרְרוּת הָרָצוֹן** בפועל ובגלוי **צְרִיכָה לִהְיוֹת הַהִשְׁרָשָׁה בְּעַצְמוּתוֹ** צריך להיות שורש לדברים בעצמותו של הקדוש־ברוך־הוא, וצריך להתחדש בו, כביכול, עצם הדבר **שֶׁהָעִנְיָן דְּהַעֲלָאַת ׳מַיִן נוּקְבִין׳** מצד הנבראים **יִהְיֶה תּוֹפֵס מָקוֹם אֶצְלוֹ, שֶׁהֲרֵי עֲבוֹדַת הַנִּבְרָאִים מִצַּד־עַצְמָהּ אֵין לָהּ שׁוּם תְּפִיסַת מָקוֹם** מצד הערך שלה עצמה אין לה ערך וחשיבות כלל **לְגַבֵּי עַצְמוּת אוֹר־אֵין־סוֹף, וְלָכֵן צָרִיךְ שֶׁיָּאִיר אוֹר חֶסֶד עֶלְיוֹן מִצַּד עַצְמוֹ** הנובע מכך שהקדוש־ברוך־הוא עצמו חפץ חסד ורוצה להיטיב ולהשפיע **שֶׁיַּחְפּוֹץ וְיִתְעַנֵּג בָּזֶה וְיִהְיֶה**

15) ראה גם ד״ה וידבר גו׳ אחרי מות גו׳ די״א ניסן תשכ״ב ס״ו (סה״מ י״א ניסן ח״א ע׳ ס. סה״מ תשכ״ב ע׳ רו).

ביאור בדרך אפשר

נֶחְשָׁב בְּעֵינָיו, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן דְּ״כִי חָפֵץ חֶסֶד הוּא״[16] ויש לו רצון להשפיע ולתת מצידו (ולא בגלל החשיבות של עבודת האדם מצד עצמה), **וְעַל־יְדֵי־זֶה** שעבודת הצדיקים נחשבת ותופסת מקום לגביו **יִהְיֶה בְּכֹחַ הַעֲלָאַת ׳מַיִן נוּקְבִין׳** מצד הנבראים **לִפְעוֹל הִתְעוֹרְרוּת הָרָצוֹן** למעלה **כוּ׳.**

וְעִנְיָן זֶה שֶׁבַּהֶעְלֵם כפי שהדברים הם בשורשם הנעלם ב׳עצמות׳, **קוֹדֵם הַ״נִּמְלָךְ״ לְהִתְעוֹרְרוּת הָרָצוֹן** (שלא כפי סדר הדברים בפועל ובגלוי, כמבואר לעיל), **הוּא הַטַּעַם** והסיבה **עַל זֶה שֶׁבְּכֹחוֹ שֶׁל הַ״נִּמְלָךְ״ לְבַטֵּל אֶת הִתְעוֹרְרוּת הָרָצוֹן כְּאִלּוּ לֹא הָיְתָה כְּלָל** שהרי לכאורה לא מובן, מאחר שבפועל הייתה התעוררות של הרצון, מדוע כאשר מסקנת ה׳נמלך׳ היא שלא למלא את הרצון, הדבר נחשב כאילו לא היה רצון כלל, והרי למעשה כן היה רצון, אלא **שֶׁזֶּהוּ מִצַּד קְדִימַת הַ״נִּמְלָךְ״**, כי בשורש ובהעלם, ה׳נמלך׳ בא לפני ההתעוררות ומושרש במקום יותר עמוק ויותר פנימי, וכיוון שה׳נמלך׳ נעלה יותר ועמוק יותר מאשר הרצון, מסקנת הנמלך לשלילה מבטלת את הרצון כאילו לא היה מלכתחילה.

וּמִכָּל זֶה מוּבָן, שֶׁהִתְעוֹרְרוּת הָרָצוֹן בְּאוֹר־אֵין־סוֹף אֵינוֹ מִצַּד הָאוֹר־אֵין־סוֹף עַצְמוֹ, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ בְּגֶדֶר רָצוֹן כְּלָל אלא מופשט מרצון מסויים ומוגדר, **אֶלָּא נַעֲשֶׂה רַק מִצַּד הַעֲלָאַת ׳מַיִן נוּקְבִין׳** וכל התעוררות הרצון היא כתוצאה מזה שעלה לפניו העונג שעתיד להיות מעבודת הצדיקים.

וְזֶהוּ הפירוש הפנימי בכתוב **״כַּמַּיִם הַפָּנִים לַפָּנִים״, דִּכְשֵׁם שֶׁהַפָּנִים** של האדם המביט במים **הַנִּרְאִים** משתקפים **בַּמַּיִם אֵינָם מִצַּד הַמַּיִם עַצְמָם** שלאמתו של דבר לא חל בהם שינוי ולא הפכו להיות מים בעלי צורה מסויימת **אֶלָּא** פני האדם נראים במים **רַק מִצַּד הַפָּנִים הַמִּסְתַּכְּלִים בָּהֶם, כָּךְ גַּם הָרָצוֹן** לעולמות **בְּאוֹר־אֵין־סוֹף אֵינוֹ מִצַּד הָאוֹר־אֵין־סוֹף עַצְמוֹ** שגם לאחר התעוררות הרצון ממשיך להיות מופשט מכל הגדרה **אֶלָּא נַעֲשֶׂה רַק מִצַּד הַעֲלָאַת ׳מַיִן נוּקְבִין׳. וּמִזֶּה** שמצד האין־סוף לא חל שום שינוי **מוּבָן שֶׁגַּם הָרָצוֹן בְּאוֹר־אֵין־סוֹף, הוּא עַצְמוֹ הָאוֹר־אֵין־סוֹף הַפְּשׁוּט בְּתַכְלִית** וגם הרצון אין פירושו שיש באור אין־אין־סוף ׳ציור׳ והגדרה מסוימת, **דִּכְשֵׁם שֶׁהַפָּנִים הַנִּרְאִים בַּמַּיִם (מִצַּד הַפָּנִים הַמִּסְתַּכְּלִים בָּהֶם** ולא מצד המים עצמם, כמבואר לעיל) **אֵינָם מַהוּת דָּבָר בִּפְנֵי־עַצְמוֹ** נפרד מהמים ונוסף עליהם **אֶלָּא מַהוּתָם הִיא מַהוּת הַמַּיִם עַצְמָם, כָּךְ גַּם הָרָצוֹן בְּאוֹר־אֵין־סוֹף (שֶׁנַּעֲשֶׂה עַל־יְדֵי הַעֲלָאַת ׳מַיִן נוּקְבִין׳) הוּא עַצְמוֹ הָאוֹר־אֵין־סוֹף הַפְּשׁוּט בְּתַכְלִית** ולא מציאות נפרדת מהאין־סוף ונוספת על האין־סוף. **וּכְמוֹ־כֵן הוּא בְּעִנְיַן הַהַמְשָׁכָה** וההתגלות של האור האלוקי **לְמַטָּה, וְהַיְנוּ, כְּלָלוּת גִּילוּי אוֹר הַקַּו הַנִּמְשָׁךְ מֵאוֹר־אֵין־סוֹף,** כמבואר בקבלה וחסידות, לפני הבריאה היה אור האין־סוף ממלא את כל המציאות ולא הייתה נתינת מקום לקיום העולמות, ובצמצום הראשון הקדוש־ברוך־הוא צמצם וסילק את אורו הגדול הצידה, כביכול, ונוצר חלל ומקום פנוי לעולמות, ואחר כך חזר והאיר אור מצומצם הנמשל לקו דק והוא תחילת ׳סדר השתלשלות׳ של ירידת והארת האור האלוקי מלמעלה למטה, ועל כך מבואר כאן שכשם שהתעוררות והעלאת ׳מיין נוקבין׳ המעוררת את הרצון לעולמות היא לא דבר נפרד מהרצון עצמו אלא חלק ממנו עצמו (כמו הצורה המשתקפת במים שהיא חלק ממציאות המים עצמם ולא דבר נוסף עליהם), כך גם הארת אור הקו, כללות הגילוי מאין־סוף, **שֶׁהוּא גַּם־כֵּן אוֹר־אֵין־סוֹף וְלֹא מַהוּת אַחֶרֶת** השונה ונבדלת מהאין־סוף **כוּ׳**, וכפי שממשיך ומבאר.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁהַהַמְשָׁכָה נַעֲשֵׂית עַל־יְדֵי הַעֲלָאָה ההתעוררות מצד הלמטה להתקרב

---

1 נֶחְשָׁב בְּעֵינָיו, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן דְּ״כִי חָפֵץ חֶסֶד
2 הוּא״[16], וְעַל־יְדֵי־זֶה יִהְיֶה בְּכֹחַ הַעֲלָאַת ׳מַיִן
3 נוּקְבִין׳ לִפְעוֹל הִתְעוֹרְרוּת הָרָצוֹן כוּ׳. וְעִנְיָן זֶה
4 שֶׁבַּהֶעְלֵם קוֹדֵם הַ״נִּמְלָךְ״ לְהִתְעוֹרְרוּת הָרָצוֹן,
5 הוּא הַטַּעַם עַל זֶה שֶׁבְּכֹחוֹ שֶׁל הַ״נִּמְלָךְ״ לְבַטֵּל
6 אֶת הִתְעוֹרְרוּת הָרָצוֹן כְּאִלּוּ לֹא הָיְתָה כְּלָל, שֶׁזֶּהוּ
7 מִצַּד קְדִימַת הַ״נִּמְלָךְ״. וּמִכָּל זֶה מוּבָן,
8 שֶׁהִתְעוֹרְרוּת הָרָצוֹן בְּאוֹר־אֵין־סוֹף אֵינוֹ מִצַּד
9 הָאוֹר־אֵין־סוֹף עַצְמוֹ, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ בְּגֶדֶר רָצוֹן
10 כְּלָל, אֶלָּא נַעֲשֶׂה רַק מִצַּד הַעֲלָאַת ׳מַיִן נוּקְבִין׳.
11 **וְזֶהוּ** ״כַּמַּיִם הַפָּנִים לַפָּנִים״, דִּכְשֵׁם שֶׁהַפָּנִים
12 הַנִּרְאִים בַּמַּיִם אֵינָם מִצַּד הַמַּיִם עַצְמָם
13 אֶלָּא רַק מִצַּד הַפָּנִים הַמִּסְתַּכְּלִים בָּהֶם, כָּךְ גַּם
14 הָרָצוֹן בְּאוֹר־אֵין־סוֹף אֵינוֹ מִצַּד הָאוֹר־אֵין־סוֹף
15 עַצְמוֹ אֶלָּא נַעֲשֶׂה רַק מִצַּד הַעֲלָאַת ׳מַיִן נוּקְבִין׳.
16 וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁגַּם הָרָצוֹן בְּאוֹר־אֵין־סוֹף, הוּא
17 עַצְמוֹ הָאוֹר־אֵין־סוֹף הַפְּשׁוּט בְּתַכְלִית, דִּכְשֵׁם
18 שֶׁהַפָּנִים הַנִּרְאִים בַּמַּיִם (מִצַּד הַפָּנִים הַמִּסְתַּכְּלִים
19 בָּהֶם) אֵינָם מַהוּת דָּבָר בִּפְנֵי־עַצְמוֹ אֶלָּא מַהוּתָם
20 הִיא מַהוּת הַמַּיִם עַצְמָם, כָּךְ גַּם הָרָצוֹן בְּאוֹר־
21 אֵין־סוֹף (שֶׁנַּעֲשֶׂה עַל־יְדֵי הַעֲלָאַת ׳מַיִן נוּקְבִין׳)
22 הוּא עַצְמוֹ הָאוֹר־אֵין־סוֹף הַפְּשׁוּט בְּתַכְלִית.
23 וּכְמוֹ־כֵן הוּא בְּעִנְיַן הַהַמְשָׁכָה לְמַטָּה, וְהַיְנוּ,
24 כְּלָלוּת גִּילוּי אוֹר הַקַּו הַנִּמְשָׁךְ מֵאוֹר־אֵין־סוֹף,
25 שֶׁהוּא גַּם־כֵּן אוֹר־אֵין־סוֹף וְלֹא מַהוּת אַחֶרֶת
26 כוּ׳. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁהַהַמְשָׁכָה נַעֲשֵׂית עַל־יְדֵי

---

16) מיכה ז, יח. וראה לקו״ת שה״ש יא, ד.

ביאור בדרך אפשר

ולהתעלות למעלה, **וְאִם־כֵּן אוֹתוֹ הָאוֹר שֶׁנַּעֲשָׂה** ומתעורר למעלה **עַל־יְדֵי הַעֲלָאַת ׳מַיִן נוּקְבִין׳** מלמטה למעלה **הוּא הָאוֹר הַנִּמְשָׁךְ** מלמעלה למטה בעקבות ההתעוררות, **וְלָכֵן, כְּשֵׁם שֶׁהַ׳פָּנִים הָעֶלְיוֹנִים׳ שֶׁנַּעֲשִׂים עַל־יְדֵי הַעֲלָאַת ׳מַיִן נוּקְבִין׳** מלמטה למעלה **אֵינָם מַהוּת דָּבָר בִּפְנֵי־עַצְמוֹ אֶלָּא הֵם אוֹר־אֵין־סוֹף מַמָּשׁ,** כמבואר לעיל, **כָּךְ גַּם הָאוֹר הַנִּמְשָׁךְ מֵאוֹר־אֵין־סוֹף** בעקבות ההתעוררות שפעלה ההעלאה **אֵינוֹ מַהוּת אַחֶרֶת אֶלָּא הוּא אוֹר־אֵין־סוֹף מַמָּשׁ. וּכְמוֹ שֶׁהוּא בַּמָּשָׁל דְּהַמַּיִם, שֶׁאוֹתָם הַפָּנִים שֶׁנַּעֲשִׂים בַּמַּיִם שֶׁמַּהוּתָם** של פנים אלו המשתקפים במים **הִיא מַהוּת הַמַּיִם** עצמם ולא מציאות אחרת, **הֵם** עצמם הם הפנים **הַחוֹזְרִים וְנִרְאִים לָאָדָם הַמִּסְתַּכֵּל בַּמַּיִם.**

ד) וְהִנֵּה כְּשֵׁם שֶׁיֵּשְׁנוֹ הָעִנְיָן דְּ״כַּמַּיִם הַפָּנִים לַפָּנִים״ כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּאוֹר־אֵין־סוֹף שֶׁלְּפָנֵי הַצִּמְצוּם, והרצון העליון לברוא עולמות כפי שהוא באין־סוף הוא ׳השתקפות׳ של ההעלאה מלמטה, כמבואר לעיל באריכות, **כֵּן הוּא גַּם בַּמַּדְרֵגוֹת** באלוקות **שֶׁלְּאַחַר הַצִּמְצוּם, שֶׁהַ׳פָּנִים הָעֶלְיוֹנִים׳ הֵם עֶשֶׂר סְפִירוֹת הַגְּנוּזוֹת** כמבואר בקבלה וחסידות עשר הספירות העליונות קיימות ופועלות בצורה מוגדרת בעיקר החל מעולם האצילות ומטה, אבל באופן ׳עלם׳ (״עשר ספירות הגנוזות״) הן קיימות גם באור־אין־סוף שלמעלה מהאצילות כי בעצם כל המשכה והתגלות מאלוקות היא באמצעות עשר הספירות, **וְהַ׳פָּנִים הַתַּחְתּוֹנִים׳ הֵם עֶשֶׂר סְפִירוֹת הַגְּלוּיוֹת, עֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת** ואף כאן, למרות ריחוק הערך בין הספירות הגנוזות לספירות הגלויות, להעלאה מלמטה, הספירות הגלויות (פנים מהן (המוחין והמידות), **הֲרֵי כֵּיוָן שֶׁהִתְהַוּוּת הָעוֹלָמוֹת הִיא**

ביאור בדרך אפשר

הַהַעֲלָאָה, וְאִם־כֵּן אוֹתוֹ הָאוֹר שֶׁנַּעֲשָׂה עַל־יְדֵי הַעֲלָאַת ׳מַיִן נוּקְבִין׳ הוּא הָאוֹר הַנִּמְשָׁךְ, וְלָכֵן, כְּשֵׁם שֶׁהַ׳פָּנִים הָעֶלְיוֹנִים׳ שֶׁנַּעֲשִׂים עַל־יְדֵי הַעֲלָאַת ׳מַיִן נוּקְבִין׳ אֵינָם מַהוּת דָּבָר בִּפְנֵי־עַצְמוֹ אֶלָּא הֵם אוֹר־אֵין־סוֹף מַמָּשׁ, כָּךְ גַּם הָאוֹר הַנִּמְשָׁךְ מֵאוֹר־אֵין־סוֹף אֵינוֹ מַהוּת אַחֶרֶת אֶלָּא הוּא אוֹר־אֵין־סוֹף מַמָּשׁ. וּכְמוֹ שֶׁהוּא בַּמָּשָׁל דְּהַמַּיִם, שֶׁאוֹתָם הַפָּנִים שֶׁנַּעֲשִׂים בַּמַּיִם שֶׁמַּהוּתָם הִיא מַהוּת הַמַּיִם, הֵם הַחוֹזְרִים וְנִרְאִים לָאָדָם הַמִּסְתַּכֵּל בַּמַּיִם.

ד) וְהִנֵּה כְּשֵׁם שֶׁיֵּשְׁנוֹ הָעִנְיָן דְּ״כַּמַּיִם הַפָּנִים לַפָּנִים״ כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּאוֹר־אֵין־סוֹף שֶׁלְּפָנֵי הַצִּמְצוּם, כֵּן הוּא גַּם בַּמַּדְרֵגוֹת שֶׁלְּאַחַר הַצִּמְצוּם, שֶׁהַ׳פָּנִים הָעֶלְיוֹנִים׳ הֵם עֶשֶׂר סְפִירוֹת הַגְּנוּזוֹת, וְהַ׳פָּנִים הַתַּחְתּוֹנִים׳ הֵם עֶשֶׂר סְפִירוֹת הַגְּלוּיוֹת, עֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת. וּבְהַקְדִּים בֵּאוּר הַחִלּוּק בֵּין עֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת לְעֶשֶׂר סְפִירוֹת הַגְּנוּזוֹת. דְּהִנֵּה[17], עֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת נִמְצָאוֹת תָּמִיד בִּמְצִיאוּת, שֶׁהֲרֵי גַּם לְפִי הַמְּבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר[18] שֶׁכָּל מְצִיאוּת הַסְּפִירוֹת הִיא רַק בְּעֵת הַפְּעוּלָּה וְהַהַשְׁפָּעָה בָּעוֹלָמוֹת, כִּי הָאוֹר וְהַחַיּוּת שֶׁמְּהַוֶּה אֶת הָעוֹלָמוֹת הוּא מִבְּחִינַת הַחֶסֶד, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[19] כִּי אָמַרְתִּי עוֹלָם חֶסֶד יִבָּנֶה, וּכְמוֹ־כֵן יֵשׁ צוֹרֶךְ גַּם בְּמִדַּת הַגְּבוּרָה בִּשְׁבִיל הִתְהַוּוּת הָעוֹלָמוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה הִתְפַּשְּׁטוּתָם בְּאוֹפֶן שֶׁל בְּלִי גְּבוּל, כְּמַאֲמַר רַז״ל[20] אֲנִי הוּא שֶׁאָמַרְתִּי לְעוֹלְמִי דַּי, וְכֵן יֵשׁ צוֹרֶךְ בְּמִדַּת הַתִּפְאֶרֶת שֶׁהִיא הַהִתְכַּלְּלוּת דְּחֶסֶד וּגְבוּרָה, וְכֵן יֵשׁ צוֹרֶךְ בַּסְּפִירוֹת נֶצַח־הוֹד־יְסוֹד, שֶׁעַל־יָדָן הִיא הַהַשְׁפָּעָה בְּפוֹעַל

ביאור בדרך אפשר

התחתונים), יש השפעה על הספירות הגנוזות (פנים העליונים), כפי שממשיך ומבאר.

וּבְהַקְדִּים בֵּאוּר הַחִלּוּק ההבדל **בֵּין עֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת לְעֶשֶׂר סְפִירוֹת הַגְּנוּזוֹת. דְּהִנֵּה[17], עֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת נִמְצָאוֹת תָּמִיד בִּמְצִיאוּת,** כמציאות גלוייה וניכרת עם הגדרות ברורות, **שֶׁהֲרֵי גַּם לְפִי הַמְּבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר[18] שֶׁכָּל מְצִיאוּת הַסְּפִירוֹת הִיא רַק בְּעֵת הַפְּעוּלָּה** של הספירות **וְהַהַשְׁפָּעָה** האלוקית **בָּעוֹלָמוֹת** באמצעות הספירות, **כִּי הָאוֹר וְהַחַיּוּת** האלוקית **שֶׁמְּהַוֶּה אֶת הָעוֹלָמוֹת הוּא מִבְּחִינַת הַחֶסֶד,** מידת הנתינה וההשפעה, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[19] כִּי אָמַרְתִּי עוֹלָם חֶסֶד יִבָּנֶה,** הרי שבריאת ו׳בנין׳ העולם היא מצד החסד, **וּכְמוֹ־כֵן יֵשׁ צוֹרֶךְ גַּם בְּמִדַּת הַגְּבוּרָה** מידת הצמצום וההגבלה, **בִּשְׁבִיל הִתְהַוּוּת הָעוֹלָמוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה הִתְפַּשְּׁטוּתָם** של העולמות הנבראים **בְּאוֹפֶן שֶׁל בְּלִי גְּבוּל, כְּמַאֲמַר רַז״ל[20] אֲנִי הוּא שֶׁאָמַרְתִּי לְעוֹלְמִי דַּי** וזה לשון הגמרא: ״ואמר רב יהודה אמר רב: בשעה שברא הקדוש־ברוך־הוא את העולם, היה [העולם] מרחיב והולך כשתי פקעיות [חוטים] של שתי, עד שגער בו הקדוש־ברוך־הוא והעמידו, שנאמר ׳עמודי שמים ירופפו ויתמהו מגערתו׳, והיינו דאמר ריש לקיש: מאי דכתיב ׳אני אל שדי, אני הוא שאמרתי לעולם די׳״, **וְכֵן יֵשׁ צוֹרֶךְ** בשביל בריאת העולם **בְּמִדַּת הַתִּפְאֶרֶת שֶׁהִיא הַהִתְכַּלְּלוּת** השילוב **דְּחֶסֶד וּגְבוּרָה** יחד, **וְכֵן יֵשׁ צוֹרֶךְ בַּסְּפִירוֹת נֶצַח־הוֹד־יְסוֹד, שֶׁעַל־יָדָן הִיא הַהַשְׁפָּעָה בְּפוֹעַל כוי׳** של הספירות העליונות

---

17) בסעיף זה - שולבו כמה פרטים ממאמר ד״ה בשעה שעלה משה למרום דליל א׳ דחג השבועות, שלא נכללו במאמר המוגה. 18) ראה פרדס שער ד (שער עצמות וכלים) פ״ב בשם הר״ד - הובא בסה״מ תרנ״ז ע׳ קצב. תרנ״ט ע׳ קפז. 19) תהלים פט, ג. 20) חגיגה יב, א.

ביאור בדרך אפשר

בְּתְמִידוּת ללא הפסק, **הִנֵּה גַּם מְצִיאוּת הָעֶשֶׂר סְפִירוֹת** כפי שהן בעולם האצילות **שֶׁעַל־יָדָן הִיא פְּעוּלַת הַהִתְהַוּוּת** של העולמות **וְהַהַשְׁפָּעָה בָּעוֹלָמוֹת, הִיא בִּתְמִידוּת. אַךְ בֶּאֱמֶת, הִנֵּה מְצִיאוּת הַסְּפִירוֹת הִיא לֹא רַק מִצַּד פְּעוּלָתָן** שעל ידן היא ההתהוות וההשפעה, **אֶלָּא מְצִיאוּתָן** של עשר הספירות **הִיא מִצַּד עַצְמָן**[21], **וְהַיְנוּ, דְּכֵיוָן שֶׁעָלָה בִּרְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ לְהַאֲצִיל** ולברוא **עֶשֶׂר סְפִירוֹת, הִנֵּה מִצַּד רָצוֹן זֶה** שהוא רצון תמידי **יֶשְׁנָהּ מְצִיאוּת הָעֶשֶׂר סְפִירוֹת בִּתְמִידוּת, וְהַשִּׁינוּי שֶׁנַּעֲשָׂה בָּהֶם** בספירות **עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם** ביחס לאופן פעולתן ומידת פעולתן **הוּא רַק אִם יִהְיֶה תּוֹסֶפֶת אוֹר כּוּ׳ אוֹ גֶּרְעוֹן** בהשפעה **חַס־וְשָׁלוֹם, אֲבָל** ההשפעה של מעשי האדם על הספירות היא **לֹא בְּנוֹגֵעַ לְשֹׁרֶשׁ** ופנימיות **הָעִנְיָן, עֶצֶם מְצִיאוּת הַסְּפִירוֹת, שֶׁיֶּשְׁנוֹ תָּמִיד לְלֹא שִׁינּוּי.**

וְהִנֵּה, עֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת, שֶׁהֵן עֶשֶׂר סְפִירוֹת הַגְּלוּיוֹת, כפי שהן מציאות גלויה, **שֶׁנִּמְצָאוֹת תָּמִיד בִּמְצִיאוּת** שקיימים תמיד כמציאות ניכרת ומוגדרת, **שָׁרְשָׁן מֵעֶשֶׂר סְפִירוֹת הַגְּנוּזוֹת שֶׁאֵינָן נִמְצָאוֹת בִּמְצִיאוּת כְּלָל,** שקיימות כמציאות לא ניכרת ולא מוגדרת, **שֶׁלָּכֵן**[22] **הִנֵּה גַּם הַמָּשָׁל**[23] **דְּאֵשׁ שֶׁבְּצוּר הַחַלָּמִישׁ שֶׁהוּא בְּהֶעְלֵם שֶׁאֵינוֹ בִּמְצִיאוּת** שם האש קיימת בהעלם שאינו מציאות ניכרת ומוגדרת **[שֶׁלָּכֵן, גַּם אִם יִהְיֶה** האבן שיש בתוכה אש בהעלם **מֶשֶׁךְ זְמַן רַב בְּתוֹךְ הַמַּיִם, לֹא יוּגְרַע מְאוּמָה כֹּחַ הָאֵשׁ שֶׁבּוֹ** ועדיין האש קיימת באבן (בהעלם) בדיוק כמו לפני שהכניסו את האבן לתוך מים **(וְלֹא כְּמוֹ הָאֵשׁ שֶׁבַּגַּחֶלֶת, שֶׁאַף שֶׁאֵין כָּאן שַׁלְהֶבֶת בְּגִילוּי, אֶלָּא הָאֵשׁ הִיא בְּהֶעְלֵם בְּתוֹךְ הַגַּחֶלֶת** ואם כן לכאורה יש דמיון בין האש שבצור החלמיש לאש שבגחלת, אבל לאמתו של דבר יש הבדל גדול מאד ביניהם כי ההעלם של האש שבגחלת **הֲרֵי זֶה הֶעְלֵם שֶׁיֶּשְׁנוֹ בִּמְצִיאוּת** מציאות שלא נראית וניכרת בגלוי והיא נעלמת אבל מציאות ניכרת ומוגדרת, **וְלָכֵן יִכְבֶּה** האש שבגחלת **בְּמַיִם), וְהַיְנוּ לְפִי שֶׁאֵינוֹ** האש שבצור החלמיש **מְצִיאוּת אֵשׁ, אֶלָּא רַק כֹּחַ הַחוֹם כּוּ׳],** ואילו כשמדובר על עשר ספירות הגנוזות, הרי ההעלם והעדר המציאות הם עד כדי כך שגם עניין האש שבצור החלמיש **אֵינוֹ מָשָׁל מְכֻוָּן** מתאים והולם בדיוק **לְעֶשֶׂר סְפִירוֹת הַגְּנוּזוֹת, שֶׁאֵינָן נִמְצָאוֹת בִּמְצִיאוּת כְּלָל.**

וְהַמָּשָׁל[22] **לְזֶה** לעשר ספירות הגנוזות שקיימות בהעלם מוחלט ולא מוגדרות כמציאות **הוּא מֵעִנְיַן הַשֵּׁמוֹת, כְּמוֹ שֵׁם הָאָדָם** כמו ראובן, שמעון וכד׳, **שֶׁקּוֹרֵם שֶׁקּוֹרְאִים אוֹתוֹ בִּשְׁמוֹ,** לפני שעושים שימוש בשם **אֵין הַשֵּׁם נִמְצָא בּוֹ כָּל־כָּךְ** ולמרות שזה שמו, השם לא נחשב למציאות ממשית, **וְהַיְנוּ, שֶׁאַף שֶׁיֶּשְׁנוֹ עִנְיַן הַשֵּׁם מִצַּד עֶצֶם נַפְשׁוֹ בְּשָׁרְשׁוֹ וּמְקוֹרוֹ, וְעַל־כָּל־פָּנִים מִצַּד הָאָרַת הַנֶּפֶשׁ שֶׁמְּחַיָּה אֶת הַגּוּף,** כלומר, למרות שלשם יש שורש ומקור בעצם הנפש, או לפחות בחלק הנחות יותר של הנפש, שהוא הארה בלבד מהעצם, ואם כן השם הוא לא דבר חיצוני הנפרד לחלוטין מהנפש עצמה, **מִכָּל־מָקוֹם אֵין הַשֵּׁם בִּבְחִינַת מְצִיאוּת בַּנֶּפֶשׁ** וקיומו בנפש הוא בתור מציאות ממשית מוגדרת,

1 כּוּ׳, הֲרֵי כֵּיוָן שֶׁהִתְהַוּוּת הָעוֹלָמוֹת הִיא
2 בִּתְמִידוּת, הִנֵּה גַּם מְצִיאוּת הָעֶשֶׂר סְפִירוֹת
3 שֶׁעַל־יָדָן הִיא פְּעוּלַת הַהִתְהַוּוּת וְהַהַשְׁפָּעָה
4 בָּעוֹלָמוֹת, הִיא בִּתְמִידוּת. אַךְ בֶּאֱמֶת, הִנֵּה
5 מְצִיאוּת הַסְּפִירוֹת הִיא לֹא רַק מִצַּד פְּעוּלָתָן,
6 אֶלָּא מְצִיאוּתָן הִיא מִצַּד עַצְמָן[21], וְהַיְנוּ, דְּכֵיוָן
7 שֶׁעָלָה בִּרְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ לְהַאֲצִיל עֶשֶׂר סְפִירוֹת,
8 הִנֵּה מִצַּד רָצוֹן זֶה יֶשְׁנָהּ מְצִיאוּת הָעֶשֶׂר סְפִירוֹת
9 בִּתְמִידוּת, וְהַשִּׁינוּי שֶׁנַּעֲשָׂה בָּהֶם עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת
10 הָאָדָם הוּא רַק אִם יִהְיֶה תּוֹסֶפֶת אוֹר כּוּ׳ אוֹ
11 גֶּרְעוֹן חַס־וְשָׁלוֹם, אֲבָל לֹא בְּנוֹגֵעַ לְשֹׁרֶשׁ הָעִנְיָן,
12 עֶצֶם מְצִיאוּת הַסְּפִירוֹת, שֶׁיֶּשְׁנוֹ תָּמִיד לְלֹא
13 שִׁינּוּי. וְהִנֵּה, עֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת, שֶׁהֵן עֶשֶׂר
14 סְפִירוֹת הַגְּלוּיוֹת, שֶׁנִּמְצָאוֹת תָּמִיד בִּמְצִיאוּת,
15 שָׁרְשָׁן מֵעֶשֶׂר סְפִירוֹת הַגְּנוּזוֹת שֶׁאֵינָן נִמְצָאוֹת
16 בִּמְצִיאוּת כְּלָל, שֶׁלָּכֵן[22] הִנֵּה גַּם הַמָּשָׁל[23] דְּאֵשׁ
17 שֶׁבְּצוּר הַחַלָּמִישׁ שֶׁהוּא בְּהֶעְלֵם שֶׁאֵינוֹ בִּמְצִיאוּת
18 [שֶׁלָּכֵן, גַּם אִם יִהְיֶה מֶשֶׁךְ זְמַן רַב בְּתוֹךְ הַמַּיִם,
19 לֹא יוּגְרַע מְאוּמָה כֹּחַ הָאֵשׁ שֶׁבּוֹ (וְלֹא כְּמוֹ הָאֵשׁ
20 שֶׁבַּגַּחֶלֶת, שֶׁאַף שֶׁאֵין כָּאן שַׁלְהֶבֶת בְּגִילוּי, אֶלָּא
21 הָאֵשׁ הִיא בְּהֶעְלֵם בְּתוֹךְ הַגַּחֶלֶת, הֲרֵי זֶה הֶעְלֵם
22 שֶׁיֶּשְׁנוֹ בִּמְצִיאוּת, וְלָכֵן יִכְבֶּה בְּמַיִם), וְהַיְנוּ לְפִי
23 שֶׁאֵינוֹ מְצִיאוּת אֵשׁ, אֶלָּא רַק כֹּחַ הַחוֹם כּוּ׳],
24 אֵינוֹ מָשָׁל מְכֻוָּן לְעֶשֶׂר סְפִירוֹת הַגְּנוּזוֹת, שֶׁאֵינָן
25 נִמְצָאוֹת בִּמְצִיאוּת כְּלָל. וְהַמָּשָׁל[22] לְזֶה הוּא
26 מֵעִנְיַן הַשֵּׁמוֹת, כְּמוֹ שֵׁם הָאָדָם, שֶׁקּוֹדֶם
27 שֶׁקּוֹרְאִים אוֹתוֹ בִּשְׁמוֹ, אֵין הַשֵּׁם נִמְצָא בּוֹ
28 כָּל־כָּךְ, וְהַיְנוּ, שֶׁאַף שֶׁיֶּשְׁנוֹ עִנְיַן הַשֵּׁם מִצַּד עֶצֶם
29 נַפְשׁוֹ בְּשָׁרְשׁוֹ וּמְקוֹרוֹ, וְעַל־כָּל־פָּנִים מִצַּד הָאָרַת
30 הַנֶּפֶשׁ שֶׁמְּחַיָּה אֶת הַגּוּף, מִכָּל־מָקוֹם אֵין הַשֵּׁם
31 בִּבְחִינַת מְצִיאוּת בַּנֶּפֶשׁ, אֲפִילוּ לֹא כְּמוֹ כֹּחוֹת

21) פרדס שם פ״ג וסה״מ שם. 22) ראה תו״א ויחי קג, ג. המשך תרס״ו ע׳ קפג ואילך. סה״מ תרנ״ט ע׳ קפד ואילך. עטר״ת ע׳ רל. 23) פרדס שער ה (שער סדר האצילות) פ״ד.

היולים העצמיים שלכן אינו נכר וגרגש בו
השם כלל, והינו שאינו מרגיש שום צורך ושום
ענין בשם (מלבד מה שעל־ידי השם הוא נפנה
לקורא׳יו, וזה גופא שנפנה כשקורא׳ים אותו
בשמו דוקא, הוא רק בגלל שהוסכם והורגל
אצלו שזהו שמו אשר יקראו לו, והינו שהשם
אינו אלא סימן שהקורא מתכוין אליו, ולכן נפנה
אליו בכל עצמותו, אבל לא באופן שנרגש
אצלו שהשם נוגע לעצם נפשו, או על־כל־פנים
להארת הנפש שמחיה את הגוף), ולא כמו
הכחות העצמיים, שאי־אפשר לומר שאינו
מרגיש בהם שום ענין, שהרי מובן שאי־אפשר
להיות כחות הגלויים אלא־אם־כן ישנם תחלה
הכחות הנעלמים העצמיים, מה־שאין־כן בשם
אינו מרגיש שום צורך וענין כלל. וזהו משל לעשר
ספירות הגנוזות, שאינן בבחינת כלל,
כמו השמות, ונעשים רק על־ידי הקריאה
והעלאת ׳מין נוקבין׳ כו׳. והמשל על זה
(שמציאות הדבר נעשית על־ידי הקריאה) הוא
מקריאת שם חכם וכיוצא בזה, כי״דועע בענין
הילולים והתשבחות, שעל־ידי־זה שמשבחים
את האדם שהוא חכם גדול כו׳, הנה גם בהיותו
באופן של הבדלה (אפגעטראגן) מענין החכמה,
אזי מעוררים ומגלים אצלו את כח החכמה
הנעלמה כו׳, ועד לכח השכל היולי העצמי.
וזהו מה שמצינו שתלמידי רבי שמעון בן יוחאי
היו משבחים אותו בכמה שבחים, שזהו בכדי
לעורר אצלו את הכחות הנעלמים, ועל־ידי־זה
פעלו שגילה להם סודות התורה נפלאים ביותר,
שמצד־עצמם אינם בגדר השפעה, ועד שאינם
בגדר גילוי אפילו לעצמו. אלא שבמשל, ישנו

ביאור בדרך אפשר

אפילו לא כמו כחות היולים העצמיים, כוחות הנפש קיימים תחילה בנפש עצמה בתור ׳כחות היולים עצמיים׳, היינו אפשרות ו׳פוטנציאל׳ לכוח ובמצב זה הם ׳עצמיים׳ ונעלמים ולא מוגדרים (ורק בשלב הרבה יותר מאוחר הם מתגלים ככוחות עם מציאות מוגדרת) שלכן כיוון שקיומו של השם בנפש עצמה אינו ׳בבחינת מציאות׳, אינו נכר וגרגש בו באדם השם כלל, והינו שאינו מרגיש שום צורך ושום ענין בשם (מלבד למעט מה שעל־ידי השם הוא נפנה לקורא׳יו, וזה גופא שנפנה כשקורא׳ים אותו בשמו דוקא אינו מהווה הוכחה שאכן השם קשור בעצם מצאותו, אלא הוא רק בגלל שהוסכם והורגל אצלו שזהו שמו אשר יקראו לו, והינו שהשם אינו אלא סימן שהקורא מתכוין אליו ולא למישהו אחר, ולכן נפנה האדם שקראו בשמו אליו אל האיש שקרא לו בשמו בכל עצמותו ולא רק חלק ממנו פונה ונענה לקריאה, אבל כל זה, כולל העובדה שהאדם פונה למי שקרא בשמו בכל עצמותו, הרי זה לא באופן שנרגש אצלו אצל האדם שהשם נוגע לעצם נפשו, או על־כל־פנים לפחות להארת הנפש שמחיה את הגוף), ולא כמו הכחות העצמיים של הנפש, היינו הכוחות כפי שהם עדיין בעצם הנפש ולא באו לידי גילוי וביטוי, שאי־אפשר לומר שאינו מרגיש בהם שום ענין, שהרי מובן שאי־אפשר לנפש לא יכולים להיות הפוטנציאלים בצורה גלוייה וניכרת אלא־אם־כן ישנם תחלה בנפש עצמה הכחות הנעלמים העצמיים שהם שורש ומקור הכוחות הגלויים, מה־שאין־כן האדם שזהו שמו שום צורך וענין כלל, לפי שאינו בו בבחינת מציאות כלל וכאמור, למרות שהשם בהחלט קיים ואף משמש לעניינים מסויימים, קיומו אינו ׳בבחינת מציאות׳.

ביאור בדרך אפשר

וזהו שם האדם שבו הוא נקרא **משל** הולם **לעשר ספירות הגנוזות, שאינן בבחינת מציאות כלל, כמו השמות, ונעשים** מציאות מוגדרת **רק על־ידי הקריאה והעלאת ׳מין נוקבין׳** מלמטה **כו׳,** כמבואר לעיל.

והמשל על זה (שמציאות הדבר נעשית על־ידי הקריאה וכאמור כך הוא במשל מעניין השם וגם בנמשל בעשר ספירות הגנוזות) **הוא מקריאת שם חכם** כאשר משבחים אדם בתואר ׳חכם׳ **וכיוצא בזה** בתארים נוספים של שבח, **כי״דועע בענין** פעולתם של **הילולים והתשבחות, שעל־ידי־זה שמשבחים את האדם שהוא חכם גדול כו׳, הנה גם בהיותו באופן של הבדלה (אפגעטראגן** מרומם ונבדל) **מענין החכמה, אזי מעוררים ומגלים אצלו את כח החכמה הנעלמה** אצלו בעומק נפשו **כו׳, ועד לכח השכל היולי העצמי** עד לאותה דרגה פנימית ועמוקה בנפש שבה אין כוח גלוי של שכל אלא כל עניין השכל קיים בתור כוח עצמי של אפשרות לשכל. **וזהו מה שמצינו שתלמידי רבי שמעון בן יוחאי היו משבחים אותו בכמה שבחים** גדולים ביותר, **שזהו בכדי לעורר אצלו את הכחות הנעלמים** בעומק פנימיות נפשו כדי שיבואו לידי גילוי, **ועל־ידי־זה פעלו** תלמידיו של רשב״י **שגילה להם סודות התורה נפלאים ביותר, שמצד־עצמם אינם בגדר השפעה** אלא נעלמים לגמרי ונעלים מכדי לרדת ולבוא לידי גילוי, **ועד שאינם בגדר גילוי אפילו לעצמו** כלומר, סודות נעלמים בעומק ופנימיות נפשו של רשב״י שמצד עצמם נועדו להישאר בהעלם ולא להתגלות אפילו לרשב״י עצמו, אבל על ידי שהתלמידים הילולו ושיבחו אותו, גם דברים אלה באו לידי גילוי. **אלא שבמשל** מאמירת שבחים והלולים על החכם, **ישנו** קיים **כבר ענין החכמה בהעלם** בעומק

כְּבָר עִנְיַן הַחָכְמָה בְּהֶעְלֵם, וּפְעוּלַת קְרִיאַת שֵׁם חָכָם הִיא רַק שֶׁיָּבֹא מִן הַהֶעְלֵם אֶל הַגִּילוּי, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן לְמַעְלָה, הִנֵּה כָּל מְציאוּת הַסְּפִירוֹת נַעֲשֵׂית רַק עַל־יְדֵי הַקְּרִיאָה כוּ׳, וְלִפְנֵי־זֶה אֵין מְציאוּת שֶׁל סְפִירוֹת אֲפִילוּ בְּהֶעְלֵם, כִּי־אִם כְּמוֹ שֵׁמוֹת, שֶׁאֵינָם בִּבְחִינַת מְציאוּת בַּגַּשְׁפִּ, אֲפִילוּ לֹא כְּמוֹ כֹּחוֹת הִיוּלִיִּים הָעַצְמִיִּים, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל[24].

אָמְנָם בֶּאֱמֶת הִנֵּה גַּם הַמָּשָׁל מִשֵּׁם הָאָדָם אֵינוֹ מָשָׁל מְכֻוָּן לְגַמְרֵי, כִּי גַּם קוֹדֶם שֶׁקּוֹרְאִים לָאָדָם בִּשְׁמוֹ, יֶשְׁנוֹ עִנְיַן הַשֵּׁם מִצַּד עֶצֶם נַפְשׁוֹ, וְעַל־כָּל־פָּנִים מִצַּד הָאָרַת הַנֶּפֶשׁ הַמְחַיָּה אֶת הַגּוּף, שֶׁלָּכֵן צְרִיכִים לִקְרוֹתוֹ בְּשֵׁם זֶה דַּוְקָא, אֶלָּא שֶׁאֵינוֹ בִּבְחִינַת מְציאוּת כָּל־כַּךְ, שֶׁלָּכֵן אֵינוֹ נִכָּר וְנִרְגָּשׁ בּוֹ כְּלָל, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן עֶשֶׂר סְפִירוֹת הַגְּנוּזוֹת שֶׁהֵן בְּתַכְלִית הַפְּשִׁיטוּת לְגַמְרֵי, חֲרֵי זֶה כְּמוֹ הָאָדָם קוֹדֶם שֶׁנּוֹתְנִים לוֹ שֵׁם, שֶׁאָז אֵין לַשֵּׁם מְציאוּת כְּלָל. וְעַל זֶה נֶאֱמַר ״כַּמַּיִם הַפָּנִים לַפָּנִים״, הַיְנוּ שֶׁעַל־יְדֵי הַעֲלָאַת ׳מַיִן נוּקְבִין׳ דְּ׳פָנִים הַתַּחְתּוֹנִים׳ שֶׁהֵם עֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת, נַעֲשִׂים ׳פָּנִים הָעֶלְיוֹנִים׳ דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת הַגְּנוּזוֹת, לִהְיוֹת מָקוֹר לְהַמְשָׁכַת הָאוֹר בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת. וְהַיְנוּ, שֶׁגַּם לְאַחַר הַצִּמְצוּם, הִנֵּה מְציאוּת עֶשֶׂר סְפִירוֹת הַגְּנוּזוֹת הִיא עַל־יְדֵי הַעֲלָאַת ׳מַיִן נוּקְבִין׳, כִּי בְּחִינַת הַכֶּתֶר הוּא פָּשׁוּט בְּתַכְלִית וְאֵין בּוֹ שׁוּם צִיּוּר וְגָוֶן דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת, וְרַק עַל־יְדֵי הַעֲלָאַת ׳מַיִן נוּקְבִין׳ נַעֲשֶׂה בּוֹ עֶשֶׂר סְפִירוֹת הַגְּנוּזוֹת, וְהָעֶשֶׂר סְפִירוֹת הַגְּנוּזוֹת הֵן גַּם־כֵּן בִּבְחִינַת פְּשִׁיטוּת, וּמֵהֶם נִמְשָׁךְ הָאוֹר בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת שֶׁהוּא גַּם בִּבְחִינַת אֵין־סוֹף, וְהַיְנוּ, שֶׁהֵן מַהוּת אַחַת.

ביאור בדרך אפשר

1 נפשו של החכם, **וּפְעוּלַת קְרִיאַת שֵׁם חָכָם הִיא רַק שֶׁיָּבֹא** הדבר
2 שכבר קיים **מִן הַהֶעְלֵם אֶל הַגִּילוּי, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן לְמַעְלָה**
3 באלוקות, **הִנֵּה כָּל מְציאוּת הַסְּפִירוֹת** שהם כוחות אלוקיים בעלי
4 מציאות מוגדרת **נַעֲשֵׂית רַק עַל־יְדֵי הַקְּרִיאָה כוּ׳, וְלִפְנֵי־זֶה** קודם
5 הקריאה (שהיא עניין ׳העלאת מיין
6 נוקבין׳ מלמעלה) **אֵין מְציאוּת**
7 **שֶׁל סְפִירוֹת אֲפִילוּ בְּהֶעְלֵם,**
8 **כִּי־אִם** אלא עניין הספירות קיים רק
9 **כְּמוֹ שֵׁמוֹת, שֶׁאֵינָם בִּבְחִינַת**
10 **מְציאוּת בַּגַּשְׁפִּ, אֲפִילוּ לֹא**
11 **כְּמוֹ כֹּחוֹת הִיוּלִיִּים הָעַצְמִיִּים,**
12 **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל**[24].
13 **אָמְנָם בֶּאֱמֶת הִנֵּה גַּם הַמָּשָׁל**
14 לאופן המציאות של עשר ספירות
15 הגנוזות **מִשֵּׁם הָאָדָם אֵינוֹ מָשָׁל**
16 **מְכֻוָּן** מתאים והולם **לְגַמְרֵי** ועדיין
17 יש הבדל בין המשל לנמשל, **כִּי**
18 במשל, בעניין שם האדם, **גַּם קוֹדֶם**
19 **שֶׁקּוֹרְאִים לָאָדָם בִּשְׁמוֹ, יֶשְׁנוֹ**
20 **עִנְיַן הַשֵּׁם מִצַּד עֶצֶם נַפְשׁוֹ,**
21 **וְעַל־כָּל־פָּנִים מִצַּד הָאָרַת**
22 **הַנֶּפֶשׁ הַמְחַיָּה אֶת הַגּוּף,**
23 כאמור לעיל, **שֶׁלָּכֵן** כיוון שבעצם יש
24 לשם שורש ומקור בעומק הנפש
25 **צְרִיכִים לִקְרוֹתוֹ** לאדם זה **בְּשֵׁם**
26 **זֶה דַּוְקָא, אֶלָּא שֶׁאֵינוֹ**
27 **בִּבְחִינַת מְציאוּת כָּל־כַּךְ** אלא
28 שהשם קיים בצורה שאינה מוגדרת
29 לגמרי כ׳מציאות׳, **שֶׁלָּכֵן אֵינוֹ נִכָּר**
30 **וְנִרְגָּשׁ** השם **בּוֹ** באדם **כְּלָל,**
31 כמבואר לעיל, **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן**
32 **עֶשֶׂר סְפִירוֹת הַגְּנוּזוֹת שֶׁהֵן**
33 **בְּתַכְלִית הַפְּשִׁיטוּת לְגַמְרֵי**
34 מציאות מופשטת לחלוטין, ללא כל
35 ׳ציור׳ והגדרה כלל, **חֲרֵי זֶה כְּמוֹ**
36 **הָאָדָם קוֹדֶם שֶׁנּוֹתְנִים לוֹ**
37 **שֵׁם, שֶׁאָז אֵין לַשֵּׁם מְציאוּת**
38 **כְּלָל. וְעַל זֶה** על כך שעשר
39 ספירות הגנוזות שאינם בבחינת
40 מציאות כלל הופכות להיות שורש
41 ומקור לספירות מוגדרות (עשר
42 ספירות דאצילות) **נֶאֱמַר ״כַּמַּיִם הַפָּנִים לַפָּנִים״, הַיְנוּ שֶׁעַל־יְדֵי**

ביאור בדרך אפשר

43 **הַעֲלָאַת ׳מַיִן נוּקְבִין׳ דְּ׳פָנִים הַתַּחְתּוֹנִים׳ שֶׁהֵם עֶשֶׂר**
44 **סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת** שהן מצידם מתעוררות להתעלות מלמטה למעלה
45 ולהתקרב למקורם, **נַעֲשִׂים ׳פָּנִים הָעֶלְיוֹנִים׳ דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת**
46 **הַגְּנוּזוֹת** שמצד עצמן אין הן מציאות כלל, **לִהְיוֹת מָקוֹר לְהַמְשָׁכַת**
47 **הָאוֹר** האלוקי הגנוז והנעלם, לרדת
48 ולהתגלות ולהאיר **בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת**
49 **דַּאֲצִילוּת. וְהַיְנוּ, שֶׁגַּם לְאַחַר**
50 **הַצִּמְצוּם** כאשר לצורך התהוות
51 העולמות מאיר אור מצומצם הנמשל
52 ל׳קו׳ דק, **הִנֵּה מְציאוּת עֶשֶׂר**
53 **סְפִירוֹת הַגְּנוּזוֹת הִיא עַל־יְדֵי**
54 **הַעֲלָאַת ׳מַיִן נוּקְבִין׳** מעשר
55 ספירות דאצילות, **כִּי בְּחִינַת**
56 **הַכֶּתֶר** שלמעלה מעשר ספירות
57 דאצילות (כשם שכתר כפשוטו הוא
58 מעל לראשו וכל גופו של האדם)
59 **הוּא פָּשׁוּט בְּתַכְלִית** מציאות
60 מופשטת לגמרי ללא כל ׳ציור׳
61 והגדרה **וְאֵין בּוֹ** ב׳כתר׳ **שׁוּם**
62 **צִיּוּר** דמות **וְגָוֶן** צבע **דְּעֶשֶׂר**
63 **סְפִירוֹת, וְרַק עַל־יְדֵי הַעֲלָאַת**
64 **׳מַיִן נוּקְבִין׳** מעשר ספירות
65 דאצילות **נַעֲשֶׂה בּוֹ** ב׳כתר׳ **עֶשֶׂר**
66 **סְפִירוֹת הַגְּנוּזוֹת, וְהָעֶשֶׂר**
67 **סְפִירוֹת הַגְּנוּזוֹת** למרות שנוצרו
68 כתוצאה מהעלאה מעשר ספירות
69 המוגדרות **הֵן גַּם־כֵּן בִּבְחִינַת**
70 **פְּשִׁיטוּת** ואין בהן שום ׳ציור׳
71 ו׳גוון׳ שמאפיינים מציאות מוגדרת,
72 **וּמֵהֶם** מעשר ספירות הגנוזות
73 **נִמְשָׁךְ הָאוֹר בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת**
74 **דַּאֲצִילוּת שֶׁהוּא** עולם האצילות,
75 למרות שהספירות שבו הן כן בבחינת
76 מציאות מוגדרת, **גַּם בִּבְחִינַת**
77 **אֵין־סוֹף, וְהַיְנוּ, שֶׁהֵן מַהוּת**
78 **אַחַת** כלומר, לאמתו של דבר, עשר
79 ספירות הגנוזות (׳פנים העליונים׳)
80 ועשר ספירות דאצילות (׳פנים
81 התחתונים׳) הם מהות אחת כי בסופו
82 של דבר שני העניינים הם ׳אין סוף׳
83 (ולכן הכתוב משווה בין שני סוגי
84 ה׳פנים׳ ואומר ״כמים הפנים לפנים״).

24) ראה אוה״ת ויחי תכח, א. סה״מ תרנ״ז שם.

ביאור בדרך אפשר

ה) **וּמַמְשִׁיךְ בַּכָּתוּב** לאחר ״כמים הפנים לפנים״, **״כֵּן לֵב הָאָדָם לָאָדָם״**, **דְּקָאֵי** והכוונה היא **עַל שְׁתֵּי בְּחִינוֹת ׳אָדָם׳, ׳אָדָם עִלָּאָה׳** אדם עליון **וְ׳אָדָם תַּתָּאָה׳** אדם תחתון, **׳אָדָם עִלָּאָה׳ הוּא בְּחִינַת ׳זְעֵיר אַנְפִּין׳** המידות העליונות הנקראות ׳פנים זעירות׳ (כי האור המאיר בהן הוא ׳קטן׳ ומועט לגבי האור המאיר במוחין), **וְ׳אָדָם תַּתָּאָה׳ הוּא בְּחִינַת** ספירת **הַמַּלְכוּת כְּמוֹ שֶׁהִיא בִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה** שלושת העולמות שלמטה מעולם האצילות בהם הנבראים הם בבחינת מציאות מוגדרת. **וְעִנְיַן ״לֵב הָאָדָם לָאָדָם״ הוּא בְּחִינַת הַעֲלָאַת** התעלות **׳מַיִן נוּקְבִין׳** התעוררות מלמטה **דִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה** לעלות **לִבְחִינַת ׳זְעֵיר אַנְפִּין׳ דַּאֲצִילוּת, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה** כתוצאה מהתעלות זו **נַעֲשֶׂה בְּחִינַת הַפָּנִים** גם **בִּבְחִינַת ׳אָדָם עִלָּאָה׳ לִהְיוֹת** מבחינה זו (׳זעיר אנפין׳, המידות) **הַהַמְשָׁכָה** הארה מלמעלה למטה **מֵאֲצִילוּת לִבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, וְהֵינוּ, שֶׁגַּם הַהַמְשָׁכָה בִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה הִיא אֱלִקוּת מַמָּשׁ** כמו עולם האצילות עצמו. **וְזֶהוּ אוֹמְרוֹ** המשמעות הפנימית של דברי הכתוב **״כַּמַּיִם הַפָּנִים לַפָּנִים, כֵּן לֵב הָאָדָם לָאָדָם״, דִּכְשֵׁם שֶׁ״מַּיִם הַפָּנִים לַפָּנִים״ אֵינָם מַהוּת אַחֶרֶת כוּ׳,** כשם שבמשל הפנים המשתקפות במים, בעקבות הסתכלות האדם במים אינם מהות אחרת מהמים ה׳פשוטים׳ עצמם וכך גם בנמשל, מה שנפעל ומתעורר למעלה בעקבות ההעלאה מלמטה אינו מהות אחרת, וכמבואר לעיל באריכות, הדברים נכונים **הֵן לִפְנֵי הַצִּמְצוּם (בְּרָצוֹן דְּאוֹר־אֵין־סוֹף** לברוא עולמות **שֶׁעַל־יְדֵי הַעֲלָאַת ׳מַיִן נוּקְבִין׳ דִּ״בְמִי נִמְלַךְ״, וְהַהַמְשָׁכַת הַקַּו), וְהֵן לְאַחַר הַצִּמְצוּם (בְּנוֹגֵעַ לְעֶשֶׂר סְפִירוֹת הַגְּנוּזוֹת וְעֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת), כְּמוֹ־כֵן נִמְשָׁךְ גַּם בְּנוֹגֵעַ לַאֲצִילוּת וּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, ״לֵב הָאָדָם לָאָדָם״ (העליון, אצילות) לָאָדָם** (התחתון, בריאה־יצירה־עשיה)״ **[וְהֵינוּ, שֶׁ״כַּמַּיִם הַפָּנִים לַפָּנִים״ הוּא (לֹא רַק דּוּגְמָא** ומשל מהמדרגות העליונות באין־סוף לעניין ההמשכה מאצילות לבריאה־יצירה־עשיה, **אֶלָּא גַּם) סִבָּה שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נִמְשָׁךְ כֵּן גַּם בְּנוֹגֵעַ לַאֲצִילוּת וּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה], שֶׁגַּם הַהַמְשָׁכָה בִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה הִיא אֱלִקוּת מַמָּשׁ** בדיוק כמו עולם האצילות. **וְהַחִדּוּשׁ בָּזֶה** שגם ההמשכה מאצילות לבריאה־יצירה־עשיה היא באופן של ״כמים הפנים לפנים״, **דְּעִם הֱיוֹת שֶׁבֵּין אֲצִילוּת לִבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה יֵשׁ פַּרְסָא** צמצום והעלם שנמשל למסך מבדיל (כתרגום אונקלוס על הפסוק ׳והבדילה הפרוכת׳, פרסא) **שֶׁמַּפְסֶקֶת** בין אצילות לבריאה־יצירה־עשיה **וּמַעְלֶמֶת** ומסתירה על האור של עולם האצילות, **מִכָּל־מָקוֹם עַל־יְדֵי הַעֲלָאַת ׳מַיִן נוּקְבִין׳** מבריאה־יצירה־עשיה לאצילות **יוּמְשַׁךְ גַּם בִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה גִּילוּי אֱלִקוּת מַמָּשׁ** כמו בעולם האצילות עצמו, **עַל־דֶּרֶךְ וּבְדוּגְמַת הַהַמְשָׁכָה שֶׁנִּמְשֶׁכֶת עַל־יְדֵי הַפַּרְסָא שֶׁבֵּין אוֹר־אֵין־סוֹף לַנֶּאֱצָלִים** שאמנם היא פרסא המפסקת ומעלמת, אבל היא פרסא שגם גורמת המשכה וגילוי **שֶׁנִּקְרֵאת ״אַבְנֵי שַׁיִשׁ טָהוֹר״**[25], **שֶׁאֶבֶן שַׁיִשׁ טָהוֹר נִרְאֶה לְעֵין הָרוֹאֶה כְּמַהוּת הַמַּיִם**[26], כדברי הגמרא: ״תנו רבנן, ארבעה נכנסו בפרדס... אמר להם רבי עקיבא, כשאתם מגיעין אצל אבני שיש טהור

ביאור בדרך אפשר

1 ה) **וּמַמְשִׁיךְ בַּכָּתוּב** ״כֵּן לֵב הָאָדָם לָאָדָם״,
2 דְּקָאֵי עַל שְׁתֵּי בְּחִינוֹת ׳אָדָם׳,
3 ׳אָדָם עִלָּאָה׳ וְ׳אָדָם תַּתָּאָה׳, ׳אָדָם עִלָּאָה׳ הוּא
4 בְּחִינַת ׳זְעֵיר אַנְפִּין׳, וְ׳אָדָם תַּתָּאָה׳ הוּא בְּחִינַת
5 הַמַּלְכוּת כְּמוֹ שֶׁהִיא בִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה.
6 וְעִנְיַן ״לֵב הָאָדָם לָאָדָם״ הוּא בְּחִינַת הַעֲלָאַת
7 ׳מַיִן נוּקְבִין׳ דִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה לִבְחִינַת
8 ׳זְעֵיר אַנְפִּין׳ דַּאֲצִילוּת, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה
9 בְּחִינַת הַפָּנִים בִּבְחִינַת ׳אָדָם עִלָּאָה׳ לִהְיוֹת
10 הַהַמְשָׁכָה מֵאֲצִילוּת לִבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה,
11 וְהֵינוּ, שֶׁגַּם הַהַמְשָׁכָה בִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה
12 הִיא אֱלִקוּת מַמָּשׁ. וְזֶהוּ אוֹמְרוֹ ״כַּמַּיִם הַפָּנִים
13 לַפָּנִים, כֵּן לֵב הָאָדָם לָאָדָם״, דִּכְשֵׁם שֶׁ״מַּיִם
14 הַפָּנִים לַפָּנִים״ אֵינָם מַהוּת אַחֶרֶת כוּ׳, הֵן לִפְנֵי
15 הַצִּמְצוּם (בְּרָצוֹן דְּאוֹר־אֵין־סוֹף שֶׁעַל־יְדֵי
16 הַעֲלָאַת ׳מַיִן נוּקְבִין׳ דִּבְ״מִי נִמְלַךְ״, וְהַהַמְשָׁכַת
17 הַקַּו), וְהֵן לְאַחַר הַצִּמְצוּם (בְּנוֹגֵעַ לְעֶשֶׂר סְפִירוֹת
18 הַגְּנוּזוֹת וְעֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת), כְּמוֹ־כֵן נִמְשָׁךְ
19 גַּם בְּנוֹגֵעַ לַאֲצִילוּת וּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, ״לֵב
20 הָאָדָם לָאָדָם״ [וְהֵינוּ, שֶׁ״כַּמַּיִם הַפָּנִים לַפָּנִים״
21 הוּא (לֹא רַק דּוּגְמָא, אֶלָּא גַּם) סִבָּה שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה
22 נִמְשָׁךְ כֵּן גַּם בְּנוֹגֵעַ לַאֲצִילוּת וּבְרִיאָה־יְצִירָה־
23 עֲשִׂיָּה], שֶׁגַּם הַהַמְשָׁכָה בִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה
24 הִיא אֱלִקוּת מַמָּשׁ. וְהַחִדּוּשׁ בָּזֶה, דְּעִם הֱיוֹת
25 שֶׁבֵּין אֲצִילוּת לִבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה יֵשׁ פַּרְסָא
26 שֶׁמַּפְסֶקֶת וּמַעְלֶמֶת, מִכָּל־מָקוֹם עַל־יְדֵי הַעֲלָאַת
27 ׳מַיִן נוּקְבִין׳ יוּמְשַׁךְ גַּם בִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה
28 גִּילוּי אֱלִקוּת מַמָּשׁ, עַל־דֶּרֶךְ וּבְדוּגְמַת הַהַמְשָׁכָה
29 שֶׁנִּמְשֶׁכֶת עַל־יְדֵי הַפַּרְסָא שֶׁבֵּין אוֹר־אֵין־סוֹף
30 לַנֶּאֱצָלִים אֶל הַנֶּאֱצָלִים שֶׁנִּקְרֵאת ״אַבְנֵי שַׁיִשׁ
31 טָהוֹר״[25], שֶׁאֶבֶן שַׁיִשׁ טָהוֹר נִרְאֶה לְעֵין הָרוֹאֶה
32 כְּמַהוּת הַמַּיִם[26], שֶׁבָּהֶם נִרְאִים פְּנֵי הַמִּסְתַּכֵּל כְּפִי

25) חגיגה יד, ב. 26) ראה ב״ב ד, א.

ביאור בדרך אפשר

[מבהיק כמים צלולין, רש״י] אל תאמרו מים מים [יש כאן איך נלך, רש״י] משום שנאמר דובר שקרים לא יכון לנגד עיני״, **שֶׁבָּהֶם** במים **נִרְאִים פְּנֵי הַמִּסְתַּכֵּל כְּפִי שֶׁהֵם מַהוּת הַמַּיִם מַמָּשׁ** ולא דבר נפרד מהמים ונוסף עליהם, **שֶׁעַל זֶה אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא לַחֲבֵרָיו** שנכנסו עמו ל׳פרדס׳ **״כְּשֶׁתַּגִּיעוּ לִמְקוֹם אַבְנֵי שַׁיִשׁ טָהוֹר, אַל תֹּאמְרוּ מַיִם מַיִם״**[25] פעמיים, **הֵינוּ**[27], **שֶׁאֵינָם שְׁנֵי אוֹפַנֵּי מַיִם, אֶלָּא** הפנים המביטים במים והפנים הנראים מהמים, **מַהוּת אַחַת** וכן בענייננו, ההתעלות של עולמות בריאה־יצירה־עשיה לעולם האצילות גורמת המשכה מעולם האצילות לעולמות בריאה־יצירה־עשיה עד שיהיו מהות אחת כיוון שגם בעולמות בריאה־יצירה־עשיה יהיה גילוי אלוקות ממש.

ו) **וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן מַאֲמַר** רַז״ל בְּמִדְרַשׁ רַבָּה הַנַּ״ל (לעיל בסעיף ב), גדול כוחם של נביאים **״שֶׁמְּדַמִּין צוּרָה** נברא **לְיוֹצְרָהּ** בוראה, **שֶׁנֶּאֱמַר** במרכבה העליונה שראה יחזקאל הנביא **וְעַל דְּמוּת הַכִּסֵּא דְּמוּת כְּמַרְאֵה אָדָם עָלָיו מִלְּמַעְלָה״, שֶׁהוּא עִנְיַן** ׳**צִיּוּר אָדָם׳ לְמַעְלָה** והנביא אומר שלמעלה יש ׳ציור׳, דמות, של אדם.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דִּכְשֵׁם שֶׁבַּמַּיִם כִּפְשׁוּטָם מים גשמיים, **נִרְאִים פְּנֵי הָאָדָם הַמִּסְתַּכֵּל בָּהֶם בְּאוֹפֶן שֶׁאֵין חִלּוּק** הבדל **בֵּין פְּנֵי הָאָדָם לַפָּנִים הַנִּרְאִים בַּמַּיִם, כֵּיוָן שֶׁכָּל הָעִנְיָנִים שֶׁבִּפְנֵי הָאָדָם מִשְׁתַּקְּפִים (שְׁפִיגְלֶען זִיךְ אָפּ) בַּפָּנִים הַנִּרְאִים בַּמַּיִם, כֵּן הוּא גַּם בַּמַּיִם הָעֶלְיוֹנִים, שֶׁהוּא עִנְיַן הַפִּשִׁיטוּת דְּאוֹר־אֵין־סוֹף שֶׁלְּמַעְלָה מִ׳צִּיּוּר אָדָם׳, שֶׁעַל־יְדֵי הַעֲלָאַת ׳מַיִן נוּקְבִין׳ שֶׁעָלָה לְפָנָיו הַתַּעֲנוּג שֶׁבַּעֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים, ״בְּמִי נִמְלַךְ״ כו׳ (שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשָׂה הִתְעוֹרְרוּת הָרָצוֹן), נַעֲשִׂים לְמַעְלָה עִנְיָנָן שֶׁל כָּל הַמַּדְרֵגוֹת שֶׁבַּעֲבוֹדָה, ׳רְעוּתָא דִּלְבָּא׳ וְאַהֲבָה וְיִרְאָה וּמוֹחִין וּמִדּוֹת בִּכְלָל, שֶׁזֶּהוּ כְּלָלוּת הָעִנְיָן דְּ׳צִיּוּר אָדָם׳, עֶשֶׂר סְפִירוֹת. וּמַה שֶׁאָמְרוּ ״מְדַמִּין צוּרָה לְיוֹצְרָהּ״, ״מְדַמִּין״ דַּיְקָא, דְּמַשְׁמַע שֶׁאֵין זֶה בֶּאֱמֶת, חֲרֵי זֶה מִפְּנֵי שֶׁהַפָּנִים הַנִּרְאִים בַּמַּיִם אֵינָם מַהוּת דָּבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ, אֶלָּא הֵם מַהוּת הַמַּיִם עַצְמָם, וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בַּנִּמְשָׁל, שֶׁהָעֶשֶׂר סְפִירוֹת (׳צִיּוּר אָדָם׳) שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל־יְדֵי הַעֲלָאַת ׳מַיִן נוּקְבִין׳ הֵם בְּחִינַת אוֹר־אֵין־סוֹף מַמָּשׁ וגם לאחר שההעלאה מלמטה פעלה בו ׳ציור׳ של עשר ספירות, עדיין הוא נשאר אין־סוף כפי שהיה, **אֶלָּא שֶׁבִּפְשִׁיטוּת הָאוֹר־אֵין־סוֹף יֶשְׁנוֹ גַּם** בתור דבר נוסף על עצם מהותו שהיא ׳פשוטה׳ לגמרי **הָעִנְיָן דְּ׳צִיּוּר אָדָם׳, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן ״בְּמִי נִמְלַךְ בְּנִשְׁמוֹתֵיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים״**, כמבואר לעיל בארוכה.

ז) **אָמְנָם** עִקַּר עִנְיַן הַצּוּרָה (שֶׁעַל זֶה אָמְרוּ דְּ״מְדַמִּין צוּרָה לְיוֹצְרָהּ״, שֶׁכְּמוֹ שֶׁבַּעֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים, ״בְּמִי נִמְלַךְ״ כו׳ (שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשָׂה הִתְעוֹרְרוּת הָרָצוֹן העליון לברוא עולמות), נַעֲשִׂים לְמַעְלָה עִנְיָנָן שֶׁל כָּל הַמַּדְרֵגוֹת שֶׁבַּעֲבוֹדָה, ׳רְעוּתָא דִּלְבָּא׳ וְאַהֲבָה וְיִרְאָה וּמוֹחִין וּמִדּוֹת בִּכְלָל, שֶׁזֶּהוּ כְּלָלוּת הָעִנְיָן דְּ׳צִיּוּר אָדָם׳, עֶשֶׂר סְפִירוֹת. וּמַה שֶׁאָמְרוּ ״מְדַמִּין צוּרָה לְיוֹצְרָהּ״, ״מְדַמִּין״ דַּיְקָא, דְּמַשְׁמַע שֶׁאֵין זֶה בֶּאֱמֶת, חֲרֵי זֶה מִפְּנֵי שֶׁהַפָּנִים הַנִּרְאִים בַּמַּיִם אֵינָם מַהוּת דָּבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ, אֶלָּא הֵם מַהוּת הַמַּיִם עַצְמָם, וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בַּנִּמְשָׁל, שֶׁהָעֶשֶׂר סְפִירוֹת (׳צִיּוּר אָדָם׳) שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל־יְדֵי הַעֲלָאַת ׳מַיִן נוּקְבִין׳ הֵם בְּחִינַת אוֹר־אֵין־סוֹף מַמָּשׁ, אֶלָּא שֶׁבִּפְשִׁיטוּת הָאוֹר־אֵין־סוֹף יֶשְׁנוֹ גַּם הָעִנְיָן דְּ׳צִיּוּר אָדָם׳, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן ״בְּמִי נִמְלַךְ בְּנִשְׁמוֹתֵיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים״.

ז) **אָמְנָם** עִקַּר עִנְיַן הַצּוּרָה (שֶׁעַל זֶה אָמְרוּ דְּ״מְדַמִּין צוּרָה לְיוֹצְרָהּ״, שֶׁכְּמוֹ

ביאור בדרך אפשר

כלומר, כאשר יש התעוררות מלמטה להתעלות לאלוקות, מתעורר למעלה העונג מעבודת הצדיקים, וכיוון שעבודת הצדיקים מורכבת מעניינים בתוכן מקביל לתוכן של עשר הספירות (מוחין, מידות, אהבה ויראה), הרי זה פועל למעלה עניינים אלו ועל ידי זה נהיה למעלה ׳ציור אדם׳ וזו המשמעות הפנימית של דברי המדרש אודות הדמיון בין הצורה (עניני עשר הספירות כפי שהם בנבראים, עבודת הצדיקים) ליוצרה (עניני עשר הספירות כפי שהם אצל הבורא, באין־סוף). **וּמַה שֶׁאָמְרוּ** חכמינו ז״ל במדרש **״מְדַמִּין צוּרָה לְיוֹצְרָהּ״, ״מְדַמִּין״ דַּיְקָא** ודייקו ואמרו ׳מדמין׳, לשון דמיון, **דְּמַשְׁמַע שֶׁאֵין זֶה** שווה ממש **בֶּאֱמֶת, חֲרֵי זֶה מִפְּנֵי שֶׁהַפָּנִים הַנִּרְאִים** ומשתקפים **בַּמַּיִם אֵינָם מַהוּת דָּבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ** נפרד מהמים, **אֶלָּא הֵם מַהוּת הַמַּיִם עַצְמָם, וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בַּנִּמְשָׁל, שֶׁהָעֶשֶׂר סְפִירוֹת (׳צִיּוּר אָדָם׳) שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל־יְדֵי הַעֲלָאַת ׳מַיִן נוּקְבִין׳ הֵם בְּחִינַת אוֹר־אֵין־סוֹף מַמָּשׁ** וגם לאחר שההעלאה מלמטה פעלה בו ׳ציור׳ של עשר ספירות, עדיין הוא נשאר אין־סוף כפי שהיה, **אֶלָּא שֶׁבִּפְשִׁיטוּת הָאוֹר־אֵין־סוֹף יֶשְׁנוֹ גַּם** הָעִנְיָן דְּ׳צִיּוּר אָדָם׳, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן **״בְּמִי נִמְלַךְ בְּנִשְׁמוֹתֵיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים״**, כמבואר לעיל בארוכה.

ז) **אָמְנָם** עִקַּר עִנְיַן הַצּוּרָה העדר ה׳ציור׳ **דְּאוֹר־אֵין־סוֹף שֶׁלְּמַעְלָה מִ׳צִּיּוּר אָדָם׳, שֶׁעַל־יְדֵי הַעֲלָאַת ׳מַיִן נוּקְבִין׳ שֶׁעָלָה לְפָנָיו הַתַּעֲנוּג**

---

27) ראה כתבי האריז״ל הובא בהמשך תער״ב שם (ע׳ תתקסד). וראה לקוטי הש״ס להאריז״ל חגיגה שם.

ביאור בדרך אפשר

(שֶׁעַל זֶה אָמְרוּ דְּ״מִדַּמִּין צוּרָה לְיוֹצְרָהּ״, שֶׁכָּמוֹ שֶׁהַצּוּרָה הוּא ׳אָדָם׳, כָּךְ קוֹרִין לְיוֹצְרָהּ ׳אָדָם׳) קָאֵי עַל הַצּוּרָה דְּהָאָדָם כְּפִי שֶׁהוּא לְמַטָּה בָּעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי, שֶׁהֲרֵי הַהַמְלָכָה בְּנִשְׁמוֹתֵיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים שֶׁעָלָה לְפָנָיו הַתַּעֲנוּג בַּעֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים, הוּא בְּנוֹגֵעַ לַעֲבוֹדָה דְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת בָּעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי דַּוְקָא. וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁאָמְרוּ חֲז״ל[28] יִשְׂרָאֵל עָלוּ בַּמַּחֲשָׁבָה העליונה לפני הבריאה, וְעַד שֶׁמַּחֲשַׁבְתָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל קָדְמָה לְכָל דָּבָר, אֲפִילוּ לַתּוֹרָה שגם היא קדמה לעולם, כִּדְמוּכָח מִזֶּה שֶׁהַתּוֹרָה עַצְמָהּ אוֹמֶרֶת ״צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״ ״דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״[29] (ובלשון המדרש: ״מחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר... אילולי שצפה הקדוש־ברוך־הוא שאחר כ״ו דורות ישראל עתידין לקבל את התורה, לא היה כותב בתורה צו את בני ישראל דבר אל בני ישראל״), וּמִזֶּה מוּבָן, שֶׁהָעִנְיָן דְּ״יִשְׂרָאֵל עָלוּ בַּמַּחֲשָׁבָה״ קָאֵי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּפִי שֶׁהֵם בָּעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי, שֶׁבּוֹ דַּוְקָא מְקַיְּמִים אֶת הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה[30], לבאר איך דוקא ה׳ציור׳ של נשמות ישראל כפי שהוא בעולם הזה הגשמי, גורם ומעורר את עניין ה׳ציור אדם׳ למעלה, דְּהִנֵּה אָמְרוּ חֲז״ל[31] במדרש נִתְאַוָּה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לִהְיוֹת לוֹ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים, שדווקא העולמות התחתונים, ובעיקר עולם הזה הגשמי שאין תחתון למטה ממנו, יהיו מקום ראוי לגילוי והשראת השכינה, וְהַפֵּירוּשׁ אֵינוֹ ׳תחתון׳ ו׳נמוך׳ בְּמָקוֹם, שֶׁהֲרֵי הוּא יִתְבָּרֵךְ אֵינוֹ בְּגֶדֶר מָקוֹם (וּזְמַן) הַרְבֵּה יוֹתֵר ממדרגתם לאחר שנבראו בפועל, וּבְהִתְהַוּוּתָם יָרְדוּ

ביאור בדרך אפשר

שֶׁהַצּוּרָה הוּא ׳אָדָם׳, כָּךְ קוֹרִין לְיוֹצְרָהּ ׳אָדָם׳) קָאֵי עַל הַצּוּרָה דְּהָאָדָם כְּפִי שֶׁהוּא לְמַטָּה בָּעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי, שֶׁהֲרֵי הַהַמְלָכָה בְּנִשְׁמוֹתֵיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים שֶׁעָלָה לְפָנָיו הַתַּעֲנוּג בַּעֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים, הוּא בְּנוֹגֵעַ לַעֲבוֹדָה דְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת בָּעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי דַּוְקָא. וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁאָמְרוּ חֲז״ל[28] יִשְׂרָאֵל עָלוּ בַּמַּחֲשָׁבָה, וְעַד שֶׁמַּחֲשַׁבְתָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל קָדְמָה לְכָל דָּבָר, אֲפִילוּ לַתּוֹרָה, כִּדְמוּכָח מִזֶּה שֶׁהַתּוֹרָה עַצְמָהּ אוֹמֶרֶת ״צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״ ״דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״[29], וּמִזֶּה מוּבָן, שֶׁהָעִנְיָן דְּ״יִשְׂרָאֵל עָלוּ בַּמַּחֲשָׁבָה״ קָאֵי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּפִי שֶׁהֵם בָּעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי, שֶׁבּוֹ דַּוְקָא מְקַיְּמִים אֶת הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה[30], דְּהִנֵּה אָמְרוּ חֲז״ל[31] נִתְאַוָּה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לִהְיוֹת לוֹ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים, וְהַפֵּירוּשׁ דְּ״תַּחְתּוֹנִים״ אֵינוֹ בְּמָקוֹם, שֶׁהֲרֵי הוּא יִתְבָּרֵךְ אֵינוֹ בְּגֶדֶר מָקוֹם (וּזְמַן), אֶלָּא הַפֵּירוּשׁ דְּ״תַּחְתּוֹנִים״ הוּא בְּמַעֲלָה וּמַדְרֵגָה, שֶׁזֶּהוּ עוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי וְהַחָמְרִי שֶׁהוּא הַיּוֹתֵר תַּחְתּוֹן וְשָׁפֵל בְּמַדְרֵגָה, שֶׁנִּתְהַוָּה עַל־יְדֵי רִיבּוּי צִמְצוּמִים וְרִיבּוּי הַעְלָמוֹת וְהֶסְתֵּרִים בְּיוֹתֵר. וְדַוְקָא עוֹלָם הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן הוּא תַּכְלִית כַּוָּנַת הַבְּרִיאָה, כַּמְבֹאָר בַּ׳תַּנְיָא׳[32] שֶׁתַּכְלִית הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת וִירִידָתָם מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה, אֵינוֹ בִּשְׁבִיל עוֹלָמוֹת הָעֶלְיוֹנִים הוֹאִיל וְלָהֶם יְרִידָה מֵאוֹר פָּנָיו יִתְבָּרֵךְ[33]. דְּהִנֵּה, עוֹלָמוֹת הָעֶלְיוֹנִים, עוֹלָם הָאֲצִילוּת וּלְמַעְלָה מֵאֲצִילוּת, אַף שֶׁנִּתְהַוּוּ לְאַחֲרֵי כַּמָּה צִמְצוּמִים וּפַרְסָאוֹת מִכָּל־מָקוֹם הִתְהַוּוּתָם הִיא בִּבְחִינַת גִּילוּי הַהֶעְלֵם, שֶׁהָיוּ כְּלוּלִים תְּחִלָּה בִּמְקוֹרָם, אֶלָּא למעלה מגדרי הגבול של מקום (וזמן), אֶלָּא הַפֵּירוּשׁ דְּ״תַּחְתּוֹנִים״ הוּא בְּמַעֲלָה וּמַדְרֵגָה, שֶׁזֶּהוּ ״תחתונים״ הוא עוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי וְהַחָמְרִי שֶׁהוּא הַיּוֹתֵר תַּחְתּוֹן וְשָׁפֵל בְּמַדְרֵגָה, שֶׁנִּתְהַוָּה כעולם מוגבל הנתון בגדרי המקום והזמן וכעולם גשמי וחומרי עַל־יְדֵי רִיבּוּי צִמְצוּמִים וְרִיבּוּי הַעְלָמוֹת וְהֶסְתֵּרִים בְּיוֹתֵר והאור האלוקי שמהווה ומחייה את העולם הזה הגשמי הוא מועט ומצומם ביותר ונעלם ונסתר ביותר. וְדַוְקָא עוֹלָם הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן הוּא תַּכְלִית כַּוָּנַת המטרה העיקרית והסופית של הַבְּרִיאָה, כַּמְבֹאָר בַּ׳תַּנְיָא׳[32] שֶׁתַּכְלִית הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת וִירִידָתָם מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה, אֵינוֹ בִּשְׁבִיל עוֹלָמוֹת הָעֶלְיוֹנִים הוֹאִיל וְלָהֶם לגבי העולמות העליונים ההשתלשלות של האור האלוקי מדרגה לדרגה ומעולם לעולם יְרִידָה והתרחקות מֵאוֹר פָּנָיו יִתְבָּרֵךְ[33] ולא ייתכן שמטרת הבריאה היא לגרום ריחוק מאלוקות וירידה. וממשיך ומפרט כיצד לגבי העולמות העליונים הבריאה היא ירידה, דְּהִנֵּה, עוֹלָמוֹת הָעֶלְיוֹנִים, עוֹלָם הָאֲצִילוּת וּלְמַעְלָה מֵאֲצִילוּת, אַף שֶׁנִּתְהַוּוּ לְאַחֲרֵי כַּמָּה צִמְצוּמִים באור האלוקי וּפַרְסָאוֹת צמצומים נוספים שנמשלו למסך מבדיל, מִכָּל־מָקוֹם הִתְהַוּוּתָם מ׳אין׳ ל׳יש׳ ו׳מציאות׳ הִיא בִּבְחִינַת גִּילוּי הַהֶעְלֵם, שֶׁהָיוּ כְּלוּלִים תְּחִלָּה קודם שנבראו, בִּמְקוֹרָם ובהעלם כבר היו קיימים, וְהִתְהַוּוּתָם בפועל הוּא מַה שֶּׁנִּתְגַּלּוּ מֵהַהֶעְלֵם אֶל הַגִּילוּי, וְכֵיוָן שֶׁבְּהִתְכַּלְּלוּתָם בִּמְקוֹרָם קודם שנבראו הָיוּ בְּמַעֲלָה וּמַדְרֵגָה גְּבוֹהָה ממדרגתם לאחר שנבראו בפועל, וּבְהִתְהַוּוּתָם יָרְדוּ

---

28) ב״ר פ״א, ד. 29) ראה גם ב״ר שם. וראה סה״מ תרל״ה ח״ב ס״ע שנו ואילך. וש״נ. 30) בהבא לקמן - ראה המשך תער״ב שבהערה 9. 31) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב״ר ספ״ג. במדב״ר פי״ג, ו. תניא רפל״ו. ובכ״מ. 32) פל״ו. 33) ראה גם סה״מ תרע״ח ע׳ קיב ואילך.

ביאור בדרך אפשר

מִמַּעֲלָתָם וּמַדְרֵגָתָם לעומת כפי שהיו בהעלם במקורם, **הֲרֵי זוֹ יְרִידָה** והתרחקות **מֵאוֹר פָּנָיו יִתְבָּרֵךְ. וְתַכְלִית הַכַּוָּנָה בִּירִידָה זוֹ** שירדו עולם האצילות והעולמות שלמעלה מאצילות, **הִיא בִּכְדֵי שֶׁתִּהְיֶה הִתְהַוּוּת עוֹלָמוֹת** נחותים יותר, עולמות **בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, שֶׁהֵם בִּבְחִינַת יֵשׁ** כי הביטול לאלוקות לא ניכר בהם כמו בעולמות העליונים, **שֶׁזֶּהוּ** המציאות של בריאה־יצירה־עשיה בתור ״יש״ **בִּבְחִינַת הִתְחַדְּשׁוּת דָּבָר** של ״יש מ״אין״ **(וְלֹא גִּילוּי הַהֶעְלֵם** בלבד). **וּבְעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה גּוּפָא** עצמם **(שֶׁגַּם בָּהֶם יֵשׁ סֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה) תַּכְלִית הַכַּוָּנָה** המטרה העיקרית של בריאת העולם **הִיא עוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי שֶׁהוּא הַתַּחְתּוֹן בְּמַדְרֵגָה** מכל העולמות כולם **שֶׁאֵין תַּחְתּוֹן לְמַטָּה מִמֶּנּוּ, שֶׁהֲרֵי אִלּוּ הָיְתָה הַכַּוָּנָה** המטרה של הבריאה **בָּעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה הָרוּחָנִיִּים, לֹא הָיָה נִצְרָךְ לִבְרוֹא עוֹד עוֹלָם** נוסף עליהם, **וּמִזֶּה שֶׁנִּבְרָא עוֹלָם תַּחְתּוֹן יוֹתֵר** מהעולמות הרוחניים, העולם הזה הגשמי, **מוּכָח, שֶׁהַתַּכְלִית אֵינָהּ בָּעוֹלָם שֶׁלְּמַעְלָה הֵימֶנּוּ** ואינו גשמי וחומרי, **כִּי־אִם** אלא **דַּוְקָא בָּעוֹלָם הַיּוֹתֵר תַּחְתּוֹן, עַד לָעוֹלָם הַיּוֹתֵר תַּחְתּוֹן שֶׁהוּא סוֹף כָּל הַמַּדְרֵגוֹת בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת, וּבִשְׁבִילוֹ** כדי לברוא אותו **דַּוְקָא הָיְתָה הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת וִירִידָתָם מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה, לְפִי שֶׁנִּתְאַוָּה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן דַּוְקָא, תִּהְיֶה לוֹ דִּירָה כוּ׳.**

וְעִנְיָן זֶה (״דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ בַּתַּחְתּוֹנִים״) **נַעֲשָׂה** עַל־יְדֵי נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל דַּוְקָא כְּפִי שֶׁיָּרְדוּ לְמַטָּה וְנִתְלַבְּשׁוּ בְּגוּף גַּשְׁמִי, וּמְקַיְּמִים תּוֹרָה וּמִצְוֹת בָּעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי, וְעַל־יְדֵי־זֶה עוֹשִׂים ״דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ בַּתַּחְתּוֹנִים״. וְעַל זֶה אָמְרוּ רַז״ל[34] ״בְּרֵאשִׁית, בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרְאוּ רֵאשִׁית וּבִשְׁבִיל הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרֵאת רֵאשִׁית״, כִּי אָנֹכִי עָשִׂיתִי אֶרֶץ וְאָדָם עָלֶיהָ בָּרָאתִי, דְּזֶה שֶׁ״אָנֹכִי - מִי שֶׁאָנֹכִי - עָשִׂיתִי אֶרֶץ״ (שֶׁקָּאֵי עַל כְּלָלוּת סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת) הוּא בִּשְׁבִיל הָאָדָם, ״וְאָדָם עָלֶיהָ בָּרָאתִי״, שֶׁבְּרִיאַת הָאָדָם הִיא בִּשְׁבִיל בָּרָאתִ״י בְּגִימַטְרִיָּא תַּרַי״ג[36]. וּמִשּׁוּם זֶה נִתְּנָה הַתּוֹרָה דַּוְקָא לְנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁיָּרְדוּ לְמַטָּה, וְלֹא לְמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת שֶׁבִּקְשׁוּ ״תְּנָה הוֹדְךָ עַל הַשָּׁמַיִם״[37] (וכסיפור הגמרא: ״בשעה שעלה משה למרום, אמרו מלאכי השרת לפני

ביאור בדרך אפשר

והתכלית של הבריאה) **נַעֲשָׂה** והכוונה נשלמת בפועל **עַל־יְדֵי נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל** לא כפי שהנשמות הן למעלה אלא **דַּוְקָא כְּפִי שֶׁיָּרְדוּ** נשמות ישראל **לְמַטָּה וְנִתְלַבְּשׁוּ בְּגוּף גַּשְׁמִי, וּמְקַיְּמִים תּוֹרָה וּמִצְוֹת בָּעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי, וְעַל־יְדֵי־זֶה** קיום תורה ומצוות בגשמיות דוקא **עוֹשִׂים ״דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ בַּתַּחְתּוֹנִים״. וְעַל זֶה אָמְרוּ רַז״ל[34] ״בְּרֵאשִׁית,** ״ב׳ ראשית״, להורות שה׳ ברא את העולם **בִּשְׁבִיל** ב׳ דברים שנקראו ״ראשית״ **יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרְאוּ רֵאשִׁית וּבִשְׁבִיל הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרֵאת רֵאשִׁית״,** כי כאשר בני ישראל לומדים תורה ומקיימים מצוות בגשמיות בעולם הזה, אזי נשלמת המטרה והתכלית של הבריאה **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[35] אָנֹכִי עָשִׂיתִי אֶרֶץ וְאָדָם עָלֶיהָ בָּרָאתִי, דְּזֶה שֶׁ״אָנֹכִי** הקדוש־ברוך־הוא בעצמו, למעלה מהדרגות והבחינות באלוקות שנקראות בשמות שונים - **עָשִׂיתִי אֶרֶץ״ (שֶׁקָּאֵי** והכוונה לא רק לארץ הגשמית אלא **עַל כְּלָלוּת סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת) הוּא בִּשְׁבִיל הָאָדָם, ״וְאָדָם עָלֶיהָ בָּרָאתִי״, שֶׁבְּרִיאַת הָאָדָם הִיא בִּשְׁבִיל בָּרָאתִ״י בְּגִימַטְרִיָּא תַּרַי״ג[36] כדי שהאדם יקיים תרי״ג מצוות. וּמִשּׁוּם זֶה** מאחר שזו המטרה והתכלית של הבריאה **נִתְּנָה הַתּוֹרָה דַּוְקָא לְנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁיָּרְדוּ לְמַטָּה** לעולם הזה הגשמי, **וְלֹא לְמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת שֶׁבִּקְשׁוּ ״תְּנָה הוֹדְךָ עַל הַשָּׁמַיִם״[37]**

---

34) הובא בפירש״י ורמב״ן בראשית א, א. 35) ישעי׳ מה, יב. 36) מקדש מלך לזח״א רה, ב. 37) תהלים ח, ב. שבת פח, סע״ב ואילך.

ביאור בדרך אפשר

1 הקדוש־ברוך־הוא: ריבונו של עולם, מה לילוד אשה בינינו? אמר להן: לקבל
2 תורה בא. אמרו לפניו: חמודה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה
3 דורות קודם שנברא העולם אתה מבקש ליתנה לבשר ודם, מה אנוש כי תזכרנו
4 ובן אדם כי תפקדנו ה׳ אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על
5 השמים? אמר לו הקדוש־ברוך־הוא
6 למשה: החזיר להן תשובה... אמר
7 לפניו: ריבונו של עולם, תורה שאתה
8 נותן לי מה כתיב בה, אנכי ה׳ אלוקיך
9 אשר הוצאתיך מארץ מצרים. אמר
10 להן: למצרים ירדתם לפרעה
11 השתעבדתם תורה למה תהא לכם?...
12 מיד הודו לו להקדוש־ברוך־הוא...״).
13 **ובֵאור הָעִנְיָן, דְּהִנֵּה יָדוּעַ**[38]
14 בתורת החסידות **הַהֶפְרֵשׁ בֵּין**
15 **מַלְאָכִים לִנְשָׁמוֹת, שֶׁמַּלְאָכִים**
16 **אֵין בְּכֹחָם לְהִתְלַבֵּשׁ בְּגוּף**
17 **גַּשְׁמִי כְּדֵי לִפְעוֹל בּוֹ בְּרוּר**
18 הפרדת הטוב מהרע והעלאתו לקדושה
19 **וְזִכּוּךְ** עידון החומריות, **וְאִם**
20 **יִתְלַבְּשוּ** המלאכים **בְּגוּף גַּשְׁמִי,**
21 **יִתְעַלֵּם וְיִסְתַּתֵּר בָּהֶם הָאוֹר**
22 ולא יאיר בגלוי ולא יפעל את פעולתו
23 על הגוף הגשמי, **בְּמִכָּל־שֶׁכֵּן** וקל־
24 וחומר **מֵהַהֶאָרָה הָאֲלֹקִית** שירדה
25 לעולם **שֶׁבִּירִידָתָהּ וְהִתְלַבְּשׁוּתָהּ**
26 **בִּדְבָרִים גַּשְׁמִיִּים הֲרֵי הִיא**
27 **מִתְעַלֶּמֶת בָּהֶם** כי הגשמיות
28 מעלימה ומסתירה על האלוקות, **שֶׁלֹּא**
29 **נִרְאֶה** בנבראים הגשמיים **הַכֹּחַ**
30 **הָאֲלֹקִי הַפּוֹעֵל** בהם, בורא ומחייה
31 אותם, **כִּי־אִם** מה שניכר הוא
32 **מְצִיאוּת הַדָּבָר הַגַּשְׁמִי בִּלְבַד,**
33 **וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה שֶׁכֵּן**
34 **הוּא בְּנוֹגֵעַ לַמַּלְאָכִים שֶׁהֵם**
35 **נִבְרָאִים,** אם הגשמיות מעלימה
36 ומסתירה על הבורא, קל־וחומר
37 שתסתיר על המלאכים אם הם יתלבשו
38 בה. **וּמַה שֶּׁמָּצִינוּ פְּעוּלַת** השפעה של **הַמַּלְאָכִים בָּעוֹלָם**
39 **בְּהִתְלַבְּשׁוּתָם בְּגוּפִים, כְּמוֹ בַּמַּלְאָכִים דְּאַבְרָהָם** שלושת
40 המלאכים שבאו לבקר את אברהם ובאותה שעה היו מלובשים בגופים ונראו

1 **יָדוּעַ**[38] **הַהֶפְרֵשׁ בֵּין מַלְאָכִים לִנְשָׁמוֹת, שֶׁמַּלְאָכִים**
2 **אֵין בְּכֹחָם לְהִתְלַבֵּשׁ בְּגוּף גַּשְׁמִי כְּדֵי לִפְעוֹל בּוֹ**
3 **בְּרוּר וְזִכּוּךְ, וְאִם יִתְלַבְּשׁוּ בְּגוּף גַּשְׁמִי, יִתְעַלֵּם**
4 **וְיִסְתַּתֵּר בָּהֶם הָאוֹר, בְּמִכָּל־שֶׁכֵּן מֵהַהֶאָרָה**
5 **הָאֲלֹקִית שֶׁבִּירִידָתָהּ וְהִתְלַבְּשׁוּתָהּ בִּדְבָרִים**
6 **גַּשְׁמִיִּים הֲרֵי הִיא מִתְעַלֶּמֶת בָּהֶם, שֶׁלֹּא נִרְאֶה**
7 **הַכֹּחַ הָאֲלֹקִי הַפּוֹעֵל, כִּי־אִם מְצִיאוּת הַדָּבָר**
8 **הַגַּשְׁמִי בִּלְבַד, וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה שֶׁכֵּן הוּא**
9 **בְּנוֹגֵעַ לַמַּלְאָכִים שֶׁהֵם נִבְרָאִים. וּמַה שֶּׁמָּצִינוּ**
10 **פְּעוּלַת הַמַּלְאָכִים בָּעוֹלָם בְּהִתְלַבְּשׁוּתָם בְּגוּפִים,**
11 **כְּמוֹ בַּמַּלְאָכִים דְּאַבְרָהָם, הֲרֵי זֶה רַק בְּדֶרֶךְ**
12 **שְׁלִיחוּת, וְהַיְנוּ שֶׁאֵין זֶה הַפְּעוּלָה שֶׁלָּהֶם, אֶלָּא**
13 **הַפְּעוּלָה דְּכֹחַ הַמְשַׁלֵּחַ, וְעַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁנִּקְרָאִים**
14 **עַל שֵׁם הַמְשַׁלֵּחַ, כַּמְבֹאָר בְּ׳אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ׳**[39]
15 **שֶׁמָּצִינוּ שֶׁמַּלְאָךְ נִבְרָא נִקְרָא בְּשֵׁם הֲוָיָ׳, כְּמוֹ**
16 **שֶׁכָּתוּב**[40] **וַתִּקְרָא שֵׁם הֲוָיָ׳ הַדּוֹבֵר אֵלֶיהָ גּוֹ׳, כֵּיוָן**
17 **שֶׁבְּעֵת הַשְּׁלִיחוּת מִתְלַבֵּשׁ בָּהֶם שֵׁם הֲוָיָ׳, שֶׁהוּא**
18 **אוֹר עַצְמִי שֶׁאֵינוֹ מִתְעַלֵּם כוּ׳. אֲבָל הַמַּלְאָכִים**
19 **מִצַּד־עַצְמָם אֵינָם יְכוֹלִים לְהִתְלַבֵּשׁ וְלִפְעוֹל בְּרוּר**
20 **וְזִכּוּךְ בְּדָבָר גַּשְׁמִי, וְאַדְרַבָּה, אִם יִתְלַבְּשׁוּ בְּדָבָר**
21 **גַּשְׁמִי יִתְעַלֵּם וְיִסְתַּתֵּר בָּהֶם הָאוֹר כוּ׳. מַה־שֶּׁאֵין־**
22 **כֵּן נְשָׁמוֹת, לְהִיוֹתָן בְּחִינַת אוֹר עַצְמִי, בְּכֹחָן**
23 **לִירֵד לְמַטָּה לְהִתְלַבֵּשׁ בִּלְבוּשִׁים גַּשְׁמִיִּים, וְלֹא**
24 **עוֹד אֶלָּא שֶׁיְּכוֹלִים לְהִתְלַבֵּשׁ בְּגוּף הָאָדָם שֶׁהוּא**
25 **נָמוּךְ בְּמַדְרֵגָה יוֹתֵר מִגּוּפֵי הַ׳בַּעֲלֵי חַיִּים׳**
26 **וְהַצּוֹמֵחַ, כַּמְבֹאָר בְּ׳תּוֹרָה אוֹר׳**[41] **שֶׁהַ׳בַּעֲלֵי חַיִּים׳**
27 **וְהַצּוֹמֵחַ נִתְהַוּוּ גּוּפָם וְנַפְשָׁם הַחִיּוּנִית בְּבַת אַחַת,**

ביאור בדרך אפשר

כאנשים, **הֲרֵי זֶה רַק בְּדֶרֶךְ שְׁלִיחוּת** מאת הקדוש־ברוך־הוא, **וְהַיְנוּ**
41 **שֶׁאֵין זֶה הַפְּעוּלָה שֶׁלָּהֶם** לא מדובר בכוח של המלאכים עצמם,
42 **אֶלָּא הַפְּעוּלָה** של המלאכים היא לאמיתו של דבר הפעולה **דְּכֹחַ**
43 **הַמְשַׁלֵּחַ, וְעַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁנִּקְרָאִים עַל שֵׁם הַמְשַׁלֵּחַ, כַּמְבֹאָר**
44 **בְּ׳אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ׳**[39] שבספר התניא
45 **שֶׁמָּצִינוּ שֶׁמַּלְאָךְ נִבְרָא נִקְרָא**
46 **בְּשֵׁם הֲוָיָ׳, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[40]
47 בהגר שפחת שרה לאחר שהתגלה
48 אליה מלאך מאת ה׳ **וַתִּקְרָא שֵׁם**
49 **הֲוָיָ׳ הַדּוֹבֵר אֵלֶיהָ גּוֹ׳, כֵּיוָן**
50 **שֶׁבְּעֵת הַשְּׁלִיחוּת** בשעה
51 שהמלאכים ממלאים את השליחות
52 שנמסרה להם מאת ה׳ **מִתְלַבֵּשׁ**
53 **בָּהֶם שֵׁם הֲוָיָ׳, שֶׁהוּא אוֹר**
54 **עַצְמִי** אור אלוקי שנשאר תמיד
55 בעצם מהותו **שֶׁאֵינוֹ מִתְעַלֵּם כוּ׳**
56 וגם כשהוא מתלבש במלאך אינו
57 מתעלם ונשאר גלוי, ולכן הגר ראתה
58 במלאך את שם הוי׳. **אֲבָל**
59 **הַמַּלְאָכִים מִצַּד־עַצְמָם אֵינָם**
60 **יְכוֹלִים לְהִתְלַבֵּשׁ** בגוף גשמי או
61 בדבר גשמי בעולם הזה **וְלִפְעוֹל**
62 **בְּרוּר וְזִכּוּךְ בְּדָבָר גַּשְׁמִי,**
63 **וְאַדְרַבָּה, אִם יִתְלַבְּשׁוּ בְּדָבָר**
64 **גַּשְׁמִי יִתְעַלֵּם וְיִסְתַּתֵּר בָּהֶם**
65 **הָאוֹר כוּ׳** והדבר לא יגרום בירור
66 וזיכוך והתעלות של הדבר הגשמי אלא
67 להיפך, יגרום העלם והסתר נוסף על
68 האור האלוקי. **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן**
69 **נְשָׁמוֹת, לִהְיוֹתָן בְּחִינַת אוֹר**
70 **עַצְמִי** שנשאר בעצם מהותו בכל
71 מצב, **בְּכֹחָן לִירֵד לְמַטָּה**
72 **לְהִתְלַבֵּשׁ בִּלְבוּשִׁים גַּשְׁמִיִּים**
73 ולפעול בירור וזיכוך של הדברים
74 הגשמיים, **וְלֹא עוֹד אֶלָּא**
75 **שֶׁיְּכוֹלִים** הנשמות **לְהִתְלַבֵּשׁ** לא
76 רק בדברים גשמיים סתם אלא **בְּגוּף**
77 **הָאָדָם שֶׁהוּא נָמוּךְ בְּמַדְרֵגָה יוֹתֵר מִגּוּפֵי הַ׳בַּעֲלֵי חַיִּים׳**
78 **וְהַצּוֹמֵחַ, כַּמְבֹאָר בְּ׳תּוֹרָה אוֹר׳**[41] לאדמו״ר הזקן **שֶׁהַ׳בַּעֲלֵי**
79 **חַיִּים׳ וְהַצּוֹמֵחַ נִתְהַוּוּ גּוּפָם וְנַפְשָׁם הַחִיּוּנִית** הנפש המחייה את
80

---

38) ראה גם אוה״ת פינחס ע׳ א׳פט. 39) סכ״ה* (קמא, סע״א). וראה גם קו״א קנט, א. 40) לך־לך טז, יג. 41) בראשית ג, ד.

---

*) בהמשך תער״ב שם ע׳ תתצט: כד. ואוצ״ל כבפנים (המו״ל).

ביאור בדרך אפשר

הגוף שלהם **בְּבַת אַחַת**, והם נבראו נשמות בגופים, **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הָאָדָם** נברא בצורה כזו **שֶׁנַּעֲשָׂה** נברא **גּוּפוֹ תְּחִלָּה בִּפְנֵי־עַצְמוֹ** לבדו, ללא נשמה **עָפָר בְּלִי שׁוּם נֶפֶשׁ חִיּוּנִית בְּתוֹכוֹ, הַיְנוּ, שֶׁנִּתְהַוָּה בִּבְחִינַת דּוֹמֵם כו׳** ואם כן מוכח שהגוף הגשמי של האדם נחות יותר מגוף בעלי החיים והצומח ומצד עצמו הוא כדומם שיש בו פחות חיות מאשר בבעלי חיים ובצומח, **וּמִכָּל־מָקוֹם, עִם הֱיוֹת גּוּף הָאָדָם תַּחְתּוֹן שֶׁאֵין לְמַטָּה מִמֶּנּוּ, מִתְלַבֶּשֶׁת בּוֹ הַנְּשָׁמָה, וְלֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁלֹּא מִתְעַלֵּם אוֹרָהּ** כמו שהיה קורה אילו מלאך היה מתלבש בגוף גשמי, **אֶלָּא אַדְּרַבָּה, שֶׁפּוֹעֶלֶת** הנשמה **בְּרוּר וְזִכּוּךְ בַּגּוּף וּבְכָל הַדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים שֶׁבָּהֶם וְעַל־יָדָם נַעֲשֶׂה קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת, וְעַל־יְדֵי־זֶה נִשְׁלֶמֶת הַכַּוָּנָה דַּעֲשַׂיַּת ״דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּתַחְתּוֹנִים״.**

ח) **וְעוֹד** ענין בָּזֶה, שֶׁעַשַׂיַּת הַדִּירָה הִיא עַל־יְדֵי נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל. דְּהִנֵּה, נִתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁיִּשְׂרָאֵל עָלוּ בַּמַּחֲשָׁבָה, דְּקָאֵי עַל דַּרְגָּא הָעֶלְיוֹנָה שֶׁבַּמַּחֲשָׁבָה[42], וִיתֵרָה מִזֶּה, שֶׁהֵם לְמַעְלָה מִכָּל הַדְּרָגוֹת וְהַגִּילוּיִים הַיּוֹתֵר נַעֲלִים כו׳ (וּבִשְׁבִילָם הֵם כָּל הַגִּילוּיִים), לְהְיוֹתָם מוּשְׁרָשִׁים בְּעַצְמוּת אֵין־סוֹף כְּפִי שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִגֶּדֶר גִּילוּי, וְעַד לִבְחִינַת ״יְדִיעַת עַצְמוֹ״, שֶׁזֶּהוּ בְּהֶעְלֵם בְּעַצְמוּתוֹ לְמַעְלָה מַעְלָה מִגֶּדֶר גִּילוּי לְגַמְרֵי, הִנֵּה בְּ״יְדִיעַת עַצְמוֹ״ כִּבְיָכוֹל יוֹדֵעַ אֶת הַנְּשָׁמוֹת כו׳[43]. וְעַל זֶה נֶאֱמַר[44] עִם הַמֶּלֶךְ בְּמְלַאכְתּוֹ יָשְׁבוּ שָׁם, עִם מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא יָשְׁבוּ נְפָשׁוֹת שֶׁל צַדִּיקִים שֶׁבָּהֶם נִמְלַךְ וּבָרָא אֶת הָעוֹלָם, דְּכֵיוָן שֶׁהַנְּשָׁמוֹת מוּשְׁרָשׁוֹת בְּעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ וְיוֹדְעִים אֲמִתִּית רְצוֹנוֹ, לָכֵן נִמְלַךְ בָּהֶם עַל כְּלָלוּת הִתְעוֹרְרוּת הָרָצוֹן כו׳. וּמִשּׁוּם זֶה הִנֵּה גַּם בִּירִידָתָם לְמַטָּה, יוֹדְעִים הֵם אֲמִתִּית חֶפְצוֹ וּרְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ לִהְיוֹת לוֹ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים, וְגַם פּוֹעֲלִים חֶפְצוֹ וּרְצוֹנוֹ

ביאור בדרך אפשר

הַיּוֹתֵר נַעֲלִים כו׳ (וּבִשְׁבִילָם למען נשמות ישראל **הֵם כָּל הַגִּילוּיִים), לְהְיוֹתָם מוּשְׁרָשִׁים בְּעַצְמוּת אֵין־סוֹף כְּפִי שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִגֶּדֶר גִּילוּי,** הסיבה לכך שנשמות ישראל הם בדרגא נעלית יותר מכל ה׳גילויים׳ היא משום שכל ה׳גילויים׳ הם הארה והתפשטות מהקדוש־ברוך־הוא עצמו, ואילו הנשמות מושרשות ב׳עצמות האין־סוף׳ שלמעלה מגדר גילוי **וְעַד לִבְחִינַת ״יְדִיעַת עַצְמוֹ״,** השורש של נשמות ישראל בעצמותו ית׳ הוא באותה בחינה שבה הקדוש־ברוך־הוא יודע את עצמו **שֶׁזֶּהוּ** בחינה נעלית כזו שנמצאת **בְּהֶעְלֵם בְּעַצְמוּת** האין־סוף בעצמו **לְמַעְלָה מַעְלָה מִגֶּדֶר גִּילוּי לְגַמְרֵי, הִנֵּה ״בִּידִיעַת עַצְמוֹ״ כִּבְיָכוֹל יוֹדֵעַ אֶת הַנְּשָׁמוֹת כו׳**[43] שהן חלק בלתי נפרד מ״עצמו״, ומדריגה זו של ״ידיעת עצמו״ נעלית יותר ממדריגת ״עלה במחשבה״.

וְעַל זֶה נֶאֱמַר[44] בספר דברי הימים (על בני שבט יהודה) **עִם הַמֶּלֶךְ בִּמְלַאכְתּוֹ יָשְׁבוּ שָׁם,** ודרשו חכמינו ז״ל במדרש, **עִם מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא יָשְׁבוּ נְפָשׁוֹת שֶׁל צַדִּיקִים שֶׁבָּהֶם נִמְלַךְ** הקדוש־ברוך־הוא קודם הבריאה **וּבָרָא אֶת הָעוֹלָם, דְּכֵיוָן שֶׁהַנְּשָׁמוֹת** של בני ישראל **מוּשְׁרָשׁוֹת בְּעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ** כמבואר לעיל ושורש נשמות ישראל הוא בדרגה העליונה של המחשבה, ולמעלה מזה בבחינת ״ידיעת עצמו״ **וְיוֹדְעִים אֲמִתִּית רְצוֹנוֹ, לָכֵן נִמְלַךְ בָּהֶם עַל כְּלָלוּת הִתְעוֹרְרוּת הָרָצוֹן כו׳. וּמִשּׁוּם זֶה** כיון שתחילת הבריאה הייתה על ידי ש״נמלך״ עם נשמות הצדיקים **הִנֵּה גַּם בִּירִידָתָם** של נשמות ישראל **לְמַטָּה, יוֹדְעִים הֵם אֲמִתִּית חֶפְצוֹ וּרְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ לִהְיוֹת לוֹ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים, וְגַם פּוֹעֲלִים** ממלאים ומקיימים בפועל את **חֶפְצוֹ וּרְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ בַּדִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים, עַל־יְדֵי קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת**[45].

---

42) ראה לקו״ת שה״ש יז, סע״ד. לד, ג. 43) ראה המשך תער״ב שם ע׳ תתקב. 44) דברי הימים־א ד, כג. ב״ר ורות רבה שבהערה 14.

ביאור בדרך אפשר

וְזֶהוּ גַּם שֶׁנִּתְּנָה הַתּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל דַּוְקָא, וְעַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אוֹמֵר נִצְּחוּנִי בָּנַי נִצְּחוּנִי[46] כסיפור חכמינו ז״ל שהייתה מחלוקת בהלכה בין חכמים ורבי אליעזר, ולמרות שיצאה בת קול מן השמים שהלכה כרבי אליעזר, מכל־מקום כיוון שהתורה ׳לא בשמים היא׳ ההכרעה היא שהלכה כחכמים בהתאם לכלל הקובע ש׳אחרי רבים להטות׳. ומסופר בגמרא שרבי נתן שאל את אליהו הנביא מה עושה הקדוש־ברוך־הוא באותה שעה, ואמר לו אליהו שהקדוש־ברוך־הוא חייך ואמר ׳נצחוני בני נצחוני׳, הרי שהתורה נמסרה לבני ישראל למטה דווקא, והטעם הפנימי לכך הוא דְּכֵיוָן שֶׁנִּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל מוּשְׁרָשׁוֹת בְּעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, יוֹדְעִים הֵם וּמְגַלִּים אֲמִתִּית רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ בַּתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁיּוֹדְעִים וּמְגַלִּים וּפוֹעֲלִים אֲמִתִּית רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּעִנְיַן הַדִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים כמבואר לעיל באריכות כיצד תכלית הבריאה לעשות את העולם הגשמי למקום ראוי להשראת והתגלות השכינה, נשלמת דווקא על ידי בני ישראל.

וְהַמָּשָׁל לְזֶה, מִמִּי שֶׁרָאָה אֶת הַמֶּלֶךְ בעבר וְשָׁהָה מֶשֶׁךְ זְמַן יַחַד עִמּוֹ, עַד שֶׁיּוֹדֵעַ וּבָקִי וְרָגִיל בְּאוֹפֶן רְצוֹנוֹ של המלך לָדוּר בְּדִירָה נָאָה וּבְכֵלִים מְקוּשָׁטִים, אֲזַי יָכוֹל הוּא לַעֲשׂוֹת וּלְתַקֵּן ולקשט הַדִּירָה שֶׁתִּהְיֶה כְּפִי אוֹפֶן רְצוֹן הַמֶּלֶךְ, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן מִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ וּמַכִּיר בְּטֶבַע רְצוֹן וּכְבוֹד הַמֶּלֶךְ אֵיזוֹ דִּירָה וְכֵלִים יַעֲשׂוּ לוֹ כך שאכן יתאימו בדיוק לרצונו של המלך, לֹא יֵדַע וְלֹא יוּכַל לַעֲשׂוֹת וּלְתַקֵּן הַדִּירָה כו׳.

וּכְמוֹ כֵן בנמשל בְּנוֹגֵעַ לְנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, שֶׁכֵּיוָן שֶׁעָלוּ בַּמַּחֲשָׁבָה העליונה הקדומה, וְ״עִם הַמֶּלֶךְ בְּמְלַאכְתּוֹ יָשְׁבוּ״, בולשון החסידות, כיוון שהם מושרשים ב׳עצמותו׳ לָכֵן יוֹדְעִים הֵם אֲמִתִּית רְצוֹנוֹ בְּאֵיזֶה אוֹפֶן תִּהְיֶה דִּירָתוֹ יִתְבָּרֵךְ איך בדיוק הוא הרצון העליון ל׳דירה בתחתונים׳, וְיוֹדְעִים כֵּיצַד לְתַקֵּן הַדִּירָה עַל־יְדֵי קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת, הֵן עַל־יְדֵי הַשְׁמִירָה הזהירות שלא לעבור דְּשָׁסָ״ה לֹא־תַעֲשֶׂה וְהֵן עַל־יְדֵי הַקִּיּוּם דְּרַמַ״ח מִצְוֹת־עֲשֵׂה, כִּמְשַׁל מֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם שֶׁרוֹצִים לַעֲשׂוֹת לוֹ דִּירָה נָאָה, שֶׁצְּרִיכִים תְּחִלָּה לְפַנּוֹת הַהֵיכָל מִכָּל לִכְלוּךְ וְטִנּוּף כו׳ וזהו משל לזהירות ולשמירה מעבירה על אחת ממצוות לא־תעשה, כדלהלן וְאַחַר־כָּךְ לְסַדֵּר שָׁם בדירת המלך כֵּלִים נָאִים כו׳ שזהו משל לקיום מצוות־עשה, כדלהלן וְדוּגְמָתוֹ בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם, שֶׁהַשְׁמִירָה דְּשָׁסָ״ה לֹא־תַעֲשֶׂה עִנְיָנָהּ לְבַעֵר הָרַע שֶׁלֹּא יִהְיֶה שוּם מן העולם שֶׁלֹּא יִהְיֶה שוּם לִכְלוּךְ וְטִנּוּף חַס־וְשָׁלוֹם וכך העולם יוכל להיות דירה נקיה לאלוקות, וְקִיּוּם רַמַ״ח מִצְוֹת־עֲשֵׂה הוּא עִנְיַן תִּקּוּן וְסִדּוּר כֵּלִים נָאִים כו׳[47] כדי שהעולם יהיה דירה נאה ומקושטת, וְאוֹפֶן תִּקּוּן וְסִדּוּר הַ״דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ״ שהוא כאמור על ידי תורה ומצוות, יָדוּעַ לְנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל דַּוְקָא, לְפִי שֶׁהֵם מוּשְׁרָשִׁים בְּעַצְמוּתוֹ וְיוֹדְעִים אֲמִתִּית רְצוֹנוֹ כו׳.

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בָּזֶה עַל־פִּי הַיָּדוּעַ[48] בתורת החסידות בְּעִנְיַן הַ״דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים״, שֶׁהוּא כְּמְשַׁל דִּירַת הַמֶּלֶךְ שֶׁבָּהּ מִתְגַּלֶּה הַמֶּלֶךְ בְּכָל עַצְמוּתוֹ, כמבואר בחסידות, אחד הטעמים לכך שעניין השראת וגילוי אלוקות בעולם נקרא בשם ׳דירה׳ הוא משום שגילוי האלוקות עליו מדובר הוא גילוי

ביאור בדרך אפשר

וְזֶהוּ גַּם שֶׁנִּתְּנָה הַתּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל דַּוְקָא, וְעַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אוֹמֵר נִצְּחוּנִי בָּנַי נִצְּחוּנִי[46] בְּעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, יוֹדְעִים הֵם וּמְגַלִּים אֲמִתִּית רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ בַּתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁיּוֹדְעִים וּמְגַלִּים וּפוֹעֲלִים אֲמִתִּית רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּעִנְיַן הַדִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים. וְהַמָּשָׁל לְזֶה, מִמִּי שֶׁרָאָה אֶת הַמֶּלֶךְ וְשָׁהָה מֶשֶׁךְ זְמַן יַחַד עִמּוֹ, עַד שֶׁיּוֹדֵעַ וּבָקִי וְרָגִיל בְּאוֹפֶן רְצוֹנוֹ לָדוּר בְּדִירָה נָאָה וּבְכֵלִים מְקוּשָׁטִים, אֲזַי יָכוֹל הוּא לַעֲשׂוֹת וּלְתַקֵּן הַדִּירָה כו׳. וּכְמוֹ כֵן בְּנוֹגֵעַ לְנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, שֶׁכֵּיוָן שֶׁעָלוּ בַּמַּחֲשָׁבָה, וְ״עִם הַמֶּלֶךְ בְּמְלַאכְתּוֹ יָשְׁבוּ״, לָכֵן יוֹדְעִים הֵם אֲמִתִּית רְצוֹנוֹ בְּאֵיזֶה אוֹפֶן תִּהְיֶה דִּירָתוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְיוֹדְעִים כֵּיצַד לְתַקֵּן הַדִּירָה עַל־יְדֵי קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת, הֵן עַל־יְדֵי הַשְׁמִירָה דְּשָׁסָ״ה לֹא־תַעֲשֶׂה וְהֵן עַל־יְדֵי הַקִּיּוּם דְּרַמַ״ח מִצְוֹת־עֲשֵׂה, כִּמְשַׁל מֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם שֶׁרוֹצִים לַעֲשׂוֹת לוֹ דִּירָה נָאָה, שֶׁצְּרִיכִים תְּחִלָּה לְפַנּוֹת הַהֵיכָל מִכָּל לִכְלוּךְ וְטִנּוּף כו׳ וְאַחַר־כָּךְ לְסַדֵּר שָׁם כֵּלִים נָאִים כו׳, וְדוּגְמָתוֹ בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם, שֶׁהַשְׁמִירָה דְּשָׁסָ״ה לֹא־תַעֲשֶׂה עִנְיָנָהּ לְבַעֵר הָרַע שֶׁלֹּא יִהְיֶה שוּם לִכְלוּךְ וְטִנּוּף חַס־וְשָׁלוֹם, וְקִיּוּם רַמַ״ח מִצְוֹת־עֲשֵׂה הוּא עִנְיַן תִּקּוּן וְסִדּוּר כֵּלִים נָאִים כו׳[47], וְאוֹפֶן תִּקּוּן וְסִדּוּר הַ״דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ״ יָדוּעַ לְנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל דַּוְקָא, לְפִי שֶׁהֵם מוּשְׁרָשִׁים בְּעַצְמוּתוֹ וְיוֹדְעִים אֲמִתִּית רְצוֹנוֹ כו׳. וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בָּזֶה עַל־פִּי הַיָּדוּעַ[48] בְּעִנְיַן הַ״דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים״, שֶׁהוּא כְּמְשַׁל דִּירַת הַמֶּלֶךְ שֶׁבָּהּ מִתְגַּלֶּה הַמֶּלֶךְ בְּכָל

45) ראה גם סה״מ עטר״ת ע׳ לה. 46) ב״מ נט, ב. 47) לקו״ת בלק ע, ג. 48) ראה מאמרי אדמו״ר הזקן תקס״ה ח״א ע׳ תפט (ועם הגהות - אוה״ת שה״ש ח״ב ע׳ תרעט ואילך). אוה״ת בלק ע׳ תתקצז. המשך תרס״ו ס״ע ג. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

ה׳עצמותו׳ והדבר דומה למלך שההארה וההשפעה שלו היא על כל המדינה, אבל רק בבית דירתו הוא נמצא בכל עצמותו (וזה גם המקום היחיד בו הוא לא לובש תמיד בגדי מלכות המכסים על העצמיות שלו) **וְלָכֵן** כיוון שמדובר על גילוי ה׳עצמותו׳ **שַׁיָּךְ עִנְיָן זֶה לְנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל דַּוְקָא, כִּי לִהְיוֹתָם מוּשְׁרָשִׁים בְּעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְעַד לְ״יְדִיעַת עַצְמוֹ״** כיוון שהשורש והמקור שלהם עצמם הוא ב׳עצמותו׳ וב׳ידיעת עצמו׳, **יוֹדְעִים הֵם כְּיצַד צְרִיכָה לִהְיוֹת וְכֵיצַד נַעֲשֵׂית הַדִּירָה לְעַצְמוּתוֹ** ולכן דווקא נשמות ישראל ממלאות ומשלימות את כוונת הבריאה.

ט) **אַךְ כְּדֵי שֶׁנִּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל יוּכְלוּ לַעֲשׂוֹת וְלִפְעוֹל ״דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּתַחְתּוֹנִים״, לֹא דַּי בְּכָךְ שֶׁבִּהְיוֹתָם בְּשָׁרְשָׁם בְּעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ יוֹדְעִים הֵם אֲמִתִּית רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ כוּ׳, אֶלָּא יֵשׁ צוֹרֶךְ שֶׁגַּם בִּירִידָתָם לְמַטָּה תִּהְיֶה אֶצְלָם הַיְדִיעָה כוּ׳ כְּמוֹ בְּעֵת שֶׁיָּשְׁבוּ עִם הַמֶּלֶךְ בִּמְלַאכְתּוֹ וּבָהֶם נִמְלַךְ כוּ׳. וְעַל זֶה נֶאֱמַר ״כַּמַּיִם הַפָּנִים לַפָּנִים, כֵּן לֵב הָאָדָם לָאָדָם״, הַיְינוּ, שֶׁפְּנֵי הָאָדָם שֶׁנִּרְאִים בַּמַּיִם, שֶׁעִנְיָנָם בַּ׳מַּיִם הָעֶלְיוֹנִים׳ הוּא עִנְיָן בְּמִי נִמְלַךְ כוּ׳, שֶׁעָלָה לְפָנָיו הַתַּעֲנוּג שֶׁיִּהְיֶה בַּעֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים, הֵם הֵם הַפָּנִים הַנִּרְאִים לְאָדָם הַמִּסְתַּכֵּל, הַיְינוּ, שֶׁכְּשֵׁם שֶׁהַפָּנִים שֶׁבַּמַּיִם הֵם מַהוּת הַמַּיִם עַצְמָם, שֶׁהוּא עִנְיָן פְּשִׁיטוּת הָאוֹר־אֵין־סוֹף, כֵּן הוּא גַּם בְּהַמְשָׁכָתָם לְמַטָּה, עַד לְ״לֵב הָאָדָם״, אָדָם תַּתָּאָה שֶׁהוּא בְּחִינַת מַלְכוּת כְּמוֹ שֶׁיּוֹרֶדֶת לִבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, וְעַד לָאָדָם שֶׁבְּעוֹלָם הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן, עָלָיו נֶאֱמַר[49] נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ בגלל הדמיון בין ׳פנים העליונים׳ ל׳פנים התחתונים׳, הִנֵּה גַּם אָז לֹא נַעֲשִׂים ה׳מים העליונים׳, הפשיטות של האין־סוף, מַהוּת דָּבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ, אֶלָּא מַהוּתָם הָאֲמִתִּית הִיא מַהוּת הָאֱלֹקוּת מַמָּשׁ, וגם בבריאה־יצירה־עשיה, וגם באדם, מאיר האור דאצילות ממש, כמבואר לעיל, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁהַנְּשָׁמָה לְמַטָּה הִיא אֱלֹקוּת כְּמוֹ שֶׁנַּעֲשָׂה בִּבְחִינַת נִבְרָא[50], אבל עדיין היא אלוקות ממש כמו שהייתה קודם הירידה למטה.

וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ חֲזַ״ל במדרש המובא לעיל ״גָּדוֹל כֹּחָן שֶׁל נְבִיאִים שֶׁמִּדַּמִּין צוּרָה נברא לְיוֹצְרָהּ״, שֶׁהַפֵּירוּשׁ בָּזֶה הוּא (לֹא רַק שֶׁכְּמוֹ שֶׁהַצּוּרָה שנבראה הוּא אָדָם, כָּךְ קוֹרִין לְיוֹצְרָהּ אָדָם (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סְעִיף ב) לענייַן ׳ציור אדם׳ מלמעלה), אֶלָּא גַּם) שֶׁצּוּרַת הָאָדָם דִּלְמַטָּה לאחר שנתלבש בגוף גשמי, הִיא בְּדוּמֶה לְיוֹצְרָהּ, הַיְינוּ, שֶׁצּוּרַת הָאָדָם דִּלְמַטָּה הִיא בִּדְמוּת ״אָדָם הָעֶלְיוֹן שֶׁעַל הַכִּסֵּא״ (ככתוב ״נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ״), וְעַד שֶׁהִיא צורת האדם למטה בִּדְמוּת הַפָּנִים שֶׁבַּ׳מַּיִם הָעֶלְיוֹנִים׳, שֶׁזֶּהוּ כְּמוֹ שֶׁנִּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל מוּשְׁרָשִׁים בִּידִיעַת הָעַצְמוּת,

---

49) בראשית א, כו. 50) ראה ביאוה״ז לאדמו״ר האמצעי קיד, ד ואילך. ולאדמו״ר הצ״צ ע׳ תקמו ואילך. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

שֶׁבִּידִיעַת עַצְמוֹ כִּבְיָכוֹל יוֹדֵעַ אֶת הַנִּשְׁמוֹת, שֶׁמִּשּׁוּם זֶה בגלל שהשורש והמקור של הנשמות נעלה כל כך שהם מושרשים ב׳ידיעת העצמות׳, הִנֵּה גַּם בִּהְיוֹתָם לְמַטָּה יוֹדְעִים הֵם אֲמִתִּית רְצוֹנוֹ בַּעֲשִׂיַּת ה״דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ״ עַל־יְדֵי קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת והם הממלאים ומשלימים את כוונת ותכלית הבריאה, כמבואר לעיל.

י) וּבֵאוּר הָעִנְיָן בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם, הִנֵּה פְּנֵי הָאָדָם דלמטה הַמִּסְתַּכֵּל בַּמַּיִם העליונים, הוּא עִנְיַן הָרְאִיָּה וְהַהִסְתַּכְּלוּת ההתבוננות באלוקות בדרגה פנימית ועמוקה ביותר שנמשלה להסתכלות בִּיקָרָא דְּמַלְכָּא[51] כבודו של המלך, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשִׂית הָאַהֲבָה לה׳ שמתעוררת בלב האדם כתוצאה מההתבוננות, בְּאוֹפֶן שֶׁל הִתְקַשְּׁרוּת וּדְבֵקוּת אֲמִתִּית של האדם בְּעַצְמוּת אוֹר־אֵין־סוֹף, וְהוּא עִנְיַן ׳רְעוּתָא דִּלְבָּא׳ רצון ומשיכת הלב לאלוקות. וּכְשֵׁם שֶׁבַּפָּנִים שֶׁבַּמַּיִם אַף שֶׁנִּרְאִים כָּל הַפְּרָטִים דְּצִיּוּר הַפָּנִים המביטים במים, מִכָּל־מָקוֹם מַהוּתָם של הפנים המשתקפים במים הִיא מַהוּת הַמַּיִם שֶׁאֵין בָּהֶם צִיּוּר וְגֶוֶן צבע מוגדר אלא הם ׳פשוטים׳, כָּךְ גַּם בַּעֲבוֹדָה דִּ׳רְעוּתָא דִּלְבָּא׳, שֶׁאַף שֶׁיֵּשׁ בָּהּ כָּל פְּרָטֵי הָעִנְיָנִים דְּמוֹחִין וּמִדּוֹת כו׳ וכאמור שההתעוררות של ׳רצון הלב׳ היא על ידי התבוננות (מוחין) והתעוררות באהבת ה׳ (מידות), מִכָּל־מָקוֹם עִקַּר הָעֲבוֹדָה הִיא הָ׳רְעוּתָא דִּלְבָּא׳ התעוררות של הרצון עצמו שֶׁהִיא בְּאוֹפֶן שֶׁל פְּשִׁיטוּת שֶׁלְּמַעְלָה מִצִּיּוּר כו׳.

וְ״כַּמַּיִם הַפָּנִים לַפָּנִים, כֵּן לֵב הָאָדָם לָאָדָם״, שֶׁבְּאוֹפֶן כָּזֶה באותו אופן שבו פועלת ההתעוררות מלמטה, שהיא מעוררת את ה׳פשיטות׳ שלמעלה מציור וגדר, כי הנשמה המתעלית מלמטה למעלה, מגעת עד האין־סוף הפשוט, נַעֲשִׂית גַּם הַהַמְשָׁכָה והגילוי האלוקי מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, שֶׁבְּמַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת נִמְשָׁךְ גִּילוּי עַצְמוּת אוֹר־אֵין־סוֹף מַמָּשׁ שֶׁמֵּאִיר בְּכָל הַמִּצְוֹת שֶׁהֵן רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ, שֶׁזֶּהוּ הָרָצוֹן הַפָּשׁוּט המופשט והלא מוגדר שֶׁבְּכָל הַמִּצְוֹת בְּשָׁוֶה, כַּמּוּדְגָּשׁ בְּנוּסַח הַבְּרָכָה דְּכָל הַמִּצְוֹת שהוא נוסח שווה לכל המצוות: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ, וּמִצַּד זֶה שבמצוות מאיר הרצון העליון האלוקי הפשוט נַעֲשֶׂה קִיּוּם כָּל הַמִּצְוֹת בְּאוֹפֶן שֶׁל קַבָּלַת עוֹל, מתוך התבטלות מוחלטת, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן דִּ׳רְעוּתָא דִּלְבָּא׳ כְּפִי שֶׁנִּמְשָׁךְ וּמִתְגַּלֶּה בַּעֲקֵב שֶׁבָּרֵגֶל המסמל את עניין ה׳קבלת עול׳ והביטול שהרי בעקב שברגל אין התגלות של כוחות השכל והרגש של הנפש כמו במוח ובלב.

יא) וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן מַה שֶׁנֶּאֱמַר בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת (הַזְּמַן דְּמַתַּן־תּוֹרָה וְקַבָּלַת הַתּוֹרָה) מִסַּת נִדְבַת יָדְךָ גוֹ׳. דְּהִנֵּה, מְבֹאָר בְּהֶמְשֵׁךְ תרס״ו[52] לאדמו״ר הרש״ב (וּבְקִצּוּר גַּם בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳[53] לאדמו״ר הזקן) דְּאִיתָא בְּ׳פִּרְי עֵץ חַיִּים׳[54] מכתבי האריז״ל שֶׁבְּשָׁבוּעוֹת מידי שנה בשנה נִמְשָׁךְ ומתגלה מלמעלה למטה בְּחִינַת הַכֶּתֶר ׳כתר עליון׳ שלמעלה מעשר הספירות וּפְנִימִיּוּת הַכֶּתֶר, וּמֵאִיר ה׳כתר׳ בְּשָׁוֶה באותה מידה לִ׳זְעִיר אַנְפִּין׳ המידות העליונות וּסְפִירַת הַמַּלְכוּת, וְעַד לְחִיצוֹנִיּוּת הַמַּלְכוּת שעניינה להשפיע לבחינות שלמטה ממנה, וְהַיְנוּ, דְּאַף שֶׁעַל־

ביאור בדרך אפשר

מוּשְׁרָשִׁים בִּידִיעַת הָעַצְמוּת, שֶׁבִּידִיעַת עַצְמוֹ כִּבְיָכוֹל יוֹדֵעַ אֶת הַנִּשְׁמוֹת, שֶׁמִּשּׁוּם זֶה הִנֵּה גַּם בִּהְיוֹתָם לְמַטָּה יוֹדְעִים הֵם אֲמִתִּית רְצוֹנוֹ בַּעֲשִׂיַּת ה״דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ״ עַל־יְדֵי קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת.

י) וּבֵאוּר הָעִנְיָן בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם, הִנֵּה פְּנֵי הָאָדָם הַמִּסְתַּכֵּל בַּמַּיִם, הוּא עִנְיַן הָרְאִיָּה וְהַהִסְתַּכְּלוּת בִּיקָרָא דְּמַלְכָּא[51], שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשִׂית הָאַהֲבָה בְּאוֹפֶן שֶׁל הִתְקַשְּׁרוּת וּדְבֵקוּת אֲמִתִּית בְּעַצְמוּת אוֹר־אֵין־סוֹף, וְהוּא עִנְיַן ׳רְעוּתָא דִּלְבָּא׳. וּכְשֵׁם שֶׁבַּפָּנִים שֶׁבַּמַּיִם אַף שֶׁנִּרְאִים כָּל הַפְּרָטִים דְּצִיּוּר הַפָּנִים, מִכָּל־מָקוֹם מַהוּתָם הִיא מַהוּת הַמַּיִם שֶׁאֵין בָּהֶם צִיּוּר וְגֶוֶן, כָּךְ גַּם בַּעֲבוֹדָה דִּ׳רְעוּתָא דִּלְבָּא׳, שֶׁאַף שֶׁיֵּשׁ בָּהּ כָּל פְּרָטֵי הָעִנְיָנִים דְּמוֹחִין וּמִדּוֹת כו׳, מִכָּל־מָקוֹם עִקַּר הָעֲבוֹדָה הִיא הָ׳רְעוּתָא דִּלְבָּא׳ שֶׁהִיא בְּאוֹפֶן שֶׁל פְּשִׁיטוּת שֶׁלְּמַעְלָה מִצִּיּוּר כו׳.

וְ״כַּמַּיִם הַפָּנִים לַפָּנִים, כֵּן לֵב הָאָדָם לָאָדָם״, שֶׁבְּאוֹפֶן כָּזֶה שֶׁבְּאוֹפֶן שֶׁלְּמַעְלָה מִצִּיּוּר וְגֶוֶן, כָּךְ גַּם הַהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, שֶׁבְּמַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת נִמְשָׁךְ גִּילוּי עַצְמוּת אוֹר־אֵין־סוֹף מַמָּשׁ שֶׁמֵּאִיר בְּכָל הַמִּצְוֹת שֶׁהֵן רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ, שֶׁזֶּהוּ הָרָצוֹן הַפָּשׁוּט שֶׁבְּכָל הַמִּצְוֹת בְּשָׁוֶה, כַּמּוּדְגָּשׁ בְּנוּסַח הַבְּרָכָה דְּכָל הַמִּצְוֹת: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ, וּמִצַּד זֶה נַעֲשֶׂה קִיּוּם כָּל הַמִּצְוֹת בְּאוֹפֶן שֶׁל קַבָּלַת עוֹל, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן דִּ׳רְעוּתָא דִּלְבָּא׳ כְּפִי שֶׁנִּמְשָׁךְ וּמִתְגַּלֶּה בַּעֲקֵב שֶׁבָּרֵגֶל.

יא) וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן מַה שֶׁנֶּאֱמַר בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת (הַזְּמַן דְּמַתַּן־תּוֹרָה וְקַבָּלַת הַתּוֹרָה) מִסַּת נִדְבַת יָדְךָ גוֹ׳. דְּהִנֵּה, מְבֹאָר בְּהֶמְשֵׁךְ תרס״ו[52] (וּבְקִצּוּר גַּם בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳[53]) דְּאִיתָא בְּ׳פִּרְי עֵץ חַיִּים׳[54] שֶׁבְּשָׁבוּעוֹת נִמְשָׁךְ בְּחִינַת הַכֶּתֶר וּפְנִימִיּוּת הַכֶּתֶר, וּמֵאִיר בְּשָׁוֶה לִ׳זְעִיר אַנְפִּין׳ וּסְפִירַת הַמַּלְכוּת, וְעַד לְחִיצוֹנִיּוּת הַמַּלְכוּת, וְהַיְנוּ, דְּאַף שֶׁעַל־פִּי סֵדֶר

---

51) ראה זוהר ח״א קצט, א. לח, ב. ח״ב רמז, ב. ח״ג יג, א. 52) סד״ה ועשית חג שבועות גו׳ הנ״ל (ע׳ רמז). 53) ראה לקו״ת במדבר יב, א ואילך. 54) שער חג השבועות פ״א.

ביאור בדרך אפשר

פִּי סֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הקבוע והרגיל **נִמְשָׁךְ לִסְפִירַת הַמַּלְכוּת בְּחִינַת הֶאָרָה חִיצוֹנִית בִּלְבַד, וּבְאוֹפֶן שֶׁגַּם הַהֶאָרָה הַחִיצוֹנִית מִסְתַּתֶּרֶת וּמִתְעַלֶּמֶת,** כי על ידי המלכות נמשך אור הספירות למטה והמשכה זו היא מועטת ומצומצמת, כדי שיתהוו ממנה עולמות ונבראים מוגבלים, **מִכָּל־מָקוֹם בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת** מידי שנה בשנה **נִמְשָׁךְ הַגִּילוּי דִּפְנִימִיּוּת הַכֶּתֶר גַּם לִסְפִירַת הַמַּלְכוּת, הַיְנוּ, שֶׁגַּם בַּדַּרְגָּא הַיּוֹתֵר תַּחְתּוֹנָה** מלכות, שהיא הספירה האחרונה והתחתונה מעשר הספירות ובמלכות עצמה, חיצוניות המלכות, **מֵאִיר הָאוֹר כְּמוֹ שֶׁהוּא בַּדַּרְגָּא הַיּוֹתֵר עֶלְיוֹנָה** כתר, ובכתר עצמו, פנימיות הכתר שלמעלה מהספירות.

וּמִזֶּה מכך שבחג השבועות נמשך למטה אור עליון מבחינה נעלית ביותר, בחינת הכתר, **נִמְשָׁךְ גַּם בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם, שֶׁצָּרִיךְ לְהַקְרִיב קָרְבָּנוֹת בְּרִיבּוּי יוֹתֵר וּבְאוֹפֶן שֶׁל וִיתּוּר** על נכסיו וממונו, **כִּי מִצַּד בְּחִינַת הַכֶּתֶר וּבִכְּרָט פְּנִימִיּוּת הַכֶּתֶר - נִמְשֶׁכֶת הַהַשְׁפָּעָה** האלוקית מלמעלה למטה **בְּרִיבּוּי וּבְוִיתּוּר, וְלָכֵן גַּם הַנְהָגַת הָאָדָם לְמַטָּה בַּהֲבָאַת הַקָּרְבָּנוֹת צְרִיכָה לִהְיוֹת בְּרִיבּוּי וּבְוִיתּוּר. וּכְשֵׁם שֶׁפְּנִימִיּוּת הַכֶּתֶר נִמְשֶׁכֶת** מלמעלה למטה בחג השבועות **וּמִתְגַּלֶּה בַּדַּרְגָּא הַיּוֹתֵר תַּחְתּוֹנָה** בספירות **(חִיצוֹנִיּוּת הַמַּלְכוּת), כָּךְ גַּם עִנְיַן הַוִיתּוּר נִמְשָׁךְ וּמִתְגַּלֶּה בַּיָּד הַגַּשְׁמִית** היינו ריבוי וויתור במעשה בפועל, **שֶׁזֶּהוּ הַדִּיּוּק ״נִדְבַת יָדְךָ״, וְלֹא ״נִדְבַת לִבְּךָ״** למרות שלכאורה עניין הנדיבות קשור יותר ללב, כפי שהקשה בתחילת המאמר אלא שכאן הדגש הוא על כך שהנתינה היא בריבוי בפועל, ותוכן הענין בעבודת ה׳ הוא, **הַיְנוּ,**

ביאור בדרך אפשר

שֶׁעִנְיַן הַוִיתּוּר של האדם על ממונו ועל מציאותו האישית **הוּא לֹא רַק מִצַּד הַלֵּב, שֶׁהוּא עִנְיַן הָאַהֲבָה רַבָּה דִּ׳רְעוּתָא דְּלִבָּא׳** ברצון הלב שייתכן ולא יבוא לידי ביטוי במעשה בפועל, **אֶלָּא** ׳נדיבות׳ **גַּם מִצַּד הַיָּד הַגַּשְׁמִית, וּבְאוֹפֶן שֶׁעִנְיַן הַנְּדִיבוּת נִמְשָׁךְ בַּיָּד הַגַּשְׁמִית שֶׁלֹּא עַל־יְדֵי אֶמְצָעוּת רֶגֶשׁ הַלֵּב** שהוא חזק כל כך עד שיש לו השפעה גם על היד, **אֶלָּא שֶׁהַיָּד נוֹתֶנֶת מֵאֵלֶיהָ וּמֵעַצְמָהּ**[55] וזו ׳נדיבות׳ נעלית עוד יותר.

וְזֶהוּ הטעם הפנימי לכך **שֶׁהַכָּתוּב ״מִסַּת נִדְבַת יָדְךָ״ נֶאֱמַר בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת דַּוְקָא, וּמִמֶּנּוּ לְמֵדִים גַּם בְּנוֹגֵעַ לְחַג הַפֶּסַח וְחַג הַסּוּכּוֹת, כֵּיוָן שֶׁעִקַּר הַהַמְשָׁכָה דִּפְנִימִיּוּת הַכֶּתֶר שֶׁתִּהְיֶה** ויאיר גם בדרגות הנמוכות ביותר, **הוּא בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת, דְּאַף שֶׁגַּם בְּחַג הַפֶּסַח הָיָה גִּילוּי** אלוקי **נַעֲלֶה בְּיוֹתֵר, כְּאָמְרָם** ז״ל כפי שאמרו חכמינו ז״ל **״וּבְמוֹרָא גָּדוֹל**[56] **זֶה גִּילוּי שְׁכִינָה״**[57], וכן אמרו על הגילוי האלוקי בחג הפסח, **נִגְלָה עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא כּוּ׳**[58], **מִכָּל־מָקוֹם גִּילוּי זֶה לֹא הָיָה אֶלָּא לְפִי שָׁעָה** באופן זמני **בִּלְבַד, וְעִקַּר הַגִּילוּי** של אלוקות בעולם **בְּאוֹפֶן שֶׁל קְבִיעוּת** כך שהאור האלוקי אכן יחדור אל תוך המציאות הגשמית המוגבלת ויאיר אותה **נַעֲשָׂה** נפעל **בְּמַתַּן־תּוֹרָה**[59], **שֶׁזֶּהוּ מַה שֶׁנֶּאֱמַר**[60] במתן תורה, בפסוק הפותח את עשרת הדברות, **״אָנֹכִי יְהוָ׳ אֱלֹקֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם״, שֶׁהַגִּילוּי** האלוקי

1 הִשְׁתַּלְשְׁלוּת נִמְשָׁךְ לִסְפִירַת הַמַּלְכוּת בְּחִינַת
2 הֶאָרָה חִיצוֹנִית בִּלְבַד, וּבְאוֹפֶן שֶׁגַּם הַהֶאָרָה
3 הַחִיצוֹנִית מִסְתַּתֶּרֶת וּמִתְעַלֶּמֶת, מִכָּל־מָקוֹם בְּחַג
4 הַשָּׁבוּעוֹת נִמְשָׁךְ הַגִּילוּי דִּפְנִימִיּוּת הַכֶּתֶר גַּם
5 לִסְפִירַת הַמַּלְכוּת, הַיְנוּ, שֶׁגַּם בַּדַּרְגָּא הַיּוֹתֵר
6 תַּחְתּוֹנָה מֵאִיר הָאוֹר כְּמוֹ שֶׁהוּא בַּדַּרְגָּא הַיּוֹתֵר
7 עֶלְיוֹנָה. וּמִזֶּה נִמְשָׁךְ גַּם בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם, שֶׁצָּרִיךְ
8 לְהַקְרִיב קָרְבָּנוֹת בְּרִיבּוּי יוֹתֵר וּבְאוֹפֶן שֶׁל וִיתּוּר,
9 כִּי מִצַּד בְּחִינַת הַכֶּתֶר וּבִכְּרָט פְּנִימִיּוּת הַכֶּתֶר -
10 נִמְשֶׁכֶת הַהַשְׁפָּעָה בְּרִיבּוּי וּבְוִיתּוּר, וְלָכֵן גַּם
11 הַנְהָגַת הָאָדָם לְמַטָּה בַּהֲבָאַת הַקָּרְבָּנוֹת צְרִיכָה
12 לִהְיוֹת בְּרִיבּוּי וּבְוִיתּוּר. וּכְשֵׁם שֶׁפְּנִימִיּוּת הַכֶּתֶר
13 נִמְשֶׁכֶת וּמִתְגַּלָּה בַּדַּרְגָּא הַיּוֹתֵר תַּחְתּוֹנָה
14 (חִיצוֹנִיּוּת הַמַּלְכוּת), כָּךְ גַּם עִנְיַן הַוִיתּוּר נִמְשָׁךְ
15 וּמִתְגַּלֶּה בַּיָּד הַגַּשְׁמִית, שֶׁזֶּהוּ הַדִּיּוּק ״נִדְבַת
16 יָדְךָ״, וְלֹא ״נִדְבַת לִבְּךָ״, הַיְנוּ, שֶׁעִנְיַן הַוִיתּוּר
17 הוּא לֹא רַק מִצַּד הַלֵּב, שֶׁהוּא עִנְיַן הָאַהֲבָה רַבָּה
18 דִּ׳רְעוּתָא דְּלִבָּא׳, אֶלָּא גַּם מִצַּד הַיָּד הַגַּשְׁמִית,
19 וּבְאוֹפֶן שֶׁעִנְיַן הַנְּדִיבוּת נִמְשָׁךְ בַּיָּד הַגַּשְׁמִית
20 שֶׁלֹּא עַל־יְדֵי אֶמְצָעוּת רֶגֶשׁ הַלֵּב, אֶלָּא שֶׁהַיָּד
21 נוֹתֶנֶת מֵאֵלֶיהָ וּמֵעַצְמָהּ[55]. וְזֶהוּ שֶׁהַכָּתוּב ״מִסַּת
22 נִדְבַת יָדְךָ״ נֶאֱמַר בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת דַּוְקָא, וּמִמֶּנּוּ
23 לְמֵדִים גַּם בְּנוֹגֵעַ לְחַג הַפֶּסַח וְחַג הַסּוּכּוֹת, כֵּיוָן
24 שֶׁעִקַּר הַהַמְשָׁכָה דִּפְנִימִיּוּת הַכֶּתֶר שֶׁתִּהְיֶה בְּגִלּוּי
25 לְמַטָּה הוּא בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת, דְּאַף שֶׁגַּם בְּחַג
26 הַפֶּסַח הָיָה גִּילוּי נַעֲלֶה בְּיוֹתֵר, כְּאָמְרָם ז״ל
27 ״וּבְמוֹרָא גָּדוֹל[56] זֶה גִּילוּי שְׁכִינָה״[57], נִגְלָה
28 עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא
29 כּוּ׳[58], מִכָּל־מָקוֹם גִּילוּי זֶה לֹא הָיָה אֶלָּא לְפִי
30 שָׁעָה בִּלְבַד, וְעִקַּר הַגִּילוּי בְּאוֹפֶן שֶׁל קְבִיעוּת נַעֲשָׂה בְּמַתַּן־תּוֹרָה[59], שֶׁזֶּהוּ מַה
31 שֶׁנֶּאֱמַר[60] ״אָנֹכִי יְהוָ׳ אֱלֹקֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם״, שֶׁהַגִּילוּי שֶׁהָיָה
32 בִּיצִיאַת מִצְרַיִם לְפִי שָׁעָה בִּלְבַד, נִמְשַׁךְ וְנִתְגַּלָּה בְּאוֹפֶן שֶׁל קְבִיעוּת.

---

55) ראה גם לקו״ת במדבר טז, ד. 56) תבואה כו, ח. 57) הגש״פ פיסקא ביד חזקה. 58) שם פיסקא מצה זו. 59) ראה לקו״ת ויקרא ג, א. שה״ש כד, ג. 60) יתרו כ, ב.

ביאור בדרך אפשר

ומְדַיֵּק בַּכָּתוּב ״וְעָשִׂיתָ חַג שָׁבוּעוֹת לַהֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ״ גו׳, לְשׁוֹן עֲשִׂיָּה דַּוְקָא[61]. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁבְּמַתַּן־תּוֹרָה מוּדְגָּשׁ עִנְיָן הָעֲשִׂיָּה, שֶׁזֶּהוּ הַטַּעַם שֶׁנִּתְּנָה הַתּוֹרָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַטָּה בָּאָרֶץ, וְלֹא לְמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, כִּיָּון שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת בְּאוֹפֶן שֶׁל עֲשִׂיָּה דַּוְקָא, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נִשְׁלֶמֶת תַּכְלִית הַבְּרִיאָה שֶׁ״נִּתְאַוָּה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לִהְיוֹת לוֹ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים״. וְזֶהוּ הַטַּעַם שֶׁעִנְיַן הָעֲשִׂיָּה הוּא לְמַעְלָה בְּיוֹתֵר, עֲשִׂיָּה לְעֵילָא[62], עַד לְתַכְלִית הָעִילּוּי שֶׁעָלָה לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ הַתַּעֲנוּג בַּעֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים לְמַטָּה בְּאוֹפֶן שֶׁל עֲשִׂיָּה דַּוְקָא, שֶׁזֶּהוּ הַטַּעַם דִּנְתִינַת הַתּוֹרָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַטָּה, מִצַּד שָׁרְשָׁם בְּעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ עַד לִבְחִינַת ״יְדִיעַת עַצְמוֹ״, וּבְאוֹפֶן שֶׁגַּם בִּירִידָתָם לְמַטָּה יֶשְׁנָהּ אֶצְלָם הַיְדִיעָה בַּאֲמִתִּית רְצוֹנוֹ בְּאוֹפֶן עֲשִׂיַּת הַ״דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ״, כִּיָּון שֶׁכָּל הַפַּרְסָאוֹת כוּ׳ אֵינָם פּוֹעֲלִים שִׁינּוּי בַּפָּנִים הַנִּרְאִים בַּמַּיִם (נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁמּוּשְׁרָשִׁים בָּעַצְמוּת, שֶׁהוּא עִנְיַן ׳ציור אָדָם׳ דִּלְמַעְלָה) שֶׁגַּם בְּהַמְשָׁכָתָם לְמַטָּה חֲרֵי הֵם מַהוּת אַחַת מַמָּשׁ, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן ״כַּמַּיִם הַפָּנִים לַפָּנִים, כֵּן לֵב הָאָדָם לָאָדָם״, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל בַּאֲרוּכָּה. וּמִצַּד זֶה נַעֲשֵׂית גַּם עֲבוֹדַת הָאָדָם בְּאוֹפֶן דְּ״מִסַּת נִדְבַת יָדְךָ״ גו׳, שֶׁעִנְיַן הַוִּיתּוּר נִמְשָׁךְ בַּיָּד הַגַּשְׁמִית שֶׁלֹּא עַל־יְדֵי אֶמְצָעוּת רֶגֶשׁ הַלֵּב, ״נִדְבַת יָדְךָ״ דַּיְקָא, שֶׁגַּם בַּיָּד הַגַּשְׁמִית נִמְשָׁךְ עִנְיַן הַוִּיתּוּר כְּמוֹ שֶׁהוּא בִּ׳רְעוּתָא דִּלְבָּא׳.

וְעִנְיָן זֶה נִמְשָׁךְ וּמִתְגַּלֶּה בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה, וּמֵחַג הַשָּׁבוּעוֹת חֲרֵי זֶה נִמְשָׁךְ עַל כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה, שֶׁזֶּהוּ שֶׁאוֹמְרִים בְּבִרְכַּת הַתּוֹרָה בְּכָל יוֹם ״נוֹתֵן הַתּוֹרָה״, לְשׁוֹן הֹוֶה[63], וְאָמְרוּ חֲז״ל[64]

ביאור בדרך אפשר

1 העליון שֶׁהָיָה בִּיצִיאַת מִצְרַיִם לְפִי שָׁעָה באופן זמני בִּלְבַד,
2 נִמְשָׁךְ וְנִתְגַּלֶּה במתן תורה בְּאוֹפֶן שֶׁל קְבִיעוּת.
3 וּמְדַיֵּק בַּכָּתוּב במצווה על חג השבועות ובו נפתח המאמר ״וְעָשִׂיתָ
4 חַג שָׁבוּעוֹת לַהֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ״ גו׳, לְשׁוֹן עֲשִׂיָּה דַּוְקָא[61].
5 וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁבְּמַתַּן־תּוֹרָה
6 מוּדְגָּשׁ עִנְיַן הָעֲשִׂיָּה, שֶׁזֶּהוּ
7 הַטַּעַם שֶׁנִּתְּנָה הַתּוֹרָה לִבְנֵי
8 יִשְׂרָאֵל לְמַטָּה בָּאָרֶץ, וְלֹא
9 לְמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, כסיפור הגמרא
10 המובא לעיל, כִּיָּון שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת
11 קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת בְּאוֹפֶן
12 שֶׁל עֲשִׂיָּה דַּוְקָא, שֶׁעַל־יְדֵי־
13 זֶה דווקא על ידי קיום התורה
14 והמצוות בגשמיות נִשְׁלֶמֶת תַּכְלִית
15 הַבְּרִיאָה שֶׁ״נִּתְאַוָּה הַקָּדוֹשׁ־
16 בָּרוּךְ־הוּא לִהְיוֹת לוֹ דִּירָה
17 בְּתַחְתּוֹנִים״. וְזֶהוּ התוכן הפנימי
18 של הכתוב ״וְעָשִׂיתָ גו׳ לַהֲוָיָ׳
19 אֱלֹקֶיךָ״, הַיְנוּ שֶׁעִנְיַן הָעֲשִׂיָּה
20 הוּא לְמַעְלָה בְּיוֹתֵר, כלשון
21 הזוהר עֲשִׂיָּה לְעֵילָא[62] למעלה,
22 כלומר, העשייה נעלית ביותר ויש לה
23 חשיבות מיוחדת, עַד לְתַכְלִית
24 הָעִילּוּי שֶׁעָלָה לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ
25 הַתַּעֲנוּג בַּעֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים
26 לְמַטָּה בְּאוֹפֶן שֶׁל עֲשִׂיָּה
27 דַּוְקָא ותענוג זה, מעבודת הצדיקים
28 במעשה בפועל, הוא זה שעורר את
29 הרצון העליון לברוא את העולם,
30 שֶׁזֶּהוּ העונג שיש לקדוש־ברוך־הוא
31 מקיום תורה ומצוות במעשה בפועל,
32 הַטַּעַם דִּנְתִינַת הַתּוֹרָה לִבְנֵי
33 יִשְׂרָאֵל לְמַטָּה, מִצַּד שָׁרְשָׁם
34 בְּעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ עַד לִבְחִינַת
35 ״יְדִיעַת עַצְמוֹ״, וּבְאוֹפֶן שֶׁגַּם
36 בִּירִידָתָם לְמַטָּה יֶשְׁנָהּ אֶצְלָם
37 הַיְדִיעָה בַּאֲמִתִּית רְצוֹנוֹ
38 בְּאוֹפֶן עֲשִׂיַּת הַ״דִּירָה לוֹ
39 יִתְבָּרֵךְ״, כמבואר לעיל בארוכות
40 שזו אחת המשמעויות של הכתוב
41 ״כמים הפנים לפנים...״, שההמשכה
42 מלמעלה נמשכת עד למטה ביותר,
43 כִּיָּון שֶׁכָּל הַפַּרְסָאוֹת כוּ׳ הצמצומים והמסכים והמחיצות שקיימים
44 מתחילת ׳סדר השתלשלות׳ ועד לעולם הזה הגשמי, אֵינָם פּוֹעֲלִים שִׁינּוּי
45 בַּפָּנִים הַנִּרְאִים בַּמַּיִם (נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁמּוּשְׁרָשִׁים
46 בָּעַצְמוּת, שֶׁהוּא עִנְיַן ׳ציור אָדָם׳ דִּלְמַעְלָה) שֶׁגַּם
47 בְּהַמְשָׁכָתָם לְמַטָּה של ה׳פנים׳
48 חֲרֵי הֵם מַהוּת אַחַת מַמָּשׁ עם
49 המים עצמם, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן ״כַּמַּיִם
50 הַפָּנִים לַפָּנִים, כֵּן לֵב הָאָדָם
51 לָאָדָם״, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל
52 בַּאֲרוּכָּה.
53 וּמִצַּד זֶה כיוון שהאור האלוקי
54 העליון מאיר למטה כמו למעלה,
55 נַעֲשֵׂית גַּם עֲבוֹדַת הָאָדָם
56 בְּאוֹפֶן דְּ״מִסַּת נִדְבַת יָדְךָ״
57 גו׳, שֶׁעִנְיַן הַוִּיתּוּר נִמְשָׁךְ בַּיָּד
58 הַגַּשְׁמִית עצמה שֶׁלֹּא עַל־יְדֵי
59 אֶמְצָעוּת רֶגֶשׁ הַלֵּב, ״נִדְבַת
60 יָדְךָ״ דַּיְקָא, שֶׁגַּם בַּיָּד
61 הַגַּשְׁמִית שהיא אבר נחות ותחתון
62 ביחס ללב נִמְשָׁךְ עִנְיַן הַוִּיתּוּר
63 כְּמוֹ שֶׁהוּא בִּ׳רְעוּתָא דִּלְבָּא׳
64 ברצון הלב.
65 וְעִנְיָן זֶה של המשכת האור הנעלה
66 ביותר עד למטה ביותר נִמְשָׁךְ
67 וּמִתְגַּלֶּה בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד
68 מִיִּשְׂרָאֵל יהיה אשר יהיה מצבו
69 הרוחני בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת בְּכָל
70 שָׁנָה וְשָׁנָה, וּמֵחַג הַשָּׁבוּעוֹת
71 חֲרֵי זֶה נִמְשָׁךְ עַל כָּל יְמוֹת
72 הַשָּׁנָה, שֶׁזֶּהוּ שֶׁאוֹמְרִים
73 בְּבִרְכַּת הַתּוֹרָה בְּכָל יוֹם
74 ״נוֹתֵן הַתּוֹרָה״, לְשׁוֹן הֹוֶה[63],
75 אף שהתורה ניתנה לפני אלפי שנים,
76 וְאָמְרוּ חֲז״ל[64] ״בְּכָל יוֹם
77 יִהְיוּ בְּעֵינֶיךָ כְּחֲדָשִׁים״, וְעַד
78 בְּאוֹפֶן שֶׁל ״חֲדָשִׁים״ מַמָּשׁ
79 (בְּלֹא כָּ״ף הַדִּמְיוֹן)[65], אֲשֶׁר

61) ראה גם סה״מ תרנ״ו ע׳ שפו ואילך. 62) זוהר ח״א קטו, א. ח״ג קח, ב. וראה גם סה״מ תרע״ח ע׳ שצז. 63) של״ה כה, א. לקו״ת תזריע כג, א. ועוד. 64) ראה ספרי ופירש״י ואתחנן ו, ו. שו״ע אדה״ז או״ח סס״א ס״ב.

ביאור בדרך אפשר

גַּם בִּהְיוֹתוֹ היהודי העובד את ה׳ **לְמַטָּה הֲרֵי הוּא בְּאוֹתָהּ הַמַּהוּת כְּפִי שֶׁמּוּשְׁרָשׁ בְּעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, וּבְכֹחַ זֶה עוֹבֵד אֶת עֲבוֹדָתוֹ לַעֲשׂוֹת ״דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּתַחְתּוֹנִים״, בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב.**

״בְּכָל יוֹם יִהְיוּ בְּעֵינֶיךָ כַּחֲדָשִׁים״, וְעַד בְּאוֹפֶן שֶׁל ״חֲדָשִׁים״ מַמָּשׁ (בְּלֹא כָּ״ף הַדִּמְיוֹן)[65], אֲשֶׁר גַּם בִּהְיוֹתוֹ לְמַטָּה הֲרֵי הוּא בְּאוֹתָהּ הַמַּהוּת כְּפִי שֶׁמּוּשְׁרָשׁ בְּעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, וּבְכֹחַ זֶה עוֹבֵד אֶת עֲבוֹדָתוֹ לַעֲשׂוֹת ״דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּתַחְתּוֹנִים״, בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב.

ביאור בדרך אפשר

עוֹבֵד היהודי **אֶת עֲבוֹדָתוֹ לַעֲשׂוֹת ״דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּתַחְתּוֹנִים״, בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב.**

65) פירש״י תבוא כו, טז. ועוד.

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שישי עמוד ב

הזיקה הבהמה בגופה יש בזה חיוב נזק שלם. **וְכָל** אופן **שֶׁבְּזָב** הנוגע בטהור יהא הלה **טָהוֹר**, דהיינו, אם זרק הזב איזה חפץ על הטהור, אזי באופן כזה **בְּנֶזְקִין** של בהמה **מְשַׁלֵּם** הבעלים **חֲצִי נֶזֶק**, שאם הזיקה הבהמה בכוחה ולא בגופה, וכגון שהתיזה צרורות על כלי ושברתו, אין הבעלים משלמים אלא חצי נזק, וכדעת חכמים, שהלכה היא למשה מסיני שעל נזקי צרורות משלמים הבעלים חצי נזק.

מקשה הגמרא: **וְרָבָא צְרוֹרוֹת אָתָא לְאַשְׁמוּעִינָן** – וכי רבא בא להשמיענו שעל נזקי צרורות משלמים חצי נזק, הלא דין זה כבר נשנה במשנתינו.

ומתרצת: **לֹא, רָבָא עֶגְלָה מוֹשֶׁכֶת בְּקָרוֹן קָא מַשְׁמַע לָן** – כוונת רבא להשמיענו דין חדש, שאם היה קרון קשור לעֶגְלָה, ומשכתו בדרך הילוכה על גבי הכלים ונשברו, חייבים הבעלים לשלם נזק שלם מדין רגל, ואין דנים נזק זה כצרורות, שהלא אף בזב שהיה יושב בקרון הדין כן, שאם דרס הקרון על גבי כלים הרי הם טמאים משום מדרס הזב.

הגמרא מביאה ברייתא כדברי רבא: **תַּנְיָא כְּוָתֵיהּ דְּרָבָא, בְּהֵמָה מוּעֶדֶת לְשַׁבֵּר בְּדֶרֶךְ הִלּוּכָהּ, כֵּיצַד, בְּהֵמָה שֶׁנִּכְנְסָה לַחֲצַר חַנִּיוָּק וְהִזִּיקָה בְּגוּפָהּ דֶּרֶךְ הִלּוּכָהּ, וּבְשַׁעֲרָהּ דֶּרֶךְ הִלּוּכָהּ, בְּאוּכָּהּ שֶׁעָלֶיהָ, וּבְשִׁלִּיחַ** [– משא] **שֶׁעָלֶיהָ, וּבְפִרוּמְבְּיָא** [– רסן] **שֶׁבְּפִיהָ, וּבְזוֹג** [– פעמון] **שֶׁבְּצַוָּארָהּ, וַחֲמוֹר** שהזיק **בְּמַשָּׂאוֹ, וְעֶגְלָה הַמּוֹשֶׁכֶת בְּקָרוֹן** על גבי כלים ושיברתם, בכל אחד מאופנים אלו **מְשַׁלֵּם** הבעלים **נֶזֶק שָׁלֵם** משום תולדות רגל. ולמדים אנו מברייתא זו כדברי רבא, שעֶגְלָה המושכת קרון על גבי כלים ושיברתם, משלמים הבעלים נזק שלם.

בברייתא נוספת העוסקת בדין נזקי רגל: **תָּנוּ רַבָּנָן, תַּרְנְגוֹלִים שֶׁהָיוּ מְחַבְּטִין** [– מנקרים] **בְּחֶבֶל** שהיה קשור בו **דְּלִי, וְעַל** ידי ניקורם **נִפְסַק** [– נחתך] **הַחֶבֶל וְנִשְׁבַּר הַדְּלִי, מְשַׁלְּמִין** הבעלים **נֶזֶק שָׁלֵם** כדין נזקי רגל, שכן דרך התרנגולים לנקר, ואין דנים את שבירת הדלי כנזקי צרורות.

ספק בדין נזקי רגל: **בָּעֵי רָבָא,** בהמה **שֶׁדָּרְסָה עַל כְּלִי וְלֹא שְׁבָרַתּוּ, וְנִתְגַּלְגֵּל** הכלי על ידי דריסתה **לְמָקוֹם אַחֵר וְנִשְׁבַּר שָׁם, מַהוּ** – כיצד יש לדון נזק זה, **בָּתַר מֵעִיקָּרָא אָזְלִינָא וְגוּפֵיהּ הוּא** – האם יש לדון לפי תחילת המעשה שדרסה הבהמה על הכלי בגופה, ולפיכך יש לחייב הבעלים נזק שלם מדין רגל, **אוֹ דִּלְמָא בָּתַר תְּבַר מָנָא אָזְלִינָא וּצְרוֹרוֹת נִינְהוּ** – או שמא יש לדון לפי שעת שבירת הכלי, ובאותה שעה לא נשבר הכלי על ידי גוף הבהמה אלא מכוחה, ולפיכך יש לדונו כצרורות ואין הבעלים משלמים אלא חצי נזק.

הגמרא מנסה לפשוט ספק זה מדברי רבה: **תִּפְשׁוֹט לֵיהּ** לספק זה **מִדְּרַבָּה, דְּאָמַר רַבָּה** אדם **שׁוֹרֵק כְּלִי** של חבירו **מֵרֹאשׁ הַגַּג, וּבָא** אדם **אַחֵר וּשְׁבָרוֹ** לכלי זה **בְּמַקֵּל** קודם שהגיע לקרקע, **פָּטוּר** השובר וחייב הזורק, **דְּאַמְרִינַן לֵיהּ** לבעל הכלי, **מָנָא תְּבִירָא תָּבַר** – כלי שבור שבר, שמשעה שנזרק הכלי מראש הגג כבר נידון הוא כשבור, ולפיכך יש לחייב את הזורק ולא את השובר. ומוכח מדברי רבה, שיש לדון את סוף המעשה כאילו נעשה כבר בתחילתו, ואם כן אף לענין ספיקו של רבא יש לומר כן, שמשעה שדרס התרנגול על הכלי נידון הוא כשבור, ולפיכך יש לחייב הבעלים נזק שלם כדין רגל, ולא חצי נזק כדין צרורות.

דוחה הגמרא, **לְרַבָּה פְּשִׁיטָא לֵיהּ לְרָבָא מִבַּעְיָא לֵיהּ** – לרבה אכן היה פשוט הדבר שיש לדון את סוף המעשה כאילו נעשה כבר בתחילתו, ולדבריו, כשזרק התרנגול את הכלי ונשבר לאחר מכן יש לחייב הבעלים נזק שלם, אך רבא נסתפק בענין זה.

הגמרא מנסה לפשוט את ספיקו של רבא מדברי הברייתא: **תָּא שְׁמַע, הִידּוּם** – אם שבר התרנגול כלי על ידי רקידתו, **אֵינוֹ מוּעָד** לכך ואינו משלם נזק שלם, **וְיֵשׁ אוֹמְרִים הֲרֵי זֶה מוּעָד.**

מבררת הגמרא: **הִידּוּם סַלְקָא דַּעְתָּךְ** – וכי תעלה על דעתך שאם רקד התרנגול על כלי ושברו לא ישלמו הבעלים נזק שלם, הלא אין זה שינוי ונזקי רגל ממש הוא. **אֶלָּא לָאו** כוונת הברייתא היא **לְהִידּוּם וְהַתִּיז** – שרקד התרנגול על הכלי, ועל ידי כך ניתז הכלי ונתגלגל למקום אחר ונשבר שם. **וּבְהָא קָמִפַּלְגֵי, דְּמַר סָבַר בָּתַר מֵעִיקָּרָא אָזְלִינָן** – דעת היש אומרים הסוברים שמועד הוא לשלם נזק שלם היא, שיש לדון את סוף המעשה כאילו נעשה כבר בתחילתו, ולפיכך משעה שהתיז התרנגול את הכלי נידון הוא כשבור, ונמצא ששברו בגופו ומשלם בעליו נזק שלם, **וּמַר סָבַר בָּתַר תְּבַר מָנָא אָזְלִינָן** – ודעת תנא קמא הסובר שאינו מועד היא, שיש לילך לפי שעת שבירת הכלי, ומאחר שבשעה זו לא דרס עליו התרנגול בגופו, אין לדונו כנזקי רגל אלא כנזקי צרורות, ולפיכך אינו מועד לשלם נזק שלם אלא חצי נזק בלבד.

דוחה הגמרא: **לֹא** – אין הברייתא עוסקת באופן שהתיז התרנגול את הכלי עצמו,

ביאור בדרך אפשר

נאמר בתחילת פרשת השבוע, "וידבר ה' אל משה לאמור, דבר אל אהרן ואמרת אליו".

בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת הַנֵּרוֹת וְגוֹ'[1] אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות. **הִנֵּה מַה שֶּׁכָּתוּב** בפסוק זה, "בהעלותך את הנרות", **"נֵרוֹת" לְשׁוֹן רַבִּים,** קָאֵי מכוון **בְּפַשְׁטוּת עַל נֵרוֹת הַמְנוֹרָה שֶׁהָיוּ שִׁבְעָה נֵרוֹת. וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ גַּם שֶׁ"נֵרוֹת" לְשׁוֹן רַבִּים, רוֹמֵז עַל שְׁנֵי סוּגֵי נֵר.** הסוג **הָאֶחָד הוּא מַה שֶּׁכָּתוּב**[2] **נֵר הֲוָיָ' נִשְׁמַת אָדָם** כלומר, היהודי נקרא נר, **וְהַשֵּׁנִי** הסוג השני של נר **הוּא מַה שֶּׁכָּתוּב**[3] **כִּי אַתָּה נֵרִי הֲוָיָ'** כלומר, הקדוש־ברוך־הוא נקרא נר, **וּכְמַאֲמַר רַז"ל**[4] במדרש **אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לָאָדָם, נֵרִי בְּיָדְךָ וְנֵרְךָ בְּיָדִי כוּ'** (וכהמשך דברי המדרש, נרי בידך זו התורה דכתיב כי נר מצוה ותורה אור, ונרך בידי זו הנפש דכתיב נר הוי' נשמת אדם [וה' אומר לאדם], אם שמרת את נרי אני משמר את נרך). **וְעַל זֶה נֶאֱמַר בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת הַנֵּרוֹת,** שֶׁקָּאֵי הכוונה **עַל שְׁנֵי הַנֵּרוֹת** האדם והקדוש־ברוך־הוא, **"נֵר הֲוָיָ' נִשְׁמַת אָדָם", וְ"כִּי אַתָּה נֵרִי הֲוָיָ'", וּבִשְׁנֵיהֶם** בשני הענייניים, היינו הן בנפש האדם והן בענייני אלוקות והתורה **צְרִיכָה לִהְיוֹת עֲבוֹדַת הָאָדָם, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן "בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת הַנֵּרוֹת"** את שני סוגי הנרות, כפי שממשיך ומבאר.

ב) וְיוּבָן בְּהַקְּדִּים הַמְבֹאָר בְּ'תּוֹרָה אוֹר' לאדמו"ר הזקן **דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל** במאמר הפותח בפסוק **רָנִּי וְשִׂמְחִי בַּת צִיּוֹן**[5] [**שֶׁפָּסוּק זֶה הוּא הַתְחָלַת הַהַפְטָרָה דְּפָרָשַׁת בְּהַעֲלֹתְךָ**[6], **וְיֶשְׁנָם כַּמָּה וְכַמָּה מַאֲמָרִים הַשַּׁיָּכִים לְפָרָשַׁת בְּהַעֲלֹתְךָ, שֶׁמַּתְחִילִים בְּפָסוּק זֶה**] **בְּבֵאוּר הַטַּעַם שֶׁ'כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל' נִקְרֵאת בְּשֵׁם 'בַּת', דְּאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ**[7] **מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיְתָה לוֹ בַּת כוּ' לֹא זָז מֵחַבְּבָהּ עַד שֶׁקְּרָאָהּ אִמִּי וְכוּ'. וּמַקְדִּים שֶׁצָּרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁכָּתוּב "נֵר הֲוָיָ' נִשְׁמַת אָדָם", הַיְנוּ, שֶׁהַנִּשְׁמָה קְרוּיָה נֵר שֶׁל שֵׁם הֲוָיָ', וַהֲרֵי פַּעַם אָמַר הַכָּתוּב "כִּי אַתָּה נֵרִי הֲוָיָ'", הַיְנוּ שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ נִקְרָא נֵר שֶׁל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁשְּׁנֵי עִנְיָנִים אֵלּוּ, "כִּי אַתָּה נֵרִי הֲוָיָ'", וְ"נֵר הֲוָיָ' זֶה "רני ושמחי"] בְּבֵאוּר הַטַּעַם שֶׁ'כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל' נִקְרֵאת** בפסוק זה **בְּשֵׁם 'בַּת', דְּאִיתָא** מובא **בַּמִּדְרָשׁ**[7] **מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיְתָה לוֹ בַּת כוּ' לֹא זָז מֵחַבְּבָהּ עַד שֶׁקְּרָאָהּ אִמִּי וְכוּ'.**

וזה לשון המדרש על הכתוב "צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו": "אמר רבי יצחק, חזרתי בכל המקרא ולא מצאתי שעשתה בת־שבע עטרה לשלמה. רבי שמעון בר יוחאי שאל את ר' אלעזר ברבי יוסי אפשר ששמעת מאביך מהו 'בעטרה שעטרה לו אמו?', אמר לו: הן. משל למלך שהייתה לו בת יחידה והיה מחבבה ביותר מדאי. והיה קורא אותה 'בתי'. לא זז מחבבה עד שקראה 'אחותי' ועד שקראה 'אמי'. כך הקב"ה בתחילה קרא לישראל 'בת' שנאמר 'שמעי בת וראי והטי אוזנך ושכחי עמך ובית אביך'. לא זז מחבבן עד שקראן 'אחותי' שנאמר 'פתחי לי אחותי רעיתי יונתי תמתי שראשי נמלא טל קווצותי רסיסי לילה'. לא זז מחבבן עד שקראן 'אמי' שנאמר 'הקשיבו אלי עמי ולאומי אלי האזינו כי תורה מאתי תצא ומשפטי לאור עמים ארגיע'. עמד רבי שמעון בר יוחאי ונשקו על ראשו".

וּמַקְדִּים אדמו"ר הזקן במאמר ב'תורה אור' **שֶׁצָּרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁכָּתוּב "נֵר הֲוָיָ' נִשְׁמַת אָדָם",** הַיְנוּ, שֶׁהַנִּשְׁמָה קְרוּיָה נֵר שֶׁל שֵׁם הֲוָיָ', וַהֲרֵי פַּעַם אָמַר הַכָּתוּב "כִּי אַתָּה נֵרִי הֲוָיָ'", הַיְנוּ שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ נִקְרָא נֵר שֶׁל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל.

ולכאורה שני הפסוקים סותרים זה את זה, אחד אומר שהנשמה היא הנר של הקדוש־ברוך־הוא, ואחד אומר שהקדוש־ברוך־הוא הוא הנר של בני ישראל.

וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁשְּׁנֵי עִנְיָנִים אֵלּוּ, האמורים בשני הפסוקים **"כִּי אַתָּה**

בס"ד. שבת פרשת בהעלותך, י"ט סיון, ה'תשכ"ד

(הנחה בלתי מוגה)

בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת הַנֵּרוֹת וְגוֹ'[1]. הִנֵּה מַה שֶּׁכָּתוּב "נֵרוֹת" לְשׁוֹן רַבִּים, קָאֵי בְּפַשְׁטוּת עַל נֵרוֹת הַמְנוֹרָה שֶׁהָיוּ שִׁבְעָה נֵרוֹת. וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ גַּם שֶׁ"נֵרוֹת" לְשׁוֹן רַבִּים, רוֹמֵז עַל שְׁנֵי סוּגֵי נֵר. הָאֶחָד הוּא מַה שֶּׁכָּתוּב[2] נֵר הֲוָיָ' נִשְׁמַת אָדָם, וְהַשֵּׁנִי הוּא מַה שֶּׁכָּתוּב[3] כִּי אַתָּה נֵרִי הֲוָיָ', וּכְמַאֲמַר רַז"ל[4] אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לָאָדָם, נֵרִי בְּיָדְךָ וְנֵרְךָ בְּיָדִי כוּ'. וְעַל זֶה נֶאֱמַר בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת הַנֵּרוֹת, שֶׁקָּאֵי עַל שְׁנֵי הַנֵּרוֹת, "נֵר הֲוָיָ' נִשְׁמַת אָדָם", וְ"כִּי אַתָּה נֵרִי הֲוָיָ'", וּבִשְׁנֵיהֶם צְרִיכָה לִהְיוֹת עֲבוֹדַת הָאָדָם, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן "בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת הַנֵּרוֹת".

ב) **וְיוּבָן** בְּהַקְּדִּים הַמְבֹאָר בְּ'תּוֹרָה אוֹר' דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל רָנִּי וְשִׂמְחִי בַּת צִיּוֹן[5] [שֶׁפָּסוּק זֶה הוּא הַתְחָלַת הַהַפְטָרָה דְּפָרָשַׁת בְּהַעֲלֹתְךָ[6], וְיֶשְׁנָם כַּמָּה וְכַמָּה מַאֲמָרִים הַשַּׁיָּכִים לְפָרָשַׁת בְּהַעֲלֹתְךָ, שֶׁמַּתְחִילִים בְּפָסוּק זֶה] בְּבֵאוּר הַטַּעַם שֶׁ'כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל' נִקְרֵאת בְּשֵׁם 'בַּת', דְּאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ[7] מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיְתָה לוֹ בַּת כוּ' לֹא זָז מֵחַבְּבָהּ עַד שֶׁקְּרָאָהּ אִמִּי וְכוּ'. וּמַקְדִּים שֶׁצָּרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁכָּתוּב "נֵר הֲוָיָ' נִשְׁמַת אָדָם", הַיְנוּ, שֶׁהַנִּשְׁמָה קְרוּיָה נֵר שֶׁל שֵׁם הֲוָיָ', וַהֲרֵי פַּעַם אָמַר הַכָּתוּב "כִּי אַתָּה נֵרִי הֲוָיָ'", הַיְנוּ שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ נִקְרָא נֵר שֶׁל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁשְּׁנֵי עִנְיָנִים אֵלּוּ, "כִּי אַתָּה נֵרִי הֲוָיָ'", וְ"נֵר הֲוָיָ'

---

1) ריש פרשתנו. 2) משלי כ, כז. 3) שמואל־ב כב, כט. 4) דב"ר פ"ד, ד. 5) ראה תו"א מקץ לו, א ואילך. ועם הגהות — אוה"ת חנוכה שיג, ב ואילך. וראה סה"מ תרכ"ז ע' שכא ואילך (הנחת אדמו"ר מהר"ש (גוכתי"ק) ממאמר הצ"צ ש"פ בהעלותך תרט"ז), ובהנסמן שם. 6) זכרי' ב, טו. 7) שמו"ר ס"פ פקודי. שהש"ר ספ"ג.

ביאור בדרך אפשר

גֵּרֵי הֲוָיָ״, **וְ״גֵּר הֲוָיָ׳ נִשְׁמַת אָדָם״**, **הֵם בְּהֶתְאֵם לִשְׁנֵי הָעִנְיָנִים דְּ״בִתִּי״ וְ״אִמִּי״** הנזכרים במדרש כשמות שהקדוש־ברוך־הוא קורא לבני ישראל. **וְהַיְנוּ, דְּמַה שֶׁכָּתוּב** ״**כִּי אַתָּה גֵּרֵי הֲוָיָ״**, **שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נִקְרָא גֵּר** שֶׁמֵּאִיר משפיע אור **לְיִשְׂרָאֵל, הֲרֵי זֶה בְּאוֹפֶן שֶׁנִּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל הֵם הַמְּקַבְּלִים** את האור והשפע מאת הקדוש־ברוך־הוא, **שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן ״בִּתִּי״, שֶׁהַבַּת הִיא בִּבְחִינַת מְקַבֵּל** כמבואר בהרחבה בקבלה וחסידות - שהבן, הזכר, מסמל את בחינת המשפיע, והבת, הנקבה, מסמלת את בחינת המקבל. **וּמַה שֶׁכָּתוּב ״גֵּר הֲוָיָ׳ נִשְׁמַת אָדָם״, שֶׁנִּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל הֵם גֵּר שֶׁמֵּאִיר לַהֲוָיָ׳**[8], **הֲרֵי זֶה בְּאוֹפֶן שֶׁהַנִּשְׁמוֹת הֵם בִּבְחִינַת מַשְׁפִּיעַ, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן ״אִמִּי״** והרי האם משפיעה ונותנת לילדיה.

ג) **וּמַמְשִׁיךְ בַּמַּאֲמָר, אַךְ הָעִנְיָן יוּבָן בְּהַקְּדִים עִנְיַן מַה שֶׁכָּתוּב**[9] **כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָ־הּ. וּמוֹסִיף הַ״צֶּמַח צֶדֶק״ בְּהַגָּהָה**[10], **שֶׁמַּה שֶׁהַקְּדִים רַבֵּנוּ ז״ל בַּפָּסוּק ״כֹּל הַנְּשָׁמָה״ הוּא מִפְּנֵי שֶׁעֲלִיַּת הַמַּלְכוּת הִיא בִּבְחִינַת ״אִמִּי״, בְּחִינַת בִּינָה, וּנְשָׁמָה הִיא גַּם־כֵּן בְּחִינַת בִּינָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[11] **נִשְׁמַת שַׁדַּ״י תְּבִינֵם, לָכֵן הִקְדִּים בְּפָסוּק זֶה״**, **וּמְבָאֵר, שֶׁ״תְּהַלֵּל״ הוּא מִלְּשׁוֹן ״בְּהִילוּ** הדליקו, האירו **נֵרוֹ עַל רֹאשִׁי״**[12], **שֶׁהוּא לְשׁוֹן הֶאָרָה, דְּקָאֵי עַל הִתְהַוּוּת כָּל הָעוֹלָמוֹת שֶׁהִיא מֵהֶאָרָה בִּלְבַד** ולא מהקדוש־ברוך־הוא בעצמו שנעלה ומרומם מהעולמות והנבראים המוגבלים. **אַךְ כְּדֵי שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת עִנְיָן שֶׁל הֶאָרָה** מועטת ולא גילוי האין־סוף עצמו, על מנת לברוא עולמות ונבראים מוגבלים, **צָרִיךְ לִהְיוֹת תְּחִלָּה עִנְיַן הַצִּמְצוּם** של האור האין־סוף הבלי־גבול. **וְזֶהוּ מַה שֶׁכָּתוּב**[13] בנבואת ישעיה **כִּי בְּיָ־ה ה׳ צוּר עוֹלָמִים, וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז״ל**[14] בגמרא שהפסוק נדרש כך שהקדוש־ברוך־הוא ברא ׳עולמים׳, העולם הזה והעולם הבא באמצעות האותיות יו״ד וה״א, העולם הזה נברא בה׳ (ככתוב ׳אלה תולדות השמים והארץ בהיבראם׳ ודורשים בה׳ בראם) **בְּיוּ״ד נִבְרָא הָעוֹלָם הַבָּא, הַיְנוּ, שֶׁכְּדֵי שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת הִתְהַוּוּת עוֹלָם הַבָּא** שגם הוא הארה מאור האין־סוף - **הֲרֵי זֶה עַל־יְדֵי אוֹת יו״ד, שֶׁהוּא עִנְיַן הַצִּמְצוּם. וְאַף־עַל־פִּי־כֵן הִנֵּה עוֹלָם הַזֶּה נִבְרָא בְּהֵ״א** שיש לה אורך ורוחב והיא מורה על צמצום פחות מאות יו״ד שהיא נקודה בלבד, **כִּי**[15] **אִלּוּ הָיְתָה גַּם בְּרִיאַת עוֹלָם הַזֶּה עַל־יְדֵי יו״ד, הָיָה הַחַיּוּת מְצוּמְצָם יוֹתֵר מִדַּאי, וְאָז הָיָה יָכוֹל לִהְיוֹת יְנִיקָה לַחִיצוֹנִים** הכוחות שמחוץ לגבול הקדושה יונקים את חיותם כתוצאה מצמצומים רבים באור האלוקי, ואם הצמצום הוא יותר מדי, עלול להיות מצב בו יקבלו חיות יתירה. **וּכְמוֹ שֶׁמָּצִינוּ בְּעִנְיַן הַשְּׁעָרוֹת**[16] **וּנְשָׁמָה הִיא גַּם־כֵּן בְּחִינַת בִּינָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[11] **נִשְׁמַת שַׁדַּ״י תְּבִינֵם, לָכֵן הִקְדִּים בְּפָסוּק זֶה** ״כל הנשמה תהלל י־ה״. **וּמְבָאֵר, שֶׁ״תְּהַלֵּל״ הוּא מִלְּשׁוֹן ״בְּהִילוּ** הדליקו, האירו **נֵרוֹ עַל רֹאשִׁי״**[12], **שֶׁהוּא לְשׁוֹן הֶאָרָה, דְּקָאֵי עַל הִתְהַוּוּת כָּל הָעוֹלָמוֹת שֶׁהִיא מֵהֶאָרָה בִּלְבַד** ולא מהקדוש־ברוך־הוא בעצמו שנעלה ומרומם מהעולמות והנבראים המוגבלים. **אַךְ כְּדֵי שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת עִנְיָן שֶׁל הֶאָרָה** מועטת ולא גילוי האין־סוף עצמו, על מנת לברוא עולמות ונבראים מוגבלים, **צָרִיךְ לִהְיוֹת תְּחִלָּה עִנְיַן הַצִּמְצוּם** של האור האין־סוף הבלי־גבול. **וְזֶהוּ מַה שֶׁכָּתוּב**[13] בנבואת ישעיה **כִּי בְּיָ־ה ה׳ צוּר עוֹלָמִים, וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז״ל**[14] בגמרא שהפסוק נדרש כך שהקדוש־ברוך־הוא ברא ׳עולמים׳, העולם הזה והעולם הבא באמצעות האותיות יו״ד וה״א, העולם הזה נברא בה׳ (ככתוב ׳אלה תולדות השמים והארץ בהיבראם׳ ודורשים בה׳ בראם) **בְּיוּ״ד נִבְרָא הָעוֹלָם הַבָּא, הַיְנוּ, שֶׁכְּדֵי שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת הִתְהַוּוּת עוֹלָם הַבָּא** שגם הוא הארה מאור האין־סוף - **הֲרֵי זֶה עַל־יְדֵי אוֹת יו״ד, שֶׁהוּא עִנְיַן הַצִּמְצוּם. וְאַף־עַל־פִּי־כֵן הִנֵּה עוֹלָם הַזֶּה נִבְרָא בְּהֵ״א** שיש לה אורך ורוחב והיא מורה על צמצום פחות מאות יו״ד שהיא נקודה בלבד, **כִּי**[15] **אִלּוּ הָיְתָה גַּם בְּרִיאַת עוֹלָם הַזֶּה עַל־יְדֵי יו״ד, הָיָה הַחַיּוּת מְצוּמְצָם יוֹתֵר מִדַּאי, וְאָז הָיָה יָכוֹל לִהְיוֹת יְנִיקָה לַחִיצוֹנִים. וּכְמוֹ שֶׁמָּצִינוּ בְּעִנְיַן הַשְּׁעָרוֹת**[16], **שֶׁבְּנָזִיר הֲרֵי זֶה עִנְיָן שֶׁל קְדוּשָׁה, שֶׁהֵם חֵלֶק מֵהַגּוּף הַחַי אֲבָל יֵשׁ בָּהֶם חִיּוּת מְצוּמְצֶמֶת מְאֹד, שֶׁבְּנָזִיר** שקיבל על עצמו לא לשתות יין, לא להיטמא ולא להסתפר **הֲרֵי זֶה** השערות **עִנְיָן**

---

8) ראה במדב״ר פט״ו, ה. 9) תהלים קנ, ו. 10) סה״מ תרכ״ז ע׳ שכב. 11) איוב לב, ח. 12) שם כט, ג. 13) ישעי׳ כו, ד. 14) מנחות כט, ב. 15) ראה לקו״ת ר״פ בשלח. 16) ראה לקו״ת אמור לא, סע״ד ואילך. סהמ״צ להצ״צ קד, סע״ב ואילך.

ביאור בדרך אפשר

שֶׁל קְדוּשָׁה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[17] **״קָדֹשׁ יִהְיֶה, גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר ראשו״**, מבלי להסתפר, **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בַּלְוִיִּם נֶאֱמַר**[18] **וְהֶעֱבִירוּ תַּעַר עַל כָּל בְּשָׂרָם** שלא יישארו להם שערות, כי אצלם הדבר עלול להביא יניקה לחיצונים **(דְּלֹא כְּמוֹ בַּכֹּהֲנִים, וּבִפְרָט בְּכֹהֵן גָּדוֹל, שֶׁהַשְּׂעָרוֹת הֵן הַמְּשָׁכוֹת עֶלְיוֹנוֹת כוי׳**[19] כמבואר ב׳לקוטי תורה׳ לאדמו״ר הזקן, ״בלויים נאמר והעבירו תער כי מפני שהלויים הם מסטרא דשמאלא מבחינת גבורות, על כן אדרבה צריך שלא יצא מהם ההמשכה עוד בבחינת שערות וצמצוצים... ודווקא בכוהנים ששורשם מבחינת ורב חסד אז השערות הם המשכת עליונות. ואדרבה דווקא בבחינת שערות לבד יכול להיות הגילוי וההמשכה מבחינה זו שאם לא כן לא יוכלו להכיל. מה־שאין־כן בלויים אין צריך להיות שערות כו׳), **וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּאִשָּׁה** שגם בה השערות הם דבר לא רצוי, **שֶׁאָמְרוּ חֲזַ״ל**[20] **שֵׂעָר בְּאִשָּׁה עֶרְוָה. וְהַיְנוּ, לְפִי שֶׁעִנְיַן הַשְּׂעָרוֹת מוֹרֶה עַל הַמְּשָׁכָה** וגילוי של אור אלוקי **מְצוּמְצָמֶת בְּיוֹתֵר, כְּמְשַׁל הַשְּׂעָרָה שֶׁעִם הֱיוֹת שֶׁנִּמְשָׁךְ בָּהּ חַיּוּת מֵהַמֹּחַ, וְעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה בָּהּ עִנְיַן הַגִּדּוּל, הֲרֵי זֶה רַק חַיּוּת מְצוּמְצָם בְּיוֹתֵר עַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁבְּהֶחְתֵּךְ הַשְּׂעָרָה לֹא יִכְאַב לַמֹּחַ כְּלָל (דְּלֹא כְּמוֹ אֵבְרֵי הַגּוּף שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם רִבּוּי חַיּוּת כוי׳). וְלָכֵן שַׁיָּךְ עִנְיַן הַקְּדוּשָׁה לִבְחִינַת שְׂעָרוֹת, דְּדַוְקָא הַשְּׂעָרָה מוֹרָה עַל עִנְיַן הַקְּדוּשָׁה, דְּלִהְיוֹתוֹ קָדוֹשׁ וּמוּבְדָּל מִן־הַדְּבָרִים הַנְּחוּתִים וְהַמְּגוֹגָלִים אִי־אֶפְשָׁר לִהְיוֹת מִמֶּנּוּ הַמְשָׁכָה** והתגלות מלמעלה למטה **רַק** אלא **עַל־יְדֵי בְּחִינַת שְׂעָרוֹת** צמצום גדול ביותר **דַּוְקָא, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[21] על הקב״ה, כביכול **וּשְׂעַר רֵישֵׁיהּ כַּעֲמַר נְקֵא** ושער ראשו כצמר נקי. **אֲבָל לְמַטָּה** בתוך גדרי העולם המוגבל **אִי־אֶפְשָׁר שֶׁיּוּמְשַׁךְ** אור ושפע אלוקי רוחני **עַל־יְדֵי שְׂעָרוֹת** וכאמור שהעולם הזה לא נברא ביו״ד כדי שלא יהיה יותר מדי צמצום, **שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן שֵׂעָר בְּאִשָּׁה עֶרְוָה, כִּי ׳אִשָּׁה׳ רוֹמֵז לִבְחִינַת הַחַיּוּת** האלוקית **הַמִּתְלַבֶּשֶׁת בָּעוֹלָמוֹת שֶׁהוּא בְּחִינַת נוּקְבָא** בחינת המקבל מהמשפיע, **וּכְשֶׁיּוּמְשַׁךְ מִשָּׁם** מהחיות האלוקית המצומצמת **בְּאוֹפֶן שֶׁל צִמְצוּם עַל־יְדֵי שְׂעָרוֹת, הִנֵּה מַחֲמַת רִבּוּי הַצִּמְצוּמִים יוּכַל לִהְיוֹת יְנִיקַת הַחִיצוֹנִים** ותהיה השפעה להיפך הקדושה שלא כראוי. **וְזֶהוּ** הטעם הפנימי לכך **שֶׁשֵּׂעַר הָאִשָּׁה צָרִיךְ לִהְיוֹת מְכוּסֶה**[22], **הַיְנוּ, שֶׁעִנְיַן הַצִּמְצוּם לֹא יִהְיֶה בְּגִלּוּי** כי כאשר הצמצום ניכר ונראה הרי זה צמצום יותר מדי, ויכולה להיות מזה יניקה לחיצונים. **וּכְמוֹ־כֵן בַּלְוִיִּם, שֶׁלִּהְיוֹתָם מִבְּחִינַת הַגְּבוּרוֹת, הִנֵּה כְּשֶׁיּוּמְשַׁךְ מֵהֶם הַשֶּׁפַע עַל־יְדֵי שְׂעָרוֹת וְצִמְצוּמִים, אַזַּי תִּהְיֶה יְנִיקַת הַחִיצוֹנִים** (כמובא לעיל מ׳לקוטי תורה׳ שזהו ההבדל בין לויים שהם מבחינת הגבורות לכוהנים שהם מבחינת החסד), **וְלָכֵן נֶאֱמַר בָּהֶם** בלויים **״וְהֶעֱבִירוּ תַּעַר עַל כָּל בְּשָׂרָם״** שלא יהיו להם שערות כלל. **וְזֶהוּ גַּם הַטַּעַם שֶׁעוֹלָם הַזֶּה נִבְרָא בְּהֵ״א** שיש לה אורך ורוחב **וְלֹא בְּיוֹ״ד** שהיא נקודה בלבד, **כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַצִּמְצוּם בְּיוֹתֵר, שֶׁאַז תִּהְיֶה יְנִיקָה לַחִיצוֹנִים.**

---

17) נשא ו, ב. 18) פרשתנו ח, ז. 19) ראה לקו״ת קרח נד, ב. 20) ברכות כד, א. 21) דניאל ז, ט. 22) ראה גם אג״ק חט״ו ע׳ תטו.

ביאור בדרך אפשר

1 **וּבִכְּרָטִיּוּת יוֹתֵר, הִנֵּה בְּשֵׁם הֲוָיָ׳** המורכב מהאותיות יו"ד ה"א וא"ו
2 ה"א **יֵשׁ שְׁתֵּי הֵהִי"ן, הֵ"א רִאשׁוֹנָה וְהֵ"א אַחֲרוֹנָה. וּמַה**
3 **שֶׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל** במאמר הנזכר לעיל (על הכתוב "כי בי־ה ה' צור
4 עולמים) **בְּהֵ"א נִבְרָא עוֹלָם הַזֶּה, קָאֵי** מכוון **עַל הֵ"א אַחֲרוֹנָה**
5 שהיא למטה במדריגה מה"א ראשונה,
6 **אֶלָּא שֶׁשָּׁרְשָׁהּ** של ה"א אחרונה
7 שבה נברא העולם הזה **הוּא מֵהֵ"א**
8 **רִאשׁוֹנָה, שֶׁהִיא בְּחִינַת עוֹלָם**
9 **הַבָּא. וְהַיְנוּ, שֶׁרַק בְּרִיאַת**
10 **עוֹלָם הַבָּא הָיָה בְּיוּ"ד**
11 באמצעות האות יו"ד, **אֲבָל עוֹלָם**
12 **הַבָּא עַצְמוֹ הוּא** לא בחינת יו"ד
13 שצורתה נקודה והיא מורה על
14 הצמצום אלא **בְּחִינַת הֵ"א**
15 **(רִאשׁוֹנָה)**[23] שיש בה אורך ורוחב
16 וגילוי, והעולם הבא הוא שורש ומקור
17 לעולם הזה.
18 **וְזֶהוּ "כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָ־**
19 **ה'", שֶׁעֲבוֹדַת הָאָדָם הִיא**
20 **לְהַמְשִׁיךְ** ולגלות מלמעלה למטה
21 **בְּחִינַת יָ"ה** גם בחינת יו"ד וגם
22 בחינת ה"א, **שֶׁזֶּהוּ פֵּירוּשׁ**
23 **"תְּהַלֵּל", מִלְּשׁוֹן "בְּהִלּוֹ**
24 **נֵרוֹ", לְשׁוֹן הֶאָרָה, הַיְנוּ**
25 **שֶׁתְּהִיֶה הֶאָרַת** והתגלות **יוּ"ד**
26 **הֵ"א לִהְיוֹת בְּיוּ"ד נִבְרָא**
27 **הָעוֹלָם הַבָּא וּבְהֵ"א נִבְרָא**
28 **הָעוֹלָם הַזֶּה** כמבואר בחסידות
29 שתחילת הבריאה היתה בחסדו של
30 הקדוש־ברוך־הוא אבל לאחר מכן
31 הבריאה נמשכת כתוצאה מהתעוררות
32 שבאה על ידי עבודת האדם ועל כך
33 מבואר כאן שעבודת האדם מעוררת
34 וממשיכה גם את בחינת יו"ד שבה
35 נברא העולם הבא וגם את בחינת ה"א
36 שבה נברא העולם הזה.
37 **וּמַה שֶּׁכָּתוּב "כֹּל הַנְּשָׁמָה**
38 **תְּהַלֵּל יָ־ה", נְשָׁמָה דַּיְקָא,**
39 שפעולה זו של עבודת האדם הפועלת
40 התעוררות והמשכת יו"ד וה"א לברוא עולמות היא על־ידי בחינת 'נשמה' **אַף**
41 **שֶׁבְּנֶפֶשׁ הָאָדָם יֵשׁ שָׁלֹשׁ בְּחִינוֹת** שונות הנקראות **נֶפֶשׁ רוּחַ**

ביאור בדרך אפשר

1 בְּשֵׁם הֲוָיָ׳ יֵשׁ שְׁתֵּי הֵהִי"ן, הֵ"א רִאשׁוֹנָה וְהֵ"א
2 אַחֲרוֹנָה. וּמַה שֶׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל בְּהֵ"א נִבְרָא
3 עוֹלָם הַזֶּה, קָאֵי עַל הֵ"א אַחֲרוֹנָה, אֶלָּא שֶׁשָּׁרְשָׁהּ
4 הוּא מֵהֵ"א רִאשׁוֹנָה, שֶׁהִיא בְּחִינַת עוֹלָם הַבָּא.
5 וְהַיְנוּ, שֶׁרַק בְּרִיאַת עוֹלָם הַבָּא הָיָה בְּיוּ"ד, אֲבָל
6 עוֹלָם הַבָּא עַצְמוֹ הוּא בְּחִינַת הֵ"א (רִאשׁוֹנָה)[23].
7 וְזֶהוּ "כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָ־ה", שֶׁעֲבוֹדַת הָאָדָם
8 הִיא לְהַמְשִׁיךְ בְּחִינַת יָ"ה, שֶׁזֶּהוּ פֵּירוּשׁ "תְּהַלֵּל",
9 מִלְּשׁוֹן "בְּהִלּוֹ נֵרוֹ", לְשׁוֹן הֶאָרָה, הַיְנוּ שֶׁתְּהִיֶה
10 הֶאָרַת יוּ"ד הֵ"א לִהְיוֹת בְּיוּ"ד נִבְרָא הָעוֹלָם הַבָּא
11 וּבְהֵ"א נִבְרָא הָעוֹלָם הַזֶּה. וּמַה שֶּׁכָּתוּב "כֹּל
12 הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָ־ה", נְשָׁמָה דַּיְקָא, אַף שֶׁבְּנֶפֶשׁ
13 הָאָדָם יֵשׁ שָׁלֹשׁ בְּחִינוֹת נֶפֶשׁ רוּחַ נְשָׁמָה, הֲרֵי
14 זֶה לְפִי שֶׁ"נְּשָׁמָה" הוּא מִלְּשׁוֹן 'נְשִׁימָה', כִּדְרָשַׁת
15 חֲכָמֵינוּ ז"ל[24] עַל הַפָּסוּק "כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל
16 יָ־ה", עַל כָּל נְשִׁימָה וּנְשִׁימָה שֶׁאָדָם נוֹשֵׁם צָרִיךְ
17 לְקַלֵּס לַבּוֹרֵא, וְעִנְיַן הַנְּשִׁימָה הוּא בְּחִינַת 'רָצוֹא
18 וָשׁוֹב', כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[25] אֶשּׁוֹם וְאֶשְׁאַף יָחַד,
19 שֶׁשּׁוֹאֵף הַהֶבֶל וְנִכְנָס וְיוֹצֵא, וְעַל־יְדֵי־זֶה נִמְשָׁךְ
20 גַּם כְּלָלוּת חַיּוּת הָעוֹלָמוֹת בְּאוֹפֶן שֶׁל 'רָצוֹא
21 וָשׁוֹב'.
22 ד) **וְיֵשׁ** לְהוֹסִיף וּלְבָאֵר דִּיּוּק הַלָּשׁוֹן "כֹּל
23 הַנְּשָׁמָה" גו', עַל־פִּי הַמְבֹאָר בְּמַאֲמַר
24 כ"ק אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן (בְּבִיכֹל כְּתַב־יָד שֶׁנִּפְדָּה
25 לָאַחֲרוֹנָה מִן הַשִּׁבְיָה) דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל "וַעֲשֵׂה לִי
26 מַטְעַמִּים"[26] (לְאַחֲרֵי הַמַּאֲמָר דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל
27 "אַל יִתְהַלֵּל" גו'[27] שֶׁנֶּאֱמַר בְּשַׁבָּת שֶׁלְּפְנֵי־זֶה[28]),
28 וּמְבֹאָר פֵּרוּשׁ מַטְעַמִּים, שֶׁהַמָּשָׁל עַל תְּפִלַּת

ביאור בדרך אפשר

42 נְשָׁמָה, הֲרֵי זֶה לְפִי שֶׁ"נְּשָׁמָה" הוּא מִלְּשׁוֹן 'נְשִׁימָה',
43 כִּדְרָשַׁת חֲכָמֵינוּ ז"ל[24] עַל הַפָּסוּק "כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל
44 יָ־ה", עַל כָּל נְשִׁימָה וּנְשִׁימָה שֶׁאָדָם נוֹשֵׁם צָרִיךְ לְקַלֵּס
45 לַבּוֹרֵא, וְעִנְיַן הַנְּשִׁימָה שבאדם **הוּא בְּחִינַת 'רָצוֹא**
46 **וָשׁוֹב'**, במרכבה העליונה שראה
47 יחזקאל נאמר לגבי עבודת המלאכים
48 הנקראים 'חיות הקודש' – "והחיות
49 רצוא ושוב", כלומר, משתוקקים
50 לדבוק באלוקות ולהיכלל בקדוש־
51 ברוך־הוא, 'רצוא', אך למעשה לא
52 מתבטלים וממשיכים למלא את
53 שליחותם – 'שוב', ועניין זה קיים גם
54 בעבודה הרוחנית של האדם ובא לידי
55 ביטוי גם בנושא הנשימה שבה האדם
56 שואף לתוכו אויר ונושף אותו בחזרה
57 וחוזר חלילה, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[25]
58 **אֶשּׁוֹם וְאֶשְׁאַף יָחַד, שֶׁשּׁוֹאֵף**
59 **הַהֶבֶל** האוויר **וְנִכְנָס** אל תוך הגוף
60 **וְיוֹצֵא, וְעַל־יְדֵי־זֶה** שיש באדם
61 (הן בעבודתו הרוחנית והן בנשימה
62 שלו) 'רצוא ושוב' **נִמְשָׁךְ גַּם**
63 **כְּלָלוּת חַיּוּת הָעוֹלָמוֹת בְּאוֹפֶן**
64 **שֶׁל 'רָצוֹא וָשׁוֹב'** כלומר שכל
65 העת החיות נמשכת ויורדת להחיות את
66 העולמות, משתוקקת לחזור למקורה
67 ושבה ויורדת להחיות את העולמות.
68 **ד) וְיֵשׁ לְהוֹסִיף וּלְבָאֵר דִּיּוּק**
69 **הַלָּשׁוֹן "כֹּל הַנְּשָׁמָה" גו',**
70 **עַל־פִּי הַמְבֹאָר בְּמַאֲמַר כ"ק**
71 **אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן (בְּבִיכֹל** כרך של
72 מאמרי חסידות **כְּתַב־יָד שֶׁנִּפְדָּה**
73 **לָאַחֲרוֹנָה מִן הַשִּׁבְיָה** בדרך כלל
74 הכוונה לכתבי חסידות שהיו ברוסיה
75 ויצאו והגיעו לידי הרבי) **דִּבּוּר־**
76 **הַמַּתְחִיל** במאמר הפותח בפסוק
77 **"וַעֲשֵׂה לִי מַטְעַמִּים"**[26] שאמר
78 יצחק אבינו לעשו **(לְאַחֲרֵי**
79 **הַמַּאֲמָר דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל "אַל**
80 **יִתְהַלֵּל" גו'**[27] **שֶׁנֶּאֱמַר בְּשַׁבָּת**
81 **שֶׁלְּפְנֵי־זֶה**[28] שבת פרשת נשא באותה שנה, תשכ"ד), **וּמְבֹאָר פֵּרוּשׁ**
82 **מַטְעַמִּים, שֶׁהַמָּשָׁל עַל תְּפִלַּת יִשְׂרָאֵל הוּא בִּלְשׁוֹן אֲכִילָה,**

---

23) ראה גם תניא אגה"ק ס"ה (קז, ב). לקו"ת בשלח שם. 24) ב"ר פי"ד, ט. 25) ישעי' מב, יד. וראה פירש"י חגיגה יב, ב ד"ה ורוחות. ב"ר שם. רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ד ה"ט. 26) נדפס לאח"ז במאמרי אדה"ז תקס"ח ח"א ע' מג. 27) מאמרי אדה"ז שם ס"ע מא ואילך. 28) ד"ה ואהי' אצלו אמון דש"פ נשא (תורת מנחם — התוועדויות ח"מ ע' 86 ואילך).

ביאור בדרך אפשר

כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[29] ב׳שיר השירים׳ בָּאתִי לְגַנִּי אֲחוֹתִי גוֹ׳ אָכַלְתִּי גוֹ׳. וְהִנֵּה עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל הַסְּעוּדָה יֵשׁ בָּהּ כַּמָּה מִינִים, הארוחה מורכבת מכמה רכיבים, יֵשׁ אוכל שֶׁהוּא לְמָזוֹן - כְּמוֹ הַלֶּחֶם, וְיֵשׁ אוכל שֶׁהוּא לְתַעֲנוּג - כְּמוֹ מִינֵי מַעֲדַנִּים דָּגִים וּבָשָׂר, וְיֵשׁ מיני מזון שֶׁהוּא לְמַתֵּק הַמַּאֲכָל שֶׁיֹּאכַל לְתֵאָבוֹן יוֹתֵר, וְיֵשׁ שֶׁהֵן לְהוֹסִיף טַעַם חָזָק בַּמַּאֲכָל, כְּמוֹ הַפִּלְפְּלִין וּשְׁאָר דְּבָרִים חֲרִיפִים. וּכְשֵׁם שֶׁבְּמַאֲכָל גַּשְׁמִי, גַּם אִם יֶחְסַר רַק מֶלַח אוֹ פִּלְפְּלִין, הרי אפילו אם עיקר המזון כן יהיה יֶחְסַר הַתַּעֲנוּג, כֵּן הוּא גַּם בְּעִנְיַן תְּפִלַּת יִשְׂרָאֵל, שֶׁאִם אֵין מוּכְלֶלֶת תְּפִלַּת יִשְׂרָאֵל מִכָּל מִינִים כָּאֵלֶּה, הן עניינים שהם עיקר המזון שהאדם מספק לקדוש־ברוך־הוא, כביכול, והן עניינים שפועלים תענוג למעלה - לֹא נִקְרֵאת אֲכִילָה. וְלָכֵן אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז״ל[30] כָּל תַּעֲנִית שֶׁאֵין בָּהּ מִפּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל שמצטרפים עם הציבור בתפילה בתענית ועושים תשובה - אֵינָהּ תַּעֲנִית (וכדברי הגמרא שלכן נכללה בין סממני הקטורת גם ׳חלבנה׳ שמצד עצמה ריחה רע).

וְזֶהוּ ״רַעֲשָׂה לִי מַטְעַמִּים״[31], כלומר, לעשות ׳מזון׳ מִשִּׁשִּׁים רִבּוֹא נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל כוּ׳ כולל ׳בעלי תשובה׳. וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר גַּם הַדִּיּוּק דְּ״כֹּל הַנְּשָׁמָה״ גוֹ׳, שֶׁהָעִנְיָן דְּ״תְהַלֵּל יָ־הּ״ ההילול והשבח לקדוש־ברוך־הוא שממשיך את בחינת יו״ד ואת בחינת ה״א לברוא את העולם הבא ואת העולם הזה שֶׁנַּעֲשָׂה עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַנְּשָׁמָה, בְּחִינַת בִּינָה (נִשְׁמַת שַׁדַּ״י תְּבִינֵם), הוא עניין הנשמה שֶׁלְּמַעְלָה מִגַּפָּשׁ וְרוּחַ, שַׁיָּךְ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל,

ביאור בדרך אפשר

״כֹּל הַנְּשָׁמָה״ ולא רק לצדיקים, דְּקָאֵי והכוונה עַל כָּל הַסּוּגִים וְכָל אוֹפַנֵּי הָעֲבוֹדָה שֶׁבְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל שכולם יחד, העובדים את ה׳ בכל אופני העבודה, פועלים ומעוררים המשכה זו.

ה) וְזֶהוּ גַּם מַה שֶׁכָּתוּב גֵּר הָיָרֵ׳ נִשְׁמַת אָדָם, הַיְנוּ, שֶׁהַנְּשָׁמָה הִיא הַגֵּר שֶׁל הָיָרֵ׳, והיא זו שכביכול מאירה את שם הוי׳ שֶׁהִיא פּוֹעֶלֶת הַגִּילוּי דַּהָיָרֵ׳, שֶׁיִּהְיֶה הָעִנְיָן דְּיוּ״ד הֵ״א כוּ׳ שיומשך לברוא את העולמות, הִנֵּה עַל זֶה צָרִיךְ נְתִינַת כֹּחַ מיוחדת מִלְּמַעְלָה כי אמנם זו פעולה של האדם שיש לה השפעה למעלה, אבל הכוח לזה עצמו בא מלמעלה. וְעַל זֶה נֶאֱמַר כִּי אַתָּה גֵּרֵי הָיָרֵ׳, כלומר, הקדוש־ברוך־הוא הוא הנר המאיר את האדם, שֶׁזֶּהוּ הַכֹּחַ שֶׁנִּתָּן מִלְּמַעְלָה לְנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה יִהְיוּ יְכוֹלִים לִהְיוֹת גֵּר הָיָרֵ׳ ונמצא ששני הפסוקים שהאחד אומר שה׳ הוא הנר של בני ישראל והאחד אומר שבני ישראל הם הנר של ה׳ אינם סותרים זה את זה אלא משלימים זה את זה. וְהַיְנוּ, שֶׁתְּחִלָּה מְקַבְּלִים נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל מה׳ את הַגִּלּוּי דְּ״גֵרֵי הָיָרֵ׳״, וְאָז הֵם בִּבְחִינַת ״בִּתִּי״ בחינת מקבל מהמשפיע, וְעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשִׂים אַחַר־כָּךְ בני ישראל ״גֵּר הָיָרֵ׳״,

1 יִשְׂרָאֵל הוּא בִּלְשׁוֹן אֲכִילָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[29] בָּאתִי
2 לְגַנִּי אֲחוֹתִי גוֹ׳ אָכַלְתִּי גוֹ׳. וְהִנֵּה עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל
3 הַסְּעוּדָה יֵשׁ בָּהּ כַּמָּה מִינִים, יֵשׁ שֶׁהוּא לְמָזוֹן -
4 כְּמוֹ הַלֶּחֶם, וְיֵשׁ שֶׁהוּא לְתַעֲנוּג - כְּמוֹ מִינֵי
5 מַעֲדַנִּים דָּגִים וּבָשָׂר, וְיֵשׁ שֶׁהוּא לְמַתֵּק הַמַּאֲכָל
6 שֶׁיֹּאכַל לְתֵאָבוֹן יוֹתֵר, וְיֵשׁ שֶׁהֵן לְהוֹסִיף טַעַם
7 חָזָק בַּמַּאֲכָל, כְּמוֹ הַפִּלְפְּלִין וּשְׁאָר דְּבָרִים
8 חֲרִיפִים. וּכְשֵׁם שֶׁבְּמַאֲכָל גַּשְׁמִי, גַּם אִם יֶחְסַר רַק
9 מֶלַח אוֹ פִּלְפְּלִין, יֶחְסַר הַתַּעֲנוּג, כֵּן הוּא גַּם
10 בְּעִנְיַן תְּפִלַּת יִשְׂרָאֵל, שֶׁאִם אֵין מוּכְלֶלֶת תְּפִלַּת
11 יִשְׂרָאֵל מִכָּל מִינִים כָּאֵלֶּה - לֹא נִקְרֵאת אֲכִילָה.
12 וְלָכֵן אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז״ל[30] כָּל תַּעֲנִית שֶׁאֵין בָּהּ
13 מִפּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל - אֵינָהּ תַּעֲנִית. וְזֶהוּ ״רַעֲשֵׂה לִי
14 מַטְעַמִּים״[31], מִשִּׁשִּׁים רִבּוֹא נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל כוּ׳.
15 וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר גַּם הַדִּיּוּק דְּ״כֹּל הַנְּשָׁמָה״
16 גוֹ׳, שֶׁהָעִנְיָן דְּ״תְהַלֵּל יָ־הּ״ שֶׁנַּעֲשֶׂה עַל־יְדֵי
17 עֲבוֹדַת הַנְּשָׁמָה, בְּחִינַת בִּינָה (נִשְׁמַת שַׁדַּ״י
18 תְּבִינֵם), שֶׁלְּמַעְלָה מִגַּפָּשׁ וְרוּחַ, שַׁיָּךְ לְכָל אֶחָד
19 וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, ״כֹּל הַנְּשָׁמָה״, דְּקָאֵי עַל כָּל
20 הַסּוּגִים וְכָל אוֹפַנֵּי הָעֲבוֹדָה שֶׁבְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל.
21 ה) וְזֶהוּ גַּם מַה שֶׁכָּתוּב גֵּר הָיָרֵ׳ נִשְׁמַת אָדָם,
22 הַיְנוּ, שֶׁהַנְּשָׁמָה הִיא הַגֵּר שֶׁל הָיָרֵ׳,
23 שֶׁהִיא פּוֹעֶלֶת הַגִּילוּי דַּהָיָרֵ׳, שֶׁיִּהְיֶה הָעִנְיָן דְּיוּ״ד
24 הֵ״א, בְּיוּ״ד נִבְרָא עוֹלָם הַבָּא, וּבְהֵ״א נִבְרָא
25 עוֹלָם הַזֶּה (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל בְּפֵרוּשׁ ״כֹּל הַנְּשָׁמָה
26 תְּהַלֵּל יָ־הּ״). אַךְ כְּדֵי שֶׁיּוּכְלוּ נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל
27 לִהְיוֹת גֵּר הָיָרֵ׳, לִפְעוֹל הָעִנְיָן דְּיוּ״ד הֵ״א כוּ׳,
28 הִנֵּה עַל זֶה צָרִיךְ נְתִינַת כֹּחַ מִלְּמַעְלָה. וְעַל זֶה
29 נֶאֱמַר כִּי אַתָּה גֵּרֵי הָיָרֵ׳, שֶׁזֶּהוּ הַכֹּחַ שֶׁנִּתָּן מִלְּמַעְלָה לְנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל
30 שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה יִהְיוּ יְכוֹלִים לִהְיוֹת גֵּר הָיָרֵ׳. וְהַיְנוּ, שֶׁתְּחִלָּה מְקַבְּלִים נִשְׁמוֹת
31 יִשְׂרָאֵל הַגִּלּוּי דְּ״גֵרֵי הָיָרֵ׳״, וְאָז הֵם בִּבְחִינַת ״בִּתִּי״, וְעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשִׂים

29) שה״ש ה, א. וראה ספר הליקוטים — דא״ח להצ״צ ערך אכילה ס״ע א׳קסה ואילך. 30) כריתות ו, ב. 31) תולדות כז, ד.

ביאור בדרך אפשר

שֶׁפּוֹעֲלִים לְמַעְלָה לִהְיוֹת הַגִּילוּי דְּ־י״ה (״תְּהַלֵּל יָ־ה״), וְאָז הֵם בִּבְחִינַת ״אִמִּי״ בחינת משפיע (׳אם הבנים׳). וְהִנֵּה מַה שֶּׁנֶּאֱמַר ״כִּי אַתָּה נֵרִי הֲוָיָ״, היינו שהקדוש־ברוך־הוא הנר המאיר ומשפיע לבני ישראל (שֶׁהוּא עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה והגילוי מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, נְתִינַת כֹּחַ מִלְּמַעְלָה מאת הוי׳ לְנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁיּוּכְלוּ לַעֲבוֹד אֶת עֲבוֹדָתָם מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, וְלִהְיוֹת ״נֵר הֲוָיָ״, המשפיע המעורר את ההמשכה לברוא עולמות, כמבואר לעיל באריכות) הֲרֵי זֶה בְּנוֹגֵעַ לַעֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים. אָמְנָם, עִקַּר הָעִנְיָן דִּבְחִינַת ״אִמִּי״ (שֶׁנִּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל הן בחינת ׳משפיע׳ ובני ישראל פּוֹעֲלִים לְמַעְלָה) נַעֲשֶׂה עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה (שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָעֲבוֹדָה דְּתוֹרָה וּמִצְוֹת שהיא עבודת הצדיקים)[32]. וְעַל זֶה על

ביאור בדרך אפשר

אַחַר־כָּךְ ״נֵר הֲוָיָ״, שֶׁפּוֹעֲלִים לְמַעְלָה לִהְיוֹת הַגִּילוּי דְּ־י״ה (״תְּהַלֵּל יָ־ה״), וְאָז הֵם בִּבְחִינַת ״אִמִּי״.

וְהִנֵּה מַה שֶּׁנֶּאֱמַר ״כִּי אַתָּה נֵרִי הֲוָיָ״ (שֶׁהוּא עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, נְתִינַת כֹּחַ מִלְּמַעְלָה לְנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁיּוּכְלוּ לַעֲבוֹד אֶת עֲבוֹדָתָם מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, וְלִהְיוֹת ״נֵר הֲוָיָ״) הֲרֵי זֶה בְּנוֹגֵעַ לַעֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים. אָמְנָם, עִקַּר הָעִנְיָן דִּבְחִינַת ״אִמִּי״ (שֶׁנִּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל פּוֹעֲלִים לְמַעְלָה) נַעֲשֶׂה עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה (שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָעֲבוֹדָה דְּתוֹרָה וּמִצְוֹת)[32]. וְעַל זֶה נֶאֱמַר בְּהֶמְשֵׁךְ הַכָּתוּב (כִּי אַתָּה נֵרִי הֲוָיָ) ״וַהֲוָיָ׳ יַגִּיהַ חָשְׁכִּי״, שֶׁזּוֹהִי נְתִינַת כֹּחַ מִלְּמַעְלָה לַעֲבוֹדַת בַּעֲלֵי־תְּשׁוּבָה, שֶׁמִּצַּד עַצְמָם נִמְצָאִים הֵם בַּחֹשֶׁךְ, וְיֵשׁ צוֹרֶךְ שֶׁ״הֲוָיָ׳ יַגִּיהַ חָשְׁכִּי״, וְעַל־יְדֵי־זֶה יוּכְלוּ גַּם הֵם לִהְיוֹת בִּבְחִינַת ״נֵר לַהֲוָיָ״[33].

ביאור בדרך אפשר

עבודת התשובה נֶאֱמַר בְּהֶמְשֵׁךְ הַכָּתוּב (כִּי אַתָּה נֵרִי הֲוָיָ׳) ״וַהֲוָיָ׳ יַגִּיהַ חָשְׁכִּי״ יאיר את החושך שלי, שֶׁזּוֹהִי נְתִינַת כֹּחַ מיוחדת מִלְּמַעְלָה לַעֲבוֹדַת בַּעֲלֵי־תְּשׁוּבָה, שֶׁמִּצַּד עַצְמָם נִמְצָאִים הֵם בַּחֹשֶׁךְ, וְיֵשׁ צוֹרֶךְ שֶׁ״הֲוָיָ׳ יַגִּיהַ חָשְׁכִּי״ ויאיר בהם מלמעלה למטה, וְעַל־יְדֵי־זֶה יוּכְלוּ גַּם הֵם לִהְיוֹת בִּבְחִינַת ״נֵר לַהֲוָיָ״[33] ולעבוד עבודתם מלמטה למעלה.

32) ראה אוה"ת בא ע' רנח. ח"ח ס"ע ב'תתקיח. 33) חסר הסיום (המו"ל).

אגרות קודש

ב"ה, כ"ה אייר, תשכ"א
ברוקלין.

הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מו"ה חיים שי'

שלום וברכה!

לאחרי הפסק הכי ארוך נתקבל מכתבו מפסח שני וגם מכתב זה נתארך בהליכתו.

ובעת רצון יזכירוהו על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע לברכת הצלחה בקשר ליום הולדתו.

נעם לי לקרות בסיום מכתבו ע"ד ההתקדמות בהנוגע להבנינים ויהי רצון שתהי' התקדמות אמיתית ז.א. באופן דמוסיף והולך כהנה וכהנה, והרי בעניני אנ"ש הוא ע"ד המבואר בחז"ל בהנוגע לצבי שכשמתרבה הבשר (פנימיות) מתרבה בד"מ העור (חיצוניות) שבנדון דידן הרי זה ענין הכספים הנדרשים והרחבת המוסד.

ובעמדנו לפני שבת מברכין ירחא תליתאי הרי זה הזמן לחתימה בברכה בלשון הרב הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר לקבלת התורה בשמחה ובפנימיות.

בברכה לבשו"ט.

בס"ד. שיחת* יום ב' דחג השבועות, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א נטל ידיו הקדוש לסעודה.

א. ידוע נוסח הברכה שהיה כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר נוהג לברך בקשר לחג השבועות (בדיבור ובכתב, ליחיד ולרבים): "קבלת התורה בשמחה ובפנימיות"[1].

ולכאורה אינו מובן:

ענין השמחה צריך להיות לא רק בתורה, אלא גם במצוות (לא רק בקו התורה, אלא גם בקו העבודה וגמילות חסדים[2]), וכמו שכתב הרמב"ם[3] "השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה .. עבודה גדולה היא .. שנאמר[4] תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב". ולא מצינו הדגשה מיוחדת בנוגע לתורה שצריכה להיות שמחה גדולה יותר.

ואם כן, מהו הטעם שדוקא בקשר לחג השבועות, זמן מתן תורה, היה כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר מביע ברכתו שתהיה קבלת התורה בשמחה?

ב. ויובן מהענין דמתן תורה בפעם הראשונה, שאז היו בני ישראל כמו גרים, כדאיתא בגמרא במסכת יבמות[5] שמתן תורה הוא ענין הגירות (שלכן למדים ממתן תורה כמה פרטי דינים בנוגע לגירות).

והנה, כאשר גר בא להתגייר ולקבל על עצמו עול תורה ומצוות, הרי הסדר בזה - שתחילה אומרים לו "מה ראית שבאת להתגייר, אי אתה יודע וכו'"[6], והיינו, שמנסים להניאו מלהתגייר, ורק לאחרי שרואים שאכן רוצה באמת כו', אזי מקבלים אותו, כך, שענין הגירות צריך להיות מרצונו הטוב דוקא - בשמחה, ולא בעל־כרחו, שאז אין זו גירות.

- לאחרי שנתגייר, הרי הוא כמו כל איש ישראל בתולדתו, שאז יכולים גם לכוף אותו לקיים מצוה[7] (כיון שזהו רצונו האמיתי, וכמו שכתב הרמב"ם[8] ש"הוא רוצה להיות מישראל ורוצה הוא לעשות כל המצוות כו'", אלא "יצרו הוא שתקפו"); אבל ענין הגיור צריך להיות ברצון ובשמחה דוקא, ולא באופן של כפיה.

וכיון שמתן תורה הוא ענין של גירות - הרי זה צריך להיות בשמחה דוקא.

וכמבואר בדרושי חסידות[9] בפירוש מאמר רז"ל[10] שבמתן תורה "כפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית כו'", שהוא ענין התגלות האהבה העליונה כו', שעל־ידי־זה נתעוררה האהבה אצל ישראל לקבל את התורה ברצון ובשמחה; מה־שאין־כן אילו קבלת התורה היתה באונס, לא היה הדבר כדבעי, ובלשון הגמרא[10]: "מודעא רבה לאורייתא"[11].

ג. ועל־פי־זה יובן מאמר רז"ל[12] שלוחות ראשונות שניתנו ברעש, שלט בהם עין הרע ונשתברו, ודוקא לוחות אחרונות שניתנו בחשאי נתקיימו, כי "אין לך מדה יפה מן הצניעות" - דלכאורה אינו מובן: הרי הקב"ה ידע שהרעש יגרום לשבירת הלוחות, ואם כן, למה נתן את הלוחות הראשונות ברעש, ולא נתנם מלכתחילה בחשאי?

---

*) שיחות א־ג (ס"א־ט) - תוכן וראשי־פרקים בלבד (המו"ל).

1) ראה גם שיחת יום ב' דחה"ש תשי"ז בתחלתה (תורת מנחם - התוועדויות ח"כ ע' 38). וש"נ.

2) שהרי נתינת הצדקה צריכה להיות בסבר פנים יפות (רמב"ם הל' מתנות עניים פ"י ה"ד).

3) סוף הל' לולב.

4) תבוא כח, מז.

5) מו, א־ב. וש"נ.

6) שם מז, א.

7) ברשימה נוספת: ודוקא באופן כזה יוכל לקיים את כל המצוות, הן מצוות עשה והן מצוות לא תעשה, שיש בהם ענינים שהם נגד רצונו של האדם.

8) הל' גירושין ספ"ב.

9) תו"א מג"א צח, סע"ד. לקו"ת פ' ראה כב, רע"א.

10) שבת פח, א.

11) נתבאר בשיחת ש"פ נשא בתחלתה (תורת מנחם - התוועדויות חמ"ד בתחלתו).

12) תנחומא תשא לא. פרש"י תשא לד, ג.

והביאור בזה - על־פי האמור לעיל שקבלת התורה צריכה להיות מתוך שמחה דוקא, כי לולי זאת לא יכול להיות ענין הגירות, ולכן הוצרכה להיות נתינת הלוחות מתוך ״רעש״, כי, הרעש מלמעלה עורר את הרעש והשמחה אצל בני ישראל (שזהו ענין השמחה - התפשטות הנפש, בחינת ״רעש״, עד ליציאה מגדרים).

[ואין להקשות שעל־פי־זה נמצא שקבלת התורה היתה מצד ה״רעש״ דלמעלה, ולא מצד רצונם ובחירתם של בני ישראל, ואילו ענין הגירות צריך להיות מצד בחירתו החפשית של הגר - שהרי מובן, שהרעש דלמעלה לא הכריח בחירתם של בני ישראל (כי ״רשות לכל אדם נתונה .. ואין מי שיעכב בידו מלעשות הטוב או הרע״, ולא יתכן לומר ש״תולדתו תמשוך אותו לדבר שאי אפשר לזוז ממנו״[13]), ובא רק להקל עליהם להגיע לידי שמחה]. אלא שלפועל מצד בחירתם הרעה כו׳, גרם הרעש שנשתברו הלוחות, והוצרכה להיות נתינת לוחות שניות בחשאי ובצנעה כו׳.

ד. אך עדיין אינו מובן: מה נוגע הדבר אלינו עתה, לאחרי מתן תורה?

והענין בזה - דכיון ש״הימים האלה נזכרים ונעשים״[14], הנה בחג השבועות בכל שנה חוזר ומתחדש הענין דמתן־תורה (״יהיו בעיניך כחדשים״[15]), ולגבי ההתחדשות דמתן תורה בשנה זו נמצאים אנו במעמד ומצב של גירות.

ומובן, שאין זה גורע חס ושלום במעלת לימוד התורה כו׳ בשנה שעברה, אלא, שהתורה היא בלי גבול, ולכן בכל שנה ושנה צריך להיות הענין דקבלת התורה באופן נעלה יותר, בעילוי אחר עילוי, באופן של הילוך שבאין ערוך לגמרי, עד כדי כך, שלגבי עליה זו הרי זה כמו מעמד ומצב של גירות, כקטן שנולד[16].

וכיון שבחג השבועות כל שנה ישנו הענין דקבלת התורה מחדש באופן של גירות, לכן צריכה להיות קבלת התורה בשמחה דוקא[17].

* * *

ה. על־פי האמור יש לבאר גם את הסיפור שסיפר כבוד קדושת מורי וחמי אדמו״ר בחג השבועות לפני עשרים שנה[18]:

לאדמו״ר מהר״ש היה חסיד בשם ר׳ פרץ, מלמד, בעל מדריגה, וכרגיל בכגון־דא - עני מרוד... שהיה רגיל לבוא לחג השבועות לאדמו״ר מהר״ש. פעם אחת הגיעו לחג השבועות אורחים רבים, ור׳ פרץ חשב שלא יספיק להיכנס ליחידות לפני חג השבועות, אבל לפתע בא הגבאי ואמר לו שהרבי קורא לו להיכנס אליו ליחידות.

בעת היחידות התאונן ר׳ פרץ לפני אדמו״ר מהר״ש שהוא כלי ריקן מלא בושה וכלימה. ואמר לו אדמו״ר מהר״ש: ״דאָס דאַרף מען קענען דערהערן״ (כלומר: להרגיש זאת - זו גם ״מדריגה״). ושאל אותו אדמו״ר מהר״ש: האם אתה אומר תהלים בבכיות, והשיב: כן. ואמר לו אדמו״ר מהר״ש: תאמר בכל יום שני קאַפּיטלאַך תהלים בבכיות, וסיים: אבל לקבלת התורה צריכים ללכת בשמחה.

[וסיפר כבוד קדושת מורי וחמי אדמו״ר, שבקטנותו ראה את ר׳ פרץ הנ״ל בחג השבועות שאומר ״תיקון״ בבכיות. וכנראה, שכוונת אדמו״ר מהר״ש ב״קבלת התורה״ (שצריך להיות בשמחה) היא לקריאת התורה - שקורין עשרת־הדברות, בדוגמת מתן תורה בפעם הראשונה[19]].

---

13) רמב״ם הל׳ תשובה פ״ה ה״א־ד.

14) אסתר ט, כח. וראה רמ״ז בס׳ תיקון שובבים. הובא ונת׳ בס׳ לב דוד (להחיד״א) פכ״ט.

15) ראה שו״ע אדה״ז או״ח סס״א ס״ב. וש״נ.

16) יבמות כב, א. וש״נ.

17) ולאחרי שכבר היתה קבלת התורה בפעם הראשונה - יודעים כבר בנ״י איך להזהר (״באַוואָרענען זיך״) במצב של רעש ושמחה כו׳.

18) שיחת ליל א׳ דחה״ש תש״ה ס״ג (סה״ש תש״ה ע׳ 101 ואילך). וראה שיחת יום ב׳ דחה״ש תשט״ו בתחלתה (תורת מנחם - התוועדויות חי״ד ע׳ 111).

19) ראה פסדר״כ פ׳ בחודש השלישי (הובא ברוקח סרצ״ו).

ו. ולכאורה, סיפור זה תמוה מתחילתו עד סופו:

א) למה דוקא בנוגע לחג השבועות אמר לו אדמו״ר מהר״ש שצריך להיות בשמחה, ולא בנוגע לשאר המועדים, שכולם נקראים ״מועדים לשמחה״?

ב) כיון שחג השבועות הוא יום ההסתלקות של דוד המלך[20], הרי זה הזמן המתאים ביותר לאמירת תהלים, ספרו של דוד המלך. ואם כן, יהודי שנוהג בכל יום לומר תהלים בבכיות - למה לא ינהג כן גם בחג השבועות?

ז. ויובן על־פי האמור לעיל, שבחג השבועות, זמן מתן תורה, נמצאים בני ישראל במעמד ומצב של גירות, ולכן צריכים לקבל את התורה בשמחה דוקא.

- לאחרי קבלת התורה בחג השבועות, בכללות העבודה במשך כל השנה, ישנם חילוקים בפרטי אופני העבודה: יש מי שעבודתו בקו האהבה (חסד), יש מי שעבודתו בקו היראה (גבורה), ויש מי שעבודתו בקו הרחמים כו׳; אבל לקבלת התורה צריכים כולם להיות בשמחה.

ולהעיר, שאף ששמחה היא היפך השפלות, ובשביל קבלת התורה צריך להיות ענין השפלות דוקא, כמו שכתוב[21] ״מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח״, וכמו שכתוב[22] ״ונפשי כעפר לכל תהיה (ועל־ידי־זה) פתח לבי בתורתך״ - הנה ענין השפלות צריך להיות לאחרי קבלת התורה, ואילו קבלת התורה עצמה צריך להיות בשמחה דוקא.

* * *

ח. על־פי האמור לעיל בנוגע לקבלת התורה בשמחה - יובן גם בנוגע לענין הפנימיות:

קיום כל המצוות צריך להיות לכל לראש בפועל ממש, במעשה או בדיבור, ונוסף לזה, צריך להיות גם בפנימיות, ולא די בכך שמקיים את המצוה ״בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני .. מצות אנשים מלומדה״[23].

אבל אף־על־פי־כן, גם כאשר חסר בקיום המצוות אפילו במעשה בפועל - הרי אמרו רז״ל[24] ״ישראל אף־על־פי שחטא ישראל הוא״, ואפילו פושעי ישראל מלאים מצוות כרימון[25]. ועל־אחת־כמה־וכמה בנוגע לקיום המצוות בפנימיות - הרי אמרו רז״ל[26] ״לעולם יעסוק אדם בתורה ומצות אף־על־פי שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה״, אף שכל זמן שהעסק בתורה ומצוות הוא ״שלא לשמה״, אין זה בפנימיות.

אמנם, כאשר מדובר אודות גר שבא להתגייר - צריך לקבל על עצמו קיום כל המצוות, ולא רק במעשה ובדיבור, אלא גם במחשבה, והיינו, שלא די בכך שמקבל על עצמו לקיים את המצוות במעשה בפועל, אבל מחשבתו תהיה בענין אחר, אלא קבלת המצוות צריכה להיות בכל פנימיותו.

והמשל לזה מ״מלכותא דארעא״ - שהיא ״כעין מלכותא דרקיעא״[27] - כפי שרואים באמריקא, שכדי לקבל ״אזרחות״ צריך להסכים לקיים את כל חוקי המדינה, ומי שלא מוכן לקבל על עצמו חוק מסויים, לא יתקבל בתור ״אזרח״; מה־שאין־כן מי שהוא כבר אזרח, אזי לא מקפידים עליו כל כך.

וכיון שבכל שנה מתחדש כללות הענין דמתן תורה שהוא בדוגמת ענין הגירות, מובן, שקבלת התורה צריכה להיות בפנימיות, היינו, לקבל על עצמו לקיים את כל עניני התורה ומצוות, וכאמור, לא רק במעשה ובדיבור, אלא גם במחשבה.

---

20) ירושלמי (ביצה פ״ב ה״ד. חגיגה פ״ב ה״ג) הובא בתוד״ה אף עצרת (חגיגה יז, א).
21) ישעי׳ נז, טו.
22) תפלת ״אלקי נצור״ (ברכות יז, א). וראה לקו״ת במדבר טו, סע״ב ואילך. ובכ״מ.
23) ישעי׳ כט, יג.
24) סנהדרין מד, רע״א.
25) חגיגה בסופה. וש״נ.
26) פסחים נ, ב. וש״נ.
27) ברכות נח, א.

ט. ולהעיר:

ישנם הטוענים שאף שבודאי צריכים לקיים את כל המצוות, מכל־מקום, יש גם מצוות קלות שאדם דש בעקביו[28].

ומוסיפים לטעון, שעיקר הזהירות צריכה להיות בנוגע למעשה ודיבור, אבל בנוגע למחשבה - הרי הוא חפשי לחשוב מה שרוצה; לפעמים חושב אודות ענינים ששייכים למשה רבינו, ולפעמים חושב אודות ענינים הפכיים, באמרו, שאין מענישים על מחשבה[29]. ומבטיח להיזהר שלא תהיה לזה השפעה על כח הדיבור, ועל־אחת־כמה־וכמה על המעשה בפועל.

וכמו כן כשמדובר אודות ענין הקשור עם רגש שבלב, וכמו אהבת ישראל, שצריך לחוש אפילו כלפי יהודי שאינו מכירו ומעולם לא ראהו[30] - טוען הוא שאין זה שייך אליו; אם יש ביכלתו לעזור לו על־ידי מעשה בפועל, או על־ידי־זה שידבר עם פלוני שיעזור לו - בודאי יעשה זאת, אבל לא מתוך הרגש הלב.

אבל, האמת היא שיהודי צריך לקיים את כל המצוות: רמ״ח מצוות עשה כנגד רמ״ח אברים, ושס״ה מצוות לא תעשה כנגד שס״ה גידים[31], באופן שלא יחסר אצלו שום אבר כו׳, אלא יהיה שלם ותמים[32], והשלימות שלו צריכה להיות לא רק במעשה ודיבור, אלא גם במחשבה, ואדרבה: כיון שכח המחשבה הוא נעלה יותר, אזי הזהירות צריכה להיות גדולה יותר[33].

ואכן, סוף כל סוף יהיה כל אחד מישראל במעמד ומצב כזה, שהרי ״לא ידח ממנו נדח״[34]. ובאופן כזה צריכה להיות קבלת התורה מלכתחילה.

(וסיים כבוד קדושת אדמו״ר שליט״א:)

יתן השם יתברך שתהיה לנו ״אזרחות״ טובה - על־ידי קבלת התורה בשמחה ובפנימיות, ובאופן שמזה תומשך נתינת כח על כל השנה כולה.

* * *

י. ידועה תורת רבינו הזקן[35] על הפסוק[36] ״משכני אחריך נרוצה״:

״משכני״ - הוא ענין יציאת מצרים.

״אחריך נרוצה״ - המסירת נפש דקריעת ים סוף שפעלה את הענין ד״נרוצה״.

״הביאני המלך חדריו״[36] - הוא ענין מתן תורה, שבזה ישנם ריבוי מדריגות. ומה עשו היהודים הפשוטים - ״נגילה ונשמחה בך״[36], בכ״ב אותיות התורה.

והנה, הפירוש הפשוט בזה - שכאשר מדובר אודות אותיות התורה, הרי זה ענין השייך לכל, גם לאנשים פשוטים; אבל בעומק יותר, הנה דוקא בענין ד״נגילה ונשמחה בך״ - בכ״ב אותיות התורה - בא לידי ביטוי ענין קבלת התורה לאמיתתו.

יא. והענין בזה:

הפירוש ד״משכני״ הוא - שהקב״ה מושך ומוציא אותו, ולא שהוא בעצמו יוצא. ובאופן כזה היתה היציאה ממצרים - שהרי בני ישראל עצמם לא היו יכולים לצאת ממצרים, כמאמר רז״ל[37] שאפילו עבד לא היה יכול לברוח משם, ולכן הוצרך הקב״ה להוציא אותם ממצרים - ״משכני״.

---

28) תנחומא ופרש״י ר״פ עקב.
29) ראה קידושין מ, א.
30) ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ״ט) בהוספות סקל״ג. וש״נ (נעתק ב״היום יום״ טו כסלו. וראה גם שם ג אדר א).
31) זח״א קע, ב.
32) ראה לקו״ת נצבים מה, ג. ובכ״מ.
33) ראה רמב״ם הל׳ תשובה פ״ז ה״ג. תניא אגה״ק סוסכ״ב. ובכ״מ.
34) ע״פ שמואל־ב יד, יד. וראה תניא ספל״ט. הל׳ ת״ת לאדה״ז פ״ד סה״ג.
35) שיחת ליל א׳ דחה״ש תש״ג ס״ב (סה״ש תש״ג ס״ע 118). וראה גם לקו״ת ויקרא ב, סע״ד ואילך. ובכ״מ.
36) שה״ש א, ד.
37) מכילתא יתרו יח, יא. פרש״י שם, ט.

אמנם, לאחרי שהקב״ה הוציא את בני ישראל ממצרים - דרש ותבע מהם שיהיה ענין של עבודה גם מצדם.

וענין זה נפעל בעיקר לאחרי ששה ימים הראשונים לצאתם ממצרים, בשביעי של פסח, בעת קריעת ים סוף - שהרי קריעת ים סוף היתה קשורה עם המסירות נפש של נחשון בן עמינדב, שקפץ לים[38], שזהו ענין של מסירות נפש במעשה בפועל.

ואז התחילה גם המסירות נפש בפועל של כל בני ישראל שהלכו במדבר - כדברי הנביא[39]: ״לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה״:

בהיותם בארץ מצרים - לאחרי ש״בראש השנה בטלה עבודה מאבותינו במצרים״[40] - היה לבני ישראל כל המצטרך להם, שהרי ארץ מצרים היתה מבורכת בגשמיות כו׳. ואף־על־פי־כן, יצאו ממצרים באופן ש״גם צדה לא עשו להם״[41], ״מגיד שבחן של ישראל, שלא אמרו היאך נצא למדבר בלא צדה, אלא האמינו והלכו כו׳״[42].

אלא שזהו רק מה שהחליטו כו׳ ולא הקשו כו׳, אבל עדיין היו בארץ מצרים*; ואילו המסירות נפש בפועל ד״לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה״**, היתה רק לאחרי קריעת ים סוף, שאז יצאו למדבר ולא מצאו מים[47].

ועל־ידי־זה נפעל הענין ד״נרוצה״ (על דרך מה שכתוב[48] ״כי ברח העם״) - שאין זה באופן של התיישבות, על־פי השכל, כי, מצד השכל הפשוט אין מקום להנהגה כזו ששים ריבוא אנשים, לבד מנשים וטף, יצאו למדבר, ״ארץ לא זרועה״, אלא זוהי הנהגה של מסירות נפש - לא רק מסירת הרצון, אלא מסירת כל מציאותו, אפילו גופו, בשביל קיום רצונו יתברך.

ודוקא באופן כזה היה יכול להיות הענין ד״הביאני המלך חדריו״, שזהו ענין דמתן תורה:

התורה - חכמתו ורצונו של הקב״ה שלמעלה מגדר שכל האנושי - אינה כמו כל שאר החכמות שמשיגים אותם על־ידי יגיעה בלבד (כמאמר[49] ״יגעת ומצאת״), אלא יש צורך בהכנה מוקדמת - ״ברכו בתורה תחלה״[50], ״אשר בחר בנו מכל העמים״, שזהו תנאי מוקדם לכך ש״נתן לנו את תורתו״[51], ולכן לא די בהלימוד כשלעצמו, אלא הלימוד צריך להיות כדי לכוין אל האמת, ולהתאחד עם הקב״ה כו׳[52].

וזהו גם הטעם לכך ש״עובד כוכבים ומזלות שעוסק בתורה חייב מיתה, שנאמר[53] תורה צוה לנו משה מורשה״, אם מצד גזל, או מצד גילוי עריות (״מורשה מאורסה״)[54], והיינו, לפי שלימוד התורה יכול להיות רק לאחרי הקדמת הבחירה - ״אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו״, ולולי זאת, לא יתכן שתהיה התלבשות רצונו וחכמתו יתברך בשכל האדם באופן של יחוד נפלא כו׳ (כמבואר בתניא[55]).

---

*) שהרי היה זה ברעמסס, ומשם ק״כ מיל לסוכות[43], וכל זה בתוך ארץ מצרים, ואחר כך ״ויחנו באתם אשר בקצה המדבר״[44]. ובפירוש רש״י על הפסוק[45] ״וישובו ויחנו לפני פי החירות .. לפני בעל צפון״: ״הוא פיתום״ - ארץ מצרים.

**) שאין זה המדבר שאודותיו אמר משה לפרעה ״דרך שלשת ימים נלך במדבר״ והסכים פרעה על זה[46] - שלזה אין צורך במסירות נפש כו׳.

---

38) סוטה לז, א. מכילתא בשלח יד, כב.
39) ירמי׳ ב, ב.
40) ר״ה יא, רע״א.
41) בא יב, לט.
42) פרש״י עה״פ.
43) פרש״י שם, לז.
44) בשלח יג, כ.
45) שם יד, ב.
46) וארא ח, כג־כד.
47) בשלח טו, כב.
48) שם יד, ה.
49) מגילה ו, רע״ב.
50) ראה נדרים פא, א. וש״נ.
51) נוסח ברכת התורה.
52) ראה ר״ן שם.
53) ברכה לג, ד.
54) סנהדרין נט, א ובפרש״י. וש״נ.
55) פ״ה.

וכללות הענין בזה - שכדי לקבל את התורה צריך יהודי להיות שונה מכל העולם, והיינו, להתעלות ולצאת מהמדידה וההגבלה של העולם,

- שזהו כללות הענין דארץ מצרים, מלשון מיצרים וגבולים[56], ולכן, עכו״ם שנמצא במיצרים וגבולים של העולם, אינו יכול להשיג את התורה שלמעלה מהעולם, ואדרבה: על־ידי לימוד התורה הרי הוא משנה סדרי בראשית ומביא לידי קלקול -

וכידוע מאמר רבינו הזקן[57] בענין ״צאינה וראינה״ (ששייך לחג השבועות)[58], שזהו גם תוכן הענין ד״נרוצה״.

וזהו שלא מספיק הענין ד״משכני״, באופן של אתערותא דלעילא, אלא צריך להיות גם אתערותא דלתתא - ״אחריך נרוצה״, שזהו ענין הריצה והמסירת נפש שלמעלה מן הדעת, ודוקא על־ידי־זה תוכל התורה לחדור את מציאות האדם בפנימיות, בנפשו האלקית, וגם בנפשו הבהמית ובגופו, מאחר שהפך והעלה אותם למעלה מהעולם.

וזהו גם מה שכתוב ״הביאני המלך חדריו״, לשון רבים - דלכאורה, ענין התורה שייך רק לראש האדם ושכלו, ומהו ענין ״חדריו״ לשון רבים - כי, כדי ״לקחת״ תורתו של הקב״ה, לא מספיק ענין הראש (שכל) בלבד, אלא התורה צריכה לחדור את כל ציור הקומה, עד לעקב, שבזה ניכר שענין התורה אצלו אינו ענין של שכל בלבד, אלא הוא ענין שלמעלה מגדרי העולם, שלכן חודר את כל ציור הקומה שלו.

ועל זה מסיים ״נגילה ונשמחה בך - בכ״ב אותיות התורה״, ששייך ליהודים פשוטים דוקא, שנתינת התורה לישראל באה לידי ביטוי דוקא בכך שהתורה חודרת גם בבחינת ״עקב״ שבבני ישראל, האנשים פשוטים שאינם שייכים להבנה והשגה, שגם אצלם יש הענין ד״נגילה ונשמחה בך״, על־ידי כ״ב אותיות התורה, שזהו בחינת הדומם שבתורה[59].

יב. ועל־פי המדובר כמה פעמים שכל הענינים שבכללות התורה וכללות עם ישראל ישנם גם בחייו של כל אחד מישראל - כן הוא גם בנוגע להאמור לעיל בענין ״משכני אחריך נרוצה״ בשייכות לקבלת התורה:

נוסף לכך שבנוגע לכללות הזמן דקבלת התורה ישנו הענין ד״משכני״, מימות החול ליום־טוב - צריך להיות גם הענין ד״נרוצה״, כולל גם ריצה כפשוטה, ברגלים.

וענין זה מתבטא במנהג שיסד כבוד קדושת מורי וחמי אדמו״ר[60] - לילך ברגלים למקומות רחוקים כדי לשמח יהודים בשמחת יום־טוב בכלל, ובשמחה דקבלת התורה בפרט.

ומהנכון, שאלו שעשו כן בפועל, יאמרו לחיים, בשמחה ובפנימיות, ועל־ידי־זה ימשיכו השמחה אצל כל אלו שביקרו אותם, בתוככי כללות ישראל, בטוב הנראה והנגלה, על כל השנה כולה[61].

* * *

יג. בסוף הלכות פסח, בסימן תצ״ד[62], כותב רבינו הזקן:

״נוהגין בכל המקומות לאכול מאכלי חלב ביום א׳ של שבועות, ומנהג אבותינו תורה היא, כי הרבה טעמים נאמרו עליו״[63].

---

56) ראה תו״א שמות מט, סע״ד ואילך. וארא נז, ב ואילך. יתרו עא, ג ואילך. ובכ״מ.

57) ראה תורת מנחם - רשימת היומן ע׳ שלח. וש״נ (נעתק ב״היום יום״ כג שבט).

58) שה״ש ג, יא. וראה תענית כו, ב (במשנה). וראה גם לקו״ת שה״ש כד, ד ואילך.

59) ראה לקו״ת חוקת נח, א. ברכה צה, ג. ובכ״מ.

60) ראה גם שיחת יום ב׳ דחה״ש דאשתקד (תורת מנחם - התוועדויות ח״מ ע׳ 54).

61) יש לציין, שכאשר הקהל חזר מה״תהלוכה״, הביע כ״ק אדמו״ר שליט״א את ברכתו (ע״י הרב חדקוב), שכיון שכבר הי׳ הענין ד״משכני . . נרוצה״, יהי׳ גם הענין ד״הביאני המלך חדריו״ (המו״ל).

62) סט״ז.

63) ראה גם שיחת יום ב׳ דחה״ש תשי״ג ס״ו ואילך (תורת מנחם - התוועדויות ח״ח ע׳ 210 ואילך). וש״נ.

ופירוש הדברים - בפשטות - שרבינו הזקן ממליץ על קיום מנהג זה, ״כי הרבה טעמים נאמרו עליו״, כך, שגם אם טעם אחד אינו מכוון, הרי ישנם טעמים נוספים כו׳.

אך לכאורה אינו מובן: בנוגע לקיום מנהג ישראל בגלל ש״תורה היא״[64] - אין הגבלה אם זהו מנהג שיש בו ״הרבה טעמים״, או רק טעם אחד?

זאת ועוד: מקור דברי אדמו״ר הזקן הוא ב׳מגן אברהם׳, אבל שם הלשון הוא ״יש הרבה טעמים .. ומנהג אבותינו תורה היא״ [כי, ברמ״א[65] כתב ״ונוהגין בכל מקום לאכול מאכלי חלב ביום ראשון של שבועות״, וכותב על זה טעם, ועל זה מוסיף ה׳מגן אברהם׳: ״יש הרבה טעמים״, ומסיים ״ומנהג אבותינו תורה היא״]; ואילו רבינו הזקן מהפך את סדר הדברים - שמקדים תחילה ״ומנהג אבותינו תורה היא״, ואחר כך כותב ״כי הרבה טעמים נאמרו עליו״, שמשמעות הלשון היא, שהטעם לכך שצריכים לקיים מנהג זה הוא לפי ש״הרבה טעמים נאמרו עליו״. ולכאורה תמוה, שהרי גם אם יש בו רק טעם אחד, ״מנהג אבותינו תורה היא״. וכיון שרבינו הזקן משנה מלשון ה׳מגן אברהם׳, מודגש יותר הדיוק שבדבר!

יד. ויש לבאר תחילה דיוק הלשון ״מנהג .. תורה היא״ - דלכאורה, בנוגע למנהג שצריך לקיימו [כמו המנהג לאכול מאכלי חלב בחג השבועות, ועל־דרך־זה בשאר מנהגים (כמו מנהגי ראש חודש או מנהגי חנוכה וכיוצא בזה) בענינים של עשה טוב, וכן בענינים של לא תעשה, כמו מנהג הנשים שלא לעשות מלאכה בזמן ספירת העומר[66]] - מתאים יותר הלשון ״מצוה״ או ״חובה״, ולא הלשון ״תורה״, שהרי אין זה ענין של לימוד?

טו. ויובן בהקדם ביאור אחד החילוקים שבין תורה למצוות[67]:

מצוות - ענינם אחד הוא: ציווי הקב״ה, כמודגש בנוסח הברכה שהוא בכל המצוות בשוה: ״אשר קדשנו במצוותיו וצוונו״. - יש אמנם חילוקים בהסגולה שבקיום המצוות, שיש סגולה מיוחדת במצות תפילין, שעל־ידי נעשית המשכת המוחין בז״א[68], ועל־ידי־זה גם בעולם, וסגולה מיוחדת במצות הקרבנות, ש״כל החי עולה לה׳ על־ידי בהמה אחת וכל הצומח על־ידי עשרון סולת אחד בלול בשמן כו׳״[69], וכיוצא בזה בשאר המצוות; אבל אופן קיום כל המצוות הוא ענין אחד - ציווי הקב״ה.

אבל תורה - ענינה הוא הבנה והשגה, וכמ״ש[70] ״כי היא חכמתכם ובינתכם״, ובפרט תורה שבעל פה, ש״אם אינו מבין הפירוש אינו נחשב לימוד כלל״[71], ולכן מודגש בה ענין של ריבוי והתחלקות דוקא, ולא באופן של נקודה אחת, שהרי בנקודה אחת לא שייך הבנה והשגה, כי אם כאשר הענין בא באופן של ריבוי והתחלקות דוקא.

ולהעיר:

יש אמנם בתורה גם ענין של התכללות, כידוע מה שכתב הרס״ג[72] שכל תרי״ג מצוות (וכן ז׳ מצוות דרבנן[73]) כלולים בעשרת הדברות, ובעומק יותר, כמאמר הבעל־שם־טוב[74] (שחג השבועות הוא יום ההילולא שלו) שכל עשרת הדברות כלולים בתיבת ״אנכי״, ועד שכלולים באות א׳ ד״אנכי״. וכמו כן יש בכל עניני התורה נקודה אחת השוה בכולם, כמודגש בכך שבכל אות ואות שבספר תורה תלויה כשרות הספר תורה כולה[75].

---

64) ראה ירושלמי פסחים פ״ד ה״א. תוד״ה נפסל - מנחות כ, ב. מהרי״ל - הובא ברמ״א יו״ד סשע״ו ס״ד. מנהגים ישנים מדורא ע׳ 153. ועוד.

65) שם ס״ג.

66) טושו״ע ואדה״ז שם סוסתצ״ג.

67) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חמ״א ע׳ 151. וש״נ.

68) ראה תורת מנחם סה״מ אלול ע׳ רס. וש״נ.

69) תניא פל״ד (מג, ב).

70) ואתחנן ד, ו.

71) הל׳ ת״ת לאדה״ז ספ״ב. וש״נ.

72) הובא בפרש״י משפטים כד, יב.

73) של״ה שטז, סע״א בשם ״קדמונים״. כתר תורה (לר״ד ויטאל) הובא בתורת העולה להרמ״א ח״ג פל״ח. וראה גם שיחת יום ב׳ דחה״ש דאשתקד הערה 135 (תורת מנחם - התוועדויות ח״מ ע׳ 56). לעיל ע׳ 325 הערה 10. וש״נ.

74) ראה בן פורת יוסף כג, ד. וראה גם שיחת יום ב׳ דחה״ש תשכ״ג סי״ב (תורת מנחם חל״ז ס״ע 30). שם חמ״ב ריש ע׳ 110. וש״נ.

75) ראה גם לעיל ס״ע 28. וש״נ.

אבל, ענין זה אינו שייך להבנה והשגה שבתורה, אלא לענין הקריאה בתורה, ש"קורא להקב"ה לבוא אליו כביכול, כאדם הקורא לחבירו .. וכבן קטן הקורא לאביו כו'"[76]. ומטעם זה, הנה גם מי "שאינו מבין אפילו פירוש המלות מפני שהוא עם הארץ .. מברך ברכת התורה .. כשעולה לספר תורה"[71].

ואילו מצד ענין ההבנה וההשגה שבתורה, "חכמתכם ובינתכם" - מודגש בתורה ענין ההתחלקות והריבוי דוקא.

ומובן, שלא די בענין הקריאה בתורה, אלא צריך להיות גם ענין ההבנה וההשגה בתורה. ובאותיות הקבלה - שלא די בבחינת פנימיות עתיק, אלא יש צורך שיומשך גם בפנימיות אבא[77].

טז. וחילוק זה (שכל המצוות הם נקודה אחת, ואילו בתורה ישנו ענין ההתחלקות והריבוי דוקא) הוא (לא בגלל שמדריגת התורה היא למטה ממדריגת המצוות, אלא אדרבה) בגלל מעלת התורה על המצוות:

ידוע[78] שמצוות הם בחינת הרצון, ותורה - שיש בה גם ענין ההבנה וההשגה - היא בחינת התענוג.

ומהחילוקים שביניהם[79] - שברצון אין התחלקות, והיינו, שבכל הענינים שבהם מתבטא הרצון הרי זה אותו רצון, מה־שאין־כן התענוג, הרי אינו דומה התענוג שבשמיעה לתענוג שבראיה, התענוג שבשכל עמוק, ועד לתענוג שבפנימיות הנפש, שכל מין תענוג הוא מהות אחר.

ולכן: מצוות שענינם רצון - ענינם אחד, ואילו תורה שענינה תענוג - יש בה ריבוי והתחלקות.

וזהו שאמרו רז"ל בנוגע למתן תורה ש"על כל דיבור ודיבור פרחה נשמתן"[80], "לפי שבכל דיבור מעשרת הדברות היה גילוי עונג פרטי המלובש בדיבור זה בלבד שאינו דומה לגילוי העונג שבדיבור השני"[81], ולכן, גם כאשר החזיר הקב"ה את הנשמה שפרחה בדיבור הראשון, אין זה מועיל לגבי ההתפעלות המחודשת מצד התענוג שבדיבור השני שבגללו פרחה הנשמה עוד הפעם.

יז. ועל־פי־זה מובן גם בנוגע ללשון "מנהג אבותינו תורה היא", "תורה" דייקא (ולא (רק) "מצוה" או "חובה"), ללמדנו, שגם מנהגי ישראל שלא נאמרו בתורה שבכתב או בתורה שבעל פה, פועלים בני ישראל שתהיה בהם גם מעלת התורה, שענינה הבנה והשגה, שלכן יש בה ענין התענוג (ולא רק ענין הרצון).

וענין זה מרמז רבינו הזקן בדיוק ושינוי לשונו גבי מנהג אכילת מאכלי חלב בחג השבועות - "ומנהג אבותינו תורה היא כי הרבה טעמים נאמרו עליו" (שמקדים הפיסקא "מנהג אבותינו תורה היא" לפיסקא "הרבה טעמים נאמרו עליו", ומוסיף תיבת "כי"):

אכילת מאכלי חלב בחג השבועות קשורה עם עריבות ומתיקות ("געשמאַק") התורה, שנמשלה לחלב ודבש, כמו שכתוב[82] "דבש וחלב תחת לשונך" - שזהו העונג שבתורה מחמת הלימוד והבנת והשגת התורה.

וזהו שמדגיש רבינו הזקן, שמעלה זו שבתורה היא גם בעניני מנהג ישראל - "ומנהג אבותינו תורה היא כי הרבה טעמים נאמרו עליו", שגם במנהגי ישראל ישנו ענין ה"טעם" - עריבות ומתיקות - שבתורה, ובמילא יש בהם גם ענין הריבוי ("הרבה טעמים"), שזהו הריבוי שבתורה שמצד ענין ההבנה וההשגה והתענוג כנ"ל.

וענין זה מרמז רבינו הזקן בהלכות השייכות לחג השבועות, זמן מתן תורתנו, כי: ישנם הטוענים שדי בכך שמקבלים את התורה עצמה בשמחה ובפנימיות, אבל בנוגע למנהגים - אין זה נוגע כו'. ולכן מדגיש רבינו הזקן מעלת מנהגי ישראל במנהג אכילת מאכלי חלב בחג השבועות, המדגיש ענין קבלת

---

76) תניא ספל"ז.

77) ראה לקו"ת נצבים מט, ד. וש"נ. וראה גם סה"מ ה'ש"ת ס"ע 49, ובהערת כ"ק אדמו"ר שליט"א שם.

78) ראה תורת מנחם - התוועדויות חל"ז ע' 5. וש"נ.

79) ראה לקו"ת במדבר יח, ב.

80) שבת פח, ב.

81) לקו"ת שם.

82) שה"ש ד, יא. וראה חגיגה יג, א. רמב"ם הל' יסוה"ת ספ"ב.

התורה בשמחה ועונג (״דבש וחלב תחת לשונך״), ללמדנו, שקבלה זו כוללת גם מנהגי ישראל, שהם בכלל תורה, עם ״הרבה טעמים״.

* * *

יח. כ״ק אדמו״ר שליט״א צוה לנגן ניגון שלש התנועות (דהבעל־שם־טוב, הרב המגיד ואדמו״ר הזקן). ואחר כך צוה לנגן ואמר מאמר דיבור המתחיל ועשית חג שבועות להוי׳ אלקיך.

* * *

יט. האמור לעיל בביאור דיוק לשון רבינו הזקן אודות המנהג לאכול מאכלי חלב בחג השבועות, ״כי הרבה טעמים נאמרו עליו״, שבזה מודגש ענין הטעם והעונג שצריך להיות בתורה (״דבש וחלב תחת לשונך״) - יש לקשר גם עם אחד הטעמים שהובא לאכילת מאכלי חלב בחג השבועות, שהוא זכר לשתי הלחם שהיו מקריבין בחג השבועות, כי כאשר ״אוכלים מאכל חלב ואחר כך מאכל בשר, וצריכין להביא עמהם ב׳ לחם על השולחן שהוא במקום המזבח, ויש בזה זכרון לשני הלחם שהיו מקריבין ביום הבכורים״[65].

כלומר: נוסף על אכילת מאכלי חלב בחג השבועות - צריכים לאכול גם מאכלי בשר, שהרי ״מצוה לאכול בשר בכל יום־טוב״ (כמובא בשולחן ערוך אדמו״ר הזקן הנ״ל[62]). ובהדגשה יתירה בחג השבועות - כדאיתא בגמרא[83] ״הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם .. יום שניתנה בו תורה״, ״שישמח בו במאכל ומשתה להראות שנוח ומקובל יום זה לישראל שניתנה תורה בו״[84], ו״רב יוסף ביומא דעצרתא אמר עבדי לי עגלא תילתא, אמר, אי לאו האי יומא דקא גרים וכו׳״, וכמו שכתב רבינו הזקן בשולחן ערוך[85] ש״לפיכך אינו דומה לשאר יום טוב ושבתות שמותר להתענות בהם תענית חלום״, אלא ״אסור להתענות תענית חלום בחג השבועות״[86]. וכיון שבחג השבועות צריכים לאכול הן מאכלי חלב והן מאכלי בשר - צריכים להביא עמהם ב׳ לחם, ויש בזה זכרון לשתי הלחם.

וכיון שכל עניני התורה הם בדיוק, הרי מובן, שיש קשר בין מנהג אכילת מאכלי חלב (המורה על עונג האדם בלימוד התורה) לזכרון לשתי הלחם.

כ. ויש לבאר תחילה תוכן הענין שאסור להתענות תענית חלום בחג השבועות, כדי ״להראות שנוח ומקובל לישראל יום שניתנה בו התורה״[85] - בהקדם ביאור כללות ענין החלום בעבודת האדם[86].

מבואר בדרושי חסידות[87] על הפסוק[88] ״בשוב ה׳ את שיבת ציון היינו כחולמים״, שהעבודה בזמן הגלות היא בדוגמת חלום שבו יכולים להתחבר שני הפכים, ודוגמתו בעבודת בני ישראל לבוראם בזמן הגלות, שבשעת התפילה ולימוד התורה יכולה להיות התעוררות אהבה ויראה בשלימות, ולאחרי כן יכול להתנהג להיפך לגמרי. ואף־על־פי־כן, ״לא יפול לב האדם עליו״ לומר שההתעוררות שבתפילה אינה ענין אמיתי הקשורה בעצם מציאותו, דאם לא כן, איך יתכן שבמשך זמן קצר ישתנה אל ההיפך לגמרי (היפך עצם מציאותו) - כיון שזהו מצד המעמד ומצב דזמן הגלות, ש״אותותינו לא ראינו גו׳ ולא אתנו יודע עד מה״[89], שלכן יכולה להיות התגברות הלעומת זה כו׳, ומכל־מקום אין זה אלא ״חלום״, שיש בו חיבור שני הפכים, שלכן אין זו סתירה שגם ההתעוררות שלו בשעת התפילה היא ענין אמיתי.

וזוהי הנחמה שבפסוק ״בשוב ה׳ את שיבת ציון היינו כחולמים״ - דלכאורה, כיון שקאי על זמן הגאולה, למה נאמר ונכתב בתורה בתור הוראה נצחית בדורות שלפני ביאת המשיח - כיון שנוגע גם בזמן הזה, כדי להתמודד עם היצר הרע שא׳ מתכסיסיו הוא לפעול יאוש ונפילת הרוח, היפך השמחה וטוב לבב שצריך להיות בעבודת ה׳.

---

83) פסחים סח, ב.
84) פרש״י שם.
85) שם סי״ח.
86) ראה גם שיחת יום ב׳ דחה״ש דאשתקד סי״ד (תורת מנחם - התוועדויות ח״מ ע׳ 48 ואילך). וש״נ.
87) תו״א וישב כח, ג ואילך.
88) תהלים קכו, א.
89) שם עד, ט.

ובכן: ענין החלום, ובמילא גם תענית חלום - יכול להיות בכל שאר הימים טובים, ואפילו בשבתות, אבל לא בחג השבועות, שאז אין שליטה ללעומת זה כו׳.

כא. ויובן על־פי מה שנתבאר לעיל (סעיף א ואילך) בנוגע לנוסח הברכה של כבוד־קדושת מורי וחמי אדמו״ר - ״קבלת התורה בשמחה ובפנימיות״:

אף שלכאורה צריכים להיות כל עניני המועדים והשבתות וכל עניני תורה ומצוות בשמחה ובפנימיות, מכל־מקום, יש חילוק עיקרי בזה - שבכל השנה כולה אמרו רז״ל[26] ״לעולם יעסוק אדם בתורה ומצוות אף־על־פי שלא לשמה״, אף שלעת־עתה חסר בענין השמחה והפנימיות; מה־שאין־כן בחג השבועות, שאז נעשה מחדש הענין דמתן תורה, שזהו ענין של גירות - הרי זה צריך להיות בשמחה ובפנימיות דוקא, כנ״ל בארוכה.

וזהו הטעם לשלילת תענית חלום בחג השבועות דוקא, ״להראות שנוח ומקובל יום זה לישראל שניתנה תורה בו״, כי זהו כל החידוש דחג השבועות, שאז הוא זמן ה״גירות״ שצריך להיות בשמחה ובפנימיות דוקא, ולכן לא שייך שביום זה יהיה מצב של ״חלום״ שנותן מקום לענין הפכי כו׳.

אך עדיין אינו מובן: במשך המעת־לעת דחג השבועות, ועל־אחת־כמה־וכמה בחוץ לארץ שהיום־טוב הוא במשך ב׳ ימים - יכולים להיות כמה וכמה רגעים שבהם לא נמצאים במעמד ומצב של קבלת התורה בשמחה ובפנימיות?

כב. ויש לבאר זה על־פי דברי רבינו הזקן[90] בפנימיות הענינים (ומזה יובן גם בנגלה דתורה), בביאור ״הטעם מה שחג השבועות אינו אלא יום אחד בלבד, מה־שאין־כן בפסח וסוכות שהן ז׳ ימים״.

[ובהקדמה - שלא שייך לשאול למה נקבע חג השבועות ליום אחד ולא לשבעה ימים, כמו פסח וסוכות; יכולים רק לשאול מהי ההוראה (״תורה״ מלשון הוראה[91]) שיכולים ללמוד מענין זה, ובשביל לימוד ההוראה יש צורך בביאור טעם הדבר - לא רק בנוגע לכללות הענין, אלא גם בנוגע לפרטים שבו.

ואף שהרמב״ם כותב ב׳מורה נבוכים׳[92] שרק בנוגע לכללות המצוה שייך ליתן טעם (ויש מצוות שלא נודע הטעם גם לכללות המצוה, כמו לחם הפנים, שעל זה כותב הרמב״ם[93] ״איני יודע לכך טעם״), מה־שאין־כן בנוגע לפרטי המצוה - הרי על־ידי שנתגלתה פנימיות התורה נתבארו כמה וכמה טעמים גם בנוגע לפרטי המצוות, וכפי שמצינו בספר המצוות לה׳צמח־צדק׳, שמבאר טעמי המצוות בשייכות לעבודת ה׳].

ומבאר בזה רבינו הזקן, ש״חג השבועות הוא זמן קבלת התורה שהוא בבחינת הכתר, שהוא בחינת יחידה שלמעלה מהתחלקות ז׳ מדות שנק׳ ז׳ ימים למעלה, וכדמיון מולד הלבנה שהיא בנקודה אחת בלבד כו׳״.

והענין בזה - שענינם של חג הפסח וחג הסוכות הוא מצוות פרטיות, כמו מצות קרבן פסח, מצות חמץ ומצה, ועל־דרך־זה בחג הסוכות; מה־שאין־כן ענינו של חג השבועות הוא כללות נתינת התורה ומצוות. ובהתאם לכך מתבטא הדבר גם בענין הזמן, שחג הפסח וחג הסוכות באים בהתחלקות פרטי הזמן - שבעת ימים, מה־שאין־כן חג השבועות, שגם בהמשכתו למטה הוא למעלה מהתחלקות פרטי הזמן - נקודה אחת.

כג. ועדיין צריך להבין: הרי גם ביום אחד (ועל־אחת־כמה־וכמה בב׳ ימים, כבחוץ לארץ) ישנה התחלקות הזמן לכמה וכמה שעות ורגעים, ומהו הפירוש שחג השבועות הוא ״בחינת יחידה שלמעלה מהתחלקות .. נקודה אחת״?

---

90) תו״א (הוספות) יתרו קט, סע״ד.

91) ראה רד״ק לתהלים יט, ח. גו״א ר״פ בראשית (בשם הרד״ק). זח״ג נג, ב.

92) ח״ג פכ״ו.

93) שם פמ״ה.

אך הענין בזה - על־פי ביאור הגאון הרגצ׳ובי[94] - שיש מציאות של נקודה אחת, אלא שמתפשטת במשך כל כ״ד שעות המעת־לעת, אבל גם לאחרי התפשטותה נשארת נקודה אחת, שלכן, הרי זה באופן שתופסים את כולה (או לאידך גיסא - שלא תופסים מאומה).

כלומר: נקודה זו היא בעצם למעלה מגדר זמן, אלא זהו כפי שהבחינה שלמעלה מזמן מאירה בתוך גדרי הזמן, שלכן גם בתוך הזמן הרי היא נקודה שאינה נחלקת.

[ועל דרך מה שנתבאר לעיל במאמר[95] בענין ״כמים הפנים לפנים״[96], שהמים הם פשוטים, ונראים בהם פני האדם המסתכל בהם, אבל גם אז המים עצמם אינם משתנים כלל ונשארים בפשיטותם, כי גם מהות הפנים הנראים במים אינו אלא מהות המים עצמם[97]. וכן הוא למעלה, שאור אין־סוף שלמעלה מהצמצום הוא פשוט בתכלית הפשיטות ולא שייך בו שום ציור כלל, וזה שעלה ברצונו יתברך לברוא את העולם מחמת התענוג שיהיה במעשה התחתונים, אינו עושה שום שינוי בו יתברך, כי הכל מיניה וביה ונשאר בפשיטותו.

ומעין זה הוא בענין כ״ד שעות המעת־לעת דחג השבועות, שהם נקודה אחת - שזהו לפי שבזמן זה נמשכת ומתגלה נקודה שהיא בעצם למעלה מגדר זמן, ולכן, גם כפי שנמשכת בתוך זמן, הרי היא נשארה בפשיטותה למעלה מגדר התחלקות, כך שכל המשך זמן זה הוא בבחינת נקודה אחת].

וזהו גם כללות ענין התורה - שענינה הוא עצם פשיטות אור אין־סוף ברוך־הוא שלמעלה מגדר התחלקות, אלא שניתנה למטה באופן שמתחלקת לריבוי פרטים ופרטי פרטים, אבל גם לאחרי ירידתה בבחינת התחלקות נשארת היא עצם אחד שלמעלה מגדר התחלקות.

וענין זה בא לידי הדגשה בשעת מתן תורה, שאז ניתנה התורה כפי שהיא למעלה מהתחלקות, שזהו ענין עשרת הדברות שבהם נכללות כל תרי״ג מצוות (כמבואר ברס״ג[72]), וגם עשרת הדברות עצמם נאמרו ״בדיבור אחד״[98] דוקא, ועד להתכללות של כל עשרת הדברות באות א׳ דתיבת ״אנכי״ (כנ״ל סעיף ט״ו), והרי הזמן דהברת אות א׳ עם הניקוד שלה הוא ״רגע כמימרא״[99], שעל־פי דין הרי זה שיעור זמן שאין פחות ממנו - נקודה אחת.

וזהו ענין ה״נקודה אחת״ של המעת־לעת דחג השבועות, שהוא הרגע דאמירת עשרת הדברות, שבו ניתנה התורה כפי שהיא למעלה מגדר התחלקות, אלא שנקודה זו מתפשטת בכל כ״ד שעות המעת־לעת - כשם שה״א״ ד״אנכי״ כולל ומתפשט בכל עשרת הדיברות, וכל תרי״ג מצוות התורה.

והטעם שהתפשטות הנקודה היא במשך כ״ד שעות המעת־לעת, לא פחות ולא יותר, הוא - על־פי דברי הגמרא במסכת נזיר[100] ש״יומא מיפסקי מהדדי״, ״כדכתיב[101] ויהי ערב ויהי בקר יום אחד״, היינו, שסדר הבריאה הוא באופן שמעת־לעת הוא מציאות אחת - נקודה אחת, ולכן מתפשטת הנקודה דחג השבועות במשך המעת־לעת דוקא.

כד. ובנוגע לענינו:

כיון שרצונו של הקב״ה שקבלת התורה תהיה בשמחה ובפנימיות, הרי לא יתכן שבמשך כל המעת־לעת דחג השבועות לא יהיה רגע אחד - כפשוטו - שבו יהיה חפץ באמת, בשמחה ובפנימיות, למלא רצונו של הקב״ה.

ורגע זה מספיק בשביל שתהיה אצלו הנקודה דחג השבועות (שמתפשטת במשך כל המעת לעת) - קבלת התורה בשמחה ובפנימיות.

---

94) ראה בארוכה מפענח צפונות פ״ג. וש״נ.

95) ד״ה בשעה שעלה משה למרום פ״ד ואילך; ד״ה ועשית חג שבועות פ״ג ואילך (לעיל ע׳ 343 ואילך; ע׳ 354 ואילך).

96) משלי כז, יט.

97) המשך הענין, דלכאורה אין משל זה מכוון לנמשל למעלה לענין פשיטות אוא״ס שלפני הצמצום - נכלל בד״ה בשעה שעלה הנ״ל פ״ה (לעיל ע׳ 345).

98) מכילתא ופרש״י יתרו כ, א. וראה גם לקמן סל״ח ואילך.

99) ראה ברכות ז, א.

100) ז, א.

101) בראשית א, ה.

וכיון שבחג השבועות יש אצל כל אחד מישראל קבלת התורה בשמחה ובפנימיות, הרי מובן, שלא שייך אצלו מעמד ומצב של ״היינו כחולמים״, ובמילא, אין נתינת מקום ל״תענית חלום״ בחג השבועות.

וכשם שהנקודה דמתן תורה מתפשטת בתוך גדרי הזמן, בכל כ״ד שעות המעת־לעת דחג השבועות, כך היא חודרת את כל מציאותו של האדם לקבל את התורה בשמחה ובפנימיות, עד שגם גופו הגשמי שמח בקבלת התורה - ״שישמח בו במאכל ומשתה להראות שנוח ומקובל יום זה לישראל שניתנה תורה בו״.

כה. על־פי כל הנ״ל יובן הקשר דסעודות חג השבועות - שבאו להורות ״שנוח ומקובל יום זה לישראל שניתנה תורה בו״ - לזכרון לשתי הלחם דוקא.

והענין בזה:

״לחם״ - רומז על התורה, ו״שתי הלחם״ - כמו שכתוב[102] ״לכו לחמו בלחמי״ - רומזים על שתי הבחינות שבתורה, תורה שבכתב ותורה שבעל־פה[103], שהחילוק הכללי ביניהם הוא - שתורה שבכתב נקראת ״לחמי״ (לחם שלי), של הקב״ה, להיותה בתכלית הדיוק על כל אות וקוץ כו׳ כפי שניתנה מלמעלה, באופן ד״לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו״[104]; ואילו תורה שבעל־פה נקראת ״לחמו״ (לחם שלו), של האדם הלומד, שעל ידו ניתוסף בתורה - ״לאפשא לה״[105] - ריבוי בלי גבול, כמו שכתוב[106] ״ועלמות אין מספר״, ״אלו ההלכות״, על־ידי־זה שכל אחד מישראל מתייגע ומוצא את חלקו בתורה - כמו שכתוב[107] ״ותן חלקנו בתורתך״ - שבו צריך להוסיף ולחדש.

וענין ״שתי הלחם״ שמקריבים בחג השבועות מורה על חיבור שני הלחמים יחד, כי ענין התורה הוא - המשכת ״לחמי״, היינו תורתו של הקב״ה כפי שהיא למעלה מגדר התחלקות, בתוך ״לחמו״, שהיא התורה שנלמדת על־ידי בני ישראל; והרי זהו כל ענין התורה - שהתורה שלמעלה מתפשטת בתוך גדרי הזמן והמטה, שלכן, גם כפי שניתנה למטה, בתוך גדרי הזמן, נשארת היא תורת ה׳ שלמעלה מגדרי הזמן.

כו. וזהו אחד הביאורים במאמר רז״ל[108] ״כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש נאמר למשה מסיני״ - דלכאורה הרי זה דבר והיפוכו: מחד גיסא, חידוש של התלמיד ותיק, ולאידך גיסא, דבר שנאמר למשה מסיני?

וידוע שיש בזה ב׳ ביאורים[109]:

א) בסיני ניתנו הכללים והיסודות של התורה, ועליהם בנוי חידושו של התלמיד ותיק.

ב) ביאור עמוק יותר:

תורתו של הקב״ה היא בעצם למעלה מגדר זמן, דכשם שהקב״ה היה הוה ויהיה כאחד, ואין אצלו שום הגבלה של חילוקי הזמנים דעבר הוה ועתיד, כך לא שייך ההתחלקות דעבר הוה ועתיד בתורה; אלא שהתורה ניתנה למטה בתוך גדרי הזמן דעבר הוה ועתיד, אך גם כפי שניתנה למטה נשארת היא במהותה למעלה מגדר התחלקות הזמן.

וזהו ביאור שני הקצוות בחידושים שנתחדשו על ידי תלמיד ותיק:

ברגע דמתן־תורה - אמירת עשרת הדברות בדיבור אחד - היה גילוי נקודה העצמית דתורה כפי שהיא למעלה מגדר התחלקות (כנ״ל סעיף כ״ג), כולל התחלקות דזמן - עבר הוה ועתיד, ובמילא נכלל בנקודה

---

102) משלי ט, ה.

103) זח״א (בהשמטות) רס, א. וראה לקו״ת אמור לז, ב. ובכ״מ.

104) פ׳ ראה יג, א.

105) זח״א יב, ב. וראה תו״א מקץ לח, ג. לט, ד. ובכ״מ.

106) שה״ש ו, ח. וראה תורת מנחם סה״מ תשרי ע׳ שעב. וש״נ.

107) אבות פ״ה מ״כ. וראה לקו״ש חי״ג ע׳ 116 ואילך, ובהערה 34 שם.

108) ראה מגילה יט, ב. ירושלמי פאה פ״ב ה״ד. שמו״ר רפמ״ז. ועוד.

109) ראה שיחת יום ב׳ דחה״ש דאשתקד ס״ב (תורת מנחם - התוועדויות ח״מ ע׳ 37 ואילך). וש״נ.

זו גם חידושו של התלמיד ותיק שיתחדש בעתיד; אלא שאחר כך נמשכה ה״נקודה״ של התורה בגדרי הזמן דעבר הוה ועתיד, ומצד גדרי הזמן הרי זה חידושו של התלמיד ותיק שחידש ענין זה בתורה בזמן זה - כמה דורות לאחרי מתן־תורה, ומכל־מקום, הרי זה חלק מתורת ה׳ שניתנה ברגע דמתן תורה.

כז. והנה, על־פי הנ״ל שענין ״שתי הלחם״ מורה על חיבור ״לחמו בלחמי״, שגם התורה הנלמדת למטה על ידי האדם היא בעצם ״לחמי״, תורתו של הקב״ה שלמעלה מגדר התחלקות - יובן עוד ענין ב״שתי הלחם״:

משמעות לשון הזהר[110] הוא שהיו מקריבים את שתי הלחם על גבי המזבח. אבל, זהו היפך הדין ש״שתי הלחם .. נאכלים לכהנים, ואין בהם למזבח״[111], ולא עוד אלא שהמעלה מהם על גבי המזבח עובר בלא תעשה[112].

והענין הוא[113]:

התורה מצד עצמה - הנה גם כאשר נלמדת על־ידי האדם למטה שנמצא במצב של היפך הטהרה, נאמר עליה[114] ״הלא כה דברי כאש״, ״מה אש אינו מקבל טומאה אף דברי תורה אינן מקבלין טומאה״[115], כך, שבכל מקום שנמצאת הרי היא - לאמיתו של דבר - על גבי המזבח.

וזוהי משמעות דברי הזהר ששתי הלחם - גם התורה כפי שנלמדת על ידי האדם למטה, ״לחמו״ - קרבים על גבי המזבח, שהם לחמו של הקב״ה (וכנ״ל, שזהו תוכן ענין הקרבת שתי הלחם בחג השבועות - חיבור ״לחמו״ ב״לחמי״).

אלא שאין ההלכה כן, והדין בפועל ממש הוא שאין מקריבים את שתי הלחם על גבי המזבח, אלא הם נאכלים לכהנים, כי, כל ענין נתינת התורה למטה הוא - שהתורה שלמעלה מהתחלקות תומשך ותתפשט בגדרי הזמן גופא.

וענין זה הוא בהתאם לכללות התכלית דמתן תורה - לפעול בירור העולם, שלכן ניתנה התורה למטה דוקא, כדברי הגמרא[116] שכאשר מלאכי השרת ביקשו שתינתן להם התורה, השיבו להם: ״למצרים ירדתם כו׳ יצר הרע יש ביניכם״, והיינו, שהסיבה לכך שהתורה לא ניתנה למלאכים היא לפי שאינם שייכים לבירור ארץ מצרים [ואדרבה - כמבואר בכתבי האריז״ל[117] בפירוש מאמר רז״ל[118] ״אני ולא מלאך״, שאילו היה מלאך יורד למצרים, הנה מצד גודל הטומאה כו׳, לא זו בלבד שלא היה יכול להוציא את בני ישראל משם, אלא הוא בעצמו היה נשקע שם]; מלאכים - יכולים רק למלא שליחות, אבל אינם יכולים לפעול בירור וזיכוך כו׳[119]. ומזה מובן, שהבירור דמצרים ויצר הרע כו׳ הוא ענין עיקרי בתורה, ולכן ניתנה לבני ישראל דוקא, אשר, להיותם ״נצר מטעי מעשה ידי להתפאר״[120], הנה גם בהיותם למטה במצב של ״יצר הרע יש ביניכם״, הרי ״לא ידח ממנו נדח״[34], ובודאי שסוף כל סוף יפעלו בירור העולם, החל מבירור היצר הרע, כמאמר רז״ל[121] ״בכל לבבך, בשני יצריך״, ועד לבירור ארץ מצרים (״למצרים ירדתם״).

ובהתאם לכך, הנה גם שתי הלחם נאכלים לכהנים, שנעשים מאכל אדם שקשור עם ענין הבירורים כו׳.

וכן הוא בנוגע למנהגם של ישראל בחג השבועות, ש״אוכלים מאכל חלב ואחר כך מאכל בשר, וצריכין להביא עמהן ב׳ לחם על השולחן שהוא במקום המזבח, ויש בזה זכרון לשני הלחם שהיו מקריבין

110) ח״ב קפג, ב.
111) מנחות עד, ב (במשנה).
112) שם נז, ב.
113) הביאור ע״פ נגלה - ראה בארוכה ״רשימות״ חוברת קמז ע׳ 6 ואילך. אג״ק ח״א ס״ע שז ואילך.
114) ירמי׳ כג, כט.
115) ברכות כב, א.
116) שבת פח, סע״ב ואילך.
117) סידור האריז״ל בהגש״פ במקומו. הובא בלקו״ת צו טז, א.
118) הגש״פ (פיסקא ויוציאנו).
119) ראה המשך תער״ב ח״ב ע׳ תתצט.
120) ישעי׳ ס, כא.
121) ספרי ופרש״י ואתחנן ו, ה.

ביום הביכורים״ - שבמנהג זה יש זכרון לענין חיבור שני הלחמים ד״לכו לחמו בלחמי״, שמצד זה הנה גם התורה כפי שירדה למטה נמצאת תמיד על גבי המזבח (כנ״ל בדברי הזהר); ולאידך גיסא, הרי זה צריך לחדור את מציאות האדם (ה״מטה״) באופן שגם בגופו הגשמי מרגיש ש״נוח ומקובל לישראל יום שנתנה בו התורה״, כפי שבא לידי ביטוי בסעודות דחג השבועות.

כח. ומכאן באים לבירור הספק בדברי האחרונים בנוגע לשתי הלחם[122]:

איתא במשנה[123]: ״העומר היה מתיר במדינה (לאכול החדש בכל המקומות[124]), ושתי הלחם במקדש״ (שקודם שתי הלחם אין מביאין מנחה מתבואה חדשה[124]).

אך יש להסתפק בנוגע ל״שתי הלחם במקדש״ - אם זה בגדר ״מתיר״ כמו העומר במדינה, או שאין זה בגדר ״מתיר״, כיון שאין איסור להקריב חדש קודם שתי הלחם, אלא שיש תנאי בשתי הלחם שצריכים להיות ״מנחה חדשה״[125], ובמילא אין להקריב מתבואה חדשה קודם שתי הלחם, כדי ששתי הלחם יהיו ״מנחה חדשה״.

אמנם, על־פי המבואר לעיל בביאור גדרה ותכליתה של תורה, מובן, ששתי הלחם הוא בגדר מתיר.

ובהקדים - שכיון ששתי הלחם הם קרבנות היום דחג השבועות, הרי הם קשורים עם ענינו של היום, ״יומא דקא גרים״[83] (על דרך מאמר רז״ל[126] ״מגלגלין זכות ליום זכאי״), שזהו הענין דמתן־תורה, וכנ״ל ששתי הלחם רומזים על הענין ד״לכו לחמו בלחמי״.

ועל־פי המבואר לעיל בארוכה, שאף שהתורה מצד עצמה היא למעלה מהעולם (והיא תמיד ״על גבי המזבח״), הרי התכלית של מתן־תורה הוא לפעול בירור העולם (בירור דארץ מצרים ויצר הרע), על־ידי ירידת התורה והתלבשותה בגדרי העולם - יש ללמוד גם בנוגע לשתי הלחם (שרומזים על ענין התורה), שהחיוב שיהיו ״מנחה חדשה״ הוא לא רק תנאי בשתי הלחם עצמם (כשם שצריכים לבוא מן החטים[127], וחמץ[128] דוקא), אלא הוא גם בגדר ״מתיר״ לאחרים, בהתאם לכללות ענין התורה, שהיא לא רק לעצמה, אלא גם לפעול על ענינים אחרים.

ולהעיר: ידוע הכלל שמביא ה׳צמח־צדק׳[129], שאין להכריע ולפסוק על־פי קבלה, כפי שמוסכם אפילו אצל מקובלים, ועל־אחת־כמה־וכמה אצל בעלי נגלה. אבל בנדון דידן, הרי מפורש במשנה ש״העומר היה מתיר במדינה ושתי הלחם במקדש״, ובגמרא נתפרש להדיא הלשון ״מתיר״ גם בנוגע לשתי הלחם - ״מהו שיתירו כו׳״[123]. והרי פשטות הלשון ״מתיר״ מורה שענינו הוא להתיר לאחרים, ועל דרך הדם שנקרא מתיר, לפי שמתיר בשר הקרבן לאכילה, וכן הקומץ נקרא מתיר, לפי שמתיר את השיריים[130]. ונמצא, שהגדר ד״מתיר״ בנוגע לשתי הלחם הוא על־פי נגלה דתורה, ובמילא, כן הוא גם בפנימיות הענינים, בעבודת האדם - כאמור שענינה של התורה (שתי הלחם) הוא לפעול גם הבירור דארץ מצרים ויצר הרע כו׳.

[ומטעם זה, הנה כאשר לומדים ענין בתורה, הן בנגלה דתורה והן בפנימיות התורה, גם כאשר מדובר אודות סדר השתלשלות, עניני הספירות, נשמות וכו׳, צריך לבוא מזה ״בכן״ בנוגע לעבודה בפועל אצל נשמה בגוף בעולם הזה הגשמי, וכדברי כבוד קדושת מורי וחמי אדמו״ר[131] שזהו על דרך הפתגם ״אין חכם כבעל הנסיון״[132], וכל זמן שלא נתנסה בפועל ממש, יש להסתפק אם אכן יודע ומבין את השכל לאשורו].

---

122) בהבא לקמן - ראה לקו״ש חל״ב ע׳ 134 ואילך, ובהנסמן שם. תורת מנחם - התוועדויות ח״מ ע׳ 244 ואילך. וש״נ.

123) מנחות סח, ב.

124) פי׳ הרע״ב (ועוד) שם (פ״י מ״ו).

125) אמור כג, טז.

126) תענית כט, א. וש״נ.

127) תשא לד, כב ובפרש״י.

128) אמור שם, יז. מנחות נב, ב.

129) חידושים על הש״ס לשבת פי״ט מ״ב (נד, ד), למקואות פ״א מ״ו (קעב, סע״א). הובא באג״ק ח״י ע׳ יד.

130) רמב״ם הל׳ פסולי המוקדשין פי״ח ה״ז.

131) סה״מ ה׳ש״ת ע׳ יא. וראה גם לעיל ע׳ 322 הערה 3. וש״נ.

132) עקידה פ׳ נח (שער יד ד״ה [הקדמה] השלישית). מעבר יבוק שער ב.

וזהו גם המשך הענינים ד״עומר .. ושתי הלחם״[133] - שתחילה צריך להיות הבירור ד״עומר״, שבא מן השעורים[123], מאכל בהמה [כדאיתא בגמרא במסכת פסחים[134] ״יוחנן חקוקאה .. אמרו ליה חיטין נעשו יפות, אמר להם שעורים נעשו יפות, אמרו ליה צא ובשר לסוסים ולחמורים״], ואחר כך צריך להיות הבירור ד״שתי הלחם״, שבאות מן החטים, מאכל אדם (כמאמר רז״ל[135] עץ הדעת חטה היתה), שלאחרי הבירור - כלום ״אדם מביא חטין חטין כוסס כו׳״[136] - נעשים ראויים לאכילת אדם.

כט. וענין זה מודגש מיד בהתחלת עשרת הדיברות - ״אנכי הוי׳ אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים״[137]:

אף־על־פי שבריאת שמים וארץ הוא פלא גדול יותר מאשר יציאת מצרים, מכל־מקום, לא נאמר ״אנכי הוי׳ אלקיך אשר בראתי שמים וארץ״[138], אלא ״אשר הוצאתיך מארץ מצרים״ דוקא, כי, ביציאת מצרים התחיל כללות הענין דמתן תורה (כמובן גם מדברי הגמרא במסכת יבמות[5], שהתחלת הגירות היתה על־ידי המילה ביציאת מצרים, וסיומה על־ידי טבילה והזאה במתן תורה), כמו שכתוב[139] ״וארא אל אברהם וגו׳ ושמי הוי׳ לא נודעתי להם״, ״לא ניכרתי להם במדת אמיתית שלי״[140], ״לכן אמור לבני ישראל אני הוי׳ והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים וגו׳״[141], שאז (ביציאת מצרים) התחיל כללות החידוש דמתן תורה - שבטלה הגזירה שעליונים לא ירדו לתחתונים כו׳[142], שזהו כללות הענין דבירור המטה.

וזהו כללות הענין דמתן תורה - שהא׳ ד״אנכי״, נקודה שלמעלה מהתחלקות (שלכן חג השבועות אינו שבעת ימים, כמו חג הפסח וחג הסוכות, אלא יום אחד), נמשכת ומתפשטת בכל פרטי הענינים שבעולם, לבררם ולזככם, עד שגם הם יהיו חדורים באחדות הוי׳.

וכהרמז בתיבת ״אחד״, כמו שכתב הסמ״ק[143] שגם בד׳ רוחות העולם ובז׳ רקיעים וארץ (ח׳) נמשך וחודר הא׳, אלופו של עולם - כפי שהקב״ה הוא למעלה משמות, שלכן נרמז באות א׳, נקודה שלמעלה מהתחלקות.

ועל זה נאמר[144] ״ביום ההוא יהיה ה׳ אחד ושמו אחד״, ״לא כעולם הזה .. נכתב ביו״ד ה״י ונקרא באל״ף דל״ת (״לא כשאני נכתב אני נקרא״, היינו, שבגילוי (נקרא) ישנו רק ענין האדנות, שיכול להיות בעל כרחו), אבל לעולם הבא כולו אחד, נקרא ביו״ד ה״י ונכתב ביו״ד ה״י״[145], כפי שיתגלה בקרוב ממש, בגאולה האמיתית והשלימה על־ידי משיח צדקנו.

* * *

ל. בכמה דרושי חסידות השייכים לחג השבועות[146], הובא ונתבאר מאמר רז״ל[147] ״דוד זמירות קרית להו״ - מכמה טעמים, וגם מצד זה שחג השבועות הוא יום ההילולא של דוד המלך, ״נעים זמירות ישראל״[148].

ותוכן הדברים:

---

133) ראה גם לקו״ש שם ע׳ 136 ואילך.
134) ג, סע״ב. וראה גם התוועדויות תש״נ ח״ב ע׳ 258 ואילך. וש״נ.
135) ברכות מ, סע״א.
136) יבמות סג, א.
137) יתרו כ, ב.
138) ראה תורת מנחם סה״מ סיון ע׳ שח. וש״נ.
139) וארא ו, ג.
140) פרש״י עה״פ.
141) שם, ו.
142) שמו״ר פי״ב, ג. ועוד.
143) הובא בב״י או״ח סס״א. שו״ע ואדה״ז שם ס״ו. וראה לקו״ת תזריע כג, ג. ובכ״מ.
144) זכרי׳ יד, ט.
145) פסחים נ, סע״א. וש״נ.
146) ראה לקו״ת במדבר יח, א ואילך (מחה״ש תקע״א - ראה רשימת הכת״י שבסוף הספר). מאמרי אדהאמ״צ במדבר ח״ב ע׳ תקכ ואילך (מחה״ש תקפ״ו). וראה גם אוה״ת דרושים לשבועות ע׳ קכו. שם בהוספות ע׳ 67.
147) ראה במדב״ר פ״ד, כ. פכ״א, יב. תנחומא פינחס ח. סוטה לה, סע״א.
148) שמואל־ב כג, א. וראה שהש״ר פ״ד, ד (בתחלתה).

איתא בגמרא במסכת סוטה[149]: ״מפני מה נענש דוד, מפני שקרא לדברי תורה זמירות, שנאמר[150] זמירות היו לי חוקיך בבית מגורי (כשהייתי בורח מפני אויבי ואגור מפניהם, הייתי משתעשע בחוקיך והיו לי לזמירות לשעשעני), אמר לו הקב״ה, דברי תורה שכתוב בהן[151] התעיף עיניך בו ואיננו, אתה קורא אותן זמירות, הריני מכשילך בדבר שאפילו תינוקות של בית רבן יודעין אותו, דכתיב[152] ולבני קהת לא נתן (משה עגלות) כי עבודת הקודש וגו׳ (לפי שיש עליהם לשאת בכתף), ואיהו אתיי׳ בעגלתא״.

ולכאורה, תמוה הדבר ביותר, וכמדובר כמה פעמים שדוקא בנוגע לדברים הכי פשוטים לא מצינו שמישהו יתעכב עליהם:

מדובר כאן אודות דוד, שגדלה מעלתו אפילו קודם שנמשח למלך, ועל אחת כמה וכמה לאחרי שנמשח למלך ונקרא ״משיח ה׳״[153], וכמסופר בגמרא במסכת ברכות[154] אודות גודל מעלתו בלימוד התורה עם הסנהדרין כו׳. ואם כן, איך יתכן שלא ידע מעלת התורה, וקרא לה בשם ״זמירות״?

והגע עצמך: הפסוק ״זמירות היו לי חוקיך גו׳״ הוא במזמור קי״ט בתהלים, כלומר, לאחרי שדוד שיבח את הקב״ה בקי״ח אופנים, עד שהגיע לאופן הקי״ט, ואיך יתכן שעדיין לא הכיר חס וחלילה במעלת התורה שאינה ענין של ״זמירות״ בלבד?!

לא. שאלה זו היא גם לאחרי כל מה שנתבאר בענין זה בדרושי חסידות - החל מאגרת הקודש[155], ב׳לקוטי תורה׳[156], בספר המצוות לה׳צמח צדק׳[157], ועוד דרושים[158]:

תוכן הביאור הוא - ש״זמירות היו לי חוקיך״ אמר דוד בעת צרתו, בהיותו בחוץ לארץ, במעמד ומצב ש״גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה׳״[159], ולכן היה מרנן ומזמר לשמח לבו בעסק התורה, על־ידי ההתבוננות שכל עניני העולם - ובמילא גם צרותיו כו׳ - אינם תופסים מקום כלל לגבי מעלת התורה.

וכמבואר באגרת הקודש[155] פרטי ההתבוננות, ״שכל העולמות עליונים ותחתונים - ״מה רבו מעשיך ה׳״[160] ו״מה גדלו מעשיך ה׳״[161] - תלויים בדקדוק מצוה א׳, ד״מ אם הקרבן כשר, נעשה יחוד עליון ועולים כל העולמות לקבל חיותם ושפעם, ואם שינה, שקיבל הדם בשמאלו ד״מ או שלא בכלי שרת כשר או שהיתה חציצה, אזי נתבטלה עליות העולמות וחיותם ושפעם כו׳״.

ומוסיף: ״וכן בתפילין כשרות מתגלים מוחין עליונים דזו״נ שהם מקור החיים לכל העולמות, ובדקדוק אחד נפסלין ומסתלקין המוחין״ - דיש לומר[162], שכוונתו להדגיש שענין זה ״שכל העולמות כו׳ תלויים בדקדוק מצוה א׳״ הוא לא רק בנוגע לעבודה שנעשית בבית המקדש על־ידי כהנים כו׳, אלא כן הוא גם בנוגע להנחת תפילין שנעשית על־ידי כל איש ישראל, בכל זמן ובכל מקום, גם בזמן הגלות ובארץ העמים (כמו דוד עצמו שהיה אז בחוץ לארץ, כנזכר לעיל).

וממשיך לבאר בענין ההתבוננות: ״והלכך, המתבונן מה גדלו מעשי ה׳ שבריבוי העולמות וכל צבאם, ואיך כולם בטלים במציאות לגבי דקדוק א׳ מדקדוקי תורה שהוא עומק מחשבה העליונה וחכמתו יתברך .. מזה נתבונן גדולת עומק מחשבתו יתברך .. ומעלתה לאין קץ ותכלית על מעלות חיות כל העולמות, שכל חיותם שופע מדקדוק אחד ממנה כו׳״.

ומסיים: ״אך מה שהיה משתבח בתהלת התורה במעלתה זו, ואמר זמירות היו לי כו׳, נענש על זה, ואמר לו הקב״ה זמירות קרית להו, משום שבאמת מעלתה זו שכל העולמות בטלים לגבי דקדוק אחד ממנה היא מבחינת אחוריים של עומק המחשבה (כפי שמבאר בהמשך הענין ש״התורה ניתנה בבחינת

149) שם (ובפרש״י).
150) תהלים קיט, נד.
151) משלי כג, ה.
152) נשא ז, ט.
153) שמואל־ב יט, כב.
154) ג, ב ואילך.
155) קו״א ד״ה דוד זמירות קרית להו (קס, סע״א ואילך).
156) שבהערה 146.
157) מצות משא הארון בכתף (דרמ״צ מא, א ואילך).
158) תו״ח מקץ עח [ריט], ד ואילך. מאמרי אדהאמ״צ דלעיל הערה 146. יהל אור ע׳ תסב ואילך. ועוד.
159) שמואל־א כו, יט. וראה כתובות קי, סע״ב.
160) תהלים קד, כד.
161) שם צב, ו.
162) ראה גם תורת מנחם סה״מ שבט ע׳ תטז. וש״נ.

פנים ואחור, כדכתיב[163] .. והיא כתובה פנים ואחור״) .. אבל פנימית שבעומק שהוא פנימית התורה .. אין לשבחה כלל בתהלת חיות כל העולמות, מאחר דלא ממש חשיבי, ובבחינת פנימיותה אינה שמחת לבב אנוש ושעשועיו, אלא כביכול שמחת לב ושעשוע המלך הקב״ה שמשתעשע בה, כי אלקים הבין דרכה וידע מקומה ומעלתה בידיעת עצמו כביכול אבל נעלמה מעיני כל חי[164] .. וזש״ה[165] ואהיה אצלו שעשועים, אצלו דוקא וכו׳״.

״ולפי שתפס דוד בבחינת אחוריים, לכך נענש בשכחה הבאה מן בחינת אחוריים, ונעלם ממנו לפי שעה מ״ש עבודת הקדש עליהם בכתף ישאו, לחבר וליחד את הכתפיים, שהן בחינת אחוריים, אל עבודת הקדש, היא ח״ע, בבחינת פנים, שמשם נמשכו הלוחות שבארון, כמו שכתוב[166] כתובים משני עבריהם כו׳, וכמו שכתוב בירושלמי דשקלים[167] שלא היתה בהן בחינת פנים ואחור״.

אמנם, לאחרי כל הביאור הנ״ל - עדיין אינו מובן:

הפסוק ״ואהיה אצלו גו׳ שעשועים״ שבספר משלי נאמר אמנם על־ידי שלמה, לאחרי דוד; אבל כבר בזמן משה רבינו אמרו על התורה ״חמודה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם״[80], וכפירוש רש״י, ש״באלפים שנה שקדמה תורה לעולם[168] היו עתידין דורות הללו להבראות .. והעבירן ולא בראן, ונתנה לכ״ו דורות, הרי שחסרו תתקע״ד מאלף״, כך, שברור הדבר, שדוד, שלמד תורה בשקידה עצומה כו׳, בודאי ידע את מעלת התורה (לא רק כפי שהיא בשייכות לעולמות, שכולם תלויים בדקדוק אחד מדקדוקי תורה, אלא גם) כפי שהיא למעלה באין ערוך מעולמות.

ובפרט על פי המבואר בדרושי חסידות[169] בפירוש מאמר רז״ל[169] ״אלפים שנה קדמה תורה לעולם״, שאין הכוונה לקדימה בזמן, שהרי גם הזמן הוא נברא (כתורת המגיד[170]), ובריאתו היתה יחד עם בריאת שמים וארץ, אלא הכוונה היא לקדימה במעלה - אלפיים מדריגות, שזהו ענין שבאין ערוך לגמרי.

ומודגש יותר בכך שהתורה נקראת ״הודך״ (כפי שביקשו המלאכים[80]: ״תנה הודך על השמים״[171]) - הודו של הקב״ה, שזהו ענין שבאין ערוך לגמרי משייכות לעולמות.

ואם כן כיצד יתכן שדוד היה משתבח ״בתהלת חיות כל העולמות״, במקום להדגיש את מעלתה העיקרית של התורה, שבאין ערוך לגמרי משייכות לעולמות?!

לב. ויובן על פי המבואר בענין זה במקום אחר - כמאמר רז״ל בירושלמי[172] ״דברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר״:

ענין זה נתבאר גם ב׳תורה אור׳[173], ושם מוסיף רבינו הזקן לבאר הטעם שהיה דוד מזמר ומרנן לשמח לבו בעסק התורה בעת צרתו - לא רק כדי שהצרות לא יהיו תופסים מקום אצלו כו׳, בגלל שכל העולמות בטלים לגבי דקדוק א׳ של תורה, אלא עוד זאת - מפני שהוצרך לבטל את המנגדים כו׳.

וזה לשונו: ״דוד המלך עליו השלום היה צריך לפי שעה - בבית מגורי, שהיו שונאין לו, ואין דינים נמתקין אלא בשרשן[174], דהיינו בשרש התהוות העולמות כו׳ - להתענג ולשמוח בחלקו אשר הוא ממשיך בתורתו לקיום וחיות העולמות, שעל־ידי־זה ממילא יתבטלו כל המונעים, מאחר שמקבלים חיותם ממנה והם בטלים לגבה, וכשממשיך אורה למטה, תפול עליהם אימתה ופחד, והיו כלא היו״.

---

163) יחזקאל ב, יו״ד.
164) איוב כח, כא.
165) משלי ח, ל.
166) תשא לב, טו.
167) פ״ו סה״א.
168) מדרש תהלים צ, ד. ויק״ר פי״ט בתחלתה.
169) ראה ד״ה אלפיים שנה דיום ב׳ דחה״ש תשי״א בתחלתו (תורת מנחם - התוועדויות ח״ג ע׳ 133 ואילך). וש״נ. וראה גם שם חמ״ב ע׳ 309.
170) ראה סידור (עם דא״ח) שער הק״ש עה, סע״ד ואילך. הנסמן בתורת מנחם - התוועדויות ח״ג שם.
171) תהלים ח, ב.
172) ר״ה פ״ג סה״ה. ברייתא דל״ב מדות טו. תוס׳ כריתות יד, סע״א.
173) מקץ לב, א.
174) תניא פל״א (לט, ב). וראה זח״א קנא, א ובמק״מ שם. פע״ח שער השופר פ״א.

וכפי שממשיך לבאר[175] ש״זו היא העצה שיעצו חז״ל (במסכת גיטין[176]) השכם והערב עליהם, דהיינו שיהא בבחינת עליהם, מעלה מעלה וגבוה מהם, דהיינו בבחינת עסק התורה שהיא גבוה ונעלה מאד, שהיא מקור חיותם, ולכן הם כלים ומתבטלין מאליהן וממילא נדחים כו׳״.

כלומר: כל דבר יש לו שרש בתורה - לא רק משה, מרדכי ואסתר, אלא אפילו המן, כמאמר רז״ל[177] ״המן מן התורה מניין כו׳״. ולכן, כאשר דוד היה במעמד ומצב שהיה צריך להנצל ״מכף כל אויביו״[178] ולבטל את המנגדים כו׳ - הוצרך לפעול זאת באמצעות שרשם ומקורם, ולכן הזכיר את מעלת התורה שהיא שרש (חיות וקיום) העולמות, כדי להמתיקן בשרשן.

לג. ועל פי זה מתורצת השאלה, היתכן שדוד שיבח את התורה ״בתהלת חיות כל העולמות״, ולא במעלתה האמיתית שהיא באין ערוך לגמרי משייכות לעולמות:

בודאי ידע דוד מעלתה האמיתית של התורה, שהיא ״חמודה גנוזה כו׳״, ״הודך״, באין ערוך לגמרי משייכות לעולמות; אבל, באותו זמן, ״בבית מגורי״, הוצרך להדגיש דוקא את מעלת התורה שהיא ״חיות כל העולמות״ (אף שזהו רק בחינת אחור שבתורה), כיון שדוקא על־ידי־זה יוכל לבטל את המנגדים כו׳.

משל למה הדבר דומה - שכאשר יש שאלה בענין שנידון בשולחן ערוך חלק אורח־חיים, צריך ללמוד שולחן ערוך חלק אורח־חיים, ולא חלק יורה־דעה, ועל־דרך־זה להיפך. ודוגמתו בנדון דידן: כאשר יש צורך לבטל את המנגדים כו׳ - אזי צריכים להדגיש דוקא את מעלת התורה שהיא שורש ומקור העולמות, אשר, עם היותו בחינת אחור שבתורה, הרי זהו חלק התורה שבאמצעותו יכולים להלחם עם המנגד כו׳ (כמו הלכות מלחמות), ולא יועיל להדגיש את המעלה שהיא באין ערוך לגמרי משייכות לעולמות.

לד. אלא שעל פי זה נשאלת השאלה לאידך גיסא: אם כן, מה היתה הטענה ״דוד זמירות קרית להו״, ועד כדי כך שנענש על זה?!

וענין זה מבאר רבינו הזקן[173] - על ידי הוספת תיבה אחת - שהעונש היה ״לא על שלמד בענין זה, אלא על ששיבחם בזו המעלה לחוד שהוא מקור וחיות כל העולמות, שבאמת הוא גבוה למעלה מעלה מבחינת קיום וחיות כל העולמות כו׳״.

כלומר: הן אמת שבאותה שעה שהוצרך דוד לבטל את המנגדים כו׳ הוצרך להדגיש את מעלת התורה שהיא מקור וחיות כל העולמות, אבל, ביחד עם זה, היה לו להוסיף ולהזכיר גם את מעלת התורה כפי שהיא למעלה מעלה מבחינת קיום וחיות כל העולמות, כי, דבריו של דוד נעשו חלק - פסוק - בתורה, עבור כל ישראל, גם מי שנמצא במעמד ומצב של מנוחה, שמחה וטוב לבב (שאינו צריך לבטל מנגדים כו׳), ולכן לא די לומר שהתורה היא בבחינת ״זמירות״, כיון שאז עלולים שאר בני ישראל לשכוח אודות מעלתה העיקרית של התורה, שהיא ״נעלמה מעיני כל חי״.

ועל־פי־זה יומתק ענין נוסף: כשם שבאמירת ״זמירות היו לי חוקיך״ לא היה חסרון אצל דוד בעצמו (שהרי הוצרך לכך בשביל לבטל את המנגדים כו׳), והחסרון הוא רק בהמסובב מזה בנוגע לאחרים, שעלולים לשכוח את מעלתה האמיתית של התורה - כך גם העונש על זה (״הריני מכשילך .. בעגלתא״) היה באופן שהמכשול לא אירע אצל דוד בעצמו, כי אם אצל אחרים, אלא שדוד היה הגורם והסיבה לכך.

לה. ויש להוסיף ולבאר הענין שאצל דוד עצמו לא היה חסרון בכך ששיבח את התורה בענין ה״זמירות״ - בעומק יותר:

ידוע המבואר (בהמשך ההילולא דכבוד קדושת מורי וחמי אדמו״ר[179], וכן בדרושי חסידות שלפני

---

175) ראה גם תורת מנחם סה״מ תמוז ע׳ יד ואילך. וש״נ.
176) ז, א.
177) חולין קלט, ב. וראה גם תורת מנחם - התוועדויות חי״ג ע׳ 146. וש״נ.
178) שמואל־ב כב, א. תהלים יח, א.
179) ד״ה באתי לגני תש״י פי״א ואילך (סה״מ תש״י ע׳ 131 ואילך). וראה גם סה״מ תש״ט ע׳ 124 ואילך.

זה[180], עד למאמרי רבינו הזקן[181]) במעלת מדת הנצח, שעל זה נאמר[182] ״נצח ישראל לא ישקר ולא ינחם כי לא אדם הוא להנחם״, שזוהי דרגא שאינה סובלת ואין בה שינויים - ״אתר דלא אשתני״[183], וכן הוא באדם למטה, שמדת הנצח נטועה ומושרשת בעצם הנפש, שבה לא שייך שינויים.

והענין בזה:

בכל כחות הנפש יש שינויים מקטנות לגדלות וכיוצא בזה, וכמו בכח השכל והחכמה, שנוסף על השינויים מקטנות לגדלות, הנה ״הלכתא בעיא צילותא״, ו״אי אמרה לי אם קריב כותחא לא תנאי״[184], ועל דרך זה בנוגע להרגש הלב, וכן בנוגע למחשבה דיבור ומעשה; אבל בנוגע לענין החיות (ועל דרך זה בענין הרצון לחיות) הקשור עם עצם הנפש - אין שינויים.

[ועל־פי־זה יש לבאר גם בנגלה דתורה, בנוגע לשיעור אכילה דיום הכפורים - ״ככותבת״ - שזהו שיעור השוה לכל, הן אצל תינוק והן אצל עוג מלך הבשן, ד״קים להו לרבנן כו׳ דבהכי מיתבא דעתי״[185]:

לכאורה אינו מובן: אם השיעור דכותבת ״מיתבא דעתי״ של עוג מלך הבשן - הרי בשביל אדם רגיל מספיק שיעור פחות מזה; ואם אדם רגיל זקוק לככותבת כדי שתהיה ״מיתבא דעתיה״ - זקוק עוג מלך הבשן לשיעור גדול יותר?

אך הענין הוא - ששיעור זה קשור עם כללות החיות שמצד עצם הנפש, שאינו נמדד לפי שיעור הגוף, ובמילא, אין בו שינויים בין תינוק לעוג מלך הבשן].

וזוהי גם המעלה המיוחדת שבמדת הנצח - שקשורה עם עצם הנפש, ולכן, מדת הנצח אינה כמו כל הכחות שהם בהגבלה, וכמו כח השכל, שיגיעת השכל היא רק עד מדה מסויימת, וכדי שתהיה יגיעה גדולה יותר הרי זה דוקא כשיש תשוקה מיוחדת, או הבטחת איזה דבר מיוחד; מה־שאין־כן מדת הנצח היא למעלה מהגבלות, וכפי שרואים במוחש, שבשביל ענין הנצחון עושה האדם גם דברים שאין להם מקום בשכל והם היפך השכל.

ומוסיף כבוד קדושת מורי וחמי אדמו״ר בהמשך ההילולא[179], ש״ענין הנצחון שייך בגדול דוקא .. והוא על דרך שאמרו רז״ל[186] כל תלמיד חכם שאינו נוקם ונוטר כנחש אינו תלמיד חכם .. וכל מי שגדול יותר, מדת הנצחון הוא ביותר אצלו, ולכן, המלך שגדול מכל העם (ועד לאופן של התנשאות על העם, כמו שכתוב[187] ״שום תשים עליך מלך״, ״שתהא אימתו עליך״[188]) .. הנה בו שייך ענין הנצחון יותר, לגלות רצונו וחפצו ולהוציא נצחונו״.

וממשיך לבאר, ש״ענין הנצחון הוא דוקא כשיש מנגד המונע ומעכב .. אז עומד בנצחון כנגדו .. ובשביל ניצוח המנגד הרי מבזבז כל סגולות האוצרות דהון יקר הנאסף והנקבץ במשך כמה שנים מדור אחר דור, ואשר מעולם לא השתמש מזה לשום דבר, וכמוס וחתום מעין כל רואה, הנה בעת ניצוח המלחמה הוא מבזבז כל האוצרות .. ועוד יותר, שגם חייו משליך המלך מנגדו כו׳״.

וענין זה הוא ביתר שאת ויתר עז במלכות דוד, כמבואר ב׳תורה אור׳[189] ש״מלכות דוד נלקחה ממקום עליון שהיא מבחינת כי לא אדם הוא״, ש״אין שם שינויים כלל״, ״וזהו שאמר שמואל לשאול וגם נצח ישראל לא ישקר ולא ינחם כו׳ .. שמאחר שכבר ניתנה לדוד אי אפשר להעביר המלוכה ממנו״.

ונמצא שמלכות דוד היא מבחינת ״נצח״ ש״לא ינחם״ - ״אתר דלא אשתני״, ש״לכן דוד[190] מלך

---

180) תו״ח בשלח רכא, ד ואילך. אוה״ת שם ע׳ תערב ואילך. סה״מ תרכ״ט ע׳ סד ואילך. פר״ת ע׳ רמא ואילך. ועוד.
181) סה״מ תקס״ה ח״ב ע׳ תתקפט ואילך.
182) שמואל־א טו, כט.
183) ראה זהר ח״א רכא, סע״א ואילך. ח״ג קז, סע״א.
184) עירובין סה, א.
185) יומא פ, ב. וראה גם תורת מנחם - התוועדויות ח״ל ע׳ 151. וש״נ.
186) שם כב, סע״ב ואילך.
187) פ׳ שופטים יז, טו.
188) סנהדרין כב, א (במשנה). וש״נ.
189) יתרו עב, ג.
190) ר״ה כה, א.

ישראל חי וקיים״[191], ועל מלכותו נאמר[192] ״וישב על כסא הוי״ - ״המשכת בחינת אני[193] ה׳ לא שניתי״[194].

[ואף־על־פי שפסוק זה נאמר גבי שלמה, הרי ענין זה התחיל אצל דוד המלך עצמו, אלא שנמשך גם כן אצל שלמה, שמלכותו היא המשך של מלכות דוד, שלכן לא היה צריך משיחה לולי ״היתה שם מחלוקת״[195], ועד כדי כך, שבשעה שהובטחה מלכותו של שלמה, נאמר[196] ״יחי .. המלך דוד לעולם״].

לו. ובנוגע לענינו:

כיון שמדובר אודות דוד לאחרי שנמשח למלך באופן ד״נצח ישראל לא ישקר וגו׳״, מובן גודל חומר ההתנגדות של אויבי דוד, כיון שזהו ענין שנגע במדת הנצחון של דוד המלך - ״נצח ישראל״,

ועד שבזה תלוי גם אמיתית נבואת שמואל - כדאיתא במדרש[197] ״כיון שראה דוד עצמו מצומצם ביד שאול, התחיל אומר, על חנם משח אותי שמואל ואמר לי משחך ה׳ למלך, היכן היא אותה ההבטחה שהבטיח אותי. ומנין שאמר כן, אני אמרתי בחפזי כל האדם כוזב[198] [והיינו, שאם מלכות דוד תתקיים רק במשך כמה שנים ואחר כך תיפסק, הרי זה ענין של ״כזב״, כמו נהרות המכזבין אחת לשבע שנים כו׳[199]]. מיד אמר לו הקב״ה, כוזב אתה קורא לשמואל (בתמיה), מעיד אני עליו שהוא נאמן כו׳״.

וכיון שכן, הרי מובן, שדוד היה צריך לעשות כל התלוי בו (ולדוגמא: להיות נוקם ונוטר כנחש, וכיוצא בזה) כדי לבטל את המנגדים כו׳, גם כאשר בשביל זה יהיה צורך להשתמש במעלת התורה (שהיא מקור וחיות כל העולמות כו׳, כנ״ל בארוכה) - שהרי מדובר אודות ״נצח ישראל״, ענין נעלה ביותר שלמעלה מסדר השתלשלות כו׳, בחינת ״כי לא אדם הוא״, ״אתר דלא אשתני״.

כלומר: הצורך של דוד לבטל את המנגדים היה לא מצד הענינים של סדר ההשתלשלות, אלא גם מצד הענינים שלמעלה מהשתלשלות (היינו בחינת התורה כפי שהיא למעלה מעולמות) - מאחר שענין זה נוגע לבחינת ״כי לא אדם הוא״, ״אתר דלא אשתני״. ומזה מובן עוד יותר שאצל דוד עצמו לא היה חסרון כלל בענין זה.

ואף־על־פי־כן, בגלל ששיבח את התורה ״בזו המעלה לחוד״ (כנ״ל מדברי רבינו הזקן ב׳תורה אור׳) - נענש דוד [אף שבנוגע לענינים אחרים מצינו ש״שאול (נכשל) באחת ועלתה לו״ (לרעה), ואילו ״דוד (נכשל) בשתים ולא עלתה לו״ (לרעה)[200]], והיינו, שגם כאשר משתמשים בתורה בשביל ענין הכי נעלה כמו ״נצח ישראל״, אי אפשר שלא להזכיר את מעלתה העיקרית של התורה - ״נעלמה מעיני כל חי״, ״ואהיה אצלו אמון״[165].

לז. והוראה מזה - בנוגע ללימוד התורה על־ידי כל אחד מישראל:

כיון שבהקדמה למתן־תורה ביקשו המלאכים שתינתן להם התורה שהיא ״חמודה גנוזה״, ״נעלמה מעיני כל חי״, ואף־על־פי־כן, לא ניתנה התורה למלאכים, אלא דוקא לבני ישראל למטה, במעמד ומצב ש״למצרים ירדתם״ ו״יצר הרע יש ביניכם״ - יכולים לחשוב שכל ענין התורה הוא לפעול בירור היצר הרע וארץ מצרים.

ומה גם שבירור היצר הרע וארץ מצרים (היינו, לא ביטול מציאותם, אלא הבירור שלהם) הוא ענין נעלה ביותר - שהרי על־ידי־זה משלימים תכלית כוונת הבריאה, שנתאווה הקב״ה להיות לו יתברך דירה בתחתונים[201].

---

191) תו״א שם.
192) דברי הימים־א כט, כג.
193) מלאכי ג, ו.
194) סה״מ תרס״ב ע׳ שנד. תרפ״ה ע׳ שמג. תש״ח ע׳ 288.
195) רמב״ם הל׳ מלכים פ״א הי״ב.
196) מלכים־א א, לא.
197) מדרש תהלים ושוח״ט יח, ב.
198) תהלים קטז, יא.
199) פרה פ״ח מ״ט.
200) יומא כב, ב (ובפרש״י) - הובא בתו״א יתרו שם.
201) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב״ר ספ״ג. במדב״ר פי״ג, ו. תניא רפל״ו. ובכ״מ.

ובפרט על־פי הידוע[202] שענין הדירה הוא לעצמותו יתברך, כמו דירת האדם, שבה נמצאים לא רק לבושיו וכליו, או אפילו חיצוניותו, אלא הדירה היא גם לעצמיות האדם, כמובן ממאמר רז״ל[203] ״כל מי שאין לו בית אינו אדם״.

אמנם, למרות גודל העילוי שבפעולת התורה בבירור העולם (יצר הרע ומצרים), שעל־ידי־זה נעשית דירה לו יתברך בתחתונים - צריך לידע שאין זה מגיע לאמיתית ענין התורה, שעל זה נאמר ״ואהיה אצלו אמון״.

ומזה מובן גם בנוגע ללימוד התורה[204], שאף שהתחלת הלימוד צריך להיות כדי לידע את המעשה אשר יעשון כו׳ (שענין זה קשור עם פעולת התורה בעולם), מכל־מקום, צריך לידע שזהו רק התחלת הלימוד, ולימוד זה נכלל במאמר רז״ל[26] ״לעולם יעסוק אדם בתורה ומצוות אף־על־פי שלא לשמה״; ואילו התכלית היא שיהיה אצלו לימוד התורה לשמה - לשם התורה עצמה, והיינו, שלא יחשוב כלל אודות מציאות העולמות (גם לא אודות בירור העולם כו׳), כי אם אודות עצם ענין התורה, ש״אורייתא וקודשא בריך הוא כולא חד״[205].

* * *

לח. בנוגע לכללות הענין דמתן תורה, שהתחלתו[206] ב״וידבר אלקים גו׳ אנכי גו׳״ עד ״לא תחמוד גו׳״, אמרו רז״ל[98] שכל עשרת הדיברות נאמרו בדיבור אחד, ואחר כך חזרו ונפרטו כל דיבור בפני עצמו, ובזה יש חילוקי דעות[207] - אם כל הדברות נפרטו על־ידי הקב״ה בעצמו, או על־ידי משה, או שיש חילוק בין שני דיברות הראשונות שנאמרו מפי הגבורה (נוסף על אמירת כל עשרת הדיברות בדיבור אחד), לשאר ח׳ הדברות שנאמרו על־ידי משה.

ויש לבאר תוכן הענין דאמירת עשרת הדיברות בדיבור אחד בנוגע לעבודת האדם.

ובהקדמה:

עצם הענין דאמירת עשרת הדיברות בדיבור אחד הוא דבר המובן - לא בגלל שהקב״ה צריך להראות את כחו לעשות דבר שאי אפשר לאדם לעשותו, דמאי קא משמע לן, הרי הקב״ה הוא ״כל יכול״, אלא לפי שכן הוא סדר הגילוי מלמעלה, שתחילה נמשך כללות הענין כפי שהוא למעלה מהתחלקות, ככל הענינים שלמעלה שהם באופן של אחדות שלמעלה מהתחלקות, ואחר כך נמשכים ומתגלים גם פרטי הדברים[208].

אלא שעל פי זה צריך להבין לאידך גיסא: מדוע רק עשרת הדיברות נאמרו בדיבור אחד, הרי כל התורה ומצוות נמשכים ממקום האחדות כו׳, ואם כן, היתה כל התורה כולה צריכה להיאמר בדיבור אחד. ולהעיר, שאכן מצינו שכל מצוות התורה כלולים בתר״ך אותיות של עשרת הדיברות[73], אם כי ברמז בלבד. אבל לא מצינו שנאמרו בדיבור אחד, מלבד עשרת הדיברות. וטעמא בעי.

ובעיקר - יש צורך לבאר גם את ההוראה שיכולים ללמוד מזה שעשרת הדיברות נאמרו בדיבור אחד, ככל עניני התורה (כולל גם תורה שבעל פה), שאינם סיפורים בעלמא, אלא יש בהם הוראה בעבודת האדם.

לט. ויש לומר הביאור בזה:

מטבע הדברים - קל יותר לקיים דיבור אחד מאשר עשרה דברות, שיש בהם כמה וכמה תיבות ואותיות - תר״ך אותיות, וזאת - אפילו אם כולם היו מסוג אחד, ועל־אחת־כמה־וכמה כשיש בהם חלוקה

---

202) ראה תורת מנחם סה״מ שבט ע׳ שח. וש״נ.

203) ראה יבמות סג, רע״א ובתוד״ה שאין שם. וראה גם שיחת יום ב׳ דחה״ש תשכ״ב סכ״ה (תורת מנחם - התוועדויות חל״ד ס״ע 42). וש״נ.

204) ראה גם תורת מנחם סה״מ אדר ע׳ נט ואילך. וש״נ.

205) זהר הובא בתניא פ״ד, רפכ״ג. וראה זהר ח״א כד, א. ח״ב ס, א. תקו״ז ת״ו (כא, ב). תכ״ב (סד, א). ועוד.

206) יתרו כ, א ואילך.

207) ראה תו״ש ליתרו (עה״פ) ס״ח ובמילואים שם. וש״נ.

208) ראה גם תורת מנחם סה״מ סיון ע׳ שכו ואילך.

למצוות עשה ומצוות לא תעשה, שקיומם קשור עם תנועות הפכיות בנפש כו' (אם להתאמץ לעשות מה שצריך, או למנוע את עצמו שלא לעשות דבר האסור).

ומזה מובן, שכאשר יהודי יודע שכל עשרת הדברות נאמרו בדיבור אחד, היינו, שלאמיתתו של דבר הם ענין אחד, הרי זה פועל שיהיה לו קל יותר לקיימם.

ובפשטות: יהודי צריך לקבל על עצמו ענין אחד (דיבור אחד) - כמו הקדמת נעשה לנשמע[10], או כמו שכתוב[209] "מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה'" ("לא באת עלי אלא באחת"[210]), ואז יוכל לקיים את כל ריבוי הענינים שבתורה ומצוות בקלות יותר, והיינו, שהקושי שבקיום התורה ומצוות יהיה רק כמו הקושי שבקיום ענין אחד בלבד.

ועוד ענין בזה:

התחלת עשרת הדיברות הוא הדיבור ד"אנכי" ו"לא יהיה לך". ובנוגע לציוויים אלו, הרי בודאי שכל אחד מישראל, מבלי הבט על מעמדו ומצבו, אינו זקוק ל"מגיד מישרים" שיסביר לו שצריך לקיים ציוויים אלו; כיון שנולד יהודי, הרי הוא מאמין בה', ומוסר נפשו על קדושת ה' שלא לעבוד עבודה זרה חס ושלום[211] - שזהו מה שכתוב בתחילת עשרת הדברות "אנכי ה' אלקיך" - "אלקיך" לשון יחיד ("דיין פערזענלעכער"), כי הוא יתברך "כחך וחיותך"[212], ובמילא יש בו ענין האמונה כו'.

וכיון שביחד עם "אנכי" ו"לא יהיה לך" נאמרו גם כל שאר הדברות "בדיבור אחד", הנה התוקף והוודאות כו' שבקיום "אנכי" ו"לא יהיה לך" פועל גם בנוגע לכל שאר הדברות, ובמילא גם בנוגע לכל עניני התורה ומצוות שכלולים בהם[213].

מ. ומזה באים לנקודה נוספת:

בעשרת הדיברות יש אמנם ענינים שהם בין אדם למקום ויש ענינים שהם בין אדם לחבירו, כמודגש בחלוקת עשרת הדיברות לשני לוחות, באופן שבלוח הראשון הם הענינים שבין אדם למקום, ובלוח השני הם הענינים שבין אדם לחבירו ("לא תרצח" עד "לא תחמוד"[214]). אבל אף־על־פי־כן, נאמרו כל עשרת הדיברות בדיבור אחד, כדי להדגיש שבעצם הם ענין אחד, כך, שגם קיום הענינים שבין אדם לחבירו צריך להיות בגלל ציווי הקב"ה, כמו הענינים שבין אדם למקום[215].

לכאורה, יכול אדם להתנהג בהגינות וביושר ("ערליך") כלפי חבירו, מבלי לקשר זאת עם אופן ההנהגה בינו לבין קונו. אך על זה אומרים לו, שכל עשרת הדיברות נאמרו בדיבור אחד, ובמילא, אי אפשר לחלק ביניהם; כולם ניתנו מרועה אחד, שצוה על קיומם, אלא שנתן בחירה חפשית, ומבקש "ובחרת בחיים"[216], בתורת חיים, ובמצוותי' עליהם נאמר[217] "וחי בהם".

ולכן, הדרך היחידה להבטיח את קיום המצוות שבין אדם לחבירו היא על־ידי־זה שיודעים שזהו ציווי ה', היינו, ש"אנכי ה' אלקיך" הוא זה שצוה "לא תחמוד גו'".

- אם הוא מבין זאת, בודאי טוב, אבל גם אם אינו מבין הטעם שצריכים להיות תלויים זה בזה, אין זה משנה המציאות שבדיבור אחד נאמרו!

ויש להוסיף, שגם אם בדורות שלפני זה היה מקום לויכוח בזה, הרי ראינו זאת בדור האחרון אצל אלו - ימ"ש - שעברו על כל הענינים שבין אדם לחבירו באופן של רציחה מבהילה!

באותה מדינה גרו שמונים מליון בני אדם, וביניהם מלומדים כו', ולכאורה תמוה כיצד שייך אצלם הנהגה אכזרית כזאת?! - אלא סיבת הדבר היא - בלשון הכתוב[218]: "רק אין יראת אלקים במקום הזה

---

209) עקב יו"ד, יב.
210) מדרש תהלים כז, ד. יל"ש שם רמז תשו.
211) תניא פי"ד. פי"ח־ט.
212) ראה לקו"ת במדבר טז, סע"ד. בלק עג, ג. פינחס פ, א. ר"פ ראה. תורת מנחם סה"מ חשון ע' רסח. סיון ע' שלח. תמוז ריש ע' ט. ועוד.
213) ראה תניא רפ"כ.
214) רמב"ן יתרו כ, יג. נת' בלקו"ש חל"ו ע' 90 ואילך.
215) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חל"ג ע' 105. וש"נ.
216) נצבים ל, יט.
217) אחרי יח, ה.
218) וירא כ, יא.

והרגוני גו'", והיינו, שאף־על־פי שהאפשרות ד"הרגוני" הוא ענין שבין אדם לחבירו, ואילו הענין ד"יראת אלקים" הוא ענין שבין אדם למקום, אף־על־פי־כן, הרי הם שייכים זה לזה, כך, שגם ההנהגה בין אדם לחבירו תלויה באופן ההנהגה בין אדם למקום[219].

וזוהי ההוראה מאמירת עשרת הדברות בדיבור אחד, והתחלתם היא ב"אנכי ה' אלקיך" - שהרי גם "סדר" בתורה הוא ענין של תורה[220]:

הסדר של קבלת התורה הוא - שלכל לראש צריך לקבל על עצמו הענין ד"אנכי ה' אלקיך", ואזי יבוא בדרך ממילא לקיום "לא תשא", "כבד את אביך גו'", עד "לא תחמוד גו'".

- לאחר קבלת התורה, אזי "לעולם יעסוק אדם בתורה ומצות אף־על־פי שלא לשמה כו'" (כנ"ל סעיף כ"א), ובנדון דידן, שגם אם יקיים מצוות שבין אדם לחבירו בשביל כבוד, הנה לכל הפחות יקיים אותם בפועל ממש; אבל ענין זה גופא הוא לפי "שמתוך שלא לשמה בא לשמה", והיינו, שסוף כל סוף יבוא לקיים מצוות אלו מפני היותן ציווי ה'.

והוודאות בכך שכאשר יעסוק בקיום המצוות בפועל, "אף־על־פי שלא לשמה", הרי זה "יגרור" אותו לבוא אל האמת ("לשמה"), היא - לפי ש"עשרת הדברות בדיבור אחד נאמרו", ונמצא, שגם המצוות שבין אדם לחבירו קשורות ומאוחדות עם "אנכי ה' אלקיך", ולכן, על־ידי קיום מצוות אלו יבא סוף כל סוף להכרת האמת, שגם קיום "לא תרצח" ו"לא תחמוד" תלוי ב"אנכי ה' אלקיך", שהוא המצווה עליהם.

וגם אם נדמה לו שענין זה אינו מונח אצלו באמת, ואינו "אוחז" כן באמת אלא רק בדמיונות - ומי הוא זה שרוצה לחיות עם "שקר" - ילך אצל חכם...

והעיקר, שהכל נדפס כבר בספרים, ויכול לקנות ספר בשביל פרוטות אחדות, ויראה שם את האמת, שאזהרת "לא תרצח" ו"לא תחמוד" היא מ"אנכי ה' אלקיך"!

מא. ויש לקשר האמור לעיל שגם ענינים שבין אדם לחבירו (דברים שגם שכל האנושי מחייב אותם) תלויים ב"אנכי ה' אלקיך" - עם סיפור נוסף בנוגע למתן תורה:

אמרו חז"ל[221] "כשנתן הקב"ה את התורה, צפור לא צווח, עוף לא פרח, שור לא געה וכו', אלא העולם שותק ומחריש ויצא הקול אנכי ה' אלקיך".

וההוראה מזה - שאין ליהודי להסתגר בד' אמותיו, להתפלל וללמוד תורה לעצמו, ואילו העולם שמסביבו ישאר במעמד ומצב של "רשות הרבים", "טורי דפרודא"[222] - באופן שמקצת מחייו שייך להקב"ה ומקצת כו'... - אלא בהכרח שתהיה גם פעולת התורה בעולם.

ישנם השואלים: מה לעוף ושור ולמתן־תורה?! - תורה היא ענין שכלי, ושייכת למי שהוא בעל שכל, שיכול להתייגע בשכלו שבמוחו ולהסביר זאת לאחרים וכו'; אבל עוף ושור - מה להם ולתורה?! ובמילא, כשמדובר אודות ענינים השייכים לעוף ושור וכיוצא בזה - טוענים הם - אין לתורה בעלות עליהם.

והמענה על זה - שנתינת התורה על־ידי הקב"ה היתה באופן שחדר את העולם כולו, לא רק בסוג המדבר, אלא גם בסוג החי, הצומח והדומם. ובאופן כזה צריכה להיות גם קבלת התורה על־ידי בני ישראל - "משה קיבל תורה מסיני ומסרה כו'"[223] לכל בני ישראל עד סוף כל הדורות - שתחדור ותפעל לשנות את כל הבריאה כולה[224].

מב. אך עדיין יכול יהודי לשאול: כיצד יוכל הוא - יהודי אחד - לפעול על כל העולם, בה בשעה

---

219) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חל"ח ס"ע 252 ואילך. וש"נ.

220) ראה פסחים ו, ב. של"ה חלק תושבע"פ, כלל לשונות בתחלתו (תב, ב).

221) שמו"ר ספכ"ט.

222) ראה תניא ספל"ג. ובכ"מ.

223) אבות רפ"א.

224) ראה גם שיחת יום ב' דחה"ש תשכ"ג ס"כ (תורת מנחם - התוועדויות חל"ז ע' 37). וש"נ.

שאפילו כל בני ישראל ביחד הם ״המעט מכל העמים״[225], אפילו ביחס למין המדבר, ועל־אחת־כמה־וכמה ביחס לכל שאר הנבראים מסוג החי, הצומח והדומם?!

והמענה לזה - בהתחלת עשרת הדיברות - ״אנכי ה׳ אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים״:

בני ישראל היו בארץ מצרים עבדים לפרעה מלך מצרים, שהיה מושל בכיפה[226], במשך זמן רב - מאתיים ועשר שנים, ג׳ דורות (כמו שכתוב[227] ״ודור רביעי ישובו הנה״), כך, שהדור השני נולד מלכתחילה במעמד ומצב של עבדות, ללא בעלות עצמית, ולא ראו חירות מימיהם.

ואף־על־פי־כן, כשהגיע הזמן לצאת ממצרים - לא הועיל התוקף של פרעה ואלהי מצרים כו׳, והוכרח ״ביד חזקה״[228] לשלח את בני ישראל מארץ מצרים, והיינו, שפרעה בעצמו צוה על בני ישראל לצאת מארצו.

אלא שכל זה תלוי בכך שאצל בני ישראל היה ״ויאמן העם וישמעו כי פקד ה׳ את בני ישראל״[229] (״פקד פקדתי״[230]), ולא רק באופן של אמונה בלבד, אלא אמונה זו באה לידי ביטוי גם בכך ש״ויקדו וישתחוו״[229], בכל ציור הקומה שלהם; ועל־ידי־זה נעשה הענין ד״הוצאתיך מארץ מצרים״, באופן שלא רק שעניני העולם לא נלחמו נגד בני ישראל, אלא אדרבה, ש״ביד חזקה יגרשם מארצו״[228], כנ״ל.

וזהו תוכן התחלת עשרת הדיברות - ״אנכי ה׳ אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים״, שהקב״ה אומר לכל אחד ואחד מישראל (״אלקיך״ - לשון יחיד, כנ״ל), שעל־ידי שמקבל על עצמו ״אנכי ה׳ אלקיך״ (על דרך שהיה במצרים ש״ויאמן העם גו׳״), הנה על־ידי־זה ״הוצאתיך מארץ מצרים״, כי זהו כחה של התורה, שחודרת ופועלת בכל הבריאה כולה, בכל אומות העולם, וגם בסוג החי, הצומח והמדבר.

וסיפור זה מהוה לימוד והוראה בנוגע לחג השבועות בכל שנה, שבו קורין עשרת הדיברות, ואז מתחדש כללות הענין דמתן תורה:

כל אחד מישראל, יהיה מי שיהיה, אפילו אם במשך ג׳ דורות לא ידע אודות יהדות - יכול להחליט ולקבל את התורה, כל עשרת הדיברות, מ״אנכי״ עד ״לא תחמוד״, וכל עניני התורה ומצוות שכלולים בעשרת הדיברות, מבלי להתפעל כלל מפרעה וארץ מצרים כו׳.

אלא שצריך לקבל את התורה באופן של ״נעשה ונשמע״ באמת, ללא ספיקות כו׳.

ומזה נמשך הכח גם לאחרי חג השבועות - כאשר הולכים מהר סיני, לאחרי ״סילוק שכינה״[231] - לילך לבטח דרכו במשך כל השנה כולה, שתהיה שנה טובה ומבורכת בכל עניני תורה ומצוות, ועל־ידי־זה זוכים לברכת ה׳ בכל המצטרך, בבני חיי ומזוני רויחי.

* * *

מג. אודות הכנת בני ישראל למתן־תורה, מספרת התורה, שהקב״ה אמר למשה ״כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל״[232], ודרשו חז״ל[233] ״בית יעקב אלו הנשים, תאמר להן בלשון רכה״, ״ותגיד לבני ישראל .. לזכרים דברים הקשין כגידין״.

ולכאורה אינו מובן: כאשר מספרים לבני ישראל שהקב״ה מתכונן לתת להם את התורה - מה נוגע החילוק בין אנשים לנשים; הרי עשרת הדיברות שייכים הן לאנשים והן לנשים בשוה, ולמה צריך לחלק ביניהם בעת ההכנה למתן תורה?!

---

225) ואתחנן ז, ז.
226) ראה מכילתא בשלח יד, ה. שמו״ר פט״ו, יו״ד. זח״ב ו, א.
227) לך לך טו, טז.
228) ס״פ שמות.
229) שם ד, לא.
230) שם ג, טז.
231) פרש״י יתרו יט, יג.
232) שם, ג.
233) פרש״י עה״פ. וראה מכילתא שם. שמו״ר פכ״ח, ב. נת׳ בלקו״ש חל״א ע׳ 93 ואילך.

אך הענין הוא - כאמור לעיל (סעיף מ״א) שהתכלית אינה להסתגר בישיבה, בבית־הכנסת ובית־המדרש ולעסוק בתורה, אלא צריכים לפעול שהתורה תומשך ותחדור בעולם, כפי שהיה בעת מתן תורה, ש״שור לא געה וכו׳, אלא העולם שותק ומחריש״.

ובנוגע לפעולה בעולם (התכלית דמתן תורה) - יש חילוק עיקרי בין אופן העבודה של אנשים לאופן העבודה של נשים, ובהתאם לכך יש גם חילוק בין אנשים לנשים באופן ההכנה למתן תורה, כדי שידעו מה שמקבלים על עצמם.

מד. ויובן מהחילוק בין אנשים לנשים בקשר ובשייכות ליציאה מארץ מצרים (שזוהי ההתחלה דמתן תורה, ״אנכי ה׳ אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים״) - שאף־על־פי שבהיותם במצרים היו כולם, הן האנשים והן הנשים, במעמד ומצב של עבדות, ובצאתם ממצרים נעשו כולם במעמד ומצב של חירות, מכל־מקום, יש חילוק בין האנשים לנשים בנוגע לאופן העבדות, ובמילא גם בנוגע לחירות:

העבדות של האנשים התבטאה ״בעבודה קשה בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה״[234], בבניית פיתום ורעמסס שישמשו ״ערי מסכנות לפרעה״, ״חזקות ובצורות לאוצר״[235], החל מחיפוש ואסיפת קש ותבן בכל רחבי ארץ מצרים לצורך עשיית הלבנים[236]; ואילו העבדות של הנשים התבטאה בעיקר בגזירת פרעה ״כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו״[237], כיון שהנשים מטבען רחמניות יותר על עולליהן[238].

ומזה מובן גם החילוק בין אנשים לנשים בנוגע לענין החירות שנעשה ביציאת מצרים:

אנשים - תפקידם הוא מחוץ לבית, בחרישה וזריעה בשדה, או בבניית בתים וכיוצא בזה לצורך הפרנסה (כמו שכתוב[239] ״וברכך ה׳ אלקיך בכל אשר תעשה״, שצריך לעשות כלי שבו תשרה ברכת ה׳ בענין הפרנסה), ומטבע הדברים, הנה במילוי התפקיד שמחוץ לבית, באים במגע, משא ומתן כו׳ עם אנשים שונים, גם מאומות העולם (שהרי ״אתם המעט מכל העמים״), כך, שהתעסקותם בבניית בנינים (וכיוצא בזה) יכולה להיות בשתי אופנים: כרצון פרעה, או - להבדיל - כרצון משה.

רצונו של פרעה - שיבנו עבורו ״ערי מסכנות״, ״חזקות ובצורות לאוצר״, כלומר, אורח־חיים שמטרתו היחידה היא להרויח עוד כמה דולרים, ולקנות עוד רהיטים כו׳, כדי שיוכל להתחרות עם השכנים...

ולעומת זאת, רצונו של משה הוא להיפך - שהרי משה ״תיקן להם את יום השבת לנוח״[240], והיינו, שהעיקר הוא ענין המנוחה של יום השבת, ״שבת לה׳״[241], וכל התכלית של ששת ימי המעשה היא בשביל המנוחה והשביתה ביום השבת (כמו בתחלת הבריאה, שתכליתה היא ״ויכולו השמים והארץ וכל צבאם״[242], ״ויברך אלקים את יום השביעי ויקדש אותו״[243]),

- כמבואר בספרי מוסר[244] שהמנוחה של יום השבת היא התכלית של המלאכה בששת ימי החול, ולא להיפך, שגם זמן המנוחה תכליתו ומטרתו לאסוף כח כדי להמשיך ולהתייגע ולהרויח עוד כסף... -

ולכן, הנה גם בששת ימי המעשה עצמם שבהם עוסק בעובדין דחול, בחרישה וזריעה וכיוצא בזה, נרגש אצלו שתכלית ומטרת ההתעסקות בעובדין דחול במשך כמה וכמה שעות היא בשביל מחצית־השעה, שעה או שתים שמקדיש להקב״ה, לתפילה, ללימוד התורה ולעשיית מצוה, מצות תפילין, מצות צדקה או עשיית טובה ליהודי - שזהו ה״שבת״ שבששת ימי המעשה גופא[245].

ועל זה באה ההוראה מסיפור חז״ל בנוגע לפיתום ורעמסס, ״שראשון ראשון מתרוסס .. פי תהום

---

234) שמות א, יד.
235) שם, יא ובפרש״י.
236) שם ה, ז ואילך.
237) שם א, כב.
238) ואע״פ ש״ויעבידו מצרים את בנ״י בפרך״ (שם, יג), ״שהיו מחליפין מלאכת אנשים לנשים ומלאכת נשים לאנשים״ (סוטה יא, ריש ע״ב) - הרי מובן, שעיקר עבודת האנשים הי׳ בבניית פיתום ורעמסס.
239) פ׳ ראה טו, יח.
240) שמו״ר פ״א, כח.
241) יתרו כ, יו״ד.
242) בראשית ב, א.
243) שם, ג.
244) ראה גם ס׳ הגיוני מוסר חוברת ב (ירושלים תש״י) ע׳ סט. ועוד.
245) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות ח״ז ע׳ 279. וש״נ.

בולעו"[246] - שכאשר המטרה היחידה היא האוצרות הגשמיים, כרצון פרעה, הרי זה דבר שאין לו קיום; ובמילא, צריכה להיות ההנהגה כרצון משה - שהתכלית של כל העובדין דחול היא בשביל "שבת לה'", ובזה מתבטא אצלם ענין החירות.

וכל זה - בנוגע לאנשים, שבדרך כלל ("התורה על הרוב תדבר"[247]) עסוקים הם בענינים שמחוץ לבית;

אבל הנשים - הרי "כל כבודה בת מלך פנימה"[248], ועיקר התעסקותה בעניני הבית, ולכל לראש - לידת וגידול הילדים, "כל הבן הילוד .. וכל הבת - תחיון"[237].

ואצל הנשים מתבטא ענין החירות - בכך שאינן נשמעות לגזירת פרעה "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו":

ובהקדם המדובר פעם[249] אודות תוכנה הרוחני של גזירה זו - ש"היאור" (הנילוס) היה ה"עבודה זרה" של מצרים, לפי שהיה מקור פרנסתם, כיון שאין גשמים יורדים במצרים, והיו לוקחים מים מהנילוס להשקות את השדות כדי שיצמיחו תבואה. וזהו תוכן גזירת פרעה "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו" - שיש להשליך את ילדי ישראל לנילוס שהוא העבודה זרה של מצרים, היינו, שכל מציאותו, ראשו ולבו ידיו ורגליו, תהיה מונחת ושקועה במנהגי ונימוסי המדינה כו', שלפי דעתם הם מקור פרנסתם; "וכל הבת תחיון" - אתם המצריים תחיון אותה ברוחה של מצרים, על־ידי־זה שתשדכו אותה עם עובדי הנילוס.

בשלמא ארץ ישראל - טוען פרעה - "למטר השמים תשתה מים"[250], על־ידי־זה שהקב"ה "משיב הרוח ומוריד הגשם", ולכן הסדר הוא ש"הכל תולין עיניהם כלפי מעלה"[251], והיינו, שבני ישראל נושאים עיניהם אליו יתברך שימשיך להם גשמים; אבל בארץ מצרים - אין צורך להביט השמימה ולבקש מהקב"ה כו'; לא זו הדרך להרויח "דולר"... אלא סומכים על דרכי הטבע, וצריך רק להשיג "דלי" כדי להביא מים מהנילוס ולהשקות השדה.

הן אמת - ממשיך פרעה - שכאשר הייתם בארץ כנען היה הסדר שסומכים על הגשם, אבל מה נוגע לכם מה שהיה בעבר, הרי עכשיו נמצאים אתם במצרים ששם באה הפרנסה מן הנילוס.

וזוהי טענת פרעה גם בימינו: עניני יהדות, תורה ומצוותיה - שייכים לזקנים שחיו מעבר לים; אבל בנוגע ל"הבן הילוד", אלו שנולדו במצרים, לאחרי ש"וימת יוסף"[252] - "פאַרגעסט אויף די אַלטע צייטן"[253]... ובמקום לשלוח אותם ל"חדר", ששם יעשו מהם בעלי־מום ("קאַליקער'ס") כמותכם - "היאורה תשליכוהו", כדי שיגדל כמו שאר אנשי המדינה, מדינה כזו שהעומד בראשה הוא "מושל בכיפה"[226], וישתתף עמהם בבנינה של המדינה לתהלה ולתפארת...

אך האמת היא, שעל־ידי־זה גדל ילד שמאבד את כל מהותו בתור אדם (אפילו אינו־יהודי!), כיון שנעשה משועבד לגמרי לענין הפרנסה[254], ורק בסופו של דבר "תופסים" מה קרה לילדים - שפרעה לקח אותם והשקיע אותם ב"קירות" של מצרים[255]!

ובענין זה מתבטאת היציאה לחירות של הנשים - שלא להשמע לגזירת פרעה "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו וגו'", אלא להעמיד בנים ובנות ש"כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך ה'"[256], ובאופן ש"הם הכירוהו תחילה"[257], אפילו לפני נשיאי ישראל!

---

246) סוטה יא, סע"א.
247) ראה מו"נ ח"ג פל"ד.
248) תהלים מה, יד. וראה רמב"ם הל' אישות פי"ג הי"א.
249) ראה תורת מנחם - התוועדויות חל"ו ריש ע' 130. וש"נ.
250) עקב יא, יא.
251) ב"ר פי"ג, ט.
252) שמות א, ו.
253) = תשכחו על זמן העבר...
254) ומה גם שבנוגע לענין הפרנסה גופא, הרי זה כמו בהיות בנ"י בשעבוד מצרים, שבנו מדינה כזו ש"אין עבד יכול לברוח משם" (נסמן לעיל הערה 37), כך, שהמדינה לא משאירה "דולר" עבורם...
255) סנהדרין קיא, א. וראה בהנסמן בתו"ש שמות ב, כד (אות קצה).
256) ישעי' סא, ט.
257) סוטה יא, ב.

מה. ובהתאם לכך היתה גם ההכנה למתן תורה:

בנוגע למהות התורה עצמה - הנה ״תורה אחת לכולנה״[258], אבל כשמדובר אודות ההכנה למתן תורה - יש צורך להדגיש את אופן העבודה המיוחד שנדרש מכל סוג - אנשים ונשים - בפני עצמו.

ועל זה אמר הקב״ה למשה: לכל לראש - ״כה תאמר לבית יעקב״, ״אלו הנשים״, כיון שהנשים הן אלו שצריכות להתעסק בענין העיקרי דלידת וגידול הבנים.

ובפשטות:

לפני שמדברים עם האנשים אודות בנין בתי־כנסיות ובתי־מדרשות וישיבות כו׳ (שיתנו ל״משולח״ סכום גדול יותר כו׳) - צריכים להבטיח את מציאותם של התלמידים שילמדו בישיבות.

ולכן יש לדבר תחילה עם הנשים, שבהן תלויים כל פרטי הענינים הקשורים עם לידת הילדים, כמו תליית ״שיר המעלות״, עריכת ״שלום זכר״, וכיוצא בזה, ועוד לפני זה - על־ידי שמירת טהרת המשפחה, וגם לאחרי כן הרי הנשים הן אלו שעוסקות בגידול וחינוך הילדים - לשלוח אותם לגן־ילדים שבו אומרים ״שמע ישראל״, ואחר כך לחדר ולישיבה שבהם ילמדו תורה שבכתב ותורה שבעל־פה כו׳.

מו. וסיפור זה אודות ההכנה למתן תורה באופן ד״כה תאמר לבית יעקב״, ״אלו הנשים״, ואחר כך ״ותגיד לבני ישראל״, האנשים - מהוה גם לימוד והוראה לכל בני ובנות ישראל בכל הדורות:

כאשר בן ובת ישראל מתכוננים לבנות בית בישראל על יסודי התורה ומצוות, שיהיה בבחינת ״ועשו לי מקדש״[259], כמו המשכן שהקימו בני ישראל תיכף לאחרי קבלת התורה - צריכים להזהיר תחילה את הכלה בנוגע לכל פרטי הענינים ד״כל הבן הילוד גו׳״, ורק אחר כך צריכים להזהיר גם את החתן בנוגע לענינים השייכים אליו כו׳, בהתאם לאופן ההכנה למתן תורה, שזהו ענין הנישואין של הקב״ה וכנסת ישראל, כמאמר רז״ל[260] ״ביום חתונתו זה מתן תורה״.

ועל־ידי־זה זוכים לבית מבורך בכל טוב - מיוסד על ״לקח טוב נתתי לכם״[261], ״את החיים ואת הטוב .. ובחרת בחיים״[262] - בגשמיות וברוחניות.

* * *

מז. נזכר לעיל (סעיף מ״ד) אודות החילוק שבין ארץ ישראל לארץ מצרים, שארץ ישראל ״למטר השמים תשתה מים״, ובהתאם לכך, הנהגתו של יהודי היא באופן שבנוגע לכל הענינים הוא מביט השמימה - בתורה, לראות מהו רצונו של הקב״ה; מה־שאין־כן בארץ מצרים (חוץ לארץ), שאין יורדים גשמים, וההנהגה היא על־פי דרך הטבע כו׳.

וענין זה מתבטא גם בכך שיש מצוות שקיומם הוא רק בארץ ישראל - מצוות התלויות בארץ, כמו תרומות ומעשרות וכיוצא בזה, מה־שאין־כן בחוץ לארץ.

אמנם, לאחר חורבן בית המקדש, בזמן הגלות - הנה גם המצוות התלויות בארץ חיובם רק מדרבנן[263], בתור ״סימן״ לקיומם בזמן שבית המקדש קיים[264], ועל־ידי־זה זוכים לקיימן בשלימותן לעתיד לבוא.

מח. ובהמשך לזה - כאן המקום להזכיר אודות כפר חב״ד, ששם עוסקים בחרישה וזריעה כו׳ תוך כדי הקפדה על קיום המצוות התלויות בארץ, כולל ובמיוחד בנוגע לשנה הבאה שהיא שנת השמיטה, שמקפידים על שמירת שביעית ללא היתרים, וכדרשת רז״ל[265] על הפסוק[266] ״גבורי כח עושי דברו״, ״בשומרי שביעית הכתוב מדבר״.

---

258) ע״פ לשון התניא רפמ״ד, וספמ״ו.
259) תרומה כה, ח.
260) תענית כו, ב (במשנה).
261) משלי ד, ב.
262) נצבים ל, טו־יט.
263) ראה רמב״ם הל׳ תרומות ספ״א.
264) ראה רמב״ן אחרי יח, כה.
265) ויק״ר בתחלתו.
266) תהלים קג, כ.

- ולהעיר גם מהשייכות לחג השבועות, שהרי במאמר רז"ל הנ"ל יש דעה ש"בישראל שעמדו לפני הר סיני הכתוב מדבר, שהקדימו עשיה לשמיעה, ואמרו כל[267] אשר דבר ה' נעשה ונשמע", כדאיתא בגמרא[10] "בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, יצתה בת קול ואמרה, מי גילה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו, שנאמר[266] ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו, ברישא עושי והדר לשמוע", כפי שהובא ונתבאר בארוכה ב'לקוטי תורה'[268]. -

ויהי רצון שתתקיים אצלם הבטחת הקב"ה - במענה לטענה "וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית גו'"[269] - "וצויתי את ברכתי לכם בשנה הששית וגו'"[270],

ועוד ועיקר - שבשנה הבאה יוכלו כבר לקיים מצות שביעית בשלימותה, בגאולה האמיתית והשלימה על־ידי משיח צדקנו.

ובפרט לאחרי ההתחלה בזה[271] - שכבר נמצאים שם אלו שיצאו ממעמד ומצב ד"הנדחים בארץ מצרים"[272], במיצר ודחקות, וגזירות על עניני יהדות, כמו שמירת שבת וכיוצא בזה, ונתקבלו על־ידי אחיהם וקרוביהם באופן שפתחו את ביתם לרווחה עבורם, ברוח נדיבה כו' - הנה התחלה זו תפעל שיצאו משם כל בני ובנות ישראל,

וילכו - ביחד עם כל בני ובנות ישראל בכל העולם כולו - לקבל פני משיח צדקנו, "כימי צאתך מארץ מצרים"[273], "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"[274], בחסד וברחמים, בטוב הנראה והנגלה למטה מעשרה טפחים.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון אדמו"ר מהר"ש, ניגון רבינו הזקן בן ד' הבבות (בבא הד' - ג' פעמים), והניגון "ניע זשוריצי כלאָפּצי" (ועמד מלא קומתו ורקד על מקומו בשמחה רבה).

לאחר ברכת המזון על הכוס, תפלת ערבית והבדלה - נתן כ"ק אדמו"ר שליט"א בידו הקדוש לכל הנאספים שיחיו מ"כוס של ברכה"].

בס"ד. שיחת ש"פ בהעלותך, י"ט סיון, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

א. הביאור בפירוש רש"י ריש פרשתנו[1], "למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים, לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים, חלשה אז דעתו, שלא היה עמהם בחנוכה, לא הוא ולא שבטו, אמר לו הקב"ה, חייך, שלך גדולה משלהם שאתה מדליק ומטיב את הנרות",

---

267) משפטים כד, ז.
268) במדבר יב, ג ואילך.
269) בהר כה, כ.
270) שם, כא.
271) ראה גם לעיל ע' 250. וש"נ.
272) ישעי' כז, יג.
273) מיכה ז, טו.
274) בא יו"ד, ט.

1) כפי שהובא ברמב"ן: "לשון רש"י", ובלקו"ת בהתחלת ד"ה בהעלותך הב' (פרשתנו לא, רע"ג): "ופרש"י" (ראה לקו"ש שבפנים הערה 1), ומזה מוכח שזהו בודאי פירוש רש"י (ודלא כבמקומות שבהם חסר פירוש רש"י זה).

ובפרטיות יותר:

בנוגע לראי' מלקו"ת (כ"ק אדמו"ר שליט"א הוסיף בבת־שחוק: והרי עתה לומדים כולם לקוטי תורה...) — אין לומר שזהו ע"ד עדי השטר שמעידים על עיקר השטר ("על מנה שבשטר הם מעידים") ולא על ענינים טפלים (כתובות כא, רע"א), והיינו, שעיקר הכוונה היא להביא את עצם הענין דחלשה דעתו וכו', ומ"ש בתחלה "ופרש"י", הרי זה רק מראה־מקום בלבד, כי: (א) בפנימיות התורה לא שייך ענינים טפלים, וכיון שמביא פירוש רש"י, הרי זו הוכחה שענין זה ישנו בפירוש רש"י, (ב) אם כוונתו רק לציין מראה־מקום, לא הוצרך לציין לפירוש רש"י, אלא הי' יכול לציין למדרש, ומה גם שבלאה"כ מוסיף "ועיין במדרש".

ובנוגע לראי' מהרמב"ן (כ"ק אדמו"ר שליט"א הוסיף בבת־שחוק, שראי' זו היא גם עבור המתנגדים...) — הנה הרמב"ן הי' בקירוב זמן לרש"י, וכיון שמביא זאת בשם רש"י, הרי מוכח שבזמנו הי' ברור ללא ספק שזהו פירוש רש"י. ובפרט שהרמב"ן מקשה על פירוש זה, וא"כ, אילו הי' ספק אם פירוש זה הוא מדברי רש"י, הי' הרמב"ן צריך לומר שאולי אין זה מרש"י עצמו, אלא איזה תלמיד כתבו כו'.

- דכיון שהדלקת הנרות התחילה בהקמת המשכן בראש חודש ניסן, ובודאי נאמר כבר לפני זה הציווי על זה[2], ע"כ צריך לומר, שסמיכותה לאחרי קרבנות הנשיאים היא "לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים, חלשה אז דעתו .. אמר לו הקב"ה וכו'".

וכיון שסיבת חלישות דעתו היא "שלא היה עמהם בחנוכה" (בחשבו שהסיבה לכך היא בגלל שעדיין נשאר רושם מחטא העגל[3]), הנה המענה של הקב"ה הוא, שגם הדלקת המנורה נחשבת לחינוך, ובאופן נעלה יותר מחנוכת המזבח ("שלך גדולה משלהם"), לפי ש"אתה (לא כמו קרבנות הנשיאים שהקריבום הכהנים) מדליק ומטיב (ההדלקה וגם ההכנה, ולא כמו הנשיאים שעל ידם היתה רק התחלת החנוכה[4]) את הנרות" (שמקומם בפנים, ולא כמו חנוכת הנשיאים על המזבח החיצון).

והחינוך שעל־ידי הדלקת אהרן הוא גם לאחרי שמשה הדליק המנורה ביום השמיני למילואים, כי, ההדלקה על־ידי משה היתה חידוש וענין מיוחד - בבוקר, ואילו ההדלקה בין הערביים, כבכל יום, היתה על־ידי אהרן, שהוצרכה להיות על ידו דוקא, בתור חנוכת המנורה; וחנוכה זו נמשכה עד גמר חנוכת הנשיאים, כשם שחנוכת הנשיאים היתה בכל י"ב הימים, גם לאחרי קרבנו של הנשיא הראשון.

וכדי להדגיש שאין זה רק בתור נחמה, אלא כן היא האמת - אמר לו הקב"ה "חייך"[5].

וההוראה[6] בענין הדלקת הנרות דנשות ישראל[7], "נר[8] ה' נשמת אדם"[9], מתוך מסירות נפש, בידעו שזהו ענין שנוגע לחייו[10], "חייך" -

הוגה על־ידי כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק י"ח עמוד 92 ואילך.

ב. ויש להוסיף, שהמעלה של הדלקת המנורה - "שלך גדולה משלהם" - מתבטאת גם בנוגע לימי חנוכה, כמו שכתב הרמב"ן[11] (והובא בדרושי חסידות[12]) בפירוש דברי המדרש[13] במענה הקב"ה לאהרן, "הקרבנות כל זמן שבית המקדש קיים הן נוהגין, אבל הנרות לעולם אל מול פני המנורה", "לא רמזו אלא לנרות חנוכת חשמונאי שהיא נוהגת אף לאחר חורבן בגלותנו".

---

2) וכמ"ש (פרשתנו ח, ג ובפרש"י) "ויעש כן אהרן .. כאשר צוה ה'", "שלא שינה". ולהעיר גם מפרש"י (נשא ז, יו"ד) בנוגע לקרבנות הנשיאים ש"לא קיבל משה מידם עד שנאמר לו מפי הגבורה".

3) וע"ד שאין להיכנס לעבודה לפני ולפנים בבגדי זהב (גם לא זהב דקדושה), "לפי שאין קטיגור נעשה סניגור" (פרש"י אחרי טז, ד).

4) אבל אם רק ההדלקה (גמר הפעולה) היתה ע"י אהרן, לא הי' בזה מעלה לגבי התחלת החנוכה ע"י הנשיאים, כי, כשם שיש מעלה בגמר הפעולה, ש"אינה נקראת המצוה אלא ע"ש הגומרה", כמו"כ יש מעלה בהתחלת הפעולה, שלכן, "אם התחלת במצוה גמור אותה" (פרש"י עקב ח, א).

5) ויש להוסיף בזה — ע"פ האמור לעיל שאהרן חשש שעדיין נשאר רושם מחטא העגל, והרי חטא העגל קשור עם הענין דהיפך החיים, כמ"ש (עקב ט, כ ובפרש"י) "ובאהרן התאנף ה' מאד להשמידו (זה כלוי בנים) ואתפלל גו'", "והועילה תפלתי לכפר מחצה, ומתו שנים ונשארו השנים", ולכן אמר לו הקב"ה: "חייך", שאין לו להתיירא מהענין דהיפך החיים הקשור עם חטא העגל, כיון שלא נשאר רושם כו'.

6) וכדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר שבכל ענין צריך להיות ה"בכן" בנוגע לעבודה בפועל (ראה תורת מנחם חמ"ג ריש ע' 388. וש"נ).

7) וגם בזה מודגש הענין ד"שלך גדולה משלהם" — שע"י הנשיאים נפעלה עלי' בדצ"ח (שמהם באים הקרבנות), שאינם בעלי בחירה כו', ואילו פעולת אהרן היא במין המדבר.

8) ובהקדים הסיפור* הידוע שסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר (ראה גם תורת מנחם ח"ב ע' 27. וש"נ) אודות אדמו"ר מהורש"ב נ"ע והרז"א, שבקטנותם, בחיי הצ"צ ובסביבתו, שיחקו ב"רבי" ו"חסיד", וכיון שהרז"א הי' מבוגר מאדנ"ע בשנה ומחצה לערך, ישב הוא על ה"כסא" בתור רבי, ואדנ"ע הי' החסיד שהכין את עצמו להכנס אליו ל"יחידות". וכדרך החסידים ששאלו ביחידות הן בעניני עבודה והן בעניני השכלה, שאל אדנ"ע את הרז"א: מהו יהודי? והשיב הרז"א — לאחרי שקימט את מצחו והרהר במחשבתו — שיהודי הוא "אש" (כנראה על יסוד מה שלמד ב"חדר" ש"ה' אלקיך אש אוכלה הוא" (ואתחנן ד, כד)). ושאל אדנ"ע: א"כ, מדוע אינני נשרף כאשר אני נוגע בך? והשיב הרז"א: כי גם אתה "אש", וכאשר "אש" נוגע ב"אש", אינו נשרף!

9) משלי כ, כז.

10) ובלשון החוקרים — שדברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב ופועלים פעולתם (ס' הישר לר"ת שי"ג. הובא בשל"ה סט, א).

ובלשון החסידות — חזקה לתעמולה כו' שאינה חוזרת ריקם (אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ה ע' תלז (נעתק ב"היום יום" ג אייר). ועוד).

11) ריש פרשתנו.

12) אוה"ת פרשתנו ע' שכה. ע' שנד. ועוד.

13) במדב"ר פט"ו, ו.

---

*) כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר בבת־שחוק, שענשיו יכולים כולם להתעורר... כיון שמספרים סיפור חסידי!

[ויש להעיר, שלפי פירוש הרמב"ן שהרמז הוא על נרות חנוכה שנוהגים גם בזמן הגלות, יש לבאר גם הדיוק ד"חייך", מלשון שבועה, כי, כדי שיהיו נרות חנוכה נוהגים גם בזמן הגלות צריך להיות תחילה ענין של חורבן וגלות, כתוצאה מענין החטאים כו', כך, שאין הכרח בדבר, שהרי ישנו ענין הבחירה כו'. ובמכל־שכן ממה שכתב הרמב"ן[14] שגם הבטחה לטובה יכולה להתבטל על־ידי החטא, ועל־אחת־כמה־וכמה שנבואה רעה יכולה להתבטל. ולכן היה צורך בענין של שבועה - "חייך" - ביחס לנרות חנוכה, היינו, שנגזר מלמעלה בשבועה שיהיה ענין הגלות, שדוקא על־ידי־זה "שלך גדולה", גם בגלות].

והענין בזה - שגם במעמד ומצב ירוד ביותר, ש"טמאו כל השמנים שבהיכל"[15], מוצאים "פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול", ועל־דרך־זה הכהן גדול שבכל דור דור, עד לכבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר נשיא דורנו, והוא מדליק את "נר ה' נשמת אדם"[9] שבכל אחד מישראל.

ועד שבאים למעמד ומצב ד"טהרו את מקדשך והדליקו נרות בחצרות קדשך . . להודות ולהלל לשמך הגדול"[16] (שם הוי'[17], כמו שכתוב[18] "לך הוי' הגדולה"), כפי שיהיה לעתיד לבוא[19], בביאת משיח צדקנו, למטה מעשרה טפחים, בקרוב ממש.

* * *

ג. מאמר (כעין שיחה).

* * *

ד. הביאור בפירוש רש"י סוף פרשתנו, על הפסוק "והעם לא נסע", "זה הכבוד חלק לה המקום בשביל שעה אחת שנתעכבה למשה כשהושלך ליאור, שנאמר[20] ותתצב אחותו מרחוק וגו'",

- שענין זה לא היה מצד סכנת נפשות (שהרי גם לולי זאת לא היתה מרים נשארת במדבר לבדה), אלא מצד כבוד, דכיון שהיתה צריכה להסגר שבעת ימים "מחוץ למחנה", וגדר ה"מחנה" הוא רק בשעת החני', לכן לא נסעו עד האסף מרים, כדי ששבעת ימי ההסגר יסתיימו בהקדם האפשרי.

וזהו מדה כנגד מדה, כי גם מה שנתעכבה למשה לא היה מצד סכנת נפשות (שהרי עמדה "מרחוק" ולא יכלה להועיל), אלא שקיצרה את זמן צערו של משה בהמתינו ל"אשה מינקת מן העבריות"[21].

והחילוק בין לשון רש"י ש"חלק לה המקום" ללשון המשנה[22] "נתעכבו לה ישראל", שתלוי בכך אם העיכוב היה רק בידי שמים, "לפי העלות הענן"[23], או שהיה תלוי גם ברצונם של בני ישראל (שהרי "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים"[24], והנהגת הקב"ה היא מדה כנגד מדה (כתוכן דברי המשנה שם), לפי אופן הנהגת בני ישראל[25]) -

הוגה על־ידי כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק י"ח עמוד 132 ואילך.

ה. ויש להוסיף, שמביאור הנ"ל בדברי המשנה "נתעכבו לה ישראל", דאף־על־פי שנסיעתם תלויה ב"העלות הענן", מכל־מקום, הא גופא היה תלוי בישראל שלא רצו לנסוע - יש גם הוראה בעבודת ה':

ישנם השואלים[26]: מהו הטעם שכאשר רוצים לעסוק בעניני עבודה, אזי מתעוררים קשיים כו' ("עס קומט אָן אַזוי שווער") - הרי הקב"ה היה יכול לסדר שלא יהיה קשה כל כך?!

---

14) בא יב, מ.
15) שבת כא, ב.
16) נוסח "ועל הנסים" דחנוכה.
17) תו"א שמות נ, רע"א. ובכ"מ.
18) דברי הימים־א כט, יא.
19) ראה תו"א שם, רע"ג.
20) שמות ב, ד.
21) שם, ז.
22) סוטה ט, ב.
23) פרשתנו ט, יז.
24) פרש"י עקב יו"ד, יב.
25) שלכן מצינו שכדי לפעול ענין למעלה — הרי זה ע"י שהאדם למטה מתנהג באופן כזה, כמו "האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחי' בני כו' הרי זה צדיק גמור" (פסחים ח, סע"א ואילך. וש"נ) [ואע"פ שעבודת ה' צ"ל לשמה, מ"מ, הרי אמרו (שם נ, ב. וש"נ) "לעולם יעסוק אדם כו' אפילו שלא לשמה" (ראה גם הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ה"ג. וש"נ)], כי הנהגת הקב"ה היא מדה כנגד מדה.
26) ראה גם תורת מנחם חמ"ג ע' 300. וש"נ.

והתירוץ על זה - שסיבת הקושי היא בגלל שיתכן שמלכתחילה הרצון שלו לעסוק בעבודה אינו באמת, ולכן מתעוררים קשיים כו', ואז יצטרך להתגבר עליהם על־ידי־זה שיתעורר ברצון אמיתי.

ונקודת הענין - שהכל צריך להתחיל ממנו, בכח עצמו דוקא, ובלשון חז"ל[27]: "בא ליטהר", שצריך להתחיל ממנו, ואז - "מסייעין לו" [ואם חס ושלום מתנהג להיפך - "בא לטמא", גורם שמלמעלה על־כל־פנים "פותחין לו", דאף־על־פי שאין "מסייעין לו", מכל־מקום על־כל־פנים[28] "פותחין לו פתח הטומאה ויכנס בה"[29]], ועד שעל ידי עבודת האדם הקב"ה משנה את כל הסדר - "קערט אַ וועלט", בנוגע לכל סדר ההשתלשלות.

וכמו בנדון דידן, שרצונם של בני ישראל להתעכב כדי לחלוק כבוד למרים, פעל שלא יעלה הענן, ובני ישראל נשארו ב"חצרות" שבוע נוסף - אף שזהו היפך הסדר (כפי שנקבע על פי סדר השתלשלות), שהרי בני ישראל מצד עצמם היו מוכנים לנסוע, כיון שכבר סיימו לברר את כל הניצוצות שהיו ב"חצרות"!

וזוהי ההוראה מלשון המשנה "נתעכבו לה ישראל" - שבנוגע להלכה למעשה (שזהו דרך הלימוד במשנה) צריך לידע שהעיקר תלוי בהנהגת בני ישראל[30].

27) יומא לח, סע"ב. וש"נ.
28) ראה המשך דברי הגמרא שם ובחדא"ג מהרש"א שם.
29) פרש"י שם.
30) חסר הסיום (המו"ל).

אגרות קודש

ב"ה, כ"ד אייר, תשכ"א
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מל"ו בעומר.

א) שואל אם יש פירושים על התניא.

פירושים באופן מסודר דף על דף אינם לעת עתה אלא שלפני איזה שנים נעתק התניא באידית, ועתה מכינים לדפוס העתקה באנגלית, נוסף על פירושים לקטעים הנדפסים באופן מימגרפי ונמצאים בתוככי חסידי חב"ד ואוהדיהם.

ב) שואל באיזה מקום באה"ק ת"ו יתיישב לאחרי גמרו לימודו עתה.

כיון שלפי כתבו יגמור בעוד שנה וחצי, עדיין מוקדם להחליט בשאלה האמורה, כיון שמשתנים התנאים בארצנו הקדושה ת"ו ובפרט בהנוגע לענינים של פרנסה באופן שכותב.

תקותי חזקה מתאים לכתבו שמאז הכיר בעניני חב"ד ונפגש עם אנשי' שמתענין ללמוד תורתה, ובאם ככתבו קשה עליו הבנה בספר התניא, יתחיל בחלק שלישי אשר בו (זוהי אגרת התשובה) ואחרי כן חלק השני ולאחרי זה ילמוד קונטרס ומעין, והעיקר שידבר בענינים שלומד עם אלה שכבר למדו תורה זו, שהרי התורה נקנית בדבוק חברים ובפלפול התלמידים, ועל כגון זה נאמר יגעת ולא מצאת אל תאמין.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

לקוטי שיחות חג השבועות כרך יח

מתורגם ללשון הקודש

א.

טענת המלאכים: "תנה הודך על השמים"

על מתן תורה מסופר בגמרא[1]: "בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש־ברוך־הוא: רבונו של־עולם, מה לילוד אשה בינינו? אמר להם: לקבל תורה בא. אמרו לפניו: חמודה גנוזה, שגנוזה... — אתה מבקש ליתנה לבשר־ודם? מה אנוש כי תזכרנו...[2] תנה הודך על השמים[3]. אמר לו הקדוש־ברוך־הוא למשה, החזיר להן תשובה... אמר לפניו: רבונו של עולם, תורה שאתה נותן לי, מה כתיב בה[4] — אנכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים. אמר להם: למצרים ירדתם? לפרעה השתעבדתם? תורה למה תהא לכם?! שוב מה כתיב בה[5] — לא יהיה לך אלקים אחרים, בין עמים אתם שרויין, שעובדין עבודה זרה? (וכך שאל משה את המלאכים על הדברות האחרים:) כלום אתם עושים מלאכה.. משא ומתן יש ביניכם.. אב ואם יש לכם.. קנאה יש ביניכם יצר הרע יש ביניכם.. מיד הודו לו להקדוש־ברוך־הוא...".

נאמר בספרים[6], שהיסוד ההלכתי לטענת המלאכים "תנה הודך על השמים" הוא דין "בר מצרא":

ההלכה קובעת[7] שכאשר אדם מוכר קרקע לרעהו, זכאי בר־המצר, השכן הגובל לקרקע זו, לקחת את הקרקע מן הלוקח, כי טובתו היא שכל קרקעותיו יהיו סמוכות זו לזו[8], ונאמר בתורה[9] "ועשית הישר והטוב בעיני ה'".

וזו היתה טענת המלאכים: התורה היא גנוזה[10], נמצאת במרום, ואף הם שם, ולכן חל על כך הדין של בר־מצרא לקבל את התורה, ולפיכך — "תנה הודך על השמים".

[ובזה מובן כיצד רצו המלאכים לקחת את התורה לאחר[11] שכבר נאמר בה "צו את בני ישראל", "דבר אל בני ישראל" וכדומה, כי ההלכה לגבי בר־מצרא קובעת, שגם לאחר המכירה מסלקים את הלוקח מן השדה ונותנים אותו לבר־המצר[12]].

כדי להפריך את טענתם[13], מציינים המפרשים[14] מספר תירוצים, ומהם:

א) ההלכה לגבי בר־מצרא חלה רק לגבי קרקע, ולא לגבי מטלטלין[15], והתורה איננה קרקע[16].

---

1) שבת פח, ב ואילך.

2) תהילים ח, ה.

3) תהילים שם, ב.

4) יתרו כ, ב.

5) יתרו שם, ג.

6) בס' שתי ידות (להר"א חזקוני. אמשטרדאם תפ"ו) ר"פ תרומה מביא זה בשם המדרש. ובס' שארית יעקב (להרי"י אלגאזי. קושט' תקי"א. ליוורנו תק"נ) פ' במדבר בשם "כת הקודמי' ז"ל", "ראשונים". ובפני דוד (להחיד"א) פ' יתרו דהוא "שוגרת ומשוגרת". ושקו"ט בזה בהרבה ספרים — ומהם (נוסף על הנ"ל): באר יצחק (להר"י שאנגי'. שאולינקי תצ"ה) פ' יתרו דרוש ב'. ראש דוד (להחיד"א) פ' יתרו. חסדי אבות לאבות (להנ"ל) פ"ג מי"ד. מערכי לב (להר"י חזן. שאולניקי תקפ"א) ערך מ"ת דרוש י"ב. ברית אבות (להר"א בורייאט. ליוורנו תרכ"ב) פ' יתרו. שפת אמת עה"ת פ' יתרו. פתח שער לנחל יצחק ח"א וח"ב. וראה אנציקלופדיא תלמודית מע' בר מצרא.

7) ב"מ ק"ח א. רמב"ם הל' שכנים פי"ב ה"ה. טושו"ע חו"מ סי' קעה ס"ו.

8) רש"י ב"מ שם. רמב"ם שם.

9) ואתחנן ו, יח. ובתשובות מיימוניות לס' קנין (סי' טז) שהוא קרוב למ"ע.

10) ועפ"ז יומתק זה שלא אמרו בקיצור חמודה שגנוזה.

11) אבל ראה ב"ר פ"א, ד.

12) ואדרבא, עיקר דינא דב"מ הוא על הלוקח שצריך להסתלק, ולא על המוכר (פרש"י ב"מ שם, ב ד"ה עכו"ם. ועוד*), וראה בס' מערכי לב שם, שמטעם זה אמר הקב"ה למשה שהוא יחזיר להם תשובה ולא השיב להם בעצמו, כי טענת המלאכים היתה על משה (הלוקח).

ומה שהמלאכים טענו להקב"ה** — י"ל: א) כיון שסו"ס צריך משה להחזירה לשמים א"כ הפוכי מטרתא למה לי — ע"ד כתובות קי, א (משא"כ בדזבין לעכו"ם (ב"מ שם, ב)). ב) החיוב שעל הלוקח — מטיל על המוכר האיסור דלפני עוור. (אבל עפ"ז צ"ע — דסו"ס יש על המוכר איסור (אף שאינו איסור דבר מצרא), משא"כ הפוכי מטרתא — טרחא בעלמא).

13) לכאורה אפשר לומר, שתוכן תשובת משה היא שהתורה אינה שייכת בשמים כלל, ובמילא אין בזה מצרא וב"מ — אבל ראה לקמן בפנים ס"ה, שטענת המלאכים היתה (לא על חלק הפשט, כ"א) על חלק הסוד שבתורה.

14) בהתירוצים שהובאו לקמן — ראה בס' שנסמנו בהערה 6.

15) העיטור ח"א אות מ' מכירת קרקעות*** — הובא במ"מ הל' שכנים פי"ג ה"ד. הר"י ברצלוני — הובא בטור שם. שו"ע סנ"ג.

16) להעיר מתניא (פ"ד) "ומשם נסעה וירדה כו'".

בס' ברית אבות כ', שלתורה דין קרקע יש לה כי היא קיום העולם והעולם נברא על ידה. אבל צ"ע: א) סוף־סוף התורה עצמה היא דבר המטלטל, ומאי נפק"מ שע"י הוא קיום העולם. ב) העולם נברא בשביל התורה ולא להיפך, ח"ו. ג) זה שע"י הוא בריאת וקיום העולם הוא רק בחי' אחוריים שבה ולא בחי' פנים (תניא קו"א ד"ה דוד זמירות. ובכ"מ). וראה לקמן הערה 54.

---

*) וראה לקו"ש חי"ט ס"ע 55 ואילך.

) במערכי לב שם כ' דהקב"ה **גילה להם שטענתם היא רק כלפי משה. אבל עפ"ז צ"ל שידענו דין דב"מ – לבד כללות ענינו שהוא על הלוקח!

***) בעיטור שם: אפי' מטלטלין. אבל במ"מ שם: **לבר** ממטלטלי. וראה שער החדש לעיטור שם אות קסז.

ב) הדין של בר־מצרא הוא רק לגבי מכירה ולא לגבי מתנה[17], והתורה ניתנה במתנה.

ג) ישראל קרובים אל הקדוש־ברוך־הוא, כמו שנאמר[18] "מי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו", יתר על־כן: ישראל הם "בנים למקום"[19], ולגבי קרובים[20], ובודאי בנים[21], לא חל הדין של בר־מצרא.

ד) על משה רבינו נאמר[22] שהוא היה "איש האלוקים", ועל כך נאמר במדרש[23] "מחציו ולמטה איש, מחציו ולמעלה האלוקים", ואם כך, משה רבינו היה "בר־מצרא" לתורה שהיא בשמים.

ה) על הפסוק[24] "ויעמוד העם על משה מן הבוקר עד הערב" אומרים חז"ל[25], שמשה רבינו היה "דן דין אמת לאמיתו" ואז "כאילו נעשה שותף להקדוש־ברוך־הוא במעשה בראשית". וההלכה קובעת[26], שאם הלוקח הוא שותפו של המוכר, לא חל הדין של בר־מצרא[27].

ב.
השאלות על התירוצים שלעיל

לכאורה אפשר לשאול על שני התירוצים האחרונים: הרי משה קבל תורה מסיני[28] עבור כל[29] ישראל[30], ולא רק עבור עצמו?

יש המפרשים: א) שכל ישראל הם בני־מצרא לתורה, כי נשמות ישראל "גזורות מתחת כסא הכבוד"[31].

ב) בשעת מתן תורה היו כל ישראל שותפים לקדוש־ברוך־הוא, כי הם כבר קבלו את מצות שבת במרה[32], לפני מתן תורה, ואמרו חז"ל[33] "כל המתפלל בערב שבת ואומר ויכולו... כאילו נעשה שותף להקדוש־ברוך־הוא במעשה בראשית".

ג.
העיקר חסר מן הספר

אבל, לגבי כל התירוצים דלעיל, העיקר חסר מן הספר – אף אחד מהם אינו מוזכר בתשובת משה למלאכים[34].

ואדרבה: בשלשת התירוצים האחרונים נאמר, לכאורה, ההיפך מטענת משה רבינו: בתירוצים אלה מודגש שמשה, וכל יהודי, קרוב לקדוש־ברוך־הוא, קשור אל השמים, והוא שותף לקדוש־ברוך־הוא. ואילו בגמרא נאמר ההיפך: שהתורה כרוכה בירידה למצרים, ומבטאת את הגשמיות של הלוקח, ועד ל"קנאה", "יצר הרע", וכדומה.

ד.
שאלות נוספות על שני התירוצים הראשונים

כמו־כן מתעורר קושי על כל אחד משני התירוצים הראשונים, בנוסף לשאלה הכללית הנ"ל:

א) על התירוץ הראשון: הדין של "בר־מצרא" אינו חל על מטלטלין, כי הטעם לדין בר־מצרא הוא ששדותיו יהיו סמוכים, וטעם זה אינו מתאים למטלטלין, שאותם אפשר לקנות בכל מקום ולהביאם אליו[35]. טעם זה אינו מתאים בענין התורה[36], אשר אותה אי־אפשר להשיג בשום מקום אחר[37].

---

17) ב"מ שם, רע"ב. רמב"ם שם פי"ג ה"א. טושו"ע שם סנ"ד.

18) ואתחנן ד, ז.

19) אבות פ"ג מי"ד. ראה יד, א. שמות ד, כב־כג.

20) כגירסת הבה"ג (הובא בב"י – בשם הר"ן לטור חו"מ שם ד"ה ואפילו. ד"ה וכתב עוד) בב"מ שם ד"קרוב ות"ח לית בהו משום דינא דב"מ".

21) תשובת הרי"ף הובא בשטמ"ק לב"מ שם. ובש"ך חו"מ שם סק"ל: ולזה הדעת נוטה לכאורה וצ"ע.

22) ר"פ ברכה. תהלים צ, א.

23) דב"ר פי"א ד. מדרש תהלים (באבער) מזמור צ. וראה ספרי ר"פ האזינו (ועד"ז בת"י ותיב"ע שם. תנחומא שם ב): משה קרוב לשמים.

24) יתרו יח, יג.

25) שבת י, א. וש"נ.

26) רמב"ם שם פי"ב ה"ה. רא"ש ב"מ שם סל"א. נמוק"י שם. טושו"ע שם סמ"ט.

27) תי' זה הוא אליבא דמ"ד (זבחים קטז, א) יתרו קודם מ"ת בא (כמ"ש בס' באר יצחק).

28) אבות פ"א מ"א. ובשבת שם: תורה שאתה נותן לי.

29) חוץ מפילפולא דאורייתא שניתנה למשה אלא שנהג בה טובת עין ונתנה לישראל (נדרים לח, א).

30) ופשוט דאין לומר שהאדם ב"מ לשמים (יותר מהמלאכים) מצד זה שהוא מורכב "מן העליונים" (ב"ר פ"ח, יא. פי"ב, ח), ובג' (ד') דברים דומה (רק – דומה) למלאכי השרת (חגיגה טז, א. אדר"נ פל"ז, ב. ב"ר פ"ח שם).

31) זח"ג כט, רע"ב. וראה הנסמן בנצוצי זהר לזח"א קיג, א.

32) סנהדרין נו, ב.

33) שבת קיט, רע"ב.

34) ומ"ש במפרשים, דבזה שא"ל הקב"ה למשה "אחוז בכסא כבודי" רמז לתשובה (דלעיל ס"ב) דנשמות גזורות מתחת כסא הכבוד – אינו מובן, שהרי בדברי משה אין כל רמז לזה. וראה מ"ש במפרשים הנ"ל – ע"ד הפלפול – בכמה תירוצים דלעיל.

35) ומ"ש בסמ"ע (חו"מ שם סקצ"ז) "דדוקא בקרקע שהוא קנין עולם תקנו דין מצרנות כו' ולא בהני" – היינו לפי ששם איירי שא' מן השותפין רוצה למכור ובזה לא שייך טעם המבואר בפנים. והא דמפרש (וכן בפרישה לטור) שבשו"ע איירי בנדון דשותפות* – י"ל, כי בלא"ה פשוט שאין שייך במטלטלין דדב"מ מטעם המבואר בפנים.

36) ואין להקשות דא"כ שוב בטל הדין דבר מצרא, שהרי דינא דב"מ הוא רק אם הלוקח יכול לקנות שדה במק"א –

---

*) ובפרט שבמקור הדין (נסמן בהערה 15) לא נזכר שאיירי בנדון דשותפות. וראה השקו"ט בב"י לטור שם ד"ה אבל לא במטלטלין.

ב) על התירוץ השני: לגבי התורה ישנם שלשה ביטויים: (א) "ירושה"[38], כנאמר[39] "תורה ציווה לנו משה מורשה...". (ב) "מכירה", כמאמר חז"ל[40] "אמר הקדוש־ברוך־הוא לישראל מכרתי לכם תורתי...". (ג) "מתנה", כמאמר חז"ל[41] "ג' מתנות טובות נתן הקדוש־ברוך־הוא לישראל... תורה...". וכנוסח התפילה: זמן מתן תורתנו[42]. שלשה ביטויים אלה מראים על שלשה אופנים בשייכות התורה לישראל, כמוסבר בכמה מקומות[43]. ואם כך, התורה שייכת לישראל גם בענין של "מכר", ולכן חל עליה הדין של בר־מצרא[44].

ה.
תירוצים נוספים והשאלות עליהם

ישנו תירוץ נוסף, המתאים, לכאורה, לדברי הגמרא, והמובא לאחר הקדמת המפרשים[45], שטענת המלאכים היתה על חלק הסוד שבתורה: גם המלאכים יודעים שלחלק הפשט והמעשה שבתורה אין להם קשר, אבל טענתם לגבי דין בר־מצרא היתה על חלק הסוד. וכיון שלישראל ניתנה התורה כולה, והמלאכים יכלו לקבל רק חלק ממנה, הרי ההלכה במקרה כזה היא[46]: "מכר כל נכסיו לאחד, לית בה משום דינא דבר־מצרא".

כן ישנו דין[47] שאם בר־המצר צריך את הנכס לרווחים, והלוקח צריך זאת משום דחקו – "דחיקא ליה שעתא", לא חל הדין של בר־מצר. וכך בענינו: הזדקקות בני ישראל לתורה היא כמי ש"דחיקא ליה שעתא", כי התורה היא חיותם של ישראל ("הם חיינו"), ובאמצעות התורה מנצח היהודי את היצר הרע, כמאמר חז"ל[48] "בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין". ואילו המלאכים רצו את חלק הסוד שבתורה, ואין להם יצר הרע, וזה כמי שרוצה את הנכס לרווחים.

אך על תירוצים אלו אפשר לשאול: דברי משה "למצרים ירדתם.. כלום אתם עושים מלאכה.. משא ומתן.. אב ואם.. יצר הרע יש ביניכם", שלמלאכים אין קשר לחלק הפשט שבתורה, לא היו חידוש לגביהם. המלאכים ידעו זאת קודם לכן, וביקשו מלכתחילה את חלק הסוד שבתורה. ואילו התשובה על כך, ש"מכר כל נכסיו לאחד, לית בה משום דינא דבר־מצרא", או שהתורה היא חיותם של ישראל, אינה מוזכרת בדברי משה אפילו ברמז?

הזדקקות ישראל לתורה – "דחיקא ליה שעתה" – עקב מלחמת היצר, היא הסבר של המצב שבו "יצר הרע יש ביניכם". אבל מדברי משה רבינו ומהרחבתו "כלום אתם עושים מלאכה.. משא ומתן.. אב ואם יש לכם" נראה, שתשובתו למלאכים איננה על מלחמת היצר, אלא על הענין הכללי, שחלק הפשט והמעשה שבתורה אינו מתאים להם.

ו.
התורה - בניית בית לה'

והביאור בזה הוא:

מטרת התורה היא הגשמת כוונת הבריאה של "נתאווה[49] הקדוש־ברוך־הוא להיות לו (יתברך[50])

כי בקשת המלאכים תנה הודך על השמים פשיטא דהיינו שתהי' רק כמ"ש בלקו"ת תזריע (כג, ב. ובאוה"ת (שם כרך ב' ע' תקלא ואילך)) – הלימוד בעולם המלאכים) יצירה, והוא עתה בלימוד תנ"ך ורז"ל בכתהאריז"ל (ליקוטי תנ"ך והש"ס שלו וכו'), ו(רק) באופן כזה ילמדוה ג"כ בנ"י נשמות בגוף בעוה"ז, אבל אז עיקרה בשמים כי (למטה ידועה רק מציאות הרוחנית ולא מהותה. ואפילו אם גם בזה ישתוו עם המלאכים – בכ"ז) קל יותר הבנתה למלאכים, שהם יותר רוחניים, ובנ"י יצטרכו ליגיעה יותר (ולמשלים מהגשם – דוגמת קניה במק"א).

37) כי לאחר שניתנה תורה למטה – "לא בשמים היא" (ב"מ נט, ב).

38) ונוגע להלכה – ראה סנהדרין נט, א.

39) ברכה לג, ד.

40) שמו"ר פל"ג, א. וראה ברכות ה, א: בא וראה שלא כמדת הקב"ה כו' אדם מוכר חפץ כו'.

41) ברכות שם. וראה ב"ר פ"ו, ה: ג' דברים ניתנו מתנה לעולם. וראה שמו"ר פכ"ח, א: במתנה נתנה לו. ועד"ז שם פל"ג, ב. וראה שבת קה, א: אנא .. יהבית.

42) ראה המשך וככה תרל"ז פע"א: וי"ל מתן תורה הוא בחי' מתנה שבתורה. בנוגע לנוסח ברכת התורה – ראה לקו"ש חי"ג ע' 115 הערה 23.

43) ראה בכ"ז בארוכה: המשך וככה שם פס"ו. סח. ד"ה אם רוח המושל תר"ל פ"ג. ד"ה תורה צוה תרנ"ד. ד"ה אם רוח המושל תרצ"ה פ"ד ואילך (סה"מ קונט' ח"ב שסא, א ואילך). ד"ה תורה צוה תש"ב. לקו"ש שם ס"ב ואילך.

44) במכ"ש מהא דמתנה שיש בה אחריות יש בה דינא דב"מ (ראה בהמצוין בהערה 17). וגם לפמ"ש הרשב"ם (ב"ב נא, א ד"ה ה"ג במס'. וראה תוד"ה ולמה קידושין כו, א) דהיכא שכתב בשטר לשון מכר ומתנה לית בה דדב"מ – הרי מפורש שם הטעם כי "במתנה ביקש ליתנה לו ולמה כתב לו בלשון מכר כדי ליפות כחו". אבל בתורה הרי ישנם ב' ענינים ואופנים נפרדים דמכר ומתנה, ומצד המכר שייך בזה דדב"מ.

45) אלשיך לתהילים מזמור ח. חדא"ג שבת כאן. ועוד. וראה בכמה מהס' שנסמנו בהערה 6. וראה אוה"ת בשלח ע' תרמו ואילך.

46) ב"מ קח, ב. רמב"ם שם פי"ב ה"ו. טושו"ע שם סל"ו.

47) רש"י ב"ב ה, א ד"ה ארבעה. בעה"מ לב"מ שם, הובא בנמוק"י ב"מ שם. העיטור אות מ' מכירת קרקעות. רמ"א בשו"ע שם סמ"ט. ופליגי על התוס' ב"ב שם ד"ה ארבעה. רמב"ן במלחמות ב"מ שם. הג"מ שם פי"ב הי"ג. דיעה הב' ברמ"א שם.

48) קידושין ל, ב.

49) תנחומא נשא טז. ועוד. תניא פל"ו.

50) כן הי' מוסיף (פעמים רבות) כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע – נתבאר בלקו"ש חי"ט ע' 27 ואילך.

דירה בתחתונים". וידוע[51] הדיוק שבמילה "דירה", שכשם שבדירה נמצא האדם בכל עצמותו, כך נתאווה הקדוש־ברוך־הוא שעצמותו ממש ישכון "בתחתונים". רצון זה מתגשם באמצעות התורה, שדרכה "אותי אותם לוקחים"[52].

לפי זה מופרכת טענת המלאכים לגבי דין של בר־מצרא: ההלכה היא[53], שאם בר־המצר רוצה את השדה לשם זריעה, והלוקח רוצה אותו לשם בניית בית, נותנים את השדה ללוקח, כי "ישוב עדיף ולית בה משום דינא דבר־מצרא". וכך בענייננו[54]: מטרת התורה היא עשיית דירה לה' בתחתונים – "בית"[55], ולכן מופרכת טענת המלאכים, ואין כאן דין של בר־מצרא.

וזאת היתה תשובת משה רבנו "למצרים[56] ירדתם.. כלום אתם עושים מלאכה.. משא ומתן יש ביניכם...": התורה שייכת לישראל, כפי שהיא קשורה לישוב העולם, עולם הזה הגשמי (בין עמים.. קנאה), כי היא ניתנה כדי לעשות לה' דירה בתחתונים[57].

ז.

ע"י עבודת התחתונים מתרוממים גם העליונים

אמנם, גם העליונים, המלאכים, זקוקים לשפע האלקי שעל־ידי התורה, כי גם בעולמות העליונים, כפי שהם מצד עצמם, מאירה רק הארה מן האלקות, וגם שם יש "ירידה מאור פניו יתברך"[58];

ובאמצעות עבודת התחתונים יורדת העצמיות של האלקות, "דירה לו יתברך" גם אל העליונים, אל כל "סדר ההשתלשלות"[59].

וידוע[60] המשל על־כך: כאשר רוצים להרים בנין באמצעות "כלי ההגבהה הנקרא ליווער (=מנוף)", צריך להניח את המנוף מתחת ל"חלקים התחתונים שבו דוקא", כי אילו ירימו "מאמצע... לא היה מגביה התחתונים".

לכן מוכרחים לתת את התורה דוקא בעולם הזה "התחתון... שאין תחתון למטה ממנו"[61], ועל־ידי־זה מתרומם כל ה"בנין" של "סדר ההשתלשלות".

וזאת הדגיש משה בתשובתו "קנאה יש ביניכם יצר הרע יש ביניכם", כדי להדגיש כיצד העולם הוא "התחתון במדרגה שאין תחתון למטה ממנו בענין הסתר אורו יתברך... עד שהוא מלא קליפות..."[59]

ח.

כח ההתחדשות - רק בתחתונים

אך עדיין אינו מובן: אמנם, כדי לעשות לה' דירה בתחתונים צריכה התורה להיות למטה. אך עדיין קיימת טענת המלאכים לפי דין של בר־מצרא: בכל זאת הם בני המצר, והם רוצים לעשות לה' דירה ("בית") לפחות בעליונים?

הכרחי אפוא לומר, שדירה לו יתברך, – המשכת עצמותו ית' – למטה, אי־אפשר כלל לפעול באמצעות עבודת המלאכים[62], אפילו לא בעולמות העליונים. רק על־ידי עבודת התחתונים "נמשכת" עצמותו ית' אל "סדר ההשתלשלות".

ההסבר לכך הוא: כח ה'עצמות' שבתורה מתגלה ומתבטא רק בעבודת הנשמה כאשר היא נמצאת בתוך

---

51) אוה"ת בלק ר"ע תתקצז. המשך תרס"ו בתחילתו (ס"ע ג') ובכ"מ.

52) ויק"ר פ"ל, יג (לענין מצות). וראה שמו"ר ר"פ תרומה. פל"ג, ו. תנחומא תרומה ג. וראה תניא פמ"ז. ועוד.

53) ב"מ שם. רמב"ם שם פי"ד ה"א טושו"ע שם סכ"ו.

54) ראה עד"ז בס' שארית יעקב (שבהערה 6), שמכיון שבתורה נברא העולם, ותנאי התנה הקב"ה במע"ב אם ישראל מקבלים תורתי מוטב וא"ל אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו, הר"ז דוגמת הדין דארעא לבתי עדיף משום דישוב עדיף לן. אבל טעם זה אינו מספיק, כי: א) גם החיות של עולמות העליונים תלוי' בתורה* (ראה תניא רפכ"ג. קו"א ד"ה דוד זמירות. ובכ"מ), ב) זהו רק בחי' אחוריים שבתורה ולא בחי' "פנים" שבה (קו"א שם). ג) ועיקר: זה שקיום העולם הוא ע"י התורה אינו נרמז כלל בתשובת משה.

משא"כ עפמש"כ בפנים, שתשובת משה היא כי התכלית של נתינת התורה הוא לעשות לו ית' דירה בתחתונים – דוגמת ישוב וחיזוק העולם. ובזה מתבטא עצם ופנימיות התורה – ראה לקמן ס"ח והערה 63.

55) להעיר מהמבואר (ד"ה בשעה שהקדימו תשי"ב. ד"ה יבחר לנו תשכ"ג) שהכוונה דדירה בתחתונים (שמושרשת בעצמותו ית'), היא הסיבה (וע"ד) מה שכל אדם יש לו רצון מוחלט בעצמותו לבנות בית.

56) מל' מיצר וגבול, בחי' העלם והסתר (תו"א מט, ד. ועוד) – כללות עוה"ד שאינו מאיר שם גילוי אלקותו ית' שלמעלה מן הטבע (ראה שם נ, ב – לענין זמן הגלות).

57) וראה מדרש תהלים מזמור ח: א"ל אינה ראוי' להתקיים בכם .. והיכן היא מתקיימת בתחתונים שנאמר אנכי עשיתי ארץ ואדם עלי' בראתי.

58) תניא פל"ו. וראה ד"ה באתי לגני ה'תשי"א פ"ד.

59) להעיר מד"ה נ"ח תרמ"ג ספ"א [נדפס ב"התמים" ח"ג ע' מז].

60) תו"א ד, א.

61) תניא שם.

62) ראה אוה"ת ויצא תתנה, ב. וראה ג"כ אוה"ת בשלח שבהערה 43.

---

*) ואף שזה תלוי **בקיום** התורה, היינו קיום המצות הכתובות בתורה (שזהו פי' מרז"ל בראשית בשביל התורה ועוד), **במעשה** המצות של התחתונים (תניא וקו"א שם) – הרי (לולא הטעם דלקמן) זהו מפני שהתורה ניתנה למטה, שהרי פשוט שכשביקשו המלאכים תנה **הודך** על השמים – גם קיום המצות כלול בזה (אלא שהוא ברוחניות). ולהעיר ממרז"ל (ראה תניא פ"ד ופ"כ) דאהוי"ר הם שרש כל מ"ע ומל"ת – ואהוי"ר ה"ה עבודת המלאכים וכו'. וראה תניא רפל"ט.

המיצרים והגבולות שבעולם הזה[63]. הנשמה יורדת לעולם שהוא "מלא קליפות וסטרא אחרא שהן נגד ה' ממש"[59]. ובעולם הזה השפל היא לוחמת ביצר הרע, מתגברת על ההעלמות וההסתרים, והופכת אותם מחושך לאור. עבודה זו של "אתכפיא" (=הכנעה) ו"אתהפכא" (=הפיכה) של ה"קליפות" (=כוחות הטומאה) "שהן נגד ה' ממש" לענין של קדושה, היא עבודה של התחדשות, הפיכת ה"יש" ל"אין", וכח ההתחדשות הזה נובע מעצמותו ית', שרק הוא לבדו בכחו וביכולתו לברוא (לחדש) יש מאין[64], והוא נותן את הכח להפיכת יש לאין[65].

וגם מעלה זו דכח ההתחדשות, מרומזת בתשובת משה - בטענה "אב ואם יש לכם":

ידוע[66], שכח ההולדה הוא כעין התחדשות מאין ליש, וכח זה אינו קיים אצל המלאכים[67].

ולכן טען משה רבנו, שכח ההתחדשות קיים רק אצל הנשמות למטה, שבאמצעות עבודתן בעולם הזה הן "מולידות" – הופכות את הדברים התחתונים, ואת כל "סדר ההשתלשלות", לדירה לעצמותו ומהותו יתברך.

(משיחת יום ב' דחג השבועות תשי"ח)

63) ראה בארוכה קונטרס ענינה של תורת החסידות סי"ט (בביאור מרז"ל – קידושין ל, ב – בראתי יצה"ר ובראתי לו תורה תבלין), דעצם התורה שמיוחדת בעצמותו ית' מתבטא דוקא בזה שהיא תבלין להיצה"ר.

64) אגה"ק סי' כ (קל, רע"ב).

65) ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 23 ואילך. חי"ב ע' 5־74. וש"נ.

66) המשך שמח תשמח תרנ"ד ע' 3 ואילך. וראה לקו"ת שה"ש מ, א.

67) לקו"ת שם (לט, ד ואילך). ביאוה"ד ה, ד.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ו אייר, תשכ"א
ברוקלין.

שלום וברכה!

...ובעמדנו בפרוס ב' ההילולא'ת דרשב"י וריב"ש (טוב) - הנה ענין רשב"י ופעולתו הי' להמשיך להתנאים וכו' פנימיות התורה - וגם ההעלם שאינו שייך מצ"ע לגילוי - כמבואר בדא"ח, ולא עוד אלא שפתח את צנור ההשפעה בזה, לכתחלה בדורו עד אשר אפילו ינוקי גילו סתרי תורה.

ולאחר זה בפרט - כדברי רשב"י - כד יהא קריב ליומי משיחא אפילו רביי דעלמא זמינין לאשכחא טמירין דחכמתא,

הרי עת סגולה היא להתעוררות ולתוספת אומץ בגילוי והפצת פנימיות התורה שבדורותינו נתגלתה במעינות הריב"ש תורת החסידות.

והרי ביום הילולא דרשב"י הי' מאיר בו מבחי' תכלית שלימות רוחו, שרשו מבחי' משה ומבחי' משיח, והימים האלה (כשהם) נזכרים (ה"ה) ונעשים (ההמשכות והשפעות),

והרי השפעת יום הילולא זה - על כל ימי ספה"ע שלאח"ז כי בכולם פסקו למות וק"ל.

- ויהי רצון שיעשה כאו"א בזה לפום שיעורא דילי' ולהמשיך מהתעוררות ותוספת זו בכל השנה כולה ומתוך שמחה.

שגם בזה מיוחד יום הילולא דרשב"י דוקא - וכמבואר בכ"מ שהוא דלא ככל יום וכו' כי אם אדרבה צ"ל בשמחה.

בברכה לבשו"ט

מ. שניאורסאהן

לקוטי־שיחות פרשת בהעלותך כרך יח

א.
פסח שני - שלושה אופני הגדרה

לגבי הגדרת מהותו של פסח שני יש שלוש דעות[1]:

א) "רגל בפני עצמו הוא", ב) "תשלומין דראשון הוא (תיקוני לא מתקנין ליה)", ג) "תקנתא דראשון הוא".

ההבדל הנובע להלכה משלוש דעות אלו[2], כמוסבר בהרחבה בתשובת רבי אברהם בן הרמב"ם[3], הוא:

"רגל בפני עצמו" — כלומר, פסח שני אינו תלוי בחובת פסח ראשון, אלא הוא "חיוב בעצמו כמו שאר הרגלים"[4]. ולכן, "גר שנתגייר בין שני פסחים וכן קטן שהגדיל... חייב לעשות פסח שני"[5]. בעוד אשר לפי הדעות שזהו "תשלומין" או "תקנתא" של פסח ראשון, תלויה חובת פסח שני בחובת פסח ראשון, ואדם שאינו חייב בפסח ראשון אינו חייב גם בפסח שני.

"תשלומין דראשון הוא" — כלומר, אדם שלא הקריב פסח ראשון במזיד, עבר בכך מיד על איסור כרת, אך למרות זאת מאפשרת לו התורה "תשלומין" לכך, שעל ידי הקרבת פסח שני תתבטל מעליו חובת כרת[6]. אבל אם הוא לא הקריב פסח שני, ואפילו בשוגג, נשארת עליו חובת הכרת, על שהזיד בפסח ראשון, כיון שלא היו "תשלומין דראשון"[7].

תקנתא דראשון הוא": כאשר אדם אינו מקריב פסח ראשון במזיד, מאפשרת לו התורה מלכתחילה את התקנה להקריב פסח שני בזמן אחר, כך שכל עוד לא עבר המועד של "תקנתא", עדיין לא חלה עליו חובת כרת[8]. ולכן, אם הוא לא הקריב פסח שני בשוגג, הוא פטור מן הכרת, כי "בעת התקנה (=שאז חל חיוב כרת) שוגג היה[9].

ב.
פסח ראשון ופסח שני - שונים במהותם

הרמב"ם בספר המצוות[10], מונה את מצוות פסח שני כמצוה בפני עצמה, ומסביר, שההלכה היא כדברי רבי מאיר, שפסח שני הוא "רגל בפני עצמו".

וצריך להבין[11]: גם לדעת רבי, שפסח שני הוא "רגל בפני עצמו". הרי חובתו חלה רק על מי שלא הקריב פסח ראשון, ואילו מי שהקריב פסח ראשון אינו יכול להקריב פסח שני, וא"כ זוהי אותה מצווה: הקרבת קרבן פסח. ומדוע, איפוא, מונה זאת הרמב"ם כמצווה בפני עצמה?

הכרחי, אם כך, לומר, שלמרות שפסח ראשון ופסח שני קשורים זה לזה, בכל זאת, הם שני עינינים שונים במהותם, ולכן הם נמנים במנין המצוות כשתי מצוות[12].

ג.
ההבדל הכללי בין פסח ראשון לפסח שני

כדי להבין זאת יש להסביר תחילה את ההבדל הכללי בין פסח ראשון לפסח שני:

בין ההבדלים שבין פסח ראשון לפסח שני, אנו רואים: (א) "הראשון אסור בבל יראה ובל ימצא, והשני — חמץ ומצה עמו בבית"[13]. (ב) "הראשון נוהג כל שבעה [כלומר — לא רק איסור "חימוצו"... נוהג כל

---

1) פסחים צג, א.

2) ראה בכ"ז פסחים שם ואילך.

3) בס' ברכת אברהם ס"ד. ונעתק (בשינוי לשון) בכס"מ הל' ק"פ פ"ה ה"ב.

4) ל' ר"א בן הרמב"ם שם. ועד"ז בפרש"י פסחים שם ד"ה חייבין. וראה לקמן בפנים ס"ב.

5) פסחים שם.

6) כ"ה שיטת ר"א בן הרמב"ם, אבל בפרש"י פסחים שם ד"ה תשלומין: הלכך חייב כרת על הראשון ואפילו עשה את השני*.

וראה רמב"ם הל' ק"פ (שם) דגם לדעת רבי (דפסק כותי') חייב כרת רק אם לא הקריב בשני (ואף דבסהמ"צ מ"ע נז כ': "אם הזיד בראשון והקריב בשני הוא חייב לרבי לפי שאין לדעתו תשלומין מן הראשון" — ראה בתשו' ר"א בן הרמב"ם (בס' מעשה נסים ס"ז) דהרמב"ם חזר בו. וראה ביאור הרי"פ פערלא לסהמ"צ רס"ג מ"ע נז (רמ, ג. רמג, ד)).

הגהות הרר"ח העליר בסהמ"צ שם.

7) פסחים שם, ב.

8) ראה ר"ח פסחים שם, א: ולעולם אינו חייב אלא על השני.

9) ל' ר"א בן הרמב"ם.

10) מ"ע נז.

11) ע"ד קושיית ר"ד הבבלי בס' מעשה נסים שם. וראה ג"כ ביאור הרי"פ פערלא במבוא שורש השביעי. מ"ע נז (רלט, סע"ד. רמג, א ואילך).

12) וראה ביאור הרי"פ פערלא שם (במבוא. וראה שם רמג, ג) בתי' קושיא הנ"ל, דמאחר שמצינו לרז"ל שאמרו דפ"ש רגל בפ"ע הוא א"כ נשמע מזה דס"ל דמצוה בפ"ע הוא. ויומתק ע"פ המבואר בפנים, שפ"ר ופ"ש מובדלים בעצם מהותם.

13) פסחים צה, רע"א (במשנה).

*) ובאור חדש לפסחים שם כ' דרש"י כתב כן רק לדעת ר"נ ולא לדעת רבי. אבל בצל"ח שם (וראה ביאור הרי"פ פערלא (שם רמ, א)) שרש"י ס"ל כן גם אליבא דרבי.

שבעה"[14], אלא שקרבן פסח ראשון, כלשון הגמרא[15], "נאכל לששה"[16] – "שאוכלין עליו מצות ששה ימים[17]] והשני יום אחד"[18].

ההבדלים בין פסח ראשון לשני הם תוצאה של ההבדל המהותי ביניהם.

ד.
פסח שני - עבודת 'בעלי־התשובה'

ההסבר לכך הוא:

ההבדל הפשוט בין פסח ראשון לפסח שני הוא: בפסח ראשון אופן החיוב של הקרבת הפסח הוא כפי שנקבע וחייב להיות לפי סדר בתורה (בזמנו). ואילו אופן החיוב של פסח שני הוא שלא לפי הסדר (שלא בזמנו): לאלה אשר לא הקריבו את הפסח בזמנו, אין אומרים, שעבר יומו בטל קרבנו[19], אלא התורה מאפשרת להם להקריבו מאוחר יותר. כמאמר כ"ק מו"ח אדמו"ר[20] "פסח שני – ענינו, שאין דבר "אבוד", תמיד אפשר לתקן. אפילו מי שהיה טמא, מי שהיה בדרך רחוקה, ואף "לכם"[21] – שהיה זה ברצונו[22] – יכול, בכל זאת, לתקן".

וזאת, בדומה להבדל שבין עבודת צדיק לעבודת בעל תשובה: צדיק עובד את הקדוש־ברוך־הוא בדרך הישרה – "אשר עשה האלוקים את האדם ישר"[23] – לפי סדרי התורה. ל'בעל התשובה', אשר שינה את סדרי התורה, נותן הקדוש־ברוך־הוא אפשרות לתקן את העבר ולהשלים את החסר.

כך אנו רואים את ההבדל בין מצב בני ישראל בפסח ראשון לפסח שני, בפעם הראשונה:

בעת הקרבת הפסח היו ישראל במצב של "נולדים", כנבואת יחזקאל[24], ללא עבירות, ובעלי מצוות מילה ופסח – בדמיך חיי בדמיך חיי[25], מצב של צדיקים – כמצב של (התחלת?[26]) "גירות"[27] לפי ההלכה – "וגר שנתגייר כקטן שנולד דמי"[28], ללא עבירות, ואומרים לו: [29] ישלם ה' פעלך ותהי משכרתך שלמה... (על[30]) אשר באת לחסות תחת כנפיו[31].

ואילו פסח שני היה עבור מי ש"היו טמאים (ואיזו טומאה? – טומאת מת[32] לנפש אדם"[33] (שהמות נגרם על ידי חטא עץ הדעת[34], מקור כל החטאים[35]), והם בקשו, לאחר שהודו ש"אנחנו טמאים לנפש אדם – למה נגרע לבלתי הקריב את קרבן ה' במועדו בתוך בני ישראל"[36] – בדומה לתשובה לכל פרטיה: ווידוי[37], תיקון הפגם, תיקון מושלם – לא רק "להקריב" אלא גם בשלמות של "במועדו" ו"בתוך בני ישראל"[38].

בזה מובן מדוע לא ציווה הקדוש־ברוך־הוא על פסח שני כעל שאר המצוות, אלא לאחר שישראל התעוררו ובקשו "למה נגרע...", כי התשובה באה בדרך כלל לאחר התעוררות האדם. אמנם, הוא במצב של "טמא לנפש אדם" – בלתי טהור ובלתי קדוש ואינו חש בגילוי אור מלמעלה, אך בכל זאת הוא מתעורר מעצמו – ממטה למעלה – לחזרה בתשובה[39].

---

14) פסחים צו, ריש ע"ב.

15) פסחים צה, ב. וראה ל' הגמ' (הנ"ל בפנים): "וחימוצו (דפסח).. כל שבעה". וכן במשנה (שם צו, א) "ופסח דורות נוהג כל שבעה" – אף שהכוונה היא לחימוצו, כנ"ל.

16) ראה פרש"י פסחים שם (ד"ה הנאכל) "ולישנא דקרא נקט כו'".

17) פרש"י שם.

18) תוספתא פסחים פ"ח סה"ג.

19) ברכות כו, סע"א. ספרי (הובא ברש"י) פינחס כח, י. יד. ועוד.

20) היום יום י"ד אייר. וראה בארוכה לקמן ע' 138 ואילך.

21) פרשתנו ט, י.

22) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 75 הערה 60. חי"ב ע' 7־216.

23) קהלת ז, כט.

24) טז.

25) יחזקאל שם, ו. מכילתא (הובא ברש"י) בא יב, ו. שמו"ר פי"ז, ג. פי"ט, ה. ועוד.

26) לכאורה פשוט דאז הי' זה כל הגירות – ונפק"מ בגר שמל ולא טבל האם מחוייב בפסח. ודוגמתו – מל ולא פרע. קודם שנצטוו על הפריעה. וראה תוד"ה כי פליגי ותו"י יבמות מו, ב. ואכ"מ.

27) ראה יבמות (שם, א־ב) וכריתות ט, א.

28) יבמות כב, א. וש"נ.

29) רות ב, יב.

30) שזהו פירוש המדרש רבה (שם) שיש שנתקשו בפירושו: ישלם ה' פעלך גו' מעם ה' א"ר חסא אשר באת לחסות תחת כנפיו. – עתה מצאתי כן בפי' עין חנוך.

31) ראה תרגום שם: ובההוא זכותא תשיזיבי מדין גיהנם למיהוי חולקך עם שרה רבקה רחל ולאה – דקשה לומר שכ"ז בא בזכות ד"עשית את חמותך", כ"א הוא הזכות "אשר באת גו'", כנ"ל.

32) החמור מכולם (כלים פ"א, מ"ד).

33) פרשתנו שם, ו.

34) שבת נה, ריש ע"ב. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 177 הערה 55.

35) ראה תו"א עט, רע"ד. ד"ה באתי לגני ה'תשי"א פ"ב.

36) פרשתנו שם, ז.

37) עפ"ז יומתק הסגנון "אנחנו טמאים לנפ"א למה נגרע" – דצ"ע וכקושיית המפרשים.

38) וי"ל דזהו הרמז ב"ככל חקת הפסח יעשו אותו", דנחשב להם כ"במועדו" ו"בתוך בנ"י" – ועפ"ז יתורץ דלכאורה חסרה התשובה לטענתם "למה נגרע גו' במועדו בתוך בנ"י". – ועפ"ז הל' "תשלומין" "ותקנתא" הנאמר בפ"ש – הכוונה בשלימות.

39) ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ט ע' 5־64 ובהערה 26 שם.

ה.
למה דחו פסח שני לחודש אחר

לפי האמור לעיל מובנת תמיהה המתעוררת לפי תורת הנגלה: חז"ל אומרים[40], שהיום השביעי לטומאתם של הטמאים לנפש אדם חל בערב פסח, ולפי זה צריכים היו, לכאורה, להקריב תשלומין בשבעת הימים הבאים, כבקרבנות יום־טוב אחרים כפי שמזכיר האור־החיים, ולא אחר חודש, כחידוש מיוחד?

אך לפי הנאמר מובן ההסבר לכך בפנימיות הענינים: תשובה איננה רק משלימה את החסר, אלא זוהי דרך בעבודת ה', "רגל בפני עצמו", חידוש מיוחד בחודש אחר.

ו.
המעלה שבתשובה - הפיכת הרע לטוב

אמנם, עבודת הצדיק היא ה"ישרה" לפי סדר התורה, אך בכל זאת יש יתרון בעבודת בעל־התשובה[41]: עבודת הצדיק פועלת בדברים שבקדושה, או בדברים מותרים. אבל לא ב"מצוה הבאה בעבירה"[42] – ענינים של רע הנובעים משלוש קליפות הטמאות לגמרי אי אפשר לזכך[43], אלא, לפי סדר התורה, צריך לדחותם[44]. ואילו עבודת בעל־התשובה, בתשובה מאהבה, הופכת גם את זדונותיו לזכיות[45].

כחה של התשובה לכך, נובע ממקור הנעלה מן ה"השתלשלות": לפי סדר התורה, ההשתלשלות, אי־אפשר להפוך זדונות לזכיות. כמאמר חז"ל[46] שאלו לחכמה.. לנבואה.. לתורה": "חוטא מה ענשו", וכולם גם התורה[47], לא איפשרו חזרה בתשובה. רק כאשר "שאלו להקדוש־ברוך־הוא", שמעל להשתלשלות, היה המענה "יעשה תשובה ויתכפר לו", כי רק בדרגה נעלית זו "כחשיכה כאורה"[48], ואפשר להפוך את הרע לטוב[49].

לפי זה אפשר להבין את הטענה "למה נגרע...". כי לכאורה: מדוע תהיה מלכתחילה סברא ש"נגרע"? וכן לגבי מאמרו הנ"ל של כ"ק מורי־וחמי אדמו"ר, שההוראה הנלמדת מפסח שני היא שאין דבר אבוד, אפשר לשאול: מדוע יחשבו בכלל שיש דבר אבוד?

אלא, כדלעיל: מצד התורה עצמה אכן התשובה איננה מועילה[50] להפיכת הזדונות לזכיות, אלא הם דבר אבוד. רק כאשר בני ישראל נתעוררו לחזור בתשובה, באומרם "למה נגרע...", הם הגיעו עד לדרגה של "שאלו להקדוש־ברוך־הוא", שמעל להשתלשלות, ומשם הגיעה התשובה, שאין דבר אבוד, שיש ענין של פסח שני.

כל זאת מסופר ומתגלה בתוך התורה ובאמצעותה, כי למרות שהתורה כשלעצמה היא בדרגה של סדר ההשתלשלות, בכל זאת – אורייתא וקודשא־בריך־הוא כולא חד[51], וכל הענינים, גם מה שמעל להשתלשלות, מתגלים באמצעות התורה[52].

ז.
עבודת התשובה - למעלם מהגבלות

זהו ההסבר גם להבדלים המנויים לעיל (בסעיף ג) בין פסח ראשון לפסח שני[53]:

בפסח ראשון – עבודת הצדיקים – אין עוסקים ברע, אלא דוחים אותו. לכן החמץ אסור בבל יראה ובל ימצא[54], ולכן נמשך החג שבעה ימים, כי עבודת

---

40) פסחים צ, ב. סוכה כה, ב.
41) ראה בכ"ז דרמ"צ קצא, א. ובכ"מ.
42) ברכות מז, ב. וש"נ.
43) תניא רפל"ז. ובכ"מ.
44) ראה גם לקו"ת שה"ש ו, ד.
45) יומא פו, ב.
46) יל"ש תהלים רמז תשב, וראה ירושלמי מכות פ"ב ה"ו.
47) כי אף שמענה דתורה "יביא אשם" צ"ל גם תשובה, דאז דוקא מכפר הקרבן –
ראה אוה"ת יו"כ ס"ע א'תקנז ואילך, ציונים לסהמ"צ להצ"צ מצות עגלה ערופה, ועוד (וראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 132 הערה 12. חי"ג ע' 7־76 ס"ו) – דתשובה זו עושה הזדונות כשגגות.
48) ל' הכתוב – תהלים קלט, יב.
49) ראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 23. וש"נ.
50) ולהעיר דאין תשובה מועלת לשנות (ולבטל) דין ועונש ב"ד, וכשו"ת נו"ב (מהדו"ק או"ח סי' ל"ה) הידועה.
51) תניא רפכ"ג בשם הזוהר. וראה סה"מ ה'ש"ת ע' 66 בהערה.
52) ראה גם המשך תער"ב ח"ג ע' א'תח. לקו"ש ח"א [המתורגם] ע' 65. ח"ד [המתורגם] ע' 329. 334. ועוד.
53) ראה עד"ד לקו"ש ח"ז ע' 327.
54) ראה אוה"ת פרשתנו ד"ה להבין ענין פ"ש (ע' שסז־ח) דפ"ר ופ"ש הם אתכפיא ואתהפכא, דבפ"ר הוא היציאה מן הרע – אתכפיא (ולכן אסור בחמץ), ובפ"ש "שכבר יצא מהרע" (ואפשר להיות) – אתהפכא (ולכן חמץ ומצה עמו בבית). וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד (ע' 283 ואילך) דהוא דוגמת החילוק דבע"ת וצדיקים: פ"ר – ע"ד בע"ת שצ"ל "אי אפשי"* (לקו"ת ואתחנן ט, ד). ופ"ש – ע"ד צדיקים שצ"ל אפשי.
אבל** הביאור שם הוא בנוגע הבירור שנעשה בהאדם, וכאן מבואר: א) עצם העבודות דפ"ר ופ"ש (פ"ר – תנועה דצדיקים, ופ"ש – תנועה דתשובה). ב) הבירור שנעשה בהזדונות (בפ"ר – דוחה אותם. בפ"ש – גם מהפכם). ועצ"ע.

---

*) ויש לקשר זה עם המבואר לעיל (ס"ד) שבנ"י בצאתם ממצרים היו גרים – כי הטעם שבנ"ת צ"ל אי אפשי כי צריך זהירות "שלא יחזור לסורו" (לקו"ת שם), דחשש זה הוא בגר (קידושין יז, סע"ב).

) וגם: שם המדובר בדרגא נמוכה בתשובה שעדיין צריך זהירות שלא יפול כו' (כבהערה הקודמת), וכאן – בתשובה (מאהבה **רבה – תניא פ"ז) שזדונות נעשים כזכיות.

הצדיקים היא עבודה מסודרת ומדורגת, המתבטאת בסדר ההשתשלות בשבעה ימים, בשבע מידות וכדומה[55].

ואילו בפסח שני – עבודת התשובה שהופכת זדונות לזכויות – אפשר לזכך גם את החמץ[49], ולכן "חמץ ומצה עמו בבית". וכיוון שעבודת התשובה היא למעלה מהגבלות, הרי היא יום אחד, המראה על דרגה הנעלית מהגבלות והתחלקות. כמוסבר ב"תורה אור"[56], ששבועות הוא יום אחד כי זהו "זמן קבלת התורה שהוא בבחינת הכתר שהוא בחינת יחידה שלמעלה מהתחלקות...".

וזהו מה שמסופר בגמרא[57] על תשובתו של רבי אלעזר בן דורדייא – "בכה רבי ואמר יש קונה עולמו בכמה שנים ויש קונה עולמו בשעה אחת": עבודת הצדיקים, שהיא מדורגת, אורכת מספר שנים – דרגה של "התחלקות"[58]. ואילו אצל רבי אלעזר בן דורדייא היתה עבודה של תשובה ובאופן ש"ראשו בין ברכיו – מעל להבדלים בין ראשו לברכיו[59] – וגעה בבכיה"[52], ולכן הוא "קונה עולמו בשעה אחת". כלשון הזהר[60], שהתשובה היא "בשעתא חדא".

ח.
ניסן - מלמעלה; אייר מלמטה

הבדל זה בין פסח ראשון לפסח שני מתבטא גם בכך שפסח ראשון חל בחודש ניסן, ופסח שני – בחודש אייר[61]:

ידוע[62] ההבדל בין חודש ניסן, החודש הראשון, לבין חודש אייר, החודש השני: ניסן מורה על גילוי אלוקות מלמעלה למטה, שאינו מביא לידי זיכוך בר קיימא ותמידי ב"מטה", אלא הוא יכול באותה שעה רק לדחות את הרע[63]. כעבודת הצדיקים[64] שעוסקים בענינים של אור, ודוחים את הרע.

מהותו של אייר היא העלאה מלמטה למעלה, בירור, וזיכוך, והעלאת ה"מטה" למעלה באופן תמידי[58]. לכן קשורה מצות ספירת העומר בעיקר לחודש אייר[65], כי היא עוסקת בזיכוך המידות. וזאת, כעבודת התשובה[59], שבאמצעותה מזככים את הענינים הנחותים ביותר, עד אשר גם ענינים של רע הופכים לטוב.

[באופן כללי דומה הדבר להבדל שבין חודש ניסן לתשרי, כידוע[66], שחודש ניסן הוא עבודת הצדיקים, ותשרי – עבודת התשובה].

ט.
שלושת אופני התשובה

לפי האמור, שפסח שני הוא עבודת התשובה, יובן הטעם, בפנימיות הענינים, לכך שלגבי מהות פסח שני קיימים שלושת האופנים דלעיל בסעיף א' (ואלו ואלו דברי אלוקים חיים[67]), כי באופן כללי קיימים שלושה אופנים אלו בתשובה:

א) "תקנתא" שבתשובה: העובדה שמיד בעת מעשה החטא ישנה התקנה של תשובה, כשם שבהפסד של פסח ראשון ישנה מיד התקנה של פסח שני – אופן זה של תשובה הוא בחטאים רגילים, כאשר מיד בשעת החטא קיימת האפשרות לתיקונו באמצעות תשובה.

ב) "תשלומין" דתשובה: התשובה על חטא שנעשה באופן של "אחטא ואשוב", שאז "אין מספיקין בידו לעשות תשובה"[68] – בעת מעשה החטא אין לו אפשרות של תקנה "הואיל והתשובה גורמת לו לחטוא"[69], כשם ש"אין קטגור נעשה סניגור"[70], אבל מאוחר יותר, אם "דחק ונתחזק... ועשה תשובה – מקבלין תשובתו"[71],

ג) "רגל בפני עצמו": תשובת הצדיקים. כידוע[72], שהתשובה איננה - כטעות הנפוצה - על חטאים דוקא,

---

55) ראה תו"א שהובא לקמן בפנים.

56) קט, סע"ד ואילך. ראה ג"כ אוה"ת ד"ה להבין מה ששבועות יום א' (במדבר ע' א'תקעג).

57) ע"ז יז, א. וראה סה"מ – לאדה"ז – תקס"ב (ע' יג). דרך חיים (כמצויין במפתחות).

58) להעיר ד"שנים" ל' שינוי (ראה אוה"ת מקץ שלח, סע"ב).

59) עייג"כ תו"א ר"פ וארא.

60) זח"א קכט, סע"א.

61) ראה אוה"ת הנסמן בהערה 54. לקו"ש ח"ד שם.

62) ראה לקו"ש ח"א פ' אמור. ח"ד שם. ח"ח [המתורגם] ע' 6. ס"ע 235 ואילך. ועוד.

63) ראה אוה"ת ולקו"ש (ח"ד) שם, דפסח ראשון ופסח שני הם אתכפיא ואתהפכא. כנ"ל הערה 54.

64) ראה לעיל הערה 54.

65) ראה לקו"ש ח"א שם.

66) ראה אוה"ת בא ד"ה החודש (ע' רנז ואילך).

67) עירובין יג, ב. גיטין ו, ב.

68) משנה סוף יומא (פה, ב).

69) אגה"ת פי"א.

70) ראה צפע"נ הל' יבום פ"ד ה"כ (בסופה) – לענין אחטא ויוהכ"פ מכפר.

71) אגה"ת שם. ועד"ז בתניא פכ"ה.

72) לקו"ת ראה כד, ד. ש"ש סו, ג. ר"פ האזינו. ועוד.

אלא זוהי דרך בעבודת ה׳, המתאימה גם לאלה הנקיים מחטאים, כנאמר[73]: משיח אתא לאתבא צדיקייא בתיובתא (=משיח בא להחזיר את הצדיקים בתשובה).

אמנם, פסח שני הוא תשובה על חטא (כמאמר הנ״ל של כ״ק מו״ח אדמו״ר ש״אין דבר אבוד.. אפילו מי שהיה טמא.. ואף ״לכם״, שזהו היה ברצונו וכו׳״), אך בכל זאת, קיימים, באופן כללי, בפסח שני כל האופנים של תשובה, כולל תשובת הצדיקים [בדוגמת חודש תשרי – שפסח שני היא דוגמת חודש תשרי, כדלעיל סעיף ח׳ – הכולל בתוכו כל אופני התשובה, גם תשובת הצדיקים][74].

י.

חובת לימוד התורה בעודו רשע

לפי האמור לעיל, בענין ״תקנתא דתשובה״, תובן יותר ההלכה[75], שאפילו רשע, שתורתו ומצוותיו ״מוסיף כח בקליפות״, צריך ללמוד תורה, ואפילו שלא לשמה, כי ״כשיחזור אחר־כך בתשובה.. אזי מוציא מהקליפה כל התורה והמצוות...״. כלומר, לימוד התורה ״בעודו רשע״ מסתמך מלכתחילה על כך שיחזור בתשובה, וזוהי המשמעות של ״תקנתא״ דתשובה: התורה נותנת בשעת מעשה את האפשרות והתקנה של תשובה.

ואמנם, הלכה זו, שגם ״בעודו רשע״ צריך ללמוד תורה, חלה על כל סוגי הרשעים, גם על האומר ״אחטא ואשוב״ שאין לו תקנה של תשובה, הרי שלעליית לימוד התורה שלו אין לכך שום קשר, כי הרי באומרו ״אחטא״ הוא לא מתכוון ללימוד, אלא בודאי ״יחזור אחר כך בתשובה״. יותר מכך: אף אם, במקרים מעטים ביותר, הוא לומד, ר״ל, כדי להוסיף כח לטומאה, ומסתמך על כך ש״אחטא ואשוב״ גם אז הוא צריך ללמוד,

אבל במקרה כזה יש הבדל, כי ״אין מספיקין...״:

במקרה כזה נזקקים לטעם שגם ל״נידח״ מובטח, שגם הוא ״ודאי סופו לעשות תשובה״[76], ״בגלגול זה או בגלגול אחר, כמו שנאמר[77] כי לא ידח ממנו נדח״[78], בעוד אשר לגבי חטאים אחרים אין נזקקים לטעם זה של ״לא ידח ממנו נידח״[79], כי מלכתחילה אין הוא ״נידח״, אלא ״רחוק״ בלבד, כי כבר בעת החטא יש לו תקנתא דתשובה, כתקנת פסח שני[80].

יא.

פסח ראשון - גם תשובת הצדיקים

כשם שפסח שני כולל את כל אופני התשובה, וגם תשובת הצדיקים, כך גם פסח ראשון כולל את כל האופנים, בעבודת הצדיקים, גם תשובת הצדיקים. לכן למרות שהגאולה העתידה תהיה בחודש ניסן[81] – עבודת הצדיקים – היא בכל זאת תהיה קשורה לעבודת התשובה, כאמור, שמשיח אתא לאתבא צדיקייא בתיובתא[82].

מעין ענין זה אנו מוצאים בפסח מצרים, שאז היה הציווי[83] ״משכו וקחו לכם״, ופירשו חז״ל[84] ״משכו ידיכם מעבודה זרה״, שזהו ענין התשובה, למרות שאלו שנימולו לפני יציאת מצרים היו כגרים (בתחילת הגיור)[85], ונוסף לכך נאמרו הדברים לכל מי שנאמר לו ״וקחו״ (כדיוק לגבי וא״ו המוסיף ומחבר), כולל אלו שלא היה להם קשר לעבודה־זרה, שאצלם לא היתה זו תשובה על חטא, אלא כתשובת הצדיקים, הנמצאים בעולם שקיימת בו עבודה־זרה, וצריך להזהירם ״משכו ידיכם מעבודה־זרה״.

יב.

פסח שני - מצוה בפני עצמה

לפי כל האמור לעיל מובן מדוע מונה הרמב״ם את פסח שני כמצווה בפני עצמה, למרות שמי שהקריב פסח ראשון אינו יכול להקריב פסח שני: אכן, פסח ראשון ופסח שני הם שני סוגים שונים של עבודה –

---

73) הובא בלקו״ת שמע״צ צב, ב. שה״ש נ, סע״ב (וראה זח״ג קנג, ב). ונת׳ בלקו״ד ח״א קמו א, ואילך.

74) כמובן מהמבואר בדרושי לקו״ת שנסמנו בהערה 72.

75) הל׳ ת״ת לאדה״ז פ״ד ס״ג.

76) תניא ספל״ט.

77) ש״ב יד, יד (בשינוי לשון).

78) הל׳ ת״ת שם. תניא שם.

79) וע״ד מ״ש בתניא שם, דבלומד סתם לעולם יעסוק כו׳ גם שלא מצד הטעם דלא ידח כו׳ (אלא שבלומד סתם ״אין הדבר תלוי בתשובה אלא מיד שחוזר ולומד דבר זה לשמה כו׳״, משא״כ ברשע שצריך לתשובה להוציא תומ״צ שלו מהקליפה).

והא דמביא בתניא שם גם הטעם דלא ידח כו׳ (אלומד ״שלא לשמה ממש לשום איזו פני׳״) – כי בתניא שם כולל הכל. בסגנון אחר – נקט הקצוות: מקצה ד״נידח״ (אחטא ואשוב), עד לומד סתם שאפילו ק״נ לא נתלבשה בו; וכמה דרגות בינתיים (וכדמוכח גם בהל׳ ת״ת שם ובקו״א), ובכל הדרגות הנ״ל ״לעולם יעסוק כו׳״.

80) ועוד דוגמאות: לאו שניתק לעשה, שריפת נותר, שילוח הקן – לכמה מ״ד (חולין קמא, א־ב. וש״נ).

81) כדעת ר״י – ר״ה יא, א. ובשמו״ר (פט״ו, יא) סתם כמותו.

82) וגם הגאולה עצמה תלוי׳ בתשובה (סנהדרין צז, ב. רמב״ם הל׳ תשובה פ״ז ה״ה), אלא שלדעת ר״י אם לא יעשו תשובה מעצמם ״הקב״ה מעמיד להן כו׳ ומחזירן למוטב״ (סנהדרין שם).

83) בא יב, כא.

84) מכילתא עה״פ.

85) ראה תוד״ה דכתיב – כריתות ט, א.

פסח ראשון הוא עבודת הצדיקים, ופסח שני – עבודת התשובה, אך בכל זאת, אין דרושה הקרבת פסח שני אם הקריב פסח ראשון, כי פסח ראשון כולל גם את תשובת הצדיקים, ונכלל כאן הענין של "רגל בפני עצמו" שבפסח שני.

יג.

ההסבר לכך שפסח שני - יום אחד

אמנם בפסח ראשון – צדיקים – ישנה תשובה, אבל זוהי תשובת הצדיקים, שאין בה המעלה של תשובת פסח שני, שהיא בעיקר תשובה על חטא[86] – "תקנתא" ו"תשלומין" (אלא שפסח שני כולל את כל אופני התשובה, ובתוכם גם תשובת הצדיקים).

וזאת בשני ענינים: (א) צמאונו של בעל־התשובה נובע דוקא מכך ש"עד הנה היתה נפשו בארץ ציה וצלמות היא הסטרא־אחרא..."[87], ולכן הוא צמא "ביתר עז", יותר מאשר צדיקים[82], שאצלם אין ענין זה קיים[88]. (ב) תשובה על חטא מגיעה לדרגה שמעל לסדר השתלשלות, ובכוחה להפוך זדונות לזכיות. ואילו לצדיקים אין כח זה, אפילו כשקיימת אצלם עבודת התשובה.

זוהי הסיבה לכך שפסח שני הוא יום אחד ופסח ראשון הוא שבעה ימים, כי למרות שגם בפסח ראשון קיים ענין התשובה, בכל זאת זוהי תשובת צדיקים, שהיא מוגבלת – אפילו "בכל מאודך" של צדיק הוא בדרגה של סדר והגבלה[89]. כפי שמוצאים, שאפילו לאחר שתשובתו של רבי אלעזר בן דורדייא גרמה ל"בכה רבי", שבכיה היא מעל להגבלה[90], בכל זאת לא היה אצלו הענין של "קונה עולמו בשעה אחת", שמעל להתחלקות.

דוקא פסח שני – תשובה על חטא, הפיכת זדונות לזכיות [כמאמרו הנ"ל של כ"ק מו"ח אדמו"ר: אפילו "לכם", שזה היה ברצונו, ובכל זאת ניתן לתיקון], יכול להגיע למקום שמעל להתחלקות – יום אחד. כמעלתו של רבי אלעזר בן דורדייא – תשובה על חטא – שדוקא אצלו ישנו הענין של "קונה עולמו בשעה אחת"[91].

(משיחות ש"פ אחו"ק תשכ"ד)

86) ובפרט לפי פסק הרמב"ם (ראה לעיל הערה 6), שגם לדעת רבי יש בפסח שני הענין דתשלומין ותיקון לראשון, שהרי ע"י פטורים מכרת.
87) תניא פ"ז.
88) ראה בארוכה שע"ת ח"ב חינוך פמ"ח.
89) ראה שע"ת שם (נה, רע"ד ואילך).
90) תו"א כו, א. ובכ"מ.
91) להעיר מסה"מ תקס"ב (ע' יג) במעלת המס"נ דראב"ד על המס"נ דצדיקים, עיי"ש.

אגרות קודש

ב"ה, ט' סיון, תשכ"א
ברוקלין.

מר משה שי'

שלום וברכה!

לאחרי הפסק הכי רב נתקבל מכתבו מד' סיון, בו כותב אודות פטירת אמו ע"ה,

ויהי רצון מהשי"ת שמכאן ולהבא לא ידע מכל עגמ"נ ח"ו, ואך טוב בטוב הנראה והנגלה יבשר.

לכתבו אודות נוסח המצבה - בודאי ידועים לכ' דברי חז"ל שצריך הנוסח להיות מתאים אל המציאות, ובפרט שהענין נוגע לנשמה שעלתה לעולם האמת, וביחוד שבכתבו הרי בעלת כמה מעלות היתה כמה שבחים יש לכתוב עלי' מתאים להמציאות ועל היודעים אותה ודברי ימי חיי' לערוך הנוסח.

אלא שלדעתי וכמו שעניתי לכמה מהשואלים בכגון זה, יש להזכיר בהנוסח גם שמות רבותינו נשיאינו נשיאי ישראל, וכיון שבכתבו היתה אמו ע"ה מתומכי מוסדות חב"ד, הרי זוהי הדרך להזכיר ולפרט שם הנשיא "מייסד המוסד פ"" - בו תמכה.

המשך בעמוד עה

בראשית כט, טז: וּלְלָבָן שְׁתֵּי בָנוֹת שֵׁם הַגְּדֹלָה לֵאָה וְשֵׁם הַקְּטַנָּה רָחֵל:

יח

ביאור, דאם האשה היא בבחי' קדושה – כרחל ולאה – אז היא בונה ומקיימת את הבית, משא"כ אם האשה אינה מתנהגת בקדושה ובצניעות, ורמז לזה בגמ' (סוטה ג:) זנותא בביתא כי קריא לשומשמי" – שומשום" בגי' רחל, לאה, בית" זה לעומת זה

א"ר[1] חסדא זנותא בביתא כי קריא לשומשמי, וא"ר חסדא תוקפא בביתא כי קריא לשומשמי, אידי ואידי באיתתא אבל בגברא לית לן בה.

סוטה ג, ב

קריא, תולעת של שומשמין, כך הזנות מחרבת את הבית.

תוקפא, כעס.

אידי ואידי, תוקפא וזנותא דאמרינן דמחרבת את הבית.

באיתתא, כשהאשה מזנה או כעסנית, לפי שהאשה מתעסקת בזנוני' ואינה עושה מלאכתה, ולא משמרת בית ומפקרת את של בעלה למנאפים.

רש"י

מה[2] שהוא באיתתא דוקא, ולא בגברא.

הוא, כי אשה גופה נמשלה לבית ואהל, כמארז"ל[3] על פסוק שובו[4] לכם לאהליכם, שאהל קאי על האשה, ומשל משלו חכמים באשה[5] חדר פרוזדור ועלי'. ואם האיתתא היא צנועה ואינה כעסנית, שזהו בחי' אשה דקדושה, אז הבית הוא בשלימות כמ"ש[6] צופי' הליכות ביתה, וכתיב[7] חכמות נשים בנתה ביתה, שהיא בונה ביתה. משא"כ כשהיא זונה או כעסנית, אז נחרב הבית, כמ"ש[8] ואולת בידה תהרסנה שמהרסת את הבית.

אמנם, מה שהוא ע"י זנות וכעס דוקא, וגם מהו הדמיון כי קריא לשומשמי, ובעל המימרא הוא רב חסדא דוקא.

הנה שומשום הוא ב' פעמים שֵׁם. והוא ב' בחי' נוקבין לאה ורחל, שכ"א מהם נקראת שֵׁם, כמ"ש[9] שם הגדולה לאה ושם הקטנה רחל והיינו בינה ומלכות בכלל[10], כי לאה מבחי' בינה[11], והיינו מ"ש בשמואל ב' סימן ו'[12] ארון אלקים אשר נקרא שם שם הוי' כו', כתיב ב' פעמים שם סמוכים זה לזה רומז על בינה ומלכות[13] לאה ורחל וכו'[14].

והנה הנוקבין בינה ומלכות הם בחי'[15] גבורות, אך בסטרא דקדושה דהיינו הנוקבין דקדושה, הגבורות הם ממותקות בחסדים, ועל־דרך מ"ש[16] אלקים ברב חסדך, שם אלקים הוא בחי' גבורות, והוא ברב חסדך,

---

1) [תרגום ללה"ק] אמר רב חסדא, זנותא בביתא" אם יש זנות בבית, כי קריא לשומשמי" הרי זה דומה לתולעת האוכל השומשמין, כך הזנות בבית מחריב ואוכל את הבית. ואמר רב חסדא תוקפא בביתא" אם יש כעס בבית, הרי זה כי קריא לשומשמי" כמו תולעת האוכל השומשמי, והגמ' ממשיך אידי ואידי באיתתא" הן הזנות והן הכעס הוא דוקא באשה, אבל בגברא לית לן בה" אבל באיש אין מה לחשוש.

2) מבאר כאן כמה שאלות בגמ':

א) למה הוא דוקא באשה?

ב) מהו הטעם דדוקא ע"י זנות וכעס?

ג) מה הדמיון לשומשמי" דוקא?

ד) ולמה אמר זה רב חסדא" דוקא"?

3) (עבודה זרה ה.) לך אמר להם שובו לכם לאהליכם **לשמחת עונה**", פרש"י: לשמחת עונה. שעד עתה נאסר להן אל תגשו אל אשה.

4) דברים ה, כז.

5) מסכת נדה פרק ה משנה ז. ראה גם לעיל סוף סימן יא.

6) משלי לא, כז. ופי' מצודת דוד: **צופי'**: מבטת בהליכות ביתה ומיישרת דרכם בצניעות וביראת ה'".

7) שם יד, א. ופי' מצודת דוד: **חֲכָמוֹת נשים**: כל אחת מן החכמות שבנשים בנתה ביתה ר"ל מעמדת את ביתה על בסיסה".

8) ראה שם. **ואולת בידה תהרסנה**: אשה שוטה מהרסת ביתה בידי'".

9) בדרך אפשר י"ל (גם) כוונתו: מאותיות שומש"ם נעשה תיבות שם־ושם", וזה מרומז בפסוק **שם** הגדולה לאה **ושם** הקטנה רחל", וד"ל.

10) ראה לעיל סימן טז. יז. דמבואר בזהר (ראה לעיל סימן יז הערה 2), דמ"ש שם הגדולה לאה ושם הקטנה רחל, הגדולה" הוא ה־גדולה, והקטנה" הוא ה־קטנה, והביאור: ראה אגרת התשובה פרק ד', דהד' אותיות דהשֵׁם הם, אות י' בחי' חכמה (אמונה), ה' ראשונה בינה" (שכל), אות ו' ששה מדות (ז"א), ה' אחרונה מלכות (בחי' דיבור ומעשה). נמצא לאה ה־גדולה בחי' בינה, ורחל ה־קטנה בחי' מלכות.

11) מלכות דתבונה" (לקוטי לוי יצחק כאן).

12) פסוק ב: ויקם וילך דוד וכל העם אשר אתו מבעלי יהודה להעלות משָׁם את ארון האלקים אשר שֵׁם שֵׁם ה' צבאות ישב הכרבים עליו", ופי' במצודת דוד: **אשר נקרא שֵׁם**: אשר נקרא עליו שֵׁם, וחזר ומפרש מהו השֵׁם, ואמר, שֵׁם ה' צבאות ישב הכרבים הוא הנקרא עליו.

13) ראה גם לעיל סימן טז.

14) והמחברם יחד הוא יוסף* שכתוב בו עד תאוות גבעות עולם, שמחבר התרין עלמין כמ"ש בזהר הקדוש פרשת וארא דף כב, ע"א, היינו מה שיוסף הוא בן פר"ת גי' ב' פעמים ש"ם, שמחבר הב' פעמים שֵׁם" (תורת לוי יצחק כאן).

*) ראה בכ"ז לעיל סימן טז. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ג' פרשת ויחי פרק מט פסוק כו.

15) ראה לקוטי תורה שיר השירים מח, ג. ד.

16) תהלים סט, יד. וראה בפנים בתורת לוי יצחק **ורב** חסד" רמז לבעל המימרא **רב** חסדא" ע"ש.

שנמתק בחסדים, וכתיב ברב חסדך, היינו בכתר ששם הוא בחי'[17] ורב חסד, נצר חסד, שם הגבורות ממותקות לגמרי ובתכלית וכו'.

והיינו[18] שומשו"ם שהיא גימטריא ור"ב חס"ד נצ"ר חס"ד במכוון.

והנה, ור"ב חס"ד[19] גימטריא לאה ורחל, נצ"ר[20] חס"ד גימטריא בי"ת במכוון.

וכמדומה שבמס' בבא בתרא בפרק המוכר את הבית[21] איתא שסתם בית ארכו ח' אמות ורחבו ו' אמות.

הרוחב הוא תיקון הו'[22], ורב חסד, והוא רוחב במרחב י"ה. ועיין בע"ח[23] שער א"א פי"א, ובפרי עץ חיים שער הסליחות פרק ח', ובשער השופר פ"א.

ואורך ח', הוא תיקון הח' נצר חסד, והוא באורך, כי המזל נצר חסד[24] נמשך באורך מלמעלה למטה, והוא ארוך יותר, מכל שאר התיקונים כידוע.

והיינו כשהאשה היא בבחי' אשה דקדושה, בבחי' לאה ורחל אז היא בונה ומקיימת את הבית[25]. וכמ"ש[26] כרחל וכלאה אשר בנו שתיהן את בית ישראל, הרי שהן בנו את הבית.

לקוטי לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד מח

---

17) פירוש: הי"ג מדות הרחמים — מבחי' כתר — ששם הוא רב חסד", ונצר חסד", שהגבורות נמתקין לגמרי בחי' רחמים.

18) שומשו"ם בגי' 692, וכן ור"ב (208), + חס"ד (72), + נצ"ר (340), + חס"ד (72) = 692.

19) ור"ב (בגי' 208), + חס"ד (72) = 280, וכן לא"ה (36), + ורח"ל (244) = 280.

20) נצ"ר (340), + חס"ד (72) = 412, וכן בי"ת 412.

21) דף צח, ב.

22) פירוש: בפרי עץ חיים שער הסליחות פרק ד', מבאר איך הם הי"ג מדות הרחמים. [שמות לד, ו] והוא: א) אל", ב) רחום", ג) וחנון", ד) ארך", ה) אפים", ו) ורב חסד", ז) ואמת", ח) נצר חסד", ט) לאלפים", י) נשא עון", יא) ופשע", יב) וחטאה", יג) ונקה".
ומבאר שם, דבשערות הזקן — הדיקנא, יש י"ג חלקים, הנקראים י"ג תיקוני דיקנא, והם כנגד הי"ג מדות הרחמים, ותיקון הששה ורב חסד" הוא כנגד חלק הזקן שתחת פאות הראש, וז"ל: ממקום שמתחיל להתרחב מעט שהוא מקום התחלת עצם הלחיים שהוא יוצא כמין זויות תחת האוזן, משם ולמטה הוא רחב יותר משל מעלה, וזהו נקרא ורב חסד ע"ש.
הרי מבואר דרב חסד" הוא רוחב".
נמצא תיקון הו' הוא ורב **חסד**", ותיקון הח' הוא נצר **חסד**", והוא רמז דבית" דקדושה הוא כולו חסדים, וזהו שהוא ו" **רחבו** (כנגד תיקון הו') — ורב **חסד**", ח" **ארכו** (כנגד תיקון הח') — נצר **חסד**" (ראה הערה 24), וזהו הקשר **רב חסד**", לבעל המימרא רב חסדא" וד"ל.
וזהו לאה, ורחל, בית" בגימטריא ורב חסד נצר חסד", דהם בונים בית דקדושה דכולו חסדים.

23) שער יג.

24) בפרי עץ חיים שער הסליחות פרק ד' (הנזכר לעיל בהערה 22), מבאר שם דבשערות הזקן — הדיקנא — הנה חלק הזקן מהפה ולמטה (דהוא כללות **עובי** ואורך הזקן **ועיקר** הזקן הנמשך למטה) והם שערות על גבי שערות עבה וארוך מאוד, הנה החלק הנראה בחוץ — חלק המגולה — הוא תיקון נצר חסד", והחלק המכוסה שהוא נגד הגרון (החלק היותר בפנים לצד הגרון) הוא תיקון ונקה", ע"ש.
הרי מבואר דתיקון נצר חסד" הוא לאורך". (ראה גם לקמן סימן קנז).

25) וי"ל הכוונה, דהשני ענינים כעס וזנות הם כנגד רב חסד" נצר חסד", דכשיש רב חסד" אז אין כעס, דכעס הוא גבורה, וברב חסד" הוא גבורות ממותקות, וכשיש נצר חסד" אז אין זנות, דחסד דקליפה הוא זנות. ראה לקמן סימן עט. פ.

26) רות ד, יא.

המשך מעמוד עג

האמור כוונתי תועלת זכירת שם צדיק ונשיא, מיוסד בהוראת חז"ל בכ"מ ובפרט ע"פ המבואר בספרי קבלה ומואר בספרי חסידות אשר השם הוא המקשר הנשמה עם הגוף, ז. א. ממשיך מהנשמה אשר נצחית היא בעניני הגשם פה למטה, וכשמזכירים שם צדיק ונשיא מעורר זה את הנשמה של בעל השם והתעוררותה פועלת גם למטה ובפרט כשהמדובר בנשיא ישראל שתפקידו ופעולתו בחיים בעלמא דין היתה טובת הרבים ופעולה להנהגת הרבים, ובודאי לדכוותי' אין צורך באריכות בהאמור.

החותם מעין הפתיחה שיבשר טוב בעניניו הפרטים וגם מפעולותיו בהפצת היהדות המסורתית בכל מקום שידו מגעת.

בכבוד.

נ.ב. נפגשתי עם מר ל. אליאב שי' שכמדומה הוא הממונה על פתוח החבל בו נכלל גם ים המלח וסביבתו, ואתענין האם נפגש עמו ונתקרבו זל"ז והרי בפגישת שנים מבני ישראל יחדיו יש לקוות להוספת אור בעולם (קטן זה האדם הנפגשים עצמם ובעולם כפשוטו).

בסגנון הכתוב, נדברו - איש אל רעהו - בענינים - דיראי ה'.

ט, טו – וביום הקים את המשכן כסה הענן את המשכן לאהל העדות ובערב יהי' על המשכן כמראה אש עד בוקר

א. כתוב בפרשה זו וביום הקים את המשכן כסה הענן את המשכן לאהל העדות ובערב יהי' על המשכן כמראה אש עד בקר כן יהי' תמיד הענן יכסנו וגו' ולפי העלות הענן וגו' ויש בפסוקים האלה כפל ענין במלות שונות[1] וצריך לעמוד עליהם.

ונראה לעניות דעתי שיובנו עם מאמרם ז"ל במדבר רבה פרק יב א"ר סימון בשעה שאמר הקב"ה לישראל להקים את המשכן רמז למלאכי השרת שיעשו אף הם משכן, ובעת שהוקם למטן הוקם למעלן והוא משכן הנער ששמו מט"ט שבו מקריב נפשותיהם של צדיקים לכפר על ישראל בימי גלותם ולכך כתב את המשכן שמשכן אחר הוקם עמו וכה"א מכון לשבתך פעלת ה' וגו'.

הרי כי המשכן רומז לגלות שגולים ממקום למקום וכן המשכן הי' מיטלטל והולך, ולכן אמר הכתוב ויהי ביום כלות משה לשון צרה לפי שרומז לימי הגלות, שאילו זכו ישראל תכף ליציאתם ממצרים היו נכנסין לארץ ישראל והי' יורד להם בית המקדש בנוי מן השמים כדאיתא בזהר פרשת פינחס רכ"ח א' עיין שם.

אך בעשותם עגל בחורב נשתהו במדבר ונגזר עליהם לעשות משכן לרמוז לימי הגלות שבכל מקום שגלו שכינה עמהם, זש"ה **וביום הקים את המשכן** דהיינו גם המשכן העליון כמו שבא במאמר הנ"ל כסה הענן וכו' להיות עדות לישראל שהשכינה בתוכם, וזה למשמרת לאות כי **ובערב** דהיינו בזמן הגלות **יהי' על המשכן כמראה אש**, **על** דוקא, דהיינו המשכן למעלה ששם מקריב נפשותיהם של צדיקים בימי גלות, וזהו **עד בקר** שהוא עת הגאולה, ובזה אתי שפיר שהתחיל בלשון עבר **כסה הענן**, וסיים בלשון עתיד **יהי' על המשכן** דהיינו בימי הגלות.

ובמסורה פרשה זו, **ובערב** ד', וסי' ובערב יהי' על המשכן, ובערב תאמר מי יתן בקר (דברים כח, סז), ובערב חתרתי לי בקיר יחזקאל י"ב, ומקטירים לה' עולות בבקר ובערב דברי הימים ב' י"ג, הכונה כי ובערב יהי' על המשכן מדבר בזמן הגלות, שאז בבקר תאמר מי יתן ערב ובערב תאמר מי יתן בקר וכו', ואז ובערב חתרתי לי בקיר דאיתא בברכות פ"ה א"ר אלעזר מיום שחרב בית המקדש נפסקה חומת ברזל בין ישראל לאביהם שבשמים, ואם תעלה תפלת ישראל למעלה צריך לסתור באותו הקיר עד שתעבור התפלה וזה יהי' בתפלות הצבור שהן אל כביר לא ימאס שאין תפלתם נמאסת, וזהו ומקטירים לה' עולות בבקר ובערב כי תפלות כנגד תמידין תקנום, גם אמרו ובכל מקום מוקטר מוגש לשמי אלו תלמידי חכמים שבבבל שעוסקין בתורה בכל מקום מעלה עליהם כאילו מקטירים ומגישים לשמי.

וזהו **כן יהי' תמיד הענן יכסנו** שלא זזה שכינה מישראל **ומראה אש לילה** זה הגלות הדומה ללילה.

ולפי העלות הענן מעל האהל, איתא בפ"ד דר"ה עשר מסעות נסעה שכינה ופירש רש"י ז"ל שהיתה מתעכבת ממסע למסע לראות אם יחזרו ישראל בתשובה, **ואחרי כן יסעו בני ישראל**, שגם הם הלכו בגלות.

ובמקום אשר ישכן שם הענן וכו' הוא מ"ש בחגיגה פ"ב וארא והנה רוח סערה בא מן הצפון שהלך לכבוש את כל העולם לפני נבוכדנאצר הרשע וכל כך למה כדי שלא יאמרו אומות העולם ביד אומה שפלה מסר הקב"ה את בניו ע"כ. הנה כי השכינה קדמה להכין להם מקום בימי גלותם **על פי ה' יסעו בני ישראל** שהוא יתברך גזר להקדים שתי שנים לונושנתם[2] דשקוד ה' על הרעה ויביאה עלינו, **ועל פי ה' יחנו** כי רק לו יתברך נודע הקץ ואין לישראל לצאת מהגלות כי אם על פיו יתברך כי השבע השביע את בני ישראל לאמר שלא ידחקו את הקץ[3] כנודע.

כל ימי אשר ישכון הענן על המשכן יחנו, זה הי' בגלגל שחנו שם י"ד שנה, **ובהאריך הענן על המשכן ימים רבים** רבים זה משכן שילה שהאריך קצו שס"ט שנה כדאיתא בזבחים פי"ד יע"ש. אחר כך חרבה שילה ובאו לנוב וזה שכתוב **ויש אשר יהי' הענן ימים מספר על המשכן** שהיו י"א שנה לבד ואחר כך באו לגבעון, וזהו **על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו**, וכשחרבה נוב ומת שאול ומלך דוד תחתיו הי' ראוי שיבנה בית המקדש וכן הי' רוצה דוד שאמר הנה אנכי יושב בבית ארזים וארון ה' בתוך היריעה, ויהי בלילה ההוא וישלח ה' ביד נתן הנביא לומר לדוד לא אתה תבנה הבית לשבתי, וזהו **ויש אשר יהי' הענן מערב עד בקר ונעלה הענן בבקר ונסעו** אך לא רצה הקב"ה מן הטעמים הכתובים אצלנו במ"א רק ששלמה יבנה הבית, וזהו **או יומים וכו' בהאריך הענן על המשכן לשכון עליו** כי היו מקטירים בבמה אשר בגבעון, עד שבא שלמה המלך ע"ה ובנה הבית וגם הוא חרב, וזהו (י, לג) ויסעו מהר ה' זה בית המקדש[4*]...

גבול בנימין חלק א דרוש לה

---

1) **ויש בפסוקים האלה כפל ענין במלות שונות**: עיין עוד בזה לקמן סימן מו. נ. נה. נו. נז. נט.

2) **שתי שנים לונושנתם**: עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת ואתחנן פרק ד פסוק כה, ובהנסמן שם.

3) **שלא ידחקו את הקץ כנודע**: עיין כתובות קיא.

4*) עיין המשך הפירוש לקמן סימן קט.

◆ יום ראשון ו׳ סיון ◆

ח (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

א ומַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃

(ב) דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת־הַנֵּרֹת אֶל־מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יָאִירוּ שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת׃

ב מַלֵּל עִם אַהֲרֹן וְתֵימַר לֵהּ בְּאַדְלָקוּתָךְ יָת בּוֹצִינְיָא לָקֳבֵל אַפֵּי מְנָרְתָּא יְהוֹן מְנַהֲרִין שִׁבְעָא בּוֹצִינְיָא׃

רש"י◄ **בְּהַעֲלֹתְךָ** • לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת הַמְּנוֹרָה לְפָרָשַׁת הַנְּשִׂיאִים? לְפִי שֶׁכְּשֶׁרָאָה אַהֲרֹן חֲנֻכַּת הַנְּשִׂיאִים, חָלְשָׁה אָז דַּעְתּוֹ, כְּשֶׁלֹּא הָיָה עִמָּהֶם בַּחֲנֻכָּה לֹא הוּא וְלֹא שִׁבְטוֹ. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: חַיֶּיךָ, שֶׁלְּךָ גְּדוֹלָה מִשֶּׁלָּהֶם, שֶׁאַתָּה מַדְלִיק וּמֵיטִיב אֶת הַנֵּרוֹת. **בְּהַעֲלֹתְךָ** • עַל שֵׁם שֶׁהַלַּהַב עוֹלֶה, כָּתוּב בְּהַדְלָקָתָן לְשׁוֹן "עֲלִיָּה", שֶׁצָּרִיךְ לְהַדְלִיק עַד שֶׁתְּהֵא שַׁלְהֶבֶת עוֹלָה מֵאֵלֶיהָ. וְעוֹד דָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ: מִכָּאן, שֶׁמַּעֲלָה הָיְתָה לִפְנֵי הַמְּנוֹרָה, שֶׁעָלֶיהָ הַכֹּהֵן עוֹמֵד וּמֵיטִיב. **אֶל־מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה** • אֶל מוּל נֵר הָאֶמְצָעִי שֶׁאֵינוֹ בַּקָּנִים אֶלָּא בְּגוּף שֶׁל מְנוֹרָה. **יָאִירוּ שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת** • שִׁשָּׁה שֶׁעַל שֵׁשֶׁת הַקָּנִים. שְׁלֹשֶׁת הַמִּזְרָחִיִּים פּוֹנִים לְמוּל הָאֶמְצָעִי הַפְּתִילוֹת שֶׁבָּהֶן, וְכֵן שְׁלֹשָׁה הַמַּעֲרָבִיִּים רָאשֵׁי הַפְּתִילוֹת לְמוּל הָאֶמְצָעִי, וְלָמָּה? כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: לְאוֹרָהּ הוּא צָרִיךְ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יח עמ׳ 94)

שֶׁאַתָּה מַדְלִיק וּמֵיטִיב אֶת הַנֵּרוֹת (רש"י ח, ב)

שֶׁאַתָּה - אַהֲרֹן עַצְמוֹ הִדְלִיק אֶת הַמְּנוֹרָה, וְאִלּוּ קָרְבְּנוֹת הַנְּשִׂיאִים נִקְרְבוּ עַל יְדֵי הַכֹּהֲנִים. **מַדְלִיק וּמֵיטִיב** - אַהֲרֹן עָשָׂה הֵן אֶת הַהַתְחָלָה (הֲטָבַת הַנֵּרוֹת) וְהֵן אֶת הַגְּמָר (הַדְלָקָתָם), וְאִלּוּ הַנְּשִׂיאִים עָשׂוּ אֶת הַהַתְחָלָה (הֲבָאַת קָרְבָּן) וְלֹא אֶת הַגְּמָר (הַקְרָבַת הַקָּרְבָּן). **אֶת הַנֵּרוֹת** - הַדְלָקַת הַנֵּרוֹת הָיְתָה בִּפְנִים, וְאִלּוּ קָרְבְּנוֹת הַנְּשִׂיאִים נִקְרְבוּ עַל הַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי שיחות חלק ב׳ עמוד 316 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

"הַדְלָקָה" כְּשֵׁרָה בְּזָר

בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת־הַנֵּרֹת אֶל־מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יָאִירוּ שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת: (ח, ב)

כְּתִיב "נֵר ה' נִשְׁמַת אָדָם" (משלי כ, כז), שֶׁנִּשְׁמַת כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל מְאִירָה בְּאוֹר ה'.

אַף שֶׁנָּם כָּאֵלּוּ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁאוֹר נִשְׁמָתָם אֵינוֹ גָּלוּי לַכֹּל, אֶלָּא טָמוּן בְּעֹמֶק הַלֵּב וּמְכֻסֶּה בְּכַמָּה הַעְלָמוֹת הַמַּסְתִּירוֹת עַל אוֹר ה'.

וְזוֹהִי עֲבוֹדַת אַהֲרֹן כֹּהֵן גָּדוֹל, "לְהַעֲלוֹת" וּלְגַלּוֹת בְּכָל "שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת", שֶׁהֵם שִׁבְעַת הַסּוּגִים בְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל (ראה לקוטי תורה במדבר כט, ג) אֶת "נֵר ה'" שֶׁל נִשְׁמָתָם, עַד שֶׁ"תְּהֵא שַׁלְהֶבֶת עוֹלָה מֵאֵלֶיהָ" (שבת כא, א), שֶׁנִּשְׁמָתָם תִּתְלַהֵב וְתִתְדַּלֵּט מֵאֵלֶיהָ בַּעֲבוֹדָתָם לְקוֹנָם.

וְ"הַדְלָקָה" זוֹ "כְּשֵׁרָה בְּזָר" (רמב"ם הלכות ביאת המקדש פ"ט ה"ז):

אַל יֹאמַר הָאָדָם, שֶׁרַק אַהֲרֹן הַכֹּהֵן הוּא הַמְּצֻוֶּה בְּ"הַעֲלָאַת הַנֵּרוֹת" וְהַדְלָקַת נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא כָּל אֶחָד וְאֶחָד וְגַם "זָר" מְצֻוֶּה "הֱוֵי מִתַּלְמִידָיו שֶׁל אַהֲרֹן, אוֹהֵב שָׁלוֹם וְרוֹדֵף שָׁלוֹם, אוֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת וּמְקָרְבָן לַתּוֹרָה" (אבות פ"א מי"ב), שֶׁחוֹבַת כָּל אֶחָד וְאֶחָד הִיא לְקָרֵב אֶת אֵלּוּ שֶׁאוֹר נִשְׁמָתָם נֶעְלָם וּמְכֻסֶּה, וּלְהַעֲלוֹת וּלְהַדְלִיק אֶת הַ"נֵּר ה'", עַד שֶׁ"תְּהֵא שַׁלְהֶבֶת עוֹלָה מֵאֵלֶיהָ".

(ג) וַיַּעַשׂ כֵּן אַהֲרֹן אֶל־מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה הֶעֱלָה נֵרֹתֶיהָ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃

ג וַעֲבַד כֵּן אַהֲרֹן לָקֳבֵל אַפֵּי מְנָרְתָּא אַדְלֵק בּוֹצִינָהָא כְּמָא די פַּקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃

רש"י◄ **וַיַּעַשׂ כֵּן אַהֲרֹן** • (ספרי) לְהַגִּיד שִׁבְחוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, שֶׁלֹּא שִׁנָּה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי שיחות כרך לח עמוד 38 – מתוך 'לקראת שבת')

שִׁבְחוֹ שֶׁל אַהֲרֹן – שֶׁלֹּא שִׁנָּה

וַיַּעַשׂ כֵּן אַהֲרֹן

לְהַגִּיד שִׁבְחוֹ שֶׁל אַהֲרֹן שֶׁלֹּא שִׁנָּה (ח, ג. ובפרש"י)

וְצָרִיךְ לְהָבִין, מַה הַשֶּׁבַח הַגָּדוֹל שֶׁל אַהֲרֹן, וְכִי זֶהוּ שִׁבְחוֹ שֶׁלֹּא שִׁנָּה מִצִּוּוּי ה'?

וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּאוּר בְּזֶה עַל דֶּרֶךְ פְּנִימִיּוּת הָעִנְיָנִים: יָדוּעַ שֶׁיֵּשׁ בַּגְּלוּיִים שֶׁמִּלְּמַעְלָה שְׁנֵי אוֹפַנִּים, הִתְגַּלּוּת הַבָּאָה עַל־יְדֵי

עֲבוֹדַת הָאָדָם וּבִלְשׁוֹן הַזֹּהַר "בְּאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא אִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא", וְיֵשׁ הִתְגַּלּוּת עֶלְיוֹנָה שֶׁהִיא לְמַעְלָה מִגֶּדֶר הַנִּבְרָאִים, וּבָאָה בְּדֶרֶךְ מַתָּנָה מִלְּמַעְלָה, וּבִלְשׁוֹן הַזֹּהַר "אִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא שֶׁאֵין אִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא מַגַּעַת לְשָׁם". וְהִנֵּה עַל עֲשִׂיַּת הַמְּנוֹרָה אוֹמֵר רַשִׁ"י: "עַל־יְדֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נַעֲשִׂית מֵאֵלֶיהָ" – לְלֹא עֲשִׂיַּת הַנִּבְרָאִים, וְאַף לְאַחַר עֲשִׂיָּתָהּ הִנֵּה הָאוֹר שֶׁבָּהּ לֹא הָיָה אוֹר טִבְעִי כְּמִדְגָּשׁ בַּגֵּר הַמַּעֲרָבִי שֶׁהָיָה "עֵדוּת לְכָל בָּאֵי עוֹלָם שֶׁהַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל" – שֶׁאַף זֶה תָּלוּי אַךְ וְרַק בִּידֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא. וְזֶהוּ שִׁבְחוֹ שֶׁל אַהֲרֹן – דְּאַף־עַל־פִּי שֶׁאוֹר הַמְּנוֹרָה לֹא הָיָה טִבְעִי וְהָיָה מָקוֹם לַחְשֹׁב שֶׁאֵין צֹרֶךְ לְדַיֵּק בְּאֹפֶן הַדְּלָקָתָהּ כֵּיוָן שֶׁהַנִּפְעָל הוּא מִשְּׁמַיָּא, אַף־עַל־פִּי־כֵן לֹא שִׁנָּה אַהֲרֹן מֵהַצִּוּוּי.

וְהַטַּעַם לָזֶה שֶׁנִּצְרְכָת עֲבוֹדַת אַהֲרֹן הוּא, דְּאַף־עַל־פִּי שֶׁהָאוֹר הַנִּמְשָׁךְ הוּא לְמַעְלָה מֵעֲבוֹדַת הָאָדָם, מִכָּל־מָקוֹם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מַמְשִׁיכוֹ רַק לְאַחַר עֲבוֹדַת הָאָדָם, וּבִלְשׁוֹן הַמַּהַר"ל (גְּבִי עֲשִׂיַּת הַמְּנוֹרָה, גו"א פרשתינו ח, ד) דְּ"כָּךְ הוּא כָּל מַעֲשֶׂה שֶׁפּוֹעֵל הַשֵּׁם, הַכֹּל צָרִיךְ פֹּעַל לְמַטָּה וְהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ גּוֹמֵר עַל יָדוֹ.. וּלְפִיכָךְ הָיָה צָרִיךְ מֹשֶׁה לָדַעַת כָּל מַעֲשֶׂה הַמְּנוֹרָה, וְהִיא פֹּעַל כְּפִי מַה שֶּׁהָיָה יָכוֹל וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא גּוֹמֵר עַל יָדוֹ".

(ד) **וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנֹרָה מִקְשָׁה זָהָב עַד־יְרֵכָהּ עַד־פִּרְחָהּ מִקְשָׁה הוּא כַּמַּרְאֶה אֲשֶׁר הֶרְאָה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשָׂה אֶת־הַמְּנֹרָה: פ**

ד וְדֵין עוֹבַד מְנַרְתָּא נְגִידָא דְּהַב עַד שִׁידַהּ עַד שׁוֹשַׁנַּהּ נְגִידָא הִיא כְּחֵזוּ דִּי אַחֲזֵי יְיָ יָת מֹשֶׁה כֵּן עֲבַד יָת מְנַרְתָּא:

רש"י◄ **וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנֹרָה•** (שם) שֶׁהֶרְאָהוּ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בָּאֶצְבַּע, לְפִי שֶׁנִּתְקַשָּׁה בָּהּ, לָכֵן נֶאֱמַר "וְזֶה". **מִקְשָׁה•** בטדי"ץ בְּלַעַז (געשלאגען) לְשׁוֹן "דָּא לְדָא נָקְשָׁן" (דניאל ה). עֶשֶׂת שֶׁל כִּכַּר זָהָב הָיְתָה וּמַקִּישׁ בְּקֶרְנָס וְחוֹתֵךְ בְּכִשֵּׁיל לְפַשֵּׁט אֵיבָרֶיהָ כְּתִקּוּנָן, וְלֹא נַעֲשִׂית אֵיבָרִים אֵיבָרִים עַל יְדֵי חִבּוּר. **עַד־יְרֵכָהּ עַד־פִּרְחָהּ•** "יְרֵכָהּ" הִיא הַשִּׁדָּה שֶׁעַל הָרַגְלַיִם, חָלוּל, כְּדֶרֶךְ מְנוֹרַת כֶּסֶף שֶׁלִּפְנֵי הַשָּׁרִים. **עַד־יְרֵכָהּ עַד־פִּרְחָהּ•** כְּלוֹמַר גּוּפָהּ שֶׁל מְנוֹרָה כֻּלָּהּ וְכָל הַתָּלוּי בָּהּ. **עַד־יְרֵכָהּ•** שֶׁהוּא אֵבֶר גָּדוֹל. **עַד־פִּרְחָהּ•** שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה דַּק שֶׁבָּהּ – הַכֹּל מִקְשָׁה. וְדֶרֶךְ "עַד" לְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן זֶה, כְּמוֹ (שופטים טו): "מִגְּדִישׁ וְעַד־קָמָה וְעַד־כֶּרֶם זָיִת". **כַּמַּרְאֶה אֲשֶׁר הֶרְאָה וְגוֹ׳•** כַּתַּבְנִית אֲשֶׁר הֶרְאָהוּ בָּהָר, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כה): "וּרְאֵה וַעֲשֵׂה בְּתַבְנִיתָם וְגוֹ׳". **כֵּן עָשָׂה אֶת־הַמְּנֹרָה•** מִי שֶׁעֲשָׂאָהּ. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: עַל־יְדֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נַעֲשִׂית מֵאֵלֶיהָ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (יעוריין לקו"ש חל"ח עמ' 33. ובאו"א חכ"ח עמ' 60 – מתוך 'לקראת שבת')

מַעֲלָתָהּ שֶׁל הַמְּנוֹרָה עַל שְׁאָר הָעֲבוֹדוֹת

וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנֹרָה . . כַּמַּרְאֶה אֲשֶׁר הֶרְאָה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשָׂה אֶת־הַמְּנֹרָה:

כֵּן עָשָׂה . . מִי שֶׁעֲשָׂאָהּ, וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה עַל יְדֵי הַקָּבָּ"ה נַעֲשִׂית מֵאֵלֶיהָ (ח, ד. ובפרש"י)

יְדוּעָה הַשְּׁאֵלָה (אַבַּרְבַּנֵאל, אִלְשִׁיךְ, אוה"ח ועוד), דְּהַפְּסוּקִים הַקּוֹדְמִים עוֹסְקִים בְּמִצְוֹת הַדְּלָקַת הַמְּנוֹרָה, וְעַל מַעֲשֵׂה הַמְּנוֹרָה כְּבָר לָמַדְנוּ בְּפָרָשַׁת תְּרוּמָה (כה, לא) בַּאֲרִיכוּת, וּמַהִי הַשַּׁיָּכוּת דַּעֲשִׂיַּת הַמְּנוֹרָה לְכָאן, שֶׁהִצְרַךְ הַכָּתוּב לִשְׁנוֹתָהּ וּלְכָתְבָהּ שֵׁנִית?

וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּאוּר (לִדְרִכּוֹ שֶׁל רַשִׁ"י):

הִנֵּה הַדְּלָקַת הַנֵּרוֹת עַל יְדֵי אַהֲרֹן הִיא נָחֳמָתוֹ עַל הַקְרָבַת הַקָּרְבָּנוֹת עַל־יְדֵי הַנְּשִׂיאִים, וּכְפִי שֶׁאָמַר לוֹ ה' יִתְבָּרֵךְ (הוּבָא בְּרַשִׁ"י רֵישׁ פָּרָשָׁתֵנוּ) – "שֶׁלְּךָ גְּדוֹלָה מִשֶּׁלָּהֶם". וּבִכְדֵי לְבָאֵר מַדּוּעַ "שֶׁלּוֹ גְּדֹלָה", אַף שֶׁגַּם קָרְבְּנוֹת הַנְּשִׂיאִים הָיָה עִנְיָנָם חֲנֻכַּת הַבַּיִת, וּבַמָּה גְּדֹלָה חֲנֻכַּת הַמְּנוֹרָה עַל חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה, הִנֵּה לָכֵן, אַף שֶׁעִסְקִינַן בְּהַדְלָקַת הַמְּנוֹרָה, הוּבָא הַפְּסוּק הָעוֹסֵק בַּעֲשִׂיָּתָהּ, שֶׁנַּעֲשִׂתָה עַל־פִּי הַמַּרְאֶה אֲשֶׁר הֶרְאָה ה' (וּלְהַמִּדְרָשׁ עַל־יְדֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עַצְמוֹ), דְּבָזֶה יוּבָן עִנְיָן מַעֲלַת חֲנֻכַּת הַמְּנוֹרָה עַל־יְדֵי אַהֲרֹן – "שֶׁלְּךָ גְּדוֹלָה מִשֶּׁלָּהֶם".

וְהַטַּעַם לְכָךְ שֶׁדַּוְקָא הַמְּנוֹרָה נַעֲשִׂתָה "כַּמַּרְאֶה אֲשֶׁר הֶרְאָה ה'", הוּא עַל־פִּי מַה שֶּׁכָּתַב רַשִׁ"י (אמור כד, א) שֶׁגֵּר הַמַּעֲרָבִי שֶׁבָּהּ "הוּא עֵדוּת לְכָל בָּאֵי עוֹלָם שֶׁהַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל", וְלָכֵן גַּם עֲשִׂיָּתָהּ הָיְתָה בְּאֹפֶן שֶׁל "גִּלּוּי שְׁכִינָה" מְיֻחָד.

(ה) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:**

ה וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(ו) קַח אֶת־הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְטִהַרְתָּ אֹתָם:

ו קְרַב יָת לֵוָאֵי מִגּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּתְדַכֵּי יָתְהוֹן:

רש״י◄ קַח אֶת־הַלְוִיִּם • קָחֵם בִּדְבָרִים: אַשְׁרֵיכֶם שֶׁתִּזְכּוּ לִהְיוֹת שַׁמָּשִׁים לַמָּקוֹם.

(ז) וְכֹה־תַעֲשֶׂה לָהֶם לְטַהֲרָם הַזֵּה עֲלֵיהֶם מֵי חַטָּאת וְהֶעֱבִירוּ תַעַר עַל־כָּל־בְּשָׂרָם וְכִבְּסוּ בִגְדֵיהֶם וְהִטַּהָרוּ:

ז וּכְדֵין תַּעְבֵּד לְהוֹן לְדַכּוֹאֵיהוֹן אַדֵּי עֲלֵיהוֹן מַיָּא דְחַטָּאתָא וְיַעְבְּרוּן מַסְפַּר עַל כָּל בִּשְׂרְהוֹן וִיחַוְּרוּן לְבוּשֵׁיהוֹן וְיִדַּכּוּן:

רש״י◄ הַזֵּה עֲלֵיהֶם מֵי חַטָּאת • שֶׁל אֵפֶר הַפָּרָה, מִפְּנֵי טְמֵאֵי מֵתִים שֶׁבָּהֶם. וְהֶעֱבִירוּ תַעַר • מָצָאתִי בְּדִבְרֵי רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן: לְפִי שֶׁנִּתְּנוּ כַּפָּרָה עַל הַבְּכוֹרוֹת שֶׁעָבְדוּ עֲבוֹדַת אֱלִילִים, וְהִיא קְרוּיָה: ״זִבְחֵי מֵתִים״, וְהַמְצֹרָע קָרוּי ״מֵת״ — הִזְקִיקָם תּוֹגְלַחַת כַּמְצֹרָעִים.

(ח) וְלָקְחוּ פַּר בֶּן־בָּקָר וּמִנְחָתוֹ סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן וּפַר־שֵׁנִי בֶן־בָּקָר תִּקַּח לְחַטָּאת:

ח וְיִסְּבוּן תּוֹר בַּר תּוֹרֵי וּמִנְחָתֵהּ סֹלְתָא דְּפִילָא בְּמִשְׁחָ וְתוֹר תִּנְיָן בַּר תּוֹרֵי תִּסַּב לְחַטָּאתָא:

רש״י◄ וְלָקְחוּ פַּר בֶּן־בָּקָר • וְהוּא עוֹלָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב ״וַעֲשֵׂה אֶת הָאֶחָד עֹלָה״, וְהוּא קָרֵב צִבּוּר בַּעֲבוֹדָה־זָרָה. וּפַר שֵׁנִי • (ת״כ) מַה תַּלְמוּד לוֹמַר ״שֵׁנִי״? לוֹמַר לְךָ: מָה עוֹלָה לֹא נֶאֱכֶלֶת, אַף חַטָּאת לֹא נֶאֱכֶלֶת (ע״כ דברי ר״מ), וּבְזוֹ יֵשׁ סְמָךְ לִדְבָרָיו בְּ׳תוֹרַת כֹּהֲנִים׳, וְאוֹמֵר אֲנִי שֶׁהוֹרָאַת שָׁעָה הָיְתָה, שֶׁשָּׁעִיר הָיָה לָהֶם לְהָבִיא לְחַטַּאת עֲבוֹדָה־זָרָה עִם פַּר הָעוֹלָה.

(ט) וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְהִקְהַלְתָּ אֶת־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

ט וּתְקָרֵב יָת לֵוָאֵי קֳדָם מַשְׁכַּן זִמְנָא וְתִכְנוֹשׁ יָת כָּל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש״י◄ וְהִקְהַלְתָּ אֶת־כָּל־עֲדַת • לְפִי שֶׁהַלְוִיִּם נְתוּנִים קָרְבַּן כַּפָּרָה תַּחְתֵּיהֶם, יָבוֹאוּ וְיַעַמְדוּ עַל קָרְבָּנָם וְיִסְמְכוּ אֶת יְדֵיהֶם עֲלֵיהֶם.

(י) וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לִפְנֵי יְהוָה וְסָמְכוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יְדֵיהֶם עַל־הַלְוִיִּם:

י וּתְקָרֵב יָת לֵוָאֵי קֳדָם יְיָ וְיִסְמְכוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת יְדֵיהוֹן עַל לֵוָאֵי:

(יא) וְהֵנִיף אַהֲרֹן אֶת־הַלְוִיִּם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת יְהוָה:

יא וִירִים אַהֲרֹן יָת לֵוָאֵי אֲרָמָא קֳדָם יְיָ מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וִיהוֹן לְמִפְלַח יָת פָּלְחָנָא דַיְיָ:

רש״י◄ וְהֵנִיף אַהֲרֹן אֶת־הַלְוִיִּם תְּנוּפָה • כְּדֶרֶךְ שֶׁאֲשַׁם מְצֹרָע טָעוּן תְּנוּפָה חַי. שָׁלֹשׁ תְּנוּפוֹת נֶאֱמְרוּ בְּפָרָשָׁה זוֹ: הָרִאשׁוֹנָה לִבְנֵי קְהָת, לְכָךְ נֶאֱמַר בָּם: ״וְהָיוּ לַעֲבֹד אֶת עֲבֹדַת ה׳״, לְפִי שֶׁעֲבוֹדַת קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים עֲלֵיהֶם: הָאָרוֹן וְהַשֻּׁלְחָן וְגוֹ׳. הַשְּׁנִיָּה לִבְנֵי גֵרְשׁוֹן, לְכָךְ נֶאֱמַר בָּם: ״תְּנוּפָה לַה׳״, שֶׁאַף עֲלֵיהֶם הָיְתָה עֲבוֹדַת הַקֹּדֶשׁ: יְרִיעוֹת וּקְרָשִׁים (צ״ל: וּקְרָסִים, דְּאִלּוּ קְרָשִׁים בְּיַד מַשָּׂא בְּנֵי מְרָרִי) הַנִּרְאוֹת בְּבֵית קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים, וְהַשְּׁלִישִׁית לִבְנֵי מְרָרִי.

(יב) וְהַלְוִיִּם יִסְמְכוּ אֶת־יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הַפָּרִים וַעֲשֵׂה אֶת־הָאֶחָד חַטָּאת וְאֶת־הָאֶחָד עֹלָה לַיהוָה לְכַפֵּר עַל־הַלְוִיִּם:

יב וְלֵוָאֵי יִסְמְכוּן יָת יְדֵיהוֹן עַל רֵישׁ תּוֹרַיָּא וְעִבֵּד יָת חַד חַטָּאתָא וְיָת חַד עֲלָתָא קֳדָם יְיָ לְכַפָּרָא עַל לֵוָאֵי:

(יג) וְהַעֲמַדְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לִפְנֵי אַהֲרֹן וְלִפְנֵי בָנָיו וְהֵנַפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה לַיהוָה:

יג וּתְקֵם יָת לֵוָאֵי קֳדָם אַהֲרֹן וְקָדָם בְּנוֹהִי וּתְרִים יָתְהוֹן אֲרַמָּא קֳדָם יְיָ:

(יד) וְהִבְדַּלְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם:

יד וְתַפְרֵשׁ יָת לֵוָאֵי מִגּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וִיהוֹן מְשַׁמְּשִׁין קֳדָמַי לֵוָאֵי:

"בשבת ראש חודש מפטירין בציבור הפטרה הקשורה עם ראש חודש – "השמים כסאי" עד והי׳ מידי חודש בחדשו גו׳", ולא ההפטרה דפרשת השבוע. ואף על פי כן, ידוע המנהג שנתפרסם על ידי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר, שביחיד – יש לומר גם את ההפטרה דפרשת השבוע. ועל דרך זה בנוגע לשבת חול המועד, שבציבור מפטירין בהפטרה המיוחדת לשבת חול המועד, אבל ביחיד – יש לומר גם את ההפטרה הקשורה עם פרשת השבוע".

התוועדויות חלק א תשמ"ה עמוד 351

הפטרה ליום ראשון של שבועות

יחזקאל פרק א

א א וַיְהִי | בִּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה בָּרְבִיעִי בַּחֲמִשָּׁה לַחֹדֶשׁ וַאֲנִי בְתוֹךְ־הַגּוֹלָה עַל־נְהַר־כְּבָר נִפְתְּחוּ הַשָּׁמָיִם וָאֶרְאֶה מַרְאוֹת אֱלֹהִים: ב בַּחֲמִשָּׁה לַחֹדֶשׁ הִיא הַשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית לְגָלוּת הַמֶּלֶךְ יְוָיָכִין: ג הָיֹה הָיָה דְבַר־יְהוָה אֶל־יְחֶזְקֵאל בֶּן־בּוּזִי הַכֹּהֵן בְּאֶרֶץ כַּשְׂדִּים עַל־נְהַר־כְּבָר וַתְּהִי עָלָיו שָׁם יַד־יְהוָה: ד וָאֵרֶא וְהִנֵּה רוּחַ סְעָרָה בָּאָה מִן־הַצָּפוֹן עָנָן גָּדוֹל וְאֵשׁ מִתְלַקַּחַת וְנֹגַהּ לוֹ סָבִיב וּמִתּוֹכָהּ כְּעֵין הַחַשְׁמַל מִתּוֹךְ הָאֵשׁ: ה וּמִתּוֹכָהּ דְּמוּת אַרְבַּע חַיּוֹת וְזֶה מַרְאֵיהֶן דְּמוּת אָדָם לָהֵנָּה: ו וְאַרְבָּעָה פָנִים לְאֶחָת וְאַרְבַּע כְּנָפַיִם לְאַחַת לָהֶם: ז וְרַגְלֵיהֶם רֶגֶל יְשָׁרָה וְכַף רַגְלֵיהֶם כְּכַף רֶגֶל עֵגֶל וְנֹצְצִים כְּעֵין נְחֹשֶׁת קָלָל: ח וִידֵי אָדָם מִתַּחַת כַּנְפֵיהֶם עַל אַרְבַּעַת רִבְעֵיהֶם וּפְנֵיהֶם וְכַנְפֵיהֶם לְאַרְבַּעְתָּם: ט חֹבֶרֶת אִשָּׁה אֶל־אֲחוֹתָהּ כַּנְפֵיהֶם לֹא־יִסַּבּוּ בְּלֶכְתָּן אִישׁ אֶל־עֵבֶר פָּנָיו יֵלֵכוּ: י וּדְמוּת פְּנֵיהֶם פְּנֵי אָדָם וּפְנֵי אַרְיֵה

עטרת מרים

א וַיְהִי | בִּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל הָאַחֲרוֹן שֶׁגָּלוּ בּוֹ בָּרְבִיעִי בַּחוֹדֶשׁ הָרְבִיעִי בַּחֲמִשָּׁה לַחֹדֶשׁ וַאֲנִי אָז הָיִיתִי בְתוֹךְ אַנְשֵׁי הַגּוֹלָה חוּץ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עַל־נְהַר בְּשֵׁם כְּבָר נִפְתְּחוּ הַשָּׁמָיִם וָאֶרְאֶה מַרְאוֹת אֱלֹהִים מַרְאוֹת הַשְּׁכִינָה: ב בַּחֲמִשָּׁה לַחֹדֶשׁ הָאָמוּר, הִיא הָיְתָה הַשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית לְגָלוּת הַמֶּלֶךְ יְוָיָכִין: ג אַחַר סִיפּוּר הַמַּרְאֶה שֶׁל פָּסוּק הַבָּא הָיֹה הָיָה דְבַר־יְהוָה לְגַמֵּם אֶת הַגּוֹלִים שֶׁיֵּדְעוּ שֶׁהַשְּׁכִינָה עִמָּהֶם גַּם בִּהְיוֹתָם בְּאֶרֶץ כַּשְׂדִּים וְהַמַּרְאוֹת רָאָה כְּשֶׁעָמַד עַל־נְהַר־כְּבָר בְּמָקוֹם טָהוֹר עַל הַמַּיִם וַתְּהִי עָלָיו שָׁם יַד־יְהוָה כֹּחַ הַנְּבוּאָה: ד וָאֵרֶא וְהִנֵּה רוּחַ סְעָרָה בָּאָה מִן־הַצָּפוֹן עָנָן גָּדוֹל וְאֵשׁ מִתְלַקַּחַת מִתְלַהֵב וּבוֹעֵר וְנֹגַהּ וּזְרִיחָה לוֹ סָבִיב וּמִתּוֹכָהּ כְּעֵין פְּגוּן הַחַשְׁמַל שֶׁהוּא הָאֵשׁ הַזֶּה בְּלִי הֶעָשָׁן מִתּוֹךְ הָאֵשׁ: ה וּמִתּוֹכָהּ מִתּוֹךְ הַנֹּגַהּ רָאָה דְּמוּת אַרְבַּע חַיּוֹת וְזֶה תּוֹאַר מַרְאֵיהֶן דְּמוּת גּוּף אָדָם לָהֵנָּה: ו וְאַרְבָּעָה פָנִים אָדָם וְאַרְיֵה וְשׁוֹר וְנֶשֶׁר, אֶחָד לְכָל רוּחַ לְאַחַת לְכָל חַיָּה, וְאַרְבַּע כְּנָפַיִם לְאַחַת לָהֶם לְכָל פַּרְצוּף: ז וְרַגְלֵיהֶם רֶגֶל יְשָׁרָה שָׁוָה, מִבְּלִי עִקּוּם פְּרָקִים וְכַף תַּחְתִּיּוֹת רַגְלֵיהֶם כְּכַף כַּדְּמוּת כַּף רֶגֶל עֵגֶל וְנֹצְצִים

עטרת מרים

כְּאֵלּוּ מַשְׁלִיכִים נִיצוֹצוֹת אֵשׁ כְּעֵין נְחֹשֶׁת קָלָל מְזוּקָק: ח יָדִים וִידֵי כִּידֵי אָדָם מִתַּחַת כַּנְפֵיהֶם עַל אַרְבַּעַת רִבְעֵיהֶם וּפְנֵיהֶם וְכַנְפֵיהֶם לְאַרְבַּעְתָּם הָיוּ שָׁוִים לְאַרְבַּעַת הַחַיּוֹת זֶה כָּזֶה: ט כַּנְפֵיהֶם הָיוּ חֹבֶרֶת מְחוּבָּרוֹת וְנוֹגְעוֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחוֹתָהּ לְכִסּוּת בָּהֶם הַפָּנִים, כַּנְפֵיהֶם לֹא־יִסַּבּוּ בְּלֶכְתָּן מִצַּד אֶל צַד אִישׁ אֶל־עֵבֶר מוּל פָּנָיו יֵלֵכוּ כִּי יֵשׁ לָהֶם פָּנִים לְכָל רוּחַ: י וּדְמוּת

עטרת מרים

פְּנֵיהֶם מַרְאֵה פְּנֵי הַחַיּוֹת, אַחַת הָיָה לְפָנָיו פְּנֵי אָדָם וּפְנֵי אַרְיֵה אֶל־הַיָּמִין
הַפָּנִים לְאַרְבַּעְתָּם וּפְנֵי־שׁוֹר מֵהַשְּׂמֹאול לְאַרְבַּעְתָּן וּפְנֵי־נָשֶׁר מֵאֲחוֹרָיו
לְאַרְבַּעְתָּן: יא וּפְנֵיהֶם שֶׁל הַחַיּוֹת
וְכַנְפֵיהֶם הָיוּ פְּרֻדוֹת פְּרוּשׁוֹת
מִלְּמֶעְלָה לָהֶם לִהְיוֹת מְכוּסוֹת בָּהֶם,
לְאִישׁ לְכָל פָּנִים הָיָה שְׁתַּיִם שְׁתֵּי
כְנָפִים חֹבְרוֹת נוֹגְעוֹת אִישׁ אֶל אָחִיו
לְכִסּוֹת בָּהֶם הַפָּנִים, וּשְׁתַּיִם וּשְׁתֵּי
כְנָפִים הָיוּ מְכַסּוֹת אֵת גְּוִיֹּתֵיהֶנָּה
אֶת גּוּפָתָן: יב וְאִישׁ כָּל הָיָה מֵהַחַיּוֹת
אֶל מוּל עֵבֶר פָּנָיו יֵלֵכוּ כִּי הָיָה
לָהֶם פָּנִים בְּכָל רוּחַ, אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר
יִהְיֶה־שָּׁמָּה הָרְצוֹן שֶׁל הָרוּחַ
לָלֶכֶת יֵלֵכוּ הֵלְכוּ וְלֹא יִסַּבּוּ מִצַּד
אֶל צַד בְּלֶכְתָּן: יג וּדְמוּת הַחַיּוֹת
מַרְאֵיהֶם כְּגַחֲלֵי־אֵשׁ בֹּעֲרוֹת
כְּמַרְאֵה הַלַּפִּדִּים הֵ֣ה֗מָּה
מִתְהַלֶּכֶת בֵּין הַחַיּוֹת לְכוּלָּן
הָיָה הַמַּרְאֶה הַהִיא וְנֹגַהּ הָאֵרָה יְתֵרָה
וּמְרוּבָּה הָיָה לָאֵשׁ וּמִן מַרְאֵה הָאֵשׁ
הָיָה יוֹצֵא כְּעֵין בָּרָק: יד וְהַחַיּוֹת
לֹא עָמְדוּ בְּמָקוֹם אֶחָד אֶלָּא הָיוּ רָצוֹא
וָשׁוֹב בְּמְהִירוּת רַב כְּמַרְאֵה הַבָּזָק:
טו וָאֶרְאֶ֣ה הִסְתַּכַּלְתִּי אֶל הַחַיּוֹת
וְרָאִיתִי וְהִנֵּה֩ דְּמוּת אוֹפַן אֶחָד
בָּאָרֶץ לְמַטָּה מִן הַחַיּוֹת אֵצֶל כָּל
אֶחָד מֵהַחַיּוֹת עָמֹד אוֹפַן אֶחָד
לְאַרְבַּעַת פָּנָיו לֹא הָיָה אֶלָּא אוֹפַן
אֶחָד: טז מַרְאֵה הָאוֹפַנִּים
וּמַעֲשֵׂיהֶם כְּעֵין תַּרְשִׁישׁ כְּעֵין גַּוּן
הַתְּכֵלֶת זָהָב וּבָהִיר עַד שֶׁיַּרְאֶה בּוֹ מַעֲבָר
אֶל עֵבֶר וּדְמוּת אֶחָד לְאַרְבַּעְתָּן
לְאַרְבַּעַת הָאוֹפַנִּים וּמַרְאֵיהֶם תּוֹאַר
פְּנֵיהֶם וּמַעֲשֵׂיהֶם וּפְעוּלָּתָם הָיָה
כַּאֲשֶׁר יִהְיֶה הָאוֹפַן בְּתוֹךְ הָאוֹפָן
לְהִתְגַּלְגֵּל לְכָל רוּחַ מִבְּלִי סִבּוּב וְהַחֲזָרָה:
יז מִבֵּינָן שֶׁהָיוּ מִתְגַּלְגְּלִים לְכָל צַד עַל־
אַרְבַּעַת רִבְעֵיהֶן צִדְדֵיהֶן, בְּלֶכְתָּם
בְּחֵפֶץ לָכֶתֶם יֵלֵכוּ לֹא יִסַּבּוּ
בְּלֶכְתָּן: יח וְגַבֵּיהֶן וְגֵב שֶׁלָּהֶם
וְגֹבַהּ לָהֶם וְיִרְאָה לָהֶם אֲשֶׁר
מְאֻיָּמִים הֵם לְרוֹאֶה אוֹתָם וְגַבֹּתָם
וְגַבּוֹת עֵינַיִם שֶׁלָּהֶם מְלֵאֹת עֵינַיִם
סָבִיב לִרְאוֹת לְכָל רוּחַ לְאַרְבַּעְתָּן:

עטרת מרים

יט וּבְלֶכְתָּ֣ הַחַיּוֹת יֵלְכוּ גַּם הָאוֹפַנִּים אֶצְלָם וּבְהִנָּשֵׂא הַחַיּוֹת עַצְמָן
מֵעַל הָאָרֶץ לַעֲלוֹת לְמַעְלָה יִנָּשְׂאוּ גַּם הָאוֹפַנִּים: כ עַל אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר
יִהְיֶה־שָּׁם הָרְצוֹן הָרוּחַ מֵהָאֵל
יִתְבָּרֵךְ הָרוֹכֵב בָּהּ לָלֶכֶת יֵלְכוּ הַחַיּוֹת
כִּי שָׁמָּה גַּם רְצוֹן הָרוּחַ לָלֶכֶת
וְהָאוֹפַנִּים כַּאֲשֶׁר יִנָּשְׂאוּ הַחַיּוֹת
לְמַעְלָה לְעֻמָּתָם גַּם הָאוֹפַנִּים יִנָּשְׂאוּ
כִּי רוּחַ הַחַיָּה תִּקּוּעָה בָּאוֹפַנִּים:
כא בְּלֶכְתָּם בְּעֵת יֵלְכוּ הַחַיּוֹת יֵלְכוּ
גַּם הָאוֹפַנִּים וּבְעָמְדָם יַעֲמֹדוּ
וּבְהִנָּשְׂאָם מֵעַל הָאָרֶץ יִנָּשְׂאוּ
הָאוֹפַנִּים לְעֻמָּתָם כִּי רוּחַ הַחַיָּה
בָּאוֹפַנִּים: כב וּדְמוּת הַשְּׁטוּחַ
וּפְרוּשׂ עַל־רָאשֵׁי הַחַיָּה שֶׁל רָקִיעַ
כְּעֵין כְּגוּן הַקֶּרַח הַנּוֹרָא הַמַּטִּיל
אֵימָה עַל רוֹאֶיו בַּעֲבוּר הַפְּלֻגַּת זֶהֳרוֹ הָיָה
נָטוּי עַל־רָאשֵׁיהֶם מִלְּמַעְלָה:
כג וְתַחַת הָרָקִיעַ כַּנְפֵיהֶם שֶׁל
הַחַיּוֹת הָיוּ יְשָׁרוֹת מְכֻוָּנוֹת אִשָּׁה
אֶל־אֲחוֹתָהּ לְאִישׁ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד
הָיוּ שְׁתַּיִם מְכַסּוֹת לָהֵנָּה לָהֶם,
וְלַפָּנִים זֶה הָיוּ וּלְאִישׁ שְׁתַּיִם
מְכַסּוֹת לָהֵנָּה לָהֶם אֵת
גְּוִיֹּתֵיהֶם: כד וָאֶשְׁמַע אֶת־קוֹל
הַרְעָשַׁת כַּנְפֵיהֶם כְּקוֹל מַיִם רַבִּים

אֶל־הַיָּמִין לְאַרְבַּעְתָּם וּפְנֵי־שׁוֹר מֵהַשְּׂמֹאול
לְאַרְבַּעְתָּן וּפְנֵי־נָשֶׁר לְאַרְבַּעְתָּן: יא וּפְנֵיהֶם
וְכַנְפֵיהֶם פְּרֻדוֹת מִלְּמַעְלָה לְאִישׁ שְׁתַּיִם
חֹבְרוֹת אִישׁ וּשְׁתַּיִם מְכַסּוֹת אֵת
גְּוִיֹּתֵיהֶנָּה: יב וְאִישׁ אֶל־עֵבֶר פָּנָיו יֵלֵכוּ אֶל
אֲשֶׁר יִהְיֶה־שָּׁמָּה הָרוּחַ לָלֶכֶת יֵלֵכוּ לֹא
יִסַּבּוּ בְּלֶכְתָּן: יג וּדְמוּת הַחַיּוֹת מַרְאֵיהֶם
כְּגַחֲלֵי־אֵשׁ בֹּעֲרוֹת כְּמַרְאֵה הַלַּפִּדִּים הִ֣יא
מִתְהַלֶּכֶת בֵּין הַחַיּוֹת וְנֹגַהּ לָאֵשׁ וּמִן־הָאֵשׁ
יוֹצֵא בָרָק: יד וְהַחַיּוֹת רָצוֹא וָשׁוֹב כְּמַרְאֵה
הַבָּזָק: טו וָאֶרְאֶ֣ה הַחַיּוֹת וְהִנֵּה֩ אוֹפַן אֶחָד
בָּאָרֶץ אֵצֶל הַחַיּוֹת לְאַרְבַּעַת פָּנָיו:
טז מַרְאֵה הָאוֹפַנִּים וּמַעֲשֵׂיהֶם כְּעֵין
תַּרְשִׁישׁ וּדְמוּת אֶחָד לְאַרְבַּעְתָּן וּמַרְאֵיהֶם
וּמַעֲשֵׂיהֶם כַּאֲשֶׁר יִהְיֶה הָאוֹפַן בְּתוֹךְ הָאוֹפָן
בְּלֶכְתָּם יֵלְכוּ לֹא יִסַּבּוּ בְּלֶכְתָּן: יח וְגַבֵּיהֶן וְגֹבַהּ לָהֶם וְיִרְאָה לָהֶם
וְגַבֹּתָם מְלֵאֹת עֵינַיִם סָבִיב לְאַרְבַּעְתָּן: יט וּבְלֶכֶת הַחַיּוֹת יֵלְכוּ
הָאוֹפַנִּים אֶצְלָם וּבְהִנָּשֵׂא הַחַיּוֹת מֵעַל הָאָרֶץ יִנָּשְׂאוּ הָאוֹפַנִּים:
כ עַל אֲשֶׁר יִהְיֶה־שָּׁם הָרוּחַ לָלֶכֶת יֵלְכוּ שָׁמָּה הָרוּחַ לָלֶכֶת
וְהָאוֹפַנִּים יִנָּשְׂאוּ לְעֻמָּתָם כִּי רוּחַ הַחַיָּה בָּאוֹפַנִּים: כא בְּלֶכְתָּם יֵלְכוּ
וּבְעָמְדָם יַעֲמֹדוּ וּבְהִנָּשְׂאָם מֵעַל הָאָרֶץ יִנָּשְׂאוּ הָאוֹפַנִּים לְעֻמָּתָם
כִּי רוּחַ הַחַיָּה בָּאוֹפַנִּים: כב וּדְמוּת עַל־רָאשֵׁי הַחַיָּה רָקִיעַ כְּעֵין
הַקֶּרַח הַנּוֹרָא נָטוּי עַל־רָאשֵׁיהֶם מִלְּמַעְלָה: כג וְתַחַת הָרָקִיעַ
כַּנְפֵיהֶם יְשָׁרוֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחוֹתָהּ לְאִישׁ שְׁתַּיִם מְכַסּוֹת לָהֵנָּה
וּלְאִישׁ שְׁתַּיִם מְכַסּוֹת לָהֵנָּה אֵת גְּוִיֹּתֵיהֶם: כד וָאֶשְׁמַע אֶת־קוֹל

עטרת מרים

הַשּׁוֹטְפִים וּכְקוֹל־שַׁדַּי בְּדִבְּרוֹ בְּסִינַי, הַקּוֹל הַהוּא שֶׁמַּעְתִּי בְּלֶכְתָּם כְּקוֹל הֲמֻלָּה הָמְיָה וְשָׁאוֹן כְּקוֹל מַחֲנֶה מֵהֲמוֹן עָם. בְּעָמְדָם תִּרַפֶּינָה כַנְפֵיהֶן לֹא הִרְעִישׁוּ אִם בְּכַנְפֵיהֶם לְהַשְׁמִיעַ קוֹל: **כה** וַיְהִי מָתַי עָמְדוּ הַחַיּוֹת וְלֹא הִרְעִישׁוּ, כְּשֶׁהָיָה הַקּוֹל יוֹצֵא מֵעַל לָרָקִיעַ אֲשֶׁר עַל־רֹאשָׁם כְּשֶׁהָיָה הַמָּקוֹם בָּרוּךְ הוּא מְדַבֵּר אֶל הַנְּבִיאִים, אֲבָל בְּעָמְדָם אִם תִּרַפֶּינָה כַנְפֵיהֶן: **כו** וּמִמַּעַל לָרָקִיעַ אֲשֶׁר עַל־רֹאשָׁם רָאִיתִי דְּבָר מַזְהִיר כְּמַרְאֵה אֶבֶן־סַפִּיר וְהוּא כִּדְמוּת כִּסֵּא וְעַל דְּמוּת הַכִּסֵּא רָאִיתִי דְּמוּת כְּמַרְאֵה אָדָם עָלָיו מִלְּמָעְלָה: **כז** כַּאֲשֶׁר הִסְתַּכַּלְתִּי לִרְאוֹת מַרְאֵה הָאָדָם הַיּוֹשֵׁב עַל הַכִּסֵּא וָאֵרֶא | כְּעֵין כְּנוּן חַשְׁמַל כְּמַרְאֵה־אֵשׁ זֶדְ וְנָקִי, וְהָיָה לָהּ כְּעֵין בֵּית בְּמַרְאֵה אֵשׁ לָהּ סָבִיב כֵּן הוּא מִמַּרְאֵה מָתְנָיו וּלְמַעְלָה אֲבָל וּמִמַּרְאֵה מָתְנָיו וּלְמַטָּה רָאִיתִי כְּמַרְאֵה־אֵשׁ וְנֹגַהּ הָאֶדֶרֶה וּזְרִיחָה הָיָה לוֹ סָבִיב: **כח** כְּמַרְאֵה הַקֶּשֶׁת אֲשֶׁר יִהְיֶה בֶּעָנָן בְּיוֹם הַגֶּשֶׁם כֵּן מַרְאֵה הַנֹּגַהּ סָבִיב הֽוּא מַרְאֵה דְּמוּת כְּבוֹד־יְהוָה

עטרת מרים

נוֹסַע מִבֵּית הַמִּקְדָּשׁ כִּדְמוּת מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל הַמֶּרְכָּבָה וְנוֹסֵעַ וָאֶרְאֶה אֶת כָּל זֶה, אָז וָאֶפֹּל עַל־פָּנַי לְהִשְׁתַּחֲוֹות מול ה׳ וָאֶשְׁמַע קוֹל מְדַבֵּר וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן אָדָם עֲמוֹד עַל רַגְלֶיךָ וגו׳: **יב** לְאַחַר שֶׁנָּמַר דְּבָרָיו צִוָּה אֶל הָרוּחַ לְשַׁאתוֹ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר בְּנֵי הַגּוֹלָה שָׁם וַתִּשָּׂאֵנִי רוּחַ וָאֶשְׁמַע אַחֲרַי מִמְּקוֹם הַנְּבוּאָה שֶׁהָיִיתִי שָׁם קוֹל רַעַשׁ גָּדוֹל שֶׁהָיָה אוֹמֵר בָּרוּךְ כְּבוֹד־יְהוָה מִמְּקוֹמוֹ כְּמוֹ שֶׁהָיָה בִּהְיוֹתוֹ בְּמְקוֹמוֹ בְּבֵית קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים אַף עַל־פִּי שֶׁסָּר מִמְּקוֹמוֹ:

כַּנְפֵיהֶם כְּקוֹל מַיִם רַבִּים כְּקוֹל־שַׁדַּי בְּלֶכְתָּם קוֹל הֲמֻלָּה כְּקוֹל מַחֲנֶה בְּעָמְדָם תִּרַפֶּינָה כַנְפֵיהֶן: כה וַיְהִי־קוֹל מֵעַל לָרָקִיעַ אֲשֶׁר עַל־רֹאשָׁם בְּעָמְדָם תִּרַפֶּינָה כַנְפֵיהֶן: כו וּמִמַּעַל לָרָקִיעַ אֲשֶׁר עַל־רֹאשָׁם כְּמַרְאֵה אֶבֶן־סַפִּיר דְּמוּת כִּסֵּא וְעַל דְּמוּת הַכִּסֵּא דְּמוּת כְּמַרְאֵה אָדָם עָלָיו מִלְּמָעְלָה: כז וָאֵרֶא | כְּעֵין חַשְׁמַל כְּמַרְאֵה־אֵשׁ בֵּית־לָהּ סָבִיב מִמַּרְאֵה מָתְנָיו וּלְמַעְלָה וּמִמַּרְאֵה מָתְנָיו וּלְמַטָּה רָאִיתִי כְּמַרְאֵה־אֵשׁ וְנֹגַהּ לוֹ סָבִיב: כח כְּמַרְאֵה הַקֶּשֶׁת אֲשֶׁר יִהְיֶה בֶּעָנָן בְּיוֹם הַגֶּשֶׁם כֵּן מַרְאֵה הַנֹּגַהּ סָבִיב הֽוּא מַרְאֵה דְּמוּת כְּבוֹד־יְהוָה וָאֶרְאֶה וָאֶפֹּל עַל־פָּנַי וָאֶשְׁמַע קוֹל מְדַבֵּר: **ג** יב וַתִּשָּׂאֵנִי רוּחַ וָאֶשְׁמַע אַחֲרַי קוֹל רַעַשׁ גָּדוֹל בָּרוּךְ כְּבוֹד־יְהוָה מִמְּקוֹמוֹ:

◆ יום שני ז׳ סיון ◆

עטרת מרים

כ אוּלַם ה׳ אֲשֶׁר בִּזְיָתָם אוֹתוֹ וְחִלְּלֻהוּ כְּלֵי הֵיכַל קָדְשׁוֹ, וַיהוָה עֲדַיִן שׁוֹכֵן הוּא בְּהֵיכַל קָדְשׁוֹ בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל, עִם כָּל זֶה הֵם שׁוֹתְקִים מִפְּנֵי אֵימָתוֹ כָּל־הָאָרֶץ כִּי הוּא הַמַּשְׁגִּיחַ בָּהֶם וְרוֹאֶה כָּל מַעֲשֵׂיהֶם: **א** תְּפִלָּה לַחֲבַקּוּק הַנָּבִיא עַל שִׁגְיֹנוֹת בַּעֲבוּר שֶׁשָּׁגַג וְהִתְרַעֵם מול ה׳: **ב** יְהוָה שָׁמַעְתִּי שִׁמְעֲךָ מַה שֶּׁאָמַרְתָּ לִי מֵהַגָּלוּת וְאָרְכוֹ וְהִנֵּה יָרֵאתִי עַד מְאֹד. לָכֵן אֲבַקֵּשׁ מִמְּךָ אַתָּה יְהוָה פָּעֳלְךָ עִם יִשְׂרָאֵל, שֶׁמּוֹר עֲלֵיהֶם כְּדֵי בְּקֶרֶב שָׁנִים הָאֵלֶּה לֹא יִכְלוּ, חַיֵּהוּ עוֹרְרֵהוּ וַהֲשִׁיבֵהוּ, וְגַם בְּקֶרֶב שָׁנִים הָאֵלֶּה שֶׁאָנוּ בְּפַחַד תּוֹדִיעַ כִּי אַף בְּרֹגֶז בְּעֵת הִרְגַּזְתָּ רַחֵם תִּזְכּוֹר: **ג** הֲלֹא אַתָּה הוּא אֱלוֹהַּ כְּשֶׁבָּאתָ לִיתֵּן אֶת הַתּוֹרָה חָזַרְתָּ עַל עֲשָׂו מִתֵּימָן אֶרֶץ אֱדוֹם וְלֹא קִבַּלּוּהָ, וְאַחַר כָּךְ יָבוֹא וְקָדוֹשׁ מֵהַר־פָּארָן מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כִּי גַּם הֵם לֹא קִבַּלּוּהָ סֶלָה לְעוֹלָם, וּמִתֵּי כִּסֶּה שָׁמַיִם הוֹדוֹ בְּעֵת מַתַּן הַתּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל בְּסִינַי וּתְהִלָּתוֹ וְזֵהֲרוֹ אָז מָלְאָה הָאָרֶץ: **ד** בְּמַתַּן הַתּוֹרָה זָכוּ לִרְאוֹת וְנֹגַהּ מַרְאֵה כְּבוֹד ה׳ כְּאֵשׁ אוֹכֶלֶת בְּרֹאשׁ הָהָר כָּאוֹר הָיוּם תִּהְיֶה קַרְנַיִם קֶרֶן עוֹר פְּנֵי מֹשֶׁה כִּי מִיָּדוֹ מִיַּד ה׳ בָּא זֹאת לוֹ לְמֹשֶׁה, וְשָׁם בְּסִינַי חֲבִיוֹן מַה שֶּׁהָיָה נֶחְבָּא עַד הַיּוֹם הַהוּא גֻּגְלָה עֶזְוָ הַלּוּחוֹת: **ה** בְּכִבּוּשׁ הָאָרֶץ לִפְנֵיו לִפְנֵי הָאָרוֹן יֵלֶךְ הַלֹּךְ הַדָּבָר הַצְּרָעָה לַהֲרוֹג אֶת הַכְּנַעֲנִים וְיֵצֵא רֶשֶׁף זִיקֵי אֵשׁ הַמְּבִיאִים אֶת הַדָּבָר הוֹלֵךְ קָרוֹב לְרַגְלָיו: **ו** כַּאֲשֶׁר עָמַד הָאָרוֹן בָּאָרֶץ כְּבָשׁוּ אוֹתָהּ יִשְׂרָאֵל וַיְמַדֵּד אֶרֶץ

הפטרה ליום שני של שבועות בחו״ל

חבקוק פרק ב

ב כ וַיהוָה בְּהֵיכַל קָדְשׁוֹ הַס מִפָּנָיו כָּל־הָאָרֶץ: **ג** א תְּפִלָּה לַחֲבַקּוּק הַנָּבִיא עַל שִׁגְיֹנוֹת: ב יְהוָה שָׁמַעְתִּי שִׁמְעֲךָ יָרֵאתִי יְהוָה פָּעֳלְךָ בְּקֶרֶב שָׁנִים חַיֵּהוּ בְּקֶרֶב שָׁנִים תּוֹדִיעַ בְּרֹגֶז רַחֵם תִּזְכּוֹר: ג אֱלוֹהַּ מִתֵּימָן יָבוֹא וְקָדוֹשׁ מֵהַר־פָּארָן סֶלָה כִּסָּה שָׁמַיִם הוֹדוֹ וּתְהִלָּתוֹ מָלְאָה הָאָרֶץ: ד וְנֹגַהּ כָּאוֹר תִּהְיֶה קַרְנַיִם מִיָּדוֹ לוֹ וְשָׁם חֲבִיוֹן עֻזּוֹ: ה לְפָנָיו יֵלֶךְ דָּבֶר וְיֵצֵא רֶשֶׁף לְרַגְלָיו: ו עָמַד | וַיְמַדֵּד אֶרֶץ רָאָה וַיַּתֵּר גּוֹיִם

וְחִלְקוּהָ לַשְּׁבָטִים בְּמִדָּה, כַּאֲשֶׁר **רָאָה** הָאָרוֹן וְשָׁם עֵינוֹ בָּאָרֶץ **וַיַּתֵּר** הָיָה מַעְתִּיק **גּוֹיִם** אֶת הַכְּנַעֲנִים לְגָרְשָׁם מֵאַרְצָם **וַיִּתְפַּצְּצוּ** וְנִשְׁתַּבְּרוּ הָרְרֵי־**עַד** שֶׁרֵי הַכְּנַעֲנִים **שָׁחוּ** כָּרְעוּ וְנָפְלוּ **גִּבְעוֹת עוֹלָם** הַתְּקִיפִים וְהֶעָרִיצִים שֶׁלָּהֶם, מֵאַחַר שֶׁכָּל **הֲלִיכוֹת עוֹלָם** מוֹלִיכֵי וּמַנְהִיגֵי הָעוֹלָם לוֹ שֶׁל הַמָּקוֹם בָּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹת בָּהֶם כִּרְצוֹנוֹ: **ז** הִזְכִּיר עַתָּה גְּבוּרוֹת שֶׁעָשָׂה לָנוּ בְּמִלְחֲמוֹת כּוּשָׁן רִשְׁעָתַיִם עַל יְדֵי עָתְנִיאֵל בֶּן קְנַז וּבְמִלְחֲמֶת גִּדְעוֹן עִם מִדְיָן, וְאָמַר **תַּחַת אָוֶן** בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא הָיָה לָהֶם הַעֲמָדָה וְקִיּוּם כִּי הֵקִים ה' אֶת עָתְנִיאֵל וְהִפִּיל אוֹתָם אוֹהֲלִים **רָאִיתִי אָהֳלֵי כוּשָׁן יִרְגְּזוּן יְרִיעוֹת אֶרֶץ מִדְיָן: ח הַבְּנְהָרִים** וְכִי בְּנְהָרִים **חָרָה** אַף **יְהוָה** כְּשֶׁקָּרַע אֶת הַיַּרְדֵּן לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל **אִם־בַּנְּהָרִים אַפֶּךָ** לְהַחֲרִיב מֵימָיו, **אִם־בַּיָּם עֶבְרָתֶךָ** לְהַחֲרִיב מֵימָיו כְּשֶׁקָּרַע אֶת הַיָּם, אֶלָּא הַסִּבָּה הָיְתָה **כִּי תִרְכַּב** לְפִי שֶׁרָכַבְתָּ **עַל־סוּסֶיךָ מַרְכְּבֹתֶיךָ יְשׁוּעָה** לְהוֹשִׁיעַ עַמְּךָ וְלָכֵן בְּקַעְתָּ הַמַּיִם לְלֶכֶת דֶּרֶךְ הַבְּקִיעָה. וְהַכֹּל עִנְיָן מְלִיצָה: **ט עָרְיָה תֵעוֹר** גִּלָּה גְּלִית **קַשְׁתֶּךָ** גְּבוּרָתֶךָ, **שְׁבֻעוֹת מַטּוֹת** בַּשְּׁבוּעוֹת שֶׁנִּשְׁבַּעְתָּ לַשְּׁבָטִים **אֹמֶר סֶלָה** הוּא מַאֲמָר הַמִּתְקַיֵּם לְעוֹלָם, וּכְמוֹ **נְהָרוֹת תִּבְקַע** בְּקִעָתָ לָהֶם הָאָרֶץ לְתֵת לָהֶם מַיִם רַבִּים: **י** כַּאֲשֶׁר **רָאוּךָ** הָרֵי אַרְנוֹן עוֹבֵר לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל **יָחִילוּ** חָלוּ וְרָעֲדוּ **הָרִים** וְנִתְקָרְבוּ זֶה לָזֶה וְהָרְגוּ אֶת הַנִּסְתָּרִים בִּבְקִעֵי הֶהָרִים **זֶרֶם מָיִם** מֵי הַבְּאֵר **עָבָר** בֵּין הֶהָרִים וְהָעֲלָה מֵאֲבְרֵי הַהֲרוּגִים לְהוֹדִיעַ הַנֵּס לְיִשְׂרָאֵל **נָתַן תְּהוֹם** קוֹלוֹ מֵהֶעוֹמֶק הִשְׁמִיעַ מֵי הַבְּאֵר קוֹלוֹ לְפָרְסֵם הַנֵּס **רוֹם** רוֹמְמוֹת **יָדָיו**ו כֹּחַ יַד הַמָּקוֹם **נָשָׂא** אָז עַד לְמַעְלָה כִּי כֻּלָּם הִכִּירוּ בְּנִפְלְאוֹתָיו: **יא** בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ **שֶׁמֶשׁ יָרֵחַ** כָּל אֶחָד מֵהֶם **עָמַד זְבֻלָה** בַּמָּדוֹר שֶׁלּוֹ וְלֹא הָלְכָה מַהֲלָכָה אֶלָּא **לְאוֹר חִצֶּיךָ** חִצֵּי הַמָּקוֹם בָּרוּךְ הוּא **יַהֲלֹכוּ לְנֹגַהּ בְּרֶק חֲנִיתֶךָ: יב בְּזַעַם** בְּזַעֲמְךָ עַל שִׁבְעָה גּוֹיִם **תִּצְעַד** רָמַסְתָּ יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ **בְּאַף תָּדוּשׁ** גַּרַשְׁתָּ אֶת שִׁבְעַת גּוֹיִם: **יג** מֵעוֹלָם **יָצָאתָ לְיֵשַׁע** לְהוֹשִׁיעַ אֶת **עַמֶּךָ לְיֵשַׁע אֶת־מְשִׁיחֶךָ** חִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה כִּי **מָחַצְתָּ** כָּל **רֹאשׁ**

וַיִּתְפַּצְּצוּ הָרְרֵי־עַד שָׁחוּ גִּבְעוֹת עוֹלָם הֲלִיכוֹת עוֹלָם לוֹ: ז תַּחַת אָוֶן רָאִיתִי אָהֳלֵי כוּשָׁן יִרְגְּזוּן יְרִיעוֹת אֶרֶץ מִדְיָן: ח הַבְּנְהָרִים חָרָה יְהוָה אִם־בַּנְּהָרִים אַפֶּךָ אִם־בַּיָּם עֶבְרָתֶךָ כִּי תִרְכַּב עַל־סוּסֶיךָ מַרְכְּבֹתֶיךָ יְשׁוּעָה: ט עָרְיָה תֵעוֹר קַשְׁתֶּךָ שְׁבֻעוֹת מַטּוֹת אֹמֶר סֶלָה נְהָרוֹת תִּבְקַע־אָרֶץ: י רָאוּךָ יָחִילוּ הָרִים זֶרֶם מַיִם עָבָר נָתַן תְּהוֹם קוֹלוֹ רוֹם יָדָיו נָשָׂא: יא שֶׁמֶשׁ יָרֵחַ עָמַד זְבֻלָה לְאוֹר חִצֶּיךָ יְהַלֵּכוּ לְנֹגַהּ בְּרֶק חֲנִיתֶךָ: יב בְּזַעַם תִּצְעַד־אָרֶץ בְּאַף תָּדוּשׁ גּוֹיִם: יג יָצָאתָ לְיֵשַׁע עַמֶּךָ לְיֵשַׁע אֶת־מְשִׁיחֶךָ מָחַצְתָּ רֹאשׁ מִבֵּית רָשָׁע עָרוֹת יְסוֹד עַד־צַוָּאר סֶלָה: יד נָקַבְתָּ בְמַטָּיו רֹאשׁ פְּרָזָיו יִסְעֲרוּ לַהֲפִיצֵנִי עֲלִיצָתָם כְּמוֹ־לֶאֱכֹל עָנִי בַּמִּסְתָּר: טו דָּרַכְתָּ בַיָּם סוּסֶיךָ חֹמֶר מַיִם רַבִּים: טז שָׁמַעְתִּי | וַתִּרְגַּז בִּטְנִי לְקוֹל צָלְלוּ שְׂפָתַי יָבוֹא רָקָב בַּעֲצָמַי וְתַחְתַּי אֶרְגַּז אֲשֶׁר אָנוּחַ לְיוֹם צָרָה לַעֲלוֹת לְעַם יְגוּדֶנּוּ: יז כִּי־תְאֵנָה לֹא־תִפְרָח וְאֵין יְבוּל בַּגְּפָנִים כִּחַשׁ מַעֲשֵׂה־זַיִת וּשְׁדֵמוֹת לֹא־עָשָׂה אֹכֶל גָּזַר מִמִּכְלָה צֹאן וְאֵין בָּקָר בָּרְפָתִים: יח וַאֲנִי בַּיהוָה אֶעֱלֹזָה אָגִילָה בֵּאלֹהֵי יִשְׁעִי: יט יֱהוִה אֲדֹנָי חֵילִי וַיָּשֶׂם רַגְלַי כָּאַיָּלוֹת וְעַל־בָּמוֹתַי יַדְרִיכֵנִי לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינוֹתָי:

מִבֵּית **רָשָׁע** מִמַּחֲנֵה סַנְחֵרִיב עַל יְדֵי הַמַּלְאָךְ **עָרוֹת** גִּלִּיתָ אֶת **הַיְסוֹד עַד־צַוָּאר** הֶאֱבַדְתָּ כָּל הַמַּחֲנֶה **סֶלָה** עַד עוֹלָם וְלֹא יוֹסִיפוּ לָקוּם: **יד** סַנְחֵרִיב, **נָקַבְתָּ בְמַטָּיו** בְּמַטֶּךָ כָּל **רֹאשׁ** אֲנָשֶׁיךָ הַיּוֹשְׁבִים בְּעָרֵי **פְּרָזָיו** בְּלִי חוֹמָה, כִּי מֵרוֹב אֲנָשָׁיו לֹא יְכִילֵם מָקוֹם מוּקָף חוֹמָה, הֵם **יִסְעֲרוּ** בָּאוּ בְּרוּחַ סְעָרָה **לַהֲפִיצֵנִי** בַּאֲרָצוֹת אֲחֵרוֹת, אֲבָל **עֲלִיצָתָם** סוֹף שִׂמְחַת הִצְלָחָתָם הָיָה **כְּמוֹ** אִלּוּ שֶׁחָשְׁבוּ **לֶאֱכֹל** אֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה **עָנִי** מְעוּנֶּה וּלְכִלּוּתָם **בַּמִּסְתָּר** בַּמִּדְבָּר, כְּמוֹ מְצָרִים שֶׁרָדְפוּ אַחֲרֵיהֶם לְכַלּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם: **טו דָּרַכְתָּ** רָמַסְתָּ **בַיָּם** בְּסוּסֶיךָ הֵם הָעֲנָנִים עֲלֵיהֶם **חֹמֶר** וּבַעֲרַמַּת **מַיִם רַבִּים** בָּאתָ לְהִלָּחֵם עִמָּהֶם וּלְאַבְּדָם: **טז** אָמַר הַנָּבִיא שָׁמַעְתִּי מֵהַבְּרָה שֶׁיִּהְיוּ בָּהּ יִשְׂרָאֵל בָּעֵת הַהִיא בְּיוֹם בֹּא גוֹג, וּבַעֲבוּרָהּ **וַתִּרְגַּז תֶּחֱרַד בִּטְנִי לְקוֹל** הַשְּׁמוּעָה **צָלְלוּ** רָעֲדוּ **שְׂפָתַי**, מֵרוֹב הַצַּעַר **יָבוֹא רָקָב** רִקָּבוֹן **בַּעֲצָמַי וְתַחְתַּי אֶרְגַּז** אֶחֱרַד, כִּי שָׁמַעְתִּי **אֲשֶׁר אָנוּחַ** הָיִיתִי חָשׁוּב שֶׁאָנוּחַ בְּאַרְצִי אַחַר שׁוּבִי מֵהַגָּלוּת לְאַרְצִי, וְהִנֵּה נֶהְפַּכְתָּ מְנוּחָתִי **לְיוֹם צָרָה** כִּי הוּא הַיּוֹם שֶׁחָשַׁב גּוֹג **לַעֲלוֹת לְעַם** יְרוּשָׁלַיִם וְיִשְׂרָאֵל **יְגוּדֶנּוּ** וְיָבִיא עָלָיו גְּדוּדֵי הָעַמִּים: **יז כִּי־תְאֵנָה** יִשְׂרָאֵל **לֹא־תִפְרָח** עַדַּיִן לֹא קָנוּ גְּבוּרָה וְאֻמְּצוּת הַלֵּב לַעֲמוֹד בְּמִלְחָמָה לְמוּלָם **וְאֵין יְבוּל** עַדַּיִן אֵין פְּרִי **בַּגְּפָנִים כִּחַשׁ** כָּחוּשׁ **מַעֲשֵׂה־זַיִת** וּשְׁדֵמוֹת וּשְׂדוֹת תְּבוּאָה **לֹא־עָשָׂה אֹכֶל** עַדַּיִן לֹא הִצְמִיחוּ מַאֲכָל **גָּזַר מִמִּכְלָה צֹאן** דַּיָּן הַצֹּאן נִכְרָת מִמְּקוֹם כִּלְאוֹ כִּי מָעֲטוּ **וְאֵין בָּקָר בָּרְפָתִים** הִנֵּה יִשְׂרָאֵל בִּהְיוֹתָם בְּבָבֶל נִתְמַעֲטוּ, וְאֵיךְ יַעַמְדוּ מוּל הָמוֹן הָרַב הַזֶּה: **יח** עִם כָּל זֶה **וַאֲנִי** בְּנֶפֶשׁ יִשְׂרָאֵל **בַּיהוָה אֶעֱלֹזָה אָגִילָה** אֶשְׂמַח בְּמִשְׁעֶנֶת ה' וּבִגְבוּרוֹת **בֵּאלֹהֵי יִשְׁעִי: יט** עִם כִּי אֲנַחְנוּ הַמְּעַט, הִנֵּה **יֱהוָה אֲדֹנָי** לִי בִּמְקוֹם **חֵילִי וַיָּשֶׂם רַגְלַי** קַלּוֹת **כָּאַיָּלוֹת** לִרְדּוֹף אַחַר הָאוֹיֵב **וְעַל־בָּמוֹתַי יַדְרִיכֵנִי** יַדְרִיךְ אוֹתִי לִרְדּוֹף עַל גַּבֵּי הֶהָרִים אֲשֶׁר סְבִיבוֹת יְרוּשָׁלַיִם, **לַמְנַצֵּחַ** לְכֵן לְוֵי הַמְנַצֵּחַ **בִּשִׁיר בִּנְגִינוֹתָי** לְנַגְּנָה בַּנִּגּוּן אֲשֶׁר יִחַדְתִּי לָהּ:

(טו) וְאַחֲרֵי־כֵן יָבֹאוּ הַלְוִיִּם לַעֲבֹד אֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְטִהַרְתָּ אֹתָם וְהֵנַפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה׃

טו וּבָתַר כֵּן יֵעָלוּן לְוָאֵי לְמִפְלַח יָת מַשְׁכַּן זִמְנָא וּתְדַכֵּי יָתְהוֹן וּתְרִים יָתְהוֹן אֲרָמָא׃

(טז) כִּי נְתֻנִים נְתֻנִים הֵמָּה לִי מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תַּחַת פִּטְרַת כָּל־רֶחֶם בְּכוֹר כֹּל מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָקַחְתִּי אֹתָם לִי׃

טז אֲרֵי אַפְרָשָׁא מַפְרְשִׁין אִנּוּן קֳדָמַי מִגּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל חֲלַף פְּתַח כָּל וַלְדָּא בּוּכְרָא כֹּלָּא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל קָרֵבִית יָתְהוֹן קֳדָמַי׃

רש״י◄ **נְתֻנִים נְתֻנִים** • נְתוּנִים לְמַשָּׂא, נְתוּנִים לְשִׁיר. **פִּטְרַת** • פְּתִיחַת.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יג עמ׳ 15)

נְתוּנִים לְמַשָּׂא, נְתוּנִים לְשִׁיר (רש״י ח, טז) לֹא פֵּרֵשׁ כֵּן בְּפָרָשַׁת בַּמִּדְבָּר (ג, ט) - "וְנָתַתָּה אֶת הַלְוִיִּם לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו, נְתוּנִים נְתוּנִים הֵמָּה לוֹ". וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה שָׁם נֶאֱמַר "**לו**", וְהַכַּוָּנָה לַעֲבוֹדַת שְׁמִירַת הַמִּשְׁכָּן, שֶׁבָּהּ הָטַל עַל הַלְוִיִּם לְסַיֵּעַ **לַכֹּהֲנִים** בַּעֲבוֹדָה שֶׁלָּהֶם. אֵין לְפָרֵשׁ, אֵפוֹא, שֶׁהַכְּפָל קָאֵי עַל מַשָּׂא וְשִׁיר, שֶׁהֵם חוֹבַת **הַלְוִיִּם** עַצְמָם. אַף כָּאן נֶאֱמַר "**לִי**", וְלָכֵן אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ שֶׁהַכַּוָּנָה גַּם לַעֲבוֹדַת הַלְוִיִּם - מַשָּׂא וָשִׁיר.

(יז) כִּי לִי כָל־בְּכוֹר בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה בְּיוֹם הַכֹּתִי כָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הִקְדַּשְׁתִּי אֹתָם לִי׃

יז אֲרֵי דִּילִי כָּל בּוּכְרָא בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בַּאֲנָשָׁא וּבְבְעִירָא בְּיוֹמָא דִּקְטָלִית כָּל בּוּכְרָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם אַקְדֵּשִׁית יָתְהוֹן קֳדָמַי׃

רש״י◄ **כִּי לִי כָל־בְּכוֹר** • שֶׁלִּי הָיוּ הַבְּכוֹרוֹת בְּקַו הַדִּין שֶׁהִגַּנְתִּי עֲלֵיהֶם בֵּין בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם, וְלָקַחְתִּי אוֹתָם לִי עַד שֶׁטָּעוּ בָּעֵגֶל, וְעַכְשָׁו "וָאֶקַּח אֶת־הַלְוִיִּם".

(יח) וָאֶקַּח אֶת־הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל־בְּכוֹר בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃

יח וְקָרֵבִית יָת לְוָאֵי חֲלַף כָּל בּוּכְרָא בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃

(יט) וָאֶתְּנָה אֶת־הַלְוִיִּם נְתֻנִים ׀ לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּאֹהֶל מוֹעֵד וּלְכַפֵּר עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִהְיֶה בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נֶגֶף בְּגֶשֶׁת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־הַקֹּדֶשׁ׃

יט וִיהָבִית יָת לְוָאֵי מְסִירִין לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי מִגּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִפְלַח יָת פֻּלְחַן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא וּלְכַפָּרָא עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלָא יְהֵי בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל מוֹתָא בְּמִקְרַב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְקוּדְשָׁא׃

רש״י◄ **וָאֶתְּנָה וְגוֹ׳** • חָמֵשׁ פְּעָמִים נֶאֱמַר "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" בְּמִקְרָא זֶה - לְהוֹדִיעַ חִבָּתָן, שֶׁנִּכְפְּלוּ אַזְכָּרוֹתֵיהֶן בְּמִקְרָא אֶחָד כְּמִנְיַן חֲמִשָּׁה חֻמְשֵׁי תּוֹרָה. וְכָךְ רָאִיתִי בְּ׳בַּמִּדְבָּר רַבָּה׳. **וְלֹא יִהְיֶה בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נֶגֶף** • שֶׁלֹּא יִצְטָרְכוּ לָגֶשֶׁת אֶל הַקֹּדֶשׁ, שֶׁאִם יִגְּשׁוּ — יִהְיֶה נֶגֶף.

(כ) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְכָל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לַלְוִיִּם כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה לַלְוִיִּם כֵּן־עָשׂוּ לָהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

כ וַעֲבַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְכָל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְלֵוָאֵי כְּכֹל דִּי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה לְלֵוָאֵי כֵּן עֲבָדוּ לְהוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

רש״י◄ **וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְכָל־עֲדַת וְגוֹ׳** • מֹשֶׁה הֶעֱמִידָן, וְאַהֲרֹן הֱנִיפָם, וְיִשְׂרָאֵל סָמְכוּ אֶת יְדֵיהֶם.

(כא) וַיִּתְחַטְּאוּ הַלְוִיִּם וַיְכַבְּסוּ בִּגְדֵיהֶם וַיָּנֶף אַהֲרֹן אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה וַיְכַפֵּר עֲלֵיהֶם אַהֲרֹן לְטַהֲרָם׃

כא וְאִדַּכִּיוּ לְוָאֵי וְחַוָּרוּ לְבוּשֵׁיהוֹן וַאֲרֵם אַהֲרֹן יָתְהוֹן אֲרָמָא קֳדָם יְיָ וְכַפַּר עֲלֵיהוֹן אַהֲרֹן לְדַכּוּאֵיהוֹן׃

(כב) וְאַחֲרֵי־כֵן בָּאוּ הַלְוִיִּם לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדָתָם בְּאֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי אַהֲרֹן וְלִפְנֵי בָנָיו כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה עַל־הַלְוִיִּם כֵּן עָשׂוּ לָהֶם: ס

כב וּבָתַר כֵּן עַלּוּ לֵוָאֵי לְמִפְלַח יָת פָּלְחַנְהוֹן בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא קֳדָם אַהֲרֹן וְקָדָם בְּנוֹהִי כְּמָא דִּי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה עַל לֵוָאֵי כֵּן עֲבָדוּ לְהוֹן:

רש״י◄ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה׳ וְגוֹ׳ כֵּן עָשׂוּ • לְהַגִּיד שֶׁבַח הָעוֹשִׂין וְהַנַּעֲשָׂה בָּהֶם, שֶׁאֶחָד מֵהֶן לֹא עִכֵּב.

(כג) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

כג וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(כד) זֹאת אֲשֶׁר לַלְוִיִּם מִבֶּן חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה יָבוֹא לִצְבֹא צָבָא בַּעֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד:

כד דָּא דִּי לְלֵוָאֵי מִבַּר חָמֵשׁ וְעַשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵלָא יֵיתֵי לַחֲיָלָא חֵילָא בְּפָלְחַן מַשְׁכַּן זִמְנָא:

רש״י◄ זֹאת אֲשֶׁר לַלְוִיִּם • שָׁנִים פּוֹסְלִין בָּהֶם, וְאֵין הַמּוּמִין פּוֹסְלִין בָּהֶם. מִבֶּן חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים • וּבְמָקוֹם אַחֵר אוֹמֵר (במדבר ד): ״מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה״. הָא כֵּיצַד? (חולין כז) מִבֶּן כ״ה בָּא לִלְמֹד הִלְכוֹת עֲבוֹדָה וְלוֹמֵד חָמֵשׁ שָׁנִים, וּבֶן שְׁלֹשִׁים עוֹבֵד. מִכָּאן לְתַלְמִיד שֶׁלֹּא רָאָה סִימָן יָפֶה בְּמִשְׁנָתוֹ בְּחָמֵשׁ שָׁנִים, שֶׁשּׁוּב אֵינוֹ רוֹאֶה.

(כה) וּמִבֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה יָשׁוּב מִצְּבָא הָעֲבֹדָה וְלֹא יַעֲבֹד עוֹד:

כה וּמִבַּר חַמְשִׁין שְׁנִין יְתוּב מֵחֵיל פָּלְחָנָא וְלָא יִפְלַח עוֹד:

רש״י◄ וְלֹא יַעֲבֹד עוֹד • עֲבוֹדַת מַשָּׂא בַּכָּתֵף, אֲבָל חוֹזֵר הוּא לִנְעִילַת שְׁעָרִים וְלָשִׁיר וְלִטְעוֹן עֲגָלוֹת. וְזֶהוּ ״וְשֵׁרֵת אֶת־אֶחָיו״ — ״עִם אֲחוֹהִי״, כְּתַרְגּוּמוֹ.

(כו) וְשֵׁרֵת אֶת־אֶחָיו בְּאֹהֶל מוֹעֵד לִשְׁמֹר מִשְׁמֶרֶת וַעֲבֹדָה לֹא יַעֲבֹד כָּכָה תַּעֲשֶׂה לַלְוִיִּם בְּמִשְׁמְרֹתָם: פ

כו וִישַׁמֵּשׁ עִם אֲחוֹהִי בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא לְמִטַּר מַטְרָא וּפָלְחָנָא לָא יִפְלַח כְּדֵין תַּעְבֵּד לְלֵוָאֵי בְּמַטְרַתְהוֹן:

רש״י◄ לִשְׁמֹר מִשְׁמֶרֶת • לַחֲנוֹת סָבִיב לָאֹהֶל, וּלְהָקִים וּלְהוֹרִיד בִּשְׁעַת הַמַּסָּעוֹת.

◆ יום שלישי ח׳ סיון ◆

ט (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר־סִינַי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן לֵאמֹר:

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה בְּמַדְבְּרָא דְסִינַי בְּשַׁתָּא תִנְיָתָא לְמִפַּקְהוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם בְּיַרְחָא קַדְמָאָה לְמֵימָר:

רש״י◄ בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן • פָּרָשָׁה שֶׁבְּרֹאשׁ הַסֵּפֶר לֹא נֶאֱמְרָה עַד אֵיר, לָמַדְתָּ (פסחים פ״ק. ספרי) שֶׁאֵין סֵדֶר מֻקְדָּם וּמְאֻחָר בַּתּוֹרָה. וְלָמָּה לֹא פָּתַח בְּזוֹ? מִפְּנֵי שֶׁהוּא גְּנוּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁכָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, לֹא הִקְרִיבוּ אֶלָּא פֶּסַח זֶה בִּלְבַד.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

ט (א־ב) **בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית וגו׳ וְיַעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַפֶּסַח וגו׳.** בְּפֶרֶק קַמָּא דִּפְסָחִים (ה) בָּעֵי תַּלְמוּדָא, אַמַּאי קַדְּמֵיהּ קְרָא אוֹתוֹ מַעֲשֶׂה דִּשְׁאוּ אֶת רֹאשׁ וגו׳ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁבִּתְחִילַת הַסֵּפֶר (לעיל א ב) לְהָךְ פָּרָשָׁה דְּהָכָא, שֶׁהֲרֵי הַאי מַעֲשֶׂה תְּחִילָּה הוּא. שֶׁהֲרֵי בְּכָאן כְּתִיב **בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן** שֶׁהוּא נִיסָן, וְהָתָם כְּתִיב (שם פסוק א) בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי, שֶׁהוּא אִיָּיר. וּמִשֵּׁנִי, אֵין מוּקְדָּם וּמְאוּחָר בַּתּוֹרָה. וּמִכָּל־מָקוֹם יֵשׁ לִיתֵּן טַעַם בַּדָּבָר, שֶׁלְּפִי שֶׁכָּל תּוֹרַת כֹּהֲנִים הָיָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד, וְשָׁם נַמִּי כְּתִיב בְּאֹהֶל מוֹעֵד, וְסָמוּךְ לְאוֹתָהּ פָּרָשָׁה מְדַבֵּר בַּדְּגָלִים וּבַחֲנָיֵיתָם שֶׁהָיָה סָבִיב

(ב) **וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַפָּסַח בְּמוֹעֲדוֹ:**

ב וְיַעְבְּדוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת פִּסְחָא בְּזִמְנֵהּ:

רש״י ◄ **בְּמוֹעֲדוֹ •** (שם) אַף בְּשַׁבָּת, בְּמוֹעֲדוֹ — אַף בְּטֻמְאָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקו״ש חכ״ג עמ׳ 65 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

הקְרָבַת הַפֶּסַח בַּמִּדְבָּר

וַיְדַבֵּר יְהוָה . . בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית . . בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן . . וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַפָּסַח

פָּרָשָׁה שֶׁבְּרֹאשׁ הַסֵּפֶר לֹא נֶאֱמְרָה עַד אֵיָר . . וְלָמָּה לֹא פָּתַח בְּזוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא גְּנוּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁכָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר לֹא הִקְרִיבוּ אֶלָּא פֶּסַח זֶה בִּלְבַד (ט, א־ב. ובפרש״י)

כְּבָר הִקְשׁוּ מְפָרְשִׁים (ראה רא״ם ושפ״ח כאן. ועוד), הֲרֵי זֶה שֶׁ״לֹא הִקְרִיבוּ אֶלָּא פֶּסַח זֶה״, הוּא מִפְּנֵי שֶׁבִּשְׁאָר הַשָּׁנִים לֹא נִתְחַיְּבוּ כְּלָל לְהַקְרִיב אֶת הַפֶּסַח בַּמִּדְבָּר, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב רש״י (בא יב, כה) ״תְּלָה הַכָּתוּב מִצְוָה זוֹ [קָרְבָּן פֶּסַח] בְּבִיאָתָם לָאָרֶץ, וְלֹא נִתְחַיְּבוּ בַּמִּדְבָּר אֶלָּא פֶּסַח אֶחָד שֶׁעָשׂוּ בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית עַל פִּי הַדִּבּוּר״, וְאִם כֵּן מַהִי גְּנוּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל בָּזֶה שֶׁלֹּא הִקְרִיבוּ אָז אֶת הַפֶּסַח? וְנִדְחֲקוּ לְבָאֵר בְּאוֹפַנִּים שׁוֹנִים.

וַיֵּשׁ לוֹמַר בְּזֶה בְּאֹפֶן חָדָשׁ. דְּהִנֵּה בְּפָרָשָׁה זוֹ מְדַבֵּר אוֹדוֹת הַ״טְּמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם״, דִּכְשֶׁלֹּא יָכְלוּ לְהַקְרִיב אֶת קָרְבַּן הַפֶּסַח, תָּבְעוּ מֵהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא ״לָמָּה נִגָּרַע לְבִלְתִּי הַקְרִיב אֶת קָרְבַּן ה״״, וְהִסְכִּים לָהֶם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וְנָתַן לָהֶם מִצְוַת פֶּסַח שֵׁנִי.

וְאִם כֵּן הֲרֵי הַדְּבָרִים קַל־וָחוֹמֶר, וּמַה אִם מִסְּפָר מוּעָט מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כְּשֶׁבִּקְּשׁוּ מֵאֵת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְהַקְרִיב הַפֶּסַח, נָתַן לָהֶם פֶּסַח שֵׁנִי, הֲרֵי אִם כְּלָל יִשְׂרָאֵל כֻּלּוֹ הָיוּ מְבַקְּשִׁים מֵהַשֵּׁם־יִתְבָּרֵךְ שֶׁרוֹצִים הֵם לְהַקְרִיב אֶת הַפֶּסַח גַּם בִּשְׁאָר הַשָּׁנִים שֶׁשָּׁהוּ בַּמִּדְבָּר, כָּל־שֶׁכֵּן וְקַל־וָחוֹמֶר שֶׁהָיָה מַסְכִּים עִמָּהֶם, וְנוֹתֵן לָהֶם לְהַקְרִיב אֶת הַפֶּסַח!

וְזוֹהִי ״גְּנוּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל״ שֶׁלֹּא בִּקְּשׁוּ לְהַקְרִיב אֶת קָרְבַּן הַפֶּסַח בִּשְׁאָר הַשָּׁנִים.

(ג) **בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר־יוֹם בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה בֵּין הָעַרְבַּיִם תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ בְּמֹעֲדוֹ כְּכָל־חֻקֹּתָיו וּכְכָל־מִשְׁפָּטָיו תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ:**

ג בְּאַרְבְּעַת עַשְׂרָא יוֹמָא בְּיַרְחָא הָדֵין בֵּין שִׁמְשַׁיָּא תַּעְבְּדוּן יָתֵהּ בְּזִמְנֵהּ כְּכָל גְּזֵרָתֵהּ וּכְכָל דִּדְחָזֵי לֵהּ תַּעְבְּדוּן יָתֵהּ:

רש״י ◄ **כְּכָל־חֻקֹּתָיו •** אֵלּוּ מִצְוֹת שֶׁבְּגוּפוֹ: שֶׁה, תָּמִים, זָכָר, בֶּן שָׁנָה. **וּכְכָל־מִשְׁפָּטָיו •** אֵלּוּ מִצְוֹת שֶׁעַל גּוּפוֹ מִמָּקוֹם אַחֵר, כְּגוֹן שִׁבְעַת יָמִים לְמַצָּה וּלְבִעוּר חָמֵץ. (סְפָרִים אֲחֵרִים: מִצְוֹת שֶׁבְּגוּפוֹ: שֶׁה, תָּמִים, זָכָר, בֶּן שָׁנָה. שֶׁעַל גּוּפוֹ: צְלִי־אֵשׁ, רֹאשׁוֹ עַל כְּרָעָיו וְעַל קִרְבּוֹ; שֶׁחוּץ לְגוּפוֹ: מַצָּה וּבִעוּר חָמֵץ).

(ד) **וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשֹׂת הַפָּסַח:**

ד וּמַלִּיל מֹשֶׁה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֶעְבַּד פִּסְחָא:

רש״י ◄ **וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה וְגוֹ׳ •** (ספרי) מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (ויקרא כג): וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת מוֹעֲדֵי ה׳? אֶלָּא כְּשֶׁשָּׁמַע פָּרָשַׁת מוֹעֲדִים מִסִּינַי - אָמַר לָהֶם, וְחָזַר וְהִזְהִירָם בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה.

(ה) **וַיַּעֲשׂוּ אֶת־הַפֶּסַח בָּרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בֵּין הָעַרְבַּיִם בְּמִדְבַּר סִינָי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:**

ה וַעְבָדוּ יָת פִּסְחָא בְּנִיסָן בְּאַרְבְּעַת עַשְׂרָא יוֹמָא לְיַרְחָא בֵּין שִׁמְשַׁיָּא בְּמַדְבְּרָא דְסִינָי כְּכָל דִּי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה כֵּן עֲבָדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

לַמִּשְׁכָּן, הִילְכָּךְ קִדְּמִיהּ קְרָא. וְרַשִׁ״י פֵּרֵשׁ שֶׁלֹּא הִתְחִיל הַסֵּפֶר בְּהַאי פָּרָשָׁה מִפְּנֵי שֶׁרָאָה שֶׁמְּדַבֵּר בִּגְנוּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא עָשׂוּ אֶלָּא פֶּסַח זֶה כָּל אוֹתָן אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר. וְאִי קַשְׁיָא, מַאי גְּנוּת הוּא זֶה, וַהֲלֹא בְּבִיאַת הָאָרֶץ תְּלָאוֹ הַכָּתוּב, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יג ה) וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ וגו׳ וְעָבַדְתָּ אֶת הָעֲבֹדָה הַזֹּאת, וְגַם פֶּסַח זֶה לֹא הָיוּ מַקְרִיבִים כִּי־אִם עַל־פִּי הַדִּיבּוּר. יֵשׁ לוֹמַר דְּהַגְּנוּת הוּא שֶׁאִם זָכוּ וְלֹא חָטְאוּ הָיוּ נִכְנָסִין לָאָרֶץ מִשָּׁנָה שְׁנִיָּה, וְהָיוּ עוֹשִׂין פֶּסַח בְּכָל שָׁנָה: תורה ג

(ו) וַיְהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם וְלֹא־יָכְלוּ לַעֲשׂת־הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּקְרְבוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי אַהֲרֹן בַּיּוֹם הַהוּא:

ו וַהֲווֹ גֻּבְרַיָּא דִּי הֲווֹ מְסָאֲבִין לִטְמֵי נַפְשָׁא דֶּאֱנָשָׁא וְלָא יְכִילוּ לְמֶעְבַּד פִּסְחָא בְּיוֹמָא הַהוּא וּקְרִיבוּ קֳדָם מֹשֶׁה וְקֳדָם אַהֲרֹן בְּיוֹמָא הַהוּא:

רש״י◄ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי אַהֲרֹן• (ספרי) כְּשֶׁשְּׁנֵיהֶם יוֹשְׁבִין בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, בָּאוּ וּשְׁאָלוּם; וְלֹא יִתָּכֵן לוֹמַר זֶה אַחַר זֶה, שֶׁאִם מֹשֶׁה לֹא הָיָה יוֹדֵעַ, אַהֲרֹן מִנַּיִן לוֹ?.

(ז) וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים הָהֵמָּה אֵלָיו אֲנַחְנוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם לָמָּה נִגָּרַע לְבִלְתִּי הַקְרִיב אֶת־קָרְבַּן יְהוָה בְּמֹעֲדוֹ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

ז וַאֲמָרוּ גֻּבְרַיָּא הָאנוּן לֵהּ אֲנַחְנָא מְסָאֲבִין לִטְמֵי נַפְשָׁא דֶּאֱנָשָׁא לְמָא נִתְמְנַע בְּדִיל דְּלָא לְקָרְבָא יָת קָרְבָּנָא דַיְיָ בְּזִמְנֵהּ בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש״י◄ לָמָּה נִגָּרַע• (שם) אָמַר לָהֶם: אֵין קָדָשִׁים קְרֵבִים בְּטֻמְאָה. אָמְרוּ לוֹ: יְזֶרֶק הַדָּם עָלֵינוּ בְּכֹהֲנִים טְהוֹרִים, וְיֵאָכֵל הַבָּשָׂר לִטְמֵאִים* (ס״א: לטהורים. כ״ג ראם). אָמַר לָהֶם: עִמְּדוּ וְאֶשְׁמְעָה, כְּתַלְמִיד הַמֻּבְטָח לִשְׁמֹעַ מִפִּי רַבּוֹ. אַשְׁרֵי יְלוּד אִשָּׁה שֶׁכָּךְ מֻבְטָח, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁהָיָה רוֹצֶה הָיָה מְדַבֵּר עִם הַשְּׁכִינָה (סנהדרין פ״ק). וּרְאוּיָה הָיְתָה פָּרָשָׁה זוֹ לְהֵאָמֵר עַל־יְדֵי מֹשֶׁה כִּשְׁאָר כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, אֶלָּא שֶׁזָּכוּ אֵלּוּ שֶׁתֵּאָמֵר עַל־יְדֵיהֶן, שֶׁמְּגַלְגְּלִין זְכוּת עַל־יְדֵי זַכָּאי.

(ח) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מֹשֶׁה עִמְדוּ וְאֶשְׁמְעָה מַה־יְצַוֶּה יְהוָה לָכֶם: פ

ח וַאֲמַר לְהוֹן מֹשֶׁה אוֹרִיכוּ עַד דְּאִשְׁמָע מָה דְּאִתְפַּקֵּד קֳדָם יְיָ עַל דִּי לְכוֹן:

(ט) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

ט וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(י) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי־יִהְיֶה טָמֵא ׀ לָנֶפֶשׁ אוֹ בְדֶרֶךְ רְחֹקָה לָכֶם ׀ אוֹ לְדֹרֹתֵיכֶם וְעָשָׂה פֶּסַח לַיהוָה:

י מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימָר גְּבַר גְּבַר אֲרֵי יְהֵי מְסָאֲב לִטְמֵי נַפְשָׁא דֶּאֱנָשָׁא אוֹ בְאָרְחָא רְחִיקָא לְכוֹן אוֹ לְדָרֵיכוֹן וְיַעְבֵּד פִּסְחָא קֳדָם יְיָ:

רש״י◄ אוֹ בְדֶרֶךְ רְחֹקָה• נָקוּד עָלָיו, לוֹמַר: לֹא שֶׁרְחוֹקָה וַדַּאי, אֶלָּא שֶׁהָיָה חוּץ לְאַסְקֻפַּת הָעֲזָרָה כָּל זְמַן שְׁחִיטָה. פֶּסַח שֵׁנִי – מַצָּה וְחָמֵץ עִמּוֹ בַּבַּיִת וְאֵין שָׁם יוֹם־טוֹב, וְאֵין אִסּוּר חָמֵץ אֶלָּא עִמּוֹ בַּאֲכִילָתוֹ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יח עמוד 121)

מַצָּה וְחָמֵץ עִמּוֹ בַּבַּיִת (רש״י ט, י)

פֶּסַח שֵׁנִי רוֹמֵז לַעֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה. לָכֵן חָמֵץ וּמַצָּה עִמּוֹ בַּבַּיִת, כִּי הַתְּשׁוּבָה הוֹפֶכֶת גַּם אֶת הָרַע לְטוֹב, "זְדוֹנוֹת נַעֲשׂוּ לוֹ כִּזְכֻיּוֹת". וְלָכֵן פֶּסַח שֵׁנִי הוּא יוֹם אֶחָד, כִּי הַתְּשׁוּבָה הִיא "בְּשַׁעְתָּא חָדָא וּבְרִגְעָא חָדָא", וּכְמַאֲמָר "יֵשׁ קוֹנֶה עוֹלָמוֹ בְּשָׁעָה אַחַת".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחות שבת פרשת שלח, מברכים החודש תמוז ה׳תשמ״ז)

בְּנוֹגֵעַ לְפֵרוּשׁ רַשִׁ״י בְּעִנְיַן פֶּסַח שֵׁנִי, "אֵין אִסּוּר חָמֵץ, אֶלָּא עִמּוֹ בַּאֲכִילָתוֹ", שֶׁתְּמַהּ בְּ'מִנְחַת חִנּוּךְ' מִנַּיִן מְקוֹרוֹ שֶׁל רַשִׁ״י - יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁמְּקוֹרוֹ שֶׁל רַשִׁ״י הוּא מִפַּשְׁטוּת הַסּוּגְיָא "מַה בֵּין פֶּסַח רִאשׁוֹן לְפֶסַח שֵׁנִי כּוּ'".

וּבַהַקְדָּמָה - שֶׁהַ'מִנְחַת חִנּוּךְ' עַצְמוֹ כּוֹתֵב "לֹא רָאִיתִי לַמְּפָרְשִׁים שֶׁיַּרְגִּישׁוּ בָּזֶה", וּמִכַּיָּוְן שֶׁכֵּן, הֲרֵי הָא גּוּפָא שֶׁהָרְאַ״ם, הַ'גּוּר אַרְיֵה', הַ'שִׁפְתֵּי חֲכָמִים', 'לְבוּשׁ הָאוֹרָה' וְעוֹד, לֹא הִקְשׁוּ מִנָּא־לֵיהּ לְרַשִׁ״י שֶׁאָסוּר לֶאֱכוֹל חָמֵץ בְּיַחַד עִם פֶּסַח שֵׁנִי (אַף שֶׁבְּדָרְךָ כְּלָל שָׁקְלוּ־וְטָרוּ בְּבֵאוּר דִּבְרֵי רַשִׁ״י בְּהֶתְאֵם לְדֶרֶךְ הַהֲלָכָה), מִהַוָּה הוֹכָחָה שֶׁלְּדַעְתָּם אֵין קֹשִׁי כְּלָל בְּדִבְרֵי רַשִׁ״י.

וְהַבֵּאוּר בָּזֶה:

שָׁנִינוּ בַּגְּמָרָא: "תְּנוּ רַבָּנָן, כְּכָל חֻקַּת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אוֹתוֹ, בְּמִצְוָה **שֶׁבְּגוּפוֹ** – הַכָּתוּב מְדַבֵּר (לֹא רִיבָה אֶת הַשֵּׁנִי לְדִין רִאשׁוֹן אֶלָּא בְּמִצְוֹת שֶׁבְּגוּפוֹ, כְּגוֹן סֵדֶר עֲבוֹדוֹתָיו וַאֲכִילַת צָלִי). מִצְוָה **שֶׁעַל גּוּפוֹ** (כְּגוֹן מַצָּה וּמָרוֹר שֶׁהֵן דְּבָרִים אֲחֵרִים

וּבְאִין חוֹבָה לוֹ) מִנַּיִן, תַּלְמוּד־לוֹמַר עַל מַצּוֹת וּמְרוֹרִים יֹאכְלוּהוּ. יָכוֹל אֲפִילּוּ מִצְוֹת **שֶׁלֹּא עַל גּוּפוֹ** (כְּגוֹן הַשְׁבָּתַת שְׁאוֹר), תַּלְמוּד־לוֹמַר: וְעָצָם לֹא יִשְׁבְּרוּ בּוֹ, מַה שְּׁבִירַת הָעֶצֶם מְיֻחָד מִצְוָה שֶׁבְּגוּפוֹ, אַף כָּל מִצְוָה שֶׁבְּגוּפוֹ".

וּבְהֶמְשֵׁךְ הַסּוּגְיָא מְבֹאָר, שֶׁהַדִּמְיוֹן דְּפֶסַח שֵׁנִי לְפֶסַח רִאשׁוֹן הוּא לֹא רַק בְּמִצְוֹת־עֲשֵׂה אֶלָּא גַּם בְּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה - "מַה הַפֶּרֶט מְפֹרָשׁ מִצְוֹת־עֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה גְּמוּר", וּמְבֹאָר בִּפְרָטִיּוּת, "בִּכְלָלִים דְּ־מַצּוֹת וּמְרוֹרִים, מַאי קָא מְרַבֵּי, צְלִי אֵשׁ. בִּפְרָטִים מַאי מַמְעִיט לֵיהּ, הַשְׁבָּתַת שְׁאוֹר. בִּכְלָלִים דְּ־לֹא יַשְׁאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר, מַאי קָא מַרְבֶּה לֵיהּ, לֹא תּוֹצִיא מִמֶּנּוּ. בִּפְרָטִים מַאי קָא מְמַעֵט לֵיהּ, לֹא יֵרָאֶה וְלֹא יִמָּצֵא. בִּכְלָלִים דְּ־עָצָם לֹא יִשְׁבְּרוּ בּוֹ, מַאי קָא מַרְבֶּה, אַל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא. בִּפְרָטִים מַאי קָא מְמַעֵטִי, לֹא תִשְׁחַט עַל חָמֵץ דַּם זִבְחִי".

וּמִזֶּה מוּכָח, שֶׁמִּלְּבַד הָעִנְיָנִים שֶׁמֵּעֵט הַכָּתוּב - שָׁוֶה פֶּסַח שֵׁנִי לְפֶסַח רִאשׁוֹן בְּכָל הָעִנְיָנִים, וּבִנְיִדּוֹן־דִּידָן, בְּנוֹגֵעַ לְאִסּוּר אֲכִילַת חָמֵץ עִם הַפֶּסַח, "לֹא תֹּאכַל עָלָיו חָמֵץ", שֶׁאָסוּר גַּם בְּפֶסַח שֵׁנִי.

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף וּלְחַזֵּק אֶת הָרְאָיָה, מֵהָא דְּמִיעֵט הַלָּאו דְּ"לֹא תִשְׁחַט עַל חָמֵץ דַּם זִבְחִי", כְּפִי שֶׁמְּפָרֵשׁ רַשִׁ"י שֶׁ"אַף־עַל־גַּב דִּכְבָר מִעֵט לֵיהּ מֵהַשְׁבָּתַת שְׁאוֹר וּמִבַּל יֵרָאֶה, הֲוָה־אֲמִינָא שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה, אֲבָל בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה לֹא, לְהָכִי אִיצְטְרִיךְ לְמִעוּטֵי מִלֹּא תִשְׁחַט" - הֵינוּ, שֶׁהַמִּעוּט הוּא רַק בְּנוֹגֵעַ לִשְׁחִיטַת הַפֶּסַח, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּנוֹגֵעַ לַאֲכִילַת הַפֶּסַח, אָסוּר לָאֱכוֹל עִמּוֹ חָמֵץ.

וְעַל־פִּי־זֶה, מַה שֶּׁכָּתַב הַ'מִּנְחַת חִנּוּךְ' "וְהוּא אֶצְלִי דָּבָר חָדָשׁ מְאוֹד, וְלֹא יָדַעְתִּי מֵהֵיכָן יָצָא לְרַבֵּינוּ זֶה כוּ'" - אֵינֶנִּי יוֹדֵעַ כֵּיצַד לְתָרֵץ אֶת דִּבְרֵי הַ'מִּנְחַת חִנּוּךְ'.

וּבְכָל אוֹפֶן, כְּשֶׁיֵּשׁ סְתִירָה וְנִגּוּד בֵּין דִּבְרֵי רַשִׁ"י לְדִבְרֵי הַ'מִּנְחַת חִנּוּךְ' - פָּשׁוּט, שֶׁיֵּשׁ לְקַבֵּל אֶת דִּבְרֵי רַשִׁ"י, וּלְחַפֵּשׂ בֵּאוּר וְתֵרוּץ עַל דִּבְרֵי הַ'מִּנְחַת חִנּוּךְ', שֶׁאָז הוֹלְכִים עַל דֶּרֶךְ בְּטוּחָה ("אוֹיף אַ אַיְיזְעַרְנְעַם בְּרִיק") - דָּבָר הַמְּפֹרָשׁ בְּפֵירוּשׁ רַשִׁ"י, וּמְסִכָּם אֵצֶל כָּל מְפָרְשֵׁי רַשִׁ"י שֶׁלֹּא נָעֶמְדוּ עַל זֶה (כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הַ'מִּנְחַת חִנּוּךְ' "לֹא רָאִיתִי לִמְפָרְשִׁים שֶׁיַּרְגִּישׁוּ בָּזֶה"), מִלְּבַד הַ'מִּנְחַת חִנּוּךְ', שֶׁאֵינוֹ מִמְּפָרְשֵׁי רַשִׁ"י, לְמֵרוֹת גְּדֻלּוּתוֹ בַּתּוֹרָה כוּ', עַד שֶׁהָאַחֲרוֹנִים סוֹמְכִים עַל דְּבָרָיו לַהֲלָכָה.

(יא) בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם בֵּין הָעַרְבַּיִם יַעֲשׂוּ אֹתוֹ עַל־מַצּוֹת וּמְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ:

יא בְּיַרְחָא תִּנְיָנָא בְּאַרְבְּעַת עַשְׂרָא יוֹמָא בֵּין שִׁמְשַׁיָּא יַעְבְּדוּן יָתֵהּ עַל פַּטִּיר וּמְרָרִין יֵיכְלֻנֵּהּ:

(יב) לֹא־יַשְׁאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְעֶצֶם לֹא יִשְׁבְּרוּ־בוֹ כְּכָל־חֻקַּת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אֹתוֹ:

יב לָא יַשְׁאֲרוּן מִנֵּהּ עַד צַפְרָא וְגַרְמָא לָא יִתְבְּרוּן בֵּהּ כְּכָל גְּזֵרַת פִּסְחָא יַעְבְּדוּן יָתֵהּ:

(יג) וְהָאִישׁ אֲשֶׁר־הוּא טָהוֹר וּבְדֶרֶךְ לֹא־הָיָה וְחָדַל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ כִּי קָרְבַּן יְהוָה לֹא הִקְרִיב בְּמֹעֲדוֹ חֶטְאוֹ יִשָּׂא הָאִישׁ הַהוּא:

יג וְגַבְרָא דְּהוּא דְּכֵי וּבְאֹרַח לָא הֲוָה וְיִתְמְנַע לְמֶעְבַּד פִּסְחָא וְיִשְׁתֵּצֵי אֲנָשָׁא הַהִיא מֵעַמֵּהּ אֲרֵי קֻרְבָּנָא דַיְיָ לָא קָרִיב בְּזִמְנֵהּ חוֹבֵהּ יְקַבֵּל גַּבְרָא הַהוּא:

(יד) וְכִי־יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר וְעָשָׂה פֶסַח לַיהוָה כְּחֻקַּת הַפֶּסַח וּכְמִשְׁפָּטוֹ כֵּן יַעֲשֶׂה חֻקָּה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם וְלַגֵּר וּלְאֶזְרַח הָאָרֶץ: ס

יד וַאֲרֵי יִתְגַּיַּר עִמְּכוֹן גִּיּוֹרָא וְיַעְבֵּד פִּסְחָא קֳדָם יְיָ כִּגְזֵרַת פִּסְחָא וְכִדְחָזֵי לֵהּ כֵּן יַעְבֵּד קְיָמָא חַד יְהֵי לְכוֹן וּלְגִיּוֹרָא וּלְיַצִּיבָא דְּאַרְעָא:

רש"י◄ **וְכִי־יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר וְעָשָׂה פֶסַח •** (פסחים צג. ספרי) יָכוֹל כָּל הַמִּתְגַּיֵּר יַעֲשֶׂה פֶּסַח מִיָּד? תַּלְמוּד לוֹמַר "חֻקָּה אַחַת וְגוֹ'", אֶלָּא כָּךְ מַשְׁמָעוֹ: וְכִי־יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר וּבָא עֵת לַעֲשׂוֹת פֶּסַח עִם חֲבֵרָיו, כַּחֻקָּה וְכַמִּשְׁפָּט יַעֲשֶׂה.

◆ יום רביעי ט׳ סיון ◆

(טו) וּבְיוֹם הָקִים אֶת־הַמִּשְׁכָּן כִּסָּה הֶעָנָן אֶת־הַמִּשְׁכָּן לְאֹהֶל הָעֵדֻת וּבָעֶרֶב יִהְיֶה עַל־הַמִּשְׁכָּן כְּמַרְאֵה־אֵשׁ עַד־בֹּקֶר:

טו וּבְיוֹמָא דְּאִתְקַם יָת מַשְׁכְּנָא חַפָּא עֲנָנָא יָת מַשְׁכְּנָא לְמַשְׁכְּנָא דְּסַהֲדוּתָא וּבְרַמְשָׁא הֲוָה עַל מַשְׁכְּנָא כְּחֵזוּ אֶשָּׁתָא עַד צַפְרָא:

רש״י◄ הַמִּשְׁכָּן לְאֹהֶל הָעֵדֻת • הַמִּשְׁכָּן הֶעָשׂוּי לִהְיוֹת אֹהֶל לְלוּחוֹת הָעֵדוּת. יִהְיֶה עַל־הַמִּשְׁכָּן • כְּמוֹ ״הֹוֶה עַל הַמִּשְׁכָּן״, וְכֵן כָּל לְשׁוֹן הַפָּרָשָׁה.

(טז) כֵּן יִהְיֶה תָּמִיד הֶעָנָן יְכַסֶּנּוּ וּמַרְאֵה־אֵשׁ לָיְלָה:

טז כֵּן הֲוָה תְּדִירָא עֲנָנָא חָפֵי לֵהּ וְחֵזוּ אֶשָּׁתָא בְּלֵילְיָא:

(יז) וּלְפִי הֵעָלוֹת הֶעָנָן מֵעַל הָאֹהֶל וְאַחֲרֵי כֵן יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבִמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכֹּן־שָׁם הֶעָנָן שָׁם יַחֲנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

יז וּלְפוּם אִסְתַּלְקוּת עֲנָנָא מֵעִלָּוֵי מַשְׁכְּנָא וּבָתַר כֵּן נָטְלִין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְאַתְרָא דְּשָׁרֵי תַּמָּן עֲנָנָא תַּמָּן שָׁרָן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש״י◄ הֵעָלוֹת הֶעָנָן • כְּתַרְגּוּמוֹ: ״אִסְתַּלְקוּת״, וְכֵן ״וְנַעֲלָה הֶעָנָן״. וְלֹא יִתָּכֵן לִכְתֹּב ״וּלְפִי עֲלוֹת הֶעָנָן״ ״וְעָלָה הֶעָנָן״, שֶׁאֵין זֶה לְשׁוֹן סִלּוּק אֶלָּא צְמוּחַ וַעֲלִיָּה, כְּמוֹ (מלכים א יח): ״הִנֵּה־עָב קְטַנָּה כְּכַף־אִישׁ עֹלָה מִיָּם״.

(יח) עַל־פִּי יְהוָה יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל־פִּי יְהוָה יַחֲנוּ כָּל־יְמֵי אֲשֶׁר יִשְׁכֹּן הֶעָנָן עַל־הַמִּשְׁכָּן יַחֲנוּ:

יח עַל מֵימְרָא דַיְיָ נָטְלִין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל מֵימְרָא דַיְיָ שָׁרָן כָּל יוֹמֵי דִּי שָׁרֵי עֲנָנָא עַל מַשְׁכְּנָא שָׁרָן:

רש״י◄ עַל־פִּי ה׳ יִסְעוּ • שָׁנִינוּ בְּ״מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן״: כֵּיוָן שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל נוֹסְעִים, הָיָה עַמּוּד הֶעָנָן מִתְקַפֵּל וְנִמְשָׁךְ עַל גַּבֵּי בְּנֵי יְהוּדָה כְּמִין קוֹרָה; תָּקְעוּ וְהֵרִיעוּ וְתָקְעוּ, וְלֹא הָיָה מְהַלֵּךְ עַד שֶׁמֹּשֶׁה אוֹמֵר: ״קוּמָה ה׳״ וְנָסַע דֶּגֶל מַחֲנֵה יְהוּדָה. זוֹ בַּ״סִּפְרֵי״. וְעַל־פִּי ה׳ יַחֲנוּ • כֵּיוָן שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל חוֹנִים, עַמּוּד הֶעָנָן מִתַּמֵּר וְעוֹלֶה וְנִמְשָׁךְ עַל גַּבֵּי בְּנֵי יְהוּדָה כְּמִין סֵכָּה, וְלֹא הָיָה נִפְרָשׂ עַד שֶׁמֹּשֶׁה אָמַר: ״שׁוּבָה ה׳ רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל״, הֲוֵי אוֹמֵר: ״עַל־פִּי ה׳ וּבְיַד־מֹשֶׁה״.

(יט) וּבְהַאֲרִיךְ הֶעָנָן עַל־הַמִּשְׁכָּן יָמִים רַבִּים וְשָׁמְרוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־מִשְׁמֶרֶת יְהוָה וְלֹא יִסָּעוּ:

יט וּבְאוֹרְכוּת עֲנָנָא עַל מַשְׁכְּנָא יוֹמִין סַגִּיאִין וְיִטְרוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת מַטְרַת מֵימְרָא דַיְיָ וְלָא נָטְלִין:

(כ) וְיֵשׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה הֶעָנָן יָמִים מִסְפָּר עַל־הַמִּשְׁכָּן עַל־פִּי יְהוָה יַחֲנוּ וְעַל־פִּי יְהוָה יִסָּעוּ:

כ וְאִית דִּי הֲוָה עֲנָנָא יוֹמֵי דְּמִנְיָן עַל מַשְׁכְּנָא עַל מֵימְרָא דַיְיָ שָׁרָן וְעַל מֵימְרָא דַיְיָ נָטְלִין:

רש״י◄ וְיֵשׁ • כְּלוֹמַר: וּפְעָמִים. יָמִים מִסְפָּר • יָמִים מֵעָטִים.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (מאמר ד״ה להבין ענין פרשת נסכים, שבת פרשת שלח, מברכים החודש תמוז ה׳תשמ״ז)

כָּל הַזְּמַן קִיְּמוּ מִצְוֹת ה׳, בַּחֲנִיָּתָם אוֹ בִּנְסִיעָתָם. וְעוֹד זֹאת, כִּדְאִיתָא בַּגְּמָרָא דְּכֵיוָן כְּתִיב בְּהוּ עַל־פִּי ה׳ יַחֲנוּ וְעַל־פִּי ה׳ יִסָּעוּ, כְּמַאן דְּקָבֵיעַ לְהוּ דָּמִי. (וְיָדוּעַ גַּם פִּתְגֵּם כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרִי וְחָמִי אַדְמוֹ״ר לְגַבֵּי אוֹפֶן הָעֲבוֹדָה בַּזְּמַן הַזֶּה אַף שֶׁהִנֵּה בָּא מָשִׁיחַ, שֶׁהוּא בְּדוּגְמַת הֲקָמַת הַמִּשְׁכָּן שֶׁהָיְתָה לִפְעָמִים לְיוֹם אֶחָד, וּבִלְשׁוֹן הַכָּתוּב וְיֵשׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה הֶעָנָן מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר וְנַעֲלָה הֶעָנָן וְנָסָעוּ, דְּגַם אָז הָיְתָה הַהֲקָמָה בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵימוּת וּבְתַכְלִית הַקְּבִיעוּת, כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה כַּאֲשֶׁר חָנוּ בְּקָדֵשׁ בְּרִנְעַ י״ט שָׁנָה). וְנִמְצָא שֶׁבְּהִיוֹתָם בַּמִּדְבָּר, הָיוּ בִּקְבִיעוּת בְּמַצָּב שֶׁל עַל־פִּי ה׳. וְעוֹד זֹאת, שֶׁלֹּא הָיָה זֶה רַק בְּאוֹפֶן שֶׁל קְבִיעוּת וַעֲמִידָה בְּמָקוֹם אֶחָד, אֶלָּא שֶׁבָּזֶה גּוּפָא עָלוּ מַחֲיַל אֶל חָיִל, שֶׁהֲרֵי זֶה צִיּוּוּי מְפוֹרָשׁ בַּתּוֹרָה לְהַעֲלוֹת בַּקּוֹדֶשׁ.

(כא) וְיֵ֣שׁ אֲשֶׁר־יִהְיֶ֣ה הֶעָנָ֗ן מֵעֶ֤רֶב עַד־בֹּ֙קֶר֙ וְנַעֲלָ֣ה הֶעָנָ֔ן בַּבֹּ֖קֶר וְנָסָ֑עוּ אֹ֣ו יוֹמָ֗ם וָלַ֤יְלָה וְנַעֲלָ֣ה הֶעָנָן֮ וְנָסָ֒עוּ׃

כא וְאִית דִּי הֲוָה עֲנָנָא מֵרַמְשָׁא עַד צַפְרָא וּמִסְתַּלֵּק עֲנָנָא בְּצַפְרָא וְנָטְלִין אוֹ יֵמָם וְלֵילֵי וּמִסְתַּלֵּק עֲנָנָא וְנָטְלִין׃

(כב) אֹו־יֹמַ֣יִם אֹו־חֹ֗דֶשׁ אֹו־יָמִ֤ים בְּהַאֲרִ֙יךְ֙ הֶעָנָ֔ן עַל־הַמִּשְׁכָּ֖ן לִשְׁכֹּ֣ן עָלָ֑יו יַחֲנ֥וּ בְנֵֽי־יִשְׂרָאֵ֖ל וְלֹ֣א יִסָּ֑עוּ וּבְהֵעָלֹתֹ֖ו יִסָּֽעוּ׃

כב אוֹ תְרֵין יוֹמִין אוֹ יַרְחָא אוֹ עִדָּן בְּעִדָּן בְּאוֹרְכוּת עֲנָנָא עַל מַשְׁכְּנָא לְמִשְׁרֵי עֲלוֹהִי שָׁרָן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלָא נָטְלִין וּבְאִסְתַּלָּקוּתֵהּ נָטְלִין׃

רש״י ◄ **אֹו־יָמִים** • שָׁנָה, כְּמוֹ (ויקרא כה) ״יָמִים תִּהְיֶה גְּאֻלָּתוֹ״.

(כג) עַל־פִּ֣י יְהוָה֮ יַחֲנ֣וּ וְעַל־פִּ֣י יְהוָה֒ יִסָּ֑עוּ אֶת־מִשְׁמֶ֣רֶת יְהוָה֮ שָׁמָ֒רוּ עַל־פִּ֣י יְהוָ֔ה בְּיַ֥ד־מֹשֶׁ֖ה׃ פ

כג עַל מֵימְרָא דַיְיָ שָׁרָן וְעַל מֵימְרָא דַיְיָ נָטְלִין יָת מַטְרַת מֵימְרָא דַיְיָ נָטְרִין עַל מֵימְרָא דַיְיָ בִּידָא דְמֹשֶׁה׃

י (א) וַיְדַבֵּ֥ר יְהוָה֖ אֶל־מֹשֶׁ֑ה לֵּאמֹֽר׃

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃

(ב) עֲשֵׂ֣ה לְךָ֗ שְׁתֵּי֙ חֲצֹצְרֹ֣ת כֶּ֔סֶף מִקְשָׁ֥ה תַֽעֲשֶׂ֖ה אֹתָ֑ם וְהָי֥וּ לְךָ֖ לְמִקְרָ֣א הָעֵדָ֑ה וּלְמַסַּ֥ע אֶת־הַמַּחֲנֹֽת׃

ב עֲבֵד לָךְ תַּרְתֵּין חֲצוֹצְרָן דִּכְסַף נְגִיד תַּעְבֵּד יָתְהֵן וִיהֵוְיָן לָךְ לְעַרְעָא כְּנִשְׁתָּא וּלְאַטָּלָא יָת מַשְׁרִיתָא׃

רש״י ◄ **עֲשֵׂה־לְךָ** • (שֶׁיִּהְיוּ תּוֹקְעִין לְפָנֶיךָ כְּמֶלֶךְ, ״וַיְהִי בִּישֻׁרוּן מֶלֶךְ״). **עֲשֵׂה לְךָ** • מִשֶּׁלְּךָ (״עֲשֵׂה לְךָ – אַתָּה עוֹשֶׂה וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם, וְלֹא אַחֵר). **לְמִקְרָא הָעֵדָה** • כְּשֶׁתִּרְצֶה לְדַבֵּר עִם הַסַּנְהֶדְרִין וּשְׁאָר הָעָם וְתִקְרָאֵם לֶאֱסֹף אֵלֶיךָ, תִּקְרָאֵם עַל־יְדֵי חֲצוֹצְרוֹת. **וּלְמַסַּע אֶת־הַמַּחֲנוֹת** • בִּשְׁעַת סִלּוּק מַסָּעוֹת תִּתְקְעוּ בָּהֶם לְסִימָן; נִמְצֵאתָ אַתָּה אוֹמֵר: עַל־פִּי שְׁלֹשָׁה הָיוּ נוֹסְעִים: עַל־פִּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וְעַל־פִּי מֹשֶׁה וְעַל־פִּי חֲצוֹצְרוֹת. **מִקְשָׁה** • מֵהָעֶשֶׁת תַּעֲשֶׂה בְּהַקָּשַׁת הַקֶּרְנָס.

(ג) וְתָקְע֣וּ בָהֵ֗ן וְנוֹעֲדוּ֙ אֵלֶ֣יךָ כָּל־הָעֵדָ֔ה אֶל־פֶּ֥תַח אֹֽהֶל מוֹעֵֽד׃

ג וְיִתְקְעוּן בְּהֵן וְיִזְדַּמְּנוּן לְוָתָךְ כָּל כְּנִשְׁתָּא לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא׃

רש״י ◄ **וְתָקְעוּ בָהֵן** • בִּשְׁתֵּיהֶן, וְהוּא סִימָן לְמִקְרָא הָעֵדָה, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְנוֹעֲדוּ אֵלֶיךָ כָּל־הָעֵדָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד״.

(ד) וְאִם־בְּאַחַ֥ת יִתְקָע֖וּ וְנוֹעֲדוּ֙ אֵלֶ֣יךָ הַנְּשִׂיאִ֔ים רָאשֵׁ֥י אַלְפֵ֖י יִשְׂרָאֵֽל׃

ד וְאִם בַּחֲדָא יִתְקְעוּן וְיִזְדַּמְּנוּן לְוָתָךְ רַבְרְבַיָּא רֵישֵׁי אַלְפָיָא דְיִשְׂרָאֵל׃

רש״י ◄ **וְאִם־בְּאַחַת יִתְקָעוּ** • הוּא סִימָן לְמִקְרָא הַנְּשִׂיאִים, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְנוֹעֲדוּ אֵלֶיךָ הַנְּשִׂיאִים״. וְאַף הֵן יְעִידָתָן אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד, וּמִ׳גְּזֵרָה שָׁוָה׳ הוּא בָּא בַּ׳סִּפְרֵי׳.

(ה) וּתְקַעְתֶּ֣ם תְּרוּעָ֗ה וְנָסְע֤וּ הַֽמַּחֲנֹת֙ הַֽחֹנִ֔ים קֵֽדְמָֽה׃

ה וְתִתְקְעוּן יַבָּבְתָּא וְיִטְלוּן מַשְׁרְיָתָא דִשְׁרַן קְדוּמָא׃

רש״י ◄ **וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה** • סִימַן מַסַּע הַמַּחֲנוֹת: תְּקִיעָה, תְּרוּעָה וּתְקִיעָה. כָּךְ הוּא נִדְרָשׁ בַּ׳סִּפְרֵי׳ מִן הַמִּקְרָאוֹת הַיְתֵרִים (ר״ה לד).

(ו) וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה שֵׁנִית וְנָסְעוּ הַמַּחֲנוֹת הַחֹנִים תֵּימָנָה תְּרוּעָה יִתְקְעוּ לְמַסְעֵיהֶם:

ו וְתִתְקְעוּן יַבֶּבְתָּא תִּנְיָנוּת וְיִטְּלוּן מַשְׁרְיָתָא דִּשְׁרַן דָּרוֹמָא יַבֶּבְתָּא יִתְקְעוּן לְמַטְּלָנֵיהוֹן:

(ז) וּבְהַקְהֵיל אֶת־הַקָּהָל תִּתְקְעוּ וְלֹא תָרִיעוּ:

ז וּבְמִכְנַשׁ יָת קְהָלָא תִּתְקְעוּן וְלָא תְיַבְּבוּן:

רש״י◄ **וּבְהַקְהִיל אֶת־הַקָּהָל וְגוֹ׳** • לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר ״וְהָיוּ לְךָ לְמִקְרָא הָעֵדָה וּלְמַסַּע אֶת־הַמַּחֲנוֹת״. מַה מִּקְרָא הָעֵדָה תּוֹקֵעַ בִּשְׁנֵי כֹּהֲנִים וּבִשְׁתֵּיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְתָקְעוּ בָּהֵן וְגוֹ׳״, אַף מַסַּע הַמַּחֲנוֹת בִּשְׁתֵּיהֶם. יָכוֹל מַה מַּסַּע הַמַּחֲנוֹת תּוֹקֵעַ וּמֵרִיעַ וְתוֹקֵעַ, אַף מִקְרָא הָעֵדָה תּוֹקֵעַ וּמֵרִיעַ וְתוֹקֵעַ, וּמֵעַתָּה אֵין חִלּוּק בֵּין מִקְרָא הָעֵדָה לְמַסַּע אֶת הַמַּחֲנוֹת? תַּלְמוּד־לוֹמַר ״וּבְהַקְהִיל אֶת־הַקָּהָל וְגוֹ׳״, לוֹמַר שֶׁאֵין תְּרוּעָה לְמִקְרָא הָעֵדָה, וְהוּא־הַדִּין לַנְּשִׂיאִים, חֲרִי סִימָן לִשְׁלָשְׁתָּם: מִקְרָא הָעֵדָה בִּשְׁתַּיִם וְשֶׁל נְשִׂיאִים בְּאַחַת, וְזוֹ וָזוֹ אֵין בָּהֶם תְּרוּעָה, וּמַסַּע הַמַּחֲנוֹת בִּשְׁתַּיִם — עַל־יְדֵי תְּרוּעָה וּתְקִיעָה.

(ח) וּבְנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים יִתְקְעוּ בַּחֲצֹצְרוֹת וְהָיוּ לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם:

ח וּבְנֵי אַהֲרֹן כָּהֲנַיָּא יִתְקְעוּן בַּחֲצוֹצְרָתָא וִיהֶוְיָן לְכוֹן לִקְיָם עָלָם לְדָרֵיכוֹן:

רש״י◄ **וּבְנֵי אַהֲרֹן יִתְקְעוּ** • בַּמִּקְרָאוֹת וּבַמַּסָּעוֹת הַלָּלוּ.

(ט) וְכִי־תָבֹאוּ מִלְחָמָה בְּאַרְצְכֶם עַל־הַצַּר הַצֹּרֵר אֶתְכֶם וַהֲרֵעֹתֶם בַּחֲצֹצְרֹת וְנִזְכַּרְתֶּם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְנוֹשַׁעְתֶּם מֵאֹיְבֵיכֶם:

ט וַאֲרֵי תֵּעָלוּן לְאַגָּחָא קְרָבָא בְּאַרְעֲכוֹן עַל מְעִיקֵי דִּמְעִיקִין לְכוֹן וּתְיַבְּבוּן בַּחֲצוֹצְרָתָא וְיֵיעוּל דּוּכְרָנֵיכוֹן לְטָבָא קֳדָם יְיָ אֱלָהָכוֹן וְתִתְפָּרְקוּן מִסַּנְאֵיכוֹן:

(י) וּבְיוֹם שִׂמְחַתְכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁכֶם וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרֹת עַל עֹלֹתֵיכֶם וְעַל זִבְחֵי שַׁלְמֵיכֶם וְהָיוּ לָכֶם לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי אֱלֹהֵיכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: פ

י וּבְיוֹם חֶדְוַתְכוֹן וּבְמוֹעֲדֵיכוֹן וּבְרֵישֵׁי יַרְחֵיכוֹן וְתִתְקְעוּן בַּחֲצוֹצְרָתָא עַל עֲלָוָתְכוֹן וְעַל נִכְסַת קוּדְשֵׁיכוֹן וִיהֶוְיָן לְכוֹן לְדוּכְרָנָא קֳדָם אֱלָהָכוֹן אֲנָא יְיָ אֱלָהָכוֹן:

רש״י◄ **עַל עֹלֹתֵיכֶם** • (ספרי. ערכין יא) בְּקָרְבַּן צִבּוּר הַכָּתוּב מְדַבֵּר. **אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם** • מִכָּאן לָמַדְנוּ מַלְכֻיּוֹת עִם זִכְרוֹנוֹת וְשׁוֹפָרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וּתְקַעְתֶּם״ — חֲרֵי שׁוֹפָרוֹת, ״לְזִכָּרוֹן״ חֲרֵי זִכְרוֹנוֹת. ״אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם״ — זוֹ מַלְכֻיּוֹת וְכוּ׳.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יג עמ׳ 24)

בְּקָרְבַּן צִבּוּר הַכָּתוּב מְדַבֵּר (רש״י י, י)

בַּפְּסוּק הַקּוֹדֵם נֶאֱמַר ״וְנוֹשַׁעְתֶּם מֵאוֹיְבֵיכֶם״, וּבְהֶמְשֵׁךְ לָזֶה נֶאֱמַר ״וּבְיוֹם שִׂמְחַתְכֶם״ – הַיְינוּ יוֹם שִׂמְחָה שֶׁנִּקְבַּע עַל נִצָּחוֹן הַמִּלְחָמָה (דְּאֵין לוֹמַר שֶׁהַכַּוָּנָה לְ״מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה״, שֶׁהֲרֵי תֵּכֶף נֶאֱמַר ״וּבְמוֹעֲדֵיכֶם״). וּמִכֵּיוָן שֶׁכָּל הַפָּרָשָׁה מְדַבֶּרֶת בְּעִנְיְנֵי צִבּוּר, מוּבָן שֶׁגַּם ״עוֹלוֹתֵיכֶם וְ״זִבְחֵי שַׁלְמֵיכֶם״ מְדַבֵּר בְּקָרְבַּן צִבּוּר.

◆ יום חמישי י׳ סיון ◆

(יא) וַיְהִי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּעֶשְׂרִים בַּחֹדֶשׁ נַעֲלָה הֶעָנָן מֵעַל מִשְׁכַּן הָעֵדֻת:

יא וַהֲוָה בְּשַׁתָּא תִּנְיָתָא בְּיַרְחָא תִּנְיָנָא בְּעַשְׂרִין לְיַרְחָא אִסְתַּלַּק עֲנָנָא מֵעִלְּוֵי מַשְׁכְּנָא דְּסַהֲדוּתָא:

רש״י◄ **בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי** • נִמְצֵאתָ אַתָּה אוֹמֵר: שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ חָסֵר עֲשָׂרָה יָמִים עָשׂוּ בְּחוֹרֵב, שֶׁהֲרֵי בְּרֹאשׁ־חֹדֶשׁ סִיוָן חָנוּ שָׁם וְלֹא נָסְעוּ עַד עֶשְׂרִים בְּאִיָּר לַשָּׁנָה הַבָּאָה.

(יב) וַיִּסְעוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמַסְעֵיהֶם מִמִּדְבַּר סִינָי וַיִּשְׁכֹּן הֶעָנָן בְּמִדְבַּר פָּארָן׃

יב וּנְטָלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַטְלָנֵיהוֹן מִמַּדְבְּרָא דְסִינָי וּשְׁרָא עֲנָנָא בְּמַדְבְּרָא דְפָארָן׃

רש״י◄ **לְמַסְעֵיהֶם** • כַּמִּשְׁפָּט הַמְפֹרָשׁ לְמַסַּע דִּגְלֵיהֶם, מִי רִאשׁוֹן וּמִי אַחֲרוֹן. **בְּמִדְבַּר פָּארָן** • קִבְרוֹת הַתַּאֲוָה בְּמִדְבַּר פָּארָן הָיָה, וְשָׁם חָנוּ מִמַּסָּע זֶה.

(יג) וַיִּסְעוּ בָּרִאשֹׁנָה עַל־פִּי יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה׃

יג וּנְטָלוּ בְּקַדְמֵיתָא עַל מֵימְרָא דַיְיָ בִּידָא דְמֹשֶׁה׃

(יד) וַיִּסַּע דֶּגֶל מַחֲנֵה בְנֵי־יְהוּדָה בָּרִאשֹׁנָה לְצִבְאֹתָם וְעַל־צְבָאוֹ נַחְשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב׃

יד וּנְטַל טֵקַס מַשְׁרִית בְּנֵי יְהוּדָה בְּקַדְמֵיתָא לְחֵילֵיהוֹן וְעַל חֵילֵהּ נַחְשׁוֹן בַּר עַמִּינָדָב׃

(טו) וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי יִשָּׂשכָר נְתַנְאֵל בֶּן־צוּעָר׃

טו וְעַל חֵילָא דְשִׁבְטָא דִבְנֵי יִשָּׂשכָר נְתַנְאֵל בַּר צוּעָר׃

(טז) וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי זְבוּלֻן אֱלִיאָב בֶּן־חֵלֹן׃

טז וְעַל חֵילָא דְשִׁבְטָא דִבְנֵי זְבוּלֵן אֱלִיאָב בַּר חֵלוֹן׃

(יז) וְהוּרַד הַמִּשְׁכָּן וְנָסְעוּ בְנֵי־גֵרְשׁוֹן וּבְנֵי מְרָרִי נֹשְׂאֵי הַמִּשְׁכָּן׃

יז וּמִתְפָּרֵק מַשְׁכְּנָא וְנָטְלִין בְּנֵי גֵרְשׁוֹן וּבְנֵי מְרָרִי נָטְלֵי מַשְׁכְּנָא׃

רש״י◄ **וְהוּרַד הַמִּשְׁכָּן** • כֵּיוָן שֶׁנּוֹסַע דֶּגֶל יְהוּדָה, נִכְנְסוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו וּפָרְקוּ אֶת הַפָּרֹכֶת וְכִסּוּ בָהּ אֶת הָאָרוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ד): "וּבָא אַהֲרֹן וּבָנָיו בִּנְסֹעַ הַמַּחֲנֶה", וּבְנֵי גֵרְשׁוֹן וּבְנֵי מְרָרִי פּוֹרְקִין הַמִּשְׁכָּן וְטוֹעֲנִין אוֹתוֹ בַּעֲגָלוֹת, וְהָאָרוֹן וּכְלֵי הַקֹּדֶשׁ שֶׁל מַשָּׂא בְּנֵי קְהָת עוֹמְדִים מְכֻסִּין וּנְתוּנִין עַל הַמוֹטוֹת עַד שֶׁנְּסַע דֶּגֶל מַחֲנֵה רְאוּבֵן, וְאַחַר־כָּךְ "וְנָסְעוּ הַקְּהָתִים".

(יח) וְנָסַע דֶּגֶל מַחֲנֵה רְאוּבֵן לְצִבְאֹתָם וְעַל־צְבָאוֹ אֱלִיצוּר בֶּן־שְׁדֵיאוּר׃

יח וּנְטַל טֵקַס מַשְׁרִית רְאוּבֵן לְחֵילֵיהוֹן וְעַל חֵילֵהּ אֱלִיצוּר בַּר שְׁדֵיאוּר׃

(יט) וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי שִׁמְעוֹן שְׁלֻמִיאֵל בֶּן־צוּרִישַׁדָּי׃

יט וְעַל חֵילָא דְשִׁבְטָא דִבְנֵי שִׁמְעוֹן שְׁלֻמִיאֵל בַּר צוּרִישַׁדָּי׃

(כ) וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְנֵי־גָד אֶלְיָסָף בֶּן־דְּעוּאֵל׃

כ וְעַל חֵילָא דְשִׁבְטָא דִבְנֵי גָד אֶלְיָסָף בַּר דְּעוּאֵל׃

(כא) וְנָסְעוּ הַקְּהָתִים נֹשְׂאֵי הַמִּקְדָּשׁ וְהֵקִימוּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן עַד־בֹּאָם׃

כא וְנָטְלִין בְּנֵי קְהָת נָטְלֵי מַקְדְּשָׁא וּמְקִימִין יָת מַשְׁכְּנָא עַד מֵיתֵיהוֹן׃

רש״י◄ **נֹשְׂאֵי הַמִّקְדָּשׁ** • נוֹשְׂאֵי דְּבָרִים הַמְּקֻדָּשִׁים. **וְהֵקִימוּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן** • בְּנֵי גֵרְשׁוֹן וּבְנֵי מְרָרִי, שֶׁהָיוּ קוֹדְמִים לָהֶם מַסַּע שְׁנֵי דְּגָלִים, הָיוּ מְקִימִין אֶת הַמִּשְׁכָּן כְּשֶׁהָיָה הֶעָנָן שׁוֹכֵן, וְסִימַן הַחֲנָיָה נִרְאָה בְּדֶגֶל מַחֲנֵה יְהוּדָה. וְהֵם חוֹנִים, וַעֲדַיִן בְּנֵי קְהָת בָּאִים מֵאַחֲרֵיהֶם עִם שְׁנֵי דְּגָלִים הָאַחֲרוֹנִים, הָיוּ בְּנֵי גֵרְשׁוֹן וּבְנֵי מְרָרִי מְקִימִין אֶת הַמִּשְׁכָּן, וּכְשֶׁבָּאִים בְּנֵי קְהָת, מוֹצְאִים אוֹתוֹ עַל מְכוֹנוֹ וּמַכְנִיסִין בּוֹ הָאָרוֹן וְהַשֻּׁלְחָן וְהַמְּנוֹרָה וְהַמִּזְבְּחוֹת; וְזֶהוּ מַשְׁמָעוּת הַמִּקְרָא "וְהֵקִימוּ" - מְקִימֵי הַמִּשְׁכָּן - אוֹתוֹ "עַד" — טֶרֶם "בּוֹאָם" - שֶׁל בְּנֵי קְהָת.

(כב) וְנָסַע דֶּגֶל מַחֲנֵה בְנֵי־אֶפְרַיִם לְצִבְאֹתָם וְעַל־צְבָאוֹ אֱלִישָׁמָע בֶּן־עַמִּיהוּד׃

כב וּנְטַל טֵקַס מַשְׁרִית בְּנֵי אֶפְרַיִם לְחֵילֵיהוֹן וְעַל חֵילֵהּ אֱלִישָׁמָע בַּר עַמִּיהוּד׃

(כג) וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְנֵי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצוּר׃

כג וְעַל חֵילָא דְּשִׁבְטָא דִּבְנֵי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בַּר פְּדָהצוּר׃

(כד) וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְנֵי בִנְיָמִן אֲבִידָן בֶּן־גִּדְעוֹנִי׃

כד וְעַל חֵילָא דְּשִׁבְטָא דִּבְנֵי בִנְיָמִן אֲבִידָן בַּר גִּדְעוֹנִי׃

(כה) וְנָסַע דֶּגֶל מַחֲנֵה בְנֵי־דָן מְאַסֵּף לְכָל־הַמַּחֲנֹת לְצִבְאֹתָם וְעַל־צְבָאוֹ אֲחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישַׁדָּי׃

כה וְנָטַל טֵקַס מַשְׁרִית בְּנֵי דָן מַכְנִישׁ לְכָל מַשְׁרְיָתָא לְחֵילֵיהוֹן וְעַל חֵילֵהּ אֲחִיעֶזֶר בַּר עַמִּישַׁדָּי׃

רש״י ◄ **מְאַסֵּף לְכָל־הַמַּחֲנֹת •** תַּלְמוּד יְרוּשַׁלְמִי: לְפִי שֶׁהָיָה שִׁבְטוֹ שֶׁל דָּן מְרֻבֶּה בְּאוֹכְלוֹסִין, הָיָה נוֹסֵעַ בָּאַחֲרוֹנָה, וְכָל מִי שֶׁהָיָה מְאֻבַּד דָּבָר הָיָה מַחֲזִירוֹ לוֹ.

אַתְיָא כְּמָאן דְּאָמַר: כְּתִיבָה הָיוּ מְהַלְּכִין, וּמַפִּיק לָהּ מִן (במדבר ב): ״כַּאֲשֶׁר יַחֲנוּ כֵּן יִסָּעוּ״. וְאִית דְּאָמְרֵי: כְּקוֹרָה הָיוּ מְהַלְּכִין, וּמַפִּיק לָהּ מִן ״מְאַסֵּף לְכָל־הַמַּחֲנֹת״.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות א עמ׳ 103)

וְכָל מִי שֶׁהָיָה מְאֻבַּד דָּבָר הָיָה מַחֲזִירוֹ לוֹ (רש״י י, כה) אָמְרוּ רַז״ל ״אֵיזֶהוּ שׁוֹטֶה, זֶה הַמְאַבֵּד כָּל **מַה** שֶׁנּוֹתְּנִים לוֹ״. כְּלוֹמַר: לְכָל יְהוּדִי נִתָּן מִלְּמַעְלָה ״מַה״, בְּטוּל לָאֱלוֹקוּת, אַךְ בִּגְלַל הַיֵּצֶר הָרַע, הַ״מֶלֶךְ זָקֵן וּכְסִיל״ (שׁוֹטֶה), עָלוּל הוּא לְאַבֵּד אוֹתוֹ. בַּמַּחֲנוֹת שֶׁצָּעֲדוּ בָּרֹאשׁ, קְרוֹבִים לַמִּשְׁכָּן, עָלוּל לִהְיוֹת אִבּוּד הַ״מַה״; אַךְ בְּמַחֲנֵה דָן, שֶׁצָּעַד בַּסּוֹף, בְּחִינַת רֶגֶל – הַ״מַה״ שָׁלֵם. וְלֹא זוֹ בִּלְבַד, אֶלָּא שֶׁמְּשִׁיבִים אוֹתוֹ לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

(כו) וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְנֵי אָשֵׁר פַּגְעִיאֵל בֶּן־עָכְרָן׃

כו וְעַל חֵילָא דְּשִׁבְטָא דִּבְנֵי אָשֵׁר פַּגְעִיאֵל בַּר עָכְרָן׃

(כז) וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְנֵי נַפְתָּלִי אֲחִירַע בֶּן־עֵינָן׃

כז וְעַל חֵילָא דְּשִׁבְטָא דִּבְנֵי נַפְתָּלִי אֲחִירַע בַּר עֵינָן׃

(כח) אֵלֶּה מַסְעֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְצִבְאֹתָם וַיִּסָּעוּ׃

כח אִלֵּין מַטְלָנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְחֵילֵיהוֹן וּנְטָלוּ׃

רש״י ◄ **אֵלֶּה מַסְעֵי •** זֶה סֵדֶר מַסְעֵיהֶם. **וַיִּסָּעוּ •** בַּיּוֹם הַהוּא נָסְעוּ.

(כט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחֹבָב בֶּן־רְעוּאֵל הַמִּדְיָנִי חֹתֵן מֹשֶׁה נֹסְעִים ׀ אֲנַחְנוּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה אֹתוֹ אֶתֵּן לָכֶם לְכָה אִתָּנוּ וְהֵטַבְנוּ לָךְ כִּי־יְהוָה דִּבֶּר־טוֹב עַל־יִשְׂרָאֵל׃

כט וַאֲמַר מֹשֶׁה לְחוֹבָב בַּר רְעוּאֵל מִדְיָנָאָה חֲמוּהִי דְּמֹשֶׁה נָטְלִין אֲנַחְנָא לְאַתְרָא דִּי אֲמַר יְיָ יְהֵא אֶתֵּן לְכוֹן אִיתָא עִמָּנָא וְנוֹטִיב לָךְ אֲרֵי יְיָ מַלִּיל לְאַיְתָאָה טָבָא עַל יִשְׂרָאֵל׃

רש״י ◄ **חֹבָב •** (ספרי) הוּא יִתְרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים ד): ״מִבְּנֵי חֹבָב חוֹתֵן מֹשֶׁה״. וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות ב): ״וַתָּבֹאנָה אֶל־רְעוּאֵל אֲבִיהֶן״? מְלַמֵּד, שֶׁהַתִּינוֹקוֹת קוֹרִין לַאֲבִי אֲבִיהֶן ״אַבָּא״, וְשֵׁמוֹת הַרְבֵּה הָיוּ לוֹ: יֶתֶר – עַל שֵׁם שֶׁיִּתֵּר פָּרָשָׁה אַחַת בַּתּוֹרָה, חוֹבָב – עַל שֶׁחִבֵּב אֶת הַתּוֹרָה וְכוּ׳. **נֹסְעִים אֲנַחְנוּ אֶל־הַמָּקוֹם •** (ספרי) מִיָּד

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

י (כה) **מְאַסֵּף לְכָל הַמַּחֲנוֹת.** לְפִי שֶׁהָיָה אַחֲרוֹן, וְכָל מִי שֶׁהָיָה מִתְאַחֵר בִּשְׁבִיל שׁוּם דָּבָר הָיָה מִתְעַכֵּב עִמָּהֶן, לְכָךְ נִקְרָא **מְאַסֵּף:** תורה כו

– עַד שְׁלֹשָׁה יָמִים אָנוּ נִכְנָסִין לָאָרֶץ; שֶׁבְּמַסָּע זֶה הָרִאשׁוֹן נָסְעוּ עַל־מְנָת לְהִכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא שֶׁחָטְאוּ בַּמִּתְאוֹנְנִים. וּמִפְּנֵי מָה שִׁתֵּף מֹשֶׁה עַצְמוֹ עִמָּהֶם? שֶׁעֲדַיִן לֹא נִגְזְרָה גְּזֵרָה עָלָיו, וּכְסָבוּר שֶׁהוּא נִכְנָס.

(ל) וַיֹּאמֶר אֵלָיו לֹא אֵלֶךְ כִּי אִם־אֶל־אַרְצִי וְאֶל־מֹולַדְתִּי אֵלֵךְ׃

ל וַאֲמַר לֵהּ לָא אֵזֵל אֶלָּהֵן לְאַרְעִי וּלְיַלְדוּתִי אֵזֵל׃

רש״י ◄ אֶל־אַרְצִי וְאֶל־מוֹלַדְתִּי • (ספרי) אִם בִּשְׁבִיל נְכָסַי, אִם בִּשְׁבִיל מִשְׁפַּחְתִּי.

(לא) וַיֹּאמֶר אַל־נָא תַּעֲזֹב אֹתָנוּ כִּי ׀ עַל־כֵּן יָדַעְתָּ חֲנֹתֵנוּ בַּמִּדְבָּר וְהָיִיתָ לָּנוּ לְעֵינָיִם׃

לא וַאֲמַר לָא כְּעַן תִּשְׁבּוֹק יָתָנָא אֲרֵי עַל כֵּן יְדַעְתָּ כַּד הֲוֵינָא שָׁרַן בְּמַדְבְּרָא וּגְבוּרַן דְּאִתְעַבִּידַן לָנָא חֲזֵיתָא בְּעֵינָיְךָ׃

רש״י ◄ אַל־נָא תַּעֲזֹב • אֵין ״נָא״ אֶלָּא לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: לֹא נִתְגַּיֵּר יִתְרוֹ מֵחִבָּה; סָבוּר הָיָה שֶׁיֵּשׁ לַגֵּרִים חֵלֶק בָּאָרֶץ, עַכְשָׁו שֶׁרָאָה שֶׁאֵין לָהֶם חֵלֶק, הִנִּיחָם וְהָלַךְ לוֹ. כִּי עַל־כֵּן יָדַעְתָּ חֲנֹתֵנוּ בַּמִּדְבָּר • כִּי נָאֶה לְךָ לַעֲשׂוֹת זֹאת עַל אֲשֶׁר יָדַעְתָּ חֲנוֹתֵנוּ בַּמִּדְבָּר, וְרָאִיתָ נִסִּים וּגְבוּרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ לָנוּ. כִּי עַל־כֵּן יָדַעְתָּ • כְּמוֹ: עַל אֲשֶׁר יָדַעְתָּ, כְּמוֹ (בראשית לח): ״כִּי־עַל־כֵּן לֹא־נְתַתִּיהָ לְשֵׁלָה בְנִי״ (שם יח): ״כִּי־עַל־כֵּן עֲבַרְתֶּם״ (שם יט): ״כִּי עַל־כֵּן בָּאוּ״ (שם לג): ״כִּי עַל־כֵּן רָאִיתִי פָּנֶיךָ״. וְהָיִיתָ לָּנוּ לְעֵינָיִם • לְשׁוֹן עָבָר, כְּתַרְגּוּמוֹ. דָּבָר אַחֵר, לְשׁוֹן עָתִיד: כָּל דָּבָר וְדָבָר שֶׁיִּתְעַלֵּם מֵעֵינֵינוּ, תִּהְיֶה מֵאִיר עֵינֵינוּ. דָּבָר אַחֵר: שֶׁתְּהֵא חָבִיב עָלֵינוּ כְּגַלְגַּל עֵינֵינוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים י): ״וַאֲהַבְתֶּם אֶת־הַגֵּר״.

(לב) וְהָיָה כִּי־תֵלֵךְ עִמָּנוּ וְהָיָה ׀ הַטּוֹב הַהוּא אֲשֶׁר יֵיטִיב יְהוָה עִמָּנוּ וְהֵטַבְנוּ לָךְ׃

לב וִיהֵי אֲרֵי תֵזֵל עִמָּנָא וִיהֵי טָבָא הַהוּא דִּי יוֹטִיב יְיָ עִמָּנָא וְנוֹטִיב לָךְ׃

רש״י ◄ וְהָיָה הַטּוֹב הַהוּא וְגוֹ׳ • מַה טּוֹבָה הֵיטִיבוּ לוֹ? אָמְרוּ: כְּשֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְחַלְּקִין אֶת הָאָרֶץ הָיָה דֶּשֶׁנָה שֶׁל יְרִיחוֹ ת״ק אַמָּה עַל ת״ק אַמָּה, וְהִנִּיחוּהוּ מִלַּחֲלֹק; אָמְרוּ: מִי שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּחֶלְקוֹ הוּא יִטְּלֶנּוּ, וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ נְתָנוּהוּ לִבְנֵי יִתְרוֹ, לְיוֹנָדָב בֶּן רֵכָב, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וּבְנֵי קֵינִי חֹתֵן מֹשֶׁה עָלוּ מֵעִיר הַתְּמָרִים וְגוֹ׳״ (שופטים א).

(לג) וַיִּסְעוּ מֵהַר יְהוָה דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים וַאֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה נֹסֵעַ לִפְנֵיהֶם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לָתוּר לָהֶם מְנוּחָה׃

לג וּנְטָלוּ מִטּוּרָא דְּאִתְגְּלִי עֲלוֹהִי יְקָרָא דַיְיָ מַהֲלַךְ תְּלָתָא יוֹמִין וַאֲרוֹן קְיָמָא דַיְיָ נָטֵל קֳדָמֵיהוֹן מַהֲלַךְ תְּלָתָא יוֹמִין לְאַתְקָנָאָה לְהוֹן אֲתַר בֵּית מֵישְׁרֵי׃

רש״י ◄ דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים • מַהֲלַךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים הָלְכוּ בְּיוֹם אֶחָד, שֶׁהָיָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא חָפֵץ לְהַכְנִיסָם לָאָרֶץ מִיָּד. וַאֲרוֹן בְּרִית־ה׳ נֹסֵעַ לִפְנֵיהֶם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים • (ספרי. ב״ב יד) זֶה הָאָרוֹן הַיּוֹצֵא עִמָּהֶם לַמִּלְחָמָה וּבוֹ שִׁבְרֵי לוּחוֹת מֻנָּחִים, וּמַקְדִּים לִפְנֵיהֶם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לְתַקֵּן לָהֶם מָקוֹם חֲנִיָּה.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(לא) **כִּי עַל כֵּן יָדַעְתָּ חֲנֹתֵנוּ בַּמִּדְבָּר.** פֵּירוּשׁ, **עַל כֵּן** אֲנִי מְחַלֶּה פָּנֶיךָ שֶׁתֵּלֵךְ עִמָּנוּ, לְפִי שֶׁ**יָּדַעְתָּ חֲנוֹתֵנוּ** וְהַנִּסִּים וְהַגְּבוּרוֹת שֶׁעָשָׂה עִמָּנוּ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, **וְהָיִיתָ לָּנוּ לְעֵינָיִם,** שֶׁהָרוֹאִים אוֹתְךָ עִמָּנוּ יֹאמְרוּ, לֹא עָזַב אֶת אַרְצוֹ וְאֶת נַחֲלָתוֹ אִם לֹא מִפְּנֵי שֶׁרָאָה וְיָדַע גְּדוּלוֹת שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וְהַטּוֹבוֹת שֶׁעָשָׂה לְעַמּוֹ: תורה לב

(לג) **וַאֲרוֹן בְּרִית ה׳ נֹסֵעַ לִפְנֵיהֶם וגו׳.** וּבְכָל הַלַּיְלָה (הזה) [הָיָה] הֶעָנָן שׁוֹכֵן עַל הָאָרוֹן, שֶׁהֲרֵי לֹא הָיוּ יְכוֹלִין לֵילֵךְ שְׁלֹשָׁה יָמִים רְצוּפִים לַיְלָה וְיוֹם, דְּהָא אָמְרִינַן (שבועות כה.) הָאוֹמֵר שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אִישַׁן שְׁלֹשָׁה יָמִים מַלְקִין אוֹתוֹ וְיָשֵׁן לְאַלְתַּר, וּבְבוֹקֶר הָיָה נוֹסֵעַ מֵעַל הָאָרוֹן, וְהַלְּוִיִּים הָיוּ מְתַקְּנִין נְסִיעוֹתֵיהֶם קוֹדֶם שֶׁיִּסְעוּ הַמַּחֲנוֹת. וְזֶהוּ **נוֹסֵעַ לִפְנֵיהֶם,** לְפִי פְּשׁוּטוֹ, שֶׁהָיְתָה נְסִיעָה דְּאָרוֹן בְּאוֹתָן שְׁלֹשָׁה יָמִים עַד שֶׁבָּאוּ לְמִדְבַּר פָּארָן, אֲבָל כְּשֶׁבָּאוּ

(לד) **וַעֲנַן יְהוָה עֲלֵיהֶם יוֹמָם בְּנָסְעָם מִן־הַמַּחֲנֶה: ס**

לד וַעֲנַן יְקָרָא דַיְיָ עֲלֵיהוֹן בִּימָמָא בְּמִטַּלְהוֹן מִן מַשְׁרִיתָא:

רש"י◄ **וַעֲנַן ה' עֲלֵיהֶם יוֹמָם** • שִׁבְעָה עֲנָנִים כְּתוּבִים בְּמַסְעֵיהֶם: אַרְבַּע מֵאַרְבַּע רוּחוֹת וְאֶחָד לְמַעְלָה וְאֶחָד לְמַטָּה וְאֶחָד לִפְנֵיהֶם, מַנְמִיךְ אֶת הַגְּבֹהַּ וּמַגְבִּיהַּ אֶת הַנָּמוּךְ וְהוֹרֵג נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים. **מִן הַמַּחֲנֶה** • מִמְּקוֹם חֲנִיָּתָן.

◆ יום שישי י"א סיון ◆

נ הפוכה (לה) **וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוּמָה יְהוָה וְיָפֻצוּ אֹיְבֶיךָ וְיָנֻסוּ מְשַׂנְאֶיךָ מִפָּנֶיךָ:**

לה וַהֲוָה בְּמִטַּל אֲרוֹנָא וַאֲמַר מֹשֶׁה אִתְגְּלִי יְיָ וְיִתְבַּדְּרוּן סַנְאָיךְ וְיַעֲרְקוּן בַּעֲלֵי דְבָבָךְ מִן קֳדָמָךְ:

רש"י◄ **וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן** • עָשָׂה לוֹ סִימָנִיּוֹת מִלְּפָנָיו וּמִלְּאַחֲרָיו, לוֹמַר שֶׁאֵין זֶה מְקוֹמוֹ; וְלָמָּה נִכְתַּב כָּאן? כְּדֵי לְהַפְסִיק בֵּין פֻּרְעָנוּת לְפֻרְעָנוּת וְכוּ', כִּדְאִיתָא בְּ'כָל כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ' (שבת קטז). **קוּמָה ה'** • לְפִי שֶׁהָיָה מַקְדִּים לִפְנֵיהֶם מַהֲלַךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים, הָיָה מֹשֶׁה אוֹמֵר: עֲמֹד וְהַמְתֵּן לָנוּ וְאַל תִּתְרַחֵק יוֹתֵר. (תנחומא בריקהל)◆

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כג עמוד 80)

שׁוֹנֵא אֶת מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם (רש"י י, לה)

נֶאֱמַר בִּתְהִלִּים "יָקוּם אֱלֹקִים וְיָפוּצוּ אוֹיְבָיו". הֲרֵי שֶׁבַּחָמָשׁ נֶאֱמַר שֵׁם הַוְיָ'; בַּכְּתוּבִים נֶאֱמַר שֵׁם אֱלֹקִים; וּבְרַשִׁ"י – מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם. וְיֵשׁ לְבָאֵר: בַּחָמָשׁ מֵאִיר הַשֹּׁרֶשׁ שֶׁל "יָפוּצוּ אוֹיְבָיךָ" – שֵׁם הַוְיָ'; בַּכְּתוּבִים נִמְשָׁךְ הַדָּבָר לְמַטָּה יוֹתֵר, שֵׁם אֱלֹקִים, שֶׁהוּא שֹׁרֶשׁ וּמָקוֹר לַהֶעְלֵם שֶׁל הָעוֹלָם; וּבַתּוֹרָה **שֶׁבְּעַל פֶּה** נִמְשָׁךְ הַדָּבָר לְתוֹךְ הֶעְלֵם הָעוֹלָם עַצְמוֹ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי שיחות כרך כג עמוד 73 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

שׁוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל – שׁוֹנְאֵי הַקָּבָּ"ה

וְיָנֻסוּ מְשַׂנְאֶיךָ מִפָּנֶיךָ:

אֵלּוּ שׁוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁכָּל הַשּׂוֹנֵא אֶת יִשְׂרָאֵל שׁוֹנֵא אֶת מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם (י, לה. ובפרש"י)

יֵשׁ לְעַיֵּן, מַדּוּעַ הוֹצִיא רַשִׁ"י אֶת הַכָּתוּב מִפְּשׁוּטוֹ, וּפֵירַשׁ "מְשַׂנְאֶיךָ" עַל שׂוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל, הֲרֵי יֵשׁ לוֹמַר בְּפַשְׁטוּת דְּקָאֵי עַל שׂוֹנְאֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא?

וְיֵשׁ לְבָאֵר בָּזֶה, דְּהִנֵּה פָּשׁוּט שֶׁלֹּא מְדַבֵּר כָּאן עַל מִי שֶׁאֵינוֹ מַאֲמִין בַּקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, דִּבְאֵם אֵינוֹ מַאֲמִין כְּלָל בַּקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, אֵיךְ אֶפְשָׁר שֶׁיִּשְׂנָא אוֹתוֹ? וְעַל־כָּרְחָךְ דְּמַאֲמִין הוּא בַּקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא.

אַךְ אִם כֵּן, אֵיךְ יִתָּכֵן כְּלָל מְצִיאוּת שֶׁל "שׂוֹנְאֵי ה'" חַס־וְשָׁלוֹם, הֲרֵי אִם מַאֲמִין הוּא בַּקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, וּב"מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם", יוֹדֵעַ מִמֵּילָא שֶׁכָּל חִיּוּתוֹ וְקִיּוּמוֹ מַגִּיעִים מֵהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, וְאֵיךְ שַׁיָּךְ שֶׁתִּהְיֶה לוֹ שִׂנְאָה חַס וְשָׁלוֹם לְהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ?

וְלָכֵן מְפָרֵשׁ רַשִׁ"י שֶׁאָכֵן לֹא מְדַבֵּר כָּאן עַל שׂוֹנְאֵי הַקָּבָּ"ה בְּעַצְמוֹ, דְּזֶהוּ דָּבָר שֶׁאִי־אֶפְשָׁר לִהְיוֹת כְּלָל, כִּי־אִם עַל שׂוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל, וְ"כָּל הַשּׂוֹנֵא אֶת יִשְׂרָאֵל שׂוֹנֵא אֶת מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם". וְקַ"ל.

(וְעַיֵּן בִּמְקוֹר הַדְּבָרִים בְּלִקּוּטֵי שִׂיחוֹת, שֶׁבֵּאֵר מַדּוּעַ לֹא פֵּירַשׁ כֵּן רַשִׁ"י גַּם עַל "וְיָפוּצוּ אוֹיְבֶיךָ" שֶׁלִּפְנֵי זֶה).

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

לַמִּדְבָּר שְׁלָחוּ הַמְרַגְּלִים כְּדִכְתִיב (להלן יג ג) וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה מִמִּדְבַּר פָּארָן, וְאָז נָסְעוּ בְּלֹא אָרוֹן כְּדִכְתִיב (להלן יד מד) וַיִּעְפְּלוּ לַעֲלוֹת וגו' וַאֲרוֹן בְּרִית ה' וּמֹשֶׁה לֹא מָשׁוּ מִתּוֹךְ הַמַּחֲנֶה. וְהִיא הָיְתָה נְסִיעָה רִאשׁוֹנָה שֶׁעָשׂוּ אַחַר אוֹתָן שְׁלֹשָׁה יָמִים. וּמַה שֶׁכָּתוּב **דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים**, רָצָה לוֹמַר 'בְּדֶרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים'. כְּמוֹ כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' (שמות כ יא), שֶׁפֵּירוּשׁוֹ 'בְּשֵׁשֶׁת יָמִים': תורה לד

(לה) **קוּמָה ה' וגו'.** פֵּירוּשׁ, אִם יִתְאַסְּפוּ לָבוֹא עַל יִשְׂרָאֵל, **יָפוּצוּ** וְלֹא יִמָּצֵא בָּהֶם שְׁנַיִם בְּיַחַד, וְאִם יָבוֹאוּ, **יָנוּסוּ** וְלֹא תִּהְיֶה לָהֶם תְּקוּמָה, זוֹ הִיא תְּפִלַּת הַדֶּרֶךְ שֶׁלָּהֶם: תורה לו

(לו) **וּבְנֻחֹה יֹאמַר שׁוּבָה יְהוָה רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל:** ס נ הפוכה פ

לו וּבְמִשְׁרוֹהִי אֲמַר תּוּב יְיָ שְׁרֵי בִּיקָרָךְ בְּגוֹ רִבְוַת אַלְפַיָּא דְיִשְׂרָאֵל:

רש"י◄ **שׁוּבָה ה'** • מְנַחֵם תִּרְגְּמוּ לְשׁוֹן מַרְגּוֹעַ, וְכֵן (ישעיה ל): "בְּשׁוּבָה וָנַחַת תִּוָּשֵׁעוּן". **רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל** • מַגִּיד, שֶׁאֵין הַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל פְּחוּתִים מִשְּׁנֵי אֲלָפִים וּשְׁתֵּי רְבָבוֹת.

יא (א) **וַיְהִי הָעָם כְּמִתְאֹנְנִים רַע בְּאָזְנֵי יְהוָה וַיִּשְׁמַע יְהוָה וַיִּחַר אַפּוֹ וַתִּבְעַר־בָּם אֵשׁ יְהוָה וַתֹּאכַל בִּקְצֵה הַמַּחֲנֶה:**

א וַהֲוָה עַמָּא כַּד מִסְתַּקְּפִין בִּישׁ קֳדָם יְיָ וּשְׁמִיעַ קֳדָם יְיָ וּתְקֵף רָגְזֵהּ וּדְלֵקַת בְּהוֹן אֶשָׁתָא מִן קֳדָם יְיָ וְשֵׁיצִיאַת בִּסְיָפֵי מַשְׁרִיתָא:

רש"י◄ **וַיְהִי הָעָם כְּמִתְאֹנְנִים** • (ספרי) אֵין הָעָם אֶלָּא רְשָׁעִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שמות יז): "מָה אֶעֱשֶׂה לָעָם הַזֶּה". וְאוֹמֵר (ירמיה יג): "הָעָם הָרַע הַזֶּה". וּכְשֶׁהֵם כְּשֵׁרִים, קְרוּאִים: "עַמִּי", שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ה): "שַׁלַּח אֶת עַמִּי" (מיכה ו): "עַמִּי מֶה־עָשִׂיתִי לָךְ". **כְּמִתְאֹנְנִים** • אֵין 'מִתְאוֹנְנִים' אֶלָּא לְשׁוֹן עֲלִילָה, מְבַקְּשִׁים עֲלִילָה הַאֵיךְ לִפְרֹשׁ מֵאַחֲרֵי הַמָּקוֹם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּשִׁמְשׁוֹן (שופטים יד): "כִּי תֹאֲנָה הוּא־מְבַקֵּשׁ". **רַע בְּאָזְנֵי ה'** • תּוֹאֲנָה שֶׁהִיא רָעָה בְּאָזְנֵי ה', שֶׁמִּתְכַּוְּנִים שֶׁתָּבוֹא בְּאָזְנָיו וַיַּקְנִיט. אָמְרוּ: "אוֹי לָנוּ, כַּמָּה לֵבַטְנוּ בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה שְׁלֹשָׁה יָמִים, שֶׁלֹּא נַחְנוּ מֵעִנּוּי הַדֶּרֶךְ". **וַיִּחַר אַפּוֹ** • אֲנִי הָיִיתִי מִתְכַּוֵּן לְטוֹבַתְכֶם, שֶׁתִּכָּנְסוּ לָאָרֶץ מִיָּד. **בִּקְצֵה הַמַּחֲנֶה** • בַּמַּקְצִין שֶׁבָּהֶם לְשִׁפְלוּת, אֵלּוּ עֵרֶב רַב. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר: בַּקְּצִינִים שֶׁבָּהֶם וּבַגְּדוֹלִים.

(ב) **וַיִּצְעַק הָעָם אֶל־מֹשֶׁה וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַתִּשְׁקַע הָאֵשׁ:**

ב וּצְוַח עַמָּא עַל מֹשֶׁה וְצַלִּי מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ וְאִשְׁתַּקְּעַת אֶשָׁתָא:

רש"י◄ **וַיִּצְעַק הָעָם אֶל־מֹשֶׁה** • (ספרי) מָשָׁל לְמֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם שֶׁכָּעַס עַל בְּנוֹ, וְהָלַךְ הַבֵּן אֵצֶל אוֹהֲבוֹ שֶׁל אָבִיו וְאָמַר לוֹ: צֵא וּבַקֵּשׁ עָלַי מֵאַבָּא. **וַתִּשְׁקַע הָאֵשׁ** • (שם) שָׁקְעָה בִּמְקוֹמָהּ בָּאָרֶץ, שֶׁאִלּוּ חָזְרָה לְאַחַת הָרוּחוֹת – הָיְתָה מְקַפֶּלֶת וְהוֹלֶכֶת כָּל אוֹתוֹ הָרוּחַ.

(ג) **וַיִּקְרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא תַּבְעֵרָה כִּי־בָעֲרָה בָם אֵשׁ יְהוָה:**

ג וּקְרָא שְׁמָא דְאַתְרָא הַהוּא דְּלֵקְתָּא אֲרֵי דְלֵקַת בְּהוֹן אֶשָׁתָא מִן קֳדָם יְיָ:

(ד) **וְהָאסַפְסֻף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ הִתְאַוּוּ תַּאֲוָה וַיָּשֻׁבוּ וַיִּבְכּוּ גַּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ מִי יַאֲכִלֵנוּ בָּשָׂר:**

ד וַעֲרַבְרְבִין דִּי בֵּינֵיהוֹן שְׁאִילוּ שְׁאֵלְתָּא וְתָבוּ וּבְכוֹ אַף בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמָרוּ מַן יֵיכְלִנָּא בִּסְרָא:

רש"י◄ **וְהָאסַפְסֻף** • אֵלּוּ עֵרֶב רַב שֶׁנֶּאֱסְפוּ עֲלֵיהֶם בְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם. **וַיָּשֻׁבוּ** • (שם) גַּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּבְכּוּ עִמָּהֶם. **מִי יַאֲכִלֵנוּ בָּשָׂר** • וְכִי לֹא הָיָה לָהֶם בָּשָׂר? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (שמות יב): "וְגַם־עֵרֶב רַב עָלָה אִתָּם וְצֹאן וּבָקָר וְגוֹ'". וְאִם תֹּאמַר: אֲכָלוּם, וַהֲלֹא בִּכְנִיסָתָם לָאָרֶץ נֶאֱמַר (במדבר לב): "וּמִקְנֶה רַב הָיָה לִבְנֵי רְאוּבֵן וְגוֹ'", אֶלָּא שֶׁמְּבַקְּשִׁים עֲלִילָה.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(לו) **וּבְנֻחֹה יֹאמַר וגו'.** כְּשֶׁהָיָה הָעָנָן שׁוֹכֵן עַל הַמִּשְׁכָּן הָיָה אוֹמֵר: יְהִי רָצוֹן שֶׁיָּשׁוּבוּ כָּל הָאֲלָפִים וְהָרְבָבוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל בִּמְקוֹמָם בְּמִסְפָּרָם, וְלֹא יֶחְסַר מֵהֶן אִישׁ. **וְשׁוּבָה** כְּמוֹ 'הָשִׁיבָה', וְדוֹמֶה לוֹ וְשָׁב ה' אֶת שְׁבוּתְךָ (דברים ל ג): תורה א **יא** (א) **וַיְהִי הָעָם כְּמִתְאוֹנְנִים.** כְּאוֹנְנִים עַל הַמֵּת וּמִתְאַבְּלִים עַל מַה שֶׁהָיָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא רוֹצֶה לְהַכְנִיסָן לָאָרֶץ, כִּי הָיוּ קְטַנֵּי אֱמוּנָה וְדוֹאֲגִין מִן הַמִּלְחָמָה: תורה ב

(ה) זָכַרְנוּ אֶת־הַדָּגָה אֲשֶׁר־נֹאכַל בְּמִצְרַיִם חִנָּם אֵת הַקִּשֻּׁאִים וְאֵת הָאֲבַטִּחִים וְאֶת־הֶחָצִיר וְאֶת־הַבְּצָלִים וְאֶת־הַשּׁוּמִים:

ה דְּכִירַן אֲנַחְנָא יָת נוּנַיָּא דַּהֲוִינָא אָכְלִין בְּמִצְרַיִם מַגָּן יָת בּוּצִינַיָּא וְיָת אֲבַטִּיחַיָּא וּכְרָתֵי וּבוּצְלֵי וְתוּמֵי:

רש"י◄ **אֲשֶׁר־נֹאכַל בְּמִצְרַיִם חִנָּם•** אם תֹּאמַר שֶׁמִּצְרִיִּים נוֹתְנִים לָהֶם דָּגִים חִנָּם, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (שמות ה): "וְתֶבֶן לֹא־יִנָּתֵן לָכֶם". אִם תֶּבֶן לֹא הָיוּ נוֹתְנִים לָהֶם חִנָּם, דָּגִים הָיוּ נוֹתְנִים לָהֶם חִנָּם? וּמַהוּ אוֹמֵר "חִנָּם"? חִנָּם מִן הַמִּצְוֹת (ספרי). **אֵת הַקִּשֻּׁאִים•** אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: מִפְּנֵי מַה הַמָּן מִשְׁתַּנֶּה לְכָל דָּבָר, חוּץ מֵאֵלּוּ? מִפְּנֵי שֶׁהֵם קָשִׁים לַמְּנִיקוֹת. אוֹמְרִים לָאִשָּׁה: אַל תֹּאכְלִי שׁוּם וּבָצָל מִפְּנֵי הַתִּינוֹק. מָשָׁל לְמֶלֶךְ כּוּ' כִּדְאִיתָא בַּ'סִּפְרֵי'. **הַקִּשֻּׁאִים•** הֵם קוקומברו"ש (גורקען) בְּלַעַז. **אֲבַטִּחִים•** בורק"ש. **הֶחָצִיר•** כְּרִישִׁין פוריל"ש (לויך), וְתַרְגּוּמוֹ יָת בּוּצִינַיָּא וְכוּ'.

(ו) וְעַתָּה נַפְשֵׁנוּ יְבֵשָׁה אֵין כֹּל בִּלְתִּי אֶל־הַמָּן עֵינֵינוּ:

ו וּכְעַן נַפְשָׁנָא תְּאִיבָא לֵית כָּל מִדְּעַם אֶלָּהֵן לְמַנָּא עֵינָנָא:

רש"י◄ **אֶל־הַמָּן עֵינֵינוּ•** מָן בַּשַּׁחַר, מָן בָּעֶרֶב.

(ז) וְהַמָּן כִּזְרַע־גַּד הוּא וְעֵינוֹ כְּעֵין הַבְּדֹלַח:

ז וּמַנָּא כְּבַר זַרְע גַּדָּא הוּא וְחֶזְוֵהּ כְּחֵזוּ בְּדֹלְחָא:

רש"י◄ **וְהַמָּן כִּזְרַע־גַּד•** מִי שֶׁאָמַר זֶה לֹא אָמַר זֶה, יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים: "בִּלְתִּי אֶל־הַמָּן עֵינֵינוּ", וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הִכְתִּיב בַּתּוֹרָה: "וְהַמָּן כִּזְרַע־גַּד וְגוֹ'". כָּלוֹמַר: רְאוּ בָּאֵי עוֹלָם עַל מַה מִּתְלוֹנְנִים בָּנַי, וְהַמָּן כָּךְ וְכָךְ הוּא חָשׁוּב. **כִּזְרַע־גַּד•** עָגֹל כְּגִדָּא, זֶרַע קוליינדר"י. **בְּדֹלַח•** שֵׁם אֶבֶן טוֹבָה קְרִיסְטָ"ל.

(ח) שָׁטוּ הָעָם וְלָקְטוּ וְטָחֲנוּ בָרֵחַיִם אוֹ דָכוּ בַּמְּדֹכָה וּבִשְּׁלוּ בַּפָּרוּר וְעָשׂוּ אֹתוֹ עֻגּוֹת וְהָיָה טַעְמוֹ כְּטַעַם לְשַׁד הַשָّמֶן:

ח שַׁיְטִין עַמָּא וְלָקְטִין דְּצָבֵי טָחִין בְּרֵיחַיָּא אוֹ דְצָבֵי דָּאִיךְ בַּמְּדֵכְתָּא וּמְבַשְּׁלִין לֵהּ בְּקִדְרָא וְעָבְדִין יָתֵהּ גְּרִיצָן וַהֲוָה טַעֲמֵהּ כְּטַעֲם דְּלִישׁ בְּמַשְׁחָא:

רש"י◄ **שָׁטוּ•** אֵין "שַׁיִט" אֶלָּא לְשׁוֹן טִיּוּל אישבני"ר, בְּלֹא עָמָל. **וְטָחֲנוּ בָּרֵיחַיִם וְגוֹ'•** לֹא יָרַד בָּרֵיחַיִם וְלֹא בַּקְּדֵרָה וְלֹא בַּמְּדוֹכָה, אֶלָּא מִשְׁתַּנֶּה הָיָה טַעֲמוֹ לְנִטְחָנִין וְלִנְדוֹכִין וְלִמְבֻשָּׁלִין. **בַּפָּרוּר•** קְדֵרָה. **לְשַׁד הַשָّמֶן•** לַחְלוּחַ שֶׁל שֶׁמֶן, כָּךְ פֵּרְשׁוּ דוֹנָ"שׁ. וְדוֹמֶה לוֹ: (תהילים לב): "נֶהְפַּךְ לְשַׁדִּי בְּחַרְבֹנֵי קָיִץ", וְהַלָּמֶ"ד יְסוֹד – נֶהְפַּךְ לַחְלוּחִי בְּחַרְבוֹנֵי קַיִץ. וְרַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּהוּ (ספרי) לְשׁוֹן שָׁדַיִם, אַךְ אֵין עִנְיַן שָׁדַיִם אֵצֶל שֶׁמֶן. וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר לְשַׁד הַשָّמֶן, לְשׁוֹן (דברים לב) וַיִּשְׁמַן יְשׁוּרוּן, שֶׁאִם כֵּן הָיָה הַמֵּ"ם נָקוּד קָמָץ קָטָן (צֵירֶה) וְטַעֲמוֹ לְמַטָּה תַּחַת הַמֵּ"ם. עַכְשָׁו שֶׁהַמֵּ"ם נָקוּד פַּתָּח קָטָן (סֶגוֹל) וְהַטַּעַם תַּחַת הַשִּׁי"ן, לְשׁוֹן שֶׁמֶן הוּא, וְהַשִּׁי"ן הַנִּקּוּדָה בְּקָמָץ גָּדוֹל וְאֵינָהּ נְקוּדָה בְּפַתָּח קָטָן מִפְּנֵי שֶׁהוּא סוֹף פָּסוּק. דָּבָר אַחֵר: "לְשַׁד" לְשׁוֹן נוֹטָרִיקוֹן: לַ'יִשׁ שֶׁ'מֶן דְּ'בַשׁ – כְּעִסָּה הַנִּלּוֹשָׁה בְּשֶׁמֶן וּקְטוּפָה בִּדְבַשׁ. וְתַרְגּוּם שֶׁל אוֹנְקְלוֹס דִּמְתַרְגֵּם: "דְּלִישׁ בְּמִשְׁחָא" נוֹטָה לְפִתְרוֹנוֹ שֶׁל דוֹנָ"שׁ; שֶׁהָעִסָּה הַנִּלּוֹשָׁה בְּשֶׁמֶן, לַחְלוּחִית שֶׁמֶן יֵשׁ בָּהּ.

(ט) וּבְרֶדֶת הַטַּל עַל־הַמַּחֲנֶה לַיְלָה יֵרֶד הַמָּן עָלָיו:

ט וְכַד נָחֵת טַלָּא עַל מַשְׁרִיתָא לֵילְיָא נָחֵת מַנָּא עֲלוֹהִי:

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(ה) **זָכַרְנוּ אֶת הַדָּגָה.** לְשׁוֹן וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ (בראשית מח טז), קרישינס"ה בְּלַעַ"ז, וְאַחַר־כָּךְ מְפָרֵשׁ **אֵת הַקִּשּׁוּאִים וְאֵת הָאֲבַטִּיחִים:** תורה ו

(י) וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה אֶת־הָעָם בֹּכֶה לְמִשְׁפְּחֹתָיו אִישׁ לְפֶתַח אָהֳלוֹ וַיִּחַר־אַף יְהוָה מְאֹד וּבְעֵינֵי מֹשֶׁה רָע:

י וּשְׁמַע מֹשֶׁה יָת עַמָּא בָּכַן לְזַרְעַיַתְהוֹן גְּבַר בִּתְרַע מַשְׁכְּנֵהּ וּתְקֵף רָגְזָא דַיְיָ לַחֲדָא וּבְעֵינֵי מֹשֶׁה בִּישׁ:

רש"י ◄ בֹּכֶה לְמִשְׁפְּחֹתָיו • מִשְׁפָּחוֹת מִשְׁפָּחוֹת נֶאֱסָפִים וּבוֹכִים, לְפַרְסֵם תַּרְעֲמָתָן בְּגָלוּי. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ "לְמִשְׁפְּחֹתָיו" — עַל עִסְקֵי מִשְׁפָּחוֹת שֶׁל עֲרָיוֹת הַנֶּאֱסָרוֹת לָהֶם (ספרי).

(יא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לָמָּה הֲרֵעֹתָ לְעַבְדֶּךָ וְלָמָּה לֹא־מָצָתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ לָשׂוּם אֶת־מַשָּׂא כָּל־הָעָם הַזֶּה עָלָי:

יא וַאֲמַר מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ לְמָא אַבְאַשְׁתָּא לְעַבְדָּךְ וּלְמָא לָא אַשְׁכַּחִית רַחֲמִין קֳדָמָךְ לְשַׁוָּאָה יָת מְטוּל כָּל עַמָּא הָדֵין עָלָי:

(יב) הֲאָנֹכִי הָרִיתִי אֶת כָּל־הָעָם הַזֶּה אִם־אָנֹכִי יְלִדְתִּיהוּ כִּי־תֹאמַר אֵלַי שָׂאֵהוּ בְחֵיקֶךָ כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא הָאֹמֵן אֶת־הַיֹּנֵק עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתָיו:

יב הַאַב אֲנָא לְכָל עַמָּא הָדֵין אִם בְּנֵי אִנּוּן דְּאָמְרַת לִי סוֹבַרְהִי בְּתָקְפָּךְ כְּמָא דִּמְסוֹבַר תַּרְבִּינָא יָת יַנְקָא עַל אַרְעָא דִּי קַיֵּימְתָּא לַאֲבָהָתּוֹהִי:

רש"י ◄ כִּי־תֹאמַר אֵלַי • שֶׁאַתָּה אוֹמֵר אֵלַי שָׂאֵהוּ בְחֵיקֶךָ. וְהֵיכָן אָמַר לוֹ כֵּן? (שמות לב): "לֵךְ נְחֵה אֶת־הָעָם", וְאוֹמֵר (שמות ז): "וַיְצַוּם אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" עַל־מְנָת שֶׁיִּהְיוּ סוֹקְלִים אֶתְכֶם וּמְחָרְפִים אֶתְכֶם. עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתָיו • אַתָּה אוֹמֵר לִי לְשֵׂאתָם בְּחֵיקִי.

(יג) מֵאַיִן לִי בָּשָׂר לָתֵת לְכָל־הָעָם הַזֶּה כִּי־יִבְכּוּ עָלַי לֵאמֹר תְּנָה־לָּנוּ בָשָׂר וְנֹאכֵלָה:

יג מְנַן לִי בִּשְׂרָא לְמֵיהַב לְכָל עַמָּא הָדֵין אֲרֵי בָּכַן עָלַי לְמֵימַר הַב לָנָא בִּסְרָא וְנֵיכוּל:

(יד) לֹא־אוּכַל אָנֹכִי לְבַדִּי לָשֵׂאת אֶת־כָּל־הָעָם הַזֶּה כִּי כָבֵד מִמֶּנִּי:

יד לֵית אֲנָא יָכִיל בִּלְחוֹדִי לְסוֹבָרָא יָת כָּל עַמָּא הָדֵין אֲרֵי יַקִּיר מִנִּי:

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(יב) **כִּי תֹאמַר אֵלַי שָׂאֵהוּ בְחֵיקֶךָ.** כִּי לוּלֵי זֶה הָיִיתִי בּוֹרֵחַ וְהוֹלֵךְ: תורה יג

(יג) **תְּנָה לָנוּ בָשָׂר.** שֶׁלֹּא כַּהוֹגֵן שָׁאֲלוּ, שֶׁהֲרֵי הַמָּן הָיָה מִתְהַפֵּךְ לָהֶם לְאוֹתוֹ טַעַם שֶׁהָיוּ שׁוֹאֲלִים, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קו טו) וַיִּתֵּן לָהֶם שֶׁאֱלָתָם. בָּשָׂר שׁוֹר וּבְהֵמָה כְּבָר הָיָה לָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב לח) וְגַם עֵרֶב רַב עָלָה אִתָּם וְצֹאן וּבָקָר, וְאִם תֹּאמַר אֲכָלוּם בַּמִּדְבָּר, הֲרֵי נֶאֱמַר (להלן לב א) וּמִקְנֶה רַב וגו', מִכָּאן אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל לֹא נִתְאַוּוּ אֶלָּא לַעֲרָיוֹת שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים עח כז) וַיַּמְטֵר עֲלֵיהֶם כֶּעָפָר שְׁאֵר, וְאֵין 'שְׁאֵר' אֶלָּא עֲרָיוֹת שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יח ו) אִישׁ אֶל כָּל שְׁאֵר בְּשָׂרוֹ, הֲרֵי שֶׁבִּקְּשׁוּ לְהַתִּיר עֲרָיוֹת. וְכֵן הוּא אוֹמֵר **בֹּכֶה לְמִשְׁפְּחֹתָיו**, עַל עִסְקֵי מִשְׁפְּחוֹתָיו. וּלְכָךְ אָמַר **וַיִּחַר אַף ה' מְאֹד וּבְעֵינֵי מֹשֶׁה רָע.** בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר מֹשֶׁה לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, לְשֶׁעָבַר הָיָה אִתִּי מִי שֶׁיִּשָּׂא וְיִתֵּן בְּמַשָּׂאָם, שֶׁהָיוּ שִׁבְעִים זְקֵנִים שֶׁנִּתְמַנּוּ מֵהַר סִינַי, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כד ט) וַיַּעַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל, וְעַכְשָׁיו אֲנִי לְבַדִּי שֶׁנֶּאֱמַר **לֹא אוּכַל אָנֹכִי לְבַדִּי לָשֵׂאת.** וְהֵיכָן הָיוּ אוֹתָן שִׁבְעִים זְקֵנִים, אֶלָּא שֶׁמֻּתּוּ בַּמִּתְאוֹנְנִים, שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק א) וְהָאסַפְסֻף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ, פְּלִיגִי בָּהּ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אַבָּא וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא, חַד אָמַר 'אֲסַפְסוּף' זֶה עֵרֶב רַב, וְחַד אָמַר אֵלּוּ שִׁבְעִים זְקֵנִים, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם **אֶסְפָה לִי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל**, וּכְתִיב שָׁם (פסוק א) וַתִּבְעַר בָּם אֵשׁ ה' וַתֹּאכַל בִּקְצֵה הַמַّחֲנֶה, וְדָרְשִׁינַן בַּקְּצִינִים שֶׁבַּמַּחֲנֶה אֵלּוּ הַסַּנְהֶדְרִין. וּרְאוּיִין הָיוּ לִשְׂרִיפָה עִם נָדָב וַאֲבִיהוּא מִשְּׁעַת מַתַּן תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כד יא) וַיֶּחֱזוּ אֶת הָאֱלֹהִים, וְנֶאֱמַר (שם) וְאֶל אֲצִילֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁלַח יָדוֹ וגו', וּכְמוֹ שֶׁתִּרְגֵּם וְאֶל רַבְרְבֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָא הֲוָה נִזְקָא, מִכְּלָל שֶׁהָיוּ רְאוּיִין לִנָּזֵק לְהִשְׁתַּלֵּחַ יָד, אֶלָּא שֶׁלֹּא רָצָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְעַרְבֵּב שִׂמְחַת הַתּוֹרָה וְהִמְתִּין לְנָדָב וַאֲבִיהוּא עַד שִׁמִּינִי לַמִּלּוּאִים, כִּדְפֵרֵשׁ רַשִׁ"י לְעֵיל (שמות כד י), וְלַזְּקֵנִים עַד כָּאן. וְכֵן כְּתִיב בִּתְהִלִּים (קו יח) וַתִּבְעַר אֵשׁ בַּעֲדָתָם, וְאֵין 'עֵדָה' אֶלָּא סַנְהֶדְרִין, שֶׁנֶּאֱמַר (להלן טו כד) (ו)אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה (במדב"ר טו כד, תנחומא ישן כז): תורה יד

(טו) **וְאִם־כָּכָה אַתְּ־עֹשֶׂה לִּי הָרְגֵנִי נָא הָרֹג אִם־מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְאַל־אֶרְאֶה בְּרָעָתִי׃ פ**

רש"י◄ **וְאִם־כָּכָה אַתְּ־עֹשֶׂה לִי•** תָּשַׁשׁ כֹּחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה כִּנְקֵבָה. כְּשֶׁהֶרְאָהוּ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הַפֻּרְעָנוּת שֶׁהוּא עָתִיד לְהָבִיא עֲלֵיהֶם עַל זֹאת, אָמַר לְפָנָיו:

אם כֵּן, הָרְגֵנִי תְּחִלָּה. **וְאַל־אֶרְאֶה בְּרָעָתִי•** "בְּרָעָתָם" הָיָה לוֹ לִכְתֹּב, אֶלָּא שֶׁכִּנָּה הַכָּתוּב. וְזֶה אֶחָד מִתִּקּוּנֵי סוֹפְרִים בַּתּוֹרָה לְכִנּוּי וּלְתִקּוּן לָשׁוֹן.

(טו) **וְאִם כְּדֵין אַתְּ עָבֵד לִי קְטָלְנִי כְּעַן קְטוֹל אִם אַשְׁכָּחִית רַחֲמִין קֳדָמָךְ וְלָא אֶחֱזֵי בְּבִישָׁתִי׃**

(טז) **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֶסְפָה־לִּי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָדַעְתָּ כִּי־הֵם זִקְנֵי הָעָם וְשֹׁטְרָיו וְלָקַחְתָּ אֹתָם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וְהִתְיַצְּבוּ שָׁם עִמָּךְ׃**

רש"י◄ **אֶסְפָה־לִּי•** הֲרֵי תְּשׁוּבָה לִתְלוּנָתְךָ שֶׁאָמַרְתָּ: "לֹא־אוּכַל אָנֹכִי לְבַדִּי". וְהַזְּקֵנִים הָרְאשׁוֹנִים הֵיכָן הָיוּ? וַהֲלֹא אַף בְּמִצְרַיִם יָשְׁבוּ עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ג): "לֵךְ וְאָסַפְתָּ אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל"? אֶלָּא בְּאֵשׁ תַּבְעֵרָה מֵתוּ, וּרְאוּיִים הָיוּ מִסִּינַי לְכָךְ, דִּכְתִיב (שמות כד): "וַיֶּחֱזוּ אֶת־הָאֱלֹהִים", שֶׁנָּהֲגוּ קַלּוּת רֹאשׁ, כְּנוֹשֵׁךְ פִּתּוֹ וּמְדַבֵּר בִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ. וְזֶהוּ (שם): "וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ". וְלֹא רָצָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לִתֵּן אֲבֵלוּת בְּמַתַּן־תּוֹרָה וּפָרַע לָהֶם כָּאן. **אֲשֶׁר יָדַעְתָּ כִּי־הֵם וְגוֹ'•** אוֹתָן שֶׁאַתָּה

מַכִּיר שֶׁנִּתְמַנּוּ עֲלֵיהֶם שׁוֹטְרִים בְּמִצְרַיִם בַּעֲבוֹדַת פֶּרֶךְ, וְהָיוּ מְרַחֲמִים עֲלֵיהֶם וּמֵכִים עַל יָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ה): "וַיֻּכּוּ שֹׁטְרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" — עַתָּה יִתְמַנּוּ בִּגְדֵלָתָן, כְּדֶרֶךְ שֶׁנִּצְטַעֲרוּ בְּצָרָתָן. **וְלָקַחְתָּ אֹתָם•** קָחֵם בִּדְבָרִים: "אַשְׁרֵיכֶם שֶׁנִּתְמַנֵּיתֶם פַּרְנָסִים עַל בָּנָיו שֶׁל מָקוֹם!". **וְהִתְיַצְּבוּ שָׁם עִמָּךְ•** כְּדֵי שֶׁיִּרְאוּ יִשְׂרָאֵל וְיִנְהֲגוּ בָּהֶם גְּדֻלָּה וְכָבוֹד, וְיֹאמְרוּ: חֲבִיבִין אֵלּוּ שֶׁנִּכְנְסוּ עִם מֹשֶׁה לִשְׁמֹעַ דִּבּוּר מִפִּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא

(ספרי)◆

(טז) **וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה כְּנוֹשׁ קֳדָמַי שַׁבְעִין גַּבְרָא מִסָּבֵי יִשְׂרָאֵל דִּי יְדַעְתָּ אֲרֵי אִנּוּן סָבֵי עַמָּא וְסַרְכּוֹהִי וּתְדַבַּר יָתְהוֹן לְמַשְׁכַּן זִמְנָא וְיִתְעַתְּדוּן תַּמָּן עִמָּךְ׃**

(יז) **וְיָרַדְתִּי וְדִבַּרְתִּי עִמְּךָ שָׁם וְאָצַלְתִּי מִן־הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְשַׂמְתִּי עֲלֵיהֶם וְנָשְׂאוּ אִתְּךָ בְּמַשָּׂא הָעָם וְלֹא־תִשָּׂא אַתָּה לְבַדֶּךָ׃**

רש"י◄ **וְיָרַדְתִּי•** זוֹ אַחַת מֵעֶשֶׂר יְרִידוֹת הַכְּתוּבוֹת בַּתּוֹרָה. **וְדִבַּרְתִּי עִמְּךָ•** וְלֹא עִמָּהֶם. **וְאָצַלְתִּי•** כְּתַרְגּוּמוֹ "וַאֲרַבֵּי", כְּמוֹ (שמות כד): "וְאֶל־אֲצִילֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". **וְשַׂמְתִּי עֲלֵיהֶם•** לָמָּה מֹשֶׁה דּוֹמֶה בְּאוֹתָהּ שָׁעָה? לְנֵר שֶׁמֵּנַּח עַל גַּבֵּי מְנוֹרָה וְהַכֹּל

מַדְלִיקִין הֵימֶנּוּ וְאֵין אוֹרוֹ חָסֵר כְּלוּם. **וְנָשְׂאוּ אִתְּךָ•** הַתְנֵה עִמָּהֶם עַל־מְנָת שֶׁיְּקַבְּלוּ עֲלֵיהֶם טֹרַח בָּנַי, שֶׁהֵם טַרְחָנִים וְסַרְבָנִים. **וְלֹא־תִשָּׂא אַתָּה לְבַדֶּךָ•** (ספרי) הֲרֵי תְּשׁוּבָה לְמַה שֶׁאָמַרְתָּ: "לֹא־אוּכַל אָנֹכִי לְבַדִּי".

יז **וְאִתְגְּלֵי וֶאֱמַלֵּל עִמָּךְ תַּמָּן וַאֲרַבֵּי מִן רוּחָא דַּעֲלָךְ וֶאֱשַׁוֵּי עֲלֵיהוֹן וִיסוֹבְּרוּן עִמָּךְ בְּמַטּוּל עַמָּא וְלָא תְסוֹבַר אַתְּ בִּלְחוֹדָךְ׃**

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(טו) **וְאַל אֶרְאֶה בְּרָעָתִי.** כִּי טוֹב לִי לָמוּת מִיָּד, וְלֹא לִהְיוֹתִי (מתנוה) [מִתְנַוְּנָה] וְהוֹלֵךְ בְּיָדָם: תורה טז

(טז) **אֶסְפָה לִּי שִׁבְעִים אִישׁ.** מַהוּ **לִי,** וּמַהוּ **אִישׁ** וְלֹא אָמַר 'אֲנָשִׁים', אֶלָּא מְיוּחָדִים, כְּבְיָכוֹל שֶׁיִּהוּ דּוֹמִין לִי, שֶׁנֶּאֱמַר בִּי (שמות טו ג) ה' **אִישׁ** מִלְחָמָה, וְשֶׁיִּהוּ דּוֹמִין לְךָ שֶׁנֶּאֱמַר (להלן יב ג) וְהָ**אִישׁ** מֹשֶׁה עָנָיו מְאֹד (במדב"ר טו כג). וְכֵן דָּרְשִׁינַן בְּסִנְהֶדְרִין (לז), אִתְּךָ (שמות יח כב) בְּדוֹמִין לְךָ. דָּבָר אַחֵר, **לִי,** שֶׁיִּהְיוּ מְקַיְּימִין הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ שֶׁלִּי, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (עמוס ט ו) הַבּוֹנֶה בַשָּׁמַיִם מַעֲלוֹתָיו וַאֲגֻדָּתוֹ עַל אֶרֶץ יְסָדָהּ, בִּשְׁבִיל אֲגוּדָה שֶׁלִּי שֶׁל סַנְהֶדְרִין מְיוּסֶדֶת הָאָרֶץ, וְאִם אֵין אֶרֶץ אֵין שָׁמַיִם. מָשָׁל לְפַלְטֵרִין גְּדוֹלִים בְּנוּיִים עַל סְפִינוֹת, כָּל זְמַן שֶׁהַסְּפִינוֹת מְחוּבָּרוֹת פַּלְטֵרִין שֶׁעַל גַּבָּן עוֹמְדִים, נִסְתַּלְּקוּ הַסְּפִינוֹת נָפְלוּ הַפַּלְטֵרִין (במדב"ר טו יח):

אֲשֶׁר יָדַעְתָּ כִּי הֵם. שֶׁהוּכּוּ בִּשְׁבִילָם בְּמִצְרַיִם, כִּדְאָמַר (שמות ה יד) וַיֻּכּוּ שֹׁטְרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁכָּל מִי שֶׁמּוֹסֵר עַצְמוֹ עַל יִשְׂרָאֵל זוֹכֶה לִגְדוּלָּה וּלְכָבוֹד וּלְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ (במדב"ר טו ב): תורה יז

(יז) **וְיָרַדְתִּי.** מְלַמֵּד שֶׁיּוֹם זֶה הָיָה חָבִיב לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא כְּיוֹם מַתַּן תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יט יא) כִּי בַיּוֹם הַשְּׁלִשִׁי יֵרֵד ה' וגו' עַל הַר סִינָי (במדב"ר טו כה):

וְאָצַלְתִּי מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ פַּרְדֵּס נָאֶה [וְשָׂכַר] שׁוֹמֵר לִשְׁמָרוֹ, לְיָמִים אָמַר לוֹ הַשּׁוֹמֵר אֵינִי יָכוֹל לִשְׁמָרוֹ בְּלוֹ לְבַדִּי אֶלָּא הָבֵא אֲחֵרִים שֶׁיִּשְׁמְרוּ עִמִּי, אָמַר לוֹ הַמֶּלֶךְ:

(יח) וְאֶל־הָעָם תֹּאמַר הִתְקַדְּשׁוּ לְמָחָר וַאֲכַלְתֶּם בָּשָׂר כִּי בְכִיתֶם בְּאָזְנֵי יְהוָה לֵאמֹר מִי יַאֲכִלֵנוּ בָשָׂר כִּי־טוֹב לָנוּ בְּמִצְרָיִם וְנָתַן יְהוָה לָכֶם בָּשָׂר וַאֲכַלְתֶּם:

יח וּלְעַמָּא תֵּימַר אִזְדַּמְּנוּ לְמָחַר וְתֵיכְלוּן בִּסְרָא אֲרֵי בְּכֵיתוּן קֳדָם יְיָ לְמֵימַר מָן יַכְלִנָּנָא בִּסְרָא אֲרֵי טַב לָנָא בְּמִצְרָיִם וְיִתֵּן יְיָ לְכוֹן בִּסְרָא וְתֵיכְלוּן:

רש"י◄ הִתְקַדְּשׁוּ • הַזְמִינוּ עַצְמְכֶם לְפֶרְעָנוּת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ירמיה יב): "וְהַקְדֵּשֵׁם לְיוֹם הֲרֵגָה".

(יט) לֹא יוֹם אֶחָד תֹּאכְלוּן וְלֹא יוֹמַיִם וְלֹא חֲמִשָּׁה יָמִים וְלֹא עֲשָׂרָה יָמִים וְלֹא עֶשְׂרִים יוֹם:

יט לָא יוֹמָא חַד תֵּיכְלוּן וְלָא תְרֵין יוֹמִין וְלָא חַמְשָׁה יוֹמִין וְלָא עַשְׂרָא יוֹמִין וְלָא עַשְׂרִין יוֹמִין:

(כ) עַד חֹדֶשׁ יָמִים עַד אֲשֶׁר־יֵצֵא מֵאַפְּכֶם וְהָיָה לָכֶם לְזָרָא יַעַן כִּי־מָאַסְתֶּם אֶת־יְהוָה אֲשֶׁר בְּקִרְבְּכֶם וַתִּבְכּוּ לְפָנָיו לֵאמֹר לָמָּה זֶּה יָצָאנוּ מִמִּצְרָיִם:

כ עַד יְרַח יוֹמִין עַד דִּי תְקוֹצוּן בֵּהּ וִיהֵי לְכוֹן לְתַקָּלָא חֲלַף דְּקַצָּתוּן יָת מֵימְרָא דַיְיָ דִּשְׁכִנְתֵּהּ שַׁרְיַת בֵּינֵיכוֹן וּבְכֵיתוּן קֳדָמוֹהִי לְמֵימַר לְמָא דְנַן נְפַקְנָא מִמִּצְרָיִם:

רש"י◄ עַד חֹדֶשׁ יָמִים • זוֹ בַּכְּשֵׁרִים, שֶׁמִּתְמַצִּין עַל מִטּוֹתֵיהֶן וְאַחַר־כָּךְ נִשְׁמָתָן יוֹצְאָה. וּבָרְשָׁעִים הוּא אוֹמֵר: "הַבָּשָׂר עוֹדֶנּוּ בֵּין שִׁנֵּיהֶם" — כָּךְ הִיא שְׁנוּיָה בַּ'סִּפְרֵי', אֲבָל בַּ'מְּכִילְתָּא' שְׁנוּיָה חִלּוּף: הָרְשָׁעִים אוֹכְלִין וּמִצְטַעֲרִין שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְהַכְּשֵׁרִים "הַבָּשָׂר עוֹדֶנּוּ בֵּין שִׁנֵּיהֶם". עַד אֲשֶׁר־יֵצֵא מֵאַפְּכֶם • כְּתַרְגּוּמוֹ: "דִּי תְקוֹצוּן בֵּיהּ". יְהֵא דּוֹמֶה לָכֶם כְּאִלּוּ אֲכַלְתֶּם מִמֶּנּוּ יוֹתֵר מִדַּאי, עַד שֶׁיּוֹצֵא וְנִגְעָל לַחוּץ דֶּרֶךְ הָאַף. וְהָיָה לָכֶם לְזָרָא • (ספרי) שֶׁתִּהְיוּ מְרַחֲקִין אוֹתוֹ יוֹתֵר מִמַּה שֶׁקֵּרַבְתֶּם. וּבְדִבְרֵי רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן רָאִיתִי שֶׁיֵּשׁ מָקוֹם שֶׁקּוֹרִין לְחֶרֶב "זָרָא". אֶת־ה' אֲשֶׁר בְּקִרְבְּכֶם • אִם לֹא שֶׁנְּטַעְתִּי שְׁכִינָתִי בֵּינֵיכֶם, לֹא גָּבַהּ לְבַבְכֶם לְכָנֵס לְכָל הַדְּבָרִים הַלָּלוּ.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(ו)לְךָ נָתַתִּי הַפְּרִדֵּס לְשָׁמְרוֹ וְכָל [שְׂכַר] שְׁמִירָתוֹ נָתַתִּי לְךָ וְעַכְשָׁיו אַתָּה אוֹמֵר לְהָבִיא אֲחֵרִים, חַיֶּיךָ שֶׁאֵינִי נוֹתֵן לָהֶם שְׂכַר שְׁמִירָה מִשֶּׁלִּי אֶלָּא מִתּוֹךְ שֶׁכָּר שֶׁנָּדַרְתִּי לְךָ. כָּךְ אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְמֹשֶׁה, לְךָ נָתַתִּי רוּחַ וְדַעַת לִפְדּוֹת בָּנַי וְלֹא הָיִיתִי מְבַקֵּשׁ אֲחֵרִים, וְאַתָּה אָמַרְתָּ **לֹא אוּכַל [וְאָנֹכִי] לְבַדִּי**, חַיֶּיךָ לֹא יִטְּלוּ מִשֶּׁלִּי אֶלָּא **וְאָצַלְתִּי מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ**. וְאַף עַל פִּי כֵן מֹשֶׁה לֹא חִיסֵּר כְּלוּם, [תֵּדַע לְךָ שֶׁלְּאַחַר] אַרְבָּעִים שָׁנָה אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְמֹשֶׁה (להלן כז יח־כ) קַח לְךָ אֶת יְהוֹשֻׁעַ וגו' וְנָתַתָּה מֵהוֹדְךָ עָלָיו, שֶׁלֹּא חָסַר מִמֶּנּוּ כְּלוּם. מָשָׁל לְנֵר שֶׁהָיָה דּוֹלֵק וְהִדְלִיקוּ מִמֶּנּוּ כַּמָּה נֵרוֹת, וְאוֹר דְּלֵיקָתוֹ לֹא חָסַר (במדב"ר טו כה): תורה יח

(יט) **לֹא יוֹם אֶחָד וגו'.** לָמָּה נֶאֱמְרוּ כָּל הַפָּרָטוֹת הַלָּלוּ, שֶׁכָּל אֵלּוּ עוֹלִין כָּל הַיָּמִים שֶׁנִּצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל [לִשְׁבּוֹת]. **יוֹם וְיוֹמַיִם** הֲרֵי שְׁלֹשָׁה, **וַחֲמִשָּׁה** הֲרֵי שְׁמוֹנָה, **וַעֲשָׂרָה** הֲרֵי שְׁמוֹנֶה עָשָׂר, **וְעֶשְׂרִים יוֹם** הֲרֵי שְׁלֹשִׁים וּשְׁמוֹנֶה, **וְחוֹדֶשׁ יָמִים** מֵעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה יוֹם הֲרֵי שִׁשִּׁים וְשִׁבְעָה יוֹם, וּכְמִנְיָן זֶה יֵשׁ שַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים בַּשָּׁנָה, הֲרֵי חֲמִשִּׁים שַׁבָּתוֹת יֵשׁ בִּשְׁנַת הַלְּבָנָה שֶׁעוֹלָה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים וְאַרְבַּע יָמִים, וְאַרְבָּעָה מִפֶּסַח, וּשְׁנֵי יָמִים מִשָּׁבוּעוֹת, וּשְׁנֵי יָמִים מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְאֶחָד שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים, הֲרֵי חֲמִשִּׁים וְתִשְׁעָה, וְאַרְבָּעָה מִסּוּכּוֹת הֲרֵי שִׁשִּׁים וּשְׁלֹשָׁה, וְאַרְבַּע שַׁבָּתוֹת מֵחוֹדֶשׁ הָעִיבּוּר הֲרֵי שִׁשִּׁים וְשִׁבְעָה, הֵיְינוּ טַעְמָא דְּקָאָמַר (כלהו) רַחֲמָנָא כָּל אוֹתָן הַיָּמִים (שיאכל הימים) שֶׁיֹּאכְלוּ הַבָּשָׂר לֹא יִהְיֶה לָהֶם שׁוּם מוּם:

וְלֹי נִרְאֶה לְפָרֵשׁ, **לֹא יוֹם**, לֹא יִהְיֶה לָכֶם אֲכִילָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. וְלֹא בִּשְׁנֵי יָמִים שֶׁל שָׁבוּעוֹת שֶׁהוּא יוֹם שִׂמְחָה לְפָנַי, אִי נַמִי בִּשְׁנֵי יָמִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁהֵם יוֹם זִכָּרוֹן לְפָנַי, וְלֹא בַּחֲמִשָּׁה יָמִים שֶׁבֵּין יוֹם הַכִּפּוּרִים לְסוּכּוֹת, וְיוֹם סוּכּוֹת בִּכְלָל, שֶׁהֵם יְמֵי שִׂמְחָה לְיִשְׂרָאֵל עַל שֶׁנִּתְכַּפְּרוּ עֲוֹנוֹתֵיהֶם, וְלֹא בַּעֲשֶׂרֶת יְמֵי תְשׁוּבָה, וְלֹא בְּעֶשְׂרִים יוֹם הֲרֵי עֶשְׂרִים וְאֶחָד יוֹם, שֶׁלֹּא יִהְיֶה לָהֶם בְּעֶשְׂרִים וְאֶחָד יוֹם שֶׁיִּשְׂרָאֵל גּוֹמְרִין בָּהֶן אֶת הַהַלֵּל בַּגּוֹלָה (תענית כח) שֶׁהֵם יְמֵי שִׂמְחָה לְיִשְׂרָאֵל, וּלְכָךְ כְּתִיב **יוֹם** וְלֹא כְּתִיב 'יָמִים' כְּמוֹ בְּאַחֲרִיתִי. **עַד חוֹדֶשׁ יָמִים**, כְּלוֹמַר אוֹתָהּ אֲכִילָה תִּהְיֶה כְּמוֹ חֹדֶשׁ שֶׁנֶּחֱרַב בּוֹ הַבַּיִת בָּרִאשׁוֹנָה וּבַשְּׁנִיָּה. וְאִם נִדּוֹנוּ בִּשְׂרִיפָה יֵשׁ לוֹמַר שֶׁרָמַז לָהֶם שֶׁיִּדּוֹנוּ בִּשְׂרֵיפָה כְּמוֹ הַבַּיִת, שֶׁנֶּאֱמַר (איכה ד יא) וַיַּצֶּת אֵשׁ בְּצִיּוֹן. וְעַל כָּרְחָךְ צָרִיךְ לוֹמַר כֵּן, דְּלֵיכָּא לְמֵימַר שֶׁיֹּאכְלוּ מִן הַבָּשָׂר חוֹדֶשׁ שָׁלֵם, דְּהָא כְּתִיב (פסוק לג) הַבָּשָׂר עוֹדֶנּוּ בֵּין שִׁנֵּיהֶם וגו': תורה כ

(כא) **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה שֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי הָעָם אֲשֶׁר אָנֹכִי בְּקִרְבּוֹ וְאַתָּה אָמַרְתָּ בָּשָׂר אֶתֵּן לָהֶם וְאָכְלוּ חֹדֶשׁ יָמִים:**

כא וַאֲמַר מֹשֶׁה שִׁית מְאָה אַלְפִין גַּבְרָא רִגְלָאָה עַמָּא דִּי אֲנָא בֵּינֵיהוֹן וְאַתְּ אֲמַרְתְּ בִּסְרָא אֶתֵּן לְהוֹן וְיֵיכְלוּן יְרַח יוֹמִין:

רש"י◄ **שֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי** • לֹא חָשׁ לִמְנוֹת אֶת הַפֶּרֶט, שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים הַיְתֵרִים. וְרַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן פֵּירֵשׁ: שֶׁלֹּא בָּכוּ אֶלָּא אוֹתָן שֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם.

(כב) **הֲצֹאן וּבָקָר יִשָּׁחֵט לָהֶם וּמָצָא לָהֶם אִם אֶת־כָּל־דְּגֵי הַיָּם יֵאָסֵף לָהֶם וּמָצָא לָהֶם: פ**

כב הֲצָן וְתוֹרִין יִתְנַכְּסוּן לְהוֹן הַיְסַפְּקוּן לְהוֹן אִם יָת כָּל נוּנֵי יַמָּא יִתְכַּנְּשׁוּן לְהוֹן הַיְסַפְּקוּן לְהוֹן:

רש"י◄ **הֲצֹאן וּבָקָר יִשָּׁחֵט** • (ספרי) זֶה אֶחָד מֵאַרְבָּעָה דְּבָרִים שֶׁהָיָה רַבִּי עֲקִיבָא דּוֹרֵשׁ, וְאֵין רַבִּי שִׁמְעוֹן דּוֹרֵשׁ כְּמוֹתוֹ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: "שֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי... וְאַתָּה אָמַרְתָּ: בָּשָׂר אֶתֵּן לָהֶם וְאָכְלוּ חֹדֶשׁ יָמִים הֲצֹאן וּבָקָר וְגוֹ'" — הַכֹּל כְּמַשְׁמָעוֹ: מִי יַסְפִּיק לָהֶם? כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כה): "וּמָצָא כְּדֵי גְּאֻלָּתוֹ". וְאֵיזוֹ קָשָׁה: זוֹ, אוֹ (במדבר כ): "שִׁמְעוּ־נָא הַמֹּרִים"? אֶלָּא לְפִי שֶׁלֹּא אָמַר בָּרַבִּים, חָסַךְ לוֹ הַכָּתוּב וְלֹא נִפְרַע מִמֶּנּוּ, וְזוֹ שֶׁל מְרִיבָה הָיְתָה בַּגָּלוּי, לְפִיכָךְ לֹא חָסַךְ לוֹ הַכָּתוּב. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: חַס־וְשָׁלוֹם, לֹא עָלְתָה עַל דַּעְתּוֹ שֶׁל אוֹתוֹ צַדִּיק כָּךְ! מִי שֶׁכָּתוּב בּוֹ (שם יב): "בְּכָל־בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא", יֹאמַר: אֵין הַמָּקוֹם מַסְפִּיק לָנוּ? אֶלָּא כָּךְ אָמַר: "שֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי וְגוֹ', וְאַתָּה אָמַרְתָּ בָּשָׂר אֶתֵּן לְחֹדֶשׁ יָמִים, וְאַחַר־כָּךְ תַּהֲרֹג אַמָּה גְּדוֹלָה כָּזוֹ! "הֲצֹאן וּבָקָר יִשָּׁחֵט לָהֶם" כְּדֵי שֶׁיֵּהָרְגוּ, וּתְהֵא אֲכִילָה זוֹ מְסֻפֶּקֶתְן עַד עוֹלָם? וְכִי שִׁבְחֲךָ הוּא זֶה? אוֹמְרִים לוֹ לַחֲמוֹר: "טֹל כּוֹר שְׁעוֹרִים וְנַחְתּוֹךְ רֹאשְׁךָ"? הֶשִׁיבוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: "וְאִם לֹא אֶתֵּן, יֹאמְרוּ שֶׁקָּצְרָה יָדִי. הֲטוֹב בְּעֵינֶיךָ שֶׁיַּד ה' תִּקָּצֵר בְּעֵינֵיהֶם? יֹאבְדוּ הֵם וּמֵאָה כַּיּוֹצֵא בָּהֶם, וְאַל תְּהִי יָדִי קְצָרָה לִפְנֵיהֶם אֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת"!.

(כג) **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הֲיַד יְהוָה תִּקְצָר עַתָּה תִּרְאֶה הֲיִקְרְךָ דְבָרִי אִם־לֹא:**

כג וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה הֲמֵימְרָא דַיְיָ יִתְעַבַּד כְּעַן תֶּחֱזֵי הַיְעַרְעִנָּךְ פִּתְגָמִי אִם לָא:

רש"י◄ **עַתָּה תִּרְאֶה הֲיִקְרְךָ דְבָרִי** • רַבָּן גַּמְלִיאֵל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא אוֹמֵר: אִי אֶפְשָׁר לַעֲמֹד עַל הַטָּפֵל, מֵאַחַר שֶׁאֵינָן מְבַקְּשִׁים אֶלָּא עֲלִילָה לֹא תַּסְפִּיק לָהֶם, סוֹפָן לָדוּן אַחֲרֶיךָ; אִם אַתָּה נוֹתֵן לָהֶם בְּשַׂר בְּהֵמָה גַּסָּה, יֹאמְרוּ: דַּקָּה בִּקַּשְׁנוּ. וְאִם אַתָּה נוֹתֵן לָהֶם דַּקָּה, יֹאמְרוּ: גַּסָּה בִּקַּשְׁנוּ, חַיָּה וָעוֹף בִּקַּשְׁנוּ, דָּגִים וַחֲגָבִים בִּקַּשְׁנוּ! אָמַר לוֹ: אִם־כֵּן יֹאמְרוּ שֶׁקָּצְרָה יָדִי. אָמַר לְפָנָיו: הֲרֵינִי הוֹלֵךְ וּמְפַיְּסָן. אָמַר לוֹ: "עַתָּה תִּרְאֶה הֲיִקְרְךָ דְבָרִי" — שֶׁלֹּא יִשְׁמְעוּ לְךָ. הָלַךְ מֹשֶׁה לְפַיְּסָן (זֶה קָאֵי גַּם לְרַשִּׁ"י לְעֵיל). אָמַר לָהֶם: הֲיַד ה' תִּקְצָר? (תהילים עח) "הֵן הִכָּה־צוּר וַיָּזוּבוּ מַיִם וְגוֹ' הֲגַם־לֶחֶם יוּכַל־תֵּת". אָמְרוּ: פִּשְׁרָה הִיא זוֹ, אֵין בּוֹ כֹּחַ לְמַלְּאוֹת שְׁאֵלָתֵנוּ. וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶל־הָעָם", כֵּיוָן שֶׁלֹּא שָׁמְעוּ לוֹ: וַיֶּאֱסֹף שִׁבְעִים אִישׁ וְגוֹ'.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(כא־כג) **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה שֵׁשׁ מֵאוֹת וגו'.** וּמַקְשִׁין הָעוֹלָם, הֵיאָךְ עוֹלָה עַל דַּעְתּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לוֹמַר דָּבָר זֶה, וְכִי לֹא הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁהָיָה בְּיָדוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְהַסְפִּיק שְׁאֵלָתָם. וּפֵירֵשׁ הַגָּאוֹן רַבִּי נִסִּים דְּהָכִי קָאָמַר, **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי הָעָם אֲשֶׁר אָנֹכִי בְּקִרְבּוֹ**, כְּלוֹמַר עִם רַב הֵם, **וְאַתָּה אָמַרְתָּ בָּשָׂר אֶתֵּן לָהֶם וְאָכְלוּ חֹדֶשׁ יָמִים**, כְּלוֹמַר אָמַרְתָּ בְּאַף וּבְחֵימָה, כְּדִכְתִיב **עַד אֲשֶׁר יֵצֵא מֵאַפְּכֶם**, בָּשָׂר אֶתֵּן לָהֶם בְּיוֹם אֶחָד כְּדֵי לֶאֱכוֹל חֹדֶשׁ יָמִים, **הֲצֹאן וּבָקָר יִשָּׁחֵט לָהֶם**, כְּלוֹמַר עַל מַה שֶׁאָמַרְתָּ לְהַסְפִּיק יָדַעְתִּי כִּי כֹּל תּוּכַל, אֲבָל מַה שֶׁעַל הָאָדָם לַעֲשׂוֹת מַה יִּהְיֶה, וְכִי יוּכְלוּ בְּנֵי אָדָם לֶאֱסוֹף בְּיוֹם אֶחָד לְצוֹרֶךְ שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי עַד חוֹדֶשׁ יָמִים, **וְאִם [אֶת] כָּל דְּגֵי הַיָּם יֵאָסֵף**, כְּלוֹמַר אִם יִהְיוּ כָּל דְּגֵי הַיָּם נִצּוֹדִים בִּמְצוֹדָה וְלֹא יִהְיוּ צְרִיכִים כִּי אִם לֶאֱסוֹף, כְּלוּם יְכוֹלִין לֶאֱסוֹף בְּיוֹם אֶחָד לְצוֹרֶךְ חוֹדֶשׁ יָמִים:

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הֲיַד ה' תִּקְצָר. כְּלוֹמַר, כְּמוֹ שֶׁבְּיָדִי לְהַסְפִּיק, כֵּן בְּיָדִי לֶאֱחוֹז בְּיָדָם עַד שֶׁיִּתְקַיְּימוּ דְּבָרַי. וְזֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (פסוק לא) וַיִּטֹּשׁ עַל הַמַּחֲנֶה וגו' וּכְאַמָּתַיִם עַל פְּנֵי הָאָרֶץ,

(כד) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶל־הָעָם אֵת דִּבְרֵי יְהוָה וַיֶּאֱסֹף שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי הָעָם וַיַּעֲמֵד אֹתָם סְבִיבֹת הָאֹהֶל:

כד וּנְפַק מֹשֶׁה וּמַלִּיל לְעַמָּא יָת פִּתְגָמַיָּא דַיְיָ וּכְנֵשׁ שַׁבְעִין גַּבְרָא מִסָּבֵי עַמָּא וַאֲקֵם יָתְהוֹן סְחוֹר סְחוֹר לְמַשְׁכְּנָא:

(כה) וַיֵּרֶד יְהוָה ׀ בֶּעָנָן וַיְדַבֵּר אֵלָיו וַיָּאצֶל מִן־הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלָיו וַיִּתֵּן עַל־שִׁבְעִים אִישׁ הַזְּקֵנִים וַיְהִי כְּנוֹחַ עֲלֵיהֶם הָרוּחַ וַיִּתְנַבְּאוּ וְלֹא יָסָפוּ:

כה וְאִתְגְּלִי יְיָ בַּעֲנָנָא וּמַלִּיל עִמֵּהּ וְרַבִּי מִן רוּחָא דִּי עֲלוֹהִי וִיהַב עַל שַׁבְעִין גַּבְרָא סָבַיָּא וַהֲוָה כַּד שְׁרַת עֲלֵיהוֹן רוּחָא דְּנְבוּאָה וּמִתְנַבְּאִין וְלָא פַסְקִין:

רש"י◄ **וְלֹא יָסָפוּ•** לֹא נִתְנַבְּאוּ אֶלָּא אוֹתוֹ הַיּוֹם לְבַדּוֹ, כָּךְ מְפֹרָשׁ בַּ'סִּפְרֵי'. וְאוֹנְקְלוֹס תִּרְגֵּם: "וְלָא פַסְקִין", שֶׁלֹּא פָּסְקָה נְבוּאָה מֵהֶם.

(כו) וַיִּשָּׁאֲרוּ שְׁנֵי־אֲנָשִׁים ׀ בַּמַּחֲנֶה שֵׁם הָאֶחָד ׀ אֶלְדָּד וְשֵׁם הַשֵּׁנִי מֵידָד וַתָּנַח עֲלֵהֶם הָרוּחַ וְהֵמָּה בַּכְּתֻבִים וְלֹא יָצְאוּ הָאֹהֱלָה וַיִּתְנַבְּאוּ בַּמַּחֲנֶה:

כו וְאִשְׁתְּאָרוּ תְּרֵין גֻּבְרִין בְּמַשְׁרִיתָא שׁוּם חַד אֶלְדָּד וְשׁוּם תִּנְיָנָא מֵידָד וּשְׁרַת עֲלֵיהוֹן רוּחָא דְּנְבוּאָה וְאִנּוּן בִּכְתִיבַיָּא וְלָא נְפָקוּ לְמַשְׁכְּנָא וְאִתְנַבִּיאוּ בְּמַשְׁרִיתָא:

רש"י◄ **וַיִּשָּׁאֲרוּ שְׁנֵי־אֲנָשִׁים•** (ספרי) מֵאוֹתָן שֶׁנִּבְחֲרוּ. אָמְרוּ: אֵין אָנוּ כְּדָאִין לִגְדֻלָּה זוֹ. **וְהֵמָּה בַּכְּתֻבִים•** בַּמְבֹרָרִים שֶׁבָּהֶם לְסַנְהֶדְרִין. וְנִכְתְּבוּ כֻּלָּם נְקוּבִים בְּשֵׁמוֹת וְעַל־יְדֵי גּוֹרָל; לְפִי שֶׁהַחֶשְׁבּוֹן עוֹלֶה לִי"ב שְׁבָטִים שִׁשָּׁה שִׁשָּׁה לְכָל שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט, חוּץ מִשְּׁנֵי שְׁבָטִים שֶׁאֵין מַגִּיעַ אֲלֵיהֶם אֶלָּא חֲמִשָּׁה חֲמִשָּׁה. אָמַר מֹשֶׁה: אֵין שֵׁבֶט שׁוֹמֵעַ לִי לִפְחוֹת מִשִּׁבְטוֹ זָקֵן אֶחָד.

מֶה עָשָׂה? נָטַל שִׁבְעִים וּשְׁתַּיִם פִּתְקִין וְכָתַב עַל שִׁבְעִים "זָקֵן", וְעַל שְׁנַיִם חָלָק. וּבֵרֵר מִכָּל שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט שִׁשָּׁה, וְהָיוּ שִׁבְעִים וּשְׁתַּיִם. אָמַר לָהֶם: טְלוּ פִּתְקֵיכֶם מִתּוֹךְ קַלְפֵּי. מִי שֶׁעָלָה בְּיָדוֹ "זָקֵן" נִתְקַדֵּשׁ, וּמִי שֶׁעָלָה בְּיָדוֹ חָלָק, אָמַר לוֹ: הַמָּקוֹם לֹא חָפֵץ בְּךָ.

(כז) וַיָּרָץ הַנַּעַר וַיַּגֵּד לְמֹשֶׁה וַיֹּאמַר אֶלְדָּד וּמֵידָד מִתְנַבְּאִים בַּמַּחֲנֶה:

כז וּרְהַט עוּלֵּמָא וְחַוִּי לְמֹשֶׁה וַאֲמַר אֶלְדָּד וּמֵידָד מִתְנַבְּאִין בְּמַשְׁרִיתָא:

רש"י◄ **וַיָּרָץ הַנַּעַר•** יֵשׁ אוֹמְרִים: גֵּרְשׁוֹם בֶּן מֹשֶׁה הָיָה.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

מִגּוֹבַהּ, שֶׁלֹּא הָיוּ צְרִיכִין אֲפִילוּ לְהוֹשֶׁטַת יָד. דָּבָר אַחֵר, **הֲצֹאן וּבָקָר** וגו', בְּוַדַּאי מֹשֶׁה הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ כֹּחַ בְּיַד הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְהַסְפִּיק, אֶלָּא הָכִי קָאָמַר, אַתָּה אָסַרְתָּ לָהֶם בְּשַׂר תַּאֲוָה כִּי־אִם עַל־יְדֵי הַקְרָבַת קָרְבָּן אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד (חולין טז:), וְאֵין כָּאן אֶלָּא שָׁלֹשׁ כֹּהֲנִים אַהֲרֹן וּבָנָיו, וְאִם כֵּן הַמּוּרָם מֵהֶם יָבוֹא לִידֵי נוֹתָר שֶׁלֹּא יַסְפִּיקוּ לֶאֱכוֹל הַכֹּל. **אִם אֶת כָּל דְּגֵי הַיָּם יֵאָסֵף לָהֶם וּמָצָא לָהֶם**, בְּנִיחוּתָא, כְּלוֹמַר אִם הָיוּ שׁוֹאֲלִים דָּגִים וְאַתָּה הָיִיתָ מַסְפִּיק לָהֶם, נִיחָא, שֶׁאֵין בָּהֶן קָרְבָּן, אֲבָל בְּשָׂר שֶׁאָמַרְתָּ לִיתֵּן לָהֶם דְּמַשְׁמַע מִצֹּאן וּבָקָר קַשְׁיָא, לְפִי שֶׁצְּרִיכִין לַעֲשׂוֹת מֵהֶן קָרְבָּן. **וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הֲיַד ה' תִּקְצָר**, עַתָּה תִּרְאֶה שֶׁאֶתֵּן לָהֶם בָּשָׂר וְלֹא יִצְטָרְכוּ לְקָרְבָּן, וְזֶהוּ הַשְּׁלָיו שֶׁאֵין מְבִיאִין מִמֶּנּוּ קָרְבָּן: תורה כד

(כז) **וַיָּרָץ הַנַּעַר.** זֶה גֵּרְשׁוֹם (במדב"ר טו יט): **וַיַּגֵּד לְמֹשֶׁה אֶלְדָּד וּמֵידָד.** אֲחֵי מֹשֶׁה הָיוּ. כִּי כְּשֶׁנִּיתְּנָה תּוֹרָה וְנֶאֱסְרוּ עַל הָעֲרָיוֹת פֵּירְשׁוּ כֻּלָּם, שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק י) וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה אֶת הָעָם בֹּכֶה לְמִשְׁפְּחֹתָיו, וְדָרְשִׁינַן (שבת קל.) עַל עִסְקֵי מִשְׁפְּחוֹתָיו, וְגַם עַמְרָם אֲבִי מֹשֶׁה פֵּירֵשׁ מִיּוֹכֶבֶד [דּוֹדָתוֹ] שֶׁהָיְתָה אִשְׁתּוֹ, וְנָשָׂא אִשָּׁה אַחֶרֶת וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה אֶלְדָּד וּמֵידָד. **אֶלְדָּד** 'אַל דּוֹד', **מֵידָד** 'מִי דּוֹד', כְּלוֹמַר חִלּוּף דּוֹד. וּמָצָאתִי קוֹנְדְּרֵיס מֵרַבִּי עַמְרָם, מֵרַבִּי הִלֵּל שֶׁהָיָה מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֲנִי הִלֵּל רָאִיתִי קֶבֶר אֶלְדָּד וּמֵידָד, וְהָיָה כָּתוּב עֲלֵיהֶם אֶלְדָּד וּמֵידָד אֲחֵי אַהֲרֹן מִן הָאָב וְלֹא מִן הָאֵם. וְיֵשׁ אוֹמְרִים **אֶלְדָּד** הוּא אֱלִידָד בֶּן כִּסְלוֹן (להלן לד כא), **מֵידָד** הוּא קְמוּאֵל בֶּן שִׁפְטָן (שם פסוק כד). וְאִיתְּמַר בַּמִּדְרַשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא (יב), שֶׁלְּפִי שֶׁמִּיַּעֲטוּ עַצְמָן זָכוּ לִהְיוֹת יְתֵרִים עַל הַזְּקֵנִים חֲמִשָּׁה דְּבָרִים. הַזְּקֵנִים לֹא נִתְנַבְּאוּ עַד לְמָחָר, שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק יח) וְאֶל הָעָם תֹּאמַר הִתְקַדְּשׁוּ לְמָחָר, אֲבָל אֵלּוּ מִתְנַבְּאִים מַה שֶּׁעָתִיד לִהְיוֹת לְסוֹף אַרְבָּעִים שָׁנָה, שֶׁנִּתְנַבְּאוּ מֹשֶׁה מֵת וִיהוֹשֻׁעַ מַכְנִיס יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ, וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁנִּתְנַבְּאוּ עַל מַפֶּלֶת גּוֹג וּמָגוֹג. הַזְּקֵנִים לֹא נִכְנְסוּ לָאָרֶץ, וְהֵם אֶלִידָד בֶּן כִּסְלוֹן וּקְמוּאֵל

(כח) **וַיַּעַן יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן מְשָׁרֵת מֹשֶׁה מִבְּחֻרָיו וַיֹּאמַר אֲדֹנִי מֹשֶׁה כְּלָאֵם:**

כח **וַאֲתֵב יְהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן מְשַׁמְּשָׁנֵהּ דְּמֹשֶׁה מֵעוּלֵמוּתֵהּ וַאֲמַר רִבּוֹנִי מֹשֶׁה אֲסָרְנוּן:**

רש"י◄ **כְּלָאֵם•** (סנהדרין ו) הַטֵּל עֲלֵיהֶם צָרְכֵי צִבּוּר, וְהֵם כָּלִים מֵאֲלֵיהֶם. (ספרי) דָּבָר אַחֵר: תְּנֵם אֶל בֵּית הַכֶּלֶא, לְפִי שֶׁהָיוּ מִתְנַבְּאִים: מֹשֶׁה מֵת, וִיהוֹשֻׁעַ מַכְנִיס אֶת יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ.

(כט) **וַיֹּאמֶר לוֹ מֹשֶׁה הַמְקַנֵּא אַתָּה לִי וּמִי יִתֵּן כָּל־עַם יְהוָה נְבִיאִים כִּי־יִתֵּן יְהוָה אֶת־רוּחוֹ עֲלֵיהֶם:**

כט **וַאֲמַר לֵהּ מֹשֶׁה הֲקִנְאָתִי אַתְּ מְקַנֵּי לִי רְעֵינָא פּוֹן וִיהוֹן כָּל עַמָּא דַיְיָ נְבִיאָן אֲרֵי יִתֵּן יְיָ יָת רוּחָא דִנְבוּאָתֵהּ עֲלֵיהוֹן:**

רש"י◄ **הַמְקַנֵּא אַתָּה לִי•** הֲקִנְאָתִי אַתָּה מְקַנֵּא?. **לִי•** כְּמוֹ "בִּשְׁבִילִי". כָּל לְשׁוֹן "קִנְאָה" — אָדָם הַנּוֹתֵן לֵב עַל הַדָּבָר, אוֹ לִנְקֹם אוֹ לַעֲזֹר אנפרמנ"ט בְּלַעַז, אוֹחֵז בָּעֲבִי הַמַּשָּׂא.

◆ שבת קודש י"ב סיון ◆

(ל) **וַיֵּאָסֵף מֹשֶׁה אֶל־הַמַּחֲנֶה הוּא וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל:**

ל **וְאִתְכְּנֵשׁ מֹשֶׁה לְמַשְׁרְיָתָא הוּא וְסָבֵי יִשְׂרָאֵל:**

רש"י◄ **וַיֵּאָסֵף מֹשֶׁה•** מִפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד. **אֶל־הַמַּחֲנֶה•** נִכְנְסוּ אִישׁ לְאָהֳלוֹ. **וַיֵּאָסֵף•** לְשׁוֹן כְּנִיסָה אֶל הַבַּיִת, כְּמוֹ (דברים כב): "וַאֲסַפְתּוֹ אֶל־תּוֹךְ בֵּיתֶךָ". וְאָב לְכֻלָּם (תהילים לט): "יְצָבֹר וְלֹא־יֵדַע מִי אֹסְפָם". מְלַמֵּד, שֶׁלֹּא הֵבִיא עֲלֵיהֶם פֵּרְעָנוּת עַד שֶׁנִּכְנְסוּ הַצַּדִּיקִים אִישׁ לְאָהֳלוֹ (ספרי).

(לא) **וְרוּחַ נָסַע | מֵאֵת יְהוָה וַיָּגָז שַׂלְוִים מִן־הַיָּם וַיִּטֹּשׁ עַל־הַמַּחֲנֶה כְּדֶרֶךְ יוֹם כֹּה וּכְדֶרֶךְ יוֹם כֹּה סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה וּכְאַמָּתַיִם עַל־פְּנֵי הָאָרֶץ:**

לא **וְרוּחָא נְטַל מִן קֳדָם יְיָ וְאַפְרַח שְׂלָיו מִן יַמָּא וּרְמָא עַל מַשְׁרְיָתָא כְּמַהֲלַךְ יוֹמָא לְכָא וּכְמַהֲלַךְ יוֹמָא לְכָא סְחוֹר סְחוֹר לְמַשְׁרְיָתָא וּכְרוּם תַּרְתֵּין אַמִּין עַל אַפֵּי אַרְעָא:**

רש"י◄ **וַיָּגָז•** וַיַּפְרִיחַ, וְכֵן (תהילים צ): "כִּי גָז חִישׁ". וְכֵן (נחום א): "נָגוֹזוּ וְעָבַר". **וַיִּטֹּשׁ•** וַיִּפְשֹׁט, כְּמוֹ (שמואל א ל): "וְהִנֵּה נְטֻשִׁים עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ", (יחזקאל כט): "וּנְטַשְׁתִּיךָ הַמִּדְבָּרָה". **וּכְאַמָּתַיִם•** פּוֹרְחוֹת בְּגֹבַהּ עַד שֶׁהֵן כְּנֶגֶד לִבּוֹ שֶׁל אָדָם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא טוֹרַח בַּאֲסִיפָתָן, לֹא לְהַגְבִּיהַּ וְלֹא לְשִׁחוֹת (ספרי).

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

בֶּן שִׁפְטָן נִכְנְסוּ לָאָרֶץ. הַזְּקֵנִים לֹא נִתְפָּרְשׁוּ שְׁמוֹתָן, וְאֵלּוּ נִתְפָּרְשׁוּ שְׁמוֹתָן. הַזְּקֵנִים נִפְסְקָה מֵהֶם נְבוּאָתָן שֶׁהָיְתָה מִשֶּׁל מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק יז) וְאָצַלְתִּי מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ, וְהַלְּלוּ הָיְתָה נְבוּאָתָם מִשֶּׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר **וַתָּנַח עֲלֵהֶם הָרוּחַ**, וְלֹא הָיוּ אֵצֶל מֹשֶׁה, אִם כֵּן נְבוּאָתָם מִשֶּׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הָיְתָה וְלֹא פְּסָקָה, שֶׁנֶּאֱמַר **אֶלְדָּד וּמֵידָד מִתְנַבְּאִים בַּמַּחֲנֶה**, דְּמַשְׁמַע מִתְנַבְּאִים וְהוֹלְכִין. כָּךְ מַסִּיק בְּפֶרֶק קַמָּא דְּסַנְהֶדְרִין (יז.). וְתֵימָה לִי הֵיאָךְ אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁהָיוּ אֲחֵי מֹשֶׁה, וְהֵם אֶלְיָדָד בֶּן כִּסְלוֹן שֶׁהָיָה מִמַּטֵּה בִנְיָמִין, וּמֵידָד הוּא קְמוּאֵל בֶּן שִׁפְטָן שֶׁהוּא מִמַּטֵּה אֶפְרַיִם. וְצָרִיךְ לוֹמַר דְּמַאן דְּאִית לֵיהּ הָא לֵית לֵיהּ הָא: תורה כח

(כח) **וַיֹּאמַר אֲדֹנִי מֹשֶׁה כְּלָאֵם.** פְּשָׁט, לְפִי שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שִׁבְעִים אִישׁ בִּלְבָד יִהְיוּ נְבִיאִים, וְהָיָה הַנַּעַר סָבוּר שֶׁהָיוּ שִׁבְעִים בְּלֹא אֶלְדָּד וּמֵידָד, וְאִם כֵּן נְבִיאֵי שֶׁקֶר הֵם, וּלְכָךְ אָמַר **כְּלָאֵם**: תורה כט

(כט) **וַיֹּאמֶר לוֹ מֹשֶׁה וגו' וּמִי יִתֵּן כָּל עַם ה' נְבִיאִים וגו'.** כְּלוֹמַר שֶׁמָּא נְבִיאֵי אֱמֶת הֵן, כִּי הַשִּׁבְעִים שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הָיוּ מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלַי, כִּדְכְתִיב (פסוק יז) וְאָצַלְתִּי מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ, אֲבָל מֵרוּחוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שֶׁמָּא אֵלֶּה מִתְנַבְּאִים. וּבְפֶרֶק קַמָּא דְּסַנְהֶדְרִין (יז.) מַסִּיק, בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר מֹשֶׁה מֵת, הַיְינוּ דִּכְתִיב **אֲדֹנִי מֹשֶׁה כְּלָאֵם**, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר עַל עֵסֶק שֶׁלָּיו הָיוּ מִתְנַבְּאִים, שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים עֲלֵי שֶׁלָּיו עֲלֵי שֶׁלָּיו, וּלְמַאן דְּאָמַר נָמֵי עַל עִסְקֵי גּוֹג וּמָגוֹג הָיוּ מִתְנַבְּאִים, אַמַּאי **כְּלָאֵם**. וּמְשַׁנֵּי לָאו אוֹרַח אַרְעָא, דְּהָווּ כְּתַלְמִיד הַמּוֹרֶה הֲלָכָה בִּפְנֵי רַבּוֹ, כְּמִי שֶׁהָיוּ רוֹצִין לִיטּוֹל אוּמָּנָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה מִמֶּנּוּ. וְעוֹד מַסִּיק, בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר הָנֵי תַּרְתֵּי הַיְינוּ דִּכְתִיב **מִי יִתֵּן** אֶת **כָּל עַם ה' נְבִיאִים**, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר מֹשֶׁה מֵת, מֵינָח הֲוָה נִיחָא לֵיהּ. וּמְשַׁנֵּי, לָא סִיְּימוּהָ קַמֵּיהּ. מַאי **כְּלָאֵם**, הַטֵּל עֲלֵיהֶם צָרְכֵי צִיבּוּר וְהֵם כָּלִים מֵאֲלֵיהֶן: תורה ל

(לב) וַיָּקָם הָעָם כָּל־הַיּוֹם הַהוּא וְכָל־הַלַּיְלָה וְכָל־יוֹם הַמָּחֳרָת וַיַּאַסְפוּ אֶת־ כתיב השלו קרי הַשְּׂלָיו הַמַּמְעִיט אָסַף עֲשָׂרָה חֳמָרִים וַיִּשְׁטְחוּ לָהֶם שָׁטוֹחַ סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה:

לב וְקָם עַמָּא כָּל יוֹמָא הַהוּא וְכָל לֵילְיָא וְכָל יוֹמָא דְּבַתְרוֹהִי וּכְנָשׁוּ יָת שְׁלָיוּ דְּאַזְעַר כְּנַשׁ עַשְׂרָא דְגוּרִין וּשְׁטָחוּ לְהוֹן מַשְׁטִיחִין סְחוֹר סְחוֹר לְמַשְׁרְיָתָא:

רש"י ◄ הַמַּמְעִיט • מִי שֶׁאָסַף פָּחוֹת מִכֻּלָּם, הָעֲצֵלִים וְהַחִגְּרִים, אָסַף עֲשָׂרָה חֲמָרִים. וַיִּשְׁטְחוּ • עָשׂוּ אוֹתָם מַשְׁטִיחִין מַשְׁטִיחִין.

(לג) הַבָּשָׂר עוֹדֶנּוּ בֵּין שִׁנֵּיהֶם טֶרֶם יִכָּרֵת וְאַף יְהוָה חָרָה בָעָם וַיַּךְ יְהוָה בָּעָם מַכָּה רַבָּה מְאֹד:

לג בִּסְרָא עַד כְּעַן בֵּין שִׁנֵּיהוֹן עַד לָא פְּסַק וְרָגְזָא דַיְיָ תְּקִיף בְּעַמָּא וּקְטַל יְיָ בְּעַמָּא קְטוֹל סַגִּי לַחֲדָא:

רש"י ◄ טֶרֶם יִכָּרֵת • כְּתַרְגּוּמוֹ: "עַד לָא פְּסַק". דָּבָר אַחֵר: אֵינוֹ מַסְפִּיק לְפַסְּקוֹ בְּשִׁנָּיו, עַד שֶׁנִּשְׁמָתוֹ יוֹצְאָה.

(לד) וַיִּקְרָא אֶת־שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא קִבְרוֹת הַתַּאֲוָה כִּי־שָׁם קָבְרוּ אֶת־הָעָם הַמִּתְאַוִּים:

לד וּקְרָא יָת שְׁמָא דְּאַתְרָא הַהוּא קִבְרֵי דִּמְשַׁאֲלֵי אֲרֵי תַמָּן קְבָרוּ יָת עַמָּא דְּשָׁאִילוּ:

(לה) מִקִּבְרוֹת הַתַּאֲוָה נָסְעוּ הָעָם חֲצֵרוֹת וַיִּהְיוּ בַּחֲצֵרוֹת: פ

לה מִקִּבְרֵי דִּמְשַׁאֲלֵי נְטָלוּ עַמָּא לַחֲצֵרוֹת וַהֲווֹ בַּחֲצֵרוֹת:

יב (א) וַתְּדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמֹשֶׁה עַל־אֹדוֹת הָאִשָּׁה הַכֻּשִׁית אֲשֶׁר לָקָח כִּי־אִשָּׁה כֻשִׁית לָקָח:

א וּמַלֶּלֶת מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמֹשֶׁה עַל עֵסֶק אִתְּתָא שַׁפִּירְתָּא דִּי נְסִיב אֲרֵי אִתְּתָא שַׁפִּירְתָּא דִּנְסִיב רָחִיק:

רש"י ◄ וַתְּדַבֵּר • (ספרי) אֵין "דִּבּוּר" בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא לָשׁוֹן קָשֶׁה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (בראשית מב): "דִּבֶּר הָאִישׁ אֲדֹנֵי הָאָרֶץ אִתָּנוּ קָשׁוֹת". וְאֵין "אֲמִירָה" בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא לְשׁוֹן תַּחֲנוּנִים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (בראשית יט): "וַיֹּאמַר אַל־נָא אַחַי תָּרֵעוּ", (במדבר יב): "וַיֹּאמֶר שִׁמְעוּ־נָא דְבָרָי". כָּל "נָא" לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה. וַתְּדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן • (ספרי) הִיא פָּתְחָה בַּדִּבּוּר תְּחִלָּה, לְפִיכָךְ הִקְדִּימָהּ הַכָּתוּב תְּחִלָּה. וּמִנַּיִן הָיְתָה יוֹדַעַת מִרְיָם שֶׁפִּירֵשׁ מֹשֶׁה מִן הָאִשָּׁה? רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: מִרְיָם הָיְתָה בְּצַד צִפּוֹרָה בְּשָׁעָה שֶׁנֶּאֱמַר לְמֹשֶׁה: "אֶלְדָּד וּמֵידָד מִתְנַבְּאִים בַּמַּחֲנֶה", כֵּיוָן שֶׁשָּׁמְעָה צִפּוֹרָה, אָמְרָה: "אוֹי לִנְשׁוֹתֵיהֶן שֶׁל אֵלּוּ אִם הֵם נִזְקָקִים לִנְבוּאָה, שֶׁיִּהְיוּ פּוֹרְשִׁין מִנְּשׁוֹתֵיהֶן כְּדֶרֶךְ שֶׁפָּרַשׁ בַּעְלִי מִמֶּנִּי!". וּמִשָּׁם יָדְעָה מִרְיָם וְהִגִּידָה לְאַהֲרֹן. וּמַה מִּרְיָם שֶׁלֹּא נִתְכַּוְּנָה

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(לג) **הַבָּשָׂר וגו'.** פְּשָׁט, כְּלוֹמַר אַחַר שֶׁהִסְפִּיק הַבָּשָׂר לְבִלּוּעַ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ לֹא נִגְעָם אֶלָּא לְפִי שֶׁלֹּא הָיָה בְּיָדוֹ יְכוֹלֶת לְמַלֹּאוֹת מִשְׁאֲלוֹתָם. וְאִיתְּמַר בַּמִּדְרָשׁ תְּהִלִּים גַּבֵּי וַיַּהֲרֹג בְּמִשְׁמַנֵּיהֶם (תהלים עח לא), כְּלוֹמַר הַשְּׁמֵנִים וְהַבְּרִיאִים, שֶׁאוֹתָן שֶׁאָלוּ שֶׁלֹּא כַּהוֹגֶן מִתּוֹךְ כֶּרֶס מְלֵאָה, אֲבָל כְּחוּשִׁין הָיוּ יְכוֹלִין לוֹמַר שֶׁשּׁוֹאֲלִין כְּדֵי לְהַבְרִיא עַצְמָן. וְאִיתְּמַר בְּפֶרֶק שֵׁנִי דִּכְתוּבוֹת (ראה יומא עה:), כְּתִיב **הַבָּשָׂר עוֹדֶנּוּ בֵּין שִׁנֵּיהֶם**, וּכְתִיב (פסוק ב) עַד חֹדֶשׁ יָמִים, הָא כֵּיצַד, בֵּינוֹנִים נִידּוֹנִין לְאַלְתַּר, רְשָׁעִים מִצְטַעֲרִין וְהוֹלְכִים עַד שְׁלֹשִׁים יָמִים: תורה לד

יב (א־ב) **וַתְּדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמֹשֶׁה.** לְפִי שֶׁהַנָּשִׁים דַּבְּרָנִיּוֹת הֵן וְהֶחֱזִיקָה בַּדָּבָר יוֹתֵר מֵאַהֲרֹן, לְפִיכָךְ הִקְדִּימָהּ הַכָּתוּב וְלָקְחָה יוֹתֵר (אבות דר"נ פ"ט ה"ב): **כִּי אִשָּׁה כֻשִׁית לָקָח.** בְּדִבְרֵי הַיָּמִים דְּמֹשֶׁה מַשְׁמַע כּוּשִׁית מַמָּשׁ, שֶׁהָיְתָה מַלְכָּה, וּמֹשֶׁה מָשַׁל עַל כּוּשׁ אַרְבָּעִים שָׁנָה. וּלְכָךְ אָמְרוּ, **אַף בְּמֹשֶׁה דִּבֶּר ה'**, כְּלוֹמַר וְכִי בִּשְׁבִיל שֶׁדִּבֵּר עִמּוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נִתְגָּאָה שֶׁלֹּא רָצָה לִיקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל, **הֲלֹא גַּם בְּנוּ דִּבֵּר,** וְלֹא נִתְגָּאֵינוּ בְּכָךְ. וְנִרְאֶה שֶׁעַל אוֹתָהּ מַלְכָּה שֶׁלָּקַח הָיוּ אוֹמְרִים כֵּן, כִּי מִצִּפּוֹרָה בּוֹרַחַ הָיָה מִפְּנֵי פַּרְעֹה וְאָנוּס הָיָה: תורה ג

לִגְנוּתוֹ, כָּךְ נֶעֱנָשָׁה, קַל־וָחֹמֶר לַמְסַפֵּר בִּגְנוּתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ. **הָאִשָּׁה הַכֻּשִׁית•** (שם) מַגִּיד, שֶׁהַכֹּל מוֹדִים בְּיָפְיָהּ, כְּשֵׁם שֶׁהַכֹּל מוֹדִים בְּשַׁחֲרוּתוֹ שֶׁל כּוּשִׁי. **כֻּשִׁית•** בְּגִימַטְרִיָּא: יְפַת מַרְאֶה. **עַל־אֹדוֹת הָאִשָּׁה•** עַל אוֹדוֹת גֵּרוּשֶׁיהָ. **כִּי־אִשָּׁה כֻּשִׁית לָקָח•** מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? אֶלָּא יֵשׁ לְךָ אִשָּׁה נָאָה בְּיָפְיָהּ וְאֵינָהּ נָאָה בְּמַעֲשֶׂיהָ, בְּמַעֲשֶׂיהָ וְלֹא בְּיָפְיָהּ, אֲבָל זֹאת נָאָה בַּכֹּל. **הָאִשָּׁה הַכֻּשִׁית•** עַל שֵׁם נוֹיָהּ נִקְרֵאת "כּוּשִׁית", כְּאָדָם הַקּוֹרֵא אֶת בְּנוֹ נָאֶה: "כּוּשִׁי", כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּשְׁלֹט בּוֹ עַיִן רָעָה. **כִּי־אִשָּׁה כֻּשִׁית לָקָח• וְעַתָּה גֵּרְשָׁהּ.**

(ב) וַיֹּאמְרוּ הֲרַק אַךְ־בְּמֹשֶׁה דִּבֶּר יְהוָה הֲלֹא גַם־בָּנוּ דִּבֵּר וַיִּשְׁמַע יְהוָה:

ב וַאֲמָרוּ הֲלְחוֹד בְּרַם בְּמֹשֶׁה מַלִּיל יְיָ הֲלָא אַף עִמָּנָא מַלִּיל וּשְׁמִיעַ קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ **הֲרַק אַךְ•** עִמּוֹ לְבַדּוֹ דִּבֶּר ה'. **הֲלֹא גַם־בָּנוּ דִּבֵּר•** וְלֹא פִּירַשְׁנוּ מִדַּרְכֶּךָ אֶרֶץ.

(ג) וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָיו מְאֹד מִכֹּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה: ס

ג וְגַבְרָא מֹשֶׁה עַנְוְתָן לַחֲדָא מִכֹּל אֱנָשָׁא דִּי עַל אַפֵּי אַרְעָא:

רש"י◄ **עָנָו•** שָׁפָל וְסַבְלָן.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש חי"ג עמ' 38-30 – מתוך 'לקראת שבת')

מַעֲלַת הָעֲנָוָה דְּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ

וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד מִכֹּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה: (במדבר יב, ג)

וְלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן כְּלָל: הֲרֵי מֹשֶׁה הוּא שֶׁקִּבֵּל תּוֹרָה מִסִּינַי וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לִמְּדוֹ תּוֹרָה מ' יוֹם וְנִתְּנָה לוֹ הַתּוֹרָה בְּמַתָּנָה, וְלִפְנֵי זֶה הוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, וּבְכָל עֵת שָׁרָצָה דִּבֵּר עִם הַשְּׁכִינָה, וְעוֹד מַעֲלוֹת רַבּוֹת, וְאֵיךְ שַׁיָּךְ שֶׁיִּהְיֶה עָנָיו מִכָּל הָאָדָם?

וּמְבֹאָר בָּזֶה דְּעִם הֱיוֹת שֶׁמֹּשֶׁה הִכִּיר בְּמַעֲלָתוֹ וְיָדַע שֶׁהוּא גָּבוֹהַּ בְּמַעֲלָה מִכָּל אָדָם, מִכָּל־מָקוֹם הָיָה עָנָיו, מִפְּנֵי שֶׁיָּדַע שֶׁכָּל מַעֲלוֹתָיו נִתְּנוּ לוֹ מִלְּמַעְלָה, וְחָשַׁב שֶׁאִם הַכֹּחוֹת הָאֵלּוּ הָיוּ אֵצֶל יְהוּדִי אַחֵר הָיָה גַּם כֵּן בְּמַעֲלָה וּמַדְרֵגָה זוֹ, וְיָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁהָיָה מְגַלֶּה אֶת הַכֹּחוֹת יוֹתֵר, וּמִפְּנֵי זֶה הָיָה עָנָיו בִּפְנֵי כָּל אֶחָד וְאֶחָד.

אַךְ עֲדַיִן צָרִיךְ בֵּאוּר: הָנִיחָא לְגַבֵּי כֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ, אַךְ לְגַבֵּי מַעֲלָתוֹ הָעִקָּרִית שֶׁל מֹשֶׁה לְגַבֵּי כָּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה שֶׁהִיא הַנְּבוּאָה שֶׁ"לֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה", לֹא שַׁיָּךְ לוֹמַר שֶׁאָדָם אַחֵר הָיָה מְגַלֶּה כֹּחוֹת אֵלּוּ יוֹתֵר מִבְּמֹשֶׁה, כִּי נְבוּאָה לֹא שַׁיָּכָת לַעֲבוֹדַת הָאָדָם, אֶלָּא הִיא מַעֲלָה וּמַדְרֵגָה נִגְלֵית הַנִּתָּנֶת מִלְּמַעְלָה, וּמִפְּנֵי מַה הָיָה מֹשֶׁה עָנָיו מְאֹד (שֶׁפֵּירוּשׁוֹ הַכְנָעָה) לְגַבֵּי כָּל הָאָדָם?

וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁיֵּשׁ ב' סוּגֵי עֲנָוָה, יֵשׁ עֲנָוָה עַל פִּי חֶשְׁבּוֹן וְטַעַם וָדַעַת (וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל בְּמֹשֶׁה) וְיֵשׁ עֲנָוָה עַצְמִית שֶׁלְּמַעְלָה מֵחֶשְׁבּוֹנוֹת שִׂכְלִיִּים, עַל־דֶּרֶךְ מַה שֶׁנֶּאֱמַר עַל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא "בִּמְקוֹם גְּדֻלָּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שָׁם אַתָּה מוֹצֵא עַנְוְתָנוּתוֹ" – וַהֲרֵי עַל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לֹא שַׁיָּךְ לוֹמַר שֶׁזּוֹהִי עֲנָוָה עַל פִּי חֶשְׁבּוֹן (חַס וְשָׁלוֹם), אֶלָּא הִיא עֲנָוָה עַצְמִית, וַעֲנָוָה זוֹ הָיְתָה לְמֹשֶׁה רַבֵּנוּ, דְּנוֹסָף עַל זֶה שֶׁהָיָה לוֹ אֶת מַעֲלַת הָעֲנָוָה עַל פִּי חֶשְׁבּוֹן, הָיָה לוֹ אַף אֶת מַעֲלַת הָעֲנָוָה בְּעָצֶם, דְּגַם כַּאֲשֶׁר מִצַּד הַשֵּׂכֶל אֵין נְתִינַת מָקוֹם כְּלָל לַעֲנָוָה - וּכְמוֹ בְּעִנְיַן הַנְּבוּאָה שֶׁבּוֹ – מִכָּל־מָקוֹם הָיָה בָּטֵל לְגַבֵּי כָּל אָדָם, "עָנָיו מְאֹד מִכֹּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה".

(ד) וַיֹּאמֶר יְהוָה פִּתְאֹם אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־מִרְיָם צְאוּ שְׁלָשְׁתְּכֶם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וַיֵּצְאוּ שְׁלָשְׁתָּם:

ד וַאֲמַר יְיָ בִּתְכַף לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וּלְמִרְיָם פּוּקוּ תְּלָתֵיכוֹן לְמַשְׁכַּן זִמְנָא וּנְפָקוּ תְּלָתֵיהוֹן:

רש"י◄ **פִּתְאֹם•** נִגְלָה עֲלֵיהֶם פִּתְאֹם וְהֵם טְמֵאִים בְּדֶרֶךְ אֶרֶץ, וְהָיוּ צוֹעֲקִים: מַיִם, מַיִם, לְהוֹדִיעָם שֶׁיָּפֶה עָשָׂה

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(ג) **וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָיו מְאֹד.** מַגִּיד לְךָ הַכָּתוּב שֶׁלֹּא מֵחֲמַת גַּאֲוָה לְקָחָהּ, אֶלָּא הָיְתָה סִיבָּה וּמִזֶּל. וְגַם בָּזֶה הָיָה עָנָיו, שֶׁלֹּא הָיָה תּוֹבֵעַ עֶלְבּוֹנוֹ, עַד שֶׁבָּא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וּתְבָעוֹ: **עָנָו.** כְּתִיב חָסֵר יו"ד, לוֹמַר שֶׁהוּא עָנָיו בְּכָל אֲבָרָיו, כִּי כְּשֶׁתִּכְתּוֹב אוֹתִיּוֹת שֶׁל **עָנָו** בִּקְרִיאָתָן, עַי"ן נו"ן וָא"ו, תִּמְצָא שֶׁהוּא עוֹלֶה מָאתַיִם וְאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה אֵבָרִים: תורה ד

(ד) **פִּתְאֹם.** שֶׁלֹּא יוּכְלוּ לוֹמַר: מֹשֶׁה, צְעַק עָלֵינוּ וְהִתְפַּלֵּל לְפָנֵי

מֹשֶׁה שֶׁפִּירֵשׁ מִן הָאִשָּׁה, מֵאַחַר שֶׁנִּגְלִית עָלָיו שְׁכִינָה תָּדִיר וְאֵין עֵת קְבוּעָה לַדִּבּוּר. צָאוּ שְׁלָשְׁתְּכֶם•

מַגִּיד, שֶׁשְּׁלָשְׁתָּן נִקְרְאוּ בְּדִבּוּר אֶחָד, מַה שֶּׁאִי־אֶפְשָׁר לַפֶּה לוֹמַר וְלָאֹזֶן לִשְׁמֹעַ.

(ה) וַיֵּרֶד יְהוָה בְּעַמּוּד עָנָן וַיַּעֲמֹד פֶּתַח הָאֹהֶל וַיִּקְרָא אַהֲרֹן וּמִרְיָם וַיֵּצְאוּ שְׁנֵיהֶם:

ה וְאִתְגְּלִי יְיָ בְּעַמּוּדָא דַעֲנָנָא וְקָם בִּתְרַע מַשְׁכְּנָא וּקְרָא אַהֲרֹן וּמִרְיָם וּנְפָקוּ תַּרְוֵיהוֹן:

רש"י◄ **בְּעַמּוּד עָנָן•** (שם) יָצָא יְחִידִי, שֶׁלֹּא כְּמִדַּת בָּשָׂר־וָדָם: מֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם כְּשֶׁיּוֹצֵא לְמִלְחָמָה, יוֹצֵא בְּאוֹכְלוֹסִין. וּכְשֶׁיּוֹצֵא לְשָׁלוֹם יוֹצֵא בְּמַעֲטִים. וּמִדַּת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא יוֹצֵא לְמִלְחָמָה יְחִידִי, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טו): "ה' אִישׁ מִלְחָמָה". וְיוֹצֵא לְשָׁלוֹם בְּאוֹכְלוֹסִין, שֶׁנֶּאֱמַר (תהילים סח): "רֶכֶב אֱלֹהִים רִבֹּתַיִם אַלְפֵי שִׁנְאָן". **וַיִּקְרָא אַהֲרֹן וּמִרְיָם•** שֶׁיִּהְיוּ נִמְשָׁכִין וְיוֹצְאִין מִן הֶחָצֵר לִקְרַאת הַדִּבּוּר. **וַיֵּצְאוּ שְׁנֵיהֶם•** וּמִפְּנֵי מָה מְשָׁכָן וְהִפְרִידָן מִמֹּשֶׁה? לְפִי שֶׁאוֹמְרִים מִקְצָת שִׁבְחוֹ שֶׁל אָדָם בְּפָנָיו, וְכֻלּוֹ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו. וְכֵן מָצִינוּ בְּנֹחַ: שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, נֶאֱמַר (בראשית ז): "אִישׁ צַדִּיק תָּמִים". וּבְפָנָיו, נֶאֱמַר (שם): "כִּי אֹתְךָ רָאִיתִי צַדִּיק לְפָנַי". דָּבָר אַחֵר: שֶׁלֹּא יִשְׁמַע בִּנְזִיפָתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן.

(ו) וַיֹּאמֶר שִׁמְעוּ־נָא דְבָרָי אִם־יִהְיֶה נְבִיאֲכֶם יְהוָה בַּמַּרְאָה אֵלָיו אֶתְוַדָּע בַּחֲלוֹם אֲדַבֵּר־בּוֹ:

ו וַאֲמַר שְׁמָעוּ כְעַן פִּתְגָּמַי אִם יְהוֹן לְכוֹן נְבִיאִין אֲנָא יְיָ בְּחֶזְיָן אֶנָא מִתְגְּלִי לְהוֹן בְּחֶלְמִין אֲנָא מְמַלֵּל עִמְּהוֹן:

רש"י◄ **שִׁמְעוּ־נָא דְבָרָי•** אֵין "נָא" אֶלָּא לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה. **אִם־יִהְיֶה נְבִיאֲכֶם•** אִם יִהְיוּ לָכֶם נְבִיאִים. ה' **בַּמַּרְאָה אֵלָיו אֶתְוַדָּע•** שְׁכִינַת שְׁמִי אֵין נִגְלִית עָלָיו בְּאַסְפַּקְלַרְיָא הַמְּאִירָה אֶלָּא בַּחֲלוֹם וְחִזָּיוֹן.

(ז) לֹא־כֵן עַבְדִּי מֹשֶׁה בְּכָל־בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא:

ז לָא כֵן עַבְדִּי מֹשֶׁה בְּכָל בֵּיתִי מְהֵימָן הוּא:

(ח) פֶּה אֶל־פֶּה אֲדַבֶּר־בּוֹ וּמַרְאֶה וְלֹא בְחִידֹת וּתְמֻנַת יְהוָה יַבִּיט וּמַדּוּעַ לֹא יְרֵאתֶם לְדַבֵּר בְּעַבְדִּי בְמֹשֶׁה:

ח מַמְלַל עִם מַמְלַל מַלֶּלְנָא עִמֵּהּ בְּחֶזוּ וְלָא בְּחִדְוָן וּדְמוּת יְקָרָא דַיְיָ מִסְתַּכַּל וּמָא דֵין לָא דְּחֶלְתּוּן לְמַלָּלָא בְּעַבְדִּי בְּמֹשֶׁה:

רש"י◄ **פֶּה אֶל־פֶּה•** (ספרי) אָמַרְתִּי לוֹ (הֵכִרַח לְפָרֵשׁ כָּךְ, דְּאִלּוּ כִּפְשׁוּטוֹ שֶׁ"פֶּה אֶל פֶּה" הֵזְכַּר לְשֶׁבַח, אִם־כֵּן הָיָה אָז "פֶּה אֶל־פֶּה" מַמָּשׁ כִּפְשׁוּטוֹ. וְזֶה אִי אֶפְשָׁר, דְּהָא כְּתִיב בְּסוֹף נָשֹׂא: "מִדַּבֵּר אֵלָיו", וְעַיֵּן שָׁם בְּרַשִׁ"י, אֶלָּא "פֶּה אֶל־פֶּה" פֵּרוּשוֹ: אָמַרְתִּי לוֹ לְפָרֵשׁ כוּ'. וּ"פֶּה אֶל־פֶּה" לָאו דַּוְקָא אֶלָּא רָצָה לוֹמַר בְּהֶדְיָא, וְדוֹק) לְפָרֵשׁ מִן הָאִשָּׁה. וְהֵיכָן אָמַרְתִּי לוֹ? בְּסִינַי (דברים ה): "לֵךְ אֱמֹר לָהֶם שׁוּבוּ לָכֶם לְאָהֳלֵיכֶם, וְאַתָּה פֹּה עֲמֹד עִמָּדִי". **וּמַרְאֶה וְלֹא בְחִידֹת•** וּ"מַרְאֶה" זֶה מַרְאֵה דִּבּוּר, שֶׁאֲנִי מְפָרֵשׁ לוֹ דִּבּוּרִי בְּמַרְאִית פָּנִים שֶׁבּוֹ וְאֵינִי סוֹתְמוֹ לוֹ בְּחִידוֹת, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר לִיחֶזְקֵאל (יחזקאל יז): "חוּד חִידָה וּגוֹ'". יָכוֹל מַרְאֶה שְׁכִינָה? תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות לג): "לֹא תוּכַל לִרְאֹת אֶת־פָּנָי". **וּתְמֻנַת ה' יַבִּיט•** זֶה מַרְאֵה אֲחוֹרַיִם, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (שם)

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: תורה ה

(ו) **אִם יִהְיֶה נְבִיאֲכֶם ה'.** תְּשׁוּבָה זוֹ הָוְיָא עַל מַה שֶּׁאָמְרוּ **גַּם בָּנוּ דִּבֵּר**, כְּלוֹמַר אֵינוֹ דּוֹמֶה דִּבּוּר שֶׁאֲנִי מְדַבֵּר עִמָּכֶם וְעִם שְׁאָר הַנְּבִיאִים לַדִּבּוּר שֶׁאֲנִי מְדַבֵּר עִם מֹשֶׁה, שֶׁעִם נָבִיא אַחֵר **בַּחֲלוֹם אֲדַבֵּר בּוֹ**, כְּאָדָם שֶׁרוֹאֶה חֲלוֹם וְצָרִיךְ פִּתְרוֹן, **בַּמַּרְאָה אֵלָיו אֶתְוַדָּע**, כְּאָדָם שֶׁרוֹאֶה בַּמַּרְאָה בְּבוּאָה שֶׁלּוֹ וְאֵינוֹ רוֹאֶה מַמָּשׁוּת, כְּלוֹמַר דֶּרֶךְ מָשָׁל אֲנִי מְדַבֵּר עִמָּהֶם, כִּדְכְתִיב (יחזקאל ד ד) שְׁכַב עַל צִדְּךָ הַשְּׂמֹאלִי, וְכֵן בְּדָנִיֵּאל (יב ח) כְּתִיב וַאֲנִי (ראיתי) [שָׁמַעְתִּי] וְלֹא אָבִין, וְכֵן הַרְבֵּה אֲחֵרִים: תורה ז

(ז־ח) **לֹא כֵן עַבְדִּי מֹשֶׁה [בְּכָל בֵּיתִי].** תַּרְגּוּם יְרוּשַׁלְמִי בְּכָל עַמִּי, כְּלוֹמַר כֻּלָּם מַחֲזִיקִים אוֹתוֹ לְנֶאֱמָן, כִּי **פֶּה אֶל פֶּה אֲדַבֵּר בּוֹ.** וּפֵרֵשׁ רַשִׁ"י **פֶּה אֶל פֶּה** אָמַרְתִּי לוֹ לְפָרֵשׁ מִן הָאִשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ה כח) וְאַתָּה פֹּה עֲמֹד עִמָּדִי. וְתִימַהּ, אִם כֵּן לָמָּה נִתְרַעֲמוּ מִמַּה שֶּׁפֵּרֵשׁ. וְיֵשׁ לוֹמַר, נִתְרַעֲמוּ מִמַּה שֶּׁפֵּרֵשׁ קוֹדֶם לָכֵן, שֶׁלֹּא הָיָה מְצַוֶּה לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְפָרוֹשׁ אִם לֹא שֶׁפֵּרֵשׁ מִדַּעְתּוֹ, דְּקַיְיִמָא לָן (במדב"ר כ יב) דִּבְדָרְךָ שֶׁאָדָם רוֹצֶה לֵילֵךְ מוֹלִיכִין אוֹתוֹ, וּמִתּוֹךְ מַעֲשֶׂה דְּאֶלְדָּד וּמֵידָד יָדְעוּ מִפִּי צִפּוֹרָה שֶׁפֵּרֵשׁ קוֹדֶם לָכֵן כְּדִפֵּרֵשׁ רַשִׁ"י (פסוק א), וְאָז דִּבְּרוּ בּוֹ: תורה ט

"וְרָאִיתָ אֶת־אֲחֹרָי". **בְּעַבְדִּי בְמֹשֶׁה.** אֵינוֹ אוֹמֵר "בְּעַבְדִּי מֹשֶׁה", אֶלָּא "בְּעַבְדִּי בְמֹשֶׁה". בְּעַבְדִּי, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ מֹשֶׁה. בְּמֹשֶׁה, אֲפִלּוּ אֵינוֹ עַבְדִּי, כְּדַאי הֱיִיתֶם לִירָא מִפָּנָיו, וְכָל־שֶׁכֵּן שֶׁהוּא עַבְדִּי, וְעֶבֶד מֶלֶךְ – מֶלֶךְ, הָיָה לָכֶם לוֹמַר: אֵין הַמֶּלֶךְ אוֹהֲבוֹ חִנָּם (ספרי. תנחומא). וְאִם תֹּאמְרוּ: אֵינִי מַכִּיר בְּמַעֲשָׂיו – זוֹ קָשָׁה מִן הָרִאשׁוֹנָה.

(ט) וַיִּחַר־אַף יְהוָה בָּם וַיֵּלֶךְ:

ט וּתְקִיף רְגָזָא דַיְיָ בְּהוֹן וְאִסְתַּלָּק:

רש"י◄ **וַיִּחַר־אַף ה' בָּם וַיֵּלֶךְ** • מֵאַחַר שֶׁהוֹדִיעָם סִרְחוֹנָם, גָּזַר עֲלֵיהֶם נִדּוּי, קַל־וָחֹמֶר לְבָשָׂר־וָדָם, שֶׁלֹּא יִכְעֹס עַל חֲבֵרוֹ עַד שֶׁיּוֹדִיעֶנּוּ סִרְחוֹנוֹ.

(י) וְהֶעָנָן סָר מֵעַל הָאֹהֶל וְהִנֵּה מִרְיָם מְצֹרַעַת כַּשָּׁלֶג וַיִּפֶן אַהֲרֹן אֶל־מִרְיָם וְהִנֵּה מְצֹרָעַת:

י וַעֲנָנָא אִסְתַּלַּק מֵעִלָּוֵי מַשְׁכְּנָא וְהָא מִרְיָם חִוְרָא כְּתַלְגָּא וְאִתְפְּנִי אַהֲרֹן לְוָת מִרְיָם וְהָא סְגִירַת:

רש"י◄ **וְהֶעָנָן סָר** • וְאַחַר־כָּךְ: וְהִנֵּה מִרְיָם מְצֹרַעַת כַּשָּׁלֶג. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁאָמַר לַפֶּדָּגוֹג: רְדֵה אֶת בְּנִי, אֲבָל לֹא תִּרְדֶּנּוּ עַד שֶׁאֵלֵךְ מֵאֶצְלְךָ, שֶׁרַחֲמֵי עָלָיו.

(יא) וַיֹּאמֶר אַהֲרֹן אֶל־מֹשֶׁה בִּי אֲדֹנִי אַל־נָא תָשֵׁת עָלֵינוּ חַטָּאת אֲשֶׁר נוֹאַלְנוּ וַאֲשֶׁר חָטָאנוּ:

יא וַאֲמַר אַהֲרֹן לְמֹשֶׁה בְּבָעוּ רִבּוֹנִי לָא כְעַן תְּשַׁוִּי עֲלָנָא חוֹבָא דְּאִטְפַּשְׁנָא וְדִי סְרָחְנָא:

רש"י◄ **נוֹאַלְנוּ** • כְּתַרְגּוּמוֹ, לְשׁוֹן אֱוִיל.

(יב) אַל־נָא תְהִי כַּמֵּת אֲשֶׁר בְּצֵאתוֹ מֵרֶחֶם אִמּוֹ וַיֵּאָכֵל חֲצִי בְשָׂרוֹ:

יב לָא כְעַן תִּתְרַחַק דָּא מִבֵּינָנָא אֲרֵי אֲחָתָנָא הִיא צַלִּי כְעַן עַל בִּסְרָא מִיתָא הָדֵין דִּי בַהּ וְיִתַּסִּי:

רש"י◄ **אַל־נָא תְהִי** • אֲחוֹתֵנוּ זוֹ. **כַּמֵּת** • שֶׁהַמְּצֹרָע חָשׁוּב כַּמֵּת: מַה מֵּת מְטַמֵּא בְּבִיאָה, אַף מְצֹרָע מְטַמֵּא בְּבִיאָה. **אֲשֶׁר בְּצֵאתוֹ מֵרֶחֶם אִמּוֹ** • אִמֵּנוּ הָיָה לוֹ לוֹמַר, אֶלָּא שֶׁכְּנָגֶד הַכָּתוּב. וְכֵן חֲצִי בְשָׂרוֹ, חֲצִי בְשָׂרֵנוּ הָיָה לוֹ לוֹמַר, אֶלָּא שֶׁכְּנָגֶד הַכָּתוּב. מֵאַחַר שֶׁיָּצְאָה מֵרֶחֶם אִמֵּנוּ, הִיא לָנוּ כְּאִלּוּ נֶאֱכַל חֲצִי בְשָׂרֵנוּ, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לז): "כִּי אָחִינוּ בְשָׂרֵנוּ הוּא". וּלְפִי מַשְׁמָעוֹ אַף הוּא נִרְאֶה כֵּן; אֵין רָאוּי לְאָח לְהַנִּיחַ אֶת אֲחוֹתוֹ לִהְיוֹת כַּמֵּת. **אֲשֶׁר בְּצֵאתוֹ** • מֵאַחַר שֶׁיָּצָא זֶה מֵרֶחֶם אִמּוֹ שֶׁל זֶה, שֶׁיֵּשׁ כֹּחַ בְּיָדוֹ לַעֲזֹר וְאֵינוֹ עוֹזְרוֹ, הֲרֵי נֶאֱכָל חֲצִי בְשָׂרוֹ – שֶׁאָחִיו בְּשָׂרוֹ הוּא. דָּבָר אַחֵר: "אַל־נָא תְהִי כַּמֵּת" – (ספרי) אִם אֵינְךָ רוֹפְאָהּ בִּתְפִלָּה, מִי מַסְגִּירָהּ וּמִי מְטַהֲרָהּ? אֲנִי אִי אֶפְשָׁר לִרְאוֹתָהּ, שֶׁאֲנִי קָרוֹב וְאֵין קָרוֹב רוֹאֶה אֶת הַנְּגָעִים, וְכֹהֵן אַחֵר אֵין בָּעוֹלָם. וְזֶהוּ: "אֲשֶׁר בְּצֵאתוֹ מֵרֶחֶם אִמּוֹ".

(יג) וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר אֵל נָא רְפָא נָא לָהּ:

יג וְצַלִּי מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ לְמֵימַר אֱלָהָא בְּבָעוּ אַסֵּי כְעַן יָתַהּ:

רש"י◄ **אֵל נָא רְפָא נָא לָהּ** • בָּא הַכָּתוּב לְלַמֶּדְךָ דֶּרֶךְ אֶרֶץ, שֶׁהַשּׁוֹאֵל דָּבָר מֵחֲבֵרוֹ צָרִיךְ לוֹמַר שְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה דִּבְרֵי תַּחֲנוּנִים, וְאַחַר־כֵּן יְבַקֵּשׁ שְׁאֵלוֹתָיו. **לֵאמֹר** • מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? אָמַר לוֹ: הֲשִׁיבֵנִי אִם אַתָּה מְרַפֵּא אוֹתָהּ אִם לָאו? עַד שֶׁהֵשִׁיבוֹ: "וְאָבִיהָ יָרֹק יָרַק וגו'". רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: בְּאַרְבָּעָה

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(יב) **אַל נָא תְהִי כַּמֵּת.** כִּמְצוֹרָע שֶׁנִּצְטָרַע עִם יְצִיאָתוֹ מֵרֶחֶם אִמּוֹ שֶׁאֵין לוֹ טָהֳרָה עוֹלָמִית, אֲבָל זֹאת שֶׁלֹּא בָּא אֶלָּא עַל יְדֵי חֵטְא, תְּפִלּוֹת מוֹעִיל בָּהּ, כְּמוֹ שֶׁמָּצִינוּ בְּפַרְעֹה שֶׁנִּצְטָרַע עַל יְדֵי שָׂרָה וְנִתְרַפֵּא כְּשֶׁהֵשִׁיבָהּ (בראשית יב יז): תורה יג

מְקוֹמוֹת בִּקֵּשׁ מֹשֶׁה מִלִּפְנֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לַהֲשִׁיבוֹ אִם יַעֲשֶׂה שְׁאֵלוֹתָיו אִם לָאו. כַּיּוֹצֵא בּוֹ (שמות ו): "וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה לִפְנֵי ה' לֵאמֹר וְגוֹ'" (ספרי), מַה תַּלְמוּד־לוֹמַר לֵאמֹר? הֲשִׁיבֵנִי אִם גּוֹאֲלָם אַתָּה אִם לָאו. עַד שֶׁהֲשִׁיבוֹ: עַתָּה תִּרְאֶה וְגוֹ'. כַּיּוֹצֵא בּוֹ (במדבר כז): "וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל ה' לֵאמֹר יִפְקֹד ה' אֱלֹהֵי הָרוּחֹת לְכָל־בָּשָׂר", הֲשִׁיבוֹ: "קַח לְךָ". כַּיּוֹצֵא בּוֹ (דברים ג):

"וָאֶתְחַנַּן אֶל ה' בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר", הֲשִׁיבוֹ: "רַב־לָךְ". **רְפָא נָא לָהּ.** מִפְּנֵי מַה לֹא הֶאֱרִיךְ מֹשֶׁה בִּתְפִלָּה? שֶׁלֹּא יִהְיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים: אֲחוֹתוֹ עוֹמֶדֶת בְּצָרָה וְהוּא עוֹמֵד וּמַרְבֶּה בִּתְפִלָּה! (דָּבָר אַחֵר: שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ יִשְׂרָאֵל: בִּשְׁבִיל אֲחוֹתוֹ הוּא מַאֲרִיךְ בִּתְפִלָּה, אֲבָל בִּשְׁבִילֵנוּ אֵינוֹ מַאֲרִיךְ בִּתְפִלָּה).

(יד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאָבִיהָ יָרֹק יָרַק בְּפָנֶיהָ הֲלֹא תִכָּלֵם שִׁבְעַת יָמִים תִּסָּגֵר שִׁבְעַת יָמִים מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְאַחַר תֵּאָסֵף:

יד וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה וְאִלּוּ אָבוּהַא מִנְּזַף נְזִיף בַּהּ הֲלָא תִתְכְּלַם שַׁבְעָא יוֹמִין תִּסְתְּגַר שַׁבְעָא יוֹמִין מִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא וּבָתַר כֵּן תִּתְכְּנֵשׁ:

רש"י ◄ **וְאָבִיהָ יָרֹק יָרַק בְּפָנֶיהָ.** וְאִם אָבִיהָ הֶרְאָה לָהּ פָּנִים זוֹעֲפוֹת, הֲלֹא תִּכָּלֵם שִׁבְעַת יָמִים, (ב"ק כ"ה) קַל־וָחוֹמֶר לַשְּׁכִינָה י"ד יוֹם; אֶלָּא דַּיּוֹ לַבָּא מִן הַדִּין לִהְיוֹת כַּנָּדוֹן, לְפִיכָךְ אַף בִּנְזִיפָתִי תִּסָּגֵר שִׁבְעַת יָמִים.

וְאַחַר תֵּאָסֵף. אוֹמֵר אֲנִי: כָּל הָ"אֲסִיפוֹת" הָאֲמוּרוֹת בְּמִצְרָעִים עַל שֵׁם שֶׁהוּא מְשֻׁלָּח מִחוּץ לַמַּחֲנֶה, וּכְשֶׁהוּא נִרְפָּא — נֶאֱסָף אֶל הַמַּחֲנֶה, כָּתוּב בּוֹ אֲסִיפָה לְשׁוֹן הַכְנָסָה.

(טו) וַתִּסָּגֵר מִרְיָם מִחוּץ לַמַּחֲנֶה שִׁבְעַת יָמִים וְהָעָם לֹא נָסַע עַד־הֵאָסֵף מִרְיָם:

טו וְאִסְתְּגַרַת מִרְיָם מִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא שַׁבְעָא יוֹמִין וְעַמָּא לָא נְטַל עַד דְּאִתְכְּנֵשַׁת מִרְיָם:

רש"י ◄ **וְהָעָם לֹא נָסַע.** (סוטה ט) זֶה הַכָּבוֹד חָלַק לָהּ הַמָּקוֹם בִּשְׁבִיל שָׁעָה אַחַת שֶׁנִּתְעַכְּבָה לְמֹשֶׁה כְּשֶׁהֱשִׁלַּךְ לַיְאוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ב): "וַתֵּתַצַּב אֲחֹתוֹ מֵרָחֹק וְגוֹ'".

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(יג) **אֵל נָא רְפָא נָא לָהּ. נָא** קַמָּא לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה, וּבַתְּרָא לְשׁוֹן עַתָּה: תורה יד

(יד) **תִּכָּלֵם שִׁבְעַת יָמִים.** פֵּירַשׁ רַשִׁ"י, קַל־וָחוֹמֶר לַשְּׁכִינָה אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם. וּמַקְשִׁים הָעוֹלָם, הֵיכָן נִמְצָא שִׁעוּר זֶה דְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם. וְיֵשׁ לוֹמַר דְּמִן הַדִּין הוּא בְּמַסֶּכֶת נִדָּה פֶּרֶק הַמַּפֶּלֶת (לא.), תָּנוּ רַבָּנַן שְׁלֹשָׁה שׁוּתָּפִין יֵשׁ בָּאָדָם, הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אָבִיו וְאִמּוֹ, אָבִיו מַזְרִיעַ לוֹבֶן שֶׁמִּמֶּנּוּ גִּידִים וַעֲצָמוֹת וְצִפָּרְנַיִם וּמוֹחַ שֶׁבְּרֹאשׁ וְלוֹבֶן שֶׁבָּעֵינַיִם, הֲרֵי חֲמִשָּׁה מִן הָאָב, וְאִמּוֹ מַזְרַעַת אוֹדֶם שֶׁמִּמֶּנּוּ דָּם וּבָשָׂר וכו'. הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מֵטִיל בּוֹ רוּחַ וּנְשָׁמָה וּקְלַסְתֵּר פָּנִים וְדַעַת וּבִינָה וְהַשְׂכֵּל וּרְאִיּוּת הָעֵינַיִם וּשְׁמִיעַת הָאָזְנַיִם וְדִבּוּר שְׂפָתַיִם וְהִילּוּךְ רַגְלַיִם. הֲרֵי עֲשָׂרָה דְּבָרִים מֵאֵת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא כְּפְלַיִים מֵאָבִיו. וּלְכָךְ נָקַט בִּנְזִיפָה דְּהָכָא אַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁהוּא כְּפְלַיִים מִשִּׁבְעָה מֵאָבִיךָ, אֶלָּא דַּיּוֹ לַבָּא מִן הַדִּין לִהְיוֹת כַּנָּדוֹן וְלֹא תִּכָּלֵם כִּי־אִם שִׁבְעָה. וְקַשְׁיָא לְהָרַב בְּכוֹר שׁוֹר, אִי אָמְרִינַן בְּכָל חָמוּר שֶׁלָּמֵד מִן הַקַּל שֶׁנּוֹסִיף כְּפִי מַה שֶׁהוּא חָמוּר מִמֶּנּוּ. וְאִם תֹּאמַר, קַל־וָחוֹמֶר לַשְּׁכִינָה אַרְבָּעָה עָשָׂר הַיְינוּ לְעוֹלָם, שֶׁהֲרֵי בְּסוֹף הֶסְגֵּר שֶׁהוּא בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר אִם לֹא נִתְרַפֵּא הַמְּצוֹרָע הוּא מַחְלִיט לְעוֹלָם. וְאוֹמֵר הָרַב רַבִּי בָּרוּךְ בַּר יִצְחָק דְּבִשְׁנֵי הֶסְגֵּרִים אֵין בָּהֶם יוֹתֵר מִשְּׁלֹשָׁה עָשָׂר יוֹם, דְּיוֹם שְׁבִיעִי עוֹלֶה לְכָאן וּלְכָאן (ראה תוס' זבחים סט: ד"ה קל):

וּמִיהוּ תֵּימַהּ, דִּמְנָא לָן דְּמִנְּזִיפָה דְּאָבִיךָ **תִּכָּלֵם שִׁבְעַת יָמִים**, דִּלְפוּם רִיהֲטָא דִּקְרָא מַשְׁמַע דְּפָשׁוּט הוּא מִמָּקוֹם אַחֵר דְּמֵאָבִיךָ **תִּכָּלֵם שִׁבְעַת יָמִים**. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּמִנְּזִיפָה דְּאָבִיךָ הִיא כִּמְנוּדָּה, וּמְנוּדָּה כְּאֵבֶל שֶׁנּוֹהֵג שִׁבְעָה. וַעֲדַיִין קָשֶׁה, דְּשִׁבְעָה דְּאֵבֶל לֹא מָצִינוּ בִּקְרָא, דְּאֵינוֹ אֶלָּא מִדְּרַבָּנַן. וְעוֹד מַאי קָאָמַר דְּ**אָבִיהָ יָרֹק יָרַק בְּפָנֶיהָ**, וַהֲלֹא לֹא הָיָה חַי בְּאוֹתָהּ שָׁעָה. אָמְנָם נִרְאֶה לִי דְּמִזֶּה לָא קַשְׁיָא כְּלָל, דְּהָכִי בָּעֵי לְמֵימַר אִילּוּ חַי וְיָרוֹק יָרַק בְּפָנֶיהָ. וּמִכָּל־מָקוֹם יֵשׁ מְתָרְצִים שֶׁאָבִיהָ נָזוּף בָּהּ בְּמִצְרַיִם בְּלֵידַת מֹשֶׁה, שֶׁטִּפְחָהּ אָבִיהָ עַל רֹאשָׁהּ כְּשֶׁהוּשְׁלַךְ בַּיְאוֹר וְאָמַר לָהּ בִּתִּי הֵיאָךְ נְבוּאָתֵךְ (סוטה יג.), **הֲלֹא תִכָּלֵם שִׁבְעַת יָמִים**, דְּהָתָם כְּתִיב (שמות ב ד) וַתֵּתַצַּב אֲחֹתוֹ מֵרָחֹק, מַה גַּבֵּי מְצוֹרָע שִׁבְעָה אַף כָּאן שִׁבְעָה. אָמְנָם לֹא יָדַעְתִּי הֵיכָן כְּתִיב רִיחוּק בְּמְצוֹרָע, אִם לֹא מִשּׁוּם דִּכְתִיב (ויקרא יד ח) וְיָשַׁב מִחוּץ לְאָהֳלוֹ שִׁבְעַת יָמִים, וּלְשׁוֹן הַרְחָקָה הוּא. וּמֵהַאי קְרָא דְּ**תִכָּלֵם שִׁבְעַת יָמִים** מוֹכַח בְּמוֹעֵד קָטָן בְּפֶרֶק וְאֵלּוּ מְגַלְּחִין (טז.), דִּנְזִיפָה דְּרַבָּנַן הָוֵי שִׁבְעַת יָמִים: תורה טו

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יח עמ' 139)

זֶה הַכָּבוֹד חָלַק לָהּ הַמָּקוֹם (רש"י יב, טו) בַּכָּתוּב נֶאֱמַר "**וְהָעָם** לֹא נָסַע", אַךְ רַשִׁ"י מְדַיֵּק "**הַמָּקוֹם**". רָמֵז יֵשׁ כָּאן, שֶׁרְצוֹנָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל לְכַבֵּד אֶת מִרְיָם בָּא מֵהִתְעוֹרְרוּת מִלְּמַעְלָה. וְאַף שֶׁהַכֹּל בִּידֵי שָׁמַיִם חוּץ מִיִּרְאַת שָׁמַיִם, הֲרֵי כָּתַב הַמַּהַרְשָׁ"א: מִכָּל־מָקוֹם פְּשִׁיטָא דְּבִיד הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְהַטּוֹת לֵב בְּנֵי אָדָם לְטוֹבָה. וְהַבְּחַיֵּי כָּתַב, שֶׁהִתְעוֹרְרוּת זוֹ בָּאָה מִדַּרְגָּה שֶׁנַּעֲלֵית יוֹתֵר מִ"יְדֵי שָׁמַיִם" (ראה לקוטי תורה במדבר טו, א).

(טז) **וְאַחַר נָסְעוּ הָעָם מֵחֲצֵרוֹת וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר פָּארָן:** טז **וּבָתַר כֵּן נְטָלוּ עַמָּא מֵחֲצֵרוֹת וּשְׁרוֹ בְּמַדְבְּרָא דְּפָארָן: פ פ פ**

חסלת פרשת בהעלותך קל"ו פסוקים, מהללא"ל סימן.

הפטרה לפרשת בהעלותך לשנים מקרא ואחד תרגום ולקריאה בציבור בעמ' רנז

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(טו) **וְהָעָם לֹא נָסַע.** שֶׁלֹּא נַעֲלָה הֶעָנָן מִשּׁוּם כְּבוֹד מִשֶּׁה: **חסלת פרשת בהעלותך**

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום חמישי עמוד א

מתרצת הגמרא: **לֹא קַשְׁיָא,** לעולם אפא הוא צבוע, ושני מיני צבועים יש, **כָּאן** – רבי מאיר בברייתא עוסק **בְּצָבוּעַ זָכָר, וּכָאן** – במשנה מדובר **בְּצָבוּעַ** [אפא] **נְקֵבָה** והיא נקראת גם ברדלס. כלומר, רבי מאיר מוסיף על המשנה שגם צבוע זכר מועד מתחילתו. והוצרך להוסיפו לפי שהיה מקום לטעות שדינו שונה מאחר שהוא משתנה למינים אחרים, כִּדְתַנְיָא, **צָבוּעַ זָכָר לְאַחַר שֶׁבַע שָׁנִים נַעֲשָׂה עֲטַלֵּף. עֲטַלֵּף לְאַחַר שֶׁבַע שָׁנִים נַעֲשָׂה עֲרָפֶד. עֲרָפֶד לְאַחַר שֶׁבַע שָׁנִים נַעֲשָׂה קִימוֹשׁ. קִימוֹשׁ לְאַחַר שֶׁבַע שָׁנִים נַעֲשָׂה חוֹחַ. חוֹחַ לְאַחַר שֶׁבַע שָׁנִים נַעֲשָׂה שֵׁד.** ומוסיפה הברייתא ששִׁדְּרוֹ שֶׁל **אָדָם לְאַחַר שֶׁבַע שָׁנִים נַעֲשָׂה נָחָשׁ.** ומבארת הגמרא, **וְהָנֵי מִילֵּי** – דבר זה נאמר רק בשדרתו של אדם **דְּ**לא **כָּרֵע בְּמוֹדִים** – כשאמר מודים אנחנו לך בתפילת שמונה עשרה. הגמרא חוזרת לבאר את דברי רבי אלעזר בברייתא: **אָמַר מַר, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר אַף הַצָּבוּעַ,**

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום חמישי עמוד ב

כָּל עֲצָתָם עָלַי לְמָוֶת', שאכן על איסור אשת איש יש עונש מיתה, **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר שֶׁחֲשָׁדוּהוּ מִזּוּנָה, מַאי לַמָּוֶת,** הלא על זונה פנויה אין חיוב מיתה. מתרצת הגמרא: כוונת ירמיה 'עֲצָתָם עָלַי לַמָּוֶת' **שֶׁהִשְׁלִיכוּהוּ לְבֵאר טִיט** כדי להורגו. כמובא בנביא (שם לח ו).

ביאור המשך תפילתו של ירמיה: דְּרַשׁ רָבָא, **מַאי** דִּכְתִיב (שם יח כג) 'יִהְיוּ מְכֻשָּׁלִים לְפָנֶיךָ, בְּעֵת אַפְּךָ עֲשֵׂה בָהֶם', **אָמַר** יִרְמְיָה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אֲפִילּוּ בְּשָׁעָה שֶׁבְּנֵי ענתות **עוֹשִׂין צְדָקָה, הַכְּשֵׁילֵם בִּבְנֵי אָדָם שֶׁאֵינָן מְהוּגָּנִים כְּדֵי שֶׁלֹּא יְקַבְּלוּ עֲלֵיהֶן שָׂכָר:**

הגמרא מבארת את המשך הפסוק בענין קבורת חזקיהו: נאמר (דברי הימים ב' לב לג) 'וְכָבוֹד עָשׂוּ לוֹ בְּמוֹתוֹ', **מְלַמֵּד שֶׁהוֹשִׁיבוּ יְשִׁיבָה** – תלמידים שיעסקו בתורה **עַל קִבְרוֹ** – סמוך לקברו. **וּפְלִיגֵי בָּהּ רַבִּי נָתָן וְרַבָּנָן** לכמה ימים הושיבו את הישיבה. **חַד אָמַר שְׁלֹשָׁה** ימים,

---

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שבת קודש עמוד ב

צריך לשלם אלא חצי נזק בלבד כדין נזקי קרן.

מתרצת הגמרא: **דְּדָחִיק לֵיהּ עָלְמָא** – הברייתא עוסקת באופן שכשהוצרכה הבהמה להטיל גלליה עמדה במקום צר, והעיסה היתה מונחת תחתיה שם, ולפיכך אין זה משונה שהטילה גללים לעיסה.

שבה הגמרא ומקשה: אם אכן נחלקו רב יהודה ורבי אלעזר במחלוקת סומכוס ורבנן, אם כן מדוע נחלקו באופן כזה שהטילה בהמה גללים לעיסה, **וְלֵימָא** – שיאמר **רַב יְהוּדָה שֶׁהָלְכָה כְּסוּמְכוֹס, וְלֵימָא** – ויאמר **רַבִּי אֶלְעָזָר שֶׁהָלְכָה כְּרַבָּנַן.**

מתרצת הגמרא: **גְּלָלִים אִצְטְרִיכָא לֵיהּ** – ישנו חידוש באופן זה שהטילה גללים, **סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא שֶׁהוֹאִיל וּכְתַר גּוּפֵיהּ גְּרִירִין** – מאחר שהגללים יוצאים מגוף הבהמה, **כְּגוּפֵיהּ דָּמֵי,** ולפיכך יש לדון את נזקי העיסה כנזקי גופה ולא כנזקי צרורות, **קָא מַשְׁמַע לָן** שאין זה כך, אלא נזקי צרורות הם.

הגמרא מנסה לפשוט את ספיקו של רבא מברייתא אחרת: **תָּא שְׁמַע, דְּתָנֵי רָמִי בַּר יְחֶזְקֵאל, תַּרְנְגוֹל שֶׁהוֹשִׁיט** את **רֹאשׁוֹ לְתוֹךְ אֲוִיר** של **כְּלִי זְכוּכִית, וְתָקַע בּוֹ** – קרא בקול גדול, **וּשְׁבָרוֹ** – ונשבר הכלי מחמת הקול, **מְשַׁלֵּם** בעל התרנגול **נֶזֶק שָׁלֵם.**

וְמאידך, מצינו דעה החולקת בזה, **דְּאָמַר רַב יוֹסֵף, אָמְרֵי בֵּי רַב** – אמרו התלמידים בבית מדרשו של רב, **שׁוּם שֶׁצָּנַף** [– השמיע קול] **וְחָמוֹר שֶׁנָּעַר וְשִׁיבֵּר אֶת הַכֵּלִים** על ידי הקול, **מְשַׁלֵּם** הבעלים **חֲצִי נֶזֶק.**

מַאי לָאו – האם אין הם עוסקים **בִּכְגוֹן דְּעָבַד תְּלָתָא זִימְנֵי** – באופן שעשו כן והזיקו בקולותיהם שלש פעמים,

שיעורי תהלים לשבוע פרשת בהעלותך

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ו' סיון פרק כ, מפרק לה עד סוף פרק לח	**יום רביעי - ט' סיון** פרק כ, מפרק מט עד סוף פרק נד
יום שני - ז' סיון פרק כ, מפרק לט עד סוף פרק מג	**יום חמישי - י' סיון** פרק כ, מפרק נה עד סוף פרק נט
יום שלישי - ח' סיון פרק כ, מפרק מד עד סוף פרק מח	**יום שישי - י"א סיון** פרק כ, מפרק ס עד סוף פרק סה
שבת קודש - י"ב סיון פרק כ מפרק סו עד סוף פרק סח	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ו' סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' עה, ליקוטי אמרים... עד עמ' עו, יתברך ויתעלה.

ליקוטי אמרים חלק שני

הנקרא בשם חינוך קטן

מלוקט מפי ספרים ומפי סופרים קדושי עליון נ"ע

מיוסד על פרשה ראשונה של קריאת שמע:

חינוך קטן

לִקּוּטֵי אֲמָרִים חֵלֶק שֵׁנִי הַנִּקְרָא בְּשֵׁם "חִנּוּךְ קָטָן" מְלֻקָּט מִפִּי סְפָרִים וּמִפִּי סוֹפְרִים – כך הוא גם לשונו הקדוש של רבנו הזקן בדף–השער של החלק הראשון – "מלוקט מפי ספרים ומפי סופרים" – וכפי שהרבי הקודם נשמתו־עדן מביא בשיחותיו הקדושות, מקובל שהכוונה ב"ספרים" לספרי השל"ה הקדוש והמהר"ל מפראג, וב"סופרים" – לבעל־שם־טוב ולהרב המגיד ממזריטש, **קְדוֹשֵׁי עֶלְיוֹן נִשְׁמָתָם־עֵדֶן, מְיֻסָּד עַל פָּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה שֶׁל קְרִיאַת שְׁמַע*** - לפי דברי רבנו הזקן להלן, באות מילים אלו כדי להסביר שני אופני ההבנה באחדות ה', המתבטאים ב"שמע ישראל" וב"ברוך שם כבוד מלכותו כו'", עליהם נאמר בזהר, ש"שמע ישראל" הוא "יחודא עילאה" – הפן הנעלה יותר בהבנת אחדות ה', ו"ברוך שם" – "יחודא תתאה" – הפן הנמוך יותר בהבנת אחדות ה'. על שני אלה מיוסד החלק השני של "לקוטי אמרים", הנקרא "שער היחוד והאמונה".

(מלות כותרת אלו הן גם כן לשון המחבר, רבנו הזקן):

"חֲנֹךְ לַנַּעַר עַל פִּי דַּרְכּוֹ, גַּם כִּי יַזְקִין לֹא יָסוּר מִמֶּנָּה"[1]. **הִנֵּה, מִדַּכְתִּיב** – ממה שהפסוק אומר: **"עַל פִּי דַּרְכּוֹ"**, – שיש לחנך את הנער לפי הדרך **שלו, מַשְׁמַע שֶׁאֵינָהּ** – דרך זו, **דֶּרֶךְ הָאֱמֶת לַאֲמִתּוֹ,** – זוהי דרך לנער בלבד, ואינה הדרך האמיתית, **וְאִם־כֵּן מַאי מַעֲלִיּוּתָא** – מהי המעלה בכך עד, **שֶׁ"גַּם כִּי יַזְקִין לֹא יָסוּר מִמֶּנָּה"?** – אדרבה, כשיתבגר – עליו, אכן, לסור מדרכו של ה"נער", כדי להגיע לדרך האמיתית. מהי המעלה, איפוא, שלא יסור מדרך זו? **אַךְ, הִנֵּה מוּדַעַת זֹאת,** – דבר ידוע הוא, **כִּי שָׁרְשֵׁי עֲבוֹדַת ה' וְיִסּוֹדוֹתֶיהָ**[2] **הֵן דְּחִילוּ וְרִחֵימוּ,** – יראת ה' ואהבת ה' הן השרשים והיסודות של עבודת ה', המתבטאת בקיום תורה ומצוות במחשבה דיבור ומעשה – להיזהר מכל מצוות לא־תעשה ולקיים כל מצוות־עשה: **יראת ה'** משפיעה ופועלת שיהודי יישמר מכל לא־תעשה, **ואהבת ה'** משפיעה ופועלת שיקיים כל מצות־עשה מתוך רגש פנימי של הנפש (**הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: כדלעיל רפ"ד), כפי המוסבר להלן: **הַיִּרְאָה** - **שֹׁרֶשׁ וְיִסּוֹד לְ"סוּר מֵרָע"**, – שלא לעשות מה שאסור לעשות[3], **וְהָאַהֲבָה** – היא שורש ויסוד, **לְ"וַעֲשֵׂה טוֹב",** **וְקִיּוּם כָּל מִצְוֹת־עֲשֵׂה דְּאוֹרַיְתָא וּדְרַבָּנָן,** – מצוות שמן התורה ומצוות שמדרבנן, **כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמָן.** – בחלק הראשון של ספר ה"תניא". כפי המקובל בין חסידים, היתה סברא אצל רבנו הזקן, שחלק זה (השני מספר ה"תניא") יהיה החלק הראשון, וחמישים ושלשה הפרקים של החלק הראשון, יהיו החלק השני. לכן, כשהוא מתייחס כאן לחלק הראשון, הוא משתמש בלשון "כמו **שיתבאר**" להלן. (**וּמִצְוַת הַחִנּוּךְ** – לחנך את הקטן, **הִיא גַּם־כֵּן בְּמִצְוַת־עֲשֵׂה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'אֹרַח חַיִּים' סִימָן שמ"ג):** – כיוון שיש לחנך את הקטן לא רק במצוות לא־תעשה אלא גם במצוות־עשה, ומאחר שאהבת ה' היא השורש והיסוד לכל מצוות־עשה (**הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "נוסף ע"ז שאהבה עצמה – וכן יראה – הן מ"ע פרטיות") יש לומר שקיימת בחינת אהבה המשמשת שורש ויסוד למצוות־העשה שמקיימים מצד חינוך. כלומר, אהבה זו אינה דומה למדריגת האהבה המשמשת שורש ויסוד למצוות־העשה הנעשות על־ידי האדם במצב של תמידיות, בהיותו גדול ומחוייב במצוות. אלא, מכיון שאהבה זו משמשת שורש לקיום מצוות־העשה שמקיימים אותן בתור חינוך בלבד, נכללת גם אהבה זו בסוג של חינוך – לא אהבה יציבה, שאפשר להישאר אתה לתמיד. להלן יוסבר אופן החינוך לאהבה זו, שגם עליה מתאים לומר "חנוך לנער על פי דרכו", שכן, קיימת כאן מעלה שגם "כי יזקין" לא יסור ממנה. **וְהִנֵּה, בְּאַהֲבָה כְּתִיב** - כתוב, **בְּסוֹף פָּרָשַׁת עֵקֶב: "אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹתָהּ, לְאַהֲבָה אֶת ה' וְגו'".** **וְצָרִיךְ לְהָבִין, אֵיךְ שַׁיָּךְ לְשׁוֹן "עֲשִׂיָּה" גַּבֵּי אַהֲבָה** – שהיא רגש **שֶׁבַּלֵּב?** – הלשון "עשיה" מתאים על דבר של מעשה. כיצד, איפוא, מתאים להשתמש בלשון עשיה לגבי אהבה שהיא

חנוך

זאת כי שרשי עבודת ה' ויסודותיה הן דחילו ורחימו היראה שרש ויסוד לסור מרע והאהבה לועשה טוב וקיום כל מ"ע דאוריית' ודרבנן כמו שיתב' במקומן (ומצות החינוך היא ג"כ במ"ע כמ"ש בא"ח סימן שמ"ג): והנה באהבה כתיב כם"פ עקב אשר אנכי מצוה אתכם לעשותה לאהבה את ה' וגו' וצריך להבין איך שייך לשון עשייה גבי אהבה שבלב אך

לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה הנה מדכתיב על פי דרכו משמע שאינה דרך האמת לאמיתו וא"כ מאי מעליותא שגם כי יזקין לא יסור ממנה. אך הנה מודעת

---

1. משלי כב, ו. **2.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "ב' הל' יל"ה: שרש – שממנו נמצאים ונמשכים. **יסוד** – שגם בשעת מעשה המצוה מתקיים עי"ז [ובפ"ד: נמשכות... קיום אמיתי]". **3.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "וצ"ע שלא הוסיף כאן "כל מל"ת" כדלקמן באהבה. וכדלעיל בפ"ד. ואולי נשמטה תיבה אחת וצ"ל לקמן 'כל מ"ע ומל"ת דאורייתא'".

*) **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "כדאי להוסיף שבסו"ס פלח הרמון ח"א (קה"ת, תשי"ד) הערות מר"ה מפאריטש ע"ז. מראי מקומות – נמצאו באוה"ת להצ"צ (לחנוכה)".

רגש שבלב? – להלן יוסבר, שישנה אהבה שאדם משיג אותה על־ידי התבוננות, על־ידי התעמקותו בענינים המעוררים אהבה זו. לכן מתאים להשתמש לגבי אהבה **זו** בלשון של עשיה – ליצור ולפתח בתוכו אהבה זו. דבר זה יוסבר להלן אחרי הדיון במדריגה העליונה יותר של אהבה, שלגביה לא מתאים להשתמש בלשון עשיה, מפני שאין זו אהבה הנוצרת ונפעלת על־ידי האדם: הוא רק עושה הכנה שאהבה זו תוכל להתגלות אצלו. **אַךְ הָעִנְיָן הוּא, דְּיֵשׁ שְׁנֵי מִינֵי אַהֲבַת ה'. הָאַחַת, הִיא כְּלוּת הַנֶּפֶשׁ בְּטִבְעָהּ אֶל בּוֹרְאָהּ,** – בטבע הנפש ישנה אהבה כזו של "כלות הנפש".

ליקוטי חלק שני אמרים

העניין הוא דיש שני מיני אהבת ה' האחת היא כלות הנפש בטבעה אל בוראה כאשר תתגבר נפש השכלית על החומר ותשפילהו ותכניעהו תחתיה אזי תתלהב ותתלהט בשלהבת העולה מאליה ותגל ותשמח בה' עושה ותתענג על ה' תענוג נפלא והזוכים למעלת אהבה רבה זו הם הנקראים צדיקים כדכתיב שמחו צדיקים בה' אך לא כל אדם זוכה לזה כי לזה צריך זיכוך החומר במאד מאד וגם תורה ומעשים טובים הרבה לזכות לנשמה עליונה שלמעלה ממדרגת רוח ונפש כמ"ש בר"ח שער האהבה. והשנית היא אהבה שכל אדם יוכל להגיע אליה כשיתבונן היטב בעומקא דלבא בדברים המעוררים את האהבה לה' בלב כל ישראל. הן דרך כלל כי הוא חיינו ממש וכאשר האדם אוהב את נפשו וחייו. כן יאהב את ה' כאשר יתבונן וישים אל לבו כי ה' הוא נפשו האמיתית וחייו ממש כמ"ש בזהר ע"פ נפשי אויתיך וגו'. והן דרך פרט שכשיבין וישכיל

שהרי הנפש האלקית היא "חלק אלקה ממעל ממש", היא חלק מעצם ה"אין־סוף" – לכן יש בה, מצד הטבע, אהבה כזו של כליון לעצמותה, ל"אין־סוף" ברוך־הוא. הרי מובן שאהבה זו אין צורך ליצור – ואף אין יכולת ליצור אותה – כיוון שהיא נמצאת בטבע הנפש האלקית; אך יש לגלות אהבה זו של הנפש האלקית, שגם לב הבשר הגשמי ירגיש באהבה ובכלות הנפש אלו. כיצד היא אכן מתגלה? **כַּאֲשֶׁר תִּתְגַּבֵּר נֶפֶשׁ הַשִּׂכְלִית עַל הַחֹמֶר** – של הגוף, **וְתַשְׁפִּילֵהוּ וְתַכְנִיעֵהוּ תַּחְתֶּיהָ,** – דבר המתבטא בעבודת הנפש האלקית – לתקן את הנפש הבהמית ולזכך את הגוף על־ידי הנפש השכלית: על־ידי שהשכל מבין עניני אלקות. שכן, השכל של הנפש האלקית והשגתו באלקות הם במצב מרומם ונעלה יותר מאשר להשפיע על הגוף, ואילו הנפש השכלית שהיא השכל הטבעי של האדם, כאשר הוא מבין אלקות, הרי זה כבר קרוב לגוף ומשפיע על חומר הגוף, להכניעו אל הנפש באופן של "הגברת הצורה על החומר". וכשהנפש השכלית יוצרת השפלת והכנעת חומר הגוף – **אֲזַי תִּתְלַהֵב וְתִתְלַהֵט** – הנפש, **בְּשַׁלְהֶבֶת הָעוֹלָה מֵאֵלֶיהָ,** – לא שלהבת של אהבה הנוצרת על־ידי התבוננות, אלא שלהבת של אהבה המתלקחת בנפש עצמה; שכן, בנפש קיימת אהבה זו, אלא שבתחילה כיסה עליה חומר הגוף ולא היה באפשרותה להתגלות – ועתה היא מתגלה, **וְתָגֵל וְתִשְׂמַח בַּה' עוֹשָׂה, וְתִתְעַנֵּג עַל ה'** – בקב"ה, **תַּעֲנוּג נִפְלָא.** – בעבודה מסוג אחר משמש התענוג כשכר על העבודה, ואילו באהבה ועבודה זו, התענוג הוא באהבה ובעבודה עצמית. **וְהַזּוֹכִים לְמַעֲלַת אַהֲבָה רַבָּה זוֹ - הֵם הַנִּקְרָאִים צַדִּיקִים,** – אופן האהבה של צדיקים הוא בתענוג ושמחה, **כִּדְכְתִיב:** – כמו שכתוב[4]: **"שִׂמְחוּ צַדִּיקִים בַּה'"** – כלומר, אופן העבודה בצדיקים הוא אהבה בשמחה ותענוג. למרות שכאמור לעיל, זוהי אהבה שמצד הנפש האלקית הנמצאת בכל אחד מישראל, ואם כך, הרי היתה צריכה להיות יכולת בכל יהודי להגיע לאהבה כזו – מוסבר מיד להלן, שלא כל אחד יכול להגיע לכך, כי לשם כך נדרשת עבודה רבה ועבודה גדולה מאד, כדי לזכך את החומר שלא יפריע ליכולת קליטת אהבה כזו. **אַךְ, לֹא כָּל אָדָם זוֹכֶה לָזֶה,** – להגיע לאהבה זו, שאז הוא במדריגת צדיק, **כִּי לָזֶה צָרִיךְ** – לשם כך נדרש, **זִכּוּךְ הַחֹמֶר** – של הגוף, **בִּמְאֹד מְאֹד, וְגַם** – נדרשים לשם כך, לימוד **תּוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים הַרְבֵּה,** כדי **לִזְכּוֹת לִנְשָׁמָה עֶלְיוֹנָה שֶׁלְּמַעְלָה מִמַּדְרֵגַת רוּחַ** – שעל־ידי־זה זוכה האדם לדרגת "נשמה" שהיא העליונה בין שלש הדרגות: "נפש", "רוח", "נשמה", כי מצד מדריגת ה"רוח" העבודה היא במדות שבלב, **וְנֶפֶשׁ,** – מצד ה"נפש" אופן קיום המצוות הוא בקבלת עול – אלא זו מדריגה של נשמה, שמבחינתה העבודה היא של שכל – כלשון הכתוב: "ונשמת שדי תבינם" – המשפיע על החומר להכניעו ולזככו. **כְּמוֹ שֶׁכָּתַב בְּ'רֵאשִׁית חָכְמָה' שַׁעַר הָאַהֲבָה.** – שאהבה כזו קשורה במדריגה של נשמה דוקא – על־כל־פנים מובן, שעל אהבה זו לא מתאים לומר שהאדם יפעל וייצר אותה בתוכו – שכן, אין באפשרותו ליצור אותה; הוא יכול רק להכשיר ולזכך את **עצמו**, כך שהאהבה שמהנפש תתגלה בתוכו, וכן אין ביכולת כל אחד להגיע לכך. **וְהַשֵּׁנִית,** – הבחינה השניה של אהבה **הִיא אַהֲבָה שֶׁכָּל אָדָם יוּכַל לְהַגִּיעַ אֵלֶיהָ,** – כל אדם יכול להגיע למדריגת אהבה זו, – כיצד? – **כְּשֶׁיִּתְבּוֹנֵן הֵיטֵב בְּעֻמְקָא דְּלִבָּא** – בעומק הלב, שההתבוננות היא באופן שהיא באה בלב, **בַּדְּבָרִים הַמְעוֹרְרִים אֶת הָאַהֲבָה לַה' בְּלֵב כָּל יִשְׂרָאֵל.** – ישנם ענינים המעוררים את האהבה (השניה) להקב"ה בלב יהודי – וכאשר הוא יתבונן בענינים אלה – **הֵן דֶּרֶךְ כְּלָל,** –גם כשהוא מתבונן באופן כללי, **כִּי הוּא** – הקב"ה, **חַיֵּינוּ מַמָּשׁ,** –**הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "במבואר לעיל פמ"ד", **וְכַאֲשֶׁר הָאָדָם אוֹהֵב אֶת נַפְשׁוֹ וְחַיָּיו - כֵּן יֹאהַב אֶת ה', כַּאֲשֶׁר יִתְבּוֹנֵן וְיָשִׂים אֶל לִבּוֹ כִּי ה' הוּא נַפְשׁוֹ הָאֲמִתִּית וְחַיָּיו מַמָּשׁ,** – שהרי הקב"ה הוא הנפש והחיות של נפשו, וממילא הקב"ה הוא חייו האמיתיים – לכן ההתעמקות בזה תעורר בו אהבה להקב"ה, כאהבת האדם לנפשו ולחייו, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר עַל פָּסוּק: "נַפְשִׁי אִוִּיתִךְ וְגוֹ'".** – הזהר מפרש, ש"נפשי" הכוונה על הקב"ה: "נפשי", מפני שאתה, ריבונו של עולם, הוא נפשי וחיי, לכן "אויתיך", אני אוהב אותך ומתאוה לך[5]. **וְהֵן דֶּרֶךְ פְּרָט,** – וגם כשיתבונן באופן פרטי – "במבואר לעיל פמ"ו" – **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א, שֶׁכְּשֶׁיָּבִין וְיַשְׂכִּיל בִּגְדֻלָּתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא**

---

4. תהלים צז, יב. 5. **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "שכ"ז הוא ענין כללי – חיים ואהבת חיים. ואין שייך בזה (כ"כ) חילוקי דבקות

ליקוטי חלק שני אמרים

דֶּרֶךְ פְּרָטִית – כגון, בפרטי גדלות האלקות, שהקב"ה הוא "ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין, וכולא קמיה כלא חשיבי" – הרי כשיתבונן בפרטי הגדלות, **כַּאֲשֶׁר יוּכַל שֶׁאֵת בְּשִׂכְלוֹ וּמַה שֶׁלְּמַעְלָה מִשִּׂכְלוֹ.** – ענינים שבכוח שכלו להבין, יבין אותם ב"ידיעת החיוב" – וענינים שלמעלה מהבנתו, יבין אותם ב"ידיעת השלילה", שאין הוא מבין את הדבר עצמו, אלא רק כפי שהדבר מושלל מענינים וגדרים מסויימים. כלומר, עניני האלקות שלמעלה מהבנתו, יבין אותם לכל הפחות איך הקב"ה מושלל מענין ומושג זה וזה – בכך יש כבר גם מדה מסויימת של ידיעה באלקות; **וְאַחַר־כָּךְ** – אחרי שיתבונן בפרטי גדלות ה', **יִתְבּוֹנֵן בְּאַהֲבַת ה' הַגְּדוֹלָה וְנִפְלָאָה אֵלֵינוּ,** – בני ישראל, אהבה שהביאה לכמה פרטי ענינים: **לֵירֵד** – לרדת, **לְמִצְרַיִם "עֶרְוַת הָאָרֶץ",** – שם "ירד" כביכול הקב"ה, **לְהוֹצִיא נִשְׁמוֹתֵינוּ מִ"כּוּר הַבַּרְזֶל", שֶׁהוּא הַ"סִּטְרָא־אָחֳרָא" רַחֲמָנָא־לִצְלָן,** – בה היו בני ישראל שקועים רחמנא־ליצלן בהיותם במצרים – והוא יתברך הוציאנו משם, **לְקָרְבֵנוּ אֵלָיו וּלְדַבְּקֵנוּ בִּשְׁמוֹ מַמָּשׁ, וְהוּא וּשְׁמוֹ אֶחָד,** – ועל־ידי היותנו דבוקים בשמו התדבקנו בו יתברך. **דְּהַיְנוּ,** – כלומר: **שֶׁרוֹמְמָנוּ מִתַּכְלִית הַשִּׁפְלוּת וְהַטֻּמְאָה לְתַכְלִית הַקְּדֻשָּׁה, וּגְדֻלָּתוֹ יִתְבָּרֵךְ שֶׁאֵין לָהּ קֵץ וְתַכְלִית[6],** – ואחרי שיבין במפורט את גדלות הקב"ה, ולאחרי שיתעמק באהבת הקב"ה הגדולה לבני ישראל – **אֲזַי "כַּמַּיִם הַפָּנִים אֶל פָּנִים"** – הרי "לב האדם לאדם", הלב, האהבה שחש אדם לזולתו, מעוררת אהבה חוזרת מהזולת אליו; כך גם בענינו, האהבה שהראה ומראה הקב"ה לבני ישראל, תשפיע "כמים הפנים לפנים", **שִׁתְּעוֹרֵר הָאַהֲבָה בְּלֵב כָּל מַשְׂכִּיל וּמִתְבּוֹנֵן בְּעִנְיָן זֶה בְּעֻמְקָא דְּלִבָּא,** – בעומק הלב, **לֶאֱהֹב אֶת ה' אַהֲבָה עַזָּה, וּלְדַבְּקָה בּוֹ בְּלֵב וָנֶפֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמָהּ בַּאֲרִיכוּת.**

– היכן שמדובר אודות האהבה שבבחינת "כמים הפנים", והוא בחלק הראשון של ספר ה"תניא" בפרקים מ"ו עד מ"ט.

וְהִנֵּה, עִנְיַן אַהֲבָה זוֹ – האהבה הבאה מהתבוננות, **רָצָה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם לִטַּע** – לטעת, **בְּלֵב כָּל יִשְׂרָאֵל, בְּפָרָשָׁה[7]: "וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל וְגו'",** בַּפָּסוּק: "הֵן לַה' אֱלֹהֶיךָ הַשָּׁמַיִם וְגו'", – בפסוק זה מדובר אודות גדלות ה'; ובפסוקים הבאים אחריו מובאים ענינים המראים על אהבתו הגדולה של הקב"ה לבני ישראל: **רַק בַּאֲבוֹתֶיךָ חָשַׁק וְגו', וּמַלְּתֶם וְגו', בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ וְגו',** – ירדו אבותיך מצרימה ועתה שמך ה' אלקיך ככוכבי השמים לרוב, דבר הדורש, כפי שהפסוק אומר להלן, את הענין של: **וְאָהַבְתָּ וְגו'"[8].** – להגיע לאהבת ה'. **וְלָכֵן סִיֵּם דְּבָרָיו** – בפרשה זו, **עַל אַהֲבָה זוֹ: "אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם לַעֲשֹׂתָהּ"[9],** – שלכאורה לא מובן, כיצד מתאים לומר על אהבה – שהיא רגש שבלב – לשון עשיה? – אלא, מפני שמדובר על אהבה הבאה מהתבוננות, עליה מתאים הלשון "לעשותה", משום, **שֶׁהִיא אַהֲבָה עֲשׂוּיָה בַּלֵּב, עַל־יְדֵי הַבִּינָה וְהַדַּעַת** – ההבנה והעמקה, **בְּדְבָרִים הַמְּעוֹרְרִים אֶת הָאַהֲבָה.** – ברם, לכאורה אפשר לשאול: מכיוון שיש לעורר אהבה זו על־ידי התבוננות, היה על הפסוק להורות בתחילה שצריכים להתבונן? מעיר רבנו הזקן מיד, שאכן: **וְעַל זֶה צִוָּה כְּבָר תְּחִלָּה** – בפרשה ראשונה של "קריאת שמע": **"וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל לְבָבֶךָ"[10], כְּדֵי שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה תָּבֹא לְאַהֲבָה אֶת ה', כְּדַאי"תָא** – כפי שמובא **בַּ"סִּפְרֵי" עַל פָּסוּק זֶה[11]. וְהִנֵּה, עַל אַהֲבָה זוֹ הַשֵּׁנִית** – הבאה מהתבוננות, **שֶׁיָּךְ לְשׁוֹן מְצָוָה וְצִוּוּי,** – כלשון הפסוק "אשר אנכי מצוה אתכם לעשותה לאהבה". שהרי, לכאורה, לא מתאים להשתמש לגבי אהבה זו בלשון של ציווי, כיוון שאהבה היא הרי רגש הלב, וממה נפשך: אם יש לו רגש זה, מיותר הרי הציווי; ואם חסר לו רגש זה, מה יועיל הציווי? – ברם, לגבי אהבה **זו** מכיון שהיא באה מהתבוננות, מתאים להשתמש בלשון ציווי: ציווי שיתבונן ויעורר את האהבה. **דְּהַיְנוּ** – כלומר, כוונת הציווי היא: **לָשׂוּם לִבּוֹ וְדַעְתּוֹ בִּדְבָרִים הַמְּעוֹרְרִים אֶת הָאַהֲבָה. אֲבָל בְּאַהֲבָה רִאשׁוֹנָה,** – לגבי מדריגת האהבה הראשונה אודותה דובר לעיל, **שֶׁהִיא שַׁלְהֶבֶת הָעוֹלָה מֵאֵלֶיהָ,** – ואין היא אהבה שיוצרים אותה, **לֹא שַׁיָּךְ לְשׁוֹן צִוּוּי וּמִצְוָה כְּלָל. וְלֹא עוֹד,** – לא זו בלבד שמדריגת אהבה ראשונה זו אי אפשר ליצור על־ידי התבוננות, שלכן לא מתאים לגביה לשון ציווי, **אֶלָּא שֶׁהִיא** – אהבה זו היא **מַתַּן שְׂכָרָן שֶׁל צַדִּיקִים, לִטְעֹם מֵעֵין עוֹלָם הַבָּא בָּעוֹלָם הַזֶּה,** – העולם הבא הוא הרי הענין של "נהנין מזיו השכינה" – תענוג

ופרטים וכו'". **6.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וככל שידע בפרטיות יותר ריחוק הערך וכו' תגדל יותר האהבה – עיין פמ"ר". **7.** עקב י, יב – יד – טו – טז – כד. **8.** שם יא, א. **9.** יא, כב. **10.** ואתחנן ו, ו. **11.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עפ"ז מובנים דברי הספרי הסתומים שם: איני יודע כו' ת"ל כו' לבבך – מה מוסיף בזה על מש"נ (ומובא שם) ואהבת את ה"א בכל לבבך וק"ל".

ליקוטי חלק שני אמרים

מאלקות, ומזה נהנים צדיקים בעולם הזה, באהבה זו, **שֶׁעָלֶיהָ** – על מדריגת אהבה זו, **נֶאֱמַר**[12]: **"עֲבוֹדַת מַתָּנָה אֶתֵּן אֶת כְּהֻנַּתְכֶם"**[13], – שישנו אופן עבודה שבא כמתנה מלמעלה, **כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמָהּ** – היכן שמדובר אודות מדריגת אהבה בתענוגים. להלן מסיים רבנו הזקן את אשר התחיל להסביר במה מתבטאת מעלת "חנוך לנער על פי דרכו", עד ש"גם כי יזקין לא יסור ממנה", כלומר, כש"יזקין", כשיגיע למדריגה עליונה יותר, לא יסור מדרך העבודה שהיא ענין של "חנוך לנער" בלבד. כדי להקל על הבנת הענין, הרי הביאור בקצרה הוא:

שעליה נאמר עבודת מתנה אתן את כהונתכם כמו שיתב' במקומה אך הנה ידוע ליודעים טעמא דקרא מאי דכתיב כי שבע יפול צדיק וקם ובפרט שהאדם נקרא מהלך ולא עומד וצריך לילך ממדרגה למדרגה ולא לעמוד במדרגה אחת לעולם וכין מדרגה למדרגה טרם שיגיע למדרגה עליונה ממנה הוא בבחי' נפילה ממדרג' הראשונ' אך כי יפול לא יוטל כתיב ואינה נקראת נפילה אלא לגבי מדריגתו הראשונה ולא לגבי שאר כל אדם ח"ו שאעפ"כ הוא למעלה מכל האדם בעבודתו כי נשאר בה בחי' רשימו ממדריגתו הראשונה אך עיקרה מאהבה שנתחנך והורגל בה מנעוריו בטרם שהגיע למדרגת צדיק וז"ש גם כי יזקין וגו'. והנה ראשית הדברים המעוררים האהבה והיראה ויסודן היא האמונה הטהורה ונאמנה ביחודו ואחדותו יתברך וית':

המדריגה הראשונה מסייעת למדריגה השניה. ואילו ב"מהלך" אמיתי, ההולך ועולה ממדריגה אחת למדריגה שניה, שהיא עליונה שלא בערך – מפריעה אז המדריגה הראשונה למדריגה העליונה השניה, ולכן מן ההכרח שיסור לגמרי ממדריגתו הראשונה, כדי שיוכל להגיע למדריגה השניה[15], **וְצָרִיךְ** – האדם המהלך, **לֵילֵךְ** – ללכת, **מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה, וְלֹא לַעֲמֹד בְּמַדְרֵגָה אַחַת לְעוֹלָם,** – שכאמור, גם כשהמדריגה (העליונה) השניה היא בערך למדריגה הראשונה, הן נקראות שתיהן מדריגה **אחת, וּבֵין מַדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה טֶרֶם שֶׁיַּגִּיעַ לְמַדְרֵגָה עֶלְיוֹנָה מִמֶּנָּה, הוּא בִּבְחִינַת "נְפִילָה" מִמַּדְרֵגָה הָרִאשׁוֹנָה.** – כך, שאז אין לו את מדריגתו הגבוהה של אהבה בתענוגים. **אַךְ "כִּי יִפֹּל לֹא יוּטָל" כְּתִיב**[16], –גם כשהוא נופל, אין הוא ניטל לגמרי מעבודתו, **וְאֵינָהּ נִקְרֵאת נְפִילָה** – מה שאומרים **"כי יפול" ו"שבע יפול** צדיק", שלפעמים הצדיק הוא במצב של נפילה, אין זה נקרא נפילה, **אֶלָּא לְגַבֵּי מַדְרֵגָתוֹ הָרִאשׁוֹנָה,** – בהשוואה למדריגתו המעולה הקודמת לפני ה"נפילה", זה נקרא נפילה, **וְלֹא לְגַבֵּי שְׁאָר כָּל אָדָם חַס־וְשָׁלוֹם,** – שיהיה חלילה למטה מאלה שאינם במדריגת צדיק, **שֶׁאַף־עַל־פִּי־כֵן** – למרות ה"נפילה" שלו, **הוּא לְמַעְלָה מִכָּל הָאָדָם בַּעֲבוֹדָתוֹ, כִּי נִשְׁאַר בָּהּ** – בעבודתו, **בְּחִינַת רְשִׁימוֹ** – רושם, **מִמַּדְרֵגָתוֹ הָרִאשׁוֹנָה. אַךְ עִקָּרָהּ** – עיקר עבודתו באה אז **מֵאַהֲבָה שֶׁנִּתְחַנֵּךְ וְהֻרְגַּל בָּהּ מִנְּעוּרָיו, בְּטֶרֶם** – לפני, **שֶׁהִגִּיעַ לְמַדְרֵגַת צַדִּיק.** – ולמדריגה העליונה יותר של אהבה; שאז היתה עבודתו באהבה זו הבאה מהתבוננות, האהבה של "חינוך" – הנה גם כעת עיקר עבודתו הוא באהבה זו. **וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב: "גַּם כִּי יַזְקִין וְגוֹ'".** – מ"דרכו", בה מחנכים את ה"נער". – לא נאמר "גם בזקנתו לא יסור ממנה", שגם כשיהיה קשיש לא יסור מהדרך בה נתחנך, אלא כתוב "כי יזקין" – כשהוא בתהליך של התבגרות כלומר: בהליכתו ועלייתו ממדריגה למדריגה, ובהיותו בין מדריגה אחת לשניה (שזה "כי יזקין", שהוא בתהליך של התבגרות ושל התעלות למדריגה עליונה יותר) – לא יסור אז מהדרך (מהאהבה) בה נתחנך בנערותו. **וְהִנֵּה, רֵאשִׁית הַדְּבָרִים הַמְּעוֹרְרִים הָאַהֲבָה וְהַיִּרְאָה וִיסוֹדָן** – אהבה ויראה הן הרי, כאמור, השורש והיסוד לעבודת ה', וראשית ויסוד האהבה והיראה[17], **הִיא הָאֱמוּנָה הַטְּהוֹרָה וְנֶאֱמָנָה בְּיִחוּדוֹ וְאַחְדוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ וְיִתְעַלֶּה:** – "אחדותו" היינו מה שכל הנבראים מאוחדים אתו ובטלים לגמרי אליו. – אמונה טהורה, היינו

---

12. קרח יח, ז. **13.** על הפירוש שבחינת כהונה בעבודת האדם היא מדריגת אהבה בתענוגים, כתב כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צע"ג אם כן הוא – ויל"ע אגה"ק רסי"ח". **14.** משלי כד, טז. **15.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "בדוגמא דר"ז צם דלישכח בבלי כו' (ב"מ פה, א)". **16.** תהלים לז, כד. **17.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "לכאורה כ"מ (קצת) הפי' גם בפלח הרמון, אלא שלפ"ז זהו **סותר הנ"ל**

ש"לוקחים" באמונה את הענינים שלמעלה מהשכל ונתפסים בכוח האמונה בלבד. שכן, זה הרי ענין כוח האמונה לתפוס מה שלמעלה מהשכל. שהרי דבר שהשכל יכול לתפוס ו"לוקחים" אותו באמונה, אין זו תפיסה בחוש ובכוח הנכון, כי "כל חוש תופס מוחשו": על שכל "לקחת" ענינים של שכל, ועל אמונה "לקחת" ענינים שלמעלה מהשכל. וכיוון שבענינים שהוא מאמין בהם ישנם כאלה שאפשר להבין אותם – אין זו אמונה טהורה. דוקא כשבשכל מבינים מה שניתן להבנה, והאמונה היא רק במה שלמעלה מהבנה, אז היא אמונה טהורה. כמו בענין אחדות ה', שישנם בו ענינים שהשכל יכול וצריך להבין אותם, וישנם בו ענינים שהם למעלה מהבנה, צריכים איפוא להסביר את הענינים שביכולת השכל להבינם, כדי שהאמונה תהיה טהורה ונקיה רק בענינים שלמעלה מהבנה.

יום שני ז' סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 152, שער היחוד והאמונה... עד עמ' עז, וקב"ה כולא חד:

שַׁעַר הַיִּחוּד וְהָאֱמוּנָה

(השורות דלהלן, משמשות כמבוא ל"שער היחוד והאמונה")

לְהָבִין מְעַט מִזְעַר מַה שֶּׁכָּתוּב בַּזֹּהַר, דְּ"שְׁמַע יִשְׂרָאֵל כו'" – **הוא יְחוּדָא עִלָּאָה, וּ"בָרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד"** – **הוא יְחוּדָא תַּתָּאָה.** – **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "תוכן שער היחוד והאמונה הוא" – להבין, ולו במעט משהו ממה שכתוב בזהר (ח"א יח, א. יב, א. ועוד),[1] ש"שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד" הוא האופן[2] העליון ביותר בהבנת אחדות ה', ו"ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד"[3] (המלה "ועד" בחילופי אותיות היא "אחד",[4] כנאמר בזהר), הוא האופן[5] התחתון יותר בהבנת אחדות ה', להבין, איך יתכנו שני אופני הבנה באחדות ה', עליון ותחתון, וביאורם –

שער היחוד והאמונה

להבין מעט מזער מ"ש בזהר דשמע ישראל כו' הוא יחודא עילאה ובשכמל"ו הוא יחודא תתאה:

פרק א וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד. וצריך להבין וכי תעלה על דעתך שיש אלהים נשרה במים מתחת לארץ שצריך להזהיר כ"כ והשבות אל לבבך. הנה כתיב לעולם ה' דברך נצב בשמים ופי' הבעש"ט ז"ל כי דברך שאמרת יהי רקיע בתוך המים וגו' תיבות ואותיות אלו הן נצבות ועומדות לעולם בתוך רקיע השמים ומלובשות בתוך כל הרקיעים לעולם להחיותם כדכתיב ודבר אלהינו יקום לעולם ודבריו חיים וקיימים לעד כו' כי אילו היו האותיות

פֶּרֶק א. כתוב[1]: "וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל לְבָבֶךָ, כִּי ה' **הוּא הָאֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתָּחַת - אֵין עוֹד"**[2] – פירושו הפשוט של הפסוק הוא, שאין א-ל נוסף בשמים ממעל ועל הארץ ומתחת לארץ. **וְצָרִיךְ לְהָבִין: וְכִי תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁיֵּשׁ אֱלֹהִים נִשְׁרֶה** – שרוי **בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ, שֶׁצָּרִיךְ לְהַזְהִיר כָּל־כָּךְ "וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל לְבָבֶךָ"?** – כלומר, להתבונן היטב ולשים לב כי אין הדבר כך? **הִנֵּה, כְּתִיב**[3]**: "לְעוֹלָם, ה', דְּבָרְךָ נִצָּב בַּשָּׁמָיִם", וּפֵרֵשׁ הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב זַ"ל:** – הסביר בארכיות, ובביאור באופן של הפצה[4] שפירוש הפסוק הוא: **כִּי דְּבָרְךָ** – של הקב"ה, **שֶׁאָמַרְתָּ "יְהִי רָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמָּיִם וְגו'"** – שמדיבור ואותיות אלו נברא רקיע השמים, **תֵּבוֹת וְאוֹתִיּוֹת אֵלּוּ, הֵן נִצָּבוֹת וְעוֹמְדוֹת לְעוֹלָם בְּתוֹךְ רְקִיעַ הַשָּׁמַיִם, וּמְלֻבָּשׁוֹת בְּתוֹךְ כָּל הָרְקִיעִים לְעוֹלָם לְהַחֲיוֹתָם,** – **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ול"ק – שהדבר נאמר **מכבר**, לפני כמה אלפים שנה" – **כְּדִכְתִיב:** – כמו שכתוב[5]: **"וּדְבַר אֱלֹהֵינוּ יָקוּם לְעוֹלָם", "וּדְבָרָיו חַיִּים וְקַיָּמִים לָעַד כו'"** – ולא זו בלבד שהדברים מתייחסים לנברא כמו "בשמים", הקיים תמיד (השמים וצבא השמים שמש וירח כו' "קיימים באיש": כל פרט שבהם קיים תמיד) – אלא גם צבא הארץ (ה"קיימין במין": המין בלבד קיים, ואילו הנבראים הפרטיים מתחלפים) מן ההכרח שבכל נברא תתקיים תמיד החיות האלקית שבראה אותו, ותיצור ותחיה אותו מחדש, כפי שהדבר הוא לגבי "שמים", שהדיבור מוכרח לעמוד בו תמיד, כפי שהוא מבאר להלן, **כִּי אִלּוּ הָיוּ**

– שבאים ע"י הבינה ודעת כו' (היפך, דאמונה, ובפרט – טהורה), או ע"י האהבה העליונה – (דרק באבותיך גו'). – וכנראה הפי' שצ"ל האמונה הטהורה ביחודו כו' (יחו"ע ויחו"ת וכו'. שבא לבארם עתה) ואיך מעוררת האהוי"ר כו'? ע"י הבינה ודעת בכ"ז (ושאעפ"כ באבותיך חשק גו' והוא חייו כו') וכו'. ולפ"ז הפי': 'ראשית הדברים' – שכמה 'דברים' ישנם (שה' חייו, גדלות ה' וכו' – כדלעיל) וראשית כולם האמונה כו'. והוא ע"ד מש"כ פל"ג 'כשיעמיק כו' באמונה כו' באמונתו ביחוד ה' כו' כל התרי"ג מצות'. ועד"ז באגה"ק להצ"צ (דרמ"צ סוף ע' 226): אמונת ה' אחד כו' אך כדי שיבוא... בגילוי כו' ע"י התבוננות כו' (עיי"ש). ועייג"כ הקדמה לשער האמונה (ע' 14): ואחר חיזוק האמונה כו' התבוננות ביחו"ע ויחו"ת כו' אהוי"ר כו'". **1.** ואתחנן ד, לט. **2.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "שזה בא בהמשך לקודמו אתה הראת (בעת מ"ת), שאז וידבר גו' (ד, יב) פן תשחיתון גו' (- מלמטה מטה) דגה אשר במים מתחת לארץ (ועד למעלה) תשא עיניך השמימה גו'". **3.** תהלים קיט, פט. **4.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "וכמובא בלקו"ת ר"פ אחרי שנקודת הענין היא במד"ת" [על הפסוק]. **5.** ישעי' מ, ח.

הָאוֹתִיּוֹת – של המאמר האלקי שברא את השמים, **מִסְתַּלְּקוֹת כְּרֶגַע חַס־וְשָׁלוֹם וְחוֹזְרוֹת לִמְקוֹרָן** – לאותה דרגה באלקות שממנה באות האותיות, **הָיוּ כָּל הַשָּׁמַיִם** – כל הרקיעים, **אֵין וָאֶפֶס מַמָּשׁ, וְהָיוּ כְּלֹא הָיוּ כְּלָל, וּכְמוֹ קֹדֶם מַאֲמַר "יְהִי רָקִיעַ כּוּ'"** **מַמָּשׁ** – שאז לא הייתה קיימת כלל שום מציאות של רקיע, כך גם עתה לא היתה קיימת שום מציאות של רקיע אילו האותיות היו מסתלקות ממנו. להלן מסביר רבנו הזקן, שהדברים אמורים לא רק לגבי רקיע, אלא כך הדבר גם בכל הנבראים: **וְכֵן בְּכָל הַבְּרוּאִים שֶׁבְּכָל הָעוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים, וַאֲפִלּוּ אֶרֶץ הַלָּזוֹ הַגַּשְׁמִית וּבְחִינַת דּוֹמֵם מַמָּשׁ,** – הדברים הדוממים שבהם לא נראית שום תנועה של חיות ושל רוחניות, גם לא החיות הנראית ב"צומח" כשגדל מקטן לגדול, ואילו ב"דומם", כמו אדמה, אבנים וכדומה, לא נראית שום חיות, אלא חומר בלבד – אף־על־פי־כן גם ב"דומם" קיים תמיד הכוח האלקי שברא אותו, **אֵלּוּ הָיוּ מִסְתַּלְּקוֹת מִמֶּנָּה כְּרֶגַע חַס־וְשָׁלוֹם הָאוֹתִיּוֹת מֵעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת שֶׁבָּהֶן נִבְרֵאת הָאָרֶץ בְּשֵׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית** – בתחילת בריאת העולם, **הָיְתָה** – הארץ, **חוֹזֶרֶת לְאַיִן וָאֶפֶס מַמָּשׁ, כְּמוֹ לִפְנֵי שֵׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית מַמָּשׁ** – שאז הרי לא היתה קיימת שום מציאות של ארץ, כך לא הייתה קיימת גם עתה שום מציאות של ארץ. **וְזֶהוּ שֶׁכָּתַב**[6] **הָאֲרִ"י זַ"ל, שֶׁגַּם בְּדוֹמֵם מַמָּשׁ, כְּמוֹ אֲבָנִים וְעָפָר וּמַיִם,** – בהם לא נראית שום חיות ושום רוחניות, **יֵשׁ בְּחִינַת נֶפֶשׁ וְחַיּוּת רוּחָנִית. דְּהַיְנוּ,** – איזו חיות רוחנית ישנה ב"דומם", מאחר שגם החיות שקיימת ב"צומח", איננה נמצאת בו? – **זוֹ בְּחִינַת הִתְלַבְּשׁוּת אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר, מֵעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת הַמְּחַיּוֹת וּמְהַוּוֹת אֶת הַדּוֹמֵם, לִהְיוֹת** – שיהא הדומם **יֵשׁ מֵאַיִן וָאֶפֶס שֶׁלִּפְנֵי שֵׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית** – שבמקום המצב שלפני ששת ימי בראשית שאז לא היתה קיימת שום מציאות של "דומם", אלא רק "אין ואפס" – תהיה עכשיו מציאות של "דומם", באמצעות האותיות של "עשרה מאמרות" – ואם כן, האותיות של "עשרה מאמרות" הן הנפש והחיות הרוחנית של ה"דומם".

וְאַף שֶׁלֹּא הֻזְכַּר שֵׁם "אֶבֶן" בַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, – כיצד, איפוא, אנו אומרים שב"אבן" נמצאות האותיות של "עשרה מאמרות" שבתורה? **אַף־עַל־פִּי־כֵן נִמְשָׁךְ חַיּוּת לְאֶבֶן** – מ"עשרה מאמרות", **עַל־יְדֵי צִרּוּפִים וְחִלּוּפֵי אוֹתִיּוֹת,** – אות אחת מחליפה את השניה, לדוגמה: האות אל"ף מתחלפת באות ה"א, כי שתיהן הן ממוצא אחד, וכדומה, **הַמִּתְגַּלְגְּלוֹת בְּרל"א שְׁעָרִים פָּנִים וְאָחוֹר,** – המתגלגלות ומתחלפות לפי מאתים שלושים ואחד אופנים, באופן של "פנים ואחור"[7], **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּסֵפֶר יְצִירָה, עַד שֶׁמִּשְׁתַּלְשֵׁל מֵעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת וְנִמְשָׁךְ מֵהֶן צִרּוּף** – האותיות המהוות **שֵׁם "אֶבֶן", וְהוּא** – צירוף האותיות המשתלשלות מ"עשרה מאמרות" ומצטרפות למלה "אבן", הן **חַיּוּתוֹ שֶׁל הָאֶבֶן. וְכֵן בְּכָל הַנִּבְרָאִים שֶׁבָּעוֹלָם, הַשֵּׁמוֹת שֶׁנִּקְרָאִים בָּהֶם** – הנבראים, **בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ** – לשון הקודש היא הלשון שבה נברא העולם – והשמות בלשון הקודש של הדברים קשורים למהותם – שלא כמו בשפות אחרות, שהן שפות־הסכמה בלבד, שבני אדם החליטו לקרוא לדבר מסויים בשם מסויים – הרי השמות בהם נקראים הנבראים בלשון הקודש – **הֵן הֵן אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר, הַמִּשְׁתַּלְשְׁלוֹת מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה מֵעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, עַל־יְדֵי חִלּוּפִים וּתְמוּרוֹת הָאוֹתִיּוֹת בְּרל"א שְׁעָרִים, עַד שֶׁמַּגִּיעוֹת וּמִתְלַבְּשׁוֹת בְּאוֹתוֹ נִבְרָא לְהַחֲיוֹתוֹ. לְפִי שֶׁאֵין פְּרָטֵי הַנִּבְרָאִים** – (לא הנבראים הכלליים כמו שמים, ארץ, או שמש וירח, אלא) הנבראים הפרטיים, אינם **יְכוֹלִים לְקַבֵּל חַיּוּתָם מֵעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת עַצְמָן שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁהַחַיּוּת הַנִּמְשָׁךְ מֵהֶן** – מ"עשרה מאמרות" **עַצְמָן** - **גָּדוֹל מְאֹד מִבְּחִינַת הַנִּבְרָאִים פְּרָטִיִּים,** – מלהיות החיות של

שער היחוד והאמונה

מסתלקות כרגע ח"ו וחוזרות למקורן היו כל השמים אין ואפס ממש והיו כלא היו כלל וכמו קודם מאמר יהי רקיע כו' ממש וכן בכל הברואים שבכל העולמות עליונים ותחתונים ואפי' ארץ הלזו הגשמית ובחי' דומם ממש אילו היו מסתלקות ממנה כרגע ח"ו האותיות מעשרה מאמרות שבהן נבראת הארץ בששת ימי בראשית היתה חוזרת לאין ואפס ממש כמו לפני ששת ימי בראשית ממש וז"ש האר"י ז"ל שגם בדומם ממש כמו אבנים ועפר ומים יש בחי' נפש וחיות רוחנית דהיינו בחי' התלבשות אותיות הדבור מעשרה מאמרו' המחיות ומהוות את הדומם להיות יש מאין ואפס שלפני ששת ימי בראשית ואף שלא הוזכר שם אבן בעשרה מאמרות שבתורה אעפ"כ נמשך חיות לאבן ע"י צירופים וחילופי אותיו' המתגלגלות ברל"א שערים פנים ואחור כמ"ש בס' יצירה עד שמשתלשל מעשרה מאמרות ונמשך מהן צירוף שם אבן והוא חיותו של האבן וכן בכל הנבראים שבעולם השמות שנקראים בהם בלשון הקדש הן הן אותיות הדבור המשתלשלו' ממדרגה למדרגה מעשרה מאמרות שבתורה ע"י חילופים ותמורות האותיות ברל"א שערים עד שמגיעות ומתלבשות באותו נברא להחיותו לפי שאין פרטי הנבראים יכולים לקבל חיותם מעשרה מאמרות עצמן שבתורה שהחיות הנמשך מהן עצמן גדול מאד מבחי'

---

6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מע"ח ש"נ (פ"ב, יוד)". **7.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אויסגערעכנט בפרטיות בס' הפרדס ש' הצירוף פ"ה" — מפורטים בפרוטרוט בספר הפרדס שער הצירוף פרק ה.

הנבראים, **וְאֵין כֹּחַ בָּהֶם** – בנבראים הפרטיים, **לְקַבֵּל הַחַיּוּת, אֶלָּא עַל־יְדֵי שֶׁיּוֹרֵד הַחַיּוּת וּמִשְׁתַּלְשֵׁל מִמַּדְרֵגָה** – שלה, **לְמַדְרֵגָה פְּחוּתָה מִמֶּנָּה,** – וירידה זו נעשית **עַל־יְדֵי חִלּוּפִים וּתְמוּרוֹת הָאוֹתִיּוֹת, וְגִימַטְרִיָּאוֹת שֶׁהֵן חֶשְׁבּוֹן הָאוֹתִיּוֹת,** – החיות היא לא רק על־ידי חילוף אות אחת בשניה, אלא גם על־ידי חישוב חשבון האות, **עַד שֶׁיּוּכַל** – שתוכל החיות, **לְהִתְצַמְּצֵם וּלְהִתְלַבֵּשׁ וּלְהִתְהַוּוֹת מִמֶּנּוּ** – מהחיות, **נִבְרָא פְּרָטִי. וְזֶה שְׁמוֹ אֲשֶׁר יִקְרְאוּ לוֹ** – השם שקוראים לנברא, **בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, הוּא כְּלִי לַחַיּוּת הַמְצֻמְצָם בְּאוֹתִיּוֹת שֵׁם זֶה, שֶׁנִּשְׁתַּלְשֵׁל מֵעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם** – ב"עשרה מאמרות", **כֹּחַ וְחַיּוּת לִבְרֹא יֵשׁ מֵאַיִן, וּלְהַחֲיוֹתוֹ** – את ה"יש" הנברא, **לְעוֹלָם,** – מדוע יש בהם כח זה? – הרי זה מפני **דְּאוֹרַיְיתָא וְקֻדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא** – התורה והקדוש־ברוך־הוא **כֻּלָּא חַד** – הם כולם אחד. וכשם שיש בכוחו של הקב"ה לברוא יש מאין, כך יש ל"עשרה מאמרות" שבתורה הכוח והחיות לברוא "יש" מ"אין".

שער היחוד והאמונה

הנבראים פרטיים ואין כח בהם לקבל החיות אלא ע"י שיורד החיות ומשתלשל ממדרגה למדרגה פחותה ממנה ע"י חילופים ותמורות האותיות וגימטריאות שהן חשבון האותיות עד שיוכל להתצמצם ולהתלבש ולהתהוות ממנו נברא פרטי וזה שמו אשר יקראו לו בלה"ק הוא כלי לחיות המצומצם באותיות שם זה שנשתלשל מעשרה מאמרות שבתורה שיש בהם כח וחיות לברוא יש מאין ולהחיותו לעולם דאורייתא וקב"ה כולא חד:

יום שלישי ח' סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' עז, פרק ב. והנה... עד עמ' 154, המים אינו כן.

פֶּרֶק ב. בפרק הקודם, פרק א', הסביר רבנו הזקן, שהכוח האלקי שברא כל נברא, חייב להתקיים תמיד בנברא, לברוא אותו ולהחיותו מחדש. שכן, אם הכוח האלקי שברא את הנברא היה חוזר למקורו, היה הופך הנברא ל"אין ואפס", הוא היה מתבטל ממציאותו, כפי שהיה לפני שנברא.

וְהִנֵּה, מִכָּאן – ממה שהוסבר עד עתה, שהכוח האלקי שברא את הנברא חייב להתקיים תמיד בנברא, לבראו ולהחיותו מחדש, **תְּשׁוּבַת הַמִּינִים, וְגִלּוּי שֹׁרֶשׁ טָעוּתָם,** – של המינים. הכוונה ב"מינים" כאן, היא לא לאלה שכופרים בחידוש העולם, שהעולם נברא על־ידי הבורא – בכך הם מודים, אלא **הַכּוֹפְרִים בְּהַשְׁגָּחָה פְּרָטִית וּבְאוֹתוֹת וּמוֹפְתֵי הַתּוֹרָה,** – הם כופרים בכך שהקב"ה משגיח בהשגחה "פרטית" על כל נברא ויצור, וכופרים גם באותות ובמופתים הכתובים בתורה; מדוע הם אכן כופרים בכך, למרות שהם מודים שהקב"ה ברא את העולם? הרי זה מפני **שֶׁטּוֹעִים בְּדִמְיוֹנָם הַכּוֹזֵב,** – הם טועים בהשוואתם הכוזבת והם טועים גם בנוסף לכך. שכן, גם לפי השוואתם הכוזבת צריך להיות אחרת מכפי שהם חושבים, כפי שמובן מההסבר הבא: **שֶׁמְּדַמִּין** – שהם משווים **מַעֲשֵׂה ה' "עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ" לְמַעֲשֵׂה אֱנוֹשׁ וְתַחְבּוּלוֹתָיו, כִּי כַּאֲשֶׁר יֵצֵא לַצּוֹרֵף כְּלִי** – כשכלי יוצא מתחת ידי האומן, **שׁוּב אֵין הַכְּלִי צָרִיךְ לִידֵי הַצּוֹרֵף, כִּי** – שהרי, **אַף שֶׁיָּדָיו** – של האומן, **מְסֻלָּקוֹת הֵימֶנּוּ** – מהכלי, **וְהוֹלֵךְ לוֹ בַּשּׁוּק** - **הַכְּלִי קַיָּם בְּתַכְנִיתוֹ וְצַלְמוֹ מַמָּשׁ כַּאֲשֶׁר יָצָא מִידֵי הַצּוֹרֵף, כָּךְ מְדַמִּין** – משווים, **הַסְּכָלִים הָאֵלּוּ מַעֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ.** – שאחרי שהקב"ה ברא שמים וארץ, אין הם צריכים להזדקק יותר, חלילה, להקב"ה, בוראם, ולכן הם כופרים בהשגחה פרטית ובאותות ובמופתים שבתורה המראים שהקב"ה משגיח על הנבראים ולפעמים גם משנה, על־ידי נסים ומופתים, את טבע הנבראים. **אַךְ טֶרֶם מֵרְאוֹת עֵינֵיהֶם,** – את, **הַהֶבְדֵּל הַגָּדוֹל שֶׁבֵּין מַעֲשֵׂה אֱנוֹשׁ וְתַחְבּוּלוֹתָיו, שֶׁהוּא** – מעשה האנוש, **יֵשׁ מִיֵּשׁ,** – מדבר שכבר קיים יוצר האדם יצירה נוספת, כפי המשל המובא להלן, על כלי הנוצר מחתיכת כסף, שהכסף הוא דבר שכבר קיים, **רַק שֶׁמְּשַׁנֶּה** – האומן את **הַצּוּרָה וְהַתְּמוּנָה** – של החומר: **מִתְּמוּנַת**

שער היחוד והאמונה

פרק ב והנה מכאן תשובת המינים וגילוי שורש טעותם הכופרים בהשגחה פרטית ובאותו' ומופתי התורה שטועי' בדמיונם הכוזב שמדמין מעשה ה' עושה שמי' וארץ למעשה אנוש ותחבולותיו כי כאשר יצא לצורף כלי שוב אין הכלי צריך לידי הצורף כי אף שידיו מסולקות הימנו והולך לו בשוק הכלי קיים בתבניתו וצלמו ממש כאשר יצא מידי הצורף כך מדמין הסכלים האלו מעשה שמים וארץ אך טח מראות עיניהם ההבדל הגדול שבין מעשה אנוש ותחבולותיו שהוא יש מיש רק שמשנה הצורה והתמונה מתמונת

---

*) על השאלה, כיצד אפשר לשכנע את ה"מינים" הכופרים במופתי התורה וגם בקריעת ים סוף, על ידי השתמשות בדוגמה של קריעת ים סוף? – ענה כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אין זה מכוון אליהם – שהרי אומרים להד"ם – כ"א זהו מעין מאמר המוסגר, המבאר **אליבא דאמת** – איך שזהו פלא גדול וכו' [כן בזה מסולקת קושיא עצומה לכאורה ודוקא אצל המאמינים דאין לדמות מעשה ה' עושה שו"א למעשה כו' ולכן מעשיו עצמאים לגמרי אחרי שבראם – אלא שקרי"ס שהוליך ה' מוכיחה שאינו]".

חֲתִיכַת כֶּסֶף לִתְמוּנַת כְּלִי, – הרי כיוון שלא יצר כאן מציאות חדשה, שהרי המציאות, החומר של הכלי, היתה קיימת גם לפני עשיית הכלי; וגם הצורה והתבנית של הכלי שיצר האומן מחתיכת הכסף, אין בהם באמת משום חידוש בכסף, כי מציאות הכסף נבראה כך, שהיא ניתנת לעיצוב בכל מיני צורות ותבניות של כלים – הרי שהאדם לא חידש חידוש מהותי במציאות הכסף, ולכן אין הכלי, אחרי יצירתו, צריך להזדקק לידי האדם שיצר אותו – ואילו ה"מינים" אינם רואים כיצד אי אפשר להשוות יצירת כלי – **לְמַעֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ, שֶׁהוּא יֵשׁ מֵאַיִן.** – לפני שנבראו השמים והארץ, הם היו אין ואפס, הם לא היו קיימים כלל, ועם התהוותם הם נעשו בבחינת "יש" דבר ממשי – הרי שנתחדש כאן דבר חדש שלא היה קיים מקודם כלל. ומכיוון שנוצרת כאן יצירה מהותית חדשה – יסביר להלן – מן ההכרח, איפוא, שהכוח שיצר חידוש זה יהווה תמיד את החידוש, שאם לא כן – יתבטל הדבר ממציאותו. **וְהוּא** – בהתהוותם של שמים וארץ "יש מאין", **פֶּלֶא גָּדוֹל יוֹתֵר מִקְּרִיעַת יַם סוּף עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל,** – שהיתה על־ידי **שֶׁהוֹלִיךְ ה' אֶת הַיָּם בְּרוּחַ קָדִים עַזָּה כָּל הַלַּיְלָה** – כלומר, הכוח שבקע את הים התלבש ברוח הקדים **וַיַּבְּקָעוּ הַמַּיִם, וְנִצְּבוּ כְּמוֹ נֵד וּכְחוֹמָה,** – שלא זו בלבד שהמים לא המשיכו בזרימתם הטבעית, אלא גם עמדו כחומה בצורה. **וְאִלּוּ הִפְסִיק ה' אֶת הָרוּחַ כְּרֶגַע - הָיוּ הַמַּיִם חוֹזְרִים וְנִגְּרִים בַּמּוֹרָד כְּדַרְכָּם וְטִבְעָם, וְלֹא קָמוּ כְּחוֹמָה כְּלִי סָפֵק,** – כלומר, אין מקום לחשוב כלל, שהמים היו נשארים עומדים כחומה אחרי שהרוח היתה מפסיקה לנשוב עליהם בחזקה, אלא בודאי היו המים חוזרים לטבעם וניגרים מלמעלה למטה. **אַף שֶׁהַטֶּבַע הַזֶּה בַּמַּיִם גַּם כֵּן נִבְרָא וּמְחֻדָּשׁ יֵשׁ מֵאַיִן,** – שבמקום שמקודם היה "אין", שלא היה טבע כזה – נעשה "יש", נתהווה טבע כזה. כלומר, כפי שמפרש הרבי שליט"א – שטבע זה במים, הניגרים תמיד ואינם עומדים כחומה, גם הוא נברא "יש מאין": לא רק מציאות המים נבראה "יש מאין", אלא שגם נברא במים הטבע להיות ניגרים ולא לעמוד כחומה. הרי כשהרוח החזקה משפיעה על המים שיעמדו כחומה, אין זה באופן שנוצר דבר חדש לגמרי, "יש מאין", אלא רק שינוי "יש" אחד (טבע המים להיות ניגרים) ל"יש" שני (לעמוד כחומה); ואף על פי כן, כדי שהמים יעמדו באופן של חידוש, מן ההכרח שעל הכוח הפועל חידוש זה, לברוא את החידוש בלי הפסק – הרוח מוכרחה תמיד ובאופן סדיר לעשות את המים עומדים כחומה – וכשכוח זה מפסיק לרגע פעילותו זו, מתבטל החידוש. אם כן מוכיח הדבר שגם **בחידוש** של "יש" מ"יש", מן ההכרח שהכוח המחדש לא יפסיק מלברוא את החידוש. וכלפי מה שדובר שטבע המים להיות ניגרים הוא בריאה "יש מיש" ולא ענין עצמי במים – כלומר, שנאמר, שאם נוצרת מציאות של מים, מן ההכרח שעליהם להיות ממילא דבר שניגר מלמעלה למטה (כמו למשל, הענין מה שנברא תופס מקום, הרי זה ענין עצמי בנברא, באופן שעל תפיסת המקום שלו אין בריאה מיוחדת "יש מאין", אלא עם יצירת נברא הוא ממילא באופן שהוא תופס מקום, ואילו מה שהמים ניגרים אינו כך), אלא טבע זה עצמו הוא בריאה "יש מאין" – על כך מביא רבנו הזקן מיד להלן ראיה ממה שישנם נבראים, כמו קיר, חומה, העומדים מעצמם מבלי להזדקק לכוח אחר שיחזיק אותם – **שֶׁהֲרֵי חוֹמַת אֲבָנִים נִצֶּבֶת מֵעַצְמָהּ בְּלִי רוּחַ** – שיחזיק אותה, **רַק שֶׁטֶּבַע הַמַּיִם אֵינוֹ כֵּן;** – ואם למים יש טבע לא להיות עומדים, אלא להיות ניגרים מלמעלה למטה, הרי שטבע זה הוא בריאה "יש מאין" במים עצמם, הרי שהכוח האלקי שברוח, לא היה צריך ליצור מציאות חדשה "יש מאין", דבר חדש שלא היה לפני כן בנבראים, אלא רק שינוי "יש" אחד ל"יש" שני – מן הטבע להיות ניגרים, לטבע של עמידה כחומה – ואף־על־פי־כן יש בכך משום פלא־חידוש גדול, עד שלשם כך מוכרח הכוח מחדש לברוא תמיד את החידוש (ובאם לאו – מתבטל החידוש מיד), הרי מכל־שכן וקל־וחומר שבחידוש של "יש מאין", שזה התהוותם של כל הנבראים, על הכוח האלקי שברא אותם, לברוא את החידוש תמיד ובלי הפסק, שיהיו "יש" ולא יחזרו ל"אין" כלפני בריאתם – הרי שגם לפי ההשוואה הכוזבת, מה שהמינים מדמים מעשה שמים וארץ ("יש מאין") ליצירתו של אדם שהיא רק "יש מיש", צריכים לומר שגם בשינוי מ"יש" אחד ל"יש" שני ובאופן של חידוש (כמו מטבע המים להיות ניגרים, לטבע של עמידה כחומה) מוכרח הכוח לחדש זאת באופן תמידי; דבר זה עצמו כבר מחייב, שהכוח האלקי שברא את הנברא חייב לעמוד תמיד בנברא ולברוא אותו תמיד בלי הפסק. כך, שנוסף על הכזב שבהשוואתם, הם גם טועים, בחשבם שהכוח המחדש אינו מוכרח לעמוד תמיד בחידוש – ואם בקריעת ים סוף, שינוי "יש" אחד לשני בלבד, מן ההכרח שהכוח המחדש יברא את החידוש תמיד ובלי הפסק.

שער היחוד והאמונה

חתיכת כסף לתמונת כלי למעשה שמים וארץ שהוא יש מאין והוא פלא גדול יותר מקריעת ים סוף עד"מ שהוליך ה' את הים ברוח קדים עזה כל הלילה ויבקעו המים ונצבו כמו נד וכחומה ואילו הפסיק ה' את הרוח כרגע היו המים חוזרים וניגרים במורד כדרכם וטבעם ולא קמו כחומה כלי ספק אף שהטבע הזה במים גם כן נברא ומחודש יש מאין שהרי חומת אבנים נצבת מעצמה בלי רוח רק שטבע המים אינו כן

יום רביעי ט' סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 154, וכ"ש וק"ו בבריאת... עד עמ' 154, בעולם הבריאה:

וְכָל־שֶׁכֵּן וְקַל־וָחֹמֶר בְּבְרִיאַת – הנבראים, **יֵשׁ מֵאַיִן, שֶׁהִיא לְמַעְלָה מֵהַטֶּבַע, וְהַפְלֵא וָפֶלֶא יוֹתֵר מִקְּרִיעַת יַם סוּף, עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה שֶׁבְּהִסְתַּלְּקוּת כֹּחַ הַבּוֹרֵא מִן הַנִּבְרָא חֵס־וְשָׁלוֹם - יָשׁוּב הַנִּבְרָא לְאַיִן וָאֶפֶס מַמָּשׁ. אֶלָּא צָרִיךְ לִהְיוֹת כֹּחַ הַפּוֹעֵל** – המהווה את הנברא, **בַּנִּפְעָל** – בנברא, **תָּמִיד, לְהַחֲיוֹתוֹ וּלְקַיְּמוֹ. וְהֵן הֵן בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר מֵעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת שֶׁבָּהֶם נִבְרְאוּ** – הנבראים. לכן אומר הפסוק: "לעולם הוי' **דברך** נצב בשמים" – הדיבור, שהוא הכוח האלקי שברא את הנברא, מוכרח לעמוד תמיד בנברא לברוא אותו ולהחיותו מחדש* **וְעַל זֶה נֶאֱמַר:** – על מה שדובר לעיל, שהחיות האלקית שבראה את הנברא מוכרחת לעמוד תמיד בנברא לבראו ולהחיותו מחדש, אומר הפסוק[1]: **"וְאַתָּה מְחַיֶּה אֶת כֻּלָּם"** – אתה מחיה את השמים ואת הארץ ואת כל הנבראים שבתוכם – הנזכרים בתחילת הפסוק, **אַל תִּקְרֵי "מְהַוֶּה"**, – כך נאמר ב"ראשית חכמה" ובשל"ה (מח, ב. ע, א) שלמרות שנאמר "מחיה", אין הכוונה שהקב"ה מחיה בלבד את הנבראים, שבתחילה ברא אותם ועתה הוא רק נותן להם חיים בלבד, כמו מה שהנשמה נותנת לגוף, אלא הכוונה היא שהחיות גם מחדשת את קיומו של הנברא, **דְּהַיְנוּ יֵשׁ מֵאַיִן,** – דבר קיים מדבר שלא היה קיים, ובלעדי החיות האלקית לא היה הדבר נמצא כלל, ועל־ידי החיות הדבר הוא "יש", דבר קיים. **וְ"אַתָּה"** – המלה "אתה", **הֵן בְּחִינַת הָאוֹתִיּוֹת מֵאַלֶּ"ף** – האות הראשונה באותיות – **וְעַד תָּי"ו,** – האות האחרונה באותיות – זהו הא' והת' שבמלה "אתה", **וְהַהֵ"א** – שבמלת "אתה", **הִיא** – רומזת על **ה' מוֹצְאוֹת הַפֶּה,** – חמשת המוצאות של הדיבור, **מְקוֹר הָאוֹתִיּוֹת.** – זהו פירוש "ואתה מחיה את כולם", ש"אתה" – האותיות שלמעלה, הבאות מה' המוצאות שלמעלה, מקור האותיות, הן מחיות כל הנבראים באופן של התהוות "יש מאין", שהתהוות "יש מאין" באה בעיקר מצד **האותיות**, ולא מצד האור המאיר **על־ידי** האותיות. **וְאַף שֶׁאֵין לוֹ** – להקב"ה, **דְּמוּת הַגּוּף** – כיצד, איפוא, אומרים אנו שקיים ענין האותיות למעלה, ואשר מהן דוקא באה ההתהוות "יש מאין"? **־חֲרֵי מִקְרָא מְלֵא דִּבֵּר הַכָּתוּב: "וַיְדַבֵּר ה'", "וַיֹּאמֶר ה'",** – ענין של דיבור ושל אותיות, **וְהִיא** – מה שכתוב "וידבר ה', ויאמר ה'", הכוונה **לִבְחִינַת הִתְגַּלּוּת הַכ"ב אוֹתִיּוֹת עֶלְיוֹנוֹת לַנְּבִיאִים, וּמִתְלַבְּשׁוֹת** – האותיות העליונות, **בִּשְׁכְּלָם וְהַשָּׂגָתָם** – של הנביאים, **כְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה,** – ולא רק בשכלם ובהשגתם, אלא **וְגַם בְּמַחֲשַׁבְתָּם וְדִבּוּרָם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[2]: "רוּחַ ה' דִּבֶּר בִּי, וּמִלָּתוֹ עַל לְשׁוֹנִי", וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָאַר"י זַ"ל [בְּשַׁעַר הַנְּבוּאָה].** – הרי, שקיים למעלה ענין של אותיות, השייכות להתלבש עד במחשבתם ודיבורם של הנביאים. **וּכְעֵין זֶה** – דומה לכך, **הִיא הִתְלַבְּשׁוּת הָאוֹתִיּוֹת** – שלמעלה, **בַּבְּרוּאִים, כִּדְכְתִיב:** – כמו שכתוב[3]: **"בִּדְבַר ה' שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ, וּבְרוּחַ פִּיו** – נבראו, **כָּל צְבָאָם",** – הרי זה ענין של "דיבור" ו"רוח פה", כמו שבנבואה הוא ענין של "דיבור" ו"רוח ה'" **רַק שֶׁהִיא** – מה שהדיבור מתלבש בנבראים, הוא **עַל־יְדֵי הִשְׁתַּלְשְׁלוּת רַבּוֹת וַעֲצוּמוֹת, עַד שֶׁיּוֹרְדוּת לַעֲשִׂיָּה גּוּפָנִית,** – בעולם העשיה, שהוא עולם גופני בעל נבראים גופניים **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַשָּׂגַת הַנְּבִיאִים הִיא** – בעולם **בַּאֲצִילוּת הַמִּתְלַבֶּשֶׁת בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה:** – וממדריגה עליונה זו, מאיר ומתגלה לנביאים. ברם, על כל פנים, מדובר כאן על האותיות שלמעלה המתלבשות בנבראים להחיותם באופן של התהוות יש מאין.

שער היחוד והאמונה

וכ"ש וק"ו בבריאת יש מאין שהיא למעלה מהטבע והפלא ופלא יותר מקריעת ים סוף עאכ"ו שבהסתלקו' כח הבורא מן הנברא ח"ו ישוב הנברא לאין ואפס ממש אלא צריך להיות כח הפועל בנפעל תמיד להחיותו ולקיימו והן הן בחי' אותיות הדבור מעשרה מאמרות שבהם נבראו וע"ז נאמר ואתה מחיה את כולם אל תקרי מחיה אלא מהוה דהיינו יש מאין ואתה הן בחי' האותיות מאל"ף ועד תי"ו והה"א היא ה' מוצאות הפה מקור האותיות ואף שאין לו דמות הגוף הרי מקרא מלא דבר הכתוב וידבר ה' ויאמר ה' והיא בחי' התגלות הכ"ב אותיות עליונות לנביאי' ומתלבשות בשכלם והשגתם במראה הנבואה וגם במחשבתם ודיבורם כמ"ש רוח ה' דבר בי ומלתו על לשוני וכמ"ש האר"י ז"ל [בשער הנבואה] וכעין זה היא התלבשות האותיות בברואים כדכתיב בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם רק שהיא ע"י השתלשלות רבות ועצומות עד שיורדות לעשיה גופנית משא"כ השגת הנביאי' היא באצילו' המתלבשת בעולם הבריאה:

1. נחמיה ט, ו. 2. שמואל ב, כג, ב. 3. תהלים לג, ו.

יום חמישי י׳ סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ׳ עח, פרק ג והנה... עד עמ׳ עח, א״כ אפס בלעדו באמת.

פֶּרֶק ג. לעיל הסביר רבנו הזקן, שהכוח האלקי שברא את הנברא, חייב להתקיים תמיד בנברא לבראו ולהחיותו מחדש, ושאלה הן האותיות שלמעלה, הבאות מ״מוצא פי ה״, המתלבשות בנברא ומחיות אותו באופן של התהוות "יש מאין".

וְהִנֵּה, אַחֲרֵי הַדְּבָרִים וְהָאֱמֶת הָאֵלֶּה, – שהוסברו לעיל, שהכוח האלקי מוכרח "לעמוד" תמיד בנברא ולברוא אותו בלי הפסק מ״אין ליש״. **כָּל מַשְׂכִּיל עַל דָּבָר יָבִין לַאֲשׁוּרוֹ, אֵיךְ שֶׁכָּל נִבְרָא יֵשׁ** – למרות שהנברא נראה ל״מציאות״, ל״יש״, הרי **הוּא בֶּאֱמֶת נֶחְשָׁב לְאַיִן וָאֶפֶס מַמָּשׁ לְגַבֵּי כֹּחַ הַפּוֹעֵל וְרוּחַ פִּיו** – של הקב״ה, **שֶׁבִּנְפָעֵל,** – בדבר הנברא, **הַמְהַוֶּה אוֹתוֹ תָּמִיד וּמוֹצִיאוֹ** – בלי הפסק, **מֵאַיִן מַמָּשׁ לְיֵשׁ.** – שבמקום שיהיה "אין" – דבר שאינו בנמצא – כפי שהיה לפני שנברא – יהיה "יש", דבר קיים. – כיוון שהכוח האלקי צריך תמיד לברוא את הנברא מ״אין״ ל״יש״, ובלעדי כוח זה, היה הנברא הופך ל״אין ואפס״, הרי שהכוח האלקי הוא כל מציאותו של הנברא, וממילא הנברא הוא כלא כלום לגבי הכוח האלקי הממציא בלי הפסק את מציאותו של הנברא. **וּמַה שֶּׁכָּל נִבְרָא וְנִפְעָל נִרְאֶה לָנוּ לְיֵשׁ וּמַמָּשׁוּת,** – כדבר מציאותי וממשי, ולא ככוח אלקי רוחני בלבד, **זֶהוּ מַחֲמַת** – מפני, **שֶׁאֵין אָנוּ מַשִּׂיגִים וְרוֹאִים בְּעֵינֵי בָשָׂר אֶת כֹּחַ ה׳ וְרוּחַ פִּיו שֶׁבִּנְבְרָא, אֲבָל אִלּוּ נִתְּנָה רְשׁוּת לָעַיִן לִרְאוֹת וּלְהַשִּׂיג אֶת הַחַיּוּת וְרוּחֲנִיּוּת שֶׁבְּכָל נִבְרָא, הַשּׁוֹפֵעַ בּוֹ מִמּוֹצָא פִּי ה׳ וְרוּחַ פִּיו** – אילו היינו רואים בעיני בשר ומבחינים באותו כוח אלקי רוחני השופע בכל נברא, האותיות מ״מוצא פי ה״. **לֹא הָיָה גַּשְׁמִיּוּת הַנִּבְרָא וְחָמְרוֹ וּמַמָּשׁוֹ נִרְאֶה כְּלָל לְעֵינֵינוּ, כִּי הוּא** – החומר והממשות של הנברא, **בָּטֵל בִּמְצִיאוּת מַמָּשׁ** – נחשב כאפס, **לְגַבֵּי הַחַיּוּת וְהָרוּחֲנִיּוּת שֶׁבּוֹ, מֵאַחַר** – כיוון, **שֶׁמִּבַּלְעֲדֵי הָרוּחֲנִיּוּת** – שבנברא, **הָיָה** – הנברא, **אַיִן וָאֶפֶס מַמָּשׁ, כְּמוֹ קֹדֶם שֵׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית מַמָּשׁ,** – שאז היה "אין ואפס" ממש; **וְהָרוּחֲנִיּוּת הַשּׁוֹפֵעַ עָלָיו** – על הנברא, **מִמּוֹצָא פִּי ה׳ וְרוּחַ פִּיו, הוּא לְבַדּוֹ הַמּוֹצִיאוֹ תָּמִיד מֵאֶפֶס וָאַיִן לְיֵשׁ, וּמְהַוֶּה אוֹתוֹ** – החיות האלקית מקיימת את הנברא ועושה אותו לדבר ממשי, **אֹם־כֵּן אֶפֶס בִּלְעָדוֹ בֶּאֱמֶת.** – אין הוא באמת כלום, מלבד החיות הרוחנית המקיימת אותו, כיון שרק היא, היא המציאות האמיתית; ואילו הנברא, הנברא ללא הרף מן החיות הרוחנית, אין מציאותו אמיתית. שכן, כל מציאותו באה רק ממה שהחיות הרוחנית "עומדת" בו תמיד ומעניקה לו את מציאותו.

שער היחוד והאמונה

פרק ג והנה אחרי הדברי׳ והאמת האלה כל משכיל על דבר יבין לאשורו איך שכל נברא ויש הוא באמת נחשב לאין ואפס ממש לגבי כח הפועל ורוח פיו שבנפעל המהוה אותו תמיד ומוציאו מאין ממש ליש ומה שכל נברא ונפעל נראה לנו ליש וממשו׳ זהו מחמת שאין אנו משיגים ורואים בעיני בשר את כח ה׳ ורוח פיו שבנברא אבל אילו ניתנה רשות לעין לראות ולהשיג את החיות ורוחניות שבכל נברא השופע בו ממוצא פי ה׳ ורוח פיו לא היה גשמיות הנברא וחומרו וממשו נראה כלל לעינינו כי הוא בטל במציאות ממש לגבי החיות והרוחניות שבו מאחר שמבלעדי הרוחניו׳ היה אין ואפס ממש כמו קודם ששת ימי בראשי׳ ממש והרוחניות השופע עליו ממוצא פי ה׳ ורוח פיו הוא לבדו המוציאו תמיד מאפס ואין ליש ומהוה אותו א״כ אפס בלעדו באמת

יום שישי י״א סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ׳ עח, והמשל לזה... עד עמ׳ 156, המאיר ואפס בלעדו.

וְהַמָּשָׁל לָזֶה – שאנו אומרים, שהנבראים, למרות שהם נראים בעינינו כ״יש״ ו״מציאות״, אין הם לאמיתו של דבר, מציאות אמיתית, כיוון שכל מציאותם הוא הכוח האלקי שבהם, המשל **לכך הוא, אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ הַמֵּאִיר לָאָרֶץ וְלַדָּרִים** – עליה, כלומר, קרני השמש, **שֶׁהוּא זִיו וְאוֹר הַמִּתְפַּשֵּׁט מִגּוּף הַשֶּׁמֶשׁ וְנִרְאֶה** – אור זה, **לְעַיִן כֹּל,** – כפי שהוא **מֵאִיר עַל הָאָרֶץ וּבְחַלַּל הָעוֹלָם. וְהִנֵּה, זֶה פָּשׁוּט,** – ודאי הדבר, **שֶׁאוֹר וְזִיו הַזֶּה יֶשְׁנוֹ** – אותו זיו, קרני השמש שמגיעים לארץ, נמצאים, **גַּם כֵּן בְּגוּף וְחֹמֶר כַּדּוּר הַשֶּׁמֶשׁ עַצְמוֹ שֶׁבַּשָּׁמַיִם, שֶׁאִם** – שהרי אם אור זה, **מִתְפַּשֵּׁט וּמֵאִיר לְמֵרָחוֹק כָּל־כָּךְ,** – עד לארץ, **כָּל־שֶׁכֵּן שֶׁיּוּכַל לְהָאִיר בִּמְקוֹמוֹ מַמָּשׁ,** – כלומר, בכדור השמש עצמו; **רַק שֶׁשָּׁם בִּמְקוֹמוֹ מַמָּשׁ** – בכדור השמש עצמו, **נֶחְשָׁב הַזִּיו הַזֶּה לְאַיִן וָאֶפֶס מַמָּשׁ, כִּי** – הוא, **בָּטֵל מַמָּשׁ בִּמְצִיאוּת לְגַבֵּי גּוּף כַּדּוּר הַשֶּׁמֶשׁ, שֶׁהוּא** – כדור השמש,

שער היחוד והאמונה

והמשל לזה הוא אור השמש המאיר לארץ ולדרים שהוא זיו ואור המתפשט מגוף השמש ונראה לעין כל מאיר על הארץ ובחלל העולם והנה זה פשוט שאור וזיו הזה ישנו ג״כ בגוף וחומר כדור השמש עצמו שבשמים שאם מתפשט ומאיר למרחוק כ״כ כ״ש שיוכל להאיר במקומו ממש רק ששם במקומו ממש נחשב הזיו הזה לאין ואפס ממש כי בטל

מהווה מְקוֹר הָאוֹר וְהַזִּיו הַזֶּה, שֶׁהַזִּיו וְהָאוֹר הַזֶּה אֵינוֹ רַק מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן כְּשֶׁהוּא - הזיו, בִּמְקוֹרוֹ בְּגוּף הַשֶּׁמֶשׁ - אֵין נוֹפֵל עָלָיו שֵׁם - אינו מוגדר בתואר "יֵשׁ" כְּלָל, רַק שֵׁם שֶׁל "אַיִן" וְ"אֶפֶס", כִּי בֶּאֱמֶת הוּא - הזיו, שָׁם - בתוך גוף כדור הָאָרֶץ מְאִירָה מִגּוּף וְעֶצֶם כַּדּוּר הַשֶּׁמֶשׁ; - ומכיוון שאור השמש אינו רק זיו מגוף השמש, לכן בהיותו במקורו, בגוף השמש, בטלה הארה זו במציאות לגבי גוף השמש שהוא ה"עצם" שלה, ואין כל מקום לומר שבגוף השמש מאיר אור השמש, אלא - שם קיימת ומאירה השמש עצמה בלבד, רַק בַּחֲלַל הָעוֹלָם, - בלבד, תַּחַת כָּל הַשָּׁמַיִם וְעַל הָאָרֶץ, שֶׁאֵין כָּאן גּוּף כַּדּוּר הַשֶּׁמֶשׁ בִּמְציאוּת - אלא קיים כאן זיו השמש בלבד, נִרְאֶה כָּאן הָאוֹר וְהַזִּיו הַזֶּה - של השמש, לְיֵשׁ מַמָּשׁ לְעֵין כֹּל, וְנוֹפֵל עָלָיו כָּאן שֵׁם "יֵשׁ" בֶּאֱמֶת. - מתאים באמת לומר, שהזיו הוא כאן דבר ממשי, שהרי השמש עצמה איננה נמצאת כאן, רק אורה וזיווה. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן כְּשֶׁהוּא - הזיו, בִּמְקוֹרוֹ בְּגוּף הַשֶּׁמֶשׁ - אֵין נוֹפֵל עָלָיו שֵׁם - אינו מוגדר בתואר "יֵשׁ" כְּלָל, רַק שֵׁם שֶׁל "אַיִן" וְ"אֶפֶס", כִּי בֶּאֱמֶת הוּא - הזיו, שָׁם - בתוך גוף כדור השמש, לְאַיִן וָאֶפֶס מַמָּשׁ, שֶׁאֵין מֵאִיר שָׁם רַק מְקוֹרוֹ לְבַדּוֹ, שֶׁהוּא גּוּף הַשֶּׁמֶשׁ הַמֵּאִיר, וְאֶפֶס בִּלְעָדוֹ. - הרי, למרות שהאור המתפשט מהשמש נמצא בודאי בשמש עצמה, אף על פי כן, אין הוא יכול להיחשב כ"יש". אך באיזה אופן הוא נמצא שם? - באופן שהוא בטל במציאות, וכשאנו רוצים להגדיר מי נמצא שם במציאות - הרי זה רק על השמש עצמה ולא על האור והזיו.

שער היחוד והאמונה

ממש במציאות לגבי גוף כדור השמש שהוא מקור האור והזיו הזה שהזיו והאור הזה אינו רק הארה מאירה מגוף ועצם כדור השמש רק בחלל העולם תחת כל השמים ועל הארץ שאין כאן גוף כדור השמש במציאות נראה כאן האור והזיו הזה ליש ממש לעין כל ונופל עליו כאן שם יש באמת משא"כ כשהוא במקורו בגוף השמש אין נופל עליו שם יש כלל רק שם אין ואפס כי באמת הוא שם לאין ואפס ממש שאין מאיר שם רק מקורו לבדו שהוא גוף השמש המאיר ואפס בלעדו

יום שבת קודש י"ב סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 156, וכדברים האלה... עד עמ' 156, צריך להקדים:

וְכַדְּבָרִים הָאֵלֶּה מַמָּשׁ, בִּדְמוּתָם כְּצַלְמָם, הֵם כָּל הַבְּרוּאִים לְגַבֵּי שֶׁפַע הָאֱלֹהִי מֵרוּחַ פִּיו, הַשּׁוֹפֵעַ עֲלֵיהֶם וּמְהַוֶּה אוֹתָם, וְהוּא - "רוח פיו" של הקב"ה, מְקוֹרָם, וְהֵם עַצְמָם - הנבראים, אֵינָם רַק כְּמוֹ אוֹר וְזִיו מִתְפַּשֵּׁט מִן הַשֶּׁפַע וְרוּחַ ה' הַשּׁוֹפֵעַ וּמִתְלַבֵּשׁ בְּתוֹכָם - בתוך הנבראים, וּמוֹצִיאָם מֵאַיִן לְיֵשׁ, וְלָכֵן הֵם - הנבראים, בְּטֵלִים בִּמְצִיאוּת לְגַבֵּי מְקוֹרָם, כְּמוֹ אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ שֶׁבְּטֵל בִּמְצִיאוּת וְנֶחְשָׁב לְאַיִן וָאֶפֶס מַמָּשׁ, וְאֵינוֹ נִקְרָא בְּשֵׁם "יֵשׁ" כְּלָל כְּשֶׁהוּא בִּמְקוֹרוֹ, - גוף כדור השמש, רַק תַּחַת הַשָּׁמַיִם שֶׁאֵין שָׁם מְקוֹרוֹ, - שם נקרא האור והזיו בשם "יש", ואילו בתוך גוף כדור השמש, אין הוא נקרא בשם "יש" כלל. כָּךְ כָּל הַבְּרוּאִים אֵין נוֹפֵל עֲלֵיהֶם שֵׁם "יֵשׁ" כְּלָל, אֶלָּא לְעֵינֵי בָשָׂר שֶׁלָּנוּ, - נראים הנבראים כ"יש". מדוע? מפני שֶׁאֵין אָנוּ רוֹאִים וּמַשִּׂיגִים כְּלָל אֶת הַמְּקוֹר, - של הנבראים שֶׁהוּא רוּחַ ה' הַמְּהַוֶּה אוֹתָם, וְלָכֵן - מפני שאין אנו רואים ומשיגים את מקורם של הנבראים, נִרְאֶה לְעֵינֵינוּ גַּשְׁמִיּוּת הַנִּבְרָאִים וְחֻמְרָם וּמַמָּשָׁם שֶׁהֵם יֵשׁ גָּמוּר, כְּמוֹ שֶׁנִּרְאֶה אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ יֵשׁ גָּמוּר כְּשֶׁאֵינוֹ בִּמְקוֹרוֹ. - אלא נמצא בחלל העולם או על הארץ. כך, שרק לגבי עיני הבשר שלנו, מכיוון שאין הן רואות את מקור הנבראים, הרי לגביהן הנבראים הם כאילו היו מחוץ למקורם (כמו אור השמש כשהוא נמצא מחוץ לשמש שהיא מקורו). אבל האמת היא, שהמקור נמצא בהם, למרות שאין אנו רואים אותו, ולכן אין הם באמת מציאות כלל, אלא הם בטלים במציאות למקורם. רַק שֶׁבָּזֶה אֵין הַמָּשָׁל דּוֹמֶה לַנִּמְשָׁל לְגַמְרֵי לִכְאוֹרָה, - יש, לכאורה, הבדל בין המשל לבין הנמשל, שֶׁבַּמָּשָׁל - של אור השמש לגבי השמש, אֵין הַמְּקוֹר - השמש, נמצא בִּמְצִיאוּת כְּלָל בַּחֲלַל הָעוֹלָם וְעַל הָאָרֶץ שֶׁנִּרְאֶה שָׁם אוֹרוֹ לְיֵשׁ גָּמוּר, - הרי כיוון שהשמש המקור,

שער היחוד והאמונה

וכדברים האלה ממש בדמותם כצלמם הם כל הברואים לגבי שפע האלהי מרוח פיו השופע עליהם ומהוה אותם והוא מקורם והם עצמם אינם רק כמו אור וזיו מתפשט מן השפע ורוח ה' השופע ומתלבש בתוכם ומוציאם מאין ליש ולכן הם בטלים במציאות לגבי מקורם כמו אור השמש שבטל במציאות ונחשב לאין ואפס ממש ואינו נקרא בשם יש כלל כשהוא במקורו רק תחת השמים שאין שם מקורו כך כל הברואי' אין נופל עליהם שם יש כלל אלא לעיני בשר שלנו שאין אנו רואים ומשיגים כלל את המקור שהוא רוח ה' המהוה אותם. ולכן נראה לעינינו גשמיות הנבראים וחומרם וממשם שהם יש גמור כמו שנרא' אור השמש יש גמור כשאינו במקורו רק שבזה אין המשל דומה לנמשל לגמרי לכאורה שבמשל אין המקור במציאות כלל בחלל העולם ועל הארץ שנראה שם אורו ליש גמור משא"כ כל הברואי'

איננה נמצאת שם כלל, לכן אור השמש הוא שם בבחינת מציאות, ומובן מדוע הוא נראה כמציאות. **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן כָּל הַבְּרוּאִים הֵם בִּמְקוֹרָם תָּמִיד,** – שהרי המקור, הכוח האלקי, נמצא תמיד בתוך הנברא ובורא אותו תמיד מחדש מ"אין" ל"יש", **רַק שֶׁאֵין הַמָּקוֹר נִרְאֶה לְעֵינֵי בָּשָׂר.** – אך, באמת הם נמצאים תמיד במקורם, ואם כך – **וְלָמָּה אֵינָן בְּטֵלִים בִּמְצִיאוּת לִמְקוֹרָם?** – מדוע אין ביטולם במציאות של הנבראים, באופן שייראה איך הם בטלים במציאות, וממילא לא לתת מקום לראות את הנבראים כ"יש" וכ"מציאות"? **אַךְ לְהָבִין זֶה - צָרִיךְ לְהַקְדִּים:** – רבנו הזקן יסביר בפרק הבא, שדבר זה בא מהכוח האלקי של צמצום והעלם המכסה על האור ועל החיות האלקית ו"פועל" שהנבראים יוכלו להיראות כ"יש" וכ"מציאות", למרות שבאמת הם בטלים במציאות.

שער היחוד והאמונה

הם במקורם תמיד רק שאין המקור נראה לעיני בשר ולמה אינן בטלים במציאות למקורם אך להבין זה צריך להקדים:

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שני עמוד ב

דְּאַזְקֵיהּ תּוֹרָא דְּשׁוֹאֵל לְתוֹרָא דְּמַשְׁאִיל, והשואל חייב בנזקי שורו של המשאיל. דוחה הגמרא: הרי מבואר בברייתא ששור תם משלם חצי נזק, ומדוע, **לֵימָא לֵיהּ** – יאמר המשאיל לשואל, הרי **אִילּוּ אִיתְּזַק מֵעָלְמָא** – אם שורי היה ניזוק על ידי שור אחר **בָּעֵית לְשַׁלּוּמֵי כּוּלֵּיהּ תּוֹרָא** – היית צריך לשלם לי נזק שלם, שהרי השאלתיו לך, ושואל חייב אפילו באונסין, **הַשְׁתָּא דְּאַזְקֵיהּ תּוֹרָא דִּידָךְ** – עתה, ששורך הוא שהזיקני, **פַּלְגָּא נִיזְקָא הוּא דְּמְשַׁלַּמְתְּ לִי** – וכי רק חצי נזק תשלם לי, הרי ודאי אתה חייב לשלם לי נזק שלם. מבארת הגמרא: **לְעוֹלָם, דְּאַזְקֵיהּ תּוֹרָא דְּמַשְׁאִיל לְתוֹרָא דְּשׁוֹאֵל,** וְמה שהקשית שהמשאיל צריך להפטר כיון שהשואל חייב בשמירת שורו שלא יזיק, יש ליישב, **דְּהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, שֶׁקִּבֵּל עָלָיו** השואל את **שְׁמִירַת גּוּפוֹ** של שור המשאיל, שלא יוזק,

---

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שלישי עמוד א

והסיפא בדעת חכמים, **דְּהָא אָמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל לְרַב יְהוּדָה** לגבי ביאור המשנה להלן (טו:), **שִׁינְּנָא** – תלמיד חכם מחודד בתלמודו, **שֶׁבּוֹק מַתְנִיתִין** – הנח את טרחתך ליישב את המשנה לפי תנא אחד, **וְתָא אַבַּתְרָאֵי** – ובוא אחרי, כלומר אמור כמוני, **שַׁרֵישָׁא רַבִּי טַרְפוֹן וְסֵיפָא רַבָּנָן,** ואף את הברייתא כאן יש להעמיד כך. נמצא לפי זה שאין בברייתא ארבעה כללים ממש, אלא הכלל הראשון והרביעי עוסקים באותו אופן של חצר השותפים, והראשון הוא בשיטת רבי טרפון, והרביעי בשיטת חכמים.

מביאה הגמרא תירוץ נוסף על הסתירה בברייתא: **רָבִינָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבָּא אָמַר,** לעולם **כּוּלָּהּ** – כל הברייתא **כְּרַבִּי טַרְפוֹן הִיא, וּמַאי 'לֹא לָזֶה וְלֹא לָזֶה'** שנאמר בכלל הרביעי, אין הכוונה לחצר ששייכת לגמרי רק לניזק, אלא **לֹא לָזֶה וְלֹא לָזֶה** – אינה משותפת לשניהם **לְפֵירוֹת, אֶלָּא דְּחַד,** והיינו שרק לניזק מותר להכניס פירות, אך היא שייכת **לָזֶה וּלְזֶה לְשָׁוְוִרִים,** דממילא יש חילוק בין סוגי הנזקים, **לְגַבֵּי** נזקי **שֵׁן, הַוְיָא לָהּ כְּחָצֵר הַנִּזָּק,** שהרי רק הוא רשאי להכניס לשם את פירותיו, אך **לְגַבֵּי קֶרֶן הַוְיָא לָהּ כִּרְשׁוּת הָרַבִּים,** וקרן תמה חייבת שם אף לרבי טרפון רק חצי נזק.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי,** מדוע אמרה הברייתא שיש בה **אַרְבָּעָה** כללים, הלא רק **שְׁלֹשָׁה** כללים **הֲווּ,** והיינו השלשה הראשונים, ואילו בכלל הרביעי לא התחדש דין נוסף, שהרי לגבי שן נחשבת חצר זו כרשות הניזק, והתבאר בכלל הראשון ששן חייבת בחצר הניזק, ואילו לגבי קרן נחשבת חצר זו כרשות הרבים, וכבר התבאר בכלל השלישי שקרן חייבת ברשות הרבים.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק,**

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום רביעי עמוד א

דוחה הגמרא: אכן פלגא נזקא קנסא, **וְתָנָא וְשַׁיֵּיר** – המשנה כתבה כמה חילוקים, והשאירה כמה חילוקים שלא כתבה, ואין להוכיח מכך.

שואלת הגמרא: הלא בדרך כלל אין משיירת המשנה דבר אחד בלבד, **וּמַאי שַׁיֵּיר דְּהַאי שַׁיֵּיר** – מה החילוק הנוסף ששיירה המשנה. משיבה הגמרא, **שַׁיֵּיר חֲצִי כּוֹפֶר** – שהמועד להרוג אדם משלם כופר שלם, ואילו התם פטור מלשלם אף חצי כופר.

דוחה הגמרא: **אִי מִשּׁוּם** ששיירה המשנה **לְחֲצִי כּוֹפֶר, לַאו שִׁיּוּרָא הוּא** – אין זה שיור, שלכך לא חילקה המשנה כן, משום **שֶׁהָא מַנִּי** – מיהו התנא של המשנה, **רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי הִיא, דְּאָמַר תָּם מְשַׁלֵּם חֲצִי כּוֹפֶר,** ונמצא ששניהם משלמים כופר, וחילוק זה שהתם משלם חצי כופר והמועד כופר שלם לא הוצרכה המשנה לכתוב, שנכלל במה שאמרה שמועד משלם נזק שלם ותם חצי נזק.

ראיה נוספת: **תָּא שְׁמַע,**

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום רביעי עמוד ב

כִּרְשׁוּת הַנִּזָּק, וְהָאָדָם, ומבואר ששור המזיק ברשות הניזק משלם נזק שלם גם בנזקי קרן תמה, ואם כן **אֶתָּאן** [–באנו] לִדעת **רַבִּי טַרְפוֹן דְּאָמַר מְשׁוּנֶּה קֶרֶן כַּחֲצַר הַנִּזָּק נֵזֶק שָׁלֵם הוּא דְּמְשַׁלֵּם.** וכי יתכן שהרֵישָׁא של המשנה היא כרַבָּנָן וְהסֵיפָא כרַבִּי טַרְפוֹן.

משיבה הגמרא: **אֵין** – אכן כך נשנתה משנתינו, **דְּהָאָמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל לְרַב יְהוּדָה, שִׁינְּנָא** – חריף, **שֶׁבּוֹק מַתְנִיתִין** – הנח מלטרוח ליישב את המשנה לפי תנא אחד, **וְתָא אַבַּתְרָאֵי** – ותלך אחרי, כלומר תפרש כמוני שאני מעמיד את **הרֵישָׁא** כדעת **רַבָּנָן** ואת **הסֵיפָא** כדעת **רַבִּי טַרְפוֹן.**

הגמרא מביאה תירוץ אחר: **רַבִּי אֶלְעָזָר מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב אָמַר,**

יום ראשון

יום רביעי ו סיון, א דחה"ש ה'תש"ג

בִּשְׁעַת קְרִיאַת עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת עוֹמְדִים וּפְנֵיהֶם אֶל הַסֵּפֶר תּוֹרָה, אֵין אוֹמְרִים אַקְדָּמוּת.

שיעורים. חומש: נשא, רביעי עם פירש"י.
תהלים: לה־לח.
תניא: לקוטי אמרים .. הנקרא בשם . . . ואחדותו ית'.

הִסְתַּלְּקוּת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב - בַּיּוֹם הָרְבִיעִי א דְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת תק"ך, וּמְנוּחָתוֹ כָּבוֹד בְּמֶעֶזִיבּוּשׁ. אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן אָמַר עַל זֶה - יוֹם ד כ בְּכִסְלֵו תקנ"ט בְּפִעֶטֶרְבּוּרְג - בַּיּוֹם הָרְבִיעִי נִטְלוּ הַמְּאוֹרוֹת.

יום שני

יום חמישי ז סיון, ב דחג השבועות [בחו"ל] ה'תש"ג

שיעורים. חומש: נשא, חמישי עם פירש"י.
תהלים: לט־מג.
תניא: שער היחוד . . . כולא חד.

בְּשִׂיאוּת בַּפַּיִם:

כְּשֶׁאוֹמְרִים תֵּבֵת יְבָרֶכְךָ - הַמִּתְבָּרֵךְ רֹאשׁוֹ בָּאֶמְצַע. ה' - מֵסֵב רֹאשׁוֹ לִימִינוֹ, שֶׁהִיא שְׂמֹאל הַמְבָרֵךְ. וְיִשְׁמְרֶךָ - בָּאֶמְצַע. יָאֵר - לִשְׂמֹאלוֹ שֶׁהִיא יְמִין הַמְבָרֵךְ וְכוּ'. שָׁלוֹם - רֹאשׁוֹ בָּאֶמְצַע. אֲמִירַת רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם - בְּשָׁעָה שֶׁהַכֹּהֲנִים מְנַגְּנִים דַּוְקָא, אֲבָל כְּשֶׁאוֹמְרִים הַתֵּבוֹת צָרִיךְ לְשַׂמְּחוֹ. כְּשֶׁמְנַגְּנִים לְ"וְיָשֵׂם", אוֹמְרִים רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם . . . הַצַּדִּיק. כְּשֶׁמְנַגְּנִים לְתֵבַת "לְךָ" - וְאִם . . . אֱלִישָׁע. לְ"שָׁלוֹם" - וּכְשֵׁם . . . לְטוֹבָה. כְּשֶׁאוֹמְרִים [הַכֹּהֲנִים] "שָׁלוֹם" - אוֹמְרִים [הַקָּהָל] "וְתִשְׁמְרֵנִי וּתְחָנֵנִי וְתִרְצֵנִי". "אַדִּיר בַּמָּרוֹם" אוֹמְרִים אַחַר עֲנִיַּת אָמֵן, כְּשֶׁעֲדַיִן הַטַּלִּית עַל פָּנָיו.

יום שלישי

יום ששי ח סיון, אסרו חה"ש [בחו"ל] ה'תש"ג

שיעורים. חומש: נשא, ששי.
תהלים: מד־מח.
תניא: פרק ב. והנה . . . "154" אינו כן.

דער עולם הזה הגשמי איז א געמיש פון גינוניא של הקב"ה (א צוזאמענקונפט פלאַץ, וואו השי"ת כביכול קומט זיך צוזאמען מיט דעם אדם בחיר הנבראים) און גנת אגוז (בגימטריא חטא). און השי"ת גיט א בחירה חפשית צום מענשען, אז דער מענש קען זיך אליין אויסקלייבן א וועג אין לעבען.

הָעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי הוּא תַּעֲרֹבֶת שֶׁל "גִּינוּנְיָא" שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא (מְקוֹם מִפְגָּשׁ, שֶׁבּוֹ ה' יִתְבָּרֵךְ כִּבְיָכוֹל מִזְדַּמֵּן עִם הָאָדָם בְּחִיר הַנִּבְרָאִים) וְ"גִּנַּת אֱגוֹז" [=הַמִּלָּה 'אֱגוֹז' עִם הַכּוֹלֵל] (בְּגִימַטְרִיָּא חֵטְא) . וְהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ מַעֲנִיק בְּחִירָה חָפְשִׁית לָאָדָם, שֶׁהָאָדָם יָכוֹל לִבְחֹר בְּעַצְמוֹ דֶּרֶךְ בַּחַיִּים.

יום רביעי

שבת ט סיון ה'תש"ג

שיעורים. חומש: נשא, שביעי עם פירש"י.
תהלים: מט־נד.
תניא: וכ"ש . . . "154" הבריאה.

די וועלט דארף האָבען טהרת האויר. טהרת האויר איז נאָר דורך אותיות התורה. די אותיות שבתורה זיינען א שמירה כללית און א שמירה פרטית. חלוקת השתא סדרי

משנה (בעל־פה) איז א "ובלכתך בדרך"־דיקער. די משנה משניות וואָס מען וועט חזר'ן וואו מען וועט זיין, אין וואָס פאר א פלאַץ מען וועט זיין, וועט באלייכטען די פארבינדונג פון ישראל מיט קוב"ה. משנה איז אותיות נשמה. עס איז זייער שווער צו געפינען די ווערטער אויסצודריקען דעם גרעסטען תועלת בעזה"י אין דער שמירה כללית און דער שמירה פרטית, וואָס דער כסדר'דיגער חזר'ן משניות וועט בעזה"י ברייגגען. און עס פעלען אויס די ווערטער צו באַשרייבען דעם גרויסען נחת רוח, וואָס מען וועט פארשאַפען דעם בורא עולם ב"ה.

הָעוֹלָם זָקוּק לְטָהֲרַת הָאֲוִיר. טָהֲרַת הָאֲוִיר הִיא רַק עַל יְדֵי אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה. הָאוֹתִיּוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה הֵן שְׁמִירָה כְּלָלִית וּשְׁמִירָה פְּרָטִית. חֲלַקַּת הַשִּׁשָּׁה סִדְרֵי מִשְׁנָה (בְּעַל פֶּה) הִיא "וּבְלֶכְתְּךָ בַּדֶּרֶךְ". הַמִּשְׁנָה־מִשְׁנָיוֹת שֶׁיְּשַׁנְּנוּ אוֹתָם הֵיכָן שֶׁיִּמָּצְאוּ, בְּאֵיזֶה מָקוֹם שֶׁיִּמָּצְאוּ – יָאִירוּ אֶת הַקֶּשֶׁר שֶׁל יִשְׂרָאֵל עִם קוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא. מִשְׁנָה הִיא אוֹתִיּוֹת נְשָׁמָה. קָשֶׁה מְאֹד לִמְצֹא אֶת הַמִּלִּים לְהַבִּיעַ אֶת הַתּוֹעֶלֶת הַגְּדוֹלָה בְּיוֹתֵר, בְּעֶזְרַת ה' יִתְבָּרֵךְ, בַּשְּׁמִירָה הַכְּלָלִית וּבַשְּׁמִירָה הַפְּרָטִית, שֶׁהַחֲזָרָה הַסְּדִירָה שֶׁל מִשְׁנָיוֹת תָּבִיא, בְּעֶזְרַת ה' יִתְבָּרֵךְ, וַחֲסֵרוֹת הַמִּלִּים לְתָאֵר אֶת גֹּדֶל נַחַת הָרוּחַ שֶׁיִּגְרְמוּ לְבוֹרֵא עוֹלָם בָּרוּךְ־הוּא.

יום חמישי

יום ראשון — י סיון — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בהעלותך, פ' ראשונה עם פירש"י.
תהלים: נה־נט.
תניא: פרק ג. והנה . . . אפס בלעדו.

רבינו הזקן ענה לאחד בהכנסו ליחידות: ...בני ישראל ווערען אָנגערופען נרות. א נר איז כלול פון כלי פתילה שמן ואש. מען מוז אבער אָנצינדען דעם אש און דעמאָלט איז דאָס מאיר. בא דיר איז א גוטער נר, אָבער עס פעלט דיר דער אָנצינדער. דורך הכאה בכח אין דעם אבן של נפש הבהמית, געהט ארויס א ניצוץ אש, וועלכער צינדט אָן דעם אש אלקי.

רַבֵּנוּ הַזָּקֵן עָנָה לְאֶחָד בְּהִכָּנְסוֹ לִיחִידוּת: ...בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קְרוּיִים נֵרוֹת. נֵר כָּלוּל מִכְּלִי, פְּתִילָה, שֶׁמֶן וְאֵשׁ. אַךְ חַיָּבִים לְהַצִּית אֶת הָאֵשׁ, וְאָז הוּא מֵאִיר. הַנֵּר שֶׁבְּךָ הוּא טוֹב, אַךְ חָסֵר לְךָ הַמַּדְלִיק; עַל־יְדֵי הַכָּאָה בְּכֹחַ בְּאֶבֶן שֶׁל נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, נִתָּז נִיצוּץ אֵשׁ, שֶׁמַּצִּית אֶת הָאֵשׁ הָאֱלֹקִי.

יום שישי

יום שני — יא סיון — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בהעלותך, שני עם פירש"י.
תהלים: ס־סה.
תניא: והמשל . . . ־156־ ואפס בלעדו.

משיחות אאמו"ר: אין דער עבודה פון עבודת ה' ע"ד החסידות, זיינען פאראן אלע מדריגות ... די דרגא פון מת באדארף קיין סך הסבר ניט האָבען. עס איז אבער אויך פאראן – ת"ל – תחית המתים אין עבודה רוחנית. א מת איז קאלט, עס איז ניטאָ אזא קאלטע זאך ווי שכל הטבעי און שכל אנושי, און ווען דער שכל הטבעי פארשטעהט א השגה אלקית און די מדות שבשכל ווערען נתפעל און געירירט פון דעם געשמאק שכלי, איז דאָס דער אמת'ער תחית המתים.

מִשִּׂיחוֹת אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"ב]: בְּסֵדֶר הָעֲבוֹדָה שֶׁל עֲבוֹדַת ה' עַל דֶּרֶךְ הַחֲסִידוּת, נִמְצָאוֹת כָּל הָרָמוֹת.. דַּרְגַּת מֵת אֵינָהּ זְקוּקָה לְהֶסְבֵּר רַב. אַךְ קַיֶּמֶת גַּם - תּוֹדָה לַה' - תְּחִיַּת הַמֵּתִים בַּעֲבוֹדָה רוּחָנִית. מֵת הוּא קַר, אֵין דָּבָר כָּל־כָּךְ קַר כְּמוֹ הַשֵּׂכֶל הַטִּבְעִי וְשֵׂכֶל אֱנוֹשִׁי, וְכַאֲשֶׁר הַשֵּׂכֶל הַטִּבְעִי מֵבִין הַשָּׂגָה אֱלֹקִית, וְהַמִּדּוֹת שֶׁבַּשֵּׂכֶל מִתְפַּעֲלוֹת וּמְגִיבוֹת מֵהָעֲרֵבוּת הַשִּׂכְלִית - הֲרֵי זוֹ תְּחִיַּת הַמֵּתִים הָאֲמִתִּית.

שבת קודש יום שלישי **יב סיון** ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בהעלותך, שלישי עם פירש"י.
תהלים: סו־סח.
תניא: וכדברים . . . "156" להקדים.

בְּבִרְכַּת "שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בִּדְבָרוֹ": נִהְיָה – הַיּוּ"ד בְּקָמַץ וְלֹא בְּסֶגוֹל.

אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"ב] כּוֹתֵב בְּאֶחָד מִמִּכְתָּבָיו: אֶהוֹב אֶת הַבִּקֹּרֶת, כִּי הִיא תַּעֲמִידְךָ עַל הַגֹּבַהּ הָאֲמִתִּי.

אגרות קודש

ב"ה, ר"ח סיון, ה'תשכ"א
ברוקלין, נ.י.

הוו"ח אי"א נו"מ משכיל על דבר טוב

בעל מרץ ורב פעלים עוסק בצ"צ וכו'

מוה"ר יצחק שי' המכונה ד"ר לוין

שלום וברכה!

לקראת חג השבועות, זמן מתן תורתנו, הבא עלינו ועל כל ישראל לטובה, הנני בזה להביע ברכתי,

בלשון הרב הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע:

לקבלת התורה בשמחה ובפנימיות.

בכבוד ובברכת החג.

לכתבו - בבעית כתיבת דברי הימים של השואה האחרונה ודהתקופה שלפני' שצ"ל בזהירות גדולה - אף שבודאי כן הוא, אבל ראינו בעבר בכגון דא, שבאם מעכבים התחלת פעולה עד שתובטח כל השלימות הדרושה בה, ברובא דרובא אינה באה לפועל כלל. ובפרט בנדו"ד שחשש קרוב לודאי "שיקדמנו אחר" (ולא ברחמים ובעין יפה בהנוגע להחרדים).

בידעי שייכות והתענינות כת"ר בחינוך בנות ישראל - מוסג"פ העתק מכתבי ורשימת דברים בענין זה ותקותי שימצא בהם חפץ.

הסגר המצורע

יום ראשון ו' סיון ה'תשע"ו

הלכות טומאת צרעת פרק א, הלכה י: לֹא הָיָה בָּהּ שֵׂעָר לָבָן וְלֹא מִחְיָה – יַסְגִּר שִׁבְעַת יָמִים.

לדעת רש"י (בפרושו עה"ת ויקרא יג ד) הכהן סוגר את בעל הנגע בתוך הבית שלא ייראה החוצה עד סוף שבעת הימים. ובתוספת הרא"ש (מו"ק ז, ב) הוסיף כי לשיטת רש"י הכוונה שהוא סגור בבית "ואין אדם נכנס אליו, דהיינו הסגר, שיהא סגור בבית כל שבעת הימים" אך העיר שמשמעות לשון הפסוק "והסגיר ... את הנגע" היא הסגר הנגע ולא הסגר האדם, ולכן פירש שההסגר הוא באחד משני דרכים אלו:

א. שיסגיר את הנגע על ידי סימון בצבע סביב הנגע, "כדי שיהא ניכר אם פשה, כי הפשיון מטמא בכל שהוא, והחכם שבחכמים אי אפשר לו לעמוד בטביעת עין על פשיון כל שהוא אם לא יעשה סימן סביב". [וכתב ה'מנחת חינוך' (מצוה קסט), שלדעת הרמב"ם אינו מסמן סביב הנגע שהרי כתב להלן (פ"ט ה"ד) "מת הכהן שראהו תחילה... רואהו כהן אחר, ואין השני יכול לטמאו בפשיון, שאין יודע אם פשה או לא פשה", ואם הכהן הראשון צריך לסמן את הנגע – הרי גם השני יוכל לדעת אם פשה הנגע?]

ב. שיחבוש את הנגע בבד וכדו', כדי לסגור ולהגן עליו שלא יוסר על ידי מכה או שפשוף וחיכוך.

וה'משנה למלך' (להלן פי"ד ה"ז) פירש שההסגר ענינו אמירת הכהן לבעל הנגע שהוא מוסגר וצריך להמתין לבדיקה אחר שבעת ימים, אך אין צורך לעשות פעולה כל שהיא.

ועוד דנו ראשונים האם הסגר המצורע הוא בתוך המחנה או מחוץ לשלוש מחנות. לדעת רש"י (מו"ק ז, א) מצורע מוסגר אינו צריך לצאת מחוץ לשלוש מחנות, אך כתבו התוספות (שם, ד"ה אמר) שרש"י חזר בו שהרי מפורש (מגילה ח, ב) שלענין שילוח מחוץ למחנה, המוסגר והמוחלט שווים.

והקשה המאירי (מגילה שם): "שמא תאמר אם המוסגר טעון שילוח, היאך אתה קוראהו מוסגר, והרי מחוץ למחנה הוא?" ותירץ: "אפשר שבבית שחוץ למחנה הוא עומד".

טומאת ספק

יום שני ז' סיון ה'תשע"ו

הלכות טומאת צרעת פרק ב, הלכה ט: סָפֵק שֵׂעָר לָבָן קָדַם סָפֵק הַבַּהֶרֶת קָדְמָה – הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁטֻּמְאָתוֹ בְּסָפֵק.

בדין זה נחלקו תנאים: לדעת רבי יהושע, כאשר מתעורר ספק האם האדם טהור או טמא, מאחר ועד עתה היה טהור, יש להעמידו על חזקתו ולומר שלא נטמא, אך לדעת חכמים הוא טמא. והרמב"ם פסק כחכמים אך הדגיש שגם לדעתם אין זו טומאה וודאית אלא חוששים לכך מספק.

ולכאורה קשה על כך:

בגמרא (סנהדרין פז, ב) הובאה הלכה זו כדוגמא לדין זקן ממרא שנחלק על חכמי הדור באיסור שיש בו כרת, שלדעת חכמים הסוברים שהוא טמא אם נכנס למקדש עבר על איסור כרת, ולדעת רבי יהושע לא עבר (רש"י שם ד"ה ספק), ולדברי הרמב"ם קשה, הרי גם לדעת חכמים אין באיסור זה כרת שהרי זה רק ספק!

ומבאר הגרי"ז מבריסק:

אכן, כל עוד לא התברר הספק, גם לדעת חכמים אינו נחשב כטמא מדאורייתא ואם יכנס למקדש לא עבר באיסור כרת, אך אם לאחר מכן יתברר בוודאות שהבהרת קדמה לשער, לדעת רבי יהושע אפילו באופן זה לא עבר על איסור למפרע, שהרי בשעת הספק נפסק שהוא טהור, ורק מכאן ולהבא הוא טמא, אך לדעת חכמים כבר מלכתחילה נפסקה הלכה שצריך לחשוש לצד הספק שמא הוא טמא, ואם לאחר מכן מתברר שהיה טמא, נמצא שעבר על איסור בוודאי (חידושי הגרי"ז נזיר סה, ב).

טהרת ספק נגע

יום שלישי ח' סיון ה'תשע"ו

הלכות טומאת צרעת פרק ו, הלכה ה: כָּל סָפֵק נְגָעִים, חוּץ מִשְּׁנֵי סְפֵקוֹת שֶׁמָּנִינוּ כְּבָר, טָהוֹר עַד שֶׁלֹּא נִזְקַק לְטֻמְאָה; אֲבָל מִשֶּׁנִּזְקַק לְטֻמְאָה – סְפֵקוֹ טָמֵא.

הלכה זו שספק נגע שלא הוחלט ("שלא נזקק לטומאה") טהור, נלמדת ב'תורת כהנים' (תזריע פ"ד, ח) מהפסוק "וראהו הכהן וטמא אותו" – "את הודאי הוא מטמא ואינו מטמא את הספק". אך התוספות (נזיר סה, ב, ד"ה אי הכי) כתבו שאין צורך בפסוק כדי לטהר ספק נגע שלא הוזקק לטומאה אלא יש לטהרו כי מעמידים הדבר על חזקתו.

וכתב ה'פני יהושע' (חולין י, ב ב' בגמרא מנא), שטומאת נגעים שונה משאר דיני טומאה: בדיני טומאה לא הולכים על פי החזקה אלא כל ספק ברשות היחיד ספקו טמא, וברשות הרבים ספקו טהור, ואילו בטומאת נגעים, אם לא הוחלט ספקו טהור אפילו ברשות היחיד.

וב'מי נפתוח' (פרפר לא, ס"ק ב) נתן טעם להבדל בין נגעים לשאר הטומאות: טהרת וטומאת נגעים תלויה בדיבורו של הכהן, והגמרא (נזיר שם) לומדת מהפסוק "לטהרו או לטמאו" שכאשר יש ספק על הכהן לטהר את הנגע "הואיל ופתח בו הכתוב בטהרה תחילה".

והנה, שני הספקות שבהם פסק הרמב"ם לטמא הם: א. ספק אם בהרת קדמה או שער לבן קדם (לעיל פ"ב ה"ט) ב. בהרת שפשתה, וספק אם היא הבהרת שפשתה או שמא

הראשונה הלכה וזו בהרת אחרת ואין כאן פשיון, וספק זה טמא (לעיל פ"ד ה"ו). ויש לעיין: מדוע נשתנו משאר ספק נגעים שספיקם טהור?

ואכן, בספק הראשון – אם בהרת קדמה או שער לבן קדם – הקשו כבר התוספות (נדה יט, א ד"ה רבי יהושע), מדוע אין מעמידים את האדם על חזקת הטהרה? ותירצו, כי מכיון שדרך השיער להיפגע מהנגע וכתוצאה מכך הוא מלבין, מסתבר שהבהרת קדמה וגרמה להלבנת השיער.

ובספק השני - אם זו אותה בהרת שפשתה, או שזו אחרת – יש להעמיד על החזקה שהבהרת הקודמת לא הלכה אלא זו היא אותה בהרת ופשתה (פירוש הרא"ש נגעים פ"ה מ"א).

מאיזו עיר משלחים את המצורע? יום רביעי ט' סיון ה'תשע"ו

הלכות טומאת צרעת פרק י, הלכה ז: דִּין הַמְּצֹרָע שֶׁיִּהְיֶה לוֹ מוֹשָׁב לְבַדּוֹ חוּץ לָעִיר, שֶׁנֶּאֱמַר: מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשָׁבוֹ. וְדָבָר זֶה בָּעֲיָרוֹת הַמֻּקָּפוֹת חוֹמָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

כתב הרע"ב (כלים פ"א מ"ז) שהמצוה היא בעיירות המוקפות חומה מימות יהושע בן נון (וראה פיה"מ להרמב"ם ערכין פ"ט מ"ו) כי במצורע נאמר "מחוץ למחנה מושבו", והכוונה חוץ למחנה ישראל, וכשכבש יהושע את הארץ קידש את העיירות שהיו מוקפות חומה בימיו שיהיו כמחנה ישראל.

והנה, בספר מלכים (ב. ז, ג) מסופר אודות ארבעה אנשים מצורעים שישבו בפתח שער העיר, כי שולחו מהעיר שומרון "כדין המצורע, כמו שנאמר 'מחוץ למחנה מושבו'" (רש"י ומצוד"ד שם).

ובתוספות רעק"א (כלים פ"א מ"ז) הביא קושית חכם אחד: העיר שומרון לא היתה מוקפת חומה מימות יהושע בן נון, שהרי נבנתה בידי עמרי, כנאמר (מלכים א. טז, כד) "ויקן את ההר שומרון... ויקרא את שם העיר אשר בנה... שומרון". ואם כן, מדוע נשלחו המצורעים מחוץ לעיר?

ותירץ: בתרגום יונתן על פסוק זה נאמר "וזבין ית כרכא דשומרון", היינו שעמרי קנה את העיר שהיתה קיימת אלא שחיזק וביסס אותה ונתן לה את שמה 'שומרון', ואפשר לומר שכן היתה מוקפת חומה מימות יהושע בו נון.

אך הגר"י עטלינגר (בנין ציון החדשות סי' ס) הקשה על זה:

הרי בגמרא (סנהדרין קב, ב) נאמר "מפני מה זכה עמרי למלכות? מפני שהוסיף כרך אחד בארץ ישראל", ומזה מובן שבנה את העיר וקודם לכן לא היתה קיימת!

ולכן לדעתו הוצאת המצורעים לא היתה מדין התורה לשלח את המצורע אלא משום שעמרי רצה להשוות את העיר שומרון לירושלים, כנאמר ב'תנא דבי אליהו' (פרק ט), שכאשר בנה את העיר אמר: "כשם שירושלים למלכי יהודה, כך שומרון למלכי ישראל" ומטעם זה שלחו את המצורעים מן העיר ולא משום שהיתה מוקפת חומה.

טהרת המצורע בזמן הזה יום חמישי י' סיון ה'תשע"ו

הלכות טומאת צרעת פרק יא, הלכה ו: טָהֲרַת מְצֹרָע זוֹ נוֹהֶגֶת בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ, בִּפְנֵי הַבַּיִת וְשֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת.

בפירוש המשניות (נגעים יד, יג) הסתפק הרמב"ם האם טהרת מצורע נוהגת בזמן הזה, שכן טהרת מצורע על ידי גילוח הראש והזקן מותרת רק משום ש'עשה דוחה לא תעשה' שהרי בתגלחת הוא עובר על 'לא תעשה' של הקפת הראש והשחתת הזקן, אלא שה'עשה' של טהרת המצורע דוחה אותם, ויש להסתפק האם כלל זה ('עשה דוחה לא תעשה') נאמר רק כאשר ה'עשה' מתקיים בשלמות ובזמן הזה שאי אפשר להקריב קרבנות וה'עשה' של טהרת המצורע מתקיים רק בחלקו, אין טהרת המצורע נוהגת.

ולמסקנה הוכיח הרמב"ם מה'ספרא' (הובא בירושלמי סוטה פ"ב ה"ב) שגם לאחר חורבן הבית נוהגת מצות טהרת המצורע (וכיון שאינו יכול להקריב קרבנותיו הרי הוא מחוסר כיפורים) ואכן כתב כאן שטהרת מצורע נוהגת אף "שלא בפני הבית".

ובספר 'תולדת אדם' (פרק ו) מבאר שלדעת הרמב"ם זה שאי אפשר להקריב קרבנות אינו מעכב כי כל אחת מהשתיים, טהרת המצורע והבאת הקרבנות, היא מצוה בפני עצמה. וה'כלי חמדה' (דברים כב, יא, אות ב) הוסיף שדוקא בזמן הבית שאפשר להקריב קרבנות, כל זמן שלא הביא קרבנותיו לא קיים מצות טהרת מצורע בשלמות, אבל בזמן שאין בית המקדש קיים, תגלחת המצורע אינה רק חלק מהמצוה, אלא המצוה בשלמותה.

וכתבו אחרונים, שלמעשה בזמן הזה לא נהגו לטהר מצורעים. ומהטעמים לכך:

א. טהרת מצורע היא כדי שייטהר ויבוא אל המחנה ואל ביתו, ובזמן הזה שאין שילוח מחנות נוהג אפילו בארץ ישראל (תוספות ברכות ה, ב ד"ה הא), אין צריך להיטהר (שאילת יעבץ, א, סי' קלו).

ב. הכהנים בזמן הזה אינם מיוחסים אלא כהני חזקה, ומאחר שטהרת המצורע מדאורייתא, אין לסמוך על חזקת כהונה ואם יגלח שערותיו יעבור מספק על הלאוים של הקפת הראש והשחתת הזקן (תולדת אדם שם).

האם הלעיסה בכלל האכילה? יום שישי י"א סיון ה'תשע"ו

הלכות טומאת צרעת פרק טז, הלכה ו: אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁנִּכְנַס לְבֵית מְנֻגָּע... חֲרֵי הָאָדָם טָמֵא מִיָּד, וּבְגָדָיו טְהוֹרִים עַד שֶׁיִּשְׁהֶה שָׁם כְּדֵי שֶׁיֵּאָכֵל אָדָם וְיֹאכַל כְּשָׁלֹשׁ בֵּיצִים פַּת חִטִּים כְּלִפְתָּן.

שיעור זה של 'כדי אכילת פרס' (חצי כיכר בעלת נפח של שש ביצים), נאמר גם לגבי מצוות שקיומן באכילת שיעור 'כזית' במשך זמן שאינו עולה על 'כדי אכילת פרס'.

ודנו הפוסקים האם זמן האכילה נמדד מתחילת הלעיסה או מאחר ועיקר האכילה היא הנאת הגרון, הרי הוא נמדד מתחילת הבליעה (והשאלה מצויה לגבי אכילת מצה שהיא קשה ולעיסתה אורכת זמן ניכר)?

ויש שהוכיחו זאת מהלכה זו שמשערים כדי אכילת 'פת חיטים בלפתן' ופירש הרמב"ם (פירוש המשניות נגעים יג, א) שפת החיטים טעימה יותר מפת אחרת, והלפתן מוסיף לה טעם ולכן היא נאכלת בקצב מהיר כי 'לא יצטרך ללעוס אותו שיעור רב', ומוכח שהלעיסה בכלל האכילה, כי אם השיעור נמדד מתחילת הבליעה, אין הבדל בין פת חיטים בלפתן למאכל אחר (שו"ת שבט הקהתי ח"ה סי' רס).

אמנם, יתכן שיש לחלק בין שיעור כדי אכילת פרס שבהלכה זו לשיעור כדי אכילת פרס של צירוף אכילה, שהרי כאן השיעור באכילת הפרס עצמו (שלוש ביצים), ואילו שם מדובר על אכילה של כזית במשך זמן של אכילת פרס.

ואכן יש סוברים שהתנאי של 'פת חיטים בלפתן' נאמר רק בשיעור אכילת פרס של הנכנס לבית המנוגע, אך כדי אכילת פרס של אכילת כזית אינו נמדד בפת חיטים בלפתן אלא במאכל שבו מדובר, ובאכילת מצה, למשל, צריך לאכול את ה'כזית' בתוך שיעור זמן של אכילת מצה בגודל שלוש ביצים (ראה מנחת חינוך שיג, ובמצורן ב'מדות ושיעורי תורה' ע' שדמ הערה 80).

אך אדמו"ר הזקן (סדר ברכה"נ ח, ב) כותב בפירוש שגם לענין צירוף כזית בכדי אכילת פרס משערים בפת חטים בלפתן, וכנראה שלדעתו מדין נגעים למדים ש'פרס' הוא שיעור אכילה חשובה ומזה למדו גם לענין צירוף אכילת כזית (ראה מדות ושעורי תורה שם הערה 70), ולפי זה לכאורה ניתן להוכיח מכאן גם ששיעור אכילת כזית בכדי אכילת פרס הוא מזמן הלעיסה.

איזו 'פקידה' ממעטת על יד 'מעת לעת'? שבת קודש י"ב סיון ה'תשע"ו

הלכות מטמאי משכב ומושב פרק ג, הלכה ד: הַנִּדָּה וְהַזָּבָה וְשׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם... כֻּלָּם מְטַמְּאוֹת לְמַפְרֵעַ מֵעֵת לְעֵת אוֹ מִפְּקִידָה לִפְקִידָה.

לדעת חכמים (נדה ב, א) "מעת לעת ממעטת מפקידה לפקידה, ומפקידה לפקידה ממעטת מעת לעת". כלומר, אם הבדיקה ('הפקידה') הקודמת בה נמצאת טהורה היתה לפני יותר מעשרים וארבע שעות ('מעת לעת') ועכשיו בדקה ונמצאת טמאה, הרי היא מטמאת למפרע רק את הטהרות שעשתה בתוך עשרים וארבע שעות. ואם הבדיקה הקודמת היתה לפני פחות מעשרים וארבע שעות, אינה מטמאת אלא מהבדיקה הקודמת.

והנה, רש"י (שם) מפרש הלכה זו "מפקידה לפקידה ממעטת על יד מעת לעת" - "כגון בדקה עצמה שחרית ומצאה טהורה וחזרה ובדקה ערבית", כי העוסקת בטהרות חייבת לבדוק פעמיים ביום, פעם שחרית ופעם בין השמשות(שם יא, א), ואם בבדיקת שחרית היתה טהורה ובבדיקת ערבית נמצאת טמאה, אינה מטמאה אלא טהרות שנעשו לאחר בדיקת שחרית.

ומביא ה'משנה למלך' ש'הרב המנהיר' (מהר"ם מלובלין, נדה שם) דייק מלשון רש"י, שרק בדיקת שחרית או ערבית ממעטת על יד 'מעת לעת', כי כיון שחכמים תיקנו בדיקות אלו, האשה מדקדקת בהן, אבל אם תבדוק עצמה באמצע היום אין הבדיקה ממעטת (כי בבדיקה שאינה מתקנת חכמים יתכן שלא בדקה היטב), אלא טמאה מבדיקת שחרית.

והקשו אחרונים (חת"ס יו"ד סי' קפז, ערוך לנר נדה ו, ב , ועוד):

מסופר בגמרא (נדה שם) ששפחתו של רבן גמליאל אפתה כיכרות של תרומה ובין כיכר לכיכר בדקה עצמה, וכאשר בדקה לאחר אפיית הכיכר האחרונה ומצאה שהיא טמאה, אמר לה רבן גמליאל שכל הכיכרות, חוץ מהאחרונה, טהורות כיון שהיתה בדיקה לאחר אפייתן. ואם כן, גם בדיקה שאינה מתקנת חכמים נחשבת 'פקידה' וממעטת 'מעת לעת'!

ותירצו:

בדרך כלל בדיקה שאינה חובה מתקנת חכמים יתכן שלא תיעשה כראוי, אבל כיון שבדיקת השפחה בין כיכר לכיכר היתה כדי לטהר תרומה, ולפני כל בדיקה שטפה ידיה במים (כמסופר שם) כדי לשמור על טהרת התרומה, בוודאי נעשתה הבדיקה כראוי, ולכן אף שהבדיקה לא היתה חובה מתקנת חכמים טיהר רבן גמליאל את הכיכרות.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – ו'-י"ב סיון תשע"ו

יום ראשון ו' סיון ה'תשע"ו

הִלְכוֹת פָּרָה אֲדֻמָּה

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) יבאר כלי חרס שהיה בו אפר חטאת ונגע בו שרץ מצידו, הניח הכלי על גבי השרץ או על גבי אוכל שני וכיוצא בו, אם אפר חטאת ניצל בצמיד פתיל, או מים שאינם מקודשים וכלי הטהור לחטאת, היה עומד במקום שאינו טהור לחטאת והוציא ידו עם כלי שיש בו מי חטאת לחוץ, הזייה שעברה על גבי טומאה, כלי שיש בו אפר חטאת וכלי שיש בו קדש שנגעו זה בזה, הגביה או הסיט שני הכלים בידו, וכל ספק טומאות שהוא טהור לגבי תרומה מה דינו לחטאת, הספיקות שתולין בהם את התרומה מה דינם לגבי חטאת.

א. כְּלִי חֶרֶס שֶׁהָיָה בּוֹ אֵפֶר חַטָּאת וְנָגַע בּוֹ שֶׁרֶץ מִצִּדּוֹ[2] - טָהוֹר, שֶׁאֵין כְּלִי חֶרֶס מְטַמֵּא מִגַּבּוֹ אֲפִלּוּ לְגַבֵּי חַטָּאת. הִנִּיחַ הַכְּלִי עַל גַּבֵּי הַשֶּׁרֶץ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִטְמָא הַכְּלִי - הֲרֵי הָאֵפֶר טָמֵא; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִנִּיחַ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה בְּמָקוֹם טָהוֹר, וְאֵין זֶה מָקוֹם טָהוֹר. וְלֹא עַל גַּבֵּי הַשֶּׁרֶץ בִּלְבַד, אֶלָּא אֲפִלּוּ הִנִּיחוֹ עַל גַּבֵּי אֹכֶל שֵׁנִי[3] וְכֵיוֹצֵא בּוֹ מִדְּבָרִים שֶׁטִּמְּאָתָן טֻמְאָה קַלָּה וְהֵם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - הֲרֵי נִטְמָא הָאֵפֶר; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּמָקוֹם טָהוֹר[4] - שֶׁלֹּא יִהְיֶה עַל [גַּבֵּי] שׁוּם טֻמְאָה בָּעוֹלָם. וְכֵן כְּלִי חֶרֶס שֶׁהָיָה בּוֹ אֵפֶר חַטָּאת וְנָתוּן עַל אֲרֻבָּה שֶׁבְּבֵית טָמֵא[5]: אִם הָיָה הַכְּלִי מְשֻׁלְּשָׁל לַבַּיִת[6] - נִטְמָא הָאֵפֶר וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּאֲרֻבָּה פּוֹתֵחַ טֶפַח[7]; וְאִם לֹא הָיָה מְשֻׁלְּשָׁל[8], אִם הָיָה בָּאֲרֻבָּה פּוֹתֵחַ טֶפַח - טָמֵא[9].

2) מצד הכלי ולא מתוכו. 3) שהוא שני לטומאה ואינו עושה שלישי בחולין. [יש מקום להסתפק מה דינו של שלישי בתרומה ושל רביעי בקודש. יש פנים לכאן ולכאן. ומלשונו של רבינו, שכתב "אוכל שני" יש להסיק ששלישי ורביעי אינם נקראים מקום טמא לעניין זה]. 4) פירוש, חכמים עשו דבריהם כשל תורה וכשם שדברים הטמאים מדאורייתא פוסלים מן התורה את האפר שעל גביהם, אף על פי שהנגיעה בכלי אינה מטמאה, כך גזרו חכמים גם בדברים הטמאים מדבריהם. [ואפשר גם לפרש, שהאפר פסול מן התורה, מפני שהמקום הטמא מדברי חכמים אינו נקרא טהור. וסיוע קל לפירוש זה אתה מוצא בסיום דברי רבינו: שלא יהיה על גבי "שום טומאה בעולם". אולם זה מכניס אותנו לבעייה הסבוכה שהתלבטו בה רבים - ראשונים ואחרונים - אם גזירת חכמים מועילה לעניינים שהם דברי תורה]. 5) שיש בו דברים המטמאים באוהל. 6) לחלק הארובה הנמצא בתוך הבית ולא יצא מפי הארובה לבית. 7) טפח אורך וטפח רוחב ברום טפח ואין טומאה נכנסת בפחות משיעור זה. והטעם, מפני שאין המקום טהור. שהרי האפר בתוך הבית הטמא וזה דומה לכלי חרס העומד על השרץ. 8) אלא מונח על פי הארובה. 9) מפני שהטומאה נכנסת לארובה והכלי אינו חוצץ ונכנסת הטומאה לתוך הכלי.

ב. הָיָה הַכְּלִי שֶׁל אֶבֶן[10], בֵּין שֶׁיֵּשׁ בָּהּ פּוֹתֵחַ טֶפַח בֵּין שֶׁאֵין בָּהּ - הָאֵפֶר טָהוֹר[11].

10) שאינו מקבל טומאה כלל אפילו מדברי סופרים לא מגבו ולא מתוכו. 11) כשאינו משולשל (כסף משנה). מפני שאינו מקבל טומאה כלל הוא חוצץ.

ג. וְכֵן כְּלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אֵפֶר אוֹ מַיִם מְקֻדָּשִׁים וּמֻקָּף צָמִיד פָּתִיל[12] וְנָתוּן בְּאֹהֶל הַמֵּת - הֲרֵי הָאֵפֶר וְהַמַּיִם טְמֵאִים. שֶׁאֵין אֵפֶר הַחַטָּאת נִצֶּלֶת בְּצָמִיד פָּתִיל; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּמָקוֹם טָהוֹר, וְאֵין זֶה מָקוֹם טָהוֹר.

12) לשון המקרא (במדבר יט, טו) ופירושו, כלי חרס מכוסה בכיסוי מהודק ומחובר.

ד. וְכֵן אֲכָלִין וּמַשְׁקִין שֶׁל קֹדֶשׁ[13] אֵינָן נִצָּלִין בְּצָמִיד פָּתִיל[14]. אֲבָל מַיִם שֶׁאֵינָן מְקֻדָּשִׁין וּכְלֵי רֵיקָן הַטָּהוֹר לְחַטָּאת - נִצָּל בְּצָמִיד פָּתִיל. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיוּ הַבְּעָלִים טְהוֹרִים; אֲבָל אִם נִטְמְאוּ הַבְּעָלִים - נִפְסְלוּ הַמַּיִם בְּכָל מָקוֹם שֶׁהֵן. כֵּיצַד? הָיוּ מֵימָיו מֻקָּפִין צָמִיד פָּתִיל וְהוּא וָהֵם[15] בְּאֹהֶל הַמֵּת - שְׁנֵיהֶן טְמֵאִים. הָיָה הוּא מִבַּחוּץ וְהַמַּיִם שֶׁאֵינָן מְקֻדָּשִׁין מִבִּפְנִים[16] - שְׁנֵיהֶן טְהוֹרִין[17]. הוּא בִּפְנִים וְהַמַּיִם בַּחוּץ - כְּשֵׁם שֶׁהוּא טָמֵא, כָּךְ מֵימָיו פְּסוּלִין[18].

13) חגיגה כה, א: אין הקודש ניצל בצמיד פתיל. 14) משנה שם. והטעם, מפני שלא כתבה תורה "במקום טהור" אלא באפר לבד, ומים המקודשים נפסלים מפני האפר שבהם. 15) המים שאינם מקודשים. 16) באוהל המת בצמיד פתיל. 17) נתבאר למעלה, שמים שאינם מקודשים ניצולים בצמיד פתיל. 18) מפני שאדם טמא שומר עליהם (זר זהב ומנחת בכורים, וראה למעלה פרק ט הלכה י"ז).

ה. הַטָּהוֹר לְחַטָּאת שֶׁהָיָה עוֹמֵד עַל גַּבֵּי הַתַּנּוּר[19] וְכֵיוֹצֵא בּוֹ מִכֵּלִים שֶׁאֵינָם טְהוֹרִים לְחַטָּאת וּפָשַׁט יָדוֹ חוּץ לַתַּנּוּר וּכְלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מֵי חַטָּאת בְּיָדוֹ, וְכֵן קָנֶה הַמֻּטָּל עַל גַּבֵּי הַתַּנּוּר וּשְׁנֵי כֵּלִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן מֵי חַטָּאת תְּלוּיִין בּוֹ אֶחָד מִכָּאן וְאֶחָד מִכָּאן - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִין, לְפִי שֶׁאֵינָן בְּמָקוֹם הַטָּהוֹר לְחַטָּאת, וְהוֹאִיל וְהֵם נִשְׁעָנִין עַל הַתַּנּוּר - הֲרֵי הֵן כְּאִלּוּ מֻנָּחִין עַל גַּבָּיו. אֲבָל אִם הָיָה עוֹמֵד עַל הַתַּנּוּר וּבְיָדוֹ כְּלִי רֵיקָן

1 הַטָּהוֹר לְחַטָּאת אוֹ מַיִם שֶׁאֵינָן מְקֻדָּשִׁין - הֲרֵי אֵלּוּ
2 טְהוֹרִין[20] כְּמוֹת שֶׁהָיוּ. הָיָה עוֹמֵד חוּץ לַתַּנּוּר וּפָשַׁט
3 יָדוֹ לַחַלּוֹן וְנָטַל כְּלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מֵי חַטָּאת וְהֶעֱבִירוֹ עַל
4 גַּבֵּי הַתַּנּוּר - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. וְכֵן הַדָּיָה שֶׁעָבְרָה עַל
5 גַּבֵּי טֻמְאָה[21], כְּגוֹן מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב[22] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן -
6 הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה[23].

19) של חרס, שאינו נעשה אב הטומאה לעולם ולפיכך אינו מטמא את האדם שנגע בו ברגלו. 20) לא הקפידה תורה על מקום טהור אלא באפר בלבד, ולא נטמאו מנגיעת ידיו מפני שהאדם עצמו לא נטמא. 21) זרק את המים במקום טהור ועברו על פני טומאה ונפלו על הטמא הטעון הזאה העומד במקום טהור. 22) של זב שמטמאים טומאה חמורה, ומכל שכן אם עברה על שרץ ונבילה. 23) ומטהרת את המוזה. בתוספתא פרה פרק י הלכה ג אמרו, שבזה אף רבי עקיבא מודה, ופירש אביי בזבחים (צג, א) מפני שהטיפה כבר נעקרה מידו אין מקום לגזור שמא יניחנה במקום הטמא.

7 ו. כְּלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מֵי חַטָּאת וּכְלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ קֹדֶשׁ שֶׁנָּגְעוּ
8 זֶה בָּזֶה - הֲרֵי נִטְמָא כְּלִי שֶׁל חַטָּאת וְכֹל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ,
9 אֲבָל כְּלִי הַקֹּדֶשׁ טָהוֹר כְּשֶׁהָיָה. וְכֵן אִם נָגַע הַטָּהוֹר
10 לְחַטָּאת בִּשְׁנֵיהֶן בִּשְׁתֵּי יָדָיו כְּשֶׁהֵן מֻנָּחִין עַל הָאָרֶץ
11 - הֲרֵי נִטְמָא שֶׁל חַטָּאת; שֶׁהֲרֵי הַטָּהוֹר לְחַטָּאת
12 נִטְמָא בִּנְגִיעַת הַכְּלִי שֶׁאֵינוֹ טָהוֹר לְחַטָּאת, כְּמוֹ
13 שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְחָזַר וְטִמֵּא אֶת מֵי חַטָּאת.

14 ז. הִגְבִּיהַּ[24] שְׁנֵי הַכֵּלִים בִּשְׁתֵּי יָדָיו[25] - שְׁנֵיהֶן טְמֵאִין.
15 זֶה שֶׁל חַטָּאת נִטְמָא - מִפְּנֵי שֶׁנָּגַע בּוֹ אָדָם שֶׁנָּגַע
16 בִּכְלִי שֶׁאֵינוֹ טָהוֹר לְחַטָּאת; וְשֶׁל קֹדֶשׁ נִטְמָא - מִפְּנֵי
17 זֶה שֶׁהִגְבִּיהוֹ וְהוּא טָמֵא בִּנְשִׂיאַת מֵי נִדָּה, שֶׁהֵן
18 מְטַמְּאִין בְּמַשָּׂא מִפְּנֵי שֶׁנִּטְמְאוּ[26] מֵחֲמַת הַכְּלִי שֶׁל
19 קֹדֶשׁ. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה הַכְּלִי שֶׁל קֹדֶשׁ כָּרוּךְ בִּבְגָדִים
20 וְהִגְבִּיהוֹ בַּבֶּגֶד וְלֹא נָגַע בּוֹ[27], וְהִגְבִּיהַּ הַחַטָּאת[28] בְּיָדוֹ
21 שְׁנֵיָּה - שְׁנֵיהֶן טְהוֹרִין; שֶׁהֲרֵי לֹא נָגַע בַּכְּלִי[29] וְלֹא
22 נִטְמָא לְחַטָּאת. אֲבָל אִם הָיָה נוֹגֵעַ בִּכְלִי הַקֹּדֶשׁ
23 בְּיָדוֹ, אֲפִלּוּ הָיָה שֶׁל חַטָּאת בְּבֶגֶד - שְׁנֵיהֶם טְמֵאִין[30].

24) האדם הטהור לחטאת. 25) והוא הדין אם נגע בשל קודש והגביה את של חטאת. 26) צריך להיות: שנטמא, פירוש מפני שהאדם נטמא לחטאת בנגיעתו בכלי של קודש מטמאים אותו מי החטאת במשא ואף על פי שלא נגע במים עצמם, אבל כל זמן שהוא טהור לחטאת, אין מי חטאת מטמאים אותו (רבינו במשנתנו שורש ז). 27) בכלי עצמו. 28) אף על פי שאינו כרוך בנייר. 29) וכלי זה אינו מטמא במשא. 30) טומאת משא פירושה אפילו בלי נגיעה. ואם כן נטמא הנושא כלי החטאת וחוזר ומטמא את כלי הקודש בנגיעתו.

24 ח. הִסִּיט[31] אֶת שְׁנֵי הַכֵּלִים בְּיָדוֹ וְלֹא נָגַע בָּהֶן -
25 שְׁנֵיהֶן טְהוֹרִין; שֶׁאֵין הַכְּלִי שֶׁאֵינוֹ טָהוֹר לְחַטָּאת
26 מְטַמֵּא אֶת הַטָּהוֹר לְחַטָּאת עַד שֶׁיִּגַּע בּוֹ בְּיָדוֹ, אֶלָּא
27 אִם כֵּן הָיָה רָאוּי לְמִדְרָס, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

31) הזיז.

28 ט. כָּל סְפֵק הַטֻּמְאוֹת שֶׁהוּא טָהוֹר לְגַבֵּי תְּרוּמָה[32],
29 כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר - הֲרֵי הוּא טָהוֹר לְחַטָּאת; וְכָל
30 הַסְּפֵקוֹת שֶׁתּוֹלִין בָּהֶן אֶת הַתְּרוּמָה, אִם נוֹלְדוּ
31 בְּחַטָּאת[33] - הֲרֵי אֵלּוּ נִשְׁפָּכִין[34]. וְאִם נַעֲשׂוּ טְהָרוֹת[35]
32 עַל גַּבֵּי אוֹתָן כֵּלִים וְאָדָם שֶׁנּוֹלְדוּ לָהֶן סְפֵקוֹת אֵלּוּ
33 שֶׁהַחַטָּאוֹת נִשְׁפָּכִין עֲלֵיהֶן - הֲרֵי אוֹתָן הַטְּהָרוֹת
34 תְּלוּיוֹת[36]. וְהָרְפָסוֹת[37] אֵינָן כְּכֵלִים, וַהֲרֵי הֵן טְהוֹרוֹת
35 לִתְרוּמָה וּלְקֹדֶשׁ וּלְחַטָּאת.

32) שלושה סוגי ספק טומאה הם לעניין תרומה: א. ספק טומאה, ששורפים את התרומה שנולד בה הספק; ב. שאין שורפים אותה אבל גם לא אוכלים אותה (בלשון המשנה: "תולים"); ג. התרומה נשארה בטהרתה, ספקות אלה לסוגיהם נתבארו במסכת טהרות פרק ה. 33) אם נולדו ספקות כאלה במי חטאת. 34) תרומה שהיא ראוייה לאכילה אסור לאבדה בידיים ולפיכך אם נולד בה ספק טומאה אסור לשורפה שמא היא טהורה, אבל מי חטאת שאפילו לא נטמאו אינם ראויים לשתייה מותר לשפוך אותם. 35) חולין שנעשו בטהרת חטאת. 36) ואין אנו אומרים הואיל ומי חטאת נשפכים על ספק זה, גם חולין על טהרת חטאת יישרפו, אלא הן תלויות. והטעם, מפני שהמים אינם דבר מאכל ומשתה אין כל הפסד אם שופכים אותם, שהרי אינם ראויים להזאה. אבל הטהרות ראויות לאכילה ולא גזרו עליהן. 37) שבכות מעץ.

36 י. דְּבֵלָה[38] שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה[39] לְתוֹךְ מֵי חַטָּאת
37 וּנְטָלָהּ וַאֲכָלָהּ: אִם יֵשׁ בָּהּ כְּבֵיצָה[40] - הַמַּיִם טְמֵאִין,
38 בֵּין שֶׁהָיְתָה הַדְּבֵלָה טְמֵאָה בֵּין שֶׁהָיְתָה טְהוֹרָה; שֶׁכָּל
39 הָאֲכָלִין, אֲפִלּוּ אֹכֶל קֹדֶשׁ, אֵינוֹ טָהוֹר לְחַטָּאת.
40 וְהָאוֹכְלָהּ חַיָּב מִיתָה[41], מִפְּנֵי שֶׁאָכַל תְּרוּמָה טְמֵאָה[42].
41 וְאִם אֵין בָּהּ כְּבֵיצָה - הַמַּיִם בְּטָהֳרָתָן; שֶׁאֵין הָאֹכֶל
42 מְטַמֵּא אֲחֵרִים עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ כְּבֵיצָה, בֵּין לִתְרוּמָה
43 בֵּין לְקֹדֶשׁ בֵּין לְחַטָּאת.

38) תאינים יבשות שנדרסו בעיגול ונדבקו לגוש אחד. 39) מעצמה לא מרצון הבעלים. 40) אוכלים פחות משיעור זה אינם מטמאים. 41) בידי שמים. 42) יש למחוק את המלה "טמאה" ובמקומה לכתוב: והוא כבר נטמא ממי נדה (כתב יד תימן), שהאוכל תרומה טמאה אינו חייב מיתה, ובנידון שלפנינו חייב מיתה מפני שנטמא בנגיעת מי חטאת שלא לצורך הזאה. וטמא שאכל תרומה חייב מיתה בידי שמים.

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר הנוגע במי חטאת שלא לצורך הזאה, וכמה שיעור הזאה, הנוגע בהן אחר שעשו מצוותן והנוגע במי חטאת שנפסלו, מי חטאת שנפלו לתוכם מי מעיין או מי פירות, ואפר פרה שנתערב באפר מקלה, אפר כשר שנתנו על גבי

מים פסולים נגע בהם הטהור לתרומה, מי חטאת אם בטלים בטיט, ופרה ששתתה מי חטאת, המזה ממים שמזים עליהם לרבים ואחר כך נמצאו המים פסולים, ודין המזה באזוב הטמא לחטאת, והמגביה כלי שהיזה עליו והרי עליו מים.

א. הַנּוֹגֵעַ בְּמֵי חַטָּאת שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ הַזָּאָה[2], בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים - טָמֵא, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּגָדִים בִּשְׁעַת מַגָּעוֹ[3]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַנֹּגֵעַ בְּמֵי הַנִּדָּה יִטְמָא עַד הָעָרֶב. הִנֵּה לָמַדְתָּ, שֶׁמֵּי הַנִּדָּה אָב מֵאֲבוֹת הַטֻּמְאוֹת שֶׁל תּוֹרָה. וְטֻמְאַת מַגָּעָן בְּכָל שֶׁהוּא[4]. וְאִם הָיָה בָּהֶן כְּדֵי הַזָּאָה - מְטַמְּאִין בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא[5], וְהַנּוֹגֵעַ בָּהֶן אוֹ שֶׁנּוֹשְׂאָן שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ - מְטַמֵּא בְּגָדִים בִּשְׁעַת מַגָּעוֹ[6] אוֹ בִּשְׁעַת מַשָּׂאוֹ עַד שֶׁיִּפְרֹשׁ מִמְּטַמְּאָיו[7]. שֶׁנֶּאֱמַר: וּמַזֶּה מֵי הַנִּדָּה יְכַבֵּס בְּגָדָיו. אֵינוֹ מְדַבֵּר בְּמַזֶּה עַל הַטָּמֵא[8]; אִם טִהֵר אֶת הַטָּמֵא, קַל וָחֹמֶר שֶׁיִּהְיֶה הוּא טָהוֹר. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: וּמַזֶּה מֵי הַנִּדָּה - לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא לְשַׁעוּר[9], שֶׁהַנּוֹגֵעַ אוֹ הַנּוֹשֵׂא מֵי נִדָּה שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן כְּדֵי הַזָּיָה שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ הַזָּאָה - טָמֵא וּמְטַמֵּא בְּגָדִים דִּין תּוֹרָה. וְכַמָּה הוּא שִׁעוּר הַזָּאָה? כְּדֵי שֶׁיִּטְבֹּל רָאשֵׁי גִבְעוֹלִין שֶׁל אֵזוֹב בַּמַּיִם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁמֵּי חַטָּאת מְטַמְּאִין? בִּזְמַן שֶׁנָּגַע בָּהֶן אוֹ נְשָׂאָן שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ קֹדֶם שֶׁיַּעֲשׂוּ מִצְוָתָן; אֲבָל אַחַר שֶׁעָשׂוּ מִצְוָתָן - אֵינָן מְטַמְּאִין כְּלָל[10]. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁטָּבַל אֶת הָאֵזוֹב וְהִזָּה עַל הָאָדָם הַטָּמֵא אוֹ עַל הַכֵּלִים, וְהָיוּ הַמַּיִם שׁוֹתְתִין וְיוֹרְדִין מֵעַל הַטָּמֵא לָאָרֶץ, וְכֵן הַמַּיִם הַנִּתָּזִין בִּשְׁעַת הַזָּאָה עַל הָאָרֶץ אוֹ עַל הַטָּהוֹר - הֲרֵי אוֹתָן הַמַּיִם טְהוֹרִים[11], וְהַנּוֹגֵעַ בָּהֶן וְהַנּוֹשְׂאָן טָהוֹר. הִטְבִּיל אֶת הָאֵזוֹב לְהַזּוֹת עַל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה[12] - הֲרֵי הַמַּיִם הַמְנַטְּפִין[13] כְּשֵׁרִין לְהַזּוֹת מֵהֶן[14], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[15]. לְפִיכָךְ מְטַמְּאִין טֻמְאַת מֵי חַטָּאת, לְפִי שֶׁלֹּא עָשׂוּ מִצְוָתָן, שֶׁהֲרֵי הַטְּבִילָה הָיְתָה לְשֵׁם דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה[16].

2) אבל לצורך הזאה אינם מטמאים (נדה ט, א). 3) כלומר, אפילו בשעת מגעו. ומכל־שכן אם נגע בכלים אחר שפירש מן המים. והמדובר, כשאין במים כשיעור הזאה. 4) אפילו טיפה קטנה מטמאה במגע. 5) בלי נגיעה, כגון הרבה כלים מונחים זה על גבי זה והמים בעליון, והגביה את כולם ונגע רק בתחתון, או שהזיזם ממקומם בלי נגיעה (ספרי חוקת, פיסקא קכט). 6) בכלים פ"א מ"ב, שנינו גבי מי חטאת: "וחשוכי בגדים במגע". ופירש רבינו, למנוע בגדים מטומאה כשנגע האדם במי חטאת ולא נשא אותם. ולכאורה דברי רבינו כאן מנוגדים למשנה זו, אולם בפ"ו מהלכות אבות הטומאות הי"ג, מפרש רבינו מה שסתם כאן, וכתב: "מי חטאת . . . הנוגע בהם מטמא בגדים בשעת מגעו משום נושא, שאי־אפשר שיגע במים שלא יסיט אותם, וכבר ביארנו שאחד הנושא ואחד המסיט", והמשנה תתפרש שאינו מיטמא משום מגע, אבל משום משא - מיטמא (כסף־משנה). 7) והבגדים שנגע בהם אחר שפירש מן הטומאה - טהורים, מפני שהאדם הוא ראשון לטומאה, וכלים אינם מיטמאים בנגיעה אלא מאב הטומאה. ב'תורת כהנים' פרשת מצורע פרשתא ב ה"ט, דרשו: "ואיש אשר יגע במשכבו יכבס בגדיו" - בשעת מגעו מטמא בגדים, פירש - אינו מטמא בגדים. ומכאן למדו לשאר מטמאים במשא. 8) נדה ט. 9) ללמדנו מה היא כמות המים המטמאה במשא ומטמאה בגדים. 10) משנה פרה פי"ב, מ"ד. 11) מפני שנעשה בהם כבר מה שציוותה תורה. 12) על הבהמה או על כלי אבנים. 13) מן האזוב לכלי טהור. 14) כשיטביל בהם את האזוב לשם הזאה על דבר המקבל טומאה, מפני שהטבילה הראשונה היא פסולה. 15) למעלה פ"י ה"ט. ראה בהערות שם. 16) כלומר, אפילו הזה על דבר המקבל טומאה לא נעשה מצוותם, מפני שכשהטבילה פסולה, גם ההזאה שלאחריה פסולה, ולפיכך המים שנשארו באזוב מטמאים.

ב. אֵין מֵי חַטָּאת[17] מְטַמְּאִין אֶת הַכֹּל קֹדֶם שֶׁיַּעֲשׂוּ מִצְוָתָן עַד שֶׁיִּהְיוּ[18] טְהוֹרִין וּכְשֵׁרִין לְהַזָּאָה. אֲבָל מֵי חַטָּאת שֶׁנִּפְסְלוּ, כְּגוֹן שֶׁנִּתְעָרֵב בָּהֶן מַיִם אוֹ שֶׁשָּׁתְתָה מֵהֶן בְּהֵמָה וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן מֵאֵלּוּ הַדְּבָרִים הַפּוֹסְלִין אוֹתָן[19]: אִם נָגַע בָּהֶן הַטָּהוֹר לִתְרוּמָה - נִטְמָא[20], בֵּין שֶׁנָּגַע בְּיָדָיו בֵּין שֶׁנָּגַע בִּשְׂאָר גּוּפוֹ[21]; נָגַע בָּהֶן אָדָם הַטָּהוֹר לְחַטָּאת וַאֲפִלּוּ בְּיָדָיו - הֲרֵי הוּא טָהוֹר[22] כְּמוֹת שֶׁהָיָה[23].

17) שם פ"ט מ"ח. 18) פירוש, אלא אם הם. 19) נמנו למעלה בפ"ט הי"א, יב ויג. 20) ואסור לאכול תרומה מגזירת חכמים. אבל מן התורה, כיון שנפסלו ואינם ראויים להזאה אינם מטמאים (כסף־משנה). ולא גזרו אלא לתרומה, אבל לא לחולין. 21) ראה הלכה ג. 22) "לפי שהוא (המים) ממין מה שהוא טהור לו (להאדם)". לשון רבינו בפירושו שם. התכוון לומר, מפני שמי חטאת כשרים אינם מטמאים את הטהור לחטאת, לא גזרו חכמים בפסולים, ואף־על־פי שהוא נוגע שלא לצורך הזאה. 23) צ"ל: כמות שהיה (כת"י תימן).

ג. מֵי חַטָּאת[24] שֶׁנִּטְמְאוּ וְנָגַע בָּהֶן אַחַר שֶׁנִּטְמְאוּ אָדָם הַטָּהוֹר לִתְרוּמָה, בֵּין בְּיָדָיו בֵּין בְּגוּפוֹ - נִטְמָא[25]. וְאִם נָגַע בָּהֶן הַטָּהוֹר לְחַטָּאת בְּיָדָיו - נִטְמָא[26]; נָגַע בִּשְׂאָר גּוּפוֹ - הֲרֵי הוּא טָהוֹר[27] כְּמוֹת שֶׁהָיָה.

24) שם. 25) כמו בנפסלו. 26) כל גופו. והטעם, מפני שנגע במשקין טמאים. 27) שמשקין אינם מטמאים במגע בגוף.

ד. מֵי חַטָּאת[28] שֶׁנָּפְלוּ לְתוֹכָן מֵי מַעְיָן אוֹ מֵי מִקְוֶה אוֹ מֵי פֵּרוֹת: אִם רֹב מֵי חַטָּאת - מְטַמְּאִין בְּמַשָּׂא[29]; וְאִם רֹב מֵי פֵּרוֹת - אֵין מְטַמְּאִין; מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה - מְטַמְּאִין. אֵפֶר פָּרָה שֶׁנִּתְעָרֵב בְּאֵפֶר מִקְלֶה[30] וְקִדֵּשׁ בְּכֻלָּן: אִם הָיָה הָרֹב אֵפֶר פָּרָה - מְטַמְּאִין[31] בְּמֵי נִדָּה; וְאִם הָיָה הָרֹב אֵפֶר מִקְלֶה - אֵין מְטַמְּאִין בְּמַגָּע[32] אֲבָל מְטַמְּאִין בְּמַשָּׂא[33].

28) תוספתא פרה פ"ט ה"ג. 29) את הטהור לתרומה, אבל לא את הטהור לחטאת (חזון־איש, ראה ה"ב). ונראה שגם במגע מטמא, כדברי רבינו בפ"ו מהלכות אבות הטומאות הי"ג, שאי־אפשר ליגע במים ולא להסיטם. 30) אפר עצי חולין שרופים. 31) משנה פרה פ"ט, ז. 32) מפני שאפר באפר אינו נבלל יפה. ומכיוון שהרוב הוא אפר מקלה, אנו אומרים: באפר מקלה נגע. 33) בכורות כג, א. והטעם, מפני שנשא גם את אפר הפרה.

1 **ה. אֵפֶר כָּשֵׁר[34] שֶׁנְּתָנוֹ עַל גַּבֵּי הַמַּיִם שֶׁאֵינָן רְאוּיִין**
2 **לְקַדְּשָׁן וְנָגַע בָּהֶן הַטָּהוֹר לִתְרוּמָה, בֵּין בְּיָדָיו בֵּין**
3 **בְּגוּפוֹ - נִטְמָא. נָגַע בָּהֶן הַטָּהוֹר לְחַטָּאת, אֲפִלּוּ בְּיָדָיו**
4 **- הֲרֵי זֶה טָהוֹר כְּמוֹת שֶׁהָיָה[35].**

34) שם, מ"ט. 35) כל דיניהם שווים למי חטאת שנפסלו (ה"ג).

5 **ו. מֵי חַטָּאת[36] שֶׁנִּפְסְלוּ - לֹא יְגַבְּלֵם בְּטִיט, שֶׁלֹּא**
6 **יַעֲשֵׂם תַּקָּלָה לַאֲחֵרִים, שֶׁמָּא יִגַּע בַּטִּיט וְיִטְמָא; שֶׁמֵּי**
7 **חַטָּאת אֵינָם בְּטֵלִין בְּטִיט, שֶׁנֶּאֱמַר: חַטָּאת הִיא[37].**

36) שם מ"ה. 37) בפירושו למשנה מביא רבינו דרשה זו בשם הספרי, אולם בספרי שבידינו לא מצאתיה.

8 **ז. פָּרָה שֶׁשָּׁתָת[38] מֵי חַטָּאת, אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁחֲטָה**
9 **בְּתוֹךְ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שָׁעוֹת[39] - בְּשָׂרָהּ טָהוֹר[40].**
10 **שֶׁנֶּאֱמַר: לְמִשְׁמֶרֶת לְמֵי נִדָּה; בִּזְמַן שֶׁהֵן שְׁמוּרִין -**
11 **אֵינָן בְּטֵלִין, אֲבָל בִּזְמַן שֶׁשְּׁאָתָן פָּרָה - בָּטְלוּ,**
12 **שֶׁהֲרֵי אֵינָם שְׁמוּרִים[41].**

38) שם. 39) ולא נתעכלו עדיין. 40) אף־על־פי שנגע אחר שחיטה במי החטאת שבמעיה. 41) ספרי חוקת, פיסקא קכה. פסק כר' יהודה במשנתנו נגד תנא־קמא, מפני שאמרו בספרי (שם): "וכבר הלכה זו נשאלה לפני שלושים ושמונה זקנים ביבנה, וטיהרו את בשרה", וכן נאמר שם בשם ר' יוסי הגלילי ור' טרפון (כסף־משנה).

13 **ח. הַמַּזֶּה[42] מֵחֲלוֹן שֶׁמַּזִּין מִמֶּנּוּ עַל הָרַבִּים, וְהֵזָּה**
14 **עָלָיו וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ, וְאַחַר כָּךְ נִמְצְאוּ הַמַּיִם פְּסוּלִין**
15 **- הֲרֵי זֶה פָּטוּר[43]; שֶׁחֶזְקַת הַמַּיִם שֶׁמַּזִּין מֵהֶן עַל**
16 **הָרַבִּים שֶׁהֵן כְּשֵׁרִין, וַהֲרֵי זֶה כְּאָנוּס[44]. אֲבָל אִם הֵזָּה**
17 **עָלָיו מֵחֲלוֹן שֶׁל יָחִיד וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ וְנִמְצְאוּ הַמַּיִם**
18 **פְּסוּלִין - חַיָּב בְּקָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד[45], מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ**
19 **לִבְדֹּק עַל הַמַּיִם וְאַחַר כָּךְ יִכָּנֵס לַמִּקְדָּשׁ. מַחֲלִיקִים[46]**
20 **הָיוּ הָעָם בַּמַּיִם שֶׁשּׁוֹתִתִּים בָּאָרֶץ מֵחֲלוֹן שֶׁל רַבִּים[47],**
21 **וְדוֹרְסִים אוֹתָן וְנִכְנָסִים לַמִּקְדָּשׁ, וְלֹא הָיוּ חוֹשְׁשִׁין**
22 **לָהֶן שֶׁמָּא פְּסוּלִין הֵן.**

42) שם פי"ב מ"ד. 43) מלהביא קרבן, כאדם טמא ששגג ונכנס למקדש. 44) מפני שלא היה צריך לחקור אם המים היו כשרים. [בפירושו למשנתנו, מוסיף רבינו עוד טעם ואומר, שאפילו אם היה ספק שמא הוא טמא, הרי אמרו, ספק טומאה ברשות הרבים - ספיקו טהור]. 45) עשיר מביא כשבה או שעירה, ועני מביא שתי תורים או שני בני יונה, ועני מדוכא ("דלי דלות") מביא סולת. ברוב החטאות, אין הבדל בין עשיר לעני, ונקראות "חטאת קבועה". 46) שם. 47) דרך החלון הזה היו מזים על טמאים רבים, ונאספו שם מים, והעם היו מתחלקים ובגדיהם מתלכלכים (רבינו שם).

23 **ט. הַמַּזֶּה[48] בְּאֵזוֹב הַטָּמֵא[49] לְחַטָּאת[50]: אִם יֵשׁ בּוֹ**
24 **כְּבֵיצָה - הַמַּיִם פְּסוּלִין[51] וְהַזָּיָתוֹ [פְּסוּלָה]; אֵין בּוֹ**
25 **כְּבֵיצָה - הַמַּיִם כְּשֵׁרִים[52] וְהַזָּאָתוֹ פְּסוּלָה[53]. וְאֵזוֹב**
26 **זֶה[54] מְטַמֵּא חֲבֵרוֹ וַחֲבֵרוֹ לַחֲבֵרוֹ אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה,**
27 **שֶׁאֵין מוֹנִין לְחַטָּאת[55].**

48) שם מ"ו. 49) כגון שלקטו לאכילה (ראה פרק יא ה"ז). 50) והוא טהור לקודש. 51) ואם היה טמא לתרומה או לקודש, המים טמאים ולא רק פסולים (רבינו בפירושו). 52) שאין אוכל טמא מטמא אחרים בפחות משיעור זה (הלכות טומאת אוכלים פ"ד ה"א). 53) שנאמר (במדבר יט, יט): "והזה הטהור", בין האדם המזה ובין האזוב שבו מזים. 54) כשיש בו כביצה. 55) ראה למעלה פי"ג ה"ו.

28 **י. הַמַּגְבִּיהַּ[56] כְּלִי שֶׁהֵזָּה עָלָיו וַהֲרֵי עָלָיו הַמַּיִם כְּדֵי**
29 **הַזָּאָה - טָהוֹר; שֶׁהַמַּיִם שֶׁעָשׂוּ מִצְוָתָן אֵינָן מְטַמְּאִין,**
30 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[57].**

56) שם מ"ה "אוחז הוא הטהור בקורדום". 57) למעלה ה"א.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן

הִלְכוֹת טֻמְאַת צָרַעַת

יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁמוֹנֶה מִצְוֹת. שֵׁשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פִּרְטָן: א) לְהוֹרוֹת בְּצָרַעַת אָדָם כְּדִינָהּ הַכָּתוּב בַּתּוֹרָה. ב) שֶׁלֹּא יָקֵץ סִימָנֵי טֻמְאָה. ג) שֶׁלֹּא יְגַלַּח הַנֶּתֶק. ד) שֶׁיִּהְיֶה הַמְּצֹרָע מְפֻרְסָם בִּקְרִיעַת בְּגָדָיו וּפְרִיעַת רֹאשׁוֹ וַעֲטִיָּה עַל שָׂפָם. ה) טָהֳרַת צָרַעַת. ו) שֶׁיְּגַלַּח הַמְּצֹרָע אֶת כָּל שְׂעָרוֹ כְּשֶׁיִּטְהַר. ז) דִּין צָרַעַת הַבֶּגֶד. ח) דִּין צָרַעַת הַבַּיִת.

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר אי זהו צרעת עור הבשר, וכמה מראות בה, ואם מצטרפים זה עם זה, מראה הפיתוך ומראה נגע שאינו עמוק מעור הבשר, שיעור כל נגע צרעת, וכל מקום שנאמר בהרת אם הוא דווקא, שלשה סימני טומאה הם בצרעת עור הבשר.

31 **א. צָרַעַת עוֹר הַבָּשָׂר[2] הוּא שֶׁיַּלְבִּין מָקוֹם מִן הָעוֹר[3],**
32 **וְתִהְיֶה הַלַּבְנוּנִית כִּקְרוּם בֵּיצָה[4] וּמִקְּרוּם בֵּיצָה**
33 **וּלְמַעְלָה[5]. אֲבָל לַבְנוּנִית שֶׁהִיא דֵּהָה[6] מִקְּרוּם הַבֵּיצָה**
34 **וּלְמַטָּה - אֵינָהּ צָרַעַת, אֶלָּא בֹּהַק[7] הוּא.**

2) האמורה בתורה (ויקרא יג, ב): אדם כי יהיה בעור בשרו

וכו' והיה בעור בשרו לנגע צרעת. 3) להוציא צרעת בראש או בזקן, שדיניה יתבארו לקמן בפ"ח. במה דברים אמורים, כשהלבנונית קשורה באיזו שהיא מחלת העור, אבל סתם כתם לבן בעור בריא לגמרי - אינו צרעת. וכן שנינו ב'תורת כהנים' פרשת נגעים פ"א ה"ו: "והיה בעור בשרו לנגע", מלמד שהוא מצטער ממנו. ברור שהכוונה שהנגע גורם לו כאב או גירוי מצער (ראה 'התורה והמצוה' למלבי"ם שם). 4) כקרום הרך שבפנים ולא הקליפה הקשה החיצונית ('תפארת ישראל' נגעים פ"א מ"א ב'בועז'). 5) לבנונית יותר עזה. 6) כהה. 7) שנאמר (שם, לט): בוהק הוא פרח בעור טהור הוא.

1 **ב. וְאַרְבַּע מַרְאוֹת[8] יֵשׁ בְּצָרַעַת עוֹר הַבָּשָׂר, וְאֵלּוּ הֵן:**
2 **לֹבֶן עַז בְּיוֹתֵר שֶׁאֵין לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ, שֶׁהוּא נִרְאֶה**
3 **בְּעוֹר הַבָּשָׂר כַּשֶּׂלֶג, הוּא הַנִּקְרָא בַּהֶרֶת[9]. וְלֹבֶן שֶׁהוּא**
4 **דֵּהֶה מִזֶּה מְעַט, שֶׁנִּרְאֶה כְּצֶמֶר נָקִי שֶׁל כֶּבֶשׂ בֶּן**
5 **יוֹמוֹ[10], הוּא הַנִּקְרָא[11] שְׂאֵת[12]. וְלֹבֶן שֶׁדֵּהֶה מִן הַשְּׂאֵת**
6 **מְעַט, שֶׁנִּרְאֶה כְּסִיד הַהֵיכָל[13], הוּא תּוֹלֶדֶת הַבַּהֶרֶת[14],**
7 **וְנִקְרֵאת סַפַּחַת[15]. וְלֹבֶן שֶׁדֵּהֶה מִסִּיד הַהֵיכָל מְעַט,**
8 **וַהֲרֵי הוּא כִּקְרוּם בֵּיצָה[16], הִיא תּוֹלֶדֶת הַשְּׂאֵת, וְגַם**
9 **זֶה נִקְרָא סַפַּחַת. הִנֵּה לָמַדְתָּ[17], שֶׁהַמַּרְאֶה שֶׁהוּא**
10 **כְּסִיד הַהֵיכָל הוּא סַפַּחַת הַבַּהֶרֶת, וְהַמַּרְאֶה שֶׁהוּא**
11 **כִּקְרוּם בֵּיצָה הִיא סַפַּחַת הַשְּׂאֵת; שֶׁאֵין לְשׁוֹן סַפַּחַת**
12 **אֶלָּא טְפֵלָה. מִכָּאן אָמְרוּ: מַרְאוֹת נְגָעִים - שְׁתַּיִם**
13 **שֶׁהֵן אַרְבַּע[18]: בַּהֶרֶת וְסַפַּחְתָּהּ, שְׂאֵת וְסַפַּחְתָּהּ.**

8) נגעים פ"א מ"א. 9) האמורה בתורה (שם, ב): אדם כי יהיה בעור בשרו שאת או ספחת או בהרת. ונקראה כך על שם הלובן העז והבהיר, כמו "בהיר הוא בשחקים" (איוב לז, כא) – רש"י בפירושו על התורה. וב'תורת כהנים' (פרשת נגעים, פ"ב ה"ב) שנינו: "וכמה תהא לבנוניתה? כשלג, שנאמר (במדבר יב, י) והנה מרים מצורעת כשלג". 10) ביום שנולד, ואחר שרחצו את צמרו כדי לנקותו (רבינו בפירושו על המשנה שם). 11) בתורה, שם. 12) כחכמים במשנה שם נגד דעת רבי מאיר. רבינו בפירושו למשנה שם אומר שהכתוב (שם, לט): "שאת לבנה או בהרת לבנה" מוכיח שאלו הן הלבנות ביותר. 13) של בית המקדש, שהוא לבן מאד, מפני שמלבינים את ההיכל בכל שנה, כמפורש במס' מדות פ"ג מ"ד ('תפארת ישראל' שם). 14) הנגעים המפורשים בתורה – בהרת ושאת – נקראים אבות, והנלמדים מדרשה כטפלים להם - נקראים תולדות, ונלמדו מהמילה "ספחת". ראה בהערה הבאה. 15) בגמרא שבועות ו, ב - אמרו: ואין ספחת אלא טפילה, וכן הוא אומר (שמואל־א ב, לו): ספחני נא אל אחת הכהונות. 16) רבינו נוקט שיטת רבי עקיבא (שבועות ה, ב) שארבעת המראות הם "זו למעלה מזו", פירוש נבדלים הם זה מזה בדרגת חוזק לבנוניתם ומסודרים בהתאם לכך, בהרת שלבנוניתה עזה ביותר נשנית בראש, ואחריה מראה השאת שהוא כצמר לבן, והשאת לבנוניתה למעלה מלובן סיד ההיכל, וסיד למעלה מקרום ביצה שלבנוניתו דיהה משלוש הקודמות. אבל לרבנן ההבדל הוא בסוג הלבנונית, לובן השלג והסיד הוא מסוג מיוחד שאינו דומה לסוג הלובן של צמר וקרום ביצה (ראב"ד כאן. והרמב"ן בפירושו על התורה (ויקרא יג, ג) מבאר שסוג לובן הבהרת הוא מבריק ומסנוור מה־שאין־כן סוג השאת. וראה 'תפארת ישראל' בתחילת מס' נגעים שחילק ג"כ את המראות לשני סוגים: מזהיר ובלתי מזהיר). 17) מזה שאמרנו, שהבהרת יותר לבנה משאת, וסיד יותר לבן מקרום ביצה, יש ללמוד שסיד הוא טפל לבהרת, וקרום ביצה טפל לשאת. 18) בגמרא שם משמע, ששיטת רבי עקיבא: "זו למעלה מזו, וזו למעלה מזו" מנוגדת לשיטת אבות ותולדות השנויה בנגעים פ"א מ"א, ומכאן תמיהה חמורה על דברי רבינו כאן שנוקט שתי השיטות המנוגדות זל"ז. ב'כסף משנה' עמד על תמיהה זו ומבאר, שאמנם השקלא־וטריא במס' שבועות שם מסתמכת על ניגוד בין שתי השיטות, אבל לפי המסקנה שם ו, א - אפשר שגם רבי עקיבא מודה באבות ותולדות כפי שנשנו במשנתנו. ביאור נוסף בהערה הבאה.

14 **ג. אַרְבַּע מַרְאוֹת נְגָעִים אֵלּוּ - כֻּלָּן מִצְטָרְפִין זֶה עִם**
15 **זֶה[19], בֵּין לְהָקֵל בֵּין לְהַחְמִיר[20]; בֵּין בִּתְחִלַּת רְאִיַּת**
16 **הַנֶּגַע[21], בֵּין בְּסוֹף הַשִּׁבְעָה[22], בֵּין לְאַחַר שֶׁנִּפְטַר**
17 **הַמְּצֹרָע[23] אוֹ נֶחְלַט[24]. כֵּיצַד? אֶחָד נֶגַע שֶׁהָיָה כֻּלּוֹ**
18 **לָבָן כְּשֶׂלֶג אוֹ כְּסִיד הַהֵיכָל אוֹ כְּצֶמֶר נָקִי אוֹ כִּקְרוּם**
19 **בֵּיצָה, וְאֶחָד נֶגַע שֶׁהָיָה מִקְצָת הַלֹּבֶן כְּמַרְאֵה הַבַּהֶרֶת**
20 **וּמִקְצָתוֹ כְּמַרְאֵה הַשְּׂאֵת וּמִקְצָתוֹ כְּמַרְאֵה הַסַּפַּחַת[25] -**
21 **הַכֹּל כְּמַרְאֶה אֶחָד הוּא חָשׁוּב. אִם כֵּן, לָמָּה מְנָאוּם**
22 **חֲכָמִים[26] וְאָמְרוּ: מַרְאוֹת נְגָעִים - שְׁתַּיִם שֶׁהֵן**
23 **אַרְבַּע?[27] כְּדֵי לְהָבִין בַּמַּרְאוֹת[28]. שֶׁכָּל כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ**
24 **מַכִּיר[29] הַמַּרְאוֹת וּשְׁמוֹתֵיהֶן כְּשֶׁמְּלַמְּדִין אוֹתוֹ**
25 **וּמוֹדִיעִין אוֹתוֹ - לֹא יִרְאֶה הַנֶּגַע, עַד שֶׁיָּבִין וְיַכִּיר[30]**
26 **וְיֹאמַר: זוֹ הִיא הַבַּהֶרֶת וְזוֹ הִיא סַפַּחְתָּהּ[31], זוֹ הִיא**
27 **הַשְּׂאֵת וְזוֹ הִיא סַפַּחְתָּהּ.**

19) בנגעים שם מ"ג, אנו שונים: "ארבעה מראות הללו מצטרפים זע"ז", ומשמע שאין כל הגבלה בדבר, ואפילו שתי התולדות או תולדה של שאת עם בהרת, שיש ביניהן הבדל של שלוש דרגות, גם כן מצטרפות. וכן משמע מ'תורת כהנים' פרשת נגעים פ"א ה"ד, שדרשו: והיה (פירוש, נאמר בתורה (שם יג, ב): "והיה לנגע צרעת" בלשון יחיד, ולא נאמר "והיו", והרי הכתוב מדבר בנגעים רבים) מלמד שמצטרפים זה עם זה, מפני שכולם נחשבים כאחד (ראה רש"י שבועות ו, א ד"ה ואע"ג, ורא"ש בפירושו למשנתנו). אמנם בסוגיה שם משמע, שמי ששונה אבות ותולדות סובר שתולדה מצטרפת רק עם אב שלה, אולם זה נאמר בשקלא־וטריא, אבל לפי המסקנה שם אליבא דרבי עקיבא, שדרגות הלובן אינן קובעות בצירוף, ונאמרו רק לשם לימוד טבעי הנגעים, אפשר שגם אבות ותולדות לא נקבעו לענין דיני צירוף אלא לשם לימוד טבעי הנגעים ומראותיהם "וכל כהן שאינו בקיא בהם ובשמותיהם אינו רואה את הנגעים" (גמרא שם). 'כסף משנה'. וראה דברי רבינו בסוף הלכה זו. 20) בין אם הצירוף מביא

הקלה למצורע, בין אם הוא מחמיר עליו. כיצד? נקדים עיקרי דיני נגעי עור בשר: א. אדם שלקה בנגע מביאים אותו אל הכהן. ב. אם מצא הכהן נגע גדול כגריס (שיעורו יתבאר לקמן ה"ז) ויש בו שתי שערות שהלבינו או מחיה (בשר חי) כעדשה, הוא מודיע שהמנוגע הוא מצורע מוחלט. ג. אם אין בנגע אחד משני הסימנים האלה, הכהן מסגירו לשבעה ימים (פרטי ההסגר יבוארו לקמן). ד. אם לא פשה (= התרחב) הנגע אחרי שבעת הימים וגם לא נולדו בו סימני הטומאה שאמרנו למעלה, מסגירו הכהן שנית לשבוע. ה. אם אחרי הסגר שני לא נולדו בו אחד משלושת סימני הטומאה – שתי שערות לבנות, מחיה, פשיון – מטהרו הכהן. ולעולם אין הסגר שלישי בנגעי אדם (ראה סוף הפרק כאן. וראה רש"י בפירושו על התורה ויקרא יג, ו. וברבינו אליהו מזרחי שם). ו. אם פשה הנגע אחרי הסגר ראשון או הסגר שני - הוא מצורע מוחלט. ז. אם אחרי ההסגר או אחרי שהוחלט התרחבה הצרעת ופרחה בכל גופו – טהור. ח. אם פרחה הצרעת בכל הגוף בתחילה, דינה ככל נגע ומסגירים את המנוגע. ועכשיו נפרש.

21) כאן הצירוף הוא לחומרא בלבד, כגון שהיה במנוגע כחצי גריס מראה בהרת וכחצי גריס מראה שאת, מצטרפים לשיעור גריס ומסגירים אותו כשאין בנגע סימני טומאה או מחליטים אותו כשיש בו סימן טומאה (ראה דין ב).

22) של הסגר ראשון או הסגר שני. ויש בשניהם להקל ולהחמיר. כיצד? היתה בו בהרת כגריס ונסגר, ואחרי שבעת הימים ירדה הלבנונית ונמצא מראה שאת, אין אנו אומרים שזה נגע חדש וטעון הסגר ראשון, אלא דנים שני המראות כנגע אחד ומסגירים אותו שנית, ואינו טעון הסגר שלישי (ראה דין ה). ולהחמיר כיצד? היתה בו בהרת כגריס, ואחרי ההסגר הוכהה הלבנונית של מחצית הנגע והפך למראה שאת, אין אנו דנים את שני החצאים כשני נגעים שונים פחותים מכגריס אלא מצטרפים ודנים אותם כנגע אחד. וכן בסוף הסגר שני הצירוף הוא לפעמים להקל ולפעמים להחמיר. להקל כיצד? היתה בו בהרת כשני גריסים, ואחרי הסגר שני, מצאו במקום הנגע גריס או יותר שאת, והשאר כמה שהיה, אין אנו אומרים נגע חדש – שאת – הוא זה וטעון הסגר, אלא מצטרפים ונגע אחד הוא שלא פשה בהסגר שני – וטהור (ראה דין ה). ולהחמיר: ניתוספה אפילו פחות מכגריס שאת, הרי זה פשיון ומחליטים את המנוגע (ראה דין ו). 23) פירוש, שטיהרוהו ופטרוהו מדיני נגעים, היינו, כשלא נמצאו סימני טומאה – שיער לבן, פשיון, מחיה – אחרי הסגר שני. ואם אחרי שפטרוהו פשתה הצרעת, הוא מצורע מוחלט ואפילו אם הפשיון היה ממראה אחד - מצטרף הוא לנגע הראשון. 24) אם אחר החליטה פרח נגע ממראה אחר בכל הגוף, אנו דנים שני המראות כנגע אחד ומטהרים אותו (ראה דין ז). כל הדינים שלמעלה, נשנו בקיצור במסכת נגעים פ"א מ"ג. 25) כסיד ההיכל או כקרום ביצה, ואפילו אין בנגע שיעור גריס אלא אם נצרף כל ארבעת המראות – מצטרפים. 26) שם מ"א.

27) ויותר רצוי היה לומר: מקרום ביצה ולמעלה – טמא.

28) שלימדו הכהנים להכיר ולראות הנגעים. 29) שבועות ו, א. 30) אין בזה סתירה לדברי רבינו לקמן (פ"ט ה"ב): "ואפילו היה הכהן קטן או שוטה, החכם אומר לו והוא מחליט", מפני ששם מדובר כשכהן אינו סומך על עצמו כלל ואומר מה שהחכם מלמדו, כמו שמבאר שם רבינו, וכאן כשהכהן רוצה לסמוך על בינתו ואינו מזדקק להוראותיו של חכם בקיא, אסור לו לראות נגעים עד שיבין ויכיר ('קרית ספר', וראה ב'כסף משנה' שם הסבר אחר).

31) לקמן (שם) כותב רבינו שצריך להיות בקיא גם בנגעי בתים ובגדים.

ד. הָיָה בְּמַרְאֵה הַלֵּבָן מֵאַרְבַּע מַרְאוֹת אֵלּוּ מִקְצָת אַדְמוּמִיּוּת מְעֹרֶבֶת בּוֹ - גַּם זֶה נֶגַע צָרַעַת הוּא; שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹ בַהֶרֶת לְבָנָה אֲדַמְדָּמֶת, וְהוּא הַדִּין לַשְׂאֵת[32] וְלַסַּפַּחַת שֶׁל שְׂאֵת וּלְסַפַּחַת הַבַּהֶרֶת. וְהַמַּרְאֶה הַזֶּה, שֶׁהוּא מְעֹרָב מִלַּבְנוּנִית וּמְעַט אֹדֶם, הוּא הַנִּקְרָא פָּתוּחַ[33]. וְכֵיצַד מַרְאֵה הַפָּתוּחַ בְּאַרְבַּע מַרְאוֹת אֵלּוּ? כְּאֵלּוּ הֵן אַרְבַּע כּוֹסוֹת[34] מְלֵאוֹת חָלָב[35], וְנִתְעָרֵב בַּכּוֹס הָרִאשׁוֹנָה שְׁנֵי טִפֵּי דָם, וּבַשְּׁנִיָּה אַרְבָּעָה טִפִּין, וּבַשְּׁלִישִׁית שְׁמוֹנָה טִפִּין, וּבָרְבִיעִית שִׁשָּׁה עָשָׂר טִפִּין. הַפָּתוּחַ שֶׁבַּבַּהֶרֶת הוּא הַמַּרְאֶה הָרְבִיעִי, וְהַפָּתוּחַ שֶׁבַּשְּׂאֵת - כְּמַרְאֶה כּוֹס שְׁלִישִׁית, וְהַפָּתוּחַ שֶׁבְּסַפַּחַת הַבַּהֶרֶת - כְּמַרְאֶה הַכּוֹס הַשְּׁנִיָּה, וְהַפָּתוּחַ שֶׁבְּסַפַּחַת הַשְּׂאֵת - כְּמַרְאֶה הַכּוֹס הָרִאשׁוֹנָה[36].

32) נגעים פ"א מ"ב. ב'תורת כהנים' פרשת נגעים פ"ד ה"ג, אנו שונים: "יכול (אפשר לחשוב) השאת תטמא חלקה (בלי תערובת אדמומית) והברת תטמא בפתוח (בתערובת כזו, שהרי "אדמדמת" נכתבה בתורה אצל בהרת בלבד), מנין ליתן את האמור בבהרת בשאת, ואת האמור בשאת בבהרת? תלמוד־לומר צרעת היא". ופירש רבינו במשנה (שם) מפני שגם בבהרת בשאת כתוב "צרעת היא" למדים זו מזו. (זוהי אחת המידות שהתורה נדרשת בהן ונקראת "גזירה שוה", היינו שבשני מקומות נמצאת אותה המילה, ולומדים מזה ששני הענינים דינם שווה). 33) מעורב בלשון ארמית. בתרגום יונתן בן עוזיאל (איוב כה, ב): "פתיכין אשא ומיא", פירוש: מעורבים אש ומים ('תוספות יום־טוב' במשנתנו). 34) סתם כוס מחזיקה רביעית הלוג ('מראה כהן' סי' ד). 35) שבועות ו, א. 36) רבינו מפרש, שבהרת הלבנה ביותר אין אדמומית ניכרת בה אלא־אם־כן תתערב כמות גדולה של אודם, ובמראות הכהים ניכרת אדמומית כשנתערבה כמות יותר קטנה, וכל מה שהלבנונית מחלישה והולכת, מצטמצמת כמות החומר האדום הדרושה, כדי שתהיה ניכרת (הראב"ד מהפך את הסדר, וראה 'כסף משנה').

ה. כָּל הַמַּרְאוֹת הָאֵלּוּ, בֵּין הַלָּבָן בֵּין הַפָּתוּחַ[37], מְצָטְרְפִין זֶה עִם זֶה וּכְמַרְאֶה אֶחָד הֵן חֲשׁוּבִין. וּבֵין שֶׁהָיָה הַנֶּגַע כֻּלּוֹ לָבָן אוֹ מִקְצָתוֹ לָבָן וּמִקְצָתוֹ אֲדַמְדַּם - הַכֹּל כְּמַרְאֶה אֶחָד הוּא, בֵּין לְהָקֵל בֵּין לְהַחְמִיר.

37) למעלה בה"ג השמיענו רבינו שארבעה המראות החלקים (בלי תערובת אדמימות) מצטרפים, וכאן מוסיף

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

ואומר שגם הפתוכים מצטרפים, מפני שדין צירוף מראות נגעים נשנה (בנגעים פ"א מ"ג) אחרי דיני הפתוכים, ומשמע שכל האמור למעלה כלול בדין צירוף.

1 **ו. כָּל מַרְאֵה צָרַעַת עוֹר הַבָּשָׂר[38] אֵינָהּ קְרוּיָה נֶגַע[39]**
2 **וְלֹא מִטַּמְּאָה עַד שֶׁיִּהְיֶה מַרְאֵה הַנֶּגַע עָמֹק מֵעוֹר**
3 **הַבָּשָׂר[40]. לֹא עָמֹק בִּמְשִׁישָׁתוֹ[41], אֶלָּא בְּמַרְאִית הָעַיִן,**
4 **כְּמַרְאֵה הַחַמָּה הַנִּרְאִית לָעַיִן עֲמֻקָּה מִן הַצֵּל. אֲבָל**
5 **אִם הָיָה מַרְאֵה הַלֹּבֶן אוֹ הַפָּתוּחַ בְּשָׁוֶה עִם שְׂאָר**
6 **הָעוֹר אוֹ גָּבוֹהַּ מִן הָעוֹר - אֵינוֹ נֶגַע, אֶלָּא כְּמוֹ צֶמַח**
7 **מִן הַצְּמָחִים הָעוֹלִים בַּגּוּף.**

38) כל הנגעים שבגוף האדם, חוץ מנגעי הראש והזקן, נקראים צרעת עור הבשר. ודיני נגעי ראש וזקן יתבארו לקמן בפ"ח. 39) בין המראות הלבנים ובין הפתוכים. 40) שבועות ו, ב. כתוב בתורה (ויקרא יג, ג): "ומראה הנגע עמוק מעור בשרו". ומה שאמרו בגמרא (שם): "אין שאת אלא גבוה" פירושו, שגבוהה ממראה הבהרת מפני שהיא כהה ממנה, אבל עמוקה ממראה העור (כסף־משנה). 41) שיהיה העור הבריא גבוה ממש ממקום הנגע, ומורגש במשמוש היד. "ומראה הנגע עמוק, אין ממשו עמוק" ('תורת כהנים' פרשת נגעים פ"ב ה"ה). התכוון לומר, שאפילו אין הנגע עמוק ממש מבשר העור אלא מראהו – נקרא צרעת, אבל גם כשהוא עמוק ממש דין צרעת עליו אם מראהו עמוק ('קרית ספר').

8 **ז. שְׁעוּר כָּל נִגְעֵי צָרַעַת, בֵּין צָרַעַת אָדָם בֵּין צָרַעַת**
9 **בְּגָדִים - כִּגְרִיס[42] הַקִּלְקִי[43] שֶׁהוּא מְרֻבָּע[44]. וְהוּא**
10 **מָקוֹם מְרֻבָּע מֵעוֹר הַבָּשָׂר כְּדֵי צְמִיחַת שְׁלֹשִׁים**
11 **וְשֵׁשׁ[45] שְׂעָרוֹת, שֵׁשׁ שְׂעָרוֹת אֹרֶךְ וְשֵׁשׁ שְׂעָרוֹת רֹחַב.**
12 **וְכָל הַפָּחוֹת מִזֶּה[46] אֵינוֹ נֶגַע צָרַעַת[47].**

42) נגעים פ"ו מ"א. 43) מין פול שהוא יותר גדול מפול רגיל, ונקרא כך על שם המקום שהוא גדל שם. 44) פירוש, הפול עצמו הוא מרובע. כך מפרש רבינו במס' מעשרות פ"ה מ"ח: "ומן הפולים מין אחד שהגרגרים שלו גדולים (גדילים?) מרובעים מיוחסים למקום, והוא הידוע כגריס הקלקי". (וראה רא"ש כאן שפירש, שהגריס הוא עגול אלא שמוסיפים עליו את ארבע הקרנות ומשלימים לריבוע). 45) כלומר, לא כעוביין של שלושים ושש שערות, אלא כשטח המקום שגדלות בו בממוצע (ש"ך יו"ד סי' קצ ס"ק יח). 46) משש שערות באורך וכן ברוחב, ואע"פ שיש בו כדי לרבעו ויצטרף למקום 36 שערות. 47) ראה בהלכה הבאה.

13 **ח. נֶגַע שֶׁהָיָה רָחְבּוֹ כְּדֵי צְמִיחַת חָמֵשׁ שְׂעָרוֹת, אֲפִלּוּ**
14 **הָיָה אָרְכּוֹ אַמָּה - הֲרֵי זֶה טָהוֹר, וְאֵינוֹ נֶגַע צָרַעַת**
15 **עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ רִבּוּעַ כִּגְרִיס[48]. וְכָל הַשְּׁעוּרִין הֲלָכָה**
16 **לְמֹשֶׁה מִסִּינַי[49].**

48) באורך כגריס וברוחב כגריס. בפירושו על המשנה (שם) מבאר רבינו, שאין תבנית הנגע צריכה להיות מרובעת ממש, אלא שתתפוס מקום שאפשר להכניס בו גריס מרובע ולא יחרוג מגבולות הנגע. 49) עירובין ד, א.

17 **ט. כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בַּהֶרֶת[50] - הוּא הַדִּין לִשְׂאָר**
18 **אַרְבַּע מַרְאוֹת[51] שֶׁל לֹבֶן אוֹ שֶׁל פָּתוּחַ. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה**
19 **הַנֶּגַע כִּגְרִיס אוֹ יָתֵר, וְיִהְיֶה עָמֹק מֵעוֹר הַבָּשָׂר. וְזֶה**
20 **הוּא שֶׁאָנוּ קוֹרִין אוֹתוֹ בַּהֶרֶת סְתָם[52]. בַּהֶרֶת שֶׁהִיא**
21 **עַזָּה כְּשֶׁלֶג נִרְאִית בְּאָדָם שֶׁהוּא לָבָן כֵּהָה[53], וּבַהֶרֶת**
22 **שֶׁהִיא כֵּהָה נִרְאִית בְּכוּשִׁי[54] עַזָּה. לְפִיכָךְ אֵין מְשַׁעֲרִין**
23 **הַכֹּל אֶלָּא בְּבֵינוֹנִי[55], שֶׁאֵינוֹ לֹא לָבָן וְלֹא שָׁחֹר.**

50) פירוש, שנאמר איזה דין שהוא בבהרת. 51) בפירושו על המשנה (שם) כותב רבינו, שלמדו מ'גזירה שוה', נאמר בבהרת "צרעת", ונאמר בנגעים אחרים "צרעת", ליתן בכל הנגעים את האמור בבהרת. 52) לפי הענין מסתיימת כאן ה"ט, ומכאן ואילך ענין בפני עצמו. 53) לפעמים אפילו למטה מקרום ביצה. 54) שעורו שחור. 55) לפי מראה עורו של אדם בינוני, לא בהיר ביותר ולא כהה ביותר. כחכמים, במס' נגעים פ"ב מ"א.

24 **י. שְׁלֹשָׁה סִימָנֵי טֻמְאָה הֵן בְּצָרַעַת עוֹר הַבָּשָׂר[56]:**
25 **שֵׂעָר לָבָן, וְהַמִּחְיָה[57], וְהַפִּשְׁיוֹן[58]. וּשְׁלָשְׁתָּן מְפֹרָשִׁין**
26 **בַּתּוֹרָה. כֵּיצַד? מִי שֶׁנּוֹלְדָה בּוֹ בַּהֶרֶת וּבָהּ שֵׂעָר לָבָן**
27 **אוֹ מִחְיַת בָּשָׂר חַי, כְּשֶׁיִּרְאֵהוּ הַכֹּהֵן - יַחְלִיטוֹ וְיֹאמַר**
28 **טָמֵא. לֹא הָיָה בָּהּ שֵׂעָר לָבָן וְלֹא מִחְיָה - יַסְגִּיר[59]**
29 **שִׁבְעַת יָמִים. וּבַשְּׁבִיעִי רוֹאֵהוּ: אִם נוֹלַד בַּבַּהֶרֶת שֵׂעָר**
30 **לָבָן אוֹ מִחְיָה, אוֹ שֶׁפָּשְׁתָה וְהוֹסִיפָה - הֲרֵי זֶה מֻחְלָט;**
31 **לֹא נוֹלַד בָּהּ לֹא מִחְיָה וְלֹא שֵׂעָר לָבָן וְלֹא פָּשְׁתָה**
32 **בָּעוֹר - יַסְגִּיר שָׁבוּעַ שֵׁנִי. אִם נוֹלַד בָּהּ אֶחָד מִשְּׁלָשְׁתָּן**
33 **- מַחְלִיטוֹ, וְאִם לָאו - הֲרֵי זֶה טָהוֹר וְיִפְטָרֵנוּ; שֶׁאֵין**
34 **בְּנִגְעֵי עוֹר הַבָּשָׂר הֶסְגֵּר יָתֵר עַל שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת[60]. וְאִם**
35 **לְאַחַר שֶׁפְּטָרוֹ וְטָהֵר פָּשָׂה הַנֶּגַע אוֹ נוֹלַד בּוֹ שֵׂעָר לָבָן**
36 **אוֹ מִחְיָה - הֲרֵי זֶה מֻחְלָט טֻמְאָה[61].**

56) ראה למעלה הערה לז. 57) בשר בריא באמצע הנגע. 58) התרחבות הנגע. פרטי דיניהם מבוארים בפרקים הבאים. 59) ב'משנה למלך' לקמן פי"ד ה"ה כתב שאין סוגרים אותו ממש בבית, אלא הכהן אומר לו: הנך מוסגר, אולם רש"י בפירושו על התורה אומר שהכהן מסגירו ממש, וכן כתב גם בנדרים נו, ב. והר"ן וה'תוספות' שם קיבלו דעתו. 60) ראה מה שכתבנו למעלה ה"ג (דין ה).

37 **יא. בַּהֶרֶת שֶׁהָיְתָה עַזָּה כְּשֶׁלֶג וּלְאַחַר הַהֶסְגֵּר נַעֲשֵׂית**
38 **כִּקְרוּם בֵּיצָה, אוֹ שֶׁהָיְתָה בַּתְּחִלָּה כִּקְרוּם בֵּיצָה**
39 **וְנַעֲשֵׂית כְּשֶׁלֶג - הֲרֵי הִיא כְּמוֹת שֶׁהָיְתָה[62]; שֶׁאֵין**
40 **עַזּוּת הַמַּרְאֶה סִימַן טֻמְאָה, וְלֹא כְּהִיָּתוֹ סִימַן טָהֳרָה.**
41 **אֶלָּא אִם נִתְמַעֵט מֵאַרְבַּע מַרְאוֹת וְנַעֲשֵׂית כֵּהָה**
42 **מִקְּרוּם בֵּיצָה, שֶׁהֲרֵי נַעֲשֵׂית בֹּהַק[63], וּלְפִיכָךְ טָהוֹר.**
43 **אִם כֵּן, מַהוּ זֶה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: וְהִנֵּה כֵּהָה הַנֶּגַע**
44 **וְלֹא פָשָׂה הַנֶּגַע בָּעוֹר וְטָהֲרוֹ הַכֹּהֵן?[64] שֶׁאִם כָּהָה**
45 **מֵאַרְבַּע מַרְאוֹת[65] - טָהוֹר. וְכֵן אִם לֹא כֵּהָה וְלֹא פָשָׂה**
46 **וְלֹא נוֹלַד בּוֹ לֹא שֵׂעָר לָבָן וְלֹא מִחְיָה - הֲרֵי זֶה**
47 **טָהוֹר[66].**

61) נגעים פ"ג מ"ג. 62) שם פ"ד מ"ז. דינה כאילו לא נשתנה כלל. 63) ראה למעלה ה"א. 64) ומשמע שכהיית הנגע הוא סימן טהרה, וכן אפשר ללמוד לכאורה מכאן שאם לא כהה – טמא. 65) למטה מקרום ביצה. 66) ומה שאמרה תורה "ולא פשה" הכוונה או לא פשה, כמו "ומכה אביו ואמו מות יומת" (שמות כא, טו). ורש"י בפירושו על התורה אומר, ש"כהה הנגע" טהור, אבל לא כהה אפילו לא פשה – טמא. (והרמב"ן שם מפריך דעת רש"י ופסק כדעת רבינו. ראה 'תוספות יום־טוב' שם פ"א מ"ג).

יום שני ז' סיון ה'תשע"ו

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר שיער לבן שהוא סימן טומאה, וכמה שערות יהיו ושיעורם, לובן השערות מטמא בכל מראה ובאי זה מקום יהיו, אם קדם שיער לבן את הבהרת, שיער פקודה אם הוא סימן טומאה, היתה בו בהרת כגריס ובה שתי שערות והוחלט והלך ממנה כחצי גריס וטהר.

1 **א. שֵׂעָר לָבָן שֶׁהוּא סִימַן טֻמְאָה בְּצָרַעַת - אֵין פָּחוֹת**
2 **מִשְׁתֵּי שְׂעָרוֹת[2]. וְכַמָּה יִהְיֶה אָרְכָּן? כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ נִטָּלוֹת**
3 **בְּזוּג[3]. הָיְתָה אַחַת אֲרֻכָּה וְאַחַת קְצָרָה מִשִּׁעוּר זֶה, אוֹ**
4 **אַחַת שְׁחֹרָה[4] וְאַחַת לְבָנָה, אוֹ אַחַת מְלֻמַּטָּה וְנֶחְלְקָה**
5 **מִלְּמַעְלָה וְנִרְאֵית כִּשְׁתַּיִם, אוֹ שֶׁהָיָה עִקָּרָן מַשְׁחִיר[5]**
6 **וְרֹאשָׁן מַלְבִּין[6] - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. הָיָה עִקָּרָן מַלְבִּין**
7 **וְרֹאשָׁן מַשְׁחִיר, אַף עַל פִּי שֶׁהַלָּבָן כָּל שֶׁהוּא - טָמֵא.**

2) בתורת כהנים על הכתוב (ויקרא יג, ג): "ושער בנגע הפך לבן" דרשו: "ושער - מיעוט שיער שניים", פירוש "שערה" משמעותה - אחת, אבל "שיער" הוא שם כולל היינו שם המין וכולל כמה פרטים. 3) שאפשר יהיה לגוזזן במספריים. במשנה נדה נב, ב נחלקו תנאים בדבר שיעורן של השערות, ובגמרא שם אמר מר עוקבא: "הלכה כדברי כולם להחמיר", ומפני שלדעת רבינו (בפירושו למשנה שם) שיעור זה הוא הקטן שבכולם קיבלו כאן להלכה. ולקמן בפרק ח הלכה ו בעניין שתי שערות שחורות שהן מצילות בנגעי ראש וזקן ומטהרות את המנוגע, מצריך רבינו השיעור הגדול היינו כדי לכוף ראשן לעיקרן גם כן להחמיר. [נראה שרבינו מפרש שמר עוקבא, באמרו: "הלכה כדברי כולם להחמיר" לא התכוון להגיד שמחמירים מפני הספק, אלא קבע הלכה וודאית, שלטמא ולפסול מספיק השיעור הקטן, אבל להציל מן הטומאה או מן הפסול צריך שיעור גדול, ולפיכך סתם רבינו כאן וכן לקמן בפרק ח הלכה ו וכתב סתם "טמא" ולא כתב "טמא מספק". והוכחה חותכת לפירושו זה ממה ששנינו בנגעים פרק ה משנה א: "ספק נגעים טהור", וכן פסק רבינו לקמן פרק ו הלכה ה, ולמה החמירו כאן? שמע מינה, שהלכה וודאית אמרו ולא חומרא מפני הספק]. 4) לאו דווקא שחורה, אלא כל צבע שהוא חוץ מלבן, ונקט שחורה, מפני שרוב בני האדם במקומם ובזמנם שערותיהם שחורות היו. 5) אפילו כל שהוא. 6) בתורת כהנים פרשת נגעים פרשתא ב הלכה ב למדו זה מהכתוב (שם) "ושער בנגע הפך לבן". משמע חלק השיער שנוגע בנגע הלבין.

8 **ב. שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת לְבָנוֹת שֶׁהֵן בְּתוֹךְ הַנֶּגַע, אַף עַל**
9 **פִּי שֶׁיֵּשׁ שֵׂעָר שָׁחוֹר בֵּינֵיהֶן וְהֵן מְפֻזָּרוֹת אַחַת כָּאן**
10 **וְאַחַת כָּאן - הֲרֵי אֵלּוּ סִימַן טֻמְאָה[7]. אֲפִלּוּ הָיָה**
11 **הַנֶּגַע כִּגְרִיס מְצֻמְצָם - אֵין מְקוֹם שֵׂעָר הַשָּׁחוֹר**
12 **מִמֶּעֶטוֹ[8]. וּבֵין שֶׁהָיוּ שְׁתֵּי הַשְּׂעָרוֹת בְּתוֹךְ הַבַּהֶרֶת**
13 **וְהִיא מַקַּפְתָּן וּבֵין שֶׁהָיוּ בְּסוֹפָהּ - הֲרֵי זֶה טָמֵא[9].**
14 **אֲבָל אִם הָיוּ בְּצִדָּהּ מִבַּחוּץ - הֲרֵי זֶה טָהוֹר[10], עַד**
15 **שֶׁיִּהְיֶה הָעוֹר שֶׁצּוֹמְחוֹת בּוֹ שְׁתֵּי הַשְּׂעָרוֹת הַלְּבָנוֹת**
16 **לָבָן. הָיוּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת בְּתוֹךְ הַנֶּגַע[11] וְשׁוֹכְבוֹת חוּצָה**
17 **לוֹ[12] - טָמֵא[13]; הָיוּ חוּצָה לוֹ וְשׁוֹכְבוֹת בְּתוֹכוֹ -**
18 **אֵינָן סִימַן טֻמְאָה[14].**

7) ששיער לבן מטמא וכו' במכונס ובמפוזר". וכשהן מפוזרות יש ביניהן שערות מצבע הטבעי. 8) אם היה נגע כגריס מצומצם ובו שיער שחור אין אנו אומרים שמקום השיער השחור ממעט את גודל הנגע ואין בו שיעור כגריס, ולמדנו למעלה בפרק א הלכה ז שפחות מכגריס אינו מטמא (שם משנה ד). ומובן מאליו ששיער לבן - שהוא סימן טומאה וודאי אינו ממעט. 9) שם משנה ג אמרו: "מטמא וכו' במבוצר ושלא במבוצר", פירוש בין שהשערות מוקפות נגע כעיר בצורה מוקפת חומה ובין כשאין הנגע מקיף אותן אלא עומדות על גבולו ממש. 10) שם משנה א: שער לבן מטמא בתוך הנגע בלבד. 11) פירוש, צמחו בתוך הנגע. 12) נכפפו לצד העור הבריא ושוכבות עליו. 13) תורת כהנים פרשת נגעים פרשתא ב הלכה ב: "ושער בנגע, להביא את מה שבתוכו (פירוש שצמח בתוך הנגע) ואפילו שוכב חוצה לו". 14) שם: "פרט שחוצה לו ושוכב בתוכו".

19 **ג. לֵבֶן[15] הַשְּׂעָרוֹת מְטַמֵּא בְּכָל מַרְאֶה, בֵּין שֶׁהָיוּ**
20 **לְבָנוֹת כְּשֶׁלֶג בֵּין שֶׁהָיוּ לְבָנוֹת לֵבֶן דֵּהֶה בְּיוֹתֵר[16],**
21 **הוֹאִיל וּמַרְאֵיהֶן לָבָן - טָמֵא.**

15) נגעים פרק ד משנה א: "ששיער לבן ... ומטמא בכל מראה לובן". 16) אפילו למטה מקרום ביצה, "ומראה הנגע עמוק - אין שער לבן עמוק" (תורת כהנים פרשת נגעים פרק ב, ה).

22 **ד. אֵין שֵׂעָר לָבָן סִימַן טֻמְאָה עַד שֶׁיִּהְיֶה בְּגוּף**
23 **הַבַּהֶרֶת[17]. כֵּיצַד? בַּהֶרֶת וּבְתוֹכָהּ שְׁחִין אוֹ מִכְוָה אוֹ**
24 **בֹּהַק אוֹ מִחְיַת הַשְּׁחִין אוֹ מִחְיַת הַמִּכְוָה, וּשְׁתֵּי**
25 **שְׂעָרוֹת לְבָנוֹת בְּתוֹךְ הַשְּׁחִין אוֹ הַמִּכְוָה אוֹ הַבֹּהַק**
26 **שֶׁבְּתוֹךְ הַנֶּגַע - אֵינָן סִימַן טֻמְאָה[18], וַהֲרֵי זוֹ כְּבַהֶרֶת**
27 **שֶׁאֵין בָּהּ שֵׂעָר לָבָן וְיַסְגִּיר. אַף עַל פִּי שֶׁהַבַּהֶרֶת**
28 **מַקֶּפֶת[19] אֶת הַשְּׁחִין אוֹ אֶת הַמִּכְוָה אוֹ אֶת מִחְיָתָן אוֹ**
29 **אֶת הַבֹּהַק שֵׁיֵּשׁ בָּהֶן שְׁתֵּי הַשְּׂעָרוֹת. וְכֵן אִם הָיָה**
30 **שְׁחִין אוֹ מִכְוָה אוֹ מִחְיָתָן אוֹ בֹּהַק מַקִּיף אֶת שְׁתֵּי**
31 **הַשְּׂעָרוֹת[20] - הֲרֵי אֵלּוּ אֵינָן סִימַן טֻמְאָה[21], וַהֲרֵי**
32 **הַבַּהֶרֶת כְּבַהֶרֶת שֶׁאֵין בָּהּ שֵׂעָר לָבָן וְיַסְגִּיר.**

17) נגעים פרק א, משנה ה. נקדים פירוש המונחים: א. שחין - מכה בעור שלא מחמת האש ונפשט העור; ב. מכווה - כמו שחין, אבל מכוויית אש; ג. מחיית השחין - התחיל להתרפאות ועלתה על השחין כעין קליפה דקה. בתורה: "צרבת השחין"; ד. מחיית המכווה - כמו מכוות השחין; ה. בוהק, ראה למעלה פרק א הלכה א. 18) והמדובר כשהשחין או המכווה הם פחות מכגריס, שאם הם כגריס, מטמאים מחמת עצמם מבלי צירוף הבהרת כשיש בהם שיער לבן. 19) אין אנו רואים את השערות כאילו הן בתוך הבהרת, ומכל שכן אם הבהרת אינה מקיפה אותם מכל צדדיהם, שזה כבהרת הסמוכה לשחין שהיא טהורה אפילו כשיש בה סימני טומאה, מפני שהבהרת אינה מטמאה אלא אם כן "כל שחוצה לנגע הוא בעור הבשר וראוי לפשיון" (לשון רבינו שם), ומקום השחין או המכווה אינו ראוי לכך, ואם פשה הנגע לתוכם אין זה סימן טומאה. 20) והם מחלקים את הבהרת לשני חלקים: בהרת פנימית שבה שתי שערות והיא מוקפת טבעת של שחין ובהרת חיצונה בצורת טבעת. 21) מפני שאין השערות שבבהרת הפנימית מועילה לבהרת החיצונה. והפנימית גם כן אינה מטמאה מפני שאין עור בשר ראוי לפשיון מקיף אותה. במשנה שם נמצא עוד דין אחד: "או שחילקן", פירוש, השחין נכנס בין שתי השערות והפריד ביניהן - טהור.

1 **ה. הָלְכוּ לָהֶן הַשְּׁחִין[22] וְהַבֹּהַק וְהַמִּכְוָה שֶׁהִקִּיפוּ אֶת**
2 **הַשְּׂעָרוֹת הַלְּבָנוֹת אוֹ נִסְמָכִין לָהֶן אוֹ חוֹלְקִין אוֹתָן,**
3 **וְנִמְצְאוּ שְׁתֵּי הַשְּׂעָרוֹת בְּתוֹךְ הַבַּהֶרֶת[23] בְּגוּפָהּ[24] בְּסוֹף**
4 **הַשָּׁבוּעַ הָרִאשׁוֹן אוֹ בְּסוֹף הַשָּׁבוּעַ הַשֵּׁנִי - הֲרֵי זֶה**
5 **מֻחְלָט; וְאִם לֹא הָלְכוּ לָהֶן - יִפְטְרֶנּוּ[25].**

22) בסוף הסגר ראשון או שני וכן מסיים רבינו לקמן. 23) כגון שנרפא השחין לגמרי והתפשטה הבהרת למקומו וכן בבוהק המדובר כשהתפשטה שמה הבהרת. 24) בלי הפסק שחין או מכווה בינן ובין הבהרת. 25) יטהרנו, כדין כל בהרת שלא נולדו בה סימני טומאה אחרי ההסגר. והמדובר בסוף הסגר שני, אבל אם לא הלכו בסוף שבוע ראשון אין פוטרין אותו אלא מסגירים אותו שנית.

6 **ו. אֵין שֵׂעָר לָבָן[26] סִימַן טֻמְאָה עַד שֶׁתַּקְדִּים הַבַּהֶרֶת**
7 **אֶת הַשֵּׂעָר הַלָּבָן; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִיא הָפְכָה שֵׂעָר לָבָן -**
8 **שֶׁתַּהֲפֹךְ אוֹתוֹ[27] הַבַּהֶרֶת. אֲבָל אִם קָדַם שֵׂעָר לָבָן אֶת**
9 **הַבַּהֶרֶת - הֲרֵי הִיא כְּבַהֶרֶת שֶׁאֵין בָּהּ סִימַן טֻמְאָה**
10 **וְיַסְגִּיר.**

26) שם פרק ד משנה יא: "אם בהרת קדמה לשיער לבן - טמא, ואם שיער לבן קדם לבהרת - טהור". 27) כלומר, המלה "והיא" נמשכת אל הצרעת. והכוונה, שהצרעת הפכה את השיער השחור ללבן.

11 **ז. הָיְתָה בּוֹ בַּהֶרֶת וּבָהּ שֵׂעָר לָבָן וְהֶחְלַט בּוֹ, וְאַחַר**
12 **כָּךְ הָלְכָה הַבַּהֶרֶת וְהִנִּיחָה שֵׂעָר לָבָן בִּמְקוֹמוֹ**
13 **וְטָהֵר[28], וְאַחַר כָּךְ חָזְרָה בַּהֶרֶת אַחֶרֶת בִּמְקוֹם הַבַּהֶרֶת**
14 **הָרִאשׁוֹנָה וַהֲרֵי הַשֵּׂעָר לָבָן בְּתוֹכָהּ - זֶהוּ הַנִּקְרָא**
15 **שְׂעַר פִּקֵּדָה[29], וְאֵינוֹ סִימַן טֻמְאָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִיא**
16 **הָפְכָה שֵׂעָר לָבָן - שֶׁהֲפָכַתּוּ הִיא, לֹא שֶׁהֲפָכַתּוּ**
17 **חֲבֶרְתָּהּ[30].**

28) אף על פי שהשערות נשארו, המנוגע טהור כיוון שהבהרת נתרפאה. 29) כאילו הבהרת הראשונה שהלכה לה הפקידה כאן את שערותיה הלבנות (רבינו בפירושו על המשנה). 30) והפירוש, שאינה מטמאה אלא אם נגע זה הפך את השיער ללבן אבל לא כשנגע אחר עשה זאת.

18 **ח. הָיְתָה בּוֹ בַּהֶרֶת כִּגְרִיס וּבָהּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת וְהֶחְלַט,**
19 **וְהָלַךְ מִמֶּנָּה כַּחֲצִי גְרִיס וְטָהֵר[31], וְנִשְׁאֲרוּ שְׁתֵּי**
20 **הַשְּׂעָרוֹת בַּחֲצִי גְרִיס הַנִּשְׁאָר, וְחָזַר כַּחֲצִי גְרִיס**
21 **בִּמְקוֹם זֶה שֶׁהָלַךְ וַהֲרֵי שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת לְבָנוֹת בַּבַּהֶרֶת**
22 **כִּגְרִיס - אֵינָן סִימַן טֻמְאָה[32], עַד שֶׁיַּהֲפֹךְ שְׁתֵּי**
23 **הַשְּׂעָרוֹת בַּהֶרֶת אַחַת.**

31) מפני שלא נשאר בה כשיעור. 32) גם במקרה זה אין אנו אומרים שחצי הגריס שהלך הוא הוא שחזר, אלא אנו רואים את הגריס החדש כצירוף של שתי בהרות ויוצא מזה שבהרת אחרת הפכה את השיער.

24 **ט. בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְרִיס וְאֵין בָּהּ כְּלוּם, וְנוֹלְדָה בְּצִדָּהּ[33]**
25 **בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְרִיס וּבָהּ שַׂעֲרָה אַחַת - הֲרֵי זוֹ**
26 **לְהַסְגִּיר[34]. בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְרִיס וּבָהּ שַׂעֲרָה אַחַת,**
27 **וְנוֹלְדָה לָהּ בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְרִיס וּבָהּ שַׂעֲרָה אַחַת - הֲרֵי**
28 **זוֹ לְהַסְגִּיר[35]. בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְרִיס וּבָהּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת,**
29 **וְנוֹלְדָה לָהּ בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְרִיס וּבָהּ שַׂעֲרָה אַחַת - הֲרֵי**
30 **זוֹ לְהַסְגִּיר[36]. בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְרִיס וְאֵין בָּהּ כְּלוּם,**
31 **וְנוֹלְדָה לָהּ בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְרִיס וּבָהּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת - הֲרֵי**
32 **זוֹ לְהַחְלִיט, שֶׁהֲרֵי קָדְמָה בַּהֶרֶת לִשְׁתֵּי הַשְּׂעָרוֹת**
33 **הַלְּבָנוֹת[37]. סָפֵק שֵׂעָר לָבָן קָדַם סָפֵק הַבַּהֶרֶת קָדְמָה**
34 **- הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה[38]. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁטֻּמְאָתוֹ בְּסָפֵק.**

33) כלומר, סמוך לה ללא הפסק עור בריא ביניהם. 34) ואפילו אם גם בחצי גריס השני אין כלום גם כן מסגירים. בבא זו אין בה כל חידוש ונאמרה כהקדמה לבבות הבאות אחריה, וכולן נשנו בסדר "לא זו אף זו". פירוש, כל בבא יש בה יותר חידוש. 35) אף על פי שיש בה שתי שערות לבנות אין מחליטים אלא מסגירים, מפני שהשערה הראשונה נהפכה על ידי חצי הגריס הראשון ולא על ידי כל הנגע. שנינו בתורת כהנים פרשת נגעים פרשתא ג, הלכה ו: "והיא הפכה, שהפכה כולה את כולו ולא שהפכה כולה את מקצתו". 36) ולא להחליט, מפני שחצי הנגע הפך את שתי השערות ולא כולו. וברור, שמכל שכן אם אין שערה בחצי השני הדין כך. 37) כשנהפכו ללבן הייתה כבר בהרת שלימה והפכה "כולה את כולו". 38) כתנא קמא שם בסוף הפרק. בבבא מציעא פא, א מסופר, ששאלה זו נידונה בשמים בישיבה של מעלה, הקדוש ברוך הוא אמר טהור וכל בני הישיבה אמרו טמא, ושאלו את רבה בר נחמני ואמר טהור. ומבאר הכסף משנה כאן, שנקבעה הלכה: "תורה לא בשמים היא", פירוש, הקדוש ברוך הוא מסר לחכמי ישראל את הסמכות

הבלעדית להכריע הלכות, וההכרעה בישיבה של מעלה אינה קובעת.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר המחייה שהיא סימן טומאה כמה שיעורה ואם היתה מפוזרת, אם המחייה מטמאה בכל מראה ואם צריך שתהיה בגופה של בהרת, ודין אם קדמה מחייה את הבהרת או בהרת למחייה, בהרת כגריס מצומצם ובאמצע כעדשה מצומצמת, איזה הם ראשי איברים שאינם מטמאים במחייה.

1 **א. אֵין הַמִּחְיָה[2] סִימַן טֻמְאָה עַד שֶׁתִּהְיֶה כַּעֲדָשָׁה[3]**
2 **מְרֻבַּעַת[4] אוֹ יָתֵר עַל זֶה. וְכַמָּה שִׁעוּרָהּ? כְּדֵי צְמִיחַת**
3 **אַרְבַּע שְׂעָרוֹת[5], שְׁתַּיִם אֹרֶךְ וּשְׁתַּיִם רֹחַב[6]. וְהוּא**
4 **שֶׁתִּהְיֶה הַמִּחְיָה בְּאֶמְצַע הַבַּהֶרֶת, וְהַבַּהֶרֶת מַקֶּפֶת**
5 **אוֹתָהּ מִכָּל צַד[7], וְהִיא יְתֵרָה עַל הַמִּחְיָה רֹחַב שְׁתֵּי**
6 **שְׂעָרוֹת אוֹ יָתֵר. אֲבָל אִם הָיְתָה הַמִּחְיָה בְּצַד הַבַּהֶרֶת**
7 **- אֵינָהּ סִימַן טֻמְאָה. הָיְתָה מְפֻזֶּרֶת, כְּגוֹן שֶׁהָיָה בָּשָׂר**
8 **חַי כְּחַרְדָּל בְּמָקוֹם זֶה וּבָשָׂר חַי כְּחַרְדָּל בְּמָקוֹם אַחֵר,**
9 **אַף עַל פִּי שֶׁהַכֹּל בְּאֶמְצַע הַבַּהֶרֶת - אֵינָן מִצְטָרְפִין**
10 **לְכַעֲדָשָׁה[8], עַד שֶׁיִּהְיֶה בְּמָקוֹם אֶחָד בְּאֶמְצַע הַבַּהֶרֶת**
11 **כַּעֲדָשָׁה מְרֻבָּע אוֹ יָתֵר.**

2) בשר חי בתוך הבהרת הוא אחד משלושת סימני הטומאה, שהם: שערות לבנות, פשיון, מחיה. ומרומזים בנוטריקון של המלה "שפם" (שערות, פשיון, מחיה) שנאמרה במצורע (ויקרא יג, מה "ועל שפם יעטה").
3) נגעים פ"ד מ"ה. 4) העדשה היא עגולה, ומוסיפים עליה את הקרנות כדי לרבעה. תבניתה של המחיה אינה קובעת אלא גודלה, ואינה סימן טומאה אלא כשיש בה מקום להכניס בו עדשה שמילאו את קרנותיה ועשאוה רבוע, שאורכו ורחבו שוים. שם פ"א מ"ה. וראה רבינו בפירושו למשנה שם פ"ו, א. 5) משנה שם. 6) ב'תורת כהנים' פרשת נגעים פרשתא ג ה"ז, שנינו: מה שיער לבן מקום שתי שערות, אף מחיה מקום שתי שערות. 7) שם פ"א, מ"ה: "מבוצרת". פירוש, כעיר מבצר המוקפת חומה מכל צדדיה, שנאמר בתורה (שם, ט "ומחית בשר חי בשאת"), וההיקף צריך להיות ברוחב של שתי שערות ('תורת כהנים' שם ה"ט). 8) נגעים פ"א מ"ה: "מכונסת ונתפזרה . . . הרי אלו להקל".

12 **ב. הַמִּחְיָה מְטַמְּאָה בְּכָל מַרְאֶה[9], בֵּין שֶׁהָיָה מַרְאֵה**
13 **הַמִּחְיָה אָדֹם אוֹ שָׁחוֹר אוֹ לָבָן. וְהוּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה**
14 **הַלֹּבֶן מֵאַרְבַּע הַמַּרְאוֹת שֶׁבְּאַרְנוּ[10].**

9) משנה שם פ"ד, ב. 10) למעלה בפ"א. ואם מראה שלה כלובן ארבעה המראות, אין זה בשר חי אלא נגע.

15 **ג. אֵין הַמִּחְיָה[11] סִימַן טֻמְאָה עַד שֶׁתִּהְיֶה בְּגוּפָהּ שֶׁל**
16 **בַּהֶרֶת. כֵּיצַד? בַּהֶרֶת שֶׁהָיְתָה[12] בְּאֶמְצַע[13] שְׁחִין אוֹ**
17 **מִכְוָה אוֹ מִחְיָה[14] אוֹ בֹהַק, וְהַמִּחְיָה בְּתוֹךְ הַשְּׁחִין אוֹ**
18 **בְּתוֹךְ הַמִּכְוָה אוֹ בְּתוֹךְ מִחְיָתָן אוֹ בְּתוֹךְ הַבֹּהַק, אַף**
19 **עַל פִּי שֶׁהַמִּחְיָה בְּאֶמְצַע הַבַּהֶרֶת - אֵינָהּ סִימַן**
20 **טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא בְּתוֹךְ הַשְּׁחִין אוֹ הַמִּכְוָה אוֹ**
21 **בְּתוֹךְ הַבֹּהַק אוֹ מִחְיָתָן. וְכֵן אִם הִקִּיף הַשְּׁחִין אוֹ**
22 **מִחְיָתוֹ וְהִמִּכְוָה אֶת מִחְיָתָהּ[15] וְהַבֹּהַק אֶת הַמִּחְיָה[16],**
23 **אוֹ שֶׁנִּסְמַךְ אֶחָד מֵהֶן לַמִּחְיָה מִצִּדָּהּ, אוֹ שֶׁחָלַק אֶחָד**
24 **מֵהֶן אֶת הַמִּחְיָה וְנִכְנַס לְתוֹכָהּ - אֵינָהּ סִימַן טֻמְאָה,**
25 **וַהֲרֵי זוֹ כְּבַהֶרֶת שֶׁאֵין בָּהּ סִימָן וַיַּסְגִּיר. הָלְכוּ לָהֶן**
26 **הַשְּׁחִין אוֹ הַמִּכְוָה אוֹ הַבֹּהַק שֶׁהָיוּ תַּחַת הַמִּחְיָה אוֹ**
27 **שֶׁהָיוּ בְּצִדָּהּ אוֹ שֶׁהָיוּ מַקִּיפִין אוֹתָהּ אוֹ שֶׁהָיוּ נִכְנָסִין**
28 **לְתוֹכָהּ, וְנִמְצֵאת הַמִּחְיָה לְבַדָּהּ בְּתוֹךְ הַבַּהֶרֶת בְּסוֹף**
29 **שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן אוֹ בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי - הֲרֵי זֶה יַחְלִיט;**
30 **אִם לֹא הָלְכוּ לָהֶן - יִפְטַר[17].**

11) נגעים פ"א מ"ה. 12) בדפוס רומי (ר"מ) ובכת"י תימן, הגירסא "שהיה" (והיא הגירסא הנכונה). 13) צ"ל: באמצעה (כת"י תימן), כלומר שבאמצע הבהרת היה שחין או מכווה. 14) מחית שחין או מחית מכווה. ראה למעלה פ"ב ה"ד. 15) טעות סופר, וצ"ל "או" מחייתו . . . " או" מחייתה. וכן הגירסא בכת"י תימן ובדפוס רומא (ר"מ). 16) אף־על־פי שהמחיה מטמאה בכל מראה, אינה זהה עם בוהק. שבוהק הוא לובן קשור במחלה - אלא שהוא למטה מקרום ביצה, אבל מחיה בשר בריא הוא ('תוספות יום טוב' נגעים פ"ו מ"ו). 17) כל הדינים שבהלכה זו, מתאימים להאמור למעלה בפ"ב ה"ד וה"ה, בדין שער לבן. ראה שם.

31 **ד. הַמִּחְיָה סִימַן טֻמְאָה לְעוֹלָם[18], בֵּין שֶׁקָּדְמָה מִחְיָה**
32 **אֶת הַבַּהֶרֶת בֵּין שֶׁקָּדְמָה בַּהֶרֶת אֶת הַמִּחְיָה, לְפִי**
33 **שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בָּהּ 'וְהִיא הָפְכָה'[19]. זֶה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה:**
34 **וְהִיא הָפְכָה שֵׂעָר לָבָן וּמִחְיַת בָּשָׂר חַי בַּשְּׂאֵת - אֵינוֹ**
35 **צָרִיךְ לִשְׁנֵיהֶן, לִשְׂעָר וּלְמִחְיָה, אֶלָּא כָּל אֶחָד מֵהֶן**
36 **סִימַן טֻמְאָה; וְלֹא נֶאֱמַר שֵׂעָר לָבָן עִם הַמִּחְיָה אֶלָּא**
37 **לִתֵּן שִׁעוּר לַמִּחְיָה, שֶׁתִּהְיֶה כְּדֵי לְקַבֵּל שֵׂעָר לָבָן,**
38 **שֶׁהוּא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת.**

18) שם פ"ד מ"ג: "שהמחיה מטמאה . . . הפוכה ושלא הפוכה", פירוש: בין שהבהרת הפכה למחיה ובין שהמחיה קדמה לבהרת. 19) ראה למעלה פ"ב ה"ו (ב'תורת כהנים' פרשת נגעים, אמרו לימוד אחר, וידועה דרכו של רבינו להביא את הלימוד שלדעתו הוא יותר פשוט, ואף־על־פי שבתלמוד או במדרשי הלכה נאמר לימוד אחר).

39 **ה. בַּהֶרֶת כְּגְרִיס מְצֻמְצָם[20] וּבְאֶמְצָעָהּ מִחְיָה כַּעֲדָשָׁה**
40 **מְצֻמְצֶמֶת - הֲרֵי זֶה מֻחְלָט. נִתְמַעֲטָה הַבַּהֶרֶת[21] אוֹ**
41 **שֶׁנִּתְמַעֲטָה הַמִּחְיָה[22] - טָהוֹר[23]. וְכֵן אִם רָבְתָה**
42 **הַמִּחְיָה שֶׁבְּתוֹךְ בַּהֶרֶת זוֹ - טָהוֹר; שֶׁאֵין הַבַּהֶרֶת**
43 **מְטַמְּאָה בְּמִחְיָה עַד שֶׁתִּהְיֶה יְתֵרָה עַל הַמִּחְיָה רֹחַב**
44 **שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת מִכָּל צַד[24]. הָיְתָה הַמִּחְיָה פְּחוּתָה**
45 **מִכַּעֲדָשָׁה וְרָבְתָה הַמִּחְיָה עַד שֶׁנַּעֲשֵׂית כַּעֲדָשָׁה - הֲרֵי**
46 **זֶה מֻחְלָט[25]. נִתְמַעֲטָה הַמִּחְיָה מִמַּה שֶׁהָיְתָה אוֹ**
47 **שֶׁהָלְכָה לָהּ[26] - הֲרֵי זוֹ כְּמוֹת שֶׁהָיְתָה[27], וְאֵין כָּאן**
48 **סִימַן טֻמְאָה.**

20) ביחד עם העדשה שבתוכה. 21) מבחוץ. 22) אחרי

הסגר. 23) נתמעטה הבהרת - טהור, מפני שאין בה כגריס. ואם נתמעטה המחיה – טהור, מפני שאין בה כעדשה. ומשמיענו שאע"פ שפשתה הבהרת אינה מטמאה משום פשיון, מפני שאין פשיון מטמא אלא כשפשה חוץ לנגע (לקמן פ"ד ה"א) וכאן פשה לתוכו. 24) ומכיוון שכל הבהרת היא כגריס מצומצם, היינו שש שערות באורך וברוחב (למעלה פ"א ה"ז), והעדשה שבאמצעה תופסת יותר משתי שערות, לא נשאר מקום שתי שערות מכל צד. 25) שהרי נולד סימן טומאה. 26) פירוש, הבהרת נכנסה לתוך המחיה ומיעטה אותה או תפסה כל מקומה. 27) ומסגירים את המנוגע. ואינה מטמאה משום פשיון, מפני שאין פשיון מטמא אלא כשפשה מחוץ לנגע, כמו שביארנו למעלה. והמדובר כשנתמעטה אחר הסגר הראשון, אבל אחר הסגר שני - טהור. מחלוקת ר' מאיר ורבנן שם פ"ו מ"ג, ופסק כרבים. [בעדשה מצומצמת, גם ר' מאיר מודה שהוא טהור כשנתמעטה או הלכה, שהרי היה כאן סימן טומאה והלך לו. אבל מחיה פחותה מכעדשה אינה סימן טומאה, ודינה כעור בלתי מנוגע, ולפיכך אם פשה הנגע לתוכה - טמא. דעת ר' מאיר שפשיון מבפנים מטמא (תפארת ישראל שם)]. ראה פירוש רבינו למשנתנו, ועליו מסתמך ביאורנו כאן.

1 **ו. בַּהֶרֶת[28] יְתֵרָה מִכִּגְרִיס וּבָהּ מִחְיָה יְתֵרָה מִכַּעֲדָשָׁה,**
2 **וְרָבוּ אוֹ שֶׁנִּתְמַעֲטוּ - טָמֵא; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִתְמַעֵט**
3 **בַּהֶרֶת מִכִּגְרִיס, וְלֹא תִּתְמַעֵט הַמִּחְיָה מִכַּעֲדָשָׁה, וְלֹא**
4 **תִּקְרַב הַמִּחְיָה לְסוֹף הַבַּהֶרֶת בְּפָחוֹת מִכְּדֵי צְמִיחַת**
5 **שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[29].**

28) שם מ"ד. 29) בפרק זה.

6 **ז. בַּהֶרֶת[30] כִּגְרִיס וּבָשָׂר חַי כַּעֲדָשָׁה אוֹ יָתֵר מַקִּיפָהּ**
7 **מִבַּחוּץ, וּבַהֶרֶת שְׁנִיָּה מַקֶּפֶת אֶת הַבָּשָׂר הַחַי - הֲרֵי**
8 **הַבַּהֶרֶת הַפְּנִימִית לְהַסְגִּיר, שֶׁהֲרֵי אֵין בָּהּ סִימַן**
9 **טֻמְאָה[31], וּבַהֶרֶת הַחִיצוֹנָה לְהַחְלִיט[32], שֶׁהֲרֵי הַמִּחְיָה**
10 **בְּאֶמְצָעָהּ. נִתְמַעֵט הַבָּשָׂר הַחַי שֶׁבֵּינֵיהֶן[33] אוֹ שֶׁהָלַךְ**
11 **כֻּלּוֹ, בֵּין שֶׁהָיָה מִתְמַעֵט וְכֻלֶּה מִבִּפְנִים בֵּין שֶׁהָיָה**
12 **מִתְמַעֵט מִבַּחוּץ - הֲרֵי שְׁתֵּיהֶן כְּבַהֶרֶת אַחַת שֶׁאֵין בָּהּ**
13 **סִימַן טֻמְאָה[34].**

30) שם מ"ה. 31) מפני שהמחיה אינה בבהרת אלא מחוצה לה. 32) כתנא־קמא שם, האומר שמחיה זו מבוצרת היא ע"י הבהרת החיצונה. 33) ונשאר פחות מכעדשה. 34) והפשיון אינו סימן טומאה, מפני שפשה לתוך המחיה. פסק כר' עקיבא, ואף־על־פי שהמחיה אינה סימן טומאה לפנימית, אין הפשיון שלה לתוך המחיה נקרא פשיון מבחוץ (ראה ה"ה). ואין הבדל בין אם היתה המחיה כעדשה מצומצמת, ובין אם היתה גדולה יותר, ולא כר' שמעון שם במ"ו.

14 **ח. בַּהֶרֶת שֶׁהָיְתָה בְּרֹאשׁ אִיבָּר[35] מִן הָאִיבָּרִים,**
15 **וְהַמִּחְיָה בְּאֶמְצַע הַבַּהֶרֶת בְּרֹאשׁ הָאִיבָּר - אֵינָהּ סִימַן**
16 **טֻמְאָה. מִפְּנֵי שֶׁהַמִּחְיָה חוֹלֶקֶת אֶת הַנֶּגַע, וְנִמְצָא**
17 **מִקְצָתוֹ שׁוֹפֵעַ וְיוֹרֵד מִכָּאן וּמִקְצָתוֹ שׁוֹפֵעַ וְיוֹרֵד**
18 **מִכָּאן, וְנֶאֱמַר בִּנְגָעִים: וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן - שֶׁיִּהְיֶה רוֹאֶה**
19 **הַנֶּגַע כֻּלּוֹ כְּאַחַת. וְאֵלּוּ הֵן רָאשֵׁי אֵיבָרִים שֶׁאֵינָם**
20 **מְטַמְּאִין בְּמִחְיָה: רָאשֵׁי אֶצְבְּעוֹת יָדַיִם וְרַגְלַיִם,**
21 **וְרָאשֵׁי אָזְנַיִם, וְרֹאשׁ הַחֹטֶם[36], וְרֹאשׁ הָעֲטָרָה[37],**
22 **וְרָאשֵׁי דַדַּיִן שֶׁל אִשָּׁה. אֲבָל רָאשֵׁי דַדַּיִן שֶׁל אִישׁ**
23 **וְהַיִּבֶּלֶת וְהַדִּלְדּוּלִין[38] מִטַּמְּאִין בְּמִחְיָה[39].**

35) שם מ"ו. נאמרו פירושים רבים על משנה זו. והכסף־משנה כאן מפרש לדעת רבינו, שיש הבדל בין בהרת בלי מחיה ובין בהרת שיש בה מחיה, והמדובר בהלכה זו כשיש בראש האבר מקום כגריס, ואף־על־פי־כן אינה נראית כאחת אם יש באמצעה מחיה, אבל אם אין בה מחיה היא נראית כאחת. ולפיכך כתב רבינו בה"ט: "שהיה מקומן יושב כגריס מטמאים בנגעים" פירוש, אם אין מחיה חולקת אותם. [אולם אין פירוש זה מתיישב לפי דברי התוספתא נגעים פ"ה, עיין־שם וצריך־עיון. ראה השגת הראב"ד כאן, ופירוש הרא"ש על המשנה]. 36) האף. 37) ראש אבר הזכרות. 38) גידול חולני על העור (רבינו בפירושו על המשנה). 39) שם במשנה, אומר ר' אליעזר, שגם יבלות ודלדולים אינם מטמאים, ומשמע שתנא־קמא חולק עליו. ופסק רבינו - כדרכו בכל מקום – כתנא־קמא. ולא נתבאר טעם ההבדל בין אלה ובין ראשי איברים (ראה 'תוספות יום טוב' שם).

24 **ט. וְכָל רָאשֵׁי אֵיבָרִים[40] אֵלּוּ שֶׁהָיָה מְקוֹמָן יוֹשֵׁב**
25 **כִּגְרִיס - מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים; אֲבָל אִם הָיוּ עֲגֻלִּין כְּרֹב**
26 **בְּרִית בְּנֵי אָדָם - טְהוֹרִין. כֵּיצַד? בַּהֶרֶת כִּגְרִיס בְּרֹאשׁ**
27 **חָטְמוֹ אוֹ בְּרֹאשׁ אֶצְבָּעוֹ שׁוֹפַעַת אֵילַךְ וְאֵילַךְ -**
28 **טָהוֹר; שֶׁנֶּאֱמַר: וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן - עַד שֶׁיִּרְאֶהוּ כֻּלּוֹ**
29 **כְּאַחַת.**

40) תוספתא נגעים פ"ב. ראה ה"ח והערות שם.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר כמה שיעור פשיון המטמא, ומאי זה מראה, ואם פשה לתוך הנגע, אי זה פשיון הוא סימן טומאה, ובהרת שנכנסה אחר הפטור ופשתה כמות שהיתה, בהרת כגריס ובה כעדשה ושיער לבן בתוך המחייה והחליטו, הטמא שהוחלט בתחילת או בסוף שבוע ראשון או שני.

30 **א. הַפִּשְׁיוֹן מְטַמֵּא בְּכָל שֶׁהוּא[2]. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה**
31 **הַפִּשְׁיוֹן מֵאַחַת מִמַּרְאוֹת הַנְּגָעִים[3]; אֲבָל אִם הָיָה**
32 **הַפִּשְׁיוֹן מַרְאֵה בֹּהַק - אֵינוֹ פִּשְׁיוֹן. וְאֵין הַפִּשְׁיוֹן**
33 **סִימַן טֻמְאָה עַד שֶׁיִּפְשֶׁה חוּץ לַנֶּגַע[4]; אֲבָל אִם פָּשָׁה**
34 **לְתוֹךְ הַנֶּגַע - הֲרֵי הוּא כְּמוֹת שֶׁהָיָה. כֵּיצַד? בַּהֶרֶת**
35 **וּבְתוֹכָהּ בָּשָׂר חַי פָּחוֹת מִכַּעֲדָשָׁה וְהִסְגִּירָהּ, וּבְסוֹף**
36 **הַשָּׁבוּעַ נִתְמַעֲטָה הַמִּחְיָה מִמָּה שֶׁהָיְתָה[5] אוֹ שֶׁהָלַךְ**
37 **הַבָּשָׂר הַחַי כֻּלּוֹ - אֵין זֶה פִּשְׁיוֹן; שֶׁאֵין הַבַּהֶרֶת**
38 **פּוּשָׁה לְתוֹכָהּ אֶלָּא חוּצָה לָהּ.**

2) נגעים פ"ד מ"א. 3) שם. ואפילו הפשיון אינו ממראה הנגע הראשון. ב'תורת כהנים' פרשת נגעים פ"ב הי"ד,

שנינו: "המראות שהאום (הנגע העיקרי) מטמא – הפשיון מטמא". 4) ראה למעלה פ"ג ה"ה וה"ז. 5) והבהרת תפסה מקומה.

1 **ב. אֵין הַפִּשְׁיוֹן סִימַן טֻמְאָה עַד שֶׁיִּהְיֶה אַחַר הֶסְגֵּר[6];**
2 **אֲבָל אִם בָּא בַּתְּחִלָּה וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת הַנֶּגַע שֶׁהוּא**
3 **פּוֹשֶׁה וְהוֹלֵךְ - אֵינוֹ מַחְלִיטוֹ, אֶלָּא מַסְגִּירוֹ עַד סוֹף**
4 **הַשָּׁבוּעַ וְיִרְאֶה.**

6) נגעים פ"ג מ"ג: "ובפסיון (מטמא) בסוף שבוע ראשון ובסוף שבוע שני". וכן משמע שם בפ"ד מ"ב. ב'תורת כהנים' שם הי"ג למדו דין זה מהכתוב (ויקרא יג, ז): "אחרי הראותו אל הכהן".

5 **ג. אֵין הַבַּהֶרֶת[7] פּוֹשָׁה לְתוֹךְ הַשְּׁחִין וְלֹא לְתוֹךְ**
6 **הַמִּכְוָה, וְלֹא לְתוֹךְ מִחְיַת הַשְּׁחִין[8] וְלֹא לְתוֹךְ מִחְיַת**
7 **הַמִּכְוָה, וְלֹא לָרֹאשׁ וְלֹא לַזָּקָן אַף עַל פִּי שֶׁנִּקְרְחוּ**
8 **וְהָלַךְ הַשֵּׂעָר מֵהֶן; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִם פָּשֹׂה תִּפְשֶׂה**
9 **הַמִּסְפַּחַת בָּעוֹר[9]. אֲבָל בַּהֶרֶת שֶׁפָּשְׂתָה לְתוֹךְ הַבֹּהַק -**
10 **הֲרֵי זֶה פִּשְׁיוֹן[10].**

7) שם פ"ו מ"ח. 8) שם פ"א, מ"ה. וראה למעלה פ"ב ה"ד פירוש המונחים. 9) ולא בשחין ומכווה, ולא בראש ובזקן שהתורה קבעה להם דינים מיוחדים לענין נגעים (ראה לקמן פ"ח). 10) מפני שבוהק אינו נגע, ודינו ככל עור בשר. (ומה שאמרו ב'תורת כהנים' פרשת נגעים סוף פ"ב "פרט שפשה לבוהק" הכוונה שהפשיון הוא מראה בוהק. ראה שם).

11 **ד. הַשְּׁחִין[11] וְהַמִּכְוָה וְהַבֹּהַק וּמִחְיַת הַשְּׁחִין וּמִחְיַת**
12 **הַמִּכְוָה שֶׁהֵן חוֹלְקִין בֵּין הָאוֹם לַפִּשְׁיוֹן[12] - אֵינוֹ**
13 **סִימַן טֻמְאָה. הִסְגִּירוֹ[13] וְהָלְכוּ לָהֶן עַד שֶׁנִּמְצָא[14]**
14 **הַפִּשְׁיוֹן סָמוּךְ לָאוֹם - הֲרֵי זֶה מֻחְלָט.**

11) משנה, שם. 12) אחרי שבוע ההסגר, פשה הנגע והפשיון אינו נוגע בבהרת, ואחד מאלה מבדיל בינו לבינה. 13) הסגר שני. 14) אחרי שבעת ימי ההסגר.

15 **ה. בַּהֶרֶת כִּגְרִיס[15] וּפָשְׂתָה[16] כַּחֲצִי גְרִיס וָעוֹד[17],**
16 **וְהָלַךְ מִן הָאוֹם[18] כַּחֲצִי גְרִיס[19], אַף עַל פִּי שֶׁהַנּוֹתָר**
17 **מִן הָאוֹם עִם הַפִּשְׁיוֹן יָתֵר מִכִּגְרִיס - [הֲרֵי] זֶה**
18 **טָהוֹר[20]. הָיְתָה כִּגְרִיס וּפָשְׂתָה כִּגְרִיס וָעוֹד[21], וְהָלְכָה**
19 **לָהּ הָאוֹם[22] - תֵּרָאֶה בַּתְּחִלָּה[23] וְיַסְגִּיר שָׁבוּעַ אַחַר**
20 **שָׁבוּעַ[24]. הָיְתָה בוֹ בַּהֶרֶת וְהִסְגִּירוּ, וְהָלְכָה הַבַּהֶרֶת[25]**
21 **בְּסוֹף יְמֵי הֶסְגֵּר[26], וְחָזְרָה בַּהֶרֶת בִּמְקוֹמָהּ[27] כְּמוֹת**
22 **שֶׁהָיְתָה[28] - הֲרֵי הוּא כְּמוֹ שֶׁהָיָה[29]. נִתְמַעֲטָה [בְּתוֹךְ**
23 **יְמֵי הֶסְגֵּר] וּפָשְׂתָה וְחָזְרָה כְּמוֹת שֶׁהָיְתָה[30], אוֹ**
24 **שֶׁפָּשְׂתָה[31] וְנִתְמַעֵט הַפִּשְׁיוֹן וְחָזְרָה[32] כְּמוֹת שֶׁהָיְתָה -**
25 **הֲרֵי זֶה יַסְגִּיר[33] אוֹ יִפְטַר[34].**

15) שם פ"ד מ"ט. 16) אחרי ההסגר. 17) משהו יותר מחצי גריס. 18) מצדו השני נתמעט הנגע. 19) והתוצאה היא פשיון כשיעור ה"ועוד". 20) כחכמים, שם. ונימוקם: הנגע הראשון נתמעט ולא נשאר בו כשיעור, והרי כולו כאילו אינו, ולפיכך אין הפשיון מצטרף עם הנותר להשלים את שיעורו, והחדש לבדו אינו כגריס. (רבינו דילג על הדין שבמשנה ח "שפשתה כחצי גריס", מפני שפסק כחכמים שמטהרים בכחצי גריס ועוד, ומכל־שכן בכחצי גריס מצומצם. והמשנה באה להשמיענו דעתו של רבי עקיבא שמחלק בין שני המקרים. ראה שם מ"ח ומ"ט, וראה כסף־משנה לקמן ה"ה, ד"ה באור). 21) והוא־הדין אם פשתה כגריס מצומצם, ורבינו נקט לשון המשנה (שם) שרבי עקיבא חולק ומטמא בכגריס ועוד, אבל בכגריס מודה לחכמים. 22) ונשאר כל הפשיון שיש בו כגריס ועוד, היינו יותר מהאום. 23) צ"ל: כתחילה. כחכמים שם, בהתאם למה שביארנו למעלה בפשיון של כחצי גריס, שהפשיון נידון כנגע חדש. 24) פירוש, שני הסגרים חדשים אם לא פשתה הבהרת אחרי ההסגר הראשון (שהוא למעשה הסגר שני), ויוצא מזה אפשרות של שלושה הסגרים. 25) שם מ"ז. 26) במשנה שלפנינו, הגירסה: "הלכה וחזרה בסוף שבוע". ואפשר לפרש, שהלכה באמצע ימי ההסגר וחזרה בסופם. ונראה שגירסת רבינו במשנה היא: "הלכה בסוף שבוע וחזרה". 27) באותו מקום עצמו של הבהרת הראשונה. 28) לא יתירה על הראשונה ולא פחותה ממנה. 29) כלומר, אין דנים אותה כנגע חדש להטיל עליו שני הסגרים, אלא דיו בהסגר נוסף אחד. ומדובר כשלא פטר הכהן את המנוגע לפני שחזרה, אבל אם פטרו - דינה כבהרת חדשה. במשנה שם, אמרו: "לאחר הפטור תראה כתחילה". 30) אחרי ההסגר. 31) בתוך ימי ההסגר. 32) בסוף ההסגר. 33) אם הוא בסוף שבוע ראשון. 34) אם המקרה הוא בסוף שבוע שני. ומשמיענו רבינו שאין זה פשיון כלל, ודין הנגע כאילו לא נשתנה כלל. ומקור דין זה ב'תורת כהנים' פרשת נגעים פ"ב ה"ז: "שאם כנס ופשה, כאילו לא כנס. ואם פשה וכנס, כאילו לא פשה", שכל השינויים בתוך ימי ההסגר אינם לא מעלים ולא מורידים (ראה ראב"ד וכסף־משנה).

26 **ו. בַּהֶרֶת כִּגְרִיס[35] וּפָשְׂתָה כִּגְרִיס[36], וְנוֹלַד[37] בַּפִּשְׁיוֹן**
27 **מִחְיָה אוֹ שֵׂעָר לָבָן, וְהָלְכָה לָהּ הָאוֹם - תֵּרָאֶה**
28 **בַּתְּחִלָּה[38]. הָיְתָה בוֹ בַּהֶרֶת כִּגְרִיס וְהִסְגִּירוּ, בְּסוֹף**
29 **הַשָּׁבוּעַ וַהֲרֵי הִיא כְּסֶלַע[39], סָפֵק שֶׁהִיא הִיא[40] סָפֵק**
30 **שֶׁהִיא אַחֶרֶת[41] בָּאָה תַּחְתֶּיהָ - הֲרֵי זֶה טָמֵא[42].**

35) שם מ"ו. מחלוקת רבי עקיבא וחכמים. 36) והוחלט. 37) אחרי שפשתה והוחלט, אבל אם בא הפשיון ביחד עם המחיה או עם שיער לבן, מודים חכמים שנשאר בטומאתו הראשונה ('תפארת ישראל'. ראה שם טעמו של דבר). 38) כאילו הוא נגע חדש, וצריך הכהן להתבונן בסימני הטומאה. כחכמים שם נגד דעת רבי עקיבא האומר שנשאר בטומאתו הראשונה מפני הפשיון (רבינו בפירושו על המשנה, שם). (נראה, שרבינו שם מתכוון לבאר מהו ההבדל שבין רבי עקיבא לחכמים, שהרי לדברי שניהם המנוגע טמא, ולפיכך הוא מפרש, שלדעת חכמים שזה נגע חדש צריך הכהן לבדוק את כל הפרטים המחייבים במחיה ובשיער לבן, אבל רבי עקיבא לשיטתו שהפשיון הוא חלק

מהנגע הראשון ואין צורך בבדיקת כהן. ומכאן, שאם לא נולד סימן טומאה חדש והלכה האום, אף־על־פי שנשאר הפשיון כגריס – טהור לדעת חכמים. ור"ש שם כתב שההבדל הוא לענין קרבנות, לדעת רבי עקיבא מביא קרבן אחד, ולדעת חכמים – שנים. ובגליון הש"ס על ה'ירושלמי' מועד קטן פ"א ה"ה מעיר, שב'ירושלמי' שם נשאלה שאלה זאת: "מה ביניהון?" ומתפלא למה לא הזכירו רבינו והר"ש וגם ה'כסף משנה' את ה'ירושלמי' הזה). 39) שם פ"ה מ"א. הסלע גדול מגריס. 40) ופשתה והיא טמאה. 41) וטעונה הסגר. 42) רבינו לא ביאר כאן אם ספק טמא או ודאי טמא. ומפירושו על המשנה כאן משמע שהוא ספק טמא כמו בספק אם בהרת קדמה לשיער לבן או להיפך בסוף פ"ב.

1 **ז. בַּהֶרֶת כִּגְרִיס[43] וְחוּט יוֹצֵא מִמֶּנָּה[44], אִם יֵשׁ בּוֹ**
2 **רֹחַב שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת - זוֹקְקָהּ[45] לְשֵׂעָר לָבָן וּלְפִשְׁיוֹן[46],**
3 **אֲבָל לֹא לְמִחְיָה[47]; שֶׁאֵין הַמִּחְיָה סִימַן טֻמְאָה עַד**
4 **שֶׁתַּקִּיף אוֹתָהּ הַבַּהֶרֶת וְיִהְיֶה בֵּין סוֹף הַמִּחְיָה וְסוֹף**
5 **הַבַּהֶרֶת רֹחַב צְמִיחַת שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת. הָיוּ שְׁתֵּי בֶּהָרוֹת**
6 **וְחוּט יוֹצֵא מִזּוֹ לָזוֹ: אִם יֵשׁ בּוֹ רֹחַב שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת -**
7 **מְצָרְפָן, וְאִם לָאו - אֵינוֹ מְצָרְפָן[48].**

43) שם מ"ה. 44) פס מנוגע צר. 45) פירוש, דין החוט כבהרת עצמה. 46) אם יש שתי שערות לבנות בתוך החוט, או אם התרחב החוט המנוגע – טמא. 47) כי אי אפשר לה למחיה שהוא סימן טומאה, להימצא במקום צר שכזה, כמו שמסיים רבינו, אבל אם רוחב החוט הוא כמקום צמיחת שש שערות, ובאמצע המחיה רחבה שתי שערות – מטמאה. 48) כאן מסתיימת ה"ז לפי הענין.

8 **ח. בַּהֶרֶת שֶׁטָּהֲרָה[49] מִתּוֹךְ הֶסְגֵּר[50] אוֹ מִתּוֹךְ הֶחְלֵט,**
9 **שֶׁהָלְכוּ מִמֶּנָּה סִימָנֵי טֻמְאָה[51] - אֵין מַסְגִּירִין בָּהּ**
10 **לְעוֹלָם[52].**

49) תוספתא נגעים פ"ב. 50) שהסגירה פעמיים ולא נולדו סימני טומאה. 51) או שפרחה בכל גופו (ראה לקמן פ"ז ה"א). 52) ואם נולדו בה סימני טומאה כגון פשיון, שיער לבן או מחיה – מחליטים, כמו שנתבאר בהלכה הקודמת.

11 **ט. בַּהֶרֶת[53] שֶׁכָּנְסָה אַחַר הַפִּטּוּר[54] וּפָשְׁתָה לִכְמוֹת**
12 **שֶׁהָיְתָה[55], אוֹ שֶׁפָּשְׁתָה וְחָזְרָה לִכְמוֹת שֶׁהָיְתָה - הֲרֵי**
13 **הוּא בְּטָהֳרָתוֹ[56].**

53) מדובר כשהיתה כגריס מצומצם (ראב"ד כאן), אבל כשהיא יותר מכגריס ופחתה לכגריס וחזרה ופשתה, הרי זה פשיון ומטמא (כן משמע במשנה נגעים פ"ט, מ"ג. וראה כסף־משנה כאן). 54) מפני שלא פשתה ולא נולדו בה מחיה או שתי שערות לבנות. 55) לפני הפיטור. 56) ואף־על־פי שאמרנו בה"ח שפשיון אחרי פיטור מטמא, היינו אם הנגע גדול משהיה בשעת הפיטור.

14 **י. בַּהֶרֶת[57] כִּגְרִיס וּבָהּ מִחְיָה כַּעֲדָשָׁה[58] וְשֵׂעָר לָבָן**
15 **בְּתוֹךְ הַמִּחְיָה וְהֶחְלִיטוֹ[59], וּלְאַחַר הֶחְלֵט הָלְכָה**
16 **הַמִּחְיָה[60] - טֻמְּאָה מִפְּנֵי שֵׂעָר לָבָן[61]; הָלַךְ הַשֵּׂעָר לָבָן**
17 **- טֻמְּאָה מִפְּנֵי הַמִּחְיָה. הָיָה הַשֵּׂעָר לָבָן בְּתוֹךְ הַבַּהֶרֶת**
18 **וְהָלַךְ לוֹ - טֻמְּאָה מִפְּנֵי הַמִּחְיָה; הָלְכָה הַמִּחְיָה -**
19 **טֻמְּאָה מִפְּנֵי שֵׂעָר לָבָן.**

57) שם פ"ד מ"ו. 58) לשון המשנה. שתי בבות בהלכה זו: א. שיער לבן בתוך המחיה: ב. שיער לבן בתוך הבהרת, ושתיהן שנויות שם במחלוקת רבי שמעון וחכמים, רבי שמעון מטהר וחכמים מטמאים. ומדובר שם, בבא ראשונה כשהבהרת לבדה – בלי המחיה – היא כגריס, והבבא השניה עוסקת במקרה שאין בבהרת כגריס אלא ביחד עם מחייתה. ומכאן שינוי הלשון בבבא כגריס", ובשתיהן באה המשנה להשמיענו כוחו של רבי שמעון שהוא מטהר אפילו כשהבהרת לבדה היא כגריס אם השיער הלבן הוא במחיה, ואם אין בבהרת כגריס הוא מטהר אפילו אם השיער הוא בתוך הבהרת ממש (ראה שם נימוקו). וחכמים מטמאים אפילו כשאין בבהרת כגריס בלי המחיה והשיער הלבן נמצא במחיה. רבינו פוסק כחכמים, ולפיכך דילג בבבא שניה על המילים: "היתה היא ומחייתה כגריס", כי שתי הבבות עוסקות באותו המקרה עצמו, היינו כשאין בבהרת כגריס אלא עם המחיה ואעפ"כ טמא, וכל־שכן אם יש בה כגריס (ראה פירוש רבינו למשנה שם, וראה 'תפארת ישראל' שם "יכין' אות מב ומה, ולשונו של רבינו בפירושו למשנה שם, מוכיחה את נכונות פירושי). 59) מפני שני סימני הטומאה. 60) ונתפשטה הבהרת לתוכה ונמצא השיער הלבן בתוך הבהרת. 61) ואע"פ שאמרנו למעלה (פ"ב ה"ו) שאם קדם שיער לבן לבהרת אינו סימן טומאה, והרי כאן היה שיער לבן במקום זה לפני שהגיעה הבהרת, סוברים חכמים שהמחיה נחשבת כחלק מאותו הנגע, והתורה אמרה (ויקרא יג, ג) "ושער בנגע הפך לבן" ('תורת כהנים' פרשת נגעים פ"א פרשתא ב' ה"ז).

20 **יא. בַּהֶרֶת[62] וּבָהּ מִחְיָה וּפִשְׁיוֹן[63]: הָלְכָה הַמִּחְיָה -**
21 **טֻמְּאָה מִפְּנֵי הַפִּשְׁיוֹן; הָלַךְ הַפִּשְׁיוֹן - טֻמְּאָה מִפְּנֵי**
22 **הַמִּחְיָה. וְכֵן בְּשֵׂעָר לָבָן וּבְפִשְׁיוֹן. הֶחְלִיטוֹ[64] בְּשֵׂעָר**
23 **לָבָן וְהָלַךְ הַשֵּׂעָר וְחָזַר בּוֹ שֵׂעָר לָבָן אַחֵר אוֹ שֶׁנּוֹלְדָה**
24 **לוֹ מִחְיָה אוֹ פִּשְׁיוֹן, אוֹ שֶׁהֶחְלִיטוֹ בְּמִחְיָה וְהָלְכָה**
25 **הַמִּחְיָה וְנוֹלְדָה לוֹ מִחְיָה אַחֶרֶת אוֹ שֵׂעָר לָבָן אוֹ**
26 **פִּשְׁיוֹן, אוֹ שֶׁהֶחְלִיטוֹ בְּפִשְׁיוֹן וְהָלַךְ הַפִּשְׁיוֹן וְחָזַר בּוֹ**
27 **פִּשְׁיוֹן אַחֵר אוֹ שֶׁנּוֹלְדָה בָּהּ מִחְיָה אוֹ שֵׂעָר לָבָן -**
28 **הֲרֵי זֶה בְּטֻמְאָתוֹ כְּמוֹת שֶׁהָיָה[65]. אֶחָד הַטֻּמְּאָה**
29 **שֶׁהֶחְלַט בַּתְּחִלָּה[66] אוֹ שֶׁהֶחְלַט בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן**
30 **אוֹ בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי[67] אוֹ אַחַר הַפִּטּוּר[68], הוֹאִיל**
31 **וְהֶחְלַט מִכָּל מָקוֹם - אֵינוֹ טָהוֹר עַד שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר בּוֹ**
32 **סִימַן טֻמְאָה, לֹא סִימַן הֶחְלֵט[69] וְלֹא סִימָן אַחֵר[70].**

62) שם מ"ז. 63) פירוש, אחר ההסגר נמצאו בה שני סימני טומאה אלה, שהרי פשיון לפני ההסגר אינו מטמא (למעלה ה"ב). 64) כאן מתחילה בבא חדשה, ואינה קשורה עם הדינים שלפניה. 65) ואינה זקוקה להערכת כהן. 66) בראייה ראשונה של הכהן, כגון שהיו בו מחיה או שערות לבנות. 67) ע"י אחד מסימני הטומאה.

68) אחר שטיהרו הכהן נולד בו סימן טומאה והוחלט, ואחר־כך הלך סימן זה ובא במקומו אחר. 69) מחיה ושער לבן. 70) פשיון, שאינו סימן החלט בתחילה, אלא אחר הסגר.

יום שלישי ח' סיון ה'תשע"ו

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר אי זו היא מכווה ושחין וצרבת השחין ודיניהם, ואם מצטרפים זה עם זה, שחין שנעשה מכווה או בהיפך, ומי שהסגירו בעור הבשר ובסוף השבוע נעשית שחין, ואי זה קרח גיבח ומה דינם, והראש והזקן שלא העלו שיער מעולם.

1 **א. מִי שֶׁהָיְתָה לוֹ מַכָּה בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ וְנִפְשַׁט הָעוֹר**
2 **מֵחֲמַת הַמַּכָּה: אִם הָיְתָה הַמַּכָּה מֵחֲמַת הָאֵשׁ, כְּגוֹן**
3 **שֶׁנִּכְוָה בְּגַחֶלֶת אוֹ בְּרֶמֶץ[2] אוֹ בְּבַרְזֶל אוֹ בְּאֶבֶן שֶׁלִּבְנוֹ**
4 **בָּאֵשׁ[3] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי זוֹ נִקְרֵאת מִכְוָה; וְאִם**
5 **הָיְתָה הַמִּכְוָה[4] שֶׁלֹּא מֵחֲמַת הָאֵשׁ, בֵּין שֶׁלָּקָה בְּאֶבֶן**
6 **אוֹ בְּעֵץ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן בֵּין שֶׁהָיְתָה הַמִּכְוָה מֵחֲמַת חֲלִי**
7 **הַגּוּף, כְּגוֹן גָּרֶב אוֹ חֲזָזִית[5] שֶׁהִפְסִיד הָעוֹר, אוֹ**
8 **שַׁחֶפֶת אוֹ קַדַּחַת וְדַלֶּקֶת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן שֶׁהִשְׁחִיתוּ**
9 **הָעוֹר - הֲרֵי זֶה נִקְרָא שְׁחִין.**

2) אפר חם. 3) אבל מכה באבן וברזל שנתלבנו במעיינות חמים או בלוע הר געש אינה מכווה אלא שחין. 4) בכתב־יד תימן: "המכה". 5) מיני צמחים חולניים בעור.

10 **ב. לִבֵּן שַׁפּוּד[6] וְהִכָּה בּוֹ[7]: אִם הָיָה רֹאשׁוֹ (מְבֹרָז)**
11 **[כַּדּוּר] - הֲרֵי זוֹ מִכְוָה, וְאִם הָיָה רֹאשׁוֹ חַד[8] - הֲרֵי**
12 **זוֹ סָפֵק[9] אִם הִיא מִכְוָה אוֹ שְׁחִין. לָקָה בְּמֵי טְבֶרְיָא**
13 **אוֹ בְּגֶפֶת[10] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי זֶה שְׁחִין.**

6) כעין רומח. 7) מכת דקירה. 8) לא חד ממש אלא מחודד קצת וההכאה פוצעת. 9) אבעיא שלא נפשטה שם, אבל בסכין חד ממש אמר שם "חידודה קודם לליבונה" כלומר, הפצע מחוד הסכין קודם להכווייה ולפיכך נידון כשחין. 10) רש"י שם פירש: פסולת זיתים שנסחטו להוציא שמנם.

14 **ג. הַשְּׁחִין וְהַמִּכְוָה כָּל זְמַן שֶׁהֵן מַכּוֹת טְרִיּוֹת הֵן**
15 **נִקְרָאִין מוֹרִידִין, וְאֵינָן מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים כְּלָל. חָיוּ**
16 **הַשְּׁחִין וְהַמִּכְוָה וְנִתְרַפְּאוּ רִפּוּי גָּמוּר, אַף עַל פִּי**
17 **שֶׁהַמָּקוֹם צַלֶּקֶת וְאֵינָהּ דּוֹמָה לִשְׂאָר הָעוֹר - הֲרֵי הֵן**
18 **כְּעוֹר הַבָּשָׂר לְכָל דָּבָר, וּמִתְטַמְּאִין בִּשְׁלֹשָׁה סִימָנִין[11]**
19 **וְיֵשׁ בָּהֶן הֶסְגֵּר שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

11) פשיון, שיער לבן ומחייה.

20 **ד. הִתְחִילוּ[12] הַשְּׁחִין וְהַמִּכְוָה לִחְיוֹת וּלְהִתְרַפְּאוֹת**
21 **וְנַעֲשֵׂית עֲלֵיהֶן קְלִפָּה כִּקְלִפַּת הַשּׁוּם - זוֹ הִיא צָרֶבֶת**
22 **הַשְּׁחִין הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה וּמִחְיַת הַמִּכְוָה הָאֲמוּרָה שָׁם,**
23 **וּמִטַּמְּאוֹת בִּשְׁנֵי סִימָנִין: בְּשֵׂעָר לָבָן אוֹ בִּפְשִׁיוֹן[13],**
24 **וְאֵין בָּהֶן הֶסְגֵּר אֶלָּא שָׁבוּעַ אֶחָד[14]. כֵּיצַד? בַּהֶרֶת[15]**
25 **שֶׁהָיְתָה בְּצָרֶבֶת הַשְּׁחִין אוֹ בְּמִחְיַת הַמִּכְוָה: אִם הָיָה**
26 **בָּהּ שֵׂעָר לָבָן - יַחְלִיט; לֹא הָיָה בָּהּ שֵׂעָר לָבָן -**
27 **יַסְגִּיר שָׁבוּעַ אֶחָד. וְיִרְאֶה בְּסוֹף הַשָּׁבוּעַ: אִם נוֹלַד**
28 **בָּהּ שֵׂעָר אוֹ פָּשְׂתָה - יַחְלִיט; וְאִם לֹא נוֹלַד בָּהּ כְּלוּם**
29 **- יִפְטֹר. פָּשְׂתָה לְאַחַר הַפִּטּוּר אוֹ נוֹלַד בָּהּ שֵׂעָר לָבָן**
30 **- יַחְלִיט[16].**

12) שם. בתורת כהנים פרשת נגעים פרק ו הלכה ה שנינו: "שחין", יכול (יכול אני לפרש) מורד, תלמוד לומר "ונרפא", אי "ונרפא" יכול עד שייעשה צלקת (שיתרפא לגמרי, ותישאר במקומו צלקת בלבד), תלמוד לומר "שחין", הא כיצד? נרפא ולא נרפא. 13) אבל מחייה אינה סימן טומאה. 14) ואם לא נולד סימן טומאה אחר ההסגר - טהור. בתורה נאמר רק הסגר אחד בשחין ומכווה. 15) כבר ביארנו, שבכל מקום שרבינו כותב "בהרת" סתם ללא קשר עם דירוג הלבנונית, הכוונה לכל ארבעת המראות, שלג, צמר, סיד, קרום ביצה. 16) בזה דין שחין ומכווה כדין נגע בעור הבשר.

31 **ה. הַשְּׁחִין וְהַמִּכְוָה אֵין מִצְטָרְפִין[17] זֶה עִם זֶה.**
32 **לְפִיכָךְ חִלְּקָן הַכָּתוּב, לוֹמַר שֶׁאֵין מִצְטָרְפִין זֶה עִם**
33 **זֶה. וְאֵין פּוֹשִׁין זֶה לָזֶה, וְאֵין פּוֹשִׁין לְעוֹר הַבָּשָׂר,**
34 **וְלֹא בַּהֶרֶת עוֹר הַבָּשָׂר פּוֹשָׂה לְתוֹכָן. כֵּיצַד? הָיָה**
35 **שְׁחִין בְּצַד הַמִּכְוָה וּבַהֶרֶת כִּגְרִיס בִּשְׁתֵּיהֶן[18] - הֲרֵי**
36 **זֶה טָהוֹר. הָיְתָה בְּאַחַת מֵהֶן וּפָשְׂתָה לַשֵּׁנִיָּה אוֹ**
37 **שֶׁפָּשְׂתָה לְעוֹר הַבָּשָׂר - טָהוֹר[19]. הָיְתָה בַּהֶרֶת בְּעוֹר**
38 **הַבָּשָׂר וּפָשְׂתָה לְאַחַת מֵהֶן - אֵינוֹ פִּשְׁיוֹן. הָיָה בְּתוֹךְ**
39 **כַּפּוֹ צָרֶבֶת שְׁחִין כִּגְרִיס[20] וּבָהּ בַּהֶרֶת כִּגְרִיס[21] -**
40 **יַסְגִּיר; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְשֵׂעָר לָבָן[22] וְלֹא**
41 **לְפִשְׁיוֹן, שֶׁמָּא יִוָּלֵד לוֹ שְׁחִין אַחֵר בְּצִדָּהּ וְתִתְפַּשֶּׂה**
42 **לְתוֹכוֹ.**

17) אם היו בו כחצי גריס שחין וכחצי גריס מכווה אין מצטרפים לכגריס ומטהרים את המנוגע, ואף על פי שדיני שחין ומכווה שווים. בתורת כהנים שם למדו מהכתוב "או ... מכוות אש" המלה "או" באה לחלק ביניהם. 18) בשניהם יחד. 19) והפשיון מטמא רק אם פשה במקום אותה המחייה עצמה. 20) מצומצם. 21) ומילא את כל מקום הצרבת ואם כן אין כל אפשרות של פשיון, שהרי אמרנו שאינה פושה לעור הבשר. 22) אין שערות צומחות על כף היד.

43 **ו. שְׁחִין שֶׁנַּעֲשָׂה מִכְוָה - בִּטְּלָה מִכְוָה אֶת הַשְּׁחִין[23];**
44 **וּמִכְוָה שֶׁנַּעֲשֵׂית שְׁחִין - בִּטֵּל שְׁחִין הַמִּכְוָה. אִם אֵין**
45 **יָדוּעַ אִם שְׁחִין הָיָה אִם מִכְוָה - אֵין בְּכָךְ כְּלוּם[24];**
46 **שֶׁשְּׁנֵיהֶם סִימָן אֶחָד וְטֻמְאָה אַחַת, וְלֹא חִלְּקָן הַכָּתוּב**
47 **אֶלָּא לוֹמַר שֶׁאֵין מִצְטָרְפִין.**

23) השני מבטל את הראשון. ונפקא מינה לעניין צירוף, שאמרנו בהלכה הקודמת שאינם מצטרפים זה עם זה. 24) ומטמא.

ז. הִסְגִּירוֹ בְּבַהֶרֶת שֶׁבִּשְׁחִין וּבְסוֹף הַשָּׁבוּעַ נַעֲשָׂה עוֹר הַבָּשָׂר[25], אוֹ שֶׁהִסְגִּירוֹ בְּעוֹר הַבָּשָׂר וּבְסוֹף הַשָּׁבוּעַ נַעֲשֵׂית שְׁחִין - יֵרָאֶה בַּתְּחִלָּה[26].

25) נתרפא לגמרי ויש לפנינו עכשיו נגע בעור הבשר. 26) צריך להיות: כתחילה. כאילו הוא נגע חדש וטעון שני הסגרים.

ח. מִי שֶׁנָּשַׂר[27] כָּל שְׂעַר רֹאשׁוֹ, בֵּין מֵחֲמַת חֹלִי[28] בֵּין מֵחֲמַת מַכָּה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְגַדֵּל שֵׂעָר, בֵּין שֶׁאָכַל דְּבָרִים הַמַּשִּׁירִין אֶת הַשֵּׂעָר אוֹ סָךְ דְּבָרִים שֶׁהִשִּׁירוּ שְׂעָרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁרָאוּי לְגַדֵּל לְאַחַר זְמַן, הוֹאִיל וְאִבֵּד כָּל שְׂעַר רֹאשׁוֹ עַתָּה - הֲרֵי זֶה נִקְרָא קֵרֵחַ אוֹ גִּבֵּחַ. אִם נָשַׂר שְׂעָרוֹ מִן הַקָּדְקֹד[29] וּלְמַטָּה שׁוֹפֵעַ לְאָחוֹר וְעַד פִּקָּה שֶׁל צַוָּאר[30] - נִקְרָא קֵרֵחַ; וְאִם נָשַׂר מִן הַקָּדְקֹד וּלְמַטָּה שׁוֹפֵעַ לְפָנָיו עַד כְּנֶגֶד פַּדַּחְתּוֹ[31] - נִקְרָא גִּבֵּחַ.

27) הלכה זו היא כעין הקדמה להלכות הבאות עד סוף הפרק העוסקות בדיני נגעים שבקרחת ובגבחת. כתוב בתורה (ויקרא יג, מ) "קרח הוא טהור הוא" ובפסוק שלאחריו כתוב: "גבח הוא טהור הוא". ובפסוקים הבאים נכתבו דיני הנגעים שפרחו בקרחת או בגבחת. ובכן הקרחת והגבחת כשהן לעצמן אינן מטמאות, אלא הנגעים שבהן, ומבאר רבינו בהלכה זו פירוש שני המונחים האלה. 28) בתורת כהנים פרשת נגעים פרק י הלכה ו גורס רבינו: יכול נשר מחמת חולי יהא טהור (פירוש, לא יטמא בנגעים)? תלמוד לומר "קרחת וגבחת", מה קרחת בידי שמים אף גבחת בידי שמים. או (אם כן) מה קרחת שאינה ראוייה לגדל שער אף גבחת שאינה ראוייה לגדל שיער, מניין אכל נשם (סם שמשיר את השערות) סך נשם? תלמוד לומר קרחת קרחת (פעמיים) - ריבה (כל קרחת שהיא. - כסף משנה). ראה לקמן בפרק ח מה בין נתק לנגע בקרחת וגבחת. 29) הנקודה האמצעית בגובה הראש. 30) החוליה הראשונה מחוליות הצוואר. 31) מצחו.

ט. הַקָּרַחַת וְהַגַּבַּחַת מְטַמְּאוֹת[32] בִּשְׁנֵי סִימָנִין: בְּמִחְיָה וּבְפִשְׁיוֹן, וְיֵשׁ בָּהֶן הֶסְגֵּר שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת; שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן: כִּמַרְאֵה צָרַעַת עוֹר בָּשָׂר[33]. וּלְפִי שֶׁאֵין בָּהֶן שֵׂעָר, אֵין הַשֵּׂעָר הַלָּבָן סִימַן טֻמְאָה בָּהֶן[34]. וְכֵיצַד מְטַמְּאִין בִּשְׁנֵי סִימָנִין וּבִשְׁנֵי שָׁבוּעוֹת? שֶׁאִם הָיְתָה בַּהֶרֶת בְּקָרַחְתּוֹ אוֹ בְּגַבַּחְתּוֹ וְהָיְתָה בָּהּ מִחְיָה - יַחְלִיט; לֹא הָיְתָה בָּהּ מִחְיָה - יַסְגִּיר. וְיִרְאֶה בְּסוֹף הַשָּׁבוּעַ: אִם נוֹלְדָה בָּהּ מִחְיָה אוֹ פִּשְׁיוֹן - יַחְלִיט; לֹא נוֹלַד בָּהּ כְּלוּם - יַסְגִּיר שָׁבוּעַ שֵׁנִי. פָּשָׁת אוֹ שֶׁנּוֹלַד בָּהּ מִחְיָה - יַחְלִיט; לֹא נוֹלַד בָּהּ כְּלוּם - יִפְטֹר. וְאִם פָּשָׁת אוֹ נוֹלַד בָּהּ מִחְיָה לְאַחַר הַפִּטּוּר - יַחְלִיט[35].

32) אם נראה בהן נגע. 33) משמע שדינן כעור בשר. 34) פירוש, אפילו אם צמח שיער לבן. כן כתוב בפירוש בתורת כהנים שם ולמדו זה מהמלה "היא". 35) כאמור למעלה בנגעי עור בשר.

י. הַקָּרַחַת וְהַגַּבַּחַת אֵינָן מִצְטָרְפוֹת זוֹ עִם זוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּקָרַחְתּוֹ אוֹ בְּגַבַּחְתּוֹ - מְלַמֵּד שֶׁהֵן שְׁתַּיִם. וְאֵין פּוֹשׁוֹת מִזּוֹ לָזוֹ וְלֹא לִשְׁאָר עוֹר הַבָּשָׂר, וְלֹא בַּהֶרֶת עוֹר הַבָּשָׂר פּוֹשָׁה לְתוֹכָן.

יא. הַקָּרַחַת אוֹ הַגַּבַּחַת אוֹ הַזָּקָן שֶׁנִּקְרַח וְנַעֲשָׂה בָּהֶן שְׁחִין אוֹ מִכְוָה - מִטַּמְּאִין כַּשְׁחִין וְכַמִּכְוָה שֶׁבְּעוֹר הַבָּשָׂר; שֶׁהָרֹאשׁ אוֹ הַזָּקָן שֶׁנִּקְרְחוּ - כְּעוֹר הַבָּשָׂר לְכָל דָּבָר, אֶלָּא שֶׁאֵין מִטַּמְּאִין בְּשֵׂעָר לָבָן. הָרֹאשׁ וְהַזָּקָן קֹדֶם שֶׁיִּצְמַח בָּהֶן הַשֵּׂעָר וַעֲדַיִן לֹא הֶעֱלוּ שֵׂעָר מֵעוֹלָם[36], וְכֵן הַדִּלְדּוּלִין שֶׁבָּרֹאשׁ וְשֶׁבַּזָּקָן - הֲרֵי הֵן כְּעוֹר הַבָּשָׂר וּמִתְטַמְּאִין בִּשְׁלֹשָׁה סִימָנִין[37] וּשְׁנֵי שָׁבוּעוֹת. וְכֵן זְקַן הָאִשָּׁה וְהַסָּרִיס[38] עַד שֶׁלֹּא הֶעֱלוּ שֵׂעָר - הֲרֵי הֵן כְּעוֹר הַבָּשָׂר; וְאִם הֶעֱלוּ שֵׂעָר - הֲרֵי הֵן כִּזְקַן הָאִישׁ, שֶׁמִּתְטַמֵּא בִּנְתָקִין כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר, וְאֵינוֹ מִתְטַמֵּא בְּבַהֶרֶת.

36) כגון נער שטרם צמח לו זקן ותינוק רך שטרם צמחו שערות ראשו. 37) פשיון, מחייה ושיער לבן. 38) הסנטר.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבאר מקומות באדם שאינם מתטמאים בבהרת ומה דינם, גוי שהיתה בו בהרת והתגייר או בעובר, נולד בקמט ונגלה ונשתנה מראהו, וכל ספק הנגעים אם ספיקם טהור.

א. אֵלּוּ מְקוֹמוֹת[2] בָּאָדָם שֶׁאֵין מִתְטַמְּאִין בְּבַהֶרֶת: תּוֹךְ הָעַיִן, וְתוֹךְ הָאֹזֶן, וְתוֹךְ הַחֹטֶם, וְתוֹךְ הַפֶּה, וְהַקְּמָטִים שֶׁבַּבֶּטֶן, וְהַקְּמָטִים שֶׁבַּצַּוָּאר, וְתַחַת הַדַּד, וּבֵית הַשָּׁחִי[3], וְכַף הָרֶגֶל[4], וְהַצִּפֹּרֶן, וְהָרֹאשׁ וְהַזָּקָן שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן שֵׂעָר, וְהַשְּׁחִין וְהַמִּכְוָה הַמּוֹרִדִין[5]. כָּל אֵלּוּ הַמְּקוֹמוֹת אֵין מִתְטַמְּאִין בִּנְגָעִים, וְאֵין מִצְטָרְפִין בִּנְגָעִים, וְלֹא הַנֶּגַע פּוֹשֶׁה לְתוֹכָן, וְאֵין מִתְטַמְּאִין מִשּׁוּם מִחְיָה, וְאֵין מְעַכְּבִין אֶת הַהוֹפֵךְ כֻּלּוֹ לָבָן[6].

שֶׁנֶּאֱמַר: בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ, וְכָל אֵלּוּ אֵינוֹ עוֹר גָּלוּי, אֶלָּא מֵהֵן שֶׁאֵינוֹ עוֹר[7] וּמֵהֵן שֶׁהוּא עוֹר וְהוּא מְכֻסֶּה וְאֵינוֹ גָּלוּי[8]. וְאֹדֶם הַשְּׁפָתַיִם נִדּוֹן כְּבֵית הַסְּתָרִים[9] וְאֵינוֹ מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים.

2) משנה נגעים פ"ו, ח. 3) תחת הזרוע, במקום שהיא מחוברת לגוף. 4) הבשר העגול בשטח התחתון שבעקב. אבל לא שאר העקב הנמשך לפנים, מחוץ לעצם הרגל. 5) כך בכ"י תימן, וכן תיקן הכסף־משנה. בדפוסים החדשים: והמורדין. ראה למעלה פרק ה הלכה ג. 6) אם פרחה הצרעת בכל הגוף אחרי הסגר או אחרי החלט - טהור (לקמן פ"ז ה"א). ומלמדנו רבינו כאן, שאם נשאר עור בריא במקומות האלה אין זה מעכב, ומטהרים אותו. 7) צפורן, וכף הרגל שעורה קשה (הרא"ש בפירושו על המשנה),

אולם בכסף־משנה כתב שכף הרגל אינה גלויה כמו שאר חלקי העקב, ולפיכך אינה בכלל "בעור בשרו". 8) המקומות הללו נקראים "בית הסתרים". 9) תוספתא שם פ"ב ה"ו (גירסת הגר"א). והטעם, מפני שאינו נראה כשהאדם סוגר את פיו בהידוק שפתיים. ראה כסף־משנה.

1 ב. הָרֹאשׁ וְהַזָּקָן שֶׁנָּשַׁר כָּל שְׂעָרָן, וְהַשְּׁחִין וְהַמִּכְוָה
2 שֶׁהֶעֱלוּ צָרֶבֶת - מִטַּמְּאִין בְּבַהֶרֶת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[10],
3 וְאֵינָן מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה, וְאֵין נֶגַע עוֹר הַבָּשָׂר
4 פּוֹשֶׂה לְתוֹכָם, וְאֵינָן מִטַּמְּאִים מִשּׁוּם מִחְיָה, אֲבָל
5 מְעַכְּבִין אֶת הַהוֹפֵךְ כֻּלּוֹ לָבָן[11].

10) בפ"ה ה"ג וה"ט. כפל רבינו כאן את הדינים האלה, מפני הבבא האחרונה, שלא נכתבה למעלה. 11) בניגוד למקומות שנמנו בהלכה הקודמת שאינם מעכבים. (ראה ההערה שם). משנה נגעים פ"ו ח.

6 ג. בַּהֶרֶת[12] הַסְּמוּכָה לָרֹאשׁ אוֹ לָעַיִן אוֹ לָאֹזֶן וְכַיּוֹצֵא
7 בָּהֶן אוֹ לַשְּׁחִין אוֹ לַמִּכְוָה - טְהוֹרָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וְרָאָה
8 הַכֹּהֵן אֶת הַנֶּגַע בְּעוֹר הַבָּשָׂר - שֶׁיִּהְיֶה כֹּל שֶׁחוּצָה
9 לַנֶּגַע בְּעוֹר הַבָּשָׂר וְרָאוּי לְפִשְׁיוֹן.

12) ר' יוסי בר' יהודה, בתוספתא נגעים פ"ב ה"ו. פסק רבינו כמותו, אף־על־פי שב'תורת כהנים' משמע שהתנא־קמא חולק עליו, מפני שבתוספתא שם פ"א ה"י נאמר כדבריו בלשון "סתם" (כסף־משנה).

10 ד. אֵלּוּ בֶּהָרוֹת[13] טְהוֹרוֹת: עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהָיְתָה בּוֹ
11 בַּהֶרֶת וְנִתְגַּיֵּר[14], הָיְתָה בְּעֵבֶר[15] וְנוֹלַד, בְּקֶמֶט וְנִגְלָה,
12 בָּרֹאשׁ וּבַזָּקָן כְּשֶׁהָיָה בָּהֶן שֵׂעָר וְנִקְרְחוּ וְנָשַׁר כָּל
13 הַשֵּׂעָר וְנִתְגַּלְּתָה הַבַּהֶרֶת, הָיְתָה בַּשְּׁחִין וּבַמִּכְוָה
14 כְּשֶׁהֵן מוֹרִידִין וְהֶעֱלוּ צָרֶבֶת - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרוֹת. וְכֵן
15 אִם הָיְתָה הַבַּהֶרֶת בָּרֹאשׁ אוֹ בַּזָּקָן קֹדֶם שֶׁיַּעֲלוּ שֵׂעָר
16 מֵעוֹלָם וְהֶעֱלוּ שֵׂעָר וְהָלַךְ הַשֵּׂעָר, אוֹ שֶׁהָיְתָה הַבַּהֶרֶת
17 בָּעוֹר וְנַעֲשָׂה מְקוֹמָהּ שְׁחִין אוֹ מִכְוָה וְחָיוּ וַהֲרֵי הֵן
18 כְּעוֹר הַבָּשָׂר, אַף עַל פִּי שֶׁתְּחִלָּתָהּ וְסוֹפָהּ טְמֵאִין,
19 הוֹאִיל וְהָיְתָה טְהוֹרָה בֵּינְתַּיִם - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה[16].
20 נִשְׁתַּנּוּ מַרְאֵיהֶן, בֵּין שֶׁהֵעֵזוּ[17] אוֹ שֶׁכָּהוּ - יֵרָאֶה
21 בַּתְּחִלָּה[18]. כֵּיצַד? עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהָיְתָה בּוֹ בַּהֶרֶת
22 כִּקְרוּם בֵּיצָה[19] וּלְאַחַר שֶׁנִּתְגַּיֵּר נַעֲשֵׂית כַּשֶּׁלֶג, אוֹ
23 שֶׁהָיְתָה כַּשֶּׁלֶג וּלְאַחַר שֶׁנִּתְגַּיֵּר נַעֲשֵׂית כִּקְרוּם בֵּיצָה
24 - תֵּרָאֶה בַּתְּחִלָּה. וְכֵן בְּקָטָן שֶׁנּוֹלַד, וּבְקֶמֶט שֶׁנִּגְלָה,
25 וּבְרֹאשׁ וּבְזָקָן שֶׁנִּקְרְחוּ, וּבִשְׁחִין וּבְמִכְוָה שֶׁחָיוּ: אִם
26 נִשְׁתַּנָּה מַרְאֵה אוֹתָן הַבֶּהָרוֹת - יֵרָאוּ בַּתְּחִלָּה, וְאִם
27 לָאו - טְהוֹרוֹת.

13) משנה שם פ"ז, א. 14) ב'תורת כהנים' פרשת נגעים פרק א' ה"א וה"ב, למדו דין זה מהכתוב (ויקרא יג, ב): "אדם כי יהי' בעור בשרו" בלשון עתיד, משמע שהנגעים שפרחו לפני מתן־תורה אף־על־פי שנשארו אחרי שניתנה תורה - אינם מטמאים. ומכאן למדו, שהנגעים אינם מטמאים אלא כשנולדו בשעה שהיו ראויים לטמא ובמקום הראוי לטומאה. 15) שאינו מקום גלוי. 16) כחכמים, נגד דעת ר' אליעזר בן יעקב שם. ואף־על־פי שאמרו (עירובין סא, ב) משנת ר' אליעזר קב ונקי (פירוש, הלכה כמותו), סובר רבינו שזה נאמר במחלוקת עם יחיד, אבל אין הלכה כמותו נגד רבים (ראה שו"ת חוות יאיר, סי' צד. וראה רא"ש עירובין פ"ד סימן ב בשם רבינו חננאל, שרק במאה ושנים מקומות - מספר "קב" - הלכה כמותו, וראה יד מלאכי אות תטו). 17) שלבנוניתם נעשתה יותר עזה. 18) צ"ל: כתחילה, וכן הוא בדפוס רומי (ר"מ), וכן יש לתקן להלן. פירוש, כאילו הוא נגע חדש. 19) רבינו נקט השינויים הקיצוניים. ומובן שהוא־הדין בשינויים שביניהם, מראה צמר לבן שנשתנה למראה שלג או קרום ביצה.

28 ה. כָּל סְפֵק[20] נְגָעִים, חוּץ מִשְּׁנֵי סְפֵקוֹת שֶׁמָּנִינוּ
29 כְּבָר[21], טָהוֹר עַד שֶׁלֹּא נִזְקַק לְטֻמְאָה[22]; אֲבָל
30 מִשֶּׁנִּזְקַק לְטֻמְאָה - סְפֵקוֹ טָמֵא[23]. כֵּיצַד? שְׁנַיִם
31 שֶׁבָּאוּ אֵצֶל כֹּהֵן, בָּזֶה בַּהֶרֶת כִּגְרִיס וּבָזֶה כְּסֶלַע,
32 וְהִסְגִּירָן, וּבְסוֹף הַשָּׁבוּעַ הָיָה בָּזֶה כְּסֶלַע וּבָזֶה כְּסֶלַע
33 וְאֵין יָדוּעַ בְּאֵיזֶה מֵהֶן פָּשְׂתָה[24], בֵּין בִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים בֵּין
34 בְּאִישׁ אֶחָד[25] - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁיַּדַּאי
35 פָּשְׂתָה הַנֶּגַע בָּזֶה[26], הוֹאִיל וְאֵינוֹ יָדוּעַ אֵי זוֹ הִיא
36 הַבַּהֶרֶת שֶׁפָּשְׂתָה - הֲרֵי זֶה טָהוֹר, עַד שֶׁיֵּדַע בְּאֵי זֶה
37 נֶגַע טִמְּאוֹ[27].

20) שם פ"ה מ"א. 21) בפ"ב ה"ט: ספק אם בהרת קדמה או שיעור לבן קדם. ובפרק ד' ה"ו: בהרת כגריס, ואחרי ההסגר מצא כסלע, ספק אם היא אותה הבהרת ופשתה או הראשונה הלכה וזו אחרת היא. 22) שלא הוחלט, ואפילו אם הוסגר. 23) שם משנה ד', וה'. 24) אינו זוכר במי היתה בהרת כגריס לפני ההסגר, ובמי כסלע. 25) שהיו בו שני נגעים, אחד כגריס ואחד כסלע, ואחרי ההסגר שניהם כסלע, ואינו זוכר איזה היה כגריס ואיזה כסלע. 26) באדם זה. 27) ב'תורת כהנים' פרשת נגעים פרשתא ד ה"ח: "וטמא אותו" (ויקרא יג, ג) - את הוודאי הוא מטמא, ואינו מטמא את הספק. פירוש, את הנגע הוודאי, אבל לא את הנגע הספק, ואפילו באדם אחד - טהור, מפני שאין אנו יודעים איזה נגע פשה.

38 ו. מִשֶּׁנִּזְקַק[28] לְטֻמְאָה - סְפֵקוֹ טָמֵא. כֵּיצַד? שְׁנַיִם
39 שֶׁבָּאוּ אֵצֶל כֹּהֵן, בָּזֶה בַּהֶרֶת כִּגְרִיס וּבָזֶה כְּסֶלַע,
40 וְהִסְגִּירָם, בְּסוֹף הַשָּׁבוּעַ וַהֲרֵי בָּזֶה כְּסֶלַע וָעוֹד וּבָזֶה
41 כְּסֶלַע וְעוֹד - שְׁנֵיהֶן טְמֵאִין[29]. חָזְרוּ שְׁנֵיהֶן לִהְיוֹת
42 כְּסֶלַע, שֶׁהֲרֵי הָלַךְ הַפִּשְׂיוֹן[30] מֵאֶחָד מֵהֶן[31], הוֹאִיל
43 וְאֵינוֹ יָדוּעַ אֵי זֶהוּ - שְׁנֵיהֶן טְמֵאִים[32], עַד שֶׁיַּחְזְרוּ
44 שְׁנֵיהֶן לִהְיוֹת כִּגְרִיס. וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ: מִשֶּׁנִּזְקַק לְטֻמְאָה
45 - סְפֵקוֹ טָמֵא. וְכֵן מִי שֶׁהָיְתָה בּוֹ בַּהֶרֶת וּבָהּ שֵׂעָר
46 לָבָן שֶׁקָּדַם אֶת הַבַּהֶרֶת[33] וְשֵׂעָר לָבָן שֶׁהֲכָכָתוּ
47 הַבַּהֶרֶת[34], וְאֵינוֹ יָדוּעַ זֶה שֶׁקָּדַם[35] מִזֶּה שֶׁנֶּהְפַּךְ: אִם
48 מִתּוֹךְ הֶסְגֵּר נִסְתַּפֵּק לוֹ[36] - הֲרֵי זֶה טָהוֹר[37], וְאִם אַחַר
49 הֶחְלֵט[38] - הֲרֵי זֶה טָמֵא. אַף עַל פִּי שֶׁהָלַךְ שֵׂעָר

1 אֶחָד[39] מֵהֶן וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵי זֶה הָלַךְ, אִם הַשֵּׁעָר שֶׁהָיָה
2 סִימַן טֻמְאָה אוֹ הַשֵּׁעָר הָאַחֵר.

28) משנה שם. 29) שהרי אין כאן ספק כלל. דין זה אינו הדוגמה לנזקק לטומאה, אלא הבבא שלאחריה. 30) כולו. 31) מזה שבתחילה היה בו כסלע. 32) ב'תורת כהנים' שם סוף ה"ט, למדו: "וטיהרו" - את הוודאי הוא מטהר, ואינו מטהר את הספק. 33) ואינו סימן טומאה (למעלה פ"ב ה"ו) והוסגר. 34) והוא סימן טומאה. פירוש, שאחרי ההסגר נמצאו ארבע שערות לבנות, שתים שקדמו לבהרת ושתים שנולדו בבהרת. 35) אין הכהן מכיר בין השיער שקדם לשיער שנהפך. 36) אחר ההסגר מצא את ארבע השערות, ולא הבחין בין אלו שקדמו לבהרת ובין אלו שהבהרת הפכה אותן. 37) אע"פ שבוודאי יש כאן סימן טומאה - מפני שאינו יודע איזו שערות הן המטמאות, כמו שאמרנו בפשיון. 38) כגון שמתחילה הכיר והחליט ואחר־כך נשרו שתים, ואינו יודע איזו נשרו. 39) "שיער" הוא שם קיבוצי ולשון זכר, ו"שערה" משמעותה שערה יחידה. רבינו דייק וכתב "שיער אחד". והכוונה, שאחד משני הסוגים - סוג שקדם וסוג שנהפך - הלך ואינו יודע איזהו. ומה שאמר "אף־על־פי" הכוונה: לא רק כשהלכה אחת ונשארו שלוש, אלא אפילו אם הלכו שתים, ואפשר שלא נשאר כלום מסימן הטומאה - טמא. [אפשר גם לפרש, שדווקא אם הלך סוג שלם טמא, אבל אם אפשר שהלכה אחת מסוג זה והשניה מסוג השני - טהור, מפני שבכל שערה שהלכה יש להסתפק אולי היא נהפכה ולא נשארו שתי שערות מטמאות, והרי כאן שני ספיקות להקל]. מקור דין זה בתוספתא נגעים פ"ב ה"ה.

3 ז. מִי שֶׁבָּא[40] אֵצֶל כֹּהֵן וְרָאָהוּ שֶׁצָּרִיךְ הֶסְגֵּר אוֹ
4 שֶׁהוּא פָּטוּר, וְעַד שֶׁלֹּא הִסְגִּירוֹ אוֹ פְּטָרוֹ נוֹלְדוּ לוֹ
5 סִימָנֵי טֻמְאָה - הֲרֵי זֶה יַחְלִיט. וְכֵן אִם רָאָהוּ שֶׁיֵּשׁ
6 בּוֹ סִימָנֵי טֻמְאָה וְקֹדֶם שֶׁיַּחְלִיטוֹ וְיֹאמַר לוֹ 'טָמֵא
7 אַתָּה' הָלְכוּ לָהֶן סִימָנֵי טֻמְאָה: אִם הָיָה בַּתְּחִלָּה אוֹ
8 בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן - יַסְגִּירוֹ[41], וְאִם הָיָה בְּסוֹף שָׁבוּעַ
9 שֵׁנִי אוֹ לְאַחַר הַפִּטּוּר - יִפְטֹר אוֹתוֹ.

40) משנה נגעים פ"ז, ג. 41) אבל אם נולדו סימני טומאה בתוך ימי ההסגר יישאר בהסגרו, בין שהלכו להם ובין שנשארו (תפארת ישראל).

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) יבאר מי שהיתה בו בהרת והוחלט באחד מסימני טומאה, ודין הבא בתחילה והוא כולו הפך לבן, ואם החליטו בשיער לבן והשחירו שתיהם, אם פרחה הצרעת בכולו כאחת או שפרחה מעט מעט, היתה בו בהרת כגריס ובה מחייה כעדשה והוחלט במחייה ופרחה צרעת בכולו, ראשי אברים שאינם מטמאים משום מחייה אם מטמאים הנהפך כולו לבן, מי שאינו ראוי ליטמא בנגע הבהרת אם מעכב ההופך כולו לבן, ודין יש נגע שנשכר מפני שהקדים להראותו לכהן ויש מפסיד.

10 א. מִי שֶׁהָיְתָה[2] בּוֹ בַּהֶרֶת וְהֻחְלַט בְּאֶחָד מִסִּימָנֵי
11 טֻמְאָה, בֵּין בַּתְּחִלָּה[3] בֵּין אַחַר הֶסְגֵּר[4], אוֹ שֶׁהֻסְגַּר,
12 וְאַחַר כָּךְ[5] פָּרְחָה הַצָּרַעַת בְּכֻלּוֹ וְנֶהְפַּךְ לָבָן, בֵּין
13 שֶׁנֶּהְפַּךְ מִתּוֹךְ הֶסְגֵּר[6] בֵּין מִתּוֹךְ הֶחְלֵט - הֲרֵי זֶה
14 טָהוֹר. אֲבָל אִם הֻסְגַּר וְלֹא נוֹלַד לוֹ סִימַן טֻמְאָה
15 וְנִפְטַר, וּלְאַחַר הַפִּטּוּר פָּרְחָה הַצָּרַעַת בְּכֻלּוֹ - הֲרֵי
16 זֶה טָמֵא מֻחְלָט[7].

2) משנה, נגעים פ"ח, א. 3) כשבא אל הכהן היה בו אחד מסימני טומאה והוחלט. 4) בסוף שבוע ראשון או שני, נמצא סימן טומאה והוחלט. 5) זה נמשך על כל המקרים שנאמרו למעלה. 6) ולא הוחלט עדיין. ב'תורת כהנים' פרשת נגעים פ"ד ה"ו: ופריחת הסגר תלמוד־לומר: "וטיהר את הנגע... טהור הוא" – לרבות את כולן. 7) במשנה שם אמרו: הפורח מן הטמא – טהור... מן הטהור – טמא.

17 ב. הַבָּא בַּתְּחִלָּה[8] וְהוּא כֻּלּוֹ הָפַךְ לָבָן: אִם הָיְתָה בּוֹ
18 מִחְיָה אוֹ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת לְבָנוֹת - מַחְלִיטִין אוֹתוֹ; אִם
19 אֵין שָׁם סִימַן טֻמְאָה - מַסְגִּירִין אוֹתוֹ שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן.
20 נוֹלַד לוֹ שֵׂעָר לָבָן אוֹ מִחְיָה - מַחְלִיטוֹ; לֹא נוֹלַד בּוֹ
21 כְּלוּם - מַסְגִּירוֹ שָׁבוּעַ שֵׁנִי. לֹא נוֹלַד לוֹ סִימַן טֻמְאָה
22 - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. שֶׁדִּין בַּהֶרֶת זוֹ הַגְּדוֹלָה כְּדִין
23 הַקְּטַנָּה. הֶחְלִיטוֹ בְּשֵׂעָר לָבָן[9] שֶׁנּוֹלַד בּוֹ וְהִשְׁחִירוּ
24 שְׁתֵּיהֶן אוֹ אַחַת מֵהֶן, הִקְצִירוּ שְׁתֵּיהֶן אוֹ אַחַת מֵהֶן,
25 נִסְמַךְ הַשְּׂחִין לִשְׁתֵּיהֶן אוֹ לְאַחַת מֵהֶן, הִקִּיף הַשְּׂחִין
26 אֶת שְׁתֵּיהֶן אוֹ אַחַת מֵהֶן, אוֹ שֶׁחִלְּקָן הַשְּׂחִין וּמִחְיַת
27 הַשְּׂחִין וְהַמִּכְוָה וּמִחְיַת הַמִּכְוָה וְהַבֹּהַק - הֲרֵי זֶה
28 טָהוֹר[10]. נוֹלַד לוֹ שֵׂעָר לָבָן אַחֵר אוֹ מִחְיָה - הֲרֵי זֶה
29 טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁבָּא כֻּלּוֹ לָבָן בַּתְּחִלָּה[11]. אֶחָד שֶׁפָּרְחָה
30 הַצָּרַעַת בְּכֻלּוֹ כְּאַחַת וְאֶחָד[12] שֶׁפָּשְׁתָה וּפָרְחָה מְעַט
31 מְעַט עַד שֶׁהִלְבִּין כֻּלּוֹ, אִם מִתּוֹךְ הֶסְגֵּר אוֹ מִתּוֹךְ
32 הֶחְלֵט - טָהוֹר[13], וְאִם אַחַר הַפִּטּוּר - טָמֵא[14], וְאִם
33 בַּתְּחִלָּה - יַסְגִּיר[15]. אֶחָד שֶׁהָיָה כֻּלּוֹ מַרְאֶה אֶחָד אוֹ
34 שֶׁהָיָה כֻּלּוֹ לָבָן בְּאַרְבַּע הַמַּרְאוֹת שֶׁבַּלֶּבֶן וּבְאַרְבַּע שֶׁל
35 פָּתוּךְ[16] - הַכֹּל מִצְטָרְפִין[17], בֵּין לְטַהֲרוֹ בֵּין לְטַמְּאוֹ,
36 כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

8) שם מ"ז. 9) לבא בתחילה כולו לבן, אבל אם נהפך אחר החלט או מתוך הסגר - אין שיער לבן מטמאו (ראה לקמן ה"ג). 10) כמו בבהרת קטנה (למעלה פ"ב ה"ב, ופ"ג ה"ג). 11) טעם זה נמשך לדין שיער לבן, שאינו מטמא את הנהפך כולו לבן מתוך טומאה, וכאן מטמא מפני שבא בתחילה (ראה בהערה הקודמת), אבל מחיה מטמאה אפילו כשלא באה בתחילה אלא נהפך מתוך טומאה. ראה לקמן ה"ג. 12) אחד... ואחד, תוקן עפ"י כת"י תימן, ופירושו בין... ובין. בדפוסים: אחר... ואחר. 13) 'תורת כהנים' שם פ"ג ה"ה: "אין לי אלא שפרחה כולה כאחת, פורחת וחוזרת פורחת וחוזרת מנין? תלמוד־לומר: ואם פרוח תפרח". "חוזרת" היינו מפסיקה את הפריחה ('חפץ

חיים'). 14) נתבאר בהלכה א. 15) ואינו טמא, שהפשיון מטמא אחר הסגר בלבד. 16) אדמומית מעורבת בלובן. 17) נגעים פ"א מ"ג.

1 **ג. הָיְתָה בּוֹ[18] בַּהֶרֶת כִּגְרִיס וּבָהּ מִחְיָה כַּעֲדָשָׁה**
2 **וְהֶחְלַט בַּמִּחְיָה, וּפָרְחָה הַצָּרַעַת בְּכֻלּוֹ[19] וְאַחַר כָּךְ**
3 **הָלְכָה הַמִּחְיָה[20], אוֹ שֶׁהָלְכָה הַמִּחְיָה תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ**
4 **פָּרְחָה בְּכֻלּוֹ[21] - הֲרֵי זֶה טָהוֹר[22], וַאֲפִלּוּ נוֹלַד לוֹ שֵׂעָר**
5 **לָבָן[23]. נוֹלְדָה בּוֹ מִחְיָה - טָמֵא; שֶׁנֶּאֱמַר: וּבְיוֹם**
6 **הֵרָאוֹת בּוֹ בָּשָׂר חַי יִטְמָא. וְהוּא שֶׁתִּהְיֶה כַּעֲדָשָׁה**
7 **מְרֻבַּעַת[24] אוֹ יָתֵר. הָיְתָה בּוֹ בַּהֶרֶת וּבָהּ שֵׂעָר לָבָן**
8 **וְהֶחְלַט בְּשֵׂעָר לָבָן, וְאַחַר כָּךְ פָּרְחָה בְּכֻלּוֹ, אַף עַל פִּי**
9 **שֶׁשֵּׂעָר לָבָן בִּמְקוֹמוֹ עוֹמֵד - טָהוֹר; שֶׁנֶּאֱמַר: וּבְיוֹם**
10 **הֵרָאוֹת בּוֹ בָּשָׂר חַי יִטְמָא - בְּמִחְיָה מִתְטַמֵּא זֶה**
11 **שֶׁנֶּהְפַּךְ כֻּלּוֹ לָבָן אַחַר הֶחְלֵט אוֹ אַחַר הֶסְגֵּר, וְאֵינוֹ**
12 **מִטַּמֵּא בְּשֵׂעָר לָבָן[25]. הֶחְלִיטוֹ בְּפִשְׁיוֹן וְאַחַר כָּךְ**
13 **פָּשְׁתָה וּפָרְחָה בְּכֻלּוֹ - טָהוֹר. וְאִם נִרְאֵית בּוֹ מִחְיָה -**
14 **טָמֵא.**

18) שם פ"ח מ"ב. 19) וכל זמן שנשארה המחיה, עודנו בטומאתו. 20) פשתה הצרעת לתוכה. 21) לפני שטיהרו הכהן מפני שנעלם סימן הטומאה. 22) שהרי נהפך בזמן טומאה. 23) כחכמים במשנה שם, שהפך לבן מיטמא במחיה בלבד. ב'תורת כהנים' שם פ"ה ה"ד, דורש רבי עקיבא מהכתוב (ויקרא יג, יד) "וביום הראות בו בשר חי יטמא" בשר חי החוזר טמא, ואין שיער לבן החוזר טמא. ופסוק זה בהפך לבן נאמר. 24) כשיעור טומאתה בנגע קטן. פסק כרבי יוסי ב'תורת כהנים' שם ה"א, נגד דעת רבי מאיר שמחיה אחר הפיטור בהופך לבן מטמאה בכל שהיא. 25) ואפילו אם נטמא בתחילה – לפני שהפך כולו לבן – ע"י אותו שיער לבן עצמו.

15 **ד. אַף רָאשֵׁי אֵיבָרִים שֶׁאֵינָן מִטַּמְּאִין מִשּׁוּם מִחְיָה[26]**
16 **שֶׁבְּתוֹךְ הַבַּהֶרֶת, מְטַמְּאִין וּמְעַכְּבִין אֶת הַנֶּהְפַּךְ כֻּלּוֹ**
17 **לָבָן[27]. כֵּיצַד? מֻחְלָט אוֹ מֻסְגָּר שֶׁהִלְבִּין כֻּלּוֹ בְּצָרַעַת**
18 **חוּץ מִכַּעֲדָשָׁה[28] בָּשָׂר חַי אַפְלוּ בְּרֹאשׁ אֶצְבָּעוֹ אוֹ**
19 **בְּרֹאשׁ חָטְמוֹ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי הוּא בְּטֻמְאָתוֹ. וְכֵן**
20 **זֶה שֶׁנֶּהְפַּךְ כֻּלּוֹ לָבָן וְטָהַר, אִם חָזַר בּוֹ כַּעֲדָשָׁה בָּשָׂר**
21 **חַי אַפְלוּ בְּרֹאשׁ אֶחָד מִן הָאֵיבָרִים - הֲרֵי זֶה מֻחְלָט.**
22 **נֶהְפַּךְ כֻּלּוֹ לְמַרְאֵה צָרַעַת חוּץ מִכַּעֲדָשָׁה, אַפְלוּ**
23 **בְּרֹאשׁ אֶחָד מִן הָאֵיבָרִים, שֶׁנֶּהְפַּךְ לְבֹהַק - הֲרֵי זֶה**
24 **טָמֵא מֻחְלָט[29]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִנֵּה כִסְּתָה הַצָּרַעַת - לֹא**
25 **הִבְהַק[30]. אַפְלוּ הָיְתָה מִקְצָת הָעֲדָשָׁה בָּשָׂר חַי**
26 **וּמִקְצָתָהּ בֹּהַק - הֲרֵי זוֹ סִימַן טֻמְאָה[31]. נֶהְפַּךְ כֻּלּוֹ**
27 **לְמַרְאֵה צָרַעַת וְטָהַר, וְאַחַר כָּךְ חָזַר בּוֹ בָּשָׂר כְּמַרְאֵה**
28 **הִבְהַק[32] - הֲרֵי זֶה טָהוֹר, עַד שֶׁיֵּרָאֶה בּוֹ כַּעֲדָשָׁה בָּשָׂר**
29 **חַי; שֶׁנֶּאֱמַר: וּבְיוֹם הֵרָאוֹת בּוֹ בָּשָׂר חַי - לֹא בֹהַק[33].**
30 **חָזַר בּוֹ כַּעֲדָשָׁה מִקְצָתָהּ בָּשָׂר חַי וּמִקְצָתָהּ בֹּהַק -**
31 **אֵינוֹ סִימַן טֻמְאָה[34] וַהֲרֵי הוּא בְּטָהֳרָתוֹ.**

26) ראה למעלה פ"ג ה"ח. 27) ואין דינם כדין המקומות שנמנו בפ"ו ה"א שאינם מעכבים. 28) משמע מדבריו שאם נשאר פחות מכעדשה אינו מעכב אפילו בתחילה ומטהרים אותו (ראה 'משנה אחרונה' נגעים פ"ח מ"ד). 29) שם פ"ח מ"ו. 30) שבוהק אינו נגע ואינו מטמא (למעלה פ"א ה"א), ולפיכך הוא מעכב בנהפך כולו לבן. 31) כל בבא זו, החל מ"אפילו" אינה צריכה לגופה, שהרי לא כל־שכן היא מהבבא שלפניה, ונכתבה מפני דין חזרה שבסוף ההלכה. 32) בכל מקום שבגוף, ולא דוקא בראשי איברים. 33) [בפירושו על המשנה, מביא רבינו לימוד אחר: כתוב בתורה (ויקרא יג, טז־יז): "או כי ישוב הבשר החי ונהפך ללבן... טהור הוא" ולא נכתב: "ונהפך גם כן טהור].

34) כל זמן שאין בו מחיה ממש כעדשה. במשנה שם, שנינו: "וחכמים אומרים בוהק פחות מכעדשה סימן טומאה בתחילה ואין סימן טומאה בסוף". ומפרש רבינו, כגון שנוסף על הבוהק היתה שם גם מחיה, וביחד – הבוהק עם המחיה – יש בכעדשה. (הראב"ד גורס במשנה: "בוהק ופחות מכעדשה" ומפרש, בוהק כעדשה או מחיה פחות מכעדשה הם סימן טומאה בתחילה אבל לא בחזרה (ראה 'תפארת ישראל' שם 'יכין' אות נט ביאור הגירסא). ורבינו לשיטתו שפחות מכעדשה גם בתחילה אינו מעכב (ראה למעלה הערה כו), ולפיכך הוכרח לפרש כמו שכתבנו).

32 **ה. כָּל טָמֵא שֶׁפָּרְחָה הַצָּרַעַת בְּכֻלּוֹ[35] - טָהוֹר, נִתְגַּלָּה**
33 **מִמֶּנּוּ כַּעֲדָשָׁה בָּשָׂר חַי - נִטְמָא. חָזַר וְנִתְכַּסָּה בְּצָרַעַת**
34 **- טָהוֹר, חָזַר וְנִתְגַּלָּה - נִטְמָא, אַפְלוּ מֵאָה פְּעָמִים[36].**
35 **הִתְחִיל[37] הַבָּשָׂר הַחַי לְהִתְגַּלּוֹת וַהֲרֵי הוּא מוֹסִיף**
36 **וְהוֹלֵךְ וְהַצָּרַעַת מִתְמַעֶטֶת - הֲרֵי זֶה בְּטֻמְאָתוֹ עַד**
37 **שֶׁתִּתְמַעֵט הַבַּהֶרֶת מִכִּגְרִיס.**

35) אם נשאר פחות מכעדשה, הרי זה ככולו. 36) שם מ"ד. 37) שם מ"א, אמרו: "חזרו בו ראשי איברים טמא עד שתתמעט בהרתו מכגריס". נקטה ראשי איברים לרבותא, שאפילו אם נתגלו רק ראשי איברים, שאינם מטמאים במחיה – טמא, ומכל־שכן אם נתגלו מקומות שבשאר הגוף.

38 **ו. כָּל הָרָאוּי[38] לִטַּמֵּא בְּנֶגַע הַבַּהֶרֶת[39] - מְעַכֵּב הַהוֹפֵךְ**
39 **כֻּלּוֹ לָבָן[40], וְכֹל שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִטַּמֵּא בְּנֶגַע הַבַּהֶרֶת -**
40 **אֵינוֹ מְעַכֵּב. כֵּיצַד? פָּרְחָה בְּכֻלּוֹ אֲבָל לֹא בְּרֹאשׁ**
41 **וּבַזָּקָן, בַּשְּׁחִין וּבַמִּכְוָה הַמּוּרְדִין, אוֹ שֶׁנִּשְׁאַר פָּחוֹת**
42 **מִכַּעֲדָשָׁה[41] בָּשָׂר חַי סָמוּךְ לַשְּׁחִין וְלַמִּכְוָה הַמּוּרְדִין**
43 **וְלָרֹאשׁ וְלַזָּקָן - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. חָזַר הָרֹאשׁ וְהַזָּקָן**
44 **וְנִקְרְחוּ, וְכֵן אִם חָיוּ הַשְּׁחִין וְהַמִּכְוָה וְהֶעֱלוּ צָרֶבֶת[42]**
45 **- הֲרֵי זֶה טָמֵא[43] עַד שֶׁתִּפְרַח הַצָּרַעַת בָּהֶן, שֶׁהֲרֵי הֵן**
46 **רְאוּיִין לְבַהֶרֶת[44]. הָיוּ בָהּ שְׁתֵּי בֶּהָרוֹת[45], אַחַת יֵשׁ בָּהּ**
47 **סִימַן טֻמְאָה וְאַחַת טְהוֹרָה, וּפָרְחָה הַטְּהוֹרָה**
48 **לַטֻּמְאָה[46] וְאַחַר כָּךְ פָּרְחָה בְּכֻלּוֹ - הֲרֵי זֶה טָהוֹר,**
49 **מִפְּנֵי שֶׁהָיָה מֻחְלָט בְּטֻמְאָה[47], אַף עַל פִּי שֶׁהַטְּהוֹרָה**
50 **הִיא שֶׁפָּרְחָה. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אֲפִלּוּ הָיוּ אַחַת בִּשְׂפָתוֹ**
51 **הָעֶלְיוֹנָה וְאַחַת בִּשְׂפָתוֹ הַתַּחְתּוֹנָה, אוֹ בִּשְׁתֵּי**

1 אֶצְבְּעוֹתָיו אוֹ בִּשְׁנֵי רִיסֵי עֵינָיו, וּכְשֶׁהֵן נִדְבָּקִין זֶה
2 לָזֶה נִרְאִין שְׁתֵּי הַבֶּהָרוֹת כְּבַהֶרֶת אַחַת[48], הוֹאִיל
3 וּפְרִיחָה בְּכֻלּוֹ[49] - טָהוֹר.

38) שם מ"ה. 39) שאם תצמח במקום זה, בהרת עם אחד מסימני טומאה – תטמא. 40) אם נשאר ממקום זה כעדשה שלא פשתה בו הצרעת (ראה למעלה הערה לב). 41) ואם כן, יש כאן שני צדדים מחמירים: א. מקום הראש יותר מכעדשה: ב. פחות מכעדשה בשר חי בעור, אף־על־פי־כן טהור ('קרית ספר'). 42) אף־על־פי שדיני נגע בשחין ומכווה שונים מדיני בהרת בעור הבשר, הם מעכבים. ומכל־שכן אם נתרפאו לגמרי, שהרי דינם כעור בשר (למעלה פ"ה, ה"ג). 43) ואף־על־פי שבשעה שפרחה בכולו לא היו מקומות אלה ראויים לבהרת. ונראה, שמדובר כשלא טיהרו הכהן עדיין, אבל אם טיהרו לפני שנקרחו או נתרפאו אין הקריחה והריפוי מטמאים ('משנה אחרונה'). מפרשי המשנה וכן נושאי־כלי רבינו מעירים, שבמשנה שבידינו כתוב בכל אלה "טהורים", ורק בכחצי עדשה נאמר שם "טמא". ונראה שגירסה אחרת נמצאה בספרים שהגיעו לידי רבינו (כסף־משנה). 44) עכשיו, כשהביאם לפני הכהן. 45) שם מ"ו. 46) וכל־שכן אם פרחה מטמאה לטהורה ('קרית ספר' ו'משנה אחרונה'. ראה 'תפארת ישראל' 'בועז' אות ח). 47) האדם היה כבר טמא, ואם כן כל גופו כלול בטומאה זו ופרח מן הטמא (הרא"ש בפירושו על המשנה אומר טעם אחר: מפני שהטהורה נתבטלה בטמאה. וכן פירש ה'ברטנורא'). 48) וכשהן מרוחקות, נראה בשר בריא שביניהן. 49) כשהן מחוברות. דין זה מבואר במשנה שם, ורבינו הוסיף את שתי המילים: "ולא עוד", מפני שלדעתו גם בבא זו עוסקת בפריחה בכולו, אבל מפרשים אחרים סוברים, שזוהי בבא בפני עצמה, ומדובר כשהיה חצי גריס בשפה זו וחצי גריס בזו, וכן בריסים ובאצבעות. ולפי פירושם אין מקום לומר "ולא עוד". (ונראה שזאת היא כוונת הראב"ד בהשגתו).

4 ז. יֵשׁ[50] מַרְאֶה נִגְעוֹ לַכֹּהֵן וְנִשְׁכָּר מִפְּנֵי שֶׁהִקְדִּים
5 לְהַרְאוֹתוֹ וְלֹא נִתְאַחֵר, וְיֵשׁ מַרְאֶה וּמַפְסִיד. כֵּיצַד?
6 מִי שֶׁהָיָה מֻחְלָט וְהֻלְכוּ לָהֶן סִימָנֵי טֻמְאָה, וְלֹא
7 הִסְפִּיק לְהַרְאוֹתוֹ לַכֹּהֵן עַד שֶׁפָּרְחָה בְּכֻלּוֹ - טָהוֹר;
8 וְאִלּוּ קָדַם וְהֶרְאָה לַכֹּהֵן וּפְטָרוֹ קֹדֶם שֶׁיֵּהָפֵךְ וְנֶהְפַּךְ
9 אַחַר הַפִּטּוּר - הָיָה מֻחְלָט, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[51]. הָיְתָה בּוֹ
10 בַּהֶרֶת וְאֵין בָּהּ כְּלוּם[52], וְלֹא הִסְפִּיק לְהַרְאוֹתוֹ לַכֹּהֵן
11 עַד שֶׁפָּרְחָה בְּכֻלּוֹ - הֲרֵי זֶה טָמֵא וְצָרִיךְ הֶסְגֵּר; וְאִלּוּ
12 קָדַם וְהֶרְאָה לַכֹּהֵן וְהִסְגִּירוֹ קֹדֶם שֶׁיֵּהָפֵךְ וְנֶהְפַּךְ
13 מִתּוֹךְ הֶסְגֵּר - הָיָה טָהוֹר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[53].

50) שם מ"י. 51) למעלה ה"א. 52) כל סימן טומאה. 53) שם.

יום רביעי ט' סיון ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יבאר הנתקים ובכמה סימנין מטמאים ואם יש בהם הסגר וכל דיניהם, כיצד מגלחים את הנתק, ומה שיער צהוב האמור בתורה, הראש והזקן אם מעכבים זה את זה ואם מצטרפים.

14 א. נִגְעֵי הָרֹאשׁ וְהַזָּקָן הוּא שֶׁיִּפֹּל הַשֵּׂעָר שֶׁבָּהֶן
15 מֵעִקָּרוֹ וְיִשָּׁאֵר מְקוֹם הַשֵּׂעָר פָּנוּי. וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא
16 נֶתֶק[2]. וְאֵין נֶתֶק פָּחוֹת מִכְּגְרִיס[3] הַמְרֻבָּע. בֵּין שֶׁהָיָה
17 מַרְאֵהוּ עָמֹק בֵּין שֶׁלֹּא הָיָה עָמֹק. וְלֹא נֶאֱמַר עָמֹק
18 בִּנְתָקִין אֶלָּא לוֹמַר לְךָ: מַה מַּרְאֶה עָמֹק - בִּידֵי
19 שָׁמַיִם, אַף נֶתֶק הַמִּטַּמֵּא - בִּידֵי שָׁמַיִם; לְהוֹצִיא
20 שֶׁנִּתָּקוּ אָדָם[4], שֶׁהוּא טָהוֹר. וְהָאִשָּׁה וְהַסָּרִיס שֶׁהֵעֶלָּה
21 זְקָנָם שֵׂעָר - הֲרֵי זֶה מִטַּמֵּא בִּנְתָקִים[5].

2) ואפילו אין כל שינוי בעור, מריטת השיער עצמו הוא הנגע. וחלקו על רבינו רבים וסוברים שאין נגע בלי שינוי בעור. ולפי שיטת רבינו יש לשאול: מה בין קרחת וגבחת ובין נתק? ומבאר שם בכסף משנה, שקרחת וגבחת פירושן, שנקרח כל הצד האחורי או לצד הפנים וזהו דבר טבעי ולא חולני, ונתק הוא אם נקרח באמצע הראש או הזקן ושערות מקיפות את הקרחת מכל צדדיה. 3) "הקיש נגע לנתק, מה נגע (בעור הבשר) אינו פחות מכגריס אף נתק אינו פחות מכגריס". 4) שהשערות לא נפלו מאליהן אלא אדם מרט אותן. 5) תוספתא נגעים פרק ד הלכה ז: "זקן האשה והסריס ... משהעלו שיער הרי הן כזקן לכל דבר".

22 ב. הַנִּתָּקִין מִטַּמְּאִין בִּשְׁנֵי סִימָנִים: בְּשֵׂעָר צָהֹב דַּק
23 וּבִפְשִׁיּוֹן, וְיֵשׁ בָּהֶן הֶסְגֵּר שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת. וְכָל זֶה
24 מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה. כֵּיצַד? מִי שֶׁנּוֹלַד לוֹ נֶתֶק בְּרֹאשׁוֹ אוֹ
25 בִּזְקָנוֹ: אִם הָיוּ בוֹ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת צְהֻבּוֹת דַּקּוֹת וְלֹא
26 יוֹתֵר[6] וְאֵין שָׁם בַּנֶּתֶק שֵׂעָר שָׁחוֹר כְּלָל - יַחְלִיט; לֹא
27 הָיָה בּוֹ שֵׂעָר לֹא שָׁחוֹר וְלֹא צָהֹב - יַסְגִּיר שָׁבוּעַ
28 אֶחָד. וּבַשְּׁבִיעִי רוֹאֵהוּ: אִם נוֹלַד בּוֹ שֵׂעָר צָהֹב דַּק
29 אוֹ שֶׁפָּשָׂה הַנֶּתֶק - יַחְלִיט; נוֹלְדוּ בּוֹ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת
30 שְׁחוֹרוֹת - יִפְטֹר אוֹתוֹ; לֹא פָּשָׂה וְלֹא נוֹלַד בּוֹ שֵׂעָר
31 צָהֹב וְלֹא שֵׂעָר שָׁחוֹר - יְגַלֵּח סְבִיבוֹת הַנֶּתֶק וְלֹא
32 יְגַלֵּח הַנֶּתֶק[7] וַיַּסְגִּיר שָׁבוּעַ שֵׁנִי. וְחוֹזֵר וְרוֹאֵהוּ בְּסוֹף
33 שָׁבוּעַ שֵׁנִי: אִם פָּשָׂה הַנֶּתֶק אוֹ נוֹלַד בּוֹ שֵׂעָר צָהֹב
34 דַּק - יַחְלִיט; לֹא נוֹלַד בּוֹ כְּלוּם - יִפְטֹר, שֶׁאֵין הֶסְגֵּר
35 בִּנְתָקִין יָתֵר עַל שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת. וְאִם אַחַר שֶׁפְּטָרוֹ נוֹלַד
36 בּוֹ שֵׂעָר צָהֹב אוֹ פָּשָׂה - יַחְלִיט[8].

6) טעות סופר, צריך להיות "או יותר" וכן הוא בכתב יד תימן. בתורת כהנים שם: "ושער", מיעוט שער שתי שערות. 7) בתורת כהנים פרשת נגעים פרק ט הלכה ז שנינו: וכי מה יש בו (בנתק לגלח)? ... סמוך לנתק לא יגלח, הא כיצד? מגלח חוצה לו ומניח שתי שערות סמוך לו, כדי שיהא ניכר אם פשה. 8) כדין נגע בעור הבשר.

37 ג. כֵּיצַד מְגַלְּחִין אֶת הַנֶּתֶק? מְגַלֵּחַ חוּצָה לוֹ וּמַנִּיחַ
38 שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת סָמוּךְ לוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה נִכָּר הַפִּשְׁיּוֹן.
39 וְתִגְלַחְתּוֹ כְּשֵׂרָה בְּכָל אָדָם[9], שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִתְגַּלָּח[10]. וְכֵן
40 כְּשֵׂרָה בְּכָל דָּבָר[11]. וַאֲפִלּוּ הָיָה נָזִיר[12] - הֲרֵי זֶה
41 מְגַלֵּחַ. הִסְגִּירוֹ וְלֹא גִּלְּחוֹ - הֲרֵי זֶה מֻסְגָּר.

9) ואינה זקוקה לכהן כגילוח הטהרה אחר שנתרפא. 10) משמע בכל אופן שהוא. 11) ולאו דווקא בתער כתגלחת הטהרה. 12) שאסור לו לגלח שערו.

ד. שֵׂעָר צָהֹב הָאָמוּר בַּתּוֹרָה הוּא שֶׁיִּהְיֶה כְּתַבְנִית[13] הַזָּהָב. וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר דַּק הוּא שֶׁיִּהְיֶה קָצָר[14]; אֲבָל אִם הָיָה אָרֹךְ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא צָהֹב כְּתַבְנִית הַזָּהָב - אֵינוֹ סִימַן טֻמְאָה.

13) כגון. 14) משאר השערות, אבל צריך להיות בו כדי שיינטל בזוג.

ה. שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת הַצְּהֻבּוֹת הַדַּקּוֹת סִימַן טֻמְאָה בֵּין שֶׁהָיוּ זוֹ בְּצַד זוֹ בֵּין שֶׁהָיוּ מְרֻחָקוֹת זוֹ מִזּוֹ, בֵּין שֶׁהָיוּ בְּאֶמְצַע הַנֶּתֶק בֵּין שֶׁהָיוּ בְּסוֹף הַנֶּתֶק, בֵּין שֶׁקָּדַם הַנֶּתֶק אֶת הַשֵּׂעָר הַצָּהֹב בֵּין שֶׁקָּדַם הַשֵּׂעָר הַצָּהֹב אֶת הַנֶּתֶק - הֲרֵי הוּא סִימַן טֻמְאָה. וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ נִטָּלוֹת בְּזוּג[15], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּשֵּׂעָר הַלָּבָן.

15) שאפשר יהיה לגזור אותן במספריים, כמו בשיער לבן למעלה בפרק ב הלכה א ושם הסברו בפרוטרוט.

ו. הַשֵּׂעָר הַשָּׁחוֹר הַמַּצִּיל בִּנְתָקִין[16] אֵין פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שְׂעָרוֹת. וְאֵינָן מַצִּילוֹת עַד שֶׁיִּהְיֶה אָרְכָּן כְּדֵי לָכֹף רֹאשָׁן לְעִקָּרָן[17]. בֵּין שֶׁהָיוּ זוֹ בְּצַד זוֹ בֵּין שֶׁהָיוּ מְפֻזָּרוֹת. וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ בְּאֶמְצַע הַנֶּתֶק[18] וְיִשָּׁאֵר מִן הַנֶּתֶק פָּנוּי בֵּין הַשֵּׂעָר הַשָּׁחוֹר שֶׁבְּתוֹכוֹ וּבֵין הַשֵּׂעָר שֶׁחוּצָה לוֹ כְּדֵי צְמִיחַת שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת; אֲבָל אִם נִשְׁאֲרוּ הַשְּׁתֵּי שְׂעָרוֹת הַשְּׁחוֹרוֹת בְּצַד הַנֶּתֶק בְּסוֹפוֹ - אֵינָן מַצִּילוֹת. כֵּיצַד מַצִּילוֹת? שֶׁאִם נִשְׁאַר בְּתוֹךְ הַנֶּתֶק שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת שְׁחוֹרוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁנּוֹלַד בַּנֶּתֶק שֵׂעָר צָהֹב דַּק אוֹ שֶׁפָּשָׁה - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. הֶחְלִיטוּ בְּשֵׂעָר צָהֹב אוֹ בְּפִשְׁיוֹן וְצָמַח בַּנֶּתֶק שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת שְׁחוֹרוֹת - טָהֹר הַנֶּתֶק, וּמַצִּילוֹת מִיַּד הַפִּשְׁיוֹן וּמִיַּד הַשֵּׂעָר הַצָּהֹב. בֵּין שֶׁצָּמְחוּ בְּאֶמְצַע הַנֶּתֶק בֵּין שֶׁצָּמְחוּ בְּסוֹפוֹ. שֶׁהַצּוֹמֵחַ[19] מַצִּיל בְּכָל מָקוֹם[20], וְהַנִּשְׁאָר[21] אֵינוֹ מַצִּיל עַד שֶׁיִּהְיֶה רָחוֹק מִן הַקָּמָה[22] שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת.

16) אם נמצא בנתק שיער שחור, בין שנשאר בתחילה בין שצמח אחר ההסגר - טהור. לפני ההסגר כתוב בתורה (ויקרא יג, לא): "ושער שחור אין בו והסגיר" ודרשו בתורת כהנים (שם פרק ח הלכה ט): ואם יש בו פטור; ולאחר ההסגר כתוב בתורה בפירוש (שם לז): ושער שחור צמח בו נרפא הנתק טהור הוא. 17) שיעור זה הוא יותר גדול מהשיעור ניטלות בזוג. 18) ולא על גבול הנתק ממש סמוך לשערות המקיפות אותו, וזה נקרא "מבוצר" בלשון המשנה. 19) אחרי החלט. 20) אפילו אינו מבוצר. 21) השערות השחורות שלא נקרחו כלל. 22) השיער הבריא המקיף את הנתק.

ז. שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת שֶׁצָּמְחוּ, אַחַת שְׁחוֹרָה וְאַחַת לְבָנָה[23] אוֹ צְהֻבָּה, אַחַת אֲרֻכָּה וְאַחַת קְצָרָה - אֵינָן מַצִּילוֹת.

23) שתי שערות ושתיהן שחורות מצילות ואין לבנה מצטרפת להציל.

ח. נֶתֶק שֶׁהֶחְלַט בְּשֵׂעָר צָהֹב אוֹ בְּפִשְׁיוֹן וְנוֹלַד בּוֹ שֵׂעָר שָׁחוֹר וְטָהֵר, אַף עַל פִּי שֶׁהָלַךְ הַשֵּׂעָר הַשָּׁחוֹר - הֲרֵי זֶה טָהוֹר, עַד שֶׁיִּוָּלֵד בּוֹ שֵׂעָר צָהֹב אַחֵר אוֹ יִפְשֶׁה פִּשְׁיוֹן אַחֵר מֵאַחַר שֶׁהָלַךְ הַשֵּׂעָר הַשָּׁחוֹר. שֶׁנֶּאֱמַר: נִרְפָּא הַנֶּתֶק טָהוֹר הוּא - כֵּיוָן שֶׁנִּתְרַפֵּא טָהוֹר הוּא, אַף עַל פִּי שֶׁסִּימָנֵי טֻמְאָה בִּמְקוֹמָן[24].

24) כלומר, סימני הטומאה שהוחלט על ידם נשארו במקומם, אבל אם נולדו סימני טומאה חדשים מטמאים.

ט. הֶחְלִיטוּ בְּשֵׂעָר צָהֹב, בֵּין שֶׁהֶחְלִיטוּ בַּתְּחִלָּה בֵּין שֶׁהֶחְלִיטוּ בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן אוֹ בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי אוֹ שֶׁהֶחְלִיטוּ אַחַר הַפִּטּוּר[25], וְהָלַךְ הַשֵּׂעָר הַצָּהֹב וְנוֹלַד בּוֹ שֵׂעָר צָהֹב אַחֵר אוֹ שֶׁנּוֹלַד לוֹ פִּשְׁיוֹן - הֲרֵי זֶה מֻחְלָט כְּשֶׁהָיָה[26]. וְכֵן אִם הֶחְלִיטוּ בְּפִשְׁיוֹן, בֵּין בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן אוֹ בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי אוֹ אַחַר הַפִּטּוּר, וְהָלַךְ הַפִּשְׁיוֹן וְחָזַר פִּשְׁיוֹן אַחֵר אוֹ שֶׁנּוֹלַד לוֹ שֵׂעָר צָהֹב - הֲרֵי זֶה מֻחְלָט כְּשֶׁהָיָה. עַד שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר סִימַן טֻמְאָה אוֹ עַד שֶׁיַּצְמִיחַ בּוֹ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת שְׁחוֹרוֹת.

25) כשצמחו שתי שערות צהובות. 26) וכל הדינים הללו מתאימים למה שנאמר למעלה בסוף פרק ד בנגעי עור ובשר.

י. שְׁנֵי נְתָקִים זֶה בְּצַד זֶה[27] וְשִׁיטָה[28] שֶׁל שֵׂעָר שָׁחוֹר מַפְסֶקֶת בֵּינֵיהֶן[29], וְנִפְרַץ[30] הַשֵּׂעָר הַשָּׁחוֹר [וְנֶתֶק] מִמָּקוֹם אֶחָד - הֲרֵי הוּא כְּמוֹת שֶׁהָיָה[31], שֶׁהַשֵּׂעָר הַשָּׁחוֹר הַנִּשְׁאָר בֵּינֵיהֶן הֲרֵי הוּא בְּצַד הַנֶּתֶק; נִפְרְצָה הַשִּׁטָּה מִשְּׁנֵי מְקוֹמוֹת[32] - טָהוֹר, שֶׁהֲרֵי הַנִּשְׁאָר מִן הַשִּׁטָּה בְּאֶמְצַע הַנֶּתֶק. וְכַמָּה יִהְיֶה בְּכָל פִּרְצָה מֵהֶן? אֵין פָּחוֹת מִמָּקוֹם צְמִיחַת שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת[33]. וְאִם הָיְתָה פִּרְצָה מִמָּקוֹם אֶחָד כִּגְרִיס - הֲרֵי זֶה טָמֵא; שֶׁהַפִּרְצָה עַצְמָהּ נֶתֶק אַחֵר[34], וַהֲרֵי שֵׂעָר שָׁחוֹר בְּצִדּוֹ וְאֵינוֹ כָּנוּס לְתוֹכוֹ. נֶתֶק שֶׁהַשֵּׂעָר הַשָּׁחוֹר מַקִּיפוֹ וְנֶתֶק אַחֵר מַקִּיף אֶת הַשֵּׂעָר הַשָּׁחוֹר: נִפְרַץ הַשֵּׂעָר שֶׁבֵּינֵיהֶן מִמָּקוֹם אֶחָד - טָמֵא[35]; שֶׁהַנֶּתֶק הַפְּנִימִי לֹא נִצַּל[36], שֶׁהֲרֵי הַשֵּׂעָר הַשָּׁחוֹר בְּצִדּוֹ, לֹא בְּתוֹכוֹ. נִפְרַץ הַשֵּׂעָר מִשְּׁנֵי מְקוֹמוֹת - טָהוֹר, וַאֲפִלּוּ הָיְתָה פִּרְצָה כִּגְרִיס[37]; שֶׁהֲרֵי הַנֶּתֶק הַפְּנִימִי וְהַחִיצוֹן נַעֲשׂוּ נֶתֶק אֶחָד וְשֵׂעָר שָׁחוֹר בָּאֶמְצַע. וְהוּא שֶׁתִּהְיֶה הַפִּרְצָה כְּדֵי צְמִיחַת שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת אוֹ יָתֵר.

27) ובכל אחד מהם כגריס. 28) שורה. 29) ואינו מציל, מפני שאינו מבוצר. 30) למעלה או למטה והשיער השחור נשאר בלתי מבוצר. 31) במשנה כתוב "טמא" ומפרשי המשנה מבארים שטמא מפני שנגע אחד פשה. ורבינו מפרש, שהמדובר כשנפרץ לפני ההסגר ופשיון אינו

מטמא אלא אחר הסגר (ראה למעלה פרק ד הלכה ב), ולפיכך הוא מפרש שלא טמא ממש אמרו, אלא הכוונה שהשיער השחור אינו מציל וטעון הסגר. 32) למעלה ולמטה ואם כן הפרצות מחברות את שני הנתקים והשיער השחור מוקף נתק מכל צדדיו. 33) פחות מזה אינו נקרא מבוצר. 34) קשה להבין, למה אינו נידון כפשיון הנתק הראשון. ראה משנה אחרונה על המשנה, ששינה הגירסה כאן. ונראה שרבינו התכוון לומר שאם נולדה פירצה באמצע השיטה ואינה מגיעה עד הנתקים הראשונים דינה כנתק חדש ואין אנו אומרים שמפני שהיא עומדת בין שני הנתקים תידון כחלק מהם. 35) האדם. 36) אבל החיצון ניצל, שהרי השער השחור שבו מבוצר. 37) אין אנו דנים אותה כנגע חדש.

1 **יא. נֶתֶק שֶׁהָיָה חוּט יוֹצֵא מִמֶּנּוּ, וְכֵן שְׁנֵי נְתָקִין**
2 **שֶׁחוּט יוֹצֵא מִזֶּה לָזֶה[38], אִם יֵשׁ בְּרֹחַב הַחוּט**
3 **הַנָּתוּק[39] כְּדֵי צְמִיחַת שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת - זוֹקְקִין לְטַמֵּא[40]**
4 **בְּשֵׂעָר צָהוֹב דַּק וּפְשִׁיּוֹן וּמַצִּילִין בַּצּוֹמֵחַ בּוֹ[41]; אֲבָל**
5 **שֵׂעָר שָׁחוֹר הַנִּשְׁאָר בְּאוֹתוֹ הַחוּט אֵינוֹ מַצִּיל עַד**
6 **שֶׁיִּהְיֶה רֹחַב הַחוּט כְּגְרִיס[42].**

38) ומחברם. 39) הנגוע בנתק. 40) אם נולד בחוט אחד מסימני הטומאה הרי זה כאילו נולדו בנתקים עצמם. 41) אם צמח בחוט שיער שחור הוא מציל ואפילו אם יש סימן טומאה בנתקים. 42) מפני שהמשואר אינו מציל אלא במבוצר ואי אפשר שיהיה מבוצר אם אין ברוחב החוט כגריס היינו מקום צמיחת שש שערות, שהרי אינו נקרא מבוצר אלא אם הוא מוקף נתק ברוחב שתי שערות מכאן ומכאן ושתי השערות השחורות באמצע וביחד שש שערות.

7 **יב. מִי שֶׁהָיָה בְּרֹאשׁוֹ נֶתֶק כְּגְרִיס וּפָשָׂה הַנֶּתֶק [עַל]**
8 **כָּל רֹאשׁוֹ וְלֹא נִשְׁאַר שָׁם שֵׂעָר כְּלָל אֶלָּא פָּחוֹת**
9 **מִשְׁתֵּי שְׂעָרוֹת - הֲרֵי זֶה טָהוֹר, בֵּין שֶׁנִּתַּק כֻּלּוֹ מִתּוֹךְ**
10 **הֶסְגֵּר אוֹ מִתּוֹךְ הֶחְלֵט אוֹ אַחַר הַפִּטּוּר; שֶׁנֶּאֱמַר:**
11 **קֵרֵחַ הוּא טָהוֹר הוּא[43]. וְכֵן אִם הָיָה הַנֶּתֶק בִּזְקָנוֹ**
12 **וְנִתַּק כָּל זְקָנוֹ - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין זֶה**
13 **מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב, קַבָּלָה הִיא, שֶׁאִם הָלַךְ כָּל**
14 **שְׂעַר הַזָּקָן - טָהוֹר הוּא. וְיִתְטַמֵּא עוֹר הַזָּקָן שֶׁקָּרַח[44]**
15 **בְּנִגְעֵי עוֹר הַבָּשָׂר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

43) כך דרשו בתורת כהנים פרשת נגעים פרק ו, הלכה ב. ראה למעלה פרק ז הלכה א, שבהרת אם פרחה בכולו אחר הפיטור - טמא, מפני שדין פריחה נאמר בתורה שם בקשר לכתוב "טמא הוא" (שם יג, יא) ומשמע שהפריחה מטהרת אחר הטומאה בלבד. 44) והוא הדין לעור הראש.

16 **יג. הַבָּא בַּתְּחִלָּה וְכָל רֹאשׁוֹ נָתוּק אוֹ כָּל זְקָנוֹ נָתוּק**
17 **- יַסְגִּיר[45] שָׁבוּעַ אֶחָד. אִם לֹא נוֹלַד לוֹ שֵׂעָר צָהֹב -**
18 **יַסְגִּיר שָׁבוּעַ שֵׁנִי. אִם נוֹלַד לוֹ שֵׂעָר צָהֹב דַּק - טָמֵא;**
19 **לֹא נוֹלַד לוֹ - יִפָּטֵר. נוֹלַד לוֹ אַחַר הַפִּטּוּר שֵׂעָר צָהֹב**
20 **- הֲרֵי זֶה מֻחְלָט. נוֹלַד לוֹ שֵׂעָר שָׁחוֹר[46] - הֲרֵי זֶה**
21 **טָהוֹר[47]. הַבָּא כֻּלּוֹ נָתוּק רֹאשׁ אוֹ זָקָן וְנוֹלַד לוֹ שֵׂעָר**
22 **שָׁחוֹר[48] - טָהוֹר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. הָלַךְ הַשֵּׂעָר הַשָּׁחוֹר**
23 **- טָמֵא מִשּׁוּם פִּשְׁיוֹן[49].**

45) ואין זה דומה לקרחת וגבחת שנקרח רק חצי הראש, אבל אם נקרח כולו הרי זה נתק. 46) אחר שצמח שיער הצהוב. 47) ואפילו הלך השחור ונשאר הצהוב, כמו בנתק קטן. 48) אחר ההסגר. 49) תוספתא שם. והמדובר כששיער השחור הוא מן הצד, אבל אם הוא באמצע אינו מטמא משום פשיון, שהרי אין הנגע פושה לתוכו אלא מחוצה לו.

24 **יד. הָרֹאשׁ וְהַזָּקָן אֵינָן מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה[50], וְאֵינָן**
25 **מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה, וְאֵין פּוֹשִׁין מִזֶּה לָזֶה; שֶׁנֶּאֱמַר:**
26 **צָרַעַת הָרֹאשׁ אוֹ הַזָּקָן - מְלַמֵּד שֶׁהֵן חֲשׁוּבִין שְׁנַיִם.**
27 **וְאִי זֶהוּ זָקָן? מֵהַפֶּרֶק שֶׁל לְחִי הָעֶלְיוֹן עַד פִּקָּה שֶׁל**
28 **גַּרְגֶּרֶת. מוֹתֵחַ אֶת הַחוּט מֵאֹזֶן לְאֹזֶן, כֹּל שֶׁמִּן הַחוּט**
29 **וּלְמַעְלָה - הֲרֵי הוּא מִכְּלַל הָרֹאשׁ, וּמִן הַחוּט וּלְמַטָּה**
30 **- מִכְּלַל הַזָּקָן.**

50) אם פרח בכל הראש ולא פרח בזקן - טהור, וכן להיפך. פסק כרבי יהודה.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) יבאר מי הם המתטמאים בנגעים, והכשרים לראות שטומאה וטהרה תלויים בהם, כהן המטמא את הטהור או איפכא, הכהן שרואהו בתחלה הוא שרואהו בסוף, אין רואים נגעים אלא ביום ובאיזו שעה מן היום, וחתן שנראה בו נגע, אין מסגירים ולא פוטרים אלא ביום שיראה בו תחילה או בשביעי או בי"ג, אם מסגירים או מחליטים בתוך ימי הסגר, ואם רואים שני נגעים כאחד, אם יאמר הכהן לנגוע לך ושוב, אין הכהן צריך לבדוק במקום מוסתר, וכיצד יעמוד לפני הכהן כשהוא בודק.

31 **א. הַכֹּל[2] מִתְטַמְּאִין בִּנְגָעִים, אֲפִלּוּ קָטָן בֶּן יוֹמוֹ[3]**
32 **וְהָעֲבָדִים[4], אֲבָל לֹא עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְלֹא גֵּר תּוֹשָׁב[5].**
33 **וְהַכֹּל כְּשֵׁרִין[6] לִרְאוֹת אֶת הַנְּגָעִים. וְכָל הַנְּגָעִים אָדָם**
34 **רוֹאֶה אוֹתָן, חוּץ מִנִּגְעֵי עַצְמוֹ[7].**

2) משנה נגעים פ"ג, א. 3) משנה נדה מג, ב. ובגמרא שם מד, א למדו דין זה מהכתוב (ויקרא יג, ב): "אדם כי יהיה בעור בשרו", משמע אדם כל שהוא. 4) עבדים כנענים שנימולו ונטבלו לשם עבדות, והם חייבים בכל המצוות שהנשים חייבות בהן. 5) גוי שקיבל עליו שבע מצוות, שבני נוח (כל בני אדם חוץ לבני ישראל) מצווים עליהם (ראה סנהדרין נו, א). 6) כלומר, כל כהן. ואפילו אינו בקי בנגעים במראיהם ובשמותיהם. ובהלכה הבאה מבאר רבינו בפרוטרוט. 7) נגעים פ"ב מ"ה. אבל רשאי לראות נגעי קרוביו. כתנא־קמא שם.

35 **ב. אַף עַל פִּי[8] שֶׁהַכֹּל כְּשֵׁרִין לִרְאוֹת נְגָעִים, הַטֻּמְאָה**
36 **וְהַטָּהֳרָה תְּלוּיָה בַּכֹּהֵן. כֵּיצַד? כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ**
37 **לִרְאוֹת - הֲחָכָם רוֹאֶהוּ וְאוֹמֵר לוֹ: אֱמֹר טָמֵא[9],**
38 **וְהַכֹּהֵן אוֹמֵר טָמֵא; אֱמֹר טָהוֹר, וְהַכֹּהֵן אוֹמֵר טָהוֹר;**

הַסְגִּירוֹ, וְהוּא מַסְגִּירוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר: וְעַל פִּיהֶם יִהְיֶה כָּל רִיב וְכָל נָגַע. וַאֲפִלּוּ הָיָה הַכֹּהֵן קָטָן אוֹ שׁוֹטֶה - הֶחָכָם אוֹמֵר לוֹ וְהוּא מַחְלִיט אוֹ פּוֹטֵר אוֹ סוֹגֵר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיָה הַכֹּהֵן סוֹמֵךְ עַל דִּבְרֵי הֶחָכָם; אֲבָל אִם הָיָה הַכֹּהֵן רוֹאֶה וְסוֹמֵךְ עַל עַצְמוֹ - אָסוּר לוֹ לִרְאוֹת נֶגַע מִכָּל נְגָעִים עַד שֶׁיּוֹרֶנּוּ רַבּוֹ, וְיִהְיֶה בָּקִי בְּכָל הַנְּגָעִים וּבִשְׁמוֹתֵיהֶן בְּנִגְעֵי אָדָם כֻּלָּם וּבְנִגְעֵי בְּגָדִים וּבְנִגְעֵי בָּתִּים[10].

8) שם פ"ג ה"א. 9) ראה למעלה פ"א ה"ג והערות שם. 10) 'תורת כהנים' פ' מצורע פ"ה הי"ז.

ג. כֹּהֵן[11] שֶׁטִּמֵּא אֶת הַטָּהוֹר אוֹ טִהֵר אֶת הַטָּמֵא - לֹא עָשָׂה כְּלוּם; שֶׁנֶּאֱמַר: טָמֵא הוּא וְטִמְּאוֹ הַכֹּהֵן[12], טָהוֹר הוּא וְטִהֲרוֹ הַכֹּהֵן. וּמְצֹרָע שֶׁנִּרְפָּא, בֵּין מִתּוֹךְ הֶסְגֵּר בֵּין מִתּוֹךְ הֶחְלֵט, אֲפִלּוּ אַחַר כַּמָּה שָׁנִים - הֲרֵי זֶה בְּטֻמְאָתוֹ עַד שֶׁיֹּאמַר לוֹ כֹּהֵן טָהוֹר אַתָּה[13].

11) תוספתא נגעים פ"א הי"ב; 'תורת כהנים' נגעים פרק ט הי"ז. 12) כלומר, אם הוא טמא יכול הכהן לטמאו, ואם לאו - אין בכוחו לטמאו. וכך בטהרה. 13) תוספתא שם ה"ו.

ד. אֵין הַכֹּהֵן רַשַּׁאי[14] לְטַמֵּא אֶת הַטָּמֵא עַד שֶׁיִּהְיוּ עֵינָיו בִּמְקוֹם הַנֶּגַע בְּעוֹר הַבָּשָׂר שֶׁחוּצָה לוֹ. וְכֹהֵן שֶׁרָאָה[15] הַנֶּגַע בַּתְּחִלָּה - הוּא שֶׁרוֹאֵהוּ בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן וּבְסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי, וְהוּא שֶׁמַּסְגִּירוֹ אוֹ מַחְלִיטוֹ אוֹ פּוֹטְרוֹ. מֵת הַכֹּהֵן שֶׁרָאָהוּ תְּחִלָּה אוֹ שֶׁחָלָה - רוֹאֵהוּ כֹּהֵן אַחֵר[16]. וְאֵין הַשֵּׁנִי יָכוֹל לְטַמְּאוֹ בְּפִשְׁיוֹן, שֶׁאֵין יוֹדֵעַ אִם פָּשָׂה אִם לֹא פָּשָׂה אֶלָּא רִאשׁוֹן. וְנֶאֱמָן כֹּהֵן[17] לוֹמַר: נֶגַע זֶה פָּשָׂה וְנֶגַע זֶה לֹא פָּשָׂה, וְשֵׂעָר לָבָן זֶה קָדַם אֶת הַבַּהֶרֶת אוֹ בַּהֶרֶת זוֹ קָדְמָה אֶת שֵׂעָר לָבָן.

14) שם ה"י. ראה למעלה פ"ו ה"ג והערות שם. 15) תוספתא שם הי"א ויב, ו'תורת כהנים' שם ב, ד. 16) שם. 17) פירוש, אם מפני סיבה שהיא, עבר הענין מידו ליד כהן אחר.

ה. חָלָל[18] פָּסוּל[19] לִרְאַיַּת נְגָעִים; שֶׁנֶּאֱמַר: אַחַד מִבָּנָיו הַכֹּהֲנִים - בִּכְהֻנָּתָם. אֲבָל בַּעֲלֵי מוּמִין כְּשֵׁרִים[20] לִרְאַיַּת נְגָעִים, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה סוּמָא וַאֲפִלּוּ בְּאַחַת מֵעֵינָיו[21]. וַאֲפִלּוּ כֹּהֵן שֶׁכֵּהָה מְאוֹר עֵינָיו[22] לֹא יִרְאֶה אֶת הַנְּגָעִים, שֶׁנֶּאֱמַר: לְכָל מַרְאֵה עֵינֵי הַכֹּהֵן.

18) שנולד מאשה שכהן אסור בה. 19) 'תורת כהנים' נגעים פ"א ה"ח: יכול שאני מרבה חללים? תלמוד לומר "הכהנים", כלומר, מי שהוא בקדושת כהונה. 20) שם. מפני שנאמר (ויקרא יג, ב): או אל אחד מבניו, ובעל מום הוא גם כן מבניו, וחלה עליו קדושת כהונה, אלא שאסור בעבודת הקרבנות. 21) נגעים פ"ב מ"ג. 22) שם. עיני הכהן - "עיני" משמע שתי עיניים, ומהמילה "לכל" לומדים שצריכה ראיה מליאה ולא כהה. וב'תוספות יום טוב' שם מפרש, שאם כהתה ראיית עין אחת כשר. שסומא בעין אחת אמרו שפסול, אבל כהייה דוקא בשתי עיניו.

ו. אֵין רוֹאִין אֶת הַנְּגָעִים אֶלָּא בַּיּוֹם[23], בֵּין לְהַסְגִּיר בֵּין לְהַחְלִיט בֵּין לִפְטֹר, שֶׁהֲרֵי בְּכָל הָעִנְיָן הוּא אוֹמֵר 'בַּיּוֹם' 'וּבַיּוֹם'. וְאֵין רוֹאִין לֹא בְּשַׁחֲרִית[24] וְלֹא בֵּין הָעַרְבַּיִם וְלֹא בְּתוֹךְ הַבַּיִת וְלֹא בְּיוֹם הַמְּעֻנָּן, לְפִי שֶׁכֵּהָה נִרְאֵית עַזָּה; וְלֹא בַּצָּהֳרַיִם, לְפִי שֶׁעַזָּה נִרְאֵית כֵּהָה[25]. אֵימָתַי רוֹאִין אוֹתָן? בְּשָׁעָה רְבִיעִית[26] וּבַחֲמִישִׁית וּבַשִּׁמִינִית וּבַתְּשִׁיעִית. בֵּין נִגְעֵי אָדָם בֵּין נִגְעֵי בְּגָדִים וּבָתִּים[27].

23) 'תורת כהנים' נגעים פרק ב, ה"א. 24) שם, ומשנה נגעים פ"ב, ב. 25) מפני שאור השמש חזק אז. 26) כר' יהודה שם. 27) כתוב בתורה (ויקרא יד, נד-נה): "לכל נגע הצרעת ולנתק ולצרעת הבגד ולבית", הוקשו כל הנגעים זה לזה (לקמן פי"ג הי"ד).

ז. בְּכָל יוֹם רוֹאִין אֶת הַנְּגָעִים, חוּץ מִשַׁّבָּת[28] וְיוֹם טוֹב[29]. חָל יוֹם שְׁבִיעִי שֶׁלּוֹ לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת אוֹ בְּיוֹם טוֹב - מַעֲבִירִין לַאֲחוֹרָיו[30]. וְיֵשׁ בַּדָּבָר[31] לְהָקֵל וּלְהַחְמִיר. שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה בְּיוֹם שַׁבָּת זֶה, שֶׁהוּא יוֹם הָרְאוּי לֵרָאוֹת, טָמֵא[32], וּלְמָחָר יֵלְכוּ לָהֶן סִימָנֵי טֻמְאָה[33]; וְאֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה טָהוֹר, וּלְמָחָר יִוָּלְדוּ לוֹ סִימָנֵי טֻמְאָה[34]. וְאֵין דָּנִין אוֹתוֹ אֶלָּא בִּשְׁעַת רְאִיָּתוֹ לְאַחַר הַשַּׁבָּת.

28) כחכמים במשנה נגעים פ"א, ד. 29) משנה שם פ"ג, ב. ומועד קטן ז, א. פסק כחכמים שאין רואים נגעים כל ימי הרגל (אפילו בחול המועד). ראה לקמן ה"ח. 30) לאחר השבת. 31) דחייה זו גורמת. 32) ואם יראנו הכהן - יטמא. 33) ויסגירנו שנית, ובשבוע שני - יטהרנו. זה הוא להקל. 34) אע"פ שסימני טומאה מטמאים גם אחרי הפטור, יש כאן להחמיר, שאם היה רואה אותו בשבת אחר הסגר ראשון, היה מסגירו שנית. ואפשר שבתוך ימי ההסגר ילכו להם סימני הטומאה ויהיה טהור, וגם בשבוע שני יש בדחייה זו להחמיר, שאם היה רואה את הנגע בשבת היה מטהרו, וכשיבואו סימני טומאה למחר יישאר בטהרתו עד שיראנו הכהן ויטמאנו.

ח. חָתָן[35] שֶׁנִּרְאָה בּוֹ נֶגַע - נוֹתְנִין לוֹ כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה[36]. וְכֵן אִם נִרְאָה בִּבְגָדָיו אוֹ בְּבֵיתוֹ[37] - אֵין רוֹאִין אוֹתָן עַד לְאַחַר הַמִּשְׁתֶּה. וְכֵן בָּרֶגֶל[38] נוֹתְנִין לוֹ כָּל יְמוֹת הָרֶגֶל. שֶׁנֶּאֱמַר: וְצִוָּה הַכֹּהֵן וּפִנּוּ אֶת הַבַּיִת וְגוֹמֵר[39]. אִם הִמְתִּינָה תּוֹרָה לִדְבַר הָרְשׁוּת שֶׁלֹּא יִטַּמְּאוּ כֵּלָיו, קַל וָחֹמֶר לִדְבַר מִצְוָה[40].

35) נגעים שם. 36) כלומר, אין רואים את נגעו עד שיעברו שבעת ימים מיום החתונה, שהם לו ימי משתה ושמחה. 37) ראה לקמן פי"ג וי"ד דיני נגעי בגדים, ובפט"ו דיני נגעי בתים. 38) הכוונה לחול המועד, שהרי

ב'יום טוב' נאמר כבר למעלה בהלכה ז. 39) והכתוב מסיים: "ולא יטמא כל אשר בבית", פירוש, שהכהן יצוה לפנות את כל הנמצא בבית לפני שהוא יבוא לראות ואפשר שיטמאנו ויהיה הכל טמא. 40) שמחת חתן וכלה או שמחת הרגל.

1 ט. אֵין מַסְגִּירִין וְלֹא מַחְלִיטִין וְלֹא פּוֹטְרִין אֶלָּא
2 בְּיוֹם שֶׁיֵּרָאֶה בּוֹ בַּתְּחִלָּה[41], אוֹ בַּשְּׁבִיעִי[42], אוֹ בְּיוֹם
3 שְׁלִשָׁה עָשָׂר בַּנְּגָעִים שֶׁמַּסְגִּירִין בָּהֶן שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת[43],
4 מִפְּנֵי שֶׁיּוֹם שְׁבִיעִי עוֹלֶה לְמִנְיַן רִאשׁוֹן וּלְמִנְיַן
5 שָׁבוּעַ שֵׁנִי בְּכָל הַנְּגָעִים, בֵּין בְּנִגְעֵי אָדָם בֵּין בְּנִגְעֵי
6 בָּתִּים וּבְגָדִים.

41) כשיש בו כגריס ומראהו מקרום ביצה ולמעלה, ואין בו לא שיער לבן ולא מחיה - מסגירים; כשיש בו מחיה או שתי שערות לבנות - מחליטים; וכשמראהו למטה מקרום ביצה או הוא פחות מכגריס - פוטרים. 42) אבל אם נשתנה הנגע בתוך שבעה - אין מתחשבים כלל בשינוי זה, בין להקל ובין להחמיר. 43) להוציא שחין ומכוה שאין להם אלא הסגר של שבוע אחד (למעלה פ"ה ה"ג).

7 י. אֵין מַסְגִּירִין[44] בְּתוֹךְ יְמֵי הֶסְגֵּר[45], וְלֹא מַחְלִיטִין
8 בְּתוֹךְ יְמֵי הֶסְגֵּר אִם נוֹלַד לוֹ סִימַן הֶחְלֵט[46], וְלֹא
9 מַחְלִיטִין הַמֻּחְלָט אִם נוֹלַד לוֹ נֶגַע אַחֵר, וְלֹא
10 מַסְגִּירִין אוֹתוֹ בְּתוֹךְ יְמֵי חֲלוּטוֹ אִם נוֹלַד לוֹ נֶגַע
11 אַחֵר שֶׁרָאוּי לְהִסָּגֵר. אֲבָל אִם הָיוּ בּוֹ שְׁנֵי נְגָעִים
12 וְרָאָה זֶה וְחָזַר וְרָאָה זֶה[47] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לוֹמַר לוֹ:
13 הֲרֵי אַתָּה מֻסְגָּר בָּזֶה וּמֻחְלָט בָּזֶה, אוֹ מֻחְלָט בָּזֶה
14 וּמֻסְגָּר בָּזֶה. בֵּין בַּתְּחִלָּה בֵּין בַּסּוֹף, בֵּין בְּסוֹף שָׁבוּעַ
15 רִאשׁוֹן בֵּין בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי[48]. וְאֵין רוֹאִין שְׁנֵי נְגָעִים
16 כְּאַחַת[49], בֵּין בִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים בֵּין בְּאִישׁ אֶחָד; שֶׁנֶּאֱמַר:
17 וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת הַנֶּגַע.

44) שם, פ"ג, א. 45) אם נולד בו נגע שני, אין הכהן נזקק לו כלל. 46) ונראה, שהוא הדין אם נולד בו נגע שני בתוך ימי ההסגר ובו סימני טומאה. 47) לפני שהסגירו מפני הנגע הראשון. 48) תוספתא פ"א ה"י. 49) בבת אחת, אלא מתבונן באחד ואחר־כך מתבונן בשני. משנה נגעים פ"א א.

18 יא. נָגוּעַ[50] שֶׁבָּא לְכֹהֵן לִרְאוֹתוֹ - לֹא יֹאמַר לוֹ לֵךְ
19 וָשׁוּב, אֶלָּא נִזְקָק לוֹ מִיָּד. בָּאוּ לְפָנָיו שְׁנַיִם - רוֹאֶה
20 אֶת הָרִאשׁוֹן, מַסְגִּירוֹ אוֹ פּוֹטְרוֹ אוֹ מַחְלִיטוֹ, וְחוֹזֵר
21 וְרוֹאֶה אֶת הַשֵּׁנִי[51].

50) תוספתא שם פ"א הי"א. 51) אחר שגמר את כל הטיפול בראשון.

22 יב. אֵין הַכֹּהֵן[52] זָקוּק לְבַקֵּשׁ[53] תַּחַת אַצִּילֵי יָדָיו[54] שֶׁל
23 נָגוּעַ אוֹ בֵּין פִּחְדָיו[55] אוֹ בְּתוֹךְ הַקְּמָטִים שֶׁמָּא שָׁם
24 נֶגַע, שֶׁנֶּאֱמַר: לְכָל מַרְאֵה עֵינֵי הַכֹּהֵן[56]. וְכֵן בְּהוֹפֵךְ
25 כֻּלּוֹ לָבָן[57]. וְכֵיצַד יַעֲמֹד[58] לִפְנֵי הַכֹּהֵן? אִם אִישׁ הוּא
26 - נִרְאֶה עָרֹם, וְעוֹמֵד כְּעוֹדֵר[59] וּכְמוֹסֵק[60] זֵיתִים. וְאִם
27 אִשָּׁה הִיא - נִרְאֵית עֲרֵמָה, וְיוֹשֶׁבֶת כְּעוֹרֶכֶת[61]
28 וְכִמְנִיקָה אֶת בְּנָהּ[62] וּכְאוֹרֶגֶת[63] בְּעוֹמְדִים[64], שֶׁמַּגְבַּהַּת
29 יָדָהּ הַיְמָנִית עַד שֶׁיִּגָּלֶה בֵּית הַשֶּׁחִי. אִם הָיָה הַנֶּגַע
30 נִרְאֶה בָּהֶן בִּזְמַן שֶׁהֵן עוֹמְדִין[65] כָּךְ - הֲרֵי זֶה טָמֵא;
31 וְאִם אֵינוֹ נִרְאֶה בָּהֶן כְּשֶׁהֵן עוֹמְדִין כָּךְ - אֵין נִזְקָקִין
32 לוֹ. וּכְשֵׁם שֶׁהָאָדָם נִרְאֶה לְנִגְעוֹ, כָּךְ הוּא נִרְאֶה
33 לְתִגְלַחְתּוֹ[66]. שֶׁאִם לֹא יֵרָאֶה שֵׂעָר בְּכָל בְּשָׂרוֹ כְּשֶׁיַּעֲמֹד
34 עָרֹם כְּעוֹדֵר וּכְמוֹסֵק אוֹ כְּשֶׁתֵּשֵׁב הָאִשָּׁה כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרַנּוּ
35 - הֲרֵי זוֹ תִּגְלַחַת כְּשֵׂרָה, וְאֵין כֹּהֵן זָקוּק לְחַפֵּשׂ בִּשְׂאָר
36 מְקוֹמוֹת שֶׁמָּא נִשְׁאָר בָּהֶן שֵׂעָר, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא
37 צָרִיךְ לְגַלַּח הַכֹּל, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[67].

52) נגעים פ"ב, מי"ד. 53) לחפש. המקומות שאינם נראים אלא כשבודקים אותם במיוחד, נקראים בית הסתרים ואינם מטמאים בנגעים. ראה למעלה פ"ו ה"א. 54) זרועותיו, בבית השחי. 55) אשכיו. פירוש, במקום שהגוף מכסה את כיס האשכים ואינו נראה. 56) נגע הנראה לעיניים בלי טיפול כל שהוא. 57) שהוא טהור (למעלה פ"ז ה"א). אם נשארו מקומות בית הסתרים בלי נגע - אינם מעכבים את הטהרה. 58) יש מקומות שהם נסתרים בעמידה שכזו, ונגלים בעמידה באופן אחר. 59) כחופר אדמה שהוא מפשק רגליו. עמידה זו קובעת למקומות שברגל. 60) לוקט זיתים, שהוא מגביה ידו. כך בודקים המקומות שהזרועות מכסות. 61) לשה את העיסה, ודרכה לפשק קצת את רגליה, ומה שמתגלה אז אינו נקרא בית הסתרים, מפני שאין דרכה של אשה לחפור באדמה - מספיק שיעור זה. ואף־על־פי שבאיש מטמאים גם המקומות הנגלים כשהוא עודר ואינם נגלים בשעת לישה. 62) לנגע שהיא תחת הדד. 63) לנגע סביב בית השחי. 64) לא כאריגה בפלך שהיא יושבת ואורגת, אלא כאריגה בכלי גדול שעומדים ואורגים. 65) יש להוסיף את המלה "כך", וכן הוא בדפוס רומא (ר"מ). 66) במצורע שנתרפא, כתבה תורה (ויקרא יד, ט): "וגלח את כל שערו". ראה נגעים פ"ד מ"ב, ו'תוספות יום טוב' ומשנה אחרונה שם. 67) לקמן פי"א ה"א.

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) יבאר התולש סימני טומאה או הכוה המחייה או הקוצץ הנגע קודם שיבא לכהן או אחר כך, מי שנקצצה בהרתו שלא בכוונה, והתולש שערה לבנה אחת ונפלה השנייה וכו', ודין מי שהיתה בהרת בערלתו אם ימול, והנהגת המצורע המוחלט והמצורעת, מה בין מצורע מוסגר למצורע מוחלט, ודין שניהם לטומאה.

38 א. הַתּוֹלֵשׁ[2] סִימָנֵי טֻמְאָה[3], בֵּין כֻּלָּן בֵּין מִקְצָתָן, אוֹ
39 הַכּוֹוֶה אֶת הַמַּחְיָה[4], כֻּלָּהּ אוֹ מִקְצָתָהּ, אוֹ הַקּוֹצֵץ
40 הַנֶּגַע כֻּלּוֹ[5] מִבְּשָׂרוֹ אוֹ מִן הַבֶּגֶד אוֹ מִן הַבַּיִת, בֵּין
41 קֹדֶם שֶׁיָּבֹא לַכֹּהֵן בֵּין בְּתוֹךְ הֶסְגֵּר אוֹ בְּתוֹךְ הֶחְלֵט
42 אוֹ אַחַר הַפִּטּוּר - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה.
43 שֶׁנֶּאֱמַר: הִשָּׁמֶר[6] בְּנֶגַע הַצָּרַעַת לִשְׁמֹר מְאֹד וְלַעֲשׂוֹת
44 כְּכֹל אֲשֶׁר יוֹרוּ אֶתְכֶם הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִם

תִּשְׁמְרוּ - שֶׁלֹּא יִתְלַשׁ אוֹ שֶׁיָּקֵץ[7]. אֲבָל אֵינוֹ לוֹקֶה
עַד שֶׁיּוֹעִילוּ מַעֲשָׂיו, וְאִם לֹא הוֹעִילוּ - אֵינוֹ לוֹקֶה[8].
כֵּיצַד? הָיְתָה בּוֹ בַּהֶרֶת וּבָהּ שָׁלֹשׁ שְׂעָרוֹת לְבָנוֹת
וְתָלַשׁ אַחַת[9], כָּוָה מִקְצָת הַמִּחְיָה וְנִשְׁאַר מִמֶּנָּה
כַּעֲדָשָׁה[10] - אֵינוֹ לוֹקֶה, שֶׁהֲרֵי הוּא טָמֵא כְּשֶׁהָיָה.
וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וּמַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[11]. וְכֵן
הַמְגַלֵּחַ אֶת הַנֶּתֶק - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֶת הַנֶּתֶק[12] לֹא
יְגַלֵּחַ. וְאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיְּגַלֵּחַ כָּל הַנֶּתֶק בְּתַעַר[13]. וּמֵתָּר
לַמְּצֹרָע לִשָּׂא בְּמוֹט עַל כְּתֵפוֹ שֶׁיֵּשׁ בָּהּ הַצָּרַעַת[14]
וְלִקְשֹׁר הַסִּיב[15] עַל רַגְלוֹ, וְאִם הָלְכוּ סִימָנֵי טֻמְאָה -
יֵלְכוּ. וְהוּא שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לְכָךְ.

2) נגעים פ"ז, מ"ד. 3) שיער לבן שבבהרת, ושיער צהוב שבנתק. 4) בשר חי שבתוך הבהרת הוא סימן טומאה, ואם נכוותה אין דינה כמחיה ואינה מטמאה. 5) כלומר, עצמו ולא את סימני הטומאה שבו. והוא־הדין אם קצץ מקצתו. 6) וכל מקום שנאמר: "השמר", או "פן", או "אל" הוא לא־תעשה (מכות יז, ב ובכמה מקומות). 7) 'ספרי' פרשת כי־תצא פיסקא רעד. רבינו לא פירש מהו דין קוצץ נגע טהור לגמרי כגון בוהק. רש"י במסכת שבת קלב, ב - אומר בפירוש שעובר בלא־תעשה. 8) במס' שבת צד, ב - נחלקו רב ששת ורב נחמן בדין זה, רב ששת אמר פטור, ורב נחמן אומר חייב, ופסק כרב ששת (ב'תוספות' עירובין לב, א ד"ה רב ששת, כתבו בשם רבינו שמשון, ש'בעל הלכות גדולות' פוסק כרב ששת באיסורים, וכרב נחמן בדינים. וכן כתב שם הרא"ש בשם 'תשובות הגאונים'). 9) ונשארו שתיים והן מטמאות. 10) שיעור מחיה לטמא (למעלה פ"ג ה"א). 11) מדרבנן, ומספר המכות לפי שיקול דעת בית־הדין. 12) פירוש, שתי שערות הגובלות את הנתק (ראה פ"ח ה"ב וה"ג). 13) כתגלחת הטהרה (לקמן פי"א ה"א). 14) ואפשר שהמוט יעביר אותה (תוספתא שם פ"ג ה"ב). 15) חוטים הנכרכים סביב הדקל, ועושים מהם חבלים.

ב. הַתּוֹלֵשׁ סִימָנֵי טֻמְאָה אוֹ שֶׁכָּוָה אֶת הַמִּחְיָה עַד
שֶׁלֹּא בָּא אֵצֶל כֹּהֵן - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. וְכֵן אִם עָשָׂה
כֵּן בִּימֵי הֶסְגֵּר - הֲרֵי זֶה טָהוֹר לְאַחַר יְמֵי הֶסְגֵּר[16].
וְאִם תְּלָשָׁן אַחַר שֶׁהֶחְלַט כֹּהֵן - הֲרֵי זֶה מֻחְלָט
כְּשֶׁהָיָה, וְאֵין לוֹ טָהֳרָה עַד שֶׁתִּפְרַח הַצָּרַעַת בְּכֻלּוֹ אוֹ
עַד שֶׁתִּתְמַעֵט בַּהַרְתּוֹ מִכִּגְרִיס[17].

16) אם לא מצא סימן טומאה אחר. פסק כרבי עקיבא במשנה נגעים פ"ז מ"ד, מפני שבתוספתא שם ה"ג קיבלו דבריו רבן גמליאל ורבי יהושע (ראה ביאור הגר"א שם). 17) כחכמים במשנה, שם.

ג. מִי שֶׁנִּקְצְצָה בַּהַרְתּוֹ כֻּלָּהּ שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה - טָהוֹר[18].
קְצָצָהּ בְּכַוָּנָה: אִם קָצַץ כָּל הַבָּשָׂר הַחַי הַמַּקִּיפָהּ
אֲפִלּוּ כְּחוּט הַשַּׂעֲרָה - אֵין לוֹ טָהֳרָה עוֹלָמִית[19];
קְצָצָהּ בְּצִמְצוּם - אֵין לוֹ טָהֳרָה עַד שֶׁתִּפְרַח בְּכֻלּוֹ.

18) משנה, שם. 19) בתוספתא שם ה"ה אמרו, שבזה הכל מודים שאין לו טהרה כלל, אפילו אם תפרח בכולו. והטעם, שמא לא היתה פורחת בבשר החי שקצץ, אבל אם נשאר מקצת בשר חי ופרחה בכולו טהור אפילו לדעת רבי אליעזר במשנה (מפני שאפשר לתלות ולומר, כשם שפרחה באותו מקצת הנשאר, כך היתה פורחת בכל החוט המקיף): במה נחלקו? כשקצץ בצמצום את הבהרת. ורבינו פסק כחכמים, שם.

ד. הַתּוֹלֵשׁ[20] שַׂעֲרָה לְבָנָה אַחַת וְנָשְׁרָה הַשְּׁנִיָּה - הֲרֵי
זֶה טָהוֹר[21]. הָיוּ שָׁלֹשׁ, תָּלַשׁ שְׁתַּיִם וְנָשְׁרָה אַחַת -
הֲרֵי זֶה בְּטֻמְאָתוֹ[22]. הָיְתָה בּוֹ מִחְיָה כַּעֲדָשָׁה[23], כָּוָה
חֶצְיָהּ וְהָלַךְ חֶצְיָהּ - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. הָיְתָה יְתֵרָה
מִכַּעֲדָשָׁה: כָּוָה הַמּוֹתָר[24] וְהָלַךְ כַּעֲדָשָׁה - הֲרֵי זֶה
טָהוֹר[25]; כָּוָה כַּעֲדָשָׁה וְהָלַךְ הַמּוֹתָר - הֲרֵי זֶה טָמֵא.

20) תוספתא שם ה"ג וה"ד. 21) שאפילו אם לא תלש היה נטהר. 22) שאלמלי לא תלש היו נשארות שתי שערות. ומשמיענו, שאין אנו אומרים כשם שנשרה האחת שנשארה, כך היו נושרות גם השתים שנתלשו. 23) מצומצמת. 24) החלק העולה על עדשה מצומצמת. 25) מכיוון שגם בלי מעשיו הוא טהור. הכלל המונח ביסוד דינים אלה הוא: המעשה שעשה באיסור אינו מועיל לטהר, אבל גם אינה גורמת לטומאה במקרה שגם בלי מעשה האסור היה טהור.

ה. מִי שֶׁהָיְתָה[26] בַּהֶרֶת בְּעָרְלָתוֹ - יִמּוֹל, וְאַף עַל פִּי
שֶׁהִיא מִילָה שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּהּ[27]; שֶׁמְּצֹרַעַת עֲשָׂאָהּ דּוֹחָה אֶת
לֹא תַעֲשֶׂה בְּכָל מָקוֹם. וְאִם מָל וְהָלַךְ בְּעוֹר הָעָרְלָה
סִימָן שֶׁהָיָה מֻחְלָט בּוֹ[28] - הֲרֵי זֶה חַיָּב בְּקָרְבָּן
מְצֹרָע[29].

26) משנה, שם סוף הפרק. 27) גמרא שבת קלב, ב. מילה בזמנה היינו ביום השמיני ללידתו, ואחר יום זה הוא שלא בזמנה. 28) שכבר החליטו הכהן. 29) שהרי נטהר בטומאתו, אבל מוסגר שמל והעביר סימן הטומאה פטור מן הקרבן, מפני שלא נטמא מעולם (תוספתא שם פ"ג ה"ו).

ו. מִצֹּרַעַת עֲשָׂאָהּ[30] שֶׁיִּהְיֶה הַמְּצֹרָע הַמֻּחְלָט מְכֻסֶּה[31]
רֹאשׁ כָּל יְמֵי חִלּוּטוֹ, וְעוֹטֶה עַל שָׂפָם כְּאָבֵל,
וּפוֹרֵם[32] בְּגָדָיו, וּמוֹדִיעַ הָעוֹבְרִים עָלָיו שֶׁהוּא
טָמֵא; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַצָּרוּעַ אֲשֶׁר בּוֹ הַנֶּגַע וְגוֹמֵר.
אֲפִלּוּ כֹּהֵן גָּדוֹל[33] שֶׁנִּצְטָרַע פּוֹרֵעַ[34] וּפוֹרֵם, שֶׁעֲשָׂאָהּ
דּוֹחָה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה. וְאָסוּר בִּשְׁאִילַת שָׁלוֹם כָּל
יְמֵי חִלּוּטוֹ כְּאָבֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: וְעַל שָׂפָם יַעְטֶה -
שֶׁיִּהְיוּ שְׂפָתָיו דְּבוּקוֹת. אֲבָל קוֹרֵא וְשׁוֹנֶה וְדוֹרֵשׁ.
וְאָסוּר לְסַפֵּר וּלְכַבֵּס כָּל יְמֵי חִלּוּטוֹ. וְנוֹהֵג בְּכָל
הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ אֲפִלּוּ בְּשַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים. וְהֲרֵי
הוּא מֵתָּר בִּרְחִיצָה וּבְסִיכָה וּבִנְעִילַת הַסַּנְדָּל[35]
וּבְתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה[36] וְזוֹקֵף אֶת מִטָּתוֹ[37] כִּשְׁאָר
הָעָם.

30) כל זה כתוב בתורה (ויקרא יג, מה) ומבואר בגמרא

מועד קטן, דף טו וטז. 31) מלשונו של רבינו משמע, שפריעה האמורה בתורה, פירושה כיסוי הראש. וזוהי דעת רבי עקיבא במועד קטן טו, א. אולם ב'ספר המצוות' לא־תעשה קסג, פירש שהכוונה לגידול שיער, כרבי אליעזר שם, וכן פירש את האמור בכהן גדול (שם כא, י): "את ראשו לא יפרע", וכן פסק להלכה פ"ה מהל' כלי המקדש ה"ו. וצ"ע. 32) קורע. 33) שנאמר בו (שם) את ראשו לא יפרע ובגדיו לא יפרום. 34) ראה הערה ל. 35) כל שלושת הדברים הללו הם בעיה שלא נפשטה במועד קטן שם, ופסק להקל. 36) מחלוקת תנאים שם ז, ב - ופסק כרבי יהודה להקל. 37) ולא כאבל שצריך להפוך את המיטה.

1 **ז. דִּין הַמְּצֹרָע שֶׁיִּהְיֶה לוֹ מוֹשָׁב לְבַדּוֹ חוּץ לָעִיר,**
2 **שֶׁנֶּאֱמַר: מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשָׁבוֹ. וְדָבָר זֶה בָּעֲיָרוֹת**
3 **הַמֻּקָּפוֹת חוֹמָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד[38].**

38) במסכת כלים פ"א מ"ז, שנינו: עיירות המוקפות חומה מקודשות ממנה, שמשלחים מתוכן את המצורעין.

4 **ח. הַמְּצֹרַעַת[39] אֵינָהּ פּוֹרַעַת וְאֵינָהּ פּוֹרֶמֶת וְלֹא עוֹטָה**
5 **עַל שָׂפָם, אֲבָל יוֹשֶׁבֶת הִיא מִחוּץ לָעִיר וּמוֹדִיעָה**
6 **לָאֲחֵרִים שֶׁהִיא טְמֵאָה. וְלֹא הַמְּצֹרָעִים בִּלְבַד, אֶלָּא**
7 **כָּל הַמְטַמְּאִים אֶת הָאָדָם[40] חַיָּבִין לְהוֹדִיעַ לַכֹּל שֶׁהֵן**
8 **טְמֵאִין, כְּדֵי שֶׁיִּפָּרְשׁוּ מֵהֶן; שֶׁנֶּאֱמַר: וְטָמֵא טָמֵא**
9 **יִקְרָא - הַטָּמֵא מוֹדִיעַ שֶׁהוּא טָמֵא.**

39) משנה, סוטה כג, א. ובגמרא שם למדו זה מן הכתוב (שם יג, מד) "איש צרוע הוא" ולא אשה. 40) 'תורת כהנים' נגעים פי"ב ה"ט.

10 **ט. וְטֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס פּוֹרֵעַ וּפוֹרֵם וְעוֹטֶה עַל**
11 **שָׂפָם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סָפֵק[41].**

41) ומחמירים בו כמו בכל ספק של תורה.

12 **י. אֶחָד מְצֹרָע מֵסְגֵּר וְאֶחָד[42] מְצֹרָע מֵחְלָט לְעִנְיַן**
13 **טֻמְאָה[43]. וְאֵין בֵּין מְצֹרָע מֵסְגֵּר לִמְצֹרָע מֵחְלָט לְעִנְיַן**
14 **טֻמְאָה, אֶלָּא פְּרִיעָה וּפְרִימָה וְתִגְלַחַת וְצִפֳּרִים,**
15 **שֶׁהַטָּהוֹר מִתּוֹךְ הֶסְגֵּר פָּטוּר מִן הַתִּגְלַחַת וּמִן**
16 **הַצִּפֳּרִים וְהַטָּהוֹר מִתּוֹךְ הֶחְלֵט חַיָּב בָּהֶן, אֲבָל טֻמְאַת**
17 **שְׁנֵיהֶן שָׁוָה בְּכָל דָּבָר.**

42) דין אחד לשניהם. 43) אבל לענין חיוב קרבנות אינם שוים, שהמוחלט חייב להביא אשם ולוג שמן, והטהור מתוך הסגר אינו מביא. ולמה הוציא רבינו כאן מן הכלל פריעה ופרימה תגלחת וציפורים, ולא כתב קרבנות? מפני שמדובר לפני טהרתו, וכל ד' הדברים שמונה רבינו הם בעודו בטומאתו, אבל קרבנות מביא אחרי שנטהר (ראה לקמן פי"א ה"ב).

18 **יא. הַמְּצֹרָע[44] - אָב מֵאָבוֹת הַטֻּמְאוֹת[45]. מְטַמֵּא אָדָם**
19 **וְכֵלִים בְּמַגָּעוֹ וּכְלֵי חֶרֶס בַּאֲוִירוֹ[46], וּמְטַמֵּא אָדָם**
20 **בְּמַשָּׂא[47], וּמְטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב[48] אֲפִלּוּ תַּחַת אֶבֶן[49]**
21 **כְּזַב וּכְזָבָה. שֶׁנֶּאֱמַר: וְכִבֵּס בְּגָדָיו וְטָהֵר. מִפִּי**
22 **הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁטָּהֵר מִלְּטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב[50].**
23 **וְאֶחָד הַמֻּסְגָּר וְאֶחָד הַמֻּחְלָט בְּכָל אֵלּוּ[51].**

44) כלים פ"א ה"א. 45) הטומאות שמטמאות אדם וכלים נקראות אב הטומאה, והנוגע בהן נעשה ראשון לטומאה והוא מטמא אוכלין ומשקין אבל לא אדם וכלים. 46) כלי חרס אינו מיטמא כשנגעה טומאה בדופנו החיצון אלא מתוכו, ואפילו לא נגעה הטומאה בכלי עצמו אלא היתה תלויה באוירו – טמא (ראה הל' כלים פי"ג ה"א וה"ב). 47) אף־על־פי שלא נגע בו, כגון שישב על קרש ובא זה והרים את הקרש מצדו השני, בין אם הטמא הרים את הטהור ובין להיפך. 48) שם מ"ד. אם שכב או ישב על סדינים וכדומה – טמאים, ואפילו אם היו עשרה סדינים זה תחת זה והמצורע שכב או ישב על העליון ולא נגע באחרים – כולם טמאים. 49) שהיו הסדינים תחת אבן והוא ישב על האבן, אין האבן מצילה מן הטומאה (ראה כסף־משנה, שהקשה מפסחים סז, שאמרו שם: זב חמור ממצורע, שכן עושה משכב ומושב. וראה משנה־למלך כאן). 50) ומשמע שלפני־זה מטמא משכב ומושב. 51) כמו שנתבאר בהלכה הקודמת.

24 **יב. חֻמְרָא יְתֵרָה יֵשׁ בִּמְצֹרָע, שֶׁמְּטַמֵּא בְּבִיאָתוֹ[52]**
25 **לְבַיִת, בֵּין בִּימֵי הֶחְלֵט בֵּין בִּימֵי הֶסְגֵּר. כֵּיצַד? נִכְנַס**
26 **לְבַיִת - נִטְמָא[53] כָּל אֲשֶׁר בַּבַּיִת, בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים,**
27 **אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגַע בָּהֶן, נַעֲשׂוּ רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה.**
28 **שֶׁנֶּאֱמַר: מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשָׁבוֹ[54] - מַה הוּא טָמֵא[55],**
29 **אַף מוֹשָׁבוֹ טָמֵא. הָיָה עוֹמֵד תַּחַת הָאֵילָן וְעָבַר אָדָם**
30 **טָהוֹר תַּחַת הָאֵילָן - נִטְמָא[56]. הָיָה הַטָּהוֹר עוֹמֵד תַּחַת**
31 **הָאֵילָן וְעָבַר הַמְּצֹרָע תַּחְתָּיו - לֹא טִמְּאָהוּ; וְאִם עָמַד**
32 **- נִטְמָא, שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂה לוֹ מוֹשָׁב. סָפֵק עָמַד סָפֵק לֹא**
33 **עָמַד - טָהוֹר[57]. הִכְנִיס הַמְּצֹרָע רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ[58] לְבַיִת -**
34 **נִטְמָא כֹּל שֶׁיֵּשׁ בְּתוֹכוֹ[59]. נִכְנַס[60] לְבֵית הַכְּנֶסֶת -**
35 **עוֹשִׂין לוֹ מְחִיצָה גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים[61] וּרְחָבָה**
36 **אַרְבַּע אַמּוֹת[62] עַל אַרְבַּע אַמּוֹת, וְנִכְנָס רִאשׁוֹן וְיוֹצֵא**
37 **אַחֲרוֹן, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה מוֹשָׁבוֹ לְבַדּוֹ וְלֹא יַעֲמֹד עִם הָעָם**
38 **בְּעִרְבּוּב וִיטַמֵּא אוֹתָם.**

52) שם. ונגעים פי"ג, מי"א. 53) משמע אפילו לא שהה כהרף עין, ויצא. כדעת תנא־קמא במשנה נגעים שם. 54) המקום שהוא נמצא בו. 55) 'תורת כהנים' פי"ב, הי"ד. 56) דין זה והבאים אחריו עד "ואם עמד נטמא", מבוארים במס' נגעים שם מ"ז. 57) משנה, טהרות פ"ו, מ"ב. ראה מה שכתב רבינו שם בפירושו. 58) ושאר גופו מחוץ לבית. 59) נגעים, שם מ"ח. 60) כלומר, כשהוא רוצה להכנס. 61) מכל צד. 62) והשטח המוקף מחיצות אלו דינו כחדר בפני עצמו שהוא "מושבו", ובית הכנסת מחוץ למושבו, אבל שטח מוקף מחיצות נמוכות מעשרה טפחים או קצרות מארבע אמות אינו מושב בפני עצמו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

יום חמישי י' סיון ה'תשע"ו

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) יבאר שטהרת המצורע ותגלחתו מצוות־עשה וכיצד מטהרים אותו, ודין שחיטת הצפור והתגלחת והזייה, ושאר מעשיו אם כשרים בלילה, ודין טהרת מצורע איפה ומתי נוהגת, והכשרים לטהר מצורע, ואם מטהרים שנים כאחת, צפור השחוטה והמשתלחת אם הן מותרות בהנאה וכל דיניהן.

1 **א. טָהֳרַת מְצֹרָע מִצְוַת עֲשֵׂה[2], וְתִגְלַחְתּוֹ כְּשֶׁיִּטְהַר**
2 **מִצְוַת עֲשֵׂה[3]. כֵּיצַד מְטַהֲרִין אֶת הַמְּצֹרָע? מֵבִיא**
3 **מִזְרָק[4] שֶׁל חֶרֶשׂ חָדָשׁ, וְקַבָּלָה הִיא[5] שֶׁיִּהְיֶה [חָדָשׁ],**
4 **וְנוֹתֵן לְתוֹכוֹ רְבִיעִית[6] מַיִם חַיִּים[7] הָרְאוּיִין לְקַדֵּשׁ**
5 **אוֹתָן מֵי חַטָּאת[8], וְשִׁעוּר זֶה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וּמֵבִיא**
6 **שְׁתֵּי צִפֳּרִים דְּרוֹר[9] טְהוֹרוֹת[10] לְשֵׁם טָהֳרַת צָרַעַת[11],**
7 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְלָקַח לַמְטַהֵר. וְשׁוֹחֵט אֶת הַבְּרוּרָה[12]**
8 **שֶׁבִּשְׁתֵּיהֶן עַל הַמַּיִם שֶׁבִּכְלִי חֶרֶס, וּמְמַצֶּה עַד שֶׁיִּהְיֶה**
9 **הַדָּם נִכָּר בַּמַּיִם, וְחוֹפֵר וְקוֹבֵר הַצִּפּוֹר הַשְּׁחוּטָה**
10 **בְּפָנָיו[13]. וְדָבָר זֶה קַבָּלָה מִפִּי הַשְּׁמוּעָה. וְנוֹטֵל עֵץ**
11 **אֶרֶז, וּמִצְוָתוֹ שֶׁיִּהְיֶה אָרְכּוֹ אַמָּה וְעָבְיוֹ כִּרְבִיעַ כֶּרַע**
12 **מִכַּרְעֵי הַמִּטָּה[14], וְאֵזוֹב שֶׁאֵין לוֹ שֵׁם לְוַי[15], כְּמוֹ**
13 **שֶׁבַּאַרְנוּ, אֵין פָּחוֹת מִטֶּפַח[16], וּשְׁנֵי תּוֹלַעַת[17], מִשְׁקָלוֹ**
14 **שֶׁקֶל. וְאִם טְעָמוֹ[18] - פְּסָלוֹ[19], כִּצְבִיעַת הַתְּכֵלֶת[20]. וְכָל**
15 **הַשְּׁעוּרִים - הֲלָכָה[21]. וְלוֹקֵחַ עִם שְׁלָשְׁתָּן הַצִּפּוֹר**
16 **הַחַיָּה. וְאַרְבָּעָה מִינִין אֵלּוּ[22] מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה. וְעֵץ**
17 **אֶרֶז וְאֵזוֹב שֶׁנִּתְקַלְּפוּ[23] - פְּסוּלִין. וְכוֹרֵךְ הָאֵזוֹב עִם**
18 **הָאֶרֶז בְּלְשׁוֹן שֶׁל זְהוֹרִית[24], וּמַקִּיף[25] לָהֶן רָאשֵׁי**
19 **אֲגַפַּיִם וְרֹאשׁ הַזָּנָב שֶׁל צִפּוֹר הַחַיָּה, וְטוֹבֵל אַרְבַּעְתָּן**
20 **בַּמַּיִם שֶׁבִּכְלִי וּבְדָם שֶׁעֲלֵיהֶן, וּמַזֶּה שֶׁבַע פְּעָמִים עַל**
21 **אַחַר יָדוֹ שֶׁל מְצֹרָע, וּמְשַׁלֵּחַ אֶת הַצִּפּוֹר. וְכֵיצַד**
22 **מְשַׁלְּחָהּ? עוֹמֵד בָּעִיר וְזוֹרְקָהּ חוּץ לַחוֹמָה. וְאֵינוֹ**
23 **הוֹפֵךְ פָּנָיו לֹא לַיָּם וְלֹא לָעִיר וְלֹא לַמִּדְבָּר[26],**
24 **שֶׁנֶּאֱמַר: מִחוּץ לָעִיר אֶל פְּנֵי הַשָּׂדֶה. שִׁלְּחָהּ וְחָזְרָה**
25 **- חוֹזֵר וּמְשַׁלְּחָהּ, אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים[27]. וְאַחַר כָּךְ**
26 **מְגַלֵּחַ הַכֹּהֵן אֶת הַמְּצֹרָע. כֵּיצַד מְגַלְּחוֹ[28]? מַעֲבִיר**
27 **תַּעַר עַל כָּל בְּשָׂרוֹ הַנִּרְאֶה, אֲפִלּוּ בֵּית הַשָּׁחִי וּבֵית**
28 **הָעֲרָוָה שֵׂעָר שֶׁעַל כָּל הַגּוּף, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה כִּדְלַעַת.**
29 **שֶׁנֶּאֱמַר: אֶת כָּל שְׂעָרוֹ[29]. אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר רֹאשׁוֹ**
30 **וּזְקָנוֹ וְגַבּוֹת עֵינָיו[30]? לְרַבּוֹת כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן, וּלְמַעֵט**
31 **שֵׂעָר שֶׁבְּתוֹךְ הַחֹטֶם, לְפִי שֶׁאֵינוֹ נִרְאֶה[31]. וְאַחַר כָּךְ**
32 **מְכַבֵּס בְּגָדָיו וְטוֹבֵל, וְיִטְהַר מִלְּטַמֵּא בְּביאָה וּמִלְּטַמֵּא**
33 **מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב, וְיִכָּנֵס לִפְנִים מִן הַחוֹמָה, וּמוּנֶה**
34 **שִׁבְעַת יָמִים. וְאָסוּר בָּהֶן בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה, שֶׁנֶּאֱמַר:**
35 **מִחוּץ לְאָהֳלוֹ[32] - מְלַמֵּד שֶׁאָסוּר בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה.**
36 **וְהַמְּצֹרַעַת מֻתֶּרֶת[33] בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה.**

2) מצוה זו כוללת כל האמור בתורה (ויקרא יד, ד - ח) וגם תגלחת ראשונה בכלל. 3) בפני עצמה. והכוונה לתגלחת שנייה שהכהן מגלחו ביום השביעי לתגלחתו הראשונה. כן כתב רבינו במפורש בספר המצוות עשה קיא. [בספר המצוות שם מבאר רבינו למה תגלחת שנייה אינה כלולה במצוה של הבאת הקרבנות, ואף על פי שזו וזו הן גמר הטהרה: "...תכלית תגלחתו היא טהרתו מלטמא ... ואילו תכלית הבאת קרבנותיו היא להשלים כפרתו"]. 4) ספל גדול. 5) אמנם בגמרא סוטה טו, ב דרשו "מה מים חיים שלא נעשתה בהם מלאכה אף כלי שלא נעשתה בו מלאכה" סובר רבינו שדרשה זו "אסמכתא" ואינה דרשה גמורה. 6) רביעית הלוג - שמונים גרם בערך. 7) מי מעיין או נהרות שוטפים. 8) לתת בהם אפר פרה אדומה להזאה על אדם שנטמא במת. 9) מין צפרים חפשיות, שאינן מקבלות תרבות. 10) כשרות לאכילה. 11) שיקח אותן הכהן בכוונה לשם טהרת צרעת, אבל אינו צריך לקבוע, שלוקח לטהרת מצורע זה. דין זה שנינו בתורת כהנים מצורע פרשתא א הלכה ו: "ולקח למיטהר" לשם מיטהר, בין איש בין אשה בין קטן, מיכן אמרו: לקח לאיש כשרות לאשה, לאשה כשרות לאיש, לבית כשר למצורע, למצורע כשר לבית. 12) הבריאה יותר. 13) בפני המצורע. 14) נגעים פרק י"ד משנה ו. ולא נתפרש שיעור כרע המטה. 15) אלא קוראים לו "איזוב" סתם והוא שיח ראוי למאכל אדם. 16) נדה כו, א תני רבי חייא: איזוב - טפח. 17) צמר צבוע במיץ גרגירים אדומים שבתוכם כמו יתוש ומכאן השם "תולעת". ויש מפרשים צמר צבוע בדם תולעת או בנוזל המתמצה מביצי תולעת. 18) פירוש, אם טבל בנוזל זה צמר אחר. 19) פסול לצבוע בו הצמר לטהרת צרעת. 20) תכלת הוא צמר צבוע בדם ברייה שבים, ששמה חילזון. וגם בה פוסלת טעימה. 21) קבלה איש מפי איש עד משה רבינו, שקיבלה מסיני (עירובין ד, א ובכמה מקומות בתלמוד). 22) צפרים, ארז, איזוב ושני תולעת. 23) שהורדה קליפתם. 24) היא תולעת השני שנאמרה למעלה, ומפני שהיא ארוכה וכתבנית של לשון נקראה: לשון של זהורית. 25) מקרב, אבל אינו קושר אותה. וכן במסכת ביצה לב, ב "אין מקיפים שתי חביות", בעירובין ל, ב "שלא מן המוקף", בחולין מו, ב אין מקיפין בבועי, ועוד. 26) בתורת כהנים פרשת מצורע פרשתא ב הלכה ה אנו שונים: שלא יעמוד ביפו וישלחנה לים, שלא יעמוד בגבת וישלחנה למדבר, שלא יעמוד חוץ לעיר וישלחנה לעיר. 27) תוספתא נגעים פרק ח הלכה ד. שם אמרו: "חמש ושש פעמים" ומובן שהכוונה הרבה פעמים בלי הגבלה, והמדובר, כשלא הגיעה עדיין אל השדה, אבל כשהגיעה לשדה דינה ככל הצפרים והיא מותרת באכילה ולטהרת מצורע אחר. 28) תגלחת ראשונה. 29) לרבות מקומות שאינם גלויים. 30) פסוק זה נכתב בתגלחת שנייה, ולמדו ראשונה משנייה. 31) כלל, ואינו דומה לשיער של בית השחי, שנגלה לפעמים כשהאדם מגביה זרועו (כסף משנה). 32) "וישב מחוץ לאהלו שבעת ימים" ודרשו (בגמרא מועד קטן ז, ב) אהלו זו אשתו. 33) כריתות ח, ב "מחוץ לאהלו" ולא מחוץ לאהלה. לא ביאר רבינו אם אסור בתשמיש המטה בימי חלוטו (לפני ריפויו). במועד קטן ז, ב נחלקו בזה רבי יוסי ברבי יהודה ורבי ושם אמרו שהמלך יותם נולד לעוזיהו בימי צרעתו,

ומזה למד רבי שמותר בתשמיש המטה, שהרי עוזיהו שמר על המצוות כמו שכתוב (מלכים־ב טו, ג): "ויעש הישר בעיני ד'". ונכשל רק בהקרבת קרבנות.

ב. כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים[34] הָאֵלּוּ עֲדַיִן הוּא אַב הַטֻּמְאָה. מְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים בְּמַגָּע, לֹא בְּמַשָּׂא. שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְכִבֵּס אֶת בְּגָדָיו וְגוֹמֵר - מִלַּמֵּד שֶׁהָיָה מְטַמֵּא בְּגָדִים. וּכְשֵׁם שֶׁהָיָה מְטַמֵּא בְּגָדִים בְּמַגָּע, כָּךְ מְטַמֵּא אָדָם בְּמַגָּע; שֶׁכָּל הַמְטַמֵּא בְּגָדִים - מְטַמֵּא אָדָם. וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְגַלְּחוֹ הַכֹּהֵן תִּגְלַחַת שְׁנִיָּה רָאשׁוֹנָה, וּמְכַבֵּס בְּגָדָיו וְטוֹבֵל, וְיִטְהַר מִלְּטַמֵּא אֲחֵרִים, וַהֲרֵי הוּא כְּכָל טְבוּלֵי יוֹם[35] וְאוֹכֵל בְּמַעֲשֵׂר. הֶעֱרִיב שִׁמְשׁוֹ - אוֹכֵל בִּתְרוּמָה[36]; הֵבִיא כַּפָּרָתוֹ - אוֹכֵל בַּקָּדָשִׁים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[37].

34) נגעים פרק י"ד משנה ב: "מטמא כשרץ", ושרץ מטמא אדם וכלים במגע ולא במשא. 35) טמא שטבל ביום נקרא טבול יום עד שקיעת השמש ואסור לאכול תרומה וקדשים ומותר באכילת מעשר שני. 36) אף על פי שלא הקריב עדיין קרבנותיו, שמחוסרי כפרה מותרים באכילת תרומה. 37) בפרק א מהלכות מחוסרי כפרה הלכה א.

ג. כְּשֶׁהוּא מְגַלֵּחַ בִּשְׁתֵּי הַתִּגְלָחוֹת אֵינוֹ מְגַלֵּחַ אֶלָּא בְּתַעַר. וְאִם גִּלַּח שֶׁלֹּא בְּתַעַר אוֹ שֶׁהִנִּיחַ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת - לֹא עָשָׂה כְּלוּם. וְאֵינוֹ מְגַלְּחוֹ אֶלָּא כֹּהֵן. וְאִם שִׁיֵּר שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת בְּתִגְלַחַת רִאשׁוֹנָה וְגִלְּחָן בַּשְּׁנִיָּה - לֹא עָלְתָה לוֹ אֶלָּא תִּגְלַחַת אַחַת בִּלְבַד, וַהֲרֵי הִיא רִאשׁוֹנָה[38]. וְכָל הַיּוֹם כָּשֵׁר לְטָהֲרַת הַמְּצֹרָע.

38) וצריך תגלחת שנייה אחר שבעת ימים.

ד. תִּגְלַחַת[39] הַמְּצֹרָע וּטְבִילָתוֹ וְהַזָּאָתוֹ אֵינָן מְעַכְּבוֹת זוֹ אֶת זוֹ, וּשְׁאָר כָּל מַעֲשָׂיו מְעַכְּבִים.

39) בתוספתא שם הלכה ו אמרו: "תגלחת של (מצוה) מצורע, טבילתו והזאתו מעכבים ושאר כל מעשיו אינם מעכבים". ובתורת כהנים פרשת מצורע פרשתא ב הלכה ד למדו, שדברים הנעשים בגופו של המצורע - מעכבים, והנעשים שלא בגופו, כגון שליחת הציפור החיה וכיבוס בגדים, אינם מעכבים.

ה. שְׁחִיטַת הַצִּפּוֹר וְהַתִּגְלַחַת וְהַהַזָּיָה - בַּיּוֹם, וּשְׁאָר כָּל מַעֲשָׂיו - בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה. אֵלּוּ - בַּאֲנָשִׁים, וּשְׁאָר כָּל מַעֲשָׂיו - בֵּין בַּאֲנָשִׁים בֵּין בְּנָשִׁים. אֵלּוּ - בְּכֹהֲנִים, וּשְׁאָר כָּל מַעֲשָׂיו - בֵּין בְּכֹהֲנִים בֵּין בְּיִשְׂרָאֵל.

ו. טָהֳרַת מְצֹרָע זוֹ נוֹהֶגֶת בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ, בִּפְנֵי הַבַּיִת וְשֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת. וְכֹהֵן שֶׁטִּמְּאוֹ מִצְוָה לְטַהֲרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: לְטַהֲרוֹ אוֹ לְטַמְּאוֹ. וְהַכֹּל כְּשֵׁרִין[40] לְטַהֵר אֶת הַמְּצֹרָע, אֲפִלּוּ זָב[41] וַאֲפִלּוּ טְמֵא מֵת. וְאֵין מְצֹרָע מְטַהֵר מְצֹרָע. וְאֵין מְטַהֲרִין שְׁנֵי מְצֹרָעִין כְּאַחַת, שֶׁאֵין עוֹשִׂין מִצְוֹת חֲבִילוֹת.

40) כל הכהנים. 41) בתורת כהנים פרשת מצורע פרשתא א, ה, דרשו שטהרת מצורע היא בכהן שמותר לו להיכנס למחנה, אשר המצורע אסור להיכנס לה, ולפיכך כהן מצורע אינו כשר לטהרת מצורע, ומכאן נלמד שזב וטמא מת, שאינם משתלחים מחוץ לערים מוקפות חומה כמצורע - כשרים לטהרה.

ז. עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנֵי תּוֹלַעַת שֶׁטְּהֵר בָּהֶן מְצֹרָע זֶה - מְטַהֵר בָּהֶן מְצֹרָעִים אֲחֵרִים. וְכֵן צִפּוֹר הַמִּשְׁתַּלַּחַת מֵתָּר לְטַהֵר בָּהּ מְצֹרָעִים אֲחֵרִים מֵאַחַר שֶׁנִּשְׁתַּלְּחָה, וּמֵתֶּרֶת בַּאֲכִילָה[42]. אֲבָל הַצִּפּוֹר הַשְּׁחוּטָה אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה. וּמֵאֵימָתַי תֵּאָסֵר? מִשְּׁעַת שְׁחִיטָתָהּ. שְׁחָטָהּ וְאֵין שָׁם אֵזוֹב וְלֹא עֵץ אֶרֶז וְלֹא שְׁנֵי תּוֹלַעַת[43] - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה, שֶׁשְּׁחִיטָה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה שְׁמָהּ שְׁחִיטָה[44]. וְהָאוֹכֵל כְּזַיִת מִצִּפּוֹר הַשְּׁחוּטָה - עוֹבֵר עַל עֲשֵׂה וְעַל לֹא תַעֲשֶׂה. שֶׁנֶּאֱמַר: וְזֶה אֲשֶׁר לֹא תֹאכְלוּ מֵהֶם. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזֶּה לְרַבּוֹת הַצִּפּוֹר הַשְּׁחוּטָה. וְנֶאֱמַר: טְהוֹרָה תֹּאכֵלוּ - הָא אַחֶרֶת לֹא תֹאכֵלוּ; וְלָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה - עֲשֵׂה.

42) והמדובר כשהגיעה לשדה וחזרה, אבל אם חזרה תיכף אחר שילוחה ולא הגיעה כלל לשדה, כתב רבינו למעלה בהלכה א שצריך לשלחה אפילו מאה פעמים. 43) ואמרנו למעלה בהלכה א שהבאתם מעכבת ואם כן השחיטה לא נעשתה כהלכתה. 44) מחלוקת תנאים שם ורבינו פוסק בכל מקום ששחיטה שאינה ראוייה שמה שחיטה (פרט לכיסוי הדם).

ח. אֵין לוֹקְחִין שְׁתֵּי הַצִּפֳּרִים מִצִּפֳּרֵי עִיר הַנִּדַּחַת, וְלֹא מִצִּפֳּרִים שֶׁהֶחֱלִיפָן בַּעֲבוֹדָה זָרָה, וְלֹא מִצִّפֳּרִים שֶׁהָרְגוּ אֶת הַנֶּפֶשׁ. וּמִצְוָתָן[45] שֶׁיִּהְיוּ שְׁתֵּיהֶן שָׁווֹת בְּמַרְאֶה, בְּקוֹמָה וּבְדָמִים, וּלְקִיחָתָן כְּאַחַת. אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן שָׁווֹת אוֹ שֶׁלָּקַח אַחַת הַיּוֹם וְאַחַת לְמָחָר - כְּשֵׁרוֹת. לָקַח שְׁתֵּי הַצִּפֳּרִים לְשֵׁם אִישׁ - כְּשֵׁרוֹת לְטַהֵר בָּהֶן אִשָּׁה; לְשֵׁם אִשָּׁה - כְּשֵׁרוֹת לְטַהֵר בָּהֶן אִישׁ; לְטַהֵר בָּהֶן בַּיִת מְנֻגָּע - כְּשֵׁרוֹת לְטַהֵר אָדָם; לְקָחָן לְאָדָם - כְּשֵׁרוֹת לְבַיִת מְנֻגָּע. שֶׁנֶּאֱמַר: וְלָקַח לַמְטַהֵר.

45) לכתחילה.

ט. שָׁחַט[46] אַחַת מֵהֶן וְנִמְצֵאת שֶׁלֹּא הָיְתָה דְּרוֹר - יִקַּח זוּג לַשְּׁנִיָּה, וְהָרִאשׁוֹנָה מֻתֶּרֶת בַּאֲכִילָה. שָׁחַט הָאַחַת וְנִמְצֵאת טְרֵפָה - יִקַּח זוּג לַשְּׁנִיָּה, וְהָרִאשׁוֹנָה מֻתֶּרֶת בַּהֲנָאָה.

46) לשון המשנה שם, ובתוספתא שם פרק ח הלכה ח ישנן גירסאות שונות. ראה ראב"ד וכסף משנה ולחם משנה, ולהלכה: אם השחוטה אינה דרור יקח זוג לשנייה, שהרי לא נקבע לה עדיין בן זוג דרור, והראשונה מותרת באכילה, מפני שאינה ציפור מצורע: ואם רצה המצורע רשאי הוא להביא שתי ציפורים אחרות ואז שתיים הראשונות מותרות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

באכילה (לפי התוספתא), שציפור אחת אינה נקבעת אלא זוג; אם שחט אחת ונמצאת טריפה מותרת בהנאה ואסורה באכילה מפני הטריפות. ואף על פי שרבינו פסק למעלה בהלכה ז ששחיטה שאינה ראוייה שמה שחיטה, אין שחיטת הטריפה מועילה לקבוע את השנייה כבת זוגה, מפני שהתורה כתבה "חיות טהורות" ולמדו מזה בתורת כהנים פרשת מצורע א, יב, שטריפות אינן כשרות לטהרת מצורע. וכל אלו הדינים כוחם יפה גם כשהשנייה אינה דרור או שנולדה בה טריפות לפני שחיטת הראשונה.

1 **י. נִשְׁפַּךְ הַדָּם[47] - מַנִּיחִין אֶת הַמִּשְׁתַּלַּחַת עַד**
2 **שֶׁתָּמוּת[48]. מֵתָה הַמִּשְׁתַּלַּחַת - יִשְׁפַּךְ הַדָּם[49] וְיִקַּח**
3 **שְׁתַּיִם אֲחֵרוֹת.**

47) לפני ההזאות. 48) ואסור לקחת לה בת זוג, מפני ששחיטת הראשונה קבעה אותה לבת זוגה ואינה ראוייה לזוג אחר, מה שאין כן כשנטרפה לפני השחיטה, ששחיטה פסולה אינה קובעת. מובן שגם השחוטה אסורה בהנאה. 49) המדובר, כשמתה לפני ההזאות, שהזאות מעכבות, אבל אם מתה המשתלחת אחר ההזאות - נטהר המצורע והשילוח אינו מעכב.

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) יבאר שיעור צרעת בגדים וכמה סימני טומאה יש בהם ואם מצטרפין, וכל דיניהם, קרחת וגבחת הבגדים, ואם הם צבועים או שתיו צבוע וערבו לבן, ודין כמה שיעור בגד מטמא בנגעים.

4 **א. צָרַעַת בְּגָדִים - כְּגִרִיס[2], כְּצָרַעַת אָדָם; אֲבָל פָּחוֹת**
5 **מִכְּגִרִיס - טָהוֹר. וּשְׁלֹשָׁה סִימָנֵי טֻמְאָה יֵשׁ בָּהֶן:**
6 **יְרַקְרַק, אֲדַמְדַּם, וְהַפִּשְׁיוֹן. וּשְׁלָשְׁתָּן מְפֹרָשִׁין**
7 **בַּתּוֹרָה[3]. יְרַקְרַק הוּא הַיָּרֹק שֶׁבַּיְּרַקִּין[4], שֶׁהוּא יָרֹק**
8 **הַרְבֵּה, כְּכְנַף הַטָּוָס וּכְהוּצִי הַדֶּקֶל[5]; וַאֲדַמְדַּם הוּא**
9 **אָדֹם שֶׁבָּאֲדֻמִּים, שֶׁהוּא אָדֹם הַרְבֵּה, כִּזְהוֹרִית[6] יָפָה.**
10 **וּשְׁנֵי מַרְאוֹת אֵלּוּ מִצְטָרְפִין[7] זֶה עִם זֶה. בְּמַרְאֵה**
11 **יְרַקְרַק אוֹ אֲדַמְדַּם מַסְגִּירִין אֶת הַבֶּגֶד, וְאִם עָמַד**
12 **בְּמַרְאֶה זֶה שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת[8] - מַחְלִיטִין וְשׁוֹרְפִין[9]. וְכֵן**
13 **אִם פָּשָׂה[10] - מַחְלִיטִין וְשׁוֹרְפִין[11]. כֵּיצַד? בֶּגֶד**
14 **שֶׁנִּרְאָה בּוֹ נֶגַע יְרַקְרַק אוֹ אֲדַמְדַּם - מַסְגִּירוֹ שִׁבְעַת**
15 **יָמִים, וּבַשְּׁבִיעִי רוֹאֶה: אִם פָּשָׂה - מַחְלִיטוֹ וְשׁוֹרֵף**
16 **אֶת כָּל הַבֶּגֶד[12]; וְאִם עָמַד בְּמַרְאֵהוּ וְלֹא פָּשָׂה, אוֹ**
17 **שֶׁפָּשָׂה וְכָהָה[13] מִשְּׁנֵי הַמַּרְאוֹת שֶׁהֶסְגֵּר בָּהֶן, אוֹ**
18 **שֶׁהוֹסִיף הַמַּרְאֶה לְהַאְדִּים וּלְהוֹרִיק וְלֹא פָּשָׂה - יְכַבֵּס**
19 **מְקוֹם הַנֶּגַע וַיַּסְגִּיר שִׁבְעַת יָמִים שֵׁנִית[14]. וּבְסוֹף**
20 **שָׁבוּעַ שֵׁנִי, שֶׁהוּא יוֹם שְׁלֹשָׁה עָשָׂר, רוֹאֶה: אִם כָּהָה**
21 **לְמַרְאֶה שְׁלִישִׁית[15] - הֲרֵי זֶה טָעוּן כִּבּוּס וְטָהוֹר[16];**
22 **וְאִם נִשְׁתַּנָּה הַנֶּגַע מִמַּה שֶׁהָיָה, כְּגוֹן שֶׁהָיָה יְרַקְרַק**
23 **וְנַעֲשָׂה אֲדַמְדַּם אוֹ אֲדַמְדַּם וְנַעֲשָׂה יְרַקְרַק - קוֹרֵעַ**
24 **מְקוֹם הַנֶּגַע וְשׁוֹרֵף[17] מַה שֶּׁקָּרַע, וְתוֹפֵר מַטְלִית[18]**
25 **בַּמָּקוֹם שֶׁקָּרַע, וּפוֹטֵר שְׁאָר הַבֶּגֶד, וּמְכַבְּסוֹ כֻּלּוֹ**
26 **כִּבּוּס שֵׁנִי וּמִטְּבִילוֹ וְטָהֵר; וְאִם עָמַד בַּמַּרְאֶה שֶׁהֶסְגֵּר**
27 **בּוֹ בַּתְּחִלָּה - יַחְלִיטוֹ וְיִשְׂרֹף אֶת כֻּלּוֹ[19].**

2) 'תורת כהנים' פרשת נגעים פרק יד, ה"ד. ראה למעלה פ"א ה"ז. 3) ויקרא יד, מט. 4) שם ה"ב. 5) עלים של עץ התמר. 6) צמר צבוע אדום. פסק כסומכוס, בתוספתא נגעים פ"א ה"ג. 7) 'תורת כהנים' שם ה"ב. 8) שני הסגרים בני שבוע ימים. 9) את כל הבגד. 10) בשבוע ראשון. 11) מיד, בלי הסגר שני. 12) מפורש בתורה (שם יג, נב). 13) ומראהו ירוק בינוני או אדום בינוני. 14) שני המקרים הראשונים, היינו: א. עמד במראהו אבל לא פשה, ב. פשה וכהה - מבוארים בנגעים פי"א מ"ה, אבל הדין השלישי: או שהוסיף המראה וכו', קשה לפרשו, ולכאורה דומה לגמרי לדין הראשון. והמבי"ט בקרית־ספר פירש, שהאדמימות או הירקות נתחזקו עוד יותר ממה שהיו לפני ההסגר. 15) אבל מירקרק לאדמדם או להיפך - יבואר דינו בפיסקה הבאה. 16) ב'תורת כהנים' נגעים פרק טו ה"ו, אמרו: "והנה כהה הנגע" למראה שני ולא למראה שלישי. פסוק זה מדבר אחרי הסגר שני, ומצריך קרייעת מקום הנגע, ומשמע מזה שאם נשתנה למראה שלישי אינו צריך קריעה. 17) דין זה למד רבינו מדרשת ה'תורת כהנים' המובאה בהערה הקודמת, שהכתוב "והנה כהה" מדבר במראה שני, היינו מירקרק לאדמדם ולהיפך. דעת רבינו, שכל מה שאינו ירקרק או אדמדם, אפילו הוא ירוק או אדום - נקרא מראה שלישי, וכן כל מראה אחר שהוא. ו"מראה שני" היינו מירקרק לאדמדם ומאדמדם לירקרק. ובכסף־משנה מבאר, שרבינו מפרש את הכתוב (שם, נה) "והנה לא הפך הנגע את עינו והנגע לא פשה טמא הוא באש תשרפנו" שלא הפך אפילו למראה שני, ורק אז הוא טמא. ומכאן, שאם הפך למראה שני אינו טמא, ודינו כמו אם כהה. הראב"ד משיג על הלכה זו בצורה חריפה, וראה כסף־משנה. 18) טלאי. "ומנין שהוא טולה עליו מטלית? תלמוד לומר: ואם תראה עוד (ויקרא יג, נז), ואין עוד אלא מקומו" (תורת כהנים שם ה"ד). פירוש, ואם יישאר חור במקום שהיה בו הנגע - אין אפשרות שייראה שם נגע שנית. 19) שם משנה ה: העומד בשני - יישרף.

28 **ב. נֶגַע[20] שֶׁהָיָה יְרַקְרַק וּפָשָׂה אֲדַמְדַּם אוֹ שֶׁהָיָה**
29 **אֲדַמְדַּם וּפָשָׂה יְרַקְרַק - הֲרֵי זֶה פִּשְׁיוֹן[21].**

20) שם משנה ד. 21) ב'תורת כהנים' נגעים פרק יד, ב, דרשו מהכתוב "והיה" בלשון יחיד, מלמד שמצטרפים זה עם זה.

30 **ג. נֶגַע שֶׁהָיָה בְּאֶמְצָעוֹ מָקוֹם נָקִי בְּלֹא נֶגַע וּפָשָׂה לוֹ**
31 **הַנֶּגַע - אֵינוֹ פִּשְׁיוֹן, עַד שֶׁיִּפְשֶׂה לַחוּץ[22]. שֶׁאֵין**
32 **פִּשְׁיוֹן הַנֶּגַע לְתוֹכוֹ פִּשְׁיוֹן בֵּין בְּאָדָם בֵּין בְּבְגָדִים**
33 **וּבָתִּים.**

22) "מה נתק שאין הפשיון לתוכו, כך נגע שאין הפשיון לתוכו". 'תורת כהנים' שם פרק ח ה"ד, ראה למעלה פ"ד ה"א.

34 **ד. הַפִּשְׁיוֹן[23] הַסָּמוּךְ[24] בִּבְגָדִים - כָּל שֶׁהוּא[25],**
35 **וְהָרָחוֹק אוֹ הַחוֹזֵר - כְּגִרִיס. כֵּיצַד? בֶּגֶד שֶׁהֶסְגֵּר**

וְנוֹלַד בּוֹ נֶגַע אַחֵר כִּגְרִיס רָחוֹק מִן הַנֶּגַע שֶׁהֶסְגֵּר בּוֹ - הֲרֵי זֶה פִּשְׁיוֹן וְיִשָּׂרֵף; וְאִם הָיָה פָּחוֹת מִכִּגְרִיס - אֵין מַשְׁגִּיחִין בּוֹ. וְכֵן בֶּגֶד שֶׁקָּרַע מִמֶּנּוּ הַנֶּגַע בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְחָזַר בּוֹ נֶגַע כִּגְרִיס - יִשָּׂרֵף. וְכֵן בֶּגֶד שֶׁפָּשָׂה בּוֹ הַנֶּגַע אַחַר שֶׁנִּפְטַר[26] - יִשָּׂרֵף.

23) נגעים פי"א מ"ז. 24) לנגע העיקרי = לאום. 25) אפילו פשה פחות מכגריס - טמא. 26) שטיהרו אותו.

ה. מִי שֶׁמְּכַבֵּס[27] אֶת הַנֶּגַע בְּשָׁבוּעַ רִאשׁוֹן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, צָרִיךְ לְכַבֵּס מְעַט מִן הַבֶּגֶד שֶׁחוּצָה לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: אֵת אֲשֶׁר בּוֹ הַנָּגַע[28]. וְכָל נִגְעֵי בְּגָדִים שֶׁמְּכַבְּסִין אוֹתָן - מַעֲבִירִין עֲלֵיהֶן שִׁבְעָה סַמְמָנִין[29] שֶׁמַּעֲבִירִין עַל הַכֶּתֶם, כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּעֲבִירִין עַל הַכְּתָמִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[30] בְּעִנְיַן נִדָּה.

27) 'תורת כהנים' שם פט"ו ה"ה. 28) ולא נאמר "את הנגע", משמע המקום שהנגע בו. 29) זבחים צה, א. 30) בפרק ט מהלכות איסורי ביאה, הלכה לו.

ו. בֶּגֶד[31] שֶׁקָּרַע מִמֶּנּוּ מְקוֹם הַנֶּגַע וְתָפַר מַטְלִית, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְחָזַר נֶגַע כִּגְרִיס עַל הַבֶּגֶד - מַתִּיר[32] אֶת הַמַּטְלִית וּמַצִּילָהּ[33], וְשׁוֹרֵף שְׁאָר הַבֶּגֶד. חָזַר הַנֶּגַע עַל הַמַּטְלִית - שׁוֹרֵף אֶת הַכֹּל[34].

31) נגעים שם מ"ו. 32) מפרידה מן הבגד. 33) מן הטומאה, מפני שבאה מבגד טהור. 34) במשנה, הגירסא: "שורף את הבגד". ומפרש רבינו שהכוונה לכל הבגד עם המטלית, שהוא עכשיו חלק מן הבגד (קרית ספר). והר"ש במשנה שם מפרש, שהמטלית נידונה כבגד בפני עצמו, ואם יש בה שלוש על שלוש (מרובע של שלוש אצבעות) מסגירה כדין כל נגע, ואם אין בה כשיעור זה אינה מיטמאה בנגעים כלל. ובתוספתא נגעים פ"ו ה"ו משמע כדברי הר"ש, אבל רבינו הסתמך על המשנה, שנאמר בה סתם: שורף את הבגד.

ז. הַטּוֹלֶה[35] מִן הַמֶּסְגָּר[36] בְּטָהוֹר[37] וְחָזַר נֶגַע עַל הַבֶּגֶד - שׁוֹרֵף אֶת הַמַּטְלִית[38]. חָזַר עַל הַמַּטְלִית - הַבֶּגֶד הָרִאשׁוֹן הַמֶּסְגָּר יִשָּׂרֵף[39], וְהַמַּטְלִית תְּשַׁמֵּשׁ אֶת הַבֶּגֶד שֶׁהִיא תְּפוּרָה בּוֹ בְּסִימָנִין[40]: אִם עָמַד בְּעֵינָיו שְׁנֵי שְׁבוּעוֹת אוֹ פָּשָׂה - שׁוֹרְפִין הַכֹּל[41].

35) משנה שם. 36) חתך מבגד שהיה בו נגע ונסגר ונטהר. 37) תפר את החתיכה הזו בבגד שלא נראה בו נגע מעולם. 38) מכיון שהיה לה זיקה לבגד מנוגע, אין זיקה זו נפקעת ממנה ע"י חיבורה לבגד טהור, ודינה כאילו חזר בה הנגע. מובן מאליו, שהבגד הראשון יישרף. 39) מפני שלא פקעה זיקתו למטלית, והריהו כאילו חזר לבגד עצמו. 40) פירוש, צריך להסגיר את הבגד השני, שהרי נולד בו נגע, וסימני הטומאה או הטהרה שיוולדו במטלית, כוחם יפה לגבי כל הבגד. יוצא מזה, שלמטלית יש זיקה בשני הבגדים. 41) ואם עבר הנגע נטהר הבגד, אבל המטלית תישרף, שהרי הוצרכה שריפה כשחזר לה הנגע ואין לה טהרה עולמית (קרית ספר. וראה ברטנורא).

ח. בֶּגֶד שֶׁבָּא כֻּלּוֹ בַּתְּחִלָּה יְרַקְרַק אוֹ אֲדַמְדַּם - מַסְגִּירוֹ[42] שָׁבוּעַ אַחַר שָׁבוּעַ. אִם עָמַד בּוֹ שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת - יִשָּׂרֵף. אֲבָל בֶּגֶד שֶׁהִסְגִּירוֹ וּפָשָׂה הַנֶּגַע בְּכֻלּוֹ וְנַעֲשָׂה יְרַקְרַק אוֹ אֲדַמְדַּם, אוֹ שֶׁפְּטָרוֹ וְאַחַר שֶׁפְּטָרוֹ בָּא כֻּלּוֹ יְרַקְרַק אוֹ אֲדַמְדַּם - הֲרֵי זֶה טָהוֹר[43]. כָּנָס וּפָשָׂה - יִשָּׂרֵף.

42) כדין נגע קטן. ראה למעלה פ"ז ה"ב. 43) ברייתא סנהדרין פז, ב: "ר' נתן בן אבטולמוס אומר: מנין לפריחה בבגדים שהיא טהורה? נאמר קרחת וגבחת באדם, ונאמר קרחת וגבחת בבגדים. מה להלן פרח בכולו טהור, אף כאן פרח בכולו טהור". והשווה רבינו דין פריחה בבגדים לדין נתקים, שהפריחה מטהרת בהם אפילו אחר הפיטור (למעלה פ"ח הי"ב), ולא כבהרת שהפריחה מטמאה רק מתוך החלט או מתוך הסגר (ראה פ"ז ה"א). ראה ראב"ד ומשנה־למלך.

ט. בֶּגֶד[44] שֶׁמּוֹכִין יוֹצְאִין עַל פָּנָיו מִן הָאָרִיג, כְּגוֹן סָגוֹס[45] שֶׁל צֶמֶר, וְנִרְאָה בּוֹ נֶגַע - אֵינוֹ מִתְטַמֵּא, עַד שֶׁיֵּרָאֶה הַנֶּגַע בַּמּוֹכִין וּבָאָרִיג עַצְמוֹ[46]. וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר בִּבְגָדִים: בְּקָרַחְתּוֹ אוֹ בְגַבַּחְתּוֹ, קָרַחְתּוֹ - אֵלּוּ הַשְּׁחָקִים[47], גַּבַּחְתּוֹ - אֵלּוּ הַחֲדָשִׁים[48].

44) נגעים פי"א מי"א. 45) באידיש - פליש, שחוטים יוצאים מהאריג ובולטים על פניו. 46) בשניהם יחד. 47) אריג ישן שנקרחו המוכין שיצאו ממנו. 48) 'תורת כהנים' פרשת נגעים פט"ו ה"ט. גבחתו = גבהתו, שחי"ת וה"א מתחלפים (קרבן אהרן בשם פסיקתא זוטרתא).

י. הַבְּגָדִים[49] הַצְּבוּעִים אֵינָן מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים, בֵּין שֶׁצְּבוּעִין בִּידֵי אָדָם בֵּין שֶׁצְּבוּעִין בִּידֵי שָׁמַיִם[50], עַד שֶׁיִּהוּ לְבָנִים[51]. בֶּגֶד שֶׁשְּׁתִיוֹ[52] צָבוּעַ וְעֵרְבוֹ[53] לָבָן, עֵרְבוֹ צָבוּעַ וְשִׁתְיוֹ לָבָן - הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר הַנִּרְאֶה[54]. פָּחוֹת מִשָּׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת עַל שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת מִן הָאָרִיג[55] אֵינוֹ מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים[56].

49) שם מ"ג. 50) בטבע, כגון צמר מטלאים שחורים. 51) ב'תורת כהנים' שם פי"ג ה"ד דרשו מהכתוב לפשתים ולצמר (ויקרא יג, מח) מה פשתים לבנה, אף צמר לבנה. הפשתן הוא לבן מטבעו, ושם דרשו: "מה פשתים כברייתו, אף צמר כברייתו", פירוש, אין דרך העולם לצבוע פשתן. 52) חוטי האורך. 53) חוטי הרוחב המעורבים בשתי. 54) מה שבולט ונראה יותר לעין. זה תלוי בסוג האריגה. תוספתא נגעים פ"ה ה"ג. 55) וחוטי צמר ופשתים, נאמר שיעורם בפרק הבא. 56) מפני שאינו ראוי לכלום. משנה נגעים פי"ב, ב.

יא. בֶּגֶד[57] שֶׁאָרַג בּוֹ פָּחוֹת מִשָּׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ וְנִרְאָה בּוֹ נֶגַע וְאַחַר כָּךְ הִשְׁלִימוֹ לְשָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ - טָהוֹר[58].

57) שם. 58) שאין הנגע מטמא אלא אם נולד במקום ובזמן הראויים לטמא. ראה למעלה פ"ו ה"ד.

יב. הַתּוֹפֵר[59] מַטְלִיּוֹת שֶׁאֵין בְּכָל אַחַת מֵהֶן שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ וְעָשָׂה מֵהֶן בֶּגֶד - הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא בִּנְגָעִים; שֶׁהַתָּפוּר כְּאָרוּג, וְכֻלּוֹ בֶּגֶד אֶחָד הוּא.

59) דין זה נלמד מהמשנה המובאת בהלכה הבאה.

יג. בֶּגֶד[60] שֶׁהוּא מַטְלִיּוֹת מַטְלִיּוֹת[61], מֵהֶן צְבוּעִין וּמֵהֶן לְבָנִים[62], וְנִרְאָה נֶגַע בַּלָּבָן שֶׁבּוֹ[63] - מַסְגִּירִין אוֹתוֹ. אִם עָמַד שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת - נִטְמָא כֻּלּוֹ וְיִשָּׂרֵף[64]. וְכֵן אִם פָּשָׂה הַנֶּגַע בְּמַטְלִית לְבָנָה אַחֶרֶת - הֲרֵי זֶה פִּשְׁיוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בֵּינֵיהֶם צָבוּעַ[65]. הָיָה כֻּלּוֹ צָבוּעַ וּבוֹ פַּס אֶחָד לָבָן, אֲפִלּוּ כִּגְרִיס[66], וְנִרְאָה בּוֹ נֶגַע[67] - יַסְגִּיר; שֶׁאִם עָמַד בְּעֵינָיו וְלֹא הוֹסִיף וְלֹא כָּהָה שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת - יִשָּׂרֵף[68].

60) שם פי"א משנה ז. 61) כל הבגד תפור מחתיכות קטנות. 62) "קייטא" בלשון המשנה. 63) אם נראה בצבוע אינו מטמא כלל, כמו שנתבאר למעלה ה"י. 64) כמו בגד שכולו לבן, שמקום הנגע קובע. 65) מפני שבבגדים מטמא פשיון הרחוק מן הנגע. והמדובר כשהפשיון הוא כגריס, אבל בפחות מגריס אין פשיון רחוק מטמא. ראה למעלה ה"ד. 66) פירוש, אפילו כל הפס הלבן אינו גדול יותר מכגריס, ואם כן אין לנגע הגדול כגריס אפשרות של פשיון, שהרי הפשיון לצבוע אינו מטמא. 67) כגריס, שפחות משיעור זה אינו טעון הסגר. 68) ואם כן, אפשר שיטמא בלא פשיון. כר' יהודה בן בתירה במשנה שם.

פֶּרֶק שְׁלִשָׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר מין הבגדים שמטמאים בנגעים, בגד מוסגר שצבעו או מכרו לגוי או נתערב באחרים, בגד מוחלט שנתערב באחרים, ובגדים המנוגעים שמשלחים אותם חוץ לעיר.

א. אֵין מְטַמֵּא[2] בִּנְגָעִים אֶלָּא בִּגְדֵי צֶמֶר וּפִשְׁתִּים בִּלְבַד, אוֹ הַשְּׁתִי אוֹ הָעֵרֶב[3] שֶׁל צֶמֶר וּפִשְׁתִּים, וְכָל כְּלֵי הָעוֹר, בֵּין קָשֶׁה בֵּין רַךְ. אַף הָעוֹר הַצָּבוּעַ בִּידֵי שָׁמַיִם[4] מְטַמֵּא בִּנְגָעִים. וְהַלְּבָדִים[5] - כִּבְגָדִים, וּמְטַמְּאִין בִּנְגָעִים. וְהָאֹהָלִים[6] מְטַמְּאִין בִּנְגָעִים, בֵּין שֶׁהָיוּ שֶׁל צֶמֶר וּפִשְׁתִּים בֵּין שֶׁהָיוּ שֶׁל עוֹר.

2) בתורה (ויקרא יג, מז – מח) נמנו רק אלה המפורשים כאן. 3) בצמר, השתי הם חוטים דקים והערב יותר עבים, אבל בפשתן אין הבדל ניכר (רבינו בפירושו על המשנה, נגעים פי"א, מ"ח). 4) עור בעל גוון לא לבן מטבעו, אבל הצבוע בידי אדם אינו מטמא. בפרק הקודם אמרנו שצמר ופשתים מטמאים רק לבנים ולא בעלי גוון אחר ואפילו הם מטבעם כך, אבל עור מטמא אף הצבוע, בתנאי שהוא כך בידי שמים. פסק כרבי שמעון (שם מ"ג) נגד רבי יהודה, מפני שגם רבי מאיר סובר כמותו בצבוע בידי אדם (כסף־משנה). 5) צמר שאינו טווי, אלא דופקים עליו בכוח עד שהוא מתחבר. 6) 'תורת כהנים' פרשת נגעים פי"ג, הי"ב.

ב. כָּל הַבְּגָדִים[7] שֶׁל צֶמֶר וּפִשְׁתִּים מְטַמְּאִין בִּנְגָעִים, חוּץ מִבִּגְדֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים. הַלּוֹקֵחַ בְּגָדִים מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - יֵרָאוּ בַּתְּחִלָּה[8]. בֶּגֶד שֶׁהוּא כִּלְאַיִם[9] מִן הַצֶּמֶר וּמִן הַפִּשְׁתִּים - מְטַמֵּא בִּנְגָעִים[10].

7) שם מ"א. אפילו של נשים ועבדים וקטנים (רבינו בפירושו על המשנה). ראה למעלה פ"ט ה"א. 8) אם נולד בהם נגע לפני שקנה אותם הישראל, דנים את הנגע כאילו נולד עכשיו בידי ישראל. ואין זה דומה לגוי שנתגייר או עובר ונולד שנגעם אינו מטמא כלל (למעלה פ"ו ה"ד), מפני שבגד זה ראוי היה לטמא בנגעים גם לפני כן, אלא שבעליו אינם ראויים, אבל שם אותו הגוף עצמו לא היה ראוי (הר"ש בפירושו שם). ומדובר כשראה הכהן את הנגע לפני שקנאה ישראל, והסגירה או החליטה בטעות, כגון שחשב שהבגד של ישראל, שאם לא כן - גם בבגד של ישראל אין מביאין בחשבון את הימים שקדמו לראיית הכהן (משנה־למלך לקמן פי"ד הי"ב). 9) מעורב. 10) 'תורת כהנים' שם פי"ג ה"ב. ואע"פ שאסור ללבשו.

ג. צֶמֶר גְּמַלִּים[11] וְצֶמֶר רְחֵלִים שֶׁטְוָאָן זֶה עִם זֶה: אִם רֹב מִן הַגְּמַלִּים - אֵינוֹ מְטַמֵּא[12] בִּנְגָעִים, וְאִם רֹב מִן הָרְחֵלִים - מְטַמֵּא בִּנְגָעִים[13]; מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה - מְטַמֵּא בִּנְגָעִים. וְהוּא הַדִּין בְּפִשְׁתָּן וְקַנָּבוֹס[14] שֶׁטְּרָפָן זֶה בָּזֶה. וְרָחֵל בַּת עֵז[15] - אֵין הַצֶּמֶר שֶׁלָּהּ מְטַמֵּא בִּנְגָעִים. בֶּגֶד שֶׁהָיָה שִׁתְּיוֹ פִּשְׁתָּן וְעֶרְבּוֹ קַנָּבוֹס אוֹ שִׁתְּיוֹ קַנָּבוֹס וְעֶרְבּוֹ פִּשְׁתָּן - אֵינוֹ מְטַמֵּא[16] בִּנְגָעִים. וְכֵן אִם הָיָה שִׁתְּיוֹ אוֹ עֶרְבּוֹ פִּשְׁתָּן אוֹ צֶמֶר וְהַשְּׂאָר נוֹצָה שֶׁל עִזִּים וְכַיּוֹצֵא בָּהּ - אֵינוֹ מְטַמֵּא בִּנְגָעִים.

11) שם מ"ב. 12) שהצמר בטל ברוב. 13) מפני שהצמר לא נתבטל ברוב (בתוספתא פ"ה מטהר רבי שמעון בן יהודה, מפני שזה כספק, וספק נגעים להקל. ראה 'תפארת ישראל' כאן). 14) גדל בשדה ודומה לפשתן (האנף בלע"ז). 15) בכורות יז, א. 16) ואין הולכים בזה אחר הנראה כמו בערבו לבן ושתיו צבוע (ראה למעלה פי"ב ה"י). תוספתא נגעים פ"ה ה"ג: "בגד ששתיו סריקין ועירבו צמר, שתיו צמר ועירבו סריקין - אינם מטמאין בנגעין". ומפרש רבינו שסריקין הוא מין משי. והר"ש במשנה נגעים פי"א מ"ד פירש – צמר צבוע.

ד. הָעוֹר[17] שֶׁאֵינוֹ מְעֻבָּד - אֵינוֹ מְטַמֵּא בִּנְגָעִים[18]. וְכֵן הָעוֹר שֶׁהוּא גֹּלֶם קֹדֶם שֶׁעָשָׂה מִמֶּנּוּ כֵּלִים - אֵינוֹ מְטַמֵּא בִּנְגָעִים; שֶׁנֶּאֱמַר: כְּלִי הָעוֹר[19]. וְכָל כְּלֵי הָעוֹר, בֵּין פְּשׁוּטֵיהֶן[20] בֵּין מְקַבְּלֵיהֶן[21] כָּל שֶׁהֵן - מְטַמְּאִין בִּנְגָעִים.

17) כדי שהעור יהיה ראוי לשימוש רצוי, מעבדים אותו ע"י שרייה ממושכת במים שנותנים בהם מלח, קמח ועפצים. 18) 'תורת כהנים' פי"ג ה"ט וה"י. 19) שם. 20) דברים שאין להם בית קיבול, כגון לוחות, כסאות וכדומה.

21) כלים שיש להם בית קיבול, כגון נאדות. (בהל' כלים פ"א ה"י כותב רבינו, שפשוטי כלי עור אינם מקבלים טומאה, וברור שהוא מחלק בין קבלת טומאה ובין טומאת נגעים, והסתמך בזה על ה'תורת כהנים' שם הי"ב שמרבה עורות אוהלים מן הכתוב (ויקרא יג, נא) "לכל אשר יעשה העור למלאכה", ראה משנה־למלך כאן).

1 **ה. עוֹרוֹת חַיָּה שֶׁבַּיָּם[22] - אֵין מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים. חִבֵּר**
2 **לָהֶן מִן הַגָּדֵל בָּאָרֶץ, אֲפִלּוּ חוּט אוֹ מְשִׁיחָה שֶׁל צֶמֶר**
3 **אוֹ פִּשְׁתִּים אוֹ עוֹר בְּהֵמָה וְחַיָּה הַמְעֻבָּדִין כָּל**
4 **שֶׁהוּא[23], וְעָשָׂה מֵהֶן כֵּלִים - מִטַּמְּאִין[24] בִּנְגָעִים.**
5 **וְהוּא שֶׁיְּחַבְּרֵנוּ לוֹ כְּדֶרֶךְ חִבּוּרֵי בְּגָדִים לְטֻמְאָה[25].**

22) משנה, נגעים פ"א, מ"א. 23) שם. ב'תורת כהנים' שם ה"ט למדו זה מן הכתוב "או בעור". בין שהמשיחה מצמר ופשתים ובין שהיא מעור – מטמאה בכל שהיא. 24) גם העור הימי. ראה 'תוספות יום־טוב' כאן. 25) היינו לא פחות משתי תפירות, שלגבי קבלת טומאה מועיל חיבור זה לדון שני החלקים כבגד אחד, שאם נגעה טומאה באחד מהם נטמא כל הבגד.

6 **ו. כָּל כְּלִי[26] הָרָאוּי לְהִתְטַמֵּא בִּשְׂאָר הַטֻּמְאוֹת[27], אַף**
7 **עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מִתְטַמֵּא בְּמִדְרַס הַזָּב[28] מִפְּנֵי שֶׁלֹּא**
8 **נַעֲשָׂה לְמִשְׁכָּב אוֹ לְמוֹשָׁב - הֲרֵי זֶה מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים.**
9 **כְּגוֹן קֶלַע[29] שֶׁל סְפִינָה, וְהַפָּרֹכֶת, וְשָׁבִיס[30] שֶׁל**
10 **שְׁבָכָה[31], וּמִטְפְּחוֹת סְפָרִים[32], וְהָאַבְנֵט, וּרְצוּעוֹת**
11 **מִנְעָל וְסַנְדָּל שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן רֹחַב כִּגְרִיס[33] - הֲרֵי אֵלּוּ וְכֹל**
12 **כַּיּוֹצֵא בָּהֶן מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שְׂאָר**
13 **הַכֵּלִים, כְּגוֹן כָּרִים וּכְסָתוֹת. הַחֵמֶת[34] וְהַתֶּרְמָל[35]**
14 **נִרְאִין כְּדַרְכָּן[36], וּפוֹשֶׁה הַנֶּגַע מִתּוֹכָן לַאֲחוֹרֵיהֶן**
15 **וּמֵאֲחוֹרֵיהֶן לְתוֹכָן[37]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן מִכְּלֵי**
16 **הָעוֹר[38] הַכְּפוּלִין.**

26) שם מי"א. 27) כגון נגיעה בשרץ או בטמא מת. 28) הזב מטמא את הדבר שדרס ("דרס" כולל שכב, ישב ורכב) עליו אפילו לא נגע בו, כגון שאבן מונחת על הדבר הראוי לטמא מדרס (פרטי דיני מדרס, מבוארים בהל' מטמאי משכב ומושב). 29) מפרש. 30) הצעיף הדק שהנשים משלשלות על פניהן ('תפארת ישראל'). 31) הכיפה שהן חובשות על הראש (רבינו בפירושו למשנה, כלים פכ"ד מט"ז). 32) שאינן מצוירות ואינן מיוחדות לספרים בלבד, אבל מצוירות ראויות רק לספרים. ולפיכך אינן מקבלות טומאה כלל, מפני שאינן בגד, אלא חומר גלם (ראה פכ"ב מהל' כלים ה"ו). 33) שהרי בפחות מכגריס אין נגע מטמא כלל. 34) נאד. 35) ילקוט, שהרועים שמים בהם חפציהם. 36) הנאד והילקוט דרכם להיות קשורים תמיד מצד אחד, והכפלים שבמקום הקשר אינן נראים. והנגע שבכפלים אלה אינו מטמא מפני שאינו נראה אלא־אם־כן מתירים את הקשר. 37) אם נולד נגע בצד זה ופשה מצד שני, הרי זה פשיון ומטמא מפני שלפעמים מהפכים אותם ומשתמשים בהם כשהם מהופכים.

38) משמע שבבגדים אין הנגע פושה מצד לצד. וכן משמע בתוספתא נגעים פ"ה הי"ג.

17 **ז. סָדִין[39] הַמְקֻמָּט - מַפְשִׁיטִין אֶת קְמָטָיו וְרוֹאִין אֶת**
18 **נִגְעוֹ.**

39) תוספתא שם פ"א ה"ה.

19 **ח. הַשְׁתִּי וְהָעֵרֶב[40], בֵּין שֶׁל צֶמֶר בֵּין שֶׁל פִּשְׁתָּן,**
20 **מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִין מִיָּד מִשִּׁיטָּוו, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא לִבֵּן**
21 **הַפִּשְׁתָּן[41] וְלֹא שָׁלַק הַצֶּמֶר[42]. וְכַמָּה יִהְיֶה[43] בִּפְקִעַת[44]**
22 **שֶׁל טָוִי וְתִטַּמָּא בִּנְגָעִים? כְּדֵי לֶאֱרֹג מִמֶּנּוּ שָׁלֹשׁ עַל**
23 **שָׁלֹשׁ שְׁתִי וָעֵרֶב, בֵּין שֶׁהָיְתָה כֻּלָּהּ שְׁתִי בֵּין שֶׁהָיְתָה**
24 **כֻּלָּהּ עֵרֶב[45]. הָיְתָה הַפִּקְעַת מְקֻבֶּצֶת מְחוּטִים פְּסוּקִין[46]**
25 **- אֵינָהּ מִטַּמְּאָה בִּנְגָעִים.**

40) חוטים טווים, המיוחדים לשתי או לערב. 41) את הפשתן מבשלים במים חמים ומתלבן. 42) את הצמר אין מבשלים אלא שורים אותו במים חמים, כדי לרככו (רבינו בפירושו על המשנה). פסק כחכמים, בנגעים פי"א מ"ח. 43) שם. 44) חוטים כרוכים על קנה חלול. 45) כל החוט היה מסוג אחד. 46) ולא קשרם, אלא הם מונחים זה על זה, אבל אם קשרם – מטמאים ('ברטנורא', וכן משמע גם מלשונו של רבינו בפירושו שם, שכתב: יחובר חוט "על" חוט).

26 **ט. שְׁתֵּי פַּקְעִיּוֹת[47] הַמְעֹרָרוֹת זוֹ לְזוֹ בְּחוּט[48], וְכֵן**
27 **הַשְׁתִּי שֶׁמְּקֻצָּתוֹ לָפוּף[49] עַל הַכֹּבֶד הָעֶלְיוֹנָה[50]**
28 **וּמִקְּצָתוֹ לָפוּף עַל הַכֹּבֶד הַתַּחְתּוֹנָה, וְכֵן שְׁנֵי דַּפֵּי**
29 **חָלוּק[51] שֶׁמְּעֹרָרוֹת בְּחוּט אֶחָד, וְנִרְאָה הַנֶּגַע בְּאֶחָד**
30 **מֵהֶן - הַשְּׁנִי טָהוֹר, אַף עַל פִּי שֶׁחוּט אֶחָד מְחַבֵּר**
31 **בֵּינֵיהֶן. נִרְאָה הַנֶּגַע בְּנֶפֶשׁ הַמַּסֶּכֶת[52] וּבַשְּׁתִי**
32 **הָעוֹמֵד[53], אַף עַל פִּי שֶׁמִּקְּצָת הַנֶּגַע בַּבֶּגֶד[54] וּמִקְּצָתוֹ**
33 **בַּשְּׁתִי[55] - הֲרֵי זֶה טָמֵא. נִרְאָה הַנֶּגַע בַּשְּׁתִי הָעוֹמֵד**
34 **לְבַדּוֹ[56] - הָאֲרוּג טָהוֹר[57]; נִרְאָה בָּאֲרוּג לְבַדּוֹ[58] -**
35 **הַשְּׁתִי הָעוֹמֵד טָהוֹר[59]. נִרְאָה בַּסָּדִין - שׁוֹרֵף אֶת**
36 **הַנִּימִין[60]; נִרְאָה בַּנִּימִין - הַסָּדִין טָהוֹר[61]. פָּשָׂה מִן**
37 **הַנִּימִין לַסָּדִין - הַסָּדִין טָמֵא[62].**

47) משנה, שם פי"א, מ"ט. 48) מחוברות זו לזו בחוט הכרוך על שתיהן. 49) כרוך. 50) בכסא האריגה קבועות שתי קורות עגולות, העליונה בראש האריג ועליה כרוכים חוטי השתי שטרם נארגו והם מחוברים לחוטים שנארגו כבר המונחים על הקורה התחתונה. 51) משנה, שם. בתקופת המשנה היו החלוקים עשויים משני חלקים (ועל שם כך נקרא "חלוק") אחד תלוי לאדם מלפניו, והשני מגבו, וקושרים את שני החלקים בחוט או ברצועה, והאורג עושה שני החלקים במחובר ומשאיר ביניהם רצועה של חוטי שתי לבדם, והקונה גוזר במקום זה ומפרידם. 52) האריג שיש בו שתי וערב נקרא "מסכת", ונפש המסכת הוא חוט הערב שהאורג הכניסו כבר לתוך השתי אלא שאינו צמוד עדיין לאריג, והאורג מכה עליו בכלי המיוחד

לכך ונצמד לאריג. ונקרא נפש, מפני שהוא נמצא בשתי ומחזקו, כנפש היושבת בתוך הגוף ומחזקת אותו. 53) חוטי השתי המתוחים בכסא האריגה מוכנים לאריגה. 54) כלומר, בנפש המסכת שהיא כבר חלק מהבגד הנארג. 55) העומד. במשנה שם שנינו: "בנפש המסכת ובשתי העומד, הרי אלו מיטמאים בנגעים מיד", ומפרש רבינו כגון שהנגע היה מקצתו בשתי, ומקצתו בנפש המסכת. 56) ובנפש לא נראה. 57) כל האריג, ואפילו נפש המסכת, טהורה. אם מקצת הנגע בשתי ומקצתו בנפש, הנגע מצרפם. ואם לאו משתייך חוט הנפש לאריג בלי כל זיקה לחוט השתי. ודוגמה לכך אתה מוצא בסוף הלכה זו בדין נימים. 58) אפילו בנפש המסכת. 59) מאותו הנימוק עצמו שנאמר בנראה בחוט העומד לבדו. וכתב הר"ש, שמדובר כשדעתו לקצצו ולא לארוג יותר וטהור חלק החוט שייפרד מן האריג, אבל אם בדעתו לארוג - לא גרע החוט מנימין שבסדין שבסוף הלכה זו (פירוש זה, מסלק כל הקשיים שהתלבטו בהם רבים). 60) נגעים פי"א מ"י. נימין הם החוטים שמשאירים בקצות הסדין או הטלית לנוי והם טפלים לסדין, ולפיכך הנגע שבסדין מטמא גם אותם. 61) שהסדין אינו טפל לנימין. 62) תוספתא נגעים פ"ה ה"י. (גירסת הגר"א שם: הסדין טהור. וראה ר"ש במשנה כאן, שהביא תוספתא זו בגירסת אחרת).

1 **י. חָלוּק[63] שֶׁנִּרְאָה בּוֹ נֶגַע - מַצִּיל אֶת הָאִמְרִיּוֹת[64]**
2 **שֶׁבּוֹ. אֲפִלּוּ הָיְתָה הָאִמְרָה צֶמֶר אוֹ פִּשְׁתִּים[65] -**
3 **מַצִּילָה וְאֵינָהּ נִשְׂרֶפֶת.**

63) משנה, שם. 64) על שפת החלוק תופרים חתיכת בד עבה או פס זהב שתופרים על שפת החלוק לקישוט. 65) צבוע שאינו מיטמא בנגעים (רא"ש בפירושו למשנה), אבל אימרות מצמר לבן טמאות. ב'תורת כהנים' נגעים פט"ו ה"ג, דרשו דין זה מן הכתוב (ויקרא יג, נז) "אשר בו הנגע", היינו דבר המיטמא בנגעים. [במשנה: "אפילו הן ארגמן", ונדחק שם ה'תוספות יום־טוב' לפרש את ה"אפילו". ולפי מה שאמרנו, שאינו מציל את הלבן, מובנת המילה "אפילו", היינו לא רק מין שאינו מטמא כלל בנגעים, כגון מתכת או צמר גמלים וכדומה, אלא אפילו ארגמן שהוא צמר מציל אותו מפני שהוא צבוע, ואף־על־פי שבבגד עצמו שמקצתו צבוע ונולד נגע בחלק הלבן הכל טמא (למעלה פי"ב הי"ג), גזירת הכתוב היא באמריות. וכן משמע ב'תורת כהנים' שם).

4 **יא. בֶּגֶד[66] מֻסְגָּר שֶׁצְּבָעוֹ אוֹ מְכָרוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים -**
5 **טָהוֹר[67]. וְכֵן אִם נִתְעָרֵב בַּאֲחֵרִים[68] - כֻּלָּן טְהוֹרִים[69].**
6 **קְצָצוֹ[70] וְעָשָׂהוּ מוֹכִין[71] פָּחוֹת מִשָּׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ -**
7 **טָהוֹר[72], וּמֻתָּר בַּהֲנָיָתוֹ[73]. הָיְתָה בָּהֶן אַחַת שָׁלֹשׁ עַל**
8 **שָׁלֹשׁ וְנִרְאָה בָּהּ נֶגַע - הִיא לְבַדָּהּ טְמֵאָה.**

66) שם מי"ב. 67) נתבאר למעלה (ה"א), שבגדי גויים אינם מטמאים בנגעים, וכן צבועים, ומפני שאינם ראויים לטומאה עכשיו אינם מיטמאים, אף־על־פי שבשעה שנולד הנגע היו ראויים, תוספתא שם פ"ה ה"י. 68) ואי אפשר להכיר את המנוגעים, כגון אם המוסגר פשה וכהה וצריך להסגירו שנית (למעלה פי"ב ה"א) ונתערב במנוגעים כהים כמותו מתחילה. 69) שכל אחד הוא ספק מנוגע לפני שנזקק לטומאה (= לפני שנחלט) וספק נגעים כגון זה – להקל. וישנה עוד אפשרות של תערובת, כגון שנתערב בבגדי גויים מנוגעים. מס' נגעים פי"א מי"ב. 70) לבגד מוסגר. שם. 71) חתיכות דקות מאוד. 72) שאין הטומאה חלה על מטליות קטנטות. 73) בגד מנוגע אסור בהנאה, שהרי התורה מצווה לשורפו. ומשמיענו, שלא רק הטומאה אינה חלה עליהם אלא גם איסור הנאה לא חל.

9 **יב. בֶּגֶד מֻחְלָט[74] שֶׁנִּתְעָרֵב[75] בַּאֲחֵרִים - כֻּלָּן טְמֵאִין**
10 **וְיִשָּׂרְפוּ, אֲפִלּוּ אֶחָד בְּכַמָּה אֲלָפִים[76]. וְכֵן אִם קִצְּצוֹ**
11 **וְעָשָׂהוּ מוֹכִין - הֲרֵי הֵן טְמֵאִין[77], וְאָסוּר בַּהֲנָיָתָן.**

74) שם. 75) ואינו מכירו, כגון בבגדי גויים או כגון שקרע מטלית מן הבגד שהיה מנוגע ונטהר, ותפר במקום החור מטלית אחרת ואח"כ חזר הנגע למטלית שקרע ונטמא הבגד (למעלה פי"ב ה"ז) ונתערב בבגדים מטולאים כמותו. 76) כיון שנזקק לטומאה, ספיקו טמא. ולמה אינו בטל ברוב? הרא"ש במשנה מפרש, שמוסגר אינו חמור כל כך, ולכן בטל ברוב, אבל מוחלט החמור - אינו בטל. ב'תורת כהנים' נגעים פי"ד הלכה י"א, דרשו: "צרעת ממארת" (ויקרא יג, נא) תן בו מאירה שלא תהנה ממנו. 77) טומאת החלט אינה נפקעת ע"י השינוי.

12 **יג. אֶחָד בֶּגֶד[78] אוֹ כְּלִי עוֹר אוֹ שְׁתִי אוֹ עֵרֶב הַמֻּסְגָּר**
13 **אוֹ הַמֻּחְלָט לְעִנְיַן טֻמְאָה. הֲרֵי הוּא אָב מֵאֲבוֹת**
14 **הַטֻּמְאָה, כְּאָדָם מְצֹרָע[79] לְכָל דָּבָר. מְטַמֵּא בְּמַגָּע**
15 **וּבְמַשָּׂא וּבְבִיאָה, וְעוֹשֶׂה מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב אֲפִלּוּ מִתַּחַת**
16 **הָאֶבֶן[80]. כֵּיצַד? בֶּגֶד מְנֻגָּע אוֹ שְׁתִי אוֹ עֵרֶב אוֹ כְּלִי**
17 **עוֹר הַמְנֻגָּעִין שֶׁהִכְנִיס מֵהֶן אֲפִלּוּ כְּזַיִת[81] לְבַיִת טָהוֹר**
18 **- נִטְמָא כָּל אֲשֶׁר בַּבַּיִת, בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים, וְנַעֲשׂוּ**
19 **כֻּלָּן רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה. וְכֵן מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב הַמֻּנָּח תַּחַת**
20 **הָאֶבֶן, וְהִנִּיחַ כְּזַיִת מֵהֶן לְמַעְלָה מִן הָאֶבֶן - נִטְמָא**
21 **הַמִּשְׁכָּב אוֹ הַמּוֹשָׁב.**

78) ב'תורת כהנים' שם פט"ז, למדו זה מהיקש לבית המנוגע. 79) ראה למעלה פ"י הי"א והי"ב. 80) ראה ראב"ד וכסף־משנה. 81) נגעים פי"ג מ"ח.

22 **יד. מַטְלִית שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שָׁלֹשׁ[82] עַל שָׁלֹשׁ, אַף עַל פִּי**
23 **שֶׁאֵין בָּהּ כְּזַיִת - כֵּיוָן שֶׁנִּכְנַס רֻבָּהּ לְבַיִת טָהוֹר**
24 **טִמְאַתּוֹ[83]. הָיוּ בָהּ כַּמָּה זֵיתִים[84] - כֵּיוָן שֶׁנִּכְנַס מִמֶּנָּה**
25 **כְּזַיִת לְבַיִת טָהוֹר נִטְמָא. אַף עַל פִּי שֶׁכָּל הַשְּׁעוּרִין**
26 **הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי[85], הֲרֵי הוּא אוֹמֵר[86]: לְכָל נֶגַע**
27 **הַצָּרַעַת וְלַנָּתֶק, וּלְצָרַעַת הַבֶּגֶד וְלַבָּיִת - הִקִּישׁ נִגְעֵי**
28 **אָדָם לְנִגְעֵי בְּגָדִים וּבָתִּים. וְהִשְׁוָה הַמְּצֹרָע לְמֵת[87],**
29 **שֶׁנֶּאֱמַר: אַל נָא תְּהִי כַּמֵּת. מָה הַמֵּת בִּכְזַיִת, אַף אֵלּוּ**
30 **בִּכְזַיִת.**

82) אצבעות. 83) תוספתא נגעים פ"ז ה"ו. פסק כתנא־קמא. 84) ברייתא יבמות קג, ב. 85) עירובין ד, ב.

86) בהקדמתו לפירוש המשנה מבאר רבינו, שכמה הלכות שנאמרו למשל בעל־פה, יש להן רמז במקרא, ואומר רבינו כאן, שזו אחת מהן. 87) 'ספרי' בהעלותך, פיסקא קה.

1 **טו. בְּגָדִים הַמְנַגְּעִים[88] - מְשַׁלְּחִין אוֹתָן חוּץ לָעִיר,**
2 **בֵּין שֶׁהָיְתָה מֵקֶפֶת חוֹמָה בֵּין שֶׁאֵינָהּ מֵקֶפֶת. וְזֶה**
3 **חֹמֶר בִּבְגָדִים מִבָּאָדָם[89].**

88) תוספתא שם פ"ז הי"ג. 89) שאדם המנוגע משתלח מערים מוקפות חומה בלבד (למעלה פ"י ה"ז).

יום שישי י"א סיון ה'תשע"ו

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) יבאר שיעור צרעת בתים וכמה סימני טומאה יש בהם ומה בין זה לזה, ודין כשיראה נגע בתוך הבית איך יאמר האומר לכהן, ובית אפל אם פותחים בו חלונות, התנאים שיהיו בבית לטמא בנגעים, וירושלים וחוצה לארץ אם מטמאים, בתי גויים שבארץ ישראל והלוקח בתים מגוים.

4 **א. צָרַעַת בָּתִּים - כִּשְׁנֵי גְרִיסִין[2] זֶה בְּצַד זֶה. נִמְצָא**
5 **רֹחַב הַנֶּגַע כְּמוֹ מְקוֹם צְמִיחַת שֵׁשׁ שְׂעָרוֹת[3] בַּגּוּף,**
6 **וְאָרְכּוֹ כִּשְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה שְׂעָרוֹת בְּרִבּוּעַ[4]. וְהַפָּחוֹת**
7 **מִשִּׁעוּר זֶה בְּבָתִּים - טָהוֹר. וְכָל הַשִּׁעוּרִין הֲלָכָה**
8 **לְמֹשֶׁה מִסִּינַי[5].**

2) נגעים פרק י"ב משנה ג. נגעי אדם ובגדים שיעורם כגריס (למעלה פרק א הלכה ז) ונאמר בנגעי בתים: וראה את הנגע והנה הנגע (ויקרא יד, לז) הרי זה בא ללמד ששיעורם כשני נגעים. 3) שיעור הגריס. 4) לא כגריס מעוגל. 5) דעת רבינו, שהדרשה שהבאנו למעלה אינה דרשה גמורה אלא אסמכתא לשיעור שקיבל משה מסיני בעל פה.

9 **ב. שְׁלֹשָׁה סִימָנֵי טֻמְאָה[6] יֵשׁ בְּבָתִּים: מַרְאֵה יְרַקְרַק,**
10 **וַאֲדַמְדַּם, וְהַפְּשִׁיּוֹן. וְכֻלָּן מִפֹּרָשִׁין בַּתּוֹרָה. וּשְׁנֵי**
11 **הַמַּרְאוֹת מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה[7]. וּפְשִׁיּוֹן הַסָּמוּךְ[8] - כָּל**
12 **שֶׁהוּא, וְהָרָחוֹק[9] - כִּגְרִיס. אֲבָל הַחוֹזֵר אַחַר הִטּוֹחַ -**
13 **כִּשְׁנֵי גְרִיסִין.**

6) לא הוברר למה קרא רבינו למראות אלה "סימני טומאה", הלא בנגעי אדם אין ארבעת המראות נקראים סימני טומאה אלא "נגע", ומראות אחרים אינם נגע כלל, וסימני הטומאה הם: פשיון, ושיער לבן ומחייה. 7) למד דין זה מבגדים (למעלה יב, א). 8) נוגע באום (אום = נגע העיקרי). 9) אם יש הפסק בינו לבין האום.

14 **ג. אֵין נִגְעֵי בָּתִּים מְטַמְּאִין עַד שֶׁיִּהְיֶה מַרְאֵה הַנֶּגַע**
15 **שָׁפָל מִן הַקִּיר[10]; שֶׁנֶּאֱמַר: שְׁקַעֲרוּרֹת - שֶׁיִּהְיוּ**
16 **שׁוֹקְעִין בַּקִּירוֹת. וּבִשְׁנֵי הַמַּרְאוֹת[11] מַסְגִּירִין אוֹ**
17 **מַחְלִיטִין[12], וּבְפְשִׁיּוֹן נוֹתְּצִין[13], וְאִם פָּשָׂה אַחֲרֵי**
18 **הִטּוֹחַ - נוֹתֵץ אֶת כָּל הַבַּיִת, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.**

10) כמו בנגעי אדם שצריכים להיות עמוק מן העור. 11) ירקרק או אדמדם. 12) כלומר, אין מחליטים לעולם אלא באחד משני המראות האלה. 13) את המקום המנוגע.

19 **ד. כְּשֶׁיִּרְאֶה נֶגַע בַּבַּיִת - אֲפִלּוּ חָכָם, שֶׁיּוֹדֵעַ וַדַּאי**
20 **שֶׁזֶּה נֶגַע, לֹא יִגְזֹר וְיֹאמַר: נֶגַע נִרְאָה לִי בַּבַּיִת, אֶלָּא**
21 **אוֹמֵר לַכֹּהֵן[14]: כְּנֶגַע נִרְאָה לִי בַּבַּיִת. וְצִוָּה הַכֹּהֵן וּפִנּוּ**
22 **אֶת הַבַּיִת, אֲפִלּוּ חֲבִילֵי עֵצִים וַחֲבִילֵי קָנִים[15], וְאַחַר**
23 **כָּךְ יָבוֹא הַכֹּהֵן וְיִכָּנֵס וְיִרְאֶה הַנֶּגַע.**

14) משום כבודו של כהן. בתורת כהנים פרשת מצורע פרשתא ה הלכה ז אמרו: יאמר לו הכהן דברי כבושים (תוכחת מוסר): "בני, אין הנגעים באים אלא על לשון הרע שנאמר (דברים כד, ח־ט): "השמר בנגע הצרעת וכו' זכור את אשר עשה ד' למרים". מה עניין זה לזה? אלא ללמד שלא נענשה אלא על לשון הרע (שדיברה במשה)". מטרת התוכחה הזו היא לעוררו לתשובה ושיישמר מלשון הרע. 15) שאינם מקבלים טומאה במקום אחר, גזרה התורה שייטמאו בבית המנוגע. ומפני שהתורה חסה על ממונם של ישראל ציוותה לפנותם לפני שיבוא הכהן ויסגיר את הבית. בירורנו כבר כמה פעמים, שטומאת נגעים תלוייה בדברי הכהן וכל זמן שלא הסגיר או החליט הכל טהור.

24 **ה. בַּיִת אָפֵל - אֵין פּוֹתְחִין בּוֹ חַלּוֹנוֹת לִרְאוֹת אֶת**
25 **נִגְעוֹ[16]; אֶלָּא אִם אֵין הַנֶּגַע נִרְאָה בּוֹ - טָהוֹר. וְאַחַר**
26 **שֶׁיִּרְאֶה הַכֹּהֵן אֶת הַנֶּגַע יֵצֵא וַיַּעֲמֹד עַל פֶּתַח הַבַּיִת**
27 **בְּצַד הַמַּשְׁקוֹף וְיַסְגִּיר אוֹ יַחְלִיט[17] אוֹ יִפְטֹר;**
28 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְיָצָא הַכֹּהֵן מִן הַבַּיִת וְהִסְגִּיר אֶת־הַבַּיִת. -**
29 **לֹא שֶׁיַּסְגִּיר וְהוּא בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, אוֹ בְּתוֹךְ הַבַּיִת הַמְנֻגָּע,**
30 **אוֹ תַּחַת הַמַּשְׁקוֹף, אֶלָּא בְּצַד פִּתְחוֹ[18]. וְאִם עָמַד**
31 **תַּחַת הַמַּשְׁקוֹף אוֹ שֶׁהָלַךְ לְבֵיתוֹ וְהִסְגִּיר - הֲרֵי זֶה**
32 **מֻסְגָּר.**

16) שם פרק ב משנה ג. תורת כהנים פרשת מצורע פרשתא ה, הלכה י"א: "כנגע נראה לי" - ולא לאורי. 17) במשנה אמרו דין זה בהסגר בלבד וכן בתורת כהנים. ודעת רבינו שאין הבדל בזה בין החלט ופיטור ובין הסגר. 18) עומד על יד פתח הבית המנוגע מבחוץ ואומר: הבית מוסגר, אבל אינו צריך לסוגרו ממש (משנה למלך. ודעת רש"י ור"ן בנדרים נו, ב שסגירה ממש אמרו).

33 **ו. אֵין הַבַּיִת מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ אַרְבַּע**
34 **אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת אוֹ יָתֵר, וְיִהְיֶה לוֹ אַרְבָּעָה**
35 **כְּתָלִים, וְהוּא בָּנוּי בָּאָרֶץ בַּאֲבָנִים וְעָפָר וְעֵצִים,**
36 **שֶׁנֶּאֱמַר: אֶת אֲבָנָיו וְאֶת עֵצָיו וְאֶת עֲפָרוֹ. אֲבָל אִם**
37 **הָיָה בּוֹ פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת, אוֹ**
38 **שֶׁהָיָה עָגֹל, אוֹ שֶׁהָיָה בַּעַל שְׁלֹשָׁה כְּתָלִים אוֹ בַּעַל**
39 **חֲמִשָּׁה, אוֹ שֶׁהָיָה בָּנוּי בִּסְפִינָה אוֹ תָּלוּי עַל אַרְבַּע**
40 **קוֹרוֹת[19] - אֵינוֹ מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים. הָיָה בָּנוּי עַל אַרְבָּעָה**
41 **עַמּוּדִים[20] - מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים.**

19) הבולטות מתקרת בית, ועליהן בנוי הבית המנוגע. 20) בארבע זויותיו והגג נשען עליהם.

ז. כַּמָּה אֲבָנִים יִהְיוּ בּוֹ? אֵין פָּחוֹת מִשְּׁמוֹנֶה, שְׁתֵּי אֲבָנִים בְּכָל כֹּתֶל, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה כָּל כֹּתֶל רָאוּי לְנֶגַע; שֶׁאֵין הַבַּיִת מִטַּמֵּא בְּנִגְעִים עַד שֶׁיֵּרָאֶה בּוֹ כִּשְׁנֵי גְרִיסִין עַל שְׁתֵּי אֲבָנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: אֶת הָאֲבָנִים אֲשֶׁר בָּהֵן הַנָּגַע. וְכַמָּה עֵצִים[21] יִהְיוּ בּוֹ? כְּדֵי לִתֵּן תַּחַת הַמַּשְׁקוֹף[22]. וְעָפָר? כְּדֵי לָתֵת בֵּין פַּצִּים[23] לַחֲבֵרוֹ. אֲבָל אִם הָיָה בּוֹ פָּחוֹת מִשֶּׁעוּרִים אֵלּוּ - אֵינוֹ מִטַּמֵּא בְּנִגְעִים.

21) שם משנה ד. רבינו בפירושו למשנה אומר שצריך שיהיו שני עצים. ונראה שכוונתו כאן לשיעור גושם של שני העצים. 22) הכוונה לעץ שהנגרים מחברים באמצע המשקוף, כדי שהדלת תתעכב על ידו. 23) הסדקים שבין נדבכי האבנים או בין הקורות והאבנים.

ח. הַלְּבֵנִים וְהַשַּׂיִשׂ אֵינָן חֲשׁוּבִין כַּאֲבָנִים. בַּיִת שֶׁאֶחָד מִצִּדָּיו מְחֻפֶּה בְּשַׂיִשׂ וְאֶחָד בְּסֶלַע וְאֶחָד בִּלְבֵנִים וְאֶחָד בְּעָפָר - אֵינוֹ מִטַּמֵּא בְּנִגְעִים.

ט. בַּיִת שֶׁלֹּא הָיוּ בּוֹ אֲבָנִים וְעֵצִים כַּשִּׁעוּר וְנִרְאָה בּוֹ נֶגַע וְאַחַר כָּךְ הֵבִיא לוֹ אֲבָנִים וְעֵצִים וְעָפָר - טָהוֹר[24].

24) מפני שבשעת ראיית הנגע לא היה הבית ראוי לטמא בנגעים.

י. בַּיִת שֶׁסִּכְּכוֹ בִּזְרָעִים - בִּטְּלָן[25]. הוֹאִיל וּמְשַׁמְּשִׁין תַּשְׁמִישׁ עֵץ - הֲרֵי הֵן כְּעֵץ, וְאִם נִטְמָא הַבַּיִת - נִטְמְאוּ עִמּוֹ טֻמְאָה חֲמוּרָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

25) ביטל את הזרעים לגבי הבניין ואין עליהם דין אוכלים שאינם מטמאים טומאה חמורה.

יא. יְרוּשָׁלַיִם וְחוּצָה לָאָרֶץ אֵין מִטַּמְּאִין בְּנִגְעִים; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּבֵית אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם, וִירוּשָׁלַיִם לֹא נִתְחַלְּקָה לַשְּׁבָטִים[26]. וּבָתֵּי הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[27] אֵין מִטַּמְּאִין בְּנִגְעִים.

26) ואינה אחוזתכם, מגילה כו, א. ופסוק זה ממעט גם חו"ל, מפני שאינה אחוזתם של עם ישראל. 27) אפילו שבארץ ישראל.

יב. הַלּוֹקֵחַ בָּתִּים מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - יֵרָאֶה בַּתְּחִלָּה[28].

28) כאילו נולד הנגע כשהבית ביד ישראל. אם נולד בהם נגע לפני שקנה אותם הישראל דנים את הנגע כאילו נולד עכשיו בידי ישראל. ואין זה דומה לגוי שנתגייר או עובר ונולד שנגעם אינו מטמא כלל (למעלה פרק ו הלכה ד), מפני שבית זה ראוי היה לטמא בנגעים גם לפני כן, אלא שבעליו אינם ראויים, אבל שם אותו הגוף עצמו לא היה ראוי. והמדובר כשראה הכהן את הנגע לפני שקנאה ישראל, והסגירה או החליטה בטעות, כגון שחשב שהבית של ישראל, שאם לא כן גם בבית של ישראל אין מביאין בחשבון את הימים שקדמו לראיית הכהן.

יג. בַּיִת שֶׁצִּדּוֹ אֶחָד עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְצִדּוֹ אֶחָד יִשְׂרָאֵל, צִדּוֹ אֶחָד בָּאָרֶץ וְצִדּוֹ אֶחָד בְּחוּצָה לָאָרֶץ - אֵינוֹ מִטַּמֵּא בְּנִגְעִים. וּשְׁאָר כָּל הַבָּתִּים שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִטַּמְּאִין בְּנִגְעִים בֵּין צְבוּעִים בִּידֵי אָדָם בֵּין צְבוּעִים בִּידֵי שָׁמַיִם[29].

29) ולא כבגדים שרק הלבנים מיטמאים.

יד. בֵּית הָאִשָּׁה[30], בֵּית הַשִּׁתָּפִין, בֵּית הַכְּנֶסֶת אוֹ בֵּית הַמִּדְרָשׁ שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן דִּירָה לַחַזָּנִין אוֹ לַתַּלְמִידִים - מִטַּמְּאִין בְּנִגְעִים.

30) יומא יא, ב מפרש שם בגמרא, מפני שנאמר (ויקרא יד, לה): "ובא אשר לו הבית" אפשר יעלה על דעתך לדרוש: לו ולא לה, לו ולא להם (בית השותפים), משמיענו שמיטמאים, מפני שנאמר (שם, לד): "בבית ארץ אחוזתכם" משמע כל בית שהוא בארץ ישראל.

טו. קִירוֹת הָאֵבוּס[31] וְקִירוֹת הַמְּחִיצָה[32] שֶׁבַּבַּיִת - אֵין מִטַּמְּאִין בְּנִגְעִים.

31) אם בנה קיר בבית, כדי לתלות עליו את האבוס להאכיל בו את בהמתו. 32) בפירושו על המשנה מפרש רבינו שהכוונה לתקרה שנעשתה לצל להגן על בהמותיו מפני השמש ואפילו היא בבית ממש אינה מיטמאה בנגעים.

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר הסגר נגעי בתים ואיך חולץ האבנים שבהם הנגע כשחולץ, ודין בית ועלייה על גביו שנראה בו נגע, והבונה אבנים מסוגרות בבית טהור, כיצד מטהרים בית המנוגע אחר חליצה וטיחה.

א. נִגְעֵי בָּתִּים יֵשׁ בָּהֶן הֶסְגֵּר שְׁלֹשָׁה שָׁבוּעוֹת[2], שֶׁהֵן תִּשְׁעָה עָשָׂר יוֹם; שֶׁיּוֹם שְׁבִיעִי עוֹלֶה לְכָאן וּלְכָאן, וְיוֹם שְׁלִשָּׁה עָשָׂר עוֹלֶה לְכָאן וּלְכָאן. נִמְצָאתָ אַתָּה לָמֵד, שֶׁאִם צָרִיךְ לִשְׁלֹשָׁה שָׁבוּעוֹת - רוֹאֵהוּ בַּשְּׁבִיעִי, וּבְיוֹם שְׁלִשָּׁה עָשָׂר, וּבְיוֹם תִּשְׁעָה עָשָׂר. וְהֶסְגֵּר בָּתִּים שְׁלֹשָׁה שָׁבוּעוֹת אֵינוֹ מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה. וְכֵן רֹב דִּינֵי נִגְעֵי בָּתִּים דִּבְרֵי קַבָּלָה הֵן.

2) נגעים פ"ג מ"ז.

ב. וְכָל הַדִּינִין הַמְּפֹרָשִׁין בָּהֶן בַּתּוֹרָה וּבְדִבְרֵי קַבָּלָה כָּךְ הֵם: כְּשֶׁיָּבוֹא הַכֹּהֵן וְיִרְאֶה הַנֶּגַע שׁוֹקֵעַ יְרַקְרַק אוֹ אֲדַמְדַּם, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ, סַגִּיר שִׁבְעַת יָמִים. וַאֲפִלּוּ מְצָאוֹ כֻּלּוֹ[3] בַּתְּחִלָּה יְרַקְרַק אוֹ אֲדַמְדַּם - סַגִּיר[4]. וּבַשְּׁבִיעִי רוֹאֵהוּ: אִם כָּהָה הַנֶּגַע, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם הָלַךְ - קוֹלֵף מְקוֹם הַנֶּגַע בִּלְבַד, וְהַבַּיִת טָהוֹר; מְצָאוֹ שֶׁעָמַד בְּעֵינָיו וְלֹא פָּשָׂה - מַסְגִּיר שָׁבוּעַ שֵׁנִי. וְרוֹאֵהוּ בְּיוֹם שְׁלֹשָׁה עָשָׂר: אִם כָּהָה הַנֶּגַע אוֹ הָלַךְ לוֹ - קוֹלֵף מְקוֹם הַנֶּגַע וּמְטַהֵר אֶת הַבַּיִת בְּצִפָּרִים; וְאִם מָצָא הַנֶּגַע שֶׁפָּשָׂה בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי אוֹ שֶׁעָמַד בְּעֵינוֹ - חוֹלֵץ אֶת הָאֲבָנִים שֶׁבָּהֶן הַנֶּגַע וּמַקְּצָה[5] הֶעָפָר אֶל מִחוּץ לָעִיר[6] וְטָח אֶת כָּל הַבַּיִת וּמַסְגִּירוֹ שָׁבוּעַ שְׁלִישִׁי. וּבְיוֹם תִּשְׁעָה עָשָׂר רוֹאֵהוּ: אִם חָזַר

בּוֹ נֶגַע כִּשְׁנֵי גְרִיסִין - הֲרֵי זֶה פִּשְׁיוֹן אַחֲרֵי הִטּוֹחַ, וְנוֹתֵץ אֶת כָּל הַבַּיִת; וְאִם לֹא חָזַר בּוֹ נֶגַע - מְטַהֲרוֹ בְּצִפֳּרִים. וְכָל זְמַן שֶׁיַּחֲזוֹר בּוֹ הַנֶּגַע קֹדֶם שֶׁיְּטַהֲרוֹ בְּצִפֳּרִים - הֲרֵי זֶה יִנָּתֵץ; וְאִם נִרְאָה בּוֹ נֶגַע אַחֵר שֶׁטְּהָרוֹ בְּצִפֳּרִים - יֵרָאֶה בַּתְּחִלָּה. וְכֵן אִם פָּשָׂה הַנֶּגַע בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן - חוֹלֵץ אֶת הָאֲבָנִים שֶׁבָּהֶן הַנֶּגַע וְקוֹצֶה הֶעָפָר חוּץ לָעִיר וְטָח אֶת כָּל הַבַּיִת וּמַסְגִּירוֹ שָׁבוּעַ שֵׁנִי. וְרוֹאֶה: אִם מָצָא בּוֹ נֶגַע כִּשְׁנֵי גְרִיסִין - הֲרֵי זֶה פִּשְׁיוֹן אַחֲרֵי הִטּוֹחַ, וְנוֹתֵץ אֶת כָּל הַבַּיִת; וְאִם לֹא חָזַר בּוֹ נֶגַע - מְטַהֲרוֹ בְּצִפֳּרִים. וְכָל זְמַן שֶׁיֵּרָאֶה בּוֹ נֶגַע קֹדֶם טָהֳרָה בְּצִפֳּרִין - יִנָּתֵץ; וְאִם נִרְאָה בּוֹ אַחַר שֶׁטְּהָרוֹ בְּצִפֳּרִים - יֵרָאֶה בַּתְּחִלָּה.

3) כל הבית. 4) כמו בנגעי אדם ונגעי בגדים. 5) קולף. 6) פירוש, שופכו מחוץ לעיר. כל הדינים שבהלכה זו, מפורשים במשנה שם פי"ג, א.

ג. כְּשֶׁהוּא חוֹלֵץ[7] אֶת הָאֲבָנִים שֶׁבָּהֶן הַנֶּגַע - אֵינוֹ חוֹלֵץ פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי אֲבָנִים[8]. וְאֵינוֹ נוֹטֵל אֲבָנִים מִצַּד זֶה וּמִבִּיאָן לְצַד זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְלָקְחוּ אֲבָנִים אֲחֵרוֹת. וְלֹא עָפָר מִצַּד זֶה וּמֵבִיא לְצַד זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְעָפָר אַחֵר יִקַּח וְטָח אֶת הַבָּיִת. וְאֵינוֹ טָח בְּסִיד, אֶלָּא בְּעָפָר, שֶׁנֶּאֱמַר: וְעָפָר אַחֵר יִקַּח וְגוֹמֵר. אֵינוֹ מֵבִיא אֶבֶן[9] אַחַת תַּחַת שְׁתַּיִם[10] שֶׁחָלַץ, וְלֹא שְׁתֵּי אֲבָנִים תַּחַת אֶבֶן אַחַת חֲלוּצָה[11], אֶלָּא מֵבִיא שְׁתַּיִם תַּחַת שְׁתַּיִם. וְיֵשׁ לוֹ לְהָבִיא שְׁתַּיִם תַּחַת שָׁלֹשׁ[12].

7) שם פי"ב מ"ו. 8) שנאמר (ויקרא יד, מ): "וחלצו את האבנים" בלשון רבים. 9) גדולה. 10) קטנות. 11) אין לפרש שהמדובר כשחלץ רק אבן אחת, שהרי אמרנו בראש הלכה זו, שאינו חולץ פחות משתיים. ובעל־כרחינו לומר, שהכוונה, שאסור להביא שתי אבנים תחת אבן אחת שחלץ, ואפילו אם חלץ כמה אבנים, ואע"פ שמותר להביא פחות ממספר החולצות. ראה תפארת ישראל שם, יכין אות נא, ו'תוספות יום טוב'. 12) אם הוציא שלוש, מותר להביא במקומן שתים גדולות, שלא הקפידה אלא שיחלוץ יותר מאחת, ושיביא יותר מאחת (ראה בהערה הקודמת שאין להביא שתים במקום חלוצה אחת, אפילו אם חלץ יותר מאחת).

ד. הָיָה הַכֹּתֶל[13] בֵּינוֹ לְבֵין חֲבֵרוֹ - שְׁנֵיהֶן חוֹלְצִין וּשְׁנֵיהֶן קוֹצִים אֶת הֶעָפָר וּשְׁנֵיהֶם מְבִיאִין אֲבָנִים אֲחֵרוֹת[14], אֲבָל בַּעַל הַבַּיִת[15] מֵבִיא לְבַדּוֹ אֶת הֶעָפָר; שֶׁנֶּאֱמַר: וְעָפָר אַחֵר יִקַּח וְטָח[16] - אֵין חֲבֵרוֹ מִטַּפֵּל עִמּוֹ בְּטִיחָה.

13) שם. 14) שכל המעשים האלה כתובים בלשון רבים: וחלצו, העפר אשר הקצו, ולקחו אבנים אחרות. 15) שהנגע בו. 16) בלשון יחיד.

ה. אֶבֶן שֶׁבְּזָוִית[17], בִּזְמַן שֶׁהוּא חוֹלֵץ - חוֹלֵץ אֶת כֻּלָּהּ, וּבִזְמַן[18] שֶׁהוּא נוֹתֵץ - נוֹתֵץ אֶת שֶׁלּוֹ[19] וּמַנִּיחַ אֶת שֶׁל חֲבֵרוֹ[20]. וְיֵשׁ בַּדָּבָר סָפֵק, אִם תִּהְיֶה זוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ כְּמוֹ יָד לְאֶבֶן שֶׁלּוֹ[21].

17) וחלק ממנה בבית המנוגע, וחלקה השני נכנס לבית אחר. 18) שנאמר "וחלצו". 19) את הבית המנוגע. 20) שנאמר "ונתץ" בלשון יחיד. 21) פירוש, אם חלק האבן שבבית חבירו נידון כבית־יד לחלק שלו, ומביאה את הטומאה לבית חבירו, שהרי אבן המנוגעת מטמאה באוהל. בעיא שלא נפשטה בחולין קכח, ב.

ו. בַּיִת[22] שֶׁנִּרְאָה בּוֹ נֶגַע וְהָיְתָה עֲלִיָּה עַל גַּבָּיו[23] - נוֹתֵן אֶת הַקּוֹרוֹת לָעֲלִיָּה[24]; נִרְאָה בָּעֲלִיָּה - נוֹתֵן אֶת הַקּוֹרוֹת לַבַּיִת. לֹא הָיְתָה עֲלִיָּה עַל גַּבָּיו - אֲבָנָיו וְעֵצָיו וַעֲפָרוֹ כֻּלָּן נִתָּצִין עִמּוֹ[25]. וּמַצִּיל אֶת הַמַּלְבְּנִין[26] וְאֶת סְרִיגֵי הַחַלּוֹנוֹת[27].

22) נגעים פי"ג מ"ג. 23) ובה אין נגע. 24) כלומר, הקורות נחשבו כאילו הן מן העליה והן טהורות, וכשהוא נותץ את הבית מעמיד עמודים תחת התקרה לתמוך את העליה. 25) מכיוון שאין בנין אחר לצרפן אליו, הרי הן חלק מבנין המנוגע. 26) במשנה שם, מפרש רבינו שהם "ממעל לשטח הקורה". 27) שבכות שבחלונות, העשויות לשמירה על התינוקות שלא יפלו מן החלון.

ז. הַלּוֹקֵחַ אֲבָנִים[28] מִבַּיִת מְסֻגָּר[29] וּבְנָאָן בְּבֵית טָהוֹר: חָזַר הַנֶּגַע לַמְּסֻגָּר[30] - חוֹלֵץ אֶת הָאֲבָנִים[31] שֶׁבַּטָּהוֹר; נִרְאָה נֶגַע עַל הָאֲבָנִים שֶׁבָּנָה - הַמְּסֻגָּר יִנָּתֵץ[32], וְהַבַּיִת הַשֵּׁנִי מַסְגִּירִין אוֹתוֹ[33] בְּנֶגַע זֶה, כְּדִין כָּל בַּיִת שֶׁנִּרְאָה בּוֹ נֶגַע בַּתְּחִלָּה.

28) שם מ"ה. 29) אחרי שחלצן (ראה למעלה ה"ב). 30) לבית שממנו לקח את האבנים, וצריך לנתצו. 31) את האבנים שלקח מאותו בית ובנאן בבית הטהור, שהרי הן חלק מהבית הטעון נתיצה. 32) מפני שחזר הנגע לאבנים השייכות לבית. 33) ואין חולצים אותן מיד, מפני שצריכים לראות את הנגע בשביל הבית השני (ראה למעלה פי"ב ה"ז בדין בגדים).

ח. כֵּיצַד מְטַהֲרִין[34] אֶת הַבַּיִת הַמְנֻגָּע? אַחַר הַחְלִיצָה וְהַטִּיחָה מֵבִיא מַיִם חַיִּים בִּכְלִי חֶרֶס וּשְׁתֵּי צִפֳּרִים וְעֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנֵי תּוֹלַעַת, כְּטָהֲרַת אָדָם שֶׁבְּאַרְנוּ לְכָל דָּבָר. אֶלָּא שֶׁבְּאָדָם מַזֶּה שֶׁבַע פְּעָמִים לְאַחַר יָדוֹ שֶׁל מְצֹרָע, וּבְבַיִת מַזֶּה שֶׁבַע פְּעָמִים עַל הַמַּשְׁקוֹף שֶׁל בַּיִת מִבַּחוּץ. וּשְׁאָר כָּל מַעֲשֵׂיהֶן שָׁוִין.

34) כל הדינים שבהלכה זו, מפורשים בתורה (ויקרא יד) ומבוארים במשנה (שם פי"ד).

פֶּרֶק שִׁשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר שבית המנוגע אב מאבות הטומאות, ואם אסור בהנאה, ודין בית מוסגר ואבניו אם מטמאים מאחוריהם, והמוסגר והמוחלט אם מטמא בביאה, אם צריך הכנסת רוב בבית המנוגע, וכמה ישהה וייטמאו בגדיו, מי שהיה עומד בבית המנוגע ופשט ידיו חוץ לבית או בהיפך, המציל

מכוסה באוהל המת אם מציל מכוסה בבית המנוגע כו', שינוי האמור בבגדים ובבתים שקראוהו תורה צרעת שהיא אות ופלא בישראל.

א. בַּיִת הַמְנֻגָּע - אָב[2] מְאַבּוֹת הַטֻּמְאוֹת[3], כָּל הַנּוֹגֵעַ בּוֹ נִטְמָא. וְכֵן אֲבָנִים שֶׁחוֹלְצִין מִמֶּנּוּ אַחַר הֶסְגֵּר אוֹ אֲבָנִים וְעֵצִים וְעָפָר שֶׁל בַּיִת כְּשֶׁנּוֹתְצִין אוֹתוֹ - כֻּלָּן אָבוֹת טֻמְאוֹת, וְכָל כְּזַיִת מֵהֶם מְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא[4] וּבְבִיאָה. כֵּיצַד? אִם נִכְנַס כְּזַיִת[5] מִהֶן לְבַיִת טָהוֹר - נִטְמָא כֹּל אֲשֶׁר בַּבַּיִת מֵאָדָם וְכֵלִים, שֶׁכֻּלָּן מְטַמְּאִין בְּבִיאָה כְּאָדָם מְצֹרָע. וְכֻלָּן אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה. וְאִם שְׂרָפָן וְעָשָׂה מֵהֶן סִיד - הֲרֵי זֶה אָסוּר בַּהֲנָאָה. שֶׁנֶּאֱמַר: צָרַעַת מַמְאֶרֶת - תֵּן בּוֹ מְאֵרָה[6] וְאַל תֵּהָנֶה בּוֹ. וְכֻלָּן מְשַׁלְּחִין אוֹתָן חוּץ לָעִיר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ מֻקֶּפֶת חוֹמָה[7].

2) נגעים פי"ג מ"ד. 3) ראה למעלה פי"ג הי"ג. 4) תוספתא נגעים פ"ו ה"ח. מטמאים במשא אפי' לא נגע בהם, כגון שהיו מונחים על עץ, שאינו מקבל טומאה והגביה את העץ. 5) שם מ"ח. 6) ב'תורת כהנים' (פ' נגעים יד, יא) נאמרה דרשה זו גבי בגדים המנוגעים, שגם בהם נאמר "צרעת ממארת". 7) שם פ' מצורע פ"ד ה"ד. נמצא, שהם חמורים יותר ממצורע. ראה למעלה פי"ג הט"ו בדין בגדים מנוגעים.

ב. בַּיִת מֻסְגָּר[8] אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶלָּא מִתּוֹכוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַבָּא אֶל הַבַּיִת כָּל יְמֵי הִסְגִּיר אֹתוֹ יִטְמָא עַד הָעָרֶב. אֲבָל הַמֵּחֶלְט מְטַמֵּא מִתּוֹכוֹ וּמֵאַחוֹרָיו, שֶׁהַנּוֹגֵעַ בּוֹ מֵאַחוֹרָיו - טָמֵא. שֶׁנֶּאֱמַר: צָרַעַת מַמְאֶרֶת בַּבַּיִת טָמֵא הוּא. וְכִי טָהוֹר הָיָה?! אֶלָּא לְהוֹסִיף לוֹ טֻמְאָה עַל טֻמְאָתוֹ, שֶׁיִּהְיֶה כֻּלּוֹ טָמֵא[9] וִיטַמֵּא מֵאַחוֹרָיו. וְכֵן אֲבָנִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן הַנֶּגַע בְּמֻסְגָּר מְטַמְּאִין מֵאַחוֹרֵיהֶן[10].

8) משנה, שם יג, ה. 9) דרשה זו נאמרה ב'תורת כהנים' שם פ"ד הי"ג. 10) תוספתא נגעים פ"ז ה"ד. והאבנים האחרות מתוכן בלבד, כאמור בראש ההלכה.

ג. אֶחָד הַמֻּסְגָּר וְהַמֵּחֶלְט[11] מְטַמֵּא בְּבִיאָה[12]. כֵּיצַד? בַּיִת שֶׁהָיָה מֵסֵךְ[13] עַל גַּבֵּי בַּיִת מְנֻגָּע[14], בֵּין מֵחֶלְט בֵּין מֻסְגָּר, אוֹ אֵילָן שֶׁהוּא מֵסֵךְ עָלָיו - הָעוֹמֵד תַּחַת הָאִילָן אוֹ הַנִּכְנָס לַבַּיִת הַחִיצוֹן טָמֵא, שֶׁהֲרֵי הוּא וְהַבַּיִת הַטָּמֵא תַּחַת אֹהֶל אֶחָד[15]. וְכֵן אֶבֶן מְנֻגַּעַת הַנִּכְנֶסֶת לְאֹהֶל וְהֻנַּחָה שָׁם - נִטְמָא כָּל אֲשֶׁר בָּאֹהֶל. הָיְתָה מֻנַּחַת תַּחַת הָאִילָן וְהַטָּהוֹר עוֹבֵר - נִטְמָא. הָיָה הַטָּהוֹר עוֹמֵד תַּחַת הָאִילָן וְעָבַר אָדָם בְּאֶבֶן מְנֻגַּעַת - לֹא טִמְּאָהוּ; וְאִם הִנִּיחָהּ שָׁם - טִמְּאָהוּ. שֶׁמּוֹשַׁב הַמְנֻגָּע כָּמוֹהוּ, בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים בֵּין אֲבָנִים וְעֵצִים וַעֲפָרוֹ[16].

11) דינם שווה בענינים האמורים למטה. 12) אם כל הבית נכנס לאוהל אחר. 13) מכסה מלמעלה. 14) כגון שהבית המנוגע היה בנוי בתוך בית טהור, שתקרתו מכסה גגו של בית המנוגע. 15) כדעת רבי אלעזר, במס' נגעים שם מ"ו. 16) שם מ"ז. ראה למעלה פ"י הי"ב בהערות.

ד. הַמַּאֲהִיל[17] בְּיָדוֹ עַל אֶבֶן מְנֻגַּעַת אוֹ שֶׁהֶאֱהִילָה עָלָיו - טָהוֹר, עַד שֶׁיִּגַּע[18].

17) תוספתא נגעים פ"ז ה"ג. 18) ומה שאמרנו בה"ג שאבן המנוגעת מטמאה באוהל, היינו כשדבר אחר מאהיל על האבן ועל האדם או הכלי (הגר"א בביאור ה'תוספתא' שם).

ה. טָהוֹר[19] שֶׁנִּכְנַס לְבַיִת מְנֻגָּע דֶּרֶךְ אַחוֹרָיו, אֲפִלּוּ נִכְנַס כֻּלּוֹ חוּץ מֵחָטְמוֹ - טָהוֹר; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַבָּא אֶל הַבַּיִת - דֶּרֶךְ בִּיאָה טִמְּאָה תּוֹרָה[20].

19) גמרא שבועות יז, ב. 20) וכשנכנס כולו דרך אחוריו נטמא, ולא מפני הכניסה לבית, אלא מפני שהוא נמצא בתוך הבית, כמו הכלים הנמצאים בבית מלפני שנטמא, שהם טמאים. שם.

ו. טָהוֹר שֶׁהִכְנִיס רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ לְבַיִת טָמֵא - נִטְמָא[21]. וְכֵן טַלִּית[22] טְהוֹרָה שֶׁהִכְנִיס מִמֶּנָּה שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ לְבַיִת טָמֵא - נִטְמֵאת. וְכֵן כְּלִי חֶרֶס[23] שֶׁהִכְנִיס אֲוִירוֹ לְבַיִת טָמֵא - נִטְמָא[24]. אֲבָל שְׁאָר כֵּלִים - עַד שֶׁיַּכְנִיס רֹב הַכְּלִי[25], מִשֶּׁיַּכְנִיס רֻבּוֹ נִטְמָא מִיָּד[26]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּכֵלִים שֶׁנִּכְנְסוּ חֲלוּצִין[27]; אֲבָל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁנִּכְנַס לְבַיִת מְנֻגָּע וְהוּא לָבוּשׁ בִּבְגָדָיו וְסַנְדָּלָיו בְּרַגְלָיו וְטַבְּעוֹתָיו בְּיָדָיו[28] - הֲרֵי הָאָדָם טָמֵא מִיָּד, וּבְגָדָיו טְהוֹרִים עַד שֶׁיִּשְׁהֶה שָׁם כְּדֵי שֶׁיָּסֵב[29] אָדָם וְיֹאכַל כְּשָׁלֹשׁ בֵּיצִים[30] פַּת חִטִּים בְּלִפְתָּן[31]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַשֹּׁכֵב בַּבַּיִת יְכַבֵּס אֶת בְּגָדָיו, וְהָאֹכֵל בַּבַּיִת יְכַבֵּס אֶת בְּגָדָיו. וְכִי תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁאֵין בְּגָדָיו מִתְטַמְּאִין עַד שֶׁיֹּאכַל שָׁם?! אֶלָּא לִתֵּן שִׁעוּר לַשּׁוֹכֵב כְּאוֹכֵל. וְאֶחָד הַשּׁוֹכֵב אוֹ הַיּוֹשֵׁב אוֹ הָעוֹמֵד, אִם שָׁהָה כְּדֵי לֶאֱכֹל שִׁעוּר אֲכִילָה הָאֲמוּרָה - נִטְמְאוּ בְּגָדָיו.

21) כשנכנס דרך ביאה, ועל זה אמרה תורה: "והבא אל הבית וכו' יטמא עד הערב" (נגעים פי"ג מ"ח). 22) שם. 23) תוספתא פ"ז ה"ז. 24) כלי חרס מיטמא אם נגעה טומאה באויר שבתוכו, ואפילו לא נגעה בכלי עצמו, ולפיכך כשנגע אוירו באויר הבית — נטמא. 25) ורובו ככולו. 26) ואפילו הוציאם ללא כל שהיה. 27) שאין אדם מלובש בהם. 28) כלומר, באצבעותיו. 29) בתקופת המשנה ולפניה, נוהגים היו לאכול את הסעודות הקבועות בהסיבה, היינו נשענים על גבי בגדים רכים לשמאלם. 30) פחות מזה היא אכילת עראי. במשנה (שם מ"ט) אמרו: "כדי אכילת פרס (פרס = חצי ככר)". ודעת רבינו שחצי ככר הוא כשלוש ביצי תרנגולת בינוניות. 31) מכיון שפת חטים טעים, והלפתן מוסיף לו טעימות - הוא נאכל מהרה.

ז. מִי שֶׁנִּכְנַס[32] לְבַיִת מְנֻגָּע וְכֵלָיו עַל כְּתֵפָיו וְסַנְדָּלוֹ

1 וְטַבַּעְתּוֹ בְּכַפָּיו - הוּא וְהֵן טְמֵאִין מִיָּד; שֶׁאֵינוֹ מַצִּיל
2 מִלְּטַמֵּא מִיָּד אֶלָּא כֵּלִים שֶׁהוּא לָבוּשׁ בָּהֶן. וְכֵן
3 הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְהַבְּהֵמָה שֶׁהָיוּ לְבוּשִׁין בְּכֵלִים
4 וְנִכְנְסוּ לַבַּיִת הַמְנֻגָּע - נִטְמְאוּ הַכֵּלִים מִיָּד[33]. אֲבָל
5 הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, כַּבְּהֵמָה.

32) שם מ"ט. דין זה הוא ביאור מורחב למה שנאמר בהלכה הקודמת: "בכלים שנכנסו חלוצים". 33) ככלים חלוצים. 'תורת כהנים' פ' מצורע פ"ה ה"י: "יכול (אתה לחשוב) הבהמה והגוי יהו מצילים בגדים בבית המנוגע (שלא ייטמאו מיד), תלמוד־לומר: "וכבס בגדיו" (מכאן אתה למד) המטמא בגדים מציל בבית המנוגע, יצאו הבהמה והגוי שאין מטמאים בגדים (שהרי אינם מקבלים טומאה כלל) – אין מצילים בגדים בבית המנוגע.

6 ח. מִי שֶׁהָיָה[34] עוֹמֵד בְּבֵית מְנֻגָּע וּפָשַׁט יָדוֹ[35] חוּץ
7 לַבַּיִת וְטַבְּעוֹתָיו בְּיָדָיו[36], אִם שָׁהָה כְּדֵי אֲכִילַת
8 הַשִּׁעוּר - נִטְמְאוּ הַטַּבָּעוֹת אַף עַל פִּי שֶׁהֵם בַּחוּץ[37].
9 וְכֵן הָעוֹמֵד בַּחוּץ וּפָשַׁט יָדוֹ לְבֵית מְנֻגָּע - נִטְמְאוּ
10 יָדָיו בִּלְבַד מִיָּד[38]. וְאִם נִשְׁתַּהוּ שָׁם כְּדֵי אֲכִילַת
11 הַשִּׁעוּר - נִטְמְאוּ טַבְּעוֹתָיו, וְאִם לָאו - טְהוֹרוֹת[39].

34) משנה, שם. 35) לפני ששהה כשיעור. 36) על אצבעות ידיו. 37) מפני שהידים נגררות אחרי הגוף הנמצא בפנים. 38) טומאת ידים מדרבנן. 39) כחכמים, שם. ונימוקם, מכיוון שהכניסן דרך מלבוש אינן טמאות אלא אם שהו כשיעור, ואף־על־פי שגוף האדם נשאר בחוץ.

12 ט. כָּל הַמַּצִּיל[40] בְּצָמִיד פָּתִיל[41] בְּאֹהֶל הַמֵּת - מַצִּיל
13 מִכַּסֶּה[42] בְּבֵית מְנֻגָּע; וְכָל הַמַּצִּיל מִכַּסֶּה בְּאֹהֶל
14 הַמֵּת[43], אֲפִלּוּ הָיָה מְגֻלֶּה בַּבַּיִת הַמְנֻגָּע - הֲרֵי זֶה
15 טָהוֹר. כֵּיצַד? כְּלֵי חֶרֶס אוֹ כְּלֵי אֲבָנִים וּכְלֵי אֲדָמָה
16 וְכַיּוֹצֵא בָהֶן שֶׁהָיוּ אֲכָלִין וּמַשְׁקִין וְכֵלִים בְּתוֹכָן וְהָיוּ
17 מְכֻסִּין בַּבַּיִת הַמְנֻגָּע, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן מֻקָּפִין צָמִיד
18 פָּתִיל - הֵן וְכָל מַה שֶּׁבְּתוֹכָן טָהוֹר. הַבּוֹר וְהַדּוּת[44]
19 שֶׁבַּבַּיִת הַמְנֻגָּע[45], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מְגֻלִּין - כֵּלִים
20 שֶׁבְּתוֹכָן טְהוֹרִין.

40) שם מי"ב. 41) כל הכלים שאינם מקבלים טומאה כלל, כגון כלי אבנים וכלי אדמה וכן כלי חרס שהם מקבלים טומאה מתוכם ולא מגבם (אם נגעה טומאה בדופן הכלי מבחוץ) מצילים את מה שבתוכם מליטמא באוהל המת אם הם מכוסים ב"צמיד פתיל". פירוש, בכיסוי מהודק ומחובר יפה (ראה הל' טומאת מת פכ"א ה"א). 42) אפילו אין הכיסוי מחובר. כרבי יהודה שם. 43) מבואר לקמן. 44) בור – חפורה באדמה. דות – בנויה על הקרקע. 45) המצילים באוהל המת על מה שבתוכם כשהם מכוסים.

21 י. הַצָּרַעַת הוּא שֵׁם הָאָמוּר בְּשֶׁתָּפוּת, כּוֹלֵל עִנְיָנִים
22 הַרְבֵּה שֶׁאֵין דּוֹמִין זֶה לָזֶה. שֶׁהֲרֵי לֹבֶן עוֹר הָאָדָם
23 קְרוּי צָרַעַת, וּנְפִילַת קְצָת שְׂעַר הָרֹאשׁ אוֹ הַזָּקָן קְרוּי
24 צָרַעַת, וְשִׁנּוּי עֵין הַבְּגָדִים אוֹ הַבָּתִּים קְרוּי צָרַעַת.
25 וְזֶה הַשִּׁנּוּי הָאָמוּר בִּבְגָדִים וּבְבָתִּים, שֶׁקְּרָאתּוּ תּוֹרָה
26 צָרַעַת בְּשֶׁתָּפוּת הַשֵּׁם, אֵינוֹ מִמִּנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֶלָּא
27 אוֹת וָפֶלֶא הָיָה בְּיִשְׂרָאֵל כְּדֵי לְהַזְהִירָן מִלָּשׁוֹן הָרָע.
28 שֶׁהַמְסַפֵּר בְּלָשׁוֹן הָרָע - מִשְׁתַּנּוֹת קִירוֹת בֵּיתוֹ[46]. אִם
29 חָזַר בּוֹ - יִטְהַר הַבַּיִת; אִם עָמַד בְּרִשְׁעוֹ עַד שֶׁהֵתַּץ
30 הַבַּיִת - מִשְׁתַּנִּין כְּלֵי הָעוֹר שֶׁבְּבֵיתוֹ שֶׁהוּא יוֹשֵׁב
31 וְשׁוֹכֵב עֲלֵיהֶן. אִם חָזַר בּוֹ - יִטְהָרוּ; וְאִם עָמַד
32 בְּרִשְׁעוֹ עַד שֶׁיִּשְׂרְפוּ - מִשְׁתַּנִּין הַבְּגָדִים שֶׁעָלָיו. אִם
33 חָזַר בּוֹ - יִטְהָרוּ; וְאִם עָמַד בְּרִשְׁעוֹ עַד שֶׁיִּשְׂרְפוּ -
34 מִשְׁתַּנֶּה עוֹרוֹ וְיִצְטָרַע, וְיִהְיֶה מֻבְדָּל וּמְפֻרְסָם לְבַדּוֹ,
35 עַד שֶׁלֹּא יִתְעַסֵּק בְּשִׂיחַת הָרְשָׁעִים, שֶׁהוּא הַלֵּיצָנוּת
36 וְלָשׁוֹן הָרָע. וְעַל עִנְיָן זֶה מַזְהִיר בַּתּוֹרָה וְאוֹמֵר:
37 הִשָּׁמֶר בְּנֶגַע הַצָּרַעַת. זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה יְיָ אֱלֹהֶיךָ
38 לְמִרְיָם בַּדֶּרֶךְ. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: הִתְבּוֹנְנוּ מָה אֵרַע
39 לְמִרְיָם הַנְּבִיאָה! שֶׁדִּבְּרָה בְּאָחִיהָ, שֶׁהָיְתָה גְּדוֹלָה
40 מִמֶּנּוּ בְּשָׁנִים וְגִדְּלַתּוּ עַל בִּרְכֶּיהָ וְסִכְּנָה בְּעַצְמָהּ
41 לְהַצִּילוֹ מִן הַיָּם, וְהִיא לֹא דִּבְּרָה בִּגְנוּתוֹ אֶלָּא טָעֲתָה
42 שֶׁהִשְׁוַתּוּ לִשְׁאָר נְבִיאִים, וְהוּא לֹא הִקְפִּיד עַל כָּל
43 הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד, וְאַף
44 עַל פִּי כֵן מִיָּד נֶעֱנְשָׁה בְּצָרַעַת; קַל וָחֹמֶר לִבְנֵי אָדָם
45 הָרְשָׁעִים הַטִּפְּשִׁים, שֶׁמַּרְבִּים לְדַבֵּר גְּדוֹלוֹת וְנִפְלָאוֹת.
46 לְפִיכָךְ רָאוּי לְמִי שֶׁרוֹצֶה לְכַוֵּן אֹרְחוֹתָיו לְהִתְרַחֵק
47 מִישִׁיבָתָן וּמִלְּדַבֵּר עִמָּהֶן, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתָּפֵס אָדָם
48 בְּרֶשֶׁת רְשָׁעִים וְסִכְלוּתָם. וְזֶה דֶּרֶךְ יְשִׁיבַת הַלֵּצִים
49 הָרְשָׁעִים: בַּתְּחִלָּה מַרְבִּין בְּדִבְרֵי הֲבַאי, כָּעִנְיָן
50 שֶׁנֶּאֱמַר: וְקוֹל כְּסִיל בְּרֹב דְּבָרִים. וּמִתּוֹךְ כָּךְ בָּאִין
51 לְסַפֵּר בִּגְנוּת הַצַּדִּיקִים, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: תִּאָלַמְנָה
52 שִׂפְתֵי שָׁקֶר הַדֹּבְרוֹת עַל צַדִּיק עָתָק. וּמִתּוֹךְ כָּךְ יִהְיֶה
53 לָהֶן הֶרְגֵּל לְדַבֵּר בַּנְּבִיאִים וְלָתֵת דֹּפִי בְּדִבְרֵיהֶם,
54 כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּהְיוּ מַלְעִבִים בְּמַלְאַכֵי הָאֱלֹהִים
55 וּבוֹזִים דְּבָרָיו וּמִתַּעְתְּעִים בִּנְבִיאָיו. וּמִתּוֹךְ כָּךְ בָּאִין
56 לְדַבֵּר בֵּאלֹהִים וְכוֹפְרִין בָּעִקָּר, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר:
57 וַיְחַפְּאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל דְּבָרִים אֲשֶׁר לֹא כֵן עַל יְיָ
58 אֱלֹהֵיהֶם. וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: שַׁתּוּ בַשָּׁמַיִם פִּיהֶם
59 וּלְשׁוֹנָם תִּהֲלַךְ בָּאָרֶץ. מִי גָּרַם לָהֶם לָשִׂית בַּשָּׁמַיִם
60 פִּיהֶם? לְשׁוֹנָם שֶׁהִלְכָה תְּחִלָּה בָּאָרֶץ. זוֹ הִיא שִׂיחַת
61 הָרְשָׁעִים, שֶׁגּוֹרֶמֶת לָהֶן יְשִׁיבַת קְרָנוֹת וִישִׁיבַת
62 כְּנֵסִיּוֹת שֶׁל עַמֵּי הָאָרֶץ וִישִׁיבַת בָּתֵּי מִשְׁתָּאוֹת עִם
63 שׁוֹתֵי שֵׁכָר. אֲבָל שִׂיחַת כְּשֵׁרֵי יִשְׂרָאֵל אֵינָהּ אֶלָּא
64 בְּדִבְרֵי תּוֹרָה וְחָכְמָה. לְפִיכָךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹזֵר
65 עַל יָדָן וּמְזַכֶּה אוֹתָן בָּהּ. שֶׁנֶּאֱמַר: אָז נִדְּבְרוּ יִרְאֵי יְיָ
66 אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ, וַיַּקְשֵׁב יְיָ וַיִּשְׁמָע וַיִּכָּתֵב סֵפֶר זִכָּרוֹן
67 לְפָנָיו לְיִרְאֵי יְיָ וּלְחֹשְׁבֵי שְׁמוֹ.

68 סְלִיקוּ לְהוּ הִלְכוֹת טֻמְאַת צָרַעַת

46) מקורות סיום נאה ומלבב זה הם: מדרש רבה ויקרא פרשה טז, גמרא ערכין טו ב, וטז, א. ותוספתא נגעים פ"ו ה"ו.

יום ש"ק י"ב סיון ה'תשע"ו

הִלְכוֹת מְטַמְּאֵי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב

יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְזֶהוּ פְּרָטָן: א) דִּין טֻמְאַת נִדָּה. ב) דִּין טֻמְאַת יוֹלֶדֶת. ג) דִּין טֻמְאַת זָבָה. ד) דִּין טֻמְאַת זָב.

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר שזב וזבה נידה ויולדת כל אחת מארבעתן אב מאבות הטומאה, ודין קטן וקטנה וסריס אדם וסריס חמה טומטום ואנדרוגינוס, ודין דם הנידה ודם היולדת ושאר משקין היוצאים ממנה, ואם יצא הוולד מדופנה, ודין מקור האשה שנעקר או שהזיע, וזוב הזב וראייה ראשונה שלו ושל מצורע, משקין היוצאים מהם, ואם היה מוצץ ורוקק דם.

1 **א. הַזָּב[2] וְהַזָּבָה[3] וְהַנִּדָּה[4] וְהַיּוֹלֶדֶת[5] - כָּל אֶחָד**
2 **מֵאַרְבַּעְתָּן אָב מֵאָבוֹת הַטֻּמְאוֹת[6]. מְטַמֵּא כֵּלִים בְּמַגָּע,**
3 **וּמְטַמֵּא אָדָם בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא, וּמְטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב**
4 **וּמֶרְכָּב מִתַּחְתָּיו וְעוֹשֶׂה אוֹתָן אַב טֻמְאָה[7], וּמְטַמֵּא**
5 **מַדָּף[8] עַל גַּבּוֹ[9].**

2) כתוב בתורה (ויקרא טו, ב): "איש איש כי יהיה זב מבשרו זובו טמא הוא". "בשרו" היינו אבר כלי הזרע (ספורנו). במסכת נדה לה, ב מוסר רב הונא סימני היכר בין זרע האדם הטבעי ובין זוב חולני. 3) שם כה: ואשה כי יזוב דמה, ימים רבים בלא עת נדתה ... טמאה היא. 4) האשה הרואה דם בהתאם לטבעה נקראת נדה וטמאה שבעת ימים. 5) יולדת זכר טמאה שבעת ימים כנידה ויולדת נקבה טמאה ארבעה עשר יום. 6) ראשי טומאות, שמטמאים גם אדם וכלים מה שאין כן בוולד הטומאה, שאינו מטמא אלא אוכלין ומשקין בלבד. ארבעה אלו נמנו במסכת כלים פרק א בין אבות הטומאות. ורבינו בהקדמתו לספר טהרות מונה אחד עשר חלקי אבות הטומאות. 7) דינים אלה כתובים בתורה (ויקרא פרק טו) ומפורשים במשנה זבים פרק ה ופרטיהם מבוארים לקמן. 8) זבים פרק ד משנה ו. רבינו מפרש שם שזה מלשון "ריחו נודף" שמורגש מרחוק בלי נגיעה. 9) דברים הנמצאים על גבי הזב ואינם נוגעים בו, כגון שכלים חוצצים בינם לבין הזב, טמאים מדף (שם), כלומר, טומאה קלה לטמא אוכלין ומשקין, אבל לא אדם וכלים. ולפיך מסיים רבינו דיני משכב ומושב באמרו: "ועושה אותם אב הטומאה" ולאחר מכאן מוסיף: ומטמא מדף (פירוש, טומאה קלה) על גבו.

6 **ב. אֶחָד[10] זָבָה קְטַנָּה וְאֶחָד זָבָה גְּדוֹלָה, וְאֶחָד זָבָה**
7 **מֵחֲמַת עַצְמָהּ[11] אוֹ מֵחֲמַת אֹנֶס[12], וְאֶחָד זָב בַּעַל שְׁתֵּי**
8 **רְאִיּוֹת[13] אוֹ בַּעַל שָׁלֹשׁ - טֻמְאַת כֻּלָּן שָׁוָה לְטַמֵּא**
9 **אֲחֵרִים[14].**

10) נקדים דינים יסודיים אחדים, שידיעתם תקל הבנת ההלכות שלפנינו: א. איש הרואה ראייה אחת אין עליו דין זב אלא בעל קרי וטמא יום אחד ואינו מטמא משכב ומושב. ב. ראה שתי ראיות, בין ביום אחד בין בשני ימים בזה אחר זה, הרי הוא זב גמור לכל דבר מחוץ להבאת קרבנות, ואם ראה שלוש ראיות מחוייב הוא להביא קרבנות אחרי טהרתו. ג. אשה שראתה דם יום אחד, אפילו כמה ראיות, בתקופה שבין נידה לנידה (לדעת רבינו בפרק ו מהלכות איסורי ביאה כל ימי חיי האשה, החל מראיית דם ראשונה, מחולקים לתקופת נידה הנמשכת שבעת ימים ולתקופת זיבה של אחד עשר יום ולאחריהם מתחילה שנית תקופת נידה וכן לעולם) טמאה יום אחד ושומרת כל היום שלאחריו, ואם עבר בטהרה - טהורה אחר טבילה במקווה. ד. אם ראתה גם ביום השני, טמאה כל אותו היום ושומרת היא כל יום השלישי, ואם עבר בטהרה - טהורה. מובן שצריכה טבילה. ובשני המקרים האלה היא נקראת "שומרת יום כנגד יום", מפני שהיא שומרת יום טהרה נגד יום הטומאה, או "זבה קטנה". ה. אם תראה דם גם ביום השלישי תיקרא זבה גדולה וצריכה לספור שבעה ימים בטהרה וטובלת בליל שמיני, ולמחרת היום מביאה קרבנות. 11) בלי כל סיבה חיצונית. 12) על ידי השפעה של איזה מקרה שהוא, כגון שנבהלה או שקפצה וכדומה, אבל זב אינו מטמא באונס. 13) פרט לבעל ראייה אחת. 14) לעניין זה בלבד כולם שווים. אבל יש הבדלים שונים ביניהם ויבוארו בהלכות הבאות.

10 **ג. קְטַנָּה בַּת יוֹם אֶחָד מְטַמְּאָה בְּנִדָּה; בַּת עֲשָׂרָה**
11 **יָמִים - בְּזִיבָה[15]; בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד מְטַמְּאָה**
12 **אֶת בּוֹעֲלָהּ[16], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.**

15) שבעת ימים הראשונים הם תקופת הנידה ואפילו ראתה דם בכולם דינה כנידה ולא כזבה. ואם תראה שלושה ימים בזה אחר זה, היינו, שמיני, תשיעי ועשירי תהיה זבה. 16) להיות אב הטומאה וליטמא שבעת ימים ככתוב בתורה (ויקרא טו, כד): "ואם שכוב ישכב איש אותה ... וטמא שבעת ימים". קטנה למטה מגיל זה אין בעילתה בעילה ודין בועלה כנוגע בה.

13 **ד. קָטָן בֶּן יוֹם אֶחָד מְטַמֵּא בְּזִיבָה. וְאֶחָד גֵּרִים**
14 **וַעֲבָדִים וְאֶחָד[17] יִשְׂרָאֵל מְטַמְּאִין בְּנִדָּה וּבְזִיבָה.**

17) בין ובין.

15 **ה. סְרִיס אָדָם[18], סְרִיס חַמָּה[19] מְטַמְּאִין בְּזִיבָה כִּשְׁאָר**
16 **הַבְּרִיאִין.**

18) שנסתרס על ידי אדם. 19) נולד סריס. מיום שראה את החמה הוא סריס (רבינו בפירושו למשנה יבמות פרק ח).

17 **ו. אֵין הָאִשָּׁה מְטַמְּאָה בְּלֵבֶן[20], וְלֹא הָאִישׁ בְּאֹדֶם[21];**
18 **אֶלָּא הָאִשָּׁה בְּאֹדֶם, וְהָאִישׁ בְּלֵבֶן.**

20) אם הזיבה היא לבנה. 21) בזיבה אדומה.

19 **ז. טֻמְטוּם[22] וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס[23] - נוֹתְנִין עֲלֵיהֶם חֻמְרֵי**
20 **הָאִישׁ וְחֻמְרֵי הָאִשָּׁה[24]: מְטַמְּאִין בְּלֵבֶן כְּאִישׁ,**

ובאדם כאשה. וטמאתן בספק[25]. לפיכך אין שורפין עליהן תרומה וקדשים[26], ואין חייבין עליהן על טמאת מקדש וקדשיו[27]. ראה לבן ואדם כאחד - שורפין עליהן את התרומה ואת הקדשים[28], אבל אין חייבין עליהן על ביאת מקדש וקדשיו; שנאמר: מזכר עד נקבה תשלחו[29] - עד שיהיה הטמאה טמאת זכר ודאי או טמאת נקבה ודאית[30]. וכן הנוגע בלבן ואדם שלו[31] כאחת[32] - אינו חייב על טמאת מקדש וקדשיו. נגע הוא בעצמו בלבן ואדם שראה - הרי זה חייב על ביאת המקדש.

22) שאיננו יודעים אם הוא איש או אשה. 23) ישנם בו סימנים הן של איש והן של אשה. 24) מפני שהם ספק איש ספק אשה וכל ספק איסור תורה - לחומרא. 25) אם ראו לובן, שמא הם זכרים, ואם ראו אודם, שמא הם נקיבות. 26) אם ראו זיבה ונגעו בתרומה, או קדשים ונטמאו, אין שורפים אותם כדין תרומה וקדשים טמאים, שמא הם טהורים ואסור לשרוף תרומה וקדשים טהורים. 27) אם נכנסו לבית המקדש או אכלו בשר קדשים בשוגג פטורים מקרבן, ובמזיד פטורים ממלקות אפילו התרו בהם למלקות. 28) שהרי טומאתם וודאית. 29) והכוונה להרחיק טמאים מבית המקדש. 30) ובנידון זה אין אנו יודעים אם טומאת זכר עליו או טומאת נקיבה. 31) של הטומטום ואנדרוגינוס. 32) ונטמא וודאי.

ח. דם הנדה או דם הזבה או דם היולדת מטמא בכל שהוא במגע ובמשא. שנאמר: והדוה בנדתה והזב. מפי השמועה[33] למדו, שמדוה כמוה. וכבר באר בענין אסור נדה, שחמשה דמים טמאים באשה; אבל אם ראתה דם ירק - הרי הוא טהור. ואינו כמו רקה ושאר משקין היוצאין ממנה[34], שהרק מתעגל ויוצא וזה שותת ויורד[35].

33) קבלה איש מפי איש עד משה רבינו. 34) שהם טמאים ומטמאים. 35) טומאת משקים היוצאים מזב וזבה למדנו מרוקם, שנאמר (ויקרא טו, ח): "וכי ירוק הזב בטהור וכו' וטמא עד הערב" ולפיכך מטמאים את הדומה לרוק בלבד.

ט. אשה שיצא הולד מדפנה ויצא עמו דם מן הדפן - הרי אותו דם אב מאבות הטמאות כדם הנדה והלדה והזיבה, שהמקור[36] מקומו טמא[37]; והאשה טהורה[38] עד שייצא ממנה דם הרחם.

36) המקום בגוף שבו נקווים דמיה לצרכי תפקידיה הטבעיים המיוחדים לאשה. 37) והדמים הנקווים בו טמאים טומאה חמורה, לטמא אדם וכלים. 38) פירוש, אינה טמאה טומאת שבעה כנידה או יולדת, אבל טמאה יום אחד מפני שנגעה בדם הטמא.

י. מקור האשה שנעקר[39] ונפל לארץ - האשה טמאה טמאת ערב[40]. וכן מקור שהזיע כשתי טפי מרגליות[41] - האשה טמאה טמאת ערב[42]. אבל אינה נדה[43] עד שתראה אחד ממחשה דמים המטמאין אותה.

39) נעקרה ממנו חתיכת בשר. 40) מפני שנגעה בבשר המקור הטמא. 41) נוזל לבן, ויצאו דרך הרחם. 42) שכל מה שנמצא במקור הוא אב הטומאה ומטמא אדם וכלים טומאת ערב (יום הנגיעה עד הערב). 43) ליטמא שבעת ימים.

יא. הזיעה טפה אחת - הרי האשה טהורה, שאינה אלא מחוץ למקור[44].

44) והנוזלים הבאים מחוץ למקור שלא בימי טומאתה - טהורים.

יב. זובו של זב - אב מאבות הטמאות כזב, שנאמר: זובו טמא הוא. ומטמא במגע ובמשא בכל שהוא. ראיה ראשונה של זב אינה מטמאה במשא והרי היא כשכבת זרע[45], בין מאיש גדול בין מאיש קטן. וכן המשכבות והמושבות שישב עליהם משעה ראיה ראשונה עד שעה השניה - טהורים. שאינו קרוי זב אלא אחר ראיה שניה, כמו שבארנו בהלכות מחסרי כפרה. ראה אחת מרבה כשתים[46] - אין טמא אלא המסיט[47] טפה אחרונה[48].

45) טבעית שמטמאה במגע אבל לא במשא. 46) זיבה רצופה כשיעור טבילה וניגוב אחריה. היינו, כדי הילוך חמשים אמה של אדם בינוני. 47) מזיזה ממקומה על ידי דבר אחר ואינו נוגע בה. 48) שהרי טיפה זו עושה אותו זב, אבל הקודמות דינן כשכבת זרע.

יג. ראיה ראשונה של מצרע מטמא במשא. שנאמר: כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש. הרי הצרוע כזב גמור: מה זב גמור - זובו מטמא במשא, אף מצרע - ראיתו הראשונה מטמאה במשא.

יד. רק הזב ושכבת זרעו ומימי רגליו - כל אחד משלשתן אב טמאה דין תורה, ומטמא בכל שהוא במגע ובמשא[49]. הרי הוא אומר ברק: וכי ירק הזב בטהור. ומימי רגליו ושכבת זרעו אי אפשר שלא יהיה בהם צחוחי זיבה[50] כל שהוא.

49) כזוב. 50) טיפות זעירות.

טו. אחד זב ואחד נדה ויולדת וזבה - כל אחד מהן רקו ומימי רגליו אב טמאה כזב. וכן כל מקום שנאמר בהלכות אלו הזב - אחד הזב ואחד שאר הארבעה[51].

51) כלומר, השאר של הארבעה.

טז. תשעה משקין בזב. שלשה מהן אב טמאה.

1 וָהֵן: רֵקוֹ, וְשִׁכְבַת זַרְעוֹ, וּמֵימֵי רַגְלָיו. כָּל אֶחָד
2 מֵאֵלּוּ מְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים בְּכָל שֶׁהוּא, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ.
3 שְׁלֹשָׁה מֵהֶן כְּוֶלֶד הַטֻּמְאָה. וְאֵלּוּ הֵן: דִּמְעַת עֵינוֹ,
4 וְדַם מַגֵּפָתוֹ[52], וַחֲלֵב הָאִשָּׁה. כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ כְּמַשְׁקִין
5 טְמֵאִין, שֶׁאֵין מְטַמְּאִין אָדָם[53] אֲבָל מְטַמְּאִין כֵּלִים
6 מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ. וּשְׁלֹשָׁה מֵהֶן טְהוֹרִין.
7 וְאֵלּוּ הֵן: זֵעָתוֹ, וְלֵחָה סְרוּחָה הַיּוֹצְאִים מִמֶּנּוּ,
8 וְהָרְעִי. הֲרֵי אֵלּוּ שְׁלֹשָׁה מִן הַזָּב וַחֲבֵרָיו[54] כְּמוֹתָן[55]
9 מִשְׁאָר הָאָדָם[56]. כִּיחוֹ וְנִיעוֹ[57] וְרִירוֹ[58] וּמֵי הָאַף שֶׁלּוֹ
10 - הֲרֵי הֵן כְּרֵקוֹ לְכָל דָּבָר, וּבְכְלַל הָרֹק הֵן חֲשׁוּבִין.
11 דָּם הַיּוֹצֵא מִפִּי אַמָּה[59] וְדָם הַשּׁוֹתֶת מִפִּיו - הֲרֵי הֵן
12 בִּכְלַל דַּם מַגֵּפָתוֹ. הָיָה מוֹצֵץ וְרוֹקֵק דָּם - הֲרֵי זֶה
13 מְטַמֵּא כְּרֹק; שֶׁהַדָּם שֶׁמּוֹצֵץ אִי אֶפְשָׁר לוֹ בְּלֹא
14 צִחְצוּחֵי רֹק.

52) דם הזב מפצע שבגופו. 53) על ידי נגיעה, אבל מטמאים כששתה רביעית. 54) זבה נידה ויולדת. 55) דינם כמו משקין אלו. 56) מאנשים טהורים. 57) הליחה שהאדם מוציא על ידי שיעול או חרחור בגרון. 58) נוזל הזב מן הפה מאליו. 59) אבר הזכר.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר דם נידה זבה ויולדת וזובו של זב אם מטמא לח ויבש, ודין המסיט כוס ששתה ממנה הזב או פשתן שטווהו נידה וכיוצא בזה, ודין דם או רוק טמא שנתערב במים או מי רגליו שנתערבו במי רגלים של גויים, אם שואלין כלי מי רגלים מכל מקום, וזבה או גויה שנתגיירה שנעקרו מימי רגליהן וטבלו והטילו, ודין מי היא המטמאה בזיבה ובנידה ובלידה.

15 א. דַּם נִדָּה[2] וְזָבָה וְיוֹלֶדֶת מְטַמֵּא לַח וְיָבֵשׁ, אֲבָל
16 זוֹבוֹ שֶׁל זָב וְרֵקוֹ וְשִׁכְבַת זַרְעוֹ אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶלָּא כָּל
17 זְמַן שֶׁהוּא לַח, אֲבָל יָבֵשׁ יוֹתֵר מִדַּאי אֵינוֹ מְטַמֵּא.
18 וְעַד כַּמָּה? אִם שׁוֹרִין אוֹתָן בְּפוֹשְׁרִין מֵעֵת לְעֵת
19 וְחוֹזֵר לְכַמּוֹת שֶׁהָיָה - הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא בְּלַח[3]. אִם הָיוּ
20 הַמַּיִם פּוֹשְׁרִין בִּתְחִלָּתָן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן פּוֹשְׁרִין
21 בְּסוֹפָן[4]. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ דִּבְרֵי קַבָּלָה הֵן.

2) נדה נד, א. 3) ואם לא חזר, אלא נשאר יבש - טהור. 4) ואפשר שאם היו המים פושרים במשך כל המעת־לעת היה חוזר לכמות שהיה, אעפ"כ - טהור. כר' יהודה בן נקוסה שם נו, א (ראה כסף־משנה, ומדבריו משמע שגירסא אחרת היתה לפניו בהלכה זו, וראה משנה־למלך).

22 ב. פִּשְׁתָּן[5] שֶׁטְּוָאָתוֹ נִדָּה[6] - הַמְּסִיטוֹ[7] טָהוֹר[8]. וְאִם
23 הָיָה לַח[9] - מְטַמֵּא, מִפְּנֵי רֹק פִּיהָ.

5) תוספתא טהרות פ"ד ה"ו. 6) ודרכן של נשים להרטיב את החוטים ברוקן אגב טוויה. 7) מזיזו ממקומו בלי נגיעה ישירה. והוא־הדין לנוגע, ונקט "המסיטו" מפני הבבא הבאה, להשמיענו שלח מטמא גם בהיסט. 8) מפני שהרוק נתייבש, ואמרנו בהלכה הקודמת שרוק אינו מטמא אלא כשהוא לח. 9) כלומר, שהרוק לא נתייבש (בתוספתא שם חולק ר' יהודה ואומר, שאפילו נתייבש הרוק ונתלחלח הפשתן ע"י מים - טמא. ורבינו נקט לשונו של תנא־קמא, ולפיכך יש להניח שהתכוון לדעתו. עיין שם).

24 ג. זָב שֶׁהִנִּיחַ פִּיו עַל פִּי הַכּוֹס וְנִמְלַךְ שֶׁלֹּא לִשְׁתּוֹתוֹ
25 - הַמְּסִיטוֹ אֶת הַכּוֹס טָהוֹר[10]. שָׁתָה מִמֶּנּוּ הַזָּב כָּל
26 שֶׁהוּא - הַמְּסִיטוֹ טָמֵא, מִפְּנֵי מַשְׁקֵה פִּי הַזָּב[11].

10) ואין חוששים שמא נשאר רוק על הכוס. 11) כשהאדם שותה אי־אפשר שלא יתערב קצת רוק שבפיו עם המשקה. תוספתא טהרות פ"ה ה"ג.

27 ד. זָב שֶׁנָּשַׁךְ[12] אֶת הַפַּת וְאֶת הַבָּצָל - הַמְּסִיטָן[13]
28 טָהוֹר[14]. נָשַׁךְ אֶת הַקִּישׁוּת וְהַמְּלָפְפוֹן[15] - הַמְּסִיטָן
29 טָמֵא, מִפְּנֵי מַשְׁקֵה פִּי הַזָּב הַמִּתְעָרֵב בָּהֶן.

12) שם. 13) את הפת או את הבצל. 14) שאין הרוק מתערב עם דבר יבש. 15) שיש בהם הרבה לחות.

30 ה. קִלְפֵּי פּוּלִין[16] וּקְלִפֵּי תּוּרְמוֹסִין[17] שֶׁקְּצָצָן[18] הָעוֹבֵד
31 כּוֹכָבִים - הַמְּסִיטָן טָמֵא; שֶׁכָּל הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים
32 כְּזָבִים לְכָל דִּבְרֵיהֶן, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[19]. הַקְּלִפִּין
33 שֶׁבַּשְּׁוָקִין[20] - הוֹלְכִין בָּהֶן אַחַר הָרֹב[21].

16) שם. 17) מין קטנית שטעמו מר, ושולקים אותו שבע פעמים להפיג מרירותו ואח"כ אוכלים אותו לקינוח סעודה (ביצה כד, ב). 18) בתוספתא, הגירסא "שפסקן". ופירש הגר"א שקלפם בפיו. 19) לקמן ה"ז. 20) ואין אנו יודעים אם הם של ישראל או של גויים. 21) אם רוב מביאי הקליפים לשוק הם גויים — טמאים, ואם רובם יהודים - טהורים.

34 ו. דָּם[22] טָמֵא שֶׁנִּתְעָרֵב בְּמַיִם, אִם בָּטְלוּ מַרְאָיו -
35 הַכֹּל טָהוֹר. נִתְעָרֵב בְּדָם טָהוֹר וּבְיַיִן[23] - רוֹאִין אוֹתוֹ[24]
36 כְּאִלּוּ הוּא מַיִם[25]. וְכֵן רֹק טָמֵא שֶׁנִּתְעָרֵב בְּמַיִם: אִם
37 הָיָה קָרוּשׁ[26] כִּבְרִיָּתוֹ - הֲרֵי זֶה טָמֵא; וְאִם נִמְחָה
38 בַּמַּיִם, אִם בָּטְלוּ מַרְאָיו - הַכֹּל טָהוֹר. נִתְעָרֵב בְּרֹק
39 אַחֵר - רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלּוּ הוּא מַיִם. וְכֵן מֵי רַגְלָיו
40 שֶׁל טָמֵא שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּמַיִם: אִם בָּטְלוּ מַרְאֵיהֶן - הַכֹּל
41 טָהוֹר, וְאִם לָאו - טָמֵא. נִתְעָרֵב בְּיַיִן אוֹ בְּמֵי רַגְלַיִם
42 טְהוֹרִין - רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלּוּ הוּא מַיִם. נִתְעָרְבוּ בְּמֵי
43 רַגְלַיִם שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב[27].
44 כֵּיצַד? כְּלִי שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל וְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים מְטִילִין
45 שָׁם מֵי רַגְלֵיהֶם: אִם רֹב עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - הַכֹּל טָמֵא,
46 וְאִם רֹב יִשְׂרָאֵל - הַכֹּל טָהוֹר; מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה - הַכֹּל
47 טָמֵא. וְכֵן אִם נִתְעָרֵב מֵי רַגְלֵי עוֹבֵד כּוֹכָבִים זֶה בְּמֵי
48 רַגְלֵי יִשְׂרָאֵל זֶה - הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב.

22) שם ה"ב. 23) יין אדום, ואין מראה הדם מתבטל בהם. 24) את הדם הטהור והיין. 25) אם היה מראה הדם בטל אלמלא נפל לכמות מים שכזו - טהור.

26) כלומר, סמיך (בכתב־יד תימן - "קשור"). 27) מפני שטומאת גויים מדרבנן - הקלו בתערובתם.

1 ז. שׁוּאֲלִין[28] [כְּלֵי] מֵי רַגְלַיִם מִכָּל מָקוֹם[29] וְאֵין
2 חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא שֶׁל נִדּוֹת הֵן, שֶׁלֹּא נֶחְשְׁדוּ בְּנוֹת
3 יִשְׂרָאֵל לְכַנֵּס אֶת מֵי רַגְלֵיהֶן כְּשֶׁהֵן נִדּוֹת.

28) שם. 29) מיהודים.

4 ח. חֶרֶס[30] שֶׁהָיָה הַזָּב אוֹ הַזָּבָה מְטִילִין בּוֹ מֵי רַגְלֵיהֶן
5 וְכִבְּסוֹ[31] פַּעַם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה - הֲרֵי הַמַּשְׁקִין שֶׁכִּבְּסוֹ
6 בָּהֶן טְמֵאִין, וּפַעַם שְׁלִישִׁית - טְהוֹרִין, בֵּין שֶׁכִּבְּסוֹ
7 בְּמַיִם בֵּין שֶׁכִּבְּסוֹ בְּמֵי רַגְלַיִם[32], שֶׁהֲרֵי לֹא נִשְׁאַר בָּהּ
8 לַחְלוּחִית מֵימֵי רַגְלַיִם[33].

30) עביט של חרס. 31) שטפו. 32) טהורים. 33) של הזב.

9 ט. זָבָה[34] שֶׁנֶּעֱקְרוּ מֵימֵי רַגְלֶיהָ[35] בְּסוֹף שִׁבְעַת יְמֵי
10 הַסְּפִירָה, וְיָרְדָה וְטָבְלָה, וְהֵטִילָה מַיִם אַחַר הַטְּבִילָה
11 - הֲרֵי הֵן סָפֵק, אִם אַחַר עֲקִירָה הוֹלְכִין[36] וְזָבָה
12 הָיְתָה[37], אוֹ אַחַר הַיְצִיאָה[38] שֶׁהִיא טְהוֹרָה. וְכֵן[39]
13 עוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים[40] שֶׁנֶּעֱקְרוּ מֵימֵי רַגְלֶיהָ, וְנִתְגַּיְּרָה
14 וְטָבְלָה, וְהֵטִילָה מַיִם אַחַר שֶׁטָּבְלָה - הֲרֵי זֶה סָפֵק,
15 אִם אַחַר עֲקִירָה הוֹלְכִין וַהֲרֵי הֵן כְּמֵי רַגְלֵי הָעוֹבְדֵי
16 כּוֹכָבִים הַטְּמֵאִים, אוֹ אַחַר יְצִיאָה וַהֲרֵי הֵם כְּמֵימֵי
17 רַגְלֵי יִשְׂרָאֵל הַטְּהוֹרִים.

34) נדה מג, א. בעיא שנשארה בתיקו. 35) נעקרו ממקומם, והזבה עיכבה אותם בגופה. 36) העקירה קובעת. 37) ומימי רגליה טמאים. 38) ההטלה. 39) שם. 40) שדינה כזבה מדרבנן.

18 י. הָעֲבָדִים[41] מִטַּמְּאִין בִּזִּיבָה וּבְנִדָּה וּבְלֵדָה[42]
19 כְּיִשְׂרָאֵל, אֲבָל הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אֵין מִטַּמְּאִין לֹא
20 בְּזִיבָה וְלֹא בְּנִדּוֹת וְלֹא בְּלֵדָה דִּין תּוֹרָה. שֶׁנֶּאֱמַר:
21 דַּבֵּרוּ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמַרְתֶּם אֲלֵהֶם אִישׁ אִישׁ כִּי
22 יִהְיֶה זָב - בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִטַּמְּאִין בִּזִּיבָה, וְלֹא הָעוֹבְדֵי
23 כּוֹכָבִים. וְחַכָּמִים גָּזְרוּ עַל כָּל הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים
24 שֶׁיִּטַּמְּאוּ כְּזָבִים לְכָל דִּבְרֵיהֶן, זְכָרִים וּנְקֵבוֹת[43]. וְהוּא
25 שֶׁיִּהְיֶה הַזָּכָר בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים[44] וְיוֹם אֶחָד וּלְמַעְלָה,
26 וְהַנְּקֵבָה בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים[45] וְיוֹם אֶחָד וָמַעְלָה; אֲבָל
27 הַקְּטַנִּים לְמַטָּה מִזְּמַן זֶה - לֹא גָּזְרוּ עֲלֵיהֶן טֻמְאָה.
28 שֶׁעִקַּר הַגְּזֵרָה הִיא, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא תִּינוֹק יִשְׂרָאֵל
29 רָגִיל אֵצֶל הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּמִשְׁכַּב זְכוּר, וּפָחוֹת
30 מִזְּמַן זֶה אֵין בִּיאָתָן בִּיאָה. בְּעֵת שֶׁגָּזְרוּ עֲלֵיהֶן -
31 לֹא גָּזְרוּ עַל שִׁכְבַת זֶרַע[46] שֶׁלָּהֶן, אֶלָּא שִׁכְבַת זַרְעוֹ
32 שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים טְהוֹרָה כְּדִין תּוֹרָה. וּמִפְּנֵי מָה
33 לֹא גָּזְרוּ עָלֶיהָ טֻמְאָה? כְּדֵי לְהוֹדִיעַ שֶׁטֻּמְאָתָן
34 מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. שֶׁהֲרֵי הַכֹּל יוֹדְעִין, שֶׁאִלּוּ הָיוּ זָבִין
35 דִּין תּוֹרָה - הָיְתָה שִׁכְבַת זַרְעָם אַב הַטֻּמְאָה כְּשִׁכְבַת
36 זֶרַע הַזָּב. וּמֵאַחַר שֶׁיּוֹדְעִין בְּטֻמְאָתָם שֶׁהָיְתָה מִדִּבְרֵי
37 סוֹפְרִים, לֹא יָבוֹאוּ לִשְׂרֹף עָלֶיהָ תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים[47].
38 נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁזּוֹבוֹ שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים, וְדַם נִדָּה
39 אוֹ דַם זִיבָה וְלֵדָה שֶׁל בַּת עוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים, וּבַת
40 עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְהָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים עַצְמָן אַף עַל פִּי
41 שֶׁהֵם נְקִיִּים מִן הַתּוֹרָה[48] מִדַּם הַזָּב, וְרֹק הָעוֹבְדֵי
42 כּוֹכָבִים וּמֵימֵי רַגְלֵיהֶן, וּמִשְׁכָּבָן וּמֶרְכָּבָן, וּבוֹעֵל
43 עוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים - כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ אַב טֻמְאָה מִדִּבְרֵי
44 סוֹפְרִים[49]. לְפִיכָךְ אֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן עַל בִּיאַת מִקְדָּשׁ
45 וְקָדָשָׁיו[50], וְאֵין שׁוֹרְפִין עֲלֵיהֶן אֶת הַתְּרוּמָה. וְכֻלָּן
46 מְטַמְּאִין אָדָם וְכֵלִים בְּמַגָּע, וּמְטַמְּאִין אָדָם בְּמַשָּׂא,
47 כְּזָב לְכָל דָּבָר; אֶלָּא שֶׁהַטֻּמְאָה מִדִּבְרֵיהֶן, כְּמוֹ
48 שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְדַם הַנָּכְרִית - כְּרֵקָהּ וּכְמֵימֵי רַגְלֶיהָ,
49 מְטַמֵּא לַח וְאֵינוֹ מְטַמֵּא יָבֵשׁ[51].

41) זבים פ"ב מ"א, ו'תורת כהנים' פרק זבים פרשתא א, א. 42) שם, פרשת תזריע פרשתא א, א. 43) נדה לד, א. 44) עבודה זרה לו, ב. 45) שם לז, א. 46) טבעית. 47) תרומה וקדשים שנטמאו טומאה דאורייתא צריך לשרפם, וכשנטמאו מדרבנן אסור לשרפם ולאבדם בידיים. 48) המלים "מן התורה" אינן אלא בדפוס רומא (ר"מ), ולא בכת"י תימן. והגירסא הנכונה היא זו שבכת"י הנד': "אע"פ שהם נקיים מדם וזוב", פירוש, שלא ראו דם (הגויה) וזוב (הגוי). הכל כאן ברור, וביאור מיותר. [כנראה טעה המעתיק בפירוש המלה "נקיים", וחשב שהכוונה אינם טמאים, ולפיכך הוסיף את המלים "מן התורה", שהרי מדרבנן מטמאים, אולם הפירוש הנכון הוא כמו שכתבנו, שהם נקיים ולא ראו דם או זוב]. 49) כאן הכוונה גזירת חכמים. 50) ראה למעלה פ"א ה"ז. 51) שלא כדם ישראלית שמטמא לח ויבש. כבית־הלל במשנה שם.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר הבועל נידה אם הוא כנידה, והבא על הזבה או שומרת יום או יולדת, הנשים הטמאות למפרע ומה דינן.

50 א. בּוֹעֵל נִדָּה - כְּנִדָּה[2], שֶׁהוּא אָב מְאַבּוֹת הַטֻּמְאָה
51 שֶׁל תּוֹרָה. מְטַמֵּא כֵּלִים בְּמַגָּע, וּמְטַמֵּא אָדָם בְּמַשָּׂא[3]
52 וּבְמַגָּע, וּמְטַמֵּא בְּהֶסֵּט[4], וּמְטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמֶרְכָּב
53 כְּנִדָּה[5].

2) שנאמר (ויקרא טו, כד): "ואם שכוב ישכב איש אותה ותהי נדתה עליו". פירוש, הבועל טמא כנדה, 'תורת כהנים' פרשת זבים פ"ז, ה"ג. 3) אם הטהור נשא את בועל הנדה, או להיפך, נטמא אע"פ שלא נגע בו. 4) ולא נשא אותו – נטמא (מכאן יש ללמוד, שלדעת רבינו טומאת משא פירושה אפילו לא הניד את הטומאה, שאם לא כן, אין לך משא שאינן היסט. ראה 'תפארת ישראל' בהקדמתו לטהרות, אות ו). 5) לא כנדה ממש, שהרי משכב ומרכב של נדה הוא אב הטומאה, ושל בועל נדה דינו כראשון לטומאה, כמו שמבאר רבינו בה"ב, והתכוון רק ללמדנו, שמטמא משכב ומרכב אע"פ שלא נגע בהם כדין נדה, מה־שאין־כן בטמאים אחרים. לקמן פרק ששי יתבאר מה בין משכב למרכב (ראה משנה־למלך כאן).

ב. אֵין מִשְׁכַּב בּוֹעֵל נִדָּה וּמֶרְכָּבוֹ כְּמִשְׁכַּב נִדָּה וּמֶרְכָּבָהּ. שֶׁהַמִּשְׁכָּב אוֹ הַמֶּרְכָּב שֶׁדָּרְסָה עָלָיו נִדָּה - אָב מֵאֲבוֹת הַטֻּמְאָה, וּמִשְׁכַּב בּוֹעֵל נִדָּה וּמֶרְכָּבוֹ - וְלַד טֻמְאָה[6], כְּכֵלִים שֶׁנּוֹגֵעַ בָּהֶן, שֶׁאֵינָן מְטַמְּאִין אָדָם וְלֹא כֵּלִים אֶלָּא אֲכָלִין וּמַשְׁקִין בִּלְבַד. וְלָמָּה נִגְרְעָה טֻמְאַת מִשְׁכָּבוֹ מִטֻּמְאַת מִשְׁכָּבָהּ?[7] מִפְּנֵי שֶׁנֶּאֱמַר בְּבוֹעֵל נִדָּה: וּתְהִי נִדָּתָהּ עָלָיו וְטָמֵא שִׁבְעַת יָמִים; וְנֶאֱמַר בּוֹ: כָּל הַמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עָלָיו יִטְמָא. מֵאַחַר שֶׁנֶּאֱמַר: וּתְהִי נִדָּתָהּ עָלָיו, אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא מְטַמֵּא מִשְׁכָּב?! וְלָמָּה נֶאֱמַר? מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁהַכָּתוּב נִתְקָו[8] מִטֻּמְאָה חֲמוּרָה, מִלְּטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים, וּתְלָאוֹ בְּטֻמְאָה קַלָּה, שֶׁיִּהְיֶה מִשְׁכָּבוֹ וָלָד, וְלֹא יְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים אֶלָּא אֲכָלִין וּמַשְׁקִין בִּלְבַד, כִּשְׁאָר וַלְדוֹת הַטֻּמְאוֹת.

6) נדה לב, ב. 7) הלא כתבה תורה: "ותהי נדתה עליו", ומשמע שדינו כנידה ממש? 8) שם לג, א.

ג. אֶחָד הַבָּא עַל הַנִּדָּה אוֹ עַל שׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם[9] אוֹ עַל הַיּוֹלֶדֶת. [בֵּין כְּדַרְכָּן בֵּין שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּן.] אֶחָד הַמְעָרֶה[10] וְאֶחָד הַגּוֹמֵר. בֵּין גָּדוֹל שֶׁבָּא עַל הַקְּטַנָּה בֵּין קָטָן שֶׁבָּא עַל הַגְּדוֹלָה - מִתְטַמֵּא מִשּׁוּם בּוֹעֵל נִדָּה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיָה הַבּוֹעֵל בֶּן תִּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד[11], וְהַנִּבְעֶלֶת הָיְתָה בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד[12]; אֲבָל פָּחוֹת מִכָּאן - אֵינוֹ מִתְטַמֵּא מִשּׁוּם בּוֹעֵל נִדָּה, אֶלָּא מִשּׁוּם נוֹגֵעַ בְּנִדָּה בִּלְבַד, שֶׁהוּא וָלָד וְאֵינוֹ אָב. וְכֵן בּוֹעֵל הַזָּב - הֲרֵי הוּא כְּנוֹגֵעַ בּוֹ[13]. וְאֶחָד הַנּוֹגֵעַ בַּזָּב אוֹ הַנִּבְעֶלֶת מִן הַזָּב[14].

9) ראה למעלה פ"א ה"ב בהערות דין ג, וד. 10) 'תורת כהנים' שם ה"א. ראה פ"א מהל' איסורי ביאה ה"י. 11) נדה מה, א. 12) שם מד, ב. 13) שם עג, א. 14) שם דרשו: היא מטמאה את בועלה, ואין הזב מטמא מה שהוא בועל.

ד. הַנִּדָּה וְהַזָּבָה וְשׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם וְהַיּוֹלֶדֶת אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא רָאֲתָה דָּם - כֻּלָּם מְטַמְּאוֹת לְמַפְרֵעַ מֵעֵת לְעֵת אוֹ מִפְּקִידָה לִפְקִידָה[15]. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא מֵעֵת לְעֵת שֶׁבַּנִּדָּה. כֵּיצַד? אִשָּׁה שֶׁהָיְתָה טְהוֹרָה וְאֵין לָהּ וֶסֶת[16], וּבְדָקָה עַצְמָהּ בְּשַׁחֲרִית וּמָצְאָה טְהוֹרָה, וּבַחֲצִי הַיּוֹם בָּדְקָה עַצְמָהּ וּמָצְאָה דָּם - הֲרֵי כָּל הַטְּהָרוֹת שֶׁעָשְׂתָה מִשְּׁעַת פְּקִידָה רִאשׁוֹנָה עַד שְׁעַת פְּקִידָה שְׁנִיָּה טְמֵאוֹת לְמַפְרֵעַ[17]. וְכֵן אִם בָּדְקָה הַיּוֹם וּמָצְאָה טְהוֹרָה, וּלְאַחַר שְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים בָּדְקָה וּמָצְאָה דָּם - כָּל הַטְּהָרוֹת שֶׁעָשְׂתָה מֵעֵת שֶׁבָּדְקָה וּמָצְאָה דָּם עַד עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שָׁעוֹת[18] לְמַפְרֵעַ טְמֵאוֹת. וְעַד[19] שֶׁלְּאַחַר הַתַּשְׁמִישׁ - הֲרֵי הוּא כִּפְקִידָה, וְשֶׁלִּפְנֵי הַתַּשְׁמִישׁ - אֵינוֹ כִּפְקִידָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ בּוֹדֶקֶת בּוֹ יָפֶה[20].

15) מבדיקה לבדיקה. 16) זמן קבוע לראיית דם. רוב הנשים רואות דם אחת לחודש ביום מסוים. ואם ראתה שלוש פעמים באותו יום בחודש בשלושה חדשים רצופים, נקבע לה וסת ביום זה. 17) חוששים שמא בא הדם תיכף אחרי הבדיקה הראשונה ולא הרגישה בו. 18) אבל הטהרות שנגעה בהן לפני מעת לעת – טהורות, אף־על־פי שלא בדקה עצמה זמן רב. כחכמים במשנה, נדה ב, א. 19) המטלית שבדקה בו. 20) שם ה, א.

ה. אִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ לָהּ וֶסֶת וְרָאֲתָה דָּם בִּשְׁעַת וִסְתָּהּ - דַּיָּהּ שְׁעָתָהּ[21] וְאֵינָהּ טְמֵאָה לְמַפְרֵעַ[22]. הִגִּיעַ שְׁעַת וִסְתָּהּ וְלֹא בָּדְקָה עַצְמָהּ, וּלְאַחַר יָמִים בָּדְקָה עַצְמָהּ וּמָצְאָה דָּם - הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה לְמַפְרֵעַ וַהֲרֵי הִיא בְּחֶזְקַת נִדָּה מִשְּׁעַת וִסְתָּהּ. וְזוֹ הִיא טֻמְאַת וְסָתוֹת הָאֲמוּרָה בְּכָל מָקוֹם. וְאִם מָצְאָה עַצְמָהּ טְהוֹרָה כְּשֶׁבָּדְקָה אַחַר הַוֶּסֶת - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה[23].

21) מטמאת רק את הטהרות שנגעה בהן משעת וסתה ואילך. משנה, שם ב, א. 22) משנה, שם לט, א. והטעם, שאנו מניחים שהדם בא בזמן הקבוע. 23) שם טז, א - מחלוקת רב ושמואל, ופסק כרב בהתאם למקובל שהלכה כרב נגד שמואל באיסורים. נימוקו של רב הוא: הבדיקה הוכיחה שלא בא דם ביום הוסת.

ו. כָּל אִשָּׁה[24] שֶׁיֵּשׁ לָהּ וֶסֶת[25] - תַּרְגִּישׁ בְּעַצְמָהּ: מִפַּהֲקֵת, אוֹ מִתְעַטֶּשֶׁת, אוֹ חוֹשֶׁשֶׁת[26] פִּי כְּרָסָהּ[27] וְשִׁפּוּלֵי מֵעֶיהָ[28], אוֹ אוֹחֲזָתָהּ צַמְרוּרִית[29], אוֹ רֹאשָׁהּ כָּבֵד עָלֶיהָ אוֹ אֵיבָרֶיהָ כְּבֵדִין וְכַיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ. וְיֵשׁ אִשָּׁה שֶׁדַּרְכָּהּ לִרְאוֹת בְּעֵת שֶׁיַּתְחִיל בָּהּ מִקְרֶה אֶחָד מֵאֵלּוּ מִיָּד בִּתְחִלָּתוֹ, וְיֵשׁ אִשָּׁה שֶׁתַּמְתִּין[30] בְּמִקְרֶה זֶה שָׁעָה אוֹ שְׁתַּיִם וְאַחַר כָּךְ תִּרְאֶה הַדָּם בְּסוֹף הַוֶּסֶת. הָיְתָה לְמוּדָה[31] לִהְיוֹת רוֹאָה בִּתְחִלַּת הַוֶּסֶת - כָּל הַטְּהָרוֹת שֶׁעָשְׂתָה בְּתוֹךְ הַוֶּסֶת טְמֵאוֹת[32]; הָיְתָה לְמוּדָה לִהְיוֹת רוֹאָה בְּסוֹף הַוֶּסֶת - כָּל הַטְּהָרוֹת שֶׁעָשְׂתָה בְּתוֹךְ הַוֶּסֶת טְהוֹרוֹת[33], וְאֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת אֶלָּא מִשָּׁעָה שֶׁדַּרְכָּהּ לִרְאוֹת עַד עֵת שֶׁמָּצְאָה דָּם.

24) משנה, שם סג, א. 25) כשם שקובעת וסת לימים (ראה הלכה ד), כך קובעת וסת למקרים, והמשנה הנ"ל מתפרשת בגמרא שם בווסתות למקרים ("וסתות דגופא"), אולם מלשונו של רבינו כאן משמע שמדובר באשה שיש לה וסת קבוע איזה שהוא, ומטבען של הנשים שתופעות המנויות כאן קודמות לראיית הדם. 26) מרגישה כבדות וכאב. 27) מקום הטבור. 28) אותו מקום. 29) צמרמרות. 30) שתמשיך ותשאר במצב זה. 31) רגילה בכך. 32) אם בדקה בסוף הווסת ומצאה דם, אבל אם לא מצאה – טהורות, כמו שנתבאר בה"ה. 33) משנה, שם.

ז. הָרוֹאָה כֶּתֶם[34] - טְמֵאָה לְמַפְרֵעַ עַד עֵת הַפְּקִידָה[35]. וְכֵן הַבָּגֶד שֶׁנִּמְצָא עָלָיו הַכֶּתֶם טָמֵא לְמַפְרֵעַ[36]. וְעַד

1 כַּמָּה? עַד שֶׁתֹּאמַר: בְּדַקְתִּי הֶחָלוּק הַזֶּה וְלֹא הָיָה
2 עָלָיו כֶּתֶם. אֲפִלּוּ כִּבְּסָתוּ וְלֹא בְּדָקַתּוּ[37] - טָמֵא מִקֹּדֶם
3 הַכִּבּוּס לְמַפְרֵעַ עַד שְׁעַת בְּדִיקָה. וַאֲפִלּוּ נִמְצָא הַכֶּתֶם
4 לַח[38] - הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא לְמַפְרֵעַ עַד שְׁעַת הַבְּדִיקָה;
5 שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: מִיָּמִים הָיָה שָׁם[39] וְעַתָּה נָפַלּוּ עָלָיו מַיִם
6 וְנַעֲשָׂה לַח.

34) שם ד, ב - אם מצאה כתם של דם על גופה או על בגדה (דיני כתם מבוארים בהל' איסורי ביאה פ"ט). 35) אפילו אם עבר יותר ממעת לעת משעת הפקידה (רבינו בפירושו למשנה). יוצא מזה חומרא בכתם יותר מבראיית דם ממש, שהרי בראייה קובע הזמן הקצר יותר: או מעת לעת או שעת הבדיקה (ראה למעלה ה"ד). וטעמו של דבר מבואר בכסף־משנה בשם הר"י קורקוס, מפני שאפשר לה שלא להרגיש בכתם זמן רב, אבל אם היא מוצאת עכשיו דם ממש - אין לחשוש שמא בא לפני זמן רב. 36) הטהרות שנגעו בבגד אחרי שנבדק — טמאות. 37) כשהיא אומרת שלא בדקתו, אבל בסתם אנו תולים שבדקה לפני הכביסה. שם נו, ב. 38) אין אנו אומרים שהלחות מוכיחה שהכתם טרי ולא הספיק להתייבש. כתנא־קמא במשנה שם נו, א. 39) ונתייבש.

7 ח. וְכָל הַנָּשִׁים שֶׁדַּיָּן שְׁעָתָן[40] - כִּתְמָן כִּרְאִיָּתָן[41],
8 וְאֵינוֹ מְטַמֵּא אוֹתָן לְמַפְרֵעַ. כָּל אֵלּוּ הַנָּשִׁים
9 הַטְּמֵאוֹת לְמַפְרֵעַ, בֵּין רָאֲתָה דָּם בֵּין מָצְאָה כֶּתֶם
10 - מְטַמְּאוֹת מִשְׁכָּב וּמֶרְכָּב לְמַפְרֵעַ לְטַמֵּא אָדָם
11 וּבְגָדִים. וְכֵן רֵקָן וּמִימֵי רַגְלֵיהֶן טְמֵאִין לְמַפְרֵעַ.
12 וַאֲפִלּוּ כְּלִי חֶרֶשׂ הַמֻּקָּף צָמִיד פָּתִיל[42] מְטַמְּאוֹת
13 אוֹתוֹ לְמַפְרֵעַ. אֲבָל אֵינָן מְטַמְּאוֹת אֶת הַבּוֹעֵל
14 לְמַפְרֵעַ מִשּׁוּם בּוֹעֵל נִדָּה, אֶלָּא מִשּׁוּם נוֹגֵעַ
15 בְּלִבֵּד[43]. אֲבָל הָרוֹאֶה כֶּתֶם - הַבּוֹעֵל אוֹתָהּ מֵאַחַר
16 שֶׁנִּמְצָא הַכֶּתֶם טָמֵא מִשּׁוּם בּוֹעֵל נִדָּה[44].

40) אשה שיש לה וסת קבוע, וארבע נשים המנויות לקמן פ"ד ה"א. 41) דין הכתם כדין ראיית דם, כרבי חנינא בן אנטיגנוס שם ה, א. 42) כיסוי צמוד ומהודק לכלי. כלי חרס שכזה אינו מיטמא בטומאת מת וכדומה אלא בהיסט ע"י נדה וזב וזבה. 43) ואינו מטמא משכב ומושב. שם ו, א. כתנא־קמא בברייתא. 44) משנה, שם יד, א. "ומודים חכמים לרבי עקיבא ברואה כתם שמטמאה את בועלה".

17 ט. מְעֻבֶּרֶת שֶׁהוֹצִיא הָעֻבָּר אֶת יָדוֹ וְהֶחֱזִירָהּ - אִמּוֹ
18 טְמֵאָה לֵדָה[45]. וְטֻמְאַת יוֹלֶדֶת יָד[46], וְטֻמְאַת מֵעֵת
19 לְעֵת[47] אוֹ מִפְּקִידָה לִפְקִידָה לְמַפְרֵעַ כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[48],
20 וְטֻמְאַת וְסָתוֹת[49], וְטֻמְאַת כְּתָמִים[50] - הַכֹּל מִדִּבְרֵי
21 סוֹפְרִים. וְטֻמְאָתָן מִסָּפֵק. לְפִיכָךְ אֵין שׂוֹרְפִין עֲלֵיהֶן
22 תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים[51], אֶלָּא תּוֹלִין[52]. וְכֵן חֵלֶב שֶׁנַּעֲשׂוּ
23 עַל טָהֳרַת הַקֹּדֶשׁ[53] שֶׁנִּטְמְאוּ בְּאֵלּוּ - תּוֹלִין. אֲבָל
24 הַנַּעֲשִׂים עַל טָהֳרַת הַתְּרוּמָה, וְחֵלֶב הַטְּבוּלִין
25 לְחַלָּה[54] - אֵין מִתְטַמְּאִין[55] בְּכָל אֵלּוּ הַטֻּמְאוֹת שֶׁהֵן
26 מִדִּבְרֵיהֶן. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר, שֶׁכָּל אַחַת מֵאֵלּוּ הַנָּשִׁים,
27 וּמִשְׁכָּבָן וּמֶרְכָּבָן וְרֵקָן וּמִימֵי רַגְלֵיהֶן, וּבוֹעֵל רוֹאָה
28 כֶּתֶם מֵאַחַר שֶׁנִּמְצָא הַכֶּתֶם, וּבוֹעֵל יוֹלֶדֶת מֵאַחַר
29 שֶׁיָּצָא הָאֵיבָר[56] וְחָזַר - כֻּלָּן אָבוֹת טֻמְאוֹת מִדִּבְרֵי
30 סוֹפְרִים.

45) מימרא של רב הונא, שם כח, א. 46) בספרים שלפנינו, הקיפו בטעות בסוגריים את המלה "יד". הכוונה לדין שנאמר למעלה: "שהוציא העובר את ידו". ומשמיענו רבינו שטומאתה מדברי סופרים כמו הטומאות האחרות המנויות כאן. בדפוס רומא (ר"מ) ובכת"י תימן, אין סוגריים. 47) ראה למעלה ה"ד. נדה טו, א: "מעת לעת דרבנן". 48) המעתיק שמחק את המילה "יד", העמיד כאן נקודה ויש למחקה. 49) אשה שיש לה וסת קבוע ובדקה עצמה זמן מסויים אחרי שעת וסת ומצאה דם — טמאה למפרע עד שעת הוסת (ראה למעלה ה"ה). וטומאה למפרע זו היא מדרבנן. כרב נחמן בר יצחק לדעת רב, שם טז, א. 50) שם טו, א: "וכתמים דרבנן". 51) ראה למעלה פ"ב ה"י. 52) לא אוכלים אותם ולא שורפים. נשארים ועומדים בספק. 53) חסידים הראשונים הקפידו שחוליהם ייעשו באותה הזהירות וההרחקה מכל טומאה המחייבות בקדשים, ויש מהם הקפידו רק כטהרת תרומה שהיא נמוכה מטהרת קודש. 54) עיסה שלא הפרישו ממנה חלה, נקראת "טבל". 55) שם. ודף ז, א כלשון אחרון. 56) של העובר.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – ו'־י"ב סיון תשע"ו

יום ראשון ו' סיון ה'תשע"ו

הִלְכוֹת חֲגִיגָה

יֵשׁ בִּכְלָלָן שֵׁשׁ מִצְוֹת. אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פְּרָטָן: א) לְהֵרָאוֹת פְּנֵי ה'. ב) לָחוֹג בְּשָׁלֹשׁ רְגָלִים. ג) לִשְׂמֹחַ בָּרְגָלִים. ד) שֶׁלֹּא יֵרָאֶה רֵיקָם. ה) שֶׁלֹּא יַעֲזֹב לֵוִי מִלְּשַׂמְּחוֹ וְלִתֵּן לוֹ מַתְּנוֹתָיו בָּרְגָלִים. ו) לְהַקְהִיל אֶת הָעָם בְּחַג הַסֻּכּוֹת בְּמוֹצָאֵי שְׁמִטָּה.

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר ששלש מצוות נצטוו ישראל בכל רגל משלש רגלים, ומה הן, ואם הנשים חייבות בהן.

1 **א. שָׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל בְּכָל רֶגֶל[2]**
2 **מִשָּׁלֹשׁ רְגָלִים[3], וְאֵלּוּ הֵן: הָרְאִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: יֵרָאֶה כָּל**
3 **זְכוּרְךָ[4]; וְהַחֲגִיגָה, שֶׁנֶּאֱמַר: תָּחֹג לַה' אֱלֹהֶיךָ[5];**
4 **וְהַשִּׂמְחָה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ[6]. הָרְאִיָּה הָאֲמוּרָה**
5 **בַּתּוֹרָה הִיא: שֶׁנִּרְאֶה פָּנָיו בָּעֲזָרָה בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן[7]**
6 **שֶׁל חַג, וְיָבִיא עִמּוֹ קָרְבַּן עוֹלָה[8], בֵּין מִן הָעוֹף בֵּין**
7 **מִן הַבְּהֵמָה[9]. וּמִי שֶׁבָּא לָעֲזָרָה בְּיוֹם רִאשׁוֹן וְלֹא**
8 **הֵבִיא עוֹלָה - לֹא דַּיּוֹ שֶׁלֹּא עָשָׂה מִצְוַת עֲשֵׂה, אֶלָּא**
9 **עוֹבֵר עַל לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא[10] יֵרָאוּ פָנַי**
10 **רֵיקָם[11]. וְאֵינוֹ לוֹקֶה עַל לָאו זֶה, שֶׁהֲרֵי לֹא עָשָׂה**
11 **מַעֲשֶׂה[12]. הַחֲגִיגָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה הִיא: שֶׁיַּקְרִיב**
12 **שְׁלָמִים[13] בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חָג[14] בְּבוֹאוֹ**
13 **לְהֵרָאוֹת[15]. וְהַדָּבָר יָדוּעַ, שֶׁאֵין הַשְּׁלָמִים בָּאִים אֶלָּא**
14 **מִן הַבְּהֵמָה[16]. וּשְׁתֵּי מִצְוֹת אֵלּוּ, שֶׁהֵן הָרְאִיָּה**
15 **וְהַחֲגִיגָה, אֵין הַנָּשִׁים חַיָּבוֹת בָּהֶן[17]. וְהַשִּׂמְחָה**
16 **הָאֲמוּרָה בָּרְגָלִים הִיא: שֶׁיַּקְרִיב שְׁלָמִים יָתֵר עַל**
17 **שַׁלְמֵי חֲגִיגָה[18], וְאֵלּוּ הֵם הַנִּקְרָאִים שַׁלְמֵי שִׂמְחַת**
18 **חֲגִיגָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וְזָבַחְתָּ שְׁלָמִים וְאָכַלְתָּ שָּׁם וְשָׂמַחְתָּ**
19 **לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ[19]. וְנָשִׁים חַיָּבוֹת בְּמִצְוָה זוֹ[20].**

2) חגיגה ו, ב: "דתניא, רבי יוסי הגלילי אומר: שלש מצוות נצטוו ישראל בעלותם לרגל". 3) פסח, שבועות וסוכות. 4) שם נאמר: "שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך אל פני האדון ה'". 5) ב'ספר המצוות' (מצות־עשה נב) כתב: "והוא אמרו יתעלה (שמות כג, יד), שלש רגלים תחוג לי בשנה". 6) פסוק זה נאמר בחג הסוכות. ובחג השבועות נאמר (דברים טז, יא): "ושמחת לפני ה' אלוקיך", וב'ספרי' (שם, יב) אמרו: "וזכרת כי עבד היית בארץ וכו' מלמד שכל שנוהגים בעצרת, נוהגים בפסח וכו'". 7) אבל שאר הימים, אינם אלא תשלומין של ראשון (להלן ה"ד). 8) אבל אם בא לעזרה בשאר ימים (אחרי שקיים כבר חובת הראיה ביום הראשון של החג) – אינו חייב להביא קרבן עולה, וכרבי יוחנן (חגיגה ז.). 9) בברייתא שם ז, א: "ולא יראה פני ריקם, בזבחים. אתה אומר בזבחים או אינו אלא בעופות ובמנחות, ודין הוא וכו' אף ראיה האמורה לגבוה - זבחים (ולא עופות ומנחות)". הרי מפורש שעולת ראיה אינה אלא מן הבהמה ולא מן העוף, אבל במכילתא (פ' משפטים) במקום "או אינו אלא בעופות ובמנחות" נאמר: "או אינו אלא בכספים", ולפי זה אינו ממעט עופות, שגם הם בכלל הזבחים (ראה 'מאירי' חגיגה ז. ובכסף־משנה כאן בשם מהר"י קורקוס). 10) צריך לומר "ולא". 11) וכל זה אינו אלא אם לא השלים בשאר הימים, אבל אם והשלים והביא קרבן בשאר הימים, הרי הם תשלומין של הראשון ואינו עובר על ה'לאו' ועל ה'עשה' ('קרית ספר'). 12) ולאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו (פי"ח מהל' סנהדרין ה"ב). 13) תוספתא חגיגה פ"א (הוצאת צוקרמנדל עמ' 22, 232) "איזו היא חגיגה, שלמים הבאים לחגיגה". וכ"ה במדרש הגדול (שמות כג, יד) "תחוג לי, שיקריב שלמי חגיגה". 14) חגיגה ט, א: "דתניא, וחגותם אותו חג לה' שבעת ימים (ויקרא כג, מא) יכול יהא חוגג והולך כל שבעה, ת"ל אותו, אותו אתה חוגג ואי אתה חוגג כל שבעה, א"כ למה נאמר שבעה – לתשלומין". 15) שם ו, ב: "רבי יוסי הגלילי אומר: שלש מצוות נצטוו ישראל בעלותם לרגל: ראיה וחגיגה ושמחה". 16) ולא מן העוף, ראה פ"א מהל' מעשה הקרבנות הי"א: "השלמים באים מן הכבשים ומן העזים ומן הבקר וכו' ואין העוף בא לשלמים". 17) שם ו, ב: "דתניא, רבי יוסי הגלילי וכו' יש בשמחה מה שאין בשתיהן, שהשמחה נוהגת באנשים ובנשים, מה שאין בשתיהן". שהן מצוות־עשה שהזמן גרמא, והכתוב לא ריבה אותן במיוחד כמו שריבה אצל שמחה (רש"י). ושם ד, א - אמרו "זכור, להוציא את הנשים". 18) כלומר, נוסף לשלמי חגיגה, מקריב גם שלמי שמחה. 19) פסוק זה לא נאמר בשמחת החג אלא בהר עיבל, הרי שנראה מכאן שהשמחה היא בזביחת קרבן שלמים, כמו כן אצלנו שמחת החג היא ע"י זביחת שלמים, שכך למדנו ב'ספרי' (דברים טז, יא) "נאמר כאן שמחה, ונאמרה להלן (בהר עיבל) שמחה. מה שמחה האמורה להלן – שלמים, אף שמחה האמורה כאן – שלמים". 20) של שמחה (חגיגה ו:) "דתניא, רבי יוסי הגלילי וכו' יש בשמחה מה שאין בשתיהן (בחגיגה וראי') שהשמחה נוהגת באנשים ובנשים", שנאמר (דברים יד, כו) "ושמחת אתה וביתך" (רש"י שם). וכרבי זירא (ראש השנה ז:) שהחיוב עליה. ולא כאביי שאמר (שם) "אשה בעלה משמחה", שאין החובה עליה אלא על בעלה (לחם־משנה פי"ד מהל' מעשה הקרבנות הי"ד. וראה בראב"ד וכסף־משנה כאן).

20 **ב. הָרְאִיָּה[21] וְהַחֲגִיגָה[22] אֵין לָהֶן שִׁעוּר מִן הַתּוֹרָה,**
21 **שֶׁנֶּאֱמַר: אִישׁ כְּמַתְּנַת יָדוֹ[23] וְגוֹמֵר. אֲבָל מִדִּבְרֵי**
22 **סוֹפְרִים[24], שֶׁלֹּא יְהֵא קָרְבַּן עוֹלַת רְאִיָּה פָּחוֹת מִשָּׁוֶה**
23 **מָעָה כֶּסֶף[25], וְלֹא שַׁלְמֵי חֲגִיגָה פָּחוֹת מִשָּׁוֶה שְׁתֵּי**
24 **כֶּסֶף[26]. וּמִצְוָה לְהָבִיא כְּפִי עָשְׁרוֹ[27], שֶׁנֶּאֱמַר: כְּמַתְּנַת**
25 **יָדוֹ[28].**

21) פאה פ"א מ"א: "ואלו דברים שאין להם שיעור כו' הראיון וכו'". 22) בחגיגה ז, א - על דברי המשנה, פאה שם: "אמר רבי יוחנן, כסבורין אנו לומר הראיון אין לו שיעור למעלה, אבל יש לו שיעור למטה, עד שבא רבי הושעיא ברבי, ולימד אין לו שיעור לא למעלה ולא למטה. אבל חכמים אומרים, הראי' מעה כסף והחגיגה שתי כסף", הרי שגם החגיגה אין לה שיעור מן התורה, וראה להלן. 23) "מפשטות הפסוק נראה שאין כאן שיעור אלא כפי מה שירצה, והפסק הזה מוסב על הפסוקים הקודמים של מצות קרבן ראיה וקרבן חגיגה" ('קרית ספר'). 24) דברי רבי יוחנן (חגיגה שם, הובאו למעלה). 25) משקלו שש עשרה שעורות כסף. ראה מה שכתב רבינו בפירוש המשניות, בתחילת מס' חגיגה. 26) שתי מעות כסף, שלושים ושתים שעורות (פירוש המשניות, שם). ופסק כבית הלל (משנה, חגיגה ב.) ולא כבית שמאי הסוברים ההיפך מזה: שהחגיגה

היא מעה כסף והראיה שתי כסף. 27) שהשיעור של מעה כסף ושתי כסף זהו רק "לפחות", אבל למי שידו משגת - מצוה עליו להביא כפי השגתו. 28) משנה, חגיגה ח, ב.

ג. שַׁלְמֵי שִׂמְחָה לֹא נָתְנוּ בָּהֶן חֲכָמִים שִׁעוּר[29]. בְּעֵת שֶׁיַּעֲלֶה אָדָם לִירוּשָׁלַיִם לָחוֹג, אִם הָיוּ בְּיָדוֹ קָרְבְּנוֹת הָרְאִיָּה - יְבִיאֵם, אוֹ יַעֲלֶה עִמּוֹ כֶּסֶף[30] לִקְנוֹת בּוֹ הַקָּרְבָּן. וְאִם אֵין בְּיָדוֹ כֶּסֶף - לֹא יָבִיא שָׁוֶה כָסֶף[31]. אֲפִלּוּ הָיָה בְּיָדוֹ שָׁוֶה כַּמָּה זְהוּבִים - אָסוּר[32] לוֹ לַעֲלוֹת רֵיקָם בְּלֹא כֶּסֶף וְלֹא קָרְבָּן. וְלָמָּה אָסְרוּ שֶׁיַּעֲלֶה בְּיָדוֹ שָׁוֶה כֶּסֶף? גְּזֵרָה שֶׁמָּא לֹא יִמְצָא לִמְכֹּר, אוֹ שֶׁמָּא יִמָּצְאוּ הַמָּעוֹת סִיגִים[33].

29) שהרי במשנה (חגיגה ב.) לא הוזכר שיעור אלא לענין חגיגה וראיה, אבל לא לענין שמחה. ומשום כך ודאי שאין לשלמי שמחה שום שיעור (לחם־משנה). "ומצוה להביא שלמי שמחה כפי עשרו" ('מאירי' חגיגה, על המשנה). 30) מטבע של כסף. 31) בכורות מט, ב - במשנה: "וכולן וכו' בכסף ובשוה כסף חוץ משקלים", ובגמרא (שם נא.): "תנא, חוץ מן השקלים ומעשר והראיון (= עולת ראיה)". 32) מדרבנן. 33) בכורות, שם: "והראיון, תני רב יוסף שלא יביא סיגה לעזרה", ומפרשה רבינו כפירוש ה'תוספות' (שם ד"ה והראיון), שזוהי נתינת טעם על זה שלא יביא שוה כסף, שמא ימצאו סיגים בחתיכת הכסף ולא תשווה שתי מעות. ומה שכתב רבינו "שמא לא ימצא למכור" לא נזכר שם בגמרא. (ומה שכתב "המעות" צריך לומר, שכוונתו לשווה המעות).

ד. מִי שֶׁלֹּא הִקְרִיב בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן[34] עוֹלַת רְאִיָּתוֹ וְשַׁלְמֵי חֲגִיגָתוֹ[35] - הֲרֵי זֶה מַקְרִיבָן בִּשְׁאָר יְמוֹת הָרֶגֶל; שֶׁנֶּאֱמַר: שִׁבְעַת יָמִים תָּחוֹג לַה' אֱלֹהֶיךָ - מְלַמֵּד שֶׁכֻּלָּן רְאוּיִין לַחֲגִיגָה[36]. וְכֻלָּן תַּשְׁלוּמֵי רִאשׁוֹן הֵם[37].

34) של חג הפסח, וראה להלן ה"ז לענין חג הסוכות וחג השבועות. 35) ושלמי שמחה לא כתב כי בכל ימי החג הוא חייב בשמחה, ואין זה מטעם תשלומין ('תוספות יום־טוב' חגיגה פי"א מ"ו). (וזוהי כוונת התוספתא פ"א שם (עמוד 22, 232) "שמחה נוהגת וכו' כל שבעה, מה־שאין־כן בשתיהם". ועי' 'תוספות' שם ז: ד"ה יש בשמחה). 36) מכילתא, פרשת בא: "רבי יוסי הגלילי אומר, שבעת ימים תחוג לה' אלוקיך (דברים טז) להביא שבעת ימי הפסח שיטענו חגיגה, או אינו אלא בחג (=הסוכות), כשהוא אומר וחגותם אותו חג לה' (ויקרא כז) הרי חג אמור, ומה אני מקיים שבעת ימים תחוג לה', להביא שבעת ימי הפסח שיטענו חגיגה". וכן בחגיגה ט, א. ואע"פ שפסוק זה נאמר בחגיגה ולא בראיה – למדו ראיה מחגיגה לענין זה ('תוספות' שם ב. ד"ה תשלומין). וראה ב'קרית ספר' כאן. 37) עיקר המצוה להקריב ביום ראשון של החג (ראה למעלה ה"א, ולהלן ה"ה), ורק אם לא הקריב בראשון חייב להשלימן באחד מימות הרגל, כדעת רבי יוחנן במס' חגיגה שם, ודלא כרבי אושעיא.

ה. וּמִצְוָה לְהַקְדִּים וּלְהַקְרִיב בָּרִאשׁוֹן[38]. לֹא הִקְרִיב בָּרִאשׁוֹן, בֵּין שׁוֹגֵג בֵּין מֵזִיד[39] - יַקְרִיב בַּשֵּׁנִי[40]. וְכָל הַמְאַחֵר - הֲרֵי זֶה מְגַנֶּה[41], וְעָלָיו נֶאֱמַר: נוּגֵי מִמּוֹעֵד אָסַפְתִּי[42].

38) אף כי אפשר להשלים במשך שאר ימי החג, מצוה להקדים ולהקריב בראשון שהוא עיקר החיוב, ראה למעלה ה"א. 39) (במשנה (חגיגה שם): "מי שלא חג ביו"ט הראשון של חג, חוגג את כל הרגל". ולשון "מי שלא חג", שנאמרה סתם, משמעה בין בשוגג בין במזיד. וכן לענין פסח שני, שאף הוא תשלומין לפסח ראשון אליבא דרבי נתן, גם מזיד מביא פסח שני (כן נראה בפסחים צג. שהברייתא אמרה שגם מזיד מביא פסח שני, והגמרא שם אינה מחלקת בין רבי לרבי נתן). ומה שאמרו בברכות כו, א - שאם ביטל תפילת שחרית במזיד אינו משלים במנחה, היינו משום שעבר זמנה של שחרית, אבל כאן כל הרגל זמנו הוא). 40) ולא יאחר בשלישי וכו' וכו'. 41) ובחגיגה ז, ב - נקרא פושע (הגהות 'יד איתן' על הרמב"ם, והגהות הרש"ש מגילה ח.). 42) ברכות כח, א: "כדמתרגם רב יוסף, תברא אתי על שונאיהון דבית ישראל על דאחרו זמני מועדיא דבירושלים", פירוש: שבר יבוא על שונאיהם של ישראל (בלשון סגי נהור) על אשר איחרו את זמני המועדים בירושלים. ומפרש רבינו, שזמני המועדים הם קרבנות הרגלים שאיחרו ולא הקריבו בזמנן, ביום ראשון, ולא כדברי ה'תוספות' שם ד"ה כדמתרגם (הגהות 'יד איתן', וחידושים ומקורים להרש"ש על הרמב"ם).

ו. עָבַר הָרֶגֶל[43] וְלֹא חַג[44] - אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ[45]. וְעַל זֶה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[46] נֶאֱמַר: מְעֻוָּת לֹא יוּכַל לִתְקֹן.

43) משנה, חגיגה ט, א. 44) לא הביא קרבנות החג. 45) כיון שעבר הרגל אינו מחויב להקריבם. אבל מביאם בתור נדבה, ואם אבדו או מתו אינו חייב באחריותם, כדין קרבנות נדבה (ראה 'טורי אבן' חגיגה שם). 46) הוא מה שאמר רבי שמעון בן מנסיא במשנה, שם: "איזהו מעוות שאינו יכול להתקן, זה הבא על הערוה והוליד ממנה ממזר", וראה ב'מאירי' חגיגה שם שכתב, שרבי שמעון בן מנסיא לא בא אלא להוסיף: שכל העובר עבירה שאי־אפשר לו להשיבה, הוא בכלל מעוות לא יוכל לתקון.

ז. מִי שֶׁלֹּא חַג בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג הַסֻּכּוֹת[47] - חוֹגֵג אֶת כָּל הָרֶגֶל וּבְיוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן שֶׁהוּא שְׁמִינִי[48]. וְאַף הַשְּׁמִינִי תַּשְׁלוּמֵי רִאשׁוֹן הוּא[49]. וְכֵן מִי שֶׁלֹּא חַג בְּיוֹם חַג הַשָּׁבוּעוֹת - חוֹגֵג כָּל שִׁבְעָה, וְיֵשׁ לוֹ תַּשְׁלוּמִין כָּל שִׁשֶּׁת יָמִים שֶׁלְּאַחַר חַג הַשָּׁבוּעוֹת. וְדָבָר זֶה מִפִּי הַשְּׁמוּעָה נֶאֱמַר, שֶׁחַג הַשָּׁבוּעוֹת כְּחַג הַמַּצּוֹת לְתַשְׁלוּמִין[50].

47) משנה, חגיגה שם. ולענין חג הפסח, ראה למעלה ה"ד. 48) שמיני עצרת. 49) אף־על־פי שלענין פז"ר קש"ב הוא כרגל בפני עצמו (סוכה מז.), לענין תשלומין הרי הוא תשלומין של ראשון, ולמדו כן מפסוק מפורש בגמרא שם. 50) בחגיגה יז, א: "א"ר אלעזר וכו' מנין לעצרת שיש לה

תשלומין כל שבעה, שנאמר (דברים טז) בחג המצות ובחג השבועות וכו' מקיש חג השבועות לחג המצות. מה חג המצות יש לה תשלומין כל שבעה, אף חג השבועות יש לה תשלומין כל שבעה".

ח. עוֹלַת רְאִיָּה וְשַׁלְמֵי חֲגִיגָה אֵינָן דּוֹחִין לֹא אֶת הַשַּׁבָּת[51] וְלֹא אֶת הַטֻּמְאָה[52], לְפִי שֶׁאֵין לָהֶן זְמַן קָבוּעַ כְּקָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר; שֶׁאִם אֵינוֹ חוֹגֵג הַיּוֹם - חוֹגֵג לְמָחָר[53], כְּמוֹ שֶׁבִּאַרְנוּ[54]. אֲבָל דּוֹחִין אֶת יוֹם טוֹב[55]. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין מַקְרִיבִין בְּיוֹם טוֹב נְדָרִים וּנְדָבוֹת[56] - מַקְרִיבִין עוֹלַת רְאִיָּה וְשַׁלְמֵי חֲגִיגָה וְשַׁלְמֵי שִׂמְחָה; שֶׁאֵין אֵלּוּ נְדָרִים וּנְדָבוֹת, אֶלָּא חוֹבוֹת.

51) שלעולם אין מקריבין אותם בשבת שבחג. 52) אם נטמאו הבעלים או הכהנים או כלי השרת, אין מקריבים אותם. 53) שכל קרבן שקבוע לו זמן דוחה את הטומאה ואת השבת, ואלו אין קבוע להם זמן, שהרי יש להם תשלומין כל שבעה, "וכיון דאית להו תשלומין כל שבעה, לא דחו את השבת. ומכיון שלא דחו שבת, לא דחו טומאה" (פסחים עו:) והוא־הדין לעולת ראיה, שאף היא יש לה תשלומין (כסף־משנה). 54) למעלה ה"ד וה"ז. 55) כדעת בית הלל (חגיגה יז.) ואף כי אין קבוע להם זמן ואפשר להשלים בשאר ימי הרגל — יש לחוש שמא יפשע או יאנס בשאר ימי המועד ולא יביא (ביצה כ: ורש"י שם). 56) מחלוקת (שם יט: כ:) ופסק לחומרא. כיון שאין קבוע להם זמן, ואפשר להקריבן אחר החג (שם).

ט. כְּשֶׁמַּקְרִיב הַמַּקְרִיב עוֹלַת רְאִיָּתוֹ וְשַׁלְמֵי חֲגִיגָתוֹ וְשִׂמְחָתוֹ בְּיוֹם טוֹב - סוֹמֵךְ עֲלֵיהֶן[57] בְּכָל כֹּחוֹ[58], כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשֶׂה בִּשְׁאָר הַיָּמִים. אַף עַל פִּי שֶׁסְּמִיכָה אֵינָהּ מְעַכֶּבֶת[59], כְּמוֹ שֶׁבִּאַרְנוּ בְּמַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת[60], לֹא גָּזְרוּ עָלֶיהָ מִשּׁוּם שְׁבוּת[61].

57) בעולת נדבה נאמר (ויקרא א, ד) "וסמך את ידו", ובעולת חובה נאמר (שם ט, טז) "ויקרב את העולה ויעשה במשפט". ואמרו בברייתא (ביצה כ.) "כמשפט עולת נדבה, למד על עולת חובה שטעונה סמיכה", וגם אצל שלמי חובה כתוב (שם ג, א־ב) "ואם זבח שלמים קרבנו — וסמך ידו", ולמדו בית הלל (ביצה שם) משלמי נדבה ועולת חובה, - ששלמי חובה אף הם טעונין סמיכה. 58) חגיגה טז, ב. 59) שאם לא סמך, גם־כן נתכפר (מנחות צג. במשנה ובברייתא שם צג:). 60) פ"ג הי"ב. 61) שגזרו חכמים, שלא לעלות באילן ולא לרכוב על גבי בהמה בשבת וביום טוב (ביצה לו:), וכשסומך בכל כחו הרי הוא משתמש בבעלי חיים, ואף־על־פי־כן לא גזרו בה משום שבות, וראה בחגיגה טז, ב.

י. הַמַּפְרִישׁ עוֹלַת רְאִיָּתוֹ וָמֵת - הַיּוֹרְשִׁין חַיָּבִין לַהֲבִיאָהּ[62]. מֵתָר לְהַקְרִיב בְּחֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד נְדָרִים וּנְדָבוֹת[63]; שֶׁנֶּאֱמַר: אֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַה' בְּמוֹעֲדֵיכֶם לְבַד מִנִּדְרֵיכֶם וְנִדְבֹתֵיכֶם[64], מִכְּלָל שֶׁקְּרָבִין בְּרֶגֶל[65]. לְעֹלֹתֵיכֶם - כְּמוֹ עוֹלַת מְצֹרָע וְעוֹלַת יוֹלֶדֶת[66].

וּלְמִנְחֹתֵיכֶם - לְהָבִיא מִנְחַת חוֹטֵא וּמִנְחַת קְנָאוֹת[67]. וּלְשַׁלְמֵיכֶם - לְרַבּוֹת שַׁלְמֵי נָזִיר[68]. הַכֹּל קְרֵבִין בַּמּוֹעֵד[69], וְאֵין קְרֵבִין בְּיוֹם טוֹב.

62) בכורות נא, ב. וראה גם ב"ירושלמי" חגיגה פ"א ה"א. 63) תמורה יד, ב. ביצה יט, ב. חגיגה ז, א. 64) וגו' לעולותיכם ולמנחותיכם ולנסיכם ולשלמיכם. 65) תמורה, שם. 66) תמורה, שם. שהמצורע והיולדת מביאים קרבן עולה בעת טהרתם (ויקרא יב, ו לענין יולדות, ושם יד, כ לענין מצורע). 67) תמורה, שם. מנחת חוטא, היא המנחה שמקריב העני כשיתחייב חטאת ולא הגיעה ידו (שם ה, יא), ומנחת קנאות היא מנחת סוטה, כשמשקין את הסוטה מביא בעלה מנחה (במדבר ה, טו). 68) תמורה, שם. שביום מלאות לו ימי נזירותו מביא איל לשלמים (במדבר ו, יד). 69) כלומר, בחולו של מועד.

יא. וּמִי שֶׁהָיָה לוֹ אוֹכְלִים מְרֻבִּים[70] וּנְכָסִים מוּעָטִין - מֵבִיא שַׁלְמֵי חֲגִיגָה מְרֻבִּין וְעוֹלוֹת רְאִיָּה מוּעָטִין[71]. הָיוּ לוֹ אוֹכְלִין מוּעָטִין[72] וּנְכָסִים מְרֻבִּין - מֵבִיא עוֹלוֹת רְאִיָּה מְרֻבּוֹת וְשַׁלְמֵי חֲגִיגָה מוּעָטוֹת[73]. הָיוּ זֶה וָזֶה מוּעָט - עַל זֶה אָמְרוּ[74]: לֹא יִפְחֹת מִמָּעָה לְעוֹלָה וּשְׁתֵּי כֶּסֶף לִשְׁלָמִים. זֶה וָזֶה מְרֻבֶּה - עַל זֶה נֶאֱמַר: כִּבְרַכַּת ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן לָךְ.

70) כלומר, בני ביתו מרובים. 71) משנה, חגיגה ח, ב. 72) שם במשנה. 73) הואיל והאוכלים מועטין, שמא ישאירו ויבוא לבית הפסול ('מאירי'). 74) ראה למעלה ה"ב.

יום שני ז' סיון ה'תשע"ו

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר אם כל האנשים חייבים בראיה, ושהחייב בראיה חייב בחגיגה.

א. נָשִׁים וַעֲבָדִים פְּטוּרִין מִן הָרְאִיָּה. וְכָל הָאֲנָשִׁים חַיָּבִים בָּרְאִיָּה, חוּץ מֵחֵרֵשׁ וְאִלֵּם, וְשׁוֹטֶה וְקָטָן, וְסוּמָא וְחִגֵּר[2], וְטָמֵא וְעָרֵל, וְכֵן הַזָּקֵן וְהַחוֹלֶה וְהָרָךְ[3] וְהֶעָנֹג מְאֹד[4] שֶׁאֵינָם יְכוֹלִים לַעֲלוֹת עַל רַגְלֵיהֶן. כָּל אֵלּוּ הָאֲחַד עָשָׂר פְּטוּרִין, וּשְׁאָר כָּל הָאֲנָשִׁים חַיָּבִין בָּרְאִיָּה. הַחֵרֵשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְדַבֵּר[5], אֲפִלּוּ חֵרֵשׁ בְּאָזְנוֹ אַחַת[6] - פָּטוּר מִן הָרְאִיָּה. וְכֵן הַסּוּמָא בְּעֵינוֹ אַחַת אוֹ חִגֵּר בְּרַגְלוֹ אַחַת - פָּטוּר. הָאִלֵּם, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא שׁוֹמֵעַ - פָּטוּר. טֻמְטוּם[7] וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס[8] - פְּטוּרִין, מִפְּנֵי שֶׁהֵן סְפֵק אִשָּׁה[9]. מִי שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין[10] - פָּטוּר מִפְּנֵי צַד עַבְדּוּת שֶׁבּוֹ[11]. וּמִנַּיִן שֶׁכָּל אֵלּוּ פְּטוּרִין מִן הָרְאִיָּה? הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: יֵרָאֶה כָל זְכוּרְךָ[12] - לְהוֹצִיא אֶת הַנָּשִׁים. וּמִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁאֵין הַנָּשִׁים חַיָּבוֹת בָּהּ - אֵין הָעֲבָדִים חַיָּבִים בָּהּ[13]. וְעוֹד, הֲרֵי נֶאֱמַר: בְּבוֹא כָל יִשְׂרָאֵל - לְהוֹצִיא הָעֲבָדִים. וְנֶאֱמַר: בְּבוֹא כָל

19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44

1 יִשְׂרָאֵל לֵרָאוֹת - כְּשֵׁם שֶׁהֵן בָּאִין לְהֵרָאוֹת לִפְנֵי
2 ה'[14], כָּךְ הֵם בָּאִים לִרְאוֹת הֵדַר קָדְשׁוֹ וּבֵית
3 שְׁכִינָתוֹ. לְהוֹצִיא סוּמָא, שֶׁאֵינוֹ רוֹאֶה[15]. אֲפִלּוּ
4 נִסְמֵית עֵינוֹ אַחַת, שֶׁהֲרֵי אֵין רְאִיָּתוֹ שְׁלֵמָה[16]. וְשָׁם
5 נֶאֱמַר: לְמַעַן יִשְׁמְעוּ - לְהוֹצִיא מִי שֶׁאֵין לוֹ
6 שְׁמִיעָה גְּמוּרָה[17]. וּלְמַעַן יִלְמְדוּ - לְהוֹצִיא מִי
7 שֶׁאֵינוֹ מְדַבֵּר[18]; שֶׁכָּל הַמְצֻוֶּה לִלְמֹד - מְצֻוֶּה
8 לְלַמֵּד[19]. וְנֶאֱמַר: בַּעֲלֹתְךָ לֵרָאוֹת אֶת פְּנֵי ה' - מִי
9 שֶׁיָּכוֹל לַעֲלוֹת בְּרַגְלָיו, לְהוֹצִיא חִגֵּר וְחוֹלֶה וְזָקֵן
10 וְעָנֵג[20]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁאֵין
11 הַטָּמֵא רָאוּי לְבִיאָה[21], וְכֵן הֶעָרֵל מָאוּס כַּטָּמֵא[22].

2) שוטה הוא "מי שנטרפה דעתו ונמצאת דעתו משובשת תמיד בדבר מן הדברים" (פרק ט מהלכות עדות הלכה ט) וכדעת ר' יוחנן (חגיגה ג:), שאפילו שוטה באחד מן הדברים הרי הוא שוטה. וקטן הוא זה, שאינו יכול לאחוז בידו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית, אבל אם הוא יכול לאחוז בידו של אביו, חייב אביו להעלותו כדי לחנכו במצוות. 3) שאינו יכול לעלות ברגליו. 4) מפונק, שאינו הולך ברגליו אלא ברכיבה. ובמשנה שם: "ומי שאינו יכול לעלות ברגליו" וכן בברייתא (ד.) ופירשו בגמרא שם, שהכוונה גם לאנשים מפונקים. 5) מכיוון שאינו שומע פטור מהראייה (חגיגה ב:). 6) שם ג. דברי ר' תנחום, ולמד כן ממה שנאמר (דברים לא, יא) "באזניהם", שחרש באזנו אחת פטור מן הראייה. 7) שאין לו לא אבר זכרות ולא אבר נקבות, אלא הוא אטום. 8) "שיש לו אבר זכרות ואבר נקבות וספק הוא אם הוא זכר אם נקבה". 9) ואשה פטורה מן הראיה. ומטעם ספק ערל זכר (ראה ביבמות עב. ופרק י מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ט שאסור בתרומה מטעם זה) אינו אסור, שהרי כל פטורו של ערל אינו אלא משום שהוא מאוס (להלן בסוף ההלכה, עיין שם), וטומטום שהוא אטום ואי אפשר למולו, אינו מאוס, כמו שכתבו התוספות ביבמות עב: דיבור המתחיל התם. וראה במשנה למלך. ובגמרא (חגיגה ד.) פירשו שפטור טומטום הוא אפילו כשביציו בחוץ וניכר שהוא זכר ובכל זאת מיעטו הכתוב מן הראיה, ומדברי רבינו לא נראה כן. 10) "אם היה עבד של שני שותפין ושחררו אחד מהן, או אם היה לו אדון אחד וקבל ממנו (מהעבד) קצת דמיו ושחרר מקצתו באלו הדמים, נחשב לחצי עבד וחצי בן חורין, אבל אם שחרר אותו האדון חציו על ידי שטר, הרי זה אינו כלום לפי שעיקר אצלנו המשחרר חצי עבדו לא קנה וזהו בשטר". 11) שנאמר (שמות כג, יז) "יראה כל זכורך אל פני האדון ה'", ודרשו (בחגיגה ד.) "מי שאין לו אלא אדון אחד, יצא זה (עבד) שיש לו אדון אחר". ולא נצרכה דרשה זו אלא למי שחציו עבד וחציו בן חורין, אבל עבד שלם יש היקש של "לה" "לה" מאשה שהוא פטור (חגיגה שם). 12) חגיגה ד. ואף כי מצות עשה שהזמן גרמא היא ונשים פטורות ממצוות עשה שהזמן גרמא - יש צורך במיעוט זה של כל זכורך כדי שלא נלמד בגזירה שווה את הלימוד של "ראיה ראיה" ממצוות הקהל שנשים חייבות בה. 13) לפי שבשפחה נאמר: "או חופשה לא ניתן לה" (ויקרא יט, כ) ובאשה נאמר: "וכתב לה ספר כריתות" (דברים כד, א) ולמדו עבד ושפחה בגזירה שווה "לה" "לה" מאשה, שכל מצוה שהאשה חייבת בה אין העבד חייב בה (חגיגה ד.). 14) כלומר, כמו שהקב"ה רואה אותם. 15) בגמרא שם ממעטים סומא ממצות ראיה מן הפסוק "שלוש רגלים" (שמות שם יד) "רגלים פרט לחיגר ולחולה ולסומא וכו'". 16) ואין הוא בא לראות כשם שהוא בא להיראות, שהקב"ה רואהו בשתי עיניו והוא אינו רואה אלא בעין אחת (חגיגה ב.) אבל בגמרא (שם) למדו כן ממה שנאמר (שמות שם, יז) "יראה", ולומדים יראה יראה מה לראות בשתי עיניו אף ליראות בשתי עיניו. 17) בחגיגה ג. למדו מפסוק זה למדבר ואינו שומע. ואילו חרש באזנו אחת למדו ממה שנאמר (דברים לא, יא) "באזניהם" ולא חרש באזנו אחת. וראה בלחם משנה. 18) אף אם הוא שומע ויכול ללמוד לעצמו. 19) וזה שאינו מדבר איננו יכול ללמד לאחרים. ושם בגמרא אמרו: "קרי ביה למען יְלַמְּדוּ". 20) בגמרא שם ד. למדו דברים אלו ממה שנאמר (שמות כג, יד) "רגלים - פרט לחיגר ולחולה ולסומא ולזקן שאינו יכול לעלות ברגליו". 21) שאסור לטמא להיכנס למקדש. ושם ד: למדו שטמא פטור מן הראיה ממה שנאמר (דברים יב, ה-ו) "ובאת שמה והבאתם שמה" - "כל שישנו בביאה (בכניסה למקדש) ישנו בהבאה (הבאת קרבן) וכל שאינו בביאה אינו בהבאה". 22) בחגיגה שם: "רבי עקיבא אומר איש איש (ויקרא כב, ד) לרבות את הערל (כטמא)". אבל ביבמות עב: פירשה רב יוסף משום דמאיס, כלומר לא מריבוי הכתוב אלא מפני שהוא מאוס, וללמדנו שלא השוויהו לטמא מכל וכל, אלא דווקא לעניין גבוה כגון בראייה ובביאת מקדש ועבודת קרבנות. אבל למי חטאת, כשר ערל לקדש ולהזות.

12 ב. הַמְקַמֵּץ, וְהוּא שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְקַבֵּץ צוֹאַת כְּלָבִים
13 וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן לְעַבֵּד הָעוֹרוֹת[23] אוֹ לִרְפוּאָה, וְכֵן
14 הַמְצָרֵף נְחֹשֶׁת בַּמַּחְצָב שֶׁלּוֹ[24] וְהָעַבְדָּנִין[25], אַף עַל פִּי
15 שֶׁהֵן מְאוּסִין מִפְּנֵי מְלַאכְתָּן - הֲרֵי אֵלּוּ מְטַהֲרִין גּוּפָן
16 וּמַלְבּוּשָׁן וְעוֹלִין בִּכְלַל יִשְׂרָאֵל לֵרָאוֹת[26].

23) "ראיתי ששורין בהן הבגדים לפני כיבוסן יום או יומיים", וראה רש"י בבא בתרא יז. דיבור המתחיל נברכת הכובסין. 24) כלומר כורה נחושת ממקום מוצאו מן הארץ, וכרבה בר בר חנה בכתובות שם. 25) מעבדי עורות. 26) בחגיגה ד. ז: "אחרים אומרים המקמץ והמצרף נחושת והבורסי פטורין מן הראיה, שנאמר (שמות כג) "כל זכורך" מי שיכול לעלות עם כל זכורך יצאו אלו שאינן ראויין לעלות עם כל זכורך (שריחן רע)". וראה במאירי (שם) שכתב שאין הלכה כאחרים ואדרבה "כל לרבות הוא ולא למעט, ויטהרו גופם ומלבושם ויעלו". והכסף־משנה כתב שם בשם הר"י קורקוס ש"אחרים" אינם ממעטים אלא בעודם במאיסותם, אבל כשיטהרו הרי הם כשאר כל אדם.

17 ג. כָּל קָטָן שֶׁיָּכוֹל לֶאֱחֹז בְּיָדוֹ שֶׁל אָבִיו וְלַעֲלוֹת
18 מִירוּשָׁלַיִם לְהַר הַבַּיִת[27] - אָבִיו חַיָּב לְהַעֲלוֹתוֹ
19 וּלְהֵרָאוֹת בּוֹ, כְּדֵי לְחַנְּכוֹ בַּמִּצְוֹת; שֶׁנֶּאֱמַר: יֵרָאֶה כָל

זְכוּרְךָ[28]. וְאִם הָיָה הַקָּטָן חִגֵּר אוֹ סוּמָא אוֹ חֵרֵשׁ, אֲפִלּוּ בְּאַחַת - אֵינוֹ חַיָּב לְחַנְּכוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא רָאוּי לִרְפוּאָה[29]; שֶׁאִלּוּ הָיָה גָּדוֹל וְהוּא כָּךְ[30] - הָיָה פָּטוּר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

27) כבית הלל במשנה חגיגה ב. ולא כבית שמאי, שמחייבים גם אם יכול לרכוב על כתיפיו של אביו, שהוא קטן ביותר. 28) ברייתא שם ובגמרא אמרו, שחינוך הקטן אינו אלא מדרבנן והפסוק "כל זכורך" אינו אלא אסמכתא בעלמא. ורבינו נמשך אחר לשון הברייתא (לחם משנה). 29) וכשיתרפא יהיה חייב, בכל זאת אין חיוב על אביו לחנכו עכשיו. 30) לפיכך לא חייבו את אביו לחנכו.

ד. כָּל הַחַיָּב בִּרְאִיָּה - חַיָּב בַּחֲגִיגָה, וְכָל הַפָּטוּר מִן הָרְאִיָּה - פָּטוּר מִן הַחֲגִיגָה. וְכֻלָּן חַיָּבִין בְּשִׂמְחָה, חוּץ מֵחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן[31] וְעָרֵל וְטָמֵא. חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן - מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן בְּנֵי חִיּוּב הֵרֵי הֵן פְּטוּרִין מִכָּל מִצְוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה; וְעָרֵל וְטָמֵא - מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן אוֹכְלִים בַּקֳּדָשִׁים וְאֵינָן רְאוּיִין לְבִיאָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ[32] וּבְהִלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת.

31) שם בדף ב: וחרש הוא שאינו שומע ואינו מדבר, אבל מדבר ואינו שומע או שומע ואינו מדבר חייב בשמחה (שם). 32) בפרק ג לעניין טמא. ובפרק ב הלכה יב לעניין ערל (שמשלח קרבנותיו, אבל הוא עצמו אינו בא לעזרה).

ה. מִי שֶׁהָיָה חִגֵּר אוֹ סוּמָא בְּיוֹם רִאשׁוֹן וְנִתְרַפֵּא בַּשֵּׁנִי - פָּטוּר מִן הָרְאִיָּה וּמִן הַחֲגִיגָה, שֶׁבְּיוֹם חוֹבָתוֹ הָיָה פָּטוּר; שֶׁכָּל יְמוֹת הֶחָג[33] תַּשְׁלוּמֵי רִאשׁוֹן הֵן[34], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְכֵן אִם נִטְמָא בְּלֵילֵי יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁטָּהַר לְמָחָר[35] - פָּטוּר[36]. אֲבָל אִם נִטְמָא בְּיוֹם רִאשׁוֹן[37] - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְהָבִיא חֲגִיגָתוֹ וּרְאִיָּתוֹ בְּתוֹךְ יְמֵי הָרֶגֶל כְּשֶׁיִּטְהַר.

33) כלומר שאר ימי החג. 34) כר' יוחנן שם. וכיוון שביום הראשון לא היה בר חיוב, אין עליו חיוב להשלים בשאר הימים. 35) ביום שני של חג. 36) שהרי טמא פטור מן הראיה והחגיגה, ראה למעלה הלכה א, וכיוון שנפטר ביום הראשון לא היה לו אף רגע של חיוב ביום, שהרי נטמא בלילה, - שוב אינו חייב להשלים בשאר הימים. וכדעת חזקיה (שם) שהוא רבו של ר' יוחנן (מאירי שם ולחם משנה). 37) שהיה לו רגע של חיוב ביום לפני שנטמא, שוב יש עליו חיוב תשלומין בשאר הימים.

ו. מִי שֶׁבָּא לָעֲזָרָה בְּתוֹךְ יְמֵי הֶחָג[38] - אֵינוֹ חַיָּב לְהָבִיא עוֹלָה בְּיָדוֹ בְּכָל עֵת שֶׁיִּכָּנֵס[39]. שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם - אֵינוֹ אֶלָּא בְּעִקַּר הָרֶגֶל בִּלְבַד, שֶׁהוּא יוֹם רִאשׁוֹן אוֹ תַּשְׁלוּמֵי רִאשׁוֹן[40]. וְאִם הֵבִיא בְּכָל עֵת שֶׁיָּבִיא - מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ וּמַקְרִיבִין אוֹתָהּ לְשֵׁם עוֹלַת רְאִיָּה, שֶׁהָרְאִיָּה אֵין לָהּ שִׁעוּר.

38) כל הלכה זו היא כדעת רבי יוחנן החולק על ריש לקיש, ולפי הלשון הראשון שבגמרא חגיגה ז. הסובר שאין למצות ראיה שיעור, בין לראיית פנים ובין לעניין הבאת קרבן, וראה במאירי שם הטעם שאנו פוסקין כלשון ראשון אף כי בכל התלמוד אנו פוסקין כלשון אחרון. 39) כיוון שכבר הקריב פעם אחת. 40) אם לא חג ביום הראשון שחייב בתשלומין בשאר הימים.

ז. הִפְרִישׁ[41] עֶשֶׂר בְּהֵמוֹת לַחֲגִיגָתוֹ וְהִקְרִיב מֵהֶן מִקְצָתָן בָּרִאשׁוֹן וּפָסַק[42] - שׁוּב אֵינוֹ חוֹזֵר וּמַקְרִיב הַשְּׁאָר[43], שֶׁהֲרֵי שִׁיֵּר אוֹתָם[44]. וְאִם לֹא פָּסַק, אֶלָּא דְּחָקוֹ הַיּוֹם וְלֹא יָכוֹל לְהַקְרִיב הַיּוֹם[45] - מַקְרִיב הַשְּׁאָר לְמָחָר[46].

41) סתם ולא פירש שמפריש ליום ראשון. 42) הפסיק ולא הקריב את השאר, והיה לו עוד שהות להקריב ביום, וכמו כן היו לו אוכלין. 43) בחגיגה ח: "אמר ריש לקיש הפריש עשר בהמות לחגיגתו והקריב חמש ביום טוב ראשון חוזר ומקריב חמש ביום טוב שני, ר' יוחנן אמר כיוון שפסק שוב אינו מקריב, אמר ר' אבא ולא פליגי (ר' יוחנן ור' שמעון בן לקיש) כאן (ר' יוחנן, מיירי) בסתם (הפריש את הבהמות סתם) וכאן (רבי שמעון בן לקיש מיירי) במפרש (שאמר מפורש שהוא מפריש את כולן ליום ראשון, חוזר ומקריבן שאינו אלא תשלומי ראשון - רש"י שם). 44) ומגלה על ידי כך, שאין רצונו שיהיו ליום ראשון. 45) פירוש, שהזמן היה דחוק ולא הספיק להקריב את הכל, וכמו כן אם לא היו לו אוכלין במדה מספקת (גמרא שם). 46) שהרי אין כאן שום גילוי שאין רצונו שיהיו ליום ראשון, והרי זה כמפרש ליום ראשון, שבוודאי מקריב אחר כך, שאין זה אלא תשלומין לראשון.

ח. עוֹלַת רְאִיָּה אֵינָהּ בָּאָה אֶלָּא מִן הַחֻלִּין[47], כִּשְׁאָר הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁאָדָם חַיָּב בָּהֶן[48]. אֲבָל שַׁלְמֵי חֲגִיגָה בָּאוֹת מִמְּעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי הַמְעֹרָבוֹת עִם מָעוֹת חֻלִּין[49], לוֹקֵחַ מִן הַתַּעֲרֹבֶת בְּהֵמָה וּמַקְרִיבָהּ שַׁלְמֵי חֲגִיגָה[50]. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה שְׁעוּר אֲכִילָה רִאשׁוֹנָה מִן הַחֻלִּין[51]. מִפְּנֵי שֶׁשַּׁלְמֵי חֲגִיגָה חוֹבָה, וְכֹל שֶׁהוּא חוֹבָה אֵינוֹ בָּא אֶלָּא מִן הַחֻלִּין[52].

47) כלומר, אין קונים אותה אלא במעות חולין ולא במעות הקדש (משנה חגיגה ז: וגמרא שם). 48) שכל דבר של חובה צריך להביאו ממעות של חולין. ולמדו זאת ממה שנאמר (דברים טז, י) "ועשית חג שבועות לה' אלוקיך מסת נדבת ידך אשר תיתן" - "מסת, מלמד שאדם מביא חובתו מן החולין", - "מסת" הוא חולין, כמו שנאמר (אסתר י, א) "וישם המלך אחשורוש מס על הארץ" (חגיגה ח.). 49) כבית הלל (חגיגה ח.) ולמדו זאת ממה שנאמר (דברים שם) "כאשר יברכך ה' אלוקיך", ובזה ריבתה התורה גם תערובת (שם). 50) כר' יוחנן החולק על חזקיה, שם, שסובר טופלין (מחברין) מעות למעות ואין טופלין בהמה לבהמה ולא כחזקיה הסובר להיפך, ועיין כסף משנה. וכל זה אינו אלא בחגיגה שמצינו בה ריבוי בתורה (ראה למעלה). אבל עולת ראיה אינה באה אלא מן החולין בלבד. 51) צריך שיהיה במעות של החגיגה מעות של חולין

בשיעור של אכילה הראשונה. כן הוא בחגיגה שם וברייתא של חזקיה וסובר רבינו שהוא הדין לר' יוחנן (כסף משנה). 52) לפיכך צריך שיהיה שיעור אכילה ראשונה מן החולין.

ט. וְיוֹצֵא אָדָם יְדֵי חוֹבַת שַׁלְמֵי חֲגִיגָה בְּמַעֲשַׂר בְּהֵמָה[53]. וְאֵין מְבִיאִין אוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יְעַשֵּׂר בְּיוֹם טוֹב[54].

53) חגיגה ח. "תניא כוותיה דחזקיה (שסובר טופלין בהמה לבהמה ואין טופלין מעות למעות) "מסת" (דברים טז) מלמד שאדם מביא חובתו מן החולין. בית שמאי אומרים יום ראשון מן החולין, מכאן ואילך מן המעשר. ובית הלל אומרים אכילה ראשונה מן החולין, מכאן ואילך מן המעשר ושאר כל ימות הפסח אדם יוצא ידי חובתו במעשר בהמה", ומפרש רש"י שהמדובר בשאר ימות הפסח הוא לעניין שמחה, אבל רבינו מפרש שהמדובר הוא לעניין שלמי חגיגה שיוצאין ידי חובת שלמי חגיגה במעשר בהמה. 54) "ואי אפשר לעשר ביום טוב משום סקרתא" (חגיגה שם). כלומר משום הצבע האדום שצובע את המעשר. ולולא זה מותר להקריב, ואין זה כנדרים ונדבות שאינם קרבים ביום טוב (למעלה פרק א הלכה ח), לפי שמקריבו לשם חגיגה, ולולא זה מותר להקדישו ביום טוב אף על פי שאין מקדישים ביום טוב, לפי שחייב מן התורה להקדישו.

י. יוֹצְאִין יִשְׂרָאֵל יְדֵי חוֹבַת שַׁלְמֵי שִׂמְחָה בִּנְדָרִים וּנְדָבוֹת[55] וּבְמַעֲשַׂר בְּהֵמָה[56], וְהַכֹּהֲנִים[57] - בְּחַטָּאת[58] וּבְאָשָׁם[59] וּבִבְכוֹר[60] וּבְחָזֶה וָשׁוֹק[61]; שֶׁמִּצְוָה זוֹ[62] הִיא לִשְׂמֹחַ בַּאֲכִילַת בָּשָׂר לִפְנֵי ה'[63], וַהֲרֵי אָכְלוּ[64]. אֲבָל אֵין יוֹצְאִין יְדֵי חוֹבָתָן לֹא בְּעוֹפוֹת וְלֹא בִּמְנָחוֹת, שֶׁאֵינָן בָּשָׂר הַמְשַׂמֵּחַ[65]. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בִּפְסָחִים, שֶׁחֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר[66] רְשׁוּת. לְפִיכָךְ[67] אֵין אָדָם יוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבַת חֲגִיגָה[68], אֶלָּא יוֹצֵא בָּהּ חוֹבַת שִׂמְחָה[69].

55) שנדר (=שאמר הרי עלי שלמים) או שנדב (=שאמר הרי זה שלמים) כל השנה, ושלמים נאכלים לבעלים והביאן כשעלה לרגל, ושלמי נדרים ונדבות קריבין ביום טוב לשם שלמי שמחה. 56) נראה שגם בשלמי שמחה אין מביאין אותו ביום טוב, גזירה שמא יעשר, כמו שכתב לעניין שלמי חגיגה (למעלה הלכה ט). 57) יוצאין ידי חובתן. 58) שבשרה נאכל לזכרי כהונה בעזרה, ראה בפרק ז מהלכות מעשה הקרבנות הלכה א. 59) שבשרו נאכל לזכרי כהונה בעזרה כחטאת. 60) שבשרו נאכל לכהנים (שם הלכה כה). 61) שהורמו משלמי העולים לרגל, והם נאכלים לכהנים. 62) של שמחה. 63) ואין שמחה אלא בבשר (פסחים ק ט.) ודרשינן בחגיגה ח. מהכתוב "ושמחת בחגך" (דברים ז, יד) "לרבות כל מיני שמחות לשמחה". 64) ואין צורך להקריב באופן מיוחד שלמי שמחה, שלא ההקרבה היא המצוה, אלא אכילת בשר הקרבנות, והרי אכלו. 65) בגמרא שם ח: "רב אשי אמר מ"ושמחת" נפקא, יצאו אלו שאין בהן שמחה". 66) בחודש ניסן. 67) כלומר, משום שהיא רשות, יוצא בה ידי חובת שמחה, שאם הייתה חובה, לא היו יוצאין בה משום שמחה, כיוון שגם היא מצוה לפסח, וכמו שאינו יוצא בחגיגה חובת שלמי שמחה, שהרי שלוש מצוות נצטוו לחג, כן אם הייתה חגיגת י"ד חובה לא היה יוצא בה ידי חובת שמחה (אור שמח). 68) כלומר, חגיגת חמשה עשר. כמבואר למעלה (הלכה ח) שאינה באה אלא מן החולין. 69) פסחים ע. ברייתא של בן תימא. וסובר רבינו שחכמים אינם חולקים עליו, אלא במה שאמר שאינה נאכלת אלא ליום ולילה, אבל במה שאמר "יוצא בה ידי חובת שמחה ואינו יוצא בה ידי חובת חגיגה" - אינם חולקים עליו.

יא. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ שַׁלְמֵי נֶדֶר אוֹ נְדָבָה[70] וּשְׁחָטָן מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב[71], אַף עַל פִּי שֶׁאֲכָלָן בְּיוֹם טוֹב - אֵינוֹ יוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבַת חֲגִיגָה, שֶׁאֵינָהּ בָּאָה אֶלָּא מִן הַחֻלִּין, אֲבָל יָצָא בָּהּ יְדֵי חוֹבַת שִׂמְחָה.

70) בפסחים עא. "כי אתא רבין אמר רבי אלעזר שלמים ששחטן מערב יום טוב יוצא בהן משום שמחה ואין יוצא בה משום חגיגה". ובתוספות (שם ע:) דיבור המתחיל שלמים, כתבו שאפילו אם הקדישן מתחילה לשם חגיגה אינו יוצא בה ידי חגיגה, כיוון ששחטן מערב יום טוב, אבל מדברי רבינו שכתב "מי שהיו לו שלמי נדר או נדבה", נראה שאם הקדישם לשם חגיגה, יוצא בה ידי חגיגה, ואין צריך לשחוט דווקא ביום טוב. 71) כן הוא בגמרא שם. ונאמר כן משום הסיפא, להשמיענו שאף על פי ששחטם מערב יום טוב יוצא בהם משום שלמי שמחה. אבל לעניין חגיגה אינו יוצא בהם, אף אם שחטן ביום טוב.

יב. אַף עַל פִּי שֶׁשְּׁחָטָן קֹדֶם הָרֶגֶל, הוֹאִיל וְאוֹכֵל מֵהֶן בָּרֶגֶל - יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ; שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לִשְׁחֹט שַׁלְמֵי שִׂמְחָה בִּשְׁעַת שִׂמְחָה.

יג. לֹא יָבִיא אָדָם תּוֹדָה[72] בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר[73], מִפְּנֵי הֶחָמֵץ שֶׁבָּהּ[74], שֶׁאֵין מְבִיאִין קָדָשִׁים לְבֵית הַפְּסוּל[75]. וְאִם הֵבִיא[76] - יוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבַת שִׂמְחָה[77], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[78].

72) קרבן הודאה על הנס שנעשה לו. 73) בניסן. 74) שעל קרבן תודה מקריב לחם חמץ (ויקרא ז, יג). 75) לשריפה. משום שאינו יכול לאכול חמץ בערב פסח אלא עד ארבע שעות ומתוך כך חמץ שבה בא לידי נותר (ביצה יט: וברש"י שם). 76) כלומר בארבעה עשר, כנ"ל. 77) כלומר, בליל הפסח (שאילו למחר, היא נפסלת בלינה. וראה בכסף משנה ולחם משנה) ואף על פי שאמרו (פסחים עא.) שאין חובת שמחה אלא בליל יום טוב אחרון של חג, שיש שמחה לפניו, ולא בליל יום טוב ראשון של חג, שאין שמחה לפניו - זה אינו אלא בשאר ימים טובים, אבל בליל יום טוב ראשון של פסח, שיש בו בעצמו שמחה, שהרי אוכלים בו הפסח ויוצאים בו ידי חובת שמחה, כמו שיוצאים בבכור ובמעשר בהמה, יש בו גם חובת שמחה. 78) למעלה בהלכה י, שיוצאין ידי חובת שלמי שמחה בנדרים ונדבות, ובהלכה יב שאינו צריך לשחוט שלמי שמחה בשעת שמחה.

יד. הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי תּוֹדָה שֶׁאֵצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבָתִי לְשֵׁם חֲגִיגָה[79] - חַיָּב לְהָבִיא תּוֹדָה[80], וְאֵינוֹ יוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חֲגִיגָה; שֶׁאֵין חֲגִיגָה בָּאָה אֶלָּא מִן הַחֻלִּין[81]. כְּשֶׁיִּזְבַּח אָדָם שַׁלְמֵי חֲגִיגָה וְשַׁלְמֵי שִׂמְחָה - לֹא יִהְיֶה אוֹכֵל הוּא וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ בְּלִבַּד וִידַמֶּה שֶׁיַּעֲשֶׂה מִצְוָה גְּמוּרָה, אֶלָּא חַיָּב לְשַׂמֵּחַ הָעֲנִיִּים וְהָאֻמְלָלִים, שֶׁנֶּאֱמַר[82]: וְהַלֵּוִי וְהַגֵּר וְהַיָּתוֹם וְהָאַלְמָנָה[83]. מַאֲכִיל הַכֹּל וּמַשְׁקֶה כְּפִי עָשְׁרוֹ. וּמִי שֶׁאָכַל זְבָחָיו וְלֹא שִׂמַּח אֵלּוּ עִמּוֹ - עָלָיו נֶאֱמַר: זִבְחֵיהֶם כְּלֶחֶם אוֹנִים לָהֶם, כָּל אֹכְלָיו יִטַּמָּאוּ, כִּי לַחְמָם לְנַפְשָׁם. וּמִצְוָה בַּלֵּוִי יוֹתֵר מִן הַכֹּל[84], לְפִי שֶׁאֵין לוֹ לֹא חֵלֶק וְלֹא נַחֲלָה[85], וְאֵין לוֹ מַתָּנוֹת בַּבָּשָׂר. לְפִיכָךְ צָרִיךְ לְזַמֵּן לְוִיִּים עַל שֻׁלְחָנוֹ וּלְשַׂמְּחָם, אוֹ יִתֵּן לָהֶם מַתָּנוֹת בָּשָׂר עִם מַעֲשֵׂר שֶׁלָּהֶם[86], כְּדֵי שֶׁיִּמְצְאוּ בּוֹ צָרְכֵיהֶם. וְכָל הָעוֹזֵב אֶת הַלֵּוִי מִלְּשַׂמְּחוֹ וְשׁוֹהֶה מִמֶּנּוּ מַעְשְׂרוֹתָיו בָּרְגָלִים[87] - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן תַּעֲזֹב אֶת הַלֵּוִי[88].

79) כלומר, מפריש קרבן תודה ומתנה שהוא מפריש אותו לשם תודה בתנאי, שיוכל לצאת בו ידי חובת החגיגה. 80) נתחייב מיד בהבאת תודה. 81) שמיד שאמר הרי עלי תודה נתחייב להביאה, וכשמתנה אחר כך על מנת לצאת בו ידי חובת החגיגה, אין זה כלום, כיוון שכבר נתחייב בתודה, ואין החגיגה באה אלא מן החולין. 82) בעניין שמחת החג. 83) "כדדרש רב יהודה בר' סימן בפסיקתא, אתה יש לך ד' בני בית, בנך, בתך, עבדך ואמתך, אף אני יש לי ד', הלוי, הגר, היתום והאלמנה, וחייב אתה לשמח את כולם. 84) שהרי הקדימו הכתוב לכולם. וכן הוא בספרי (פרשת ראה לדברים טז, יד) "אתה ובנך ובתך עבדך ואמתך והלוי והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך", - "חביב חביב קודם". 85) כמו שנאמר: "והלוי אשר בשעריך לא תעזבנו כי אין לו חלק ונחלה עמך". 86) מעשר ראשון שצריך לתת ללוי (פרק א מהלכות מעשרות הלכה א). 87) כלומר, שעוזב אותו מלשמחו בשלמי שמחה וחגיגה, או שמשהה מעשרותיו ברגלים. 88) שכל מקום שנאמר השמר, פן ואל, אינו אלא לא תעשה.

יום שלישי ח' סיון ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר שמצות־עשה להקהיל כל ישראל בכל מוצאי שמיטה בעלותם לרגל.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהַקְהִיל[2] כָּל יִשְׂרָאֵל, אֲנָשִׁים וְנָשִׁים וְטַף, בְּכָל מוֹצָאֵי שְׁמִטָּה[3] בַּעֲלוֹתָם לָרֶגֶל וְלִקְרוֹת בְּאָזְנֵיהֶם מִן הַתּוֹרָה פָּרָשִׁיּוֹת[4] שֶׁהֵן מְזֻרְזוֹת אוֹתָן בְּמִצְוֹת וּמְחַזְּקוֹת יְדֵיהֶם בְּדָת הָאֱמֶת. שֶׁנֶּאֱמַר: מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים בְּמֹעֵד שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה בְּחַג הַסֻּכּוֹת. בְּבוֹא כָּל יִשְׂרָאֵל לֵרָאוֹת וְגוֹמֵר. הַקְהֵל אֶת הָעָם הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים וְהַטַּף וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ וְגוֹמֵר[5].

2) הסמ"ג (הלכות חגיגה) כתב, שהמצוה מוטלת על כל אחד ואחד מישראל לבוא ולשמוע אל המלך כשקורא את פרשיות התורה. ומדברי רבינו נראה, שחוץ מזה יש גם מצוה להקהיל את העם, והחיוב הוא על ב"ד הגדול שבירושלים או על המלך (הגאון אדר"ת בקונטרס "זכר למקדש"). 3) במוצאי השנה השביעית, וראה להלן הלכה ג. 4) ראה להלן הלכה ג, איזו פרשיות. 5) "למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה' אלקיכם ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת" (שם לא, יג).

ב. כָּל הַפָּטוּר מִן הָרְאִיָּה - פָּטוּר מִמִּצְוַת הַקְהֵל[6], חוּץ מִן הַנָּשִׁים וְהַטַּף[7] וְהֶעָרֵל[8]. אֲבָל הַטָּמֵא פָּטוּר מִמִּצְוַת הַקְהֵל; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּבוֹא כָּל יִשְׂרָאֵל, וְזֶה אֵינוֹ רָאוּי לְבִיאָה. וְהַדָּבָר בָּרוּר שֶׁהַטֻּמְטוּם וְהָאַנְדְּרוֹגִינוֹס חַיָּבִין, שֶׁהֲרֵי הַנָּשִׁים חַיָּבוֹת[9].

6) בחגיגה ג. למדו מצות ראיה בגזירה־שוה "ראיה ראיה" מהקהל, שכתוב בה: "הקהל את העם וכו' בבוא כל ישראל ליראות". ו"כשם שלמדנו בסוגיא זו ראיה מהקהל, כך נראה ללמוד הקהל מראיה, וכל הפטור מראיה פטור מהקהל, חוץ וכו' וכן כתבוה גדולי המחברים" (מאירי שם). 7) שמפורשין בפסוק הקהל וכו' והנשים והטף. ובחגיגה שם אמרינן אנשים באים ללמוד, נשים באות לשמוע, טף למה הם באים? כדי ליתן שכר למביאיהם. ועבדים פטורים, שאינן בכלל "כל ישראל", ראה למעלה פ"ב הלכה א ובלחם־משנה כאן. 8) אף כי ערל הוא כטמא לענין פטור ראיה (ראה למעלה פ"ב הלכה א), אינו כטמא לענין הקהל. שגם בראיה אינו כטמא אלא מדרבנן, מטעם שהוא מאוס, אבל מן התורה הוא ראוי לביאה, ולפיכך חייב הוא בהקהל, שהרי ראוי הוא ליראות מן התורה (ראה מה שכתב הרב בצ"י רבינוביץ בקובץ "הקהל"). 9) וכל פטורם של טומטום ואנדרוגינוס ממצות ראיה אינו אלא משום שהם ספק אשה (ראה למעלה פ"ב הלכה א).

ג. אֵימָתַי[10] הָיוּ קוֹרִין? בְּמוֹצָאֵי יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג הַסֻּכּוֹת, שֶׁהוּא תְּחִלַּת יְמֵי חֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד[11] שֶׁל שָׁנָה שְׁמִינִית. וְהַמֶּלֶךְ הוּא שֶׁיִּקְרָא בְּאָזְנֵיהֶם[12]. וּבְעֶזְרַת הַנָּשִׁים הָיוּ קוֹרִין[13]. וְקוֹרֵא כְּשֶׁהוּא יוֹשֵׁב[14]. וְאִם קָרָא מֵעֹמֶד - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח[15]. מֵהֵיכָן הוּא קוֹרֵא? מִתְּחִלַּת חֲמַשׁ אֵלֶּה הַדְּבָרִים[16] עַד סוֹף פָּרָשַׁת 'שְׁמַע'[17], וּמִדַּלֵּג לְ'וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ'[18] וְגוֹמֵר, וּמִדַּלֵּג לְ'עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר'[19], וְקוֹרֵא מֵ'עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר' עַל הַסֵּדֶר עַד סוֹף בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת[20], עַד 'מִלְּבַד הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת אִתָּם בְּחֹרֵב'[21], וּפוֹסֵק.

10) משנה בסוטה מא. 11) בגמרא שם "ואי כתב רחמנא בחג הסוכות, הוה־אמינא אפילו יו"ט אחרון, כתב רחמנא בבוא כל ישראל מאתחלתא דמועד". 12) במשנה שם. [ואם אין מלך בישראל, קורא הכהן הגדול. ראה בספרי

"זמנים" עמודים פא ועח והערה 3]. 13) בגמרא שם מא: 14) במשנה שם. 15) שם במשנה "אגריפס המלך עמד וקבל וקרא עומד ושבחוהו חכמים". [ואעפ"י ש"המלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול" - כיון שעשה כן מחמת המצוה אין זה בזיון (גמרא שם). ואין זה דומה למה שאמרו (סנהדרין יח.) שהמלך אינו חולץ, אעפ"י שיש מצוה לחלוץ (עיין שם יט: וראה בפ"ב מהלכות מלכים הלכה ג) - שבחליצה זו המצוה היא לבזות את היבם, שאינו רוצה להקים לאחיו שם, כמו שכתב בהגהות מיימוני, פ"ד מהלכות יבום הלכה ח ("זמנים" עמוד פב). ואמנם במצות יבום, שאינה לשם בזיון, כתב רבינו בהלכות מלכים שם טעם אחר, עיין שם]. 16) שם במשנה. 17) דברים ו, ט. 18) ומתחיל פרשת והיה אם שמוע (דברים יא, יג) עד סוף הפרשה (שם, כא). 19) שם יד, כב. 20) במשנה שם: "עשר תעשר, כי תכלה לעשר, ופרשת המלך וברכות וקללות עד שגומר כל הפרשה", ופירש רש"י מדלג לעשר תעשר, ומשם מדלג וקורא וכי תכלה לעשר, וברכות וקללות, ומשם חוזר למפרע וקורא אשימה עלי מלך (שם יז, יד) ואעפ"י שפרשת המלך מפסקת בין "עשר תעשר" ל"כי תכלה", קורא את אלה (עשר תעשר וכי תכלה) יחד שלא להפסיק במעשרות, ואח"כ קורא את פרשת המלך. ורבינו שכותב שמ"עשר תעשר" הוא קורא על הסדר עד סוף הברכות, ולא כתב שמדלג וקורא "כי תכלה לעשר", וכמו כן לא כתב שקורא "פרשת המלך" - גורס במשנה: "עשר תעשר וברכות וקללות עד שגומר כל הפרשה" (לחם־משנה). 21) שם כח, סט. וראה ספרי שופטים על הפסוק "וכתב לו את משנה התורה הזאת" (שם יז, יח): "אין קורין ביום הקהל אלא משנה תורה". וברש"י (סוטה שם) מפרש הטעם למה קורין פרשיות הללו, משום שמ"אלה הדברים" עד "שמע" יש בהן קבלת עול מלכות שמים, "והיה אם שמוע" יש בה קבלת עול מצוות, וברכות וקללות יש בהן קבלת בריתות של תורה, "עשר תעשר" משום שהוא זמן אסיף ומתנת עניים והפרשת תרומות ומעשרות.

1 **ד. כֵּיצַד הוּא קוֹרֵא? תּוֹקְעִין בַּחֲצוֹצְרוֹת בְּכָל**
2 **יְרוּשָׁלַיִם, כְּדֵי לְהַקְהִיל אֶת הָעָם[22]. וּמְביאִין בִּימָה**
3 **גְּדוֹלָה, וְשֶׁל עֵץ הָיְתָה[23], וּמַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּאֶמְצַע**
4 **עֶזְרַת נָשִׁים[24], וְהַמֶּלֶךְ עוֹלֶה וְיוֹשֵׁב עָלֶיהָ[25], כְּדֵי**
5 **שֶׁיִּשְׁמְעוּ קְרִיאָתוֹ, וְכָל יִשְׂרָאֵל הָעוֹלִים לֶחָג**
6 **מִתְקַבְּצִין סְבִיבָיו. וְחַזַּן הַכְּנֶסֶת[26] נוֹטֵל סֵפֶר תּוֹרָה**
7 **וְנוֹתְנוֹ לְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת[27], וְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת נוֹתְנוֹ לַסְּגָן[28],**
8 **וּסְגָן לְכֹהֵן גָּדוֹל, וְכֹהֵן גָּדוֹל לַמֶּלֶךְ, כְּדֵי לְהַדְּרוֹ בְּרֹב**
9 **בְּנֵי אָדָם[29]. וְהַמֶּלֶךְ מְקַבְּלוֹ כְּשֶׁהוּא עוֹמֵד[30]. וְאִם**
10 **רָצָה - יָשַׁב[31]. וּפוֹתֵחַ וְרוֹאֶה[32] וּמְבָרֵךְ כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּבָרֵךְ**
11 **כָּל קוֹרֵא בַּתּוֹרָה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת[33], וְקוֹרֵא הַפָּרָשִׁיּוֹת**
12 **שֶׁאָמַרְנוּ[34] עַד שֶׁהוּא גּוֹמֵר, וְגוֹלֵל וּמְבָרֵךְ לְאַחֲרֶיהָ**
13 **כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּבָרְכִין בְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת[35]. וּמוֹסִיף שֶׁבַע**
14 **בְּרָכוֹת[36], וְאֵלּוּ הֵן: רְצֵה[37] ה' אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל**
15 **וְכוּ'. מוֹדִים[38] אֲנַחְנוּ לָךְ וְכוּ'. אַתָּה בְחַרְתָּנוּ מִכָּל**
16 **הָעַמִּים וְכוּ' עַד מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים[39], כְּדֶרֶךְ**
17 **שֶׁמְּבָרְכִין בַּתְּפִלָּה[40]. הֲרֵי שָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת כְּמַטְבֵּעָן[41].**
18 **רְבִיעִית מִתְפַּלֵּל עַל הַמִּקְדָּשׁ שֶׁיַּעֲמֹד[42], וְחוֹתֵם בָּהּ:**
19 **בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַשּׁוֹכֵן בְּצִיּוֹן. חֲמִישִׁית מִתְפַּלֵּל עַל**
20 **יִשְׂרָאֵל שֶׁתַּעֲמֹד מַלְכוּתָם, וְחוֹתֵם בָּהּ: הַבּוֹחֵר**
21 **בְּיִשְׂרָאֵל[43]. שִׁשִּׁית מִתְפַּלֵּל עַל הַכֹּהֲנִים שֶׁיִּרְצֶה הָאֵל**
22 **עֲבוֹדָתָם, וְחוֹתֵם בָּהּ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ הַכֹּהֲנִים.**
23 **שְׁבִיעִית מִתְחַנֵּן וּמִתְפַּלֵּל בָּהּ כְּפִי מַה שֶּׁהוּא יָכוֹל[44],**
24 **וְחוֹתֵם בָּהּ: הוֹשַׁע יְיָ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל, שֶׁעַמְּךָ**
25 **צְרִיכִין לְהִוָּשֵׁעַ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה.**

22) בתוספתא סוטה פ"ז: אותו היום עמדו הכהנים בגדירות ובפרצות, וחצוצרות של זהב בידם ותוקעין ומריעין" 23) במשנה סוטה מא. "עושין לו בימה של עץ בעזרה". 24) שם מא: 25) שם במשנה: "והוא יושב עליה". 26) שמש הכנסת. 27) כן הוא במשנה שם. וראש הכנסת הוא זה שעל פיו נחתכין דברי הכנסת, מי יפטיר בנביא, מי יפרוס על שמע, מי ירד לפני התיבה (רש"י שם מ:). 28) סגנו של כהן גדול המשמש במקומו כשאירעה לו טומאה (שם מב.). 29) וכן כתב בפירוש המשניות שם: "ואמנם היו נותנין הס"ת מיד ליד לכבוד ולתפארת". וכן כתב שם מ: "ונתינת הספר איש לאיש משום כבוד, שנאמר ברוב עם הדרת מלך". ולכאורה נראה מדבריו, שהכוונה להדר ולכבד את ספר התורה, אבל בגמרא (שם מא:) "אמר אביי, כולה משום כבודו של מלך". הרי שהמדובר לכבד את המלך, וראה במאירי סוטה שם, שכתב כלשון רבינו בפירוש המשניות. ונראה מדבריו שהמדובר הוא לכבוד המלך. 30) שם במשנה. 31) כלומר, אם רצה מקבל את ספר התורה כשהוא בישיבה. וראה בקונטרס "זכר למקדש" זצ"ל שכתב שרבינו למד כן ממה שאמרו במשנה (סוטה שם): "אגריפס המלך עמד וקבל וקרא עומד", שמיותר מה שמזכיר שעמד וקבל, וע"כ הכוונה שגם לקבל את ספר התורה מותר בישיבה. 32) כר' יהודה, במגילה לב. 33) בפי"ב מהלכות תפילה הלכה ה: "כל אחד ואחד מן הקורין פותח ספר תורה ומביט למקום שהוא קורא, ואח"כ אומר ברכו וכו' וכל העם עונין וכו' וחוזר ומברך בא"ה אשר בחר בנו וכו'". 34) למעלה בהלכה ג. 35) ברכת בא"ה וכו' אשר נתן לנו את תורתו וכו', ראה בהלכות תפילה שם. 36) במשנה שם: "ברכות שכהן גדול מברך אותן, המלך מברך אותן, אלא שנותן של רגלים תחת מחילת העון". ושם מ: במשנה "ומברך עליה שמונה ברכות, על התורה (ברכת התורה שלאחריה), ועל העבודה ועל ההודייה ועל מחילת העון ועל המקדש ועל ישראל ועל הכהנים (ועל ירושלים) והשאר תפילה". 37) היא ברכת העבודה, שכתוב בה "והשב את העבודה". 38) היא ברכת ההודייה. 39) שם במשנה: "אלא שנותן של רגלים תחת מחילת העון" (שבברכת כהן גדול, ראה בפ"ג מהלכות עבודת יוהכ"פ הלכה יא). 40) של שלש רגלים. 41) כלומר, תפילות אלו הן קבועות לכל ואינן מיוחדות לכהן, כמו שאר התפילות שלהלן. 42) מתפלל ברכה בפני עצמה, שענינה הוא שיעמוד המקדש. 43) כלומר: ברוך אתה ה' הבוחר בישראל. ראה בהלכות עבודת יוהכ"פ שם.

44) כפי מה שהוא רגיל להתחנן ולהתפלל, ראה הלכות עבודת יוהכ"פ שם.

1 ה. הַקְּרִיאָה וְהַבְּרָכוֹת - בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ[45]; שֶׁנֶּאֱמַר:
2 תִּקְרָא אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת - בִּלְשׁוֹנָהּ[46]. אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ
3 שָׁם לוּעֲזוֹת[47].

45) הקריאה שהיא בלשון הקודש, מפורש במשנה סוטה לב. "ואלו נאמרין בלשון הקודש וכו' ופרשת המלך". ועל הברכות שהוא בלה"ק כתב ב"מים חיים" (הובאו דבריו בקובץ "הקהל" במאמרו של הרב בצ"י רבינוביץ) "אפשר שלמד רבינו מברכות כה"ג שהיו בלה"ק, כדתנן בפ' ואלו נאמרין (סוטה שם) דמה טעם יש לחלק בין ברכות לברכות, אבל במתניתין הזכיר מקודם ברכות כה"ג, ולא נקט פרשת כה"ג לאשמועינן שאף הברכות יהיו בלה"ק, ומעתה תו ליכא למיטעי בפרשת המלך, ולפיכך לא חש התנא ולא נקט ברכות המלך אלא פרשת המלך". 46) לימוד זה מן הפסוק הזה אינו גמרא בסוטה, ואולי לקחו רבינו ממקור אחר. 47) הם המדברים בשפה זרה, ואינם מבינים בלשון הקודש. ובקונטרס "זכר למקדש" להאדר"ת זצ"ל כתב: "פשוט הדבר שתיבות אלו "אע"פ שיש שם לועזות" שייכת להלכה ו' שלאחריה, וצ"ל: אע"פ שיש שם לועזות, וגרים שאינם מכירין וכו' (קובץ "הקהל" עמוד קיח). [ויותר מסתבר כי המלים "וגרים שאינן מכירין" שייכות למעלה הלכה ה, ומהמלים "חייבים להכין" מתחילה הלכה ו].

4 ו. וְגֵרִים שֶׁאֵינָן מַכִּירִין[48] חַיָּבִין[49] לְהָכִין לִבָּם
5 וּלְהַקְשִׁיב אָזְנָם לִשְׁמֹעַ בְּאֵימָה וְיִרְאָה וְגִילָה בִּרְעָדָה
6 כַּיּוֹם שֶׁנִּתְּנָה בּוֹ בְּסִינַי. אֲפִלּוּ חֲכָמִים גְּדוֹלִים,
7 שֶׁיּוֹדְעִים כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, חַיָּבִין לִשְׁמֹעַ בְּכַוָּנָה
8 גְּדוֹלָה יְתֵרָה[50]. וּמִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִשְׁמֹעַ[51] - מְכַוֵּן לִבּוֹ
9 לִקְרִיאָה זוֹ; שֶׁלֹּא קְבָעָהּ הַכָּתוּב אֶלָּא לְחַזֵּק דָּת
10 הָאֱמֶת[52]. וְיִרְאֶה עַצְמוֹ כְּאִלּוּ עַתָּה נִצְטַוָּה בָּהּ וּמִפִּי
11 הַגְּבוּרָה שׁוֹמְעָהּ, שֶׁהַמֶּלֶךְ שָׁלִיחַ הוּא לְהַשְׁמִיעַ דִּבְרֵי
12 הָאֵל.

48) בלשון הקודש. והם חייבים בהקהל, כמפורש למעלה בהלכה א. 49) [כאן מתחילה הלכה ו, כמבואר למעלה]. 50) "ונראה שלמד כן ממה שנאמר בענין "ואל כל זקני ישראל" (שם לא, ט) ואח"כ נאמר "באזניהם" (שם לא, יא) שאף הם בכלל" (הרב בצ"י רבינוביץ בקובץ "הקהל" שם). [או ממה שנאמר (שם שם, יב) "ולמען ילמדו", ואמרו בחגיגה ג. קרי ביה: "למען יְלַמְּדוּ", הרי שמדובר בחכמים המלמדים לאחרים]. 51) שנמצא במרחק רב מן הקורא, אבל חרש שאינו שומע, שפטור מן הראיה (למעלה פ"ב הלכה א), פטור גם מ"הקהל", כמבואר למעלה הלכה ב. וראה לחם־משנה. 52) ראה למעלה הלכה א.

13 ז. יוֹם הַקְּהֵל שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת - מְאַחֲרִין אוֹתוֹ
14 לְאַחַר הַשַּׁבָּת[53], מִפְּנֵי תְּקִיעַת הַחֲצוֹצְרוֹת[54]
15 וְהַתְּחִנּוֹת[55] שֶׁאֵינָן דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת.

53) משנה במגילה ה. "אבל זמן עצי כהנים ותשעה באב חגיגה והקהל, מאחרין ולא מקדימין". 54) ראה למעלה הלכה ד. בירושלמי מגילה פ"א הלכה ו: "באלו אמרו מקדימין ולא מאחרין וכו' ר' בא בריה דרבי חייה בר בא אמר, מפני התקיעה. ר' יצחק בי ר' חייה אמר, מפני הבימה. ויעשו אותה מאתמול, שלא לדחוק את העזרה. א"ר מתניה, על שם לא תטע לך אשרה כל עץ". [ופסק רבינו כר' בא, כי הרי הביאוה לעזרת נשים (למעלה הלכה ד) ושם אין איסור של "לא תטע לך אשרה", ראה בכסף־משנה לפ"א מהלכות בית הבחירה הלכה ט]. 55) ראה למעלה הלכה ד שהברכה השביעית, שבירך המלך אחרי קריאת התורה, היה "מתחנן ומתפלל בה כפי מה שהוא יכול", וראה בפ"א מהלכות תעניות הלכה ו ש"אין תוקעין בהן (בשבתות ובימים־טובים) לא בשופר ולא בחצוצרות, ולא זועקים ומתחננים בהם בתפילה".

סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת חֲגִיגָה בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא

יום רביעי ט' סיון ה'תשע"ו

הִלְכוֹת בְּכוֹרוֹת

יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹת. שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשָׁלֹשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פִּרְטָן: א) לְהַפְרִישׁ בְּכוֹרוֹת. ב) שֶׁלֹּא יֵאָכֵל בְּכוֹר תָּמִים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם. ג) שֶׁלֹּא יִפְּדֶה הַבְּכוֹר. ד) לְהַפְרִישׁ מַעֲשַׂר בְּהֵמָה. ה) שֶׁלֹּא יִגָּאֵל מַעֲשַׂר בְּהֵמָה.

וְכָלַלְתִּי הַמַּעֲשֵׂר עִם הַבְּכוֹר, לְפִי שֶׁמַּעֲשֵׂה שְׁנֵיהֶם אֶחָד, וְהַכָּתוּב כְּלָלוֹ עִמּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֶת[1] דָּמָם תִּזְרֹק. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[2], שֶׁזֶּה דַּם מַעֲשֵׂר וְדַם בְּכוֹר[3].

וּבְאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

1) צ"ל: את. 2) פסחים סד, ב. 3) שם נאמר שהכוונה גם לפסח (וראה פ"ה מהל' מעשה הקרבנות הי"ז). (ויתכן שלכך הסמיך רבינו הל' בכורות להל' קרבן פסח).

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[4]

4) יבאר שמצות־עשה להפריש כל פטר רחם הזכרים, באדם ובבהמה טהורה ובחמור.

16 א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהַפְרִישׁ[5] כָּל פֶּטֶר רֶחֶם[6] הַזְּכָרִים[7],
17 בֵּין בָּאָדָם בֵּין בִּבְהֵמָה טְהוֹרָה בֵּין מִמִּין הַחֲמוֹר[8],
18 בֵּין שֶׁהָיוּ שְׁלֵמִים בֵּין שֶׁהָיוּ טְרֵפוֹת[9]. שֶׁנֶּאֱמַר: קַדֶּשׁ
19 לִי כָּל בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל רֶחֶם בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָדָם
20 וּבַבְּהֵמָה. וְכֻלָּן לַכֹּהֲנִים[10].

5) "ולהבדיל למה שראוי שיעשה בהם" ('ספר המצוות' מצות־עשה עט). 6) פירוש, נפתח הרחם בו תחילה, והוא בכור מן האם. 7) שהרי נאמר (שמות יג, יב — טו) "והעברת כל פטר רחם, וכו' אשר יהי' לך הזכרים לה' וכו' וכל בכור אדם בבניך תפדה וגו' כל פטר רחם הזכרים וכל בכור בני אפדה". הרי כי רק הזכרים קדושים בבכורה (סמ"ג עשין קמד). 8) כמו שנאמר (שם, יג) "וכל פטר חמור תפדה בשה", "ופטר חמור תפדה בשה" (שם לד, כ). ודרשו

בבכורות ה, ב. ז, א: "פטר חמור, פטר חמור, שני פעמים, פטרי חמורים אמרתי לך, ולא פטרי סוסים וגמלים". 9) כך נלמד ממה שכתב להלן פ"ג ה"י. (וכן מפורש בחולין קלו, ב: "בכור, אפילו טריפה"). אבל אין זה אלא בבהמה ולא באדם, וכן מפורש בפי"א מהל' ביכורים הי"ז. שטריפה אינו חייב בחמש סלעים (הגהות 'מים חיים' על הרמב"ם). וראה בהל' שחיטה מפ"ה עד סוף פ"ט כל מיני הטריפות. 10) כמו שנאמר (במדבר יח, טו) "כל פטר רחם וכו' באדם ובבהמה יהיה לך" (= לאהרן הכהן, שבו התחיל הפסוק שם, ה).

1 **ב. בְּכוֹר אָדָם וּבְכוֹר חֲמוֹר נִפְדִּים[11] וּפִדְיוֹנָם[12]**
2 **לַכֹּהֲנִים[13], וּבְכוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה נִשְׁחָט בָּעֲזָרָה כִּשְׁאָר**
3 **קָדְשִׁים קַלִּים[14]; זוֹרְקִין דָּמוֹ וּמַקְטִיר אֵמוּרָיו, כְּמוֹ**
4 **שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּמַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת[15], וּשְׁאָר הַבָּשָׂר נֶאֱכָל**
5 **לַכֹּהֲנִים[16]. שֶׁנֶּאֱמַר: אַךְ פָּדֹה תִפְדֶּה אֶת בְּכוֹר הָאָדָם,**
6 **וְאֶת בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה. אַךְ בְּכוֹר שׁוֹר לֹא**
7 **תִפְדֶּה קֹדֶשׁ הֵם. וּבְשָׂרָם יִהְיֶה לָךְ.**

11) כמו שנאמר (שמות יג, ג) "וכל פטר חמור תפדה בשה וכו' וכל בכור אדם בבניך תפדה". 12) פדיון הבן שהוא חמש סלעים, ופדיון פטר חמור שהוא השה. 13) חלה פ"ד מ"ט: "ואלו ניתנין לכל כהן וכו' ופדיון הבן ופדיון פטר חמור". ונלמד ממה שנאמר (במדבר יח, טו) "אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה", והדברים הנ"ל נמשכים למה שנאמר למעלה שם: "וידבר ה' אל אהרן ואני הנה נתתי לך וגו' כל פטר רחם וגו' יהיה לך, אך פדה תפדה", כלומר שתקבל פדיון מבכור אדם ומבכור בהמה טמאה (ראה 'קרית ספר' כאן). 14) זבחים נו, א - במשנה, אבל אין פודין אותו. ראה להלן הי"ז. 15) פ"ה הי"ז, ופ"ט הכ"ה. 16) פ"ט מהל' מעשה הקרבנות, שם.

8 **ג. בְּכוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה שֶׁהוּא בַּעַל מוּם, בֵּין שֶׁנּוֹלַד**
9 **בְּמוּמוֹ בֵּין שֶׁנָּפַל בּוֹ מוּם[17] אַחַר שֶׁהָיָה תָּמִים - הֲרֵי**
10 **הוּא לַכֹּהֵן. אִם רָצָה, אוֹכְלוֹ בְּכָל מָקוֹם[18] אוֹ מוֹכְרוֹ**
11 **אוֹ מַאֲכִילוֹ לְמִי שֶׁיִּרְצֶה, אֲפִלּוּ לְנָכְרִי[19], מִפְּנֵי שֶׁהוּא**
12 **חֻלִּין[20]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְכִי יִהְיֶה בוֹ מוּם פִּסֵּחַ אוֹ עִוֵּר**
13 **וְגוֹמֵר, הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר יַחְדָּו יֹאכְלֻנּוּ[21] כַּצְּבִי וְכָאַיָּל[22].**
14 **וַהֲרֵי הוּא נִכְסֵי כֹּהֵן[23].**

17) ב'ספרי' פ' ראה (לדברים טז, כא) "אין לי אלא שנולד תמים ונעשה בעל מום, נולד בעל מום ממעי אמו מנין, תלמוד־לומר כל מום רע". 18) שעד כאן לא למדנו בס"פ איזהו מקומן (זבחים נו:) שהבכור נאכל בכל העיר אלא בתם, אבל בעל מום נאכל בכל מקום (כסף־משנה). 19) כבית־הלל במשנה, בכורות לב, ב. 20) אבל אסור בגיזה ועבודה (פ"א מהל' מעילה ה"ט). 21) בכת"י תימן ליתא. וכן הוא בפסוק. 22) "ואכהן קאי, שלכהן הוא אומר לעיל מזה בפסוק כ "לפני ה' אלקיך תאכלנו שנה בשנה" ('קרית ספר' כאן), וראה בכורות כח, א - שהגמרא לומדת שבכור בעל מום ניתן לכהן, מן הפסוק (במדבר יח, יח) "ובשרם יהי' לך" – "לימד על בכור בעל מום שנותנו לכהן שלא מצינו לו בכל התורה כולה", ומפרש רש"י שלא מצינו בכל התורה כולה שניתנו לכהן, אבל רבינו מפרש כפירוש ה'תוספות' שלא מצינו בכל התורה כיוצא בזה שבעל מום יתנו לכהן, שהרי חטאות ואשמות שמקריבין אותן - הבשר לכהן, וכשהם בעלי מום, כשם שהמזבח מפסיד כך גם הכהן מפסיד, אבל בכור אפילו כשהוא בעל מום נותנו לכהן, ולכן יש צורך לחזור עליו בתורה "יהי' לך", אבל בלי זה, ממשמעות הפסוק הוא שזהו לכהן ('קרית ספר' שם). 23) שהרי מקדשים בו את האשה, כמפורש במס' מעשר שני פ"א מ"ב ('הר המוריה').

15 **ד. מִצְוָה לְהַקְדִּישׁ בְּכוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה, וְיֹאמַר: הֲרֵי**
16 **זֶה קֹדֶשׁ. שֶׁנֶּאֱמַר[24]: תַּקְדִּישׁ לַה' אֱלֹהֶיךָ[25]. וְאִם לֹא**
17 **הִקְדִּישׁוֹ - הֲרֵי זֶה מִתְקַדֵּשׁ מֵאֵלָיו, וּקְדֻשָּׁתוֹ מֻרְחֶם**
18 **הִיא[26].**

24) שם נאמר: "כל הבכור אשר יולד בבקרך ובצאנך הזכר, תקדיש לד' אלקיך". 25) ערכין כט, א: "לכדתניא, מנין לנולד בכור בעדרו, שמצוה להקדישו, שנאמר "הזכר תקדיש". 26) ערכין, שם.

19 **ה. מִצְוַת בְּכוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה נוֹהֶגֶת בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה**
20 **לָאָרֶץ[27]. וְאֵין מְבִיאִין בְּכוֹרוֹת מִחוּצָה לָאָרֶץ לָאָרֶץ.**
21 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ**
22 **וְיִצְהָרֶךָ וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ; מִמָּקוֹם שֶׁאַתָּה מֵבִיא**
23 **מַעְשַׂר דָּגָן[28] - אַתָּה מֵבִיא בְּכוֹר בָּקָר וָצֹאן, וּמִמָּקוֹם**
24 **שֶׁאֵין אַתָּה מֵבִיא מַעְשַׂר דָּגָן - אִי אַתָּה מֵבִיא בְּכוֹר**
25 **בָּקָר וָצֹאן, אֶלָּא הֲרֵי הוּא כְּחֻלִּין וְיֵאָכֵל בְּמוּמוֹ[29].**
26 **וְאִם הֵבִיא - אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ[30], וְלֹא יִקְרַב אֶלָּא**
27 **יֵאָכֵל בְּמוּמוֹ. וּמִצְוָה זוֹ[31] נוֹהֶגֶת בֵּין בִּפְנֵי הַבַּיִת בֵּין**
28 **שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת[32], כְּמוֹ מַעְשַׂר דָּגָן[33]. וְאֵינָהּ נוֹהֶגֶת**
29 **בְּמֻקְדָּשִׁין כְּשֶׁהֵן בִּקְדֻשָּׁתָן[34] קֹדֶם שֶׁיִּפָּדוּ, בֵּין קָדְשֵׁי**
30 **מִזְבֵּחַ בֵּין קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת[35].**

27) כן היא הגירסה האמיתית. וכן נראה בכמה מקומות בתלמוד, שקדושת בכור נוהגת גם בחוצה לארץ (כסף־משנה). וכן כתב בספר 'מעשה רוקח' וז"ל: "ובספר כתיבת־יד מצאתי כתוב, מצות בכור בהמה טהורה נוהגת בארץ ובחוצה לארץ", וכן ראיתי בספרי כתב־יד הנמצאים פה מצרים וכו' שמצא כתוב בנוסח מוגה בחתימת רבינו (= הרמב"ם)". ובכמה מספרי רבינו היה כתוב "מצות בכור בהמה טהורה אינה נוהגת אלא בארץ". וכן היתה הנוסחה לפני הראב"ד, הרמב"ן, הרשב"א והר"ן, וכולם תמהו עליו (כסף־משנה). וראה ב'ספר המצוות' מצות־עשה עט ובהערה שם. ועי' להלן פ"ג ה"ב. 28) ומעשר דגן אינו מביא אלא מן הארץ, שהיא מצוה שתלויה בארץ ונוהגת רק בארץ (ראה קידושין לו:). 29) הראב"ד משיג עליו (על מה שכתב הרי הוא כחולין). שהרי אף רבי עקיבא לא אמר אלא לענין הקרבה שאין מקריבין בכור שהביאו מחוצה לארץ, אבל קדושת בכור יש בו ואינו נגזז ונעבד ואינו נאכל אלא במומו. אבל בכסף־משנה הביא: "אלא יאכל במומו", וכן

הוא בכת"י תימן ובדפוס רומי. 30) כסתם משנה, בסוף מסכת חלה. וכרבי עקיבא בתמורה כא, ב. 31) של קדושת בכור. 32) כלומר, בין בזמן שבית־המקדש קיים ובין בזמן הזה (שקלים פ"ח מ"ח). 33) שהוקשו זה לזה, למעלה בהלכה זו. וכן כתב ב'ספר המצוות' שם. 34) כלומר, מצות בכורה אינה נוהגת בבהמות של הקדש, כך מדייקת הגמרא בכורות יד, א - מדברי המשנה, שם. 35) אבל אם נפדו הבהמות, יש הבדל בין קדשי מזבח (= בהמה שהוקדשה כשהיא תמימה בלי מום ליקרב על המזבח) לבין קדשי בדק הבית (= בהמה שהוקדשה כשהיא בעלת מום שאינה קריבה על המזבח אלא נמכרת והמעות לבדק הבית), שקדשי מזבח אף אם נפדו אינם חייבים בבכורה, וקדשי בדק הבית אם נפדו חייבים בבכורה, ראה להלן פ"ה ה"ח.

1 **ז. הַכֹּל חַיָּבִין בִּבְכוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה: כֹּהֲנִים לְוִיִּים[36]**
2 **וְיִשְׂרְאֵלִים. וְאַף עַל פִּי שֶׁהַבְּכוֹר לַכֹּהֵן, אִם נוֹלַד לוֹ**
3 **בְּכוֹר - מַקְרִיב דָּמוֹ וְאֵמוּרָיו כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ[37], וְאוֹכֵל**
4 **שְׁאָר הַבָּשָׂר בְּתוֹרַת בְּכוֹר. שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל הַבְּכוֹר אֲשֶׁר**
5 **יִוָּלֵד בִּבְקָרְךָ וּבְצֹאנְךָ וְגוֹמֵר[38]. אֲבָל בְּכוֹר אָדָם וּבְכוֹר**
6 **בְּהֵמָה טְמֵאָה - כֹּהֲנִים וּלְוִיִּים פְּטוּרִין[39], כְּמוֹ**
7 **שֶׁבַּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מַתְּנוֹת כְּהֻנָּה[40].**

36) משנה, בכורות יג, א. 37) למעלה ה"ב. 38) וזה מכוון גם לכהן, וכתוב שם (טו, כ) "לפני ה' אלהיך תאכלנו". 39) משנה, שם: "כהנים ולויים פטורים מפדיון הבן ומפטר חמור". 40) הל' ביכורים (עם שאר מתנות כהונה) פי"א ה"ט, ופי"ב שם הי"ד.

8 **ח. הַבְּכוֹר נֶאֱכָל בְּתוֹךְ שְׁנָתוֹ[41] בֵּין תְּמִימִים[42] בֵּין בַּעַל**
9 **מוּם[43]. שֶׁנֶּאֱמַר: לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ שָׁנָה**
10 **בְּשָׁנָה. וְכִי יִהְיֶה בּוֹ מוּם, בִּשְׁעָרֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ.**
11 **וּמֵאֵימָתַי מוּנֶה לוֹ?[44] אִם תָּם הוּא - מוּנֶה לוֹ מִיּוֹם**
12 **שְׁמִינִי, שֶׁהוּא רָאוּי לְהַקְרָבָה[45]; וְאִם נוֹלַד בַּעַל**
13 **מוּם[46] - מוּנֶה לוֹ מִיּוֹם שֶׁנּוֹלַד. וְהוּא שֶׁכָּלוּ לוֹ**
14 **חֲדָשָׁיו[47], שֶׁהֲרֵי נִרְאָה[48] לַאֲכִילָה בְּיוֹם לִדָּתוֹ[49]; אֲבָל**
15 **אִם לֹא יָדַע בְּוַדַּאי שֶׁכָּלוּ לוֹ חֲדָשָׁיו - מוּנֶה לוֹ מִיּוֹם**
16 **שְׁמִינִי[50].**

41) כלומר, מצוה לאכלו בתוך שנתו ולא לאחרו יותר (משנה שם כו:). ואם איחרו לאחר שנתו עובר ב"לא תעשה", אבל אינו נפסל בכך (להלן הי"ג). 42) בזמן שבית המקדש היה קיים, שמקריבו והכהן אוכלו. 43) גם בזמן הזה. 44) התחלת שנתו (ר"ה ו:). 45) שנאמר (ויקרא כב, כז). "ומיום השמיני והלאה ירצה לקרבן". 46) אבל אם נולד תם ונעשה בעל מום – מונין לו מיום השמיני ('תוספות' ר"ה ז. ד"ה הא). 47) פירוש, שילדה אחרי שכלו לה חדשי הריונה: בבהמה גסה תשעה חדשים, ובבהמה דקה חמשה חדשים. 48) שראוי. 49) ר"ה ז, א. 50) שמא לא מלאו חדשי הריונה, והוולד הוא נפל ואסור באכילה, עד שיעברו שמונה ימים ויצא מספק נפל.

17 **ט. נוֹלַד לוֹ מוּם בְּתוֹךְ שְׁנָתוֹ - רַשַּׁאי לְקַיְּמוֹ כָּל שְׁנַיִם**
18 **עָשָׂר חֹדֶשׁ[51]. נוֹלַד לוֹ מוּם בְּסוֹף שְׁנָתוֹ - מֻתָּר לְקַיְּמוֹ**
19 **שְׁלֹשִׁים יוֹם מִיּוֹם שֶׁנִּפַּל בּוֹ הַמּוּם, וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא**
20 **מִתְאַחֵר לְאַחַר שְׁנָתוֹ[52]. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנִּפַּל בּוֹ מוּם**
21 **בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לִפְנֵי גְּמַר שְׁנָתוֹ[53] - מַשְׁלִימִין לוֹ**
22 **חֲמִשָּׁה עָשָׂר אַחַר שְׁנָתוֹ[54]. נוֹלַד לוֹ מוּם אַחַר שְׁנָתוֹ**
23 **- אֵינוֹ רַשַּׁאי לְקַיְּמוֹ אֶלָּא עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם[55] וְיֵאָכֵל.**

51) משנה, בכורות שם, ובגמרא שם כח, א - אמרו: שנים עשר חודש ולא יותר. 52) וכל זה משום השבת אבידה לבעלים, כלומר לכהן שהוא הבעלים, שאם לא ימצא הישראל כהן כדי לתת לו, ויצטרך לשחטו מיד, יסריח הבשר, ויפסיד הכהן. ולכן אמרו שרשאי לקיימו שלשים יום (בכורות כח. וברש"י שם). 53) ברייתא, שם. 54) מדובר כאן בזמן הזה, שהדין הוא (ראה להלן ה"י) שמקיים את הבכור אפילו כמה שנים עד שיפול בו מום (רע"ב, בכורות פ"ד מ"ב). 55) שם במשנה.

24 **י. הַבְּכוֹר בַּזְּמַן הַזֶּה[56] - מַנִּיחוֹ עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם**
25 **וְיֵאָכֵל[57].**

56) שאי־אפשר להקריבו ולאוכלו בתוך שנתו. 57) שם.

26 **יא. וְעַד שֶׁלֹּא נִרְאָה לְהַרְאוֹתוֹ לְחָכָם[58] רַשַּׁאי לְקַיְּמוֹ**
27 **שְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים[59]. וּמִשֶּׁנִּרְאָה לְהַרְאוֹתוֹ לְחָכָם[60]:**
28 **אִם נוֹלַד בּוֹ מוּם בְּתוֹךְ שְׁנָתוֹ - רַשַּׁאי לְקַיְּמוֹ כָּל**
29 **שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ[61]; נוֹלַד אַחַר שְׁנָתוֹ - מְקַיְּמוֹ**
30 **שְׁלֹשִׁים יוֹם[62].**

58) כלומר, שעדיין לא נפל בו מום שיצטרך להראותו לחכם מומחה, שיתיר לו לשחטו, ראה להלן פ"ג ה"א. 59) ברייתא, שם. 60) כלומר, נפל בו מום ויש צורך להראותו לחכם שיתיר לשוחטו. 61) ולא יותר. 62) משום השבת אבידה לבעלים (שם). וראה למעלה מה שהבאנו מדברי רש"י.

31 **יב. שָׁנָה שֶׁל בְּכוֹר הִיא שְׁנַת לְבָנָה תְּמִימָה, שְׁנַיִם**
32 **עָשָׂר חֹדֶשׁ מִיּוֹם לְיוֹם. וְאִם הָיְתָה שָׁנָה מְעֻבֶּרֶת -**
33 **נִתְעַבְּרָה לוֹ, וּמוּנֶה לוֹ שְׁלֹשָׁה עָשָׂר חֹדֶשׁ[63]. נוֹלְדוּ**
34 **לוֹ שְׁנֵי טְלָאִים[64], אֶחָד בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר שֶׁל אָדָר**
35 **הָרִאשׁוֹן וְאֶחָד בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ אָדָר שֵׁנִי: זֶה שֶׁנּוֹלַד**
36 **בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ אָדָר שֵׁנִי - כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ יוֹם רִאשׁוֹן**
37 **בַּאֲדָר שֶׁל שָׁנָה הַבָּאָה[65] עָלְתָה לוֹ שָׁנָה, וְזֶה שֶׁנּוֹלַד**
38 **בַּחֲצִי אֲדָר רִאשׁוֹן - לֹא עָלְתָה לוֹ שָׁנָה עַד חֲצִי**
39 **אֲדָר שֶׁל שָׁנָה הַבָּאָה. הוֹאִיל וְנוֹלַד בְּחֹדֶשׁ הָעִבּוּר,**
40 **מוֹנִין אוֹתוֹ לוֹ[66].**

63) כחכמים (ר"ה ו: ערכין לא:) בניגוד לדעת רבי, הסובר כי שנה תמימה היא שלש מאות וששים וחמשה ימים, כמנין ימות החמה, ואין הבדל בין שנה פשוטה לשנה מעוברת. 64) משתי בהמות שלא ביכרו, שיש על הטלאים קדושת בכור (ערכין, שם). 65) והשנה הבאה היא שנה פשוטה ולא מעוברת. 66) כן הוא בערכין שם: "דאמר ליה את נחית לעיבורא", "שקנית בחודש העיבור בט"ו באדר הראשון (ראה ראש השנה יט: ברש"י ד"ה כמה,

וב'תוספות' ד"ה אדר, שאדר ראשון הוא חודש העיבור) גלית אדעתך דשנת עיבור את רוצה לחשוב, הילכך לא נגמרה (שנתה) (שנתך) עד ט"ו באדר" ('רבינו גרשום' שם).

יג. עָבַר וְאִחֵר הַבְּכוֹר[67] לְאַחַר שְׁנָתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה[68], אִם הָיָה תָּם - הֲרֵי זֶה לֹא נִפְסַל, אֶלָּא מַקְרִיבוֹ; וְאִם הָיָה בַּעַל מוּם - שׁוֹחֲטוֹ בְּכָל מָקוֹם. שֶׁנֶּאֱמַר: מַעֲשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ - מַקִּישׁ בְּכוֹר לְמַעֲשַׂר: מַה מַּעֲשֵׂר אֵינוֹ נִפְסָל מִשֶּׁנָּה לַחֲבֵרְתָּהּ[69], אַף בְּכוֹר אֵינוֹ נִפְסָל מִשֶּׁנָּה לַחֲבֵרְתָּהּ.

67) ר"ה ה, ב. 68) של "לא תאחר לשלמו" (דברים כג, כב), וראה 'מנחת חינוך' מצוה יח אות ו. 69) כלומר, אם השהה מעשר שני משנה אחת לשניה, אין המעשר שני נפסל בכך, שהרי נאמר (שם יד, כח) "מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך וגו'" (רש"י ר"ה ה: ד"ה מה מעשר).

יד. אֵין נוֹתְנִין אֶת הַבְּכוֹר לַכֹּהֵן כְּשֶׁיִּוָּלֵד[70], שֶׁאֵין זוֹ גְּדֻלָּה לַכֹּהֵן[71]; אֶלָּא יְטַפֵּל בּוֹ בְּעָלָיו עַד שֶׁיַּגְדִּיל מְעַט וְיִתְּנֶנּוּ לַכֹּהֵן. וְעַד כַּמָּה יִשְׂרָאֵל חַיָּבִין לְהִטַּפֵּל בַּבְּכוֹר? בְּהֵמָה דַּקָּה[72] - שְׁלֹשִׁים יוֹם, וּבְגַסָּה[73] - חֲמִשִּׁים יוֹם. וְאִם אָמַר לוֹ הַכֹּהֵן: תְּנֵהוּ לִי בְּתוֹךְ זְמַן זֶה וַאֲנִי אֲטַפֵּל לְעַצְמִי - אֵינוֹ רַשַּׁאי לִתְּנוֹ לוֹ[74]; שֶׁזֶּה כְּמוֹ מְסַיֵּעַ עַל מַתְּנוֹתָיו[75], וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בִּתְרוּמוֹת[76], שֶׁהַכֹּהֲנִים הַמְסַיְּעִין בְּבֵית הַגְּרָנוֹת[77] וּבְבֵית הַמִּטְבָּחַיִם[78] וּבְתוֹךְ הָרוֹעִים[79] - אֵין נוֹתְנִין לָהֶם מַתְּנוֹתֵיהֶן בִּשְׂכָרָן[80].

70) מיד אחרי היוולדו. משנה, בכורות כו, ב. 71) שהרי אמרה תורה (שמות כט, כט) "למשחה", והיינו "לגדולה". והבכור מיד עם היוולדו יש לבעליו טורח ועמל בטיפול בו (פירוש המשניות, שם). 72) איל ותיש. 73) שור. 74) משנה, בכורות שם. 75) כלומר, מסייע לבעל הבכור כדי שיתנהו לו ולא לכהן אחר. 76) פי"ב מהל' תרומות ה"כ. 77) כדי לקבל שם תרומה תמורת סיועם. 78) כדי לקבל שם זרוע, לחיים וקיבה. 79) לשמור או להאכיל את הבקר כדי לקבל עבור זה את הבכורות. 80) אלא א"כ נתן להם שכר סיועם תחילה (רבינו, שם).

טו. הָיָה הַבְּכוֹר בַּעַל מוּם[81] וְאָמַר לוֹ בְּתוֹךְ זְמַן זֶה: תְּנֵהוּ לִי שֶׁאוֹכְלֶנּוּ עַתָּה, אוֹ שֶׁהָיָה תָּמִים[82] וְאָמַר לוֹ: תְּנֵהוּ לִי בְּתוֹךְ זְמַן זֶה שֶׁאַקְרִיבֶנּוּ עַתָּה - הֲרֵי זֶה נוֹתְנוֹ לוֹ[83]. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁהַבְּכוֹר נוֹתֵן לְכָל כֹּהֵן שֶׁיִּרְצֶה[84].

81) שם במשנה. 82) בזמן המקדש. שם. 83) שהרי אינו מטפל בהם כלל, ואין זה נחשב כנותן לו הבכור בשכר טיפולו. 84) בין לחבר בין לעם־הארץ (חלה פ"ד מ"ט) ואינו ניתן לאנשי משמר ככל הקרבנות (מהרי"ט אלגאזי פרק ד' אות מג, ו'מנחת חינוך' מצוה יח, אות יח. וכן כתב רש"י בזבחים קב: ד"ה את דמם).

טז. כֹּהֵן שֶׁאָכַל כְּזַיִת[85] מִבְּכוֹר תָּמִים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם - לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה[86], שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ מַעֲשַׂר דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ. וְכֵן זָר שֶׁאָכַל כְּזַיִת מִבְּכוֹר, בֵּין לִפְנֵי זְרִיקָה[87] בֵּין לְאַחַר זְרִיקָה - לוֹקֶה. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[88], שֶׁזּוֹ אַזְהָרָה אַף לְזָר שֶׁאָכַל בְּכוֹר בֵּין לִפְנֵי זְרִיקָה בֵּין לְאַחַר זְרִיקָה.

85) סתם אכילה בכזית. 86) משנה, מכות יז, א. וראה בפי"א מהל' מעשה הקרבנות ה"ה. 87) זריקת הדם. 88) במס' מכות שם, וב'ספרי' (דברים יב, יז).

יז. הַבְּכוֹר[89] אֵין פּוֹדִין אוֹתוֹ[90], שֶׁנֶּאֱמַר: אַךְ בְּכוֹר שׁוֹר אוֹ בְּכוֹר כֶּשֶׂב אוֹ בְּכוֹר עֵז לֹא תִפְדֶּה. וְכֵן אֵין מוֹכְרִין אוֹתוֹ כְּשֶׁהוּא תָּם[91], שֶׁכֵּיוָן שֶׁהוּא עוֹמֵד לְקָרְבָּן אֵין לַכֹּהֵן בּוֹ זְכוּת כְּדֵי לְמָכְרוֹ[92]. וּבַזְּמַן הַזֶּה, שֶׁאֵין בַּיִת[93], הוֹאִיל וְהוּא עוֹמֵד לַאֲכִילָה[94] - הֲרֵי הוּא מֻתָּר לְמָכְרוֹ וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא תָּמִים[95], בֵּין לְכֹהֵן בֵּין לְיִשְׂרָאֵל[96].

89) בכור בהמה טהורה. אבל בכור אדם ובכור חמור – נפדים, ראה למעלה ה"ב. 90) לעשותו חולין. 91) תמורה ז, ב. ואפילו כשהוא חי וכל־שכן כשהוא שחוט, שאין בשר קודש נמכר, ראה להלן הי"ח. 92) משום שעומד להקרבה. ואף שהתורה זיכתה אותו לכהן – לא זיכתה אותו עד כדי כך שיוכל למוכרו ('מעשה רוקח', וראה לחם־משנה). 93) בית המקדש, ואין מקריבין את הבכור אלא מניחו עד שיפול בו מום, ראה למעלה ה"י. 94) אחר שיפול בו מום, יש לכהן בו זכות בכולו ומיד. 95) תמורה, שם. שבבכור לא אסרה תורה אלא לפדותו, אבל לא אסרה למכרו. וראה להלן פ"ו ה"ה בדין מעשר בהמה. 96) כן מסקנת הגמרא שם ח, ב. ואין כאן חשש שמא מוזיל לו בכדי שכל פעם שיהא לו בכור יתננו לו, ונמצא שהוא ככהן המסייע בבית הגרנות (למעלה הי"ד) – אין חוששים לכך שבוודאי לא יוזיל לו עכשיו מחמת סיכוי קלוש שבעתיד (שם).

יח. בְּכוֹר בַּעַל מוּם - יֵשׁ לַכֹּהֵן לְמָכְרוֹ[97] בְּכָל זְמַן, בֵּין לִפְנֵי הַבַּיִת בֵּין שֶׁלֹּא לִפְנֵי הַבַּיִת[98], בֵּין חַי בֵּין שָׁחוּט[99]. וּכְשֶׁהוּא מוֹכֵר בְּשַׂר בְּכוֹר בַּעַל מוּם - מוֹכְרוֹ בַּבַּיִת[100] אֲבָל לֹא בַּשּׁוּק, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי מִזְבֵּחַ[101]. אֲבָל בְּשַׂר בְּכוֹר תָּמִים אֵינוֹ נִמְכָּר[102], מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּשַׂר קֹדֶשׁ[103]. וְכֹהֲנִים שֶׁנִּמְנוּ עַל הַבְּכוֹר[104] - מֻתָּרִין לִשְׁקוֹל מָנָה כְּנֶגֶד מָנָה[105].

97) ראה למעלה ה"ג. 98) כלומר, בין בזמן שבית המקדש היה קיים ובין בזמן הזה (שם ז:). 99) שם. 100) משום זלזול בקדשים. משנה, בכורות לא, א: "כל פסולי המוקדשין נמכרין באטליז וכו' חוץ מן הבכור והמעשר שהנייתן לבעלים, פסולי המוקדשין הנייתן להקדש". כלומר: כשנמכרין באטליז יש הרבה קונים והבשר נמכר ביוקר, וכשהבשר נמכר בבית אין הרבה קונים

ונמכר בזול, לכן בפסולי המוקדשין שהרווח ממכירת הבשר הוא להקדש, התירו לזלזל בקדשים. אבל בבכור שהרווח לבעלים, שהוא הכהן, לא התירו לזלזל בו ולמכרו באטליז. 101) פ"א הי"ב. 102) פשוט הוא. וכן נראה בפרק קמא דתמורה שם (כסף־משנה). 103) "ובזיון קדשים הוא, שאין הדרך לעשות סחורה בדבר שקרב ממנו למזבח" (רש"י שם). 104) כלומר, שהם שותפים בו. 105) משנה, בכורות לא, ב: "ושוקלין מנה כנגד מנה בבכור", ומפרשה רבינו בבכור תם, והיינו, "שיחלקו אותה לששה או לשבעה חלקים ונותנים חלק בכף זה וחלק בכף זה. ר"ל כפות מאזנים וכו'" (רבינו בפיה"מ שם).

1 **יט. הַמַּפְשִׁיט[106] בְּכוֹר בַּעַל מוּם[107] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר**
2 **לְהַפְשִׁיטוֹ בְּאֵי זֶה דֶּרֶךְ שֶׁיִּרְצֶה. אִם רָצָה לְהַרְגִּיל -**
3 **מַרְגִּיל[108]. וְכֵן שְׁאָר פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[109], אִם רָצָה**
4 **לְהַפְשִׁיט מִן הָרֶגֶל - מַפְשִׁיט.**

106) את העור. 107) אבל בבכור תם לא התירו, ראה להלן. 108) כלומר, אם רוצה להפשיט דרך הרגלים, מפשיט, ואע"פ שזה נראה כבזיון, שפושטן בשביל הנפחים, או כדי לשים בו דבש בעודו על הבכור, אין בזה איסור, לפי שבבכור בעל־מום אינו קדוש. ורק לדעת בית שמאי ולדעת רבי אלעזר ברבי שמעון אסור לעשות כן כמפורש בתמורה כד, א. אבל לדעת בית הלל וחכמים החולקים על רבי אלעזר ברבי שמעון, לא אסרו לעשות כן (כסף־משנה). וכל זה בבכור בעל מום, אבל בתם חששו לבזיון קדשים כנ"ל. 109) בברייתא שם אסרו לעשות כן, ואף בזה סובר רבינו שכל זה לדעת בית שמאי ורבי אלעזר ברבי שמעון, אבל לחכמים גם זה מותר.

יום חמישי י' סיון ה'תשע"ו

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר המום שהבכור נשחט עליו או שירעה, ושצריך פטר רחם.

5 **א. כָּל הַמּוּמִים הַקְּבוּעִים[2] הַפּוֹסְלִין אֶת הַקֳּדָשִׁים[3]**
6 **וְנִפְדִּים עֲלֵיהֶן[4], אִם נָפַל אֶחָד מֵהֶן בַּבְּכוֹר - הֲרֵי**
7 **זֶה נִשְׁחָט עָלָיו בְּכָל מָקוֹם[5]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ אוֹתָן**
8 **הַמּוּמִין בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי מִזְבֵּחַ, שֶׁהָרָאוּי מֵהֶן**
9 **לִהְיוֹת בְּזָכָר[6] שִׁשִּׁים וְשִׁבְעָה[7].**

2) כלומר, קבועים לעולם ואינם עוברים. כגון חתיכת אבר וכדומה. 3) להקריבם למזבח. 4) שמצוה לפדות פסולי המוקדשין. 5) כלומר, שוחטו ואוכלו בכל מקום כחולין. 6) שמספר המומין הראויים להיות בבכור שהוא זכר, הוא יותר מאשר אצל נקבה בי"ב מומין שבאברי הזרע (לחם משנה). 7) בפרק ב מהלכות איסורי מזבח הלכה ו כתב שיש שלושה ושבעים מומים. אבל זה אינו אלא בזכרים ובנקבות בגדי ובטלה וטומטום ואנדרוגינוס. אבל בבכור שור זכר חסרים ששה מומים.

10 **ב. וְכָל הַדְּבָרִים שֶׁמָּנִינוּ שָׁם שֶׁאֵין הַקָּרְבָּן מִן**
11 **הַמֻּבְחָר[8], וְאֵין הַקֳּדָשִׁים קְרֵבִין בָּהֶן וְלֹא נִפְדִּין**
12 **עֲלֵיהֶן[9], כָּךְ אֵין הַבְּכוֹר נִשְׁחָט עֲלֵיהֶן וְלֹא קָרֵב[10],**
13 **אֶלָּא יִהְיֶה עוֹמֵד עַד שֶׁיִּוָּלֵד לוֹ מוּם קָבוּעַ. וְכֵן אִם**
14 **נוֹלַד בַּבְּכוֹר מוּם עוֹבֵר - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ נִשְׁחָט בְּכָל**
15 **מָקוֹם וְלֹא קָרֵב, אֶלָּא יִהְיֶה רוֹעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם**
16 **קָבוּעַ וְיִשָּׁחֵט עָלָיו.**

8) כלומר, שחסר בו משהו, אבל אינו מום. 9) "ואלו הן מי שבלובן עינו יבלת שאין בו שער אם נגממו קרניו וכו' אם נפגמו חיטיו הפנימיות וכו' לא קרבין ולא נפדין". 10) והטעם הוא, משום שהוא חסר ואין להקריב במקדש אלא שלם בתכלית השלימות וכן לא ישחט עליהן במדינה (=בכל מקום) לפי שאינם מומין קבועין.

17 **ג. וְכֵן אִם נֶעֱבְדָה בּוֹ עֲבֵרָה[11], אוֹ שֶׁהָרַג[12] בְּעֵד**
18 **אֶחָד[13] אוֹ עַל פִּי הַבְּעָלִים[14], אוֹ שֶׁהֵקְצָה[15] אוֹ נֶעֱבַד[16]**
19 **- יִרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת**
20 **אִסּוּרֵי מִזְבֵּחַ.**

11) שנרבע. 12) אדם. 13) כלומר, נעבדה בו עבירה בפני עד אחד או שהרג אדם בפני עד אחד. שאילו היו אלה בפני שני עדים - הורגין אותו. 14) שלעולם אינו נהרג אלא על פי שני עדים. 15) שהוזמן לעבודה זרה ולא נעבד עוד. 16) שעבדו לו בעבודה זרה.

21 **ד. יוֹצֵא דֹּפֶן[17] וְהַבָּא אַחֲרָיו[18] - שְׁנֵיהֶן אֵינָן בְּכוֹר[19].**
22 **הָרִאשׁוֹן - מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ פֶּטֶר רֶחֶם[20], וְהָאַחֲרוֹן - מִפְּנֵי**
23 **שֶׁקְּדָמוֹ אַחֵר[21]. אֲפִלּוּ יָצְאָה נְקֵבָה דֶּרֶךְ דֹּפֶן וְזָכָר**
24 **דֶּרֶךְ רֶחֶם[22] - אֵינוֹ בְּכוֹר[23].**

17) "והוא שישוסע חלצי האשה, אם תקשה עליה הלידה, ויצא העובר משם". כלומר, שלא יצא הוולד דרך הרחם אלא דרך הדופן. 18) דרך הרחם. 19) כרבי עקיבא שאינו בכור עד שיהא בכור לרחם ובכור ללידה. 20) וראה למעלה פרק א הלכה א שבכור הוא פטר־רחם. 21) ואינו ראשון ללידה, אף על פי שהוא ראשון לרחם. 22) שהוא ראשון לזכרים וגם ראשון לרחם. 23) שאינו ראשון לנולדים, ובכור לדבר אחד אינו בכור, שבכור צריך להיות ראשון לנולדים, ראשון לזכרים וראשון לרחם.

25 **ה. בְּכוֹר שֶׁהוּא אַנְדְּרוֹגִינוֹס[24] - אֵין בּוֹ קְדֻשָּׁה כְּלָל,**
26 **וַהֲרֵי הוּא כִּנְקֵבָה שֶׁאֵין בּוֹ לַכֹּהֵן כְּלוּם[25], וְעוֹבְדִים**
27 **בּוֹ[26] וְגוֹזְזִים אוֹתוֹ[27] כִּשְׁאָר הַחֻלִּין. נוֹלַד טֻמְטוּם[28] -**
28 **הֲרֵי זֶה סְפֵק בְּכוֹר[29], וְיֵאָכֵל בְּמוּמוֹ לִבְעָלָיו[30]. בֵּין**
29 **שֶׁהֵטִיל מַיִם[31] מִמְּקוֹם זַכְרוּת[32] בֵּין שֶׁהֵטִיל מִמְּקוֹם**
30 **נַקְבוּת.**

24) שיש לו גם אבר זכרות וגם אבר נקבות. 25) שאינו קדוש כלל, מפני שהוא ברייה בפני עצמה ואינו זכר. 26) כל מיני עבודות. 27) את שערו. ואילו הבכור, בין שהוא תם ובין שהוא בעל מום אסור לגזוז שערו ואסור לעבוד בו. 28) שאין לו לא אבר זכרות ולא אבר נקבות אלא הוא אטום. והוא ספק זכר ספק נקבה. 29) ואין שוחטין אותו כשהוא תם לא במקדש, שמא נקבה היא

ואינה קדושה, ולא במדינה שמא זכר הוא וצריך להקריבו על המזבח. 30) וכשנפל בו מום שוחטו בכל מקום ובעליו אוכלים אותו ואינו חייב לתיתו לכהן משום שמא נקבה היא ואינה קדושה והמוציא מחבירו עליו הראיה. 31) מי רגלים. וכל זה הוא לעניין טומטום ולא לאנדרוגינוס שהוא אינו קדוש כלל (כסף משנה). 32) ואף על פי שבבכורות מב: מפורש שאם משתין ממקום זכרות, לדברי הכל הוא זכר - פסק רבינו כהסוגיא שם נז. שלעולם ספק הוא (לחם משנה).

1 ו. רָחֵל[33] שֶׁיָּלְדָה כְּמִין עֵז אוֹ עֵז שֶׁיָּלְדָה כְּמִין רָחֵל
2 - פָּטוּר מִן הַבְּכוֹרָה[34]; שֶׁנֶּאֱמַר: אַךְ בְּכוֹר שׁוֹר[35] -
3 עַד שֶׁיִּהְיֶה הוּא שׁוֹר וּבְכוֹרוֹ שׁוֹר[36]. וְאִם הָיָה בּוֹ
4 מִקְצָת סִימָנֵי אִמּוֹ - הֲרֵי זֶה בְּכוֹר[37]. וְהוּא בַּעַל מוּם
5 קָבוּעַ[38], שֶׁאֵין לְךָ מוּם גָּדוֹל מִשְּׁנוּי בְּרִיָּתוֹ. אֲפִלּוּ
6 פָּרָה שֶׁיָּלְדָה כְּמִין חֲמוֹר[39] וְיֵשׁ בּוֹ מִקְצָת סִימָנֵי פָּרָה
7 - הֲרֵי זֶה בְּכוֹר לַכֹּהֵן, הוֹאִיל וּמִין הַחֲמוֹר יֵשׁ בּוֹ דִּין
8 בְּכוֹר[40]. אֲבָל אִם יָלְדָה מִין סוּס[41] אוֹ גָּמָל, אַף עַל
9 פִּי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִקְצָת סִימָנֵי פָּרָה[42] - הֲרֵי הוּא סְפֵק
10 בְּכוֹר. לְפִיכָךְ יֵאָכֵל לַבְּעָלִים[43], וְאִם תְּפָסוֹ כֹּהֵן - אֵין
11 מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ[44].

33) כבשה. 34) ואף על פי שכל אחד משני המינים האלו חייב בבכורה. 35) וגומר: "או בכור כשב או בכור עז". 36) וכמו כן עד שיהא הוא כשב ובכורו כשב, שיהא הוא עז ובכורו עז. 37) וחייב ליתנו לכהן. 38) ונשחט בחוץ ופסול ליקרב למזבח. 39) אף שהפרה היא ממין טהור והחמור הוא ממין הטמא. 40) בעיא בגמרא (שם ו.) ואמרו שם: "ואם תמצי לומר כיון דאידי ואידי מיקדש בבכורה - קדוש" ולדעת רבינו זוהי פשיטות לבעיא (כסף משנה). 41) הפרה ילדה מין סוס, אבל חמור שילדה מין סוס ויש בו מקצת סימני חמור חייב בבכורה. 42) שהיה מקום לומר שמקצת הסימנים יחייבו אותו בבכורה כמו בזה שלמעלה. 43) שהמוציא מחבירו עליו הראיה, ועל הכהן להוכיח שיש עליו דין בכור, ואוכלו מיד שהרי שינוי ברייתו הוא מום כנ"ל. ואינו אסור באכילה מפני שהוא כסוס וגמל, שהנולד מן הטהור - טהור. 44) כרב המנונא בבבא מציעא ו: ולא כרבה שם הסובר שמוציאין מידו.

12 ז. הַמַּטִּיל מוּם בַּבְּכוֹר[45], הוֹאִיל וְעָשָׂה עֲבֵרָה[46] -
13 קוֹנְסִין אוֹתוֹ וְאֵינוֹ נִשְׁחָט עַל מוּם זֶה, עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ
14 מוּם אַחֵר מֵאֵלּוּ[47]. וְאִם מֵת זֶה הַחוֹטֵא - מֻתָּר לִבְנוֹ
15 לְשָׁחֳטוֹ עַל מוּם שֶׁעָשָׂה אָבִיו; שֶׁלֹּא קָנְסוּ בְּנוֹ
16 אַחֲרָיו.

45) אף ישראל, ראה בפירוש המשנה לרבינו לבכורות לד. על המשנה הצורם אוזן בכור, נראה שגם אם הישראל הטיל מום קנסו חכמים, אבל רש"י שם פירשה בכהן. 46) שאסור להטיל מום בקדשים, והמטיל מום בקדשים לוקה, שהרי נאמר (ויקרא כב, כא) "כל מום לא יהיה בו" ודרשו בו (שם לג:) שלא יטיל בו מום. 47) [ואף על פי שמטיל מום בקדשים אסור לאכלם משום "לא תאכל כל תועבה" - בכור אינו בכלל פסולי המוקדשין, ואינו אסור אלא משום קנס].

17 ח. הִרְגִּיל[48] לִבְכּוֹר שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם, כְּגוֹן שֶׁנָּתַן
18 דְּבֵלָה[49] עַל אָזְנוֹ עַד שֶׁבָּא כֶּלֶב וּנְטָלָהּ וְחָתַךְ אָזְנוֹ,
19 אוֹ שֶׁהָלַךְ[50] בֵּין בַּרְזֶל וַעֲשָׂשִׂיּוֹת שֶׁל זְכוּכִית[51] כְּדֵי
20 שֶׁתִּקָּטַע יָדוֹ וְנִקְטְעָה[52], אוֹ שֶׁאָמַר לְנָכְרִי לְהַטִּיל בּוֹ
21 מוּם - הֲרֵי זֶה לֹא יִשְׁחוֹט עָלָיו. זֶה הַכְּלָל: כָּל מוּם
22 שֶׁנַּעֲשָׂה לְדַעְתּוֹ[53] - אָסוּר לוֹ לִשְׁחֹט עָלָיו, וְאִם
23 נַעֲשָׂה שֶׁלֹּא לְדַעְתּוֹ - הֲרֵי זֶה שׁוֹחֵט עָלָיו.

48) גרם. 49) תאנה. 50) כלומר, שהוליך את הבכור. 51) חתיכות עבות של זכוכית. 52) למד זה ממעשהו של ר' צדוק (שם לו.) שנתן לו שעורים במקום דחוק מסורג בקוצים. 53) של בעל הבכור.

24 ט. אָמַר: אִלּוּ נָפַל בִּבְכוֹר זֶה מוּם הָיִיתִי שׁוֹחֲטוֹ,
25 וְשָׁמַע הַנָּכְרִי וְעָשָׂה בּוֹ מוּם - הֲרֵי זֶה שׁוֹחֵט עָלָיו,
26 שֶׁהֲרֵי לֹא נַעֲשָׂה בְּדַעְתּוֹ[54].

54) שהנכרי עשה את המום שלא בידיעת בעליו.

27 י. רְאִינוּהוּ[55] שֶׁעָשָׂה מַעֲשֶׂה הַמַּרְגִּיל לְהַטִּיל בּוֹ מוּם,
28 וְנָפַל בּוֹ מוּם, וְאֵין אָנוּ יוֹדְעִין אִם נִתְכַּוֵּן לְמוּם זֶה
29 אוֹ לֹא נִתְכַּוֵּן - הֲרֵי זֶה לֹא יִשְׁחוֹט עָלָיו[56]. כֵּיצַד?
30 כְּגוֹן שֶׁנָּתַן לוֹ שְׂעוֹרִים בְּמָקוֹם דָּחוּק מְסֹרָג
31 בְּקוֹצִים[57], וְכֵיוָן שֶׁאָכַל נֶחֱלַק שְׂפָתוֹ[58], אֲפִלּוּ הָיָה
32 חָבֵר[59] - הֲרֵי זֶה לֹא יִשְׁחוֹט עָלָיו[60]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא
33 בָּזֶה.

55) לכהן. 56) שנחשדו הכהנים להטיל מום בבכור. 57) כלומר, דפנות המקום הדחוק הזה היו קלועים בקוצים. 58) לשניים, שזהו מום. 59) תלמיד חכם. 60) כרבן גמליאל שם, שלא חילקו בין כהן עם הארץ לבין כהן תלמיד חכם לעניין חשד זה של הטלת מום בבכור.

34 יא. הָיָה בְּכוֹר רוֹדֵף אֶת הָאָדָם וּבְעָטוֹ כְּדֵי לְטָרְדוֹ[61],
35 וַאֲפִלּוּ בָּעַט בּוֹ מִפְּנֵי שֶׁרְדָפוֹ מִקֹּדֶם[62], וְנַעֲשָׂה בּוֹ
36 מוּם בִּבְעִיטָה זוֹ - הֲרֵי זֶה יִשָּׁחֵט עָלָיו.

61) לבלבלו שלא ירדוף אחריו שוודאי לא נתכוון להטיל בו מום. 62) כלומר, בעט בו לאחר רדיפה, שאפשר היה לחשוב שנתכוון להטיל בו מום, שהרי אינו רודפו עתה, ובכל זאת אומרים אנו שעודנו תחת הרושם והצער של הרדיפה, וכוונתו לטרדו ולא להטיל בו מום.

37 יב. קְטַנִּים שֶׁהֵטִילוּ מוּם בִּבְכוֹר דֶּרֶךְ שְׂחוֹק, וְכֵן
38 הַנָּכְרִי שֶׁעָשָׂה לְדַעְתּוֹ[63] - הֲרֵי זֶה יִשְׁחוֹט עָלָיו[64]. וְאִם
39 עָשׂוּ כְּדֵי לְהַתִּירוֹ - לֹא יִשְׁחוֹט עָלָיו.

63) של הגוי. 64) כיוון שלא נתכוון להתירו.

40 יג. בְּכוֹר שֶׁאֲחָזוֹ דָּם[65] - יַקִּיז[66], וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִתְכַּוֵּן
41 לַעֲשׂוֹת בּוֹ מוּם[67]. וְאִם נַעֲשָׂה בּוֹ מוּם בְּהַקָּזָה זוֹ -
42 הֲרֵי זֶה נִשְׁחָט עָלָיו[68].

65) שחלה על ידי ריבוי דם ויש בזה סכנה. 66) מותר להוציא דם מגופו. 67) וכגון שלא היה בהקזה זו הכרח שייעשה בו מום. 68) מחלוקת תנאים במשנה ובברייתא בכורות לג: ופסק כר' שמעון שסובר דבר שאין מתכוון מותר, אבל אם על ידי הקזה זו היה בהכרח שיפול בו מום, גם ר' שמעון אוסר, ש"מודה ר' שמעון בפסיק רישיה ולא ימות".

1 **יד. מֻתָּר לְהָטִיל מוּם בַּבְּכוֹר קֹדֶם שֶׁיֵּצֵא לַאֲוִיר**
2 **הָעוֹלָם[69], וְיִשָּׁחֵט עָלָיו[70]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?**
3 **בַּזְּמַן הַזֶּה, שֶׁאֵין שָׁם בַּיִת[71], מִפְּנֵי שֶׁסּוֹפוֹ לְהֵאָכֵל**
4 **בְּמוּמוֹ[72]; אֲבָל בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם[73] - אָסוּר[74].**

69) שכל זמן שלא נולד, אין עליו קדושת בכור (רש"י). 70) שהרי מותר להטיל בו מום. 71) בית מקדש. 72) ואינו עומד להקרבה. 73) ועומד להקרבה. 74) שעל ידי הטלת המום הוא מורידו מקדושתו.

5 **טו. עֵד שֶׁהֵעִיד מִפִּי עֵד אַחֵר שֶׁמּוּם זֶה נָפַל שֶׁלֹּא**
6 **לְדַעַת[75] - נֶאֱמָן[76]. אֲפִלּוּ אִשָּׁה[77] נֶאֱמֶנֶת לוֹמַר: בְּפָנַי**
7 **נָפַל מוּם זֶה מֵאֵלָיו, וְיִשָּׁחֵט עָלָיו.**

75) שלא לדעתו של הכהן. אבל הכהן לעצמו אינו נאמן, כי הכהנים נחשדו על הבכורות. 76) שאף על פי שבכל העדויות אין עד מפי עד נאמן - בבכור הוא נאמן. 77) שהיא פסולה לעדות בכל מקום.

8 **טז. כָּל הַמּוּמִין הָרְאוּיִין לָבֹא בְּיִדֵי אָדָם[78] - נֶאֱמָן**
9 **הָרוֹעֶה עֲלֵיהֶן לוֹמַר מֵאֵלֵיהֶן נָפְלוּ וְלֹא נַעֲשׂוּ בְּכַוָּנָה,**
10 **וְיִשָּׁחֵט עֲלֵיהֶן. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיָה**
11 **הָרוֹעֶה יִשְׂרָאֵל וְהַבְּכוֹר בְּיַד הַכֹּהֵן[79]; אֲבָל אִם הָיָה**
12 **הָרוֹעֶה כֹּהֵן וְהַבְּכוֹר עֲדַיִן הוּא בְּיַד בְּעָלָיו הַיִּשְׂרְאֵלִי[80]**
13 **- הֲרֵי זֶה אֵינוֹ נֶאֱמָן, וְחוֹשְׁדִין אוֹתוֹ שֶׁמָּא הוּא הִטִּיל**
14 **בּוֹ מוּם כְּדֵי שֶׁיִּתְּנֶנּוּ לוֹ.**

78) כגון נסמית עינו, נקטעה ידו, נסדקה אזנו, שאפשר לחשוש שאדם הטיל בו מום זה, ואף על פי כן נאמן הרועה. 79) כלומר, שהיה הישראל רועה בכורו של כהן. 80) כלומר, בתוך חמשים יום לגסה ושלושים לדקה.

15 **יז. כֹּהֵן שֶׁהֵעִיד לְכֹהֵן אַחֵר שֶׁמּוּם זֶה מֵאֵלָיו נָפַל -**
16 **נֶאֱמָן[81], וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לָהֶן שֶׁמָּא הֵם גּוֹמְלִים זֶה אֶת**
17 **זֶה[82]. שֶׁכָּל הַכֹּהֲנִים חֲשׁוּדִין לְהַטִּיל מוּם בַּבְּכוֹר כְּדֵי**
18 **לְאָכְלוֹ בַּחוּץ[83], וּלְפִיכָךְ אֵין נֶאֱמָנִין עַל יְדֵי עַצְמָן;**
19 **אֲבָל חֲבֵרוֹ מֵעִיד לוֹ, שֶׁאֵין אָדָם חוֹטֵא לְאַחֵר. אֲפִלּוּ**
20 **בָּנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ שֶׁל כֹּהֵן מְעִידִין לוֹ עַל הַבְּכוֹר; אֲבָל**
21 **לֹא אִשְׁתּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּגוּפוֹ.**

81) כרבן שמעון בן גמליאל במשנה שם שמה שאמרו שהכהן אינו נאמן לומר שהמום נפל מאליו, אינו אלא בבכור שלו, שמא הטיל את המום בכוונה כדי שיוכל לאכלו בחוץ, אבל אם הבכור אינו שלו אין חשש זה. 82) כלומר, הוא מעיד על חבירו שהמום נפל מאליו, כדי שגם חבירו יעיד עליו כן, כשיהיה הדבר נוגע לבכור שלו - לזאת אין חוששין. 83) ומסתימת דברי רבינו נראה שגם בזמן המקדש נחשדו הכהנים, והיינו משום שאינם רוצים לשוחטו במקדש בגלל הקרבת האימורין או מפני שגר בריחוק מקום מירושלים וטורח עליו להביאו למקדש, ורוצה לשחטו מחוץ למקדש ולכך הוא חשוד להטיל בו מום שאינו אלא איסור לאו, כדי להינצל מאיסור שחיטת קדשים בחוץ שהוא בכרת. ובמהרי"ט אלגזי (הלכות בכורות פרק חמישי אות מז) הוכיח מדברי רש"י שהחשד הוא רק בזמן הזה.

22 **יח. בְּכוֹר שֶׁהָיָה בְּיַד כֹּהֵן וְנָפַל בּוֹ מוּם, וְהֵעִיד עָלָיו**
23 **עֵד אֶחָד שֶׁזֶּה הַמּוּם מֵאֵלָיו נָפַל[84], וְאֵין אָנוּ יוֹדְעִים**
24 **אִם מוּם זֶה שׁוֹחֲטִין עָלָיו אֶת הַבְּכוֹר אוֹ אֵין שׁוֹחֲטִין**
25 **עָלָיו, וּבָא הַכֹּהֵן שֶׁהוּא בְּיָדוֹ וְאָמַר: הֲרֵאֵיתִי מוּם זֶה**
26 **לְמֻמְחֶה[85] וְהִתִּירוֹ לִשְׁחִיטָה - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן. וְאֵין**
27 **חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא לֹא הֶרְאָהוּ וְשֶׁמָּא בְּכוֹר תָּם הוּא,**
28 **שֶׁלֹּא נֶחְשְׁדוּ לִשְׁחֹט קָדָשִׁים בַּחוּץ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עָוֹן**
29 **כָּרֵת[86], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

84) שהוא נאמן. 85) ואין צריך לנקוב בשם המומחה, וראה בלחם משנה. 86) אף על פי שנחשדו להטיל מום בבכור שאינו בכרת אלא בלאו.

30 **יט. וְכֵן נֶאֱמָן הַכֹּהֵן לוֹמַר עַל בְּכוֹר בַּעַל מוּם: בְּכוֹר**
31 **זֶה נִתְּנוֹ לִי יִשְׂרָאֵל בְּמוּמוֹ[87] וְלֹא נָפַל בִּרְשׁוּתִי, כְּדֵי**
32 **לָחוּשׁ לוֹ שֶׁמָּא הוּא הֶטִּילוֹ[88]; שֶׁהַדָּבָר עָשׂוּי**
33 **לְהִגָּלוֹת, וְהוּא מִתְיָרֵא שֶׁמָּא יִשְׁאָלוּ בְּעָלָיו וְיֹאמְרוּ:**
34 **תָּמִים הָיָה בְּעֵת שֶׁנְּתָנוּהוּ לוֹ.**

87) ואף כאן אין צורך לומר "נתנו לי ישראל פלוני". 88) כלומר, משום כך בא לומר שזה לא נפל ברשותו, שלא יבואו לחשוד בו שהוא הטיל בו את המום.

יום שישי י"א סיון ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר שאין שוחטין הבכור אלא על פי מומחה, ושאין רואין בכור לישראל בלא כהן.

35 **א. אֵין שׁוֹחֲטִין אֶת הַבְּכוֹר[2] אֶלָּא עַל פִּי מֻמְחֶה שֶׁנְּתַן**
36 **לוֹ הַנָּשִׂיא שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל רְשׁוּת וְאָמַר לוֹ: הַתֵּר**
37 **בְּכוֹרוֹת בְּמוּמָן[3]. אֲפִלּוּ הָיָה מוּם גָּדוֹל וְגָלוּי לַכֹּל -**
38 **לֹא יַתִּירוּ אֶלָּא מֻמְחֶה שֶׁנְּטַל רְשׁוּת[4]. וְכָל הַבְּכוֹרוֹת**
39 **אָדָם רוֹאֶה[5], חוּץ מִבְּכוֹרֵי עַצְמוֹ[6].**

2) כלומר, אין שוחטין בכור בעל מום חוץ למקדש. 3) בסנהדרין ה. "כי הוה נחית רבה בר חנה לבבל, אמר ליה רבי חייא לרבי, בן אחי יורד לבבל, יורה? - יורה! ידין? - ידין! יתיר בכורות? - יתיר!" "ורבי, נשיא שבארץ ישראל היה ודבר זה הניחו להם לנשיאים להתגדר בו, כמו שאמרו בפרק אחרון של מסכת יומא (עח.)" - קרית ספר. 4) כן הוא בבכורות לו: שאפילו נסמית עינו ונקטעה ידו ויש שם מומחה, אינו ניתר אלא במומחה. ואם אין מומחה במקום הזה, ראה להלן הלכה ב. 5) כלומר, רואה המומחה

ב. אִם אֵין שָׁם מֻמְחֶה וְהָיָה הַמּוּם מִן הַמּוּמִין הַגְּלוּיִין הַמַּבְהֲקִין[7], כְּגוֹן שֶׁנִּסְמֵית עֵינוֹ אוֹ נִקְטְעָה יָדוֹ אוֹ נִשְׁבְּרָה רַגְלוֹ - הֲרֵי זֶה יִשָּׁחֵט עַל פִּי שְׁלֹשָׁה בְּנֵי הַכְּנֶסֶת[8]. וְכֵן בְּכוֹר שֶׁיָּצָא לְחוּצָה לָאָרֶץ[9] וְנָפַל בּוֹ מוּם מֻבְהָק[10] - הֲרֵי זֶה יֵתֵר עַל פִּי שְׁלֹשָׁה בְּנֵי הַכְּנֶסֶת.

7) משנה וגמרא, בבכורות שם. 8) כלומר, הדיוטות שאינם מומחים (ר"ש ורא"ש פ"ג דזבים משנה ב). ובטור ו'שולחן ערוך' יורה־דעה סימן שט: "החכמים קצת ואינם בקיאים". 9) בבכורות לו: "התרת בכור בחוצה לארץ על־פי שלשה בני הכנסת". [כלומר: כשם שבארץ ישראל מתירין שלשה בני הכנסת במקום שאין מומחה, כן מתירים בחוצה לארץ לעולם, אפילו במקום שיש מומחה, שהרי כל כחו של מומחה הוא בזה שנטל רשות מהנשיא שבארץ ישראל, ואילו לחוצה לארץ שלא מועילה רשותו של הנשיא (סנהדרין ה. ופ"ד מהלכות סנהדרין הלכה יד) - דינה תמיד כאילו אין שם מומחה (וראה בלחם־משנה). ויתכן כי דעת רבינו שרק בכור שנולד בארץ ישראל, שחל עליו דין מומחה, צריך שלשה בני הכנסת במקום המומחה (כשאין מומחה, או בחוצה לארץ שלעולם אין שם דין מומחה כנ"ל), אבל בכור שנולד בחוצה לארץ שלא חל עליו דין מומחה - אין צורך לשלשה בני הכנסת, ואם הוא מום גלוי ומובהק הרי זה מותר בלי התרה. ומה שמצאנו בדברי חז"ל שנזקקו להתרת מום בחוצה לארץ, זה הוא במום שאינו גלוי ומובהק, אבל במום גלוי ומובהק, אין צריך התרה. ודלא כדברי התוספות בבכורות שם ד"ה פסק. ועיין בכסף־משנה]. ורי"ט אלגזי מביא בשם מהר"י קורקוס, שהלשון "שיצא לחוצה לארץ" הוא לפי הנוסחא למעלה פ"א הלכה ה: "מצות בכור בהמה טהורה אינה נוהגת אלא בארץ", אבל לפי הנוסחא האמיתית שם ש"נוהגת בין בארץ ובין בחוץ לארץ", צריך להיות כאן: "שנולד בחוצה לארץ". 10) אבל אם המום אינו מובהק, אין להתיר על ידי שלשה בני הכנסת. שם בגמרא: "אמר רבא, ובמומין מובהקין וכו'. אי ממתניתין הוה־אמינא בחו"ל אפילו מומין שאין מובהקין וכו' קמ"ל".

ג. אֵין רוֹאִין[11] אֶת הַבְּכוֹר לְיִשְׂרָאֵל עַד שֶׁיִּהְיֶה כֹּהֵן עִמּוֹ; שֶׁמָּא יֹאמַר לוֹ הַמֻּמְחֶה: מוּם הוּא וּמֵתָר לִשְׁחֹט עָלָיו, וְיֵלֵךְ וְיִשְׁחָטֶנּוּ לְעַצְמוֹ וְלֹא יִתְּנֶנּוּ לְכֹהֵן[12]. שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ חָשׁוּד לֶאֱכֹל קָדָשִׁים בַּחוּץ[13], חָשׁוּד הוּא לִגְזֹל מַתְּנוֹת כְּהֻנָּה[14]. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה חָכָם וְיָדוּעַ שֶׁהוּא מְדַקְדֵּק עַל עַצְמוֹ - רוֹאִין לוֹ[15]. הָיָה הַמּוּם גָּלוּי לַכֹּל, כְּגוֹן שֶׁנִּקְטְעָה יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ, הוֹאִיל וֶהֱבִיאוֹ לֶחָכָם הַמֻּמְחֶה - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת מְדַקְדֵּק עַל עַצְמוֹ[16], לְפִיכָךְ רוֹאִין לוֹ אַף עַל פִּי שֶׁאֵין עִמּוֹ כֹּהֵן[17].

11) כלומר, אפילו המומחה אינו רואה. 12) וראה למעלה פ"א הלכה ג, שאע"פ שבכור בעל מום הרי הוא כחולין ואינו קדוש - מחוייב הוא ליתנו לכהן. 13) שהרי בא לשאול למומחה אם הוא בעל מום ומותר לשוחטו או שהוא תם ואסור לשוחטו. 14) בכורות לו: וראה ברש"י שם ששחיטת קדשים בחוץ הוא איסור כרת, וגזילת כהנים הוא רק לאו בעלמא. 15) בקרית־ספר כתב שלא מצא דין זה בגמרא, והכסף־משנה כתב שהוציא רבינו דין זה מדין שבסמוך: "היה המום גלוי לכל וכו'". 16) שלא לעבור אפילו על איסור קל. 17) בכורות שם.

ד. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּכוֹר וְאַחַר כָּךְ הֶרְאָה אֶת מוּמוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מוּם גָּלוּי שֶׁאֵינוֹ מִשְׁתַּנֶּה בַּשְּׁחִיטָה, כְּגוֹן שֶׁנֶּחְתְּכָה יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ, הוֹאִיל וְנִשְׁחַט שֶׁלֹּא עַל פִּי מֻמְחֶה - הֲרֵי זֶה אָסוּר[18], וְיִקָּבֵר כִּבְכוֹר שֶׁמֵּת[19].

18) משנה שם כח. וכרבי מאיר שגוזין מומין שאינם משתנים לאחר שחיטה, משום "דוקין שבעין" שמשתנין לאחר שחיטה, ויש שם חשש שמא לפני השחיטה היה מום עובר ושוב נשתנה אחר השחיטה. 19) שבין קדשי מזבח ובין קדשי בדק הבית - אם מתו, יקברו (תמורה לב. ופי"ט מהלכות פסולי המוקדשין הלכה יא).

ה. בְּכוֹר שֶׁהָיְתָה לוֹ בֵּיצָה אַחַת וּשְׁנֵי כִּיסִים[20], וּבְדָקוֹ הַמֻּמְחֶה וְהוֹשִׁיבוּהוּ עַל הַרְגּוּזוֹ[21] וּמִעֲכוֹ[22] וְלֹא יָצְאַת בֵּיצָה שְׁנִיָּה, וְהִתִּירוּ הַמֻּמְחֶה וְנִשְׁחַט וְנִמְצְאַת הַשְּׁנִיָּה דְּבוּקָה בַּכְּסָלִים[23] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, הוֹאִיל וּמְעֻכוֹ. אֲבָל אִם לֹא נִמְעַךְ, אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁחַט עַל פִּי מֻמְחֶה - הֲרֵי זֶה יִקָּבֵר[24].

20) שהוא אחד מן המומין, ראה בפ"ז הלכות ביאת המקדש הלכה ח. 21) "הוא סוף חוליות השדרה, ויש מי שקורא עכוזו" (רבנו בפיה"מ בכורות מ. וכן הנוסחא במשניות שלפנינו שם). 22) לחץ כדי שהביצה השניה תכנס לתוך הכיס. 23) במעיים. 24) מחלוקת במשנה ובגמרא בכורות מ. "אין לו שתי ביצים בשני כיסין אלא בכיס אחד. אי נמי, שני כיסין וביצה אחת הרי זה מום. ר' ישמעאל אומר, יש לו שני כיסין בידוע שיש לו שתי ביצים. אין לו אלא כיס אחד, כמי שאין לו אלא ביצה אחת דמי. ואתא ר"ע למימר בידוע לא אמרינן, אלא מושיבו על עכוזו וממעך, אם יש ביצה סופו לצאת". וסובר רבינו שתנא־קמא האומר "שני כיסים וביצה אחת הרי זה מום" אינו חולק על ר' עקיבא האומר "מושיבו על עכוזו וממעך", אלא ר' עקיבא בא לפרש דברי תנא־קמא שאף הוא לא נתכוון אלא אחרי המיעוך. וכל זה אינו אלא אם נמצאה הביצה בכסלים, אבל אם לא נמצאת הביצה, הרי זה מום, אף אם לא מיעכו (מהרי"ט אלגאזי פ"ו אות נה בשם מהר"י קורקוס). וכן נראה בדברי רבינו למעלה (פ"ז מהלכות ביאת המקדש הלכה ח) שסתם וכתב, שמי שיש לו שני כיסים וביצה אחת - הרי זה מום.

ו. מִי שֶׁאֵינוֹ מֻמְחֶה וְרָאָה אֶת הַבְּכוֹר[25] וְנִשְׁחַט עַל פִּיו - הֲרֵי זֶה יִקָּבֵר, וִישַׁלֵּם מִבֵּיתוֹ[26]. וְכַמָּה מְשַׁלֵּם? רְבִיעַ לְדַקָּה וּמֶחֱצָה לְגַסָּה[27]. וּמִפְּנֵי מָה לֹא יְשַׁלֵּם כָּל דָּמָיו?[28] מִפְּנֵי שֶׁקָּנְסוּ אֶת בַּעַל הַבְּהֵמָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַשְׁהֶנָּה[29] וְלֹא יְגַדֵּל[30] בְּהֵמָה דַּקָּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[31].

25) היינו שקבע שהבכור הוא בעל מום, ומותר לשחטו בכל מקום. 26) כלומר, ישלם משלו, משנה בכורות כח. 27) שם כח: בגמרא. 28) בין בדקה ובין בגסה. 29) זהו טעם למה אינו משלם בגסה כל דמיו אלא מחצה בלבד - שקנס הוא על שהשהה בכור תם ולא הקריבו (רי"ט אלגאזי פ"ד סוף אות ל). 30) זהו טעם למה אינו משלם בדקה אלא רביע - שחוץ ממה שקנסוהו על השהשה אותו ולא הקריבו, ומטעם זה אינו משלם כל דמיו, הנה בדקה יש קנס נוסף: על שגידל בהמה דקה בארץ ישראל. וזהו כלשון שני ברש"י שם. 31) והרי חכמים אסרו לעשות כן (בבא קמא עט: במשנה, ופ"ה מהלכות נזקי ממון הלכה ב).

ז. הַנּוֹטֵל שְׂכָרוֹ לִהְיוֹת רוֹאֶה בְּכוֹרוֹת - אֵין שׁוֹחֲטִין עַל פִּיו[32]; אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה מֻמְחֶה גָּדוֹל וְיָדְעוּ בּוֹ חֲכָמִים שֶׁאֵין כְּמוֹתוֹ וּפָסְקוּ לוֹ שָׂכָר עַל הָרְאִיָּה וְהַבִּקּוּר[33] בֵּין שֶׁנִּמְצָא בּוֹ מוּם בֵּין שֶׁנִּמְצָא תָּמִים[34]. וְלֹא יִטֹּל שָׂכָר עַל בְּהֵמָה זוֹ חוּץ מִפַּעַם אַחַת, וְרוֹאֶה אוֹתָהּ לְעוֹלָם כָּל זְמַן שֶׁמְּבִיאִין אוֹתָהּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹא לִידֵי חֲשָׁד[35].

32) משנה שם כח: וכתב הרמב"ן (הלכות בכורות שם) שהטעם הוא כמו במשנה הסמוכה (שם כט.) שאסור ליטול שכר הוראה, מפני שנאמר (דברים ד, ה) "ראה למדתי אתכם" - "מה אני בחנם, אף אתם בחנם". 33) שם במשנה: "אלא־אם־כן היה מומחה כאילא ביבנה, שהתירו לו חכמים להיות נוטל וכו'". וברמב"ן שם: "שכולם היו מביאים לו בכורותיהם לראות, וכל שעה ושעה היה צריך לראות והוא בטל ממלאכתו לגמרי, משום כך תקנו לו רבנן שכר וכו'". 34) כן הוא במשנה שם. והוצרכו לתקן כן, שלא יחשדוהו שבגלל השכר אמר שהוא בעל מום, ולכן פסקו לו שכר גם אם נמצא תם (גמרא שם). 35) שאמר על בהמה זו שהיא תם, בכדי שיביאו אותה עוד הפעם ויקבל שכר שנית, לכן תיקנו שלא יטול שכר אלא פעם אחת בלבד (גמרא שם).

ח. הֶחָשׁוּד עַל הַבְּכוֹרוֹת[36] לְמָכְרָן לְשֵׁם חֵלִין[37] - אֵין לוֹקְחִין מִמֶּנּוּ אֲפִלּוּ בְּשַׂר צְבָאִים[38], מִפְּנֵי שֶׁהוּא דּוֹמֶה לִבְשַׂר עֵגֶל[39]. וְאֵין לוֹקְחִים מִמֶּנּוּ עוֹרוֹת שֶׁאֵינָן עֲבוּדִים[40], אֲפִלּוּ שֶׁל נְקֵבָה[41]; שֶׁמָּא יַחְתֹּךְ זַכְרוּתוֹ וְיֹאמַר: עוֹר נְקֵבָה הוּא. וְאֵין לוֹקְחִין מִמֶּנּוּ צֶמֶר[42], אֲפִלּוּ מְלֻבָּן[43], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר צוֹאִי[44]. אֲבָל לוֹקְחִין מִמֶּנּוּ[45] טְווּיִין[46] וּלְבָדִין[47] וְעוֹרוֹת עֲבוּדִים; שֶׁאֵינוֹ מְעַבֵּד עוֹר בְּכוֹר תָּמִים[48], מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְפַחֵד לַשְׁהוֹתוֹ אֶצְלוֹ[49], שֶׁמָּא יִשְׁמְעוּ הַדַּיָּנִים[50] וְיִקְנְסוּהוּ כְּפִי רִשְׁעוֹ[51].

36) תמימים (ראה ברי"ט אלגזי בכורות כט: סעיף לא, ומה שמביא בשם המהר"י קורקוס). 37) משנה שם כט: "החשוד על הבכורות אין לוקחין ממנו וכו'" ומפרשה רבינו שהוא חשוד למכור בשר בכור תם שהוא קודש, בתור בשר חולין. ואע"פ שבדרך כלל לא נחשדו על כך, ראה למעלה פ"ב הלכה יח. אבל רש"י פירש שהוא חשוד להטיל מום בבכור. 38) בשר צבי, שלא שייכת בו קדושת בכורה. 39) ויש חשש שימכור בשר עגל בכור תם, ויאמר שזה בשר צבי. 40) שאינם מעובדים. ושמא זה עור של בכור תם (משנה שם). 41) שלא שייכת בה קדושת בכור. ופסק כתנא־קמא, ולא כרבי אליעזר במשנה שם. 42) שם במשנה. 43) שאין בליבונו טורח רב, ויש חשש שמא הוא צמר בכור, וראה להלן. 44) צמר שלא הוציאו מתוכו הלכלוך, ולא היתה לו בזה שום טרחה, שבוודאי יש חשש שמא הוא צמר בכור. 45) שם במשנה. 46) חוטי צמר. והטוייה היא טרחה גדולה, ודרוש לה זמן מרובה. 47) יריעות צמר שלא נארגו מחוטי צמר אלא מצמר טרוף (רבינו בפיה"מ כלאים פ"ט משנה ט). 48) וכמו כן אינו טווה צמר או עושה מהצמר לבדים. 49) בזמן העיבוד. 50) ששחט בכור תם בחוץ. 51) לקבור את הבכור, ראה למעלה הלכה ד. ואם מכר - להחזיר להם המעות, ראה להלן הלכה ט. כן הוא שם בגמרא "אם איתא דבכור הוה, לא הוה טרח ביה. סבר, אי שמעו ביה רבנן, מפסדו ליה מינאי", ופירש"י "אי שמעי רבנן דבכור תם הוא וטעון קבורה ומפסדי ליה מינאי ומקפיד על טרחו ואינו מעבדן". משמע שהוא מקפיד על טורח העיבוד. ומדברי רבינו לא משמע הכי, אלא שמפרש שאינו רוצה להשהותו בידו שמא מתוך כך ישמעו הדיינים ויקנסוהו, וכשיצא מתחת ידו ישכח הדבר (לחם־משנה).

ט. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּכוֹר וּמְכָרוֹ וְנוֹדַע[52] שֶׁלֹּא הֶרְאָהוּ לְמֻמְחֶה: מַה שֶּׁאָכְלוּ - אָכְלוּ, וְיַחֲזִיר לָהֶם אֶת הַדָּמִים[53]; וּמַה שֶּׁלֹּא נֶאֱכַל - יִקָּבֵר, וְיַחֲזִיר אֶת הַדָּמִים[54]. וְכֵן הַדִּין בְּמַאֲכִיל אֶת הַטְּרֵפָה[55], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת מִקֶּה וּמִמְכָּר[56].

52) לבית־דין. 53) של הבשר שאכלו. 54) משנה שם לז. 55) כלומר, ששוחט את הפרה ומכרה, ונודע שהיא טרפה - מה שאכלו אכלו ויחזיר את הדמים, ומה שלא אכלו יחזירו לו את הבשר והוא יחזיר להם את הדמים (משנה שם). 56) פט"ז מהלכות מכירה הלכה יב.

י. בְּכוֹר שֶׁנִּמְצָא טְרֵפָה: אִם תָּמִים הוּא[57] וְנִמְצָא טְרֵפָה[58] אַחַר שֶׁהֻפְשַׁט[59] - הָעוֹר יִשָּׂרֵף, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[60], וְהַבָּשָׂר יִקָּבֵר[61]; וְאִם בְּמוּמוֹ נִשְׁחַט[62] - הַבָּשָׂר יִקָּבֵר[63], וְיֵהָנוּ הַכֹּהֲנִים בְּעוֹרוֹ[64]. וְהוּא שֶׁנִּשְׁחַט עַל פִּי מֻמְחֶה[65].

57) ונשחט בעזרה כדי ליקרב על המזבח. 58) כלומר, התברר שהיה טריפה קודם לכן. 59) אבל אם נמצא טריפה לפני שהופשט - נחשב העור כמו הבשר, ואף הוא בקבורה (כסף־משנה). 60) פי"ט הלכה ט. 61) משנה בזבחים קג: "כל הקדשים שאירע בהן פסול קודם

להפשיטן, אין עורותיהן לכהנים (אלא נשרפין עם עורן - רש"י). לאחר הפשיטן, עורותיהן לכהנים. אמר רבי חנינא סגן הכהנים, מימי לא ראיתי עור שיוצא לבית השריפה (משהופשט, הכי מפרש לה בגמרא - רש"י). אמר רבי עקיבא, מדבריו למדנו שהמפשיט את הבכור ונמצא טריפה, שיאותו הכהנים בעורו (ואע"פ שפסול זה הי' בו קודם הפשט, הואיל ולא ניכר עד לאחר הפשט, יאותו הכהנים בעורו - רש"י). וחכמים אומרים, אין לא ראינו ראיה, אלא יצא לבית השריפה (הואיל וקודם הפשט היה בו פסול - רש"י)". ובגמרא שם קד. אמרו שר"ע עוסק בבעל מום ששוחטין אותו בכל ארץ ישראל, שאם נמצא טריפה הבשר יקבר והעור לכהנים, ור' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן שהלכה כר"ע. והלכתא כדברי חכמים, שהבשר בקבורה והעור בשריפה. ומפרש רש"י (וכמו כן רבינו בפיה"מ) שההלכה כר"ע בבעל מום, וכחכמים בתם. ור"ע וחכמים אינם חולקים, אלא שר"ע מדבר בבעל מום, וחכמים - בתם. וכן פסק רבינו. 62) ונמצא טריפה לאחר שהופשט. 63) כדין בכור שמת, שאפילו הוא בעל מום יקבר. 64) מפני שלא היה ניכר טריפתו עד לאחר שהופשט, וכרבי עקיבא, כנ"ל. 65) בגמרא שם אמרו, שאף ר"ע לא אמר אלא כשהתירו מומחה. אבל לא התירו מומחה, גם העור יקבר עם הבשר אף לאחר שהופשט.

1 **יא. הַבְּכוֹר שֶׁנֶּאֱכַל בְּשָׁרוֹ כַּהֲלָכָה, בֵּין תָּמִים בֵּין**
2 **בַּעַל מוּם[66] - כְּשֵׁם שֶׁמֻּתָּר לֵהָנוֹת בְּעוֹרוֹ, כָּךְ נֶהֱנִין**
3 **בְּגִזּוּתָיו[67]. אֲבָל כָּל צֶמֶר שֶׁנִּגְזַז מִמֶּנּוּ כְּשֶׁהוּא חַי,**
4 **אֲפִלּוּ נָשַׁר[68] - הֲרֵי הוּא אָסוּר בַּהֲנָאָה[69], וַאֲפִלּוּ נָשַׁר**
5 **מִמֶּנּוּ אַחַר שֶׁנָּפַל בּוֹ מוּם[70]. וַאֲפִלּוּ אַחַר שְׁחִיטָתוֹ[71],**
6 **וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אַחַר מִיתָתוֹ[72]; שֶׁהֲרֵי[73] אוֹתוֹ הַצֶּמֶר**
7 **שֶׁנָּשַׁר מִמֶּנּוּ מֵחַיִּים בְּאִסּוּרוֹ עוֹמֵד. וְכֵן בְּמַעֲשֵׂר**
8 **בְּהֵמָה[74]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מְעִילָה[75], שֶׁלֹּא גָזְרוּ**
9 **גְּזֵרָה זוֹ[76] אֶלָּא עַל הַבְּכוֹר וְעַל הַמַּעֲשֵׂר בִּלְבַד, מִפְּנֵי**
10 **שֶׁאֵינָן בָּאִין לְכַפָּרָה, שֶׁמָּא יַשְׁהֵם אֶצְלוֹ[77] כְּדֵי לִקַּח**
11 **כָּל הַצֶּמֶר שֶׁיִּנְשֹׁר מֵהֶם. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ[78], שֶׁמִּצְוָה**
12 **לְאָכְלוֹ תּוֹךְ שְׁנָתוֹ, בֵּין תָּמִים בֵּין בַּעַל מוּם[79].**

66) כלומר, תם שנשחט ולא נמצא בו פסול, ובעל מום שהותר על ידי מומחה. 67) בצמר שנגזז לאחר שחיטתו, כך נשמע מהמשנה בבכורות כח: (ראה להלן הלכה יב). 68) נתלש מעצמו, ראה שם כו: שאין הבדל בין תלש לבין נתלש מעצמו. 69) משום גזירה, ראה להלן בהלכה זו. אע"פ שעצם פעולת הגזיזה אסורה מן התורה (פ"א מהלכות מעילה הלכה ט). 70) שם כו. 71) כלומר, צמר זה שנשר ממנו בחייו, נשאר באיסורו אף לאחר שחיטתו. וכחכמים במשנה (שם כה.) ולא כעקביא מן מהללאל שמתיר לאחר שחיטה את הגיזה שנשר לפני השחיטה, וכדעת ר' יהודה במשנה שם בפירוש פלוגתתם, שכן פסק רב נחמן (שם כו.) כמותו. 72) שהרי לפי דברי ר' יהודה, מחלוקת חכמים ועקביא בן מהללאל אינה אלא אם שחטו. אבל אם מת, גם עקביא בן מהללאל אוסר את הצמר שנשר לפני המיתה. 73) כך בכ"י תימן ובדפוס רומי, וכן נכון.

74) אסרו חכמים בהנאה את הגיזה, ואע"פ שנתלשה מעצמה, והאיסור הוא בעינו אף לאחר שחיטה או לאחר מיתה. וכן הוא בבכורות כו. "דבכור ומעשר נמי, דכיון דלאו לכפרה אתו, משהו להו". 75) פ"א ה"י. 76) כלומר, איסור הנאה מן הגיזה. 77) בכורות שם. 78) למעלה פ"א הלכה ח. 79) ורש"י שם פירש, שחששו שמא יבוא לידי "גיזה ועבודה", כלומר לעבור על לאו של "לא תגוז" ו"לא תעבוד".

13 **יב. בְּכוֹר שֶׁהָיָה בּוֹ צֶמֶר מְדֻבְלָל[80] וּשְׁחָטוֹ: אֶת שֶׁהוּא**
14 **נִרְאֶה עִמּוֹ מִן הַגִּזָּה[81] - מֻתָּר בַּהֲנָאָה[82]; וְאֶת שֶׁאֵינוֹ**
15 **נִרְאֶה עִמּוֹ[83], וְהוּא הַצֶּמֶר שֶׁעִקְּרוֹ הָפוּךְ כְּלַפֵּי רֹאשׁוֹ[84]**
16 **- אָסוּר[85], שֶׁזֶּה כְּמוֹ שֶׁנָּשַׁר מֵחַיִּים[86].**

80) צמר שנתלש מן העור בעוד הבכור חי, אבל נשאר מסובך עם שאר הצמר שלא נתלש. 81) פירוש, כשיגזוז את שאר הצמר לאחר שחיטה, יהיה בצמר המדובלל שוה לשאר הצמר, ולא יהיה נראה כמובדל מהם. 82) משנה שם כה: שכיון שלא ניכר שהצמר נתלש מחיים, לא גזרו חכמים לאסרו, כמו שגזרו בצמר שנשר. 83) כלומר, שמורגש כי צמר זה מובדל משאר הצמר. 84) שכפול באמצעיתו, ושני ראשין נראין בחוץ (רש"י שם כו:). ונחלקו האמוראים שם במובן זה של "אינו נראה עם הגיזה" שבמשנה שם, ופסק רבינו כריש לקיש, וראה בכסף־משנה. 85) משנה שם כה: 86) שגזרו חכמים לאסרו בהנאה אפילו שחטו לבכור אחר־כך. ראה למעלה הלכה יא.

17 **יג. גִּזַּת בְּכוֹר[87], אֲפִלּוּ בַּעַל מוּם[88], שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּגִזֵּי**
18 **חֵלִין, אֲפִלּוּ אַחַת[89] בְּכַמָּה אֲלָפִים - הַכֹּל אֲסוּרִים.**
19 **הֲרֵי הוּא דָּבָר חָשׁוּב וּמְקַדֵּשׁ בְּכָל שֶׁהוּא[90]. הָאוֹרֵג**
20 **מְלֹא הַסִּיט[91] מִצֶּמֶר הַבְּכוֹר בְּבֶגֶד - יִדָּלֵק[92]; מִצֶּמֶר**
21 **הַמְּקַדְּשִׁין - מְקַדֵּשׁ בְּכָל שֶׁהוּא[93].**

87) [גיזה שלימה של בכור שלם שעשוה בחבילה, והוא דבר חשוב כדלהלן, ועיין בראב"ד וכסף־משנה]. וראה למעלה הלכה יא, שצמר שתלשו או שנתלש מבכור חי אסור בהנאה, בין תם בין בעל מום. 88) בכורות כה: "בעלי מומין אוסרין בכל שהן - בגיזת בכור בעל מום עסקינן". ואף כי במסקנא פירושה בבכור עצמו ולא בגיזה - סובר רבינו שהדין הנ"ל לא נדחה (כסף־משנה). 89) [גיזה שלימה של בכור שלם, כנ"ל]. 90) וכן כתב בפט"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכה ט "שכל דבר שהוא חשוב אצל בני מקום מן המקומות - אוסר בכל שהוא לפי חשיבותו". 91) הוא שתות הזרת (רבינו בפיה"מ ערלה פ"ג מ"ב, ובשבת לדף קה:) והוא רוחב שתי אצבעות (פ"ט מהלכות שבת הלכה יח). 92) ערלה פ"ג משנה ג. [ואע"פ שגיזה אינה דבר חשוב אלא אם כן היתה גיזה שלימה של בכור (ראה למעלה) - צמר ארוג שיש בו מלא הסיט, הוא דבר חשוב. ועיין כסף־משנה]. 93) משנה שם, שמוקדשין ראויים לפדיון - בניגוד לבכור שאינו ראוי לפדיון - והוא בכלל דבר שיש לו מתירין שאינו בטל אפילו באלף (פט"ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה י. וראה בראב"ד, בכסף־משנה ובלחם־משנה).

יום שבת קודש י"ב סיון ה'תשע"ו

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר דין בהמת השותפין, ואם יש לגוי חלק בה.

א. בְּהֶמַת הַשֻּׁתָּפִין חַיֶּבֶת בַּבְּכוֹרָה[2]. לֹא נֶאֱמַר 'בְּקָרְךָ וְצֹאנְךָ'[3] אֶלָּא לְמַעֵט שֻׁתָּפוּת הַנָּכְרִי[4], שֶׁאִם הָיָה שֵׁתֶף בַּפָּרָה אוֹ בָּעֵבֶר, אֲפִלּוּ הָיָה לַנָּכְרִי אֶחָד מֵאֶלֶף בָּאֵם אוֹ בַּוָּלָד[5] - חֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַבְּכוֹרָה. הָיָה לוֹ[6] בְּאֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם אֵבֶר אֶחָד[7], כְּגוֹן יָד אוֹ רֶגֶל[8] - רוֹאִין: כֹּל שֶׁאִלּוּ יֵחָתֵךְ וְהָיָה בַּעַל מוּם - חֲרֵי זֶה פָּטוּר[9]; וְאִם אֶפְשָׁר שֶׁיֵּחָתֵךְ אֵבֶר הַנָּכְרִי וְלֹא יִפָּסֵל[10] - חֲרֵי זֶה חַיָּב בַּבְּכוֹרָה.

2) מחלוקת תנאים בחולין קלו, א. ופסק רבינו כתנא־קמא. 3) שמשמע מזה: בקרך וצאנך שלך יחיד, ולא של שותפים. 4) אבל בשותפות של ישראל, יש ריבוי מהכתוב (דברים יב, ו) "והבאתם שמה עולותיכם וכו' ובכורות בקרכם וצאנכם", שהמשמעות היא בכור של שנים (שם קלה:). 5) פסק כחכמים, במס' בכורות ב, ב - שכל "שיד גוי באמצע פטורה מן הבכורה". ובגמרא שם ג, א - נלמד מהפסוק "כל בכור וגו' בבני ישראל" (שמות יג, א), "כל" עד שיהי' כל הבכור של ישראל, ומהפסוק "כל פטר רחם לי וכל מקנך תזכר" (שם לד, יט) משמע שרק אם כל המקנה שלו (כלומר, אם האם כולה של ישראל) – תזכר, תקדיש את הזכר שלה, ואם יש לגוי אפילו אחד מאלף – אין זה "כל בכור", בבני ישראל ולא "כל מקנך". 6) לנכרי. 7) כלומר: "היה לו שותפות באבר, אע"פ שאין כל האבר שלו (לחם־משנה). 8) כלומר: ביד או ברגל, והכוונה לאצבע שברגל או שביד, שאם היתה לו אצבע מיותרת בלי עצם, אם חתכה אינו נעשה בעל מום (ראה בכסף־משנה), אבל באופו אחר, לא יתכן שיחתוך ולא יהיה בעל מום. 9) שם, כדברי רבי יוחנן. 10) כגון שהיתה אצבע יתירה בידו או ברגלו ואין בו עצם, כנ"ל.

ב. הַלּוֹקֵחַ עֵבֶר פָּרָתוֹ שֶׁל נָכְרִי[11], אוֹ הַמּוֹכֵר עֵבֶר פָּרָתוֹ לְנָכְרִי[12], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי[13] - חֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַבְּכוֹרָה[14], וְאֵין קוֹנְסִין אוֹתוֹ עַל דָּבָר זֶה[15].

11) שקונה מן הגוי את העובר ולא את אמו. 12) ישראל המוכר לגוי את העובר ולא את הפרה עצמה. 13) למכור לגוי בהמה גסה, שהיא מיוחדת לעשות בה מלאכה, כיון שהגוי עובד בה בשבת, וגזירת חכמים היא שמא ישאיל אותה או ישכיר אותה לגוי, ונמצא עובר על שביתת בהמתו (ע"ז יד: וטו. ופ"כ מהל' שבת ה"ג). 14) משנה, בכורות יג, א. 15) שעבר על האיסור למכור לנכרי, שיהיה חייב לפדות את העובר מן הגוי וליתנו לכהן, ראה שם ב, א.

ג. הַמְקַבֵּל[16] בְּהֵמָה מִן הַנָּכְרִי לִהְיוֹת מְטַפֵּל בָּהּ וְהַוְּלָדוֹת בֵּינֵיהֶם[17], אוֹ נָכְרִי שֶׁקִּבֵּל מִיִּשְׂרָאֵל כָּזֶה[18] - חֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִים מִן הַבְּכוֹרָה[19]; שֶׁנֶּאֱמַר[20]: פֶּטֶר כָּל רֶחֶם בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל - עַד שֶׁיִּהְיֶה הַכֹּל מִיִּשְׂרָאֵל.

16) ישראל. 17) לשניהם. שבעד טרחתו בטיפול בבהמה מתחלקים הוולדות בשווה לגוי ולישראל. 18) שהגוי מטפל בבהמה, ובעד טרחתו יהיה לו חלק שוה בוולדות עם הישראל. 19) משנה, שם ב, א. וכן ברייתא שם ב, ב - מחלוקת חכמים ורבי יהודה, ופסק כחכמים. 20) ולפני זה, כתוב "קדש לי כל בכור וכו'". "ובריש בכורות (ג.) אמרינן דטעמא דרבנן משום דבכור, מקצת בכור משמע, ואתא "כל" לומר עד דאיתיה כולי', ולשון רבינו ז"ל מגומגם שלא הזכיר ראי' זו על כל בכור, כמ"ש אותה בגמרא (לחם־משנה). ובמשנה (ב.): "והמקבל הימנו והנותן לו בקבלה פטור מן הבכורה, שנאמר "בישראל" אבל לא באחרים". ופירש רש"י "שנאמר (במדבר ג, יג) הקדשתי לי כל בכור בישראל". ועי' 'שיטה מקובצת' שם. וראה ברי"ט אלגזי פ"א אות קטן א' (דפוס ווילנא, ב ע"א, ד"ה והנה צריך להבין).

ד. הַמְקַבֵּל צֹאן מִן הַנָּכְרִי[21] בְּמָמוֹן קָצוּב[22], וּפָסַק עִמּוֹ[23] שֶׁיִּהְיֶה הַשָּׂכָר בֵּינֵיהֶם[24] וְאִם פְּחָתוּ - פְּחָתוּ לְיִשְׂרָאֵל, אַף עַל פִּי שֶׁבִּרְשׁוּת יִשְׂרָאֵל הֵם וַחֲרֵי הֵם כְּקִנְיָנוֹ, הוֹאִיל וְאִם לֹא יִמְצָא הַנָּכְרִי אֶצְלוֹ מָמוֹן אַחֵר לִגְבּוֹת מִמֶּנּוּ - יִגְבֶּה מִן הַבְּהֵמוֹת הָאֵלּוּ וּמִוַּלְדוֹתֵיהֶן, נַעֲשָׂה כְּמוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ אַחֲרָיוּת עֲלֵיהֶן וְעַל וַלְדוֹתֵיהֶן, וַחֲרֵי יַד הַנָּכְרִי בָּאֶמְצַע[25], וּפְטוּרִין מִן הַבְּכוֹרָה[26] הֵם וּוַלְדוֹתֵיהֶן[27]. אֲבָל וַלְדֵי וַלְדוֹת[28] - חַיָּבִין[29], שֶׁחֲרֵי שֶׁל יִשְׂרָאֵל הֵם, וְאֵין לַנָּכְרִי רְשׁוּת עֲלֵיהֶן.

21) משנה, בכורות טז, א. 22) כלומר, הנכרי מוסר את הבהמה לישראל בסכום מסוים של כסף שיתן לו הישראל אחר תקופה מסויימת, ראה רש"י במשנה שם. 23) התנה עמו. 24) שאם בגמר התקופה של עשר שנים יהיה שוויה של הבהמה יותר, יהיה ריווח זה לשניהם (ראה ב'טור' יו"ד סי' שכ). אבל רש"י מפרש (שם) שהתנאי היה שהוולדות יהיו לשניהם. 25) כדברי רבא, שם טז, ב. 26) שם, במשנה. 27) כלומר, הבכורות הנולדים מהן (מן הצאן) וכן הבכורות הנולדים מוולדותיהן שהם דור שלישי לצאן – פטורים מן הבכורה. 28) כלומר, אלו הנולדים מן הוולדות של הוולדות של הצאן, שהם דור רביעי לצאן. 29) שם, במשנה.

ה. יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּתַן מָעוֹת לְנָכְרִי וְקָנָה לוֹ בָּהֶן בְּהֵמָה מִנָּכְרִי[30] בְּדִינֵיהֶן[31], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ - קָנָה, וְחַיֶּבֶת בַּבְּכוֹרָה[32]. וְכֵן אִם קָנָה הַנָּכְרִי מִיִּשְׂרָאֵל בְּדִינֵיהֶם וְנָתַן מָעוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ - קָנָה, וּפְטוּרָה מִבְּכוֹרָה[33].

30) מימרא של ריש לקיש, בבכורות יג, א. 31) בגמ' שם: "בדיניהם שפסקה להם תורה" שגוי קונה בהם. לפי דעת רבינו, הוא קונה בין בכסף ובין במשיכה (פ"א מהל' זכיה ומתנה הי"ד), ומקורו מהגמרא בע"ז עא, א. ודלא כסוגיית הגמרא בבכורות שם, שגוי קונה רק במשיכה (מגיד־משנה שם). 32) שכבר קנה ישראל את הבהמה, ואין לגוי בה שום חלק. 33) לפי שהיא של גוי (שם).

ו. גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר, וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד שֶׁלֹּא נִתְגַּיֵּר יָלְדָה פָּרָתוֹ אוֹ אַחַר שֶׁנִּתְגַּיֵּר - הֲרֵי זֶה בְּכוֹר מִסָּפֵק[35].

34) שאם ילדה לפני שנתגייר, הרי היתה בהמת גוי ופטורה מן הבכורה, ואם ילדה אחר שנתגייר, חייבת בבכורה. 35) בחולין קלד, א: "תני רבי חייא, שמונה ספיקות נאמרו בגר, ד' לפטור וד' לחיוב וכו' ובכור בהמה טהורה". ודינו של בכור ספק הוא: שאינו קרב על המזבח ואינו נשחט בחוץ כשהוא תם, אלא ירעה עד שיפול בו מום ואז מותר לשחטו בחוץ ולאכלו. ואינו מחויב לתתו לכהן, שהמוציא מחבירו עליו הראיה. עי' במשנה, שם. וראה להלן ה"ז, ופ"ה ה"ג, ובפ"ט מהל' ביכורים הי"ג.

ז. הַלּוֹקֵחַ[36] בְּהֵמָה מִן הַנָּכְרִי[37], וְאֵין יָדוּעַ אִם בִּכְּרָה אוֹ לֹא בִּכְּרָה[38], וְיָלְדָה אֶצְלוֹ - הֲרֵי זֶה סְפֵק בְּכוֹר. וְיֵאָכֵל בְּמוּמוֹ[39] לַכֹּהֲנִים, וְאֵינוֹ לַכֹּהֵן, שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה.

36) ישראל הקונה. 37) ואם לקח ישראל בהמה מישראל, ראה להלן ה"ט. 38) כלומר: לא ידוע לישראל אם ילדה כבר פעם או לא. 39) בכורות יט, ב – במשנה, וכרבי עקיבא.

ח. לָקַח בְּהֵמָה מְנִיקָה[40] מִן הַנָּכְרִי - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא בְּנָהּ שֶׁל אַחֶרֶת הִיא מְנִיקָה[41], אֶלָּא הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקַת שֶׁיָּלְדָה[42]. וַאֲפִלּוּ הָיָה זֶה שֶׁמְּנִיקָה כְּמוֹ מִין אַחֵר, וַאֲפִלּוּ כְּמִין חֲזִיר[43] - הֲרֵי זוֹ פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה[44]. וְכֵן בְּהֵמָה שֶׁהִיא חוֹלֶבֶת[45] - פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה, שֶׁרֹב הַבְּהֵמוֹת אֵינָן חוֹלְבוֹת אֶלָּא אִם כֵּן כָּבָר יָלְדוּ[46].

40) משנה, שם כג, ב - כדברי רשב"ג. ובגמרא (שם כד.) נפסקה הלכה כמותו. 41) מדובר שראינוה חולבת אע"פ שלא ילדה, והוא מן המיעוט שחולבות בלי לידה ('טור' יו"ד סי' שטז). והנולד עכשיו הרי הוא בכור. 42) לפי שאינה מרחמת על הוולד אלא־אם־כן ילדה (גמרא, שם). ואם כן זה שנולד עכשיו אינו בכור. 43) שוודאי אין הבהמה מרחמת על מין אחר, ואם כן זו שריחמה היא מן המיעוט, ויתכן שריחמה אע"פ שלא ילדה כלל. 44) חזקה שילדה אותו ולד, שאם לא כן לא היתה מרחמת עליו (ועי' ש"ך סי' שטז סק"ו). 45) ואין אנו יודעים אם ילדה או לא. ומדובר כשאינה מניקה. 46) בכורות כ, ב - כרבי יהושע.

ט. הַלּוֹקֵחַ בְּהֵמָה מִיִּשְׂרָאֵל - הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקַת שֶׁבִּכְּרָה[47], עַד שֶׁיּוֹדִיעוּ הַמּוֹכֵר שֶׁעַדַיִן לֹא יָלְדָה; שֶׁאֵין הַיִּשְׂרָאֵל שׁוֹתֵק וְגוֹרֵם לוֹ לֶאֱכֹל קָדָשִׁים בַּחוּץ[48], וַדַּאי שֶׁבִּכְּרָה[49] וּלְפִיכָךְ מְכָרָהּ סְתָם.

47) מחלוקת בין רב, שמואל ורבי יוחנן, בבכורות כא, ב. ופסק רבינו כרבי יוחנן. 48) כלומר, כל הכרוך בזה: איסור שחיטה (פי"ט מהל' מעשה הקרבנות הט"ו) ואיסור אכילה (קידושין נז:). וכן צריך לפרש בדברי 'רבינו גרשום' בבכורות שם, שכתב: "דאיכא איסורא, אי אכיל ישראל לבכור". וכ"ה לשון הברייתא שם יט, א: "שאתה מאכיל את ישראל קדשים בחוץ". 49) כלומר, ילדה בכור מכבר.

י. בְּהֵמָה דַּקָּה שֶׁהִפִּילָה עֵגֶל שֶׁעֲדַיִן לֹא נִתְבָּאֵר צוּרָתוֹ הַרְבֵּה וְנִכֶּרֶת לַכֹּל[50], וְזֶהוּ הַנִּקְרָא טִנּוּף[51], אִם אָמְרוּ הָרוֹעִים: עֵגֶל הוּא אֶלָּא שֶׁנִּפְסְדָה צוּרָתוֹ - הֲרֵי זוֹ פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה[52]. וְצָרִיךְ לְהַרְאוֹתוֹ לְרוֹעֶה חָכָם[53]. לְפִיכָךְ, הַלּוֹקֵחַ בְּהֵמָה מִן הַנָּכְרִי, אֲפִלּוּ הָיְתָה קְטַנָּה וְיָלְדָה אֶצְלוֹ בְּתוֹךְ שְׁנָתָהּ[54] - הֲרֵי זֶה סְפֵק בְּכוֹר, שֶׁמָּא טִנּוּף הִפִּילָה בִּרְשׁוּת הַנָּכְרִי[55]. וְכֵן בְּהֵמָה גַּסָּה שֶׁהִפִּילָה שִׁלְיָא[56] - הֲרֵי זוֹ סִימַן וָלָד[57], שֶׁאֵין שִׁלְיָא בְּלֹא וָלָד[58], וְנִפְטְרָה מִן הַבְּכוֹרָה. וּמֻתָּר לְהַשְׁלִיךְ אוֹתָהּ הַשִּׁלְיָא לַכְּלָבִים[59]. שֶׁאֵין מִתְקַדֵּשׁ בַּבְּכוֹרָה[60] אֶלָּא זָכָר[61], וְחֶזְקַת הַנּוֹלָדִים מֶחֱצָה זְכָרִים וּמֶחֱצָה נְקֵבוֹת, וּכְבָר בֵּאַרְנוּ[62] שֶׁהַזָּכָר שֶׁאֵין בּוֹ מִקְצָת סִימָנֵי אִמּוֹ[63] אֵינוֹ מִתְקַדֵּשׁ בַּבְּכוֹרָה, וְנִמְצָא מִעוּט הַנּוֹלָדִים הֵן הַמִּתְקַדְּשִׁין בַּבְּכוֹרָה[64], וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לְמִעוּט[65]. אֲבָל בְּהֵמַת קָדָשִׁים שֶׁהִפִּילָה שִׁלְיָא - תִּקָּבֵר[66], [שֶׁהַנְּקֵבוֹת בָּהּ כַּזְּכָרִים][67].

50) כלומר, אינה ניכרת לכל, אלא לרועים בלבד. 51) במשנה, שם: "שסימן הוולד בבהמה דקה - טינוף". כן הוא בגמרא שם כא, ב - לדעת רבא. 52) אם תלד לאחר מכן זכר, אינו בכור. 53) גמרא, שם. 54) אף־על־פי שאין דרכה לילד תוך שנה ראשונה לחייה. 55) שאפשר שטינפה תוך שנתה, וחזרה וילדה בתוך שנתה, כרבי עקיבא (במשנה, שם) וכרבי יהושע (בברייתא שם כ, א). 56) קרום שהעובר מונח בתוכו, ובהמה זו הפילה שליא ריקה. 57) במשנה שם, ובחולין עז, א. 58) משנה, נדה כו, א. 59) משנה, חולין שם. וראה להלן סוף הי"א. 60) שם בגמרא עז, ב. 61) ראה למעלה פ"א ה"א. 62) למעלה פ"ב ה"ו. 63) כמו כבש שילדה כמין עז או עז שילדה כמין כבש. וזה קורה רק לעתים רחוקות. 64) שהרי מחצית הנולדים הם נקבות שפטורות מבכורה, ומהמחצית השניה של הנולדים זכרים, יש מיעוט (אף כי הוא קטן) של נולדים שאין בהם מקצת סימני אמם שגם הם פטורין מן הבכורה, ואם כן רוב הנולדים אינם מתקדשים בבכורה. 65) ומותר להשליך השליא לכלבים. 66) משנה שם, ותמורה לג, ב. 67) כלומר, שגם נקבה שנולדה מבהמת קדשים – יש בה קדושה (בגמרא שם עז:).

יא. בְּהֵמָה גַּסָּה שֶׁהִפִּילָה חֲרֵרַת דָּם[68] - הֲרֵי זוֹ נִפְטֶרֶת מִן הַבְּכוֹרָה[69]; שֶׁחֶזְקָתָהּ שֶׁהַוָּלָד בְּתוֹכָהּ, וְרָבָה עָלָיו הַדָּם[70] וְהִפְסִידוֹ וּבִטְּלוֹ. וְקוֹבְרִין חֲרָרָה זוֹ[71] כְּמוֹ גֶפֶל מְבַכֶּרֶת[72], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין חֲרָרָה זוֹ קְדוֹשָׁה[73]. וְלָמָּה קוֹבְרִין אוֹתָהּ?[74] כְּדֵי לְפַרְסֵם הַדָּבָר שֶׁנִּפְטֶרֶת מִן הַבְּכוֹרָה[75].

68) חתיכת דם. 69) כשתלד עוד, אין הוולד קדוש, כדברי רבי אליעזר בן יעקב במשנה, בכורות כא, ב. 70) כרבי יוחנן, בבכורות כב, א. וראה 'תוספות יום־טוב' נדה פ"ג מ"ד, ובלחם־משנה כאן. 71) משנה, בכורות, שם.

72) שקוברים אותו ככל קדשים שהפילו (תמורה לג:), אם הוא זכר. 73) שהרי רוב הנולדים אינם מתקדשים בבכורה, ראה למעלה ה"י בדין שליא. 74) ולא הותר להשליכו לכלבים כמו שליא, ראה למעלה שם. 75) בכורות כב, א. אבל בשליא אין צריך פרסום, שהכל יודעים שאין שליא בלא ולד (׳תוספות׳ נדה כז: ד"ה כדי. ו׳שיטה מקובצת׳ בבכורות שם).

1 **יב. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּעִנְיַן נִדָּה[76], שֶׁהַיּוֹלֶדֶת בְּאָדָם נִגְמָר**
2 **לְאַרְבָּעִים יוֹם[77], וְהַמַּפֶּלֶת לְפָחוֹת מֵאַרְבָּעִים - אֵינוֹ**
3 **וָלָד[78]. אֲבָל וְלַד בְּהֵמָה - לֹא עָמְדוּ חֲכָמִים עַל מִנְיַן**
4 **הַיָּמִים שֶׁיִּגָּמֵר בּוֹ[79]; אֲבָל אָמְרוּ[80], שֶׁהַמַּפֶּלֶת טִנּוּף[81]**
5 **- אֵינָהּ מִתְעַבֶּרֶת אַחֲרָיו[82] וְלֹא מְקַבֶּלֶת וָלָד אַחֵר[83]**
6 **לְפָחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם.**

76) פ"י מהל׳ איסורי ביאה ה"א־ב. 77) בכורות כא, ב. 78) ואינה צריכה לישב ימי טומאה כיולדת (הל׳ איסורי ביאה, שם). 79) בעיא של רב חסדא שם, ולא נפתרה. 80) דברי זעירי, שם. 81) ראה למעלה ה"י. 82) ואם הפילה בתוך שלשים יום, בוודאי אינו ולד. ואף בקדשים אינו טעון קבורה. 83) כפל לשון הוא מהקודם, וברש"י וב׳רבינו גרשום׳ שם: "משהתחילה לטנף אינה מקבלת זכר עד שלשים יום". ואולי יש לפרש כן גם בדברי רבינו.

7 **יג. בְּהֵמָה שֶׁיָּצְאָה מְלֵאָה[84] וּבָאָה רֵיקָנִית[85] - הַבָּא**
8 **אַחַר כֵּן[86] בְּכוֹר מִסָּפֵק[87], שֶׁמָּא דָּבָר שֶׁאֵינוֹ פּוֹטֵר**
9 **בַּבְּכוֹרָה הִפִּילָהּ[88]. וְאֵין לְנִפְלֵי בְּהֵמָה פְּטִירַת רֶחֶם[89]**
10 **עַד שֶׁיַּעְגִּילוּ רֹאשׁ כְּפִקָּה שֶׁל עֵרֶב[90].**

84) בהמה מעוברת שיצאה לרעות בשדה. 85) וחזרה בו ביום ריקה. 86) פירוש, אם נתעברה לאחר זמן, שנית, וילדה זכר. 87) דין ספק, ראה למעלה ה"ו, ובהערה שם. 88) כגון שראשו לא היה עגול כפיקה של ערב, ואע"פ שרוב הבהמות יולדות ולד הפוטר מן הבכורה, כיון שרוב היולדות מטנפות יום קודם לכן וזו לא טנפה (וכגון שלא שהתה ביום הקודם בחוץ – ׳תוספות׳ נדה כט. ד"ה וזו) הרי זה סותר בכך את הכלל של רוב בהמות יולדות ולד הפוטר מן הבכורה (נדה שם). 89) אין הנפלים פוטרים מבכורה את הנולד לאחר מכן. 90) ככדור שבראש הפלך שטוות בו הנשים, חוט של "ערב" שהוא עבה יותר מהחוט של "שתי", אבל פחות מזה אינו פוטר מן הבכורה, כן הוא באהלות פ"ז מ"ד: "אין לנפלים פתיחת הקבר עד שיעגילו ראש כפיקה", ובבכורות כב, א: "כי אתא רבין, פירשה משמי׳ דרבי יוחנן, של אשה כשל "שתי", ושל בהמה כשל "ערב", ומפרשה רבינו לענין פטירת רחם, שאינו פוטר מן הבכורה עד שיהיה הראש גדול כפיקה של ערב, אבל אם הוא פחות מזה אינו פוטר מן הבכורה (ורש"י שם פירשה לענין טומאה כמו באשה). ועי׳ בהשגות הראב"ד ובלחם־משנה כאן. וראה בפכ"ה מהל׳ טומאת מת ה"ח וה"ט, וב׳תוספות יום־טוב׳ אהלות פ"ז מ"ד.

11 **יד. מְבַכֶּרֶת[91] הַמְקַשָּׁה לֵילֵד - מְחַתֵּךְ אֵבֶר אֵבֶר**
12 **וּמַשְׁלִיךְ לַכְּלָבִים[92], וְהַבָּא אַחֲרָיו בְּכוֹר[93]. יָצָא רֻבּוֹ[94]**
13 **- הֲרֵי זֶה יִקָּבֵר[95], וְנִפְטְרָה מִן הַבְּכוֹרָה[96]. וְאִם חָתַךְ**
14 **אֵבֶר וְהִנִּיחוֹ[97], אֵבֶר וְהִנִּיחוֹ, עַד שֶׁהִשְׁלִים רֻבּוֹ - הֲרֵי**
15 **כָּל הָאֵיבָרִים צְרִיכִין קְבוּרָה, וְנִפְטְרָה מִן הַבְּכוֹרָה[98];**
16 **כֵּיוָן שֶׁיָּצָא רֻבּוֹ, בֵּין שָׁלֵם בֵּין מְחֻתָּךְ, וַהֲרֵי הוּא**
17 **לְפָנֵינוּ - נִתְקַדֵּשׁ לְמַפְרֵעַ.**

91) העומדת לילד בפעם הראשונה. 92) כשיוצא אבר שהוא מיעוט של הוולד, מחתכו ומשליכו לכלבים וכן כל אבר ואבר, והוא במשנה חולין סט, ב. לפי שכל זמן שלא יצא רוב הוולד, אינו קדוש בקדושת בכורה (רש"י שם). 93) במשנה, שם: "ונפטרה מן הבכורה". ומפרשה רבינו רק על מה שנאמר שם בסוף המשנה "יצא רובו הרי זה יקבר". ולא על תחילת המשנה, כשיצא חתוך אבר אבר והשליכם לכלבים, שכיון שאינו חשוב כיולד אינו פטר רחם, והבא אחריו בכור (עי׳ ש"ך יו"ד סי׳ שיט סק"ג). ודעת רש"י שם אינה כן. 94) וחתכו. 95) שביציאת הרוב חלה עליו קדושת בכור, ואנו קוראים עליו (דברים טו, יט) "אשר יוולד" (רש"י שם), ויקבר כדין בכור שמת, ראה למעלה פ"ג ה"ד. 96) במשנה, שם. 97) פירוש, שלא השליכו לכלבים. 98) כדברי רב הונא, בגמרא שם ע, א.

18 **טו. יָצָא שְׁלִישׁ[99] וּמְכָרוֹ לְנָכְרִי, וְחָזַר וְיָצָא שְׁלִישׁ**
19 **אַחֵר - נִתְקַדֵּשׁ לְמַפְרֵעַ[100] וְנִפְטְרָה מִן הַבְּכוֹרָה[101].**
20 **יָצָא שְׁלִישׁ דֶּרֶךְ דֹּפֶן[102] וּשְׁנֵי שְׁלִישִׁים דֶּרֶךְ רֶחֶם -**
21 **אֵינוֹ קָדוֹשׁ[103]; שֶׁהָרֹב הָרִאשׁוֹן[104] לֹא יָצָא דֶּרֶךְ רֶחֶם,**
22 **וּלְמַפְרֵעַ הוּא מִתְקַדֵּשׁ[105].**

99) שעדיין לא קדש בבכורה עד שיצא רובו. 100) מתחילת הלידה, ונתגלה כי מכירתו לגוי לא היתה מכירה כלל, שהרי אינו שלו, וכרב הונא ולא כרבה (חולין סט:). 101) שלש שנים אלו אין להן מקום כאן, כי אע"פ שלא נתקדשה למפרע – נפטרה מן הבכורה, והבא אחריו אינו בכור (׳כתר המלך׳), והן שייכות להלן בסוף ההלכה אחרי המילים "ולמפרע הוא מתקדש" (׳אור שמח׳, וראה להלן הערה קד). 102) שלא דרך הרחם, ראה למעלה פ"ב ה"ד. 103) גם זה מחלוקת בין רב הונא ורבה, ופסק כרב הונא. ראה למעלה בסמוך. 104) כלומר, השליש השני ביחד עם השליש הראשון. 105) כאן שייכות המילים "ונפטרה מן הבכורה" שנכתבו למעלה, שהרי גם יצא כולו דרך דופן – הבא אחריו אינו בכור, כמו שכתב רבינו למעלה פ"ב ה"ד (׳אור שמח׳).

23 **טז. יָצָא מִעוּט אֵבֶר גָּדוֹל, וַהֲרֵי זֶה הֵיוֹצֵא רֻבּוֹ שֶׁל**
24 **עֻבָּר[106] - נִפְטְרָה מִן הַבְּכוֹרָה[107], וְיִקָּבֵר הַיּוֹצֵא[108].**
25 **יָצָא חֲצִי הָעֻבָּר וְהוּא רֻבּוֹ שֶׁל אֵבֶר הַיּוֹצֵא[109] - הֲרֵי**
26 **זֶה סָפֵק אִם נִפְטְרָה מִן הַבְּכוֹרָה אוֹ לֹא נִפְטְרָה.**
27 **לְפִיכָךְ הַבָּא אַחֲרָיו סְפֵק בְּכוֹר.**

106) מדובר כשחתכו, ומיעוט העובר שנשאר בפנים ולא יצא דרך הרחם אלא דרך הדופן (ש"ך סי׳ שיט ס"ק יב). 107) אם ילדה לאחר מכן, שאין מיעוט זה של האבר שיצא, נגרר אחרי רוב אותו האבר שבפנים (חולין ע.). 108) כיון שחתכו. וראה למעלה הי"ד. 109) כלומר, בתוך החצי

הזה שיצא, נכלל רוב של אבר שמיעוטו נשאר בפנים, ונסתפקו (שם) אם המיעוט הזה שבפנים מצטרף לרוב האבר, ועל־ידי־זה הוא מרבה את החצי שיצא ועושה אותו לרוב, ונתקדש בבכורה, או לא. ואף כאן מדובר כשחתך היוצא, והחלק שבפנים יצא אחר־כך דרך הדופן (ש"ך, שם).

יז. בְּכוֹר[110] שֶׁכָּרְכוֹ[111] בְּסִיב[112] וְהוֹצִיאוֹ וְלֹא נָגַע בָּרֶחֶם, אוֹ שֶׁכָּרְכוֹ בְּשִׁלְיַת בְּהֵמָה[113] אַחֶרֶת, אוֹ שֶׁנִּכְרְכָה עָלָיו אֲחוֹתוֹ וְיָצָא[114], הוֹאִיל וְלֹא נָגַע בָּרֶחֶם מִכָּל מָקוֹם - הֲרֵי זֶה סְפֵק בְּכוֹר[115].

110) כל הלכה זו היא בעיא שלא נפשטה בגמרא שם. 111) כשיצא חלק ממנו, לפני שיצא רובו. 112) קרום דק הגדל והנכרך סביב הדקל (רש"י שם). 113) כלומר, בסיב שאינו מין בשר, אלא אפילו בשליא שהיא מין בשר, מסתפקים אנו שמא היא הציצה (אע"פ שכלל הוא בידינו "מין במינו אינו חוצץ", כמו שכתב רבינו בפ"ז מהל' לולב הי"ב). ובשלייתו לא הסתפקו, שכן הוא דרך הלידה, ואינה חוצצת (גמרא, שם). 114) כלומר, שעם הזכר נולדה גם נקבה, והיא נכרכה עליו באופן שהזכר לא נגע ברחם, כן הוא בגמרא שם: "כרכתו ואחותו והציאתו, מהו". וכגירסת 'רבינו חננאל' (מובא ב'תוספות' שם ד"ה כרכתו, "אחותו" במקום "ואחזתו"). 115) בכל אלו הסתפקו שם, אם זה נחשב לחציצה ואינו קדוש או שאין זה חציצה (ראה רש"י שם), ולא נפשטה הבעיא, ולכן פסק רבינו שהוא ספק בכור.

יח. הִדְבִּיק שְׁנֵי רְחָמִים זֶה לָזֶה[116] וְיָצָא מִזֶּה וְנִכְנַס לָזֶה[117] - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם נִפְטְרָה מִן הַבְּכוֹרָה הַבְּהֵמָה שֶׁנִּכְנַס בָּהּ הַבְּכוֹר, שֶׁהֲרֵי פָּטַר רֶחֶם[118]; אוֹ לֹא נִפְטְרָה עַד שֶׁיִּפְטֹר רַחְמָהּ וְלָדָהּ[119].

116) כשאחת מהן כורעת לילד (שם). 117) כשילדה יצא הוולד מן הרחם של זו ונכנס לרחם של השניה. 118) על־ידי־זה שנכנס לתוך רחמה ויצא ממנה. 119) כלומר, עד שוולד שלה יפטור רחמה, ולא שוולדה של אחרת יפטור רחמה.

יט. נִפְתְּחוּ[120] כָּתְלֵי בֵּית הָרֶחֶם וְיָצָא[121] - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם נִגִּיעַת רֶחֶם מְקַדֶּשֶׁת אוֹ אֲוִירוֹ[122].

120) כלומר, נתרחבו. 121) ובגלל שנתרחב הרחם, לא נגע הוולד בכותלי הרחם בעת שיצא. 122) שם, בעיא של רב אחא.

כ. נֶעֱקְרוּ כָּתְלֵי בֵּית הָרֶחֶם [וְנִתְּלוּ] בְּצַוָּארוֹ[123] - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם בִּמְקוֹמוֹ מְקַדֵּשׁ אוֹ מְקַדֵּשׁ אַף חוּץ לִמְקוֹמוֹ[124].

123) פירוש, שהרחם נעקר ממקום חיבורו ונתלה בצואר הוולד באופן שנסחב עם הוולד ביציאתו לאויר העולם ('רבינו גרשום' שם). 124) שם. בעיא של מר רב אשי.

כא. נִגְמְמוּ כָּתְלֵי בֵּית הָרֶחֶם[125] - אֵינוֹ קָדוֹשׁ[126]. נִפְרַץ מִקְצָתוֹ[127] וְעוֹמֵד מְרֻבֶּה עַל הַפָּרוּץ[128] וְיָצָא דֶּרֶךְ הַפָּרוּץ[129], אוֹ שֶׁהָיָה הַפָּרוּץ מְרֻבֶּה עַל הָעוֹמֵד וְיָצָא דֶּרֶךְ הָעוֹמֵד[130] - הֲרֵי זֶה סְפֵק בְּכוֹר[131].

125) "פירוש, נתעכלו שפתי בית הרחם" ('ערוך' ערך גם). 126) שם, אבעיא של רבי ירמיה מרבי זירא, ונפשטה בגמרא. 127) של הרחם. 128) החלק שנשאר בשלימות, מרובה על החלק הנפרץ. 129) שיש מקום לומר שכיון שהחלק השלם רב יותר מהנפרץ, הרי הוא כאילו כולו שלם. או שכיון שיצא דרך הפרוץ אין זו לידה (ראה רש"י, שם). 130) שיש מקום לומר כיון שהנפרץ הוא יותר מן החלק השלם, הרי הוא כאילו כולו נפרץ וכמו שיצא דרך הפרוץ, או אפשר שכיון שיצא דרך העומד, הרי זו לידה. 131) אבעיא של רבי זירא שם, ולא נפשטה.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ו'־י"ב סיון תשע"ו

יום ראשון ו' סיון ה'תשע"ו

מצות עשה קח. קא.

הַמִּצְוָה הַקּ"ח —— שֶׁצִּוָּנוּ בְּדִינֵי מֵי נִדָּה (מי הזאה, שמערבים בהן את אפר הפרה האדומה ומזים על טמא מת — אדם או כלי — לטהרו), הַמְּטַהֲרִים בְּאֹפֶן מְסֻיָּם וּמְטַמְּאִים בְּאֹפֶן אַחֵר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת מִצְוָה זוֹ (הלכות פרה אדומה). דַּע, שֶׁשְּׁלֹשָׁה עָשָׂר מִינֵי הַטֻּמְאוֹת הָאֵלֶּה שֶׁקָּדַם מִנְיָנָם, וְהֵם: טֻמְאַת נְבֵלָה וְטֻמְאַת שְׁרָצִים וְטֻמְאַת אֲכָלִים וְטֻמְאַת נִדָּה וְטֻמְאַת יוֹלֶדֶת וְטֻמְאַת צָרַעַת אָדָם וְטֻמְאַת צָרַעַת הַבֶּגֶד וְטֻמְאַת צָרַעַת הַבַּיִת וְטֻמְאַת הַזָּב וְטֻמְאַת הַזָּבָה וְטֻמְאַת שִׁכְבַת זֶרַע וְטֻמְאַת מֵת וְטֻמְאַת מֵי נִדָּה וְטָהֳרָתָם —— כָּל־אֶחָד מֵהֶם מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה, וּבְכָל־מִצְוָה מֵאֵלֶּה יֵשׁ מִקְרָאוֹת הַרְבֵּה וְדִינִים וּתְנָאִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּפָרָשַׁת "וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי" וּבְפָרָשַׁת "אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ" וּבְפָרָשַׁת "זֹאת תִּהְיֶה" וּבְפָרָשַׁת "וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָרָה אֲדֻמָּה"; וְאַרְבַּע פָּרָשִׁיּוֹת אֵלּוּ כּוֹלְלוֹת כָּל־הַמִּקְרָאוֹת שֶׁבָּאוּ בְּטֻמְאוֹת אֵלּוּ. אֲבָל דִּינֵי כָּל־הַמִּינִים הָאֵלֶּה וְהִלְכוֹת כָּל־מִין מֵהֶם —— הֲרֵי סֵדֶר טְהָרוֹת כּוֹלֵל כָּל־זֶה. מֵהֶם מִינִים שֶׁנִּתְיַחֲדוּ לָהֶם מַסֶּכְתּוֹת —— מֵהֶן מַסֶּכֶת טְהָרוֹת וּמַסֶּכֶת מַכְשִׁירִין וּמַסֶּכֶת עֻקְצִים, שֶׁשָּׁלֹשׁ מַסֶּכְתּוֹת אֵלּוּ כּוֹלְלוֹת טֻמְאַת אֳכָלִין בִּלְבַד, וּבִשְׁבִילָהּ נִתְחַבְּרוּ; אַךְ אִם נִזְדַּמֵּן בָּהֶם דִּין מִדִּינֵי שְׁאָר הַטֻּמְאוֹת, הֲרֵי לֹא בָּאוּ שָׁם

אֶלָּא בְּמִקְרֶה. בְּדוֹמֶה לְכָךְ כּוֹלֶלֶת מַסֶּכֶת נִדָּה כָּל־דִּינֵי מִצְוֹת טֻמְאַת נִדָּה וְזָבָה וְטֻמְאַת יוֹלֶדֶת, וּבְמַסֶּכֶת כְּרֵתוֹת יֵשׁ גַּם־כֵּן חֵלֶק מִדִּינֵי טֻמְאַת יוֹלֶדֶת. מַסֶּכֶת נְגָעִים כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי נִגְעֵי אָדָם וּבֶגֶד וָבָיִת; וּמַסֶּכֶת זָבִים כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי זָב וְזָבָה וְשִׁכְבַת זֶרַע; וּמַסֶּכֶת אֳהָלוֹת כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי טֻמְאַת מֵת; וּמַסֶּכֶת פָּרָה כּוֹלֶלֶת דִּינֵי מֵי נִדָּה לְטַמֵּא וּלְטַהֵר. אֲבָל טֻמְאַת נְבֵלָה וְטֻמְאַת שֶׁרֶץ לֹא יְחֻדוּ לָהֶן מַסֶּכְתּוֹת, אֶלָּא דִּינֵיהֶן מְפֻזָּרִים בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּסֵדֶר זֶה, רֻבָּם בְּמַסֶּכֶת כֵּלִים וּטְהָרוֹת. וְכֵן דִּבְּרוּ עַל שְׁאֵלוֹת רַבּוֹת מִסּוּג זֶה בְּמַסֶּכֶת עֵדֻיּוֹת. וּכְבָר פֵּרַשְׁנוּ אָנוּ סֵדֶר זֶה כֻּלּוֹ, כְּלוֹמַר: סֵדֶר טְהָרוֹת, פֵּרוּשׁ שֶׁאֵין צָרִיךְ לְעַיֵּן בְּסֵפֶר אַחֵר עִמּוֹ בְּשׁוּם דָּבָר מֵעִנְיְנֵי הַטֻּמְאָה וְהַטָּהֲרָה.

הַמִּצְוָה הַק"א — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת אָדָם מְצֹרָע (שנראתה לבנונית בעורו) טָמֵא [מְטַמֵּא]. וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי צָרַעַת אָדָם: מַה מִּמֶּנָּה טָמֵא וּמַה מִּמֶּנָּה טָהוֹר, מַה מִּמֶּנָּה צָרִיךְ הֶסְגֵּר (שבעת ימים), וּמַה שֶּׁאֵינוֹ צָרִיךְ, וּמַה שֶּׁצָּרִיךְ עִם הַהֶסְגֵּר — גִּלּוּחַ, כְּלוֹמַר: תִּגְלַחַת (מסביב) הַנֶּתֶק (שמו של נגע כשהוא במקום שער) — וְזוּלַת זֶה מִפְּרָטֵי דִּינָיהָ וְאֵיכוּת טֻמְאָתָהּ.

יום שני ז' סיון ה'תשע"ו
מצות לא תעשה שח. שז.

הַמִּצְוָה הַש"ח — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּתְלוֹשׁ סִימָנֵי צָרַעַת אוֹ לִכְוֹתָם (באש) כְּדֵי שֶׁיִּשְׁתַּנֶּה מַרְאֶה, וְהוּא אָמְרוֹ: "הִשָּׁמֶר בְּנֶגַע־הַצָּרַעַת" (דברים כד, ח). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת תצא שם): "'הִשָּׁמֶר בְּנֶגַע הַצָּרַעַת' (דברים כד, ח) — בְּלֹא־תַעֲשֶׂה". וּלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה (נגעים פרק ז משנה ד): "הַתּוֹלֵשׁ סִימָנֵי טֻמְאָה וְהַכּוֹוֶה אֶת־הַמִּחְיָה (הבשר החי שבנגע) — עוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה" וְלוֹקֶה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ.

הַמִּצְוָה הַש"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּגַלֵּחַ שְׂעַר הַנֶּתֶק (נגע בשער), וְהוּא אָמְרוֹ: "וְאֶת־הַנֶּתֶק לֹא יְגַלֵּחַ" (ויקרא יג, לג). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת תזריע): "מִנַּיִן לְתוֹלֵשׁ סִימָנֵי טֻמְאָה מִתּוֹךְ נִתְקוֹ שֶׁעוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה? שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֶת־הַנֶּתֶק לֹא יְגַלֵּחַ".

יום שלישי ח' סיון ה'תשע"ו
מצות עשה קיב.

הַמִּצְוָה הַקי"ב — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לַעֲשׂוֹת הֶכֵּר בַּמְּצֹרָע כְּדֵי שֶׁיִּפָּרְשׁוּ מִמֶּנּוּ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְהַצָּרוּעַ אֲשֶׁר־בּוֹ הַנֶּגַע בְּגָדָיו יִהְיוּ פְרֻמִים וְרֹאשׁוֹ יִהְיֶה פָרוּעַ וְעַל־שָׂפָם יַעְטֶה וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא" (ויקרא יג, מה). וְהָרְאָיָה שֶׁזּוֹהִי מִצְוַת עֲשֵׂה הִיא אָמְרָם בְּסִפְרָא (תזריע): "לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (בכהן גדול) "רֹאשׁוֹ לֹא יִפְרָע וּבְגָדָיו לֹא יִפְרוֹם" (שם כא, י), יָכוֹל אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא מְנֻגָּע? וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם: "בְּגָדָיו יִהְיוּ פְרוּמִים וְרֹאשׁוֹ יִהְיֶה פָרוּעַ" בְּכָל־אָדָם חוּץ מִכֹּהֵן גָּדוֹל, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר בּוֹ הַנֶּגַע" — אַף כֹּהֵן גָּדוֹל יִהְיוּ בְגָדָיו פְּרוּמִים, קְרוּעִים, וְרֹאשׁוֹ יִהְיֶה פָּרוּעַ, יְגַדֵּל פֶּרַע (כך נקרא שער הגדל פרא). בָּרוּר, אִם כֵּן, שֶׁפְּרִימָה אוֹ פְּרִיעָה שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל בְּלֹא־תַעֲשֶׂה, וְהַכְּלָל הוּא אֶצְלֵנוּ: "כָּל־מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא עֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה, אִם אַתָּה יָכוֹל לְקַיֵּם אֶת־שְׁנֵיהֶם מוּטָב; וְאִם לָאו יָבוֹא עֲשֵׂה וְיִדְחֶה אֶת־לֹא־תַעֲשֶׂה". וְכֵיוָן שֶׁמָּצָאנוּ שֶׁהֵם אוֹמְרִים, כִּי כֹּהֵן גָּדוֹל אִם נִצְטָרַע פּוֹרֵעַ וּפוֹרֵם, הֲרֵי רְאָיָה שֶׁזּוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה. וּכְבָר נִמְסַר לָנוּ בַּקַּבָּלָה, שֶׁגַּם שְׁאָר טְמֵאִים צְרִיכִים לַעֲשׂוֹת לְעַצְמָם הֶכֵּר, כְּדֵי שֶׁיִּפָּרְשׁוּ בְּנֵי אָדָם מֵהֶם. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (שם): "טְמֵא מֵת וּבוֹעֵל נִדָּה וְכָל־הַמְטַמְּאִין אֶת־הָאָדָם מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא". עִנְיָנוֹ: כָּל־טָמֵא (שאינו פורם) צָרִיךְ לְהַכְרִיז עַל עַצְמוֹ שֶׁהוּא טָמֵא, וְהוּא: (שצריכין היכר כלומר, או שיכריז בפה מלא, והיינו בשאר טמאים ובמצורעת, או כבמצורע ש"יכריז" באמצעות סימני פריעה ופרימה שאז אין אלא צורך להכריז ממש בפה) שֶׁיָּשִׂים לְעַצְמוֹ הֶכֵּר הַמַּרְאֶה שֶׁהוּא טָמֵא וְשֶׁהֻנּוֹגֵעַ בּוֹ נִטְמָא, כְּדֵי שֶׁיִּבָּדְלוּ מִמֶּנּוּ. וּכְבָר נִתְבָּאֵר שֶׁהֶכֵּר זֶה שֶׁל מְצֹרָע אֵין כֻּלּוֹ (כל סימני ההיכרות) חוֹבָה לְנָשִׁים, וְהוּא אָמְרָם (סוטה כג.): "הָאִישׁ פּוֹרֵעַ וּפוֹרֵם וְאֵין הָאִשָּׁה פּוֹרַעַת וּפוֹרֶמֶת" אֲבָל עוֹטָה (מכסה בבגדיה) עַל שָׂפָם וּמוֹדִיעָה עַל עַצְמָהּ (בהכרזה ממש בפה) כְּשֶׁאָר הַטְּמֵאִים (ובהל' טומאת צרעת פרק ו הלכה ה פסק דאינה עוטה).

יום רביעי ט' סיון ה'תשע"ו
מצות עשה קי.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מֵאָה וְעֶשֶׂר — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁתְּהֵא הַטָּהֲרָה מִן־הַצָּרַעַת עַל יְדֵי הַמַּעֲשֶׂה הַמִּפֹּרָשׁ בַּמִּקְרָא (ויקרא יד), וְהוּא: עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנֵי תוֹלַעַת (פיסת צמר צבועה במיץ אדום — היוצא מגרגירים המתאפיינים בתופעה שתולעת זעירה מצויה בכל אחד —) וּשְׁתֵּי צִפֳּרִים וּמַיִם חַיִּים, וְשֶׁיַּעֲשֶׂה בָּהֶם כֹּל מַה־שֶּׁנִּזְכָּר. וּבְמַעֲשֶׂה הַזֶּה עַצְמוֹ יִטְהַר הָאָדָם וְהַבַּיִת. כְּמוֹ שֶׁבֵּאֵר הַכָּתוּב. הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁמִּינֵי הַדְּבָרִים הַמִּטַּהֲרִים מִן־הַטֻּמְאָה לְפִי תּוֹרָתֵנוּ, הֵם שְׁלֹשָׁה מִינִים: אֶחָד כְּלָלִי וּשְׁנַיִם הַמְיֻחָדִים לִשְׁנֵי מִינִים מִמִּינֵי הַטֻּמְאוֹת. הַכְּלָלִי — הוּא הַטָּהֲרָה בַּמַּיִם, שֶׁכָּל־טָמֵא לֹא תֵּשֵׁג לוֹ הַטָּהֲרָה אֶלָּא אַחַר שֶׁיִּטַּהֵר בַּמַּיִם; וְהַמִּין הַשֵּׁנִי — מֵי נִדָּה (מי הזאה עם אפר הפרה), וְהוּא דָּבָר מְיֻחָד לְטֻמְאַת מֵת; וְהַמִּין הַשְּׁלִישִׁי עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנֵי תוֹלַעַת וּשְׁתֵּי צִפֳּרִים וּמַיִם חַיִּים. וְהוּא דָּבָר מְיֻחָד לַצָּרַעַת. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ כָּל־דִּינֵי

1 מִצְוָה זוֹ, כְּלוֹמַר: טָהֲרַת מְצֹרָע הָרִאשׁוֹנָה — בְּמַסֶּכֶת
2 נְגָעִים (פרק יד).

יום חמישי י' סיון ה'תשע"ו

מצות עשה קיא.

הַמִּצְוָה הַקי"א — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוָּה הַמְּצֹרָע לְהִתְגַּלֵּחַ, וְהִיא לוֹ הַטָּהֲרָה הַשְּׁנִיָּה (שלב שני. אחרי מה שמבואר במצוה קי — שיעור קטז), כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּסוֹף נְגָעִים (פרק יד), וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יְגַלַּח" (ויקרא יד, ט). וּכְבָר הִזְכַּרְנוּ מִקֹּדֶם (מצות עשה צג) אֶת־דִּבְרֵיהֶם (ספרא ויקרא יד, ט): "שְׁלֹשָׁה מְגַלְּחִין וְתִגְלַחְתָּן מִצְוָה: הַנָּזִיר וְהַמְּצֹרָע וְהַלְוִיִּם". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסוֹף נְגָעִים. וְכָאן אֲבָאֵר לְךָ מֵאֵיזֶה טַעַם מָנִינוּ תִּגְלַחַת מְצֹרָע מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ (מצות עשה עז), וְלֹא עָשִׂינוּ כֵּן בַּנָּזִיר אֶלָּא קָבַעְנוּ תִּגְלַחְתּוֹ וַהֲבָאַת קָרְבְּנוֹתָיו כְּמִצְוָה אַחַת (מצות עשה צג) — שֶׁהַמְּצֹרָע, אֵין קֶשֶׁר בֵּין תִּגְלַחְתּוֹ לַהֲבָאַת קָרְבְּנוֹתָיו, וְהַתַּכְלִית הַמֻּשֶּׁגֶת מִתִּגְלַחְתּוֹ אֵינָהּ הַתַּכְלִית הַמֻּשֶּׁגֶת מֵהֲבָאַת קָרְבְּנוֹתָיו לְפִי שֶׁהַמְּצֹרָע, טָהֲרָתוֹ תְּלוּיָה בְּתִגְלַחְתּוֹ (והבאת קרבנותיו למטרה שונה — לאכול קדשים). וּבְפֶרֶק ו' מִנְּזִירוּת (מד:) אָמְרוּ: "מַה בֵּין נָזִיר לִמְצֹרָע? אֶלָּא שֶׁזֶּה טָהֲרָתוֹ תְּלוּיָה בְּיָמָיו (בימי נזרו), כְּלוֹמַר: הַנָּזִיר, וּמְצֹרָע טָהֲרָתוֹ תְּלוּיָה בְּתִגְלַחְתּוֹ": אִם גִּלַּח הַמְּצֹרָע וְנִשְׁלְמָה תִּגְלַחְתּוֹ הַשְּׁנִיָּה — טָהַר מִלְּטַמֵּא כַּשֶּׁרֶץ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּסוֹף נְגָעִים, וְיִשָּׁאֵר מְחֻסַּר כִּפּוּרִים עַד שֶׁיָּבִיא קָרְבְּנוֹתָיו כִּשְׁאָר מְחֻסְּרֵי כִּפּוּרִים, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר שָׁם. לָכֵן, תַּכְלִית תִּגְלַחְתּוֹ הִיא טָהֲרָתוֹ מִלְּטַמֵּא כַּשֶּׁרֶץ, בֵּין שֶׁהֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו וּבֵין שֶׁלֹּא הֵבִיא; וְאִלּוּ תַּכְלִית הֲבָאַת קָרְבְּנוֹתָיו הִיא לְהַשְּׁלִים כַּפָּרָתוֹ כִּשְׁאָר מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה, כְּלוֹמַר: זָב וְזָבָה וְיוֹלֶדֶת (שאף שנטהרו אין מושלמת כפרתן לאכול בקדשים וכדומה, עד שיביאו קרבנותיהם). וּכְבָר הִזְכַּרְנוּ קֹדֶם לָכֵן (מצות עשה עה) אֶת־דִּבְרֵיהֶם: "אַרְבָּעָה מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה", וְשָׁם נִתְבָּאֵר, שֶׁאֵין הַנָּזִיר מְחֻסַּר כַּפָּרָה, אֶלָּא אוֹתָם הַמַּעֲשִׂים בִּכְלָלוּתָם (ביחד), כְּלוֹמַר: הַתִּגְלַחַת וַהֲבָאַת קָרְבָּן — מַתִּירִים לוֹ לִשְׁתּוֹת יַיִן. וְאֵין אֶחָד מֵהֶם מַסְפִּיק בִּלְעֲדֵי הַשֵּׁנִי, אֶלָּא הַתִּגְלַחַת קְשׁוּרָה בַּקָּרְבָּן וְהַקָּרְבָּן קָשׁוּר בַּתִּגְלַחַת, וּבְכֻלָּם יַחַד תֵּשֵׁג הַתַּכְלִית הָאַחַת, וְהִיא: שֶׁיֵּתְּרוּ לוֹ דְּבָרִים שֶׁהָיוּ אֲסוּרִים עָלָיו בִּימֵי נְזִירוּתוֹ. וּבְפֶרֶק ו' מִנְּזִירוּת (מו.) אָמְרוּ: "גִּלַּח עַל הַזֶּבַח וְנִמְצָא פָּסוּל — תִּגְלַחְתּוֹ פְּסוּלָה וּזְבָחָיו לֹא עָלוּ לוֹ". הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁהַתִּגְלַחַת הִיא מִתְּנָאֵי הַזֶּבַח וְהַזֶּבַח מִתְּנָאֶיהָ. וְנִתְבָּאֵר עוֹד בַּתּוֹסֶפְתָּא (נזיר טו.): "שֶׁנָּזִיר שֶׁכָּלוּ (שהסתיימו) יָמָיו אָסוּר לְגַלֵּחַ וְלִשְׁתּוֹת יַיִן וּלְהִטַּמֵּא לַמֵּתִים" עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה כָּל־אוֹתָם הַמַּעֲשִׂים וְהֵם (הקרבנות, נקראים) תִּגְלַחַת טָהֲרָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפֶרֶק ו' מִנְּזִירוּת, וְהוּא שֶׁיְּגַלֵּחַ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְיִזְרוֹק שְׂעָרוֹ תַּחַת הַדּוּד וְיַקְרִיב אֶת־הַקָּרְבָּנוֹת, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּכָּתוּב. וְאַתָּה תִּמְצָאֵם (שחז"ל) בְּרֹב הַמְּקוֹמוֹת קוֹרְאִים לַהֲבָאַת הַקָּרְבָּנוֹת 'תִּגְלַחַת'. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ בִּמְקוֹמוֹת בַּמִּשְׁנָה (נזיר פרק ב משנה ה — יא:) (מי שמתבטא בלשון) "הֲרֵינִי נָזִיר וְעָלַי לְגַלֵּחַ נָזִיר (אחר)", הַכַּוָּנָה בָּזֶה: שֶׁיָּבִיא קָרְבְּנוֹת נָזִיר וְיַקְרִיבֵם בַּעֲדוֹ (הנזיר האחר). הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ שֶׁהַתִּגְלַחַת הִיא בִּטּוּי לַהֲבָאַת הַקָּרְבָּנוֹת. וְהַטַּעַם בְּכָךְ, שֶׁהֵם חֵלֶק מִמֶּנָּה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְעַל־יְדֵי הַכֹּל יַחַד יִסְתַּלֵּק דִּין הַנְּזִירוּת וְיִשְׁתֶּה הַנָּזִיר יַיִן. אֲבָל תִּגְלַחַת טֻמְאָה חֲרֵי הִיא מֵהִלְכוֹת הַמִּצְוָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ לְעֵיל (מצות עשה צג).

יום שישי י"א סיון ה'תשע"ו

מצות עשה קב. קג.

הַמִּצְוָה הַק"ב — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת בֶּגֶד מְנֻגָּע טָמֵא [מְטַמֵּא]. וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי צָרַעַת בְּגָדִים: אֵיךְ מְטַמְּאִים וְאֵיךְ מְטַמְּאִים, מַה מֵּהֶם צָרִיךְ הֶסְגֵּר אוֹ קְרִיעָה אוֹ שְׂרֵפָה אוֹ רְחִיצָה וְטָהֲרָה וְזוּלַת זֶה, מִכֹּל מַה־שֶּׁנֶּאֱמַר בַּכָּתוּב וּמִמַּה שֶׁבָּא בַּקַּבָּלָה (מסכת נגעים פרק יא).

הַמִּצְוָה הַק"ג — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת בַּיִת מְנֻגָּע טָמֵא [מְטַמֵּא] וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת טֻמְאַת בָּתִּים: אֵיזֶה מֵהֶם צָרִיךְ הֶסְגֵּר אוֹ נְתִיצַת הַקִּירוֹת אוֹ נְתִיצַת כֻּלּוֹ, בַּמֶּה מִטַּמֵּא וְאֵיךְ מְטַמֵּא.

יום שבת קודש י"ב סיון ה'תשע"ו

מצות עשה צט.

הַמִּצְוָה הַצ"ט — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת הַנִּדָּה טְמֵאָה [מְטַמְּאָה]. וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת טֻמְאַת נִדָּה וְכָל־דִּינֶיהָ.

ישעיה פרק כז א־ה

א בַּיּוֹם הַהוּא יִפְקֹד יְהוָה בְּחַרְבּוֹ הַקָּשָׁה וְהַגְּדוֹלָה וְהַחֲזָקָה עַל לִוְיָתָן נָחָשׁ בָּרִחַ וְעַל לִוְיָתָן נָחָשׁ עֲקַלָּתוֹן
וְהָרַג אֶת־הַתַּנִּין אֲשֶׁר בַּיָּם: (ס) ב בַּיּוֹם הַהוּא כֶּרֶם חֶמֶר עַנּוּ־לָהּ: ג אֲנִי יְהוָה נֹצְרָהּ לְרְגָעִים אַשְׁקֶנָּה
פֶּן יִפְקֹד עָלֶיהָ לַיְלָה וָיוֹם אֶצֳּרֶנָּה: ד חֵמָה אֵין לִי מִי־יִתְּנֵנִי שָׁמִיר שַׁיִת בַּמִּלְחָמָה אֶפְשְׁעָה בָּהּ אֲצִיתֶנָּה
יָּחַד: ה אוֹ יַחֲזֵק בְּמָעוּזִּי יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם לִי שָׁלוֹם יַעֲשֶׂה־לִּי:

רש"י

(א) על לויתן נחש בריח וגו'. תרגום יונתן על מלכא דאתרברב כפרעה מלכא קדמאה ועל מלכא דאתגאי כסנחרב מלכא תנינא, בריח ל' פשוט כבריח הזה לפי שהוא ראשון: **עקלתון.** לשון כפול לפי שהוא שני, ואומר אני לפי שאלו שלש אומות חשובות מצרים ואשור ואדום לכך אמר על אלו כמו שאמר בסוף הענין ובאו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים: **לויתן נחש בריח.** הוא מצרים: **לויתן נחש עקלתון.** הוא אשור: **והרג את התנין אשר בים.** היא יושבת בלב ימים וכן כתיים קרויים איי הים: **(ב) ביום ההוא.** בעת הגאולה ישירו לישראל זו היא כרם חמר הוציאה יינה הטוב, חמר וינוש בלע"ז: **(ג) אני ה' נוצרה.** בעת הגלות: **לרגעים אשקנה.** מעט מעט אני משקה אותה כוס פורענות הבאה עליה פן אפקד עליה בבת אחת ואכלנה לכך לילה ויום אני מתבונן בה ויונתן תירגם אם לא שאני פוקד עליהם עונות שהם מרגילים לפני לילה ויום הייתי מגין עליהם: **(ד) חמה אין לי.** אין לי פה להגביר חמתי על העכו"ם לפי שאף ישראל חוטאין ומדת הדין מקטרגת: **מי יתנני שמיר שית במלחמה.** בבני מלחמתי והוא ישמעאל מי יתנני ואוכל לפקוד עליהם ולא תוכל מדת הדין למחות שישובו ישראל בתשובה והיא נותנת אותי שמיר ושית בבני מלחמה אפסע פסיעה על מדת הדין ואפקוד עליהם אף יתרון ונוספות על עונם ואציתם יחד כן תרגום יונתן על האומות ורז"ל פירשו על ישראל והוא מוסב על הכר' חמה אין לי בכל הכעסים שהכעסני הכרם הזאת לא אוכל לשפוך חמתי לבערה מפני השבועה שנשבעתי לאבותיהם מי יתנני כימים שעברו לולי השבועה הייתי שמיר ושית ופושע בכרם ואציתנה יחד: **(ה) או יחזק במעוזי.** או ל' אם כמו או נודע כי שור נגח הוא (שמות כא) או יחזיק עמי במעוזי שלא יבקש מעוז אלא מעוזי אז יעשה שלום לי להניח דעתי ואפי שמתקשקשת בי על שאיני נוקם בצרי ואנקם בהם: **שלום יעשה לי.** ממדת הדין שלא יוכל לקטרג ולומר מה נשתנו אלו מאלו:

מצודת דוד

(א) יפקוד ה'. ישגיח להכות בחרבו: **על לויתן נחש בריח.** הוא משל על ישמעאל שהוא מבריח ברוב הישוב מהקצה אל הקצה כמו הלויתן שמבריח את הים מהקצה אל הקצה: **ועל לויתן נחש עקלתון.** הוא משל על שהוא מעוקל במעשיו כמו הלויתן שבעבור רוב ארכו מעקל עצמו במקומות מהים: **התנין אשר בים.** הוא משל על יתר האומות השוכנים באיי הים שאינם לא מאמונתם ולא מהמונם: **(ב) כרם חמר ענו לה.** כולם ירימו קול על ישראל לומר שהוא כרם המוציא יין משובח לא כמו לשעבר שנאמר בה ויקו לעשות ענבים ויעש באושים (לעיל ה): **(ג) אני ה' נוצרה.** מעתה אשמרה לא כמו לשעבר שנאמר בה הסר משוכתו והיה לבער וגו': **לרגעים אשקנה.** בכל רגע אשקה אותה במי מטר ולא כמו לשעבר שנאמר בה ועל העבים אצוה מהמטיר עליו מטר: **פן יפקוד עליה.** כי פן יהיה נחסר העלים שלה ע"י כמישה לכן אצרנה לילה ויום להשקותה בזמנה ורצה לומר אחוס אף על העלין וכל שכן על הענבים והוא דרך משל לומר אשפיע להם הרבה טובה מגדוליהם ועד קטניהם: **(ד) חמה אין לי.** גם מאז לא הערתי עליהם כל חמתי כי אם הייתי מעיר כל חמתי אז מי הוא שיתן לי שמיר ושית כלומר זה הכרם שנתן לי מאז שמיר ושית במקום ענבים אם היה לי חמה מרובה הייתי פוסע בה פסיעה אחת והייתי שורפה כולה כאחד במלחמה כשאני נלחם עמה להפרע ממנה על עוונותיה: **(ה) או יחזיק במעוזי.** ר"ל או הייתי שורפה כאחת או היה כ"א שב מדרכו לאחוז במעוז שלי היא התורה שהיא לחוזק ועוז: **יעשה שלום לי.** אז היה עושה שלום עמדי ולא הייתי נלחם בו: **שלום וכו'.** כפל הדבר לחוזק הענין:

מצודת ציון

(א) יפקוד. ענין השגחה: **לויתן.** הוא הדג הגדול שבים וכן תמשוך לויתן בחכה (איוב מ): **נחש.** הלויתן הוא דומה לנחש: **ברח.** כענין מטה ההושם לסגור השער ומבריח מקצה השער עד קצהו ולכן יקרא הלויתן בריח כי מבריח מקצה הים עד קצהו: **עקלתון.** ענין עקום ועוות כמו ארחות עקלקלות (שופטים ה): **התנין.** כן נקרא הדג הדומה למראית הנחש וכן התנינים הגדולים (בראשית א): **(ב) חמר.** ענינו יין משובח כמו תשתה חמר (דברים לב): **ענו.** ענין הרמת קול כמו וענו הלוים וגו' קול רם (שם כז): **לה.** עליה: **(ג) נוצרה.** ענין שמירה כמו נוצר חסד (שמות לד): **לרגעים.** מל' רגע: **יפקד.** ענין חסרון כמו כי יפקד מושבך (ש"א כ): **עליה.** עלי הגפנים: **אצרנה.** אשמרנה: **(ד) חמה.** ענין כעס: **שמיר שית.** כמו שמיר ושית ותחסר הוי"ו והם מיני קוצים וכן ועלה שמיר ושית (לעיל ה): **אפשעה.** כמו אפסעה בסמ"ך וענינו פסיעת הרגל: **אציתנה.** ענין הדלקה והבערה כמו ותצת בסבכי היער (לעיל ט): **(ה) יחזק.** ענין אחיזה כמו ויחזיקו האנשים בידו (בראשית יט): **במעוזו.** מלשון עוז וחוזק וכן נקראה התורה כמו שכתוב ה' עוז לעמו יתן (תהלים כט):

איוב פרק ג א־ט

א אַחֲרֵי־כֵן פָּתַח אִיּוֹב אֶת־פִּיהוּ וַיְקַלֵּל אֶת־יוֹמוֹ: (פ) ב וַיַּעַן אִיּוֹב וַיֹּאמַר: ג יֹאבַד יוֹם אִוָּלֶד בּוֹ וְהַלַּיְלָה
אָמַר הֹרָה גֶבֶר: ד הַיּוֹם הַהוּא יְהִי חֹשֶׁךְ אַל־יִדְרְשֵׁהוּ אֱלוֹהַּ מִמַּעַל וְאַל־תּוֹפַע עָלָיו נְהָרָה: ה יִגְאָלֻהוּ
חֹשֶׁךְ וְצַלְמָוֶת תִּשְׁכֹּן־עָלָיו עֲנָנָה יְבַעֲתֻהוּ כִּמְרִירֵי יוֹם: ו הַלַּיְלָה הַהוּא יִקָּחֻהוּ אֹפֶל אַל־יַחֵד בִּימֵי שָׁנָה
בְּמִסְפַּר יְרָחִים אַל־יָבֹא: ז הִנֵּה הַלַּיְלָה הַהוּא יְהִי גַלְמוּד אַל־תָּבֹא רְנָנָה בוֹ: ח יִקְּבֻהוּ אֹרְרֵי־יוֹם
הָעֲתִידִים עֹרֵר לִוְיָתָן: ט יֶחְשְׁכוּ כוֹכְבֵי נִשְׁפּוֹ יַקַּוֶּה־לָּאוֹר וָאָיִן וְאַל־יִרְאֶה בְּעַפְעַפֵּי־שָׁחַר:

רש"י

(ב) מענה איוב, ויען. ויצעק שכל ענייה האמורה בתורה אינה אלא לשון הרמת קול ואב לכולם וענו הלוים קול רם (דברים כז): **(ג) אולד בו.** לשון עתיד שהיה אומר הלואי ויאבד היום שהייתי עתיד להולד בו ואז לא הייתי נולד: **והלילה.** אף היא תאבד: **אמר.** שיאמר המבשר אשר עליו הדבר מוטל: **הורה גבר.** שעיבר אבי את אמי, בנקבה נוהג לומר הורתה ובזכר נוהג לומר הורה את הנקבה: **והלילה אמר.** זה א׳ מן המקומות שחיסר המקרא את דבריו מפני שלא הוצרך לפרש מי הוא ומליצתו אמר האומר, (ודומה לו הירוצין בסלע סוסים אם יחרוש בבקרים) היה לו לומר אם יחרוש אדם בבקרים ורז״ל אמרו מלאך הממונה על ההריון לילה שמו: **(ד) היום ההוא יהי חשך.** תמיד בכל שנה כשיגיע אותו יום: **אל ידרשהו אלוה ממעל.** לטובה: **ואל תופע עליו.** נהרה אורה כמו צוהר ומתרגמינן ניהור: **(ה) יגאלהו.** כמו לחם מגואל (מלאכי א) במה גאלנוך (שם) והוא ל׳ ליכלוך: **צלמות.** צל של מות (חשך) שאינו מאיר לעולם: **עננה.** אפילה: **כמרירי יום.** שדים המושלים בצהרים כמו קטב מרירי והוא מושל בצהרים שנאמר ומקטב ישוד צהרים (תהלים צא): **(ו) אל יחד.** אל ישמח כמו ויחד יתרו (שמות יח) (פ״א אל יתאחד סא״א): **(ז) גלמוד.** יחיד, וחסר מאדם ומכל בריה: **(ח) יקבוהו.** יקללוהו כמו קבה לי (במדבר כב): **אוררי יום.** המקללים את ימיהם, לפי שהם מכוונים לקלל קללה מתוך צערם: **העתידים עורר לויתן.** להיות עירירים במחברתם ליחד ליווי שלהם מחברת איש ואשתו מאין בנים, ובגמ׳ ירושלמי ראיתי עורר לויתן לקונן על ליווי שלהם כשימות כמו לא יערער על מתו: **(ט) נשפו.** חשך אישונו: **בעפעפי.** בזהרורי כמו ועפעפינו יזלו מים (ירמי׳ ט):

מצודת דוד

(א) אחרי כן. כאשר חלפו שבעת הימים: **ויקלל את יומו.** אשר נולד בו בחושבו שכל מקרי האדם המה מוגבלים ומסודרים לפי מערכות הכוכבים בעת הלידה וההריון ולזה הוכח גם הוא במכאוב כי לא מצא בעצמו עון אשר יחטא ואשם ולכן ממרירות לב קלל יומו על כי בו הורו מערכות הכוכבים בו לרעה: **(ג) יאבד.** היום אשר נולדתי בו יהיה אבוד ר״ל בכל שנה כשיבוא היום ההוא יהיה בו חושך עד שיהיה אבוד ממנו שם יום: **והלילה אמר הורה גבר.** ר״ל וכ״כ תהיה אבודה הלילה אשר המשכיל לדעת מתי היתה זמן העבור אמר באותה הלילה עיבר אבי את אמי (כי זמן הלידה נראה וידוע לכל אבל זמן העיבור לא יבין כ״א המשכיל בחכמה): **(ד) אל ידרשהו.** להשפיע בו טובה ממעל: **ואל תופע.** לא תזריח בו אורה: **(ה) יגאלוהו חשך וצלמות.** ילכלך ויטנף אותו ותשכון עליו חשכת הענן: **יבעתוהו.** יפחדוהו תוקף חמימות היום, ר״ל האידים העולים בסיבת תוקף החום ימנעו אורו: **(ו) הלילה ההוא.** אשר עיבר בו אבי את אמי: **יקחהו אופל.** האופל יקח אותו לחלקו לישמש בו: **אל יחד.** אל יתאחד בימי שנה להתחבר עמהם להיות כמותם ואל יבוא בימי מספר החדשים וכפל הדבר במ״ש: **(ז) יהי גלמוד.** כ״כ יגדל בו החשך עד שיהיה יחידי ר״ל לא ילכו בו חבורות אנשים יחד לטייל ולא תבוא בו א״כ רננה כי דרך חבורות אנשים ההולכים יחד לטייל אשר ישירו וירננו בדרך מהלכם אבל כשלא ילכו בו חבורות לא ישמע בו רננה: **(ח) יקבהו וגו׳.** הספדנים המאררים בהספדם את יום מיתת המת אשר יספדוהו ומוכנים המה לעורר אבלות ולמדו לשונם לארר ולקלל המה יקבוהו את הלילה ההוא: **(ט) כוכבי נשפו.** אף הכוכבים הגדולים הנראים בתחלת הלילה ובסופו גם המה יהיו חשוכים בהלילה ההוא עם כי אורם רב עד שלא ימנע הראותם בעבור קצת האורה אשר היא בתחלת הלילה ובסופו: **יקו.** הלילה ההוא יקוה שיבא אחריו אור השמש ולא יהיה כי לא תזרח השמש ביום שלאחריו ואפ׳ בבקיעת השחר וזהרו לא יראה הלילה ההוא כי לא יאיר אחריו אור השחר:

מצודת ציון

(ב) ויען. עניינו הרמת קול וכן וענו הלוים וגו׳ קול רם (דברים כז): **(ג) אולד.** אמר דבריו כאלו ידבר קודם הלידה: **(ד) תופע.** תזרח כמו הופיע מהר פארן (שם לג): **נהרה.** אורה כמו ונהורא עמיה שרא (דניאל ב): **(ה) יגאלהו.** כמו יגעלהו בעי״ן ועניינו טנוף ולכלוך וכן לחם מגואל (מלאכי א): **וצלמות.** צלו של מות הוא חשכת הקבר: **יבעתוהו.** מל׳ בעתה וחרדה: **כמרירי.** ענין חמימה כמו כתנור נכמרו (איכה ה) ובאה בהכפל למ״ד הפעל על משקל סגריר (משלי כז): **(ו) אופל.** חשך עב: **יחד.** מל׳ אחד: **(ז) גלמוד.** יחידי כמו עדת חנף גלמוד (לקמן טו): **(ח) יקבהו.** ענין קללה כמו לכה קבה לי (במדבר כב): **העתידים.** המוכנים כמו להיות עתידים ליום הזה (אסתר ג): **עורר.** מל׳ התעוררות: **לויתן.** ענין אבלות ובירושלמי לא תעורר אשה לויתה במועד (מ״ק פרק משקין): **(ט) נשפו.** תחלת הלילה וסופו שניהם קרואים נשף ובדרז״ל תרי נשפי הוו וכו׳ (ברכות ג) והוא ענין חשך כמו בנשף בערב יום (משלי ז): **בעפעפי.** הוא אישון העין והושאל לבקיעת אור השחר והוא האור הנוצץ בפאת המזרח טרם יגלה השמש שהוא נראה כפתיחת העין:

פרק חמישי

א הַלּוֹקֵחַ מִן הַנִּחְתּוֹם, כֵּיצַד הוּא מְעַשֵּׂר? נוֹטֵל כְּדֵי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וְחַלָּה, וְאוֹמֵר: "אֶחָד מִמֵּאָה מִמַּה שֶׁיֵּשׁ כָּאן, הֲרֵי בְּצַד זֶה מַעֲשֵׂר, וּשְׁאָר מַעֲשֵׂר סָמוּךְ לוֹ; זֶה שֶׁעָשִׂיתִי מַעֲשֵׂר עָשׂוּי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עָלָיו, וְהַשְּׁאָר חַלָּה; וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּצְפוֹנוֹ אוֹ: בִּדְרוֹמוֹ, וּמְחֻלָּל עַל הַמָּעוֹת".

פירוש ברטנורא

ה א הלוקח מן הנחתום. כשהנחתום מוכר במדה גסה הלוקח ממנו חייב לתקן מה שהוא לוקח והנחתום פטור. והא דתנן לעיל בפרק ב׳ שהנחתומים חייבים להפריש כדי שיעור תרומת מעשר וחלה, התם מיירי במוכר במדה דקה שמפני שהוא משתכר הרבה הטילו עליו לעשר, אי נמי מפני התינוקות שלוקחים ממי שמוכר בדקה כדי שלא יאכלו טבלים הטילו עליו לתקן. מדה גסה ודקה מפורשים לעיל ספ״ב: **נוטל כדי תרומת מעשר.** דהיינו אחד ממאה וכדי חלה אחד ממ״ח. ולא שיפרישם מן הככר שלקח מן הנחתום, אלא קובע להם מקום ומניחם מחוברים במקומם: **אחד ממאה ממה שיש כאן.** מכל מה שיש כאן משמע אף עם כדי שיעור חלה שהפריש עשוי מעשר, ונמצא מפריש מעשר אף מן החלה: **ושאר מעשר.** דהיינו עוד תשעה סמוך לו הרי קבע מקום לכל המעשר, ואותו האחד שקראתי לו שם מעשר תחילה עשוי תרומת מעשר על התשעה הסמוכים לו: **והשאר חלה.** א׳ ממ״ח שהפרשתי חלה: **ומעשר שני בצפונו או בדרומו.** קובע לו מקום ואחר כך מחללו, ואינו צריך להוסיף חומש:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה א

כבר בארנו, שלא תיקנו חכמים להפריש מן הדמאי אלא תרומת מעשר, אחד ממאה, לפי שיש בה עוון מיתה, שדינה כתרומה גדולה, ומעשר שני, שאין בו הפסד ממון, שהרי בעליו אוכלים אותו; ויש אומרים, כדי שלא לאכלו בטומאה או מחוץ לירושלים. אבל מעשר ראשון אין מפרישים, שכן מותר הוא לזרים ואין בו אלא גזל הלוי, וכיון שהוא ספק אומרים ללוי: "הבא ראיה שאינו מעושר וטול מעשרך", שהמוציא מחבירו עליו הראיה. והוא הדין למעשר עני, כמו שבארנו (לעיל ד, ג). ברם, קוראים שם למעשר ראשון, כפי שיבואר במשנתנו, כדי להפריש ממנו תרומת המעשר, שאין רשאים להפריש תרומת מעשר קודם המעשר. ותרומה גדולה אין מפרישים מן הדמאי, שלא נחשדו עליה עמי הארץ, כפי שהזכרנו כבר בהקדמה למסכתנו. – משנתנו באה ללמד כיצד מעשרים את הדמאי והיא מלמדת דין זה בפת של דמאי הלקוחה מנחתום, שמלבד תרומת מעשר ומעשר שני יש להפריש ממנה גם חלה.

הַלּוֹקֵחַ מִן הַנִּחְתּוֹם – פת של דמאי, שצריך להפריש ממנה גם חלה, **כֵּיצַד הוּא מְעַשֵּׂר** – פת זו? **נוֹטֵל** – חלק מן הפת, **כְּדֵי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר** – היינו אחד ממאה, **וְחַלָּה** – וכדי חלה, אחד מארבעים ושמונה, כלומר חלק הכולל שני השיעורים הללו המופרשים לכהן ($1/100 + 1/48 = 3/100$ ועוד $1/1000$ מכל הפת), **וְאוֹמֵר: "אֶחָד מִמֵּאָה מִמַּה שֶׁיֵּשׁ כָּאן** – במה שנטלתי, **הֲרֵי בְּצַד זֶה מַעֲשֵׂר** – כלומר שמשאיר את החלק שנטל מן הפת בצד הפת, ומסמן בו את מקומו של האחד ממאה וקורא לו שם "מעשר", היינו שהוא חלק ממעשר ראשון, **וּשְׁאָר מַעֲשֵׂר** – היינו עוד תשעה חלקים כמותו המשלימים את שיעור המעשר, הריהו **סָמוּךְ לוֹ** – סמוך לאחד ממאה שכבר עשיתי מעשר, והרי כל זה מעשר ראשון: **זֶה שֶׁעָשִׂיתִי מַעֲשֵׂר** – אותו האחד ממאה שקראתי לו בראשונה שם "מעשר", **עָשׂוּי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עָלָיו** – על כל המעשר הראשון, **וְהַשְּׁאָר** – מה שנשאר בחלק שנטלתי, היינו האחד מארבעים ושמונה, **חַלָּה** – הרי זה חלה; ונותן את כל החלק הזה, הכולל את תרומת המעשר והחלה, לכהן; **וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי** – של הפת, **בִּצְפוֹנוֹ אוֹ: בִּדְרוֹמוֹ** – כלומר שקובע מקומו בצד צפון או בצד דרום של הפת; ויש מפרשים: בצפונו או בדרומו של המעשר הראשון שכבר נקבע תחילה מקומו בפת, **וּמְחֻלָּל עַל הַמָּעוֹת"** – והרי מעשר שני זה יוצא לחולין בפדיון שאני פודהו במעות שיעדתי לכך.

המפרשים מתעכבים על עניינים אחדים שבמשנתנו הטעונים הסבר, ונבארם כאן לפי סדרם במשנה:

א) הלוקח מן הנחתום... – בירושלמי שואלים: למעלה (ב, ד) שנינו, שהנחתום מפריש תרומת מעשר – "הנחתומים לא חייבו אותם חכמים להפריש אלא כדי תרומת מעשר וחלה", ואילו כאן שנינו: "הלוקח מן הנחתום, כיצד הוא מעשר" – היינו שהלוקח מפריש? אמנם יש מפרשים, ששם מדובר בנחתום חבר, ואילו משנתנו עוסקת בנחתום עם הארץ. אבל לירושלמי משמע שהנחתום כאן הוא כנחתום שם, כלומר שבשתי המשניות מדובר בנחתום חבר (ר״ש). ואם כן הרי הן סותרות זו את זו. ויש מחזקים קושיה זו, שאמנם אי אפשר לפרש משנתנו בנחתום עם הארץ, שהרי אין אנו מוצאים שנחשדו עמי הארץ על חלה ("תפארת ישראל" ועוד). ביישוב קושיה זו נחלקו בירושלמי ר׳ יוחנן ור׳ אלעזר: ר׳ יוחנן אמר, ששם מדובר בנחתום שעושה עיסתו בטהרה, הלכך הוא מפריש תרומת מעשר וחלה, הואיל וראויות הן לכהן לאכילה, ואילו במשנתנו מדובר בנחתום שעושה עיסתו בטומאה, כגון שלקח מעם הארץ תבואה שהוכשרה ונטמאה, הלכך לא הטריחוהו חכמים להפריש תרומת מעשר וחלה, כיון שאינה ראויה לכהן אלא להסיקה תחת תבשילו, והלוקח שיאכל הוא יפריש. ור׳ אלעזר אמר, ששם מדובר בנחתום שמוכר במידה דקה, כלומר ככרות יחידות, ומרויח הרבה, הלכך הטילו חכמים עליו להפריש; ויש אומרים הטעם, מפני התינוקות שלוקחים אצלו, שלא יאכלו טבלים, ואילו במשנתנו מדובר בנחתום שמוכר במידה גסה, הרבה ככרות ביחד, שאינו מרויח הרבה, לפיכך הלוקח ממנו חייב לתקן מה שהוא לוקח – עיין במפרשי המשנה שנקטו דעתו של ר׳ אלעזר ומפרשים משנתנו בנחתום חבר שמוכר במידה גסה, וזהו ששנינו: "הלוקח מן הנחתום, כיצד הוא מעשר"?...

ב) נוטל כדי תרומת מעשר וחלה ואומר: "אחד ממאה שיש כאן"... – משמע מכאן שמפרישים מעשר אף מן החלה, ושואלים בירושלמי: הלא שנינו (לעיל א, ג), שחלת עם הארץ פטורה מן הדמאי. אמנם לדעת ר׳ אושעיא שם, שהטעם הוא משום שאימת קדשים על עם הארץ ואינו נותן לכהן דבר שאינו מתוקן, אין מקום לקושיה, ששם מדובר בחלת עם הארץ שתיקן לו גבל חבר בטהרה שבכגון זה הכהן המקבל אותה פטור מלעשרה דמאי, ואילו חבר שקנה עיסה או כיכר של דמאי והפריש חלתה, חייב לעשרה דמאי; אבל לדעת ר׳ יוחנן שם, שהטעם הוא מפני שבשעה שגזרו על הדמאי לא גזרו להפריש גם על חלה, אם כן קשה משנתנו, מדוע מפריש כאן מעשר גם מן החלה. מסקנת הירושלמי היא (לאחר שקלא וטריא), ששם מדובר בכהן שמתארח אצל עם הארץ שעשה עיסתו בטהרה, היינו על ידי גבל חבר, ובכגון זה הקילו חכמים, שאינו צריך להפריש ממנה מעשר של דמאי. ומשנתנו הרי עוסקת בנחתום שמוכר לרבים, שבכגון זה חייב הלוקח להפריש מעשרות דמאי גם מהחלה. ויש עוקר את הקושיא מעיקרה, שאמנם גם משנתנו סוברת שאין צריך להפריש דמאי על החלה, ומה שאומר "אחד ממאה שיש כאן", כוונתו חוץ מהחלק הראוי לחלה.

ג) "נוטל כדי תרומת מעשר... – בארנו במשנה, שנוטל חלק מן הפת כשיעור אחד ממאה ואחד מארבעים ושמונה ומניחו אחר כך בצד הפת ואומר: "אחד ממאה שיש כאן הרי בצד זה מעשר" וכו׳. כך אמנם כותב הרמב״ם (הל׳ מעשר ט, ו): "הלוקח כיכר מן הנחתום מפריש ממנה כדי תרומת מעשר וחלה"... וכן בהלכה הקודמת: "כיצד מעשרין את הדמאי? מפריש כדי תרומת מעשר שהוא אחד ממאה מן הכל ומניחה בצד הפירות ואומר: זה מעשר ושאר מעשר סמוך לו"... אבל בפירושו למשנתנו כותב הרמב״ם, שלא יפריש את החלק מן הכיכר אלא יניחהו מחובר... וכן מפרש גם הרב מברטנורא: "נוטל כדי תרומת מעשר, דהיינו אחד ממאה, וכדי חלה אחד ממ״ח, ולא שיפרישו מן הכיכר... אלא קובע להם מקום ומניחם מחוברים במקומם".

ד) כדי תרומת מעשר וחלה – שני שיעורים ישנם בחלה: שיעורו של בעל הבית הוא אחד מעשרים וארבעה בעיסתו, ושיעורו של נחתום הוא אחד מארבעים ושמונה. רוב המפרשים פירשו במשנתנו "כדי חלה" – אחד מארבעים ושמונה, כלומר כשיעור שהנחתום היה צריך להפריש; וכך אמנם בארנו במשנה. ברם, יש מפרשים, שאם הלוקח הוא בעל בית, צריך הוא להפריש אחד מעשרים

ב הָרוֹצֶה לְהַפְרִישׁ תְּרוּמָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר כְּאַחַת — נוֹטֵל אֶחָד מִשְּׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ וּשְׁלִישׁ וְאוֹמֵר: "אֶחָד מִמֵּאָה מִמַּה שֶׁיֵּשׁ כָּאן הֲרֵי זֶה בְּצַד זֶה חֻלִּין, וְהַשְּׁאָר תְּרוּמָה עַל הַכֹּל, וּמֵאָה חֻלִּין שֶׁיֵּשׁ כָּאן הֲרֵי זֶה בְּצַד זֶה מַעֲשֵׂר, וּשְׁאָר מַעֲשֵׂר סָמוּךְ לוֹ; זֶה שֶׁעָשִׂיתִי מַעֲשֵׂר עָשׂוּי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עָלָיו, וְהַשְּׁאָר חַלָּה; וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּצְפוֹנוֹ אוֹ: בִּדְרוֹמוֹ, וּמְחֻלָּל עַל הַמְּעוֹת".

פירוש ברטנורא

ב נוטל אחד משלשים ושלש ושליש. היינו שליש ממאה. ופאה שנוטל יש בהם ג' שלישים, שנים מהן לתרומה שהיא תרי ממאה ואחד לתרומת מעשר שהיא אחד ממאה. ואומר על אותה סאה שנטל אחד ממאה שיש כאן בין הכל דהיינו שליש אותה סאה: **הרי הוא בצד זה חולין.** פירוש ישאר חולין כמו שהוא עתה בטבלו בצד שני שלישים שעמו, והשאר דהיינו שני שלישים יהיו תרומה על הכל: **מהחולין שיש כאן.** דהיינו השליש שאמרתי עליו שישאר חולין. הרי זה בצד זה מעשר: **ושאר מעשר.** דהיינו עוד תשעה סמוך לשליש זה, אותם עשרה שלישים יהיו מעשר על המאה שלישים. ולאו דוקא עשרה אלא מעט פחות כפי המגיע לשנים של תרומה: **זה שעשיתי מעשר.** היינו השליש שקרא עליו שם מעשר תחלה עשוי תרומת מעשר על תשעה השלישים. ולא שליש שלם אלא חסר דבר מועט, ולהכי קאמר מהחולין שיש כאן דמשמע ולא כל החולין. ומתניתין אתיא כאבא אלעזר בן גומל דאמר בסוף פרק כל הגט (לא.) כשם שיש לו לבעל הבית רשות לתרום תרומה גדולה כך יש לו רשות לתרום תרומת מעשר. ואיהו נמי שרי להפריש תרומת מעשר באומד בעין יפה בפרק כל המנחות באות מצה (דף נד: נה.) הלכך אותו שליש שהוא מפריש משלם אע"פ שהיה ראוי להיות חסר מעט, בעין יפה הוא מפריש ושרי:

משניות מבוארות – קהתי

וארבעה, ואם הוא פלטר, היינו הלוקח ככרות מן הנחתום למכירה קמעונאית, הריהו מפריש אחד מארבעים ושמונה ("תפארת ישראל").

ה) **נוטל... ואומר:** "אחד ממאה ממה שיש כאן, הרי בצד זה מעשר, ושאר מעשר סמוך לו; זה שעשיתי מעשר עשוי תרומת מעשר עליו, והשאר חלה" — **יש שואלים,** משום מה תיקנו לעשר דמאי בסדר זה ולומר נוסח מסובך? למה לא תיקנו שיקרא שם לכל מעשר ראשון תחילה ואחר כך יפריש ממנו תרומת מעשר, דהיינו שיאמר: "עשרה ממאה בצד זה הרי הוא מעשר, ואחד מן העשרה שיש כאן הרי הוא תרומת מעשר"? בעל "תוספות יום טוב" כותב בענין זה: לפי שאינו מפריש אלא תרומת מעשר בלבד, ואילו המעשר הראשון אינו צריך להפרישו, כי אם לקרוא לו שם ולהפריש ממנו תרומת מעשר (שאינו רשאי להפריש תרומת מעשר קודם שקרא שם למעשר), הלכך אין צורך לקבוע מקום לשני השיעורים: תחילה לכל המעשר ואחר כך לתרומת מעשר שבו, אלא קובע מקום לשיעור אחד ממאה שיפרישו אחר כך, ואומר ששאר המעשר סמוך לו, בלא שיעור רק בסתם "שאר מעשר". ויש מבארים: שאילו היה מפריש או קורא שם לכל המעשר תחילה, היה מחויב ליתנו ללוי, שהרי זה כאילו מודה שאינו מעושר, לכן מפריש תחילה אחד ממאה ואומר: זה מעשר, כלומר זה ודאי אני צריך ליתן, ושאר מעשר סמוך לו, כלומר אם אני חייב בו, ואחר כך אומר: זה שאמרתי עליו שהוא מעשר הרי הוא תרומת מעשר על שאר המעשר, אם אני חייב בו. כללו של דבר, כיון שאינו נותן המעשר למה יקרא לו שם?! (רדב"ז). ברם, ר' עקיבא איגר מקשה על "תוספות יום טוב" שהנה במשנה הבאה מדובר בודאי טבל (כפי פירושו בשם הר"ש), וצריך ליתן את המעשר הראשון ללוי, ואף על פי כן נוסח העישור הוא כנוסח שבמשנתנו: "הרי זה בצד זה מעשר ושאר מעשר סמוך לו" וכו'. קושיה זו מוקשית איפוא גם על הרדב"ז. בעל "משנה ראשונה" כותב: "ונראה שמשום שחלה ותרומת מעשר שתיהן נקראות "ראשית", מצוה להקדים הפרשתן קודם לשאר המעשרות, אלא שבשעת הפרשה זו אי אפשר לקרות להן שם, שכל זמן שלא הפריש את המעשר אינו יכול לקרות שם לתרומת מעשר, וכן חלה אין לקרות לה שם קודם המעשר (כפי שנבאר עוד להלן). אבל מכל מקום מצוה לייחד להן מקום תחילה, וזהו ששנינו: נוטל כדי תרומת מעשר וחלה — כלומר מייחד להן מקום שאלו יהיו תרומת מעשר וחלה אחר כך כשיקרא להן שם... ושתי הפרשות יש כאן: האחת בתחילה בלא קריאת שם, שמייחדן על מנת לקדשן אחר כך בקריאת שם, וזה מותר אף שלא מפריש המעשר, וההפרשה השנייה היינו שקורא להן שם, וזה אי אפשר אלא אחר המעשר... ודין זה אינו רק בדמאי אלא גם בודאי, שאף על פי שמעשר קודם לתרומת מעשר היינו בקריאת השם, אבל לגבי ייחוד מקום, מצוה לייחד מקום לתרומת מעשר קודם למעשר, כמו שמובא במשנה הבאה".

ו) "והשאר חלה, ומעשר שני בצפונו או בדרומו" — **בירושלמי אמרו:** למה מקדימים מעשר ראשון לחלה? משום שקדם לגורן (כלומר שחל חיובו בגורן קודם חיוב החלה) וכתוב בו "ראשית"; (כלומר שיש בו תרומת מעשר ותרומה נקראת "ראשית" — "ראשית דגנך" — דברים יח, ד), אבל מעשר שני אף על פי שקדם לגורן, הואיל ולא כתוב בו ראשית, מקדימים לו החלה, שכתוב בה "ראשית" — "ראשית עריסותיכם". מכאן סדר המעשר של הפת הוא: תחילה מעשר ראשון ותרומת מעשר — לפי שיש בו שני יתרונות: קודם לגורן וגם כתוב בו "ראשית"; אחר כך "חלה" שכתוב בה "ראשית", ולבסוף מעשר שני.

באור משנה ב

אגב ההלכה שבמשנה הקודמת באה משנה זו ללמד, כיצד מפרישים מטבל ודאי תרומה גדולה ותרומת מעשר כאחת, ומדובר כאן בכהן או בלוי, ששניהם חייבים להפריש תרומה ותרומת מעשר מתבואותיהם, כמו שדרשו חכמים מהפסוק (במדבר יח, כח): "כן תרימו גם אתם תרומת ה' מכל מעשרותיכם", "אתם" — אלו הלויים, "גם אתם" — לרבות הכהנים (רמב"ם על פי ספרי פרשת קורח), אלא שהכהן מעכב את התרומות לעצמו, והלוי נותן את התרומות לכהן, ולכן שייך לומר אצלם שמפרישים תרומה ותרומת מעשר כאחת. אבל ישראל אינו יכול להפריש תרומת מעשר, שהרי תרומת מעשר על הלוי להפריש ממעשר ראשון הניתן לו, ואם הישראל יפרישנה מן המעשר, הרי הוא מפריש מדבר שאינו שלו ואין תרומתו תרומה (ירושלמי). ברם, יש דעה (בבלי גיטין לא, א), שכשם שיש לבעל הבית רשות לתרום תרומה גדולה, כך יש לו רשות לתרום תרומת מעשר, ולפי דעה זו מדובר במשנתנו גם בישראל.

הָרוֹצֶה לְהַפְרִישׁ — מטבל ודאי, **תְּרוּמָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר כְּאַחַת** — תרומה היינו תרומה גדולה ששיעורה אחד מחמישים (שני אחוזים), ותרומת מעשר שיעורה אחד ממאה (אחוז אחד), והרוצה להפריש שתי התרומות הללו כאחת, **נוֹטֵל אֶחָד מִשְּׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ וּשְׁלִישׁ** — כלומר שלושה ממאה (3%), ונקט התנא "אחד משלושים ושלש ושליש" ולא שלושה ממאה, שאם יש לו מאה סאה תבואה קל לו יותר לחלקה לשלושה חלקים, שלושים ושלש ושליש לכל חלק, ולקחת סאה מכל חלק (**"תוספות יום טוב"; "תפארת ישראל"; "משנה ראשונה"**). ואולי הטעם הוא שדרך חכמים לנקוט "אחד מ..." כגון אחד מחמישים, ולא שניים ממאה וכיוצא בזה (**ר"ח אלבק**); ואף כאן נקט התנא: נוטל אחד משלושים ושלש ושליש, וכוונתו היא שלושה ממאה כמו שביארנו, **וְאוֹמֵר: "אֶחָד מִמֵּאָה** — מכל התבואה, **מִמַּה שֶׁיֵּשׁ כָּאן** — במה שנטלתי, **הֲרֵי זֶה בְּצַד זֶה חֻלִּין** — כלומר נשאר לפי שעה חולין כמו שהוא עכשיו בטבלו, **וְהַשְּׁאָר** — ממה שנטלתי, היינו השניים למאה, **תְּרוּמָה עַל הַכֹּל** — תרומה גדולה על כל התבואה, ששיעורה שניים ממאה (אחד מחמישים), כמו שהזכרנו לעיל. טעם נוסח זה, מפני שתרומה גדולה צריך להפריש באומד, ואילו תרומת מעשר — במידה מדוייקת; לפיכך הוא קובע תחילה מקום לאחד ממאה, ואחר כך אומר סתם "והשאר תרומה". ברם, לאחד ממאה קורא בתחילה שם "חולין" ולא "תרומת מעשר", שאסור להקדים תרומת מעשר לתרומה גדולה (**"שנות אליהו"**), ולאחר שקרא שם לתרומה גדולה הוא מוסיף ואומר: **וּמֵאָה חֻלִּין שֶׁיֵּשׁ כָּאן** — כלומר האחד ממאה שאמרתי תחילה שיהא חולין; ויש גורסים: ומהחולין שיש כאן, **הֲרֵי זֶה בְּצַד זֶה מַעֲשֵׂר** — היינו חלק ממעשר ראשון, **וּשְׁאָר מַעֲשֵׂר סָמוּךְ לוֹ** — ושאר המעשר, היינו עוד תשעה ממאה, כדי להשלים את שיעור המעשר, הריהו סמוך לאחד ממאה, ונמצא כולו מעשר ראשון; **זֶה שֶׁעָשִׂיתִי מַעֲשֵׂר** — אותו אחד ממאה שקראתי לו שם "מעשר", **עָשׂוּי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עָלָיו** — על המעשר הראשון; **וְהַשְּׁאָר חַלָּה**

ג הַלּוֹקֵחַ מִן הַנִּחְתּוֹם, מְעַשֵּׂר מִן הַחַמָּה עַל הַצּוֹנֶנֶת, וּמִן הַצּוֹנֶנֶת עַל הַחַמָּה, אֲפִלּוּ מִטְּפוּסִין הַרְבֵּה; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹסֵר, שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: חִטִּים שֶׁל אֶמֶשׁ הָיוּ מִשֶּׁל אֶחָד, וְשֶׁל הַיּוֹם הָיוּ מִשֶּׁל אַחֵר. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹסֵר בִּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר, וּמַתִּיר בַּחַלָּה.

ד הַלּוֹקֵחַ מִן הַפַּלְטֵר — מְעַשֵּׂר מִכָּל טְפוּס וּטְפוּס; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מֵאֶחָד עַל הַכֹּל. מוֹדֶה רַבִּי יְהוּדָה בְּלוֹקֵחַ מִן הַמַּנְפּוֹל, שֶׁהוּא מְעַשֵּׂר מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד.

ה הַלּוֹקֵחַ מִן הֶעָנִי, וְכֵן הֶעָנִי שֶׁנָּתְנוּ לוֹ פְּרוּסוֹת פַּת אוֹ פִּלְחֵי דְבֵלָה — מְעַשֵּׂר מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד; וּבַתְּמָרִים

פירוש ברטנורא

ג ומן הצוננת על החמה. אע"פ שהוא מעשר מן הרע על היפה סבר לה כר' אלעאי דאמר (קדושין מו:) התורם מן הרע על היפה תרומתו תרומה, ובדמאי התירו אפילו לכתחילה: **ואפילו מדפוסים הרבה.** ולא חיישינן שמא אתמול קנה הנחתום תבואה ממי שהוא מעשר והיום ממי שאינו מעשר ונמצא מפריש מן הפטור על החיוב, דנחתום מחד גברא זבין אע"פ שהוא עושה מדפוסים הרבה: **רבי יהודה אוסר.** כששניהם של אמש או שניהם של היום מודה רבי יהודה לרבי מאיר דאפילו מדפוסים הרבה שרי, דלא חייש לדפוסים. אבל אחד של אמש ואחד של היום אפילו מדפוס אחד אסר, שאני אומר וכו': **ר' שמעון אוסר בתרומת מעשר.** דאפילו שניהם של היום או של אמש כיון דבשני דפוסים הוא אמרינן מתרי גברי זבן את התבואה ושמא האחד עישר והאחד לא ונמצא מפריש מן הפטור על החיוב: **ומתיר בחלה.** דבחלה כולי עלמא מודו אפילו של אמש בשל היום ואפילו משני דפוסים, דאי נמי מתרי גברי זבן לא חיישינן שהרי אצל הנחתום מתחייבה בחלה שהוא גלגל את העיסה. והלכה כרבי שמעון:

ד פלטר. הוא הלוקח מן הנחתומים ככרות הרבה בבת אחת ומוכרן אחר כך בשוק אחד אחד: **מעשר מכל דפוס ודפוס דברי רבי מאיר.** דסבירא ליה לרבי מאיר פלטר מתרי תלתא נחתומי זבן, ואנו אומרים דפוס זה קנה מנחתום אחד והשני מנחתום אחר. ורבי יהודה סבר פלטר מחד נחתום זבן ואע"פ שהם משני דפוסים כולן מנחתום אחד הן, הלכך אם כולן משל אמש או משל היום מעשר מאחד על הכל כדין נחתום: **מנפול.** קונה מן פלטרין הרבה ומוכר לאחרים, וכיון שהוא רגיל לקנות מאנשים הרבה הלוקח ממנו מעשר על כל אחד ואחד. והלכה כרבי יהודה:

ה הלוקח מן העני. המחזר על הפתחים: **פלחי דבילה.** חתיכות של דבילה: **בולל ונוטל.** דורם התמרים או הגרוגרות ומערבן יחד והן נבללים ומתערבים

משניות מבוארות – קהתי

– יש נוסחות שאין גורסים פיסקה זו, וכן נראה נכון, שהרי לא מדובר במשנתנו בהפרשת חלה. ואלה שגורסים אותה מפרשים, שאגב המשנה הקודמת מוסיפה גם משנתנו "והשאר חלה", והיא באה ללמד, שאם הוא רוצה להפריש מפת תרומה ותרומת מעשר וחלה הרי הוא נוטל בתחילה גם כדי חלה, ואומר "והשאר חלה"; ואמנם בירושלמי מובאת ברייתא: הרוצה להפריש תרומה ותרומת מעשר וחלה כאחת, נוטל כדי תרומה ותרומת מעשר וחלה, וכמה הן? אחד מעשרים ($^2/_{100}$ תרומה ועוד $^1/_{100}$ תרומת מעשר ועוד כ־$^2/_{100}$ חלה = $^5/_{100}$ = $^1/_{20}$), ואומר: אחד ממאה שיש כאן הרי זה בצד זה חולין טבל, ועוד אחד מארבעים ושמונה סמוך לו חולין טבל, והשאר תרומה על הכל" וכו' (כמו במשנתנו) **וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּצְפוֹנוֹ אוֹ: בִּדְרוֹמוֹ, וּמְחֻלָּל עַל הַמָּעוֹת"** – כמו שבארנו במשנה הקודמת.

באור משנה ג

הלכה היא שאסור להפריש מעשרות מן הפטור ממעשר על החייב במעשר או מן החייב על הפטור. משנתנו דנה בכיכרות של דמאי, אם יש לחשוש שמא נאפו מקמח או מחיטים שנקנו מכמה בני אדם ואחד לא עישר.

הַלּוֹקֵחַ מִן הַנִּחְתּוֹם – כיכרות של דמאי, **מְעַשֵּׂר מִן הַחַמָּה** – מפריש מעשרות דמאי מן הכיכר החמה, **עַל הַצּוֹנֶנֶת** – על הכיכר הצוננת, כלומר מפת שנאפתה היום על פת שנאפתה אתמול, **וּמִן הַצּוֹנֶנֶת עַל הַחַמָּה** – ואף על פי שאסור לתרום מן הרע על היפה, היינו לכתחילה, אבל בדיעבד סובר התנא של משנתנו שהתורם מן הרע על היפה תרומתו תרומה; ברם, בדמאי התירו אף לכתחילה; **אֲפִלּוּ מִטְּפוּסִין הַרְבֵּה** – טפוסים היינו דפוסים (**רמב"ם**), כלומר אפילו אם הכיכרות שהוא מעשרן זו על זו עשויות בדפוסים שונים, בצורות שונות, ויש מקום לחשוש, שמא קנה הנחתום את הקמח או את החיטים מאנשים שונים, ואחד עישר ואחד לא עישר, ונמצא מעשר מן הפטור על החייב או מן החייב על הפטור, מכל מקום אין חוששים לכך, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** – שלדעתו אין הנחתום קונה אלא מאדם אחד. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹסֵר** – לעשר מן החמה על הצוננת ולהיפך, **שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: חִטִּים שֶׁל אֶמֶשׁ** – החיטים שאפה מהן את הכיכרות אתמול, **הָיוּ מִשֶּׁל אֶחָד** – ממה שקנה אצל אדם אחד, **וְשֶׁל הַיּוֹם** – והחיטים שאפה מהן את כיכרותיו היום, **הָיוּ מִשֶּׁל אַחֵר** – ממה שקנה אצל אחר, כלומר שאפשר ששתי הכיכרות, הצוננת שהיא מאתמול והחמה שהיא מהיום, הן מחיטים שקנה משני בני אדם שאחד מהם עישר והשני לא, ונמצא שמפריש מן המעושר על שאינו מעושר או להיפך. ברם, בכיכרות של אותו יום, אפילו הן מדפוסים הרבה, אף רבי יהודה אינו חושש שמא מחיטי שני בני אדם הן. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹסֵר בִּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר** – שאפילו שתי הכיכרות נאפו באותו יום, אם הן משני דפוסים שונים, סובר רבי שמעון שאסור לעשר מזו על זו, שהדפוסים השונים מוכיחים, לדעתו, שקנה את החיטים או את הקמח משני בני אדם, ויש חשש שמא יעשר מן הפטור על החייב או להיפך, **וּמַתִּיר בַּחַלָּה** – אבל חלה מותר להפריש מכיכר אחת על השאר, שלא חל חיוב חלה על הכיכרות אלא אצל הנחתום שהוא מגלגל את העיסה, ולכן כל הכיכרות שלו חייבות בחלה. ואף רבי יהודה מודה לענין חלה שמפריש מכיכר אחת על הכל (**ירושלמי**).

באור משנה ד

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת בלוקח פת של דמאי מן הנחתום כיצד הוא מעשר, באה משנתנו ללמד בלוקח כיכרות של דמאי מן החנוני.

הַלּוֹקֵחַ – פת של דמאי, **מִן הַפַּלְטֵר** – חנווני הקונה כיכרות מנחתומים ומוכר לצרכנים, **מְעַשֵּׂר מִכָּל טְפוּס וּטְפוּס** – אם קנה כמה כיכרות שהן מדפוסים שונים, צריך הוא להפריש מעשרות דמאי מכל דפוס לחוד, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** – שלדעתו הפלטר קונה מכמה נחתומים, ויש חשש שמא קנה הכיכרות שהן מדפוס אחד מנחתום שלא עישר, והכיכרות שהן מדפוס אחר מנחתום שעישר, ונמצא מפריש מן החייב על הפטור או להיפך. לפיכך מעשר מכל דפוס ודפוס. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מֵאֶחָד עַל הַכֹּל** – מפריש מכיכר אחת על כל הכיכרות שקנה, שלדעת רבי יהודה אין הפלטר קונה אלא מנחתום אחד, וכל נחתום עושה כמה דפוסים לכיכרותיו. ברם, אף לרבי יהודה אינו מפריש מאחד על הכל אלא אם כן כל הכיכרות שקנה נאפו באותו יום, כמו ששנינו במשנה הקודמת. **מוֹדֶה רַבִּי יְהוּדָה** – לרבי מאיר, **בְּלוֹקֵחַ מִן הַמַּנְפּוֹל** – מי שיש לו הזכות על מין סחורה להיות מוכרה היחידי בעיר, נקרא מנפול, ולכן מודה רבי יהודה בלוקח כיכרות מן המנפול, הואיל וזה ודאי קונה כיכרותיו מנחתומים שונים, **שֶׁהוּא מְעַשֵּׂר מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד** – מכל דפוס ודפוס.

וּבַגְּרוֹגְרוֹת בּוֹלֵל וְנוֹטֵל. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אֵימָתַי? בִּזְמַן שֶׁהַמַּתָּנָה מְרֻבָּה; אֲבָל בִּזְמַן שֶׁהַמַּתָּנָה מֻעֶטֶת — מְעַשֵּׂר מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד.

וּ הַלּוֹקֵחַ מִן הַסִּיטוֹן, וְחָזַר וְלָקַח מִמֶּנּוּ שְׁנִיָּה — לֹא יְעַשֵּׂר מִזֶּה עַל זֶה, אֲפִלּוּ מֵאוֹתוֹ הַסּוּג, אֲפִלּוּ מֵאוֹתוֹ הַמִּין. נֶאֱמָן הַסִּיטוֹן לוֹמַר: מִשֶּׁל אֶחָד הֵם.

פירוש ברטנורא

ונמצא מפריש מן החיוב, דקסבר יש בלילה בדבר היבש. אבל פרוסות של לחם ופלחי דבילה אין נבללין ואתי לאפרושי מן הפטור על החיוב: **בזמן שהמתנה מרובה.** בזמן שהכל נותנין מתנה מרובה, שכל המתנות שוות אז מועלת בלילה: **אבל בזמן שהמתנה מועטת.** כלומר שמתנה אחת מעוטה מחברתה לא מהניא בלילה, דדלמא כל חד וחד לא מתרמי דידיה וחיישינן שמא מן הרוב מפריש על המועט. כך נראה פירוש משנה זו בירושלמי:

ו סיטון. סוחר הלוקח תבואה מבעלי בתים הרבה ביחד ומוכר לאחרים במדה גסה: **לא יעשר מזה על זה.** דשמא מה שלקח ממנו בשניה מאדם אחר קנאו, ואתי לאפרושי מן הפטור על החיוב: **ואפילו מאותו הסוג.** כלומר מאותה קופה. ודומה לו במסכת כלים (פט"ז מ"ג) הסוגים הגדולים: **ואפילו מאותו המין.** דשניהם שחמתית או שניהם לבנה. ואם אמר הסיטון דמאדם אחד קנה נאמן:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ה

משנתנו מוסיפה לדון בעישור פירות דמאי, שיש עליהם חשש שמא מקצתם מעושרים ומקצתם אינם מעושרים, ואסור לעשר מאלו על אלו, לפי שאין מעשרים מן הפטור על החייב, או להיפך.

הַלּוֹקֵחַ מִן הֶעָנִי – המחזר על הפתחים ומקבל דברי אוכל, **וְכֵן הֶעָנִי** – עצמו, **שֶׁנָּתְנוּ לוֹ פְּרוּסוֹת פַּת** – חתיכות לחם, **אוֹ פְּלָחֵי דְּבֵלָה** – חתיכות של תאנים דרוסות ודבוקות, והוא רוצה לעשרם משום דמאי, כמו ששנינו בגבאי צדקה (לעיל ג, א): "גובין סתם ומחלקים סתם והרוצה לתקן יתקן", **מְעַשֵּׂר מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד** – כלומר שהלוקח מן העני מעשר מכל פרוסה ופרוסה ומכל פלח ופלח, ואילו העני עצמו מעשר ממתנת כל נותן ונותן, שאם אחד נתן לו כמה פלחים, יכול הוא לעשר מאחד מהם על כולם. ברם, אם המתנות כבר מעורבות אצלו, אף העני צריך להפריש מכל פרוסה ופלח, כמו הלוקח ממנו (**"תוספות אנשי שם"**). הטעם הוא, כמו שכבר ביארנו, שאנו חוששים שמא אחד עישר ואחד לא עישר, ויבוא לעשר מן הפטור על החייב או להיפך. **וּבַתְּמָרִים וּבַגְּרוֹגְרוֹת** – אם נתנו לו תמרים או גרוגרות, היינו תאנים יבשות, **בּוֹלֵל** – מערב הכל, **וְנוֹטֵל** – מעשר מן הבלול, שהואיל והתמרים או הגרוגרות הן חתיכות קטנות, הרי הם נבללים ומתערבבים יחד, ולפיכך אנו אומרים, שיש במעשר שהוא מפריש מהבלילה גם חתיכות שהן חייבות במעשר וגם חתיכות שהן פטורות, ונמצא מפריש מן החייב על החייב ומן הפטור על הפטור. ואף על פי שההלכה היא, שאין בלילה אלא בדבר לח, כגון יין או שמן, מכל מקום בדמאי הקילו חכמים, שיש בלילה אפילו בדבר יבש. ברם, פרוסות פת או פלחי דבילה חתיכות גדולות הן ואינן נבללות, ולכן דינן, כמו ששנינו ברישא, שמעשר מכל אחד ואחד. **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה** – רבי יהודה בא לפרש את דברי הסיפא: **אֵימָתַי** – בולל ונוטל? **בִּזְמַן שֶׁהַמַּתָּנָה מְרֻבָּה** – שהכל נותנים מתנה מרובה, במידה כמעט שווה. וכשהוא בוללם יחד נמצא שלכל הנותנים יש חלק בכל מנה שהוא מפריש מהבלילה, **אֲבָל בִּזְמַן שֶׁהַמַּתָּנָה מֻעֶטֶת** – כלומר בזמן שנותנים מתנות מועטות, שכל אחד נותן לפי יכולתו, ואין המתנות שוות, **מְעַשֵּׂר מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד** – שאם יבלול אותן, הרי מתנה מרובה של אחד מתערבבת עם מתנה מועטת של אחר, ואנו חוששים שמא יפריש מן הרוב על המיעוט; הלכך אין בלילה מועילה, וצריך לעשר מכל אחד ואחד (**ר"ש; רא"ש**). בעל "תפארת ישראל" מבאר, שתמרים או גרוגרות מקבל העני הרבה מכל אחד, ולכן יש בלילה, מה שאין כן בפרוסות פת או פלחי דבילה, שאין העני מקבל מכל בעל בית אלא חתיכה אחת, ואף נדיב לב אינו נותן הרבה חתיכות אלא חתיכה גדולה ועבה, ולכן אין בהן בלילה. אמר רבי יהודה: אימתי יש בלילה בתמרים או בגרוגרות, בזמן שהמתנה מרובה – שקיבל העני מתנה מרובה, והוא מפריש הרבה תמרים או גרוגרות, הרי כשהוא בוללם יש במה שהפריש גם מן החייב וגם מן הפטור. אבל בזמן שהמתנה מועטת – שלא קיבל העני אלא מתנה מועטת, ולא יפריש למעשר כי אם דבר מועט, כגון תמר אחד או שניים, הרי זה כפרוסות פת ופלחי דבילה, שאין בהן בלילה, ולכן מעשר מכל אחד ואחד.

הרמב"ם מפרש דברי רבי יהודה בדרך אחרת: אימתי? בזמן שהמתנה מרובה – אם קיבל העני מתנה מרובה, הרי זה מוכיח שהנותן הוא נדיב לב, וייתכן איפוא שגם עישר, ולפיכך הקילו בכגון זה לבלול ולהפריש דמאי מהכל. אבל במתנה מועטת יש לחשוש יותר שהנותן לא עישר, שהרי מתנתו מוכיחה לעין שהוא קמצן, ובכגון זה אין בלילה מועילה, שאנו חוששים, שמא יפריש מדמאי על הודאי, היינו מן הפטור על החייב.

בעל "משנה ראשונה" כותב: נראה לי, שנקטה המשנה בתחילה "הלוקח מן העני", ואחר כך דין העני עצמו, לפי שהלוקח חייב לעשר דמאי מן הדין, ואילו העני עצמו פטור, אלא אם הוא רוצה – מתקן. ודע שדין זה של משנתנו אפילו העני יודע שלא קיבל אלא מחברים צריך לעשר, שהרי מאכילים את העניים דמאי, ושמא החברים נתנו לו מדמאי שבידיהם. "בולל ונוטל" — פירש הרב מברטנורא, לפי שסובר התנא של משנתנו יש בילה ביבש. וכן כותב הר"ש. והרא"ש מוסיף עוד טעם, שבדמאי הקילו. ונראה, שגם הר"ש והר"ב לא אמרו שסובר התנא יש בילה ביבש בכל מקום, אלא שבדמאי הקילו, וכן מסיק הר"ש שאין טעם ברור בזה להתיר בודאי אלא בדמאי. ונראה לי שמטעם זה מחלק רבי יהודה בין אם המתנות שוות לבין אם אינן שוות, כמפורש בברטנורא; שהרי אם יש בילה ביבש מן הדין, אין כאן טעם לחלק, שאפילו אם המתנות אינן שוות, כיון שנבלל, כל משהו שבו יש בו משניהם לפי חשבון, והרי מפריש מן הרוב שבו על הרוב, ומן המיעוט על המיעוט. וכן הקשה בעל "משנה למלך" בזה. אלא שבאמת מן הדין אין בילה אלא בלח כמו יין ושמן, ורק בדמאי הקילו שיש בילה גם ביבש, וסובר רבי יהודה, שאם המתנות אינן שוות לא הקילו כיון שברור לנו שמפריש מן הרוב על המיעוט, דכל דפריש מרובא פריש (כל הפורש — מן הרוב הוא פורש).

באור משנה ו

הַלּוֹקֵחַ – תבואה, **מִן הַסִּיטוֹן** – סוחר הקונה תבואה מבעלי שדות הרבה ומוכרה לחנוונים במידה גסה (בסיטונות), ולכן רשאי הוא למכור את הדמאי, והלוקח צריך לעשר (עיין לעיל ב, ד), **וְחָזַר וְלָקַח מִמֶּנּוּ שְׁנִיָּה** – פעם שנייה, **לֹא יְעַשֵּׂר מִזֶּה עַל זֶה** – מקנייה אחת על השניה, שמא מה שלקח ממנו בפעם השנייה קנה הסיטונאי מאדם אחר, ויבוא להפריש מן הפטור על החייב או להיפך, **אֲפִלּוּ מֵאוֹתוֹ הַסּוּג** – אפילו אם קנה בפעם השנייה מאותו הסוג, היינו הקופה או הסל, שלקח משם בראשונה, **אֲפִלּוּ מֵאוֹתוֹ הַמִּין** – כגון חיטה שחמתית או לבנה, לא יעשר מזה על זה. **נֶאֱמָן הַסִּיטוֹן לוֹמַר: מִשֶּׁל אֶחָד הֵם** – כלומר שאם אמר הסיטון שקנה הכל מאדם אחד, הרי הוא נאמן, והלוקח ממנו סומך עליו לעשר מזה על זה.

ז הַלּוֹקֵחַ מִבַּעַל הַבַּיִת, וְחָזַר וְלָקַח מִמֶּנּוּ שְׁנַיָּה — מְעַשֵּׂר מִזֶּה עַל זֶה, אֲפִלּוּ מִשְּׁתֵּי קֻפּוֹת, אֲפִלּוּ מִשְּׁתֵּי עֲיָרוֹת. בַּעַל הַבַּיִת שֶׁהָיָה מוֹכֵר יָרָק בַּשּׁוּק, בִּזְמַן שֶׁמְּבִיאִין לוֹ מִגַּנּוֹתָיו — מְעַשֵּׂר מֵאֶחָד עַל הַכֹּל; וּמִגַּנּוֹת אֲחֵרוֹת — מְעַשֵּׂר מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד.

ח הַלּוֹקֵחַ טֶבֶל מִשְּׁנֵי מְקוֹמוֹת — מְעַשֵּׂר מִזֶּה עַל זֶה, אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ: אֵין אָדָם רַשַּׁאי לִמְכּוֹר טֶבֶל אֶלָּא לְצֹרֶךְ.

ט מְעַשְּׂרִין מִשֶּׁל יִשְׂרָאֵל עַל שֶׁל נָכְרִי, מִשֶּׁל נָכְרִי עַל שֶׁל יִשְׂרָאֵל, מִשֶּׁל יִשְׂרָאֵל עַל שֶׁל כּוּתִים, מִשֶּׁל כּוּתִים עַל שֶׁל כּוּתִים. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹסֵר מִשֶּׁל כּוּתִים עַל שֶׁל כּוּתִים.

פירוש ברטנורא

ז מעשר מזה על זה. דכולו מעושר או כולו אינו מעושר. ובלבד שיהיה ממין אחד ובתוך שנתו, שאין תורמין משל שנה זו על [של] שנה אחרת: **ומגנות אחרות מעשר מכל אחת ואחת.** דבעלי הגנות שמא זה עישר וזה לא עישר:

ח משני מקומות. ששני המוכרים הודיעוהו שהוא טבל: **אלא לצורך.** כגון שנתערב לחברו חולין מועטין בטבל מרובה, שאין לטבל זה תקנה עד שיעשר עליו ממקום אחר. ודוקא לחבר מותר למכור טבל אבל לא לעם הארץ. וע"ה שנתערב לו חולין בטבל כיצד הוא עושה הולך אצל חבר והוא לוקח לו טבל ממקום אחר ומעשר לו:

ט משל ישראל על של עובד כוכבים. האי תנא סבר אין קנין לעובד כוכבים בארץ ישראל להפקיע מן המעשר ורבי מאיר היא, ואינה הלכה דקיימא לן יש קנין לעובד כוכבים בארץ ישראל להפקיע מן המעשר דכתיב (ויקרא כה) והארץ לא תמכר לצמיתות הא אם נמכרה צמותה היא: **על של כותים.** פירות הכותים ודאי טבל מוכרין אותן. דאע"פ דכשאוכלין פירותיהן עשורי מעשרין, כשמוכרין אינן מעשרין דלא חיישי על לפני עור לא תתן מכשול: **רבי אלעזר אוסר משל כותים על של כותים.** דזימנין דמעשר לנפשיה ונמלך ומוכרו, ושמא האחד מעושר והאחד לא ונמצא מפריש מן הפטור על החיוב. ובזמן הזה הכותים עשאום כעובדי כוכבים גמורים לכל דבריהם:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ז

הַלּוֹקֵחַ – תבואה, **מִבַּעַל הַבַּיִת** – עם הארץ, שמוכר משדותיו בלבד, **וְחָזַר וְלָקַח מִמֶּנּוּ שְׁנַיָּה** – פעם שנייה, **מְעַשֵּׂר מִזֶּה עַל זֶה** – שכל התבואה מעושרת או כולה אינה מעושרת, **אֲפִלּוּ מִשְּׁתֵּי קֻפּוֹת** – שקנה בפעם הראשונה מקופה אחת, ובפעם השנייה מקופה אחרת, **אֲפִלּוּ מִשְּׁתֵּי עֲיָרוֹת** – שהתבואה היא משדותיו שיש לו בשתי עיירות, מכל מקום מעשר הלוקח מזה על זה, ובלבד שיהא הכל מאותו מין ומאותה שנה, שאסור לעשר ממין על שאינו מינו ומשל שנה זו על של שנה אחרת. **בַּעַל הַבַּיִת שֶׁהָיָה מוֹכֵר יָרָק בַּשּׁוּק** – ולקח חבר ממנו, וחזר ולקח ממנו פעם שנייה, **בִּזְמַן שֶׁמְּבִיאִין לוֹ מִגַּנּוֹתָיו** – שאינו מוכר אלא ירק שמביאים לו מגנותיו, **מְעַשֵּׂר** – הלוקח, **מֵאֶחָד עַל הַכֹּל** – שכל הירק מעושר או כולו אינו מעושר; **וּמִגַּנּוֹת אֲחֵרוֹת** – אבל בזמן שמביאים ירק למוכר גם מגנות אחרות, אם לקח ממנו וחזר ולקח ממנו פעם שנייה, לא יעשר מזה על זה (**רמב"ם**), **אלא מְעַשֵּׂר מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד** – שמא אחד מבעלי הגנות עישר ושני לא עישר, ויבוא להפריש מן הפטור על החייב או להיפך. בירושלמי אמרו, שאפילו אם מביאים לו מגנות אחרות, אם מעשרין הן לדעתו, כלומר שאומר המוכר שבעלי הגנות לא עישרו וצריך לעשרם, מעשר מזה על זה.

באור משנה ח

הַלּוֹקֵחַ טֶבֶל מִשְּׁנֵי מְקוֹמוֹת – ששני המוכרים הודיעו לו שהוא טבל ודאי, **מְעַשֵּׂר מִזֶּה עַל זֶה** – שהרי כולו לא מעושר, **אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ** – חכמים: **אֵין אָדָם רַשַּׁאי לִמְכּוֹר טֶבֶל** – שאסור להוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן, שמא ישכח להודיע לקונה ויכשילהו באכילת טבל, ולכן אין אדם רשאי למכור טבל **אֶלָּא לְצֹרֶךְ** – כגון שנתערב לחבירו חולין מועטים בטבל מרובה, שאין תקנה לטבל אלא אם כן מעשר עליו ממקום אחר; ואף בכגון זה אין מוכרים טבל אלא לחבר, אבל עם הארץ שנתערב לו חולין בטבל, הולך אצל חבר והוא לוקח לו טבל ממקום אחר ומעשר לו (**ירושלמי**); מכל מקום אם לא לצורך אסור למכור טבל; ואף על פי כן בדיעבד אם שני אנשים מכרו תבואה לחבר והודיעו לו שהיא טבל ודאי, הריהו מעשר מזה על זה.

באור משנה ט

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת: "הלוקח טבל משני מקומות, מעשר מזה על זה", מוסיפה משנתנו ללמד שאפילו בטבל של ישראל ותבואה של גוי או של כותי – מעשר מזה על זה. וכבר הזכרנו, שמחלוקת תנאים היא, אם תבואה של גוי בארץ ישראל חייבת במעשרות, או פטורה. יש סוברים, שאין קניין לגוי בארץ ישראל להפקיעה מידי מעשרות, כלומר גוי שקנה קרקע בארץ ישראל, אין קניינו קניין להפקיע מחיוב מעשרות, ומכאן – ישראל הלוקח תבואה מגוי חייב לעשרה. טעמם מבואר בירושלמי, שנאמר בעבדים כנענים (ויקרא כה, מו): "והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם לרשת אחוזה" – הקיש הכתוב שדה אחוזה לעבדים, מה עבדים אתם קונים מהם (שישראל קונה עבד כנעני לגופו), והם אינם קונים מכם (שגוי אינו קונה ישראל אלא למעשה ידיו ולא לגופו), אף שדה אחוזה אתם קונים מהם והם אינם קונים מכם. ועוד טעם, שנאמר (ויקרא כה, כג): "והארץ לא תימכר לצמיתות, כי לי הארץ", ודרשו: לא תימכר לצמיתות" – שלא תחול עליה מכירה לגוי שתהא מוחלטת לצמיתות; וכן דרשו (בבלי גיטין מז, א): "לי הארץ" – לי קדושת הארץ ואין קניינו של הגוי קניין להפקיעה מקדושתה שלא תתחייב במעשר (רש"י שם). ויש סוברים: יש קניין לגוי בארץ ישראל להפקיע ממעשרות, ולדעתם אפשר לדייק מן הכתוב "והארץ לא תימכר לצמיתות" – אבל אם נמכרה, מכירה צמותה וחלוטה היא (ירושלמי). ועוד טעם אמרו בבבלי (גיטין שם), שנאמר (דברים יח, ד) "ראשית דגנך" – ודרשו: דגנך ולא דגן נכרי. ומכאן לדעתם תבואה של גוי פטורה ממעשרות. – משנתנו היא, איפוא, לדעת הסוברים "אין קניין לגוי בארץ ישראל להפקיע מן המעשרות". בענין הכותים כבר הזכרנו, שהם השומרונים שהתגיירו מאימת האריות שהרגו בהם, כמסופר במלכים ב (פרק יז), והיו שומרים תורה שבכתב ומדקדקים בקצת המצוות. ברם, בענין המעשרות לא כולם היו זהירים ואף אלה שהיו זהירים במעשרות, היו מעשרים מה שהם אוכלים, אבל לא מה שהם מוכרים, שלא היו חוששים למה שכתוב (ויקרא יט, יד): "לפני עוור לא תתן מכשול", לפי שפירשוהו כפשוטו ממש. אמנם לאחר זמן בדקו אחריהם ומצאו להם דמות יונה בראש הר גריזים שהיו עובדים אותה, ומאז עשאום חכמים כגויים גמורים, אבל משנתנו עוסקת בכותים קודם שעשאום כגויים.

מְעַשְּׂרִין מִשֶּׁל יִשְׂרָאֵל – מותר לעשר מטבל ודאי של ישראל, **עַל שֶׁל נָכְרִי** – על תבואה שנלקחה מגוי; וכן מותר לעשר **מִשֶּׁל נָכְרִי עַל שֶׁל יִשְׂרָאֵל** – שסובר התנא של משנתנו: אין קניין לגוי בארץ ישראל להפקיע מן המעשר, כפי שבארנו לעיל (בהקדמה למשנתנו), ולכן התבואה הלקוחה מגוי חייבת במעשרות, וכשהוא מעשר משל ישראל על של גוי או להיפך, הרי זה מן החייב על החייב, **מִשֶּׁל יִשְׂרָאֵל עַל שֶׁל כּוּתִים** – מעשרים מטבל ודאי של ישראל על תבואה שנלקחה מכותים, שהתבואה הנלקחת מכותים טבל ודאי היא, לפי שאינם מעשרים מה שהם מוכרים, כפי שביארנו לעיל; וכן **מִשֶּׁל כּוּתִים עַל שֶׁל כּוּתִים** – מי שלקח פירות מכותים אחדים, מעשר

י עָצִיץ נָקוּב, הֲרֵי זֶה כְּאָרֶץ. תָּרַם מֵהָאָרֶץ עַל עָצִיץ נָקוּב, מֵעָצִיץ נָקוּב עַל הָאָרֶץ — תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה. מִשֶּׁאֵינוֹ

פירוש ברטנורא

י עציץ נקוב. כלי שמשימין בתוכו עפר וזורעים בו, אם נקוב כדי שרש קטן שהוא פחות מכזית הרי הוא כארץ ופירותיו טבל גמור דאורייתא: **תרם מן**

משניות מבוארות – קהתי

משל כותי אחד על של כותי אחר, מאותו הטעם שהזכרנו. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹסֵר מִשֶּׁל כּוּתִים עַל שֶׁל כּוּתִים** – יש מפרשים טעמו, לפי שיש חשש, שמא אחד מהם חשב מתחילה לאכול את הפירות ועישרם, ואחר כך נמלך עליהם למכרם, ואילו השני לא עישר פירותיו לפי שייעדם מתחילה למכירה, ונמצא מפריש מן הפטור על החייב או להיפך **(ר"ש; ברטנורא)**. ברם, בירושלמי מבואר הטעם, שכשם שעשו חכמים פירות עמי הארץ דמאי משום שרובם מעשרים ומיעוטם אינם מעשרים, ואין מעשרים מן הדמאי על הדמאי, שמא זה מן הרוב וזה מן המיעוט, כך עשו פירות הכותים ודאי טבל משום שרובם אינם מעשרים מה שהם מוכרים לאחרים, ורק מועטים יש ביניהם המעשרים גם מה שמוכרים, ואין מעשרים משל כותים על של כותים, שמא זה מן הרוב וזה מן המיעוט ונמצא מפריש ממה שאינו מעושר על המעושר.

להרחבת בירור העניינים שבמשנתנו נביא פירושו של בעל "משנה ראשונה": מה ששנינו ברישא: "מעשרין משל ישראל על של נכרי" משמע, ש"משל ישראל", היינו מתבואה שגדלה בשדהו מותר לעשר על תבואה שלקח מן הנכרי. וצריך הדבר עיון. שהרי מה שלקח מהנכרי פטור מלעשר מן התורה, שנאמר (דברים יד, כב): "עשר תעשר את כל תבואת זרעך"... – ודרשו חכמים: תבואת זרעך ולא הלקוח, כלומר שהלוקח תבואה מאחרים אינו חייב לעשרה מן התורה אלא מדרבנן, ואם כן היאך מפריש משל תבואת זרעו שחייב בעישורה מן התורה, על התבואה שלקח מן הנכרי, שאינו חייב לעשרה מן התורה? – ואפילו אם נפרש שגם "משל ישראל" היינו מתבואה שלקח מישראל, בדומה ל"של נכרי", אין הענין מתיישב, שעדיין יש הבדל בין הלוקח מישראל ללוקח מנכרי, שהלוקח מישראל לאחר המירוח, חייב לעשר מדרבנן, ואילו תבואה שנלקחה מן הנכרי, לאחר שמירחה הנכרי, פטורה מן המעשר אפילו מדרבנן, כמו שכותב הרמב"ם (הל' תרומות א, יא): "פירות הנכרי שגדלו בקרקע שקנה בארץ ישראל, אם נגמרה מלאכתם ביד הנכרי, ומירחן הנכרי — פטורין מכלום, שנאמר: "דגנך ולא דגן נכרי" – מכאן שאין לבאר משנתנו אלא במי שלקח גם מישראל וגם מנכרי קודם המירוח, ונמרחו בידי הלוקח, שבכגון זה, חייב לעשר מן התורה בין מה שלקח מישראל בין מה שלקח מנכרי, כמו שכותב הרמב"ם (שם): "ואם לקחן ישראל (מן הנכרי) אחר שנתלשו, קודם שתיגמר מלאכתן, וגמרן ישראל, חייבין בכול מן התורה". וכן בלוקח מישראל כותב הרמב"ם: "הלוקח פטור מן התורה, שנאמר: "תבואת זרעך" (כמו שבארנו למעלה), וחייב מדבריהם. במה דברים אמורים? בשלקחן אחרי שנגמרו מלאכתן ביד מוכר. אבל אם נגמרו ביד לוקח, חייב לעשר מן התורה" (הל' מעשר ב, ב). ולפי פירוש זה גם יוצא, שמשנתנו היא המשך למשנה שלפניה, שכן במשנה הקודמת שנינו: "הלוקח טבל משני מקומות, מעשר מזה על זה". ובאה משנתנו ללמד: אפילו משל ישראל על של נכרי, כדי להשמיענו שאין קניין לנכרי להפקיע ממעשר (כמו שבארנו לעיל במשנה. – אך יש תימה בדברי "משנה ראשונה", למה לא פירש "משל ישראל" – מתבואה שגדלה בשדהו, כמו שפירש בתחילה לפי משמעות המשנה, שמותר לעשר ממנה על תבואה שקנה מנכרי קודם המירוח והוא מירחה, והרי אף בכגון זה החיוב בשניהם הוא מן התורה).

אבל הסיפא של משנתנו – "משל ישראל על של כותים" – אין לפרשה כמו ברישא, בכגון שלקח מישראל ומכותי קודם המירוח, שהרי בכגון זה נשאלת השאלה: מה באה המשנה להשמיענו? הרי דבר ברור ופשוט הוא! אלא צריך לבאר את הסיפא בכגון שלקח משניהם אחר המירוח, והישראל הודיעהו שמוכר לו טבל, ואילו הכותי מכר לו סתם, ובאה המשנה להשמיענו שהכותי חשוד למכור טבל, ולפיכך מעשר מזה על זה. אך לפי זה יוצא, שברישא מדובר בלקוח קודם מירוח, ובסיפא – בלקוח לאחר מירוח, ואין זה מתקבל על הדעת.

ברם, כל אותו הסבר הוא לשיטת הרמב"ם, שהלוקח מישראל לאחר המירוח אינו חייב לעשר מן התורה אלא מדרבנן, ואילו הלוקח קודם המירוח והוא מירחה, חייב לעשר מן התורה, כמו שהבאנו למעלה מתוך "משנה תורה". וכך היא גם שיטת רבנו תם (מבעלי התוספות), כמבואר בתוספות דיבור המתחיל: "תבואת זרעך ולא לוקח" (בבא מציעא פח, א). אבל יש שם בענין זה גם שיטה אחרת, שיטה הפוכה מזו של הרמב"ם ורבנו תם, והיא שיטת הריב"ם (רבנו יצחק בר' מרדכי, מבעלי התוספות) שהלוקח תבואה מישראל לאחר שנמרחה ביד המוכר, הואיל והתבואה נתחייבה כבר במעשרות שוב אין החיוב נפקע ממנה, וחייב הלוקח לעשרה מן התורה. והכתוב "תבואת זרעך" הבא למעט לקוח, היינו דווקא בתבואה שלא נמרחה ביד המוכר אלא ביד הלוקח, שבכגון זה אמנם אינו חייב לעשרה מן התורה אלא מדרבנן (ואף הר"ש שיטתו כך, לעיל פאה א, ד). ובלוקח תבואה מן הנכרי, הדין הוא להיפך, שאם נמרחה ביד המוכר הנכרי, פטור לגמרי, משום שכתוב: "דגנך" ולא דגן נכרי; ואם לא נמרחה ביד הנכרי אלא ביד הלוקח, חייב הלוקח לעשר מן התורה, שאין קניין לנכרי בארץ ישראל להפקיע מידי מעשר; והכתוב "תבואת זרעך" אינו בא למעט אלא לוקח מישראל, אבל הלוקח מן הנכרי קודם מירוח, אין כאן "תבואת זרעך" של מוכר אלא תבואת הלוקח ממנו, ואינו נקרא לוקח; הלכך חיובו מן התורה (בדין הלוקח מן הנכרי אמנם הכל מודים. מכאן גם הערת תמיהתנו לעיל על הפירוש של בעל "משנה ראשונה" ברישא לפי שיטת הרמב"ם ורבנו תם).

אם נבוא, איפוא, ליישב משנתנו על פי שיטה זו, צריכים אנו לפרש את הרישא: מעשרין משל ישראל על של נכרי – ממה שגדל בשדהו של ישראל על מה שנלקח מנכרי קודם המירוח ונמרח ביד לוקח, שבשניהם החיוב הוא מן התורה, ובאה המשנה להשמיענו, שאין קניין לנכרי בארץ ישראל להפקיע מידי מעשר. אבל אין לפרש: מתבואה שנלקחה מישראל על תבואה שנלקחה מנכרי, שהרי תבואה שנלקחה מישראל אינו חייב לעשרה מן התורה אלא אם כן לקחה ממנו לאחר המירוח (לפי שיטת הריב"ם), ואילו תבואה שנלקחה מנכרי אינו חייב לעשרה אלא כשלקחה ממנו קודם מירוח. ואין זה מסתבר לפרש זה לאחר מירוח וזה קודם מירוח. וגם אין לפרש בתבואה שנלקחה מישראל קודם מירוח, שהרי אינו חייב לעשרה אלא מדרבנן. מכאן שלשיטת הריב"ם אין לפרש את הרישא אלא ש"משל ישראל" היינו מתבואה שגדלה בשדהו, ו"על של נכרי" היינו תבואה שנלקחה מנכרי ונמרחה ביד ישראל, אבל בסיפא – "משל ישראל על של כותים" – יש לפרש: "משל ישראל" היינו מתבואה שגדלה משדהו, "על של כותים" – על תבואה שנלקחה מהם אחר המירוח, שאם לקחה קודם המירוח, הרי לשיטה זו אינו חייב לעשרה מן התורה אלא מדרבנן. ואם כן אף לשיטת הריב"ם אין הרישא והסיפא שבמשנתנו מתיישבות באופן שווה, שכן ברישא "על של נכרי" היינו תבואה שנלקחה מנכרי קודם המירוח ונמרחה ביד הלוקח, ואילו בסיפא "על של כותים" היינו תבואה שנלקחה מכותים לאחר המירוח. וכיון שבין לשיטת הרמב"ם ורבנו תם ובין לשיטת הריב"ם, אין משנתנו מתיישבת יפה, לפיכך מפרשים במסכת מנחות (סו, ב), שטעם משנתנו הוא, לפי שמירוח הנכרי אינו פוטר ממעשרות, כלומר שמשנתנו אינה עוסקת בענין קניין הנכרי, אם יש קניין או אין קניין לנכרי בארץ ישראל להפקיע מידי מעשר, אלא בענין מירוח הנכרי, שיש סוברים: אין מפרישים מתבואה של ישראל על תבואה שנמרחה ביד נכרי, משום שמעשה המירוח של הנכרי פוטר את התבואה ממעשרות, ואפילו אם גדלה בשדה ישראל, ובא התנא של משנתנו לחלוק על דעה זו, והוא מלמדנו, שמעשרין משל ישראל על של נכרי, כלומר על תבואה שנלקחה מנכרי לאחר שנמרחה בידו, לפי שאין מירוח הנכרי פוטר מן המעשרות. ואמנם לפי זה מתיישבת משנתנו כפשוטה: מעשרין משל ישראל – מתבואה שגדלה בשדהו, על של נכרי – על תבואה שלקח מנכרי לאחר שנמרחה ביד הנכרי; וכן משל ישראל על של כותים – על מה שלקח מכותי לאחר שנמרח ביד הכותי. אלא שבאור זה אינו אלא לשיטת הריב"ם, שהלוקח לאחר המירוח מישראל חייב לעשר מן התורה. אבל לשיטת הרמב"ם צריך עיון.

באור משנה י

משנתנו באה ללמד דיני גידולי עציץ לענין תרומה ומעשרות. עציץ היינו כלי חרס שממלאים אותו עפר וזורעים בו. ושני מיני עציצים הם: א) עציץ נקוב, שהוא יונק גם מן הקרקע שעומד עליה. ב) עציץ שאינו נקוב.

עָצִיץ נָקוּב – שיש לו נקב בקרקעיתו כדי שורש קטן שהוא פחות מכזית **(רמב"ם)**, **הֲרֵי זֶה כְּאָרֶץ** – דינו כארץ, משום שיונק ממנה, ומה שגדל בו חייב במעשרות מן התורה. **תָּרַם מֵהָאָרֶץ** – הפריש

נָקוּב עַל הַנָּקוּב, תְּרוּמָה וְיַחֲזוֹר וְיִתְרֹם. מִן הַנָּקוּב עַל שֶׁאֵינוֹ נָקוּב, תְּרוּמָה, וְלֹא תֵאָכֵל עַד שֶׁיּוֹצִיא עָלֶיהָ תְּרוּמוֹת וּמַעַשְׂרוֹת.

יא תָּרַם מִן הַדְּמַאי עַל הַדְּמַאי, מִדְּמַאי עַל הַוַּדַּאי, תְּרוּמָה וְיַחֲזוֹר וְיִתְרֹם. מִן הַוַּדַּאי עַל הַדְּמַאי — תְּרוּמָה, וְלֹא תֵאָכֵל עַד שֶׁיּוֹצִיא עָלֶיהָ תְּרוּמוֹת וּמַעַשְׂרוֹת.

פרק ששי

א הַמְקַבֵּל שָׂדֶה מִיִּשְׂרָאֵל, מִן הַנָּכְרִי וּמִן הַכּוּתִי, יְחַלֵּק לְפָנֵיהֶם. הַחוֹכֵר שָׂדֶה מִיִּשְׂרָאֵל, תּוֹרֵם וְנוֹתֵן לוֹ. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אֵימָתַי? בִּזְמַן שֶׁנָּתַן לוֹ מֵאוֹתָהּ הַשָּׂדֶה וּמֵאוֹתוֹ הַמִּין; אֲבָל אִם נָתַן לוֹ מִשָּׂדֶה אַחֶרֶת אוֹ מִמִּין אַחֵר, מְעַשֵּׂר וְנוֹתֵן לוֹ.

פירוש ברטנורא

הארץ. אפילו לכתחלה נמי מצי לתרום, ומשום סיפא נקט לשון דיעבד: **תרומה ויחזור ויתרום.** דמן הפטור על החיוב הפריש ולאו תרומה היא הלכך יחזור ויתרום, ומכל מקום כיון שקרא לה שם תרומה נותנה לכהן דלא ליתי לזלזולי בתרומה. ואין צריך להוציא עליה תרומה ומעשר כמו בסיפא משום דמדאורייתא לאו טבל הוא, אבל מן הנקוב על שאינו נקוב דמן החיוב על הפטור הפריש התרומה הויא טבל דאורייתא, הלכך לא יאכל עד שיוציא עליה תרומה ומעשרות:

יא מן הדמאי על הדמאי. דלמא האי מעושר והאי לא מעושר: **תרומה.** ואין צריך לתקן את התרומה כיון דספק הוא ורוב עמי הארץ מעשרים הן: **מן הודאי על הדמאי תרומה ולא תאכל.** דהוי דומיא דמפריש מן הנקוב על שאינו נקוב מן החיוב על הפטור, שאם הדמאי מעושר נמצאת התרומה טבל דאורייתא הלכך לא תאכל:

ו א המקבל שדה. למחצה לשליש ולרביע כדרך האריסין: **חולק לפניהם.** ואינו צריך לעשר חלק בעל השדה אבל מניח לפניהם חלק שכר הקרקע כשאינו מעושר, ולא חייבו חכמים למקבל שיעשר על חלקו של בעל השדה ויתן לו מה שפסק עמו כשהוא מעושר מפני ישוב א"י כדי שלא ימנעו מלקבל השדות

משניות מבוארות – קהתי

תרומה ממה שגדל בארץ, **עַל עָצִיץ נָקוּב** – על מה שגדל בעציץ נקוב, או שתרם **מֵעָצִיץ נָקוּב** – ממה שגדל בעציץ נקוב, **עַל הָאָרֶץ** – על מה שגדל בארץ, **תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה** – ולא רק בדיעבד תרומתו תרומה, אלא אפילו לכתחילה מותר לתרום מזה על זה, ולא נקט התנא לשון דיעבד אלא משום סיפא. **מִשֶּׁאֵינוֹ נָקוּב עַל הַנָּקוּב** – תרם ממה שגדל בעציץ שאינו נקוב על מה שגדל בעציץ נקוב, אף על פי שהגדל בעציץ שאינו נקוב פטור מתרומה וממעשר מן התורה, **תְּרוּמָה** – דינה כתרומה, שהואיל וקרא לה שם תרומה נותנה לכהן, כדי שלא יבוא לזלזל בתרומה, **וְיַחֲזוֹר וְיִתְרֹם** – על העציץ הנקוב, לפי שתרם ממה שפטור מן התורה, ואין זו תרומה לפטור את העציץ הנקוב החייב בתרומה ובמעשרות מן התורה. **מִן הַנָּקוּב עַל שֶׁאֵינוֹ נָקוּב** – אם הפריש ממה שגדל בעציץ נקוב על מה שגדל בעציץ שאינו נקוב, דהיינו מן החייב על הפטור, **תְּרוּמָה** – שם תרומה עליה, **וְלֹא תֵאָכֵל** – לכהן, **עַד שֶׁיּוֹצִיא עָלֶיהָ תְּרוּמוֹת וּמַעַשְׂרוֹת** – שהואיל ותרם מן החייב על הפטור, הרי התרומה טבל מן התורה ואסורה באכילה לכהן עד שיפריש עליה תרומה ומעשרות. יש דעה, שיכול הכהן להפריש מתוך אותו חלק עצמו שקיבל כתרומה, אבל יש גורסים: "עד שיוציא עליה תרומות ומעשרות ממקום אחר" (**בבלי יבמות פט, ב; רמב"ם**), וכתבו התוספות, שהטעם הוא, כדי שלא יבואו להתיר את השיריים לזרים, ובאמת הרי הכל תרומה, שהרי תוקן בה העציץ שאינו נקוב שחיובו מדרבנן. ברם ברישא, כשתרם משאינו נקוב על הנקוב, אינו צריך להפריש עליה תרומה ומעשרות, לפי שאינה טבל מן התורה.

באור משנה יא

תָּרַם מִן הַדְּמַאי עַל הַדְּמַאי – שקנה פירות משני עמי הארץ והפריש תרומת מעשר מזה על זה, או **מִדְּמַאי עַל הַוַּדַּאי** – שהפריש מן הדמאי על טבל ודאי, **תְּרוּמָה** – מה שתרם הרי זה תרומה, שמא תרם מן החייב על החייב, **וַיַחֲזוֹר וְיִתְרֹם** – מן הדמאי שתרם עליו או מן הודאי, שמא הדמאי שתרם ממנו הוא מעושר ונמצא תרם מן הפטור על החייב. **מִן הַוַּדַּאי עַל הַדְּמַאי** – תרם מטבל ודאי על דמאי, ואפשר שהדמאי הוא מעושר, ונמצא שתרם מן החייב על הפטור, **תְּרוּמָה** – מה שתרם תרומה היא, **וְלֹא תֵאָכֵל עַד שֶׁיּוֹצִיא עָלֶיהָ תְּרוּמוֹת וּמַעַשְׂרוֹת** – שאם הדמאי מעושר, נמצאת התרומה טבל מן התורה, והרי זה דומה לתורם מן העציץ הנקוב על עציץ שאינו נקוב, ששנינו במשנה הקודמת, ולכן אסור לכהן לאוכלה עד שיפריש עליה תרומה ומעשרות. ברם, כשתרם מן הדמאי על הדמאי, אינו צריך להפריש עליה תרומה ומעשרות, מחשש שמא הדמאי שתרם ממנו אינו מעושר וזה שתרם עליו מעושר, ונמצא תרם מן החייב על הפטור, לפי שאין מעשרים דמאי אלא מספק, ורוב עמי הארץ מעשרים הם. ובירושלמי מבואר הטעם, שכשם שהקילו בתרומת מעשר של דמאי שחזרה למקומה, ששואל את עם הארץ ואוכל על פיו, כך הקילו גם בתרומת מעשר זו שאין צורך לתקנה.

באור משנה א

משנתנו דנה באריס ובחוכר, אם הם צריכים לעשר גם את החלק שהם נותנים לבעל השדה. אריס היינו המקבל שדה לעבדה על מנת להתחלק עם בעל השדה ביבול לפי המוסכם, כגון שני שלישים לאריס ושליש לבעל השדה. חוכר היינו השוכר שדה תמורת סכום קצוב, שנותן לבעל השדה מידה קצובה של תבואה לשנה, בין שתעשה השדה הרבה בין שתעשה מעט.

הַמְקַבֵּל שָׂדֶה מִיִּשְׂרָאֵל – לעבדה בתנאי אריסות, שנותן לבעל השדה מחצה או שליש או רבע מהתבואה שהשדה עושה; וכן המקבל שדה **מִן הַנָּכְרִי וּמִן הַכּוּתִי** – או מן הכותי, **יְחַלֵּק לְפָנֵיהֶם** – כלומר יניח לפני בעלי השדה את חלקם, ואינו חייב להפריש ממנו תרומה ומעשרות. בירושלמי אמרו, שתיקנו חכמים במקבל שדה שלא יהא חייב לעשר חלקו של בעל השדה, כדי "שלא תבור ארץ ישראל" – כלומר שלא יימנעו מלקבל שדות באריסות ויהיו שדות ארץ ישראל בורות. **הַחוֹכֵר שָׂדֶה מִיִּשְׂרָאֵל** – בשכר קצוב, כמו שביארנו לעיל, **תּוֹרֵם** – חייב הוא להפריש תרומה גדולה מכל תבואת השדה, שלאחר שנמרחה התבואה אין להשהות התרומה, שאי אפשר לגורן שתיעקר אלא אם כן נתרמה ממנו תרומה (**ירושלמי**), **וְנוֹתֵן לוֹ** – למחכיר, מן התבואה שנתרמה, את שכר חכירתו, בניכוי התרומה שתרם מחלק זה (**ר"ש; רא"ש**). אבל אינו מעשר מה שנותן לו, והמחכיר עצמו מעשר מה שמקבל. **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אֵימָתַי** – אין החוכר מעשר אלא תורם בלבד? **בִּזְמַן שֶׁנָּתַן לוֹ** – שכר חכירתו, **מֵאוֹתָהּ הַשָּׂדֶה** – שחכר ממנו, **וּמֵאוֹתוֹ הַמִּין** – שזרעה, שעל דעת כן חוכר אדם שדה, שיתן למחכיר בשכרו מהפירות הרגילים בה כשהם בטבלם, והרי הם כגדלים מעיקרם ברשות המחכיר, **אֲבָל אִם נָתַן לוֹ** – שכרו, **מִשָּׂדֶה אַחֶרֶת** – אפילו מאותו המין, **אוֹ מִמִּין אַחֵר** –

ב הַחוֹכֵר שָׂדֶה מִן הַנָּכְרִי, מְעַשֵּׂר וְנוֹתֵן לוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף הַמְקַבֵּל שְׂדֵה אֲבוֹתָיו מִן הַנָּכְרִי, מְעַשֵּׂר וְנוֹתֵן לוֹ.

ג כֹּהֵן וְלֵוִי שֶׁקִּבְּלוּ שָׂדֶה מִיִּשְׂרָאֵל – כְּשֵׁם שֶׁחוֹלְקִין בַּחֲלִין, כָּךְ חוֹלְקִין בַּתְּרוּמָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אַף הַמַּעַשְׂרוֹת שֶׁלָּהֶן, שֶׁעַל מְנָת כֵּן בָּאוּ.

פירוש ברטנורא

באריסות: **החוכר.** מקבל השדה בדבר קצוב כך וכך כורין לשנה בין שהיא עושה הרבה בין שהיא עושה מעט: **תורם ונותן לו.** אבל לא מעשר, דכל חוכר על מנת כן יורד לשדה שיתן לו חכירותו מפירות הגדלים בשדה בטבלם, ומיהו משום דאין להשהות התרומה דאי אפשר לגורן שתעקר אלא אם כן נתרמה משום הכי תורם ונותן לו, ומסתבר דמנכה לו התרומה מחכירותו דמאי שנא תרומה ממעשר: **אמר ר' יהודה.** אימתי סגי לחוכר שיתרום לבד ואינו מעשר, כשנותן לו חכירותו מאותה שדה ומאותו המין. אבל אם נתן לו משדה אחרת אף מאותו המין, או ממין אחר אף מאותה שדה כגון שזרע מקצת השדה מין אחר כשיעור חכירותו חייב אף לעשר, דדמי לפורע חובו. אי נמי אין דעת [המחכיר] לקבל פירות טבולים אלא כשפורע לו מאותה שדה ומאותו המין: **ב החוכר שדה מן העובד כוכבים.** קנס קנסו חכמים לחוכר שדה מן העובד כוכבים שיהא מעשר מה שנותן לו, כדי שלא יהא שום ישראל חוכר שדה ממנו ותשאר בורה בידו ומתוך כך יצטרך למכרה לישראל בדמים מועטים. ובמקבל באריסות לא קנסו שיותר חפץ העובד כוכבים בחכירות מבאריסות: **שדה של אבותיו.** שגזלה העובד כוכבים מאבותיו, וקנסוהו שיצטרך לעשר כדי שידחוק עצמו ויקננה מן העובד כוכבים שמתוך שהיא חביבה עליו שהיתה של אבותיו לא יניח לקבלה מן העובד כוכבים ביותר מן הראוי לה וכשיכבד עליו המעשר יקננה. וכוותיה דרבי יהודה קיימא לן דלא פליג תנא קמא עליה: **ג כשם שחולקין בחלין כך חולקים בתרומה.** כשנוטל בעל השדה מחצה ושליש ורביע ממה שהוציאה השדה נוטל גם כן מחצה ושליש ורביע מן התרומה והמעשרות המוטלות עליה ונותנן הוא לכל כהן ולוי שירצה: **אף המעשרות שלהן.** אם המקבל כהן כל התרומה שלו, ואם לוי הוא כל המעשר שלו: **שעל מנת כן.** ירדו לקבל שדה זו באריסות. ואין הלכה כר' אליעזר דאע"ג דעל מנת כן ירדו במה קנו:

משניות מבוארות – קהתי

אפילו מאותה השדה, כגון שזרע מקצת השדה מין אחר כשיעור שכר חכירתו, **מְעַשֵּׂר וְנוֹתֵן לוֹ** – חייב הוא גם לעשר את התבואה שהוא נותן לו, שהרי הוא כפורע חובו מתבואתו, ואסור לפרוע חוב בתבואה הטבולה למעשרות.

באור משנה ב

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת שבמקבל שדה באריסות אין הבדל בין המקבל מישראל לבין המקבל מן הנכרי, ודינו שנותן לבעל השדה את חלקו בטבל, באה משנתנו ללמד שבחוכר שדה יש הבדל בין החוכר מישראל לבין החוכר מן הנכרי, שבחוכר מישראל שנינו "תורם ונותן לו", ואינו מעשר, אבל החוכר מן הנכרי חייב גם לעשר.

הַחוֹכֵר שָׂדֶה מִן הַנָּכְרִי – בשכר כמות מסויימת של תבואה לשנה, **מְעַשֵּׂר וְנוֹתֵן לוֹ** – כלומר שהחוכר חייב לא רק להפריש תרומה אלא גם מעשרות ממה שהוא נותן לו בשכרו. בירושלמי נחלקו בטעם הלכה זו: יש סוברים, שאמנם מן הדין גם החוכר מן הנכרי פטור מלעשר כדין החוכר מישראל, לפי שיש קניין לנכרי בארץ ישראל להפקיע מן המעשר, אלא שקנסו חכמים את החוכר שדה מן הנכרי, שיהא מעשר מה שנותן לו, כדי שלא יהא ישראל חוכר שדה מן הנכרי, ותישאר בורה בידו, ומתוך כך יהא נאלץ למכור שדהו לישראל בדמים מועטים. ברם, המקבל שדה באריסות מן הנכרי, לא קנסוהו חכמים שיהא מעשר מה שנותן לו, לפי שהנכרים בעלי השדות מעוניינים ביותר בחכירה ולא באריסות. ויש סוברים להיפך, שאמנם מן הדין חייב החוכר שדה, בין שהוא חוכר מן הנכרי בין שהוא חוכר מישראל, לתרום ולעשר מה שהוא נותן לו, שכן לדעתם אין קניין לגוי בארץ ישראל להפקיע מידי מעשר, והשכר שנותן החוכר למחכיר הוא תשלום חוב, ואסור לפרוע חוב בחלקם של הכהן והלוי, אלא שלגבי החוכר מן הנכרי תפשו חכמים מידת הדין, שיהא מעשר מה שנותן לו, כיון שהנכרי לא יעשר, ואילו לגבי החוכר מישראל הקילו חכמים ואמרו: תורם ואינו מעשר, מפני שבעל השדה יעשר בעצמו, ואפילו אם הוא עם הארץ, הרי רוב עמי הארץ מעשרים הם, ונמצא שהכהן והלוי לא יפסידו חלקם. ומה שחייבוהו לתרום, הטעם הוא כמו שכבר בארנו במשנה הקודמת, לפי שאי אפשר לגורן שתיעקר אלא אם כן נתרמה ממנו תרומה גדולה. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף הַמְקַבֵּל שְׂדֵה אֲבוֹתָיו מִן הַנָּכְרִי** – שהיתה תחילה של אבותיו ועכשיו היא ביד הנכרי, שגזלה או קנאה מהם, אף על פי שהוא מקבל אותה באריסות, **מְעַשֵּׂר וְנוֹתֵן לוֹ** – שקנסוהו חכמים שיהא מעשר מה שנותן לו, כדי שידחוק עצמו ויפדה את השדה מן הנכרי, שהואיל וחביבה עליו משום שהיתה של אבותיו לא יפסיק מלקבלה באריסות, וכשיכביד עליו ענין המעשר, יקננה מידו (**רש"י בבא מציעא קא, א; ירושלמי דמאי ו, ב**). ויש מבארים הטעם שקנסוהו, כדי שיכבד עליו המעשר ויימנע מלקבלה באריסות, אף שהיא שדה אבותיו, עד שתישאר השדה בורה בידי הנכרי ויצטרך למוכרה לישראל (**תוספות שם; רמב"ם**).

באור משנה ג

משנתנו דנה באריס שהוא כהן או לוי, אם הוא זוכה בתרומה או במעשר מחלקו של בעל השדה.

כֹּהֵן וְלֵוִי – או לוי, **שֶׁקִּבְּלוּ שָׂדֶה מִיִּשְׂרָאֵל** – באריסות, **כְּשֵׁם שֶׁחוֹלְקִין בַּחֲלִין** – האריס ובעל השדה, **כָּךְ חוֹלְקִין בַּתְּרוּמָה** – וכן במעשר, כלומר שהם נותנים לבעל השדה את חלקו כשאינו מעושר (כמו ששנינו במשנה א), ובעל השדה נותן מחלקו תרומה ומעשר לכל כהן ולוי שירצה. או אם האריס הפריש מכל התבואה תרומה ומעשר, נוטל בעל השדה את חלקו גם בתרומה ובמעשר, ובידו ליתנם לכל כהן ולוי שהוא רוצה. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אַף הַמַּעַשְׂרוֹת שֶׁלָּהֶן** – כלומר שאם האריס הוא כהן, כל התרומה היא שלו ("מעשרות" הוא כינוי לתרומה ולמעשר, כמו שכבר העירונו במקום אחר), ואם האריס הוא לוי, כל המעשר הוא שלו, **שֶׁעַל מְנָת כֵּן בָּאוּ** – לקבל את השדה באריסות, שהתרומה והמעשרות יהיו שלהם, כלומר אף על פי שלא התנו על כך עם בעל השדה, הרי זה כאילו התנו עמו, שדבר מובן מאליו הוא. ואין הלכה כרבי אליעזר.

יש נוסחאות שגורסים בדברי רבי אליעזר "המעשרות שלהן" (בלי תיבת "אף"). ולפי הגירסה שבמשנתנו הרבותא היא, שאפילו מעשר שהוא ראוי באכילה לישראל, מכל מקום אין חולקים בו אלא כולו של האריס הלוי ("תוספות יום טוב"; "מלאכת שלמה").

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף ל עמוד א. **אִתְּמַר נַמִּי** כרבי יוחנן שטעם המשנה שגזול פסול בשאר הימים הוא משום מצוה הבאה בעבירה, **אָמַר רַבִּי אַמִּי, יָבֵשׁ פָּסוּל** בכל הימים **מִפְּנֵי שֶׁאֵין הָדָר, גָּזוּל פָּסוּל** בכל הימים **מִשּׁוּם דַּהֲוָה לֵיהּ מִצְוָה הַבָּאָה בַּעֲבֵירָה.**

אָמַר רַבִּי מַרְיוֹן אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, וְאָמְרֵי לָהּ תָּנֵי רַבָּה בַּר מָרִי מִשּׁוּם רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, שְׁתֵּי תְּמָרוֹת - שני עצי דקל **יֵשׁ** בְּמקום שנקרא **גֵּיא בֶּן הִנֹּם** שהוא סמוך לירושלים, **וְעוֹלֶה עָשָׁן מִבֵּינֵיהֶם, וְזֶהוּ** - על עצי דקל אלו הוא **שֶׁשָּׁנִינוּ** במשנה **שִׁנֵּי הַר הַבַּרְזֶל כְּשֵׁרוֹת** ללולב, **וְזוֹ הִיא פִּתְחָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם,** ומשום כך עולה עשן שם:

אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מִשּׁוּם בַּר קַפָּרָא, מִנַּיִן לְדין זה **שֶׁשּׁוֹמֵעַ כְּעוֹנֶה, דִּכְתִיב** בספר מלכים לגבי הספר שמצא חלקיהו הכהן בבית ה' **'אֵת (הַדְּבָרִים) [כָּל דִּבְרֵי הַסֵּפֶר] אֲשֶׁר קָרָא (יֹאשִׁיָּהוּ) [מֶלֶךְ יְהוּדָה]', וְכִי יֹאשִׁיָּהוּ קָרָאן, וַהֲלֹא** מפורש קודם לכן באותה פרשה **שָׁפָן קָרָאן, דִּכְתִיב 'וַיִּקְרָאֵהוּ שָׁפָן (אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה) לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ', אֶלָּא** יש ללמוד **מִכָּאן,** שאף שיאשיהו עצמו לא קרא פסוקים אלו אלא רק שמע משפן, נחשב כאילו הוא עצמו קרא אותם, **לְפִי שֶׁשּׁוֹמֵעַ כְּעוֹנֶה.** מקשה הגמרא: מנין ששני הפסוקים כוונתם על אותה קריאה וניתן ללמוד מכאן ששומע כעונה, **וְדִילְמָא** - שמא היו כאן שתי קריאות, **וּבָתַר** - אחר **דִּקְרַאנְהוּ שָׁפָן** לפני המלך, חזר **וּקְרָא יֹאשִׁיָּהוּ** פעם נוספת בפני עצמו, ואין מכאן ראיה ששומע כעונה. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב אֲחָא בַּר יַעֲקֹב לֹא סָלְקָא דַּעְתָּךְ** - אי אפשר שיעלה על דעתינו לפרש כן, משום **דִּכְתִיב** באותה נבואה שנתנבאה חולדה הנביאה ואמרה את כל דברי הספר אשר קרא מלך יהודה, שהוסיפה אחר כך ואמרה ליאשיהו - **'יַעַן רַךְ לְבָבְךָ וַתִּכָּנַע לִפְנֵי ה' בְּשָׁמְעֲךָ' (אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה),** ויש לדייק **בְּשָׁמְעֲךָ וְלֹא בְּקָרְאֲךָ,** ומוכח שיאשיהו לא חזר וקרא את הספר בפני עצמו אלא רק שמע משפן שקראו לפניו, וממה שנאמר 'אשר קרא מלך יהודה' יש ללמוד ששומע כעונה.

אָמַר רָבָא, לֹא לֵימָא אִינִישׁ - אדם הקורא בעצמו את ההלל ואין אחר מקרא אותו, אל יאמר **'בָּרוּךְ הַבָּא'** וינשום בינתים, **וַהֲדַר** - ואחר כך יאמר **'בְּשֵׁם ה'".** לפי שבאופן זה נראה שהזכרת שם ה' אינה שייכת על דבריו הקודמים, והרי זה כמוציא שם שמים לבטלה, **אֶלָּא** יאמר **'בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם ה" בַּהֲדָדֵי** - בבת אחת. **(אָמַר לֵיהּ רַב סַפְּרָא** גדול הדור שאתה חשוב **כְּמֹשֶׁה** בדורו, וכי **שַׁפִּיר קָאָמְרַת** שצריך לאומרם בהדי הדדי, הרי לא יתכן לומר שאם מפסיק באמצע נחשבת ההפסקה כאילו מזכיר שם שמים לבטלה, שכיון שממשיך וגומר את דבריו לאחר מכן, ברור הוא לכל שמסיים את דבריו הראשונים, **אֶלָּא הָתָם וְהָכָא** הואיל וכוונתו לסיים את דבריו, **אַסּוּגֵי מִילְּתָא הִיא וְלֵית לָן בָּהּ** - אין זה הפסק). עוד **אָמַר רָבָא, לֹא לֵימָא אִינִישׁ** בעניית הקדיש **יְהֵא שְׁמֵיהּ רַבָּא** ויפסיק וינשום בינתים, **וַהֲדַר** - ואחר כך ימשיך ויאמר **מְבָרַךְ, אֶלָּא** צריך שיאמר **יְהֵא שְׁמֵיהּ רַבָּא מְבָרַךְ בַּהֲדָדֵי. אָמַר לֵיהּ רַב סַפְּרָא,** גדול הדור שאתה חשוב **כְּמֹשֶׁה** בדורו, האם **שַׁפִּיר קָאָמְרַת, אֶלָּא** גם **הָתָם** בדין הקודם לגבי ברוך הבא בשם ה', **וְגַם הָכָא** בדין זה, נוקטים שסיום דבריו - **אַסּוּגֵי מִילְּתָא הוּא,** וְהואיל וכונתו לגמור **לֵית לָן בָּהּ.**

תָּנוּ רַבָּנַן, נאמר בפסוק **'עַרְבֵי נַחַל',** ללמד שרק מין הערבות **הַגְּדֵילוֹת עַל הַנַּחַל** כשרות, **פְּרָט לַצַּפְצָפָה** - מין ערבה ששמה צפצפה **הַגְּדֵילָה בֵּין הֶהָרִים** שפסולה. **אָמַר רַבִּי זֵירָא, מַאי קְרָאָה** - מניין יש ללמוד שצפצפה גרועה ואינה ממין ערבה ואין לרבות אותה מהנאמר 'ערבי', שנאמר **'קַח עַל מַיִם רַבִּים צַפְצָפָה שָׁמוֹ'** - בפסוק זה הוכיח הנביא את בני ישראל שקילקלו את מעשיהם, והמשילם לאילן הגדל על גבי מים רבים כלומר לעץ הערבה, שנעשה לאילן צפצפה, והיינו שנעשה גרוע, ומכאן יש ללמוד שצפצפה היא מין גרוע. **אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי** לרבי זירא, **וְדִילְמָא** הפסוק **פָּרוּשֵׁי קָא מְפָרֵשׁ,** דהיינו, **'קַח עַל מַיִם רַבִּים' וּמַאי נִיהוּ** - ומה היא אותה שגדילה על מים רבים **'צַפְצָפָה',** ולא בא הכתוב לומר שהערבה נעשית צפצפה. ענה לו רבי זירא: **אִם כֵּן מַאי 'שָׁמוֹ',** ומדוע לא אמר הכתוב רק 'קח על מים רבים צפצפה', ולכן מוכרח בפסוק פירושו של רבי זירא שהצפצפה היא גרועה, ויש ללמוד מזה לענין נטילת צפצפה בחג. אגב שהובא פסוק זה, מביאה הגמרא את פירושו של הפסוק. **אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֲנִי אָמַרְתִּי שֶׁיְּהוּ יִשְׂרָאֵל לְפָנַי כְּ'קַח עַל מַיִם רַבִּים', וּמַאי נִיהוּ עֲרָבָה** שהיא משובחת, **וְהֵן שָׁמוֹ עַצְמָן כַּצַּפְצָפָה שֶׁבֶּהָרִים** שהיא גרועה.

רש"י

שתי תמרות = שני דקלים. **גיא בן הנם** — סמוך לירושלים. **שיהא לולב יוצא למעלה מן ההדס** — כשם שהוא גבוה במינו מכולן. **שדרו** — לבד, שהעלים ארוכים למעלה לאחר שכלתה השדרה, שאין עוד עלין דבוקין ועולין בו. **אשר קרא המלך וגו'** — בספר שמצא חלקיה הכהן משתעי קרא, בספר מלכים (ב כב). **לא לימא איניש** — מי שאין אחר מקרא אותו לא לימא "ברוך הבא" וינשים בינתים והדר "בשם ה'", דלא קיימא אזכרה אמילתא דלעיל, ומיחזי כמוציאו לבטלה. **משה** — גדול הדור. **[שפיר קאמרת]** — בתמיה. **כל אסוקי מלתא** — הואיל וכוונתו לגמור — לית לן בה.

ב״ה, כ״ח אייר, תשכ״א
ברוקלין.

המשתתפים בההגרלה השנתית לנסיעה בחודש תשרי הבע״ל,
שהתקיימה בכפר חב״ד, מיסודו ובהנהלתו של כ״ק מו״ח אדמו״ר,
אשר שם צוה ה׳ את הברכה חיים
ה׳ עליהם יחיו

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת רשימת המשתתפים בההגרלה עם ההודעה ע״ד ההגרלה והזוכה בגורל שי׳.

ויהי רצון, כאמור מכבר, שהזוכה יוציא בנסיעתו את כל המשתתפים ויזכה אותם בכל המובנים הן בכמות והן באיכות.

ובפרט עפ״י גודל הענין דגורל כשנעשה כדבעי, כמבואר גם בתניא באגה״ק סוף סימן ז׳, ומקרא מלא דבר הכתוב בחיק יוטל את הגורל ומה׳ כל משפטו (משלי טז, לג).

וע״פ סיפור חסידים הראשונים בשם הרה״ח הרה״צ והרה״ג כו׳ הר״ה מפאריטש שכל הענינים וההידורים שעושה הי׳ בשביל עס זאל זיך בא אים בעסער אפלייגען א ווארט חסידות,

יהי רצון שגם בהאמור - נוסף על עניני הנסיעה, יתוסף גם ענין עקרי זה, ובכל המשתתפים, בתוככי כללות התמימים ואנ״ש, עס זאל זיך אפלייגן א ווארט חסידות באופן דהבנה עד כדי - בכן. ועוד (ובתקופתנו - גם זה עיקר) - לא יסתפקו כלל וכלל מיט א ווארט, כי אם מי שיש לו מנה ירצה מאתיים וכו׳.

ומובן וגם פשוט שאין לחכות לתועליות בהאמור עד הנסיעה בפועל, כי ההתחלה צריכה להיות מעת ההגרלה וההחלטה. וק״ל.

בברכה לבשורות טובות בהאמור, ובלשון רבנו נשיאנו הוא כ״ק מו״ח אדמו״ר - לקבלת התורה בשמחה ובפנימיות

מ. שניאורסאהן

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שבת קודש עמוד א

1 **לָהּ כְּרַבִּי טַרְפוֹן, דְּאָמַר** (להלן כד:) **מְשׁוּנֶּה קֶרֶן** – קרן תמה, שהזיקה
2 **בַּחֲצַר הַנִּיזָּק, נֵזֶק שָׁלֵם מְשַׁלֵּם** הבעלים. ולפיכך חייב בעל הכלב
3 לשלם נזק שלם על שריפת הגדיש שהיתה בחצירו של בעל הגדיש.
4 נמצא, שנחלקו התנאים בדין צרורות של קרן תמה ולא בדין נזקי
5 צרורות של רגל, ולא ניתן להוכיח האם התשלום עבור נזקי צרורות
6 של רגל הוא מגוף הבהמה דווקא, או אף מביתו של בעליה.
7 דוחה הגמרא: **וְלֹא הִיא** – אין הכרח לבאר את מחלוקתם של תנא
8 קמא ורבי אלעזר באופן כזה, אלא ניתן לבאר שנחלקו בדין נזקי
9 צרורות של רגל. **דְּמַאי טַעְמָא מוֹקְמִתְּ לָהּ כְּרַבִּי טַרְפוֹן** – מדוע
10 הוצרכנו להעמיד בנזקי קרן, ולומר שרבי אלעזר סובר כרבי טרפון,
11 **מְשׁוּם נֵזֶק שָׁלֵם** – משום שהוקשה הדבר כיצד יתכן שלדעת רבי
12 אלעזר ישלם נזק שלם מגופו מדין צרורות של רגל, אך קושיא זו ניתן
13 ליישבה באופן אחר, **שרַבִּי אֶלְעָזָר סָבַר כְּסוּמְכוֹס, דְּאָמַר** שעל נזקי
14 **צְרוֹרוֹת נֵזֶק שָׁלֵם מְשַׁלֵּם** הבעלים, **וְסָבַר לָהּ** אף **כְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר**
15 (להלן מה:) **צַד תַּמּוּת בִּמְקוֹמָהּ עוֹמֶדֶת** – דהיינו, לדעת רבי יהודה,
16 בחיוב תשלום נזק שלם עבור נזקי קרן של שור מועד ישנם שני חלקים,
17 האחד, חצי נזק של שור תם, ובחצי זה דינו כשור תם שמשלם רק
18 מגופו, והשני, חצי נזק נוסף מדין שור מועד, ואותו משלם הבעלים
19 מביתו.
20 ומאחר שרבי אלעזר סובר גם כסומכוס וגם כרבי יהודה, נמצא
21 שכאשר משלם הבעלים נזק שלם עבור נזקי צרורות של רגל כדין שור
22 מועד, עליו לשלם חצי מגוף הבהמה כדין שור תם, ואת החצי השני
23 מביתו כדין שור מועד, **וְכִי קָתָנֵי מִגּוּפוֹ אַצַּד תַּמּוּת** – וכוונת רבי
24 אלעזר הסובר שמשלם מגוף הבהמה, היינו על החצי של צד תמות,
25 אך את החצי השני חייב הבעלים לשלם מביתו.
26 הגמרא מקשה על דחיה זו: **אָמַר לֵיהּ רַב סַמָּא בְּרֵיהּ דְּרַב אַשִּׁי**
27 **לְרָבִינָא, אֵימוּר דְּשָׁמְעַתְּ לֵיהּ לְרַבִּי יְהוּדָה** שצד תמות במקומה
28 עומדת, דווקא **בְּשהיה תָּם** מתחילה **וְנַעֲשָׂה מוּעָד,** אבל **בְּמוּעָד**
29 **מִתְּחִילָּתוֹ**

לְבָתַר דְּנָפַק – לאחר שיצא רב נחמן, אָמַר לְהוּ עוּלָּא ליושבים לפניו, חָכֵי [- כך] אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, גובים מהעבדים אֲפִילּוּ מִיַּתְמֵי, משום שדינם כקרקע.

אָמַר רַב נַחְמָן, אִשְׁתַּמְּטִין – השתמט ממני עוּלָּא, כשאמר שגובים עבדים מלקוחות רק באפותיקי, מפני שחשש שאנצחו בקושיות.

הֲוָה עוֹבְדָא [– היה מעשה] בְּנַהֲרְדְּעָא, שתבעו מהיתומים חוב אביהם, וְאַגְּבוּ דַּיְּנֵי דְּנַהֲרְדְּעָא – והדיינים של נהרדעא הגבו עבד שירשו מאביהם. וכן הֲוָה עוֹבְדָא – היה מעשה דומה בְּפוּמְבְּדִיתָא, וְאַגְּבִיהּ [– והגבה] רַב חָנָא בַּר בִּיזְנָא עבד שירשו מאביהם. אָמַר לְהוּ רַב נַחְמָן לדייני נהרדעא, זִילוּ אַהֲדּוּרוּ – לכו והחזירו את העבד ליתומים, כיון שטעיתם בדבר משנה, וְאִי לָא תחזירו, מַגְבִּינָן לְכוּ לְאַפַּדְנֵיכוּ – אגבה מכם את ביתכם המפואר לשלם ליתומים.

אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן, הָא – הרי לפנינו עוּלָּא הסובר שעבדים נגבים מיתומים, הָא לפנינו אף רַבִּי אֶלְעָזָר הסובר כך, הָא לפנינו אף דַּיְּנֵי דְּנַהֲרְדְּעָא הסוברים כך, וְהָא לפנינו אף רַב חָנָא בַּר בִּיזְנָא הסובר כך, מַר שסובר שאינם נגבים מיתומים, כְּמַאן סָבְרָא לֵיהּ – כמי הנך סובר, מהיכן למדת לחלוק על כל אותם חכמים.

אָמַר לֵיהּ רב נחמן לרבא, אֲנָא מַתְנִיתָא יָדַעְנָא [– אני יודע ברייתא], דְּתָנֵי [– ששנה] אֲבִימִי, פְּרוּזְבּוּל חָל רק עַל הַקַּרְקַע – אם ללוה יש קרקע, וְאֵינוֹ חָל עַל הָעֲבָדִים – אם יש לו רק עבדים. וכן, מִטַּלְטְלִין נִקְנִין עִם הַקַּרְקַע, שכשמקנה לחבירו קרקע ומטלטלין, אין צריך לעשות קנין גם במטלטלין, אלא אגב הקנין שעושה בקרקע, קונה גם את המטלטלין, וְאֵינָן נִקְנִין עִם הָעֲבָדִים, שכשמקנה לחבירו עבדים ומטלטלין, צריך לעשות קנין גם במטלטלין, כיון שעבדים דינם כמטלטלין, ואין קונים מטלטלין אגב מטלטלין. ומברייתא זו מוכח שהסוברים שעבדים דינם כקרקע טועים בדבר משנה.

הגמרא רוצה לתלות את הנדון אם עבדים דינם כקרקע או כמטלטלין במחלוקת תנאים: לֵימָא כְּתַנָּאֵי – האם נאמר שהנדון אם עבדים הם כקרקע או כמטלטלין, מחלוקת תנאים הוא, שנינו בברייתא, מָכַר לוֹ עֲבָדִים וְקַרְקָעוֹת, הֶחֱזִיק [– עשה קנין חזקה] בַּעֲבָדִים, לֹא קָנָה אגב כך את הַקַּרְקָעוֹת, וכן אם עשה קנין בְּקַרְקָעוֹת, לֹא קָנָה את הָעֲבָדִים. ואם מכר לו קַרְקָעוֹת וּמִטַּלְטְלִין, אם הֶחֱזִיק בַּקַּרְקַע, קָנָה אגב כך את הַמִּטַּלְטְלִין, אבל אם עשה קנין בְּמִטַּלְטְלִין, לֹא קָנָה קַרְקַע. ואם מכר לו עֲבָדִים וּמִטַּלְטְלִין, אם הֶחֱזִיק בָּעֲבָדִים לֹא קָנָה אגב כך את הַמִּטַּלְטְלִין, וכן אם עשה קנין בְּמִטַּלְטְלִין לֹא קָנָה את הָעֲבָדִים.

וקשה מברייתא אחרת, וְהָתַנְיָא, שאם מכר לו עבדים ומטלטלין, אם הֶחֱזִיק בָּעֲבָדִים קָנָה אגב כך את הַמִּטַּלְטְלִין. מבררת הגמרא, מַאי לָאו בְּהָא קָמִפַּלְגִי [– האם לא בכך נחלקו], דְּמַר – התנא בברייתא השניה סָבַר, שֶׁעֲבָדִים כִּמְקַרְקְעֵי דָּמֵי – יש להם דין קרקע, ולכן מטלטלין נקנים אגבם, וּמַר – והתנא בברייתא הראשונה סָבַר, שֶׁעֲבָדִים כְּמִטַּלְטְלִין דָּמֵי – דינם כמטלטלין, ואין מטלטלין נקנים אגב מטלטלין.

דוחה הגמרא, אָמַר רַב אִיקָא בְּרֵיהּ דְּרַב אַמִּי, דְּכוּלֵּי עָלְמָא – שתי הברייתות סוברות, שֶׁעֲבָדִים כִּמְקַרְקְעֵי דָּמֵי, וְהָדְּתַנְיָא בברייתא השניה שהחזיק בעבדים קָנָה מטלטלין, שַׁפִּיר – מובן היטב. וְהָדְּתַנְיָא בברייתא הראשונה שהחזיק בעבדים לֹא קָנָה מטלטלין, משום שסובר, שעל אף שדינם כקרקע, מכל מקום כדי לקנות באגב, בְּעִינָן קַרְקַע דּוּמְיָא דְּ'עָרִים מְצוּרוֹת בִּיהוּדָה' – צריך שתהיה קרקע הדומה לערים הבצורות שביהודה, כשם שהערים הללו הן קרקעות דְּלֹא נָיְדֵי, אלא קבועות במקומם, כך כל קנין אגב חל רק על ידי קרקע קבועה במקומה, וכיון שעבד נע ממקום למקום, אי אפשר לקנות מטלטלין אגבו. והברייתא שהחזיק בעבדים קנה מטלטלין, סוברת שאין צורך שיהיה דומה לערי מצורות.

ומביאה הגמרא את המקור לקנין אגב: דְּתָנֵן (קידושין כו.), נְכָסִים שֶׁאֵין לָהֶם אַחֲרָיוּת – מטלטלין, נִקְנִין בקנין אגב עִם נְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם אַחֲרָיוּת – קרקעות, כשקונים את הקרקעות באחד משלשת הקניינים, בְּכֶסֶף, בִּשְׁטָר, וּבַחֲזָקָה. מבררת הגמרא, מְנָהֲגֵי מִילֵּי – מנין שמטלטלין נקנין אגב קרקע. מבארת הגמרא, אָמַר חִזְקִיָּה, דְּאָמַר קְרָא (דברי הימים ב׳ כא ג), 'וַיִּתֵּן לָהֶם אֲבִיהֶם מַתָּנוֹת רַבּוֹת לְכֶסֶף וּלְזָהָב וּלְמִגְדְּנוֹת, עִם עָרֵי מְצֻרוֹת בִּיהוּדָה', שיהושפט המלך נתן לבניו מתנות קרקעות ומטלטלין, והקנה להם את המטלטלין אגב הקרקעות.

הגמרא מביאה יש אומרים שביאר את הברייתות באופן אחר: אִיכָּא דְּאָמְרֵי – יש שאמרו, שכך אָמַר רַב אִיקָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי, דְּכוּלֵּי עָלְמָא עַבְדֵי כְּמִטַּלְטְלִין דָּמֵי [– לפי כולם עבדים דינם כמטלטלין], וְהָדְּתַנְיָא בברייתא הראשונה, החזיק בעבדים לֹא קָנָה מטלטלין, שַׁפִּיר – מיושב היטב, שאין מטלטלין נקנים אגב מטלטלין, וְהָא דְּתַנְיָא בברייתא השניה, החזיק בעבדים קָנָה מטלטלין, מדובר בְּעוֹדָן עֲלֵיהֶן, שהמטלטלין נמצאים על העבד, וכשקונה את העבד נעשה העבד חצירו, וקונה את המטלטלין שעליו בקנין חצר, שחצירו של אדם אינו רק קרקע, אלא כל חפץ השייך לאדם, קונה לו את מה שבתוכו בקנין חצר.

מקשה הגמרא, וְכִי עוֹדָן עֲלֵיהֶן מַאי הָוֵי – מה בכך שהמטלטלין על העבד, הלא חָצֵר מְהַלֶּכֶת הִיא, שאינו קבוע במקום אחד, וְחָצֵר שמְהַלֶּכֶת לֹא קָנָה בעליה את המטלטלין שבתוכה, כיון שאינה דומה לחצר שקבועה במקומה. וְכִי תֵּימָא – ושמא תאמר שמדובר בְּעוֹמֵד העבד במקום אחד, וְהָא אָמַר רָבָא, כָּל שֶׁאֵילּוּ מְהַלֵּךְ ומתרחק מבעליו, לֹא קָנָה בעליו את המטלטלין שעליו, גם אם עוֹמֵד וְיוֹשֵׁב לֹא קָנָה, כיון שהאפשרות שלו ללכת מפקיעה ממנו שם חצר.

מתרצת הגמרא, וְהִלְכָתָא – המסקנא להלכה, שמדובר בְּכָפוּת – קשור, שאינו יכול ללכת, ומשתמר הוא לדעת בעליו כחצר, ואפשר לקנות עמו בקנין חצר.

נמצא שיש שני אופנים ליישב את הברייתות. א. שסוברים שעבד דינו כקרקע, והברייתא שלא קנה סוברת שצריך להיות דומה לערים מצורות ביהודה. ב. שסוברים שדינו כמטלטלין, והברייתא שקנה מדברת בכפות, וקונה מדין חצר.

שנינו בברייתא הראשונה, החזיק בקרקע לא קנה עבדים, מקשה הגמרא, וְהָתַנְיָא בתחילת הברייתא השניה, שאם מכר קרקע ועבדים, הֶחֱזִיק בְּקַרְקַע קָנָה גם את הָעֲבָדִים.

מתרצת הגמרא, הָתָם – הברייתא שאומרת שקונה העבדים באגב, מדובר בְּעוֹמְדִין בְּתוֹכָהּ, ובאופן זה נקנים אגב הקרקע.

מקשה הגמרא, מִכְּלָל, דְּהַאי – הברייתא שהחזיק בקרקע לֹא קָנָה עבדים, מדובר כְּשֶׁאֵין עוֹמְדִין בְּתוֹכָהּ, הָנִיחָא לְהַךְ לִישְׁנָא – זה מובן ללשון השני דְּאָמַר רַב אִיקָא בְּרֵיהּ דְּרַב אַמִּי, שלכולי עלמא עַבְדֵי כְּמִטַּלְטְלֵי דָּמֵי, הַיְינוּ – זו הסיבה דְּאִי [– שאם] עוֹמְדִין בְּתוֹכָהּ אֵין – הם נקנים אגבה, וְאִי לָא עומדים בתוכה, לֹא נקנים אגבה. אֶלָּא לְהַךְ לִישְׁנָא – ללשון הראשון של רב איקא, דְּאָמַר שלכולי עלמא עַבְדֵי כְּמִקַּרְקְעֵי דָּמֵי, לָמָּה לִי – לשם מה צריך שיהיו עוֹמְדִין בְּתוֹכָהּ, הָא אָמַר שְׁמוּאֵל, מָכַר לוֹ עֶשֶׂר שָׂדוֹת המפוזרות בְּעֶשֶׂר מְדִינוֹת, כֵּיוָן שֶׁהֶחֱזִיק [– שעשה קנין חזקה] בְּאַחַת מֵהֶן, קָנָה את כולן, ואין צורך לעשות קנין בכל אחת, וכיון שעבדים הם כקרקע, כשעשה קנין בקרקע קנה אותם גם אם עומדים במקום אחר.

מתרצת הגמרא בקושיה, וְלִיטַעְמִיךְ – וכי לשיטתך מובן, הרי גם לְהַךְ לִישְׁנָא דְּאָמַר עַבְדֵי כְּמִטַּלְטְלִין דָּמֵי, ונקנים אגב קרקע, קשה לָמָּה לִי – מדוע צריך שיהיה עוֹמֵד בְּתוֹכָהּ,

רש"י

לְבַתַּר דְּנָפַק. ר"נ: אָמַר לְהוּ עוּלָּא. לִיוֹשְׁבִין לְפָנָיו: הָכִי אָמַר ר' אֶלְעָזָר אֲפִילּוּ מִיתְּמִי. דְּעַבְדָּא בְּמִקַּרְקְעֵי דְּמִי: אִשְׁתַּמְּטִין עוּלָּא. נִשְׁמַט מִמֶּנִּי וְיָרֵא מִשּׁוּם דִּס"ל עַבְדָּא בְּמִטַּלְטְלֵי דְּמִי וּמִתְּיָרֵא הוּא שֶׁמָּא אַקַּפְּדִנוּ בְּהֲלָכוֹת וּבְקוּשְׁיוֹת: הָוֶה עוּבְדָּא וְאַגְבוּ דַּיְּנֵי דִּנְהַרְדְּעָא. אֲפִי' מִיתְּמִי: הָא עוּלָּא וְהָא ר' אֶלְעָזָר כו'. דִּכוּלְּהוּ סְבִירֵי לְהוּ בְּמִקַּרְקְעֵי דְּמוּ: כַּר. דְּאָמַר בְּמִטַּלְטְלֵי בְּמִאן ס"ל: פְּרוּזְבּוּל. מִפְּרָשׁ בְּגִישִׁין (דף לו.) שֶׁתִּיקֵּן הִלֵּל הַזָּקֵן פְּרוּזְבּוּל כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּשְׁמַט שְׁבִיעִית הַמַּלְוֶה: חַל עַל הַקַּרְקַע. דְּכֵיוָן דְּלֹא מְחוּפְּרֵי גוּבְיֵינָא וְזֶה כָּתַב לוֹ עֲלֵיהֶן שֶׁכָּל חוֹב שֶׁיֵּשׁ לוֹ עָלָיו שֶׁגִּבְּנוּ כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה קַיְּימִי בְּרִשּׁוּתֵיהּ דְּמַלְוֶה: נִקְנִין עִם הַקַּרְקַע. אִם מָכַר לוֹ קַרְקַע וּמִטַּלְטְלִין וְהַחֵזִיק בַּקַּרְקַע קָנָה מִטַּלְטְלִין אע"פ שֶׁלֹּא מִשֶּׁלּוֹ: וְאֵין נִקְנִין עִם הָעֲבָדִים. שֶׁאִם הֶחֱזִיק בָּעֲבָדִים לֹא קָנָה מִטַּלְטְלִין וְיָכוֹל מוֹכֵר לְחַזֵּר בְּמִטַּלְטְלִין אֵלְמָא עַבְדָּא כְּמִטַּלְטְלִי: ה"נ בַּקַּרְקַע לֹא קָנָה עֲבָדִים. וְאע"ג דִּס"ל לְהַאי תַּנָּא עֲבָדִים כְּמִטַּלְטְלִין דְּמוּ אפ"ה לֹא קָנָה אֶלָּא א"כ עוֹמֵד הָעֶבֶד בְּתוֹכָהּ בְּשָׁעָה שֶׁהֶחֱזִיק בָּהּ כְּדִמְתַרֵּץ לְקַמָּן שֶׁאֵנִי מִטַּלְטְלֵי דְּנַיְּידֵי מִמְּטַלְטְלֵי דְּלֹא נַיְּידִי: דּוּמְיָא דְּעָרִים מְצוּרוֹת. דְּמַהְאִי קְרָא נַפְקָא לָן בְּמַסֶּ' קִדּוּשִׁין דִּמִּטַּלְטְלִין נִקְנִין בְּחֲזָקָה קַרְקָעוֹת דִּכְתִיב וַיִּתֵּן לָהֶם אֲבִיהֶם מַתָּנוֹת עִם עָרֵי מְצוּרוֹת הִלְכָּךְ בְּעִינָן מִקַּרְקְעֵי דְּלֹא נַיְּידֵי כִּי הָתָם: חָצֵר מְהַלֶּכֶת הִיא. אִינָהּ קוֹנָה לִבְעָלֶיהָ כְּלוּם דְּלֹאו חָצֵר הִיא בְּמִהַלֶּכֶת: וְהִלְכְתָא. הָא דְּמִתְרַצִּינָן דְּקָנָה לֵיהּ עֶבֶד בְּעוֹדָן עָלָיו כְּגוּן שֶׁהֶעֱבַד כְּפוּת שֶׁאִינוֹ רָאוּי לִילֵךְ דְּדָמֵי לְחָצֵר: וְהָתַנְיָא הֶחֱזִיק בַּקַּרְקַע קָנָה עֲבָדִים. וּלְעִיל קָתָנֵי דְּלֹא קָנָה: בְּעוֹמְדִין בְּתוֹכָהּ. וְהַהִיא דְּלְעִיל בְּשֶׁאֵין עוֹמְדִין בְּתוֹכָהּ: הָנִיחָא לְמָ"ד לִישְׁנָא. דְּאוֹקֵי רַב אִיקָא לְעִיל לְהַהִיא מַתְנִי' דְּעַבְדֵּי כְּמִטַּלְטְלֵי דְּמוּ כו':

הא

לְבַתַּר דְּנָפַק אָמַר לְהוּ עוּלָּא הָכִי אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אֲפִי' מִיתְּמִי אָמַר ר"נ אִשְׁתַּמְּטִין עוּלָּא הָוָה עוּבְדָּא בִּנְהַרְדְּעָא וְאַגְבוּ דַּיְּנֵי דִּנְהַרְדְּעָא הָוָה עוּבְדָּא בְּפוּמְבְּדִיתָא וְאִגְּבִיהּ רַב חָנָא בַּר בִּיזְנָא אָמַר לְהוּ ר"נ זִילוּ אַהֲדוּרוּ וְאִי לָא מַגְבִּינָן לְכוּ לְאַפְּדְנֵיכוּ א"ל רָבָא לְר"נ הָא עוּלָּא הָא רַבִּי אֶלְעָזָר הָא דַּיְּנֵי דִּנְהַרְדְּעָא וְהָא רַב חָנָא בַּר בִּיזְנָא מַר כְּמַאן סְבִירָא לֵיהּ א"ל אֲנָא מַתְנִיתָא יָדַעְנָא דְּתָנֵי אֲבִימִי פְּרוּזְבּוּל חַל עַל הַקַּרְקַע וְאֵינוֹ חַל עַל הָעֲבָדִים מִטַּלְטְלִין נִקְנִין עִם הַקַּרְקַע וְאֵינָן נִקְנִין עִם הָעֲבָדִים לֵימָא כְּתַנָּאֵי מָכַר לוֹ עֲבָדִים וְקַרְקָעוֹת הֶחֱזִיק בָּעֲבָדִים לֹא קָנָה קַרְקָעוֹת בַּקַּרְקַע לֹא קָנָה עֲבָדִים קַרְקָעוֹת וּמִטַּלְטְלִין הֶחֱזִיק בַּקַּרְקַע קָנָה מִטַּלְטְלִין בַּמִּטַּלְטְלִין לֹא קָנָה קַרְקַע עֲבָדִים וּמִטַּלְטְלִין הֶחֱזִיק בָּעֲבָדִים לֹא קָנָה מִטַּלְטְלִין בַּמִּטַּלְטְלִין לֹא קָנָה עֲבָדִים וְהָתַנְיָא הֶחֱזִיק בָּעֲבָדִים קָנָה מִטַּלְטְלִין מַאי לָאו בְּהָא קָמִפְּלְגֵי דְּמַר סָבַר עֲבָדִים כְּמִקַּרְקְעֵי דָּמֵי וּמַר סָבַר עֲבָדִים כְּמִטַּלְטְלִין דָּמֵי אָמַר רַב אִיקָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי דְּכ"ע עֲבָדִי כְּמִטַּלְטְלִין דָּמֵי וְהָדְתַנְיָא קָנָה דְּתַנְיָא קָנָה בְּעוֹדָן עָלָיו וְכִי עוֹדָן עָלָיו מַאי חֲצֵר מְהַלֶּכֶת הִיא וְחָצֵר מְהַלֶּכֶת לֹא קָנָה וְכִי תֵּימָא בְּעוֹמֵד וְהָא אָמַר רָבָא כָּל שֶׁאֵילּוּ מְהַלֵּךְ לֹא קָנָה עוֹמֵד וְיוֹשֵׁב לֹא קָנָה וְהִלְכְתָא בְּכָפוּת וְהָתַנְיָא הֶחֱזִיק בַּקַּרְקַע קָנָה עֲבָדִים הָתָם בְּעוֹמְדִין בְּתוֹכָהּ מִכְּלַל דְּהַאי לֹא קָנָה כְּשֶׁאֵין עוֹמְדִין בְּתוֹכָהּ הָנִיחָא לְמָ"ד לִישְׁנָא דְּאָמַר רַב אִיקָא בְּרֵיהּ דְּרַב אַמֵּי עַבְדֵּי כְּמִטַּלְטְלֵי דָּמֵי הַיְינוּ דְּאִי עוֹמְדִין בְּתוֹכָהּ אֵין אִי לֹא לֹא אֶלָּא לְהַךְ לִישְׁנָא דְּאָמַר עַבְדֵּי כְּמִקַּרְקְעֵי דָּמֵי לָמָּה לִי עוֹמְדִין בְּתוֹכָהּ הָא אָמַר שְׁמוּאֵל מָכַר לוֹ עֶשֶׂר שָׂדוֹת בְּעֶשֶׂר מְדִינוֹת כֵּיוָן שֶׁהֶחֱזִיק בְּאַחַת מֵהֶן קָנָה כּוּלָּן וְלִיטַעֲמֵיךְ לְהַךְ לִישְׁנָא דְּאָמַר עַבְדֵּי כְּמִטַּלְטְלִין דָּמֵי לָמָּה לִי עוֹמֵד בְּתוֹכָהּ

הא

בין ע"פ לְבִשְׁטָר דְּבִמְלוָה בִּשְׁטָר גּוֹבֶה מִשּׁוּם נְעִילַת דֶּלֶת וּבְמִלְוָה עַל פֶּה לֹא גָּבֵי מִשּׁוּם דְּלִיבָּא קָלָא וּבִשְׁטָר אית לֵיהּ קָלָא אֲבָל מִיתְּמִי מַה לִּי מִלְוָה ע"פ מַה לִּי מִלְוָה בִּשְׁטָר אֶלָּא וַדַּאי כָּל הֵיכָא דְּגָבֵי מִלְּקוּחוֹת מִשּׁוּם נְעִילַת דֶּלֶת גָּבֵי נַמִּי מִיתְּמִי כְּמוֹ מִלְוָה בִּשְׁטָר אוֹ מִלְוָה הַכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה לְמ"ד בִּכְתוּבָה בִּשְׁטָר דְּמֵי אוֹ בְּשֶׁעָמַד בְּדִין גָּבֵי נַמִּי מִיתְּמִי אֲבָל בְּמִלְוָה עַל פֶּה בְּיָן דְּלֹא חָשׁ לַעֲשׂוֹת שְׁטָר לְגַבּוֹת מִלְּקוּחוֹת כִּי לֹא גָּבֵי נַמִּי מִיתְּמִי לֵיכָּא נְעִילַת דֶּלֶת וְה"פ א"ר אֶלְעָזָר אֲפִי' מִיתְּמִי בְּלֹא אִפּוֹתִיקִי מִשּׁוּם דְּהָוֵי בְּקַרְקַע לֹא מִינְיָה פִּ' בְּלֹא אִפּוֹתִיקִי לֹא גָּבֵי אֶלָּא מִינְיָה וּפְרִיק מִינְיָה לְבוּלִּ' וּמִשְּׁנֵי בְּאִפּוֹתִיקִי וְגָבֵי נַמִּי מִיתְּמִי וּמִלְּקוּחוֹת א"נ דְּקָרֵי מִינְיָה אע"ג דְּגָבֵי נַמִּי מִיתְּמִי כְּיָן דְּמוּכַח הִלּוּה שֶׁעִשָּׂאוּ אִפּוֹתִיקִי קָא גָּבֵי:

זִילוּ אַהֲדוּרוּ. חָשֵׁב לְהוּ כְּטוֹעֶה בְּדָבָר מִשְּׁנָה:

אֲנָא מַתְנִיתָא יָדַעְנָא. אע"ג דְּבַבְמָה דוּכְתִּין אִשְׁכְּחָן דְּבִמְקַרְקְעֵי דָּמֵי לְעִנְיָן אוֹנָאָה וּשְׁבוּעָה אוֹר"י דְּהָכָא לֹא אַיְּירֵי אֶלָּא בְּמִילֵּי דְּרַבָּנָן וְלִגְבּוֹת מִיתְּמִי וּמִלְּקוּחוֹת וְסָבַר שֶׁעִבּוּדָא לְאוֹ דְּאוֹרַיְּיתָא וְלֹא גָּבֵי אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן וּלְעִנְיָן פְּרוּזְבּוּל וְקַנְיָן אגב דְּהָוֵי נַמִּי מִדְּרַבָּנָן וְקָרֵא דְּעָרִים מְצוּרוֹת אַסְמַכְתָּא בְּעָלְמָא הִיא וּלְקַמָּן דְּקָאָמַר לְהַךְ לִישְׁנָא דְּאָמַר עַבְדָּא בְּמִקַּרְקְעֵי דָּמֵי לָמָּה לִי עוֹמְדִים בְּתוֹכָהּ לְמ"ד נַמִּי כְּמִטַּלְטְלֵי דָּמֵי הַוָּה מָצֵי לְמִיפְרַךְ דְּהָא לֹא חָשֵׁיב כְּמִטַּלְטְלֵי אֶלָּא לְעִנְיָן מִילֵּי דְּרַבָּנָן אֶלָּא דִּבְלֹאו הָכֵי פָּרִיךְ שַׁפִּיר וְהָא דְּבָעֵי לְמִידַּק בְּפ' הַמּוֹכֵר אֶת הַבַּיִת (ב"ב סח.) אִי עַבְדָּא בְּמִטַּלְטְלֵי דָּמֵי אוֹ כְּמִקַּרְקְעֵי דָּמֵי מִמַּתְנִי' דְּהִיוּ בָהּ עֲבָדִים וּבְהֵמָה כּוּלָּן מְכוּרִין וּמְיַיְּתִי לָהּ נַמִּי בְּפֶרֶק מִי שֶׁמֵּת (שם קנ.) גְּבֵי מִטַּלְטְלִין שֶׁל פְּלוּגוֹ לֹא שַׁיְּיכָא הָכָא כְּלָל דְּהָתָם בְּלִשּׁוֹן בְּנֵי אָדָם תְּלִינָן:

פְּרוּזְבּוּל חַל עַל הַקַּרְקַע. אִין כּוֹתְבִין פְּרוּזְבּוּל אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְכַלּוֹתוֹ וְאע"ג שֶׁכּוֹתְבִין עַל עָצִיץ נָקוּב (גיטין לז.) כֵּיוָן דְּחָשִׁיב קַרְקַע לֹא פְּלוּג רַבָּנָן:

מָכַר לוֹ עֲבָדִים וְקַרְקָעוֹת. בְּקִנְיָן אגב אַיְּירֵי דְּאִי מִטַּעַם חָצֵר אַמַּאי מַפְלִיג בְּהֶחֱזִיק בְּקַרְקַע בֵּין עֲבָדִים לְמִטַּלְטְלִין דְּאִי מִשְּׁתַּמֶּרֶת לְדַעְתּוֹ בְּתַרְוַיְיהוּ קָנֵי וְאִי בְּאֵין מִשְּׁתַּמֶּרֶת לְדַעְתּוֹ בְּתַרְוַיְיהוּ לֹא קָנָה:

בְּעֵינָן דּוּמְיָא דְּעָרִים מְצוּרוֹת. וְהֶחֱזִיק בַּקַּרְקַע לֹא קָנָה עֲבָדִים מִשּׁוּם דְּאֵין קַרְקַע נִקְנֵי בְּאַגַּב: **וְהִלְכְתָא** בְּכָפוּת. רצ"ל נַמִּי דְּמַיְּירֵי בְּיָשֵׁן דְּכָפוּת מְהַנֵּי דְּלֹא הָוֵי חָצֵר מְהַלֶּכֶת וְיָשֵׁן מְהַנֵּי דְּהָוֵי מִשְּׁתַּמֶּרֶת לְדַעְתּוֹ כִּדְאָמְרִינָן בְּגִישִׁין פֶּרֶק הַזּוֹרֵק (דף עח.) גְּבֵי כְּתֹב גֵּט לְאִשְׁתּוֹ וְנָתְנוּ בְּיַד עַבְדּוֹ יָשֵׁן וּמִשְּׁמַרְתּוֹ ה"ז גֵּט נִיעוּר אין גֵּט מִשּׁוּם דְּהָוֵי חָצֵר הַמִּשְׁתַּמֶּרֶת שֶׁלֹּא מִדַּעְתָּהּ וּפְרִיק יָשֵׁן אַמַּאי הָוֵי גֵּט חָצֵר מְהַלֶּכֶת הוא וְכ"ת יָשֵׁן שֶׁאנִי וְהָאָמַר רָבָא כָּל שֶׁאֵילּוּ מְהַלֵּךְ לֹא קָנָה עוֹמֵד וְיוֹשֵׁב לֹא קָנָה וְאין לְפָרֵשׁ הִלְכְתָא בְּכָפוּת כְּלוֹמַר לֹא חָשֵׁיב מְהַלֶּכֶת וְלֹא דְּמֵי לְעוֹמֵד וְיוֹשֵׁב וְכֵיוָן דְּכָפוּת מוֹעִיל יָשֵׁן נַמִּי מוֹעִיל דא"כ דִּבְשֶׁאֵין כָּפוּת אַיְּירֵי רָבָא אַמַּאי קָאָמַר רָבָא נִיעוּר אין גֵּט מִשּׁוּם דְּהָוֵי חָצֵר מְהַלֶּכֶת וְכֵן פ"ה פֶּרֶק הַזּוֹרֵק וְהִלְכְתָא בְּכָפוּת וּבְהֵהוּא קָאָמַר רָבָא דְּנִיעוּר אין גֵּט וְכֵן פְּסְקוּ הֲלָכוֹת גְּדוֹלוֹת דְּכָפוּת וְיָשֵׁן בְּעִינָן:

בְּעוֹמְדִין לְתוֹכָהּ. וְהָא דְּקָאָמַר לֹא קָנָה בְּאֵין עוֹמְדִין לְתוֹכָהּ וְאפ"ה בְּמִטַּלְטְלִין קָנָה דְּלֹא בְּעֵינָן צְבוּרִין וְהָא קי"ל דְּלֹא בְּעֵינָן צְבוּרִין מְגוּפָהּ הָוָה מָצֵי לְמִידַּק: **לָמָּה** לִי עוֹמְדִין בְּתוֹכָהּ. פִּי' עַל כָּרְחָךְ לֹא מִטַּעַם חָצֵר קָנָה דְּסִתָּם עֲבָדִים אין מִשְּׁתַּמֶּרֶת לְדַעְתּוֹ וְאַפִּי' עוֹמֵד בְּצַד שָׂדֹהוּ וְהָוֵי עֶבֶד כְּצִבּוּר רָע כְּדַרְכּוֹ וּמִטַּעַם אגב נַמִּי לֹא קָנָה דְּקַרְקַע אין נִקְנִית אגב קַרְקַע וְאַפִּי' אָמַר קְנֵי קַרְקַע הַסְּמוּכָה לִתְחוּם וְאגבה תִּקְנֶה הָעֶלְיוֹנָה דְּהַשְׁתָּא הָוֵי זוּ עַל גַּב זוּ לֹא קְנֵי בְּאגב אֶלָּא ע"כ הָא דְּקָנֵי הַיְינוּ מְחֻמָּת דְּחִשֵּׁיב כְּמִחוּבָּר וְא"כ אַפִּי' אין עוֹמְדִין בְּתוֹכָהּ נַמִּי דְּהָוֵי כְּעֶשֶׂר שָׂדוֹת בְּעֶשֶׂר מְדִינוֹת כֵּיוָן שֶׁהֶחֱזִיק בְּאַחַת מֵהֶן קָנָה כּוּלָּן וְהָא דְּקָאָמַר שְׁמוּאֵל בְּפֶרֶק חֲזָקַת הַבָּתִּים (ב"ב דף נד.) לֹא קָנָה אֶלָּא מְקוֹם מַכּוֹשוֹ בְּלִבְדּ הַיְינוּ בְּנִכְסֵי הַגֵּר דְּהִפְקֵר אֲבָל אם דַּעַת אַחֶרֶת מִקְנָה אוֹתוֹ קָנָה הַכֹּל וְהָא דְּקָאָמַר הָתָם דְּמִצַּר מַפְסִיק הַיְינוּ נַמִּי בְּנִכְסֵי הַגֵּר אוֹ בְּמָכַר וְלֹא נָתַן לָהֶם דְּמֵי כּוּלָּם דְּדְמֵי כּוּלָּם בְּעֵינָן דִּדְמוּכַח בְּפ"ק דִּקְדוּשִׁין (דף כז:)

שאני

תוספות

שאני מטלטלי. פי׳ שיש לדם דעת אבל בהמות לא חשיבי מטלטלי דניידי ונקנין באגב אפי׳ אין צבורים כדאמרינן בפ״ק דקדושין (דף כו:) טפח על טפח לפלוני ועמו מאה צאן: **שאני** מקרקעי דניידי. וא״ת אפילו לא ניידי הא תרי תשמישי נינהו והוי כחולסית ומצולה דמחזיק באחד מהן לא קנה האחר כדאמרינן בפ׳ המוכר (את) הבית (ב״ב סז.) לחד לישנא וי״ל דעבד וקרקע חשיב חד תשמיש לפי שהעבד ראוי לעבודת קרקע:

מאן תנא. כלומר פשיטא ליה דילא בא למעט ההקדשות דילית בהו מעילה כגון קרקע דכיון דהם נכסי גבוה מעילה לא מעלה ולא מורדת:

ומחיים מי אמר. תימה מאי קס״ד אי מתים לא אמר כ״ש לאחר שחיטה ואין לומר דה״פ ומחיים מי אמר אפילו היכא דחזיא להקרבה מדקמפלגת בין מחיים לאחר שחיטה מכלל דמחיים אפילו בחזי להקרבה חשבת ליה ממונו דומיא דלאחר שחיטה דאם כן כי פריך מבכור לסייעיה משלמים דקאמר בן עזאי לא בא הכתוב אלא לרבות שלמים ובן עזאי ואבא יוסי אתו לפרושי מילתיה דר״י הגלילי כדפ״ה ושלמים חזו להקרבה ואפילו לכתחילה יקרבו וי״ל דה״פ ומחיים מי אמר במתנות כהונה בחלק שיש לכהנים בשלמים מדלא קאמר מתנות כהונה שאני דהמקדש בחלקו היינו מתנות כהונה חלק שיש לכהנים בשלמים אלא קאמר משום דלאחר שחיטה משלחן גבוה זכו משמע אבל מחיים הוי ממון בעלים אע״ג דהוי מתנות כהונה וא״ת אי הוה משני מתנות בכהונה שאני הוה משמע דחלק בעלים אפי׳ לאחר שחיטה הוי ממון בעלים ובפ״ב דיו״ט (ביצה כא.) נמי אמר דבעלים משלחן גבוה זכו וי״ל דה״מ לענין נדרים ונדבות דאינן קריבים בי״ט משום דעיקר שחיטה הוי בשביל גבוה ולא משום אכילת בעלים והוי לכם ולא לגבוה אבל פשיטא דחלק בעלים אפי׳ לאחר שחיטה הוי ממון בעלים לקדש בו אשה ולכל דבר וכן משמע דהמקדש בחלקו בחלק כהנים איירי דלשון המקדש בחלקו לא שייך אלא בחלק כהנים דבבעלים לא שייך בהן לשון חלק דעיקר הקרבן שלחן וקראי נמי דמיירתי בפ׳ האיש מקדש (קדושין דף נב:) אמתני׳ דהמקדש בחלקו וזה יהיה לך מקדש הקדשים מן האש לא כתיב אלא בכהנים והא דקאמר התם לימא מתני׳ דלא בר׳ יוסי ומסיק כי קאמר ר׳ יוסי מחיים דיקא נמי דקתני המקדש בחלקו דמשמע לאחר שחיטה לא הוי לפי המסקנא דהכא אלא לפי מה דסלקא דעתיה מעיקרא דלפי המסקנא במתנות כהונה אפי׳ מחיים הוי ממון גבוה: **תם** חי אבל לא שחוט. הא לא איצטריך לאשמועינן דבבכור בזמן הזה מוקמינן לה דאין שייך בו מכירה לאחר שחיטה דמיתסר בהנאה אבל קמ״ל דמוכרין אותו חי אע״ג דמעשר אין נמכר דבאמת בו לא יגאל ובן איתא בפ״ק דתמורה (דף ה:): **ואיתיביה** רבא לר״נ. ובזמן שבית המקדש קיים מיירי דומיא דשלמים בדאמרינן בפ״ק דתמורה (דף ח.) א״נ בדפ״ה דלעניין לאתויי קרבן מעילה קדריש קרא דלא שייך אלא בזמן שבית המקדש קיים: **בבכור** בחו״ל. הא דלא תירץ בבכור בזמן הזה משום דדומיא דשלמים קתני בדפי׳ לעיל אבל ר״נ דלעיל המ״ל בבכור בחו״ל אבל זה הוא דוחק ונ״ל דלהעמיד בבכור בזמן הזה:

ואליבא דר״ש דאמר אם באו תמימים יקרבו. ור״ע פליג עליה בפ׳ אלו קדשים בתמורה (דף כא:) ואמר לא יקרבו דדריש מהקישא מקום שאי אתה מביא מעשר שני אי אתה מביא בכור ואע״ת ואמאי קאמר ואליבא דר״ש כ״ש אליבא דר״ע דאמר לא יקרבו דהוי ממונו וי״ל דמוקי לה בר״ש משום דדומיא דשלמים קתני דקריבים ועוד י״ל דע״ב לא מתוקמא בר״ע מדמצריך קרא לרבויי שהוא ממון בעלים: **לכתחילה** לא. פי׳ אין צריך להביאם בדמפרש בפ׳ אלו קדשים (שם) אמר ר״ש מה טעם לפי שכל הקדשים אין להם פרנסה במקומן פי׳ אין להם התרה אלא במקדש חוץ מן הבכור ומעשר שיש להם פרנסה במקומן פי׳ שנאכלין במומן ולהבי תלי לה בר״ש דבולה ר״ש היא וקצת היה נראה לגרוס ר׳ ישמעאל דהתם פריך אמתני׳ שאמר יקרבו מקן אנטונינוס שהביא בכורות מבבל ולא קבלם ומשני הא ר׳ ישמעאל הא בר״ע ומוכח התם שהמשנה בר׳ ישמעאל דבריהם דבן אנטונינוס בר״ע: **ואם** איתא לישני ליה. פי׳ ואם איתא דמחיים הוי ממונו לר׳ יוסי הגלילי אפי׳ במתנות כהונה דחזו להקרבה לישני ליה הא דר״ע אמר רבה בר אבוהו כרבנן דמומה נפשך לא הוי בר״י הגלילי ולפי סברא זו לא יהיה אמת הא דמשמע לקמן בסוף הפרה (דף נג: ושם) דבכור לא הוי בכלל רעוה אפי׳ בזמן הזה דפליגי אביי ורבא בשור ושור של פסולי המוקדשין שנגחו ופי׳ רבינו יהודאי גאון בבכור שור דלא פריק ליה ובפי׳ ע״ל כמו שאפרש שם בע״ה ומסתמא בימיהם פליגי בזמן הזה לב״ע הוי ממון הדיוט ומשני אלא מתנות כהונה שאני דה״ג ר״ח ורש״י ע״ג כן והשתא מלתיה דר״נ לא מיתוקמא אלא בר׳ יוסי הגלילי ופולוגתא דאביי ורבא לקמן נראה דדוקא מחיים הוי לרבנן ממון גבוה אפי׳ בעל מום דאסור בגיזה ועבודה אבל לאחר שחיטה לעמה חשב ממון גבוה אפילו בזמן שבית המקדש קיים דהא אפילו לענין שרי להאכיל בדתני׳ בפרק כל פסולי המוקדשין (בכורות דף לג.) דאתקש לצבי ואיל:

אי

רש״י

1 **הא** קיימא לן דילא בעינן צבורין אלא מאי אית לך
2 למימר שאני מטלטלי דניידי מ״מ מטלטלי דלא ניידי
3 ה״נ שאני מקרקעי דניידי ממקרקעי דלא ניידי עבדא
4 מקרקעי דניידי הוא התם סדנא דארעא חד הוא:
5 נכסים שאין בהן מעילה וכו׳: מעילה הוא דלית
6 בהו הא מקדש קדשי מאן תנא א״ר יוחנן בקדשים
7 קלים ואליבא דר׳ יוסי הגלילי דאמר ממון בעלים
8 הוא דתניא ומעלה מעל בה׳ לרבות קדשים קלים
9 שהן ממונו דברי ר׳ יוסי הגלילי והתנן המקדש
10 בחלקו בין בקדשי קדשים בין בקדשים קלים אינה
11 מקודשת לימא דלא כרבי יוסי הגלילי אפי׳ תימא
12 ר׳ יוסי הגלילי כי אמר ר׳ יוסי הגלילי מחיים אבל
13 לאחר שחיטה אפילו רבי יוסי הגלילי מודה דכי
14 קא זכו משלחן גבוה קא זכו ומחיים מי אמר
15 והתנן בכור מוכרין אותו תם חי (ולא שחוט) ובעל
16 מום חי ושחוט ומקדשין בו את האשה ואמר ר״נ
17 אמר רבה בר אבוהו לא שנו אלא בכור בזמן
18 הזה דכיון דלא חזי להקרבה אית להו לכהנים
19 זכייה בגוייהו אבל בזמן שבית המקדש קיים דחזי
20 להקרבה לא ואיתיביה רבא לר״נ ומעלה מעל בה׳
21 לרבות קדשים קלים שהן ממונו דברי ר׳ יוסי הגלילי
22 ומשני רבינא בבכור בחו״ל ואליבא דר״ש דאמר
23 אם באו תמימים יקרבו אם באו אין לכתחילה לא
24 ואם איתא דכי א״ר יוסי הגלילי ממונו הוא מחיים

לישני

1 **הא** קיימא לן. בפ״ק דקדושין (דף כו.) דמטלטלין נקנין עם הקרקע ולא בעינן שיהו עומדין
2 לתוכה: **אלא מאי אית לך למימר כו׳.** והשתא הבעל ברחוק אתית לחכי אפי׳ תימא לאידך
3 לישנא דעבדא במקרקעי דמי ודקשיא לך דשמואל שאני מקרקעי דניידי ממקרקעי דלא
4 ניידי: **מעילה הוא.** דבעינן דלא להוי בהו בנבסים שאינו חייב בנזקין הא אי לית בהו מעילה
5 אע״ג דמקדש קדשי [אני] חייב בנזקין כגון
6 קדשים קלים שאין בהן מעילה מחיים אלא
7 באימורין לאחר זריקת דם כדגרסינן במסכת
8 מעילה (דף ז:): **מאן תנא.** דמחייב בנזקין אם הזיק
9 שורו שור שלמים של חבירו: **ממון בעלים הן.**
10 ושור רעהו קרינן ביה: **ומעלה מעל בה׳.** וכתיב
11 בעמיתו וגו׳ גבי שבועת הפקדון כתיב: **לרבות**
12 **קדשים קלים.** הא דכתיב בה׳ לרבות קדשים
13 קלים שאם הפקיד בהמת שלמים אצל חבירו
14 וכפר ונשבע והודה משלם קרן וחומש ואשם
15 ואע״ג דבקדשי שמים אין נשבעין עליהן
16 כדגרסינן בפרק הזהב (ב״מ דף נו.) בקדשים קלים
17 נשבעין: **שהן ממונו.** של חבירו וקרינן בהו בה׳
18 וכתיב בעמיתו וכתיב: המקדש. אשה בחלקו: **כי**
19 **אמר ר׳ יוסי הגלילי.** ממון בעלים הוי: **מחיים.**
20 שאחריות הוא עליו: **אבל לאחר שחיטה.** כי זכו
21 בין כהנים בחזה ושוק בין בעלים בשאר הבשר
22 משלחן גבוה זכו: **בכור מוכרין אותו.** בזמן הזה
23 כדמוקי לה לקמן (והכהנים) מוכרין אותו לכהן:
24 **תם חי.** ולוקח ימתין עד שיפול בו מום וישחטנו
25 אבל תמים שחוט לא דאין לו תקנה אלא קבורה
26 דאסור בהנאה דקדשים השחוטין בחוץ הוא:
27 **ומקדשין בו.** כהנים: **את האשה.** דממונן הוא
28 דבעליו של בכור היינו כהן דמשנולד הבכור
29 שלו הוא: **לא שנו.** דבכור חי הוי ממון בעלים
30 כשהוא תם אלא בזמן הזה: **זכייה בגוייהו.**
31 מחיים: **ואיתיביה גרסי׳:** שהן ממונו. אפי׳ בזמן
32 שבית המקדש קיים דהא קרא דשבועת הפקדון
33 בזמן שבית המקדש הוא דמחייב ליה אשם:
34 **ומשני רבינא.** הכא דקתני דממון בעלים הם
35 בבכור הנולד בחו״ל בזמן המקדש עסקינן דלא
36 קאי לחקרבה: **ואליבא דר״ש דאמר.** במסכת
37 תמורה (דף כא.): **אם באו.** בכורות מחו״ל לא״י
38 תמימים יקרבו: **באו אין לכתחילה לא.** אלא ירעו עד שיסתאבו והלכך כיון דלאו להקרבה
39 קאי הוי ממון כהן: **ואם איתא.** דמחיים אמר רבי יוסי הגלילי דממון בעלים הן כדקתני
40 מתני׳ דחייבין על נזקן ואוקימנא בר׳ יוסי הגלילי:

לישני

הָא קַיְימָא לָן – הרי נפסק להלכה (קידושין כו.), **דְּלֹא בְּעִינָן** – שאין צורך שיהיו **צְבוּרִין** בקרקע שנקנים אגבה.

אֶלָּא מַאי אִית לָךְ לְמֵימַר – מה יש לך לומר, **דְּשַׁאנִי** – שונה דין **מִטַּלְטְלֵי דְּנַיְידֵי** – ניידים, **מִמִּטַּלְטְלֵי דְּלֹא נַיְידֵי** – שאינם ניידים, שרק אלו שאינם זזים לא צריך שיהיו צבורים, אבל אלו שזזים, צריכים להיות צבורים. **הָכִי נַמִּי** – כך יש לומר גם ללשון הראשון, שעל אף שעבדים דינם כקרקע, אינם נקנים עמה כשאינם בתוכה כשאר קרקעות, משום **שַׁאנִי** – שונה דין **מְקַרְקְעֵי דְּנַיְידֵי** – שהולכים ממקומם, **מִמְּקַרְקְעֵי דְּלֹא נַיְידֵי** – שאינם הולכים ממקומם. והחילוק הוא, **עַבְדָּא מְקַרְקְעֵי דְּנַיְידֵי הוּא,** ואינו מחובר לקרקע, ולכן כשאינו בתוכה לא מועיל הקנין שבקרקע לקנותו. אבל **הָתָם** – במוכר עשר שדות בעשר מדינות, **סַדְנָא דְּאַרְעָא חַד הוּא** – גוף הארץ אחד הוא, וכל הקרקעות מחוברות זו לזו כגוף אחד, ולכן די בקנין באחת מהשדות כדי לקנות את כולם:

שנינו במשנה (ט:) לגבי חיובי נזקין: **נְכָסִים שֶׁאֵין בָּהֶן מְעִילָה** (וכו'), שאם הוזקו חייב המזיקם בתשלומים: מדייקת הגמרא: משמע מלשון המשנה שבנכסים המוזקים **מְעִילָה הוּא דְּלֵית בְּהוּ** – רק מעילה אין בהם, כיון שאם יש בהם מעילה אינם בכלל 'שור רעהו', **הָא מַקְדַּשׁ קָדְשֵׁי** – אבל קדושה שאין בה מעילה אפשר שתהיה בהם, ואף שהם קדושים המזיקם חייב. מבררת הגמרא: **מַאן** – מי הוא **הַתַּנָּא** של משנתינו המחייב את המזיק נכסי הקדש, אם אין בהם מעילה. מבארת הגמרא: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,** משנתינו עוסקת **בְּקָדָשִׁים קַלִּים** כגון בהמת שלמים, שאין בהם מעילה כמבואר במעילה (ז:), **וְאַלִּיבָּא** – וכשיטתו **דְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, דְּאָמַר** שקדשים קלים **מְמוֹן בְּעָלִים הוּא,** והרי היא בכלל 'שור רעהו', והמזיקה חייב. מביאה הגמרא את דברי רבי יוסי הגלילי: **דְּתַנְיָא** בברייתא, לגבי כופר בפקדון ונשבע לשקר שחייב חומש ואשם, נאמר (ויקרא ה כא–כב) 'נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא **וּמָעֲלָה מַעַל בַּה'** **וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ בְּפִקָּדוֹן', ודורשים את המילה 'וְכִחֵשׁ' גם לפניה וגם** לאחריה, וכאילו נכתב 'בה' וכחש' 'בעמיתו וכחש', **לְרַבּוֹת** שומר שכפר בפקדון של **קָדָשִׁים קַלִּים,** שחייב חומש ואשם כיון **שֶׁהֵן** נחשבים **מָמוֹנוֹ** של המפקיד, ונמצא שיש כאן גם הכחשה בה' וגם הכחשה בעמיתו, **דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי.** וסובר רבי יוחנן שכמו כן לגבי נזקים יסבור רבי יוסי הגלילי שקדשים קלים הם ממון בעלים, והמזיקם חייב. מקשה הגמרא על רבי יוחנן: כיצד ניתן לומר שגם לגבי שאר הדינים סובר רבי יוסי הגלילי שקדשים קלים הם ממון בעלים, **וְהָתְנַן** במשנה בקידושין (נב:), כהן או ישראל **הַמְקַדֵּשׁ** אשה **בְּחֵלְקוֹ** שקיבל לאכילה בקרבן, **בֵּין בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים** כגון חטאת ואשם, **וּבֵין בְּקָדָשִׁים קַלִּים** כגון שלמים, **אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת,** כיון שאין זה ממונו. ולדברי רבי יוחנן, **לֵימָא** – האם נאמר שמשנה זו סוברת **דְּלֹא כְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי,** שהרי לדבריו שקדשים קלים הם ממון בעלים, אפשר לקדש בהם את האשה. מתרצת הגמרא: **אֲפִילּוּ תֵּימָא** שהמשנה בקידושין סוברת **כְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי,** כיון **דְּכִי אָמַר רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי** שקדשים קלים הם ממון בעלים, היינו **מֵחַיִּים** – כשהבהמה עדיין חיה, **אֲבָל לְאַחַר שְׁחִיטָה, אֲפִילּוּ רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי מוֹדֶה, דְּכִי קָא זָכוּ** – שזכיית הכהנים ובעל הקרבן בבשר, **מִשֶּׁלְּחָן נָכוֹהַּ קָא זָכוּ** – משלחנו של ה' הם זוכים, ואין זה נחשב כממונם, ולכן אינם יכולים לקדש בזה אשה. אך משנתינו עוסקת באופן שהזיק בהמה של קדשים קלים קודם שחיטה, וכיון שבאותו זמן סובר רבי יוסי הגלילי שהיא ממון בעלים, חייב המזיק לשלם, והוא הדין שיכול הבעלים לקדש בה את האשה.

הגמרא ממשיכה להקשות על דברי רבי יוחנן, שרבי יוסי הגלילי סובר שקדשים קלים נחשבים ממון בעלים לגבי כל דיני התורה. מקשה הגמרא: **וּמַחַיִּים** – וכשהבהמה עדיין בחיים, **מִי אָמַר** רבי יוסי הגלילי שקדשים קלים הם ממון בעלים לגבי שאר דיני התורה, **וְהָתְנַן** במשנה במעשר שני (פ"א מ"ב), **בָּכוֹר** בהמה טהורה, שהוא 'קדשים קלים', וממון הכהנים, **מוֹכְרִין אוֹתוֹ** – רשאים הכהנים שקיבלוהו למוכרו לכהנים אחרים, כשהוא **תָּם** – ללא מום, **חַי (ולא שחוט),** והלוקח ימתין עד שיפול בו מום ויאכלנו. אך אם נשחט כשהוא תם דינו בקדשים שנשחטו בחוץ, שאסורים בהנאה. **וּבכור בַּעַל מוּם** שפקעה קדושתו ומותר לשוחטו, נמכר בין **חַי** ובין **שָׁחוּט,** והלוקח יאכלנו. אומרת המשנה דין נוסף, **וּבין** בתם חי, ובין בבעל מום חי או שחוט, הכהנים שקיבלוהו **מְקַדְּשִׁין בּוֹ אֶת הָאִשָּׁה,** לפי שהוא ממונם. **וְאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ** בביאור המשנה, **לֹא שָׁנוּ** שהכהנים יכולים לקדש אשה בבכור, **אֶלָּא בִּבְכוֹר בַּזְּמַן הַזֶּה** שאין בית המקדש קיים, **דְּכֵינָן דְּלֹא חָזֵי** – אינו ראוי **לְהַקְרָבָה, אִית לְהוּ לַכֹּהֲנִים זְכִיָּה בְּגַוֵּיהֵהוּ** – יש לכהנים זכייה בו, והרי הוא ממונם, **אֲבָל בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּים, דְּחָזֵי לְהַקְרָבָה, לֹא,** אלא הבכור נחשב כממון גבוה ואי אפשר לקדש בו. ומוכח שקדשים קלים חיים העומדים להקרבה הם ממון גבוה, ושלא כדברי רבי יוחנן האומר שאף בעודם חיים הם נחשבים כממון הבעלים לכל דיני התורה.

מוכיחה הגמרא שרב נחמן אמר חילוק זה בדעת רבי יוסי הגלילי, **וְהרי אֵיתִיבֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן** מהברייתא שהובאה לעיל, **'וּמַעֲלָה מַעַל בַּה", לְרַבּוֹת קָדָשִׁים קַלִּים שֶׁהֵן מָמוֹנוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי,** וכיון שבהמשך הפרשה נאמר 'וְאֶת אֲשָׁמוֹ יָבִיא לַה'' (שם ה כה), בודאי מדובר בזמן שבית המקדש קיים, ומוכח שאף בזמן שהקרבנות ראויים להקרבה סובר רבי יוסי הגלילי שהם נחשבים כממון הבעלים, ושלא כדברי רב נחמן. ומכך שהקשה רבא על רב נחמן מדברי רבי יוסי הגלילי מוכח שרב נחמן פירש את המשנה כשיטת רבי יוסי הגלילי, ומכל מקום הוא סובר שלדבריו קדשים קלים בזמן בית המקדש אינם ממון בעלים, ושלא כדברי רבי יוחנן.

מוכיחה הגמרא שאף רבינא אינו סובר כרבי יוחנן: **וּמְשַׁנֵּי** – ותירץ **רָבִינָא** את קושייתו של רבא, ואמר שדברי רבי יוסי הגלילי שקדשים קלים נחשבים ממון הבעלים נאמרו רק **בִּבְכוֹר בְּחוּץ לָאָרֶץ** ואף בזמן שבית המקדש קיים, **וְאַלִּיבָּא** – וכשיטתו **דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּאָמַר** בתמורה (כא.) לגבי בכורות חוץ לארץ, **שֶׁאִם בָּאוּ** לארץ ישראל כשהם **תְּמִימִים, יִקָּרְבוּ** על המזבח, ומשמע שרק בדיעבד, **'אִם בָּאוּ', אִין** – אכן מקריבים אותם, אבל **לְכַתְּחִלָּה, לֹא** שולחים אותם לארץ ישראל להקרבה, וכיון שלכתחילה יש להשאיר את הבכור בחוץ לארץ ולא להקריבו, אמר רבי יוסי שהוא ממון בעלים, אבל קדשים קלים שבארץ ישראל בזמן שבית המקדש קיים, אינם נחשבים כממון בעלים, ואי אפשר לקדש בהם אשה, וכדברי רב נחמן. מסיימת הגמרא, **וְאִם אִיתָא** – ואם נכון הדבר **דְּכִי אָמַר רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי** שקדשים קלים **מָמוֹנוֹ הוּא מֵחַיִּים** היינו לגבי כל דיני התורה, נמצא שחכמים החולקים עליו יסברו שקדשים קלים הם ממון גבוה בחיי הקרבן, ואם כן מדוע אמר רבינא שרבי יוסי הגלילי עוסק בבכור בחוץ לארץ,

---

אגרות קודש

[אייר תשכ"א]

אבל על ידם אין מוכרח שנמשך יניקה (מאברהם, כביכול) לחיצונים - משא"כ ישמעאל - שאמר לו ישמעאל יחי' לפניך. ועד"ז - בירך יצחק לעשו (ועיין תו"א ד"ה אנכי מגן).

לִישַׁנֵּי – יתרץ רבינא כך, **הָא** – הברייתא הסוברת שקדשים קלים הם ממונו גם בזמן הבית, היא **רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, וְהָא** – דברי רב נחמן בביאור המשנה שאין לקדש אשה בבכור בזמן המקדש, נאמרו בשיטת **רַבָּנַן** הסוברים שקדשים קלים העומדים להקרבה הם ממון גבוה. ומכך שרבינא לא תירץ כן, מוכח שגם הוא סובר שרבי יוסי הגלילי סובר שקדשים קלים הם ממון בעלים רק לגבי שבועת הפקדון, ולא לכל דבר. ומוכח שאמוראים אלו סברו שלדעת רבי יוסי הגלילי קדשים קלים חיים אינם נחשבים כממון הבעלים לגבי כל דיני התורה, ולא כדעת רבי יוחנן.

מתרצת הגמרא: **(אמר ליה) [אָמַר לְךָ]** רבי יוחנן, **מַתְּנוֹת כְּהוּנָּה קָאָמְרַתְּ** – וכי מבכור שהוא מתנות כהונה אתה מקשה, **שַׁאנִי** – שונה דין **מַתְּנוֹת כְּהוּנָּה, דְּכִי קָא זָכוּ** – שזכיית הכהנים בהם אפילו מחיים, **מִשֶּׁלְּהֶן נָּכוֹהַּ קָא זָכוּ** – היא זכיה משלחנו של ה׳, ולכן אף מחיים הם נחשבים כממון גבוה, ואילו רבי יוסי הגלילי אמר את דינו בקדשים קלים שאינם מתנות כהונה, כגון קרבנות שלמים, שהבהמה היתה שייכת לאדם קודם שהקדישה ולא זכה בה משלחן גבוה, ולכן היא נחשבת כממונו עד שיקריבנה. וכן בבכור בחוץ לארץ שאינו ראוי להקרבה לכתחילה סובר רבי יוסי הגלילי שממון בעלים הוא, כדברי רבינא לעיל (יב:):

לעיל (יב:) הובאה תחילת הברייתא של רבי יוסי הגלילי, הגמרא מביאה עתה גם את המשך הברייתא:

גּוּפָא – גוף הברייתא כך הוא, נאמר בפסוק לגבי שבועת הפקדון (ויקרא ה כא) ׳**וּמָעֲלָה מַעַל בַּה׳** וְכֹחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ׳, **לְרַבּוֹת** פקדון של **קָדָשִׁים קַלִּים**, כיון **שֶׁהֵם מְמוֹנוֹ** של הבעלים, **דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר** בביאור דעתו של רבי יוסי הגלילי, הפסוק בא **לְרַבּוֹת אֶת הַשְּׁלָמִים**, שהם ממון בעלים, ולהלן יבואר מה הוא בא למעט. **אַבָּא יוֹסֵי בֶּן דּוֹסְתַּאי** חולק על דברי תנא קמא בשם בן עזאי, **וְאוֹמֵר** כך, **לֹא אָמַר בֶּן עַזַּאי** בביאור דברי רבי יוסי הגלילי **אֶלָּא בְּבְכוֹר בִּלְבָד**, שהוא ממון בעלים, ולהלן יבואר מה הוא בא למעט.

מבארת הגמרא את דברי תנא קמא בדעת בן עזאי: **אָמַר מַר, בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר** שבוונת רבי יוסי הגלילי היא **לְרַבּוֹת אֶת הַשְּׁלָמִים** שהם ממונו, ומשמע שרק בשלמים הדין כן. מבררת הגמרא: **לְמַעוּטֵי מַאי** – אילו קרבנות בא בן עזאי למעט, **אִילֵּימָא לְמַעוּטֵי בְּכוֹר** בחוץ לארץ שאינו ממון בעלים, אם כן יקשה, **הַשְּׁתָּא, וּמַה שְּׁלָמִים** שהם חמורים, וחומרתם היא **שֶׁטְּעוּנִים סְמִיכָה** על ראש הקרבן, **וְהַבאת נְסָכִים** – יין לנסכו על גבי המזבח, ומנחת נסכים המוקטרת על המזבח, **וּתְנוּפַת חָזֶה וְשׁוֹק**, ואף על פי כן **אָמְרַתְּ שֶׁמְּמוֹן בְּעָלִים הוּא**, אם כן **בְּכוֹר** שגם כשמקריבים אותו אין הדינים האלו שייכים בו, **מְבַעְיָא** – וכי יש צורך לומר שהוא ממונו, הרי בודאי שכן הוא, ולא יתכן שבוונת בן עזאי שבכור אינו ממונו. מבארת הגמרא: **אֶלָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן**, כוונת בן עזאי **לְמַעוּטֵי מַעֲשֵׂר** בהמה, שהוא קדשים קלים אך אינו ממון בעלים, **וּכְדְתַנְיָא** בברייתא, **בְּבְכוֹר תָּם נֶאֱמַר** (במדבר יח יז) ׳**לֹא תִפְדֶּה׳**, שאסור לפדותו ולהוציאו לחולין, להמכר בשוק ובמשקל, אך לא נאמר בו איסור מכירה, **וְלֹא נִמְכַּר תָּם חַי**, והלוקח יקריבנו, או יאכלנו בקדושה אם יפול בו מום, **וְאִם הַבְּכוֹר בַּעַל מוּם**, מותר למוכרו בין **חַי וּבֵין שָׁחוּט**. אבל **בְּמַעֲשֵׂר** בהמה **נֶאֱמַר** (ויקרא כז לג) ׳**לֹא יָגֵאל׳**, ויש לדרוש לשון זו בגזירה שוה מחרמי הכהנים ששם נאמר (ויקרא כז כח) ׳לֹא יִמָּכֵר וְלֹא יִגָּאֵל׳, וכשם ששם יש איסור מכירה, אף במעשר בהמה יש איסור מכירה, **וְלֹא אֵינוֹ נִמְכַּר לֹא חַי וְלֹא שָׁחוּט, לֹא תָּם וְלֹא בַּעַל מוּם**. וזו כוונת בן עזאי, שכיון שאין אדם יכול למכור מעשר בהמה, אין הוא נחשב כבעלים עליו.

הגמרא מביאה את דעת רבינא בביאור הברייתא: אומרת הגמרא, **רָבִינָא מַתְנֵי לָהּ אַסִּיפָא** – רבינא לומד את מהלך הסוגיא שהובא לעיל, על הסיפא של הברייתא, **אַבָּא יוֹסֵי בֶּן דּוֹסְתַּאי אוֹמֵר, לֹא אָמַר בֶּן עַזַּאי** בדעת רבי יוסי הגלילי שקדשים קלים הם ממון בעלים **אֶלָּא בְּבְכוֹר בִּלְבָד**. מבררת הגמרא: **לְמַעוּטֵי מַאי, אִילֵּימָא לְמַעוּטֵי בְּכוֹר** שֶׁהוא קָדוֹשׁ **מֵרֶחֶם** – קדושתו חלה מעצמה מיד בלידתו, אף על פי כן **מְמוֹנוֹ הוּא, שְׁלָמִים** שיש צורך להקדישם בפה, **מְבַעְיָא** – וכי יש צורך לומר שהם ממונו, והרי פשוט שכן, ולא יתכן שבוונת אבא יוסי לומר שאינם ממונו. מבארת הגמרא: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן** כוונת אבא יוסי **לְמַעוּטֵי מַעֲשֵׂר** בהמה, שאינו ממון בעלים. **כִּדְתַנְיָא** בברייתא, **בְּבְכוֹר נֶאֱמַר ׳לֹא תִפְדֶּה׳, וְנִמְכַּר תָּם חַי, וּבַעַל מוּם חַי וְשָׁחוּט**, ואילו **בְּמַעֲשֵׂר נֶאֱמַר ׳לֹא יִגָּאֵל׳, וְאֵינוֹ נִמְכַּר לֹא חַי וְלֹא שָׁחוּט, לֹא תָּם וְלֹא בַּעַל מוּם**, וכיון שמעשר בהמה חמור מסתבר שהוא ממון גבוה. מקשה הגמרא על רבינא: איך יתכן שכוונת אבא יוסי למעט רק מעשר, **הָא** אבא יוסי ׳**בְּבְכוֹר בִּלְבָד׳ קָאָמַר** שהוא ממון בעלים, ומשמע שכל שאר הקדשים קלים הם ממון גבוה, ולא רק מעשר. אומרת הגמרא, **קַשְׁיָא** – אכן גירסת רבינא קשה.

הגמרא חוזרת לדון בביאור לשון משנתינו (ט:): שחייבים על היזק ׳נכסים שאין בהם מעילה׳, ולעיל (יב:) הבינה הגמרא שכוונת המשנה לנכסים שרק מעילה אין בהם, אך הם קדושים, וכרבי יוסי הגלילי שקדשים קלים הם ממון בעלים. עתה מביאה הגמרא ביאור אחר:

רָבָא אָמַר, מַאי ׳נְכָסִים שֶׁאֵין בָּהֶן מְעִילָה׳, היינו **נְכָסִים שֶׁאֵין בָּהֶן כלל דִּין מְעִילָה, וּמַאי נִינְהוּ** – ואלו נכסים הם, נכסים **דְּהֶדְיוֹט**. מקשה הגמרא: אם כן, **וְלִיתְנֵי ׳**נכסים **דְּהֶדְיוֹט׳**, ומדוע הארוך התנא ואמר ׳נכסים שאין בהם מעילה׳. אומרת הגמרא, אכן **קַשְׁיָא** – תירוצו של רבא נשאר קשה.

עד כאן עסקה הגמרא בהדיוט שהזיק בהמת קדשים קלים, עתה עוסקת הגמרא בדין בהמת שלמים תמה שהזיקה אחרים:

אָמַר רַבִּי אַבָּא, שְׁלָמִים תמים **שֶׁהִזִּיקוּ**, ודין שור תם שהוא משלם רק מגופו של המזיק, **גּוּבָּה** הניזק חצי נזק **מִבְּשָׂרָן** לאחר ההקרבה, **וְאֵינוֹ גּוּבָּה מֵאִימּוּרֵיהֶן**, כיון שדינם להיות מוקטרים על המזבח. מקשה הגמרא: **פְּשִׁיטָא** שאינו גובה מהם, שהרי **אֵימּוּרִין, לְגַבּוֹהַּ סָלְקֵי** – עולים להקטרה על המזבח, ואיך יגבה מהם. מתרצת הגמרא: **לֹא צְרִיכָא**, אלא **לְגוֹבֶה מִבְּשָׂרָן כְּנֶגֶד אֵימּוּרִים**, כלומר, שאם הבשר לבדו אינו שוה חצי מהנזק אין הניזק יכול לגבות מהבשר יותר מחצי הנזק, כנגד שווי האימורים שאינו גובה מהם כלל.

הגמרא מבררת בדעת מי אמר רבי אבא דין זה . והנה לגבי שנים שהשתתפו בנזק אחד ואי אפשר לגבות משניהם בשוה, נחלקו תנאים בברייתא להלן (נג.), בדין שור שדחף שור אחר לבור, רבי נתן סובר שאם השור הדוחף היה מועד, משלם כל אחד חצי מהנזק, אך אם הדוחף היה תם, משלם רק רבע מהנזק, ובעל הבור משלם שלשה רבעים. וחכמים סוברים שבעל הבור פטור, והשור הדוחף משלם כדינו, מועד נזק שלם ותם חצי נזק.

מקשה הגמרא: **אַלִּיבָּא דְּמַאן** – לדעת מי אמר רבי אבא את דינו, **אִי אַלִּיבָּא דְּרַבָּנַן, פְּשִׁיטָא** שלא יגבה מהבשר כנגד האימורים, **דְּהָא אָמְרֵי** לגבי שנים שהזיקו, **כִּי לֵיכָּא לְאִשְׁתַּלּוּמֵי מֵהַאי לֹא מִשְׁתַּלְּמָא מֵהַאי** – גם כשאי אפשר לגבות מאחד המזיקים, אין חבירו חייב להשלים את חלקוט). **וְאִי אַלִּיבָּא דְּרַבִּי נָתָן, הָא אָמַר, כִּי לֵיכָּא לְאִשְׁתַּלּוּמֵי מֵהַאי מִשְׁתַּלֵּם מֵהַאי** – כשאי אפשר לגבות ממזיק אחד גובים זאת מהמזיק השני, ואם כן אין דינו של רבי אבא נכון, אלא יש לגבות מהבשר אף כנגד האימורים.

מתרצת הגמרא: **אִי בְּעֵית אֵימָא** – אם תרצה תוכל לתרץ שרבי אבא סובר **כְּרַבִּי נָתָן, וְאִיבְּעֵית אֵימָא כְּרַבָּנַן**, כיון שאין הנידונים שייכים זה לזה. מבארת הגמרא: **אִיבְּעֵית אֵימָא כְּרַבָּנַן**, ואין זה פשוט שלדבריהם לא יגבה מהבשר כנגד האימורים, מפני שהיה מקום לומר, שדין זה שאמרו חכמים שאין מזיק אחד חייב לשלם את חלק חבירו, **הָנֵי מִילֵּי** – היינו דווקא כשהם שני מזיקים **בְּתְרֵי גּוּפֵי** – בשני גופים נפרדים, כמו שור ובור, **אֲבָל** כששניהם **בְּחַד גּוּפָא** – בגוף אחד, כמו בשר ואימורים ששניהם בשור אחד, יתכן **דְּמָצֵי אָמַר לֵיהּ** – יכול הניזק לומר לבעלים, **מִכָּל הֵיכָא דִּבְעֵינָן מִשְׁתַּלֵּמְנָא** – מכל חלק בבהמה שארצה אגבה את נזקי, וחידש רבי אבא שגם באופן כזה אינו גובה מהבשר כנגד האימורים. **אִיבְּעֵית אֵימָא רַבִּי נָתָן**, ודווקא **הָתָם הוּא** שגובה הכל מבעל הבור, כיון **דְּאָמַר לֵיהּ בַּעַל הַשּׁוֹר** הניזק **לְבַעַל הַבּוֹר, אֲנָא** [–אני], **תּוֹרָאי בְּבֵרְךָ אַשְׁכַּחְתֵּיהּ** – מצאתי את שורי מת בבורך, כלומר בורך הוא זה שהרגו בפועל, ולכן **מַאי דְּלֵית לִי לְאִשְׁתַּלּוּמֵי מֵהַיְּאךְ** – מה שלא אוכל לגבות מבעל השור שדחפו, **מִשְׁתַּלֵּימְנָא מִינָּךְ** אגבה ממך,

רש"י

לישני. רבינא: **הא** רבי יוסי הגלילי. ורב נחמן דאמר ברבנן: מתנות כהונה קאמרת. בכור מעשרים וארבע מתנות כהונה והלכך אוקמה רבינא להא דרב נחמן כר"י הגלילי דאיהו נמי מודה בהא דכל זמן שהבית קיים משולחן גבוהה זכו להו כהנים ואפילו מחיים וכי קאמר רבי יוסי הגלילי ממון בעלים הן בשלמים קאמר דבעלים ישראל לא זכו להו מחיים משלחן גבוהה והא דתירץ רבינא לרבי יוסי הגלילי בבכור בחוצה לארץ ולא תירץ בשלמים משום דסיפא דברייתא מוכיח דבבכור קמיירי דקתני לא אמר בן עזאי אלא בבכור ובן עזאי מילתיה דרבי יוסי קמפרש ולקמיה מפרש מילתיה: שלמים. שטעונין סמיכה ונסכים מנחת נסכים שלשה עשרונים לפר ושני עשרונים לאיל ועשרון לכבש כדמפרש במנחות בפ' כל (והמנחות) (דף סא) אבל בכור לא: בכור מבעיא. ובבכור בחוצה לארץ קאמר דכיון דלאו להקרבה קאי לא זכו ליה משלחן גבוהה דלא חזי לגבוהה: למעוטי מעשר בהמה. שאע"פ שהוא קרב שלמים כדאמרינן בפ' בתרא דבכורות (דף ס.) אפי' הכי לא הוי מחיים ממון בעלים כשלמים: בבכור. תם נאמר אך בכור שור וגו' לא תפדה פדיון הוא דליה דליפוק מקדושת בכור למכור באיטלו ולישקול בליטרא אבל נמכר הוא חי ולוקח יאכלנו בקדושתו כשיומם או אם הבית קיים יקריבנו: במעשר נאמר לא יגאל. וגמרינן בבכורות בפ' וחמישי) (דף לב.) האי לא יגאל מלא יגאל דחדרמים דכתיב בהן לא ימכר ולא יגאל מה להלן מכירה עמו אף כאן מכירה עמו הלכך אינו נמכר לא חי ולא שחוט כו' אלמא לאו ממון בעלים הוא: רבא אמר. מעילה דמתניתין לא תידוק מיניה הא מקדש קדשי אלא ה"ק שאין בהן דין מעילה שאין בדם שום קדושה לשמים דבקדושת שמים שייבא דין מעילה כגון קדשי קדשים: ומאי נינהו. כגון נכסים דהדיוט: גובה. חצי נזקו מבשרו דנזק שור תם משתלם מגופו: לא צריכא. הא דקתני אינו גובה מאמורין הא קמ"ל דאין גובה מבשרו כנגד אימורין כגון שור שוה מאתים שנגח שור שוה מאתים אינו גובה אלא חציו דמי בשרו אף על גב דלא הוי מנה שלם ודמי חצי אימורין לא ישתלם מדמי חצי האחר של בשר: אי אליבא דרבנן. דפליגי עליה דרבי נתן בפרק שור שנגח את הפרה (דף נג.) גבי שור שדחף את חבירו לבור (ואמרינן) בתם בעל השור משלם רביע ובעל הבור פטור מפני שזה הפילו ובמועד בעל השור משלם חצי ובעל הבור פטור אליבא דאשתלומי מבעל הבור לא משתלם כי ליבא לאשתלומי מהאי מהאי ואי אליבא דרבי נתן הא אמר כי ליבא לאשתלומי מהאי משתלם מבעל הבור דאמר בתם בעל השור משלם רביע ובעל הבור שלשה חלקים ובמועד בעל השור משלם מחצה ובעל הבור מחצה והקא נמי אמאי אינו גובה מבשרן בנגד אימורין הא הכא נמי תרוייהו אזיק חלק גובה וחלק הדיוט וספרים בהן אע"ג דאיבא לאשתלומי מהאי משתלם מהאי שבשתא היא דהתם לא מצינו לאוקמי הכי: הני מילי. דלא אמרינן כי ליבא לאשתלומי מהאי לישתלם מהאי: בתרי גופי. בגון שור ובור: אבל בחד גופא. אי לא אשמעינן ר' אבא דאינו גובה מאימורין הוה אמינא דמעיקרא כי ליבא דבעינא משתלמנא: התם הוא דאמר ליה בעל השור. הקרוג לבעל הבור: אנא תורא בכרך אשכחתיה. מת הלכך כל הנזק עליו מה דאית לי לאשתלומי מבעל השור משתלימנא אם תם הוא משלם רביע דאפילו הזיקו הוא לבדו לא היה משלם אלא חצי נזק ועכשיו שיש אחר עמו ישלם רביע והשאר מיגף: מינף:

תוספות

אי אליבא דרבנן. פי' בקונטרי אי אליבא דרבנן דפליגי עליה דרבי נתן בפ' הפרה (לקמן נג. ושם) גבי שור שדחף חבירו לבור ואמר (בתם) דבעל השור משלם מחצה ובעל הבור פטור אלמא כי ליבא לאשתלומי מבעל השור לא משתלם מבעל הבור ואע"ג שבו נמצא החיזק ופשיטא דאין גובה מבשרו בנגד אימורין עכ"ל משמע מפירושו שהשור עושה כל החיזק ובעל הבור אין עושה כלום הלכך שור מועד משלם נזק שלם ותם חצי נזק ולכך לא מצי למידיק אלא מתם ולא במועד ובן פי' בהדיא לקמן בפ' הפרה (שם ד"ה את) וז"ל אבל רבנן בתר מעיקרא אזלי וסברי דבעל השור כוליה הזיקא קעביד הלכך במועד בעל השור משלם נ"ש ובתם משלם חצי נזק (ובעל השור) ופלגא מפסיד וקשה לר"י היכי דייק דאין גובה מבשרם בנגד אימוריהן מדלא משתלם מבעל הבור כלום בתם שמפסיד פלגא דהתם משום שהבור לא עשה החיזק כלל אבל בשלמים שהבשר עשה כמו כן החיזק כיון דליבא לאשתלומי מאימורין משתלם מן הבשר דעל כרחך ס"ל השתא שנים שהזיקו האי כוליה הזיקא עבד והאי כוליה הזיקא עבד כיון דלא אסיק אדעתיה טעמא דתורא בכירך אשכחתיה דאי כל חד וחד פלגא הזיקא עבד למה ישלם בתם לרבי נתן בעל הבור שלשה חלקים דהיינו יותר ממה שהזיק ובלא טעם אין לנו לומר כדמוכח בהפרה ועוד מנא ליה לגמרא דלרבנן בתם משלם בעל השור מחצה ובעל הבור פטור דלמא בתם בעל השור משלם מחצה ובעל הבור משלם מחצה ורבנן דאמרי ובעל הבור פטור איירי במועד ונראה לר"י דרבנן דאמרי בעל השור חייב ובעל הבור פטור היינו דבעל השור משלם מחצה במועד ובתם רביע ובעל הבור פטור לגמרי שלא חייב הכתוב בור אלא היכא דנפל ממילא דכתיב ונפל שמה שור אבל אם אחרים מפילים אותו בבור פטור בעל הבור והקא ה"פ הא אמרי כי ליבא לאשתלומי מבעל הבור לא משתלם מבעל השור אע"ג דס"ל האי כולא הזיקא עבד והאי כו' ופשיטא דאין גובה מבשרן בנגד אימוריהן ומאי קמ"ל רבי אבא וא"ת מנליה דהא דקאמרי רבנן ובעל השור חייב לאו היינו דחייב הכל וי"ל דאי הוו פליגי רבי נתן ורבנן בתשלומי השור הוה להו לפרש ומדלא פירשו ש"מ מודו לרבי נתן בהא ועוד דאם איתא דמחייבי רבנן הכל לבעל השור ה"ל לר' נתן למימר דאין משלם אלא מחצה: **אנא** תורא בכרך אשכחתיה. ודוקא גבי בור קאמר דמשלם אע"ג דכל חד וחד כולא הזיקא עבד שייך לחלק בין שור לבור מהאי טעמא ומיהו כיון דידע טעם דתורא בכירך אשכחתיה מצי למסבר נמי דכל חד וחד פלגא דהזיקא עבד כדאמרינן בהפרה (שם) דשם אפרש בע"ה:

אמר

אבל

לישני הא רבי יוסי הגלילי הא רבנן (אמר ליה) מתנות כהונה קאמרת שאני מתנות כהונה דכי קא זכו משלחן גבוה קא זכו: גופא ומעלה מעל בה' לרבות קדשים קלים שהם ממונו דברי רבי יוסי הגלילי בן עזאי אומר לרבות את השלמים אבא יוסי בן דוסתאי אומר לא אמר בן עזאי אלא בבכור בלבד אמר מר בן עזאי אומר לרבות את השלמים למעוטי מאי אילימא למעוטי בכור השתא ומה שלמים שטעונים סמיכה ונסכים ותנופת חזה ושוק אמרת ממון בעלים הוא בכור מבעיא אלא אמר רבי יוחנן למעוטי מעשר כדתניא בבכור נאמר לא תפדה ונמכר תם חי ובעל מום חי ושחוט במעשר נאמר לא יגאל ואינו נמכר לא חי ולא שחוט לא תם ולא בעל מום רבינא מתני לה אסיפא אבא יוסי בן דוסתאי אומר לא אמר בן עזאי אלא בבכור בלבד למעוטי מאי אילימא למעוטי שלמים השתא ומה בכור שקדוש מרחם ממונו הוא שלמים מבעיא אמר רבי יוחנן למעוטי מעשר כדתניא בבכור נאמר לא תפדה ונמכר תם חי ובעל מום חי ושחוט במעשר נאמר לא יגאל ואינו נמכר לא חי ולא שחוט לא תם ולא בעל מום הא בבכור בלבד קאמר קשיא רבא אמר מאי נכסים שאין בהן מעילה ומאי נינהו דהדיוט נכסים שאין בהן דין מעילה ומאי נינהו דהדיוט ולית לי דהדיוט קשיא אמר רבי אבא שלמים שהזיקו גובה מבשרן ואינו גובה מאימוריהן פשיטא אימורין לגבוה סלקי לא צריכא לגובה מבשרן כנגד אימורים אליבא דמאן אי אליבא דרבנן פשיטא הא אמרי כי ליבא לאשתלומי מהאי לא משתלמא מהאי ואי אליבא דרבי נתן הא אמר כי ליבא לאשתלומי מהאי משתלם מבעית אימא רבי נתן אימא רבנן איבעית אימא רבנן ה"מ בתרי גופי אבל בחד גופא מצי אמר ליה מכל היכא דבעינן משתלמנא איבעית אימא רבי נתן התם הוא דאמר ליה בעל שור לבעל הבור אנא תורא בכירך אשכחתיה מאי דלית לי לאשתלומי מהיאך משתלימנא מינף

אבל

מחצה והקא נמי אמאי אינו גובה מבשרן בנגד אימוריהן הא הכא נמי תרוייהו אזיק חלק גובה וחלק הדיוט וספרים בהן אע"ג דאיבא לאשתלומי מהאי משתלם מהאי שבשתא היא דהתם לא מצינו לאוקמי הכי: הני מילי. דלא אמרינן כי ליבא לאשתלומי מהאי לישתלם מהאי: בתרי גופי. בגון שור ובור: אבל בחד גופא. אי לא אשמעינן ר' אבא דאינו גובה מאימוריהן הוה אמינא דמעיקרא כי ליבא דבעינא משתלמנא: התם הוא דאמר ליה בעל השור. הקרוג לבעל הבור: אנא תורא בכירך אשכחתיה. מת הלכך כל הנזק עליו מה דאית לי לאשתלומי מבעל השור משתלימנא אם תם הוא משלם רביע דאפילו הזיקו הוא לבדו לא היה משלם אלא חצי נזק ועכשיו שיש אחר עמו ישלם רביע והשאר מינף: מינף:

אבל

אָמַר רָבָא תּוֹדָה שֶׁהִזִּיקָה. אע"ג דְּרָבָא מְפָרֵשׁ מַתְנִיתִין דִּין מְעִילָה וְלֹא אוֹקֵי מַתְנִיתִין כְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי עַל כָּרְחָךְ הָכָא אֵיירֵי לֹר' יוֹסֵי הַגְּלִילִי: **שֶׁנֶּאֱמַר** וְהוּעַד בְּבַעְלָיו וְהֻמַּת. נְרָאֶה דְּלֹא מְוֹהוּעַד קָדְרִישׁ דְּהַאי וְהוּעַד לֹא אֵיירֵי בַּעֲדוּת שְׁעוֹשִׁין לְסָקְלוֹ כ"א לְיַעֲדוֹ אֶלָּא מִסִּיפָא דִּקְרָא קָדְרִישׁ דִּכְתִיב וְהַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם מִשְּׁמַע לִישְׁנָא דִּפְרִיךְ וְהָא הַשּׁוֹר יִסָּקֵל בִּגְמַר דִּין הוּא דִּכְתִיב: **חָצֵר** הַשּׁוּתְּפִין חַיָּיב בָּהּ עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל. בְּמְיוּחָד לְפִירוֹת וְלֹא לְשִׁוְורִים פְּלִיגֵי כְּדְמוּכַח בְּסוֹף הַסּוּגְיָא דִּפְלִיגֵי בְּקוּשְׁיָא דְּרַבִּי זֵירָא וּבְפֵירוּקָא דְּאַבָּיֵי וּלְפִי זֶה הָיָה יְכוֹל רַב חִסְדָּא לְפָרֵשׁ הַמִּשְׁנָה כְּמוֹ שֶׁמְּפָרֵשׁ ר' אֱלִעֶזֶר וּיְפָרֵשׁ רְשׁוּת הַנִּיזָּק וְהַמַּזִּיק בְּמְיוּחָדֶת לְפִירוֹת וְלִשְׁוְורִים דְּמוֹדֶה רַב חִסְדָּא דְּפָטוּר וְגַרְסִינָן לְקַמָּן אָמַר לָךְ רַבִּי אֱלִעֶזֶר וְתִסְבְּרָא מַתְנִיתִין מִי לֹא פְּלִיגֵי וּמִיהוּ לִסְפָרִים דְּגַרְסֵי לְקַמָּן וּתְסִבְּרָא מַתְנִיתִין מִי פְּלִיגֵי וּבְסוֹף גַּרְסֵי אֶלָּא כִּי תַּנְיָא הַהִיא וְכָל זֶה מִדִּבְרֵי רַבִּי אֱלִעֶזֶר וְצ"ל דִּפְלִיגֵי בְּמְיוּחָדֶת לְפִירוֹת וְלִשְׁוְורִים וְזֶה"פ וְתִסְבְּרָא מִי פְּלִיגֵי וְהָתַנְיָא כו' אֶלָּא וַדַּאי לֹא פְּלִיגֵי וְכִי קָתָנֵי כו' וּלְפִי גִּירְסָא זוּ לֹא יְהֵיהָ תְּחִילַת הַסּוּגְיָא כְּמוֹ בְּמַסְקָנָא דִּפְלִיגֵי בְּקוּשְׁיָא דְּרַבִּי זֵירָא וּבְפֵירוּקָא דְּאַבָּיֵי:

כְּשֶׁהִזִּיק חָב הַמַּזִּיק לְאַתּוּיֵי קֶרֶן. וְא"ת וּלְרַב חִסְדָּא מְנָא לֵיהּ לְאַתּוּיֵי קֶרֶן לִשְׁמוּאֵל וְכָל הַנֵּי לְרַב וְעוֹד דְּבְרֵייְתָא דְּקָתָנֵי כְּשֶׁהִזִּיק חָב הַמַּזִּיק מִיתֵּר לְאַתּוּיֵי כָּל הַנֵּי קְשָׁיָא לְרַב חִסְדָּא וְי"ל דְּלִדִידֵיהּ נַמִּי אִיכָּא יְתוּרָא דְּקָנֵי מְצִי לְמֵיתְנֵי וּרְשׁוּת הַנִּיזָּק וְהַמַּזִּיק חָיַב וְלֹא לֵיתְנֵי כְּשֶׁהִזִּיק חָב הַמַּזִּיק אַךְ קְשָׁה דְּלִשְׁמוּאֵל תִּיקְשֵׁי הַבְּרֵייְתָא:

כְּגוֹן שֶׁקִּבֵּל עָלָיו שְׁמִירַת גּוּפוֹ כו'. אִיפְּכָא לֹא מְצֵי לְמֵימַר כְּגוֹן דְּאַזְקֵיהּ תּוֹרָא דְּשׁוֹאֵל לְתוֹרָא דְּמַשָּׁאִיל וּכְגוֹן שֶׁקִּבֵּל עָלָיו שְׁמִירַת נִזְקָיו וְלֹא קִבֵּל עָלָיו שְׁמִירַת גּוּפוֹ דְּמִילְּתָא דְּלֹא שְׁכִיחָ הוּא וְאע"ג דִּבְהַכִּיר בּוֹ שֶׁהוּא נִגָּחָן אֹמְרִינָן סוֹף וּפֶרֶק שׁוֹר) שֶׁנִּגַּח ד' וְה' (לקמן מה:) סְתָמָא דְּמִילְּתָא דְּלֹא אָזִיל אִיהוּ וּמַזִּיק אַחֲרִינִי קָבִיל עֲלֵיהּ דְּאָתוּ אַחֲרִים וּמַזְקֵי לֵיהּ לְדִידֵיהּ לֹא קָבִיל עֲלֵיהּ בְּשׁוֹאֵל לֹא שַׁיְיָיךְ לְמֵימַר הָכֵי דְּמִסְתָּמָא שׁוֹאֵל קִבֵּל עֲלֵיהּ שְׁמִירָה מְעוּלָּה: ולא

אֲבָל הָכָא מִי מָצֵי אָמַר בָּשָׂר אַזִּיק אֵימוּרִין לֹא אַזִּיק אָמַר רָבָא תּוֹדָה שֶׁהִזִּיקָה גּוֹבֶה מִבְּשָׂרָהּ וְאֵינוֹ גּוֹבֶה מִלַּחְמָהּ לֶחֶם פְּשִׁיטָא סֵיפָא אִצְטְרִיךְ לֵיהּ נִיזָּק אוֹכֵל בָּשָׂר וּמִתְכַּפֵּר מֵבִיא לֶחֶם הָא נַמִּי פְּשִׁיטָא מַהוּ דְּתֵימָא כֵּיוָן דְּלֶחֶם הֶכְשֵׁירָא דְּזֶבַח הוּא לֵימָא לֵיהּ אַתְּ אַכְלָת בָּשָׂר וַאֲנָא אֵיתֵי לֶחֶם קְמ"ל דְּלֶחֶם חִיּוּבָא דִּבְעָלִים הוּא: נְכָסִים שֶׁהֵן שֶׁל בְּנֵי בְרִית: לְמִעוּטֵי מַאי אִי לְמִעוּטֵי דְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים הָא קָתָנֵי לֵהּ לְקַמָּן שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים פָּטוּר תָּנָא וְהָדַר מְפָרֵשׁ: נְכָסִים הַמְיוּחָדִין: לְמִעוּטֵי מַאי אָמַר רַב יְהוּדָה לְמִעוּטֵי זֶה אוֹמֵר שׁוֹרְךָ הִזִּיק וְזֶה אוֹמֵר שׁוֹרְךָ הִזִּיק הָא תְּנֵי לְקַמָּן הָיוּ שְׁנַיִם רוֹדְפִין אַחַר אֶחָד זֶה אוֹמֵר שׁוֹרְךָ הִזִּיק וְזֶה אוֹמֵר שׁוֹרְךָ הִזִּיק שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִין תָּנֵי וְהָדַר מְפָרֵשׁ בְּמַתְנִיתָא תָּנָא פָּרַט לְנִכְסֵי הֶפְקֵר ה"ד אִילֵימָא דְּנָגַח תּוֹרָא דִּידַן לְתוֹרָא דְּהֶפְקֵר מַאן תָּבַע לֵיהּ אֶלָּא דְּנָגַח תּוֹרָא דְּהֶפְקֵר לְתוֹרָא דִּידַן לֵיזִיל וְלֵיתֵיהּ בְּשֶׁקְדָּם וְזָכָה בּוֹ אַחֵר רָבִינָא אָמַר לְמִעוּטֵי נָגַח וְאח"כ הִקְדִּישׁ נָגַח וְאח"כ הִפְקִיר תַּנְיָא נַמִּי הָכִי יֵיתֵר עַל כֵּן אָמַר ר' יְהוּדָה אֲפִי' נָגַח וְאח"כ הִקְדִּישׁ נָגַח וְאח"כ הִפְקִיר פָּטוּר שֶׁנֶּאֱמַר וְהוּעַד בְּבַעְלָיו וְהֻמַּת אִישׁ וְגוֹ' עַד שֶׁתְּהֵא מִיתָה וְהַעֲמָדָה בְּדִין שָׁוִין כְּאֶחָד וּגְמַר הַדִּין לֹא בְּעִינָן הָא הַשּׁוֹר יִסָּקֵל בִּגְמַר דִּין הוּא דִּכְתִיב אֶלָּא אִימָא עַד שֶׁתְּהֵא מִיתָה וְהַעֲמָדָה בְּדִין וּגְמַר דִּין שָׁוִין כְּאֶחָד: חוּץ מֵרְשׁוּת הַמְיוּחֶדֶת לַמַּזִּיק: דְּאָמַר לֵיהּ תּוֹרְךָ בְּרְשׁוּתִי מַאי בָּעֵי: וּרְשׁוּת הַנִּיזָּק וְהַמַּזִּיק: אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר אֲבִימִי חֲצַר הַשּׁוּתְּפִין חַיָּיב בָּהּ עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל וְהָכִי קָאָמַר חוּץ מֵרְשׁוּת הַמְיוּחֶדֶת לַמַּזִּיק דְּפָטוּר וּרְשׁוּת הַנִּיזָּק וְהַמַּזִּיק כְּשֶׁהִזִּיק חָב הַמַּזִּיק וּר' אֱלִעֶזֶר אָמַר פָּטוּר עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל וְהָכִי קָאָמַר חוּץ מֵרְשׁוּת הַמְיוּחֶדֶת לַמַּזִּיק וּרְשׁוּת הַנִּיזָּק וְהַמַּזִּיק נַמִּי פָּטוּר וּכְשֶׁהִזִּיק חָב הַמַּזִּיק לַאַתּוּיֵי קֶרֶן הָנִיחָא לִשְׁמוּאֵל אֶלָּא לְרַב דְּאָמַר תָּנָא שׁוֹר וְכָל מִילֵּי דְּשׁוֹר חָב הַמַּזִּיק לַאַתּוּיֵי מַאי לַאַתּוּיֵי הָא דִּת"ר כְּשֶׁהִזִּיק חָב הַמַּזִּיק לְהָבִיא שׁוֹמֵר חִנָּם וְהַשּׁוֹאֵל נוֹשֵׂא שָׂכָר וְהַשּׁוֹכֵר שֶׁהִזִּיקָה בְּהֵמָה בִּרְשׁוּתָן תַּם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק וּמוּעָד מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם נִפְרְצָה בַּלַּיְלָה אוֹ שֶׁפָּרְצוּהָ לִסְטִין וְיָצְתָה וְהִזִּיקָה פָּטוּר אָמַר מַר כְּשֶׁהִזִּיק חָב הַמַּזִּיק לְהָבִיא שׁוֹמֵר חִנָּם וְהַשּׁוֹאֵל נוֹשֵׂא שָׂכָר וְהַשּׁוֹכֵר הֵיכִי דָּמֵי אִילֵימָא דְּאַזְקֵיהּ תּוֹרָא דְּמַשָּׁאִיל לְתוֹרָא דְּשׁוֹאֵל לֵימָא לֵיהּ אִילּוּ אַזִּיק בְּעַלְמָא בָּעִית לְשַׁלּוּמֵי אַתְּ הַשְׁתָּא דְּאַזְקֵיהּ לְתוֹרָא דִּידָךְ בְּעִינָא לְשַׁלּוּמֵי אֶלָּא דְּאַזְקֵיהּ תּוֹרָא דְּשׁוֹאֵל לְתוֹרָא דְּמַשָּׁאִיל לֵימָא לֵיהּ אִילּוּ אִיתְּזַק מֵעַלְמָא בָּעִית לְשַׁלּוּמֵי כּוּלֵּיהּ תּוֹרָא הַשְׁתָּא דְּאַזְקֵיהּ תּוֹרָא דִּידָךְ פַּלְגָא נִיזְקָא הוּא דְּמִשַּׁלְּמַת לִי לְעוֹלָם דְּאַזְקֵיהּ תּוֹרָא דְּמַשָּׁאִיל לְתוֹרָא דְּשׁוֹאֵל וְהָכָא בְּמַאי עַסְקִינָן שֶׁקִּבֵּל עָלָיו שְׁמִירַת גּוּפוֹ ולא

תּוֹרָא דְּמַשָּׁאִיל לְתוֹרָא דְּשׁוֹאֵל. וְקָאָמַר חַיָּיב מַשָּׁאִיל לְשַׁלֵּם וּדְקָשְׁיָא לָךְ הֲרֵי הַשּׁוֹאֵל מוּטָל לְשׁוֹמְרוֹ שֶׁלֹּא יַזִּיק: כְּשֶׁקִּבֵּל עָלָיו. הַשּׁוֹאֵל: שְׁמִירַת גּוּפוֹ. שֶׁלֹּא יַזִּיקֶנּוּ אַחֵר: ולא

אֲבָל הָכָא לגבי שלמים, **מִי מָצֵי אָמַר** – וכי יכול הניזק לומר שרק **הַבָּשָׂר אַזִּיק** [–הזיקו], ואילו **הָאֵימוּרִין לָא אַזִּיק,** וכיון שפשוט ששניהם הזיקוהו אינו יכול לגבות מהבשר יותר מחלקו, אף שאינו גובה מהאימורים.

מביאה הגמרא את דין בהמת קרבן תודה שהזיקה: **אָמַר רָבָא,** בהמת קרבן **תּוֹדָה** תמה **שֶׁהִזִּיקָה, גּוֹבֶה** הניזק **מִבְּשָׂרָהּ** כדין שור תם שמשלם מגופו, **וְאֵינוֹ גּוֹבֶה מִלַּחְמָהּ** – מארבעים הלחם שהמביא קרבן תודה חייב להביא יחד עם הקרבן. תמהה הגמרא: **לֶחֶם, פְּשִׁיטָא** שלא יגבה ממנו, שהרי שור תם משלם רק מגופו, והלחם לא השתתף בנזק. מתרצת הגמרא: **סֵיפָא אִצְטְרִיךְ לֵיהּ** – החידוש הוא בסיום דברי רבא, שהניזק שגבה את הקרבן **אוֹכֵל** את **הַבָּשָׂר** לאחר הקרבת האימורים, **וּ'מִתְכַּפֵּר'** – בעל הקרבן הוא **מֵבִיא** את **הַלֶּחֶם,** ולא הניזק. מקשה הגמרא: **הָא נַמִּי פְּשִׁיטָא,** שהרי הניזק אינו חייב בקרבן, ומדוע יתחייב להביא את הלחם. מתרצת הגמרא: **מַהוּ דְּתֵימָא** – הייתי סבור לומר, **כֵּיוָן דְּלֶחֶם הֶכְשֵׁרָא דְּזָבֵח הוּא** – הבאת הלחם היא המכשירה את הקרבן להקרבה, **לֵימָא לֵיהּ** – יאמר המזיק לניזק, וכי כך נכון וראוי הדבר, **שאַתְּ אָכְלַתְּ בָּשָׂר, וַאֲנָא אֵיתֵי** – ואני אביא את **הַלֶּחֶם,** והרי ראוי יותר שאתה תביא את הלחם, **קָא מַשְׁמַע לָן** רבא **דְּלֶחֶם, חִיּוּבָא דִּבְעָלִים הוּא,** ולכן עליו להביאו:

שנינו במשנה (ט:) שחיוב נזקין הוא כשהוזקו **נְכָסִים שֶׁהֵן שֶׁל בְּנֵי בְרִית:** מבררת הגמרא, **לְמַעוּטֵי מַאי** – אילו נכסים באה המשנה למעט, **אִי לְמַעוּטֵי** נכסים **דְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים,** אם כן קשה, **הָא קָתָנֵי לָהּ** במשנה **לְקַמָּן** (לז:), 'שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים **פָּטוּר'.** מתרצת הגמרא: **תָּנָא** – שנה זאת התנא כאן בקצרה, **וְהָדַר מְפָרֵשׁ** – וחזר ופירשו במשנה להלן באריכות:

שנינו במשנה (ט:) שחיוב על נזק הוא רק **בִּנְכָסִים הַמְיוּחָדִין:** מבררת הגמרא: **לְמַעוּטֵי מַאי** – אילו נכסים באה המשנה למעט. מבארת הגמרא: **אָמַר רַב יְהוּדָה, לְמַעוּטֵי** אופן שלא ידוע מי היה השור המזיק, כגון שהיו שם כמה שורים, **זֶה אוֹמֵר 'שׁוֹרְךָ הִזִּיק', וְזֶה אוֹמֵר 'שׁוֹרְךָ הִזִּיק',** וחידשה המשנה שצריכים להיות כל הנכסים שיתכן שהזיקו שייכים לאדם אחד, ולא יהא ספק מי הוא בעל השור המזיק. מקשה הגמרא: **הָא תָּנֵי** – הרי שנינו דין זה במשנה (לה.), **הָיוּ שְׁנַיִם** – שני שוורים **רוֹדְפִין אַחַר** שור **אֶחָד** לנוגחו, ונמצא שאכן נגחו אחד מהם, **זֶה אוֹמֵר שׁוֹרְךָ הִזִּיק, וְזֶה אוֹמֵר שׁוֹרְךָ הִזִּיק, שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִין,** כיון שהמוציא מחבירו עליו הראיה ועל הניזק להוכיח איזה שור הזיקו. מתרצת הגמרא: **תָּנֵי** – שנה כאן התנא דין זה בקצרה, **וְהָדַר מְפָרֵשׁ** – וחזר ופירשו באריכות במשנה להלן.

מביאה הגמרא ברייתא המפרשת את משנתינו בדרך אחרת: **כְּמַתְנִיתָא תָּנָא** – בברייתא שנינו כך, 'נכסים המיוחדים', **פָּרַט לְנִכְסֵי הֶפְקֵר.** מבררת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי, אִילִּימָא** באופן **דְּנָגַח תּוֹרָא דִּידָן** – שנגח שור שלנו, שיש לו בעלים, **לְתוֹרָא דְּהֶפְקֵר,** אם כן **מַאן תָּבַע לֵיהּ** – מי יכול לתובעו, שהוצרכה משנתינו לפוטרו. **אֶלָּא, דְּנָגַח תּוֹרָא דְּהֶפְקֵר לְתוֹרָא דִּידָן,** אם כן **לֵיזִיל וְלֵיתֵיהּ** – ילך הניזק ויטול את שור ההפקר, ומי יעכבנו, ולא שייך בזה חיוב או פטור. מבארת הגמרא: משנתינו עוסקת **בְּאוֹפֶן שֶׁקָּדַם וְזָכָה בּוֹ** – בשור ההפקר שהזיק, אדם **אַחֵר,** וחידשה המשנה שאין הניזק רשאי לגבות את נזקו מהשור, ולא אומרים שהשור הוחלט לניזק משעת הנגיחה.

מביאה הגמרא ביאור נוסף בלשון המשנה 'נכסים המיוחדים': **רַבִּינָא אָמַר,** כוונת המשנה **לְמַעוּטֵי** שור **שֶׁנָּגַח, וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישׁ** אותו בעליו למזבח או לבדק הבית, או **שֶׁנָּגַח, וְאַחַר כָּךְ הֶפְקֵר** אותו בעליו, שהמזיק פטור מלשלם. ולשון המשנה 'נכסים מיוחדים' היינו שיהיו מיוחדים לאדם אחד משעת הנזק עד שעת העמדה בדין. מסייעת הגמרא מברייתא לדברי רבינא: **תַּנְיָא נַמִּי הָכִי,** לגבי דינו של רבי יהודה (מד:) ששור של הפקר שהמית אדם נסקל, **יָתֵר עַל כֵּן אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, אֲפִילּוּ** אם **נָגַח** והמית אדם **וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישׁ** אותו בעליו, או **שֶׁנָּגַח וְאַחַר כָּךְ הֶפְקֵר** אותו בעליו, **פָּטוּר** השור מסקילה והבעלים מלשלם כופר, **שֶׁנֶּאֱמַר** (שמות כא כט) 'וְהוּעַד בִּבְעָלָיו וְהֵמִית אִישׁ וְגוֹ' הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת', ומכך שהזכירה התורה את 'בעליו' גם בשעת ההעדאה וגם בשעת סקילת השור יש ללמוד שאין המזיק חייב **עַד שֶׁתְּהֵא מִיתָה וְהַעֲמָדָה בְּדִין שָׁוִין כְּאֶחָד** – שיהיה ברשות אותו אדם משעת המתת האדם עד שעת העמדה בדין. מקשה הגמרא: וכי די בכך שיהיה ברשותו בשעת העמדה לדין, **וּכְי בְּגִמַר הַדִּין לָא בְּעֵינָן** – אין צורך שיהיה בבעלותו, **וְהָא** הפסוק 'הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת' שממנו לומדים דין זה, **בְּגִמַר דִּין הוּא דִּכְתִיב.** מתרצת הגמרא: **אֶלָּא אֵימָא** בברייתא כך, 'עַד שֶׁתְּהֵא מִיתָה, וְהַעֲמָדָה בְּדִין, וּגְמַר דִּין שָׁוִין כְּאֶחָד – בבעלים אחד:

שנינו במשנה שבעל הנזק חייב בתשלומיו, **חוּץ מֵאוֹפֶן שֶׁהַהִזֵּק הָיָה בִּרְשׁוּת הַמְיוּחֶדֶת לַמַּזִּיק:** מבארת הגמרא, שטעם הפטור הוא כיון **דְּאָמַר לֵיהּ** המזיק לניזק, 'תּוֹרְךָ **בִּרְשׁוּתִי מַאי בָּעֵי'** – מה רצונו של שורך ברשותי, כלומר כיון שהוא נכנס ללא רשות הרי שהוא הזיק את עצמו: שנינו במשנה שחיובי נזקים הם 'חוץ מרשות המיוחדת למזיק, **וּרְשׁוּת הַנִּיזָּק וְהַמַּזִּיק,** כשהזיק חב המזיק לשלם תשלומי נזק במיטב הארץ': הגמרא מביאה מחלוקת בדין שור שהזיק בחצר השותפים, ולפי זה יבואר האם הלשון 'רשות הניזק והמזיק' היא המשך לדינים הקודמים שבמשנה, ופטורים עליה, או שהיא שייכת לדין הבא שנאמר במשנה, וחייבים עליה.

אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר אֲבִימִי, חָצֵר הַשּׁוּתָּפִין, שהזיק שורו של השותף האחד את נכסי השותף השני, **חַיָּיב בָּהּ עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל,** ואף שנאמר בהם (שמות כב ד) 'וּבִעֵר בְּשָׂדֵה אַחֵר', וכאן היא שדה השייכת גם למזיק, חייב, כיון שכוונת התורה רק למעט שלא תהיה זו רשות הרבים, ולא את רשות השותפים. **וְלִפִי זֶה, הָכִי קָאָמַר** התנא במשנתינו, לעולם המזיק חייב **חוּץ מִרְּשׁוּת הַמְיוּחֶדֶת לַמַּזִּיק, דְּפָטוּר,** ואומרת המשנה דין חדש, **וְאִם** הנזק היה **בִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק וְהַמַּזִּיק** – רשות השותפים, הדין הוא **שכְּשֶׁהִזִּיק חָב הַמַּזִּיק** לשלם. מביאה הגמרא את דעת החולק על רב חסדא: **וְרַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר,** שור שהזיק ברשות השותפים, **פָּטוּר עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל,** שהרי נאמר בהם 'וּבִעֵר בְּשָׂדֵה אַחֵר', ואילו שדה השותפים שייכת גם למזיק ואינה 'שדה אחר'. **וְלִפִי זֶה, הָכִי קָאָמַר** התנא במשנתינו, לעולם חייב המזיק **חוּץ מֵרְּשׁוּת הַמְיוּחֶדֶת לַמַּזִּיק,** וכן חוץ **מִרְּשׁוּת הַנִּיזָּק וְהַמַּזִּיק, דַּנַּמִי פָּטוּר,** ואומרת המשנה דין חדש 'וּכְשֶׁהִזִּיק חָב הַמַּזִּיק לשלם תשלומי נזק במיטב הארץ', ואף שאת עיקר הדין של מיטב כבר שנינו לעיל (ב.), באה משנתינו **לְאַתּוּיֵי** – לרבות שור שהזיק על ידי נגיחה בְּקֶרֶן, שחייב. מקשה הגמרא על ביאור זה בסיפא: **הָנְיָא לִשְׁמוּאֵל,** הסובר (ג:) ש'שור' המוזכר במשנה לעיל (ב.) היינו 'רגל', אפשר לומר שמשנתינו באה לרבות קרן, **אֶלָּא לְרַב דְּאָמַר, תָּנָא** – שנה התנא (ב.) 'שׁוֹר', **וְכלל** בזה **כָּל מִילֵּי דְּשׁוֹר** – כל נזקי השור, ובכללם קרן, אם כן לשון 'חָב הַמַּזִּיק' שבמשנתינו, **לְאַתּוּיֵי מַאי** – מה באה לרבות. מתרצת הגמרא: **לְאַתּוּיֵי הָא דְּתָנוּ רַבָּנַן** בברייתא, על משנתינו **'כְּשֶׁהִזִּיק חָב הַמַּזִּיק, לְהָבִיא** את דינם של **שׁוֹמֵר חִנָּם וְהַשּׁוֹאֵל, נוֹשֵׂא שָׂכָר וְהַשּׂוֹכֵר, שֶׁהִזִּיקָה הַבְּהֵמָה בִּרְשׁוּתָן** ולהלן יבואר מי הזיק מי מיו, שהדין הוא **שתָּם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק, וּמוּעָד מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם.** מביאה הגמרא את סיום הברייתא, אם **נִפְרְצָה** המחיצה **בַּלַּיְלָה** באונס, כגון שהמחיצה היתה חזקה, **אוֹ שֶׁפָּרְצוּהָ לִסְטִין, וְיָצְתָה** הבהמה **וְהִזִּיקָה, פָּטוּר** השומר מלשלם.

מבארת הגמרא את הדינים האמורים בברייתא: **אָמַר מַר** בברייתא, 'כְּשֶׁהִזִּיק חָב הַמַּזִּיק', **לְהָבִיא שׁוֹמֵר חִנָּם וְהַשּׁוֹאֵל, נוֹשֵׂא שָׂכָר וְהַשּׂוֹכֵר** שהזיקה הבהמה ברשותן. מבררת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי, אִילִּימָא** – אם נאמר **דְּאַזְקֵיהּ תּוֹרָא דְּמַשָּׁאִיל לְתוֹרָא דְּשׁוֹאֵל** – ששור המשאיל הזיק את שור השואל, מדוע חייב המשאיל, **לֵימָא לֵיהּ** – יאמר המשאיל לשואל, הרי אפילו **אִילּוּ אַזִּיק בְּעָלְמָא** – אם היה שורי מזיק שור של אדם אחר, **בָּעֵית לְשַׁלּוּמֵי אַתְּ** – אתה היית צריך לשלם לניזק, שהרי הוא באחריות שמירתך, אם כן **הַשְׁתָּא דְּאַזְקֵיהּ לְתוֹרָא דִּידָךְ** – עתה ששורי הזיק את שורך, **בְּעֵינָא לְשַׁלּוּמֵי** – וכי אני צריך לשלם, הרי אתה פשעת בו שלא שמרת שלא יזיק. מבארת הגמרא באופן אחר: **אֶלָּא,**

המשך בעמוד קכב

וְלֹא קִבֵּל עָלָיו השומר את **שְׁמִירַת** נְזָקָיו של השור, לשומרו שלא יזיק אחרים, וממילא החיוב לשמור על השור שלא יזיק נשאר על הבעלים, וכיון שהזיק השור את שורו של השואל, חייב בעל השור לשלם לו, חצי נזק לתם ונזק שלם למועד. מקשה הגמרא: **אִי הָכִי, אִימָא סֵיפָא, נִפְרְצָה** המחיצה **בַּלַּיְלָה** באונס, **אוֹ שֶׁפְּרָצוּהָ לִסְטִין, וְיָצְתָה וְהִזִּיקָה, פָּטוּר** השומר. ויש לדייק, **הָא** נפרצה **בַּיּוֹם, חַיָּיב** השומר, ולפירושך קשה, **הָא** מדובר **שלא** קִבֵּל עָלָיו השומר את **שְׁמִירַת** נְזָקָיו של השור. מתרצת הגמרא: יש להוסיף בלשון הברייתא, **וְהָכִי קָאָמַר, אם** קִבֵּל עָלָיו אף את **שְׁמִירַת** נְזָקָיו, ונגח השור של המשאיל שוורים אחרים **חַיָּיב** השומר, אך אם **נִפְרְצָה בַּלַּיְלָה, אוֹ שֶׁפְּרָצוּהָ לִסְטִים, וְיָצְתָה** באונס **וְהִזִּיקָה, פָּטוּר.**

הגמרא מקשה מברייתא על רבי אלעזר הפוטר נזקי שן ורגל בחצר השותפים: מקשה הגמרא, **אֵינִי** – וכי כך הוא הדין, **וְהָא תָּנֵי** – שנה **רַב יוֹסֵף** בברייתא, **חָצֵר הַשּׁוּתָּפִים, וְהַפּוּנְדָּק** – אכסניה לעוברי דרך, והזיק שורו של אחד השותפים או האורחים את חבירו, **חַיָּיב בְּהֵן עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל, וּתְיוּבְתָּא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר** הפוטר שן ורגל בחצר השותפים. מתרצת הגמרא: **אָמַר לָךְ רַבִּי אֶלְעָזָר, וְתִסְבְּרָא מַתְנִיתָא מִי לֹא פְּלִיגִי** – וכי אתה סבור שאין ברייתא אחרת החולקת על ברייתא זו, **וְהָתְנִיָא, אַרְבָּעָה כְּלָלוֹת** [–כללים] **הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר** בְּרשויות נְזָקִין, א. **כָּל** מקום **שֶׁהוּא רְשׁוּת** – שיש רשות רק **לַנִּיזָּק** להכנס בו, **וְלֹא לַמַּזִּיק,** ונכנס המזיק שלא כדין, **חַיָּיב בַּכֹּל,** ואפילו קרן תמה משלמת נזק שלם. ב. מקום **דְּמַזִּיק** – שיש לו רשות להכנס, **וְלֹא לַנִּיזָּק, פָּטוּר** המזיק **מִכָּל** חיוב, כיון שלא היה הניזק רשאי להכנס. ג. מקום שיש רשות **לָזֶה וְלָזֶה** להכנס, **כְּגוֹן חָצֵר הַשּׁוּתָּפִים, וְהַבִּקְעָה** – מקום שרועים שם שוורים, **פָּטוּר בָּהּ עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל,** כיון שאין זו 'שדה אחר' שחייבה התורה, שהרי אין זה מיוחד לניזק, אבל **עַל הַנְּגִיחָה, וְעַל הַנְּגִיפָה, וְעַל הַנְּשִׁיכָה, וְעַל הַרְבִּיצָה וְעַל הַבְּעִיטָה,** שהם קרן ותולדותיה, הדין הוא **שתָּם מְשֻׁלָּם חֲצִי נֶזֶק, וּמוּעָד מְשֻׁלָּם נֶזֶק שָׁלֵם,** כדין קרן ברשות הרבים. ד. מקום שאין רשות **לֹא לָזֶה וְלֹא לָזֶה** להכנס, **כְּגוֹן חָצֵר שֶׁאֵינוֹ שֶׁל שְׁנֵיהֶם, חַיָּיב בּוֹ עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל,** אבל **עַל הַנְּגִיחָה, וְעַל הַנְּשִׁיכָה, וְעַל הַנְּגִיפָה, וְעַל הַרְבִּיצָה וְעַל הַבְּעִיטָה, תָּם מְשֻׁלָּם חֲצִי נֶזֶק וּמוּעָד מְשֻׁלָּם נֶזֶק שָׁלֵם.** מסיימת הגמרא את התירוץ, **קָתָנֵי מִיהַת** – מכל מקום שנינו בכלל השלישי, **שחָצֵר הַשּׁוּתָּפִין וְהַבִּקְעָה פָּטוּר בָּהּ עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל,** ורבי אלעזר סובר כברייתא זו, החולקת על הברייתא ששנה רב יוסף.

הגמרא מבארת שאפשר ליישב את שתי הבריתות באופן שלא יחלקו. מקשה הגמרא: **קַשְׁיָא אַהֲדֵדֵי** – הבריתות סותרות זו את זו, שבברייתא אחת מבואר ששן ורגל חייבים בחצר השותפים, ובברייתא השניה מבואר שהם פטורים. מתרצת הגמרא: **כִּי תַּנְיָא הַהִיא** – מה ששנינו בברייתא הפוטרת שן ורגל בחצר השותפים, היינו **בְּחָצֵר** שהיא **מְיוּחֶדֶת לָזֶה וְלָזֶה** – למזיק ולניזק השותפים בה, **בֵּין** לְהכנסת **פֵּירוֹת וּבֵין** לְהכנסת **שְׁוָרִים,** וכיון שכך דינה כרשות הרבים, ששן ורגל פטורים בה, וקרן חייבת. אבל **הַהִיא** – הברייתא **דְּרַב יוֹסֵף** המחייבת שן ורגל בחצר השותפים, עוסקת **בְּחָצֵר** הַמְיוּחֶדֶת לשניהם לְ**פֵּירוֹת, וְלשניהם אֵינָהּ מְיוּחֶדֶת לִשְׁוָרִים,** כלומר אסור להם להכניס בה שוורים, **דִּלְגַבֵּי** נזקי שֵׁן ורגל **הַוְיָא לָהּ חָצֵר הַנִּיזָּק,** כיון שהניזק היה רשאי להניח שם את פירותיו, ולמזיק היה אסור להכניס את שורו, ולכן חייבים בה על השן והרגל.

מוכיחה הגמרא חילוק זה: **דַּיְקָא נַמִי** – גם לשון הברייתות מדוקדק כן, **דְּקָתָנֵי הָכָא** – בברייתא המחייבת שן ורגל בחצר השותפים לשון 'חצר השותפים והפונדק', ויש לפרש שחצר השותפים היא **דּוּמְיָא דְּפוּנְדָּק** – דומה לפונדק, שהוא מלון לסוחרים, ואין הדרך להכניס שם בהמות, וכך גם 'חצר השותפים' היא מיוחדת לפירות ולא לשוורים, ודינה כרשות הניזק. ומאידך, **קָתָנֵי הָתָם** – בברייתא הפוטרת נזקי שן ורגל בחצר השותפים, לשון 'חצר השותפים והבקעה', ויש לפרש שחצר השותפים היא **דּוּמְיָא דְּבִקְעָה,** שלכולם יש רשות לרעות שם את בהמותיהם, וכן חצר השותפים היא מיוחדת לשניהם אף לשוורים, ולכן דינה כרשות הרבים הפטורה בנזקי שן ורגל. מסיימת הגמרא, **שְׁמַע מִינָּהּ** – אכן מוכח כן מדיוק הלשונות.

מקשה הגמרא על חילוק זה: **מַתְקִיף לָהּ רַבִּי זֵירָא, כֵּיוָן דְּחצר זו מְיוּחֶדֶת** לשניהם **לְפֵּירוֹת,** כיצד מחייבים בה את השן והרגל, **וְהָא** כדי לחייב בהם **בְּעֵינָן** – יש צורך שיתקיים לשון הפסוק (כב ד) **'וּבִעֵר בְּשָׂדֶה אַחֵר',** שהנזק יהיה בשדה של 'אחר', ולא בחצר המזיק, **וְלֵיכָּא** – ודבר זה אינו מתקיים כאן, שהרי חצר זו שייכת גם למזיק, לגבי הכנסת פירות. מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי, כֵּיוָן** דְּחצר זו **אֵינָהּ מְיוּחֶדֶת** לשניהם **לִשְׁוָרִים,** ולמזיק אסור להכניס שם את שורו, **'שֵׂדֶה אַחֵר' קָרֵינָא בֵּיהּ** – ניתן לכנותה 'שדה אחר'.

הגמרא מבררת האם כשם שאפשר לבאר את הברייתות שלא יחלקו, יש לבאר גם את דברי רב חיסדא ורבי אלעזר שנחלקו לעיל (יג:) אם שן ורגל חייבים בחצר השותפים. אומרת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא מִדִּיפְתִּי לְרָבִינָא, לֵימָא** – שמא נאמר, **מִדְּמַתְנִיתָא** – מכך שהברייתות **לֹא פְּלִיגִי,** וכמו שהתבאר לעיל שיש שני סוגים של חצר השותפים, כך **אֲמוֹרָאֵי נַמִי לֹא פְּלִיגִי** – גם האמוראים אינם חולקים בנידון זה, אלא רב חסדא עסק בחצר המשותפת רק לפירות ולא לשוורים, ודינה כחצר הניזק שחייבים בה על שן ורגל, ואילו רבי אלעזר עסק בחצר שהשותפות היא גם בפירות וגם בשוורים, ודינה כרשות הרבים שפטורים בה על שן ורגל. **אָמַר לֵיהּ** רבינא, **אִין** – כן, יתכן שהאמוראים לא חולקים.

הוסיף רבינא ואמר, **וְגם אם תִּמְצָא לוֹמַר** שהאמוראים **פְּלִיגִי,** יש לומר שלא נחלקו בכל חצר השותפים, אלא רק בחצר המיוחדת לפירות ולא לשוורים, **וּבְקוּשְׁיָא דְּרַבִּי זֵירָא וּבְפֵירוּקָא דְּאַבַּיֵי פְּלִיגִי** – נחלקו בסברותיהם של רבי זירא בקושייתו ואביי בתירוצו, כלומר, רבי אלעזר סובר בקושייתו של רבי זירא, שחצר כזו נחשבת כרשות הרבים כיון שהמזיק רשאי להכניס לשם פירות, ופטורים בה על שן ורגל, ורב חסדא סובר כתירוצו של אביי, שחצר כזו נחשבת כרשות הניזק, כיון שלמזיק אסור להכניס לשם את שורו, וחייבים בה על שן ורגל. אבל בחצר שמיוחדת לשניהם לפירות ולשוורים לדברי הכל נחשבת כרשות הרבים ופטורים בה על שן ורגל:

הגמרא חוזרת לבאר את הברייתא של רבי שמעון בן אלעזר. אומרת הגמרא: **גּוּפָא, אַרְבָּעָה כְּלָלוֹת הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר בְּנְזָקִין, כָּל שֶׁהוּא רְשׁוּת לַנִּיזָּק וְלֹא לַמַּזִּיק, חַיָּיב בַּכֹּל.** מדייקת הגמרא: לשון 'חייב **עַל הַכֹּל',** שמשמעותה חיוב בכל אבות הנזקין **לֹא קָתָנֵי** בברייתא, **אֶלָּא** נאמרה לשון **'חַיָּיב בַּכֹּל',** ומשמע שהחידוש הוא שבחצר הניזק חייב המזיק **בְּכוּלֵּי נֶזֶק,** אף במקום שבדרך כלל חייב רק חצי נזק, והיינו בקרן תמה. שואלת הגמרא: **מַנִּי** – מי הוא התנא הסובר כן. משיבה הגמרא: **רַבִּי טַרְפוֹן הִיא, דְּאָמַר** במשנה להלן (כד:) היזק **מְשׁוּנָּה** של הבהמה, והיינו **קֶרֶן** תמה, שנעשה **בְּחָצֵר הַנִּיזָּק, נֶזֶק שָׁלֵם מְשֻׁלָּם.** מקשה הגמרא: אם כן, **אִימָא סֵיפָא** של הברייתא, חצר שאינה שייכת **לֹא לָזֶה וְלֹא לָזֶה, כְּגוֹן חָצֵר שֶׁאֵינוֹ שֶׁל שְׁנֵיהֶם, חַיָּיב בָּהּ עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל.** ותחילה מבארת הגמרא את הברייתא, ואחר כך מקשה ממנה, **מַאי 'לֹא לָזֶה וְלֹא לָזֶה', אִילֵּימָא** כפשוטו, שאינה שייכת **לֹא לָזֶה וְלֹא לָזֶה כְּלָל, אֶלָּא** דְּאדם **אַחֵר,** והניח שם הניזק את פירותיו שלא ברשות, ונכנס שורו של המזיק שלא ברשות ואכלם, אם כן קשה, **וְהָא בְּעֵינָא** – והרי יש צורך שיתקיים הפסוק **'וּבִעֵר בְּשָׂדֶה אַחֵר',** והיינו שדה הניזק, **וְלֵיכָּא** – אין זה מתקיים כאן, שהרי החצר אינה של הניזק. **אֶלָּא פְּשִׁיטָא** שכוונת הברייתא **'לֹא לָזֶה וְלֹא לָזֶה'** – שאינה שייכת לשניהם, **אֶלָּא** דְּחַד מהם, והיינו של הניזק. מסיימת הגמרא את קושייתה, **וְאם** כן קשה, שהרי **קָתָנֵי בַּסֵּיפָא** שבאופן כזה **תָּם מְשֻׁלָּם חֲצִי נֶזֶק, וּמוּעָד מְשֻׁלָּם נֶזֶק שָׁלֵם,** ובדין זה **אֶתְאָן לְרַבָּנָן** – באנו לשיטת חכמים החולקים על רבי טרפון, **דְּאָמְרֵי, מְשׁוּנָּה קֶרֶן בְּחָצֵר הַנִּיזָּק, חֲצִי נֶזֶק הוּא דִּמְשֻׁלָּם,** ואם תאמר שהכלל הראשון שבברייתא נאמר בדעת רבי טרפון, נמצא שהרי**שָׁא** היא **כְּרַבִּי טַרְפוֹן, וְאִילּוּ הַסֵּיפָא כְּרַבָּנָן.**

מתרצת הגמרא: **אִין** – אכן יש לומר שהרישא נאמרה בדעת רבי טרפון

המשך בעמוד קכב

רש"י

ולא קבל עליו שמירת נזקין. אם יזיק הוא את אחרים: **איני והא** תני רב יוסף. אדרבי אליעזר פריך: **והפונדק.** בית גדול שרגילין אורחים ואכסנאין ללון בו ואם הזיק זה את זה חייב אשן ורגל ולא הוי ברה"ר דהואיל ואינו מיוחד לבני רשות הרבים אלא לאותן הדרין בו כשדה אחר קרינן ביה שחרי ע"ש שכירות הם דרים שם: **ותסברא** דמתניתא לא פליגי. דלא קבל עליה שמירת נזקין ואם תאמר כיון דלא קביל עליה פשיטא דתם משלם חצי נזק ומועד משלם נזק שלם ויש לומר דסלקא דעתך דשמירת נזקין דעלמא לא קביל אבל אנזקין לתורא דשואל גופיה סלקא דעתך שקבל וליפטר משאיל: **מי** לא פליגי. הוי מצי לאוקמי ההיא דרב יוסף לא לזה ולא לזה לשוורים ולפירות דחד: **לא** לזה ולא לזה לפירות אלא לחד. ר"ת גריס לא לזה ולא לזה לשוורים דגבי שן הויא חצר הניזק שהזיק פירות אבל גבי שוורים ה"ל קרן ברה"ר כיון שלא היה להם רשות ליכנס ול"ג כמו שכתוב בספרים ולזה ולזה לשוורים דא"כ גבי שן לא היה לו ליחשב חצר הניזק כיון שיש רשות לכל חד וחד להכניס שם שורו כדמוכח לעיל ולא בעי לאוקמא לזה ולזה לפירות ולא לשוורים דלא כר' זירא ועוד דלישנא לא משמע הכי:

אי הכי ארבעה שלשה הוו. בשלמא לשמואל דמוקי רישא רבי טרפון וסיפא רבנן אצטריך סיפא לאשמועינן לאפוקי מדרבי טרפון אלא לרבינא לא צריכא בכל דלגבי שן הוי חצר הניזק שמעינן מכל שהוא רשות לניזק וקרן ברה"ר שמעינן מחצר השותפין והבקעה:

פרה

תוספות

1 **ולא** קבל עליה שמירת נזקין. ואם תאמר כיון דלא קביל עליה פשיטא דתם משלם חצי
2 נזק ומועד משלם נזק שלם ויש לומר דסלקא דעתך דשמירת נזקין דעלמא לא קביל
3 אבל אנזקין לתורא דשואל גופיה סלקא דעתך שקבל וליפטר משאיל:
4 **מי** לא פליגי. הוי מצי לאוקמי ההיא דרב יוסף לא לזה ולא לזה לשוורים ולפירות דחד:
5 **לא** לזה ולא לזה לפירות אלא לחד. ר"ת גריס
6 לא לזה ולא לזה לשוורים דגבי שן הויא
7 חצר הניזק שהזיק פירות אבל גבי שוורים ה"ל קרן
8 ברה"ר כיון שלא היה להם רשות ליכנס ול"ג כמו
9 שכתוב בספרים ולזה ולזה לשוורים דא"כ גבי שן
10 לא היה לו ליחשב חצר הניזק כיון שיש רשות
11 לכל חד וחד להכניס שם שורו כדמוכח לעיל ולא
12 בעי לאוקמא לזה ולזה לפירות ולא לשוורים דלא
13 כר' זירא ועוד דלישנא לא משמע הכי:
14 **אי** הכי ארבעה שלשה הוו. בשלמא לשמואל
15 דמוקי רישא רבי טרפון וסיפא רבנן אצטריך
16 סיפא לאשמועינן לאפוקי מדרבי טרפון אלא
17 לרבינא לא צריכא בכל דלגבי שן הוי חצר הניזק
18 שמעינן מכל שהוא רשות לניזק וקרן ברה"ר
19 שמעינן מחצר השותפין והבקעה:

ולא קבל עליו שמירת נזקין אי הכי איכא סיפא נפרצה
1 בלילה או שפרצוה לסטים ויצתה והזיקה פטור הא
2 ביום חייב הא לא קבל עליו שמירת נזקין הכי קאמר
3 אם קבל עליו שמירת נזקין חייב נפרצה בלילה או
4 שפרצוה לסטים ויצתה והזיקה פטור איני והא תני רב
5 יוסף חצר השותפים והפונדק חייב בהן על השן ועל
6 הרגל תיובתא דרבי אלעזר אמר לך רבי אלעזר
7 ותסברא מתניתא מי לא פליגי והתניא ארבעה כללות
8 היה ר' שמעון בן אלעזר אומר בנזקין כל שהוא רשות
9 לניזק ולא למזיק חייב בכל דמזיק ולא לניזק פטור
10 מכל לזה ולזה כגון חצר השותפים והבקעה פטור בה
11 על השן ועל הרגל על הנגיחה ועל הנגיפה ועל
12 הנשיכה ועל הרביצה ועל הבעיטה תם משלם חצי
13 נזק מועד משלם נזק שלם לא לזה ולא לזה כגון חצר שאינו של שניהם חייב בו על השן ועל
14 הרגל על הנגיחה ועל הנגשיכה ועל הנגיפה ועל הרביצה ועל הבעיטה תם משלם חצי נזק
15 מועד משלם נזק שלם קתני מיהת חצר השותפין והבקעה פטור בה על השן ועל הרגל קשיא
16 אהדדי כי תניא התיא בחצר מיוחדת לזה ולזה בין לפירות בין לשוורים התיא דרב יוסף בחצר
17 מיוחדת לפירות ואינה מיוחדת לשוורים דלגבי שן הויא לה חצר הניזק דיקא נמי דקתני הכא
18 דומיא דפונדק וקתני התם דומיא דבקעה שמע מינה מתקיף לה רבי זירא כיון דמיוחדת
19 לפירות הא בעינן ובער בשדה אחר וליכא א"ל אביי כיון דאינה מיוחדת לשוורים שדה אחר
20 קרינא ביה א"ל רב אחא מדיפתי לרבינא ליכא מדמתניתא לא פליגי אמורא' נמי לא פליגי
21 אמר ליה אין ואם תמצא לומר פליגי בקושיא דרבי זירא ובפירוקא דאביי פליגי: גופא ארבעה
22 כללות היה רבי שמעון בן אלעזר אומר בנזקין כל שהוא רשות לניזק ולא למזיק חייב בכל
23 על הכל לא קתני אלא חייב בכול' נזק רבי טרפון היא דאמר משונה קרן בחצר הניזק
24 נזק שלם משלם איכא סיפא לא לזה ולא לזה כגון חצר שאינו של שניהם חייב בה על השן
25 ועל הרגל מאי לא לזה ולא לזה אילימא לא לזה ולא לזה כלל אלא דאחר והא בעינא ובער
26 בשדה אחר וליכא אלא פשיטא לא לזה ולא לזה אלא דחד וקתני סיפא תם משלם חצי נזק
27 ומועד משלם נזק שלם אתאן לרבנן דאמרי משונה קרן בחצר הניזק חצי נזק הוא דמשלם
28 רישא רבי טרפון וסיפא רבנן אין דהא אמר ליה שמואל לרב יהודה שינגא שבוק מתניתין והא
29 אבתראי רישא רבי טרפון וסיפא רבנן רבינא משמיה דרבא אמר כולה רבי טרפון היא ומאי
30 לא לזה ולא לזה לא לזה ולא לזה לפירות אלא דחד לזה ולזה לשוורים דלגבי שן הויא לה
32 חצר הניזק לגבי קרן הויא לה רשות הרבים א"ה ארבעה שלשה הוו אמר רב נחמן בר יצחק
שלשה

דניזק: **הא** א"ל שמואל לרב יהודה כו'. לקמן גבי חמשה תמין: שבוק מתניתין. לא תטרח לשנויי כחד תנא: **והא אבתראי.** ואימא כוותי דאוקי אנא רישא רבי טרפון וסיפא רבנן וד"
כללות דקאמר ר"ש תרי מינייהו בחד דוכתא חד בר' טרפון וחד ברבנן: **אלא** דחד. דניזק: דלגבי שן הויא חצר הניזק. וחייב המזיק בנזקי שן שהרי לגבי פירות אינה אלא דניזק: ולגבי
קרן הויא רה"ר. שהרי ברשות הכניס שם שורו ומשום הכי הוא משלם חצי נזק ותו לא: ג' כללות הוו. דהאי בללא בתרא שמעינן ליה מקמאי דכיון דלגבי שן הויא חצר הניזק למה
ליה למתני חייב על השן הא תנא ליה רישא כל שהוא רשות לניזק ולא למזיק חייב בכל וקרן בחצר השותפין הא תנא ליה רישא כגון חצר השותפין והבקעה על הנגיחה ועל הנגיפה
תם משלם חצי נזק:

שלשה

פָּרָה שֶׁהִזִּיקָה טַלִּית וְטַלִּית שֶׁהִזִּיקָה פָּרָה. פי' הקונטרס שֶׁהִזִּיקָה זֶה אֶת זֶה וְשָׁמִין הַנֶּזֶק בְּכֶסֶף וּמִי שֶׁהִזִּיק חֲבֵירוֹ יוֹתֵר יְשַׁלֵּם הָעוֹדֵף וְקָשֶׁה דְּע"ב פָּרָה שֶׁהִזִּיקָה טַלִּית הַיְינוּ בְּחֵצֵר הַנִּזָּק אוֹ בְּבִנְוָתָנוֹ לְהַזִּיק וְהַיְינוּ קָרֵן אוֹ דֶּרֶךְ הֲלוּכוֹ וְהַיְינוּ רֶגֶל וְטַלִּית שֶׁהִזִּיקָה פָּרָה הַיְינוּ בְּרה"ר דְּהַיְינוּ מִטַּעַם בּוֹר דְּאִי אִפְשָׁר לְאוֹקְמֵי פָּרָה שֶׁהִזִּיקָה טַלִּית נַמִּי בְּרה"ר וּמִטַּעַם קֶרֶן דְּאִם כֵּן הָיָה פָּטוּר בְּעַל פָּרָה דְּדִאֲמַר לְקַמָּן בְּפֶרֶק ב' (דף כ.) דְּכָל הַמְשַׁנֶּה וּבָא אַחֵר וְשִׁנָּהּ בּוֹ פָּטוּר וְאֲפִילּוּ אִם נִפְרַשׁ שֶׁכֵּן אֵירַע שֶׁפָּרָה הִזִּיקָה טַלִּית בְּחֵצֵר הַנִּזָּק וְטַלִּית שֶׁהִזִּיקָה פָּרָה בְּרה"ר אִבַּתִּי מִתְנִיתִין הִיא לְקַמָּן בְּפֶרֶק הַמְנִיחַ (דף לג.) ב' שְׁוָרִין תַּמִּים שֶׁחָבְלוּ זֶה בְּזֶה מְשַׁלְּמִים בְּמוֹתָר ח"נ מוּעָדִים מְשַׁלְּמִים בְּמוֹתָר נ"ש וְי"ל דְּתָנֵי וְהָדַר מְפָרֵשׁ וְר"ת מְפָרֵשׁ דְּאוֹ קָתָנֵי כְּמוֹ חֶלֶץ וְעָשָׂה מַאֲמָר וְנָתַן גֵּט בִּיבָמוֹת (דף נ.) וְלֹא בָּא לְאַשְׁמוּעִינָן שֶׁאֵין אוֹמְרִים שִׁיּוּקֹ כָּל הַטַּלִּית בִּשְׁבִיל מַה שֶׁהִזִּיקוֹ דְּהָא טַלִּית בּוֹר הוּא וְלֹא מְשַׁלֵּם מִגּוּפוֹ וְעוֹד נַמִּי שְׁמָעִינָן הָא מִמִּתְנִיתִין דְּהַמְנִיחַ אֶלָּא אוֹמֵר ר"ת דְּאֵין אוֹמְרִין תֵּצֵא פָּרָה בְּטַלִּית בָּא לְאַשְׁמוּעִינָן דְּלֹא בְּר"ע דְּאָמַר לְקַמָּן בְּהַמְנִיחַ (שם) יוּחְלֹט שׁוֹר לְנִיזָּק אֶלָּא יוֹשֵׁב בְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל וּבְקֶרֶן מְיֵירֵי וְטַלִּית בְּפָרָה אִתָּא לְאַשְׁמוּעִינָן דְּלֹא גְּבֵי מִיַּתְמֵי דְּלֹא ס"ד דְּלִיגְבֵּי אַף ע"ג דְּמִטַּלְטְלֵי דִּיַּתְמֵי לֹא מִשְׁתַּעְבְּדֵי דְּמִה שֶׁאָמְרָה תּוֹרָה מִן הָעֲלִיָּיה זְהוּ לִיפּוֹת כֹּחוֹ שֶׁל נִיזָּק דְּאִם אֵין הַמַּזִּיק שָׁוֶה נִזְקוֹ יְשַׁלֵּם מִן הָעֲלִיָּיה אֲבָל בְּיַתְמֵי דְּאִי מִשְׁתַּלְמִי מִן הָעֲלִיָּיה הוּא פְּסִידָא דְּנִיזָּק דְּמִטַּלְטְלֵי דִּיַּתְמֵי לֹא מִשְׁתַּעְבְּדֵי וְאִי מִשְׁתַּלֵּם מִגּוּפוֹ וְגָבֵי אַפֵּי' מִיַּתְמֵי דְּהָוֵי כְּאִלּוּ תָּפֵס מְחַיֵּים וְה"א דְּמִשְׁלַם מִגּוּפוֹ וְל"ג פָּרָה שֶׁהִזִּיקָה טָלָה דְּא"כ לִיתְנֵי שְׁוָרִין שֶׁחָבְלוּ זֶה בְּזֶה כְּדִלְקַמָּן בְּהַמְנִיחַ (שם) וְדָרַךְ הַשַּׁ"ס לְהוֹכִיחַ פָּרָה וְטַלִּית כְּדַאֲמַרִינָן (לקמן דף צד:) הַנִּיחַ לָהֶם אֲבִיהֶם פָּרָה וְטַלִּית:

דָּבָר הַשָּׁוֶה כָּל כֶּסֶף. לְאוֹ דַּוְקָא דַּיְתֵר מִפְּלֻגָּא יֵשׁ לָהֶם אוֹנָאָה כְּדִמְשַׁמַּע בְּפֶרֶק הַזָּהָב (ב"מ דף נז:) אֶלָּא שָׁוֶה כָּל כֶּסֶף יוֹתֵר מִמְּטַלְטְלֵי: **עֲבָדִים** וּשְׁטָרוֹת נַמִּי נִיקְנִין בְּכֶסֶף. וְל"ג שְׁטָרוֹת דְּאֵין נִיקְנִין בְּכֶסֶף אֶלָּא בְּמְסִירָה וּבִשְׁטָר וְאֲפִילּוּ בְּחֲלִיפִין נַמִּי צ"ע וּבְקוֹנְטְרֵס פֵּרֵשׁ דְּלֹא אַתְּפָרֵשׁ הֵיכָא שֶׁשְּׁטָרוֹת נִקְנִין בְּכֶסֶף:

בְּיַתְמֵי. וְא"ת לְרַב וּשְׁמוּאֵל דְּאִית לְהוּ בְּפֶרֶק גֵּט פְּשׁוּט (ב"ב דף קעה.) דְּשִׁעְבּוּדָא לָאו דְּאוֹרַיְיתָא וּמִלְּוָה עַל פֶּה לֹא גָּבֵי מִיּוֹרְשֵׁי אֲפִי' נְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם אַחֲרָיוּת אֵין נִזְקָקִין וְיֵשׁ לוֹמַר דְּאַיְירֵי בְּשֶׁעָמַד בְּדִין:

שְׁמַע מִינָּהּ לְוָה וּמְכַר נְכָסָיו כו'. פי' הקונטרס וְהָא קַיְימָא לָן דְּאִתְּי מִלְּוָה וְתָרִיף וְתִימְהִי אִי נִזְקִין כְּמִלְוָה בְּשֶׁטָּר הוּא לֹא הָוֵה לֵיהּ לְמֵימַר ש"מ כו' אֶלָּא ה"ל לְמֵימַר ש"מ אִין בְּ"ד חֲבֵירוֹ בְּשֶׁטָּר גּוֹבֶה מִנְּכָסִים מְשׁוּעְבָּדִים וְאִי חָשִׁיב מִלְּוָה ע"פ א"כ מֵאִי קָאָמַר ש"מ אִין בְּ"ד גּוֹבִין לוֹ מֵהֶן הָא פְּשִׁיטָא דְּאִין גּוֹבִין דְּהָתָנַן הַמִּלְוָה חֲבֵירוֹ בְּעֵדִים גּוֹבֶה מִנְּכָסִים בְּנֵי חוֹרִין וְאִי הָיא גּוּפָהּ קַדֵּיק ש"מ דְּאִין גּוֹבִין לוֹ מֵהֶן וְהָוֵי כְּמִלְוָה עַל פֶּה וְאע"ג דְּנִזְקִין מִלְּוָה הַכְּתוּבָה בְּתוֹרָה הִיא וְקָשֶׁה לְמ"ד בְּפ"ק דְּעֵרֶכִין (דף ו:) דְּמִלְוָה הַכְּתוּבָה בְּתוֹרָה כְּכְתוּבָה בְּשֶׁטָּר דְּמִיָּא א"כ אַמַּאי אָמַר לְוָה וּמְכַר נְכָסָיו הָוֵה לֵיהּ לְמֵימַר ש"מ מִלְּוָה הַכְּתוּבָה בְּתוֹרָה לָאו כְּשֶׁטָּר דְּמִיָּא וּמִפְּרֵשׁ ר"ת ש"מ לְוָה וּמְכַר נְכָסָיו אִין בְּ"ד גּוֹבִין לוֹ מֵהֶם מִן הַתּוֹרָה דְּשִׁעְבּוּדָא לָאו דְּאוֹרַיְיתָא וּלְהָכִי בְּנִזְקִין נַמִּי לֹא גְּבֵי דְּכְמִלְוָה בְּשֶׁטָּר וּדְקָא תִּקּוּן רַבָּנָן דְּלִיגְבֵּי מִמְּשַׁעְבְּדֵי מִשּׁוּם נְעִילַת דֶּלֶת דְּאִי שִׁעְבּוּדָא דְּאוֹרַיְיתָא וּבְמִלְוָה ע"פ מִדְּרַבָּנָן הוּא דְּלֹא גְּבֵי מִשּׁוּם תַּקָּנַת לְקוּחוֹת א"כ תִּיקְשֵׁי הָכָא אַמַּאי לֹא גְּבֵי בְּנִזְקִין דְּהָכָא לֵיכָּא תַּקָּנָה דְּלִקּוּחוֹת וְלֹא דָּמֵי לְמִלְוָה עַל פֶּה דְּהָתָם מֵאן דְּיָזִיף בְּצִנְעָא יָזִיף אֲבָל מַזִּיק לֹא דַּיְיקָ וְאִית לֵיהּ קָלָא וְקָשֶׁה לְמ"ד שִׁעְבּוּדָא דְּאוֹרַיְיתָא פֶּרֶק גֵּט פְּשׁוּט (ב"ב דף קעה:):

פָּרָט לְבֵית דִּין הַדְּיוֹטוֹת. פ"ה לְעִנְיַן דִּינֵי קְנָסוֹת וְאע"ג דְּמַתְנִיתִין לֹא אַיְירֵי בִּקְנָסוֹת לְמ"ד תָּנָא שׁוֹר לְרַגְלוֹ וּמְבָעֶה לְשִׁינּוֹ מ"מ מִרְמָז לָנוּ הַתַּנָּא בְּמַתְנִי' אֲפִי' בְּמִילֵי דְּלֹא אַיְירֵי בְּרֵישָׁא דְּה"נ מְפָרֵשׁ בְּסָמוּךְ ע"פ עֵדִים פָּרָט לְמוֹדֶה בְּקָנָס וְאח"כ בְּאוּ עֵדִים:

אֶלָּא לְמ"ד מוֹדֶה בְּקָנָס וְאח"כ בְּאוּ עֵדִים דְּחַיֵּיב מֵאי אִיכָּא לְמֵימַר. לְמוֹדֶה בְּקָנָס וְלֹא בְּאוּ עֵדִים בְּלָל לֹא אִצְטְרִיךְ דְּמַתְנִיתִין הִיא בְּמַרוּבָּה (לקמן דף עד:) דְּע"פ עַצְמוֹ פָּטוּר דְּלֹא שַׁיְיךְ תְּנֵי וְהָדַר מְפָרֵשׁ דְּאֵין מַאֲרִיךְ שָׁם יוֹתֵר מִבְּכָאן:

שְׁלֹשָׁה כְּלָלוֹת בְּאַרְבַּע מְקוֹמוֹת: מתני' שׁוּם כֶּסֶף שָׁוֶה כֶּסֶף בִּפְנֵי ב"ד וְעֵדִים בְּנֵי חוֹרִין בְּנֵי בְּרִית וְהַנָּשִׁים בְּכְלַל הַנֶּזֶק וְהַנִּזָּק וְהַמַּזִּיק בְּתַשְׁלוּמִין: **גמ'** מַאי שׁוּם כֶּסֶף אָמַר רַב יְהוּדָה שׁוּם זֶה לֹא יְהֵא אֶלָּא בְּכֶסֶף תְּנִינָא לְהָא דְּתָנוּ רַבָּנָן פָּרָה שֶׁהִזִּיקָה טַלִּית וְטַלִּית שֶׁהִזִּיקָה פָּרָה אֵין אוֹמְרִים תֵּצֵא פָּרָה בְּטַלִּית וְטַלִּית בְּפָרָה אֶלָּא שָׁמִין אוֹתָהּ בְּדָמִים: שָׁוֶה כֶּסֶף: דְּתָנוּ רַבָּנָן שָׁוֶה כֶּסֶף מְלַמֵּד שֶׁאֵין בֵּית דִּין נִזְקָקִין אֶלָּא לְנִכְסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרָיוּת אֲבָל אִם קָדַם נִיזָּק וְתָפַס מִטַּלְטְלִין בֵּית דִּין גּוֹבִין לוֹ מֵהֶן אָמַר מַר שָׁוֶה כֶּסֶף מְלַמֵּד שֶׁאֵין בֵּית דִּין נִזְקָקִין אֶלָּא לִנְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרָיוּת מַאי מַשְׁמַע אָמַר רַבָּה בַּר עוּלָּא דָּבָר הַשָּׁוֶה כָּל כֶּסֶף מַאי נִיהוּ דָּבָר שֶׁאֵין לוֹ אוֹנָאָה עֲבָדִים וּשְׁטָרוֹת נַמִּי אֵין לָהֶן אוֹנָאָה אֶלָּא אָמַר רַבָּה בַּר עוּלָּא דָּבָר הַנִּקְנֶה בְּכֶסֶף עֲבָדִים וּשְׁטָרוֹת נַמִּי נִקְנִין בְּכֶסֶף אֶלָּא אָמַר רַב אַשִּׁי שָׁוֶה כֶּסֶף וְלֹא כֶּסֶף וְהָנֵי כּוּלְּהוּ כֶּסֶף נִינְהוּ רָמֵי לֵיהּ רַב יְהוּדָה בַּר חִינְּנָא לְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ תָּנָא שָׁוֶה כֶּסֶף מְלַמֵּד שֶׁאֵין בֵּית דִּין נִזְקָקִין אֶלָּא לִנְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרָיוּת וְהָתַנְיָא יָשִׁיב לְרַבּוֹת שָׁוֶה כֶּסֶף וַאֲפִילּוּ סוּבִּין הָכָא בְּמַאי עַסְקִינָן בִּיתָמֵי אִי בִּיתָמֵי אֵימָא סֵיפָא אִם קָדַם נִיזָּק וְתָפַס מִטַּלְטְלִין בֵּית דִּין גּוֹבִין לוֹ מֵהֶן כִּדְאָמַר רָבָא אָמַר רַב נַחְמָן שֶׁתָּפַס מַחֲיִים הָכָא נַמִּי שֶׁתָּפַס מַחֲיִים: בִּפְנֵי בֵּית דִּין: פָּרָט לְמוֹכֵר נְכָסָיו וְאַחַר כַּךְ הוֹלֵךְ לְבֵית דִּין שְׁמַע מִינָּהּ לָוָה וּמְכַר נְכָסָיו וְאַחַר כַּךְ בָּא לְבֵית דִּין אֵין בֵּית דִּין גּוֹבִין לוֹ מֵהֶן אֶלָּא פָּרָט לְב"ד הֶדְיוֹטוֹת: עַל פִּי עֵדִים: פָּרָט לְמוֹדֶה בְּקָנָס וְאַחַר כַּךְ בָּאוּ עֵדִים שֶׁהוּא פָּטוּר הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר מוֹדֶה בְּקָנָס וְאַחַר כַּךְ בָּאוּ עֵדִים פָּטוּר אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר מוֹדֶה בְּקָנָס וְאַחַר כַּךְ בָּאוּ עֵדִים חַיָּיב מַאי אִיכָּא לְמֵימַר סֵיפָא אִצְטְרִיךְ לֵיהּ בני

שְׁלֹשָׁה כְּלָלוֹת בְּד' מְקוֹמוֹת. דְּאִין כָּאן אֶלָּא ג' דִּינִין בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק חַיָּיב בִּכְלַל בִּרְשׁוּת הַמַּזִּיק פָּטוּר מִכֹּל בְּחֵצֵר הַשּׁוּתְּפִים חַיָּיב בח"נ בְּקֶרֶן וּפָטוּר עַל הַשֵּׁן וְהָרֶגֶל אֲבָל אַרְבָּעָה מְקוֹמוֹת הֵן שֶׁאֵינָן דִּינָן שָׁוֶה דְּיֵשׁ חֵצֵר הַשּׁוּתְּפִין שֶׁהוּא חַיָּיב בְּמָה עַל הַשֵּׁן בְּגוֹן דְּמִיּוּחֶדֶת לְחַד לְפֵירוֹת וְלִשְׁנֵיהֶן לְשִׁוּוְרִין: **מתני'** שׁוּם כֶּסֶף. כּוּלָּהּ מַתְנִיתִין מְפָרֶשׁ בְּגְמָרָא: **גמ'** שׁוּם זֶה. שֶׁל נִזְקִין: **לֹא יְהֵא אֶלָּא בְּכֶסֶף.** שֶׁיְּהוּ ב"ד שָׁמִין כְּמָה שָׁוֶה הַנֶּזֶק מָנָה אוֹ מָאתַיִם וְכָךְ יְשַׁלֵּם לוֹ: **תְּנִינָא.** בְּמִתְנִיתִין לְהָא דְּת"ר בְּבְרַיְיתָא וש"מ דְּהָא בְּרַיְיתָא עִיקַּר הִיא: **פָּרָה שֶׁהִזִּיקָה טַלִּית.** שֶׁדָּרְסָה עָלֶיהָ בְּחֵצֵר הַנִּזָּק וְטַלִּית שֶׁהִזִּיקָה פָּרָה בְּרה"ר כְּגוֹן שֶׁנִּתְקַלְּקֵלָה בְּהֵמָה בְּטַלִּית וְנִשְׁבַּר רֶגֶל הָפֵרָה: **אֵין אוֹמְרִין תֵּצֵא פָּרָה בְּטַלִּית.** יִטּוֹל אֶת הַפָּרָה שֶׁהִזִּיקָה טַלִּיתוֹ וְלֹא תְּהֵא נִשּׁוֹמִית אֶלָּא הֵן חָסֵר וְהֵן יוֹתֵר יִשְׁלֹנָה: **אֶלָּא שָׁמִין אוֹתָהּ בְּדָמִים.** שָׁמִין הַנִּזָּקִין בְּכֶסֶף וּלְפִי מַה שֶׁהִזִּיק אֶת חֲבֵירוֹ יְשַׁלֵּם (וּמִי שֶׁהִזִּיק אֶת חֲבֵירוֹ יוֹתֵר יְשַׁלֵּם): **שָׁוֶה כֶּסֶף.** כְּלוֹמַר שָׁוֶה כֶּסֶף יִפְרַע לוֹ: **מְלַמֵּד שֶׁאֵין ב"ד נִזְקָקִין.** לִיפְרַע מִן הַמַּזִּיק אא"כ יֵשׁ לוֹ קַרְקַע דְּהַיְינוּ שָׁוֶה כֶּסֶף דְּמַתְנִיתִין וּלְקַמָּן מְפָרֶשׁ מַאי מַשְׁמַע: **דָּבָר הַשָּׁוֶה כָּל כֶּסֶף.** שֶׁנּוֹתְנִין עָלָיו וְקָפְרִיךְ מַאי נִיהוּ דְּאֵין לָהֶן אוֹנָאָה מַאי כָּל כֶּסֶף דְּקָאַמְרַת דְּאֵין לָהֶן אוֹנָאָה שֶׁאֲפִילּוּ קָנָאן בְּיוֹתֵר מִדְּמֵיהֶן שְׁתוּת אֵין מוֹכֵר חַיָּיב לְהַחֲזִיר לוֹ כִּדְקָאַמְרִינָן בְּפֶרֶק הַזָּהָב (ב"מ דף נו.) הָעֲבָדִים וְהַשְּׁטָרוֹת וְהַקַּרְקָעוֹת אֵין לָהֶן אוֹנָאָה אֲפִילּוּ קָנָאן בְּיוֹתֵר מִדְּמֵיהֶן: **שְׁטָרוֹת.** אם מֹכֵר שְׁטָרוֹת לַחֲבֵירוֹ אֵין יָכוֹל לוֹקֵחַ לְהַבּוֹעֵט מִמְּנוּ אוֹנָאָה: **דָּבָר הַנִּקְנֶה בְּכֶסֶף.** בְּלֹא מְשִׁיכָה דְּקַרְקַע נִקְנֶה בְּכֶסֶף בְּפ"ק דְּקִדּוּשִׁין (דף כו.): **עֲבָד נַמִּי נִקְנֶה בְּכֶסֶף.** כִּדְקָתָנֵי בְּקִדּוּשִׁין (דף יד.): שְׁטָרוֹת דְּנִקְנוֹת בְּכֶסֶף לֹא אִיתְּפְרַשׁ הֵיכָא: **אֶלָּא אָמַר רַב אַשִּׁי שָׁוֶה כֶּסֶף.** דְּהַיְינוּ קַרְקָעוֹת וְהָכִי מִשְׁמַע שָׁוֶה כֶּסֶף יְשֻׁלַּם וְלֹא כֶּסֶף עַצְמוֹ וְהָנֵי כּוּלְּהוּ מְטַלְטְלִים וַעֲבָדִים וּשְׁטָרוֹת כֶּסֶף נִינְהוּ דְּמִצֵּי לְאַמְטוּיֵינְהוּ מִמְּתָא לְמִתָא וּמִדְּבָנֵי: **שָׁוֶה כֶּסֶף אַפִּי' סוּבִּין.** אֵלִּמָא דְּמִטַּלְטְלִין נַמִּי גְּבִינָן לְנִיזְקִין: **בְּיַתְמֵי.** קָאַמְרִינָן דְּאִי שְׁבַק לְהוּ אֲבוּהוֹן הַמַּזִּיק מִקַּרְקְעֵי גְּבֵי מִינַּיְיהוּ אֲבָל מִמְּטַלְטְלֵי לֹא דְּמִטַּלְטְלֵי דִּיַּתְמֵי לֹא מִשְׁתַּעְבְּדֵי לְבַעַל חוֹב דְּאִיכָּא לְמֵימַר לְאַחַר מִיתַת אֲבִיהֶן קָנָאוּם: **כִּדְאָמַר רָבָא אָמַר רַב נַחְמָן.** בְּמִסֶּכְתָּא כְּתוּבוֹת בְּפֶרֶק הַכּוֹתֵב: **שֶׁתָּפַס מַחֲיִים.** דְּאֲבוּהוֹן: **בִּפְנֵי ב"ד.** הָכִי מִשְׁמַע מַתְנִיתִין שָׁוֶה כֶּסֶף בִּפְנֵי ב"ד שֶׁיְּהוּ קַרְקְעוֹתָיו בִּפְנֵי ב"ד: **פָּרָט לְמוֹכֵר נְכָסָיו.** וְכֵילָה הַמִּעוֹת וּבָא לְבֵית דִּין שֶׁאֵין בֵּית דִּין נִפְרָעִין מִן הַלְּקוּחוֹת: **ש"מ.** בְּתַמְיָה וְדָא קִי"ל דְּאִתְּי מִלְּוָה וְתָרִיף: **אֶלָּא.** לְהָכִי אִתָּא מַתְנִיתִין דְּב"ד מוּמְחִין דָּנִין דִּינֵי קְנָסוֹת וְלֹא בֵּית דִּין הֶדְיוֹטוֹת: **ע"פ עֵדִים.** שֶׁיְּעִידוּ עַל הַנֶּזֶק בְּב"ד שֶׁזֶּה הִזִּיקוֹ: **הָנִיחָא לְמ"ד כו'.** פְּלוּגְתָּא הוּא לְקַמָּן בְּפֶרֶק מְרוּבָּה (דף עה.):

בני

אכן יש בברייתא רק **שְׁלֹשָׁה כְּלָלוֹת** – שלשה סוגי רשויות, שהם חצר המזיק, חצר הניזק, וחצר השותפים, אך דינים אלו שייכים **בְּאַרְבַּע מְקוֹמוֹת,** שהרי בכלל הרביעי נוספה רשות שונה, שלענין שן ורגל דינה כרשות הניזק ולגבי קרן דינה כרשות הרבים, והיא רשות המיוחדת לשניהם לשוורים, ורק לניזק לפירות:

משנה

המשנה מבארת דיני תשלומי הנזק, ומפרטת בקיצור שמונה דינים:

שׁוּם כֶּסֶף – שומת הנזק צריכה להיות בכסף, כלומר שיש להעריך הנזק לפי שווי כסף שאותו ישלם המזיק. **שָׁוֶה כֶּסֶף** – המזיק צריך לשלם את הנזק בדברים שהם 'שוה כסף', כלומר קרקעות.

בִּפְנֵי בֵית דִּין. וְעַל פִּי עֵדִים – אין יכולים לחייב את המזיק, אלא על פי שני עדים שהעידו על מעשה ההיזק. ועדים אלו צריכים שיהיו **בְּנֵי חוֹרִין** ולא עבדים, **וּבְנֵי בְרִית** – ישראלים ולא גוים.

וְאַף הַנָּשִׁים בִּכְלָל הַנֶּזֶק – בכלל דיני נזיקין, ואם הזיקו את ממון האשה או שממון האשה הזיק לאחרים, חייבים לשלם.

וְהַנִּיזָּק וְהַמַּזִּיק בְּתַשְׁלוּמִין – ויש פעמים שאף הניזק נושא בתשלומי הנזק, כלומר שאין המזיק משלם כל שווי הנזק:

גמרא

מבררת הגמרא: **מַאי** כוונת המשנה **'שׁוּם כֶּסֶף'. אָמַר רַב יְהוּדָה, שׁוּם זֶה** – שומה זו שבית דין שמים את שווי הנזק, **לֹא יְהֵא אֶלָּא בְּכֶסֶף** – צריך שישומו אותה בכסף ולא בדבר אחר, וכפי שיתבאר להלן.

וּתְנִינָא לְהָא דְּתָנוּ רַבָּנַן – ושנינו במשנה כאן כמו הדין המבואר בברייתא, ומוכח שברייתא זו נכונה היא ויש לסמוך עליה להלכה.

ששנינו בברייתא, **פָּרָה שֶׁהִזִּיקָה טַלִּית** – שדרסה על הטלית והזיקה אותה, **וְטַלִּית שֶׁהִזִּיקָה פָּרָה** – או שהזיקה הטלית פרה, שהניח טלית ברשות הרבים ונתקלה בה הפרה והוזקה, **אֵין אוֹמְרִים תֵּצֵא פָּרָה בְּטַלִּית** – שיקחו בית דין את הפרה שהזיקה אף אם שווה יותר מכפי הנזק, ויתנו אותה לניזק תמורת הטלית, **וְכֵן אין אומרים שתצא הַטַּלִּית בְּפָרָה,** ואף אם שווה יותר מהפרה, **אֶלָּא שָׁמִין אוֹתָהּ** – את הפרה או הטלית שהוזקו **בְּדָמִים,** כמה היה שווי הנזק, וסכום זה בלבד ישלם המזיק:

שנינו במשנה, **שָׁוֶה כֶּסֶף:**

הגמרא מביאה ברייתא המבארת כוונת המשנה: **דְּתָנוּ רַבָּנַן,** מה שנאמר במשנה **'שָׁוֶה כֶּסֶף', מְלַמֵּד שֶׁאֵין בֵּית דִּין נִזְקָקִין** – יורדים לנכסי המזיק לגבות את חובו, **אֶלָּא לִנְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרָיוּת,** כלומר קרקעות, ולא מנכסים שאין להם אחריות, כלומר ממטלטלין. **אֲבָל אִם קָדַם הַנִּיזָּק וְתָפַס מִטַּלְטְלִין** מידי המזיק, **בֵּית דִּין גּוֹבִין לוֹ** את חובו **מֵהֶן.**

הגמרא מבארת דברי הברייתא: **אָמַר מַר, 'שָׁוֶה כֶּסֶף' מְלַמֵּד שֶׁאֵין בֵּית דִּין נִזְקָקִין אֶלָּא לִנְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרָיוּת. מַאי מַשְׁמַע** – איך 'שוה כסף' משמע קרקעות. מבארת הגמרא, **אָמַר רַבָּה בַּר עוּלָּא,** 'שוה כסף' היינו **דָּבָר הַשָּׁוֶה כָּל כֶּסֶף** - שמשלמים תמורתו כל סכום כסף, ואף הרבה יותר משוויו. ומבררת הגמרא, **מַאי נִיהוּ** – מה הכוונה בזה שמשלמים עליו כל סכום כסף, ודאי היינו **דָּבָר שֶׁאֵין לוֹ דיני אוֹנָאָה,** והיינו קרקע שאף אם ישלמו עליו יותר משוויו אין המקח בטל ואין המוכר צריך להחזיר הכסף ללוקח, מה שאין כן מטלטלים שיש בהם אונאה, אך אם כן יקשה, והלא **עֲבָדִים וּשְׁטָרוֹת נַמִּי אֵין לָהֶן אוֹנָאָה,** שאם שילם הלוקח על העבד או על השטר יותר משוויו אין המקח בטל, ואילו בברייתא מבואר שאין בית דין גובים אלא מנכסים שיש להם אחריות, והיינו קרקע בלבד, ולא עבדים ושטרות, ומבואר שרק קרקעות נקראים 'שוה כסף'.

רבה בר עולא חוזר ומתרץ באופן אחר: **אֶלָּא אָמַר רַבָּה בַּר עוּלָּא,** 'שוה כסף' היינו **דָּבָר הַנִּקְנֶה בְּכֶסֶף** ולא במשיכה, והיינו קרקע שנקנית בכסף ולא במשיכה.

מקשה הגמרא, **עֲבָדִים וּשְׁטָרוֹת נַמִּי נִקְנִין בְּכֶסֶף** ולא במשיכה, ואילו בברייתא מבואר שרק קרקעות הם 'שוה כסף'.

אֶלָּא אָמַר רַב אַשִׁי, 'שוה כסף' היינו קרקעות לפי שהם **שָׁוֶה כֶּסֶף וְלֹא כֶּסֶף** – שהקרקע אינה דומה לכסף שמתקבל על ידי כל אדם בכל מקום, שאינה מיטלטלת ממקום למקום, **וְאילו הָנֵי כּוּלְּהוּ** – שאר כל המטלטלין ואף עבדים ושטרות, **כֶּסֶף נִינְהוּ** - דומים הם לכסף, לפי שאפשר לטלטלם מעיר לעיר וכל אדם מוכן לקבלם, ואם לא ימכרו כאן ימכרו במקום אחר.

ובעיקר דין המשנה: **רָמֵי לֵיהּ** – הקשה לו סתירה **רַב יְהוּדָה בַּר חִינְּנָא לְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, תָּנָא** – בברייתא שהובאה לעיל **'שָׁוֶה כֶּסֶף' מְלַמֵּד שֶׁאֵין בֵּית דִּין נִזְקָקִין אֶלָּא לִנְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרָיוּת, וְהָתַנְיָא** בברייתא אחרת, נאמר בפסוק בפרשת בור (שמות כא לד) 'בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו', ויש לדרוש מתיבת 'ישיב', שהרי אפשר לכתוב 'ישלם כסף לבעליו', אלא שבאה תיבה זו **לְרַבּוֹת** שיכול המזיק לשלם אף **שָׁוֶה כֶּסֶף, וַאֲפִילּוּ סוּבִּין,** ואינו צריך לשלם במעות דוקא. ומבואר שגובים מהמזיק אף מטלטלין ולא קרקעות בלבד.

מתרצת הגמרא: **הָכָא בְּמַאי עַסְקִינָן, בְּיִתְמֵי** – המשנה מדברת ביתומים שמשלמים על נזקי אביהם, שמהם אין בית דין גובים אלא מקרקעות בלבד, לפי שמטלטלין של יתומים אינם משתעבדים לבעל חוב, אך מהמזיק עצמו גובים אף ממטלטלים.

מקשה הגמרא: **אִי בְּיִתְמֵי, אֵימָא סֵיפָא** של הברייתא, **'אִם קָדַם נִיזָּק וְתָפַס מִטַּלְטְלִין בֵּית דִּין גּוֹבִין לוֹ מֵהֶן', וְאִי** מדובר **בְּיִתְמֵי, אַמַּאי בֵּית דִּין גּוֹבִין לוֹ מֵהֶן,** והלא מטלטלין של יתומים לא משתעבדים לבעל חוב, ואין מועיל תפיסת הניזק.

מתרצת הגמרא: **כְּדַאֲמַר רָבָא אָמַר רַב נַחְמָן** במסכת כתובות (פד:), שיש אופן שהתפיסה תועיל, כגון **שֶׁתָּפַס מֵחַיִּים, הָכָא נַמִּי** אפשר לתרץ שמדובר **שֶׁתָּפַס** הניזק מטלטלין מהמזיק **מֵחַיִּים,** ואחר כך מת, שבאופן זה גובים מהמטלטלין שתפס.

שנינו במשנה: **בִּפְנֵי בֵית דִּין:**

ומבינה הגמרא הכוונה, שהקרקע שממנה גובים בית דין מהמזיק צריך שתהיה בפני בית דין, כלומר ביד המזיק ולא ביד זה שקנאה ממנו, **וּפְרָט לְמוֹכֵר נְכָסָיו** אחר שהזיק, **וְאַחַר כָּךְ הוֹלֵךְ לְבֵית דִּין** להתדיין עם הניזק, שכיון שמכר את נכסיו אין בית דין גובים מהלוקח. ומקשה הגמרא: **שְׁמַע מִינָּהּ** – האם אכן נשמע מהמשנה כאן, **שלָוָה וּמָכַר נְכָסָיו וְאַחַר כָּךְ בָּא לְבֵית דִּין, אֵין בֵּית דִּין גּוֹבִין לוֹ מֵהֶן,** והרי הלכה פסוקה היא שמלוה גובה את חובו מהלקוחות.

אֶלָּא, בהכרח כוונת המשנה לדין אחר, לומר שאת דיני הקנסות דנים רק בבית דין מומחים, **וּפְרָט לְבֵית דִּין הֶדְיוֹטוֹת,** שאינם יכולים לדון:

שנינו במשנה: **עַל פִּי עֵדִים:**

מבארת הגמרא שכוונת המשנה למעט, **פְּרָט לְמוֹדֶה בִּקְנָס וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים** – שאם הודה אדם בבית דין על מעשה שעשה המחייבו קנס מהתורה, ואחר כך באו עדים והעידו על כך, **שֶׁהוּא פָּטוּר** מלשלם, שהמודה בקנס פטור מלשלם אף אם אחר כך העידו עליו עדים.

שואלת הגמרא: **הָנִיחָא** ביאור זה, **לְמַאן דְּאָמַר מוֹדֶה בִּקְנָס וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים פָּטוּר, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר מוֹדֶה בִּקְנָס וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים חַיָּיב, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר.**

מבארת הגמרא: אכן לדעתו אין כל חידוש בדין זה של המשנה, **וְסֵיפָא אִצְטְרִיךְ לֵיהּ** – ועיקר החידוש הוא בסיפא של המשנה,

שנאמר שם שהעדים צריכים להיות **בְּנֵי חוֹרִין וּבְנֵי בְּרִית, בְּנֵי חוֹרִין** הכוונה **לְמַעוּטֵי עֲבָדִים** כנענים שפסולים לעדות, **וּבְנֵי בְּרִית** הכוונה **לְמַעוּטֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים** שפסולים לעדות. **וּצְרִיכָא** להשמיע פסול עדות הן בגוי והן בעבד כנעני, **דְּאִי אַשְׁמְעִינָן** – שאם היתה משמיעה פסול **עֶבֶד** בלבד, היה מקום לומר שלכך פסול **מִשּׁוּם דְּאִין לוֹ יַחַס** – שאינו מתייחס אחר אבותיו ונחשב כבהמה ואינו מקפיד על שקר, **אֲבָל נָכְרִי דְּיֵשׁ לוֹ יַחַס, אֵימָא לֹא** פסול לעדות. **וְאִי אַשְׁמְעִינָן** – ואם היתה משמיעה פסול **נָכְרִי** בלבד, היה מקום לומר שלכך פסול **מִשּׁוּם דְּלֹא שַׁיָּיךְ בְּמִצְוֹת, אֲבָל עֶבֶד דְּשַׁיָּיךְ בְּמִצְוֹת** כאשה, **אֵימָא לֹא** פסול לעדות. לכך **צְרִיכָא** להשמיע הפסול בשניהם:

שנינו במשנה: **וְהַנָּשִׁים בִּכְלָל הַנֶּזֶק:**

מבררת הגמרא: **מַנְהֲנֵי מִילֵּי** – מנין למדים מהפסוק שדין האשה שוה לדין האיש. **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, וְכֵן תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אָמַר קְרָא** לגבי הגוזל ונשבע לשקר (במדבר ה ו) **'אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ מִכָּל חַטֹּאת',** הרי שאף האשה צריכה כפרה על שנשבעה לשקר, ומכאן **שֶׁהַשָּׁוָה הַכָּתוּב אִשָּׁה לְאִישׁ לְכָל עוֹנְשִׁין שֶׁבַּתּוֹרָה** – לכל העבירות שיש עליהם עונשים, שאף הנשים מוזהרות עליהם.

דְּבֵי רַבִּי אֶלְעָזָר תְּנָא לימוד נוסף, נאמר בתחילת כל דיני הנזיקין (שמות כא א), **'וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם'** - והיינו לפני בני ישראל הן אנשים והן נשים, ומכאן **שֶׁהַשָּׁוָה הַכָּתוּב אִשָּׁה לְאִישׁ לְכָל דִּינִין** – דיני ממונות **שֶׁבַּתּוֹרָה.**

דְּבֵי חִזְקִיָּה וְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי תָּנָא, אָמַר קְרָא לגבי שור שהמית אדם (שמות כא כט), **'וְהַמִּית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה** הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת', הרי שאף על הריגת האשה חייבים בעלי השור לשלם כופר, ומכאן **שֶׁהִשְׁוָה הַכָּתוּב אִשָּׁה לְאִישׁ לְכָל מִיתוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה.**

הגמרא מבארת שיש צורך בשלשת הלימודים האלו, ואין ללמוד אחד מהשני: **וּצְרִיכֵי, דְּאִי אַשְׁמְעִינָן קַמַּיְיתָא** – שאם היה נאמר רק הפסוק הראשון לגבי חיוב קרבן על שנשבעה לשקר, היה מקום לומר **הָתָם הוּא דְּהָם רַחֲמָנָא עֲלָהּ** – שדווקא שם חסה התורה עליה, **כִּי הֵיכִי דְּתֶהֱוֵי** – כדי שתהיה **לָהּ כַּפָּרָה** על שנשבעה לשקר, **אֲבָל** לענין **דִּינִין** יש לומר שרק **אִישׁ דְּבַר מַשָּׂא וּמַתָּן** שדרכו לישא וליתן עם הבריות, **אֵין** – חלים עליו דיני ממונות, **אַךְ אִשָּׁה** שאין דרכה במשא ומתן, **לֹא** נאמרו בה דינים אלו. **וְאִי אַשְׁמְעִינָן** רק הפסוק השני לענין **דִּינִין,** היה מקום לומר שרק בדיני ממונות שוה האשה לאיש, **כִּי הֵיכִי דְּתֶהֱוֵי לָהּ חִיּוּתָא** – כדי שלא יתרחקו ממנה העוסקים במסחר ויסכימו למכור לה צרכי מחייתה, **אֲבָל** לענין **כַּפָּרָה** יש לומר שרק **אִישׁ דְּבַר מִצְוָה** – שחייב בכל המצוות, **אֵין** – רצתה התורה שתהיה לו כפרה, אך **אִשָּׁה דְּלָאו בַּת מִצְוָה** – שאינה חייבת בכל המצוות, **לֹא** נאמר בה כפרה.

וְאִי אַשְׁמְעִינָן הָנֵי תַּרְתֵּי – ואם היה נאמר שני הפסוקים הראשונים, לענין כפרה על העבירות, ודיינין, היה מקום לומר, **הָכָא** לגבי קרבן לכך האשה שוה לאיש, **מִשּׁוּם כַּפָּרָה, וְהָכָא** לגבי דיינין **מִשּׁוּם חִיּוּתָא, אֲבָל לְעִנְיַן קְטָלָא** – אך לענין הריגתה על ידי השור, יש לומר שרק **אִישׁ דְּבַר מִצְוָה** – שחייב בכל המצוות, ובהריגתו שוב אינו יכול לקיימם, לכך חייב **לְשַׁלֵּם כּוֹפֶר** עליו, אך **אִשָּׁה** שאינה חייבת בכל המצוות, **לֹא.**

וְאִי אַשְׁמְעִינָן רק הפסוק האחרון לענין **כּוֹפֶר,** היה מקום לומר שרק שם חייב על האשה, **מִשּׁוּם דְּאִיכָּא אִיבּוּד נְשָׁמָה** – לפי שהאשה מתה, ועל מיתת האשה חסה התורה, **אֲבָל הָנֵי תַּרְתֵּי** – אך שני הקודמים **דְּלֵיכָא** בהם **אִיבּוּד נְשָׁמָה, אֵימָא לֹא** תהיה האשה שוה בהם. לכך **צְרִיכָא** לכל שלשת הפסוקים:

נאמר במשנה: **הַנֵּזֶק וְהַמַּזִּיק בְּתַשְׁלוּמִין:**

אִתְּמַר, פַּלְגָא נִזְקָא – חצי הנזק שחייבה התורה על נגיחת שור תם, **רַב פָּפָּא אָמַר, מָמוֹנָא** – חיוב ממון הוא ולא קנס, ואם יודה בבית דין על הנגיחה קודם שיבואו עדים, יחייבוהו על פי הודאתו, ככל הודאת בעל דין בדיני ממונות שחייב עליה. **וְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ אָמַר,** חיוב **קְנָסָא** הוא, ואם יודה קודם שיבואו עדים יפטרוהו בית דין בהודאתו, שה'מודה בקנס פטור'.

וסברת מחלוקתם: **רַב פָּפָּא אָמַר מָמוֹנָא, קָסָבַר סְתָם שְׁוָורִים לַאו בְּחֲזָקַת שִׁימּוּר קָיְימֵי** – שבדרך כלל השוורים מטבעם אינם בחזקת שמורים שלא לנגוח, אלא יש להם נטיה לנגוח, ולכך חובה על הבעלים לשמור שלא ינגחו כבר בתחילה, **וּבְדִין הוּא** – ומן הדין היה צריך להיות שאם לא שמרוהו הבעלים ונגח, **דְּבָעֵי לְשַׁלּוּמֵי כּוּלֵּיהּ** – שיצטרך לשלם את כל הנזק, **וְרַחֲמָנָא הוּא דְּחָם עֲלֵיהּ** – אלא שהתורה חסה עליו לשלם חצי נזק בלבד, משום **דְּאַכַּתִּי לֵא אִיעֵד תּוֹרֵיהּ** – שעדיין לא הועד השור ולא התרו בבעליו. ונמצא שחצי הנזק ממון הוא ולא קנס.

וְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ אָמַר קְנָסָא, קָסָבַר סְתָם שְׁוָורִים בְּחֲזָקַת שִׁימּוּר קָיְימֵי – שבדרך כלל השוורים בחזקת שמורים שלא לנגוח שאין להם נטיה לכך, **וּבְדִין הוּא דְּלֵא לְשַׁלֵּם כֻּלָּא** – ומן הדין היה צריך להיות שיהיו פטורים לשלם על הפעמים הראשונות, שלא ידע ששורו נוגח שיהיה צריך לשמור עליו, **וְרַחֲמָנָא הוּא דְּקַנְסֵיהּ** – אלא שהתורה שקנסה אותו **כֵּי הֵיכִי דְּלִנְמְרֵיהּ לְתוֹרֵיהּ** – כדי שישמור על שורו כבר מתחילה.

הגמרא מביאה ראיה מהמשנה: **תְּנַן** במשנתינו, **הַנֵּזֶק וְהַמַּזִּיק בְּתַשְׁלוּמִין.** ולכאורה הכוונה על נגיחת שור תם, שכיון שמשלם חצי נזק בלבד נמצא שהניזק מפסיד ומשתתף בתשלומי הנזק. **וּבִשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר פַּלְגָא נִזְקָא מָמוֹנָא, הַיְינוּ דְּשַׁיָּיךְ נִיזָּק בְּתַשְׁלוּמִין** – מובן שבאופן זה משתתף אף הניזק בתשלומי הנזק, שכן מן הדין היה צריך לקבל את מלא הנזק אלא שהתורה חסה על המזיק ופטרתו. **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר שַׁפְלָגָא נִזְקָא קְנָסָא** הוא, **הַשְׁתָּא דְּלָאו דִּידֵיהּ שְׁקִיל** – הלא עתה אף את מה שלא היה מגיע לו קיבל, **בְּתַשְׁלוּמִין אִיתֵּיהּ** – וכי שייך לומר עליו שהוא משתתף בנזק, הלא אינו מפסיד ממה שהיה מגיע לו כלום. ומוכח שחיוב ממון הוא ולא קנס.

דוחה הגמרא: **לֹא נִצְרְכָא** – אין כוונת המשנה על מה שמשלם חצי נזק ולא נזק שלם, **אֶלָּא** הכוונה **לִפְחַת נְבֵילָה** – למה שמפסיד הניזק אם נפחתה הנבילה בין הנגיחה להעמדה בדין, שאין משלם המזיק אלא כפי שהיתה שוה בשעת הנגיחה. ונמצא שאף את החצי נזק שזיכתה לו התורה, אינו מקבל בשלמות, ובזה שותף הוא בנזק.

מקשה הגמרא: **פְּחַת נְבֵילָה, הָא תָּנָא לֵיהּ רֵישָׁא** – הלא דין זה של פחת נבילה יש ללמוד ממה שנאמר במשנה לעיל (ט:) 'חבתי בתשלומי נזקו', וביארה הברייתא שמה שנאמר **'תַּשְׁלוּמֵי נֶזֶק', מְלַמֵּד שֶׁהַבְּעָלִים מְטַפְּלִין בִּנְבֵילָה,** והיינו שהבעלים הם שמפסידים במה שנפחתה הנבילה.

מתרצת הגמרא: **חָדָא** – משנה אחת מחדשת דין זה **בְּתָם, וַחֲדָא** – והשנייה מחדשת דין זה **בְּמוּעָד. וּצְרִיכָא** להשמיע בשניהם, **דְּאִי אַשְׁמְעִינָן בְּתָם,** היה מקום לומר, שלכך הקילה התורה על המזיק, **מִשּׁוּם דְּאַכַּתִּי לֵא אִיעֵד** – שעדיין השור לא נעשה מועד, והקילה התורה בתשלומיו, **אֲבָל מוּעָד אֵימָא לֹא** יהיה הפחת נבילה של הניזק אלא של המזיק. **וְאִי אַשְׁמְעִינָן בְּמוּעָד,** היה מקום לומר שלכך הקילה התורה במועד **מִשּׁוּם דְּקָא מְשַׁלֵּם כּוּלֵּיהּ** – כיון שמשלם נזק שלם, ואין להחמיר אף שישלם את הפחת, **אֲבָל תָּם** שאינו משלם אלא חצי נזק, **אֵימָא לֹא** יפסיד הניזק את פחת הנבילה, לכך **צְרִיכָא** להשמיע בשניהם.

ראיה נוספת: **תָּא שְׁמַע,** ממה ששנינו במשנה (לקמן טז:), **מַה בֵּין תָּם לְמוּעָד, שֶׁהַתָּם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק** והתשלום הוא **מִגּוּפוֹ** של השור ולא משאר הנכסים, **וּמוּעָד מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם מִן הָעֲלִיָּה** – מהקרקע המעולה שבנכסיו. **וְאִם אִיתָּא** שפלגא נזקא קנסא, **לִיתְנֵי נַמִּי הָא** – שתכתוב המשנה אף חילוק זה, **שֶׁהַתָּם אֵינוֹ מְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ** לפי שאינו אלא קנס, ואילו **מוּעָד מְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ,** שהרי תשלום שור מועד ממון הוא. ובהכרח אף תשלום חצי הנזק ממון הוא.

המשך בעמוד קכב

רש"י

בְּנֵי חוֹרִין. שֶׁיְּהוּ הֲעֵדִים בְּנֵי חוֹרִין וּבְנֵי בְּרִית: **עֶבֶד אֵין לוֹ יַחַס.** דְּאַמְרִינָן בְּפֶרֶק הַבָּא עַל יְבִמְתוֹ (יבמות דף סב.) הַכֹּל מוֹדִים בְּעֶבֶד שֶׁאֵין לוֹ יַחַס שֶׁהַחֵמוֹר עִם הַדּוֹמִין לְחֲמוֹר: **נְכְרִי יֵשׁ לוֹ יַחַס.** כִּדְמְפָרֵשׁ הָתָם דִּכְתִיב הַדְרִימוֹן בֶּן טַבְרִימוֹן בֶּן חֲזָאֵל: עֶבֶד בְּנֵעֲנִי שֶׁיָּיַח בְּמִצְוֹת שֶׁהַנָּשִׁים חַיָּיבוֹת בָּהֶן דָּגְמֵר לָהּ לָהּ מֵאִשָּׁה: **לְפָנֵיהֶם.** כּוּלָּן בִּכְלָל: **קַמְיֵיתָא.**

**בְּנֵי חוֹרִין וּבְנֵי בְּרִית בְּנֵי חוֹרִין לִמְעוּטֵי עֲבָדִים בְּנֵי בְּרִית לִמְעוּטֵי עוֹכְדֵי כּוֹכָבִים וּצְרִיכָא דְּאִי אַשְׁמְעִינָן עֶבֶד מִשּׁוּם דְּאֵין לוֹ יַחַס אֲבָל נָכְרִי דְּיֵשׁ לוֹ יַחַס אֵימָא לֹא וְאִי אַשְׁמְעִינָן נָכְרִי מִשּׁוּם דְּלֹא שַׁיָּיךְ בְּמִצְוֹת אֲבָל עֶבֶד דְּשַׁיָּיךְ בְּמִצְוֹת אֵימָא לֹא צְרִיכָא: וְהַנָּשִׁים בִּכְלַל הַנֵּזֶק: מְנָהֲגֵי מִילֵּי אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב וְכֵן תָּנָא דְּבֵי ר' יִשְׁמָעֵאל אָמַר קְרָא אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ מִכֹּל חַטֹּאת הָאָדָם הַכָּתוּב אִשָּׁה לְאִישׁ לְכָל עוֹנְשִׁין שֶׁבַּתּוֹרָה דְּבֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר תָּנָא וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם הָאָדָם הַכָּתוּב אִשָּׁה לְאִישׁ לְכָל דִּינִין שֶׁבַּתּוֹרָה דְּבֵי חִזְקִיָּה וְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי תָּנָא אָמַר קְרָא וְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הָאָדָם הַכָּתוּב אִשָּׁה לְאִישׁ לְכָל מִיתוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה וּצְרִיכֵי דְּאִי אַשְׁמְעִינָן קַמַּיְיתָא הָתָם הוּא דְּהָם רַחְמָנָא עָלָהּ כִּי הֵיכִי דְּתֶהֱוֵי לָהּ כַּפָּרָה אֲבָל דִּינִין אִישׁ דְּבַר מַשָּׂא וּמַתָּן אֵין אִשָּׁה לֹא וְאִי אַשְׁמְעִינָן דִּינִין כִּי הֵיכִי דְּתֶהֱוֵי לָהּ חַיּוּתָא אֲבָל כַּפָּרָה אִישׁ דְּבַר מִצְוָה אֵין אִשָּׁה דְּלֵאו בַּת מִצְוָה לֹא וְאִי אַשְׁמְעִינָן הַנֵּי תַּרְתֵּי הָכָא מִשּׁוּם כַּפָּרָה וְהָכָא מִשּׁוּם חַיּוּתָא אֲבָל לְעִנְיָן קְטָלָא אִישׁ דְּבַר מִצְוָה לְשַׁלֵּם כּוֹפֶר אִשָּׁה לֹא וְאִי אַשְׁמְעִינָן כּוֹפֶר מִשּׁוּם דְּאִיבָּא אִיבּוּד נְשָׁמָה אֲבָל הַנֵּי תַּרְתֵּי דְּלֵיבָא אִיבּוּד נְשָׁמָה אֵימָא לֹא צְרִיכָא: הַנִּיזָּק וְהַמַּזִּיק בְּתַשְׁלוּמִין: אִתְּמַר פַּלְגָּא נִזְקָא רַב פָּפָּא אָמַר מְמוֹנָא רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ אָמַר קְנָסָא רַב פָּפָּא אָמַר מְמוֹנָא קָסָבַר סְתָם שְׁוָורִים לַאו בְּחֶזְקַת שִׁמּוּר קַיְימָן וּבְדִין הוּא דְּבָעֵי לִשְׁלוּמֵי כּוּלֵּיהּ וְרַחְמָנָא הוּא דְּהָם עָלֵיהּ דְּאַבַּתִּי לֹא אֲיַיעֵד תּוֹרֵיהּ רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ אָמַר קְנָסָא קָסָבַר סְתָם שְׁוָורִים בְּחֶזְקַת שִׁמּוּר קַיְימָן וּבְדִין הוּא דְּלֹא לְשַׁלֵּם כְּלָל וְרַחְמָנָא הוּא דְּקַנְסֵיהּ כִּי הֵיכִי דְּלִנְטְרֵיהּ לְתוֹרֵיהּ תְּנַן הַנִּיזָּק וְהַמַּזִּיק בְּתַשְׁלוּמִין בְּשִׁלְמָא לְמַאן דְּאָמַר פַּלְגָּא נִזְקָא מְמוֹנָא הַיְינוּ דְּשַׁיָּיךְ נִיזָּק בְּתַשְׁלוּמִין אֶלָּא לְמ"ד פַּלְגָּא נִזְקָא קְנָסָא הַשְׁתָּא דְּלַאו דִּידֵיהּ שָׁקִיל בְּתַשְׁלוּמִין אִיתֵיהּ לֹא נִצְרְכָא אֶלָּא לְפָחֵת נְבֵילָה פְּחֵת נְבֵילָה הָא תָּנָא לֵיהּ רֵישָׁא תַּשְׁלוּמֵי נֵזֶק מִלְּמַד שֶׁהַבְּעָלִים מְטַפְּלִין בַּנְּבֵילָה חָדָא בְּתַם וְחָדָא בְּמוּעָד וּצְרִיכָא דְּאִי אַשְׁמְעִינָן תַּם מִשּׁוּם דְּאַבַּתִּי לֹא אֲיַיעֵד אֲבָל מוּעָד אֵימָא לֹא וְאִי אַשְׁמְעִינָן מוּעָד מִשּׁוּם דְּקָא מְשַׁלֵּם כּוּלֵּיהּ אֲבָל תַּם אֵימָא לֹא צְרִיכָא ת"ש מַה בֵּין תַּם לְמוּעָד שֶׁהַתַּם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִגּוּפוֹ וּמוּעָד מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם מִן הָעֲלִיָּיה וְאִם אֵינָהּ תַּם אֵינוֹ מְשַׁלֵּם ע"פ עַצְמוֹ מוּעָד מְשַׁלֵּם ע"פ עַצְמוֹ תָּנָא וְשֵׁיֵּר מַאי שֵׁיֵּר דְּהַאי שֵׁיֵּר חֲצִי כּוֹפֶר אִי מִשּׁוּם חֲצִי כּוֹפֶר לַאו שִׁיּוּרָא הוּא הָא מַנִּי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי הִיא דְּאָמַר תַּם מְשַׁלֵּם חֲצִי כּוֹפֶר ת"ש הַמִּיתוֹת

תוספות

הַשְּׁוָה הַכָּתוּב אִשָּׁה לְאִישׁ. הֵיינוּ דְּוַקָּא הֵיכָא דְּהַפְרָשָׁה נֶאֱמְרָה בִּלְשׁוֹן זָכָר כִּי הַהִיא דְּרֵישׁ תְּמוּרָה (דף ב:) דְּפָרִיךְ אַמַּאי אִיצְטְרִיךְ רַבּוּי לְעִנְיַן תְּמוּרָה לְפִי שֶׁהַפְרָשָׁה נֶאֱמְרָה בִּלְשׁוֹן זָכָר וְהָא הַשְּׁוָה הַכָּתוּב אִשָּׁה לְאִישׁ אֶבָל הֵיכָא דְּכִתִיב אִישׁ בְּחַדְיָא וְדַאי הָתָם צָרִיךְ רַבּוּי כַּהַהִיא דְּפֶרֶק אַרְבַּע מִיתוֹת (סנהדרין סו.) אִישׁ כִּי יִקָּלֵל אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ אִשָּׁה מִנַּיִן וְא"ת לְקַמָּן בְּשׁוֹר שֶׁנָּגַח אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה (דף מד: ושם ד"ה שור האשה) דְּאָמַר שׁוֹר שׁוֹר שִׁבְעָה לְהָבִיא שׁוֹר הָאִשָּׁה גַּבֵּי שׁוֹר שֶׁהַמִּית אַמַּאי אִיצְטְרִיךְ רַבּוּי הָא הָתָם לֹא כְּתִיב אִישׁ וְאִע"ג דְּכִתִיב גַּם בְּעָלָיו יוּמַת אֵינוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן זָכָר בְּעַלְמָא וְאוֹמֵר ר"ת (וְדַמְקַשְׁיָנן) הָתָם וְגִיחָה לְמִיתָה וּנְגִיחָה לְנִזְקִין וְהָזָה יַלְפִינָן מִנִּזְקִין דְּכִתִיב בְּהוּ (שמות כא) אִישׁ כִּי יִגּוֹף שׁוֹר אִישׁ לְמִעוּטֵי אִשָּׁה אִי לָאו רַבּוּי דִּקְרָא:

אֲשֶׁר תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם הַשְּׁוָה הַכָּתוּב אִשָּׁה לְאִישׁ. תִּימְהָ הָא לִפְנֵיהֶם לֹא אֵיירֵי אֶלָּא בִּכְשֵׁרִים לְדִין דְּכֵן דְּרֵשִׁינָן בְּפֶרֶק בְּתְרָא דְּגִישִׁין (דף פח: ושם) לִפְנֵיהֶם וְלֹא לִפְנֵי הֲדִיוֹטוֹת וְאִשָּׁה פְּסוּלָה לְדִין דִּתְנַן בְּפֶרֶק בָּא סִימָן (נדה דף מט: ושם) כָּל הַכָּשֵׁר לְדִין כָּשֵׁר לְהָעִיד וְאִשָּׁה פְּסוּלָה לְהָעִיד כִּדְאַמְרִינָן בְּהַחוֹבֵל (לקמן דף פח.) וּבְפֶרֶק שְׁבוּעַת הָעֵדוּת (שבועות דף ל.) וְי"ל דַּהַהִיא דְּפֶרֶק בָּא סִימָן (נדה ד' מט:) בְּאִישׁ אֵיירֵי כְּלוֹמַר כָּל אִישׁ הַכָּשֵׁר לְדִין כָּשֵׁר לְהָעִיד וּמִדְּכְתִיב (שופטים ד) וְהִיא שָׁפְטָה אֶת יִשְׂרָאֵל בַּדְּבוֹרָה אֵין לְהָבִיא רְאָיָה דְּאִשָּׁה כְּשֵׁרָה לְדִין דְּשֶׁמָּא הָיוּ מְקַבְּלִין אוֹתָהּ עֲלֵיהֶם מִשּׁוּם שְׁכִינָה וְא"ת בְּגִישִׁין (ד' פח:) דְּרֵשִׁינָן לִפְנֵיהֶם לְמִעוּטֵי הֲדִיוֹטוֹת וְהָכָא דְּרֵשִׁינָן לְרִבּוֹת אִשָּׁה וי"ל דְּהָתָם מִמֵּעֵט מִשּׁוּם דְּלִפְנֵיהֶם קָאֵי אֲאֵלֶּקִים דִּכְתִיב בְּפֶרֶשָׁה וְא"ת בְּלֹא לִפְנֵיהֶם תִּיפּוּק לֵיהּ דִּבְעִינָן מוּמְחִים מֵאֲלֹקִים וַיֵּשׁ לוֹמַר דְּלִפְנֵיהֶם אִיצְטְרִיךְ לְכָל דָּבָר עִישּׁוּי וּכְפִייָה אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ דִּין דְּבָעֵי מוּמְחִין וְכֵן מוּכָח בְּפ"ק דְּסַנְהֶדְרִין (דף ז:) דְּדָרִישׁ מֵאֲשֶׁר תָּשִׂים אֵלּוּ כְּלֵי הַדַּיָּנִין:

וְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה. תִּימְהָ דִּקְרָא קָמָא כִּי יִגַּח שׁוֹר אֶת אִישׁ אוֹ אֶת אִשָּׁה ה"ל הָכָא לְאָתוּיֵי דְּמִקְרָא דְּוַהֵמִית אִישׁ דְּרֵשִׁינָן בְּשׁוֹר שֶׁנָּגַח אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה (לקמן דף מב:) מָה אִישׁ נִזְקִין לְיוֹרְשָׁיו כו' וְהָכִי אִיתָא הָתָם וְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה אֹמֵר ר' עֲקִיבָא וְכִי מַה בָּא זֶה לְלַמְּדֵנוּ לְחַיֵּב עַל אִשָּׁה כְּאִישׁ הֲרֵי הוּא אוֹמֵר כִּי יִגַּח שׁוֹר וכו' אֶלָּא לְהַקִּישׁ אִשָּׁה לְאִישׁ מָה אִישׁ נִזְקִין לְיוֹרְשָׁיו כו':

לְכָל מִיתוֹת. כְּלוֹמַר שֶׁחַיָּיבִין עֲלֵיהֶם מִיתָה אוֹ כּוֹפֶר כְּמוֹ עַל הָאִישׁ דִּבְהֵכִי אֵיירֵי קְרָא דְּוַהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה וּבִסְמוּךְ נַמִּי קָאָמַר מִשּׁוּם אִיבּוּד נְשָׁמָה חָס רַחְמָנָא עָלָה וְלֹא אֵיירֵי בְּאִשָּׁה שֶׁהַמִּיתָה שֶׁתִּתְחַיֵּב כְּמוֹ אִישׁ: **מִשּׁוּם** כַּפָּרָה חָס רַחְמָנָא עָלֵיהּ. וְא"ת אִם לֹא הוּקְשוּ לְעִנְיַן עוֹנְשִׁין בְּכָל כ"ש דְּהָוֶה חָס עָלֵיהָ טְפֵי שֶׁלֹּא הָיְתָה בָּהּ עוֹנֶשׁ וְלֹא הָיְתָה צְרִיכָה כַּפָּרָה כְּלָל וי"ל דְּאִצְטְרִיךְ קְרָא לְעוֹנְשִׁים הַכְּתוּבִים דְּבְהֵדָיא בְּנָשִׁים כְּגוֹן עֲרָיוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶן כַּפָּרָה:

לֹא נִצְרְכָא אֶלָּא לְפָחֵת נְבֵילָה. אע"ג דְּשֶׁקִּיל דְּלֵאו דִּידֵיהּ מ"מ כֵּיוָן דְּזַכְיֵיהּ לֵיהּ רַחְמָנָא חֲצִי נֶזֶק חִשְׁבִינָן לֵיהּ דְּאִיתֵיהּ בְּתַשְׁלוּמִין מַה שֶּׁפָּחֵת נְבֵילָה עָלָיו וְלֹא מְצִי א"ל לְמַזִּיק קְרָא דְּתוֹרֵךְ קְבִירָא בִּיהּ כִּדְפִי' לְעֵיל ו': ד"ה לא נצרכא): **אִי** מִשּׁוּם חֲצִי כּוֹפֶר לַאו שִׁיּוּרָא הוּא. פִּי' דְּלִקְשִׁי"ל לְמ"ד פַּלְגָּא נִזְקָא מְמוֹנָא מַאי שֵׁיֵּר דְּהַאי שֵׁיֵּר כּוֹפֶר וְהָא מַנִּי ר' יוֹסֵי הַגְּלִילִי הִיא וְלֹא שֵׁיֵּר כְּלוּם דִּכְתִ"ג אִיבָּא פֶּרֶק שְׁלִשָׁה מִינָין (נזיר דף לח:) וּבְפֶרֶק הַחֲלִיל (סוכה דף נד:): **הָא** מַנִּי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי הִיא דְּאָמַר תַּם מְשַׁלֵּם חֲצִי כּוֹפֶר. וְהָא דְּמוּעָד מְשַׁלֵּם כּוֹפֶר שָׁלֵם וְתַם חֲצִי כּוֹפֶר לַאו שִׁיּוּרָא הוּא דְּהָא תָּנָא תַּם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק וּמוּעָד מְשַׁלֵּם נ"ש וְכוֹפֶר בִּכְלָל וא"ת אַבַּתִּי לִיתְנֵי דְּמוּעָד מְשַׁלֵּם כּוֹפֶר אַף כְּשֶׁהִשּׁוֹר בִּסְקִילָה וְתַם כְּשֶׁהוּא בִּסְקִילָה פָּטוּר אֲפִילּוּ לְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי דַּהֲבִיאוּהוּ לְבֵית דִּין וּישַׁלֵּם

לך וי"ל שהוא בכלל שהתם משלם חצי נזק מגופו וא"ת א"כ מהאי טעמא אמאי לא מוקי אפילו כר"ע דפוטר בתם מחצי דכשהשור בסקילה לא איצטריך למתני שפטור חצי כופר דהתם שהתם משלם מגופו וכיון דמשלם מגופו הביאהו לב"ד וישלם לך וכשאין השור בסקילה כגון ע"פ עד אחד וע"פ בעלים בין תם בין מועד שניהם פטורין מכופר דאמר פרק שור שנגח ארבעה וחמשה (לקמן דף מג.) שור שהמית בן חורין שלא בכונה פטור אם תמות כל זמן שהשור בסקילה בעלים משלמים כופר וי"ל דאין ה"נ דלר"ע נמי כופר לא הוי שיור והא דלא קאמר הא מני רבי עקיבא היא משום דדרישׁ בשור שנגח ארבעה וחמשה (לקמן מב.) נקי מדמי עבד ואי ר"ע לתני שהתם פטור מדמי עבד ומאי שייר דהאי שייר למ"ד פלגא נזקא ממונא הואי משום חצי כופר לאו שיורא הוא דהתנן שהתם משלם ח"נ מגופו וא"ת ומנא ליה דאית ליה לרבי יוסי הגלילי תם משלם חצי כופר אי משום דדרישׁ לקמן נקי מדמי ולדות ולא דרישׁ נקי מחצי כופר דלמא לעולם ס"ל דפטור דכשהשור בסקילה הביאהו לב"ד וישלם לך וכשאין השור בסקילה פטור מדרבה דקאמר דתם משלם חצי כופר לאו משום דשמעינן ליה הכי אלא בלומר דמצי סבר דמשלם חצי כופר ולא יסבור דרבה כר' טרפון דאית ליה נמי לקמן שלהי כיצד הרגל (דף כו.) דתם משלם כופר ואי נמי ס"ל רבי יוסי הגלילי דתם לא משלם חצי כופר משום דרבה לאו שיורא היא בדפרישית וה"ה דהדה מצי למימר הא מני ר"ש בן זומא היא דדרישׁ התם נקי מדמי עורו ולדידיה נמי כופר לאו שיורא הוא:

לפלוג וליתני בדידיה בד"א במועד אבל בתם כו'. תימה היכי הוה מצי למימר הכי אבל בתם אין משלם כשהמית שורו את פלוני דלמא לא סבר כרבי יוסי הגלילי דאמר תם משלם חצי כופר: **והשתא** דאמרת פלגא נזקא. נראה דדוקא למ"ד פלגא דנזקא קנסא אבל למ"ד פלגא דנזקא ממונא לא מיחייב כלל דמהי תיתי דמקרן לא אתיא דקרן אורחיה הוא דסתם שורים לאו בחזקת שימור קיימי והאי משונה הוא דלאו אורחיה דכלבא למיכל אימרי רברבי אבל למ"ד פלגא נזקא קנסא הוי תולדה דקרן דתרוייהו משונים הם אע"ג דקרן כיונתו להזיק:

ואי תפס לא מפקינן מיניה. אור"ת דוקא אי תפס והמזיק עצמו כגון) כלב או השונרא קאמר דלא מפקינן דבמזיק הקילו חכמים שיוכל להחזיק בו אם לקחו בשעת החזיק אבל מידי אחריני לא דאי בכל דבר שיתפוס לא מפקינן יבא לידי תקלה דהיום או למחר יגזול כל אשר לו ולא נוציא ממנו דאין אנו דנין קנסות וזה יפסיד יותר ממה שהזיק והא דאמר בביצד הרגל (לקמן דף יט:) הדהוא חמרא דאכל נהמא ופלסיה לסלא וחייביה רב יהודה אנהמא נזק שלם ואסלא חצי נזק מיירי בתפס או היה דוחקו ע"י שמתא דקבעיה דימנא לא"ה:

1 המית שורי את פלוני או שורו של פלוני הרי זה
2 משלם על פי עצמו מאי לאו בתם לא במועד אבל
3 תם מאי הכי נמי דאין משלם על פי עצמו אי
4 הכי אדתני סיפא המית שורי את עבדו של פלוני
5 אין משלם על פי עצמו לפלוג וליתני בדידיה בד"א
6 במועד אבל בתם אינו משלם על פי עצמו כולה
7 במועד קמיירי הא שמע זה הכלל כל המשלם יותר
8 על מה שהזיק אינו משלם על פי עצמו מאי לאו הא
9 פחות ממה שהזיק משלם לא הא כמה שהזיק משלם
10 אבל פחות מאי הכי נמי דלא משלם אי הכי אדתני
11 זה הכלל כל המשלם יותר על מה שהזיק אינו משלם
12 על פי עצמו ליתני זה הכלל כל שאינו משלם כמה
13 שהזיק דמשמע פחות ומשמע יותר תיובתא והלכתא
14 פלגא נזקא קנסא תיובתא והלכתא אין טעמא מאי
15 הויא תיובתא משום דלא קתני כמו שהזיק לא פסיקא
16 ליה כינון דאיכא חצי נזק צרורות דהלכתא גמירא לה
17 דממונא הוא משום הכי לא קתני והשתא דאמרת
18 פלגא נזקא קנסא האי כלבא דאכל אימרי ושונרא
19 דאכלה תרנגולא משונה הוא ולא מגבינן בכבל והני
20 מילי ברברבי אבל בזוטרי אורחיה הוא ואי תפס
21 לא מפקינן מיניה ואי אמר קבעו לי זימנא דאזלינא
22 לארעא דישראל קבעינן ליה ואי לא אזיל משמתינן
23 ליה ובין כך ובין כך משמתינן ליה עד דמסלק הזיקא
24 מדרבי נתן דתניא רבי נתן אומר מניין שלא יגדל
25 אדם כלב רע בתוך ביתו ואל יעמיד סולם רעוע
26 בתוך ביתו ת"ל לא תשים דמים בביתך: **מתני'**
27 חמשה תמין וחמשה מועדין הבהמה אינה מועדת
28 לא ליגח ולא ליגוף ולא לשוך ולא לרבוץ ולא לבעוט
29 השן מועדת לאכול את הרגל מועדת לשבור בדרך הילוכה ושור המועד ושור
30 המזיק ברשות הניזק והאדם הזאב והארי והדוב והנמר והברדילם והנחש חרי אלו מועדין
31 רבי אלעזר אומר בזמן שהן בני תרבות אינן מועדין והנחש מועד לעולם: **גמ'** מדקתני השן
32 מועדת לאכול מכלל דבחצר הניזק עסקינן וקתני בהמה אינה מועדת לשלם כולה אבל חצי
33 נזק משלמת מני רבנן היא דאמרי משונה קרן בחצר הניזק חצי נזק הוא דמשלם אימא סיפא
34 שור המועד ושור המזיק ברשות הניזק והאדם אתאן לרבי טרפון דאמר משונה קרן בחצר
35 הניזק נזק שלם הוא דמשלם ריש"א רבנן וסיפא רבי טרפון אין דהאמר ליה שמואל לרב יהודה
36 שינגא שבוק מתני' ותא אבתראי ריש"א רבנן וסיפא רבי טרפון רבי אלעזר משמיה דרב אמר

כולה

1 המית שורי כו' מאי לאו בתם. וה"ק המית שורי את פלוני משלם חצי כופר ע"פ עצמו
2 ורבי יוסי הגלילי היא או שורו של פלוני המית משלם ע"פ עצמו חצי נזק אלמא ממונא
3 הוא: **עבדו** של פלוני. הא קנסא הוא דמשלם ל' סלעים ואפילו אינו שוה אלא דינר: **לפלוג**
4 וליתני בדידיה. בקמייתא דהמית שורי שורו של פלוני מצי לפלוגי: **כולה** במועד
5 קמיירי. וחילוקים דמועד בעי לאשמועינן: **יותר**
6 על מה שהזיק. כגון ל' של עבד: **הא** פחות. כגון
7 חצי נזק דתם משלם ע"פ עצמו: **כמה** שהזיק. נזק
8 שלם דמועד: **משום דלא** קתני כמה שהזיק. הא
9 לאו תיובתא היא דלא פסיקא ליה למיתני כמה
10 שהזיק דליהוי משמע דפחות אינו משלם ע"פ
11 עצמו כיון דאיכא חצי נזק צרורות דאינו משלם
12 כמה שהזיק ואפילו הכי משלם ע"פ עצמו
13 דהלכתא גמירי לה דממונא הוא: **אימרי.**
14 כבשים: משונה הוא. דאין דרכן בכך ודני תולדה
15 דקרן לשלם חצי נזק: **ולא** מגבינן לה בכבל. דאין
16 דנין דיני קנסות אלא בסמוכין ובכבל אין סמיכה:
17 **ברברבי.** תרנגולים וכבשים גדולים דאין דרך
18 כלב וחתול להורגן: **ואי תפים.** ניזק בכבל לא
19 מפקינן מיניה: ואי לא תפיס ניזק ואמר קבעו לי
20 זמן דליתי בהדי לארעא דישראל. קבעינן ליה:
21 ובין כך ובין כך משמתינן ליה. להרוג את הכלב
22 ואת החתול: עד דמסלק הזיקא. שיהרגם:
23 **מתני'** לא ליגח. בקרן: **ולא** ליגוף. דחיפת גוף
24 וכולהו הוי תולדה דקרן ומשלמין חצי נזק הרי
25 חמשה תמין: **ושור המועד.** ג' פעמים ליגח או
26 לגוף או לרבוץ או לבעוט או לשוך הרי הן
27 חמשה מועדין לשלם נזק שלם ולגבי מועד
28 חשיב להו חד דע"י העדאה דעדים אתי בהו
29 חיוב נ"ש הלכך חדא מילתא הוא: **ושור המזיק**
30 ברשות הניזק. ואפי' קרן תמה הוי כמועד לשלם
31 נזק שלם : **והאדם.** הרי חמשה ובבעלי חיים
32 קמיירי להכי לא חשיב בור ואש ולקמן פריך
33 אמאי לא חשיב האבן והדוב כו': **הרי אלו**
34 מועדים. אפילו בנשיכה ובכל נזקין ומשלמין
35 בעלים שלהן נזק שלם: שהן בני תרבות. שגידלן
36 אדם בביתו: **גמ'** וקתני הבהמה אינה מועדת.
37 לא ליגח ולא ליגוף אלמא קרן בחצר הניזק חצי
38 נזק הוא דמשלם:

כולה

ממה ששנינו (כתובות מא.), אם הודה אדם בבית דין ואמר **הֵמִית שׁוֹרִי אֶת פְּלוֹנִי, אוֹ** שהמית את **שׁוֹרוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי, הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם עַל פִּי** הודאת **עַצְמוֹ** את תשלום הכופר שחייב על הריגת אדם, ואת תשלום הנזק על הריגת שור. **וּמַאי לָאו** – האם אין הברייתא עוסקת אף **בְּתָם,** שחייב לשלם על פי הודאתו חצי כופר על הריגת אדם, וכדעת רבי יוסי הגלילי, וחצי נזק על הריגת שור, ומבואר שתשלום חצי הנזק ממון הוא ולא קנס, ולכך חייב על הודאתו.

דוחה הגמרא: **לֹא** – הברייתא אינה מדברת בתם, אלא **בְּמוּעָד,** ולכך משלם על פי הודאתו שממון הוא ולא קנס. מקשה הגמרא, **אֲבָל תָּם מַאי** יהיה דינו, **הָכִי נַמִּי דְּאֵין מְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ, אִי הָכִי** יקשה, **אַדְּתָנֵי סֵיפָא** – מדוע הוצרך התנא לכתוב בסיפא, **הֵמִית שׁוֹרִי אֶת עַבְדּוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי אֵין מְשַׁלֵּם** שלשים של עבד **עַל פִּי** הודאת **עַצְמוֹ,** לפי שקנס הוא, **לִפְלוֹג וְלִיתְנֵי בְּדִידֵיהּ** – היה יכול התנא לחלק אף באותו אופן האמור ברישא, דהיינו בשור שהמית שור אחר, שאף בו יש אופן שאינו משלם על פי עצמו, ויכתוב כך, **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** שמשלם על פי עצמו, **בְּמוּעָד, אֲבָל בְּתָם אֵינוֹ מְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ.** וממה שנקט התנא בסיפא אופן אחר, משמע שאכן באופן שהמית השור שור אחר משלם על פי עצמו הן בתם והן במועד, ומוכח שתשלום חצי הנזק ממון הוא ולא קנס.

דוחה הגמרא: אף אם חצי הנזק קנס הוא, לא רצה התנא לכתוב החילוק בין תם למועד, לפי **שכּוּלָּהּ בְּמוּעָד קָמַיְירִי** - כל הברייתא מדברת בדיני שור המועד, כלומר שרצה התנא להשמיע החילוקים שיש בשור מועד.

הגמרא מביאה ראיה מברייתא אחרת שפלגא נזקא ממונא: **תָּא שְׁמַע,** ששנינו בברייתא, **זֶה הַכְּלָל, כָּל הַמְשַׁלֵּם יוֹתֵר עַל מַה שֶּׁהִזִּיק,** הרי זה קנס **וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ. מַאי לָאו** – האם לא נדייק מדברי הברייתא, שמשמע, **הָא** אם אינו משלם אלא **פָּחוֹת מִמַּה שֶּׁהִזִּיק,** וכגון חצי נזק, הרי זה ממון **וּמְשַׁלֵּם** על פי עצמו, הרי שחצי הנזק ממון הוא ולא קנס.

דוחה הגמרא: **לֹא** – אין לדייק שכל המשלם פחות ממה שהזיק משלם על פי עצמו, אלא כך יש לדייק, **הָא** אם אינו משלם אלא **כַּמָּה שֶּׁהִזִּיק,** וכגון שור מועד שמשלם נזק שלם, **מְשַׁלֵּם** על פי עצמו.

מקשה הגמרא: **אֲבָל** אם אינו משלם אלא **פָּחוֹת** ממה שהזיק, **מַאי** יהיה דינו, **הָכִי נַמִּי דְּלֹא מְשַׁלֵּם** על פי עצמו, **אִי הָכִי** יקשה, **אַדְּתָנֵי** – מדוע כתבה הברייתא **זֶה הַכְּלָל כָּל הַמְשַׁלֵּם יוֹתֵר עַל מַה שֶּׁהִזִּיק אֵינוֹ מְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ, לִיתְנֵי** – היתה צריכה לכתוב כך, **זֶה הַכְּלָל כָּל שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם כַּמָּה שֶּׁהִזִּיק** אינו משלם על פי עצמו, **דְּמַשְׁמַע** בלשון זה **פָּחוֹת** ממה שהזיק **וּמַשְׁמַע** אף **יוֹתֵר** ממה שהזיק, שבשניהם אינו משלם על פי עצמו. מסיקה הגמרא, אכן **תְּיוּבְתָּא** – קשה מכאן על רב הונא בריה דרב יהושע הסובר שפלגא נזקא קנסא.

פוסקת הגמרא: **וְהִלְכְתָא פַּלְגָּא נִזְקָא קְנָסָא.** מקשה הגמרא, **תְּיוּבְתָּא וְהִלְכְתָא** – הלא אמרנו שמדברי הברייתא קשה על שיטה זו, ואיך פוסקים אנו כן להלכה. מתרצת הגמרא, **אֵין** – אכן כך הוא, שהרי **טַעְמָא מַאי הַוְיָא תְּיוּבְתָּא, מִשּׁוּם דְּלֹא קָתָנֵי** בברייתא כל שאינו משלם **כְּמוֹ שֶׁהִזִּיק,** ועל זה יש להשיב, שלכך לא כתבה הברייתא כן, משום **שֶׁלֹּא פְּסִיקָא לֵיהּ** – שאין הדבר ברור שכל תשלום שאינו כמו שהזיק הרי הוא קנס ואינו ממון, **שֶׁכֵּיוָן דְּאִיכָּא** בכלל הנזקים שאינו משלם עליהם כמו שהזיק, תשלום **חֲצִי נֶזֶק צְרוֹרוֹת** – שמשלם על נזקי הבהמה שהתיזה צרורות בדרך הילוכה והזיקה על ידם, **דְּהִלְכְתָא גְּמִירָא לָהּ** – שכן מקובל הלכה למשה מסיני שמשלם רק חצי נזק, ונאמר בהלכה למשה מסיני **דְּמָמוֹנָא הוּא, מִשּׁוּם הָכִי לֹא קָתָנֵי** – לכך לא כתבה הברייתא לשון זה שמשמעותו שכל תשלום שאינו כמו שהזיק אלא פחות ממנו אינו משלם על פי עצמו, שהרי חצי נזק של צרורות אינו כן, ומכל מקום חצי הנזק של קרן יש לומר שאינו משלם על פי עצמו לפי שקנס הוא.

וְהַשְׁתָּא דְּאָמְרַתְּ – ועתה שנפסקה ההלכה **שֶׁפַּלְגָּא נִזְקָא קְנָסָא, הַאי כַּלְבָּא** – כלב **דְּאָכַל אִימְּרֵי** – שאכל כבשים שאין דרכו בכך, **וְכֵן שׁוֹנְרָא** – חתול **דְּאָכְלָה תַּרְנְגוֹלָא,** נזק **מְשׁוּנֶּה הוּא** והרי זה תולדה של קרן שמשלם רק חצי נזק בפעמים הראשונות, **וְלֹא מַגְּבִינָן** – ואין גובים בית דין תשלומים אלו **בְּכֻלָּא,** לפי שאין שם סמובים ומומחים ואינם יכולים לדון דיני קנסות. **וְהָנֵי מִילֵּי בְּרַבְרְבֵי** – בכבשים ותרנגולים גדולים, **אֲבָל בְּזוּטְרֵי** – אך אם היו קטנים, **אוֹרְחֵיהּ הוּא** – דרך הכלב והחתול לאוכלם, ותולדה של שן הוא, שאוכלת אותם להנאתה, וחייב נזק שלם, וגובין אותם בבבל בדין נזקי שן שממון הם ולא קנס. **וְאִי תָּפַס** הניזק מטלטלים מהמזיק, **לֹא מַפְּקִינָן מִינֵּיהּ** – אין מוציאים אותם מידו.

וְאִי לא תפס הניזק אלא **שֶׁאָמַר** לבית דין **קַבְּעוּ לִי זִימְנָא דְּאַזְלִינָא** – תקבעו למזיק זה זמן מוגבל שבו ילך **לְאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל,** ששם יש סמוכים ומומחים, וידונו אותו שם, **קָבְעִינָן לֵיהּ** – בית דין קובעים להם זמן. **וְאִי לֹא אָזִיל** – ואם לא רצה המזיק ללכת לארץ ישראל עד שעבר הזמן, **מְשַׁמְּתִינָן לֵיהּ** – מנדים אותו.

וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ – ובין אם ביקש הניזק שיקבעו למזיק זמן ללכת לארץ ישראל ובין אם לא ביקש, מתרים בו שיהרוג את הכלב או החתול, ואם לא עשה כך, **מְשַׁמְּתִינָן לֵיהּ** - מנדים אותו **עַד דְּמְסַלֵּק הֲוֵיקָא** - שיהרוג את המזיק. ודין זה נלמד **מִדְּרַבִּי נָתָן, דְּתַנְיָא רַבִּי נָתָן אוֹמֵר מִנַּיִן שֶׁלֹּא יִגְדֹּל אָדָם כֶּלֶב רַע בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ וְאַל יַעֲמִיד סוּלָּם רָעוּעַ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר** לגבי דין עשיית מעקה לגג (דברים כב ח), **'לֹא תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ',** והיה צריך שיהיה כתוב 'לא תשים דמים בגגך', וממה שכתוב 'בביתך' יש לדרוש על כל היזק המצוי בביתו שמוזהר עליו לסלקו:

משנה

משנתינו חוזרת לעסוק באבות נזיקין, ומפרטת מי הם התמים ומי הם המועדים.

חֲמִשָּׁה תַּמִּין – ישנם חמשה נזקי בהמה שאינה מורגלת בהם ומשלמת רק חצי נזק, **וַחֲמִשָּׁה מוּעָדִין** – נזקים שהיא מורגלת בהם ומשלמת נזק שלם. אלו הן החמשה תמין: **הַבְּהֵמָה אֵינָהּ מוּעֶדֶת לֹא לִינַּח בקרן, וְלֹא לִיגּוֹף** – להזיק על ידי דחיפת גופה, **וְלֹא לִשּׁוֹךְ** בשיניה, **וְלֹא לִרְבּוֹץ** על הכלים בכוונה לשוברם, **וְלֹא לִבְעֹט** ברגליה בחפץ בכוונה לשוברו. ואלו הן החמשה מועדין: **הַשֵּׁן מוּעֶדֶת לֶאֱכוֹל אֶת הָרָאוּי לָהּ** – מאכלים שרגילה בהם, **הָרֶגֶל מוּעֶדֶת לִשְׁבּוֹר כֵּלִים בְּדֶרֶךְ הִילּוּכָהּ, וְשׁוֹר הַמּוּעָד** – שהורגל ליגח בקרנו, **וְשׁוֹר תָּם הַמַּזִּיק בִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק,** ודינו כמועד לשלם נזק שלם, **וְהָאָדָם** שהזיק משלם לעולם נזק שלם.

המשנה מוסיפה עוד מועדים: **הַזָּאב, וְהָאַרִי, וְהַדֹּב, וְהַנָּמֵר, וְהַבַּרְדְּלָס, וְהַנָּחָשׁ,** הֲרֵי חיות **אֵלּוּ מוּעָדִין** מתחילת ברייתן בכל אופן שיזיקו ואין להם דין תם. **רַבִּי אֶלְעָזָר** חולק **וְאוֹמֵר שׁבִּזְמַן שֶׁהֵן** [–חיות אלו] **בְּנֵי תַרְבּוּת** – שנתגדלו בבית אדם ומלמדם שלא יזיקו, **אֵינָן מוּעָדִין** מתחילתן ובשלש פעמים ראשונות משלמין חצי נזק. **וְהַנָּחָשׁ מוּעָד לְעוֹלָם** גם לדעת רבי אלעזר, אפילו כשהוא בן תרבות:

גמרא

הגמרא מקשה סתירה בדברי המשנה: **מִדְּקָתָנֵי הַשֵּׁן מוּעֶדֶת לֶאֱכוֹל** ומשלמת נזק שלם, **מִכְּלָל** [–משמע] **דְּבַחֲצַר הַנִּיזָּק עַסְקִינָן** – שהמשנה עוסקת בנזק שאירע בחצר הניזק, שהרי אין חיוב תשלומין על נזקי שן ברשות הרבים, **וְקָתָנֵי** בתחילת המשנה שה**בְּהֵמָה אֵינָהּ מוּעֶדֶת** לא ליגח ולא ליגוף, לענין **לְשַׁלֵּם כּוּלֵּיהּ** – שאינה משלמת נזק שלם, **אֲבָל חֲצִי נֶזֶק מְשַׁלֶּמֶת,** ומסתבר שכל המשנה מדברת ברשות אחת, ואם כן מוכח שמשנתינו סוברת שאף בחצר הניזק משלמים על נזקי קרן רק חצי נזק, **מַנִּי** – כדעת מי נאמר דין זה, **רַבָּנַן הִיא, דְּאָמְרֵי מְשׁוּנֶּה קֶרֶן** – כל נזקי קרן המשונה ותולדותיה שנעשו **בַּחֲצַר הַנִּיזָּק, חֲצִי נֶזֶק הוּא דְּמְשַׁלֵּם,** כדין קרן תמה ברשות הרבים. **אֵימָא סֵיפָא,** שמונה המשנה חמשה מועדים ובתוכם **שׁוֹר הַמּוּעָד, וְשׁוֹר תָּם הַמַּזִּיק**

המשך בעמוד קכב

כּוּלָּהּ בשיטת רַבִּי טַרְפוֹן הִיא, וּבְרֵישָׁא לא מדובר בחצר הניזק גמורה אלא בְּחָצֵר הַמְיוּחֶדֶת לְהִנְּחַת פֵּירוֹת רק לְאֶחָד מֵהֶן, דהיינו לניזק, וְלִזֶּה וּלְזֶה לְשִׁוָּרִים, דְּלְגַבֵּי שֵׁן הַוְיָא לָהּ – נחשבת היא לְחָצֵר הַנִּיזָּק, כיון שרק לו יש רשות להכניס פירותיו, וּלְגַבֵּי קֶרֶן הַוְיָא – נחשבת החצר לִרְשׁוּת הָרַבִּים כיון שלשניהם יש רשות להכניס שוורים, וגם לרבי טרפון משלם חצי נזק. ודין הסיפא שתם שהזיק ברשות הניזק משלם נזק שלם, מדובר בחצר שהיא רק של הניזק אף לשוורים ובזה סובר רבי טרפון שמשלם נזק שלם.

אָמַר רַב כַּהֲנָא אַמְרִיתָהּ לִשְׁמַעְתָּא – אמרתי שמועה זו קַמֵּיהּ [–לפני] דְּרַב זְבִיד מִנַּהְרְדְּעָא, וְאָמַר לִי, מִי מָצִית מוֹקְמַתְּ לָהּ כּוּלָּהּ – וכי יכול אתה להעמיד את כל המשנה כְּרַבִּי טַרְפוֹן, דְּתָנֵי – הרי כתוב במשנה 'חֲשַׁן מוּעֶדֶת לֶאֱכוֹל אֶת הָרָאוּי לָהּ', ומשמע שרק לאכול מאכל רָאוּי לָהּ כפירות וירקות, אֵין – אכן היא מועדת, אבל לאכול דבר שֶׁאֵין רָאוּי לָהּ ככסות וכלים, לֹא – אין הבהמה מועדת לכך ומשלמת חצי נזק, וְאִי – ואם המשנה כדעת רַבִּי טַרְפוֹן היא, הָאָמַר מִשְׁנָה קֶרֶן – כל נזקי קרן המשונה שנעשו בְּחָצֵר הַנִּיזָּק, נֵזֶק שָׁלֵם מְשַׁלֵּם, ואם כן גם אם אכלה דבר שאינו ראוי לה היה עליו להתחייב נזק שלם.

הגמרא מבארת את המשנה באופן אחר: אֶלָּא לְעוֹלָם כל המשנה כדעת רַבָּנַן הִיא, שקרן גם בחצר הניזק משלם חצי נזק, ודברי המשנה 'ושור המזיק ברשות הניזק' אינם אמורים לגבי נזקי קרן תמה רק על שן ורגל, וְחַסּוּרֵי מְחַסְּרָא – התנא חיסר בדבריו, וְהָכִי קָתָנֵי – וכך צריך לשנות, חֲמִשָּׁה תַּמִּים הֵן, נגיחה נגיפה וכו', וְאִם הוּעֲדוּ – אם הורגלו שלש פעמים בנזקים אלו הרי חֲמִשְׁתָּן מוּעָדִין, והם החמשה מועדים. ובהמשך לא באה המשנה להוסיף אופני מועדות, אלא לומר שרק החמשה שהוזכרו תמים הם מתחילתם, וְמה שאין כן שֵׁן וְרֶגֶל שמוּעָדִין הם מִתְּחִילָּתָן, וממשיכה המשנה ומפרשת 'שור המועד', כלומר וְהֵיכָן הַעֲדָתָן של שן ורגל לשלם נזק שלם, ומשיבה המשנה 'ושור המזיק ברשות הניזק', כלומר כאשר ההיזק נעשה בְּחָצֵר הַנִּיזָּק, אבל ברשות הרבים פטורים. וכיון שהסיפא אינה עוסקת בדין קרן תמה ברשות הניזק, שוב אין צורך להעמידה כרבי טרפון.

רבינא מקשה על הסבר זה במשנה: מַתְקִיף לָהּ רָבִינָא, הָא קָתָנֵי – הרי שנינו במשנה לְקַמָּן (כד:) 'שׁוֹר הַמַּזִּיק בִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק כֵּיצַד' ומביאה המשנה שם את המחלוקת רבי טרפון וחכמים לגבי נזקי תם בחצר הניזק, ולשון 'כיצד' משמע שהמשנה באה לפרש דין שכבר נשנה, וְאִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא אֵירֵי בָּהּ – אם תאמר שההלכה השנויה בסיפא של משנתינו 'שור המזיק ברשות הניזק' עוסקת בקרן תמה בחצר הניזק, מובן שמִּשּׁוּם הָכִי קָתָנֵי לשון 'כֵּיצַד', משום שבאים לפרש מהו האופן שבו עוסקת משנתינו, אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ לֹא אֵירֵי בָּהּ, אלא המשנה באה לפרש היכן היא העדתן של שן ורגל, אם כן מַאי כֵּיצַד – על מה מוסבים דברי התנא בפרק שני ששאל 'כיצד'. ועל כרחך שאין זו כוונת משנתינו.

רבינא מבאר את המשנה באופן אחר: אֶלָּא אָמַר רָבִינָא חַסּוּרֵי מְחַסְּרָא וְהָכִי קָתָנֵי – כך צריך לשנות, חֲמִשָּׁה תַּמִּים הֵן, נגיחה נגיפה וכו', וְאִם הוּעֲדוּ, חֲמִשְׁתָּן מוּעָדִין, והם החמשה מועדים. ובכך סיים התנא לפרש את ה'חמשה תמים וחמשה מועדים'. ומוסיפה המשנה לפרט אבות נזיקין אחרים וְהם שֵׁן וְרֶגֶל המוּעָדִין מִתְּחִילָּתָן. וממשיכה המשנה, וְמה שאמרנו שהחמשה שהועדו הרי הם מועדים, זֶהוּ שׁוֹר הַמּוּעָד הכתוב בתורה. ובהמשך לא באה המשנה לומר הלכה פסוקה אלא כך היא כוונתה, וְשׁוֹר הַמַּזִּיק בנזקי קרן בִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק באנו לְמַחֲלוֹקֶת רַבִּי טַרְפוֹן וְרַבָּנַן. ומסיימת המשנה, וְיֵשׁ מוּעָדִים אֲחֵרִים כֵּיוֹצֵא בָּאֵלּוּ – בדומה לשן ורגל, הַזֵּאב וְהָאֲרִי וְהַדּוֹב וְהַבַּרְדְּלָס וְהַנָּמֵר וְהַנָּחָשׁ.

הגמרא מביאה סיוע מברייתא לפירושו של רבינא: תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, חֲמִשָּׁה תַּמִּים הֵן, וְאִם הוּעֲדוּ נעשו חֲמִשְׁתָּן מוּעָדִין. ויש עוד אבות נזיקין והם שֵׁן וְרֶגֶל שהם מוּעָדִין מִתְּחִילָּתָן. וְמה שאמרנו 'ואם הועדו חמשתן מועדים' הָאמור בתורה. וְשׁוֹר הַמַּזִּיק בנזקי קרן בִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק באנו לְמַחֲלוֹקֶת רַבִּי טַרְפוֹן וְרַבָּנַן. וְיֵשׁ מוּעָדִין אֲחֵרִים מתחילתן כֵּיוֹצֵא בָּאֵלּוּ [שן ורגל], שהם הַזֵּאב וְהָאֲרִי הַדּוֹב וְהַבַּרְדְּלָס וְהַנָּמֵר וְהַנָּחָשׁ.

הגמרא מביאה נוסח אחר, שדברי רבינא נאמרו כתירוץ על קושיא אחרת: אִיבָּא דְּרָמוּ לָהּ מִירְמָא – יש שהקשו סתירה במשנה, תָּנַן, חֲמִשָּׁה תַּמִּים וַחֲמִשָּׁה מוּעָדִים. וקשה, וְתוּ לֵיכָּא – וכי אין עוד מועדים, וְהָאִיכָּא – והרי יש עוד והם הַזֵּאב וְהָאֲרִי וְהַדּוֹב וְהַנָּמֵר וְהַבַּרְדְּלָס וְהַנָּחָשׁ. ומְשַׁנֵּי – ותירצו, אָמַר רַבִּינָא, חַסּוּרֵי מְחַסְּרָא וְהָכִי קָתָנֵי, חֲמִשָּׁה תַּמִּים הֵן וְאִם הוּעֲדוּ חֲמִשְׁתָּן מוּעָדִין, וְשֵׁן וְרֶגֶל מוּעָדִין מִתְּחִילָּתָן, וְזֶהוּ שׁוֹר הַמּוּעָד, וְשׁוֹר הַמַּזִּיק בִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק מַחֲלוֹקֶת רַבִּי טַרְפוֹן וְרַבָּנַן, וְיֵשׁ מוּעָדִין אֲחֵרִים כֵּיוֹצֵא בָּאֵלּוּ הַזֵּאב וְהָאֲרִי הַדּוֹב וְהַבַּרְדְּלָס וְהַנָּמֵר וְהַנָּחָשׁ. ומיושבת הקושיא, שאמנם יש יותר מחמשה מועדים, אך המשנה לא נקטה מנין חמשה כדי למנות את המועדין, אלא רק לומר שהחמישה תמים כשהועדו נעשו מועדים:

שנינו במשנה: הבהמה אינה מועדת וכו' וְלֹא לִרְבּוֹץ על הכלים ולשוברם:

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, לֹא שָׁנוּ שרביצה היא תולדה של קרן תמה, אֶלָּא כשרבצה על פַּכִּין – כלים גְּדוֹלִים ושברתם, שאין דרכה לעשות כן ולכן היא תולדה של קרן המשונה, אֲבָל על פַּכִּין קְטַנִּים, אוֹרְחֵיהּ הוּא – דרכה בכך ותולדת רגל היא, ומועדת מתחילתה.

אומרת הגמרא: לֵימָא מְסַיַּע לֵיהּ – שמא נאמר שיש סיוע לדברי רבי אלעזר ממה ששנינו בברייתא, הַבְּהֵמָה מוּעֶדֶת לְהַלֵּךְ כְּדַרְכָּהּ וּלְשַׁבֵּר כלים בהילוכה, וּלְמַעֲךְ אֶת הָאָדָם וְאֶת הַבְּהֵמָה וְאֶת הַכֵּלִים. והרי זה סותר לנאמר במשנתינו שאינה מועדת לרבוץ ולשבר כלים. ובודאי צריך לומר שהברייתא עוסקת ברביצה על כלים קטנים, שדרכה בכך, ומשנתינו עוסקת דווקא בגדולים וכדברי רבי אלעזר. דוחה הגמרא: דִּלְמָא – שמא אין כוונת הברייתא למיעוך על ידי רביצה, אלא מִן הַצַּד, כלומר, כשהבהמה מהלכת סמוך לכותל מועדת היא למעך בגופה כלים שבינה לכותל, אבל יתכן שלרבוץ אינה מועדת אפילו על פכין קטנים.

הגמרא מביאה גירסא הפוכה בדברי רבי אלעזר: אִיבָּא דְּאָמְרִי, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, לֹא תֵּימָא פַּכִּין גְּדוֹלִים הוּא דְּלָאו אוֹרְחֵיהּ, ורק עליהם אמרה המשנה שאין הבהמה מועדת לרבוץ, אֲבָל פַּכִּין קְטַנִּים אוֹרְחֵיהּ הוּא – דרכה בכך ורגל היא, אֶלָּא אֲפִילּוּ רביצה על פַּכִּין קְטַנִּים נַמִּי לָאו אוֹרְחֵיהּ הוּא – אין זה דרכה ותולדת קרן היא. ולפי גירסא זו מקשה הגמרא על רבי אלעזר מהברייתא: מֵיתִיבִי, שנינו בברייתא, הבהמה מועדת וכו', וּלְמַעֲךְ אֶת הָאָדָם וְאֶת הַבְּהֵמָה וְאֶת הַכֵּלִים, ואילו במשנה נאמר שאינה מועדת לרבוץ ולשבר את הכלים. וכדי ליישב את הסתירה מוכרחים לומר שיש הבדל בין פכין גדולים לקטנים, ולא כדברי רבי אלעזר. וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אין להקשות על דברי מהברייתא, דִּלְמָא מִן הַצַּד – שמא אין כוונת הברייתא למיעוך על ידי רביצה, אלא למיעוך בגופה כלים שבינה לכותל.

הגמרא מביאה גירסא שלישית, שדברי רבי אלעזר נאמרו כתירוץ על סתירה בין המשנה לברייתא: אִיבָּא דְּרָמֵי לָהּ מִירְמָא – יש שהקשו סתירה, תָּנַן וְלֹא לִרְבּוֹץ, וְהָתַנְיָא וּלְמַעֲךְ אֶת הָאָדָם וְאֶת הַבְּהֵמָה וְאֶת הַכֵּלִים, ועל זה אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, לֹא קַשְׁיָא, כָּאן – במשנה מדובר בְּרוֹבצת על פַּכִּין גְּדוֹלִים שאין דרכה בכך, ואילו כָּאן – בברייתא מדובר בְּרוֹבצת על פַּכִּין קְטַנִּים שדרכה בכך:

שנינו במשנה: הַזֵּאב וְהָאֲרִי וְכו' והדוב והנמר והברדלס והנחש, הרי אלו מועדין:

מבררת הגמרא: מַאי – מהו בַּרְדְּלָס. אָמַר רַב יְהוּדָה חיה ששמה נַפְרָזָא. שואלת הגמרא, מַאי – מהו נַפְרָזָא. אָמַר רַב יוֹסֵף אַפָּא. הגמרא מקשה על פירושו של רב יוסף: מֵיתִיבִי, שנינו בברייתא, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, אַף הַצָּבוֹעַ מועד מתחילתו. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר אַף הַנָּחָשׁ. וְאָמַר רַב יוֹסֵף, צָבוֹעַ שהוסיף רבי מאיר זוֹ אַפָּא, ומאחר שרבי מאיר בא להוסיף דבר שלא נאמר במשנה לא יתכן שגם ברדלס שהוזכר במשנה הוא אפא.

המשך בעמוד קט

רש"י

כולה רבי טרפון היא. ורישא לאו בחצר המיוחדת לניזק לפירות ובקרן חצי נזק ותו לא משום דלשונים הוא רשות לשניהם וכרה"ר דמיא: **ראוי לה אין.** כגון פירות וירקות: **שאין ראוי לה.** בסות וכלים: **לא.** דמשונה הוא וחצי נזק הוא דמשלם: **ואי רבי טרפון כו'.** הא ודאי לגבי שן רשות הניזק הוא דהא במיוחדת לניזק לפירות אוקימתה: **המשה תמים הן.** גניחה נגיפה נשיכה רביצה בעיטה: **ואם הועדו המשתן מועדין.** והיינו דקתני חמשה מועדין והא דקתני המשה אמר רב כהנא אמריתה לשמעתא קמיה דרב זביד מנהרדעא ואמר לי מי מצית מוקמת לה כולה כרבי טרפון הקתני השן מועדת לאכול את הראוי לה ראוי לה לא ואי ר' טרפון האמר משונה קרן בחצר הניזק נזק שלם משלם אלא לעולם רבנן היא וחסורי מחסרא והכי קתני חמשה תמים הן ואם הועדו המשתן מועדין ושן ורגל מועדין מתחילתן והיכן העדתן בחצר הניזק מתקיף לה רבינא הא קתני לקמן שור המזיק ברשות הניזק כיצד אי אמרת בשלמא איירי בה מישום הכי קתני כיצד אלא אי אמרת לא איירי בה מאי כיצד אלא אמר רבינא חסורי מחסרא והכי קתני חמשה תמים הן ואם הועדו המשתן מועדין ושן ורגל מועדין מתחילתן וזהו שור המועד ושור המזיק ברשות הניזק מחלוקת ר' טרפון ורבנן ויש מועדים אחרים כיוצא באלו הזאב והארי והדוב והנמר והברדילם והנחש תניא נמי הכי חמשה תמים הן ואם הועדו המשתן מועדין ושן ורגל מועדין מתחילתן וזהו שור המועד ושור המזיק ברשות הניזק מחלוקת רבי טרפון ורבנן ויש מועדים אחרים כיוצא באלו הזאב והארי והדוב והנמר והברדילם והנחש: ולא לרבוץ: אמר רבי אלעזר לא שנו אלא פכין גדולים אבל פכין קטנים אורחיה הוא ליקא מסייע ליה הבהמה מועדת להלך בדרכה ולשבר ולמעך את האדם ואת הבהמה ואת הכלים דלקא מן הצד איכא ר"ר אלעזר לא תיקא פכין גדולים הוא דלאו אורחיה הוא אבל פכין קטנים אורחיה הוא אלא אפילו פכין קטנים נמי לאו מיתיבי ולמעך את האדם ואת הבהמה ואת הכלים אמר רבי אלעזר דלקא מן הצד איכא דרמי לה מירקא תנן המשה תמים והמשה מועדים ותו ליכא והאיכא הזאב האארי והדוב והנמר והברדילם והנחש ומשני אמר רבינא חסורי מחסרא והכי קתני המשה תמים הן ואם הועדו המשתן מועדין ושן ורגל מועדין מתחילתן וזהו שור המועד ושור המזיק ברשות הניזק מחלוקת רבי טרפון ורבנן ויש מועדים אחרים כיוצא באלו הזאב והארי והדוב והנמר והברדילם והנחש תנא היכי דמי לרבוץ אמר רב יוסף צבוע זה אפא ומדמוסיף ר"מ אפא מכלל דברדילס לאו אפא הוא: **לא קשיא כו'.** דברדילס דמתניתין הוא צבוע זכר ועליו קאמר רב יוסף צבוע זו אפא ור"מ מוסיף אף צבוע נקבה דלא שמיה אפא דרב יוסף לאו אדר"מ איתמר אלא בעלמא איתמר בדתניא צבוע זכר נעשה כו' אלמא צבוע זכר משתנה לכמה מינין הלכך קרי לה ברדילס ונפרזא ואפא. כך מצאתי: לישנא אחרינא ועיקר הוא מתני' בצבוע נקבה ור"מ מוסיף צבוע זכר ותרוויהו מיקרו אפא דתניא צבוע זכר וכו' ומשום דמשתנה לברייה אחרת אצטריך לאוסופי בהדיא מפי מורי ולא שמעתי: אף

תוספות

כולה רבי טרפון היא. הכא נמי גרסינן במיוחדת לאחד מהן לפירות ולא לזה ולזה לשונות תימה דמשמע הא לשניהם לפירות פטור וא"כ תיפשוט מהכא דפליגי בקושיא דר' זירא ובפירוקא דאביי ולעיל (דף יד.) השיס מסופק ולהסקרים דגרסי לזה ולזה לשונות קשיא איפכא דתיפשוט דלא פליגי במיוחדת לשניהם לפירות דחשיב ליה חצר הניזק אע"פ שיש רשות למזיק להניח שם שורו כ"ש היכא דאין מיוחדת לשונות בכל חשיב חצר הניזק ואע"פ שמיוחדת לשניהם לפירות:

ראוי לה אין שאין ראוי לה לא. אין להקשות דלקמא הא דקאמר מועדת היינו לשלם מן העליה ושאין ראוי לה אע"פ שמשלם מן הקרן אינו מועד לשלם מן העליה כדאמרינן בפ"ב (דף יח:) ולשון מועד שייך על זה כדאמרינן הידוס אינו מועד ויש אומרים מועד ובהא קמיפלגי דמר סבר מגופו ומר סבר מן הקרן דע"ב שאין ראוי לה לא משלם כי אם חצי נזק דלקמן בפ"ב (דף יט:) בהדיא קתני גבי השן מועדת אבלה כסות או כלים משלמת חצי נזק: **והנחש** הרי אלו מועדים. לאו בכל ענייני היזק חשיבי מועדים אלא כל אחד במידי דאורחיה כגון שבא זאב וטרף ארי ודרס או טרף להניח אבל במידי דלאו אורחיה כגון ארי שטרף ואכל וכן שאר היזקות דלאו אורחיהו לא הוו מועדים אלא משלמי' ח"נ ובמידי דאורחיהו דמשלם נ"ש היינו דוקא בחצר הניזק אבל ברה"ר פטור דהוי שן ברה"ר כדאמר שמואל בגמ' ארי ברה"ר דרס ואכל פטור ואפי' נחש שאין נהנה מנשיכתו כדאמרינן בפ"ק דתענית (דף ח.) שנתקבצו כל החיות אצל הנחש ואומרות לו מה הנאה יש לך מ"מ כיון דאורחיה בהכי הוי כמו רגל ופטור ברה"ר ולא הוי כמו קרן בתר דאייעד אע"פ דמתכוין להזיק מדחשיב ליה גבי אחריני: רבי

רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר בִּזְמַן שֶׁהֵן בְּנֵי תַרְבּוּת אֵינָן מוּעָדִים. תֵּימָהּ דְּבְרֵישׁ פ"ק דְּסַנְהֶדְרִין (דף ב. ושם) תָּנֵן הָאֲרִי וְהַזָּאב וְהַדּוֹב כו' ר"א אוֹמֵר כָּל הַקּוֹדֵם לְהוֹרְגוֹ זָכָה וּמִפְּרֵשׁ ר' יוֹחָנָן בְּגֵמָ' (שם טו:) אע"פ שֶׁלֹּא הֵמִיתוּ דְּאִין לָהֶם תַּרְבּוּת וְאִין לָהֶם בְּעָלִים וְאוֹר"י דְּהָכָא גַּרְסִינָן ר' אֶלְעָזָר שֶׁהוּא אַחַר ר' מֵאִיר וְהָתָם גַּרְסִינָן ר' אֶלִיעֶזֶר שֶׁהוּא קוֹדֵם ר' עֲקִיבָא דְּקָתָנֵי בַּתְרֵיהּ ר' עֲקִיבָא אוֹמֵר מִידּוֹ אֲבַתִּי קָשֶׁה דְּהָתָנֵן וְהַנָּחָשׁ מוּעָד לְעוֹלָם אֵלִיבָּא דְב"ע וְהָתָם מְפָרֵשׁ רֵישׁ לָקִישׁ וְהוּא שֶׁהֵמִיתוּ אֲבָל לֹא הֵמִיתוּ לֹא קָסָבַר יֵשׁ לָהֶם תַּרְבּוּת וְיֵשׁ לָהֶם בְּעָלִים אֲפִי' אַנָּחָשׁ וְאוֹמֵר ר"ת דְּהָתָם בְּקִשּׁוּרִים בְּשַׁלְשֶׁלְאוֹת כְּגוֹן אֲרִי בְּגוּדְרְקִי שְׁלוֹ דְּבְעָנְן זֶה יֵשׁ לָהֶם תַּרְבּוּת וְאִין לָהֶם לְהָרְגָם אא"כ הֵמִיתוּ וְתַרְבּוּת דְּהָכָא הַיְינוּ שֶׁגִּדְּלָם בְּבֵיתוֹ וְעוֹד יֵשׁ לְחַלֵּק דְּזָקָא לְעִנְיָן זֶה יֵשׁ לָהֶם תַּרְבּוּת שֶׁאֵין לָהֶם לְהָרְגָם כָּל הַקּוֹדֵם אא"כ הֵמִיתוּ אֲבָל לְעִנְיָן אִם הַזִּיקוּ לְשַׁלֵּם נָזֵק שָׁלֵם אוֹ לֹא בְּהָא לֹא אַיְירֵי מִידֵי אִם חָשִׁיב תַּרְבּוּת שֶׁלָּהֶם תַּרְבּוּת:

וְהוּא דְּלֹא כָּרַע בְּמוֹדֵים. לְפִי שֶׁמְּצָנָה לְכָרוֹעַ וְכִי זְקִיף זְקִיף כְּחִוְיָא כִּדְאִשְׁכַּחְן בְּרֵב שֵׁשֶׁת בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת (דף יב: ושם) מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה וְנַעֲשֶׂה נָחָשׁ זֶהוּ עוֹנְשׁוֹ שֶׁגְּנַאי הוּא לוֹ בְּמִדָּה שֶׁנַּעֲשֶׂה נָחָשׁ: גְּלִיּוֹן. וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים מִשּׁוּם דְּאִמְרִינָן בְּמִדְרָשׁ שֵׁיֵּשׁ עָצָם בְּשִׂדְרוֹ שֶׁל אָדָם שֶׁמִּמֶּנּוּ נוֹצֵר לְעָתִיד לָבֹא וְאוֹתוֹ עָצָם חָזָק וְקָשֶׁה כָּל כַּךְ שֶׁאֵין הָאֵשׁ יְכוֹל לְשׁוֹרְפוֹ וְהַשְּׁתָא כְּשֶׁאוֹתוֹ עָצָם נַעֲשָׂה נָחָשׁ אֵינוֹ חַי לָעָתִיד לָבֹא וְאֵין סְבָרָא לוֹמַר שֶׁיְּהֵא עוֹנֶשׁ גָּדוֹל כָּל כַּךְ בְּשְׁבִיל עָוֹן זֶה דְּהָא כָּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא:

דָּרַס וְאָכַל: פֵּירוּשׁ שֶׁאוֹכֵל מְחַיִּים כִּדְאִמְרִינָן בְּפֶרֶק אֵלּוּ עוֹבְרִין (פסחים דף מט: ושם) מָה אֲרִי דּוֹרֵס וְאוֹכֵל וְאֵינוֹ מְמִתְּיוֹ עַד שֶׁיָּמוּת אַף עַם הָאָרֶץ כו':

וְהַתַּנְיָא וְכֵן חִיָּה. תֵּימָהּ וְלוֹקֶמֶהּ בְּזְאֵב דְּאוֹרְחֵיהּ לְטָרוֹף וְי"ל דְּחִיָּה סְתָם קָתָנֵי בֵּין בְּאֲרִי בֵּין בְּזְאֵב וְלֹא הֲוָה מָצֵי לְשַׁנּוּיֵי דִּכְרַבִּי טַרְפוֹן אַתְיָא דְּאָמַר (לעיל יד.) מְשׁוּנֶּה קָרֵן בְּחֲצַר הַנִּיזָּק נָזֵק שָׁלֵם מְשַׁלֵּם מִדְּקָתָנֵי לֵהּ גַּבֵּי תּוֹלְדָה דְּשֵׁן בְּדַמְסִיק:

כִּי תַּנְיָא מַתְנִיתָא בְּאֲרִי תַּרְבּוּת וְאַלִּיבָּא דְּר' אֶלְעָזָר. לֹא נָקֵט ר' אֶלְעָזָר לַאֲפוּקֵי רִבָּנָן אֶלָּא לְרִבּוּתָא נָקֵטֵיהּ וְה"ק דְּלֹא תֵּימָא מִשּׁוּם דְּאוֹרְחֵיהּ לְטָרוֹף מְשַׁלֵּמְת נ"ש דַּאֲפִילּוּ בְּאֲרִי תַּרְבּוּת אַלִּיבָּא דְּר' אֶלְעָזָר דְּוַדַּאי לֵאו אוֹרְחֵיהּ הוּא אֵיפָא לְאוֹקְמֵי דְּהַיְינוּ בְּדְאַיְיעֵד בְּדִמְפָרֵשׁ וְאָזִיל וּמַאוֹתוֹ הַטַּעַם שֶׁיִּתְחַיֵּב לָר' אֶלְעָזָר יִתְחַיֵּב לְרִבָּנָן וְעוֹד י"ל דְּדִוְקָא מוֹקֵי לֵהּ כְּרַבִּי אֶלְעָזָר מִשּׁוּם דְּחִיָּה סְתָם קָתָנֵי בֵּין בְּאֲרִי בֵּין בְּזְאֵב וּלְר' אֶלְעָזָר כֵּיוָן דְּהָווּ בְּנֵי תַּרְבּוּת לֹא אוֹרְחַיְיהוּ לְטָרוֹף וּמִיּרֵי תַּרְוַיְיהוּ בְּדְאַיְיעֵד אֲבָל לְרִבָּנָן דְּלֵאו בְּנֵי תַּרְבּוּת נִינְהוּ וְאוֹרְחֵיהּ דְּזְאֵב לְטָרוֹף כִּי לֹא אַיְיעֵד נַמִּי מְשַׁלֵּם נ"ש וְזֶהוּ דּוֹחֵק לְהַעֲמִיד הַבְּרַיְיתָא לְצַדְּדִים זְאֵב בְּלֹא אַיְיעֵד וַאֲרִי בְּאַיְיעֵד וְא"ת וּלְמַאי דְּס"ד הַשְּׁתָא דְּהַיְינוּ תּוֹלְדָה דְּקָרֵן אַמַּאי נָקֵט בְּבְרַיְיתָא שֶׁנִּכְנְסוּ בְּחֲצַר הַנִּיזָּק וְי"ל מִשּׁוּם זְאֵב וּלְר' דְּכֵיוָן דְּאַיְיעֵד חוֹזֵר לְקַדְמוּתוֹ וְהֲוֵי שֵׁן דְּפָטוּר בְּרה"ר: **שֶׁחִשְׁדּוּהוּ** בְּזוֹנָה. דְּיִרְמְיָה כֹּהֵן הֲוָה וְזוֹנָה אַסוּרָה לְכֹהֵן: **אֲפִילּוּ** בְּשָׁעָה שֶׁעוֹשִׂין צְדָקָה. וְל"ג יִשְׂרָאֵל דְּאַאנְשֵׁי עֲנָתוֹת קָאֵי:

לְפָנֶיךָ זוּ צְדָקָה. שֶׁנֶּאֱמַר וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ צִדְקֶךָ (ישעיה נח): **שֶׁהוֹשִׁיבוּ** יְשִׁיבָה עַל קִבְרוֹ. לְפִי שֶׁהִרְבָּה תּוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל כִּדְאִמְרִינָן בְּחֵלֶק (סנהדרין דף צד: ע"ש) שֶׁבְּדָקוּ מִדָּן עַד בְּאֵר שֶׁבַע וְלֹא מְצָאוּ אִישׁ וְאִשָּׁה תִּינוֹק וְתִינוֹקֶת שֶׁלֹּא הָיוּ בְּקִיאִים בְּטוּמְאָה וְטְהָרָה וְלֹא עַל קִבְרוֹ מַמָּשׁ אֶלָּא בְּרִחוּק אַרְבַּע אַמּוֹת דְּלֵיבָּא לוֹעֵג לָרָשׁ:

---

1 רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר אַף הַנָּחָשׁ וְהָא אֲנַן תְּנַן ר' אֶלְעָזָר
2 אוֹמֵר בִּזְמַן שֶׁהֵן בְּנֵי תַּרְבּוּת אֵינָן מוּעָדִים וְהַנָּחָשׁ מוּעָד
3 לְעוֹלָם תֵּנֵי נָחָשׁ אָמַר שְׁמוּאֵל אֲרִי בְּרה"ר דָּרַס וְאָכַל
4 פָּטוּר טָרַף וְאָכַל חַיָּב דָּרַס וְאָכַל פָּטוּר כֵּיוָן דְּאוֹרְחֵיהּ
5 לְמִידְרַס הֲוָה לֵיהּ כְּמוֹ שֶׁאָכְלָה פֵּירוֹת וְיָרְקוֹת דַּהֲוָה
6 לֵיהּ שֵׁן בְּרְשׁוּת הָרַבִּים וּפָטוּר טָרַף לַאו אוֹרְחֵיהּ הוּא
7 לְמֵימְרָא דְּטְרִיפָה לַאו אוֹרְחֵיהּ הוּא וְהָכְתִיב אֲרֵיֶה
8 טוֹרֵף בְּדֵי גּוֹרוֹתָיו בִּשְׁבִיל גּוֹרוֹתָיו וּמְחַנֵּק לִלְבְאוֹתָיו
9 בִּשְׁבִיל לְבְאוֹתָיו וַיְמַלֵּא טֶרֶף חוֹרָיו בִּשְׁבִיל חוֹרָיו
10 וּמְעוֹנוֹתָיו טְרֵיפָה בִּשְׁבִיל מְעוֹנוֹתָיו וְהָתְנָיָא וְכֵן חִיָּה
11 שֶׁנִּכְנְסָה לַחֲצַר הַנִּיזָּק טָרְפָה בְּהֵמָה וְאָכְלָה בָּשָׂר
12 מְשֻׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם הָכָא בְּמַאי עַסְקִינָן שֶׁטָּרְפָה לְהָנִיחַ
13 הָא אָכְלָה קָתָנֵי בְּשֶׁנִּמְלְכָה וְאָכְלָה מִנָּא יָדְעִינָן וְעוֹד
14 דִּשְׁמוּאֵל נַמִּי דִּלְמָא הָכֵי הוּא אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק
15 לְצַדְּדִין קָתָנֵי שֶׁטָּרְפָה לְהָנִיחַ אוֹ דָּרְסָה וְאָכְלָה
16 מְשֻׁלֶּמֶת נֵזֶק שָׁלֵם רַבִּינָא אָמַר כִּי קָאָמַר שְׁמוּאֵל בַּאֲרִי
17 תַּרְבּוּת וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר דְּאָמַר לַאו אוֹרְחֵיהּ אִי
18 הָכֵי אֲפִי' דָּרְסָה נַמִּי לִיחַיֵּב אֶלָּא דְּרַבִּינָא לַאו
19 אַשְׁמוּאֵל אִתְּמַר אֶלָּא אַמַּתְנִיתָא כִּי תָּנֵי מַתְנִיתָא בַּאֲרִי
20 תַּרְבּוּת וְאַלִּיבָּא דְּר' אֶלְעָזָר דְּאָמַר לַאו אוֹרְחֵיהּ א"ה
21 ח"נ בָּעֵי לְשָׁלוּמֵי דַּאֲיֵיעֵד א"ה מַאי הַאי דְּקָתָנֵי לֵהּ
22 גַּבֵּי תּוֹלְדָה דְּשֵׁן גַּבֵּי תּוֹלְדָה דְּקָרֵן בָּעֵי לְמֵיתְנֵייהּ
23 קַשְׁיָא: **מתני'** מַה בֵּין תַּם לְמוּעָד אֶלָּא שֶׁהַתַּם
24 מְשֻׁלָּם חֲצִי נֶזֶק מִגּוּפוֹ וּמוּעָד מְשֻׁלָּם נֶזֶק שָׁלֵם מִן
25 הָעֲלִיָּה: **גמ'** מַאי עֲלִיָּה אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּמַעוּלָּה
26 שֶׁנִּכְנְסָיוּ וְכֵן הוּא אוֹמֵר וַיִּשְׁכַּב חִזְקִיָּהוּ עִם אֲבוֹתָיו
27 וַיִּקְבְּרוּהוּ בְּמַעֲלֵה קִבְרֵי בְנֵי דָוִד וְאָמַר ר' אֶלְעָזָר
28 בְּמַעֲלֵה אֵצֶל מְעוּלִים שֶׁבַּמִּשְׁפָּחָה וּמַאן נִינְהוּ דָּוִד
29 וּשְׁלֹמֹה וַיִּקְבְּרוּהוּ בְּקִבְרוֹתָיו אֲשֶׁר כָּרָה לוֹ בְּעִיר דָּוִד
30 וַיִּשְׁכִּיבוּהוּ בְּמִשְׁכָּב אֲשֶׁר מִלֵּא בְּשָׂמִים וּזְנִים מַאי
31 בְּשָׂמִים וּזְנִים רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר זֵינֵי זֵינֵי ר' שְׁמוּאֵל בַּר
32 נַחְמָנִי אָמַר בְּשָׂמִים שֶׁכָּל הַמְּרִיחַ בָּהֶן בָּא לִידֵי זִימָה:
33 כִּי כָּרוּ שׁוּחָה לְלָכְדֵנִי וּפַחִים טָמְנוּ לְרַגְלָי רַבִּי אֶלְעָזָר
34 אָמַר שֶׁחִשְׁדּוּהוּ מִזּוֹנָה ר' שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר
35 שֶׁחִשְׁדּוּהוּ מֵאֵשֶׁת אִישׁ בְּשִׁלְמָא לְמ"ד שֶׁחִשְׁדּוּהוּ מִזּוֹנָה הַיְינוּ דִּכְתִיב כִּי שׁוּחָה עֲמוּקָה זוֹנָה
36 אֶלָּא לְמ"ד שֶׁחִשְׁדּוּהוּ מֵאֵשֶׁת אִישׁ מַאי שׁוּחָה אָטוּ אֵשֶׁת אִישׁ מִי נַפְקָא מִכְּלַל זוֹנָה בְּשִׁלְמָא
37 לְמ"ד שֶׁחִשְׁדּוּהוּ מֵאֵשֶׁת אִישׁ הַיְינוּ דִּכְתִיב וְאַתָּה ה' יָדַעְתָּ אֶת כָּל עֲצָתָם עָלַי לַמָּוֶת אֶלָּא לְמַאן
38 דְּאָמַר שֶׁחִשְׁדּוּהוּ מִזּוֹנָה מַאי לַמָּוֶת שֶׁהִשְׁלִיכוּהוּ לְבֵאר טִיט דְּרַשׁ רָבָא מַאי דִּכְתִיב יִהְיוּ מוּכְשָׁלִים
39 לְפָנֶיךָ בְּעֵת אַפְּךָ עֲשֵׂה בָהֶם אָמַר יִרְמְיָה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אֲפִילּוּ בְּשָׁעָה
40 שֶׁעוֹשִׂין צְדָקָה הַכְּשִׁילֵם בִּבְנֵי אָדָם שֶׁאֵינָן מְהוּגָּנִים כְּדֵי שֶׁלֹּא יְקַבְּלוּ עֲלֵיהֶן שָׂכָר: וְכָבוֹד עָשׂוּ
41 לוֹ בְּמוֹתוֹ מְלַמֵּד שֶׁהוֹשִׁיבוּ יְשִׁיבָה עַל קִבְרוֹ פְּלִיגֵי בָּהּ ר' נָתָן וְרַבָּנָן חַד אָמַר שְׁלֹשָׁה
חד
שלשים

רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר אַף הַנָּחָשׁ מועד מתחילתו: לשון 'אף' משמע שמוסיף נחש על שאר החיות, ומוכח שגם הם מועדים מתחילתם, ועל כן מקשה הגמרא, **וְהָא אֲנַן תְּנַן** במשנתינו, **רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, בִּזְמַן שֶׁהֵן** [–החיות המנויות במשנה] **בְּנֵי תַּרְבּוּת** – גדלים בבית אדם ומלמדם שלא יזיקו, **אֵינָן מוּעָדִין, וְהַנָּחָשׁ מוּעָד לְעוֹלָם** ואי אפשר להרגילו שלא להזיק. הרי שלרבי אלעזר אין שאר החיות מועדים מתחילתן. מתרצת הגמרא: **תָּנֵי** – יש לגרוס בברייתא 'רבי אלעזר אומר **נָחָשׁ**', ולא 'אף הנחש'. וכדבריו במשנה שרק הנחש מועד תמיד מתחילתו.

נידון בענין נזקי ארי: **אָמַר שְׁמוּאֵל, אֲרִי** שאכל בהמה **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים,** אם **דָּרַס** – נעץ בה צפרניו **וְמִיד אָכַל** אותה בעודה בחיים, **פָּטוּר,** אך אם **טָרַף** – המתין עד שתמות **וְאַחַר כָּךְ אָכַל** את בשרה, **חַיָּיב.** ומבארת הגמרא: **דָּרַס וְאָכַל פָּטוּר, כֵּיוָן דְּאוֹרְחֵיהּ לְמִידְרַס** ולאכול מיד ואינו ממתין שתמות, **הֲוָה לֵיהּ** – הרי הוא **כְּמוֹ** בהמה **שֶׁאֲכָלָהּ פֵּירוֹת וִירָקוֹת דַּהֲוָה לֵיהּ שֵׁן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וּפָטוּר.** אבל **טָרַף** – המתין עד שתמות ואחר כך אכל, **לַאו אוֹרְחֵיהּ הוּא** – אין זה דרכו וקרן הוא וחייב אף ברשות הרבים.

הגמרא מקשה על דברי שמואל: **לְמִימְרָא** – זאת אומרת **דְּטַרְיְפָה לַאו אוֹרְחֵיהּ הוּא, וְהָכְתִיב** (נחום ב יג) **'אַרְיֵה טֹרֵף בְּדֵי גֹרוֹתָיו',** הרי שדרכו לטרוף. מתרצת הגמרא: אכן **בִּשְׁבִיל גֹּרוֹתָיו** דרכו לטרוף ולהצניע, אבל לעצמו דורס ואוכל בעודם חיים. מקשה הגמרא: הרי בהמשך נאמר **'וּמַחֲנַק לְלִבְאֹתָיו'** – חונק והורג את הטרף כדי לספק אוכל ללבאותיו. מתרצת הגמרא: אכן **בִּשְׁבִיל לְבָאוֹתָיו** דרכו בכך, אבל לעצמו דורס ואוכל מיד. שוב מקשה הגמרא: והרי בהמשך נאמר **'וַיְמַלֵּא טֶרֶף חֹרָיו'** – ממלא את החורים שהוא ישב בהם בטרפות, הרי שדרכו לטרוף אף לעצמו. מתרצת הגמרא: אכן דרכו להרוג **בִּשְׁבִיל** להצניע **בְּחֹרָיו** ולאכול לאחר זמן, אך כשרוצה לאכול מיד אינו ממתין עד שימות. מקשה הגמרא מסוף הפסוק **'וּמְעֹנוֹתָיו טֶרֶפָה'** – ממלא את מקום דירתו בטריפות, ומתרצת, **בִּשְׁבִיל מְעוֹנוֹתָיו** דרכו בכך, אך כשרוצה לאכול מיד אינו ממתין עד שימות.

הגמרא מקשה על שמואל מברייתא: **וְהַתַּנְיָא, וְכֵן חַיָּה שֶׁנִּכְנְסָה לַחֲצַר הַנִּיזָּק טָרְפָה** [–הרגה] **בְּהֵמָה וְאָכְלָה** את **הַבָּשָׂר, מְשַׁלֵּם** בעליה **נֵזֶק שָׁלֵם,** כדין שן בחצר הניזק. ומכך שהברייתא לא חילקה בין סוגי החיות משמע שגם ארי בכלל זה, והלא לפי שמואל אין דרך ארי לטרוף וקרן הוא, ומדוע משלם נזק שלם. מתרצת הגמרא: **הָכָא בְּמַאי עַסְקִינָן** – הברייתא עוסקת באופן **שֶׁטָּרְפָה** כדי **לְהָנִיחַ** ולא לאכול מיד. מקשה הגמרא: **הָא** 'טרפה **וְאָכְלָה' קָתָנֵי,** ומשמע שאכלה מיד ולא טרפה להניח. מתרצת הגמרא: מדובר **בְּשֶׁנִּמְלְכָה וְאָכְלָה** – שאמנם בשעה שטרפה היה בכוונתה להניח כדרכה אלא שאחר כך התחרטה ואכלה מיד. שואלת הגמרא: **מְנָא יָדְעִינָן** – כיצד אנו יודעים שבשעת מעשה היתה כוונתה לאכול מיד. **וְעוֹד** קשה, **דִּשְׁמוּאֵל נַמִּי** – גם בדינו של שמואל בארי ברשות הרבים שטרף ואכל שמשלם חצי נזק, **דִּלְמָא הָכֵי הוּא** – שמא היתה כוונת הארי להניח ולאכול אחר כך ותולדה של שן הוא אלא שנמלך ואכל מיד, ומדוע חייבו שמואל ברשות הרבים.

הגמרא מתרצת באופן אחר: **אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק,** הברייתא לא עוסקת במקרה אחד שטרפה בהמה ואכלה את הבשר, אלא **לְצַדְדִין קָתָנֵי** – הברייתא שונה כאן שני אופנים של נזקי שן, דהיינו או **שֶׁטָּרְפָה** – שהרגה בהמה כדי **לְהָנִיחַ** ולאכול אחר כך, **אוֹ שֶׁדָּרְסָה וְאָכְלָה** מיד בלי להרוג את הטרף, ובשני מקרים אלו **מְשַׁלֶּמֶת נֵזֶק שָׁלֵם,** אבל לטרוף ולאכול מיד אין זה דרכה ומשלמת רק חצי נזק.

ישוב נוסף: **רָבִינָא אָמַר,** לעולם דרך ארי לטרוף, **וּכְּדַאמַר שְׁמוּאֵל** שאין דרכו לטרוף, דוקא **בַּאֲרִי תִּרְבּוּת** – שגדל בבית אדם ומלומד הוא שלא להזיק, **וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר דְּאָמַר** במשנתינו שבן תרבות **לַאו אוֹרְחֵיהּ** – אין דרכו להזיק וקרן הוא, והברייתא דיברה בחיה שאינה בת תרבות שמועדת היא מתחילתה ולכן חייבת נזק שלם.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי, אֲפִילּוּ** אם **דָּרְסָה** ואכלה מבלי להרוג **נַמִּי לִיחַיֵּיב** ברשות הרבים, שהרי ארי תרבות לפי רבי אלעזר אין דרכו כלל להזיק ודינו כקרן החייבת ברשות הרבים, ומדוע אמר שמואל שדרס ואכל פטור ברשות הרבים.

הגמרא מעמידה את דברי רבינא באופן אחר: **אֶלָּא דְּרָבִינָא** – דברי רבינא שהעמיד כרבי אלעזר **לַאו אַשְׁמוּאֵל אִתְּמַר** – לא נאמרו על דינו של שמואל **אֶלָּא אַמַּתְנִיתָא** – על הברייתא, וכך אמר רבינא, **כִּי תָּנֵי מַתְנִיתָא** – מה ששנינו בברייתא שטרפה ואכלה בחצר הניזק משלם נזק שלם, אין החיוב מדין שן אלא מדין קרן, שכן הברייתא דיברה גם **בַּאֲרִי** בן **תִּרְבּוּת וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר דְּאָמַר** שבן תרבות **לַאו אוֹרְחֵיהּ** – אין דרכו להזיק ואי אפשר לחייבו מדין שן. ומיד תמהה הגמרא, **אִי הָכִי** שחיובו מדין קרן **חֲצִי נֵזֶק בְּעֵי לְשַׁלּוּמֵי,** והרי בברייתא הדין הוא שמשלם נזק שלם. ומיישבת הגמרא שהברייתא דיברה באופן **דְּאַיְיעַד** – שעשה זאת שלש פעמים ונעשה מועד ועל כן משלם נזק שלם.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי, מַאי הַאי דְּקָתָנֵי לָהּ נַבֵּי תּוֹלְדָה דְּשֵׁן** – מדוע הברייתא כתבה דין זה אצל תולדות של שן, הלא **נַבֵּי תּוֹלְדָה דְּקֶרֶן בָּעֵי לְמִיתְנְיֵיהּ** – היה צריך לשנות דין זה אצל תולדות של קרן. מסיימת הגמרא: **קַשְׁיָא** – אכן קשה על דברי רבינא:

משנה

מַה ההבדל **בֵּין** שור **תָּם לְמוּעָד, אֶלָּא שֶׁהַתָּם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֵזֶק,** והתשלום הוא **מִגּוּפוֹ** של השור המזיק, ואם אינו שוה כדי מחצית הנזק, הניזק מפסיד, **וּמוּעָד מְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם** גם אם השור המזיק אינו שוה כדי כל הנזק, והתשלום הוא **מִן הָעֲלִיָּיה:**

גמרא

מבררת הגמרא: **מַאי** – מהו תשלום מן **הָעֲלִיָּיה. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר,** הכוונה שעל המזיק לשלם את הנזק **בְּמִעוּלָּה שֶׁבְּנִכְסָיו** – מהקרקע המשובחת שבנכסיו. ומביאה הגמרא ראיה מפסוק שלשון 'עליה' הכוונה למעולה: **וְכֵן הוּא אוֹמֵר** (דברי הימים ב' לב לג) **'וַיִּשְׁכַּב יְחִזְקִיָּהוּ עִם אֲבֹתָיו וַיִּקְבְּרֻהוּ בְּמַעֲלֵה קִבְרֵי בְנֵי דָוִיד', וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר,** מה שנאמר **'בְּמַעֲלֵה'** היינו שקברוהו **אֵצֶל** קברי **הַמְּעוּלִּים שֶׁבַּמִּשְׁפָּחָה, וּמַאן נִינְהוּ** – ומי הם, **דָּוִד** המלך **וּבָנוֹ וּשְׁלֹמֹה.**

הסבר נוסף של רבי אלעזר על פסוק העוסק בקבורת מלכים: נאמר בקבורת אסא מלך יהודה (שם טז יד): **'וַיִּקְבְּרֻהוּ בְּקִבְרֹתָיו אֲשֶׁר כָּרָה לוֹ בְּעִיר דָּוִיד וַיַּשְׁכִּיבֻהוּ בַּמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר מִלֵּא בְשָׂמִים וּזְנִים'.** מבררת הגמרא: **מַאי** – מהו **'בְּשָׂמִים וּזְנִים'. רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר זִינֵי זִינֵי** – מינים מינים, כלומר מינים רבים של בשמים. **רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר בְּשָׂמִים שֶׁכָּל הַמַּרִיחַ בָּהֶן בָּא לִידֵי זִימָה.**

פסוק נוסף שנחלקו בפירושו אמוראים אלו: ירמיה הנביא התפלל לה' שיעניש את העם שמסרבים לשמוע לנבואות התוכחה ומבקשים להרע לו, ואמר (ירמיה יח כב) **'כִּי כָרוּ שׁוּחָה לְלָכְדֵנִי וּפַחִים טָמְנוּ לְרַגְלָי'.** ונחלקו בפירוש 'כרו שוחה ללכדני', **רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר שֶׁחִשְׁדּוּהוּ מִזּוֹנָה** – שבא על זונה פנויה. **רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר, שֶׁחִשְׁדּוּהוּ מֵאֵשֶׁת אִישׁ** – שבא על אשת איש.

מקשה הגמרא: **בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר** – מובן הדבר לדעת הסובר **שֶׁחִשְׁדּוּהוּ מִזּוֹנָה,** משום שמצינו שהפסוק מדמה זונה לשוחה עמוקה, **הַיְינוּ דִּכְתִיב** (משלי כג כז) **'כִּי שׁוּחָה עֲמֻקָּה זוֹנָה',** ומובן שירמיה רמז דבר זה בתיבת 'שוחה', **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר שֶׁחִשְׁדּוּהוּ מֵאֵשֶׁת אִישׁ, מַאי שׁוּחָה** – מדוע דימה ירמיה אשת איש ל'שוחה'. מתרצת הגמרא: **אִטּוּ** – **וכי אֵשֶׁת אִישׁ** שזינתה **מִי נִפְקָא** – וכי יוצאת היא **מִכְּלָל זוֹנָה,** כלומר השוחה שדיבר עליה ירמיה הכוונה לזונות של אשת איש.

מקשה הגמרא: **בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר שֶׁחִשְׁדּוּהוּ מֵאֵשֶׁת אִישׁ, הַיְינוּ דִּכְתִיב** שם בהמשך תפילת ירמיה (ירמיה יח כג) **'וְאַתָּה ה' יָדַעְתָּ אֶת**

המשך בעמוד קט

וְחַד אָמַר שִׁבְעָה ימים **וְאָמְרֵי לָהּ** – ויש אומרים **שְׁלֹשִׁים** יום.

תָּנוּ רַבָּנָן, נאמר (דברי הימים ב׳ לב לג) **'וְכָבוֹד עָשׂוּ לוֹ בְּמוֹתוֹ',** ומבארת הברייתא, **זֶה חִזְקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה שֶׁיָּצְאוּ לְפָנָיו** – לפני מיטתו **שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה אֶלֶף חֲלוּצֵי כַתָּף** – קרועי בגדים עד שנראה כתפיהם, **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אָמַר לוֹ רַבִּי נְחֶמְיָה, וַהֲלֹא לִפְנֵי אַחְאָב עָשׂוּ כֵּן** ואין זה כבוד מיוחד לחזקיה. **אֶלָּא** אמר רבי נחמיה, **שֶׁהֵנִיחוּ סֵפֶר תּוֹרָה עַל מִטָּתוֹ וְאָמְרוּ קַיִּים זֶה** – חזקיה **מַה שֶּׁכָּתוּב בְּזֶה** – בתורה.

מקשה הגמרא: **וְהָאִידְּנָא נַמִּי עָבְדִינָן הָכִי** – והרי גם עכשיו בזמנינו עושים כן, שמוציאים ספר תורה לפני מיטתו של אדם גדול, ובמה מיוחד הכבוד שעשו לחזקיה. מתרצת הגמרא: **אַפּוּקֵי מַפְקִינָן** – אמנם מוציאים אנו ספר תורה בהלוויתו של אדם גדול, אבל **אַנּוּחֵי לָא מַנְּחִינָן** – אין מניחים אותו על מיטתו, ורק אצל חזקיה הניחו על המטה. **וְאִיבְּעִית אֵימָא, אַנּוּחֵי נַמִּי מַנְּחִינָן** – גם מניחים בזמנינו את הספר על מיטת אדם גדול, אבל **'קַיִּים** זה מה שכתוב בזה' **לָא אַמְרִינָן,** ורק על חזקיה אמרו כן.

הגמרא מביאה תירוץ אחר: **אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה, הֲוָה אָזִילְנָא בַּהֲדֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן** – הייתי מהלך עם רבי יוחנן כדי **לְמִשְׁאַל שְׁמַעְתָּא** – לשאול ממנו הלכות. פעם אחת **כִּי הֲוָה עָיֵיל** – כאשר היה נכנס רבי יוחנן **לְבֵית הַכִּסֵּא** ויצא **וַהֲוָה בְּעִינָא מִינֵּיהּ מִלְּתָא** – ושאלתי אותו את פירוש שמועה זו **לָא פָּשִׁיט לָן** – לא ענה לי **עַד דְּמָשֵׁי יָדֵיהּ** – עד שרחץ ידיו **וּמַנַּח תְּפִילִין וּמְבָרֵךְ** ברכת התפילין, **וַהֲדַר אָמַר לָן** – ואחר כך אמר לי שבזמנינו **אֲפִילּוּ קַיִּים אַמְרִינָן** בהלוויתו של אדם גדול, אך **לִימֵּד** לאחרים שהוא חשוב מ'קיים' **לָא אַמְרִינָן,** ורק על חזקיה אמרו שאף לימד לאחרים.

הגמרא מקשה על העולה מתשובתו של רבי יוחנן שללמד תורה לאחרים הוא מעלה יותר מקיום המצוות. מקשה הגמרא: **וְהָאָמַר מַר** בברייתא, **גָּדוֹל לִמּוּד תּוֹרָה שֶׁהַלִּמּוּד מֵבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה,** ומאחר שחשיבות הלימוד הוא משום שמביא לידי מעשה נמצא שהמעשה דהיינו קיום המצוות שהוא תכלית הלימוד, חשוב יותר מהלימוד. מתרצת הגמרא: **לָא קַשְׁיָא, הָא לְמִיגְמַר** – כאשר לומד לעצמו, תכלית לימודו היא המעשה ולכן המעשה חשוב יותר, **הָא לְאַגְמוּרֵי** – אבל ללמד לאחרים חשוב יותר מקיום המצוות, כיון שבזה מביא את הרבים לידי מעשה.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי, מַאי דִּכְתִיב – מה שכתוב (ישעיה לב כ) **'אַשְׁרֵיכֶם זֹרְעֵי עַל כָּל מָיִם מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר',** מלמד שכָּל **הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּבִגְמִילוּת חֲסָדִים, זוֹכֶה לְנַחֲלַת שְׁנֵי שְׁבָטִים** – יוסף ויששכר שנמשלו לשור וחמור. ומפרש רבי יוחנן, גמילות חסדים מרומז במה **שֶׁנֶּאֱמַר 'אַשְׁרֵיכֶם זֹרְעֵי',** ואין **זְרִיעָה אֶלָּא צְדָקָה,** שֶׁנֶּאֱמַר (הושע י יב) **'זִרְעוּ לָכֶם לִצְדָקָה וְקִצְרוּ לְפִי חֶסֶד',** ומה שנאמר 'על כל מים' מרמז על עסק התורה, לפי שאין **מַיִם אֶלָּא תּוֹרָה** שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נה א) **'הוֹי כָּל צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם'** דהיינו לתורה, **וְזוֹכֶה לְנַחֲלַת שְׁנֵי שְׁבָטִים,** היינו שזוֹכֶה **לְכִילָה** – לחֵן **כְּיוֹסֵף, דִּכְתִיב** בברכת יעקב (בראשית מט כב) **'בֵּן פֹּרָת** – בן חן **יוֹסֵף** וגו' **בָּנוֹת צָעֲדָה עָלֵי שׁוּר** – שבנות מצרים היו צועדות על החומה כדי להסתכל ביופיו. **וְזוֹכֶה לְנַחֲלַת יִשָּׂשכָר** שהיא עושר ונכסים, **דִּכְתִיב** (בראשית מט יד) **'יִשָּׂשכָר חֲמֹר גָּרֶם'.**

הגמרא מביאה גירסא אחרת לשכר שהוא זוכה: **אִית דְּאָמְרֵי, אוֹיְבָיו נוֹפְלִין לְפָנָיו כְּפִי** שנפלו לפני שבט **יוֹסֵף, דִּכְתִיב** בברכת משה לשבט יוסף (דברים לג יז) **'בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ וְקַרְנֵי רְאֵם קַרְנָיו בָּהֶם עַמִּים יְנַגַּח יַחְדָּו אַפְסֵי אָרֶץ'** – בקרניו ינגח וישמיד את כל האויבים עד קצות הארץ, **וְזוֹכֶה לְבִינָה** [–להיות מבין דבר מתוך דבר] **כְּיִשָּׂשכָר, דִּכְתִיב** (דברי הימים א׳ יב לג) **'וּמִבְּנֵי יִשָּׂשכָר יוֹדְעֵי בִינָה לָעִתִּים לָדַעַת מַה יַּעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל':**

הדרן עלך ארבעה אבות:

נתבאר בדברי המשנה לעיל (טו:), שישנם חמשה סוגי מזיקים שהינם מועדים לשלם נזק שלם: שן, רגל, קרן לאחר שנגח בה השור שלש פעמים, קרן ברשות הניזק לדעת רבי טרפון, ואדם המזיק. בפרק זה יתבארו הדינים של כל אחד מחמשת המועדים הללו. המשנה הראשונה פותחת בדיני הרגל.

משנה

כֵּיצַד הָרֶגֶל מוּעֶדֶת – לאיזה ענין נידונית הרגל כמועדת, **לְשַׁבֵּר בְּדֶרֶךְ הִלּוּכָהּ** – שאם משברת ברגליה בתוך כדי הילוכה, הרי היא מועדת לשלם נזק שלם.

הַבְּהֵמָה מוּעֶדֶת לְהַלֵּךְ כְּדַרְכָּהּ וּלְשַׁבֵּר – שאם שיברה בדרך הילוכה הרי היא מועדת לשלם נזק שלם.

המשנה מונה שני אופנים שהבהמה מזיקה ברגליה, ואף על פי כן אינה משלמת אלא חצי נזק:

הָיְתָה הבהמה **מְבַעֶטֶת** בכלים, **אוֹ שֶׁהָיוּ צְרוֹרוֹת מְנַתְּזִין מִתַּחַת רַגְלֶיהָ** – שהלכה כדרכה על גבי אבנים וניתזו מתחת רגליה **וְעַל יְדֵי כַּךְ שִׁבְרָה אֶת הַכֵּלִים,** בשני אופנים אלו בעל הבהמה **מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק** בלבד.

ובטעם הדבר יש חילוק בין שני האופנים. באופן הראשון אינה משלמת משום 'רגל' אלא משום 'קרן', ואף שהזיקה ברגליה, מכל מקום מאחר שאין דרכה לבעוט שינוי הוא, ותולדת קרן, ולפיכך אין הבעלים משלם אלא חצי נזק כדין קרן. אמנם באופן השני שהתיזה צרורות, היה זה כשהלכה כדרכה, ותולדת רגל הוא, ומכל מקום הלכה היא למשה מסיני שאם לא הזיקה הבהמה בגופה אלא בדבר הניתז מכוחה, אין הבעלים משלמים אלא חצי נזק.

ולפיכך, בהמה שדָּרְסָה **עַל הַכְּלִי וּשְׁבָרַתּוּ, וְנָפַל** שבר ממנו **עַל כְּלִי** אחר **וּשְׁבָרוֹ,** הדין הוא **שֶׁעַל הַכְּלִי הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם** הבעלים **נֶזֶק שָׁלֵם,** שהרי שברתו ברגליה ממש, **וְעַל הַכְּלִי הָאַחֲרוֹן מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק,** מאחר שלא שברתו בגופה אלא מכוחה נשבר.

מוסיפה המשנה, שדין זה שהרגל מועדת היא אינו רק בבהמה, אלא אף **הַתַּרְנְגוֹלִין מוּעָדִין לְהַלֵּךְ כְּדַרְכָּן וּלְשַׁבֵּר** בדרך הילוכן, ומשלמים הבעלים נזק שלם.

אך אם **הָיָה דְּלִיל** – חפץ כלשהו, **קָשׁוּר בְּרַגְלָיו** של התרנגול, וזרק התרנגול חפץ זה על הכלים ונשברו, **אוֹ שֶׁהָיָה** התרנגול **מְהַדֵּם** – מרקד, ועל ידי כך היה מתיז צרורות **וּמְשַׁבֵּר אֶת הַכֵּלִים, מְשַׁלֵּם** בעל התרנגול **חֲצִי נֶזֶק,** מאחר שלא שברם התרנגול בגופו, אלא מכוחו נשברו:

אגרות קודש

ב"ה, א' סיון, תשי"ב

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על שאלתו אם הסכום שהפרישו הוא וזוגתו שיחיו לצדקה, אפשר לקנות בהם ספרים או ליתנם לאיזה קופה של צדקה:

המשך בעמוד הבא

רש"י

וְחַד אָמַר שִׁבְעָה. יְמִים: זֶה חִזְקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה. לִישְׁנָא דְּשׁ"ס הוּא וְלֹא לְאִשְׁמוּעִינָן דְּזֶהוּ חִזְקִיָּה דְּהַאי קְרָא בְּחִזְקִיָּה כְּתִיב אֶלָּא אַגַּב אוֹרְחֵיהּ דְּמִפְרַשׁ מֵאי כְּבוֹד עָשׂוּ לוֹ בְּמוֹתוֹ נְקִיט וְאָמַר הָכִי: חֲלוּצֵי כְּתָף. כְּמוֹ וְחָלְצָה נַעֲלוֹ (דברים כה) שֶׁקָּרְעוּ בִּגְדֵיהֶם עַד שֶׁנִּרְאוּ כִּתְפֵיהֶם: וְהָאִידְּנָא מַפְקִינָן. סֵפֶר תּוֹרָה קַמֵּי גַּבְרָא רַבָּה: אֲנוּחֵי. עַל מִטָּתוֹ לֹא מַנְּחִינָן: כִּי הֲוָה עַיֵּיל לְבֵית הַכִּסֵּא. כְּלוֹמַר דִּימְנָא חָדָא כִּי הֲוָה עַיֵּיל לְבֵית הַכִּסֵּא אָמַר לָן הָכִי קַיְּים אַמְרִינָן לִימַּד לֹא אַמְרִינָן וְלִימַּד אָמְרוּ לְחִזְקִיָּה וְהָאִידְּנָא לֹא מִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ דְּחִזְקִיָּה דִּלִימַּד עָדִיף מִקַּיְּים: מֵכִּיא לִידֵי מַעֲשֶׂה. אַלְמָא מַעֲשֶׂה עָדִיף: לִמֵּינְמוֹ. לְעִצְמוֹ מַעֲשֶׂה עָדִיף אֲבָל לְאַגְּמוּרֵי לְאַחֲרִינִי עָדִיף מִמַּעֲשֶׂה הִלְכָּךְ לִימַּד לא אַמְרִינָן: הַיְינוּ צְדָקָה וְחֶסֶד כִּדְמְפָרֵשׁ לְקַמֵּיהּ: זוֹרְעֵי. שְׁנֵי שִׁבְטִים. דְּהָכִי מִשְׁמַע רִגְלֵיכֶם יִשּׂוֹלְחוּ בְּנַחֲלַת הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר יוֹסֵף וְיִשָּׂשכָר: בְּנוֹת צְעָדָה עָלַי שׁוּר. הַיְינוּ כִּילָה: חֲמוֹר גֶּרֶם. מִתְרַגְּמָא עַתִּיר בְּנֵיכְסִין: יוֹסֵף אִיקְרֵי שׁוֹר בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ (דברים לג):

הַדְרָן עֲלָךְ אַרְבָּעָה אָבוֹת

כֵּיצַד הֶרֶגֶל מוּעֶדֶת. כְּלוֹמַר בְּמָה הֶרְגֵּל מוּעֶדֶת: לְשַׁבֵּר בְּדֶרֶךְ הִלּוּכָהּ. כְּלוֹמַר בְּכָךְ הִיא מוּעֶדֶת שֶׁמִּשְׁתַּבֶּרֶת דֶּרֶךְ הִלּוּכָהּ: הַבְּהֵמָה מוּעֶדֶת כו'. קָפְרִיךְ בְּגַמָּ' הַיְינוּ רֶגֶל הַיְינוּ בְּהֵמָה הָא תָּנָא לֵיהּ לְשַׁבֵּר דֶּרֶךְ הִלּוּכָהּ: הָיְתָה מְבַעֶטֶת. שִׁינּוּי הוּא זֶה וְתוֹלָדָה דְּקָרֵן חֲצִי נֶזֶק וְתוּ לֹא: אוֹ שֶׁהָיוּ צְרוֹרוֹת מְנַתְּזִין כו'. אע"ג דְּלֵאו שִׁינּוּי הוּא אֶלָּא אוֹרְחֵיהּ הוּא אפ"ה ח"נ וְתוּ לֹא דְּהִלְכְתָא גְּמִירֵי לְהוּ וּבְרֵשׁוּת הַנִּזָּק קָאָמַר דְּבְרֵה"ר פָּטוּר כְּדַאוֹקִימְנָא בְּרֵישׁ פ"ק (דף ג:) דְּצְרוֹרוֹת תּוֹלְדָה דְּרֶגֶל לְפוֹטְרוֹ בְּר"ה; וְנָפַל עַל כֵּלִי. אַחֵר: רִאשׁוֹן. נִזְקֵי רֶגֶל הֵן וּמִשְׁלֶמֶת כּוּלָּהּ וְאַחֲרוֹן ע"י צְרוֹרוֹת נִשְׁבַּר הִלְכָּךְ חֲצִי נֶזֶק: דְּלִיל קָשׁוּר בְּרִגְלוֹ. כָּל דָּבָר הַנִּקְשָׁר בְּרֶגֶל הַתַּרְנְגוֹל קָרֵי דְּלִיל וְאִית דְּגִרְסִי דְּלִי: מְהַדֵּם. מְרַקֵּד: מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. דְּדְּלִיל הַיְינוּ צְרוֹרוֹת כְּדִמְפָרֵשׁ בְּגַמָּ' דְּאַדְּיֵיהּ אַדּוּיֵי הִידּוּס נַמִּי כְּגוֹן שֶׁהִתִּיז וְהִצְרוֹרוֹת שִׁבְּרוּ אֶת הַכֵּלִים: גמ'

וְחַד אָמַר שִׁבְעָה וְאַמְרִי לָהּ שְׁלֹשִׁים ת"ר וְכָבוֹד עָשׂוּ לוֹ בְּמוֹתוֹ זֶה חִזְקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה שֶׁיָּצְאוּ לְפָנָיו שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה אֶלֶף חֲלוּצֵי כָּתֵף דִּבְרֵי ר' יְהוּדָה א"ל ר' נְחֶמְיָה וַהֲלֹא לִפְנֵי אַחְאָב עָשׂוּ כֵּן אֶלָּא שֶׁהִנִּיחוּ ס"ת עַל מִטָּתוֹ וְאָמְרוּ קַיֵּים זֶה מַה שֶּׁכָּתוּב בְּזֶה וְהָאידְּנָא נַמִּי עַבְדִּינָן הָכִי אַפּוּקֵי מַפְקִינָן אֲנוּחֵי לֹא מַנְּחִינָן וְאִיבָּעֵית אֵימָא אֲנוּחֵי נַמִּי מַנְּחִינָן קַיֵּים לֹא אַמְרִינָן אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה הֲוָה אָזִילְנָא בַּהֲדֵיהּ דְּר' יוֹחָנָן לְמִשְׁאַל שְׁמַעְתָּא כִּי הֲוָה עַיֵּיל לְבֵית הַכִּסֵּא וַהֲוָה בְּעֵינָא מִינֵּיהּ מִלְּתָא לֹא פָּשִׁיט לָן עַד דְּמָשֵׁי יְדֵיהּ וּמְנַח תְּפִילִּין וּמְבָרֵךְ וְהָדַר אָמַר לָן אֲפִילּוּ קַיֵּים אַמְרִינָן לִימַּד לֹא אַמְרִינָן וְהָאָמַר מַר גָּדוֹל לִמּוּד תּוֹרָה שֶׁהִלְמוּד מֵבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה ל"ק הָא לְמִיגְמַר הָא לְאַגְּמוּרֵי א"ר יוֹחָנָן מִשּׁוּם ר"ש בֶּן יוֹחַאי מַאי דִּכְתִיב אַשְׁרֵיכֶם זוֹרְעֵי עַל כָּל מָיִם מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּבִגְמִילוּת חֲסָדִים זוֹכֶה לְנַחֲלַת שְׁנֵי שְׁבָטִים שֶׁנֶּאֱמַר אַשְׁרֵיכֶם זוֹרְעֵי וְאֵין זְרִיעָה אֶלָּא צְדָקָה שֶׁנֶּאֱמַר זְרוּעוּ לָכֶם לִצְדָקָה וְקִצְרוּ לְפִי חֶסֶד וְאֵין מַיִם אֶלָּא תּוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר הוֹי כָּל צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם וְזוֹכֶה לְנַחֲלַת שְׁנֵי שְׁבָטִים זוֹכֶה לְכִילָה כְּיוֹסֵף דִּכְתִיב בֵּן פּוֹרָת יוֹסֵף בְּנוֹת צָעֲדָה עָלַי שׁוּר וְזוֹכֶה לְנַחֲלַת יִשָּׂשכָר דִּכְתִיב יִשָּׂשכָר חֲמוֹר גֶּרֶם אית דְּאַמְרֵי אוֹיְבָיו נוֹפְלִין לְפָנָיו כְּיוֹסֵף דִּכְתִיב בָּהֶם עַמִּים יְנַגֵּח יַחְדָּו אַפְסֵי אָרֶץ וְזוֹכֶה לְבִינָה כְּיִשָּׂשכָר דִּכְתִיב וּמִבְּנֵי יִשָּׂשכָר יוֹדְעֵי בִינָה לַעִתִּים לָדַעַת מַה יַּעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל:

הַדְרָן עֲלָךְ אַרְבָּעָה אָבוֹת

כֵּיצַד הֶרֶגֶל מוּעֶדֶת לְשַׁבֵּר בְּדֶרֶךְ הִלּוּכָהּ הַבְּהֵמָה מוּעֶדֶת לְהַלֵּךְ בְּדַרְכָּהּ וּלְשַׁבֵּר הָיְתָה מְבַעֶטֶת אוֹ שֶׁהָיוּ צְרוֹרוֹת מְנַתְּזִין מִתַּחַת רַגְלֶיהָ וְשִׁבְּרָה אֶת הַכֵּלִים מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק דְּרָסָה עַל הַכְּלִי וְשִׁבַּרְתּוֹ וְנָפַל עַל כְּלִי וְשִׁבְּרוֹ עַל הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם וְעַל הָאַחֲרוֹן מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק הַתַּרְנְגוֹלִין מוּעָדִין לְהַלֵּךְ בְּדַרְכָּן וּלְשַׁבֵּר הָיָה דְּלִיל קָשׁוּר בְּרַגְלָיו אוֹ שֶׁהָיָה מְהַדֵּם וּמְשַׁבֵּר אֶת הַכֵּלִים מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק: גמ'

תוספות

שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה אֶלֶף. לוֹ בְּגִימַטְרִיָּא הָכִי הַוֵי: וַהֲלֹא לִפְנֵי אַחְאָב עָשׂוּ כֵּן. שֶׁעָשׂוּ לוֹ הֶסְפֵּד גָּדוֹל כִּדְאַמְרִינָן בְּמְגִילָּה (דף ג. ושם) כְּמִסְפַּד הַדְרִימּוֹן בֶּן טַבְרִימּוֹן כְּדִמְתַרְגְּמִינָן בְּמִסְפַּד אַחְאָב בֶּן עָמְרִי דְּקָטִיל יְתִיהּ הַדְרִימּוֹן בֶּן טַבְרִימּוֹן וּבְמִלְחָמָה הָיָה שָׁהִיוּ שָׁם עִם רַב וְכוּלָּן סָפְדוּ עָלָיו וְאע"ג דִּכְתִיב (מלכים א כב) וַיַּעֲבוֹר הָרִנָּה בַּמַּחֲנֶה וְאַמְרִינָן (סנהדרין דף לט:) בְּאַבּוּד רְשָׁעִים רִינָּה כְּאַבּוּד אַחְאָב בֶּן עָמְרִי רִינָּה הַיְינוּ לַצַּדִּיקִים שֶׁבַּדּוֹר אֲבָל עֲבָדָיו וְאוֹהֲבָיו הָיוּ מְסַפְּדִין אוֹתוֹ:

אֶלָּא שֶׁהִנִּיחוּ ס"ת עַל מִטָּתוֹ. וְאע"ג דִּבְפ' בַּתְּרָא דְּמ"ק (כה.) גַּבֵּי רַב הוּנָא מַשְׁמַע דְּאָסוּר לַעֲשׂוֹת כֵּן מִשּׁוּם דְּאָסוּר לִישֵׁב ע"ג מִטָּה שֶׁס"ת מוּנַּחַת עָלֶיהָ וּבְהַקּוֹמֵץ רַבָּה (מנחות דף לב:) אִיבָּא פְּלוּגְתָּא דְּאָמוֹרָאֵי לִיבָּא לְמִיפְרַךְ מִדְּר' נְחֶמְיָה דְּהָכָא דְּשׁוּאֲנֵי חִזְקִיָּה דְּהַזְּוָה גְּדוֹל בְּתוֹרָה וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים בְּיוֹתֵר:

וְהָאָמַר מַר גָּדוֹל לִמּוּד תּוֹרָה שֶׁמֵּבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה. פִּי' בְּקוּנְטְרֵס אֶלְמָא מַעֲשֶׂה עָדִיף וְקָשֶׁה לְר"ת דְּאַדְּרַבָּה מַהֲבָא דַּיְיקִ ספ"ק דְּקִדּוּשִׁין (דף מ: ושם) לִמּוּד גָּדוֹל מִמַּעֲשֶׂה גַּבֵּי זְקָנִים שֶׁהָיוּ מְסוּבִּין בַּעֲלִיַּית בֵּית נִתְזָה בְּלוֹד וְנִשְׁאֲלָה שְׁאֵילָה זוּ בִּפְנֵיהֶם לִמּוּד גָּדוֹל אוֹ מַעֲשֶׂה גָּדוֹל וְנִמְנוּ כּוּלָּם וְאָמְרוּ לִמּוּד גָּדוֹל שֶׁמֵּבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה וְאוֹמֵר ר"ת דְּה"פ וְהָאָמַר מַר שֶׁלִּמּוּד מֵבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה וְכֵיוָן שֶׁאִנּוּ אוֹמְרִים קַיֵּים הֲרֵי אִנּוּ אוֹמְרִים שֶׁלָּמַד דְּאִי לֹא שֶׁלָּמַד הֵיאַךְ קַיֵּים שֶׁהַלִּמּוּד מֵבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה וְלֹא מַסִּיק אַדַּעְתֵּיהּ הַשְׁתָּא לְחַלֵּק בֵּין לָמַד לְלִימֹּד וּמִשְּׁנֵי הָא לְאַגְּמוּרֵי [דְּלִימּוּד] וַדַּאי לֹא אַמְרִינָן דְּהָא וַדַּאי עָדִיף שֶׁמֵּבִיא אֶת הָרַבִּים לִידֵי מַעֲשֶׂה כְּשֶׁמְּלַמְּדָם וּבִשְׁאֵלוֹת דְּרַב אַחְאִי גְּאוֹן ל"ג קַיֵּים אַמְרִינָן לִימַּד לֹא אַמְרִינָן אֶלָּא גָּרֵס וּמְנָא תְּפִילִּין וְהָדַר אָמַר לָן וְתוּ לֹא וּפָרִיךְ גְּמָרָא וְהֵיאַךְ הָוָה מָנֵח תְּפִילִּין תְּחִלָּה קוֹדֶם שֶׁהָיָה אוֹמֵר לָהֶם הִשְׁמַעְתֶּתָא וַהֲלֹא לִמּוּד גָּדוֹל מִמַּעֲשֶׂה וּמִשְּׁנֵי הָא לְמִגְמַר הָא לְאַגְּמוּרֵי דְּלִיגְמַר נַפְשֵׁיהּ לִמּוּד גָּדוֹל שֶׁמֵּבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה אֲבָל לְאַגְּמוּרֵי לַאֲחֵרִים לֹא עָדִיף וּלְפִיכָךְ הָיָה מַנִּיחַ תְּפִילִּין תְּחִלָּה:

הַדְרָן עֲלָךְ אַרְבָּעָה אָבוֹת

כֵּיצַד הֶרֶגֶל מוּעֶדֶת. אַמַּתְנִיתִין דְּפ"ק (דף טו:) קָאֵי וְתַיְמֵהּ אִי אַדַּפְּתַח לִיתְנֵי כֵּיצַד הַשֵּׁן בְּרִישָׁא וְאִי אִדְּסַלִּיק הָא תְּנִינָא וְשׁוֹר הַמַּזִּיק בְּרֵשׁוּת הַנִּזָּק וְהָאָדָם בַּסּוֹף וְאוֹמֵר ר"י וַדַּאי אַדַּפְּתַח בֵּיהּ קָאֵי וְשֵׁן וְרֶגֶל כְּחַד חֲשִׁיבֵי מִשּׁוּם דְּשָׁוְיִין בְּהַלְכוֹתֵיהֶן וּמַהַר קָרֵא נַפְקֵי מִשּׁוּם דְּתָנֵא רֶגֶל בְּתַר שֵׁן נָקֵט הָכָא רֶגֶל בְּרִישָׁא דְּסַלִּיק מִינַּיהּ: הַבְּהֵמָה מוּעֶדֶת. אית דְּגָרֵס וְהַבְּהֵמָה בְּוי"ו וְה"פ כֵּיצַד הֲעֲדָאָה דְּרֶגֶל לְשַׁבֵּר דֶּרֶךְ הִלּוּכָהּ פִּי' דֶּרֶךְ הִלּוּכָהּ הִיא הֲעֲדָאָתָהּ וְכֵן בְּסִיפָא גַּבֵּי שֵׁן אֲבָל קָשֶׁה לְר"י מַה חִידּוּשׁ כָּאן שֶׁלֹּא שָׁנְאָה בְּפֶרֶק קַמָּא וְנִרְאֶה לְר"י וְה"פ כֵּיצַד הֶרֶגֶל מוּעֶדֶת לְשַׁבֵּר דֶּרֶךְ הִלּוּכָהּ שֶׁאָמַר בְּפֶרֶק קַמָּא (דף טו:) הַבְּהֵמָה מוּעֶדֶת כו' וּמ"מ דַּיְיקִ בְּגְמָרָא שֶׁפִּיר הַיְינוּ רֶגֶל הַיְינוּ בְּהֵמָה דְּהָרֶגֶל מוּעֶדֶת וְהַבְּהֵמָה מוּעֶדֶת הַכֹּל אֶחָד: הָיְתָה מְבַעֶטֶת. אַגַּב דְּשָׁוְיָה לְצְרוֹרוֹת נָקֵט לָהּ הָכָא: דְּרָסָה עַל הַכְּלִי. אוֹר"י דְּאִיצְטְרִיךְ לְאִשְׁמוּעִינָן דְּסד"א דְּמִשּׁוּנָּה הוּא כֵּיוָן דְּדָרְסָה כ"כ בְּחוֹזֶק שֶׁנִּיתְּנוּ הַשֵּׁבֶר עַל כְּלִי אַחֵר וְשִׁבְּרוֹ וּמִסְתָּמָא לְהַזִּיק נִתְכַּוְּנָה: סד"א

המשך מהעמוד הקודם

הנה ינתנו לצדקה ויוכל לחלקם לאיזה חלקים, היינו למוסדות החינוך דליובאוויטש, באה"ק ת"ו, בברונא, בעיר פאריז, ובאפריקה, ומה טוב שיחלקם לארבעה חלקים שוים, והשי"ת יזכהו ואת כל ב"ב שיחיו בטוב גשמי ורוחני ויזכו לקבלת התורה בשמחה ובפנימיות.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

סד"א וְשֹׁלֵחַ אֶת בְּעִירָה כְּתִיב. אע"ג דִּכְבָר אִשְׁמוּעִינָן בְּרִישָׁא דְּאַפִּי' תַּרְנְגוֹלִין מוּעָדִין מ"מ
נִיחָא לֵיהּ לְאִשְׁמוּעִינָן גַּבֵּי שֵׁן וְקָשֶׁה קָצַת אַמַּאי לֹא תְּנָא נַמִּי תּוֹלֶדָה בְּשֵׁן כְּמוֹ בְּרֶגֶל:
קמ"ל דְּחַיָּה בִּכְלַל בְּהֵמָה. לֹא מַהֵיא דִּרְשָׁה דִּבְהֵמָה הַמַּקְשָׁה (חולין דף עא.) קָאָמַר הָכָא
דְּחַיָּה בִּכְלַל בְּהֵמָה דְּהָא הָכָא אֲפִילּוּ עוֹף נַמִּי הָוֵי בִּכְלַל בְּהֵמָה כַּדְּקָתָנֵי הַתַּרְנְגוֹלֶת
מוּעֶדֶת אֶלָּא יַלְפִינָן בְּהֵמָה מִשֹּׁבֶת כִּדְאַמְרִינָן
בְּס"פ הַפָּרָה (לקמן דף נד:) דִּבְעִירָה וּבְהֵמָה הַכֹּל
אֶחָד דִּמְתַרְגְּמִינָן בְּהֵמָה בְּעִירָה:
וְחֲמוֹר בְּמִשָּׁאוֹ. אע"ג דִּכְבָר שָׁנָה בְּשֶׁלִּיחַ
שֶׁעָלֶיהָ אִצְטְרִיךְ לְאִשְׁמוּעִינָן לְפִי
שֶׁאֵין מִשָּׁאוּי שֶׁל חֲמוֹר מְהוּדָּק וּמְחוּבָּר בּוֹ כְּבְשֶׁאָר
בְּהֵמָה וְס"ד דִּלְא הָוֵי כְּגוּפוֹ:
נוֹבֵר בְּאַשְׁפָּה. יִכְרְסֶמֶנָּה חֲזִיר מִיָּעַר (תהלים פ)
מְתַרְגְּמִינָן יְנוֹבְרִינֵיהּ וְאע"ג דְּתִנְיָא
צְרוֹרוֹת דְּרֶגֶל אִשְׁמוּעִינָן צְרוֹרוֹת דְּשֵׁן דְּלִבְנָאתוֹ
קָעֲבִיד: **כָּל** שֶׁבְּזֹב טָהוֹר. אֵין זֶה הַכְּלָל דּוֹקֵא דְּהָא
קָנֶה בְּקוּמְטוֹ שֶׁל זָב וְהַסִּיט בּוֹ הַשְּׁדֶה טָהוֹר וּלְעִנְיָן
נִזְקִין אֵין חִילּוּק וְכָל עִיקַּר הַאי כְּלָלָא לֹא בָּא אֶלָּא
לְמֵעֹט זוֹרֵק: **בָּתַר** מְעִיקָּרָא אֲזִלִינָן כּוֹ. וּמִדְּתָנֵן
דְּרָסָה עַל הַכְּלִי וְשִׁבְּרָתוֹ דְּמִשְּׁמַע הָא נִתְגַּלְגֵּל
לְמָקוֹם אַחֵר וְנִשְׁבַּר שָׁם חַיָּיב ח"נ לִיכָּא לְמֵידַק
דְּאַדְּרַבָּה מִדְּמְפַלִּיג בֵּין רִאשׁוֹן לְשֵׁנִי וְלֹא מְפַלִּיג
בְּרִאשׁוֹן גּוּפֵיהּ אִיכָּא לְמֵידַק אִיפְּכָא:
זָרַק כְּלִי מֵרֹאשׁ הַגַּג כּוֹ'. נִרְאֶה דְּאִם זָרַק אֶבֶן אוֹ
חֵץ עַל הַכְּלִי וּבָא אַחֵר וְקָדַם וְשִׁבְּרוֹ
דִּפְשִׁיטָא דְּחַיָּיב וְלֹא שַׁיָּיךְ כָּאן מָנָא תְּבִירָא תְּבַר
דְּאִי אֲזִלִינָן נַמִּי הָכָא בָּתַר מַעִיקָּרָא לֹא מִשְּׁכַחַת
בְּצְרוֹרוֹת ח"נ וּסְבָרָא פְּשִׁיטָא הִיא לְחַלֵּק בֵּין זוֹרֵק
אֶבֶן לְזוֹרֵק כְּלִי עַצְמוֹ:
וּדְאָ

גמ' הָיְינוּ רֶגֶל הָיְינוּ בְּהֵמָה. מַאי רֶגֶל וּמַאי בְּהֵמָה דְּתָנֵי תַּרְתֵּי בְּמַתְנִי' הָא
חָדָא הִיא וְאַמַּאי הָדֵר תָּנֵי הַבְּהֵמָה מוּעֶדֶת: **תְּנָא אָבוֹת.** רֶגֶל מִמֹּשֶׁ שֶׁדְּרֵסָה
בְּרַגְלֵיהָ וְסִיפָא קָתָנֵי תּוֹלְדוֹת הַבְּהֵמָה מוּעֶדֶת לְהַלֵּךְ כְּדַרְכָּהּ וּלְשַׁבֵּר בְּגוּפָהּ וּבְשִׁעֲרָהּ
וּבְשֶׁלִּיחַ שֶׁעָלֶיהָ דֶּרֶךְ הוֹלְכָהּ דְּתוֹלְדוֹת דְּרֶגֶל הַן דְּחֲזִיקָהּ מְצוּי וְאֵין כַּוָּנָתָהּ לְהַזִּיק:
מַאי אָבוֹת וּמַאי תּוֹלְדוֹת אִיכָּא. (וְהָא) לֵיכָּא
לְמִימַר דְּהַאי דְּתְנָא בְּהֵמָה מוּעֶדֶת לְאָכוֹל
פֵּירוֹת וּיְרָקוֹת הָוֵי לְהוּ תּוֹלְדָה דְּהַזִּיקוּ שֶׁן מִמֹּשֶׁ
וְתוֹלְדָה דְּשֵׁן הָיְינוּ נִתְחַכְּכָה בְּכוֹתֶל לְהַנְאָתָהּ:
הָוֶה קָמַהְדַּר לֵיהּ. רָבָא לְרַבִּינָא: **בְּבִרְיוּתָא.**
בְּשֶׁחוֹק: **וְא"ל אֲנָא שְׁנֵי חָדָא.** רֵישָׁא וַאֲתָא שְׁנֵי
סֵיפָא: **וַטַּעֲמָא מַאי.** אַסֵּיפָא קָאֵי: **בְּעִירָה.** הָיְינוּ
תַּרְגּוּם שֶׁל בְּהֵמָה: קמ"ל. מַתְנִי' דְּאֵשֶׁן דְּחַיָּה
נַמִּי מִיחַיֵּיב: דְּחַיָּה בִּכְלַל בְּהֵמָה. דִּכְתִיב (דברים
יד) זֹאת הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ וּמִפְרַשׁ בְּתַרְיְיהוּ
אֵילּוֹ צְבִי וַיַּחְמוּר: **אי הָכֵי הָא.** שֵׁן בְּהֵמָה
מִבְּעֵי לֵיהּ לְמִיתְנֵי בְּרִישָׁא וְהָדֵר שֵׁן חַיָּה: **רֵישָׁא**
נַמִּי לִיתְנֵי. בְּהֵמָה דְּהָוֵי תּוֹלְדָה בְּרִישָׁא דְּלָא
כְּתִיבָא: **אִידֵי וְאִידֵי.** שֵׁן דְּחַיָּה וְשֵׁן דִּבְהֵמָה:
הָכָא. גַּבֵּי רֶגֶל: **שָׁבִיק אַב** וְתָנֵי תּוֹלְדָה.
בְּתַמִּיהָ: דְּסַלִּיק מֵרֶגֶל. בְּפ"ק (דף טו:) תָּנֵן הָרֶגֶל
מוּעֶדֶת וְלֹא תָּנֵן הַבְּהֵמָה: **אוּכָּף.** שׁוֹל"א בְּלַע"ז:
שָׁלִיף. מִשָּׁאוֹ שֶׁבָּאַמְתַּחַת וּבְמַרְצוּפִין: **חַיָּיִ.**
דְּהָוָה צְרוֹרוֹת: **סוּמְכוּם.** לִית לֵיהּ הִלְכְתָא
דְּחַצִּי נֶזֶק צְרוֹרוֹת אֶלָּא נֶזֶק שָׁלֵם ס"ל: **נוֹבֵר.**
בְּחוֹטְמוֹ וּבְלַע"ז פּוּרִי"ר: **צְרוֹרוֹת כִּי אוּרְחַיְיהוּ.**
כְּלוֹמַר אע"ג דְּאוּרְחַיְיהוּ לְהַתִּיז צְרוֹרוֹת מְשַׁלֵּם
חֲצִי נֶזֶק כְּדִמְפָרֵשׁ לְקַמָּיהּ דְּהִלְכְתָא גְּמִירֵי
לָהּ וְכֵן חֲזִיר הַנּוֹבֵר וּמַתִּיז צְרוֹרוֹת בְּחוֹטְמוֹ
הָוֵי נַמִּי כִּצְרוֹרוֹת דְּרֶגֶל דְּכָל מַה שֶּׁהוּא
כֹּחוֹ וְלֹא גּוּפוֹ קְרֵי צְרוֹרוֹת: **בְּכִנְפֵיהֶם.** שֶׁנָּגְעוּ
בְּכִנְפֵיהֶם בְּכֹלִי: רוּחַ. שֶׁבְּכִנְפֵיהֶם. הָיְינוּ צְרוֹרוֹת
דִּכְחוֹ הוּא: מְהַדְּסִין. מְרַקְּדִין: וְנִקְרוּ. בְּחַרְטוֹם
שֶׁלָּהֶם שִׁקּוּרִין בי"ק: **הֲעֲלוּ עָפָר.** מִן הָאָרֶץ
לְעִיסָה: **חֲצִי נֶזֶק נַמִּי לֹא.** דִּלְא אֲשַׁכְּחָן
חֲצִי נֶזֶק אֶלָּא בְּמִשּׁוּנָּה אֲבָל בְּמִידֵּי דְּאוּרְחֵיהּ
לֹא: **שֶׁבְּזֹב טָמֵא.** מִשְּׁמַע נְגִיעָה מִמֹּשֶׁ: **שֶׁבְּזֹב**
טָהוֹר. כְּגוֹן שְׁזָרָק חַפָּץ עַל אָדָם הָוֵי טָהוֹר
וּבְנִזְקִין כְּעֵין צְרוֹרוֹת חֲצִי נֶזֶק: **צְרוֹרוֹת אִתָּא**
לְאִשְׁמוּעִינָן. בְּתַמִּיהָ: **עֲגָלָה מוּשֶׁכֶת בְּקָרוֹן.** אִתָּא
לְאִשְׁמוּעִינָן דִּבְזֹב טָמֵא אם הֶלְכָה קָרוֹן שֶׁהַזֹּב
עָלֶיהָ עַל גַּבֵּי כֵּלִים טְמֵאִים מִשּׁוּם מִדְרַס
הַזָּב וּבְנִזְקִין נַמִּי עֲגָלָה שֶׁמְּשֻׁכָּה בְּקָרוֹן ע"ג
כֵּלִים כְּגוּפָהּ הָוֵי וְלֹא כִּצְרוֹרוֹת וְאִם הִתִּיז
צְרוֹרוֹת מִתַּחַת הַקָּרוֹן דִּבְזֹב טָהוֹר בְּנִזְקִין נַמִּי
צְרוֹרוֹת נִינְהוּ: **בִּפְרוּמְבִּיָּא.** רְסָן: זוּז. אישקליטא:
מְחַטְּטִין. מְנַקְּרִין בְּחַרְטוֹמֵיהֶן: **בָּתַר מַעִיקָּרָא.**
שֶׁדְּחַפְּתוֹ וּבְגוּפָהּ תְּבַר מָנָא: **וְשִׁבְּרוֹ בְּמַקֵּל.**
קוֹרֶם שֶׁנָּפַל: **פָּטוּר.** הַמְּשַׁבְּרוֹ וְחַיָּיב הַזּוֹרֵק
אלמא בָּתַר מַעִיקָּרָא אֲזִלִינָן וְהוֹאִיל וְסוֹפוֹ
לִישָׁבֵר לְכִשֶּׁנִּיחַ כְּמִי שֶׁשִּׁבְּרוֹ הוּא דָּמֵי: **הֵידוּם.**
רְקִידַת הַתַּרְנְגוֹלִים: **הֵידוּם ס"ד.** אַמַּאי לֹא
לִיהֲוֵי מוּעָד הָא אוּרְחֵיהּ הוּא: **הֵידוּם וְהִתִּיז.**
שֶׁגִּלְגֵּל הַכְּלִי בְּרִקּוּדוֹ לְמָקוֹם אַחֵר וְנִשְׁבַּר מ"ד
מוּעָד לְנֶזֶק שָׁלֵם סָבַר בָּתַר מַעִיקָּרָא אֲזִלִינָן:
בהתיז

גמ' א"ל רָבִינָא לְרָבָא הָיְינוּ רֶגֶל הָיְינוּ בְּהֵמָה א"ל
תָּנָא אָבוֹת וְקָתָנֵי תּוֹלְדוֹת אֶלָּא מַעֲתָּה סִיפָא דְּקָתָנֵי
הַשֵּׁן מוּעֶדֶת הַבְּהֵמָה מוּעֶדֶת מַאי אָבוֹת וּמַאי תּוֹלְדוֹת
אִיכָּא הָוֶה קָמַהְדַּר לֵיהּ בִּבְרִיוּתָא וְא"ל אֲנָא שְׁנֵאי
חָדָא וְאַתְּ שְׁנֵי חָדָא וְטַעְמָא מַאי אָמַר רַב אַשֵּׁי תָּנָא
שֵׁן דְּחַיָּה וְקָתָנֵי שֵׁן דִּבְהֵמָה ס"ד אֲמִינָא וְשִׁלַּח אֶת
בְּעִירָה כְּתִיב בְּהֵמָה אֵין חַיָּה לֹא קמ"ל דְּחַיָּה בִּכְלַל
בְּהֵמָה אִי הָכֵי הָא מִבְּעֵי לֵיהּ לְמִיתְנֵי בְּרֵישָׁא הַאי
דְּאַתְיָא לֵיהּ מִדְּרָשָׁא חֲבִיבָא לֵיהּ אִי הָכֵי רֵישָׁא נַמִּי
לִיתְנֵי הַהִיא דְּלֹא כְּתִיבָא בְּרֵישָׁא הָכֵי הַשְׁתָּא הָתָם
אִידֵי וְאִידֵי אָבוֹת נִינְהוּ הַךְ דְּאַתְיָא לֵיהּ מִדְּרָשָׁא
חֲבִיבָא לֵיהּ הָכָא שָׁבִיק אַב וְתָנֵי תּוֹלְדָה אִיבָּעֵית
אֵימָא אֵידֵי דְּסַלִּיק מֵרֶגֶל פָּתַח בְּרֶגֶל תָּנוּ רַבָּנַן
בְּהֵמָה מוּעֶדֶת לְהַלֵּךְ כְּדַרְכָּהּ וּלְשַׁבֵּר כְּיַצַּד בְּהֵמָה
שֶׁנִּכְנְסָה לַחֲצַר הַנִּיזָּק וְהִזִּיקָה בְּגוּפָהּ דֶּרֶךְ הוֹלְכָהּ
וּבְשַׁעֲרָהּ דֶּרֶךְ הוֹלְכָהּ בְּאוּכָּף שֶׁעָלֶיהָ וּבְשָׁלִיף שֶׁעָלֶיהָ

גמרא

אָמַר לֵיהּ **רַבִּינָא לְרָבָא,** הַיְינוּ **רֶגֶל** הַיְינוּ **בְּהֵמָה** – מדוע הוצרכה המשנה לכפול ולומר 'הרגל מועדת לשבר בדרך הילוכה', ולאחר מכן 'הבהמה מועדת להלך כדרכה ולשבר', הלא ענין אחד הוא.

מתרצת הגמרא: **אָמַר** לֵיהּ רבא לרבינא, **תָּנָא אָבוֹת וְקָתָנֵי תּוֹלְדוֹת** – המשנה משמיעה תחילה את עיקר החיוב של רגל, שהוא אחד מאבות נזיקין, ולאחר מכן משמיעה את הדברים שחייבים עליהם משום תולדה של רגל. דהיינו, תחילת דברי המשנה 'הרגל מועדת לשבר בדרך הילוכה', הוא עיקר דין רגל שמזיקה הבהמה ברגליה בדרך הילוכה, והמשך דברי המשנה 'הבהמה מועדת להלך כדרכה ולשבר', היינו כשהזיקה הבהמה דרך הילוכה בגופה או בשערה, שבאופן זה חיובם של הבעלים הוא משום תולדה של רגל.

שב רבינא והקשה לרבא על תירוצו: **אֶלָּא מֵעַתָּה** לפי דבריך שתחילה מבארת המשנה את אב המזיק ולאחר מכן את תולדותיו, כיצד ניתן לבאר את **הַסֵּיפָא** – המשנה להלן (יט:), 'דְּקָתָנֵי – שבה נאמר 'הַשֵּׁן **מוּעֶדֶת** לאכול את הראוי לה, **הַבְּהֵמָה מוּעֶדֶת** לאכול פירות וירקות', הרי שם לא ניתן לבאר ש'השן מועדת' היינו אב המזיק, ואילו 'הבהמה מועדת' הכוונה לתולדות שן, **דְּמַאי אָבוֹת וּמַאי תּוֹלְדוֹת אִיכָּא,** הלא בכל ענייני אכילה החיוב הוא משום שן עצמה ולא משום תולדותיה.

חֲוָה קָמְהַדַּר לֵיהּ **בְּבִרְיחוּתָא** – השיב רבא לרבינא בשחוק, **וְאָמַר** לֵיהּ, **אֲנָא שַׁנַּאי חָדָא וְאַתְּ שַׁנַּי חָדָא** – אני ביארתי משנה אחת, דהיינו את משנתינו העוסקת בדיני רגל, ואף אתה עליך ליישב משנה אחת, דהיינו את המשנה להלן העוסקת בדיני שן.

מבררת הגמרא: **וְמַעֲמָא מַאי** – כיצד באמת ניתן לבאר את כפילות הדברים במשנה להלן. **אָמַר רַב אַשִׁי, תָּנָא** בתחילה שֵׁן דְּחַיָּה, ולאחר מכן קָתָנֵי שֵׁן דִּבְהֵמָה. דהיינו, בתחילה פותחת המשנה 'השן מועדת לאכול את הראוי לה', והכוונה בזה לשן של חיה, ולאחר מכן ממשיכה המשנה 'הבהמה מועדת לאכול פירות וירקות', ללמדנו חיוב זה בשן של בהמה. והטעם שהוצרך התנא להשמיענו דין זה הן בשן בהמה והן בשן חיה, משום דסַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא 'וְשִׁלַּח אֶת בְּעֵירֹה' (שמות כב ד) כְּתִיב – שמאחר והכתוב העוסק בדין חיוב שן נקט את תיבת 'בעירה' שהיא תרגום של תיבת 'בהמה', לפיכך יש לומר בְּהֵמָה אֵין חַיָּה לֹא – שאין אדם חייב על נזקי שן של חיה, קָא מַשְׁמַע לָן התנא דְּחַיָּה בִּכְלָל בְּהֵמָה.

מקשה הגמרא: **אִי** הָכִי ששן בהמה הוא מפורש בפסוק ושן חיה אינו נלמד אלא מדרשה, הָא מִבְּעֵי לֵיהּ לְמִיתְנֵי בְּרֵישָׁא – היה לתנא לשנות תחילה דין שן בהמה.

ומתרצת: **הַאי** – שן חיה, דְּאַתְיָא לֵיהּ מִדְּרָשָׁא חֲבִיבָא לֵיהּ לתנא, ולפיכך הקדים לשנותו קודם דין שן בהמה.

שבה הגמרא ומקשה: **אִי** הָכִי שדין הנלמד מדרשה חביב הוא לשנותו תחילה, **רֵישָׁא נַמִּי** – אף במשנתינו העוסקת בדיני רגל, לִיתְנֵי הַהִיא דְּלָא כְּתִיבָא בְּרֵישָׁא – היה לו לתנא להשמיענו תחילה 'הבהמה מועדת להלך כדרכה ולשבר', בגופה או בשערה וכיוצא בזה, שחייב משום תולדה של רגל, וחיוב זה אינו מפורש במקרא, ורק לאחר מכן להשמיענו את עיקר דין רגל כשהזיקה הבהמה ברגליה ממש.

מתרצת הגמרא: **הָכִי הַשְׁתָּא** – וכי ניתן לדמות המשניות זו לזו, **הָתָם** – לגבי שן, **אִידֵי וְאִידֵי אָבוֹת נִינְהוּ** – בין שן חיה ובין שן בהמה חיובם משום אב המזיק של שן, ולפיכך הַךְ דְּאַתְיָא לֵיהּ מִדְּרָשָׁא חֲבִיבָא לֵיהּ – התנא מקדים את שן חיה שחביבה לו משום שנלמדת מדרשה, מאחר שאף היא חיובה משום אב המזיק, **הָכָא** – לגבי רגל, **שָׁכִיחַ אָב וְתֹלֶדֶת** – וכי ניתן לעזוב את עיקר דין אב המזיק של רגל ולפתוח בדברים שחיובם הוא רק משום תולדה.

תירוץ נוסף. **אִיבָּעֵית אֵימָא, אַיְידֵי דְּסָלִיק מֵרֶגֶל פָּתַח בְּרֶגֶל** – מאחר שלעיל (טו:) במשנה האחרונה של הפרק הקודם שנה התנא 'הרגל מועדת', לפיכך אף במשנה זו פתח במה שסיים בפרק הקודם, דהיינו ב'כיצד הרגל'.

הגמרא מביאה ברייתא באיזה אופן יש לחייב משום תולדה של רגל:

תָּנוּ רַבָּנַן, דין זה ששנינו במשנה שה**בְּהֵמָה מוּעֶדֶת לְהַלֵּךְ כְּדַרְכָּהּ וּלְשַׁבֵּר, כֵּיצַד, בְּהֵמָה שֶׁנִּכְנְסָה לַחֲצַר הַנִּיזָּק וְהִזִּיקָה בְּגוּפָהּ דֶּרֶךְ הִלּוּכָהּ, וּבִשְׁעָרָהּ דֶּרֶךְ הִלּוּכָהּ, בְּאוּכָּף שֶׁעָלֶיהָ, וּבִשְׁלִיף שֶׁעָלֶיהָ, וּבִפְרוּמְבְּיָא שֶׁעָלֶיהָ, וּבְזוֹג שֶׁבְּפִיהָ, שֶׁבְּצַוָּארָהּ, וַחֲמוֹר** שהזיק **בְּמַשָּׂאוֹ,** בכל אחד מאופנים אלו **מְשַׁלֵּם** הבעלים **נֶזֶק שָׁלֵם,** שאופני היזק אלו תולדה של רגל הם, שכשם שרגל הזיקה מצוי ואין כוונתה להזיק, אף אלו כן. **סוּמְכוֹס אוֹמֵר,** בהמה שהתיזה **צְרוֹרוֹת** [– אבנים] בדרך הילוכה והזיקה, **וַחֲזִיר שֶׁהָיָה נוֹבֵר** [– מחטט בחוטמו] **כָּאַשְׁפָּה וְהִזִּיק, מְשַׁלֵּם** בעליו **נֶזֶק שָׁלֵם.**

מקשה הגמרא: **הִזִּיק פְּשִׁיטָא** שחייב בנזק שלם. ומתרצת: **אֶלָּא אֵימָא** חזיר שהיה נובר באשפה **וְהִתִּיז** צרורות **וְהִזִּיק** על ידי כוחו, **מְשַׁלֵּם** בעליו **נֶזֶק שָׁלֵם,** שכן דעת סומכוס לחייב נזק שלם אף בצרורות.

שבה הגמרא ומקשה: **צְרוֹרוֹת מַאן דְּכַר שְׁמַיְּהוּ** – וכי מי הזכיר מקודם לכן את ענין צרורות, שבא סומכוס לחלוק בזה ולומר שצרורות משלם נזק שלם.

ומתרצת: **חֲסוּרֵי מְחַסְּרָא וְהָכִי קָתָנֵי,** בנזק **צְרוֹרוֹת כִּי אוֹרְחַיְּיהוּ** – שהלכה הבהמה כדרכה והתיזה צרורות, משלם הבעלים **חֲצִי נֶזֶק, וְכֵן חֲזִיר שֶׁהָיָה נוֹבֵר** בחוטמו **כָּאַשְׁפָּה וְהִתִּיז** צרורות **וְהִזִּיק מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק,** מדין צרורות של רגל. זו היא דעת תנא קמא. **סוּמְכוֹס אוֹמֵר,** בהמה שהיתה מהלכת והתיזה **צְרוֹרוֹת** והזיקה, **וַחֲזִיר שֶׁהָיָה נוֹבֵר כָּאַשְׁפָּה וְהִתִּיז וְהִזִּיק, מְשַׁלֵּם** הבעלים **נֶזֶק שָׁלֵם,** שכן לדעת סומכוס דין הצרורות כדין כל נזקי רגל לשלם נזק שלם.

הגמרא מביאה ברייתות נוספות העוסקות בדין צרורות: **תָּנוּ רַבָּנַן, תַּרְנְגוֹלִין שֶׁהָיוּ מַפְרִיחִין** [– פורחים, עפים] **מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְשִׁבְּרוּ כֵּלִים בְּכַנְפֵיהֶן** – על ידי שנגעו בכנפיהם בכלים, **מְשַׁלֵּם** הבעלים **נֶזֶק שָׁלֵם** כדין נזקי רגל, אך אם שברו הכלים **בְּרוּחַ שֶׁבְּכַנְפֵיהֶן** – שעל ידי הרוח שנשבה מכנפיהם נפלו הכלים ונשברו, **מְשַׁלְּמִין** הבעלים **חֲצִי נֶזֶק** כדין צרורות, שהרי לא הזיקו הכלים בגופם אלא בכוחם. **סוּמְכוֹס אוֹמֵר** משלמין **נֶזֶק שָׁלֵם,** מאחר שלשיטתו דין צרורות כדין רגל לשלם נזק שלם.

תַּנְיָא אִידָךְ, תַּרְנְגוֹלִין שֶׁהָיוּ מְהַדְּסִין [– מרקדים] **עַל גַּבֵּי עִיפָּה וְעַל גַּבֵּי פֵּירוֹת וְטִינְּפוּ** אותם **אוֹ נִיקְּרוּ** בהם, **מְשַׁלֵּם** הבעלים **נֶזֶק שָׁלֵם** כדין נזקי רגל. אך אם היו מרקדים על הארץ בסמוך לעיסה או לפירות, ועל ידי כך **הֶעֱלוּ עָפָר אוֹ צְרוֹרוֹת** [– אבנים] מן הארץ על העיסה או הפירות וטינפום והזיקום, **מְשַׁלְּמִין** הבעלים **חֲצִי נֶזֶק** כדין צרורות. **סוּמְכוֹס אוֹמֵר** משלמין **נֶזֶק שָׁלֵם.**

תַּנְיָא אִידָךְ, תַּרְנְגוֹל שֶׁהָיָה מַפְרִיחַ [– פורח, עף] **מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְיָצְתָה רוּחַ מִתַּחַת כְּנָפָיו וְשִׁבְּרָה אֶת הַכֵּלִים, מְשַׁלֵּם** בעליו **חֲצִי נֶזֶק** כדין צרורות. ומבארת הגמרא, **סְתָמָא דְּרַבָּנַן** – שבברייתא זו מבואר בסתם כדברי חכמים, שעל התזת צרורות משלם הבעלים חצי נזק בלבד.

רבא מברר את טעמם של חכמים בדין צרורות: **אָמַר רָבָא, בִּשְׁלָמָא סוּמְכוֹס קָסָבַר כֹּחוֹ כְּגוּפוֹ דָּמֵי** – שיטת סומכוס הסובר שעל התזת צרורות משלמים נזק שלם מבוארת היא, מאחר שסובר שנזק הנעשה על ידי כוחה של הבהמה הרי הוא כאילו נעשה בגופה, ולפיכך יש לחייב בזה נזק שלם כדין נזקי הרגל, **אֶלָּא** רַבָּנַן הסוברים שבצרורות משלם חצי נזק, אין מבוארת שיטתם, **דְּאִי כְּגוּפוֹ דָּמֵי** – אם סוברים הם שנזק הנעשה בכוח הבהמה דינו כנזק הנעשה בגופה, אם כן **כּוּלֵּיהּ נֶזֶק בָּעֵי לְשַׁלֵּם, וְאִי לַאו כְּגוּפוֹ דָּמֵי,** אם כן אפילו **חֲצִי נֶזֶק נַמִּי לֹא לְשַׁלֵּם.**

הָדַר אָמַר רָבָא לְעוֹלָם יש לומר שלדעת חכמים כחו **כְּגוּפוֹ דָּמֵי,** ומעיקר הדין היה על הבעלים לשלם נזק שלם, **וַחֲצִי נֶזֶק צְרוֹרוֹת הִלְכְתָא גְּמִירֵי לָהּ** – אלא שנאמרה הלכה למשה מסיני שאין משלמים על כך אלא חצי נזק בלבד.

רבא מבאר כלל בדיני צרורות: **אָמַר רָבָא, כָּל** אופן **שֶׁבְּזָב** הנוגע בטהור יהא הלה **טָמֵא,** דהיינו, אם נגע הזב עצמו בטהור, אזי באופן כזה **בְּנֶזְקִין** של בהמה **מְשַׁלֵּם** הבעלים **נֶזֶק שָׁלֵם** מדין רגל, שאם

המשך בעמוד כה

אלא **בְּהִתִּיז צְרוֹרוֹת** על הכלי ושברו, **וּבִפְלוּגְתָּא דְּסוּמְכוֹס וְרַבָּנַן קָמִיפְּלְגֵי,** האם על נזקי צרורות משלמים הבעלים נזק שלם או חצי נזק.

הגמרא מנסה לפשוט את ספיקו של רבא מברייתא נוספת: **תָּא שְׁמַע, תַּרְנְגוֹלִים שֶׁהָיוּ מְחַמְּטִין** [– מנקרים] **בְּחֶבֶל** שהיה קשור בו **דְּלִי, וְעַל** ידי ניקורם **נִפְסַק** [– נחתך] **הַחֶבֶל וְנִשְׁבַּר הַדְּלִי, מְשַׁלְּמִין** הבעלים **נֶזֶק שָׁלֵם. שְׁמַע מִינָּהּ טָתַר מֵעִיקָּרָא אַזְלִינָן** – שיש לדון את סוף המעשה כאילו נעשה כבר בתחילתו, ומשעה שניקרו התרנגולים את החבל וחתכוהו הרי זה כאילו שברו הדלי בגופם, ולפיכך חייבים נזק שלם כדין נזק שעושה הבהמה בגופה, ולא חצי נזק כדין צרורות.

דוחה הגמרא: **תַּרְנְגֹמָא אַחֶבֶל** – יש לתרגם ולפרש את דברי הברייתא 'משלמין נזק שלם', על הנזק שגרמו לחבל בכך שחתכוהו, שנזק זה עשאוהו בגופם, אך לגבי הנזק בשבירת הדלי יתכן שאינם משלמים אלא חצי נזק, ולפיכך אין להוכיח מכאן לענין ספיקו של רבא.

מקשה הגמרא: **וְהָא חֶבֶל מְשׁוּנֶּה הוּא** – והרי דבר משונה הוא שתרנגולים מנקרים חבל, ואם כן יש לחייבם חצי נזק בלבד כדין תולדות קרן.

ומתרצת: **דְּמָאוּס בְּלִישָׁה** – הברייתא עוסקת באופן שהיה החבל מלוכלך בעיסה הדבוקה בו, שבאופן זה דרך התרנגולים לנקר החבל כדי לאכול העיסה, ואין זה דבר משונה.

שבה הגמרא ומקשה: **וְהָא נִשְׁבַּר דְּלִי קָתָנֵי** – הרי בברייתא מבואר שנשבר הדלי על ידי שנחתך החבל, ובהכרח שכוונת הברייתא 'משלמין נזק שלם' היינו על הדלי, ואם כן יש לפשוט משם את ספיקו של רבא.

ומחמת קושיא זו דוחה הגמרא את הראיה מהברייתא באופן אחר: **אֶלָּא** ברייתא זו בשיטת **סוּמְכוֹס הִיא, דְּאָמַר** שעל נזקי **צְרוֹרוֹת נֶזֶק שָׁלֵם מְשַׁלֵּם,** ולפיכך לא ניתן לפשוט את ספיקו של רבא מן הברייתא, מאחר שאף אם סובר סומכוס שיש לילך לפי שעת שבירת הכלי, ולפיכך יש לדון את שבירת הדלי כנזקי צרורות, מכל מקום חייבים הבעלים לשלם נזק שלם, מאחר שסובר שאף על נזקי צרורות יש לשלם נזק שלם.

מקשה הגמרא, **אִי כְּסוּמְכוֹס אֵימָא סֵיפָא** – כיצד ניתן לבאר את הסיפא של הברייתא, ששם נאמר שאם **נִיתַּז מִמֶּנּוּ** [– מן הדלי] **שֶׁבֶר, וְנָפַל עַל כְּלִי אַחֵר וּשְׁבָרָהּ,** הדין הוא **שֶׁעַל הַכְּלִי הָרִאשׁוֹן** [– הדלי], **מְשַׁלֵּם** הבעלים **נֶזֶק שָׁלֵם** כדין נזק שעושה הבהמה בגופה, **וְעַל הַכְּלִי הָאַחֲרוֹן** שנשבר מחמת שבר הדלי שניתז עליו **מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק** כדין נזקי צרורות. **וְאִי סוּמְכוֹס, מִי אִית לֵיהּ חֲצִי נֶזֶק** – האם לדעת סומכוס ישלם הבעלים חצי נזק בלבד, הרי לשיטתו אף על נזקי צרורות יש לשלם נזק שלם.

וְכִי תֵּימָא דַּשְׁאנִי לֵיהּ לְסוּמְכוֹס בֵּין נֶזֶק הנעשה **בְּכֹחוֹ** שמשלם נזק שלם, **לְבֵין** נזק הנעשה **בְּכֹחַ כֹּחוֹ** שמשלם חצי נזק, ולפיכך סובר שעל הדלי שנשבר מכוחה של הבהמה משלמים הבעלים נזק שלם, בעוד שעל הכלי שנשבר מחמת הדלי, דהיינו, מכוח כוחה של הבהמה, משלמים חצי נזק, אי אפשר לומר כן, **וְאֶלָּא הָא דְּכָעֵי רַב אַשִׁי** (להלן יט.), מה יהא הדין **בְּכֹחַ כֹּחוֹ** לדעת **סוּמְכוֹס,** האם **כְּכֹחוֹ דָּמֵי** ומשלם נזק שלם, **אוֹ לָאו כְּכֹחוֹ דָּמֵי** ומשלם חצי נזק, **תִּפְשׁוֹט לֵיהּ** מברייתא זו **דְּלָאו כְּכֹחוֹ דָּמֵי,** שהרי על נזקי הדלי משלמים הבעלים נזק שלם, ועל הכלי שנשבר מחמתו רק חצי נזק.

ומחמת קושיא זו מוכח שלא ניתן להעמיד את הברייתא כדעת סומכוס, **אֶלָּא לָאו רַבָּנַן הִיא,** ואם כן **שְׁמַע מִינָּהּ כָּתַר מֵעִיקָּרָא אַזְלִינָן** – יש להוכיח מכאן שדנים לפי תחילת המעשה, ולפיכך סוברים חכמים שיש לדון את שבירת הדלי כנזקי גופו ולא כנזקי צרורות.

דוחה הגמרא: **אָמַר רַב כִּיבִי בַּר אַבַּיֵי, דְּקָאָזִיל דְּלִי מִינֵּיהּ מִינֵּיהּ.** דהיינו, הברייתא עוסקת באופן שדחפו התרנגולים את הדלי בגופם הלאה והלאה עד שנשבר. ולפיכך, אף אם יש לדון לפי שעת שבירת הכלי, מכל מקום הרי זה נזקי גופו ולא נזקי צרורות, שהרי בגופם ממש שברוהו.

ספק בדין תשלום צרורות: **בָּעֵי רָבָא,** כיצד משלמים את **הַחֲצִי נֶזֶק** עבור נזקי **צְרוֹרוֹת,** האם **מְגוּפוֹ** של בעל החיים המזיק **מְשַׁלֵּם** הבעלים, כדין שור תם, ואם אין בגופו של המזיק כדי תשלום חצי הנזק פטורים הבעלים משאר התשלום, **אוֹ מֵעֲלָיֶיהָ מְשַׁלֵּם** – או שחייב הבעלים לשלם מביתו את החצי נזק כדין שאר המזיקים, אף אם אין הבהמה עצמה שוה כל כך.

צדדי הספק: **מְגוּפוֹ מְשַׁלֵּם,** דִּלְמָא **אַשְׁכְּחָן** בשום מקום תשלום **חֲצִי נֶזֶק דְּמְשַׁלֵּם מֵעֲלָיֶיהָ,** שהרי שור תם שמשלם חצי נזק, אינו משלם אלא מגופו, **אוֹ דִּלְמָא מֵעֲלָיֶיהָ מְשַׁלֵּם,** דִּלְמָא **אַשְׁכְּחָן כְּאוֹרְחֵיהּ דְּמְשַׁלֵּם מִגּוּפֵיהּ** – שהרי לא מצינו תשלום מגוף הבהמה על נזק שמזיקה הבהמה כדרכה, שהלא נגיחה משונה היא, ואין ללמוד מכך לנזקי צרורות.

הגמרא מנסה לפשוט ספק זה מדברי הברייתא: **תָּא שְׁמַע, הִידּוּם** – אם שבר התרנגול כלי על ידי רקידתו, **אֵינוֹ מוּעָד** לכך ואינו משלם נזק שלם, **וְיֵשׁ אוֹמְרִים חֲרֵי זֶה מוּעָד.**

מבררת הגמרא: **הִידּוּם סָלְקָא דַּעְתָּךְ** – וכי תעלה על דעתך שאם רקד התרנגול על כלי ושברו לא ישלמו נזק שלם, הלא כך דרכו של התרנגול לעשות ואין זה שינוי ונזקי רגל ממש הוא. **אֶלָּא לָאו** בהכרח צריכים אנו לומר שכוונת הברייתא היא **לְהִידּוּם וְהִתִּיז** – שרקד התרנגול על צרורות, וניתזו הצרורות על כלים ושברום. **וּבְהָא קָמִיפְּלְגֵי** – ובדין זה נחלקו התנאים בברייתא, **דְּמַאן דְּאָמַר אֵינוֹ מוּעָד קָסָבַר** שעל נזקי צרורות **מְגוּפוֹ מְשַׁלֵּם,** ונמצא שדינו כשור תם לכל דבר, הן לגבי תשלום חצי נזק והן לגבי שמשלם מגופו בלבד. **וּמַאן דְּאָמַר** הרי זה **מוּעָד קָסָבַר מֵעֲלָיֶיהָ מְשַׁלֵּם,** ולענין זה דינו כשור המועד שמשלם הבעלים מביתו, אך מודה הוא שאינו משלם אלא חצי נזק בלבד. ואם כן יש לפשוט שספיקו של רבא מחלוקת תנאים היא.

דוחה הגמרא, **לֹא, בְּפִלּוּגְתָּא דְּסוּמְכוֹס וְרַבָּנַן קָמִיפְּלְגֵי** – נחלקו התנאים במחלוקת סומכוס ורבנן האם על נזקי צרורות משלמים נזק שלם או חצי נזק, מאן דאמר 'הידוס אינו מועד' סובר כדעת חכמים שמשלם חצי נזק כשור תם, ומאן דאמר 'הרי זה מועד' סובר כדעת סומכוס שדינו כשור המועד ומשלם נזק שלם.

הגמרא מנסה לפשוט את ספיקו של רבא מדברי המשנה להלן: **תָּא שְׁמַע,** שנינו במשנה (להלן כא:), **הַכֶּלֶב שֶׁנָּטַל חֲרָרָה** – עוגה שנאפית על גבי גחלים, ונטל הכלב את העוגה עם הגחלים **וְהָלַךְ לַגְּדִישׁ** – המקום בו מונחות אלומות התבואה לאחר קצירתן, **וְאָכַל** שם את **הַחֲרָרָה וְהִדְלִיק אֶת הַגְּדִישׁ** על ידי הגחלים, הדין הוא **שֶׁעַל** נזק **הַחֲרָרָה** שנאכלה **מְשַׁלֵּם** בעליו של הכלב **נֶזֶק שָׁלֵם** כדין נזקי שן, **וְעַל** נזק **הַגְּדִישׁ** שנשרף **מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק.**

מבררת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** – מהו הטעם שמשלם על הגדיש חצי נזק בלבד, **לָאו** – האם אין הטעם **מִשּׁוּם דְּהַוְיָא לֵהּ** נזקי **צְרוֹרוֹת,** שהרי אינו שורף את כל הגדיש בגופו, אלא מניח הגחלת במקום אחד, ומשם מתפשטת האש מכוחו לכל הגדיש.

וְתָנֵי עֲלָהּ – ושנינו על כך בתוספתא, **שְׁמַשְׁלֵם** בעל הכלב את **הַחֲצִי נֶזֶק מִגּוּפוֹ** של הכלב, כדין שור תם המשלם חצי נזק מגופו. ויש להוכיח מכאן, שאין הבעלים מחויב לשלם על נזקי צרורות מביתו, אלא רק מגוף הבהמה שהזיקה.

הגמרא מקשה על ראיה זו: **וְתִסְבְּרָא,** והרי מצינו **לְרַבִּי אֶלְעָזָר** שחולק על דברי תנא קמא, וסובר שאף על נזק שריפת הגדיש חייב בעל הכלב לשלם נזק שלם, אך גם לשיטתו אינו משלם אלא מגופו של הכלב, ואם החיוב בזה משום צרורות של רגל, יש להקשות על שיטת רבי אלעזר, **נֶזֶק שָׁלֵם מִגּוּפֵיהּ מִי אַשְׁכְּחָן** – האם מצינו שחייב אדם לשלם נזק שלם מגוף הבהמה, הלא אף לדברי סומכוס הסובר שעל נזקי צרורות חייבים לשלם נזק שלם, מכל מקום אין התשלום מגוף הבהמה אלא מבית הבעלים.

אֶלָּא כְּגוֹן דְּשַׁנֵּי בְּהָא בְּנַחֲלֶת – ששינה הכלב בנזק שעשה עם הגחלת, וכגון שנטלה בפיו והניחה בגדיש. ולפיכך סובר תנא קמא שמשלם חצי נזק כדין קרן תמה, **וְרַבִּי אֶלְעָזָר** הסובר שחייב לשלם נזק שלם, **סָבַר**

המשך בעמוד רז

רש"י

בְּהִתִּיז צְרוֹרוֹת. וְהַצְרוֹרוֹת שֶׁבְּרוּ הַכֵּלִים וְהוּא לֹא נָגַע בְּכֵלִי מֵאֵן דְּאָמַר מוּעָד סָבַר לְהּ כְּסוּמְכוּס וּמֵאֵן דְּאָמַר אֵינוֹ מוּעָד סָבַר לְהּ כְּרַבָּנָן; וְנִשְׁבַּר הַדֵּלִי. קס"ד דְּעַל יְדֵי שֶׁהִיזָּה הַתַּרְנְגוֹל מְנַקֵּר אֶת הַחֻבֶּל נִתְגַּלְגֵּל הַדֵּלִי וְנִשְׁבַּר: תִּרְגְּמָא אַחֶבֶל. הָא דְּקָתָנֵי נָזֵק שָׁלֵם אַחֻבֶּל: מְשׁוּנָּה הוּא. שֶׁאֵין דֶּרֶךְ שֵׁן לֶאֱכוֹל אֶת שֶׁאֵין רָאוּי לָהּ וְחָצֵי נָזֵק לְשַׁלֵּם: דְּמָאוּם בְּלִישָׁה. שֶׁמְּדוּבֶּקֶת בּוֹ עִיסָּה דְּמָאוּם לְשׁוֹן לִבְלוּר: אֶלָּא סוּמְכוּס הִיא. וּלְעוֹלָם בָּתַר חֲבֵר מְנָא אַזְלִינָן וּצְרוֹרוֹת הֵן וְסוּמְכוּס הִיא: בֵּין כֹּחוֹ לְכֹחַ כֹּחוֹ. דְּלֵי שֶׁנִּתְגַּלְגֵּל הָוֵי כֹּחַ כֹּחוֹ וְהָאַחֵר שֶׁנִּשְׁבַּר בְּצְרוֹרוֹת הַדֵּלִי הָוֵי כֹּחַ כֹּחוֹ: דְּבָעֵי רַב אַשֵּׁי. לְקַמָּן בִּשְׁמַעְתִּין: דְּקָא אָזִיל. דְּלֵי: מִינַּיְיהוּ. דְּהַרְנְגוֹל וְלֹא נִשְׁבַּר עַל יְדֵי גִּלְגּוּל לְמָקוֹם אַחֵר אֶלָּא הוּא דּוֹחֲפוֹ כָּל שָׁעָה וּבִשְׁעַת שְׁבִירָה נָמִי: קָסָבַר מִגּוּפוֹ מְשַׁלֵּם. וְהַיְינוּ אֵינוֹ מוּעָד דְּדִינוֹ כְּתַם לְכָל מִילֵּי: קָסָבַר מַעֲלֶיהָ מְשַׁלֵּם. וְהַאי מוּעָד דְּקָאָמַר לָאו לְגָזֵק שָׁלֵם אֶלָּא לְעִנְיַן עֲלֶיהָ לְחֵצִי נָזֵק: לֹא בִּפְלוּגְתָּא דְּסוּמְכוּס וְרַבָּנָן. וּמוּעָד לְגָזֵק שָׁלֵם קָאָמַר: וְעַל הַחֲרָרָה נ"ש. דְּהַיְינוּ שֵׁן וְהַדְלֶקֶת גְּדִישׁ הֲוֵי צְרוֹרוֹת דְּאֵינוֹ אֶלָּא כֹּחוֹ שֶׁהוּא מַנִּיחַ כָּאן הַגַּחֶלֶת וְהוּא הוֹלֵךְ וְדוֹלֵק לְמָקוֹם אַחֵר וְהָא מַתְנִיתִין הִיא בִּפְירְקִין: וְתָנֵי עֲלָהּ. בְּתוֹסְפְתָּא מִגּוּפוֹ מְשַׁלֵּם לְהַאי חֲצִי נָזֵק: וְתִסְבְּרָא. מִשּׁוּם צְרוֹרוֹת כִּי אוּרְחַיְיהוּ מְחַיֵּב לָהּ: לְר' אֶלְעָזָר. דְּאָמַר בְּבְרַיְיתָא נָזֵק שָׁלֵם וַאֲפִילּוּ אִי סְבִירָא לֵיהּ כְּסוּמְכוּס דְּאָמַר צְרוֹרוֹת נ"ש מִגּוּפֵיהּ מִי אַשְׁכְּחָן כְּגוֹן צְרוֹרוֹת רָבָא גּוּפֵיהּ לֹא קַמִּיבְעֵי לֵיהּ אֶלָּא אִלֵּיבָא דְּרַבָּנָן דְּאָמְרֵי חֲצִי נָזֵק מִבְּעֵיָא לֵיהּ אִי הָוְיָא הַאי כִּשְׁאָר חֲצִי נָזֵק וּמִגּוּפוֹ אוֹ דִּלְמָא בָּתַר כְּאוּרְחַיְיהוּ אַזְלִינָן וְכָל כִּי אוּרְחַיְיהוּ הוּא אֲבָל אִלֵּיבָא דְּסוּמְכוּס פְּשִׁיטָא לֵיהּ לְרָבָא דְּמַעֲלֶיהָ מְשַׁלֵּם וְהָא דְּלָכָל מִילֵּי כְּמוּעָד מְשׁוּי לֵהּוּ: אֶלָּא כְּגוֹן דְּשַׁנֵּי בְּגַחֶלֶת. שֶׁנִּטְלָה בְּפִיו וְהַנִּיחָהּ דְּהַיְינוּ שִׁינּוּי אֶלָּא בְּעֵינֶיהָ מֵהָכָא לֹא תִּפְשׁוֹט דְּאִי בְּצְרוֹרוֹת כְּאוּרְחַיְיהוּ דְּכוּלֵּי עֲלָמָא מַעֲלֶיהָ מְשַׁלֵּם וְהָכָא בְּצְרוֹרוֹת שֶׁשִּׁינָּה בְּהֶן וּבְצְרוֹרוֹת כִּי אוּרְחַיְיהוּ בֵּין ר' אֶלְעָזָר בֵּין תַּנָּא קַמָּא סְבִירָא לְהוּ כְּסוּמְכוּס דְּנָזֵק שָׁלֵם מְשַׁלֵּם הִלְכָּךְ הָכָא דְּשַׁנֵּי בְּצְרוֹרוֹת קָאָמַר ת"ק חֲצִי נָזֵק וּמִגּוּפוֹ מְשַׁלֵּם דְּמִשּׁוּנָּה הוּא וְתוֹלְדָה דְּקָרֵן: וְרַבִּי אֶלְעָזָר סָבַר כְּרַבִּי טַרְפוֹן דְּאָמַר מְשׁוּנָּה קֶרֶן בַּחֲצַר הַנִּיזָּק נָזֵק שָׁלֵם. וְהוּאִיל וּמְשׁוּנָּה הוּא אע"ג דְּנָזֵק שָׁלֵם מְשַׁלֵּם מִגּוּפוֹ הוּא דְּמִשְׁלַם כִּדְאַמְרִינָן לְקַמָּן (דף כד:) בִּשְׁמַעְתִּין לְרַבִּי טַרְפוֹן מְשׁוּנָּה קֶרֶן בַּחֲצַר הַנִּיזָּק מִגּוּפוֹ מְשַׁלֵּם: וְלֹא הִיא. הָאי וְתִסְבְּרָא דְּקַפְּדֵרְכָּת וּבְעֵית לְמִידַּק מִדְּרַבִּי אֶלְעָזָר דְּלָאו בִּצְרוֹרוֹת כִּי אוּרְחַיְיהוּ מְצִינָן לְאוֹקְמֵיהּ לָאו בְּכִי אוּרְחַיְיהוּ הוּא דְּמְצִי לְדַחוּיֵי וּלְמִימַר דְּלָאו בְּכִי אוּרְחַיְיהוּ פְּלִיגֵי אֶלָּא בְּדְשַׁנֵּי אֲבָל מִגּוּפֵיהּ לֹא תִּידוֹק הָכִי דְּהָא שִׁפּוּר מְצִית לְאוֹקְמָא בִּצְרוֹרוֹת כִּי אוּרְחַיְיהוּ וּתְפְשׁוֹט דְּצְרוֹרוֹת מִגּוּפוֹ מְשַׁלֵּם דְּמַאי טַעְמָא מוֹקְמַת לְהּ בְּשִׁינּוּי וְרַבִּי טַרְפוֹן מִשּׁוּם דְּנָזֵק שָׁלֵם בְּמִידֵּי דְּאוּרְחַיְיהוּ לֵיהּ אַשְׁכְּחָן מִגּוּפוֹ הָא לֹא תִּיקְשֵׁי דְּלִעוֹלָם בִּצְרוֹרוֹת פְּלִיגֵי וְרַבִּי אֶלְעָזָר כְּסוּמְכוּס: וּם"ל כְּרַ"י דְּאָמַר. לְקַמָּן בְּמוּעָד צַד תַּמּוּת בְּמִקּוֹמָהּ עוֹמֶדֶת לְקַמָּן בְּפֶרֶק שׁוֹר שֶׁנָּגַח אַרְבָּעָה (דף מה:) וְהִלְכָּךְ גַּבֵּי צְרוֹרוֹת נָמִי לְסוּמְכוּס דְּחָשִׁיב לֵיהּ מוּעָד מְשַׁלֵּם הַחֲצִי מִגּוּפוֹ וְכִי קָתָנֵי מִגּוּפוֹ אַצַּד תַּמּוּת: בְּמוּעָד מַתְחִילָתוֹ. כְּגוֹן צְרוֹרוֹת דְּאוּרְחַיְיהוּ:

תוספות

וְהָא חֻבָּל מְשׁוּנָּה הוּא. בְּשִׁלְמָא אִי אַדְּלִי קָאֵי אִיכָּא לְאוֹקְמֵי בְּחֻבָּל גְּרוּעַ וְיָשָׁן וּבְלוּי דְּאוּרְחֵיהּ הוּא לִיפְסַק בְּחַטִּיטָה מוּעֶטֶת שֶׁמַּחֲטִיטִין לְמִצּוֹץ הַמַּיִם שֶׁבַּחֻבָּל אֲבָל הַשְׁתָּא דְּקָאֵי אַחֻבָּל ע"כ אֵיירֵי בְּחֻבָּל חָזָק דְּשַׁיְיכָא בֵּהּ תַּשְׁלוּם אִי נָמִי אִי אַדְּלִי קָאֵי מְצִינוּן לְפָרֵשׁ דְּנִפְסַק הַיְינוּ שֶׁהוּתַּר הַקֶּשֶׁר שֶׁהָיָה בֵּיהּ הַדֵּלִי קְשׁוּר בְּחֻבָּל:

תִּפְשׁוֹט דְּלֹא כִּכֹּחוֹ דְּמֵי. הָוָה מָצֵי לְמִימַר דְּזִיל הָכָא קָמְדַחֵי לֵיהּ וְזִיל הָכָא קָמְדַחֵי לֵיהּ אֶלָּא דִּבְלֹאו הָכֵי מְשַׁנֵּי שַׁפִּיר:

וְעַל הַגְּדִישׁ מְשַׁלֵּם ח"נ. לְקַמָּן (דף כב.) מְפָרֵשׁ לְמ"ד אִשּׁוֹ מְשׁוּם חִצָּיוֹ עַל כָּל הַגְּדִישׁ מְשַׁלֵּם חֲצִי נָזֵק דְּחִצָּיוֹ דְּכֻלָּב הֵן וְהָוֵי צְרוֹרוֹת לְבַד מִמְּקוֹם גַּחֶלֶת וּלְמ"ד אִשּׁוֹ מְשׁוּם מְמוֹנוֹ עַל כָּל הַגְּדִישׁ פָּטוּר וְעַל מְקוֹם גַּחֶלֶת חֲצִי נָזֵק בִּדְאַדְּיֵיהּ אַדְּיֵיהּ:

נָזֵק שָׁלֵם מִגּוּפוֹ מִי אִשְׁכַּחַן. פִּירוּשׁ בְּכִי אוּרְחֵיהּ:

כְּמוּעָד מִתְּחִילָּתוֹ מִי שְׁמִעַת לֵיהּ אֶלָּא כְּגוֹן דְּשַׁנֵּי וְאַיְיעֵד. זוֹ גִּירְסַת הַקּוּנְטְרֵס וּמְפָרֵשׁ כֵּיוָן דְּאַיְיעֵד הָדַר ה"ל כִּי אוּרְחֵיהּ וְכִי הֵיכִי דְּבִצְרוֹרוֹת כִּי אוּרְחֵיהּ שְׁמוּעָדִים מִתְּחִילָּתָן ח"נ וְתוּ לֹא הָא נָמִי דְּשַׁנֵּי וְאַיְיעֵד לֹא חָמוּר מִמּוּעָד מִתְּחִילָּתוֹ וְאֵין הַעֲדָאָה לִצְרוֹרוֹת שֶׁשִּׁינָּה בָּהֶן וּמִדְּקָתָנֵי דְּמִשְׁלַם מִגּוּפוֹ אַלְמָא דִּצְרוֹרוֹת כִּי אוּרְחֵיהּ נָמִי מִגּוּפוֹ וְתִפְשׁוֹט דְּדָבָא וְקָשֶׁה דְּהֵיכִי פָּשִׁיט הָא דְּדָבָא דִּלְמָא צְרוֹרוֹת כִּי אוּרְחֵיהּ מַעֲלֵיהּ אֲבָל הֵיכָא דְּשַׁנֵּי אע"ג דְּאַיְיעֵד מְשַׁלֵּם מִגּוּפוֹ דְּצַד תַּמּוּת בְּמִקּוֹמָהּ עוֹמֶדֶת וְאֵין לוֹמַר דְּאֵין הֵכִי נָמִי דְּלֹא אָתֵי לְמִפְשַׁט בְּעֵיָא דְּדָבָא אֶלָּא בָּא לוֹמַר שֶׁיֵּשׁ לְיַישֵׁב הַבְּרַיְיתָא בְּע"א דְּאִין זֶה סוֹגֵית הַשַּ"ס וְנִרְאֶה כְּגִרְסָא דְּגִרְס אֶלָּא כְּגוֹן דְּאַיְיעֵד וּלְעוֹלָם מְצִי לְמִפְשַׁט בַּעֵיָּן וְלֹא תִּקְשֶׁה מִידֵּי דְּרַבִּי אֶלְעָזָר דְּלֹא פְּלִיגִי בִּפְלוּגְתָּא דְּסוּמְכוּס וְרַבָּנָן וְלֹא בְּדְשַׁנֵּי כִּדְקָאָמְרִינָן וּבִפְלוּגְתָּא דְּרַבִּי טַרְפוֹן וְרַבָּנָן אֶלָּא תְּרַוַיְיהוּ כְּרַבָּנָן דְּסוּמְכוּס וְהָכָא בִּצְרוֹרוֹת כִּי אוּרְחֵיהּ וּבְדְאַיְיעֵד וְהִשְׁתָּא פָּשִׁיט בְּעֵיָא דְּדָבָא דְּיֵשׁ הַעֲדָאָה לִצְרוֹרוֹת דְּאִיירֵי בִּצְרוֹרוֹת כִּי אוּרְחֵיהּ וְכֵן מִשְּׁמָא מִדְּקָאָמַר אוֹ דִּלְמָא תּוֹלְדָה דְּרֶגֶל הִיא מִשְּׁמָע דְּאִיירֵי בְּלֹא שִׁינּוּי וְכֵן מִדְּמַיְיתֵי עָלָהּ הִידּוּס אֵינוֹ מוּעָד דְּאַבִּי אוּרְחֵיהּ מַיְיתֵי לָהּ לְעִיל וּתְיִמַּהּ דִּלְקַמָּן (דף יט.) מוּכָח דְּמַיְירֵי עַל יְדֵי שִׁינּוּי גַּבֵּי הָא דְּבָעֵי רַב אַשֵּׁי יֵשׁ שִׁינּוּי בִּצְרוֹרוֹת וְקָאָמַר וְתִפְשׁוֹט מִדְּבָעֵי רָבָא יֵשׁ הַעֲדָאָה מִכְּלָל דְּאֵין שִׁינּוּי פֵּירוּשׁ דְּאִי יֵשׁ שִׁינּוּי הֵיכִי אָתֵי מְרַבִּיעַ נָזֵק לְנָזֵק שָׁלֵם וְכֵן לְקַמָּן פָּרִיךְ וְהָא מְשׁוּנָּה הוּא מִשְּׁמָע דְּאִי הָוָה מוֹקְמָא פְּלוּגְתֵּיהוּ בְּהַעֲדָאָה נִיחָא מִשְּׁמָע דְּבָעֵיא דְּדָבָא עַל יְדֵי שִׁינּוּי אֵיירֵי וְנִרְאֶה דִּבְתַרְוַיְיהוּ מְבָעֵיא לֵיהּ אִם יֵשׁ הַעֲדָאָה אוֹ לָאו דְּאִי יֵשׁ שִׁינּוּי יֵשׁ הַעֲדָאָה בִּצְרוֹרוֹת כִּי אוּרְחֵיהּ גַּם עַל יְדֵי שִׁינּוּי יֵשׁ הַעֲדָאָה דְּעִיקַּר הַעֲדָאָה בְּקֶרֶן בַּחֲצַר הַנִּיזָּק וְאִי אֵין הַעֲדָאָה בְּכִי אוּרְחֵיהּ גַּם ע"י שִׁינּוּי אֵין הַעֲדָאָה דְּע"י הַעֲדָאָה לֹא הָוֵי טָפֵי מִכִּי אוּרְחֵיהּ וּמִזֶּה שִׁפּ"ה דְּבָעֵי דְּיֵשׁ הַעֲדָאָה לֹא שַׁיְיךְ לְאוֹקְמָא בְּכִי אוּרְחֵיהּ דְּכֵיוָן דַּהֲוֵי אוּרְחֵיהּ מַה לִּי פַּעַם רִאשׁוֹנָה מַה לִּי פַּעַם רְבִיעִית לָאו פִּירְכָא הוּא כֵּיוָן דְּדַמְיָיהּ רְחָמְנָא לְקֶרֶן בַּחֲצַר נָזֵק שַׁיְיכָא בֵּיהּ הַעֲדָאָה:

אלא

אלא הא דבעי רבא יש העדאה כו'. ואע"ג דרבא לא הוה ידע הברייתא מדבעי מגופו משלם מ"מ דייק גמרא דנפשוט מינה תרוייהו ודחי לא נפשוט מינה לא היא ולא הא:

בין לרבנן בין לרבי אלעזר בסומכוס ס"ל. והיינו דיחוי דלמעלה ותסברא ואלא שלא האריך למעלה כל כך) וא"ת ולמה דחק לומר בסומכוס ס"ל וי"ל משום דאי כרבנן א"כ תפשוט דאין שינוי לצרורות לרבי ועוד דאי בצרורו' כי אורחייהו יסבור רבי אלעזר ח"נ כרבנן בצרורות ע"י שינוי לא יתחייב נזק שלם אע"ג דסבר כרבי טרפון דליכא ס"ו דכיון דבצרורות שן ורגל בחצר הניזק אין משלם אלא ח"נ גם צרורות דקרן לא ישלם כ"א ח"נ ולא רצה להעמיד כרבנן ובמקום גחלת ובכון דאנפחה אנוחי על הגדיש בשינוי דניחא ליה למימר דמשלם ח"נ על כל הגדיש כרבי יוחנן:

היכא דלא מפריך ק"ו אית ליה דיו. ואע"ת ונימא איפכא ק"ו לשלם מן העליה ודיו לח"נ וי"ל דהכי שפיר טפי דכי אמר דיו לענין מגופו לא משינן מח"נ כלל מכמו שהיה אלא שאנו מוסיפין עליו עוד ח"נ אחר אבל אי אמרת דיו לח"נ עקרת ליה לגמרי מח"נ קמא דמשקא ליה מתשלומי גופו ומוקמינן אתשלומי עליה ובכל צד שאנו יכולין לעקור קל וחומר ולקיים דיו יש לנו לקיים:

ובהא

מי שמעת ליה אלא כי קאמר רבי אלעזר נזק שלם כגון דאעיעד ובהא קמיפלגי מר סבר יש העדאה לצרורות ומר סבר אין העדאה לצרורות אלא הא דבעי רבא יש העדאה לצרורות או אין העדאה לצרורות אי לרבנן אין העדאה לצרורות אי לרבי אלעזר יש העדאה לצרורות אמר לך רבא כי מיבעיא לי לדידי אליבא דרבנן דפליגי עליה דסומכוס אבל הכא בין לרבנן בין לרבי אלעזר כסומכוס סבירא להו דאמר צרורות נזק שלם משלם וטעמא מאי אמור רבנן חצי נזק דשני ולא אעיעד ובפלוגתא דרבי טרפון ורבנן קמיפלגי אימור דשמעת ליה לר' טרפון נזק שלם מגופו מי שמעת ליה אין מהיכא מיתי לה מקרן מרשות הרבים דיו לבא מן הדין להיות כגנדון והא רבי טרפון לית ליה דיו כי לית ליה דיו היכא דמפריך קל וחומר היכא דלא מפריך ק"ו אית ליה דיו גופא בעי רבא יש העדאה לצרורות או אין העדאה לצרורות לקרן מדמינן ליה או דלמא תולדה דרגל הוא ת"ש הידוס איננו מועד ויש אומרים הרי זה מועד הידוס ס"ד אלא הידוס והתיז מאי לאו כגון דעבד תלתא זימני ובהא קמיפלגי מר סבר יש העדאה ומר סבר אין העדאה לא בחד זימנא ובפלוגתא דסומכוס ורבנן קמיפלגי ת"ש בהמה שהטילה גללים לעיסה רב יהודה אומר משלם נזק שלם ורבי אלעזר אומר חצי נזק מאי לאו כגון דעבד תלתא זימני ובהא קמיפלגי מר סבר יש העדאה ומר סבר אין העדאה לא בחד זימנא ובפלוגתא דסומכוס ורבנן קמיפלגי והא משונה הוא דדחיק ליה עלמא וליימא רב יהודה הלכה כסומכוס וליימא רבי אלעזר הלכה כרבנן גללים אצטריכא ליה ס"ד אמינא הואיל ובתר גופיה גרירין כגופיה דמי קמ"ל תא שמע דתני רמי בר יחזקאל תרנגול שהושיט ראשו לאויר כלי זכוכית ותקע בו ושברו משלם נזק שלם ואמר רב יוסף אמרי בי רב סוס שצנף וחמור שגער ושיבר את הכלים משלם חצי נזק מאי לאו כגון דעבד תלתא זימני

ובהא

מי שמעת ליה. הא לא דוי לה תמות מעולם ואי בצרורות כי אורחיה מוקמת לה ולמפשט דצרורות מגופו משלם דר' אלעזר תיקשי: **אלא.** אי בעית לאוקמא בצרורות כי אורחייהו ולמפשט בעיא דרבא דמגופו משלם לא תוקמא בצרורות דחד זימנא וכי אורחיה דאם כן דר' אלעזר לא משכחת לה אלא בדשני בצרורות ואעיעד שלשה זימני בהכי דחדר הוה ליה כאורחיה ואמרי רבנן חצי נזק כשאר צרורות דמועדין מתחילתן ואפ"ה חצי נזק ותו לא האי נמי דשני ואעיעד לא חמור ממועד מתחילתו ואין העדאה לצרורות ששינה בהן ומדקתני מגופו אלמא צרורות כי אורחייה נמי מגופו ורבי אלעזר סבר צרורות כי אורחייהו כרבנן דפליגי אסומכוס ושני ואעיעד נפקא מתולדה דרגל ונעשה תולדה דקרן ויש לחן העדאה לשלם נ"ש החצי מגופו דצד תמות במקומה עומדת וחצי מן העליה לישנא אחרינא אלא בדאעיעד בצרורות כי אורחייהו תלתא זימני ובהא פליגי רבי אלעזר סבר יש העדאה לצרורות כשאר חצי נזקין שבאין על ידי העדאה לכלל נ"ש האי נמי שתחילתו ח"נ כי אעיעד תלתא זימני משלם נזק שלם ומגופו אצד תמות כך שמעתי ועיקר אבל קשה לי ביון דמעיקרא הוי אורחיה ואפי' הכי ח"נ משלם מה לי חד זימנא מה לי מאה זימני: **אלא הא דבעי רבא יש העדאה לצרורות.** כי אורחייהו אם עשאן שלש פעמים מי אמרינן ביון דבזימנא קמייתא משלם חצי נזק קרן לקרן מדמינן ליה (ולגירס' קמייתי' אלא הא דבעי רבא יש העדאה לצרורות אם שינה בהן ועשה ע"י שינוי ג' פעמים מי אמרינן כיון דשינוי הוא נפקא מדין צרורות דרגל וחל עליהו דין קרן וכי אעיעד משלם נזק שלם וכי גמיר הלכתא אצרורות כי אורחייהו שהן תולדה דרגל גמיר) א"ד כיון דתולדה דרגל היא דהא אורחיה הוא אין להם העדאה דהא מזימנא קמייתא אעיעד ליה ואפי' הכי אינו משלם אלא חצי נזק: **אמר** לך **רבא כי** קמבעיא לי אליבא דרבנן דפליגי עליה דסומכוס. וכדפרשינן והכא ס"ל דבין רבנן ובין רבי אלעזר בסומכוס ובזימנא קמייתא קמיפלגי דקאמר רבי אלעזר נ"ש ורבנן אמרי חצי נזק בצרורות בגון שזרק הכלב הגחלת בידו על הגדיש דכיון דלאו הני צרורות כי אורחייהו הוו תולדה דקרן הילכך לרבנן ח"נ ומגופו ור"א כרבי טרפון דמשונה בחצר הניזק משלם נ"ש ונ"ח ליה לרבא לאוקמינהו לרבנן ורבי אלעזר בסומכוס דאילו לרבנן לא פסיקא ליה לאוקמי להא בצרורות כי אורחייה דבכי אורחייה סביר'א להו לרבנן דפליגי עליה דסומכוס דח"נ הוא דמשלם בצרורות ע"י שינוי סבירא להו דיש שינוי לרביע נזק וכדבעי רב אשי לקמן יש שינוי לרביע נזק כו': **מהיכא** קמייתי ליה. רבי טרפון למשונה בחצר הניזק: **מקרן ברה"ר.** כדמפרש בתתניתין הלכך דיו לבא מן הדין להיות בנדון ומה הלהלן מגופו: **והא רבי טרפון לית ליה דיו.** דאי אית ליה דיו לא ישלם אלא חצי נזק בקרן ברה"ר: **כי** לית ליה דיו **היכא** דמפריך ק"ו כו'. כגון אי הוה אמרינן דיו דלא משלם אלא פלגא מאי אהני לן ק"ו הא מקרא נמי שמעינן דברשות הניזק לא גרע דהא בקרא דנגיחת תם לא כתיב רה"ר אבל היכא דלא מפריך ק"ו אית ליה דיו למגופו: **לקרן מדמינן ליה.** הואיל (ומשונה הוא) חצי נזק הוא דמשלם כי קרן: **או דלמא.** מעיקרא כי אורחיה תולדה דרגל היא דהא אורחה הוא והזיקא מצוי ואפ"ה ח"נ הוא דמשלמת הלכך זו היא העדאתה ואין לה העדאה אחרת: **גללים.** היינו צרורות: **והא משונה הוא.** דאין דרכה להטיל גללים לעיסה ותולדה דקרן היא: **דדחיק ליה עלמא.** שעומדת במקומה צר ואין לה מקום לזוז ומשם טרפון דמשונה בחצר הניזק משלם נ"ש ונ"ח ליה לרבא לאוקמינהו לרבנן ורבי אלעזר בסומכוס דאילו לרבנן לא פסיקא ליה לאוקמי להא בצרורות ע"י שינוי דבכי אורחייה סביר'א להו לרבנן דפליגי עליה דסומכוס דח"נ הוא דמשלם בצרורות ע"י שינוי סבירא להו דיש שינוי לרביע נזק וכדבעי רב אשי לקמן יש שינוי לרביע נזק כו': **מהיכא** קמייתי ליה. רבי טרפון למשונה בחצר הניזק: **מקרן ברה"ר.** כדמפרש בתתניתין הלכך דיו לבא מן הדין להיות בנדון ומה הלהלן מגופו: **והא רבי טרפון לית ליה דיו.** דאי אית ליה דיו לא ישלם אלא חצי נזק בקרן ברה"ר: **כי** לית ליה דיו **היכא** דמפריך ק"ו כו'. כגון אי הוה אמרינן דיו דלא משלם אלא פלגא מאי אהני לן ק"ו הא מקרא נמי שמעינן דברשות הניזק לא גרע דהא בקרא דנגיחת תם לא כתיב רה"ר אבל היכא דלא מפריך ק"ו אית ליה דיו למגופו: **לקרן מדמינן ליה.** הואיל תולדה דקרן הילכך לרבנן ח"נ ומגופו ור"א כרבי

מִי שָׁמַעְתָּ לֵיהּ – בשור שהוא מועד מתחילתו, כגון נזקי צרורות רגילים לדעת סומכוס, האם אף בזה שמעת שסובר רבי יהודה שמשלמים חצי נזק מגוף הבהמה, הלא מאחר שעל צרורות אלו לא היה מעולם דין תמות, אי אפשר לומר בהם 'צד תמות במקומה עומדת'.

ומחמת קושיא זו מבארת הגמרא את מחלוקת התנאים באופן אחר: אלא אם ברצונך להעמיד את מחלוקת התנאים בדין נזקי צרורות רגילים, ולהוכיח משם שיש לשלם נזקי צרורות מגוף הבהמה, אין להעמיד באופן שהזיק הכלב על ידי צרורות פעם אחת, **אֶלָּא כִּי קָאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר** שמשלם בעל הכלב **נֶזֶק שָׁלֵם** מגופו משום נזקי צרורות, **כְּגוֹן דְּאִיַּיעַד** – באופן שהזיק הכלב על ידי צרורות שלש פעמים ונעשה מועד לענין נזק זה. **וּבְהָא קָמִיפַּלְגִי** – ובדין זה נחלקו חכמים ורבי אלעזר, **מַר** [– רבי אלעזר] **סָבַר יֵשׁ הַעֲדָאָה לִצְרוֹרוֹת** – יש דין מועד בנזקי צרורות, שאם עשה כן שלש פעמים משלם נזק שלם. **וּמַר** [– חכמים] **סָבַר אֵין** דין **הַעֲדָאָה לִצְרוֹרוֹת**, שהרי החיוב על נזקי צרורות הוא משום תולדה של רגל, וכשם שאין דין העדאה בנזקי רגל, שהרי מועדים הם מתחילתם, אף בנזקי צרורות הדין כן. ומאחר שסוברים חכמים שיש לשלם את חצי הנזק של הצרורות מגוף הבהמה, ניתן לפשוט מכאן את ספיקו של רבא, שכל תשלום נזקי צרורות הוא מגוף הבהמה בלבד.

הגמרא מקשה על ספק אחר של רבא, על פי ביאור זה במחלוקת התנאים: **אֶלָּא הָא דְּבָעֵי רָבָא** האם **יֵשׁ** דין **הַעֲדָאָה לִצְרוֹרוֹת אוֹ אֵין** דין **הַעֲדָאָה לִצְרוֹרוֹת**, מה מקום יש לספק זה, **אִי לְרַבָּנַן** – אם נסתפק לדעת חכמים, הרי נתבאר שסוברים שאֵין **הַעֲדָאָה לִצְרוֹרוֹת, וְאִי לְרַבִּי אֶלְעָזָר**, הרי נתבאר שסובר שיֵשׁ **הַעֲדָאָה לִצְרוֹרוֹת.**

מתרצת הגמרא: **אָמַר לָךְ רָבָא, כִּי מִיבַּעְיָא לִי לְדִידִי** – ספק זה שנסתפקתי אם יש דין העדאה בצרורות, אינו אלא **אַלִּיבָּא דְּרַבָּנַן דְּפַלִּיגֵי עֲלֵיהּ דְּסוּמְכוֹס** וסוברים שעל נזקי צרורות יש לשלם חצי נזק, שלשיטתם יש מקום לספק, האם לאחר שהתיזה הבהמה צרורות שלש פעמים יתחייבו הבעלים לשלם נזק שלם או לא, **אֲבָל הָכָא** – אך מחלוקת התנאים השנויה כאן בדין הכלב שנטל חררה והלך לגדיש, אינה כדעת חכמים, אלא **בֵּין לְרַבָּנַן בֵּין לְרַבִּי אֶלְעָזָר** כְּשיטת **סוּמְכוֹס סְבִירָא לְהוּ, דְּאָמַר** שעל נזקי **צְרוֹרוֹת נֶזֶק שָׁלֵם מְשַׁלֵּם** בעל הבהמה, **וְמַעֲמָא מַאי אָמוּר רַבָּנַן חֲצִי נֶזֶק** – ואם כך, מדוע סוברים חכמים שמשלם בעל הכלב חצי נזק בלבד, **דְּשַׁנִּי וְלֹא אַיַּיעַד** – מאחר שהברייתא עוסקת באופן שהזיק הכלב נזקי צרורות בשינוי, ולא עשה כך שלש פעמים, ונמצא שחייב לשלם רק חצי נזק כדין שור תם, **וּכְפַלּוּגְתָּא דְּרַבִּי טַרְפוֹן וְרַבָּנַן קָמִיפַּלְגִי** – ונחלקו במחלוקת רבי טרפון וחכמים בדין שור תם שנגח ברשות הניזק, שדעת רבי אלעזר היא כרבי טרפון הסובר שחייב בנזק שלם, ואילו דעת חכמים שדינו כשור תם הנוגח ברשות הרבים, ואינו משלם אלא חצי נזק.

ונמצא, שיתכן לומר שלא נחלקו התנאים בדין נזקי צרורות רגילים אלא בדין נזקי קרן, ולפיכך לא ניתן לפשוט מכאן את הספק האם יש דין העדאה בצרורות, ואף לא ניתן לפשוט את הספק האם על נזקי צרורות משלמים רק מגוף הבהמה או לא.

לפי ביאור זה יש ללמוד, שאף שלדעת רבי טרפון שור תם הנוגח ברשות הניזק משלם נזק שלם כדין שור מועד, מכל מקום אינו משלם אלא מגופו כדין שור תם. ועל כך מקשה הגמרא: **אֵימּוֹר דְּשָׁמַעְתָּ לֵיהּ לְרַבִּי טַרְפוֹן** שחייב בעל השור לשלם **נֶזֶק שָׁלֵם** על נגיחה ברשות הניזק, אבל **מִגּוּפוֹ מִי שָׁמַעְתָּ לֵיהּ** – האם שמעת שמשלם זאת מגוף הבהמה, הלא מאחר שדינו כשור המועד לשלם נזק שלם, מוטל על הבעלים לשלם הנזק מביתם.

מתרצת הגמרא: **אֵין** – אכן כך, אף לדעת רבי טרפון אינו משלם אלא מגופו, שהרי **מֵהֵיכָא מַיְיתֵי לֵהּ** – מהיכן לומד רבי טרפון בקל וחומר ששור תם שנגח ברשות הניזק משלם נזק שלם, **מִקֶּרֶן מְרֻשּׁוּת הָרַבִּים** – שמאחר שקרן משלמת חצי נזק ברשות הרבים, יש להחמיר עליה ברשות הניזק לשלם נזק שלם, ולפיכך יש לומר בזה, **דַּיּוֹ לַבָּא מִן הַדִּין לְהָיוֹת כַּנִּדּוֹן** – די לדבר הנלמד להיות חמור כדבר המלמד, וכשם שעל נזקי קרן ברשות הרבים אין משלמים אלא מגוף הבהמה, אף בנזקי קרן ברשות הניזק הדין כן.

שבה הגמרא ומקשה: **וְהָא רַבִּי טַרְפוֹן לֵית לֵיהּ דַּיּוֹ** – הרי רבי טרפון אינו סובר לכלל זה של 'דיו', שהרי קרן ברשות הרבים אינה משלמת אלא חצי נזק, ומכל מקום לומד ממנה רבי טרפון שקרן ברשות הניזק משלמת נזק שלם.

מתרצת הגמרא: **כִּי לֵית לֵיהּ דַּיּוֹ הֵיכָא דְּמִפְּרִיךְ קַל וָחוֹמֶר** – רבי טרפון אינו סובר לכלל זה של 'דיו' רק במקום שנפרך הקל וחומר משום כך, וכגון לענין תשלום חצי נזק, שאם נאמר שקרן ברשות הניזק אינה משלמת אלא חצי נזק כקרן ברשות הרבים, נמצא שלא הועיל הקל וחומר מאומה, אבל **הֵיכָא דְּלֹא מִפְּרִיךְ קַל וָחוֹמֶר אִית לֵיהּ דַּיּוֹ**, ולפיכך, מאחר שהועיל הקל וחומר לחייב קרן ברשות הניזק בנזק שלם, ניתן לומר את הכלל של 'דיו' לענין שאין משלם אלא מגופה של הבהמה כדין נזקי שור תם.

עתה דנה הגמרא בהרחבה בספיקו של רבא שהוזכר לעיל: **גּוּפָא, בָּעֵי רָבָא**, האם **יֵשׁ** דין **הַעֲדָאָה לִצְרוֹרוֹת** לשלם נזק שלם, **אוֹ אֵין** דין **הַעֲדָאָה לִצְרוֹרוֹת**, ואף אם התיזה הבהמה צרורות והזיקה שלש פעמים אינה משלמת אלא חצי נזק.

צדדי הספק: **לְקֶרֶן מְדַמֵּינָן לֵיהּ** – האם יש לדמות את דין הצרורות לדין נזקי קרן שיש בהם העדאה, שהלא דינם שוה לענין תשלום חצי נזק, **אוֹ דִּלְמָא תּוֹלְדָה דְּרֶגֶל הוּא** – או שמא מאחר וצרורות תולדה של רגל הם, שהרי ניתזים כשהולכת הבהמה כדרכה, יש להשוותם לדין נזקי רגל שאין בהם דין העדאה.

הגמרא מנסה לפשוט את ספיקו של רבא מדברי הברייתא: **תָּא שְׁמַע, הִידּוּם** – אם שבר התרנגול כלי על ידי רקידתו, **אֵינוֹ מוּעָד** – אין משלמים בעליו נזק שלם, **וְיֵשׁ אוֹמְרִים חַיֵּי זֶה מוּעָד** לשלם נזק שלם. מבררת הגמרא, **הִידּוּם סַלְקָא דַּעְתָּךְ** – וכי תעלה על דעתך שאם רקד התרנגול על כלי ושברו שלא ישלמו הבעלים אלא חצי נזק, הלא כך דרכו של התרנגול לעשות ואין זה שינוי ונזקי רגל ממש הוא, **אֶלָּא** בהכרח צריכים אנו לומר שהברייתא עוסקת **בְּהִידּוּם וְהִתִּיז** – שרקד התרנגול והתיז ברקידתו צרורות על הכלי ושברו, **מַאי לַאו כְּגוֹן דְּעָבַד תְּלָתָא זִימְנֵי** – באופן שעשה התרנגול כן והזיק בהתזת צרורות שלש פעמים, **וּבְהָא קָמִיפַּלְגִי, מַר סָבַר** [– יש אומרים] **יֵשׁ הַעֲדָאָה** לצרורות, ולפיכך נעשה התרנגול מועד לשלם נזק שלם, **וּמַר סָבַר** [– תנא קמא] **אֵין הַעֲדָאָה** לצרורות, ולעולם אין משלמים הבעלים אלא חצי נזק.

דוחה הגמרא: **לֹא**, יתכן שהברייתא עוסקת **כְּחַד זִימְנָא** – שלא הזיק התרנגול בצרורות אלא פעם אחת, **וּכְפַלּוּגְתָּא דְּסוּמְכוֹס וְרַבָּנַן קָמִיפַּלְגִי** – ונחלקו התנאים במחלוקת סומכוס וחכמים בדין נזקי צרורות, האם יש לשלם עליהם נזק שלם או חצי נזק בלבד. ועל כן אין לפשוט את ספיקו של רבא מברייתא זו.

הגמרא מנסה לפשוט את ספיקו של רבא מברייתא אחרת: **תָּא שְׁמַע, בְּהֵמָה שֶׁהִטִּילָה גְּלָלִים לְעִיסָּה** וטינפה אותה והזיקתה, והיזק זה אינו נעשה בגוף הבהמה אלא מכוחה, ולפיכך נידון כנזקי צרורות, **רַב יְהוּדָה אוֹמֵר מְשַׁלֵּם** בעל הבהמה **נֶזֶק שָׁלֵם, וְרַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר חֲצִי נֶזֶק.**

מבררת הגמרא, **מַאי לַאו כְּגוֹן דְּעָבַד תְּלָתָא זִימְנֵי** – שהטילה הבהמה גללים לעיסה שלש פעמים, **וּבְהָא קָמִיפַּלְגִי, מַר** [– רב יהודה] **סָבַר יֵשׁ** דין **הַעֲדָאָה** לצרורות, ולפיכך משלמים הבעלים נזק שלם, **וּמַר** [– רבי אלעזר] **סָבַר אֵין** דין **הַעֲדָאָה** לצרורות, ואינו משלם אלא חצי נזק.

דוחה הגמרא: **לֹא**, יתכן שנחלקו **כְּחַד זִימְנָא** – שלא הטילה גללים לעיסה אלא פעם אחת, **וּכְפַלּוּגְתָּא דְּסוּמְכוֹס וְרַבָּנַן קָמִיפַּלְגִי** – ונחלקו במחלוקת סומכוס וחכמים בדין נזקי צרורות, האם יש לשלם עליהם נזק שלם או חצי נזק בלבד.

מקשה הגמרא: **וְהָא מְשׁוּנֶּה הוּא** – הרי בהמה המטילה גללים לעיסה דבר משונה הוא, ותולדה של קרן היא, ואם כן אף לדעת סומכוס אין

המשך בעמוד קט

אגרות קודש

ב״ה, כ״ד אייר, תשכ״א
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו, בו כותב:

א) ישנו בחור שלמרות המצאו בקבוץ דתי [אבל] אינו מסתגל לחיים דתיים, לא ניכר בו הרגש אהבה לעניני תורה ומצותי׳ וכו׳.

כיון שאמרו חז״ל דברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב, בודאי שהדבור עם הבחור באופן של קירוב ולא באופן של ויכוח, כי אם הצעת דברים, בודאי תשפיע עליו, אלא שלא כל האדם שוה, ויש מי שצריך לדבר אליו כמה פעמים עד שתהי׳ ניכרת הפעולה גם לעיני בשר ובהנוגע למעשה אבל בודאי שסו״ס תצליח. ומהעצות הפעילות בהאמור הוא העשותו מנהיג (לקטנים ממנו בשנים) בעניני דת ולימוד התורה וקיום מצותי׳, שהאחריות שמרגיש בזה תניעו ותביאו להתעמקות יותר בדבר ועד כדי להסבירו לאלו שנמסרו להנהלתו, אלא שמובן שצריכה להיות השגחה בזה שלא יטעה בפירוש הדברים וכו׳.

ב) האם כל אחד ואחת מבני ישראל מסוגל ויכול לחיות חייו מתאים להוראות תורתנו.

בודאי אשר כן הוא, ומובן גם בשכל הבריא של כל המאמין באלקים חיים, שהרי כיון שנותן התורה ומצוה המצוה לכל אחד ואחת מבני ישראל [וכידוע הדיוק שהתחלת נתינת התורה היתה בלשון יחיד דוקא אנכי ה׳ אלקיך (ולא -אלקיכם) להורות שלכל אחד ואחת ניתנה כל התורה וכל מצותי׳], בודאי שלא ידרוש הקב״ה מהאדם ענינים שאין בכחו, ואדרבה **קודם** להציווי ניתנה היכולת והאפשריות המלאה למלאות הציווי, ולא עוד אלא למלאות מתוך שמחה וטוב לבב, שכן צריך להיות הלימוד והקיום כמבואר בכמה מקומות, אלא שמטעם הידוע ליוצר האדם ניתנה הבחירה לכאו״א מבני ישראל, ורצה הקב״ה שבבחירה חפשית יבחר דרך הטוב והישר, וכמ״ש ראה נתתי לפניך וגו׳ ובחרת בחיים, והובטחנו יגעת ומצאת.

תקותי שיש לו קביעות לימוד בתורת החסידות נוסף על לימוד נגלה דתורה ויהי רצון שיהי׳ באופן שהלימוד מביא לידי מעשה.

בברכה לבשו״ט בכל האמור.

בשם כ״ק אדמו״ר שליט״א.

ב״ה, כ״ה אייר, תשכ״א
ברוקלין.

...ולכתבו שזה מביא לסכסוכים עם פ׳ ומשפחתו - פס״ד **ברור** בתוה״ק שזה שאינו רוצה להתדיין אצל מרא דאתרא (עכ״פ בזבל״א) - ה״ה עושה ופועל **נגד** התורה, שהיא חכמתו ורצונו של הקב״ה, שהוא וחכמתו אחד, ובמילא - מזיק את עצמו ואת ב״ב ואת כל המסייעים לו היזק לא רק בעוה״ב, כ״א גם בעוה״ז ובגשם. אלא שהקב״ה שהוא אב הרחמן מאריך לו אף - לאיזה זמן, אולי סו״ס יעשה תשובה בחסד וברחמים ויחזור ממרדו בה׳. - שמזה מובן ג״כ, שכל מי שיש לו סכסוך עם פ׳ על הנ״ל - הוא דוקא אוהבו האמיתי, וכל המסייע לפ׳, חבר הוא ליצה״ר של פ׳ שזוהי אומנותו להסיתו להלחם בתורה ובמצותי׳.

ב״ה, א׳ סיון, תשכ״א
ברוקלין.

שלום וברכה!

לאחרי הפסק נתקבל מכתבו מט״ז אייר, ומובנת התמי׳ על כתבו אודות חלישות וכו׳ וביחוד בזמן דספירת העומר שענינה קובץ על יד יום על יום (וכידוע הדיוק שאין אומרים יום שני כי אם שני ימים, כי גם יום הראשון בתמימותו צ״ל) והרי ככל המצות גם למצוה זו ענינה להמשיך מתוכנה על כל השנה כולה וק״ל. וכיון שאין הקב״ה בא בטרוניא עם בריותיו, בודאי שבכח האדם הוא וביכולתו.

לפלא ומצער, אף שדרכו הוא שאין מזכיר מפעולתו בעניני שידוך והרי גם בזה ציווי מוחלט בתורתנו תורת חיים ולא עוד אלא שנקודה נוספת גם על הנ״ל שזוהי מצוה שא״א לעשותה ע״י אחרים.

ויהי רצון שבעמדנו בראש חדש השלישי, והתחלת מתן תורה (עיין תו״א ד״ה בחדש השלישי ובהוספות לתו״א שם) הנה יתוסף בסייעתא דשמיא בהנ״ל ובהענינים אודותם כותב במכתבו שצריך לס״ד, ותיכף ינצל הסיוע גם לענין השידוך וסו״ס יבוא לידי פועל ולידי גמר בשעה טובה ומוצלחת.

בברכה לבשו״ט ובלשון הרב הוא כ״ק מו״ח אדמו״ר, לקבלת התורה בשמחה ובפנימיות.

ב״ה, ב׳ סיון, תשכ״א
ברוקלין.

שלום וברכה!

לאחרי הפסק הכי ארוך נתקבל מכתבו מכ״ו באייר עם המצורף אליו.

ומובן שבכגון זה צריך לעשות כהוראת הרופא מומחה אודותו כותב, שהרי הוא גם טובת הבת שתחי׳ שבודאי בבית אי אפשר שתקבל כל הענינים והטפול האפשרי בסביבה אודותה ממליץ הרופא. אלא מקודם צריך להודע יותר פרטים אודות המוסד והעיקר למצוא קשרים עם הרופא שבמוסד למען יוכלו לדעת הנעשה אתה והעיקר להיות בטוח שיטפלו בה בשימת לב הראוי׳, ולא באופן שיגרתי וק״ל.

ויה״ר מהשי״ת הרופא כל בשר ומפליא לעשות, שהעשי׳ מצדם תהי׳ כלי לקבלת הברכה ממעל וכמ״ש וברכך ה״א בכל אשר תעשה.

אולי, באם לא ביררו זה עד עתה, כדאי להעיר את הרופא מומחה בהנוגע למצב הווסת שלה, שבאם אינו בסדר, בודאי ששיפור המצב בזה ישפר מצבה בכללות. כן לשאול אותו האם בכגון זה יש מקום לסממנים מסוג ״אמינאסיד״ ובהנוגע להמיחוש שלה הטפול ע״י הלם וכיו״ב.

לפלא ובפרט ע״פ הידיעות המתקבלות מהשתתפותו בפעולות דהפצת המעינות ומהצלחתו בזה, שאינו מזכיר מאומה בשטח האמור, וע״פ הפלאת חז״ל בגודל ענין מצוה שאי אפשר לעשותה ע״י אחרים (מו״ק סוף עמוד א׳ דף ט׳) לכאורה צריך הי׳ להתרכז בהחוגים דמפלגת... ובפרט בהנוגע להנוער והצעירים בה, וביחוד כמו שאמר לי מר...שי׳ שיש שם יחס אוהדי לדת ועניני׳ ועוד יותר מיחס אוהד, והרי גם בכגון זה הבחינה בזה היא העשי׳ בפועל, כוונתי שבהפגישה אתם מציעים תכנית מעשית קיום מצות מעשיות בפועל, ובדברים היוצאים מן הלב.

ובעמדנו ערב זמן מ״ת תורה אחת המאחדת הגשמית והרוחנית הכללי ופרטי, יהי רצון שיבשר טוב בכל הנ״ל.

בברכה בלשון הרב כ״ק מו״ח אדמו״ר לקבלת התורה בשמחה ובפנימיות ולבשו״ט.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

ה. וְנוֹהֲגִין לִשְׁפֹּךְ מְעַט יַיִן מֵהַכּוֹס עַל הָאָרֶץ לְסִימָן טוֹב שֶׁכָּל בַּית שֶׁאֵין יַיִן נִשְׁפָּךְ בּוֹ כַּמַּיִם אֵין בּוֹ סִימָן בְּרָכָה עַל כֵּן עוֹשִׂין סִימָן בְּרָכָה בִּתְחִלַּת הַשָּׁבוּעַ וְאֵין בָּזֶה אִסּוּר מִשּׁוּם בִּזּוּי מַשְׁקֶה שֶׁשּׁוֹפְכוֹ לְאִבּוּד כֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ שׁוֹפֵךְ אֶלָּא דָּבָר מוּעָט[ח-ט].

וְיֵשׁ לִנְהוֹג שְׁפִיכָה זוֹ בִּשְׁעָה שֶׁמְּמַלֵּא הַכּוֹס עַל כָּל גְּדוֹתָיו יְעָרֶה עָלָיו עוֹד מְעַט בְּעִנְיָן שֶׁיִּשְׁפֹּךְ מִמֶּנּוּ מְעַט עַל הָאָרֶץ[י] אֲבָל אֵין לִשְׁפֹּךְ עַל הָאָרֶץ מִיַּיִן שֶׁהַכּוֹס נִתְמַלֵּא בּוֹ שֶׁהֲרֵי אִם יִשְׁפֹּךְ מִמֶּנּוּ לֹא יִהְיֶה הַכּוֹס מָלֵא עַל כָּל גְּדוֹתָיו כָּרָאוּי[34] וְאִם לֹא יִשְׁפֹּךְ מִמֶּנּוּ כְּלוּם עַד אַחַר הַהַבְדָּלָה כְּדֵי שֶׁבְּשְׁעַת הַהַבְדָּלָה יִהְיֶה עֲדַיִן מָלֵא עַל כָּל גְּדוֹתָיו הֲרֵי זֶה בִּזָּיוֹן לְבִרְכַת בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן[35] שֶׁבֵּירַךְ אוֹתָהּ עַל כּוֹס מָלֵא כָּרָאוּי וְקֹדֶם שֶׁשָּׁתָה מִמֶּנּוּ שָׁפַךְ מִמֶּנּוּ לָאָרֶץ כְּאִלּוּ הָיָה בּוֹ דָּבָר מָאוּס כְּשֶׁבֵּירַךְ עָלָיו לָכֵן אֵין לִנְהוֹג שְׁפִיכָה זוֹ אֶלָּא בְּדֶרֶךְ שֶׁנִּתְבָּאֵר.

גַּם נוֹהֲגִין לִשְׁפֹּךְ עַל הַשֻּׁלְחָן[יא] מִן יַיִן הַנִּשְׁאָר בְּכוֹס אַחַר שְׁתִיַּת הַמַּבְדִּיל וּמְכַבִּין בּוֹ הַנֵּר[יב] כְּדֵי שֶׁיְּהֵא לְבִרְכַת בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן[יג-יד][38] (לְפִיכָךְ אִם מַבְדִּיל עַל נֵר

ביאורי הלכה

ח] דבר מועט - סימן הברכה הוא בעצם שפיכת היין על הארץ, ולא בכמות השפיכה, ולכך די בשפיכה מועטת[29].

ט] דבר מועט - אף שבכל כוס־של־ברכה הצריכה ׳כוס מלא׳ חששו שלא למלאות הכוס על גדותיה מחשש לביזיון היין הנשפך[30], מכל־מקום בכוס של הבדלה שעושים בה סימן ברכה[31] אינו נחשב כביזוי - אפילו שופך ישירות על הארץ[32].

י] על הארץ - המנהג בפועל שאין שופכים כלל על הארץ אפילו לא בדרך מילוי הכוס, אלא מניחים צלוחית תחת הכוס שעליה נשפך מעט יין ממילוי הכוס על גדותיה[33].

יא] על השלחן - גם בזה המנהג היום לשפוך לתוך צלוחית[36].

יב] ומכבין בו הנר - המנהג בפועל לכבות הנר ביין שנשפך מהכוס בעת מילוי הכוס, וכן על ידי ששופכים עליו ישירות מעט יין מהכוס[37].

יג] לברך עליו - כיון שהוא לאחר שתיית המבדיל, אין ביזיון לברכת בורא פרי הגפן, וניתן לקיים את מנהג השפיכה מהכוס ממש, ולא רק בדרך מילוי הכוס[39].

יד] לברך עליו - אין עניין שהמבדיל עצמו יכבה הנר, ולכך אם מישהו אחר רוצה להבדיל מיד אחריו לא יכבנו ביין (כדי שלא יקשה על השני להדליקו), אלא יניח למבדיל השני לכבותו ביין.

ציונים והוספות

29) בפרי מגדים (א"א סק"ג) ביאר ששפיכה מועטת היא פחות מרביעית (שביזוי אוכלין דווקא בכזית, ומשקה ברביעית).

30) ראה לעיל **סי׳ קפג סוף ס"ד**: שיהא מלא על כל גדותיו ומכל־מקום אם חושש שאם יהא מלא הרבה ישפוך ויתבזה ומניח קצת ריקן למעלה אין לחוש שעדיין שם מלא עליו.

31) כיון שהיא בתחלת השבוע.

32) וכל־שכן אם היין נשפך לתוך צלוחית וכיוצא־בזה, שאז מותר לשפוך מעט אפילו בשאר כוס־של־ברכה (ע"פ תורת מנחם התוועדויות תשמ"ב ח"ג ע׳ 1692 וראה לעיל על סי׳ רעא סי"ח).

33) וראה מנחת שבת (הובא בקצות השלחן סי׳ צז בדה"ש ס"ק ב) שהביא מזכור לאברהם שיהא נשפך היין על השולחן ולא על הקרקע, וראה הערה הקודמת שכשהיין נשפך על צלוחית אפשר לשפוך מעט בכל כוס של ברכה - ולא בהבדלה בלבד.

34) ראה סי׳ קפג ס"ד (לענין מילוי כוס של ברכה): "מלא" כמשמעו, שיהא מלא על כל גדותיו.

35) עד"ז לעיל **סי׳ רו סט"ו**: השותה מים ושופך מעט קודם שתייתו משום חשש מים הרעים ישפוך קודם שיתחיל לברך ולא אחר הברכה משום בזיון הברכה. ועד"ז בסי׳ רעא ס"כ לענין שפיכה קודם קידוש.

36) כמו בשפיכה שבשעת מילוי הכוס (דלעיל).

37) **הנהגת כ"ק אדמו"ר**: אינו שופך יין כדי לכבות את הנר, אלא המחזיק את הנר מכבה אותו ביין השפוך הנמצא בצלחת התחתונה.

38) ראה גם לקמן **סי׳ רחצ ס"ה**: יש לו למצוה מן המובחר להדליק נר אחד להבדלה חוץ מהנר המיוחד להאיר בבית.

39) ואף ששפיכה זו אינה דבר מועט (שהרי זו שפיכה שניה, ועוד שאינה בדרך מזיגת הכוס) מכל־מקום על ידי שמכבים בו את הנר נראה כשפיכה לצורך, ומטעם זה יש מקום לומר שתמיד צריך לכבות נר בשפיכה זו - אף אם לא הודלק לשם מצוה, ואולי לכך כתבו רבינו במוסגר. והמנהג בפועל שבמקום שאין נר - לא שופכים שוב מהכוס לאחר הבדלה, וראה להלן שגם אין רוחצים עיניהם מיין זה.

שֶׁבַּבַּיִת שֶׁלֹּא הוּדְלַק בִּשְׁבִיל כָּךְ אֵינוֹ צָרִיךְ לְכַבּוֹתוֹ) וְנוֹהֲגִין לִרְחֹץ עֵינֵיהֶם מִיַּיִן שֶׁל שְׁפִיכָה זוֹ מִשּׁוּם חִבּוּב מִצְוָה טר"ין:

חלק ב סימן רצו דיני הבדלה על היין סעיף ד
מתוך שולחן ערוך אדמו"ר הזקן עם ביאורי הלכה, הוצאת קה"ת

ביאורי הלכה

טו] חיבוב מצוה - המנהג הוא לטבול האצבע ביין הנשאר מההבדלה ולגעת בעינים[40], ויש בזה סגולה למאור העינים[41], ויש נוהגים לומר הפסוק: "מִצְוַת ה' בָּרָה מְאִירַת עֵינָיִם" (תהלים יט, ט)[42].

טז] חיבוב מצוה - משמע שאפילו הבדיל על חמר מדינה יעשה זאת[43].

ואין עושין כן במוצאי יום טוב, אלא רק ביין שכיבו בו הנר[44].

יז] חיבוב מצוה - יש הנוהגים להריח נר ההבדלה לאחר כיבויו[45].

ציונים והוספות

40) הנהגת כ"ק אדמו"ר ברחיצת העינים ביין: היה טובל את זרתות ידיו הק' בצלחת שתחת הכוס, ומעביר (רק) זרת ימין על גבי עינו הימנית וזרת שמאל על גבי עינו השמאלית. אחר כך מנגב במפית־נייר את פיו וסביבו, ואחר כך את עיניו מן היין.

41) על פי מנהג ישראל לטבול האצבע ביין הנשאר מההבדלה ולגעת בעינים (מבחוץ כמובן) שכפי שהובא בספרים זוהי סגולה למאור עיניו של אדם. (אגרות קודש חי"ב אגרת ד'מא ע' רכה).

42) הנהגת כ"ק אדמו"ר: על פי השמועה כן נהג כ"ק אדמו"ר (בזמנים מסויימים עכ"פ).

ולהעיר מהמובא בתורת מנחם התוועדויות (תשמ"ז ח"ב השלמות לש"פ ויגש ע' 210): וכן "נוהגין לרחוץ עיניהם מיין של שפיכה זו" כולל גם המנהג דאמירת פסוק כו'.

43) כן משמע, וראה שש"כ פ"ס הערה נד.

44) ראה שש"כ פס"ב הערה כו, וכן במקום שאין נר - לא נהגו לרחוץ העינים.

45) ב'קצות השולחן' סי' צז בדה"ש ס"ק ז: וכתב בסידור יעב"ץ שיש מריחין בעשן הנר אחר הכיבוי לחבב המצוה, ודכירנא כד הוינא טליא ראיתי שכן היה נוהג הגאון הצדיק בעל שדי חמד ז"ל, והיה דרכו אחר שהריח לומר אח אח בקול גדול מאד. עד שכל העומדים מסביב היו שוחקין משמחה זיע"א.

הנהגת כ"ק אדמו"ר: ברשימת היומן עמ' תכז כתב כ"ק אדמו"ר מה ששמע מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ: לא נהגינן להריח מעשן נר הבדלה. אמנם יש אומרים שכמה פעמים כ"ק אדמו"ר הריח הנר מהיין בתוכו כיבו הנר (לקט הליכות ומנהגי ש"ק), ויש לעיין אם לא עירבו מנהג זה עם המנהג לשקף עצמו ביין ההבדלה דלהלן.

לשקף מצחו ביין: במנחת שבת (שיורי מנחה סי' צו ס"ק ה) כתב בשם ספר זכירה לשקף מצחו מול היין קודם ששותה.

וכמה פעמים נהג כ"ק אדמו"ר לקרב עצמו אל היין הנשאר מההבדלה (לאחר השתיה) עד שישתקף ביין.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות שבת – לפי לוח "רב יומי"

ב יש ביטול רשות מחצר לחצר אפילו אינן אוסרות זו על זו כגון ב' חצרות ופתח ביניהן ועירבה כל אחת לעצמה ולא עירבו יחד יכולה כל אחת לבטל רשותה לחבירתה שתהא חבירתה מותרת להשתמש בה ולא היא.

ואין צריך לומר אם אוסרות זו על זו כגון ב' חצרות זו לפנים מזו ועירבה החיצונה לבדה והפנימית לא עירבה כלל שאוסרת היא על החיצונה כמו שנתבאר בסי' שע"ח יכולה היא לבטל לה רשות שיש לה בה להשתמש ולדרוס בה שלא תשתמש ולא תעבור עליה אלא בשעה שצריכה לצאת ולבא ותהיה החיצונה מותרת להשתמש בחצרה אף על פי שהפנימים עוברים עליה כשצריכים לצאת ולבא (ו)העברה לבדה אינה אוסרת אלא כשמשתמשים שם לעשות צרכיהם שזה שאמרו שהפנימית אוסרת בדריסת רגלה על חיצונה אין הכוונה שדריסת והעברת הרגל בלבדה תאסור אלא דריסת הרגל כשדורסת שם ומשתמשת בצרכיה בדרך תשמיש החצר לבתים היא אוסרת אותה כמו שאוסרים אותה הבתים שבה אם לא עירבו בה ולכן כשביטלה לה זכות זה ואינה משתמשת בה בשבת אינה אוסרת אותה אעפ"י שעוברת עליה.

וכן אם עירבו הפנימית והחיצונה ביחד ושכח אחד מהפנימית ולא עירב ששתיהן אסורות כמו שנתבאר שם יכול הוא לבטל להם רשותו וצריך שיבטל לכל אחד מהפנימית ולכל אחד מהחיצונה ואז הוא לבדו אסור וכולם מותרים אבל אם לא ביטל אלא להפנימית אף הפנימית אסורה שהחיצונה אוסרתה ואעפ"י שאין להחיצונה דריסת הרגל עליה מ"מ העירוב שעירבה עמה מרגילה לתוכה וכאילו היא דרה בה שעירוב משום דירה.

אבל אם שכח אחד מן החיצונה ולא עירב אין צריך לבטל להפנימית שאף אם לא עירבה החיצונה כלל אלא הפנימית לבדה אין החיצונה אוסרת את הפנימית הואיל ואין לה

דריסת הרגל עליה ואין העירוב מרגילה לתוכה מפני שיכולה לומר לה לתיקוני שתפתיך עמי ולא לעיוותי משא"כ כששכח אחד מן הפנימית ולא עירב אינה יכולה לומר כן כיון שהעיוות הוא ממנה:

ג יש ביטול רשות בחורבה שאם היו ב' בתים וחורבה ביניהם שהיא של שניהם (או שאינה של שניהם אבל שניהם משתמשים בה בתשמיש נוח שהם אוסרים זה על זה כמו שנתבאר בסי' שע"ו) ושכחו ולא עירבו יכול אחד לבטל לחבירו להיותו מותר בה ואין אומרים שלא הקילו חכמים בביטול רשות אלא בחצר שלפני הבתים שבה הוא עיקר תשמישם:

ד יש ביטול רשות מבית לבית שאם היו ב' בתים פתוחים זה לזה ולא עירבו יחד אחד מבטל רשות ביתו לחבירו ואפילו המבטל מותר להוציא מביתו לבית חבירו שהרי הכל של חבירו כיון שביטלו לו ואפילו קודם שהחזיק חבירו בביתו יכול הוא להוציא ממנו לבית חבירו.

ואינו דומה להמבטל רשות חצירו שאין לו להוציא מביתו לחצר אפילו ביטל גם רשות ביתו עד שיחזיקו הם תחלה ואפילו אם החזיקו אינו מועיל אלא ביחיד שביטל לרבים אבל לא ביחיד ליחיד כמו שנתבאר בסי' ש"פ לפי שכיון שהיה לו חלק בחצר אלא שביטלו להם א"כ כשמוציא מביתו לחצר נראה כחוזר מביטולו ומחזיק בחלקו שבחצר ולכן צריך שיחזיקו הם תחלה ואז נעשה הוא כאורח אצלם אם הם רבים אבל לא יחיד אצל יחיד משא"כ כשמוציא לבית חבירו שלא היה לו בו חלק מעולם ולא ביטלו אינו נראה כחוזר ומחזיק ברשותו בהוצאה זו:

ה אבל אינו יכול להכניס מבית חבירו לביתו שכשמכניס לביתו נראה כחוזר ומחזיק ברשותו ואפילו החזיק בו כבר חבירו אינו מועיל להתיר גם לו כיון שאינו נעשה כאורח אצל חבירו מפני שהוא יחיד אצל יחיד ואם הוא יחיד אצל רבים עכ"פ לא יכניס לביתו מבתיהם עד שיחזיקו הם תחלה בביתו.

ואם יש לו חדר פתוח לביתו וביטל רשות ביתו בלבד בלי החדר אסור להוציא מהחדר לביתו שהחדר מיוחד לו והבית לחבירו ונמצא מוציא מרשות לרשות ואפילו הוא יחיד אצל רבים אינו נעשה כאורח אצלם לענין הוצאה והכנסה מחדר לבית כמו שהמבטל רשות חצירו ולא רשות ביתו אינו נעשה כאורח אצלם לענין הוצאה והכנסה מביתו לחצר כמו שנתבאר בסי' ש"פ.

אבל יכול להכניס מבתיהם לביתו אפילו קודם שהחזיקו הם בביתו כמו שהמבטל רשות חצרו יכול להוציא מבתיהם לחצר קודם שיחזיקו הם שאינה נקראת חזרה אלא כשמוציא מביתו אבל לא מבתיהם.

ויש אומרים שאין לבטל רשות מבית לבית אלא אם כן ישאיר לעצמו חדר אחד שלא יבטלנו לפי שיש לחוש שלא תשתכח תורת עירוב מבתים אלו הפתוחים זה לזה שכולם יבטלום בעליהם לאחד וגם הם יהיו מותרים להוציא כל אחד מביתו לבית חבירו הואיל ואינו נראה כחוזר ומחזיק ברשותו בהוצאה זו מה־שאין־כן כשמשאיר חדר אחד שאסור להוציא ממנו לבית ואם היה עירוב היה מותר נמצא משתכר הוא בעירוב ושוב אין לחוש שיבטלו הכל ותשתכח תורת עירוב.

והעיקר כסברא הראשונה שהרי אף אם אינו משאיר שום חדר משתכר הוא בעירוב שיהא מותר לו להכניס לביתו מבית חבירו שביטל לו ביתו שאסור לו עכשיו אפילו לאחר שהחזיק בו חבירו אם הוא יחיד אצל יחיד ואצ"ל רבים אצל יחיד ואעפ"כ טוב להחמיר לכתחלה להשאיר חדר אחד:

ה* הביטול הוא במקום עירוב שמבעוד יום לפיכך במקום שלא היו יכולים לערב מבעוד יום אינם יכולים לבטל משתחשך כגון ב' בתים בב' צידי רשות הרבים והקיפום נכרים מחיצה בשבת בענין שיש ביניהן כמו חצר שב' בתים אלו פתוחים לה והרי הם אוסרים זה על זה אינם יכולים לבטל אחד לחבירו כיון שלא היו יכולים לערב מבעוד יום:

ו אבל מי שירש בית בשבת ונכנס לדור בו שאוסר הוא על בני החצר כגון שלא עירב עמהם המוריש יכול לבטל להם רשותו ואף ע"פ שלא היה יכול לערב עמהם מבעוד יום שהרי לא היה דר בבית זה מבעוד יום, מכל־מקום היורש במקום מורישו הוא עומד והרי מורישו היה יכול לערב לכן יכול הוא לבטל:

ז מבטלין וחוזרין ומבטלין, כלומר שמבטלין רשותן בני חצר זו לבני חצר אחרת שעירבה לעצמן או לאחד מבני חצר עד שיוציאו מה שירצו וחוזרים ומבטלים רשותם לאותם שביטלו להם עד שיוציאו גם הם מה שירצו אבל אם לא היו חוזרים ומבטלים להם לא היו מותרים להוציא אפילו ביטלו גם רשות בתיהם הואיל והם רבים ואינם נעשים אורחים כמו שנתבאר בסי' ש"פ:

חלק ב סימן שפא דיני המבטל רשותו ועבר והוציא ובו ז' סעיפים:

א דירת נכרי כדירת בהמה לפיכך הדר עם הנכרי בחצר אינו אוסר עליו עד שיהיו ב' ישראלים דרים בשני בתים ואוסרים זה על זה וצריכים לערב יחד אזי גם הנכרי אוסר עליהם ואין עירובם מועיל עד שהנכרי ישכיר להם רשותו שבחצר ולא משום שדירתו דירה אלא מפני שחששו חכמים שמא ילמדו הישראלים ממעשה הנכרי כשידורו בחצר אחת ובקשו עילה למנוע דירת הישראל עם הנכרי ולכן אמרו שאין עירוב מועיל במקום נכרי ואין ביטול רשות מועיל בנכרי עד שישכיר והנכרי לא ירצה להשכיר מפני שיחוש לכשפים ויקשה בעיני הישראל דירתו עמו מפני איסור טלטול ויצא משם ולפי שאינו מצוי שידור ישראל אחד עם נכרי בחצר מפני שיחוש לעצמו שמא יהרגנו כי הנכרים חשודים על שפיכת דמים לכן לא הוצרכו לאסור עליו הטלטול משום דירת הנכרי כדי שיצא משם אבל ב' ישראלים אינם יראים ממנו ודרים עמו וילמדו ממעשיו.

ומכל־מקום אם ישראלים רבים דרים בבית אחד אינו אוסר

עליהם אע"פ שאינם יראים ממנו כי לא רצו חכמים לחלוק בין בית שדר בו אחד לבית שדרים בו הרבה והתירו בבית אחד בכל ענין ולא עוד אלא אפילו בתים הרבה שבחצר והם כבית אחד שאינם אוסרים זה על זה כגון האחין שדרים כל אחד בבית בפני עצמו ומקבלים פרס מאביהם הדרים עם הנכרי בחצר וכל כיוצא בהם ממה שנתבאר בסי' ש"ע שאין צריכים לערב ביניהם אין צריכים ג"כ לשכור רשות מנכרי הדר עמהם בחצר:

ב ישראל שהשכיר או השאיל בית לנכרי בחצר אינו אוסר עליו אע"פ שיש עוד ישראל דר עמו בחצר לפי שלא השכיר או השאיל לו ביתו על דעת שיאסור עליו (ואע"פ שבמשכיר או משאיל לישראל אין אומרים כן כמו שנתבאר בסימן ש"ע גבי נכרי הקילו).

אבל אם הבית של נכרי ושכרו ישראל ממנו והנכרי דר עמו בחדר בפני עצמו בענין שאוסר עליו כמו שיתבאר אין שכירת הבית מועלת לענין שכירות להתיר טלטול אלא צריך לחזור ולשכור ממנו כדי להתיר טלטול (שאל"כ לא יקשה בעיניו דירתו עמו ולא יצא משם):

ג ישראל שיש לו ב' בתים בחצר שנכרי דר בה והוא דר באחד מהם והשני השאיל או השכיר לישראל אחר ויש לו בו תפיסת יד דהיינו כלים שאינם ניטלים בשבת אף על פי שהם אינם צריכים לערב ביניהם כמו שנתבאר בסי' ש"ע צריכים לשכור מהנכרי לפי שתפיסת יד אין לה להועיל יותר משאילו עירבו ביניהם שאינו מועיל לערבם ולשתפם שיהיו כיחיד במקום נכרי שאין הנכרי אוסר עליו:

ד אם ביטלו הישראלים רשותם לאחד מהם כדי שיחשב כיחיד במקום נכרי אינו מועיל לו שיש לחוש שבכל שבת יעשו כך ותתבטל תורת עירוב מאותה חצר ואם יערבו יש לחוש שיטעו לומר עירוב מועיל במקום נכרי:

ה אם אין לנכרי דריסת הרגל על הישראלים אינו אוסר כגון ב' חצירות הפתוחות זו לזו ואין להן דריסת הרגל זו על זו דהיינו שאין זו לפנים מזו אלא זו בצד זו ושתיהן פתוחות למבוי ובאחת מהן דר נכרי ובשניה דרים ב' ישראלים או יותר מכניסים ומוציאים מזו לזו דרך פתחים וחלונות שביניהן ואינם צריכים לשכור מהנכרי אלא א"כ רוצים להשתתף במבוי שאז הוא אוסר עליהם במבוי כיון שיש לו בו דריסת הרגל:

ו השוכר מן הנכרי סתם מועיל ואינו צריך לפרש לו שהוא להתיר הטלטול ואינו צריך לכתוב שום כתיבה על השכירות:

ז שוכרים מן הנכרי אפילו בפחות משוה פרוטה לפי שלגבי בן נח אפילו פחות משוה פרוטה נחשב לו ממון אבל ישראל שאינו רוצה לבטל רשותו אלא להשכיר אין פחות משוה פרוטה נחשב לו ממון כלל אע"פ שהוא מתרצה בו ואע"פ שאם היה מבטל בחנם היה מועיל, מכל־מקום כיון שאינו רוצה אלא להשכיר ושכירות אין כאן וביטול אין כאן שהביטול הוא שמסלק עצמו מרשות וזה לא סילק עצמו אלא להשכיר:

ח מותר לשכור מן הנכרי אפילו בשבת ואין בזה משום מקח וממכר שהרי אינו קונה רשות מן הנכרי אלא שוכרה ואף ששכירות ג"כ אסורה בשבת משום שדומה למקח וממכר שנותן לו דמים בעד החפץ ששוכר כמו שהלוקח נותן בעד המכר מ"מ כאן כיון שאינו שוכר רשותו כדי להשתמש בה אלא להתיר הטלטול בלבד א"כ הדמים שנותן לו אינו אלא מתנה בעלמא ואינו דומה למקח וממכר שנותן לו בעד המכר הנקנה לו להשתמש בו.

אבל לקנות רשות בשבת אסור אף שאינו קונה אלא להתיר טלטול ואפילו במתנת חנם כמו שנתבאר בסי' ש"פ וכמו שיתבאר בסי' תקכ"ח:

ט כל זמן שאין הנכרי חוזר בו מועלת השכירות ואפילו לזמן מרובה ואינו יכול לחזור בו משכירותו עד שיחזיר הדמים אם חוזר בו קודם שבת ראשונה.

ואם החזיקו בחצר קודם שחזר בו שוב אינו יכול לחזור בו לשבת זו אע"פ שמחזיר הדמים והוא שהחזיקו אחר כניסת שבת כמו שנתבאר בסי' שפ"א.

אבל לשבת האחרת יכול לחזור בו אף ע"פ שאינו מחזיר הדמים כיון שכבר הועילה שכירותו לשבת אחת.

במה דברים אמורים כששכרו ממנו סתם ולא פרשו לו זמן אבל אם שכרו ממנו לזמן אינו יכול לחזור בו בתוך הזמן עד שיחזיר הדמים לפי ערך אורך הזמן הנשאר (וכן אם שכרו ממנו לעולם בפירוש):

י אם שכרו מהנכרי לזמן ידוע כשיכלה הזמן צריך לחזור ולשכור ממנו שנית וצריך לחזור ולערב שאין עירוב הראשון חוזר וניעור שכבר נתבטל בכלות הזמן (ואינו דומה לעירב לשנה ונסתם הפתח בחול ונפתח בשבת שהעירוב חוזר וניעור כמו שנתבאר בסימן שע"ד לפי שבשעת עשייתו נעשה אף לשבת זו ולא היה עומד להתבטל בתחלת שבת זו שהרי הפתח שהיה פתוח אז לא היה עומד להיות נסתם בתחלת שבת זו משא"כ כאן שבשעת עשיית העירוב היה עומד להתבטל כשיכלה זמן השכירות עד שיחזרו וישכרו שנית והרי זה דומה לבא נכרי בשבת שיתבאר בסימן שפ"ג):

חלק ב סימן שפב אם דירת גוי מעכבת בעירובו:

לקוטי תורה

הצורך להתפלל יום יום מתוך יגיעת המוח והלב

[לאחרי שנתבאר בפרק הקודם התוכן הפנימי ב"קריאת" אברהם אבינו שהקב"ה הוא "א־ל עולם", היינו שאליבא דאמת שום דבר אינו נפרד מאלקות, וגם לאחר בריאת העולם הקב"ה הוא "יחיד ומיוחד" כמו קודם שנברא העולם ממש - ישוב לבאר, שענין זה הוא עיקר ההתבוננות שבתפלה:]

ובזה הוא מעורר את האהבה בתפלה.

כאשר האדם יכיר במוחו באמת זו שאין שום מציאות בלעדו ית', ויתבונן בזה בעומק הדעת, הרי מן המוח יתפשט הדבר אל הלב, ולבו יתעורר באהבת ה' עד אשר לא תהי' לו שום תשוקה לענייני עולם הזה, "שכולם מבוטלים במציאות נגד השי"ת אין־סוף ב"ה", והרי הם כאין ואפס וכלא חשיבי, אלא כל רצונו ותשוקתו יהיו לה' לבדו, כיון שהוא ית' המציאות האמיתית היחידה.

- והתעוררות אהבה זו לאלקות היא היא תוכן ענין התפלה, כפי שנתבאר לעיל שענין תפלת הבוקר הוא לעורר את האהבה לה' בלב האדם.

[וממשיך ומבאר כיצד התוכן של כל פרט ופרט בתפלה הוא - להחדיר במוח האדם הכרה זו שהשי"ת הוא "א־ל עולם":]

וזהו שאומרים הודו לה' קראו בשמו כו'. פירוש, שאנו מודים על זה שהשם הוא אל עולם כנ"ל.

התחלת התפלה היא באמירת "הודו לה' קראו בשמו", וענין הקריאה בשמו של הקב"ה הוא על־דרך מה שכתוב גבי אברהם "ויקרא שם בשם הוי' א־ל עולם", שאין העולם דבר נפרד מאלקות, כנ"ל.

ולכן מתחילים את התפלה בענין זה, היות שזהו עיקר "ענין ההתבוננות שבתפלה" להחדיר בהכרת האדם ענין אחדותו יתברך.

ועל ענין זה סובב והולך כל התפלה.

על נקודה זו ד"קראו בשמו", "ויקרא . . בשם ה' א־ל עולם" - סובב והולך כל ענין התפלה; שכן, תוכן סיפור שבחו של מקום בפסוקי דזמרה הוא - "שאנו מספרים בגדולתו, שהוא גדול ומהולל מאד, שמהוה תמיד יש מאין, הללו את ה' מן השמים ומן הארץ, וכולם בטלים אצלו במציאות, כי הוא מהוה תמיד מאין ליש", וכמו שאומרים "אתה הוא ה' לבדך כו', ואתה מחי' את כולם כו'".

שצריך לחזור על זה פעמים רבות, עד שיקבע בלבו בבחינת ראי' ממש.

הטעם "שצריך לחזור על זה פעמים רבות" ובמשך התפלה אומרים פסוקים ומזמורים רבים המבארים ענין זה באריכות ובפרטיות, הוא - כי תכלית התפלה היא להגיע ל"בחינת ראי' ממש" באלקות: כלומר, להגיע לידי כך שהכרה זו שהקב"ה הוא "א־ל עולם" תהי' קבועה ומוחלטת אצל האדם בוודאות והתאמתות גדולה כל כך כאילו הוא רואה זאת בעיניו, "בבחינת ראי' ממש", ולא בבחינת שמיעה בלבד.

ד"כסיל בבחינת חושך הולך, כמו בעל הבית [המתהלך בביתו בחושך] אע"פ שיודע [היכן] כל מקומות הכלים [מכל־מקום] יכול ליפול, מפני שהוא בחושך הולך ואינו בבחינת ראי' אצלו. וכך [גם בענינו] אפשר להיות "כסיל" - שיודע ומאמין שהוא יתברך ממלא כל עלמין כו', ומכל־מקום יעבור עבירות, כי אינו אצלו בהתגלות בבחינת ראי', רק שמיעה לבד".

ולכן אנו חוזרים על ענין אחדות ה' פעמים רבות במשך התפלה - כדי להחדיר בפנימיות המוח והלב את ההכרה שאין שום מציאות זולתו ית' ("א־ל עולם"), עד שהכרה זו באחדותו יתברך תהי' קבועה בלבנו "בבחינת ראי' ממש" - ועל ידי זה יכולים לעורר את האהבה לה'.

ושיאריך בזה כל אחד ואחד לפי שכלו.

כדי להגיע ל"בחינת ראי' ממש", לא די ב"אמירת" הפסוקים והמזמורים באופן שטחי לבד וגם לא די בתפלה עם כוונת פירוש המילות, אלא צריך להאריך ולהתבונן בדבר זה, "כל אחד ואחד לפי שכלו", כי רק על ידי אריכות ההתבוננות בתפלה יכולים להגיע לבחינת ראי' באלקות;

וריבוי ההתבוננות בדבר זה הוא הכרחי, כי הוא נגד החוש שלנו, מאחר שהשמים והארץ וכל צבאיהם נראים לעינינו מציאות "יש" ודבר בפני עצמו, ורק על ידי ריבוי ההתבוננות בדבר, פעם

אחר פעם, לאט לאט יחדור הענין יותר ויותר בתוך פנימיות המוח והלב.

יש שמוחו מגושם יותר, צריך להעמיק בזה ביותר.

אדם שמוחו מגושם, היינו שתופס בכל דבר ודבר רק את הצד הגשמי והחומרי שבו, יקשה עליו ביותר להגיע לידי הכרה זו ד"א־ל עולם"; ולכן הוא זקוק ליגיעה גדולה ועצומה ביותר, בהתעמקות המחשבה ביתר שאת, כדי שאחדותו ית' תוקלט אצלו. וככל "שמוחו מגושם יותר, צריך להעמיק בזה יותר".

[ואין להקשות: אם כל ענין התפלה הוא רק לקבוע בנפש את ההכרה באחדותו ית' - מהו ענין כל הבקשות שבתפלה?

- על זה ממשיך:]

ובקשות שבאמצע פסוקי דזמרה ושבחים, תקנו אנשי כנסת הגדולה מחמת שיש קטרוגים על האדם, ודנין אותו אם הוא ראוי לכך. וגם, כי יש כמה מניעות וסיבות, המטרידות את האדם מהתבוננות זו.

גם הבקשות לרחמי השי"ת המשולבות בתוך פסוקי השבח להקב"ה בפסוקי דזמרה, הן למטרה זו - החדרת אחדות ה' לתוך מוחו של האדם;

כי תפלות ובקשות אלו הן לעורר רחמיו ית' שיסיר מן האדם את המניעות המעכבות אותו מלהגיע לידי הכרה זו - בין המניעות הבאות מן המקטרגים למעלה, הטוענים שאין האדם ראוי לזכות לבחינת ראי' והתאמתות באלקות; ובין המניעות הבאות מדברים הטורדים ומבלבלים אותו למטה (כמו טרדות ודאגות הפרנסה וכדומה), המקשים עליו להתרכז ולהעמיק מחשבתו כדבעי בהתבוננות זו.

ועל זה אנו מבקשים רחמים, הושיעה את עמך וגו' ורעם ונשאם כו', והוא רחום וגו'.

בקשת הרחמים "הושיעה את עמך וגו' ורעם ונשאם" וכיו"ב - היא לישועה רוחנית, שהקב"ה ינשא את האדם ברוחניות כדי שמוחו יוכל לקלוט באמת ענין אחדותו ית', "בבחינת ראי' ממש".

וכל הענין עד קריאת שמע הוא לעורר את האהבה.

ונמצא שתוכן כל ענין התפלה עד קריאת שמע הוא כדי "לעורר את האהבה" לה' - ענין קריאת שמע עצמה, התעוררות האהבה בפועל [וכמו שממשיך:]

ובקריאת שמע אומרים הויה אלקינו [הוי'] אחד.

בקריאת שמע אומרים "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד", והפירוש האמיתי ב"ה' אחד" הוא, לא רק שיש אלקה אחד (ולא שנים ח"ו), אלא שמלבד הקב"ה אין שום מציאות (כי מציאות העולם אינה תופסת מקום לגבי הקב"ה, כנ"ל בפירוש "א־ל עולם"), ונמצא שהוא יתברך הוא המציאות האחת והיחידה - "ה' אחד".

ואיתא בגמרא אנשי יריחו היו כורכין את שמע ולא היו מפסיקין בין אחד לואהבת בדבר אחר.

לפי שהם תלוין זה בזה, שלפי ערך התבוננותו באחדותו יתברך ככה תתעורר מדת האהבה, לפיכך היו כורכין את שמע כו'.

וזהו שמיד אחר פסוק "שמע ישראל גו' ה' אחד" נכתב בתורה פסוק "ואהבת גו'" - "לפי שהם תלויים זה בזה", שעל ידי ההבנה וההכרה בענין אחדותו ית', באים ל"ואהבת את ה' אלקיך".

ובזה יובן הטעם למאמר רז"ל שאנשי יריחו "היו כורכין את שמע", היינו ש"לא היו מפסיקין בין אחד לואהבת" (בניגוד למנהג שנקבע אחר כך, שמפסיקים ואומרים "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד") - כי מאחר שהתעוררות האהבה לה' ("ואהבת") תלוי' בהכרה באחדותו יתברך ("ה' אחד"), לא רצו להפסיק ביניהם.

אלא שאין הלכה כאנשי יריחו.

אבל, אף שמצות האהבה תלוי' בהכרה בענין יחודו ית' כנ"ל, מכל־מקום אין הלכה כאנשי יריחו, אלא מפסיקים באמירת "ברוך שם" כו' בין "אחד" ל"ואהבת".

[והטעם לזה:]

שברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד לא הוי הפסק, משום שגם זה "רזא דאחד", "ועד" הוא רזא דאחד בחילופי אתוון וגו'.

גם "ברוך שם" כו' תוכנו הפנימי הוא ענין אחדותו יתברך, כדאיתא בזהר דברוך שם הוא ענין

"רזא דאחד" - פירוש: אותיות "ועד" הם אותיות "אחד" בחילופי אתוון, כי אות ו' מתחלפת באות א' - כידוע שאותיות אהו"י מתחלפות זו בזו; ואות ע' מתחלפת באות ח' - כי אותיות אחה"ע (שהן מן הגרון) מתחלפות זו בזו.

ונמצא שבתיבות "ברוך שם כו' ועד" ישנו אותו התוכן דפסוק "שמע גו' ה' אחד".

ונקרא יחודא תתאה כנודע:

מבואר בזהר אשר ענין אחדותו של הקב"ה המבואר בפסוק שמע ישראל וגו' ה' אחד - הוא בחינת יחודא עילאה (יחוד עליון), היינו אמיתית ענין האחדות כפי שהיא אצל הקב"ה עצמו (ה"עליון"); וענין האחדות שבתיבות "ברוך שם וכו' לעולם ועד" הוא "יחודא תתאה" (יחוד תחתון), היינו, שהוא ענין אחדותו ית' כפי שהוא נרגש אצל הנברא (ה"תחתון"), כי הנברא מרגיש את עצמו ליש, אלא "שמבין בעיני שכלו" את האמת שבטל הוא לאלקות (אבל כל זה הוא רק בהבנתו ולא בהרגשתו).

ולכן "ועד" הוא אותיות "אחד" רק בחילופי אותיות - כי ענין האחדות האמיתית מתעלם ומתכסה אצל הנבראים, וכלשון הזהר ש"ברוך שם" וכו' הוא "רזא דאחד" (הסוד של אחד) - כי ענין ה"אחד" שבתיבות אלו אינו בגילוי ממש כמו בפסוק שמע וגו' "ה' אחד", אלא בסוד, היינו ברמז ובהעלם.

וזהו גם ההבדל בין אנשי יריחו לשאר בני ישראל:

אצל צדיקים גדולים, בעלי נשמות גבוהות, המאוחדות בתכלית עם מקורן ושרשן, מתגלה בפועל ענין אחדותו ית' האמיתי כפי שהוא קמי' ית' כביכול - וזוהי דרגת אנשי יריחו שלא היו מפסיקין בין "שמע" ל"ואהבת";

משא"כ שאר בני ישראל אומרים גם "ברוך שם" וכו' - ולא די להם באמירת שמע ישראל וגו' - כי היות שלא כל אחד ואחד יכול לבוא לידי הכרה ב"ה' אחד" ("יחודא עילאה") בבחינת ראי' והרגשה ממש, לכן תיקנו להוסיף גם אמירת "ברוך שם" כו', שהשגת מדריגה זו באחדותו יתברך ("יחודא תתאה") היא ביכולתו של כל אחד ואחד מישראל, ועל ידי התבוננות בזה יוכל כל אחד לעורר בעצמו את האהבה לה'.

ד"ה תחת אשר לא עבדת פרק ג

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

(ט) **והנה** להבין היטב הנמשל למעלה בבחי' המל' מכוון ע"פ ב' המשלים הנ"ל הנה תחלה יובן הנמשל מהם למעלה כדוגמא זו בגלגל המזלות שסובב ע"ג כדור הארץ הלזו כידוע בענין אני אענה את השמים והם יענו את הארץ דגלגל המזלות שנק' שמים משפיעים על הארץ שהיא כמו נקודת גרגיר חרדל באמצעית כו' ופי' יענו את הארץ לשון השפעה והוא ענין השפעה רוחנית שנמשך לנקודת המרכז מעיגול השמים כמ"ש במ"א וזהו ומסדר את הכוכבים במשמרותיהם ברקיע כרצונו דווקא וכמאמר הידוע בר"א בן פדת דהוה דחיקא לי' שעתא טובא א"ל אי בעית דאהפכית לעלמא אפשר דאיברת בשעתא דמזונא פי' לעלמא גלגל המזלות לשנות סדר סיבובם לארץ וביאור הדבר ידוע דכל חלקי דצח"מ שבארץ מיוחדים ומובדלים זמ"ז כ"א לפי מקומו ושעתו שמקבל מהמזלות הסובבים עליו לפי הסדר הקבוע ומה שאנו רואים שינויי הטבעי' בכל פרט חלקי דצח"מ בכל אקלים מזמן לזמן הכל לפי אופן שינוי סדר מהלך הכוכבים ומזלות הסובבים שמה כי יש כוכבים ומזלות של חסד וטוב בכלל ויש של דין ורע בכלל (ולכך היו עובדי כוכבים ומזלות בדורות הראשונים כטענת הנשים לירמיהו ומאז חדלנו לקטר למלכת כו') שהרי אין לך עשב שאין לו מזל המגדלו וכמ"ש ממגד כו' והרי יש עשבים ומיני צומח טובים ורעים וכן גם הדומם יש לו מזל מיוחד כמו שאמר לגדא דהר וכן החלקי חי ומדבר מזל מחכים ומזל מעשיר ולהיפך כו' (ומה שא' ארץ מגדלת חכמים או טפשי' וכן יש חכמים להרע בטבעם או להיטיב כו' זהו מצד אופן מדרגת המזל ששופע בארץ הזאת וכן בשינוי טבעי המדות טוב ורע הכל תלוי במזל השופע) וכמ"ש והם יענו את

הארץ בכלל ובפרט ימצא שינויי' רבים מכל אקלים מזמן לזמן והיינו לפי שינוי סדר הסיבוב דגלגל המזלות לבד וכמ"ש ומסדר את הכוכבים במשמרותיהם פי' בבחי' היכלות דנוגה דמל' דעשי' שמקבלים שם הט' גלגלים מט' כלים חיצוני' והן שרשי הע' שרים דעשי' כידוע בענין יצב גבולות עמים כו' וד"ל. והנה הארץ וכל אשר בה מחלקי דצח"מ נמשל לחומר בכלל ונעשה בה צורות שונות מטו"ר בחילופי' שונים תמיד מסיבוב גלגל המזלות (וכמו ר"א ב"פ שנברא בשעה שמזל הדין דעניות סובב עליו מקומו ושרשו ואם יהופך הסיבוב יוכל להיות שיסובב עליו מזל של פרנסה שנק' שעתא דמזונא כמ"ש בזוהר בענין ימי הטוב וימי הרע כמו בז' שני השבע כו') ואמנם סיבת שינוי אופן סיבוב גלגל המזלות לפעמים כך ולפעמים כך זהו כרצון המאציל והבורא הכל וכמ"ש ומסדר כרצונו דוקא נמצא זהו מכוון עם ב' משלים הנ"ל וכמו גלגל היוצרים שהסיבוב שלו עושה הצורה בחומר כך סיבוב גלגל המזלות עושה אופן הצורה בחומר דצח"מ (אם חכם או כו' טו"ר בכל חלקי דצח"מ בכל אקלים באופנים שונים) ותלוי הכל במסבב וז"ש כחומר ביד היוצ' וכמו משל העמדת הכלי תחת יין או חומץ שתלוי במעמיד כנ"ל וד"ל. אך הנה לפ"ז מה זה שתלוי הכל בבחירתו של אדם בין טו"ר שממשיכים עליהם טוב או רע וכאנשי סדום שגרמו במעשיהם שיומשך עליהם הדין הקשה וכן כי לא שלם עון האמורי עד הנה וכך כל אקלים משתנה אופן קבלת שפעם מן השמים לפי אופן מעשיהם דוקא וכמ"ש השופט כל הארץ כו' שהרי א' ואני אענה את השמים שמסדרם כרצונו לפי מעש' בני אדם דוק' והרי כל חלקי דצח"מ נמשל לחומר מוכן לקבל הצורה שלא יפול השינוי מחמתו כלל כנ"ל במשל החומר שבגלגל היוצרים.

שער הבחירה. ראה נתתי לפניך. יג"פ

קונטרס קטן בענין בחירה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד־תרט"ו

וצ"ל איך התו"מ נקראי' מזון ולבוש והיינו כמ"ש בפסוק שלפני זה כשושנה בין החוחים כן רעיתי בין הבנות וארז"ל רעיתי פרנסתי שישראל מפרנסין לאביהם שבשמים וידוע שפרנסה כולל ב' דברי' מזון ולבוש והיינו כמו שהמזון מפרנס להאדם כידוע שאם אדם אוכל מעט אזי המדות שבלב הם בקטנות וצימצום והראי' שהוא מתקצף כשהוא רעב וזהו מחמת קטנות המדות אבל כשהוא שבע אפשר לסבול ההיפוך ואינו מתכעס כ"כ, וגם כשהוא רעב השכל שבמוח ג"כ בקטנות שא"א לעיין יפה באיזה ענין כבד וכמאמר ר"נ עד דלא אכילנא בישרא דתורא לא צלילנא דעתאי כי ע"י אכילת בישרא דתורא ניתוסף הדעת והדעת הוא חזק וכן כאשר הוא יושב בתענית כמה ימים אפשר למות ח"ו היינו פרידת הנפש מהגוף ועד שימות הוא יחלש גופו, וזהו מחמת שהנפש והגוף הם ב' הפכי' כי הנפש הוא רוחני והגוף הוא גשמי והגשמי עם הרוחני הם ב' הפכי' ממש מן הקצה אל הקצה וחיבור הנפש בגוף הוא פלא באמת, וכמו שאנו או' ומפליא לעשות וכמבואר בשו"ע שמפליא לעשות שמקשר רוחני' בגשמיו', ולכך צריך תמיד חיזוק וזהו ע"י המזון שנהפך לדם כי הדם הוא הנפש כי עיקר התחברות הנפש הוא בדם וצריך להוסיף דמים תמיד שיהי' ההתחברו' תמיד וזהו ענין המזון שמקשר ומחבר הנפש רוחני עם הגוף הגשמי ע"י שנהפך לדם, אך זהו ג"כ פלא איך המזון שהוא צומח וחי יש בכחו להחיות האדם ולחבר הנפש בגוף.

אך הענין הוא כי לא על הלחם לבדו וגו' כי על כל מוצא פי הוי' יחי' האדם, ומוצא פי הוי' שבמזון הוא יותר גבוה ממוצא פי הוי' שבאדם ממאמר נעשה אדם, ששרש הצומח והחי הם מעולם התוהו ונפלו בשבירת הכלים למטה מטה אבל האדם הוא מבחי' התיקון ונמצא ששרש הצומח והחי הוא גבוה מהאדם לכך ביכולתו להחיות את האדם. וכך הוא למעלה ג"כ התורה נקר' מזון כי ע"י התורה שלומד הוא זן ומפרנס למעלה והיינו כי על הכסא דמות כמראה אדם והיינו חכ' מוחא חסד דרועא ימינא כו' אבל עצמו' אא"ס בחי' כי לא אדם ולאו מכל אינון מדות כלל אזי ע"י התורה שלומד הוא ממשיך מבחי' כי לא אדם לבחי' אדם, כי כמו שהנשמה היא רוחני' והגוף הוא גשמי' וזהו מהיפוך להיפוך מרוחני' לגשמי' לכן צריך לחבר הנשמה עם הגוף ע"י מזון ששרשו למעלה מאדם

גשמי כך התורה נקר' ג"כ מזון והתורה אלפים שנה
קדמה לעולם אאלפך חכ' אאלפך בינה הלכך גם
שהתורה שלומד למטה היא תורה בדברים גשמים אבל
בשרשה היא קדמה לעולם ואפי' מדות שלמעלה נקר'
ג"כ [עולם] כידוע שהוא עולם האצי' לכן ביכולת
התורה לפרנס את המדות כי בשרשה היא גבוה
מהמדות עליונות כי היא קדמה לעולם ואפי' למעלה
מבחי' חכ' דאצי' כי אוא"ס לאו מכל אינון מדות כלל
אבל התורה אורייתא וקוב"ה כולא חד שזהו בחי' חכ'
שבעצמותו ממש כידוע, וזהו רעיתי פרנסתי ישראל
מפרנסין לאביהם שבשמים כי אביהם שבשמים הוא
בחי' מדות עליונות שמים הוא אש ומים חסד וגבורה
ואביהם שבשמים הוא ח"ע אבל התורה מפרנסת אותם
מבחי' כי לא אדם הוא, וכן הוא ג"כ למטה באדם יש
לבוש שהחיות תולה בלבוש ג"כ היינו בלא לבוש הוא
קור או חום אשר א"א לחיות והוא בבחי' מקיף ושומר
על האדם והמקיף הוא שורה על הלבוש וכמאחז"ל
הלובש ב' בגדים כאחד קשה לשכחה מחמת שהוא
מסתיר על המקיף כידוע, וכך הוא למעלה ע"י המצות
בגשמיו' הוא לבוש לאדם העליון וממשיכין מקיפי'
עליונים, וזהו שפרנסה כולל ב' הבחי' מזון ולבוש
והיינו מקיפי' ופנימי' וזהו כנ"ל דווקא ע"י ישראל
שמקיים תו"מ בגשמיו' וזהו רעיתי פרנסתי כנ"י נקר'
רעיתי שמפרנסין לאביהם שבשמים ע"י תו"מ.

כתפוח בעצי היער

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

וזהו שארז"ל הסתכל בשלשה דברי' שיהי'
ההתבוננות אצלו כאדם המבין בחכמתו ורואה
הדבר אע"פ שרחוק כו' ואיזהו חכם הרואה את הנולד,
וזהו דעת חסרת מה קנית דעת קנית מה חסרת, משא"כ
שמיעה היא מבחי' בינה היינו שמבין אחדות ה' איך
שכולא חד ושכל העולמות בטלין ומבוטלין כאין נגדו
ושהכל בהשפעת חיותו ית' ובו אין שום שינוי כו'
כידוע כל ענין אחדות ה' אע"פ שמתבונן בו הדק היטיב
וכל עומק מחשבתו טרוד בה והרי נקבעה האמונה בלבו
מ"מ הוא רק ע"ד שמיעה והבנה לבד ואין הענין
בהתגלות גמור כאילו רואה בעיניו ולפיכך כשיסיר
[מחשבתו] אף לפי רגע פונה לדרכי תאוותיה, אבל
כשענין האחדות בהסתכלות בבחי' חכמה שהוא מקור
הבינה קודם שיבוא להתבוננות והרחבה כו' הוא ממש
כמו ראיית העינים וא"א לו בשום אופן להסיר מחשבתו
וכל המדות מענין האחדות ובכל עשיותיו ועניניו דבוק
בו ית' בדביקות נפלא מפני היותו רואה המלך בעיניו,
ולכן אמרו הסתכל דוקא בבחי' ראי' ואז מבטחת לו
המשנה שאי אתה בא לידי עבירה. ונמצא חכ' הוא בחי'
ראי' כמ"ש וירא ראשית לו וכתיב ראשית חכמה, ובינה
הוא בחי' שמיעה, ונודע כי אבא מקננא באצי' ובינה
בבריאה, לכן הנשמות דבריאה אין בהם בחי' ראי' רק
שמיעה והבנה ע"כ נק' זרע בהמה, משא"כ נשמות
דאצי' שם גילוי בחי' חכמה וראי' הם הנק' זרע אדם.

ויקח לו יעקב מקל לבנה

בס"ד פ' ויצא תרל"ב

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

וזהו - החילוק בין אור לשפע, ששפע ענינו לפעול ואור
אין ענינו לפעול - **בעצם מציאותם** והמשכתם **מן**
העצמות, שמצד כוונת עצמותו ית', מטרת השפע היא
לפעול ואילו האור ענינו גילוי העצם. אמנם
בהתפשטותם, גם האור המקיף פועל בעולמות, אלא
שפעולתו היא באופן אחר, וכפי שמפרט בשורות הבאות:
אך בהתפשטות שלהם גם האור מקיף הרי הוא פועל
דבר כו', למרות שהאור המקיף לא נמשך מעצמותו ית'
בשביל לפעול פעולה בהמשכה, אחרי שנמשך ויש
התפשטות של האור המקיף, גם הוא פועל איזו פעולה
בעולמות, רק **שהפעולה דהאור מקיף אינו דומה כלל**
להפעולה דאור פנימי שהאור המקיף אינו בבחינת
תפיסא והתלבשות כו' כמו האור הפנימי שבא בבחינת
תפיסא והתלבשות.

והענין הוא - לבאר את שני השלבים שבאור המקיף עצמו, א. כשנמשך מעצמותו ית' שאז הוא גילוי העצם בלבד ואינו פועל בעולמות, ב. לאחר שנמשך ומתפשט שאז הוא פועל גם (אמנם באופן אחר מפעולת השפע) בעולמות.

דהנה בכל דבר יש עצמות והתפשטות - 'עצמות' זה הדבר כפי שהוא לעצמו, ו'התפשטות' זה מה שנמשך ומתפשט מהדבר החוצה. וכמו בחפץ גשמי, כמו שולחן למשל, יש את ההגדרה העצמית שלו - חתיכת עץ הבאה בצורת שולחן, ויש את התפשטותו - היינו, תפקידו ושימושו, שיושבים ולומדים עליו, מניחים עליו דברים וכדו'. והיינו, ההתפשטות היא הפעולה שפועלים עם הדבר.

דגם באור האין־סוף יש בחינת העצמות דאור אין־סוף ובחינת ההתפשטות שלו, דהעצמות של אור אין־סוף **הוא רק בבחינת גילוי מן העצם** כלומר, ההגדרה העצמית של אור אין־סוף היא לגלות את העצם ולא לפעול איזו פעולה, **ובחינת ההתפשטות** של אור אין־סוף **הוא שבא לפעול כו'**. והיינו, זה שנתבאר שבאור המקיף גם יש פעולה, אין זה בעצם אור אין־סוף אלא בהתפשטותו.

וזהו מה שנתבאר לעיל פרק נ"ו דבאור אין־סוף בעצם אינו שייך שום שם כלל כיון ששם מבטא יחס למשהו, ואור אין־סוף אין ענינו לפעול פעולה, **ואם נכנהו** בכל זאת **בשם הרי הוא בשם רצון**, כך הובא בפרק הקודם. הכוונה בזה - בביאורו של הרבי נ"ע בפרק הקודם - **דבחינת העצמות דאור אין־סוף אינו שייך בו שום שם כלל**, כיון שכל ענינו הוא לגלות את העצם ולא יחס למשהו, **ובחינת ההתפשטות** של האור **לפי שבא לפעול שייך שם** (בקמץ) **שם** (בציירה), כי שם מבטא יחס למשהו.

אבל גם אז הוא רק **שם רצון** מכיון **דענין הרצון** - בשונה מהכוחות הפנימיים - **הוא ששייך על־כל־פנים להדבר שהוא רוצה** - כלומר, הרצון הוא ביטוי של הנפש עצמה שרוצה ונמשכת לאיזה דבר, **ואינו בבחינת מציאות דבר לעצמו**, כפי שהוא בכוחות הפנימיים, שיש שם צמצום הכוח והתאמתו לענין הפרטי בו מתלבש, **על כן הפעולה** של הרצון **היא שלא בבחינת תפיסא כו' וכמו שנתבאר לעיל פרק נ"ב** שהרצון נמשך בכל האברים בשווה ואינו נתפס בהם.

ביאור הענין: בתחילת הביאור בענין אור הסובב (במאמר דיבור־המתחיל "והיה עקב") הובא באריכות משל מכוח הרצון. ונתבאר שם כי כוח הרצון אינו מציאות לעצמו וכל ענינו הוא רק הטיית הנפש ולא כוח פרטי שלה, ולכן כאשר הנפש מסתלקת מסתלק גם הרצון, ולא כמו החכמה שנשארת גם לאחרי הסתלקות הנפש כיון שהיא מהות דבר בפני עצמו.

ועל זה מחדד ומבאר כאן, שאף שהרצון ענינו גילוי עצמי מהנפש, בכל זאת יש לו ענין לפעול פעולה. והיינו, רצון הוא רצון למשהו, ויש לו כבר יחס וגילוי החוצה.

ולכן כשמגדירים את אור הסובב כרצון, שאז מדובר על התפשטות אור הסובב ששם שייך כבר ענין של פעולה, למרות שגם אז הוא הטיית העצם ולא כוח פרטי, יש בו כבר ענין של התפשטות לפעול פעולה. אלא שכפי שהתבאר לעיל, אופן הפעולה הוא לא על־ידי תפיסא והתלבשות (כענין השפע) אלא באופן של אור מקיף (וכפי שהוא במשל אור השמש הנזכר לעיל), ובכל זאת הוא ענין של התפשטות בזה עצמו שבא לפעול איזו פעולה.

כל זה מדובר בדרגה שבה שייך לקרוא לאור הסובב בשם רצון, ויש דרגה נעלית יותר שהיא עצמות אור אין־סוף, שבה לא שייך לקרוא לו אפילו בשם רצון. במאמר המוסגר מבאר היכן קיימים עצם והתפשטות בנפש האדם:

(**ויש לומר** דכמו שבאור אין־סוף, אין התפשטות ושייכות בעצם האור לדבר כל שהוא, - **בנפש גם כן** יש מדריגה שלמעלה מהתפשטות הרצון, הנקראת **עצם הרצון** שהיא לפני התפשטות הנפש לרצות איזה דבר, וענינה **הוא להיות מרוצה**, - שתהיה לאדם שביעות רצון, היינו, שרצונו שבע ושלם ואינו נמשך ומתפשט לאיזה דבר[142], **שזה אינו לפעול דבר ולא בבחינת שייכות לאיזה דבר**, - ענין התפשטות הרצון הוא לפעול איזו פעולה, אבל בעצם הרצון אין שום שייכות לדבר כל שהוא, אלא שלימות פנימית ועצמית בתנועה של התכנסות פנימה.

והוא רק סיבה שיהיה רצון כו' - מתוך בחינת ה'מרוצה' תגיע אחר־כך בחינת 'התפשטות הרצון' לדבר כל שהוא, **וכמו שנתבאר לעיל בפרק נ"ב הנזכר לעיל**).

וכן הוא בבחינת אור שגם בו יש עצם והתפשטות, **דבעצם** האור **הוא בבחינת אין ובבחינת פשיטות לגמרי ואינו בבחינת שייכות לשום דבר כו', ובהתפשטות** האור **הרי הוא בבחינת שייכות ופועל דבר כו', אבל** גם אז, אופן הפעולה **הוא לא בבחינת תפיסא והתלבשות כו', והיינו לפי שבעצם** מהותו של האור **הוא רק בבחינת גילוי מן העצם ובבחינת אין, הנה גם בהתפשטות שלו הוא בבחינת אין.**

ועם היות שהאור פועל בעולמות הרי זה בבחינת מקיף

142) ראה המתבאר בענין זה בפרק א.

שאינו בבחינת תפיסא והתלבשות והוא בכל מקום בשוה כו'. כפי שהוא במשל אור השמש שמאיר לכל מקום בשוה למרות שענינו לפעול פעולה, כיון שבמהותו הוא גילוי העצם ולא המשכת שפע.

וכידוע דאור אין־סוף הגם שפועל בעולמות וכמו שיתבאר בפרק הבא **שהאור מקיף פועל כמה פעולות בעולמות כו', אין זה בבחינת התלבשות** כמו שהאור הפנימי מתלבש ונתפס בעולמות, **דזהו מה שכתוב**[143] **הנה השמים ושמי השמים לא יכלכלוך שפירושו:** העולמות העליונים (שמים) עד העולם העליון ביותר - 'אדם קדמון' (שמי השמים) **אינם בבחינת כלי לאור אין־סוף ברוך־הוא לקבל את האור בבחינת אור פנימי, כי־אם מה שמאיר עליהם בבחינת מקיף לבד כו',**

והאור שאינו מתלבש בעולמות מקיף לכולם בשוה, **מאחר שהעולמות אינם בבחינת כלי לאור זה, שגם המדריגה היותר עליונה שבעולמות וכמו** הבחינה הנקראת בלשון הקבלה **בחינת פרצוף ד'אדם קדמון'** (כשם שפרצוף הוא מבנה מסודר של אברים, כך הספירות כאשר הם באופן מסודר ובהתכללות נקראות 'פרצוף') שהיא בעולם הראשון שלאחר הצמצום הנקרא 'אדם קדמון', **שזהו בחינת שמי השמים** הנרמזת בפסוק הנזכר לעיל, והוא **בחינת טהירו תתאה שאחר הצמצום כו',** - כלומר, דרגת הטוהר התחתון שלאחרי הצמצום הראשון לצורך העולמות (אור אין־סוף לפני הצמצום נקרא 'טהירו עילאה', וכפי שמתגלה לאחר הצמצום נקרא 'טהירו תתאה' וכפי שיתבאר בהמשך באריכות), הנה **גם כן** בחינה עליונה זו **אינו כלי לאור זה** - המקיף - **להיות בו בבחינת פנימי רק בבחינת מקיף מרחוק כו', וממילא** - כיון שהדרגה העליונה והדרגה התחתונה שניהם אינם כלי לאור זה, **כמו כן** ובאותה מידה **הוא** - האור המקיף - **סובב גם** את **המדריגה היותר אחרונה** וגם את המדריגה העליונה, **וכמו שכתוב**[144] **ומתחת זרועות עולם כו'** - שהאור המקיף מאיר עד הבחינה התחתונה ביותר של "זרועות עולם" - סדר ההשתלשלות של העולמות. **והוא בחינת סובב הכללי שסובב ומקיף כללות ההשתלשלות דקו וחוט** - שהקו וחוט הם המקור לכל סדר ההשתלשלות והם מוקפים מאור הסובב כולם בהשוואה כו'.

קיצור.

ולכאורה אור השמש ואור וחיות הנפש הן גם כן לפעול, אך המובן מהמשלים הנזכרים לעיל הוא שהאור פועל לא בבחינת התלבשות, והוא מפני שאינו מהות דבר, דשפע היא מהות דבר ונמשך מהות הארה לפעול מה, הרי זה בא בהתלבשות ותפיסא, ולמעלה הוא דהאור פנימי שמפני שענינו לפעול הרי הוא נאצל בבחינת מציאות אור (**והארת הקו שבאצילות הוא ממהות האור שלמעלה מאצילות**) **ועל כן פועל בבחינת התלבשות ותפיסא,**

אבל אור ענינו הוא בחינת גילוי העצם, ויש בו עצם והתפשטות, שההתפשטות היא לפעול, ופועל שלא בבחינת התלבשות והיינו בבחינת מקיף, ועל כן מקיף הכל בשוה.

שבת פרשת תצא

143) מלכים־א ח, כז.

144) דברים לג, כז.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים ה'תש"י

ענוה גורמת שמחה, ודוקא הרגשת עצמו גורמת עצבות ואין שמחתו שלימה, כי מוטעה בעצמו לחשוב שמגיע לו, וגם יוצא מגדר מהותו העצמית, ואינו מסתפק במה שיש לו

ט) **וּבְעֹמֶק** הָעִנְיָן, הִנֵּה לֹא זוֹ בִּלְבַד דַּעֲנָוָה הִיא כְּלִי אֶל הַשִּׂמְחָה, אֶלָּא עוֹד זֹאת דַּעֲנָוָה הִיא גּוֹרֶמֶת אֶת הַשִּׂמְחָה, וְהוּא לְהֵיפֶךְ מַמָּשׁ מֵהַרְגָּשַׁת עַצְמוֹ, דְּהַרְגָּשַׁת עַצְמוֹ הִנֵּה לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁאֵינָהּ כְּלִי לַשִּׂמְחָה, וְהַיְנוּ דְּמִי שֶׁמַּרְגִּישׁ אֶת עַצְמוֹ אֵין שִׂמְחָתוֹ שְׁלֵמָה, אֶלָּא עוֹד זֹאת דְּהַרְגָּשַׁת עַצְמוֹ הוּא סִבָּה לְעַצְבוּת, וְכַיָּדוּעַ דְּטֶבַע הַנָּחָשׁ שֶׁהוּא בְּעַצְבוּת תָּמִיד, וְעַצְבוּת זוֹ אֵינָהּ בְּסִבַּת דָּבָר שֶׁחָסֵר לוֹ כְּמוֹ דְּאַגַּת הַמְּזוֹנוֹת, אַדְּרַבָּא מְזוֹנוֹתָיו תָּמִיד מוּכָן וְנִמְצָא לְפָנָיו, דְּהַנָּחָשׁ עָפָר לַחְמוֹ וְעָפָר נִמְצָא בְּכָל מָקוֹם, אֶלָּא הָעַצְבוּת הוּא טִבְעִי אֶצְלוֹ, וְהַטַּעַם הוּא, דְּלִהְיוֹת נָחָשׁ הַקַּדְמוֹנִי הוּא הַרְגָּשַׁת עַצְמוֹ, לָכֵן הוּא בְּעַצְבוּת תָּמִיד, דְּהַרְגָּשַׁת עַצְמוֹ הוּא סִבַּת

הָעַצְבוּת, הֲגַם דְּלִכְאוֹרָה מִצַּד הַרְגָּשַׁת עַצְמוֹ חֲרֵי הַטּוֹב שֶׁלּוֹ הוּא מֵרְגָּשׁ אֶצְלוֹ בְּיוֹתֵר, דְּעֶר גּוּט זַיינְעֶר פִּילְט זִיךְ בַּא אִיהֶם מֶעֱהֶר, וְהָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת הַשִּׂמְחָה יוֹתֵר, וְלֹא זוֹ שֶׁאֵינוֹ שָׂמֵחַ אֶלָּא עוֹד דְּהַרְגָּשַׁת עַצְמוֹ הוּא סִבַּת הָעַצְבוּת. וְהָאֱמֶת הוּא דְּהַרְגָּשַׁת עַצְמוֹ גּוֹרֵם אֶת הַשִּׂמְחָה לִהְיוֹת מֵרְגָּשׁ אֶצְלוֹ הַטּוֹב שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּיוֹתֵר, אֲבָל שִׂמְחָה זוֹ הִנֵּה לְבַד זֹאת שֶׁאֵינָהּ שִׂמְחָה, אֶלָּא עוֹד מֵבִיא וְגוֹרֵם הָעַצְבוּת מִצַּד שְׁנֵי טְעָמִים, הָאֶחָד דְּמִי שֶׁהוּא בְּהַרְגָּשַׁת עַצְמוֹ חֲרֵי הוּא מֵטְעֶה בְּמַהוּת עַצְמוֹ, דִּכְשֵׁם שֶׁהוּא מֵטְעֶה בְּהַטּוֹב שֶׁלּוֹ כֵּן הוּא מֵטְעֶה בְּמַהוּת עַצְמוֹ, דְּמִי שֶׁהוּא מֵרְגָּשׁ הוּא טוֹעֶה הֵן בְּהַטּוֹב שֶׁבְּעַצְמוֹ וְהֵן בְּהַטּוֹב שֶׁבִּבְנֵי בֵּיתוֹ וְעִנְיָנָיו, שֶׁחוֹשֵׁב בְּעַצְמוֹ שֶׁהוּא חָכָם מֵבִין וְדַעְתָּן וְיוֹדֵעַ הַכֹּל וּמֵבִין כָּל דָּבָר וּמִתְהַדֵּר בְּהַנְהָגוֹתָיו הַמְּתוּנִים וּמִתְפָּאֵר בִּידִיעוֹתָיו וְטִיב הֲבָנָתוֹ וּמִתְהַלֵּל בְּהַשְׂקָפוֹתָיו, וְגַם אִם הוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ תּוֹרָה מִתְעָרֵב בְּכַמָּה עִנְיְנֵי תּוֹרָה בִּרְמוּת הָרוּחַ, וְאִם הוּא יוֹדֵעַ סֵפֶר הִנֵּה אֵין קָצֶה לְגַסּוּת רוּחוֹ, תָּמִיד מְדַבֵּר בְּשֶׁבַח עַצְמוֹ וְדוֹרֵשׁ כְּבוֹדוֹ וּמְסַפֵּר גְּדֻלָּתוֹ, וּמְדַבֵּר בְּטִיב הַנְהָגַת בְּנֵי בֵּיתוֹ וּמַעֲלוֹתֵיהֶם הַגְּדוֹלוֹת וְטִיב עִנְיָנָיו, דְּכָל אֲשֶׁר לוֹ הִנֵּה הוּא טוֹב וּמְעֻלֶּה, וְאֵין זֶה שֶׁהוּא שָׂמֵחַ בְּחֶלְקוֹ כִּי־אִם מִצַּד גַּסּוּת רוּחוֹ הוּא מֵטְעֶה בְּמַהוּת עַצְמוֹ וּמַהוּת בְּנֵי בֵּיתוֹ, דְּבֶאֱמֶת הִנֵּה זֶה טָעוּת גָּמוּר, דְּגַם בּוֹ יֵשׁ חֶסְרוֹנוֹת וְכֵן בְּבָנָיו וּבְעִנְיָנָיו, וְגַם בְּזוּלָתוֹ וּבָנָיו וּבְעִנְיָנָיו יֵשׁ טוֹב, וְאֵין זֶה אֶלָּא מַה דְּאֵין אָדָם רוֹאֶה חוֹב לְעַצְמוֹ, וְעַל עַצְמוֹ בָּנָיו וְעִנְיָנָיו מַבִּיט בְּעַיִן טוֹבָה וּמַגְדִּיל אֶת הַטּוֹב, וְעַל כָּל פְּשָׁעִים גַּם חֶסְרוֹנוֹת גְּדוֹלִים בְּיוֹתֵר הִנֵּה תְּכַסֶּה אַהֲבָה מַה שֶּׁאוֹהֵב אֶת עַצְמוֹ, וְהוּא מֵטְעֶה בְּמַעֲלוֹתָיו וְהַטּוֹב שֶׁלּוֹ וְהוּא מֵטְעֶה בִּכְלָלוּת מַהוּתוֹ, וּמַחֲמַת טָעוּת זֶה הוּא חוֹשֵׁב שֶׁמַּגִּיעַ לוֹ, וּכְמוֹ שֶׁאָנוּ רוֹאִין בְּמוּחָשׁ בְּכַמָּה יִרְאֵי אֱלֹקִים שֶׁהֵם מִתְנַהֲגִים בְּהַנְהָגָה שֶׁל יִרְאַת שָׁמַיִם בְּהִדּוּר הֵן בִּדְבָרִים הַנּוֹגְעִים לְעַצְמָם וְהֵן בְּחִנּוּךְ וְהַדְרָכַת בְּנֵי בֵּיתָם, וְלִפְעָמִים פּוֹעֲלִים גַּם בְּזוּלָתָם, וּמִכָּל זֶה שֶׁהֵם מַשְׁפִּיעִים לְטוֹב בִּסְבִיבָתָם, דְּהַרְבֵּה חֲבֵרִים טוֹבִים עוֹשִׂים, וּמֵהֶם יֶשְׁנָם הַטּוֹעִים בְּעַצְמָם לַחְשֹׁב אֲשֶׁר בִּגְלַל מַעֲשֵׂיהֶם וְהַנְהָגוֹתֵיהֶם הַטּוֹבִים הִנֵּה רְאוּיִים הֵם אֲשֶׁר הַהַנְהָגָה מִלְּמַעְלָה בְּבָנֵי חַיֵּי וּמְזוֹנָא[א] תִּהְיֶה אִתָּם בְּאֹפֶן אַחֵר לְגַמְרֵי מִכְּמוֹ שֶׁהוּא עִם אֲחֵרִים, שֶׁחוֹשְׁבִים אֲשֶׁר מַגִּיעַ לָהֶם חֵלֶף עֲבוֹדָתָם הַטּוֹבָה וְהַנְהָגָתָם הַיְשָׁרָה, דְּעִם הֱיוֹת שֶׁהָאֱמֶת הוּא כֵּן, שֶׁהַנְהָגָתָם הִיא טוֹבָה וְלִפְעָמִים גַּם מְעֻלָּה, אֲבָל בֶּאֱמֶת הִנֵּה כֵּן צָרִיךְ לִהְיוֹת, וְאִם אֵינוֹ כֵּן הוּא חִסָּרוֹן, אִם כֵּן הִנֵּה הַנְהָגָתָם הַטּוֹבָה אֵינָהּ מַעֲלָה כִּי־אִם רַק מִלּוּי הַחִסָּרוֹן, אֲבָל הֵם טוֹעִים בְּעַצְמָם בָּזֶה, וְהוּא מִפְּנֵי הַרְגָּשַׁת עַצְמָם, דְּמִי שֶׁמַּרְגִּישׁ אֶת עַצְמוֹ הִנֵּה הוּא מֵטְעֶה בְּעַצְמוֹ לַחְשֹׁב שֶׁמַּגִּיעַ לוֹ, וּמִמֵּילָא מִשּׁוּם זֶה אֵין הַשִּׂמְחָה שְׁלֵמָה גַּם בְּמַה שֶׁיֵּשׁ לוֹ, דְּשִׂמְחַת הָאָדָם הוּא יוֹתֵר בְּמַתָּנָה מִכְּמוֹ בְּשָׂכָר, דְּמַתָּנָה הִנֵּה זֶהוּ מַה שֶּׁלֹּא הִרְוִיחַ וְאֵינוֹ מַגִּיעַ לוֹ עַל כֵּן הוּא שָׂמֵחַ בָּזֶה, אֲבָל כַּאֲשֶׁר בָּא עַל שְׂכָרוֹ חֲרֵי אֵינוֹ שַׂיָּךְ שִׂמְחָה כָּל כָּךְ מֵאַחַר שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁהִרְוִיחַ בְּכֹחוֹ, וְעַל כֵּן בְּהַרְגָּשַׁת עַצְמוֹ שֶׁהוּא מֵטְעֶה בְּעֶצֶם מַהוּתוֹ וְחוֹשֵׁב אֶת עַצְמוֹ בְּמַעֲלָה גְּדוֹלָה לִהְיוֹת כִּי מַהוּתוֹ וְכֵן הַטּוֹב וְהַיֹּשֶׁר שֶׁלּוֹ גָּדוֹל בְּעֵינֵי עַצְמוֹ וְיָקָר בִּמְאֹד, עֶר הַאלְט פוּן זִיךְ זַייעֶר[ב] אוּן זַייעֶר חָשׁוּב אוּן טַייעֶר בַּא זִיךְ[ג], וּכְמוֹ שֶׁאָנוּ רוֹאִין בְּמוּחָשׁ דְּכַאֲשֶׁר הַמַּרְגִּשׁ עוֹשֶׂה אֵיזֶה דְּבַר טוֹבָה לְזוּלָתוֹ, הִנֵּה גַּם אִם הוּא טוֹב לֵב וְעוֹשֶׂה עִנְיָן הַטּוֹבָה בְּעַיִן יָפָה וּבְיָד רְחָבָה, הִנֵּה הוּא מַדְגִּישׁ כַּמָּה פְּעָמִים דְּבַר הַטּוֹבָה אֲשֶׁר עָשָׂה לַחֲבֵרוֹ, וְאֵין זֶה מִפְּנֵי צָרַת עֵינוֹ שֶׁיָּקָר אֶצְלוֹ אוֹתוֹ הַסְּכוּם שֶׁהוֹצִיא עַל זֶה, שֶׁחֲרֵי הָעִקָּר מַה שֶּׁהוּא מַדְגִּישׁ הוּא טִרְחַת גּוּפוֹ וְכֹחוֹ מַה שֶּׁהוּא הִטְרִיחַ עַצְמוֹ בִּשְׁבִיל זוּלָתוֹ, דְּאֵין זֶה אֶלָּא לִהְיוֹתוֹ יָקָר בְּעֵינֵי עַצְמוֹ מִצַּד טִיב מַהוּתוֹ מַדְגִּישׁ הַטּוֹב שֶׁהוּא עוֹשֶׂה, וְעַל כֵּן חוֹשֵׁב דְּכָל מַה שֶּׁיֵּשׁ לוֹ מַגִּיעַ לוֹ, אִם כֵּן אֵין בָּזֶה שִׂמְחָה, וְהַשֵּׁנִי דְּמִשּׁוּם הַרְגָּשַׁת עַצְמוֹ הוּא יוֹצֵא מִגֶּדֶר מַהוּתוֹ וּמִמֵּילָא לֹא יֵשׁ דַּי וְסִפּוּק — עֶס אִיז נִיטָא קַיין גִּינוּג, דְּכָל אָדָם כָּל עִנְיְנֵי הִצְטָרְכוּתוֹ הוּא לְפִי מַהוּתוֹ, וּמֵאַחַר שֶׁהוּא טוֹעֶה בְּמַהוּתוֹ חֲרֵי הוּא יוֹצֵא מִגֶּדֶר מַהוּתוֹ הָעַצְמִי, וּמִמֵּילָא אֵין לוֹ דַּי וְסִפּוּק כְּלָל, דִּלְבַד זֹאת מַה שֶּׁבְּטֶבַע הָאָדָם מִתּוֹלַדְתּוֹ הוּא דְּמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מָנָה רוֹצֶה מָאתַיִם, וּמִשּׁוּם זֶה אֵין[2] אָדָם מֵת וַחֲצִי תַּאֲוָתוֹ בְּיָדוֹ, אֲשֶׁר כֵּן הוּא גַּם בְּמִי שֶׁאֵינוֹ מֵרְגָּשׁ, הִנֵּה מִלְּבַד זֹאת הִנֵּה הַמַּרְגָּשׁ שֶׁחוֹשֵׁב שֶׁמַּגִּיעַ לוֹ הַרְבֵּה וְיוֹצֵא מִגֶּדֶר מַהוּתוֹ הָעַצְמִי, עַל כֵּן הִנֵּה שִׂמְחָתוֹ מַה שֶּׁשָּׂמֵחַ בְּהַטּוֹב שֶׁיֵּשׁ לוֹ, הִנֵּה לֹא זוֹ [בִּלְבַד] שֶׁאֵינָהּ שִׂמְחָה שְׁלֵמָה, אֶלָּא עוֹד גּוֹרֵם עַצְבוּת מִשּׁוּם הֶעְדֵּר הַהִסְתַּפְּקוּת, דְּמִצַּד מַעֲלַת מַהוּתוֹ הוּא תָּמִיד עָצֵב, כִּי הַכֹּל הֵן מַה שֶּׁנּוֹתְנִים לוֹ מִן הַשָּׁמַיִם בְּבָנֵי חַיֵּי וּמְזוֹנָא וְהֵן הַכָּבוֹד שֶׁחוֹלְקִין לוֹ בְּנֵי אָדָם, אֵינוֹ כְּלָל כְּפִי הַמַּגִּיעַ לוֹ לְפִי מַהוּתוֹ הַנַּעֲלֶה בְּעֵינֵי עַצְמוֹ.

יום ב' דחג השבועות תש"י

2) דמי שיש . . אין אדם: שערי תשובה לר"י ב, כז. ובשינוי לשון בקהלת רבה פ"א, יג. פ"ג, י.

א. בנים בריאות ופרנסה. ב. הוא מחזיק מעצמו מאוד. ג. ומאוד חשוב ויקר בעיני עצמו.

ספר השיחות – ה'ש"ת־תש"א בלה"ק

טו. כעבור כמה רגעים אומר אבי לדוד רז"א: וברכת הכהנים אתה זוכר? נשיקת הציצית של הסבא אתה זוכר?

הדוד רז"א אמר שהוא גם זוכר איך יוסף מרדכי הוליך אותם – את אבי ואת הדוד – לחדרים הסמוכים בשעה שאמרו יזכור. והוא גם זוכר מה שאביהם – הוד כ"ק אאזמו"ר מוהר"ש – הסביר מה זה הזכרת נשמות.

הדוד רז"א מספר:

א. מיד אחרי שהסבא סיים את המפטיר, רמז אבינו ליוסף מרדכי בהצביעו עלינו, ומיד ניגש יוסף מרדכי אלינו, לקח אותנו בידינו והוליך אותנו לחדרים הסמוכים.

ב. לפני ברכת כהנים עמדנו שנינו ליד אבינו, רמז הסבא בידו, סימן שניגש קרוב יותר אליו.

כשהרגיש אבינו בתנועת ידו של הסבא, הוליך את שנינו לכורסתו של הסבא והעמיד אותך ליד יד ימינו של הסבא, ואותי ליד יד שמאלו של הסבא, ואבינו כיסה אותנו בטליתו של הסבא.

ג. כשסיים הסבא את תפילתו, קרא לי ונתן לי לנשק את הציצית שבטליתו, ולאחר מכן קרא לך ונתן לך לנשק את הציצית של טליתו.

ד. בשעות היום נכנס אבינו לחדרנו, ושאלתיו מה זה הזכרת נשמות. אבינו הסביר, שנשמות אבות אבותינו מליצים יושר על בני בניהם ולכן מזכירים את נשמותיהם של אבות אבותינו ונותנים צדקה.

צדיקים גדולים כמו הסבא, רואים את נשמות אבות אבותינו. אבינו אומר לנו, שהיום בהזכרת נשמות ראה הסבא את נשמת אמו, נשמתו של חותנו הרבי האמצעי ונשמת סבו רבנו הזקן.

שביעי של פסח בסעודת היום

אגרות קודש

ב"ה, א' כ"א אד"ש, ת"ש
נויארק

כבוד ידידי הרב הגאון הגדול, הנודע לשם תהלה ותפארת, משכיל על דבר טוב, פה"ח עה"י מוה"ר אליעזר שליט"א סילווער, יו"ר אגודת הרבנים דארצה"ב וקנדה

שלום וברכה!

התלגרמה בברכתו הנעימה לרגלי בואינו צלחה לפה קבלתי והזכירתני את ההכנסת-אורחים הכי גדולה אשר כבדני ידידי שליט"א כאחד עשר שנים מלפנים בהיותי בפה המדינה, והנני מקוה שתב[ו]א הזדמנות טובה להתראות בנועם.

בקשתי שטוחה לפני כהדר"ג ידידי אשר בתור יושב-ראש של הועד להצלת הישיבות באיראפא יאבה נא להקציב סכום נכון להצלת הישיבות שלי במדינת פולין אשר תחת ממשלת הנאצים.

ידידי כהדר"ג יודע אשר היא שאלה של הצלת נפשות, והתקוה תאמצני שבטח יושיט לי יד עזרה בתקציב ממשי למען הצלת הישיבות שלי, והנני מביע תודתי וברכתי לכהדר"ג ידידי מראש.

והנני ידידו הדו"ש מוקירו ומכבדו ומברכו.

אג"ק מוהריי"צ כרך יד

אגרות קודש

[לפני חה"ש]

...לכתבו ע"ד מדבר - עיין שהש"ר עה"פ ג. ו: עילוי' מן המדבר כו'. ובלקו"ת לאדה"ז רד"ה וידבר גו' במדב"ס (השני).

פרק א משנה א

מֹשֶׁה קִבֵּל תּוֹרָה מִסִּינַי, וּמְסָרָהּ לִיהוֹשֻׁעַ, וִיהוֹשֻׁעַ לִזְקֵנִים, וּזְקֵנִים לִנְבִיאִים, וּנְבִיאִים מְסָרוּהָ לְאַנְשֵׁי כְנֶסֶת הַגְּדוֹלָה. הֵם אָמְרוּ שְׁלֹשָׁה דְבָרִים, הֱווּ מְתוּנִים בַּדִּין, וְהַעֲמִידוּ תַלְמִידִים הַרְבֵּה, וַעֲשׂוּ סְיָג לַתּוֹרָה:

נקודות משיחות קודש

המפרשים שואלים במשנה זו, מהו הלשון "משה קיבל תורה מסיני" מדוע לא כתוב "משה קיבל תורה מהקב"ה"?

יש לבאר זאת על פי המובא במדרש[1], שבשעה שרצה הקב"ה לתת את התורה לישראל, התכנסו ההרים וכל אחד מהם ביקש שעליו תינתן התורה בגלל מעלתו. אמר להם הקב"ה, "למה תרצדון הוים גבנונים"[1] הגאוה שאתם מתגאים בה עושה אתכם ל"הרים גבנונים"

- מלשון "גיבן" - ונוטלת מכם את הזכות שתינתן עליכם התורה. לעומת זאת הר סיני, הנמוך מכל ההרים ("דמכיך מכל טוריא") - עליו תינתן התורה, כי הוא "ההר חמד אלוקים לשבתו"[1].

מכך אנו למדים שהביטול והענווה הם תנאי הכרחי ומוקדם לקבלת התורה ולימודה. זו אפוא כוונת המשנה, ללמדנו שקבלת התורה צריכה להיות "מסיני" דוקא - ביטול וענווה.

אך לפי זה אפשר להקשות לאידך גיסא : אם מה שמכשיר לקבלת התורה הם ביטול וענווה, מדוע ניתנה התורה על הר (נמוך ככל שיהיה) ולא בעמק, או לפחות, במישור?

נמצאנו למדים כי המצב הרצוי לקבלת התורה הוא - הר נמוך; מצד אחד הר ומצד שני נמוך.

משמעות הדבר בעבודת האדם :

ככלל נדרש האדם להיות ענו ושפל־רוח. אך ביחד עם זאת אין הנהגה זו שוללת התנשאות ותוקף במקום הדורש זאת, כפי שנאמר בתחילת השולחן־ערוך - "ואל יבוש מפני המלעיגים". יש זמנים ומצבים שבהם נדרש האדם לעמוד בעוז ובתוקף כנגד המונעים ומעכבים אותו מעבודת ה'.

באופן אחר, יש לומר: התכלית של מתן־תורה היא, כמאמר חז"ל[1], "עליונים ירדו לתחתונים ותחתונים יעלו לעליונים". כלומר, לחבר בין העליונים לתחתונים ולעשות מגשמיות העולם - אלוקות. (בכך נשלמת תכלית בריאת העולם - "לעשות לו יתברך רירה בתחתונים"[1]). את זאת מסמל הר סיני. מצד אחד, "הר" - עליונים, רוחניות; מצד שני "סיני" - תחתונים, גשמיות. במתן־תורה היה איחוד של אלה עם אלה.

יכול יהודי לחשוב: מנין לו הכוח והאפשרות ליישם דרך זו בעבודת ה' - איחוד של גשמיות ורוחניות שביסורם הם שני הפכים ?

על כך משיבה המשנה ואומרת: "משה קיבל תורה מסיני" - כבר "מסיני" ניתן לכך הכוח. אם להר סיני שהוא ממין ה"דומם", נתן הקב"ה כוח לחבר בין קצוות מנוגדים, על־אחת־כמה־וכמה האדם, ממין ה"מדבר" שהוא הנעלה מכל המינים - בוודאי ובוודאי ניתן לו הכוח לעשות כן ולקיים בכך את תכלית בריאתו ובריאת העולמות - "להיות לו יתברך דירה בתחתונים".

(לקוטי שיחות, כרך א, עמ' 276)

1. מדרש תהילים (הוצאת בובר) ס"ח, יז. ראה גם מגילה כט, א. 2. תהילים סח, יז. 3. שם, שם. 4. שמות רבה פרשה יב. 5. תניא פרק לו.

אגרות קודש

ב"ה, א' סיון, תשי"ב
ברוקלין, נ.י.

... כיון שכפי מכתבו הנה הכלה היא בת כהן, הרי עפ"י דרז"ל צריך הוא להוסיף כח בלימודו ובשיעוריו בתורה למען שיתקרב למעלת תואר תלמיד חכם עכ"פ כפי יכולתו.

אינו כותב למתי קבעו זמן הנשואין בשעה טובה ומוצלחת, ומהראוי אשר נוסף על שיעוריו הנ"ל ישתדל לגמור את המשניות כל הששה סדרים אם יש עדיין איזה חדשים עד זמן החתונה, או עכ"פ סדר אחד או שנים אם זמן החתונה בקרוב, ובכל אופן ילמוד מסכת כלה. ויתן השי"ת שיהי' הכל בשעה טובה ומוצלחת ולמזל טוב.

פרשת בהעלותך

ח א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב דַּבֵּר
אֶל־אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת־הַנֵּרֹת
אֶל־מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יָאִירוּ שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת:
ג וַיַּעַשׂ כֵּן אַהֲרֹן אֶל־מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה הֶעֱלָה
נֵרֹתֶיהָ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ד וְזֶה
מַעֲשֵׂה הַמְּנֹרָה מִקְשָׁה זָהָב עַד־יְרֵכָהּ עַד־
פִּרְחָהּ מִקְשָׁה הִוא כַּמַּרְאֶה אֲשֶׁר הֶרְאָה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשָׂה אֶת־הַמְּנֹרָה: פ (לוי) ה וַיְדַבֵּר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ו קַח אֶת־הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְטִהַרְתָּ אֹתָם: ז וְכֹה־תַעֲשֶׂה לָהֶם לְטַהֲרָם
הַזֵּה עֲלֵיהֶם מֵי חַטָּאת וְהֶעֱבִירוּ תַעַר עַל־כָּל־
בְּשָׂרָם וְכִבְּסוּ בִגְדֵיהֶם וְהִטָּהָרוּ: ח וְלָקְחוּ פַּר
בֶּן־בָּקָר וּמִנְחָתוֹ סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן וּפַר־שֵׁנִי
בֶּן־בָּקָר תִּקַּח לְחַטָּאת: ט וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם
לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְהִקְהַלְתָּ אֶת־כָּל־עֲדַת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: (ישראל) י וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לִפְנֵי יְהוָה
וְסָמְכוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יְדֵיהֶם עַל־הַלְוִיִּם:
יא וְהֵנִיף אַהֲרֹן אֶת־הַלְוִיִּם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה
מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת יְהוָה:
יב וְהַלְוִיִּם יִסְמְכוּ אֶת־יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הַפָּרִים
וַעֲשֵׂה אֶת־הָאֶחָד חַטָּאת וְאֶת־הָאֶחָד עֹלָה
לַיהוָה לְכַפֵּר עַל־הַלְוִיִּם: יג וְהַעֲמַדְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם
לִפְנֵי אַהֲרֹן וְלִפְנֵי בָנָיו וְהֵנַפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה
לַיהוָה: יד וְהִבְדַּלְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ב עמ' 316)

בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת הַנֵּרוֹת (ח, ב)

הַצּוּוּי עַל הַדְלָקַת הַנֵּרוֹת אָמְנָם נֶאֱמַר לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן, אֲבָל "הַדְלָקָה כְּשֵׁרָה בְּזָר". לוֹמַר לְךָ, שֶׁכָּל אֶחָד חַיָּב לַעֲסֹק בְּ'הַדְלָקַת' נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל וְקֵרוּבָן לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם. וְצָרִיךְ לִהְיוֹת "שַׁלְהֶבֶת עוֹלָה מֵאֵלֶיהָ": שֶׁיְּהֵא הַ'נֵר' 'דּוֹלֵק' בְּכֹחוֹת עַצְמוֹ, כָּךְ שֶׁאֵינוֹ זָקוּק עוֹד לַ'מַּדְלִיק'.

שני ט וְאַחֲרֵי־כֵן יָבֹאוּ הַלְוִיִּם לַעֲבֹד אֶת־אֹהֶל
מוֹעֵד וְטִהַרְתָּ אֹתָם וְהֵנַפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה: טו כִּי
נְתֻנִים נְתֻנִים הֵמָּה לִי מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תַּחַת
פִּטְרַת כָּל־רֶחֶם בְּכוֹר כֹּל מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָקַחְתִּי
אֹתָם לִי: טז כִּי לִי כָל־בְּכוֹר בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָדָם
וּבַבְּהֵמָה בְּיוֹם הַכֹּתִי כָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
הִקְדַּשְׁתִּי אֹתָם לִי: יח וָאֶקַּח אֶת־הַלְוִיִּם תַּחַת
כָּל־בְּכוֹר בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל: יט וָאֶתְּנָה אֶת־הַלְוִיִּם
נְתֻנִים | לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹד
אֶת־עֲבֹדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּאֹהֶל מוֹעֵד וּלְכַפֵּר
עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִהְיֶה בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נֶגֶף
בְּגֶשֶׁת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־הַקֹּדֶשׁ: כ וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן וְכָל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לַלְוִיִּם כְּכֹל אֲשֶׁר־
צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה לַלְוִיִּם כֵּן עָשׂוּ לָהֶם בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: כא וַיִּתְחַטְּאוּ הַלְוִיִּם וַיְכַבְּסוּ בִגְדֵיהֶם
וַיָּנֶף אַהֲרֹן אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה וַיְכַפֵּר
עֲלֵיהֶם אַהֲרֹן לְטַהֲרָם: כב וְאַחֲרֵי־כֵן בָּאוּ הַלְוִיִּם
לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדָתָם בְּאֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי אַהֲרֹן
וְלִפְנֵי בָנָיו כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה עַל־
הַלְוִיִּם כֵּן עָשׂוּ לָהֶם: ס כג וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה לֵּאמֹר: כד זֹאת אֲשֶׁר לַלְוִיִּם מִבֶּן חָמֵשׁ
וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה יָבוֹא לִצְבָא צָבָא בַּעֲבֹדַת
אֹהֶל מוֹעֵד: כה וּמִבֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה יָשׁוּב מִצְּבָא
הָעֲבֹדָה וְלֹא יַעֲבֹד עוֹד: כו וְשֵׁרֵת אֶת־אֶחָיו
בְּאֹהֶל מוֹעֵד לִשְׁמֹר מִשְׁמֶרֶת וַעֲבֹדָה לֹא יַעֲבֹד
כָּכָה תַּעֲשֶׂה לַלְוִיִּם בְּמִשְׁמְרֹתָם: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (אגרות קדש ב עמ' קסא)

כִּי לִי כָל בְּכוֹר בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל (ח, טז)

אָמְרוּ רַז"ל "הֲוֵי דּוֹמֶה לוֹ", מַה הוּא רַחוּם אַף אַתָּה רַחוּם. וְאַף כָּאן: מַה הַקָּבָּ"ה פָּדָה אֶת בְּכוֹרֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֵת מַכַּת בְּכוֹרוֹת, אַף עָלֵינוּ לְהִשְׁתַּדֵּל (מִי שֶׁהַדָּבָר בְּיָדוֹ) לְהַצִּיל אֶת יַלְדֵי וְיַלְדוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יִטָּמְעוּ בֵּין הַגּוֹיִם. וְאַף שֶׁ"אֶלֹקֵיכֶם כֹּהֵן הוּא", וּבְכֹהֵן אֵין פִּדְיוֹן הַבֵּן - הֲרֵי אַדְרַבָּה:

בְּכֹהֵן לֹא מַסְפִּיקִים חֲמִשָּׁה סְלָעִים כְּדֵי לִפְדּוֹתוֹ, כִּי־אִם גּוּפוֹ נִתְקַדֵּשׁ עַל־יְדֵי־זֶה.

שלישי **ט** א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר־סִינַי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן לֵאמֹר: ב וְיַעֲשׂוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַפָּסַח בְּמוֹעֲדוֹ: ג בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר־יוֹם בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה בֵּין הָעַרְבַּיִם תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ בְּמוֹעֲדוֹ כְּכָל־חֻקֹּתָיו וּכְכָל־מִשְׁפָּטָיו תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ: ד וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂת הַפָּסַח: ה וַיַּעֲשׂוּ אֶת־הַפֶּסַח בָּרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בֵּין הָעַרְבַּיִם בְּמִדְבַּר סִינָי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ו וַיְהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם וְלֹא־יָכְלוּ לַעֲשׂת הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּקְרְבוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי אַהֲרֹן בַּיּוֹם הַהוּא: ז וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים הָהֵמָּה אֵלָיו אֲנַחְנוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם לָמָּה נִגָּרַע לְבִלְתִּי הַקְרִיב אֶת־קָרְבַּן יְהוָה בְּמֹעֲדוֹ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ח וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מֹשֶׁה עִמְדוּ וְאֶשְׁמְעָה מַה־יְצַוֶּה יְהוָה לָכֶם: **פ** ט וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: י דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי־יִהְיֶה טָמֵא | לָנֶפֶשׁ אוֹ בְדֶרֶךְ רְחֹקָה לָכֶם ׀ אוֹ לְדֹרֹתֵיכֶם וְעָשָׂה פֶסַח לַיהוָה: יא בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם בֵּין הָעַרְבַּיִם יַעֲשׂוּ אֹתוֹ עַל־מַצּוֹת וּמְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ: יב לֹא־יַשְׁאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְעֶצֶם לֹא יִשְׁבְּרוּ־בוֹ כְּכָל־חֻקַּת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אֹתוֹ: יג וְהָאִישׁ אֲשֶׁר־הוּא טָהוֹר וּבְדֶרֶךְ לֹא־הָיָה וְחָדַל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ כִּי | קָרְבַּן יְהוָה לֹא הִקְרִיב בְּמֹעֲדוֹ חֶטְאוֹ יִשָּׂא הָאִישׁ הַהוּא: יד וְכִי־יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר וְעָשָׂה פֶסַח לַיהוָה כְּחֻקַּת הַפֶּסַח וּכְמִשְׁפָּטוֹ כֵּן יַעֲשֶׂה חֻקָּה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם וְלַגֵּר וּלְאֶזְרַח הָאָרֶץ: **ס**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ח עמ' 74)

אוֹ בְּדֶרֶךְ רְחֹקָה . . וְעָשָׂה פֶּסַח לַה' (ט, ט)

רַז"ל אָמְרוּ, "הָאוֹמֵר אֶחְטָא וְאָשׁוּב, אֵין מַסְפִּיקִין בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה". אֲמָנָם, מִי שֶׁלֹּא הִקְרִיב אֶת הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ מִשּׁוּם שֶׁסָּמַךְ עַל פֶּסַח שֵׁנִי - לֹא מָצִינוּ בְּשׁוּם מָקוֹם שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי; הֲרֵי שֶׁיֵּשׁ כָּאן תִּקּוּן אֲפִילוּ לְמִי שֶׁאוֹמֵר "אֶחְטָא וְאָשׁוּב". וְלֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁאֵין כָּאן מִלְּכַתְּחִלָּה כָּל הָעִנְיָן שֶׁל "אֵין מַסְפִּיקִין בְּיָדוֹ", אֶלָּא אַדְרַבָּה: הָאָדָם נִצְטַוָּה לְהַקְרִיב פֶּסַח שֵׁנִי.

רביעי טו וּבְיוֹם הָקִים אֶת־הַמִּשְׁכָּן כִּסָּה הֶעָנָן אֶת־הַמִּשְׁכָּן לְאֹהֶל הָעֵדֻת וּבָעֶרֶב יִהְיֶה עַל־הַמִּשְׁכָּן כְּמַרְאֵה־אֵשׁ עַד־בֹּקֶר: טז כֵּן יִהְיֶה תָמִיד הֶעָנָן יְכַסֶּנּוּ וּמַרְאֵה־אֵשׁ לָיְלָה: יז וּלְפִי הֵעָלוֹת הֶעָנָן מֵעַל הָאֹהֶל וְאַחֲרֵי כֵן יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבִמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכָּן־שָׁם הֶעָנָן שָׁם יַחֲנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: יח עַל־פִּי יְהוָה יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל־פִּי יְהוָה יַחֲנוּ כָּל־יְמֵי אֲשֶׁר יִשְׁכֹּן הֶעָנָן עַל־הַמִּשְׁכָּן יַחֲנוּ: יט וּבְהַאֲרִיךְ הֶעָנָן עַל־הַמִּשְׁכָּן יָמִים רַבִּים וְשָׁמְרוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־מִשְׁמֶרֶת יְהוָה וְלֹא יִסָּעוּ: כ וְיֵשׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה הֶעָנָן יָמִים מִסְפָּר עַל־הַמִּשְׁכָּן עַל־פִּי יְהוָה יַחֲנוּ וְעַל־פִּי יְהוָה יִסָּעוּ: כא וְיֵשׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה הֶעָנָן מֵעֶרֶב עַד־בֹּקֶר וְנַעֲלָה הֶעָנָן בַּבֹּקֶר וְנָסָעוּ ׀ אוֹ יוֹמָם וָלַיְלָה וְנַעֲלָה הֶעָנָן וְנָסָעוּ: כב אוֹ־יֹמַיִם אוֹ־חֹדֶשׁ אוֹ־יָמִים בְּהַאֲרִיךְ הֶעָנָן עַל־הַמִּשְׁכָּן לִשְׁכֹּן עָלָיו יַחֲנוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִסָּעוּ וּבְהֵעָלֹתוֹ יִסָּעוּ: כג עַל־פִּי יְהוָה יַחֲנוּ וְעַל־פִּי יְהוָה יִסָּעוּ אֶת־מִשְׁמֶרֶת יְהוָה שָׁמָרוּ עַל־פִּי יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה: **פ**

י א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב עֲשֵׂה לְךָ שְׁתֵּי חֲצֹצְרֹת כֶּסֶף מִקְשָׁה תַּעֲשֶׂה אֹתָם וְהָיוּ לְךָ לְמִקְרָא הָעֵדָה וּלְמַסַּע אֶת־הַמַּחֲנוֹת: ג וְתָקְעוּ בָהֶן וְנוֹעֲדוּ אֵלֶיךָ כָּל־הָעֵדָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: ד וְאִם־בְּאַחַת יִתְקָעוּ וְנוֹעֲדוּ אֵלֶיךָ הַנְּשִׂיאִים רָאשֵׁי אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל: ה וּתְקַעְתֶּם

תְּרוּעָה וְנָסְעוּ הַמַּחֲנוֹת הַחֹנִים קֵדְמָה:
ו וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה שֵׁנִית וְנָסְעוּ הַמַּחֲנוֹת הַחֹנִים
תֵּימָנָה תְּרוּעָה יִתְקְעוּ לְמַסְעֵיהֶם: ז וּבְהַקְהִיל
אֶת־הַקָּהָל תִּתְקְעוּ וְלֹא תָרִיעוּ: ח וּבְנֵי אַהֲרֹן
הַכֹּהֲנִים יִתְקְעוּ בַּחֲצֹצְרוֹת וְהָיוּ לָכֶם לְחֻקַּת
עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם: ט וְכִי־תָבֹאוּ מִלְחָמָה בְּאַרְצְכֶם
עַל־הַצַּר הַצֹּרֵר אֶתְכֶם וַהֲרֵעֹתֶם בַּחֲצֹצְרֹת
וְנִזְכַּרְתֶּם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְנוֹשַׁעְתֶּם
מֵאֹיְבֵיכֶם: י וּבְיוֹם שִׂמְחַתְכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם
וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁכֶם וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרֹת עַל
עֹלֹתֵיכֶם וְעַל זִבְחֵי שַׁלְמֵיכֶם וְהָיוּ לָכֶם לְזִכָּרוֹן
לִפְנֵי אֱלֹהֵיכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יג עמ' 28)

עַל עֹלֹתֵיכֶם וְעַל זִבְחֵי שַׁלְמֵיכֶם (י, י)

עוֹלָה, שֶׁהִיא כָּלִיל לַה', רוֹמֵז לְבִטּוּל מֵחֶלְט לַה'. שְׁלָמִים, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הֲנָאָה לַבְּעָלִים, רוֹמֵז לַעֲבוֹדַת ה' מִתּוֹךְ הֲנָאָה וְהַשָּׂגָה. לָכֵן קֹדֶם עוֹלָה לִשְׁלָמִים, כִּי תְּחִלַּת הָעֲבוֹדָה צְרִיכָה לִהְיוֹת מִתּוֹךְ בִּטּוּל וְהַכְנָעָה.

חמישי יא וַיְהִי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּעֶשְׂרִים
בַּחֹדֶשׁ נַעֲלָה הֶעָנָן מֵעַל מִשְׁכַּן הָעֵדֻת: יב וַיִּסְעוּ
בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמַסְעֵיהֶם מִמִּדְבַּר סִינָי וַיִּשְׁכֹּן הֶעָנָן
בְּמִדְבַּר פָּארָן: יג וַיִּסְעוּ בָּרִאשֹׁנָה עַל־פִּי יְהוָה
בְּיַד־מֹשֶׁה: יד וַיִּסַּע דֶּגֶל מַחֲנֵה בְנֵי־יְהוּדָה
בָּרִאשֹׁנָה לְצִבְאֹתָם וְעַל־צְבָאוֹ נַחְשׁוֹן בֶּן־
עַמִּינָדָב: טו וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי יִשָּׂשכָר נְתַנְאֵל
בֶּן־צוּעָר: טז וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי זְבוּלֻן אֱלִיאָב
בֶּן־חֵלֹן: יז וְהוֹרַד הַמִּשְׁכָּן וְנָסְעוּ בְנֵי־גֵרְשׁוֹן וּבְנֵי
מְרָרִי נֹשְׂאֵי הַמִّשְׁכָּן: יח וְנָסַע דֶּגֶל מַחֲנֵה רְאוּבֵן
לְצִבְאֹתָם וְעַל־צְבָאוֹ אֱלִיצוּר בֶּן־שְׁדֵיאוּר:
יט וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי שִׁמְעוֹן שְׁלֻמִיאֵל בֶּן־
צוּרִישַׁדָּי: כ וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְנֵי־גָד אֶלְיָסָף בֶּן־
דְּעוּאֵל: כא וְנָסְעוּ הַקְּהָתִים נֹשְׂאֵי הַמִּקְדָּשׁ
וְהֵקִימוּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן עַד־בֹּאָם: כב וְנָסַע דֶּגֶל
מַחֲנֵה בְנֵי־אֶפְרַיִם לְצִבְאֹתָם וְעַל־צְבָאוֹ
אֱלִישָׁמָע בֶּן־עַמִּיהוּד: כג וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי
מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצוּר: כד וְעַל־צְבָא מַטֵּה
בְּנֵי בִנְיָמִן אֲבִידָן בֶּן־גִּדְעוֹנִי: כה וְנָסַע דֶּגֶל מַחֲנֵה
בְנֵי־דָן מְאַסֵּף לְכָל־הַמַּחֲנֹת לְצִבְאֹתָם וְעַל־
צְבָאוֹ אֲחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישַׁדָּי: כו וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי
אָשֵׁר פַּגְעִיאֵל בֶּן־עָכְרָן: כז וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי
נַפְתָּלִי אֲחִירַע בֶּן־עֵינָן: כח אֵלֶּה מַסְעֵי בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל לְצִבְאֹתָם וַיִּסָּעוּ: ס כט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
לְחֹבָב בֶּן־רְעוּאֵל הַמִּדְיָנִי חֹתֵן מֹשֶׁה נֹסְעִים |
אֲנַחְנוּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה אֹתוֹ אֶתֵּן
לָכֶם לְכָה אִתָּנוּ וְהֵטַבְנוּ לָךְ כִּי־יְהוָה דִּבֶּר־טוֹב
עַל־יִשְׂרָאֵל: ל וַיֹּאמֶר אֵלָיו לֹא אֵלֵךְ כִּי אִם־אֶל־
אַרְצִי וְאֶל־מֹולַדְתִּי אֵלֵךְ: לא וַיֹּאמֶר אַל־נָא תַּעֲזֹב
אֹתָנוּ כִּי | עַל־כֵּן יָדַעְתָּ חֲנֹתֵנוּ בַּמִּדְבָּר וְהָיִיתָ לָּנוּ
לְעֵינָיִם: לב וְהָיָה כִּי־תֵלֵךְ עִמָּנוּ וְהָיָה | הַטּוֹב
הַהוּא אֲשֶׁר יֵיטִיב יְהוָה עִמָּנוּ וְהֵטַבְנוּ לָךְ:
לג וַיִּסְעוּ מֵהַר יְהוָה דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים וַאֲרוֹן
בְּרִית־יְהוָה נֹסֵעַ לִפְנֵיהֶם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים
לָתוּר לָהֶם מְנוּחָה: לד וַעֲנַן יְהוָה עֲלֵיהֶם יוֹמָם
בְּנָסְעָם מִן־הַמַّחֲנֶה: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כו עמ' 252)

וַאֲרוֹן בְּרִית ה' נֹסֵעַ לִפְנֵיהֶם (י, לג)

וּבוֹ שִׁבְרֵי לוּחוֹת מֻנָּחִים (רש"י)

שִׁבְרֵי לוּחוֹת - רוֹמְזִים לְשִׁפְלוּת וּבִטּוּל הַדְּרוּשִׁים כְּדֵי 'לְקַחַת' תּוֹרָה, כְּמַאֲמַר "וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה (וְעַל־יְדֵי־זֶה דַּוְקָא) פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ". וְטַעַם הַדָּבָר, כִּי הַקָּבָ"ה הוּא אֵין־סוֹף, וְאֵין שֵׁכֶל נִבְרָא תּוֹפֵס בּוֹ, וְהוּא הַדִּין לְגַבֵּי תּוֹרָתוֹ. לָכֵן צָרִיךְ הַנִּבְרָא לְהַגִּיעַ לְבִטּוּל מֵחֶלְט, כִּי רַק אָז יוּכַל לְהַשִּׂיג בֶּאֱמֶת חָכְמָה אֱלֹקִית וְ"לְקַחַת" אֶת הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא בְּעֶצֶם מֵעַל לַנִּבְרָא.

ששי ז לה וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוּמָה |
יְהוָה וְיָפֻצוּ אֹיְבֶיךָ וְיָנֻסוּ מְשַׂנְאֶיךָ מִפָּנֶיךָ:
לו וּבְנֻחֹה יֹאמַר שׁוּבָה יְהוָה רִבְבוֹת אַלְפֵי
יִשְׂרָאֵל: ז פ **יא** א וַיְהִי הָעָם כְּמִתְאֹנְנִים רַע
בְּאָזְנֵי יְהוָה וַיִּשְׁמַע יְהוָה וַיִּחַר אַפּוֹ וַתִּבְעַר־בָּם

אֵשׁ יְהוָה וַתֹּאכַל בִּקְצֵה הַמַּחֲנֶה: ב וַיִּצְעַק הָעָם
אֶל־מֹשֶׁה וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַתִּשְׁקַע
הָאֵשׁ: ג וַיִּקְרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא תַּבְעֵרָה
כִּי־בָעֲרָה בָם אֵשׁ יְהוָה: ד וְהָאסַפְסֻף אֲשֶׁר
בְּקִרְבּוֹ הִתְאַוּוּ תַּאֲוָה וַיָּשֻׁבוּ וַיִּבְכּוּ גַּם בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ מִי יַאֲכִלֵנוּ בָּשָׂר: ה זָכַרְנוּ אֶת־
הַדָּגָה אֲשֶׁר־נֹאכַל בְּמִצְרַיִם חִנָּם אֵת הַקִּשָּׁאִים
וְאֵת הָאֲבַטִּחִים וְאֶת־הֶחָצִיר וְאֶת־הַבְּצָלִים
וְאֶת־הַשּׁוּמִים: ו וְעַתָּה נַפְשֵׁנוּ יְבֵשָׁה אֵין כֹּל
בִּלְתִּי אֶל־הַמָּן עֵינֵינוּ: ז וְהַמָּן כִּזְרַע־גַּד הוּא
וְעֵינוֹ כְּעֵין הַבְּדֹלַח: ח שָׁטוּ הָעָם וְלָקְטוּ וְטָחֲנוּ
בָרֵחַיִם אוֹ דָכוּ בַּמְּדֹכָה וּבִשְּׁלוּ בַּפָּרוֹר וְעָשׂוּ
אֹתוֹ עֻגוֹת וְהָיָה טַעְמוֹ כְּטַעַם לְשַׁד הַשָּׁמֶן:
ט וּבְרֶדֶת הַטַּל עַל־הַמַּחֲנֶה לַיְלָה יֵרֶד הַמָּן עָלָיו:
י וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה אֶת־הָעָם בֹּכֶה לְמִשְׁפְּחֹתָיו אִישׁ
לִפֶתַח אָהֳלוֹ וַיִּחַר־אַף יְהוָה מְאֹד וּבְעֵינֵי מֹשֶׁה
רָע: יא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לָמָּה הֲרֵעֹתָ
לְעַבְדֶּךָ וְלָמָּה לֹא־מָצָתִי חסר א׳ חֵן בְּעֵינֶיךָ לָשׂוּם
אֶת־מַשָּׂא כָּל־הָעָם הַזֶּה עָלָי: יב הַאֲנֹכִי הָרִיתִי
אֶת כָּל־הָעָם הַזֶּה אִם־אָנֹכִי יְלִדְתִּיהוּ כִּי־תֹאמַר
אֵלַי שָׂאֵהוּ בְחֵיקֶךָ כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא הָאֹמֵן אֶת־הַיֹּנֵק
עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתָיו: יג מֵאַיִן לִי
בָּשָׂר לָתֵת לְכָל־הָעָם הַזֶּה כִּי־יִבְכּוּ עָלַי לֵאמֹר
תְּנָה־לָּנוּ בָשָׂר וְנֹאכֵלָה: יד לֹא־אוּכַל אָנֹכִי לְבַדִּי
לָשֵׂאת אֶת־כָּל־הָעָם הַזֶּה כִּי כָבֵד מִמֶּנִּי:
טו וְאִם־כָּכָה | אַתְּ עֹשֶׂה לִּי הָרְגֵנִי נָא הָרֹג אִם־
מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְאַל־אֶרְאֶה בְּרָעָתִי: פ
טז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֶסְפָה־לִּי שִׁבְעִים אִישׁ
מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָדַעְתָּ כִּי־הֵם זִקְנֵי הָעָם
וְשֹׁטְרָיו וְלָקַחְתָּ אֹתָם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וְהִתְיַצְּבוּ
שָׁם עִמָּךְ: יז וְיָרַדְתִּי וְדִבַּרְתִּי עִמְּךָ שָׁם וְאָצַלְתִּי
מִן־הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְשַׂמְתִּי עֲלֵיהֶם וְנָשְׂאוּ אִתְּךָ
בְּמַשָּׂא הָעָם וְלֹא־תִשָּׂא אַתָּה לְבַדֶּךָ: יח וְאֶל־
הָעָם תֹּאמַר הִתְקַדְּשׁוּ לְמָחָר וַאֲכַלְתֶּם בָּשָׂר כִּי
בְכִיתֶם בְּאָזְנֵי יְהוָה לֵאמֹר מִי יַאֲכִלֵנוּ בָּשָׂר
כִּי־טוֹב לָנוּ בְּמִצְרָיִם וְנָתַן יְהוָה לָכֶם בָּשָׂר
וַאֲכַלְתֶּם: יט לֹא יוֹם אֶחָד תֹּאכְלוּן וְלֹא יוֹמַיִם
וְלֹא | חֲמִשָּׁה יָמִים וְלֹא עֲשָׂרָה יָמִים וְלֹא עֶשְׂרִים
יוֹם: כ עַד | חֹדֶשׁ יָמִים עַד אֲשֶׁר־יֵצֵא מֵאַפְּכֶם
וְהָיָה לָכֶם לְזָרָא יַעַן כִּי־מְאַסְתֶּם אֶת־יְהוָה אֲשֶׁר
בְּקִרְבְּכֶם וַתִּבְכּוּ לְפָנָיו לֵאמֹר לָמָּה זֶּה יָצָאנוּ
מִמִּצְרָיִם: כא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה שֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי
הָעָם אֲשֶׁר אָנֹכִי בְּקִרְבּוֹ וְאַתָּה אָמַרְתָּ בָּשָׂר
אֶתֵּן לָהֶם וְאָכְלוּ חֹדֶשׁ יָמִים: כב הַצֹּאן וּבָקָר
יִשָּׁחֵט לָהֶם וּמָצָא לָהֶם אִם אֶת־כָּל־דְּגֵי הַיָּם
יֵאָסֵף לָהֶם וּמָצָא לָהֶם: פ כג וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה הֲיַד יְהוָה תִּקְצָר עַתָּה תִּרְאֶה הֲיִקְרְךָ
דְבָרִי אִם־לֹא: כד וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶל־הָעָם
אֵת דִּבְרֵי יְהוָה וַיֶּאֱסֹף שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי הָעָם
וַיַּעֲמֵד אֹתָם סְבִיבֹת הָאֹהֶל: כה וַיֵּרֶד יְהוָה | בֶּעָנָן
וַיְדַבֵּר אֵלָיו וַיָּאצֶל מִן־הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלָיו וַיִּתֵּן
עַל־שִׁבְעִים אִישׁ הַזְּקֵנִים וַיְהִי כְּנוֹחַ עֲלֵיהֶם
הָרוּחַ וַיִּתְנַבְּאוּ וְלֹא יָסָפוּ: כו וַיִּשְׁאֲרוּ
שְׁנֵי־אֲנָשִׁים | בַּמַּחֲנֶה שֵׁם הָאֶחָד | אֶלְדָּד וְשֵׁם
הַשֵּׁנִי מֵידָד וַתָּנַח עֲלֵהֶם הָרוּחַ וְהֵמָּה בַּכְּתֻבִים
וְלֹא יָצְאוּ הָאֹהֱלָה וַיִּתְנַבְּאוּ בַּמַּחֲנֶה: כז וַיָּרָץ
הַנַּעַר וַיַּגֵּד לְמֹשֶׁה וַיֹּאמַר אֶלְדָּד וּמֵידָד
מִתְנַבְּאִים בַּמַּחֲנֶה: כח וַיַּעַן יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן מְשָׁרֵת
מֹשֶׁה מִבְּחֻרָיו וַיֹּאמַר אֲדֹנִי מֹשֶׁה כְּלָאֵם:
כט וַיֹּאמֶר לוֹ מֹשֶׁה הַמְקַנֵּא אַתָּה לִי וּמִי יִתֵּן
כָּל־עַם יְהוָה נְבִיאִים כִּי־יִתֵּן יְהוָה אֶת־רוּחוֹ
עֲלֵיהֶם:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ד עמ׳ 1039)

שָׁטוּ הָעָם וְלָקְטוּ (יא, ח)

רְשָׁעִים, שָׁטוּ וְלָקְטוּ (יומא עה, א)

׳לֶחֶם׳ סְתָם, רוֹמֵז לְחֵלֶק הַנִּגְלֶה שֶׁבַּתּוֹרָה. הַמָּן, לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם, רוֹמֵז לִפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה. הָעֲבֹדָה שֶׁהַמָּן נִתַּן גַּם לָרָשָׁע

מִלַּמְּדֵנוּ, כִּי יֵשׁ לְהָבִיא אֶת מַעֲיָנוֹת פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה גַּם לָרָשָׁע: אֵין לְךָ יְהוּדִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִלְמֹד חֵלֶק זֶה בַּתּוֹרָה. וּכְבָר אָמְרוּ רַז"ל: "הַמָּאוֹר שֶׁבָּהּ (סוֹדוֹת הַחָכְמָה) מַחֲזִירוֹ לְמוּטָב".

שביעי ל וַיֶּאֱסֹף מֹשֶׁה אֶל־הַמַּחֲנֶה הוּא וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל: לא וְרוּחַ נָסַע | מֵאֵת יְהוָה וַיָּגָז שַׂלְוִיו מִן־הַיָּם וַיִּטֹּשׁ עַל־הַמַּחֲנֶה כְּדֶרֶךְ יוֹם כֹּה וּכְדֶרֶךְ יוֹם כֹּה סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה וּכְאַמָּתַיִם עַל־פְּנֵי הָאָרֶץ: לב וַיָּקָם הָעָם כָּל־הַיּוֹם הַהוּא וְכָל־הַלַּיְלָה וְכָל | יוֹם הַמָּחֳרָת וַיַּאַסְפוּ אֶת־ כתיב השלו קרי הַשְּׂלָיו הַמַּמְעִיט אָסַף עֲשָׂרָה חֲמָרִים וַיִּשְׁטְחוּ לָהֶם שָׁטוֹחַ סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה: לג הַבָּשָׂר עוֹדֶנּוּ בֵּין שִׁנֵּיהֶם טֶרֶם יִכָּרֵת וְאַף יְהוָה חָרָה בָעָם וַיַּךְ יְהוָה בָּעָם מַכָּה רַבָּה מְאֹד: לד וַיִּקְרָא אֶת־שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא קִבְרוֹת הַתַּאֲוָה כִּי־שָׁם קָבְרוּ אֶת־הָעָם הַמִּתְאַוִּים: לה מִקִּבְרוֹת הַתַּאֲוָה נָסְעוּ הָעָם חֲצֵרוֹת וַיִּהְיוּ בַּחֲצֵרוֹת: פ

יב א וַתְּדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמֹשֶׁה עַל־אֹדוֹת הָאִשָּׁה הַכֻּשִׁית אֲשֶׁר לָקָח כִּי־אִשָּׁה כֻשִׁית לָקָח: ב וַיֹּאמְרוּ הֲרַק אַךְ־בְּמֹשֶׁה דִּבֶּר יְהוָה הֲלֹא גַּם־בָּנוּ דִּבֵּר וַיִּשְׁמַע יְהוָה: ג וְהָאִישׁ מֹשֶׁה כתיב ענו קרי עָנָיו מְאֹד מִכֹּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה: ס ד וַיֹּאמֶר יְהוָה פִּתְאֹם אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־מִרְיָם צְאוּ שְׁלָשְׁתְּכֶם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וַיֵּצְאוּ שְׁלָשְׁתָּם: ה וַיֵּרֶד יְהוָה בְּעַמּוּד עָנָן וַיַּעֲמֹד פֶּתַח הָאֹהֶל וַיִּקְרָא אַהֲרֹן וּמִרְיָם וַיֵּצְאוּ שְׁנֵיהֶם: ו וַיֹּאמֶר שִׁמְעוּ־נָא דְבָרָי אִם־יִהְיֶה נְבִיאֲכֶם יְהוָה בַּמַּרְאָה אֵלָיו אֶתְוַדָּע בַּחֲלוֹם אֲדַבֵּר־בּוֹ: ז לֹא־כֵן עַבְדִּי מֹשֶׁה בְּכָל־בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא: ח פֶּה אֶל־פֶּה אֲדַבֶּר־בּוֹ וּמַרְאֶה וְלֹא בְחִידֹת וּתְמֻנַת יְהוָה יַבִּיט וּמַדּוּעַ לֹא יְרֵאתֶם לְדַבֵּר בְּעַבְדִּי בְמֹשֶׁה: ט וַיִּחַר־אַף יְהוָה בָּם וַיֵּלֶךְ: י וְהֶעָנָן סָר מֵעַל הָאֹהֶל וְהִנֵּה מִרְיָם מְצֹרַעַת כַּשֶּׁלֶג וַיִּפֶן אַהֲרֹן אֶל־מִרְיָם וְהִנֵּה מְצֹרָעַת: יא וַיֹּאמֶר אַהֲרֹן אֶל־מֹשֶׁה בִּי אֲדֹנִי אַל־נָא תָשֵׁת עָלֵינוּ חַטָּאת אֲשֶׁר נוֹאַלְנוּ וַאֲשֶׁר חָטָאנוּ: יב אַל־נָא תְהִי כַּמֵּת אֲשֶׁר בְּצֵאתוֹ מֵרֶחֶם אִמּוֹ וַיֵּאָכֵל חֲצִי בְשָׂרוֹ: יג וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר אֵל נָא רְפָא נָא לָהּ: פ יד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאָבִיהָ יָרֹק יָרַק בְּפָנֶיהָ הֲלֹא תִכָּלֵם שִׁבְעַת יָמִים תִּסָּגֵר שִׁבְעַת יָמִים מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְאַחַר תֵּאָסֵף: טו וַתִּסָּגֵר מִרְיָם מִחוּץ לַמַּחֲנֶה שִׁבְעַת יָמִים וְהָעָם לֹא נָסַע עַד־הֵאָסֵף מִרְיָם: טו וְאַחַר נָסְעוּ הָעָם מֵחֲצֵרוֹת וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר פָּארָן: פפפ

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וַיַּמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחָמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם א עמ' 149)

בְּכָל בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא

לִכְאוֹרָה, מַה שַּׁיָּיךְ נֶאֱמָנוּת כְּשֶׁאִי אֶפְשָׁר לָקַחַת שׁוּם דָּבָר מֵהַבַּיִת. אֶלָּא, הַנֶּאֱמָנוּת הִיא בְּכָךְ שֶׁלֹּא כָּל מַה שֶּׁרוֹאִים מְגַלִּים. וּמְסַפֵּר עַל הָרֹב הַמַּגִּיד, שֶׁנִּכְנַס אֵלָיו תַּלְמִיד אֶחָד קֹדֶם שֶׁחָזַר לְבֵיתוֹ. הַמַּגִּיד נִפְרַד מִמֶּנּוּ, אַךְ אָמַר לַחֲבָרָיָא שֶׁיְּנַסּוּ לְעַכֵּב אוֹתוֹ מִנְּסִיעָתוֹ. הַחֲבָרָיָא לֹא הִצְלִיחוּ, וְהַתַּלְמִיד יָצָא לְדַרְכּוֹ. בְּבוֹאוֹ לְבֵיתוֹ, מֵת. וּמַדּוּעַ לֹא אָמַר לוֹ הַמַּגִּיד בִּמְפֹרָשׁ שֶׁלֹּא יִסַּע – כִּי לֹא כָּל דָּבָר מֻתָּר לְגַלּוֹת.

קל"ו פסוקים, מהללא"ל סימן.

מפטיר יד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאָבִיהָ יָרֹק יָרַק בְּפָנֶיהָ הֲלֹא תִכָּלֵם שִׁבְעַת יָמִים תִּסָּגֵר שִׁבְעַת

יָמִים מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְאַחַר תֵּאָסֵף: טו וַתִּסָּגֵר מִרְיָם מִחוּץ לַמַּחֲנֶה שִׁבְעַת יָמִים וְהָעָם לֹא נָסַע עַד־הֵאָסֵף מִרְיָם: טו וְאַחַר נָסְעוּ הָעָם מֵחֲצֵרוֹת וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר פָּארָן: פפפ

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת בהעלותך

לקריאה בציבור ולשמו"ת בזכריה פרק ב־ד

ב יד רָנִּי וְשִׂמְחִי בַּת־צִיּוֹן כִּי הִנְנִי־בָא וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכֵךְ נְאֻם־יְהוָה: טו וְנִלְוּוּ גוֹיִם רַבִּים אֶל־יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וְהָיוּ לִי לְעָם וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכֵךְ וְיָדַעַתְּ כִּי־יְהוָה צְבָאוֹת שְׁלָחַנִי אֵלָיִךְ: טז וְנָחַל יְהוָה אֶת־יְהוּדָה חֶלְקוֹ עַל־אַדְמַת הַקֹּדֶשׁ וּבָחַר עוֹד בִּירוּשָׁלִָם: יז הַס כָּל־בָּשָׂר מִפְּנֵי יְהוָה כִּי נֵעוֹר מִמְּעוֹן קָדְשׁוֹ: **ג** א וַיַּרְאֵנִי אֶת־יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן

עטרת מרים

יד רָנִּי וְשִׂמְחִי בַּת־צִיּוֹן כִּי הִנְנִי־בָא אֶל יְרוּשָׁלַיִם וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכֵךְ נְאֻם־יְהוָה: טו אָז וְנִלְוּוּ יִתְחַבְּרוּ גוֹיִם רַבִּים אֶל־יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וְהָיוּ לִי לְעָם שֶׁיִּתְגַּיְּרוּ וִיקַבְּלוּ דַּת הָאֱמֶת, וּבְכָל זֹאת וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכֵךְ וְלֹא בְּתוֹךְ הַגּוֹיִם וְיָדַעַתְּ כִּי־יְהוָה צְבָאוֹת שְׁלָחַנִי אֵלָיִךְ כִּי הַשְּׁלִיחוּת הַקּוֹדֶמֶת הָיְתָה לְהַזְהִיר אֶת הַגּוֹיִם, וּשְׁלִיחוּת זוֹ הִיא אֲלֵיכֶם, לְבַשֵּׂר אֶתְכֶם כִּי יֵשׁ תִּקְוָה: טז וְנָחַל יְהוָה הַמָּקוֹם יִנְחַל אֶת־יְהוּדָה לִהְיוֹת חֶלְקוֹ לְעוֹלָם עַל־אַדְמַת הַקֹּדֶשׁ וְלֹא יִגְלוּ עוֹד מִמֶּנָּה וּבָחַר עוֹד בִּירוּשָׁלִָם לְהַשְׁכִּין שָׁם שְׁכִינָתוֹ כְּמֵאז: יז הַס

שי למורא

טו) וְנִלְוּוּ, וְיִתְחַבְּרוּ. וְהָיוּ לִי לְעָם, כְּלוֹמַר, לְהַאֲמִין בָּהּ׳. וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכֵךְ, אֲבָל שְׁכִינָתִי תִּהְיֶה בְּתוֹכֵךְ, וְלֹא בְּתוֹךְ הַגּוֹיִם הָרַבִּים. חֶלְקוֹ, לְבַדָּלְתוֹ וּלְחֶלְקוֹ. יז) הַס כָּל בָּשָׂר מִפְּנֵי ה׳, שִׁתְּקוּ כָּל הָאֻמּוֹת מִפַּחַד ה׳. כִּי נֵעוֹר, לְשׁוֹן הֶעָרָה וִיקִיצָה. מִמְּעוֹן קָדְשׁוֹ, מִן הַשָּׁמַיִם. לֶרֶדֶת לַעֲשׂוֹת

שי למורא

נְקָמָה בַּגּוֹיִם. **א)** **וַיַּרְאֵנִי,** בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה. **עַל יְמִינוֹ,** שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל. **לְשִׂטְנוֹ,** לְקַטְרֵג עָלָיו. עַל שֶׁלֹּא מִחָה בְּבָנָיו שֶׁנָּשְׂאוּ נָשִׁים נָכְרִיּוֹת. **ב)** **הַבֹּחֵר בִּירוּשָׁלִָם,** הקב"ה שֶׁהוּא בּוֹחֵר בִּירוּשָׁלַיִם לִבְנוֹתָהּ. **הֲלוֹא זֶה אוּד מֻצָּל מֵאֵשׁ,** כְּלוֹמַר, אִיךְ תִּקְטְרֵג עָלָיו, הֲלֹא הוּא כְּמוֹ אוּד (עַיִן שֶׁמִּנְדְּרִים בּוֹ אֶת הָאֵשׁ) שֶׁנִּצּוֹל מֵאֵשׁ. כִּי יְהוֹשֻׁעַ הָיָה מֻשְׁלָךְ בָּאֵשׁ עַל יְדֵי נְבוּכַדְנֶצַּר עִם אַחְאָב בֶּן קוֹלָיָה וְצִדְקִיָּהוּ בֶּן מַעֲשֵׂיָה נְבִיאֵי הַשֶּׁקֶר, וִיהוֹשֻׁעַ נִצַּל מִן הַשְּׂרֵפָה (כמו שאמרו במסכת סנהדרין דף צג,א). וְאִם כֵּן זְכוּתוֹ רַבָּה, וְאֵיךְ תִּקְטְרֵג עָלָיו. **ג)** **הָיָה לָבֵשׁ בְּגָדִים צוֹאִים,** כְּלוֹמַר עֲדַיִן הָיָה עָלָיו הָעָוֹן שֶׁלֹּא מִחָה בְּבָנָיו. **ד)** **הָסִירוּ הַבְּגָדִים הַצֹּאִים מֵעָלָיו,** כְּלוֹמַר, הִפְרִישׁוּ אֶת בָּנָיו מִנְּשׁוֹתֵיהֶם הַנָּכְרִיּוֹת, וְיוּסַר הָעָוֹן מֵיהוֹשֻׁעַ. **וַיֹּאמֶר אֵלָיו,** הַמַּלְאָךְ אָמַר לִיהוֹשֻׁעַ. **הֶעֱבַרְתִּי מֵעָלֶיךָ עֲוֹנֶךָ,** בַּמֶּה שֶׁצִּוִּיתָ לְהַפְרִישׁ בָּנֶיךָ מִהַנָּכְרִיּוֹת, הֶעֱבַרְתִּי מֵעָלֶיךָ הָעָוֹן שֶׁהָיָה בְּךָ. **מַחֲלָצוֹת,** חֲלִיפוֹת בְּגָדִים נָאִים, כְּלוֹמַר זְכִיּוֹת. **ה)** **וְאֹמַר,** זֶה מַאֲמַר זְכַרְיָה הַנָּבִיא, שֶׁאָמַר, הִתְפַּלַּלְתִּי עָלָיו. **צָנִיף טָהוֹר עַל רֹאשׁוֹ,** כְּלוֹמַר שֶׁיִּהְיֶה לוֹ כֶּתֶר כְּהֻנָּה גְּדוֹלָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו, כְּיָון שֶׁפֵּרְשׁוּ מִן הַנָּשִׁים הַנָּכְרִיּוֹת. **וּמַלְאַךְ ה' עוֹמֵד,** כְּךָ רָאָה זְכַרְיָה בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה, שֶׁעֵד שֶׁיָּשִׂימוּ הַצָּנִיף הַטָּהוֹר עַל רֹאשׁוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ, הָיָה מַלְאַךְ ה' עוֹמֵד. **ו)** **וַיָּעַד,** הִתְרָה בּוֹ. **ז)** **תָּדִין אֶת בֵּיתִי,** תִּשְׁפֹּט וְתִהְיֶה פָּקִיד עַל בֵּית מִקְדָּשִׁי. **חֲצֵרַי,** הָעֲזָרָה וּסְבִיבוֹת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. **וְנָתַתִּי לְךָ מַהְלְכִים,** בִּזְמַן תְּחִיַּת הַמֵּתִים אֲחַיֶּה אוֹתְךָ וְתִהְיֶה מְהַלֵּךְ. **בֵּין הָעוֹמְדִים הָאֵלֶּה,** בֵּין הַמַּלְאָכִים שֶׁהֵם עוֹמְדִים וְקַיָּמִים לְעוֹלָם. **ח)** **וְרֵעֶיךָ,** הֵם חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה. **כִּי אַנְשֵׁי מוֹפֵת הֵמָּה,** שֶׁגַּם הֵם נִצְּלוּ מִכִּבְשַׁן

עטרת מרים

כָּל־בָּשָׂר מִפְּנֵי יְהוָה כִּי נֵעוֹר מִמְּעוֹן קָדְשׁוֹ: **א** וַיַּרְאֵנִי בַּמַּרְאֵה הַנְּבוּאָה אֶת־יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל (הוא הָיָה כֹּהֵן גָּדוֹל בְּתְחִילַת זְמַן בֵּית שֵׁנִי, עַיִן עֶזְרָא ג) עֹמֵד לִפְנֵי מַלְאַךְ יְהוָה שָׁדָן אוֹתוֹ עַל מַעֲשָׂיו וְהַשָּׂטָן עֹמֵד עַל־יְמִינוֹ עַל יְמִין יְהוֹשֻׁעַ לְשִׂטְנוֹ לְקַטְרֵג עָלָיו שֶׁלֹּא מִיחָה בְּבָנָיו שֶׁנָּשְׂאוּ נָשִׁים נָכְרִיּוֹת: **ב** וַיֹּאמֶר מַלְאַךְ יְהוָה אֶל־הַשָּׂטָן יִגְעַר יְהוָה בְּךָ הַשָּׂטָן וְיִגְעַר יְהוָה בֹּחֵר בִּירוּשָׁלִַם הֲלוֹא זֶה אוּד מֻצָּל מֵאֵשׁ כִּי הוּשְׁלַךְ בָּאֵשׁ עַל־יְדֵי נְבוּכַדְנֶצַּר עִם אַחְאָב בֶּן קוֹלָיָה וַחֲבֵרָיו וְצִדְקִיָּהוּ נְבִיאֵי הַשֶּׁקֶר, וִיהוֹשֻׁעַ נִיצַּל מִן הַשְּׂרֵיפָה (ירמיה כט, וסנהדרין צג.) אַךְ נִשְׂרְפוּ בְּנָיו, וְאִם כֵּן זְכוּתוֹ רַב וְאֵיךְ תִּקְטְרֵג עָלָיו: **ג** וִיהוֹשֻׁעַ הָיָה לָבֵשׁ בְּגָדִים צוֹאִים מְלוּכְלָכִים מֵעָוֹן, כִּי עוֹד יָשְׁבוּ הַנָּשִׁים הַנָּכְרִיּוֹת תַּחַת בָּנָיו וְלֹא גֵּרְשׁוּ אוֹתָן, וְהוּא לֹא מִיחָה בָּהֶם וְעֹמֵד לִפְנֵי הַמַּלְאָךְ: **ד** וַיַּעַן הַמַּלְאָךְ שֶׁעָמַד יְהוֹשֻׁעַ לְפָנָיו וַיֹּאמֶר אֶל הָעֹמְדִים לְפָנָיו לֵאמֹר הָסִירוּ הַבְּגָדִים הַצֹּאִים מֵעָלָיו מִיהוֹשֻׁעַ, רְצוֹנוֹ לוֹמַר: יַבְדִּילוּ בָּנָיו אֵת נְשׁוֹתֵיהֶם וְיִמְחוֹל לוֹ וַיֹּאמֶר הַמַּלְאָךְ אֵלָיו לִיהוֹשֻׁעַ רְאֵה הֶעֱבַרְתִּי מֵעָלֶיךָ עֲוֹנֶךָ שֶׁהָיָה בְּךָ עַל שֶׁלֹּא מִחִיתָ בָּהֶם וְהַלְבֵּשׁ אֹתְךָ מַחֲלָצוֹת חֲלִיפוֹת בְּגָדִים נְקִיִּים, כְּשֶׁיּוּסַר הֶעָוֹן וְגוּפֶךָ הַזְּכוּת: **ה** וָאֹמַר אֲנִי זְכַרְיָה אֲמַרְתִּי אֶל הַמַּלְאָךְ יָשִׂימוּ צָנִיף טָהוֹר עַל־רֹאשׁוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ לְחַנְּכוֹ לִהְיוֹתוֹ שׁוּב כֹּהֵן גָּדוֹל עִם מִצְנֶפֶת עַל רֹאשׁוֹ, וְנִתְקַבְּלוּ דְּבָרַי וַיָּשִׂימוּ הַצָּנִיף הַטָּהוֹר עַל־רֹאשׁוֹ וַיַּלְבִּשֻׁהוּ בְּגָדִים שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל וּמַלְאַךְ יְהוָה עֹמֵד בְּכָל מֶשֶׁךְ הַזְּמַן שֶׁנַּעֲשָׂה כָּל זֶה: **ו** אָז בְּעֵת הַלְבֵּישׁ אוֹתוֹ בִּגְדֵי כֹּהֵן גָּדוֹל וַיָּעַד מַלְאַךְ יְהוָה בִּיהוֹשֻׁעַ הֵעִיד וְהִתְרָה בּוֹ בְּשֵׁם ה' לֵאמֹר: **ז** כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אִם־בִּדְרָכַי תֵּלֵךְ שֶׁתִּתְנַהֵג בְּמִדּוֹת ה' וְאִם אֶת־מִשְׁמַרְתִּי מִשְׁמֶרֶת תּוֹרַת

הַגָּדוֹל עֹמֵד לִפְנֵי מַלְאַךְ יְהוָה וְהַשָּׂטָן עֹמֵד עַל־יְמִינוֹ לְשִׂטְנוֹ: **ב** וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־הַשָּׂטָן יִגְעַר יְהוָה בְּךָ הַשָּׂטָן וְיִגְעַר יְהוָה בֹּחֵר בִּירוּשָׁלִַם הֲלוֹא זֶה אוּד מֻצָּל מֵאֵשׁ: **ג** וִיהוֹשֻׁעַ הָיָה לָבֵשׁ בְּגָדִים צוֹאִים וְעֹמֵד לִפְנֵי הַמַּלְאָךְ: **ד** וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֶל־הָעֹמְדִים לְפָנָיו לֵאמֹר הָסִירוּ הַבְּגָדִים הַצֹּאִים מֵעָלָיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו רְאֵה הֶעֱבַרְתִּי מֵעָלֶיךָ עֲוֹנֶךָ וְהַלְבֵּשׁ אֹתְךָ מַחֲלָצוֹת: **ה** וָאֹמַר יָשִׂימוּ צָנִיף טָהוֹר עַל־רֹאשׁוֹ וַיָּשִׂימוּ הַצָּנִיף הַטָּהוֹר עַל־רֹאשׁוֹ וַיַּלְבִּשֻׁהוּ בְּגָדִים וּמַלְאַךְ יְהוָה עֹמֵד: **ו** וַיָּעַד מַלְאַךְ יְהוָה בִּיהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר: **ז** כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אִם־בִּדְרָכַי תֵּלֵךְ וְאִם אֶת־מִשְׁמַרְתִּי תִּשְׁמֹר וְגַם־אַתָּה תָּדִין אֶת־בֵּיתִי וְגַם תִּשְׁמֹר אֶת־חֲצֵרַי וְנָתַתִּי לְךָ מַהְלְכִים בֵּין הָעֹמְדִים הָאֵלֶּה: **ח** שְׁמַע־נָא יְהוֹשֻׁעַ | הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל אַתָּה וְרֵעֶיךָ

ה' וּמִצְוֹתָיו **תִּשְׁמֹר וְגַם־אַתָּה תָּדִין אֶת־בֵּיתִי** שֶׁיִּשְׁגִּיחַ עַל עֲבוֹדַת הַבַּיִת וְדִינֵי הַקָּרְבָּנוֹת **וְגַם תִּשְׁמֹר אֶת־חֲצֵרַי** אֶת חֲצֵרוֹת הַמִּקְדָּשׁ לְהַשְׁגִּיחַ עַל מִשְׁמֶרֶת הַבַּיִת בְּכָל פְּרָטָיו, אָז אֲנִי מַבְטִיחַ לְךָ **וְנָתַתִּי לְךָ** יֵצֵא מִמְּךָ חֹטֶר לְעָתִיד לָבוֹא שֶׁיְּשַׁמְּשׁוּ בַּבַּיִת הַשְּׁלִישִׁי שֶׁהֵם יִתְקַדְּשׁוּ כְּמַלְאָכִים, וְהֵם יִהְיוּ **מַהְלְכִים בֵּין** הַמַּלְאָכִים הַנִּצְחִיִּים **הָעֹמְדִים** לִפְנֵי ה' **הָאֵלֶּה** וְיִתְהַלְּכוּ עִמָּהֶם בְּחַיֵּיהֶם: **ח** שְׁמַע־נָא יְהוֹשֻׁעַ | הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל אַתָּה וְרֵעֶיךָ הַיֹּשְׁבִים לְפָנֶיךָ **כִּי־אַנְשֵׁי מוֹפֵת הֵמָּה** כִּי נִצּוֹלוּ מִכִּבְשַׁן הָאֵשׁ כְּמוֹךָ וּמִהָרְאוּי לְיַחֵד הַדִּבּוּר גַּם לָהֶם, וְהַדִּבּוּר הוּא **כִּי־הִנְנִי מֵבִיא** בְּאַחֲרִית הַיָּמִים **אֶת־עַבְדִּי צֶמַח** אֶת מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ: **ט כִּי** | **הִנֵּה הָאֶבֶן** שֶׁהוּשַׂם בִּיסוֹד בִּנְיַן בֵּית הָעָתִיד **אֲשֶׁר נָתַתִּי** בְּיַד זְרֻבָּבֶל, מוּכָן הוּא **לִפְנֵי יְהוֹשֻׁעַ עַל־אֶבֶן אַחַת שִׁבְעָה**

עטרת מרים

עֵינָיִם לִשְׁמִירוֹת רַבּוֹת מֵאֵת הַמָּקוֹם בָּרוּךְ־הוּא עַל הַבִּנְיָן הַהוּא הֲנִנִי מְפַתֵּחַ פִּתְחָהּ ה׳ בְּעַצְמוֹ וַחֲקוּק צוּרוֹת עַל הָאֲבָנִים לְיַפּוֹתָן, כְּלוֹמַר הוּא יִתֵּן כֹּחַ וְעֵזֶר עַל הַמְּלָאכָה. נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת וּמַשְׁתִּי אֶת־עֲוֹן הָאָרֶץ־הַהִיא בְּיוֹם אֶחָד כִּי אָז לֹא יֶחֱטְאוּ עוֹד וַעֲוֹנוֹת הַקּוֹדְמִים אֶסְלַח, וְאָז: י

בַּיּוֹם הַהוּא שֶׁיִּסַּד הַהֵיכָל נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת אָז תִּשְׁכְּנוּ לְבֶטַח תִּקְרְאוּ אִישׁ לְרֵעֵהוּ אֶל־תַּחַת גֶּפֶן וְאֶל־תְּאֵנָה לְשֶׁבֶת בְּצִלָּהּ וְלֶאֱכוֹל מִפִּרְיָהּ מָרוֹב הַטּוּבָה שֶׁיִּהְיֶה אָז: א הַנָּבִיא לֹא הֵבִין אֶת הַמַּרְאֶה הַקּוֹדֶם, וְלֹא יָדַע הַכַּוָּנָה עַל מַה שֶּׁאָמַר שֶׁיְּפַתֵּחַ פִּתְחָהּ שִׁבְעָה עֵינַיִם, וְעַל כֵּן נָפַל בְּשִׁנָּה וְתַרְדֵּמָה וַיָּשֶׁב הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי הֵעִירֵנִי וַיְעִירֵנִי כְּאִישׁ אֲשֶׁר־יֵעוֹר מִשְּׁנָתוֹ וַיַּרְאֵהוּ מַרְאֶה אַחֵר שֶׁהוּא פֵּירוּשׁ הַמַּרְאֶה הָרִאשׁוֹן: ב וַיֹּאמֶר אֵלַי מָה אַתָּה רֹאֶה בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה וָאֹמַר רָאִיתִי וְהִנֵּה מְנוֹרַת זָהָב כֻּלָּהּ כָּל הַמְּנוֹרָה הָיְתָה זָהָב וְגֻלָּהּ כְּמִין סֵפֶל גָּדוֹל עָגוֹל וּבָהּ הָיָה הַשֶּׁמֶן עַל־רֹאשָׁהּ בְּרָאשֵׁי קָנֵי הַמְּנוֹרָה וְשִׁבְעָה נֵרֹתֶיהָ כְּמִין בְּזִיכִין שֶׁנּוֹתְנִין הַשֶּׁמֶן וְהַפְּתִילָה לְתוֹכָהּ עָלֶיהָ שִׁבְעָה וְשִׁבְעָה מוּצָקוֹת לְכָל נֵר וְנֵר בָּאִין שִׁבְעָה צִנּוֹרוֹת קְטַנִּים שֶׁהַשֶּׁמֶן זָב מִן הַגֻּלָּה דֶּרֶךְ אוֹתָן מוּצָקוֹת לַנֵּרוֹת אֲשֶׁר עַל־רֹאשָׁהּ: ג וְעוֹד רָאִיתִי וּשְׁנַיִם אֵילֵנֵי זֵיתִים עֲמֹדוּ עָלֶיהָ אֵצֶל הַמְּנוֹרָה, אֶחָד מִימִין הַגֻּלָּה וְאֶחָד עַל־שְׂמֹאלָהּ: ד וָאַעַן הֲרִמּוֹתִי קוֹל וָאֹמַר אֶל־הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי לֵאמֹר מָה־אֵלֶּה אֲדֹנִי עַל מָה בָּאוּ אֵלֶּה לְרִמּוּז: ה וַיַּעַן הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי וַיֹּאמֶר אֵלַי הֲלוֹא יָדַעְתָּ הֲלֹא מֵעַצְמְךָ תִּשְׂכֵּיל לָדַעַת מָה־הֵמָּה אֵלֶּה וָאֹמַר לֹא אֲדֹנִי לֹא הִשְׂכַּלְתִּי לָדַעַת: ו וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֵלַי לֵאמֹר זֶה כְּמוֹ בַּמְּנוֹרָה שֶׁהַכֹּל נַעֲשֶׂה מֵעַצְמוֹ, וְהוּא רָמֵז לִדְבַר־יְהוָה אֶל־זְרֻבָּבֶל עַל הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ הַבָּא מִזֶּרַע זְרֻבָּבֶל לֵאמֹר אָז תִּהְיֶה הַנְהָגַת ה׳ לֹא בְחַיִל וְלֹא בְכֹחַ כִּי אִם־בְּרוּחִי שֶׁרוּחַ ה׳ לְבַדּוֹ יַנְהִיג וְיִמְשׁוֹל אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת:

שי למורא

הָאֵשׁ כָּמוֹךָ, וּרְאוּיִים הֵם לְהֵעָשׂוֹת נִסִּים עַל יָדָם. כִּי הִנְנִי מֵבִיא, כְּלוֹמַר, וְהַדִּבּוּר הוּא שֶׁהִנְנִי מֵבִיא. אֶת עַבְדִּי צֶמַח, אֶת הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "וַהֲקִימוֹתִי לְדָוִד צֶמַח צַדִּיק" (ירמיה כג,ה). ט) כִּי הִנֵּה הָאֶבֶן, יְסוֹד הַבַּיִת אֲשֶׁר יִסַּדְתֶּם בִּימֵי כּוֹרֶשׁ, וְאַחַר כָּךְ נִתְבַּטְּלָה הַמְּלָאכָה. עַל אֶבֶן אַחַת שִׁבְעָה עֵינָיִם, סוֹפוֹ לְהַרְחִיב עַל אֶחָד פִּי שִׁבְעָה, כִּי נָתַן הַקב"ה עֵינָיו לְהַרְבּוֹת אֶת כְּבוֹד הַבַּיִת בְּבִנְיָנוֹ. הִנְנִי מְפַתֵּחַ פִּתְחָהּ, מַתִּיר אֶת קְשׁוּרֶיהָ, כְּלוֹמַר, מַפֵּר עֲצַת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר כָּתְבוּ שִׂטְנָה לְבַטֵּל אֶת הַמְּלָאכָה. וּמַשְׁתִּי, וַהֲסִירוֹתִי. אֶת עֲוֹן, אֶת הָעֲוֹנוֹת וְעָנְשָׁם. בְּיוֹם אֶחָד, בַּיּוֹם שֶׁיְּיַסֵּד הַהֵיכָל, אָז תִּשְׁכְּנוּ לְבֶטַח. י) אֶל תַּחַת גֶּפֶן וגו׳, כְּלוֹמַר תֵּשְׁבוּ לְבֶטַח, אִישׁ תַּחַת גַּפְנוֹ וּתְאֵנָתוֹ. כ) וְגֻלָּהּ עַל רֹאשָׁהּ, מִמַּעַל עַל רֹאשָׁהּ הָיָה מַעֲיָן כְּמַרְאֵה סֵפֶל גָּדוֹל עָגֹל. וּבָהּ הָיָה הַשֶּׁמֶן. וְשִׁבְעָה נֵרוֹתֶיהָ עָלֶיהָ, עַל קְנֵי הַמְּנוֹרָה הָיוּ שִׁבְעָה נֵרוֹתֶיהָ, הֵם הַכֵּלִים שֶׁבָּהֶם הַפְּתִילוֹת וְהַשֶּׁמֶן לְהָאִיר. שִׁבְעָה וְשִׁבְעָה מוּצָקוֹת, לְכָל נֵר וְנֵר הָיוּ בָּאִים שִׁבְעָה צִנּוֹרוֹת קְטַנִּים שֶׁהַשֶּׁמֶן זָב מִן הַגֻּלָּה דֶּרֶךְ אוֹתָן מוּצָקוֹת לְכָל נֵר וְנֵר. ג) וּשְׁנַיִם זֵיתִים עָלֶיהָ, אֵצֶל הַמְּנוֹרָה הָיוּ שְׁנֵי אִילָנוֹת שֶׁהַזֵּיתִים גְּדֵלִים בָּהֶם. ד) מָה אֵלֶּה אֲדֹנִי, מַה זֶּה שֶׁהַזֵּיתִים נִמְסָקִים מֵאֲלֵיהֶם, וְהַשֶּׁמֶן בָּא אֶל הַנֵּרוֹת מֵאֵלָיו. ו) זֶה דְּבַר ה׳ אֶל זְרֻבָּבֶל לֵאמֹר, זֶה סִימָן לְךָ לְהִבָּטְחִי עַל מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ שֶׁבָּא מִזֶּרַע זְרֻבָּבֶל. לֹא בְחַיִל וְלֹא בְכֹחַ, כְּלוֹמַר, מֶמְשַׁלְתּוֹ עַל הָאֻמּוֹת לֹא תִּהְיֶה עַל יְדֵי צִבְאוֹת חַיָּלִים רַבִּים וְלֹא בְּכֹחַ זְרוֹעוֹ יִכְבְּשֵׁם בְּמִלְחָמָה. כִּי אִם בְּרוּחִי, הוּא יִמְשֹׁל בָּאֻמּוֹת מִבְּלִי טֹרַח מִלְחָמָה, וְרַק בְּרוּחִי, כְּלוֹמַר בִּרְצוֹנִי אֲשֶׁר אֶתֵּן בְּלֵב הָאֻמּוֹת לִהְיוֹת נִכְנָעִים לוֹ וְסָרִים לְמִשְׁמַעְתּוֹ. ז) מִי אַתָּה הַר הַגָּדוֹל, אַתָּה מֶלֶךְ גּוֹג שֶׁהִנְּךָ חוֹשֵׁב עַצְמְךָ כְּהַר גָּדוֹל לַעֲמֹד בִּדְרִכּוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, מַה כֹּחַ יֵשׁ בְּךָ. לִפְנֵי זְרֻבָּבֶל לְמִישֹׁר, לְמוּל

הַיֹּשְׁבִים לְפָנֶיךָ כִּי־אַנְשֵׁי מוֹפֵת הֵמָּה כִּי־הִנְנִי מֵבִיא אֶת־עַבְדִּי צֶמַח: ט כִּי | הִנֵּה הָאֶבֶן אֲשֶׁר נָתַתִּי לִפְנֵי יְהוֹשֻׁעַ עַל־אֶבֶן אַחַת שִׁבְעָה עֵינָיִם הִנְנִי מְפַתֵּחַ פִּתְחָהּ נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת וּמַשְׁתִּי אֶת־עֲוֹן הָאָרֶץ־הַהִיא בְּיוֹם אֶחָד: י בַּיּוֹם הַהוּא נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת תִּקְרְאוּ אִישׁ לְרֵעֵהוּ אֶל־תַּחַת גֶּפֶן וְאֶל־תְּאֵנָה: ד א וַיָּשֶׁב הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי וַיְעִירֵנִי כְּאִישׁ אֲשֶׁר־יֵעוֹר מִשְּׁנָתוֹ: ב וַיֹּאמֶר אֵלַי מָה אַתָּה רֹאֶה וָאֹמַר רָאִיתִי וְהִנֵּה מְנוֹרַת זָהָב כֻּלָּהּ וְגֻלָּהּ עַל־רֹאשָׁהּ וְשִׁבְעָה נֵרֹתֶיהָ עָלֶיהָ שִׁבְעָה וְשִׁבְעָה מוּצָקוֹת לַנֵּרוֹת אֲשֶׁר עַל־רֹאשָׁהּ: ג וּשְׁנַיִם זֵיתִים עָלֶיהָ אֶחָד מִימִין הַגֻּלָּה וְאֶחָד עַל־שְׂמֹאלָהּ: ד וָאַעַן וָאֹמַר אֶל־הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי לֵאמֹר מָה־אֵלֶּה אֲדֹנִי: ה וַיַּעַן הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי וַיֹּאמֶר אֵלַי הֲלוֹא יָדַעְתָּ מָה־הֵמָּה אֵלֶּה וָאֹמַר לֹא אֲדֹנִי: ו וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֵלַי לֵאמֹר זֶה דְּבַר־יְהוָה אֶל־זְרֻבָּבֶל לֵאמֹר לֹא בְחַיִל וְלֹא בְכֹחַ כִּי אִם־בְּרוּחִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: ז מִי־אַתָּה הַר־הַגָּדוֹל לִפְנֵי זְרֻבָּבֶל לְמִישֹׁר

שי למורא

הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחַ תִּהְיֶה בְּאֶרֶץ מִישׁוֹר לַעֲבֹר בְּקַלּוּת, וְלֹא תּוּכַל לַעֲשׂוֹת שׁוּם עִכּוּב. **וְהוֹצִיא אֶת הָאֶבֶן הָרִאשָׁה**, הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחַ יוֹצִיא אֶת הָאֶבֶן הַטּוֹבָה וְהַחֲשׁוּבָה לְהַנִּיחָהּ בִּיסוֹד בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. **תְּשֻׁאוֹת חֵן חֵן לָהּ**, אִז יִשָּׁמַע קוֹל תְּשׁוּאוֹת, שֶׁכֻּלָּם יַעֲנוּ וְיֹאמְרוּ "הִנֵּה לָאֶבֶן הַזֹּאת יֵשׁ לָהּ חֵן רַב", כִּי הִיא טוֹבָה וַחֲשׁוּבָה עַד מְאֹד.

עטרת מרים

ז עַל מֶלֶךְ גּוֹג יֹאמַר מִי־אַתָּה שֶׁתַּחְשׁוֹב שֶׁאַתָּה הַר־הַגָּדוֹל לַעֲמוֹד לִפְנֵי זְרֻבָּבֶל בִּפְנֵי הַמְּשִׁיחַ לְכַל יוּכַל לַעֲבוֹר, לֹא כֵן כִּי לְמוּלוֹ תִּהְיֶה לְמִישֹׁר וּבְקַל יַעֲבוֹר **וְהוֹצִיא** וּמֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ יוֹצִיא **אֶת־הָאֶבֶן הָרִאשָׁה** הָרִאשׁוֹן לְהַנִּיחָהּ בִּיסוֹד בִּנְיַן בֵּית הֶעָתִיד, וְאָז יַשְׁמִיעוּ **תְּשֻׁאוֹת** וְהֵמָּה לֵאמֹר **חֵן חֵן לָהּ** לְאֶבֶן הַזֹּאת יֵשׁ לָהּ חֵן רַב בְּעֵינֵי כֻּלָּם:

וְהוֹצִיא אֶת־הָאֶבֶן הָרִאשָׁה תְּשֻׁאוֹת חֵן חֵן לָהּ:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרֵךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

תחילת זמן קידוש לבנה באה"ק:
יום ראשון בערב, ו' סיון

לוח זמנים לשבת פרשת בהעלותך באה"ק (נשא בחו"ל) בערים שונות בעולם רסא

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קי"ץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	05:36	05:37	08:25	08:26	09:06	09:07	10:19	10:20	19:46	19:47	20:15	20:17	19:27	20:29
חיפה (ק)	05:31	05:32	08:21	08:22	09:04	09:05	10:17	10:18	19:52	19:54	20:19	20:21	19:24	20:34
ירושלים (ק)	05:33	05:34	08:23	08:23	09:04	09:05	10:17	10:18	19:51	19:53	20:15	20:17	19:12	20:29
תל אביב (ק)	05:34	05:35	08:24	08:25	09:06	09:06	10:19	10:20	19:49	19:50	20:18	20:20	19:30	20:32
אוסטריה, וינה (ק)	04:54	04:53	07:38	07:37	08:52	08:53	10:14	10:15	20:56	20:58	21:40	21:43	20:40	22:02
אוסטרליה, מלבורן (ח)	07:33	07:35	09:14	09:16	09:54	09:56	10:44	10:46	17:08	17:09	17:39	17:39	16:51	17:51
אוקראינה, אודסה (ק)	05:04	05:04	07:52	07:52	08:59	08:59	10:19	10:20	20:50	20:53	21:32	21:35	20:35	21:53
אוקראינה, דונייצק (ק)	04:29	04:29	07:14	07:13	08:27	08:27	09:49	09:50	20:29	20:31	21:13	21:16	20:13	21:35
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	04:38	04:38	07:21	07:20	08:37	08:37	09:59	10:00	20:42	20:45	21:27	21:30	20:26	21:49
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	04:55	04:54	07:26	07:22	08:58	08:58	10:22	10:22	21:16	21:19	22:04	22:07	21:01	22:29
אוקראינה, קייב (ק)	04:46	04:46	07:15	07:09	08:50	08:50	10:14	10:15	21:10	21:13	21:58	22:01	20:54	22:23
איטליה, מילאנו (ק)	05:34	05:34	08:24	08:24	09:27	09:27	10:47	10:48	21:15	21:18	21:53	21:55	20:59	22:13
אקוואדור, קיטו (ח)	06:11	06:12	08:39	08:40	09:10	09:12	10:13	10:14	18:17	18:19	18:41	18:43	18:00	18:52
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	07:58	08:00	09:46	09:47	10:24	10:25	11:15	11:17	17:51	17:51	18:19	18:20	17:33	18:31
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	09:08	09:10	10:42	10:44	11:25	11:26	12:13	12:14	18:22	18:23	18:56	18:56	18:05	19:09
ארה"ב, בולטימור (ק)	05:39	05:40	08:31	08:32	09:21	09:22	10:37	10:38	20:34	20:36	21:08	21:10	20:18	21:25
ארה"ב, ברוקלין (ק)	05:24	05:24	08:16	08:17	09:08	09:09	10:25	10:26	20:27	20:30	21:03	21:05	20:11	21:20
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	05:25	05:25	08:17	08:17	09:08	09:09	10:26	10:27	20:28	20:30	21:04	21:06	20:12	21:21
ארה"ב, דטרויט (ק)	05:55	05:55	08:47	08:47	09:42	09:42	11:00	11:01	21:10	21:12	21:47	21:49	20:54	22:05
ארה"ב, האוסטון (ק)	06:20	06:21	09:09	09:10	09:49	09:50	11:01	11:02	20:24	20:26	20:52	20:54	20:07	21:06
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	05:41	05:41	08:31	08:32	09:14	09:15	10:28	10:29	20:04	20:06	20:35	20:37	19:47	20:49
ארה"ב, מיאמי (ק)	06:29	06:30	09:15	09:16	09:53	09:54	11:04	11:05	20:13	20:15	20:41	20:42	19:57	20:54
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	05:18	05:18	08:10	08:10	09:03	09:04	10:20	10:21	20:26	20:28	21:02	21:04	20:10	21:19
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	05:49	05:49	08:41	08:42	09:33	09:33	10:50	10:51	20:51	20:53	21:26	21:29	20:35	21:43
ארה"ב, שיקגו (ק)	05:15	05:15	08:07	08:07	09:01	09:01	10:19	10:20	20:26	20:29	21:03	21:05	20:10	21:21
בוליביה, לה-פס (ח)	06:58	06:59	09:11	09:12	09:43	09:45	10:41	10:42	18:07	18:08	18:32	18:33	17:50	18:43
בלגיה, אנטוורפן (ק)	05:27	05:26	07:42	07:44	09:32	09:33	10:57	10:58	21:58	22:01	22:48	22:52	21:43	23:15
בלגיה, בריסל (ק)	05:29	05:28	07:42	07:44	09:34	09:34	10:58	10:59	21:57	21:59	22:46	22:49	21:41	23:12
ברזיל, סאן פאולו (ח)	06:46	06:47	08:50	08:52	09:24	09:26	10:20	10:21	17:32	17:33	17:54	17:55	17:15	18:05
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	06:32	06:34	08:38	08:39	09:11	09:13	10:07	10:09	17:17	17:18	17:43	17:44	17:00	17:54
בריטניה, לונדון (ק)	04:43	04:43	07:00	07:02	08:50	08:50	10:15	10:15	21:20	21:23	22:09	22:12	21:07	22:36
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	04:40	04:39	07:09	07:10	08:52	08:53	10:19	10:20	21:38	21:41	22:34	22:38	21:26	23:06
גרמניה, ברלין (ק)	04:43	04:43	07:06	07:08	08:53	08:53	10:19	10:19	21:32	21:34	22:23	22:27	21:16	22:52
גרמניה, פרנקפורט (ק)	05:15	05:15	07:48	07:45	09:18	09:19	10:42	10:43	21:36	21:38	22:23	22:26	21:20	22:48
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	06:52	06:54	08:53	08:55	09:28	09:29	10:22	10:24	17:30	17:30	17:49	17:50	17:12	18:01
הודו, מומבאי (ח)	06:00	06:01	08:43	08:44	09:17	09:19	10:26	10:27	19:16	19:18	19:42	19:44	19:00	19:54
הודו, פונה (ח)	05:58	05:58	08:40	08:41	09:14	09:15	10:22	10:23	19:11	19:13	19:37	19:39	18:55	19:49
הונגריה, בודפשט (ק)	04:46	04:46	07:32	07:32	08:43	08:43	10:04	10:05	20:41	20:44	21:25	21:27	20:26	21:46
טורקיה, איסטנבול (ק)	05:28	05:28	08:20	08:20	09:12	09:13	10:29	10:30	20:33	20:35	21:09	21:11	20:17	21:26
יוון, אתונה (ק)	06:02	06:02	08:54	08:54	09:42	09:42	10:57	10:58	20:48	20:50	21:22	21:24	20:32	21:38
מולדובה, קישינב (ק)	05:09	05:09	07:56	07:56	09:05	09:05	10:26	10:27	21:00	21:03	21:43	21:46	20:44	22:04

לוח זמנים לשבת פרשת בהעלותך באה"ק (נשא בחו"ל) בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קי"ץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	05:57	05:58	08:40	08:41	09:14	09:16	10:23	10:24	19:15	19:16	19:41	19:42	18:58	19:53
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	08:07	08:09	09:30	09:32	10:16	10:18	11:02	11:04	16:52	16:52	17:28	17:28	16:34	17:42
נפאל, קטמנדו (ח)	05:07	05:08	07:55	07:56	08:33	08:34	09:45	09:46	19:00	19:02	19:28	19:30	18:43	19:42
סינגפור, סינגפור (ח)	06:59	07:00	09:28	09:30	10:00	10:01	11:03	11:04	19:10	19:12	19:34	19:36	18:53	19:45
פולין, ורשא (ק)	04:14	04:14	06:36	06:37	08:23	08:24	09:49	09:49	20:58	21:01	21:50	21:54	20:42	22:19
פרו, לימה (ח)	06:25	06:27	08:43	08:45	09:15	09:16	10:14	10:15	17:51	17:52	18:15	18:17	17:34	18:26
צרפת, ליאון (ק)	05:50	05:50	08:40	08:40	09:44	09:44	11:04	11:05	21:31	21:33	22:12	22:15	21:15	22:32
צרפת, פריז (ק)	05:47	05:46	08:28	08:27	09:47	09:47	11:09	11:10	21:57	21:59	22:40	22:43	21:41	23:03
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:45	05:46	08:17	08:18	08:48	08:50	09:52	09:54	18:08	18:10	18:32	18:34	17:51	18:43
קנדה, טורונטו (ק)	05:35	05:36	08:27	08:27	09:25	09:25	10:44	10:44	21:03	21:05	21:38	21:41	20:47	21:57
קנדה, מונטריאול (ק)	05:05	05:05	07:55	07:55	08:58	08:58	10:18	10:19	20:45	20:47	21:24	21:27	20:29	21:44
קפריסין, לרנקה (ק)	05:31	05:32	08:22	08:23	09:06	09:07	10:21	10:22	20:00	20:02	20:31	20:34	19:44	20:46
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	04:18	04:18	06:56	06:57	08:35	08:36	10:04	10:04	21:34	21:37	22:35	22:39	21:19	23:11
רוסיה, מוסקבה (ח)	03:45	03:44	06:29	06:31	08:05	08:06	09:35	09:35	21:19	21:22	22:20	22:24	21:04	23:00
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	04:25	04:25	07:12	07:11	08:21	08:21	09:42	09:43	20:18	20:20	21:00	21:03	20:02	21:22
שוויץ, ציריך (ק)	05:29	05:29	08:15	08:15	09:25	09:26	10:47	10:48	21:28	21:31	22:06	22:09	21:13	22:28
תאילנד, בנגקוק (ח)	05:50	05:51	08:29	08:30	09:02	09:03	10:09	10:10	18:46	18:47	19:11	19:13	18:29	19:22

אגרות קודש

ב"ה, יו"ד סיון, תשי"ח
ברוקלין.

הוו"ח אי"א נו"נ משתתפי במגבית לטובת ישיבת
תומכי תמימים אשר בצרפת
ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

בנועם נודעתי ע"י הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ רב פעלים הרב מו"ה פרץ שי' מאצקין, מהשתתפותם בהחזקת ישיבת תומכי תמימים אשר בצרפת.

ובודאי לדכוותייהו למותר האריכות בביאור גודל הענין וגודל הזכות של כל מחזיקי ישיבה זו.

ולא נצרכה אלא להעדפה ולזריזות ולהשפעה על ידידיהם ומכיריהם שגם הם יעשו כהנ"ל, וזכות הרבים תלוי בהם.

ויהי רצון אשר כדרשת הזהר עה"כ עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר א"ת מאושר אלא מראשו*, תומשך ברכת השי"ת בהמצטרך לכל אחד מהם הוא וב"ב שי' מראשו, היינו מפנימיות אין סוף עד למטה מטה לבני חיי ומזוני רווחי.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש וחג השבועות

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה. כאשר חג ושבת סמוכים זה לזה, נותנים צדקה לפני הדלקת הנרות הראשונה, של ערב חג או ערב שבת - גם עבור היום שלאחריו.

ערב שבת קודש

יש להדליק – לפני כניסת השבת 'נר נשמה' (או שלהבת גז וכדומה) כדי לאפשר העברת אש להדלקת הנרות במוצאי שבת קודש בליל החג.

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

חג השבועות

זמן הדלקת נרות הערב – רק בלילה, במוצאי שבת, לאחר צאת הכוכבים, הדלקת הנרות נעשית אך ורק על ידי העברה מאש הדלוקה לפני כניסת השבת. אסור בשום אופן להדליק על ידי יצירת אש חדשה (גפרור או מצית).

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם טוֹב:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה:

בחו"ל יום שני של חג השבועות

מדליקים את הנרות - על ידי העברה מאש הדלוקה מלפני כניסת השבת - ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם טוֹב:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב״ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00530
12/06/2016

P.P.
שולם
1949
תל אביב

2304-3377

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים